

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

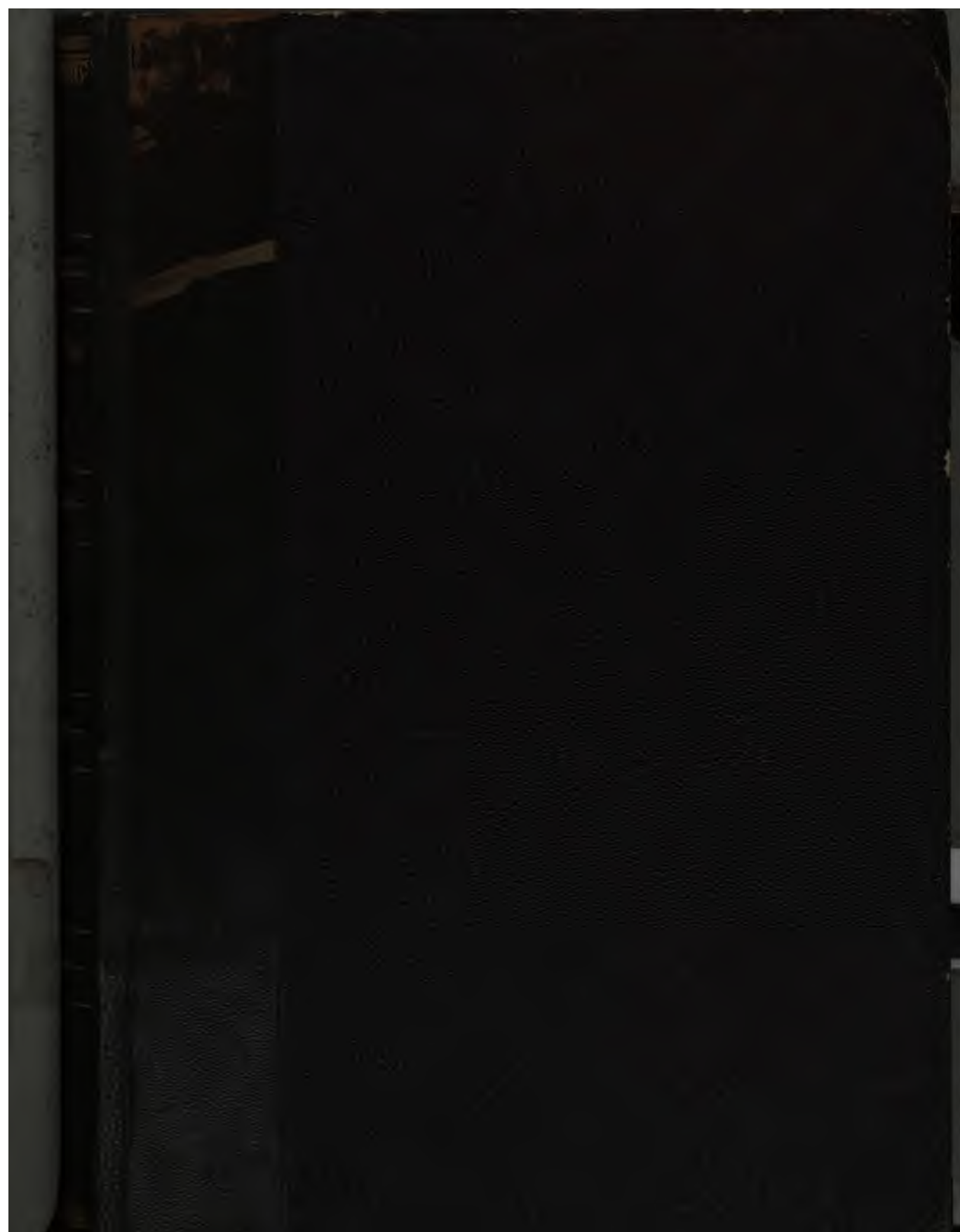
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

✓
108 e 17

KARLAMAGNUS SAGA OG KAPPA HANS.

FORTÆLLINGER

OM

KEISER KARL MAGNUS OG HANS JÆVNINGER.

I NORSK BEARBEIDELSE FRA DET
TRETTEDE AARHUNDREDE.

UDGIVET

AF

C. R. UNGER.

PROGRAM TIL I. SEMESTER MDCCCLX.

CHRISTIANIA.

TRYKT HOS H. J. JENSEN

1860.

FORTALE.

Blandt de efter det Franske i det trettende Aarhundrede paa det norrøne eller gammelnorske Sprog oversatte Romaner, indtager uden Tvivl nærværende den første Plads med Hensyn til Størrelse og Omfang. Den indbefatter nemlig en Samling af flere Fortællinger, eller Thaatler (Þættir), som vore Forfædre kaldte dem, sammenknyttede til et Heelt og grupperede omkring Sagn- og Legende-Helten Karl Magnus, saaledes som denne levede i den tidlige Middelalders Folketro, ganske forskjellig fra den historiske Karl den Store, og ophøiet til en Kristendommens Apostel og en Troens Udbreder blandt de hedenske Folkeslag, og heraf er da fremkommen den religiøs-romantiske Saga om Karl Magnus og hans Kjæmper; derfor lyder ogsaa Overskriften i det Haandskrift af Sagaen, hvor Begyndelsen findes: *Í nafni guðs byrjast upp saga Karlamagnús ok kappá hans*. En Original, der har indeholdt netop de samme Fortællinger og været ordnet paa samme Maade som denne Samling, har sikkert ikke foreligget den norske Bearbejder; i al Fald er nogen saadan, saavidt bekjendt, endnu ikke udgiven eller paa Prent omtalt, og Ordningen af det Hele synes saaledes ganske at skyldes denne.

Sagaen er egentlig forhaanden i to Bearbejdelser, en ældre, efter al Sandsynlighed fra det 13de Aarhundredes første Halvdel, og en senere fra Slutningen af det samme eller Begyndelsen af det næste Aarhundrede. Vi skulle nu først kortelig omtale disse to Recensioners Forhold til hinanden indbyrdes samt til en dansk Bearbejdelse af Sagaen fra det 15de Aarhundrede, dernæst, saavidt dette har været muligt, paapege den sandsynlige Kilde til de enkelte Fortællinger, og tilsidst omtale de Haandskrifter, som ere benyttede ved denne Udgave.

Af disse to Recensioner kan man bekvemmest benævne den ældre *A*, og den yngre *B*, hver af dem repræsenteres ved to Haandskrifter, hvilke her i Udgaven ere kaldte *A* og *a*, *B* og *b*. *A* Recensionen henpeger ved Sted og Foredrag¹ temmelig tydelig paa Haakon Haakonsøns klassiske Tid, eller den første Halvdel af det 13de Aarhundrede, og eet af de 3 Haandskrifter af Sagaen, hvoraf der opbevares Fragmenter i det norske Rigsarkiv, kan neppe have været yngre end Midten af det nævnte Aarhundrede. *B* Recensionen, der strax ved Stilen og Sproget røber sig som tilhørende en noget nyere Tid, grunder sig væsentlig paa den ældre Recension, som dels her er udvidet ved Tillæg hentede fra andre Kilder, dels paa sine Steder forkortet og modificeret eller tillempet efter de nye tilkomne Kilder. Jeg skal anføre nogle Exempler paa dette.

I den 8de Episode af Sagaen, Kampen ved Ronceval eller Rollants Sangen (la Chanson de Roland), er Erkebiskop Turpin med i Striden og falder tilligemed Rollant og Oliver efter den ældre Recension *A*, hvilket ogsaa stemmer med det gammelfranske Digt. Den yngre har her ved Siden af denne ældre norske Kilde (thi dette maa være de norske Bøger, Norrænubækr, som Samleren beræber sig paa, s. nærv. Udg. S. 525 Var. 13), benyttet Speculum Historiale af Vincent fra Beauvais, i Følge hvilken Turpin ikke var med i Kampen, men selv samme Dag sang en Sjølemesse paa en deilig Eng, hvor Keiser Karl havde slaaet Leir. Paa Grund heraf har *B* overalt, hvor Turpin nævnes i Recensionen *A*, indsat Valter Jarl i hans Sted, og saaledes udelukket Turpin fra Kampen og sparet hans Liv.

Om Maaden hvorpaa Bearbejderen af den yngre Recension undertiden sammendrager og forkorter sin Original, vil Læseren kunne danne sig en Forestilling ved at lægge Mærke til det lange 6te Capitel i samme Episode, sammenlignet med Varianten i *B* og *b*. Til lettere Oversigt hidsættes Capitlet i sin Helhed, saaledes som det omtrentlig² lyder i den yngre Bearbejdelse, efter begge Haandskrifterne *B* og *b*.

B: Ok þá mælti keisarinn: Hvern munum vér þangat senda? Kjósit einnhvern barún vel kynjaðan ok vel at sér gervan, þann er gersamliga segi Marsiljo konungi mína orðsending ok greiði vel mína sendiför, ok sé vel at

¹) Som sproglige Egenheder eiendommelige for en ældre Sprogperiode kan man f. Ex. mærke den nægtende Endelse at føiet til Verber: þrýtrat vegand-a vápn nema hugr bili d. e. aldrig mangler den kæmpende Vaaben, naar hans Mod ikke svigter, S. 406²⁷; sammenlign hermed Varianten 20. ²) Da jeg ikke har taget særskilt Afskrift af *B* og *b* paa dette Sted, kan jeg ikke indestaa for at Texten overalt svarer verbotenus til Haandskrifterne.

sér gerr í bardaga. Rollant svaraði: Þar til er Guinelun jarl stjúpfaðir minn. Þá mælti Karlamagnús konungr: Guinelun jarl, segir hann, gakk fram þá ok tak við staf mínum ok glófa, því at þat vilja Frankismenn, at þú farir þessa sendiför. Þá svaraði Guinelun jarl: Því hefir Rollant upp komit, at aldri man ek honum þat fyrirgefa, ok sé ek nú herra, at þér vilit at ek fari. Nú ef þú ferr til Saraguze, þá seg Marsilio þau tíðendi, at hann taki við kristni ok gerist minn maðr ok sæki á minn fund ok haldi af mér hálfst Spanialand, en hálfst Rollant. En ef hann vill þat eigi, þá man ek vinna landit. Guinelun skal fá í hendr honum bréf þetta ok staf ok glófa er ek sel þér.

b: Þá mælti konungr: Hvern vilit þér til kjósa at fara þessa sendiferð, þann sem bæði sé vel boriun ok sæmlligr höfðingi ok kunni vel at flytja mitt orindi fyrir Marsilio konungi? Rollant svaraði: Þar er Guinelun jarl stjúpfaðir minn. Þá mælti Karlamagnús konungr: Guinelun jarl, segir hann, gakk fram þá ok tak við staf mínum ok glófa, því at þat vilja Frankismenn, at þú farir þessa sendiför. Þá svaraði Guinelun jarl: Því hefir Rollant upp komit, at ek skal honum jafnan muna. Þá svarar Karlamagnús: Nú skaltu fara til Saraguz, ok seg svá Marsilio konungi, at ek vil þau boð þiggja sem sendimenn hans sögðu mér af honum; en ef hann vill þat eigi halda, þá man ek vinna borg hans, þá er hann sitr í. Tak nú hér bréf þat er ek sendir honum, ok þar með fær ek þér staf minn ok glófa.

Til Sammenligning med den ældre Text, nærværende Udgave S. 489—492, anføres nedenfor det Stykke af det gammelfranske Digt,¹ som svarer til sjette Capitel i denne Episode, tilligemed en saavidt muligt ordret Oversættelse.

„Seignurs baruns, qui i enveieruns,
En Sarraguce, al rei Marsiliun?“
Respunt dux Neimes: „Jo irai par vostre dun;
Liverez m'en ore le quant e le bastun.“
Respunt li reis: „Vos estes saives hom;
Par ceste barbe e par cest men gernun,
Vos n'irez pas uan de mei si luign!
Alez sedeir quant nuls ne vos sumunt!“

„Seignurs baruns, qui i purruns enveier,
Al Sarrazin ki Sarraguce tient?“
Respunt Rollans: „Jo i puis aler mult ben.“
— „Nu ferez, certes! dist li quens Oliver;
Vostre curages est mult pesmes e fiers:
Jo me crendreie que vos vos meslisiez.
Se li reis voelt, jo i puis aler [mult] ben.“
Respunt li reis: „Ambdvi vos en taisez;
Ne vos nen il n'i porterez les piez.
Par ceste barbe que veez blancheer,
Li duze per mar i seront jugez.“
Franceis se taisent, as les vus aqusez.

¹) Chanson de Roland udg. af Génin, Paris 1850, S. 21—29.

VI

Turpins de Reins en est levet del renc
 E dist al rei: „Laissez ester vos Francs.
 En cest país avez estet set ans;
 Mult ont oïd e peines e ahans.
 Dunez m'en, sire, le bastun e le guant,
 Et jo [en] irai al Sarazin Espan;
 Si'n vois vedeir alques de sun semblant.“
 „Alez sedeir desur cel palie blanc;
 N'en parlez mais, se jo ne 'l vos cumant!“

Francs chevalers, dist le empereres Carles,
 Car m'eslisez un barun de ma marche
 Qu'a Marsiliun me portast mun message.“
 Ço dist Rollans: „Ço ert Guenes mis parastre.“
 Dient Franceis: „Car il le poet bien faire!
 Se lui lessez, n'i trametrez plus saive.“
 E li quens Guenes en fut mult anguisables;
 De sun col getet ses grandes pels de martre,
 En est remés en sun bialt de palie.
 Vairs out [les iex] e mult fier lu visage,
 Gent out le cors, e les costez out larges;
 Tant par fut bels tuit si per l'en esguardent.
 Dist Rollant: „Tut fol, pur quei t'esrages?
 Ço set hom ben que jo sui tis parastres.
 Si as juget qu'a Marsiliun en alge?
 Se deus ço dunet que jo de la repaire,
 Jo t'en muverai un si grant contraire
 K'il durerat a trestut ton edage!“
 Respunt Rollans: „Orgoill oi jo e folage!
 Ço set hom ben, n'ai cure de manace;
 Mais saives hom il deit faire message:
 Se li reis voelt, prez sui por vus le face.“

Guenes respunt: „Pur mei n'iras tu mie:
 Tu n'ies mes hom, ne jo ne sui tis sire.
 Carles commandet que face sun servise;
 En Sarraguce en irai a Marsilie;
 Einz i ferai un poi delegerie
 Que jo'n esclair ceste meie grant ire.“
 Quant l'ot Rollans, si cumençat a rire.

Quant ço veit Guenes que ore s'en rit Rollans,
 dunc ad tel doel pour poi d'ire ne fent;

VII

A ben petit que il ne pert le sens.
E dit al cunte: „Jo ne vus aim nient!
Sur mei avez turnet fals jugement.
Dreiz emperere, veiz me ci en present;
Ademplier voeill vostre comandement.

En Sarraguce sai ben aler m'estoet.
Hom ki la vait repairer ne s'en poet.
Ensurquetut si ai jo vostre soer,
Si'n ai un filz, ja plus bels nen estoet:
Ço est Baldwin, ço dit, ki ert prozdoem.
A lui lais jo mes honurs et mes sieus.
Gardez le bien, ja ne 'l verrai des oilz!“
Carles respunt: „Trop avez tendre coer.
Puis que 'l comant, aler vus en estoet.“

Ço dist li reis: „Guenes, venez avant;
Si recevez le bastun et lu quant.
Oit l'avez, sur vos le jugent Franc.“
„Sire, dist Guenes, [i]ço ad tut fait Rollans;
Ne l'amerai a trestut mun vivant!
Nen Oliver por ço qu'est sis cumpaun;
Li duze'per, por [ço] qu'il l'aiment tant;
Desfi les en, sire, vostre oil veiant.“
Ço dist li reis: „Trop avez mal talant.
Or irez vos, certes, quant jo 'l cumant!“
— „Jo i puis aler, mais n'i aurai guarant:
Nul out Basilies ne sis freres Basant!“

Li empereres li tent sun quant, le destre,
Mais li quens Guenes iloez ne volsist estre:
Quant le dut prendre, si li caît a tere.
Dient Franceis: „[E] Deus! que purrat ço estre?
De cest message nos avendrat grant perte!“
— „Seignurs, dist Guenes, vos en orrez nuveles.
Sire, dist Guenes, dunez mei le cungied;
Quant aler dei, n'i ai plus que targer.“
Ço dist li reis: „Al Jhesu e ai mien!“
De sa main destre l'ad asols e seignet,
Puis li liverat le bastun e le bref.

VIII

D. e. „Mine Herrer Baroner, hvem skulle vi sende hen til Sarraguce til Kong Marsilius?“ Hertug Neimes svarer: „Jeg skal fare med Eders Orlov; giv mig derfor strax Handsken og Staven.“ Kongen svarer: „I er en klog Mand; ved dette Skjeg og denne min Knebelbart, I skal ikke i Aar fare saa langt bort fra mig. Gaa og sid, naar ingen kalder Eder. — Mine Herrer Baroner, siger han, hvem skulle vi sende hen til Saraceneren, som har Sarraguce i sin Magt?“ Rollant svarer: „Jeg kan meget godt gaa derhen.“ „Det skal I saa sandelig ikke,“ siger Grev Oliver, „Eders Sind er altfor heftigt og vildt, jeg frygter, I vilde indvikle Eder i Strid. Hvis Kongen vil, kan jeg gjerne gaa derhen.“ Kongen svarer: „Tier stille begge to, hverken I eller han skulle komme paa de Veie. Ved dette Skjeg, som I see bølge ned i hvide Lokker, de tolv Jævn-inger ville der møde en haard Vanskjebne.“ Franskmændene tie, og nu holde de sig stille og rolige. — Turpin af Reins reiste sig nu fra sin Plads og sagde til Kongen: „Lad Eders Franker være i Ro. I dette Land har I været syv Aar; mange Lideiser og Gjenvordigheder have de havt. Giv mig, Herre, Staven og Handsken; jeg skal gaa til den spanske Saracener, jeg vil hen at se, hvorledes han seer ud.“ Keiseren svarer fortrædelig: „Sæt Eder paa den hvide Atlask hist og tal elmer derom, uden naar jeg befaler det.“ — „Tro Riddere,“ sagde Keiser Karl, „saa vælg mig da en Baron i mit Land, som kan bringe mit Budskab til Marsilius.“ Rollant sagde: „Der er Guenelun min Stedfader.“ Franskmændene sige: „Ja, han kan godt udføre det! Dersom I tillader ham at reise, vil I ikke kunne sende nogen kløgtigere.“ — Grev Guenelun gribes herover af stor Sorg; af sin Hals kaster han sit store Maarskinds Pelsværk, og staar der i sin Silkekaabe. Livlige vare hans Øine og stolt hans Aasyn, velskabt hans Legeme og bredt hans Bryst. Saa smuk var han, at han vakte alle sine Jævnliges Beundring. Han talte til Rollant: „Din Tosse, hvi raser du? Enhver veed jo, at jeg er din Stedfader, og du har dømt mig til at drage til Marsilius? Dersom Gud forunder mig at komme tilbage derfra, skal jeg betænke dig med et Uvenskab, som skal holde ud dit hele Liv!“ Rollant svarer: „Hvilket Hovmod og Daarskab! Enhver veed godt, at jeg ikke bryder mig om Trudslar. En forstandig Mand maa overtage Sendefærden, dersom Kongen vil, er jeg beredt i Eders Sted.“ — Guenelun svarer: „For mig skal du ingenlunde reise: du er ikke min Tjener, og ikke jeg din. Karl byder mig at udføre hans Ærinde. Jeg skal drage til Sarraguce til Marsilius; men jeg maa først have en Frist, at jeg kan give min store Harmelust.“ Da Rollant hørte det, begyndte han at lee. — Da Guenelun seer, at Rollant leer ad ham, gjør det ham saa ondt, at han næsten brister af Harmelust, han er nær ved at tabe Forstanden, og siger til Greven: „Jeg elsker Eder ikke, I har vundet en falsk Dom over mig. Retfærdige Keiser, her staar jeg for Eder, jeg er beredt at udføre Eders Bud. — Jeg veed vel, at jeg maa drage til Sarraguce, og den som gaar did kan ikke komme tilbage. Naar alt kommer til alt har jeg Eders Søster til Ægte, og jeg har en Søn, en skjønnere gaves aldrig, det er Baldevin, som tegner til at blive en brav Mand. Til ham efterlader jeg mine Værdigheder og mine Len; vaag over ham, jeg skal aldrig see ham med mine Øine.“ Karl svarer: „I har for følsomt et Hjerte. Da jeg befaler det, maa I drage afsted.“ — Kongen sagde: „Guenelun, kom frem, og tag imod Staven og Handsken. I har hørt, at Franskmændene dømme Eder dertil.“ „Herre,“ sagde Guenelun, „dette er alt Rollants Værk, og jeg vil hade ham mit hele

1) Den gammelfranske Form af Navnet er i Nominativ Marsilies, i objectiv Casus Marsiliun; saaledes ogsaa Guenes, Guenelun; Carle, Carlun.

Liv, og Oliver, fordi han er hans Fælle, og de tolv Jævnninger, fordi de elske ham saa høit. Jeg trodser dem alle, Herre, i Eders Paasyn.“ — Kongen sagde: „Altfor stort Nag bærer I. Nu maa I afsted, for Sanden, naar jeg byder det.“ — „Jeg kan drage derhen, men ingen Beskytter skal jeg have, ingen havde Basilies og hans Broder Basant. — Keiseren rækker ham sin høire Handske, men Grev Guenelun ønskede sig langt bort. Da han skulde tage den, faldt den fra ham til Jorden. Franskmændene sige: „Gud! hvad kan det betyde? Af denne Sendesfærd vil stor Ulykke komme over os!“ — „Herrer,“ siger Guenelun, „I ville høre derom. Herre, sagde Guenelun, giv mig Orlov; da jeg skal drage afsted, har jeg intet mere at nøle efter.“ Kongen sagde da: „I Jesu Navn og i mit!“ Med sin høire Haand gav han ham Absolution og Velsignelsen, dernæst gav han ham Staven og Brevet.

Lignende Bortskjærelser eller Forkortninger af den ældre Recension i den yngre, vil man paa flere Steder finde ved at jævnføre den trykte Text med Varianterne. Exempelvis kunne anføres: Udg. S. 386¹⁹ ok er hann góðr konungr til 386²¹ veiðimenn ok þó sjaldan; 422¹⁷ Nú fylkir Karlamagnús til 422²⁷ yfir hverju 100 liði; 449 mangler hele Capitel 13; 451¹⁷ en því næst féngu til 451²² aðra kaupför; 454²⁸ En konungsdóttir Alfánis til 455¹⁸ létta um Oddgeir at ræða.

Undertiden er dog den yngre Text *B* rigtigere og fuldstændigere end den ældre, hvilket maa komme deraf, at den yngre Samler paa enkelte Steder har været nøiagtigere i at udskrive sin Original, end Afskriverne af *A* og *a* i at copiere det dem foreliggende ældre Haandskrift. Saaledes i 1ste Part af Sagaen, Cap. 26 S. 24, har *B* rigtig Belisem, som den af Kongens Søstre, der blev gift med Reimbald, ikke Gilem, hvilket *A* har, nærv. Udg. S. 23. Ved Begyndelsen af Cap. 3 af 8de Fortælling (Ronceval Kampen), S. 485, hvor Kong Marsilius's ypperste Mænd navngives, svarer dette til den franske Text; ligeledes den følgende Side 486^{22—25}, hvor de 12 Jævnninger opregnes; paa begge Steder angiver Haandskriftet *a* blot Tallet; ligesaa S. 502^{5—20} meðan ek lifi — ok liði þeirra öllu, hvilket alt mangler i *a*. I Fortællingen om Oddgeir danske har den yngre Recension enkelte mærkelige Afvigelser, navnlig i Skildringen af Burnament Cap. 37 S. 108, og den tilføier desuden ved Enden af denne Episode af Sagaen 8 Capitler (47—54) som ikke findes i *A* og *a*. Alt dette synes at henpege paa et ældre Bearbejderen af *B* foreliggende Haandskrift, som her har været fuldstændigere end det Afskriveren af *A* har benyttet. Sproget hentyder her ogsaa paa den ældre Tid.

Men det mærkeligste, hvorved den yngre Recension adskiller sig fra den ældre, er dog Meddelelsen af en Episode, som ganske mangler i den sidste, nemlig Fortællingen om Fru Olif og hendes Søn Landres. Sproget her er særdeles godt, men Foredrag og Ud-

tryksmaade henpeger paa, at den er omplantet paa norsk Grund i en sildigere Tid,¹ hvilket ogsaa udtrykkelig angives i de Fortællingen indledende Forord, hvor dens Tilbliven henføres til det 13de Aarhundredes Slutning. Selve Fortællingen synes ogsaa snarere at vedkomme Sagakredsen om Kong Pipin end Karl Magnus, da her forekomme lutter nye Personer, fremmede for de andre Episoder, naar man undtager ham selv, og han fremstilles ogsaa her i en yngre Alder, end han efter Sagaens Begyndelse skal have, hvor han indføres for Læserne som 32 Aar gammel. Samleren af den yngre Recension har vistnok ogsaa følt dette, og derfor stillet den saa langt frem i Bogen som muligt, og anvist den den anden Plads, da han ikke kunde stille den først, hvilket vel egentlig havde været det rimeligste ved en Begivenhed, der henhører til Karls Ungdomshistorie, eller i al Fald maatte antages at ligge forud for de øvrige i Sagaen fortalte. For Resten staa Episoderne i samme Orden i begge Bearbejdelser.

B Recensionen er bevaret fuldstændig, hvilket paa Grund af Lacuner i Haandskrifterne ikke er Tilfælde med **A** Recensionen, men skjønt denne saaledes er mangelfuld, er den dog som den ældste bleven lagt til Grund, og dens Mangler udfyldte efter **B**, og hvor **A** ligger til Grund, er Varianterne af **B**, saavidt muligt, nøiagtig angivne, og hvor Forskjellen var for stor hertil, er ogsaa Teksten af **B** fuldstændig meddelt. Dette var uundgaeligt ved den lange Fortælling om Agulandus (den fjerde Episode af Sagaen); thi ihvorvel begge Redactioner af denne, hvad Hovedindholdet angaar, stemme, saa er dog Behandlingen og Anordningen af Stoffet i begge meget forskjellig. I **A** synes det som man har den ældste og oprindelige Form, saaledes som den skyldes den første norske Bearbejder. Fortællingen er her sammensat efter to fra hinanden meget forskellige Hovedkilder, den ene den saakaldte Turpins Krønike, og den anden et gammelfransk Heltedigt (Chanson de geste), den første kort og mere sammentrængt, det andet vidtløftigt og fuldt af de for den Carolingiske Digteyklus sædvanlige Gjentagelser. Selv om ikke disse to Kilder kunde paavises, er der saa stor Forskjel paa Stilen, at man paa Forhaand, selv uden at kjende dem, kan angive Stedet, hvor de mødes. Den senere Bearbejder af Sagaen har ganske omarbejdet denne Episode, han har bragt Orden og Sammenhæng i den, og man maa tilstaa, at Fortællingen under hans Hænder har vundet særdeles meget og faaet et fuldkommen sugemæssig Præg uden at tabe synderligt af sit væsentlige Indhold og sin oprindelige Udførlighed.

¹) Genitiven *Karlamagnúsar* forekommer her, i den ældre Recension er den lig *Nominativ*, *Karlamagnús* (egentlig *Karlamagnúss*).

At den danske Karl Magnus skrev sig fra en gammelnorsk Original, har allerede Nyerup¹ opdaget, og en anden interessant Opdagelse vedkommende samme Folkebog, skylder man i senere Tid C. J. Brandt,² der har godtgjort, at Christiern Pedersen ikke, som hidtil antaget, er Oversætter af denne Bog, men kun Omarbejder af Ghemens 1501 trykte Udgave, og at denne igjen grunder sig paa en Afskrift af en ældre, Aar 1480 i Börglum-Kloster i Jylland skrevne Bog, som nu opbevares i det Kongelige P.bliothek i Stockholm. Den Codex, som den danske Oversætter eller Bearbejder har havt for sig, har indeholdt den ældre (A) Recension af Sagaen. Oversættelsen har saaledes ikke Fortællingen om Landres, men derimod Tillægget til Slutningen af Sagaens første Afdeling, som kun findes i A (S. 40—49). Et andet Tillæg har den danske ved Enden af Fortællingen om Roncevalslaget, som nu mangler i den norske, da Haandskriftet a her slipper, og Slutningen af Sagaen nu kun er for Haanden i B Recensionen. Til Sammenligning med Originalen ville vi af den danske vælge det samme Stykke, som Nyerup har aftrykt, nemlig hvad der svarer til Cap. 48 i første Afdeling af Sagaen, nærv. Udgave S. 42. (Brandt, S. 12).

En Dag stod Keiseren paa Reinsborg i et Vindue og saa ud paa Rin, hvor en Svane svømmede og drog en liden Baad efter sig med et Silkebaand, og i Baaden stod en Mand vel væbnet. Da han kom til Lands, gik Nauilon til hannem og ledde hannem til Keiseren. Han spurde, hvo han var. han kunde intet svare. Et Brev hængde paa hans Hals. Keiseren læste Brevet, der stod udi: Her er kommen Gerard Svan. og skal vorde Keiserens Tjenere. Siden toge de hans Harnisk af, og Keiseren gav hannem kostelige Klæder. Han lærde snart deres Tungemaal. Keiseren havde en Søster, som hed Elisa, hun var føder siden Pipping dode, hende gav han Gerard Svan. Roland spurde Keiseren hveden Gerard kom? Keiseren svarede: Gud sende os hannem. Roland sagde, det er en mandelig Mand. Keiseren gjorde hannem til Hertug og gav hannem et Land, som hed Ardena.

Paa de fleste Steder er Fortællingen betydelig sammendragen og forkortet, men paa eet Sted er den mærkværdig nok udførligere end Originalen, i al Fald saaledes som denne nu foreligger. Dette er Tilfældet ved Gjengivelsen af Cap. 43 af Fortællingen om Oddgeir danske, nærv. Udg. S. 116. Vi meddele ogsaa det hertil svarende Afsnit af den danske efter Nyerup, dog, som ved foregaaende Stykke, med enkelte Forandringer efter Brandts Udgave (jvf. denne S. 28).

- 1) Almindelig Morskabelæsning i Danmark og Norge igjennem Aarhundreder. Beskrevet af Raamus Nyerup. Kjøbenhavn 1816. Side 90 ff.
- 2) Christiern Pedersens danske Skrifter. Femte Bind udgivet af C. J. Brandt. Kjøbenhavn 1856. Jvf. Udgiverens Anmærkninger til Karl Magnus's Krønike S. 525—531.

Carvel gik til Olger og takkede hannem for sin gode Vilje, og fik hannem den bedste Brynje i den Hær var, og bandt en Hjelm paa hans Hoved, den bedste i alt Hedenskab var; i samme sad en dyrebar Sten, som hed Adamas, og havde saadan Nature, at hvilken hannem bar, han blev aldrig fattig; han var saa haard, at intet Sværd bed paa hannem, uden han blev smurd med Bukkeblod; i Hjelmen sad og en Sten, hed Cristallus, og gav meget Skin af sig, om han var sat i Guld; der sad og en Sten som kalles Galicia, han hedner aldrig, endog han laa i en brændende Ild; i Hjelmen sad og en Sten, hed Abastor, han kolner aldrig. Han bandt et Sværd ved hans Side, hed Curten, og sagde: Dette Sværd giver jeg dig, og saa hjælpe mig min Gud Mamet, at det skulde ei min egen Fader eller Broder faa for hundrede Pund Guld; med dette Sværd haver jeg overvundet 30 Konger. Det var hærd i en Orms Blod, som heder Basiliscus, og laa fire Aar under en flygende Drage paa Guld, thi skinde det altid som Guld; det haver vel bidet paa hver Mand uden paa dig, og det volder at du har en kraftig Gud.

Tillægget om de vidunderlige Ædelstene paa Hjelmen, samt om Sværdets Hærdelse i Ormeblod findes hverken i den norske Saga eller i det franske Digt af Raimbert (Ogier de Danemarche), som synes at ligge til Grund for dette Afsnit af vor Saga.

Undertiden findes der Feiltagelser i den danske Bearbejdelse, som ikke godt synes at kunne forklæres uden ved Misforstaaelser af en norsk Original, saaledes hvor þúsundrað d. e. þúsund (nærv. Saga S. 83²⁸), oversættes med to hundrede (Brandts Udg. af den danske Karl Magnus S. 19⁹); ellers stemme næsten overalt Talangivelserne nøiagtig i begge. Som Exempel paa Overensstemmelse mellem begge kan anføres Stedet i Fortællingen om Agulandus S. 307, hvor Jamunds Spyd omtales, som var af saa seigt Træ, at det ikke kunde briste, og hvor der tilføies: þenna við kalla sumir menn aiol. Paa det tilsvarende Sted har ogsaa den danske (S. 46⁶): det Træ kaldedes Ayol. Her menes uden Tvivl det gammelfranske alier, nyfransk alisier, Asaltræ. Tilsidst kan jeg ikke undlade efter Brandt, Anmærkninger til hans Karl Magnus (S. 521) at anføre et Sted, som paa Grund af en Trykfeil hos Ghemen er bleven forunderlig forvansket i de senere Udgaver. I vor Saga staar S. 99¹²: Verði sá níðingr er hirðir, blive den en Niding, som bryder sig om det. Dette er aldeles rigtig i det gamle danske Haandskrift gjengivet ved: blive han en Niding som det vurder. Ved en Trykfeil i Ghemens Udgave staar: blive han en indig som det vurder. Denne Trykfeil indig har Christiern Pedersen rettet til en tig (en Tæve, Tispe); dette forældede Ord Tig har igjen afstedkommet en ny Trykfeil i senere Udgaver (1787), hvor Stedet lyder: blive han en Tid, som det vorder, hvilket Rahbek (Alm. Morskabslæsning I S. 34) har rettet til: „mig lige meget, som dig lyster.“ Denne sidste Læsemaade har da været den

XIII

gjængse i senere Udgaver, indtil Brandt opdagede den oprindelige.¹

Vi skulle nu med nogle Ord omtale de forskjellige Episoder, hvoraf vor Saga er sammensat, angive deres sandsynlige Kilder, saavidt det har været muligt at opspore dem, og tillige meddele enkelte Prøver af disse til Sammenligning med vor Sagas Text.

I.

Den første Episode af denne Saga synes at grunde sig paa flere gammelfranske Digte henhørende til den Carolingiske Cyclus; navnlig have de første Capitler 1—25 Udseende af at være en temmelig nøiagtig Gjengivelse af et saadant, herpaa hentyde Foredrag og Sprog, de vidtløftige Navnelister S. 3—4, 8—9, Opregnelsen af de forskjellige Falke og Jagthunde S. 10, de hyppige Gjentagelser i Fortællingen, saaledes omtales f. Ex. Anslaget mod Karl Magnus's Liv og de nærmere Omstændigheder ved dets Opdagelse temmelig udførlig paa fem forskjellige Steder, S. 3, 7, 12, 19 og 21. Dette franske Digt skal nu ikke længer existere, men der findes Hentydninger dertil i en Krønike² af Cistercienser-Munken Alberic des Trois-Fontaines (Albericus Trium Fontium), der ved Aar 788 anfører følgende: „Conjuratio valida facta est ab Austrasiis contra Karolum regem auctore Harderico (vor Sagas Heldri), qua detecta multi aut membris truncantur aut exilantur; itaque aut duo fuerunt Harderici, aut mendacium est quod Amicus scribitur supra interfecisse Hardericum, et, ut in cantilena dicitur, ad istam conspirationem cognoscendam Karolus magnus monitu angeli ivit de nocte furari.³ Denne Cantilena (Sang), som her af Alberic siges at omtale Sammensværgelsen mod Karl Magnus, og hvorledes denne, for at opdage samme, efter Engelen's Tilskyndelse begav sig ud at stjæle, maa have været en gammel Chanson de geste. Det samme Emne findes ogsaa behandlet i et nederlandsk Digt fra Middelalderen, Caerl ende Elegast,³ hvilket dog i Enkelthederne afviger betydelig fra vor Saga.⁴

¹) Den danske Karl Magnus er i det 17de Aarhundrede bleven oversat paa nyere Islandsk (Kongl. Biblioth. Kjøbenh. ældre Saml. Codex 1002—1003 Fol., Kongl. Bibl. i Stockholm, Codex 37 Fol.), og skal nylig i denne Form være trykt paa Island.

²) Udgivet af Leibnitz: Accessiones Historiæ, Hanoveræ 1698. Vol. II. Denne Krønike ender med Aar 1241.

³) Udgivet af Hoffmann v. Fallersleben i hans Horæ Belgicæ, Pars quarta. Lipsiæ 1836. Jvf. Geschiedenis der middennederlandse Dichtkunst door Jonckbloet. Eerste Deel, Amsterdam 1851, S. 265 ff.

⁴) Mærkeligt er det, at Tyvens Navn i den danske Bearbejdelse af Karl

De følgende Capitler (26—59) af Sagnaens første Del synes at være tilblevne ved Uddrag af mange forskellige franske Digte, og Sammenstilling og Ordning skyldes rimeligvis den norske Bearbejder, som her synes foreløbig at have villet indføre for Læserne de vigtigste af de i de senere Episoder forekommende Personer, samt fremstille de Omstændigheder, under hvilke de først ere komne i Berørelse med Karl Magnus, og endelig meddele i det sidste Capitel (59) Navnene paa de 12 gjæveste af hans Mænd, de saakaldte Jævnninger. At angive disse Kilder vilde kun den være i Stand til, der havde Adgang til de franske Bibliotheker, hvor man rimeligvis vilde kunne finde Originalerne. En af disse tror jeg dog at kunne paapege som den sandsynlige Kilde til Fortællingen om Karl Magnus's Stridigheder og Forsoning med Girard af Viana (Cap. 38—42), nemlig det franske Digt om denne Helt, hvoraf en stor Del er meddelt af Bekker i Indledningen til hans *Fierabras*¹. Historien om Girard Svan (Cap. 48) er uden Tvivl hentet fra det franske Digt om Svanridderen (Chevalier au cygne), hvoraf jeg kun kjender et Citat fra Reiffenberg, *Chronique de Philippe Mouskes*² II P. CVI, hvor Ridderens første Optræden beskrives omtrent paa samme Maade som her i Sagaen. Keiseren var omgivet af sine tappe Mænd, disse saa svømmende opad Rin en hvid Fugl (d. e. Svane), der om Halsen havde en Kjede og drog efter sig en Baad; de saa tillige en Ridder ligge i Baaden, som havde sit Skjold og sit skarpe Sværd ved Siden:

Virent amont le Rin un blanc oisel noant,
El col une caïne et un batel traïant;
Et virent en la nef j chevalier gisant,
Dalès lui son escu et s'espéc trençant.

I den senere Bearbejdelse af vor Saga (*B*) mangler Slutningen af denne Episode fra Cap. 43; Grunden hertil er maaske den, at flere af de her kortelig berørte Begivenheder senere omtales udførligere og med enkelte Afvigelser andre Steder i Sagaen, saaledes Krigen med Vitakind, Saxernes Konge (Cap. 46, 47, 55), der omhandles senere i 5te Part af Sagaen, hvor Vitakind kaldes Guituelin,

Magnus ogsaa er Alegast og ikke Basin, som i den norske. Skulde det Haandskrift, som forelaa Oversætteren, have havt Navnet i denne Form, eller skulde man ikke snarere i Danmark dengang have kjendt en Kjæmpevis, der handlede om samme Begivenhed, og hvorfra Oversætteren kunde have taget Navnet Alegast?

- ¹) Der Roman von Fierabras, Provenzalisch. Herausgg. von Immanuel Bekker. Berlin 1829, qv.
- ²) Chronique Rimée de Philippe Mousk● publiée par Le Baron de Reiffenberg, II Tomes, Bruxelles 1838.

ligesaa Krigen i Spanien (Cap. 45, 53) i 4de Part om Agulandus. Dog er ved denne Udeladelse i *B* adskilligt ikke uvæsentligt, vedkommende Sagaen i dens Helhed, gaaet tabt, saaledes Rollants Forhold til Guinelun, og den sidstes indgroede Had til den første, som endelig giver sig Luft i Forræderiet ved Ronceval, 8de Part af Sagaen, hvilket alt finder sin Forklaring ved hvad her fortælles i Cap. 56 om Rollant og Guineluns Kone.

II.

Fortællingen om Olif og Landres¹ tilhører, som allerede ovenfor S. IX, X anført, den yngre Recension af Sagaen *B*. Hvad der i Indledningen til denne Fortælling anføres, at Hr. Bjarne Erlingssøn skal have fundet den paa Engelsk i Skotland, hvor han opholdt sig om Vinteren efter Kong Alexanders Død (1284), for at sikre dennes Datterdatter den norske Prindsesse Margrete Arvefølgen, og at han ved sin Hjemkomst lod den oversætte, maa vel antages at medføre Sandhed, fornemmelig fordi Stil og Foredrag henpeger paa denne Tid og ganske ligner andre Fortællinger, som tilhøre Slutningen af det 13de eller Begyndelsen af det 14de Aarhundrede, f. Ex. Biskop Jon Haldorssøns Eventyr og især hans Oversættelse af Klarus Keiser søns Saga.

Med Hensyn til Overskriften ved denne Afdeling, saavel som de senere, maa her gøres opmærksom paa, at de ikke ganske findes i Haandskrifterne saaledes, som de staa i Udgaven; de ere væsentlig formede efter Codex *b* med enkelte Tillem্পninger for at tilveiebringe Overensstemmelser mellem dem. Codex *b* har ved denne Fortælling følgende Overskrift: *Annarr þátrr sögunnar, af frú Olifer ok Landres syni hennar*. Codex *B* har ingen Overskrift foran Indledningen, men foran første Capitel staa Landres þátrr.

III.

Fortællingen om Oddgeir Danske² grunder sig paa et gammelt fransk Digt (Chanson de Geste) om denne Sagnhelt, fra det tolvte Aarhundrede,³ der udgjør 13,056 Vers, af disse har den norske

¹) Særlig interessante Oplysninger om dette Fortællingsæmnes Udbredelse ere meddelte af Svend Grundtvig: Danmarks gamle Folkeviser, første Deel, Kjøbh. 1853, S. 177—204, nærværende Fortælling vedkommende, S. 199—201, hvor ogsaa gøres opmærksom paa en spansk Roman med samme Æmne: Historia de Enrique, fi de Oliva, rey de Jherusalem, Enperador de Constantinopla. Sevilla, 1498.

²) At Tilnavnet Danois er opstaaet ved en Forkortning eller Misforstaaelse af Ardenois er af nyere Critikere godtgjort og fornemmelig af Rothe i hans Afhandling: Om Holger Danske. Kjøbenh. 1847.

³) Udgivet af J. Barrois: La Chevalerie Ogier de Danemarche par Raimbert de Paris Poëme de XII siecle, Paris 1842.

Bearbejder dog kun benyttet de første 3035 eller Begyndelsen af dette lange Digt, og fulgt dettes Gang temmelig nøie, rigtignok baade med adskillige Forkortelser og Udeladelser, men ogsaa med enkelte Tillæg og Forandringer hist og her, hvilket for en Del vel maa grunde sig paa en anden Recension af Digtet, forskjellig fra den der indeholdes i de nu eksisterende Haandskrifter, i al Fald fra dem, der ere benyttede ved Udgaven. Saaledes finder en mærkelig Afvigelse Sted derved, at efter Raimberts Digt storme de Franske Rom, og under dette fældes Ammiral af Hertug Nemes og Danamund af Oddgeir, den største Del af Hedningerne styrte sig i Havet og drukne, og Gloriant falder i de Kristnes Hænder. Kurvel befinder sig endnu i den franske Leir, og Karl Magnus foreslaar ham at autage Kristendommen, hvilket han døg stolt afslaar, og drager derpaa, rigelig begavet, med Gloriant til sit Land. Paven holder sit Indtog i Rom, og Karl Magnus vender tilbage til Paris. Dette er en Indholdsangivelse af hvad der i det franske Digt svarer til Cap. 46 i vor Fortælling, som her ved Sammenligning vil findes betydelig afvigende fra den franske Original. De sidste Capitler af denne Episode, 47--54, findes ikke i de nu for Haanden værende Haandskrifter af Sagaens ældre Recension *A*, men have sandsynlig været tilstede i det Haandskrift, som den danske Bearbejder har benyttet, da de findes i hans Oversættelse. Vi have dem nu kun i Recensionen *B*, og i det franske Digt findes Intet hertil svarende. Til Sammenligning med Sagaen skal jeg meddele nogle Uddrag af den franske Original.

De cha Monjeu fu Kalles herbergiés;
 Il vit le graille e le noif e le giel,
 E le grant roce contremont vers le ciel,
 „E Dex! dist Kalles, e car me consilliés
 de cest passage dont je sui esmaiés,
 Car je n'i voi ne voie ne sentier
 Par où je voise ne puisse repairier.“
 Dex ama Karle e si l'avoit mult chier,
 Si li envoie un message moult fier:
 Parmi les loges vint uns cers eslaissiés,
 Blans come nois, quatre rains ot el chief.
 Voiant François, parmi Monjeu se fiert,
 E dist li rois: „Or après, chevalier!
 Vés le message que Dex a envoié.“
 François l'entendent, ainc ne furent si lié;
 Après le cers aquellent lor sentier,
 Mongieu passa li rois qui France tient,
 Ainc n'i perdi serjant ne chevalier,

XVII

Ne mul ne mule, palefroi ne somier;
Huit jors i mist à passer toz entiers.

Li rois herberge de là outre Mongis;
Grans sunt les os qui le resne ont porpris.
Li jogleor ont lor vieles pris,
Grant joie mainnient devant le fil Pepin;
Li rois fu liés, si ot béu du vin,
Ogier demande, son forosté mescin.

D. e. Paa denne Side af Mundinfjeld havde Karl sit Standkvarter; han saa Hagl, Sue og Is, og det store Bjerg kneisende mod Himmelen, „Gud!“ sagde Karl, „raad mig dog ved denne Overgang, hvorfor jeg ræddes svart, thi hverken seer jeg Vei eller Sti, ad hvilken jeg kan gaa eller komme frem.“ Gud elskede Karl og havde ham inderlig kjær, og skikker ham et stolt Sendebud. Mellem Teltene kom en Hjort farende afsted, hvid som Sne, fire Tækker havde den i Hovedet, i de Franskes Paasyn styrter den op ad Mundinfjeld. Kongen ndraaber da: „Nu afsted efter, Riddere, skuer det Gud har sendt.“ De Franske høre ham, aldrig bleve de saa glade, efter Hjorten bane de sig Vei. Kongen, som behersker Frankrig, drog da over Mundinfjeld, mistede der hverken Svend eller Ridder, Esel eller Mule, Ganger eller Kløvhest, aatte hele Dage tilbragte han dermed. Kongen har nu sit Kvarter paa hin Side Mundinfjeld, store ere de Skarer, som holde Landet besat. Gjoglere have grebet sine Fidler, stor Glæde og Gammen øve de for Pipins Søn. Kongen var glad og havde drukket sin Vin, han lader hente Oddgeir sin arme Gidsel.

Païen en Rome enmainnient pris Ogier.
La le desarment desous un olivier.
A grant merveille l'esgardent li païen:
Li Turc e li Persant e li Aufrisien.
Li uns à l'autre l'a au doit ensigné.
A l'amiral comencent à hucher:
„Sire, font-il, or pensés du venger
Tos nos pareus qu'il nus ocist l'autr'er.“
Dist l'amirans: „Par Mahon que j'ai cher,
Nel gariroit tos li ors desous ciel
Que je nel pende; ja trestorné n'en iert.“
Es Karaheu pognant tos eslaissies:
Si ot osté son elme de son cief,
Par ses espauls sa ventaille d'ormier.
A l'amiral est venus tos iriés,
Si l'en apele cortoisement e bien:
„Amirans sire, mal m'avés engigné;
Je combatoie por la vostre amistié
E por la loi Mahomet esaucier;

XVIII

Au matinet l'uec en convent Ogier.
 N'y aroit garde fors d'un seul chevalier;
 Pris l'a vos tix e traï e boisié:
 Rendés-le-moi, li tenirs seroit grief."
 Dist l'amiraus: „Por noient en plaidiés:
 Je nel rendroie à home desous ciel."
 Dist Karaheus: Que tant ne me prisiés;
 Mais par Mahon! comparé sera chier."
 A ses herberges repaire tot iriés.

Droit à sa gent vint Karaheus pongnant:
 Il lor escrie tost et isnelemant:
 „Adobés-vos, car je le vos comant.
 Ogier a pris Danemons li tirans,
 L'amiraus dist nel me rendra niant;
 Ja l'assarrai en cel palais plus grant:
 Anqui verrai cui sera li bubant."
 Adont parla uns paiens Rodoans,
 Rois fu d'Egypte une terre mult grant.
 „E Karaheus! por Mahon, or entant;
 Tes hom sui liges de tot mon tief tenant.
 Ne maine mie l'amiral malemant;
 Tu es ses hom, sel seis a ensiant:
 Mais anuit mais le nus laissiés à tant.
 Dusqu' à demain à l'aube aparissant
 Fai l' araisner por le mix de ta gent:
 Ogier te rende sain e saf e vivant.
 Se il nel fait, de cest jor en avant.
 Dont ne li soies amis ne bonvoillans."
 Dist Karaheus: „Par la loi Tervagant,
 A moi n'ara pais ne acordemant
 Nulgor en terre se Ogier ne me rant."
 Dient si home: „Ne à nus ensement."

Or fu Ogiers à Rome sous un pin;
 Iluec le gardent paien e Sarrasin.
 Es Gloriande au gent cors signori . . .

D. e. Hedningerne føre Oddgeir fangen til Rom, der afvæbne de ham under et Oliventræ. Med stor Beundring betragte Hedningerne ham, Tyrkerne, Perserne og Afrikanerne, den ene gjorde den anden ved Fingerpeg opmærksom paa ham. De begyndte derpaa overlydt at tiltale Ammiralen: „Herre.“ sige de. „tænk nu paa at hævne alle vore Slægtninge, som han dræbte for os forleden.“

Ammiralen siger: „Ved Mahomet som jeg dyrker, alt Guld i Verden skulde ei løskjøbe ham fra at hænges af mig, han skal nu ikke længer slippe derfor.“ Men her er Karvel ridende i fuld Fart; han havde taget Hjelmen af sit Hoved, ned ad Skuldrene hang hans Visir af purt Guld. Til Ammiralen kommer han i Fyr og Flamme, dog tiltaler han ham høflig og belevent: „Herre Ammiral, I har gjort mig en slem Streg; jeg kjæmpede for Eders Venskabs Skyld og for at hævde Mahomets Lov; i Morges havde jeg Møde med Oddgeir. han ventede der kun een Ridder; Eders Søn har fanget, forraadt og sveget ham; giv mig ham tilbage, at holde paa ham vilde være skjændigt.“ Ammiralen siger: „Til ingen Nytte taler I hans Sag, jeg vilde ikke give ham tilbage til nogen i Verden.“ Karvel siger: „I agter mig ei saa meget; men ved Mahomet, det skal blive dyrt betalt.“ Vred vender han tilbage til sine Telte. — Til sine Mænd kom Karvel ridende, han tilraaber dem strax paa Stand: „Ruster eder, jeg befaler eder det. Tyrannen Danemund har fanget Oddgeir, Ammiralen afslaar at give mig ham tilbage; jeg skal angribe ham i hans største Hal, endnu i Dag vil jeg see, hvem der skal føre det største Ord.“ Nu talte en Hedning Rodoan, han var Konge over Egypten, et Land saare stort: „Karvel! for Mahomets Skyld, hør mig; jeg er din Vassal for alt mit Len. Fornærm ikke Ammiralen, du er hans Vassal, det veed du vel; men lad ham dog denne Nat over have Ro for os, først i Morgen, naar Dagen bryder frem, lad ham tale til Rette af dine bedste Mænd; han udlevere da Oddgeir frisk og frank og i Live, gjør han ikke det, saa opsig ham fra denne Dag af Venskab og Velvillie.“ Karvel siger: „Ved Tervagants Lov, for mig skal han aldrig have Fred eller Ro i Verden, dersom han ikke giver mig Oddgeir tilbage.“ Hans Mænd sige: „For os ikke heller.“ — Oddgeir sad nu under et Fyrretræ, der bevogte ham Hedninger og Saracener. Nu kommer Gloriant med sin delige, majestætiske Skabning!

Overskriften til denne Fortælling lyder i A: Þáttur danskra Oddgeirs, i b: Oddgeirs þáttur, þriði partr Karlamagnús sögu.

IV.

Som ovenfor antydet, foreligger der af Fortællingen om Agulandus 2 forskjellige Bearbejdelser, den ene i den ældre Recension af Sagaen (A), har uden Tvivl den Form, hvori Fortællingen oprindelig er tilbleven paa vort gamle Sprog; den yngre (B) er rimeligvis en Omarbejdelse af den første, hvorved Bearbejderen har bestræbt sig for at udjævne og bringe en større Overensstemmelse mellem de forskjellige og uligeartede Dele, hvoraf Fortællingen oprindelig er sammensat. Noget er dog ogsaa herved blevet udeladt, navnlig Fortællingen om Billedstøtten Salemcades, (jævnfør S. 131 med S. 266—267), og Rollants Kamp med Ferrakut, S. 277—281, Cap. 15—22. Baade fordi denne Omarbejdelse (B) er levnet os fuldstændig, hvilket ikke er Tilfælde med den første, og fordi den er

udført i et godt Sprog, skjønt noget bredt og udtværet, er den bleven stillet i Spidsen (S. 126—263), den ældre derimod er trykt bagefter (264—370)¹.

Til Grund for denne Fortælling, i dens ældre Form (A) ligger to Kilder, den fabelagtige paa Latin skrevne Turpins Krønike² og et gammelfransk carolingisk Digt³. Man kunde fristes til at tro, at det Exemplar af Digtet, som har foreligget den norske Bearbejder, har været defekt i Begyndelsen, og at han har erstattet denne Mangel, saa vidt det lod sig gjøre, ved Hjælp af Krøniken, skjønt dette dog er mindre sandsynligt, og man maa vel snarere antage, at det har været Oversætteren magtpaaliggende at benytte til denne Episode af Sagaen saa meget som muligt af den paa hans Tid vel høit anseede og for troværdig antagne Turpinske Krønike, og at han først har tyet til det franske Digt, da Krøniken svigtede ham. Han har dog i et væsentligt Punkt seet sig tvungen til at afvige fra denne. Agulandus, Hovedpersonen i det franske Digt, falder efter Krøniken (Cap. 14) i det store Nederlag paa Saracenerne, som omtales i denne Fortællings Cap. 13, S. 276; dette maatte, som uforeneligt med Digtet, naturligvis forandres, og Oversætteren har saaledes ladet Agulandus flygte fra Slaget tilligemed Kongerne af Sibil (Sevilla) og Korduba. For Resten indeholde de første Capitler af denne Episode i vor Saga, Cap. 1—23, S. 264—282, en temmelig nøiagtig Oversættelse af den Turpinske Krønikes 18 første Capitler. Med vor Fortællings 24de Capitel (S. 282) begynder altsaa den franske Kilde. Dog lægger man her Mærke til Stilen i den første Del af sidstnævnte Capitel, vil man finde, at den harmonerer temmelig nøie

¹) Her er ved Uagtsomhed i den fortløbende Titelloverskrift til venstre anvendt Signaturen Karlamagnus Saga IV b, skjønt der heller burde have staaet IV². Læseren bedes godhedsfuld at erindre, at herved menes den ældre Text (A).

²) Turpins Krønike, efter Foregivende skrevet af Erkebiskop Turpin, hidrører fra en fransk Geistlig og maa være forfattet i Slutningen af det 11te Aarhundrede; den indeholder i alt 32 Capitler, omtaler strax efter de Begivenheder, som vedkomme Fortællingen om Agulandus. Slaget ved Ronceval, og i sidste Capitel Karl Magnus's Død. Trykt i *Chronique de Philippe Mouskes* I S. 489—518.

³) Det franske Digt er udgivet af Immanuel Bekker efter et, desværre, mangelfuldt Haandskrift i det kongelige Bibliothek i Berlin i „Abhandl. der königl. Akad. der Wissensch. zu Berlin 1847“ under Navn af *Der Roman von Aspremont*. Naar den fuldstændige Udgave af Digtet engang udkommer i den store Samling af de gamle franske Heltedigte: „*Les Anciens Poëtes de la France*“, der nu er under Udgivelse i Paris efter Keiserens Foranstaltning, vil man bedre være i Stand til at dømme om vor Sags Forhold til den franske Original.

med det foregaaende, som er hentet fra Krøniken, men at der indtræder en Forandring i denne Henseende ved Midten af Capitelet (S. 283¹) med Ordene En er heidingjar kómu saman þeir sem eptir lifðu, taka (þeir) herklæði af Jamund reiðir ok hryggvir, sárir ok hugsjúkir, hvor Fortællingen paa een Gang bliver meget udførligere og tydelig røber den franske Original, som her ogsaa kan paavises. Begyndelsen af dette Capitel synes derfor at være et af Oversætteren redigeret Udtog af en foregaaende Del af det franske Digt, for at danne en Slags Overgangsbro mellem Krøniken og dette, deraf vel ogsaa denne pludselige Optræden af Jamund Agulandus's Søn i Capitelets første Linie, som om han allerede skulde være kjendt af Læserne, noget, der er ligesaa usædvanlig i de franske Heltedigte som i vore egne Sagaer, hvor man altid pleier at gjøre mere Væsen af Hovedpersonerne ved deres første Optræden. Fra Midten af Capitelet, efter de ovenfor anførte Ord, synes det franske Digt temmelig tro at være bleven fulgt ligetil det sidste Capitel. 125, S. 369, hvori Oversætteren sandsynligvis atter har givet et Udtog af det franske Digts Slutning¹. I det franske Haandskrift, som har været benyttet af Sogaens Bearbejder, har vel Digtet været inddelt i flere Afdelinger, thi hertil synes vor Fortælling at henpege, naar der ved Slutningen af enkelte Capitler (S. 293, 302, 315, 334, 344, 359) staar, her ender den og den Bog, da Fortællingens Gang, som den foreligger os, paa de fleste af disse Steder ikke synes at berettigge til nogen skarpere Begrænsning end ved de andre Capitler².

Til Sammenligning meddeles først nogle Uddrag af Turpinus Krønike, og dernæst af det franske Digt:

Epistola beati Turpini archiepiscopi ad Leoprandum.

Cap. I. Turpinus. Dei gratia archiepiscopus Remensis, ac sedulus Caroli Magni imperatoris in Hispania consocius. Leoprando decano Aquisgranensi salutem in Domino. Quoniam nuper mandastis mihi apud Viennam, cicatricibus vulnerum aliquantulum ægrotanti, ut vobis scriberem qualiter imperator vester famosissimus Carolus Magnus tellurem Hispanicam et Gallicianam a potestate Saracenorum liberavit, mirorum gestorum apices ejusque laudanda super Hispanicos Saracenos trophæa, quæ propriis oculis intuitus sum, quatuordecim annos perambulans Hispaniam et Galliciam una cum eo: quod exercitibus suis pro certo scribere, vestraque fraternitati mittere non ambigo. Etenim magnolia divulgata quæ rex in Hispania gessit, in S. Dionysii Chronico, ut

¹) Denne mangler i Berliner Haandskriftet, og følgerig ogsaa i Bekkers Udgave.

²) S. 302 ved Slutningen af Cap. 45 staar feilagtig i Haandskriftet: þeir hér upp hina fimtu bók, hvor der burde staa séttu.

mihī scripsistis, reperire plenarie auctoritas vestra nequivit. Igitur auctorem illius (aut pro tantorum actuum scriptura proluxa, aut quia idem absens ab Hispania, ea ignoravit) intentio vestra intelligat minime ea ad plenum scripsisse, et nusquam volumen istud ab eo discordasse. Viras et valeas et Domino placeas, Amen¹.

De idolo Mahumeth.

Cap. IV. Idola et simulacra quæ tunc in Hispania invenit, penitus destruxit, præter idolum quod est in terra Alandaluf, quod vocatur Salamcadi: Cadix dicitur proprie locus in quo est Isalam, in lingua Arabica Deus dicitur. Tradunt Saraceni, quod idolum istud Mahumeth, quem ipsi colunt, dum adhuc viveret, in nomine suo proprio fabricavit, et dæmoniacam legionem quandam sua arte magica in ea sigillavit: quæ etiam tanta fortitudine illud idolum obtinet, quod a nullo unquam frangi potuit. Cum enim aliquis christianus ad illud appropinquat, statim periclitatur. Sed cum aliquis Saracenus causa adorandi vel deprecandi Mahumeth accedit, ille incolumis recedit. Si forte super illud avis quælibet se deposuerit, ilico moritur. Est igitur in maris margine lapis antiquus opere Saraceno optime sculptus supra terram, deorsum latus et quadratus, desursum strictus, altissimus; scilicet quantum solet volare in sublime corvus: super quem elevatur imago illa de auro optimo in effigie hominis, fusa super pedes suos, erecta faciem suam tenens versus meridiem, et manu dextra tenens quandam clavam ingentem. Quæ scilicet clava, ut ipsi Saraceni aiunt, a manu ejus cadet anno quo rex futurus in Gallia natus fuerit, qui totam terram Hispanicam christianis legibus in novissimis temporibus subjugaverit. Mox ut viderunt clavam lapsam, gazis suis in terram positis omnibus, fugiunt².

De bello Ferracuti Gigantis, et de optima disputatione Rolandi.

Cap. XVII. Statimque nunciatum est Carolo, quod apud Nageram Gigas quidam nomine Ferracutus, de genere Goliad, advenerat, de oris Syriæ, quem cum viginti millibus Turcorum Babylonis Admiraldus ad bellandum Carolum regem miserat. Hic vero lanceam aut sagittam non formidabat, vim quadraginta fortium possidebat. Quapropter Carolus ilico Nageram adiit. Mox ut ejus adventum Ferracutus agnovit, egressus ab urbe, singulare certamen, scilicet unum militem contra alterum, petiit. Tunc mittitur ei primum a Carolo Ogerius Dacus: quem mox ut Gigas solum in campo aspexit, suaviter juxta illum vadit, et ilico eum brachio dextro cum omnibus armis suis amplexatus est, et deportans illum cunctis videntibus in oppidum suum leviter, quasi esset una mitissima ovis. Erat enim statura ejus quasi cubiti duodecim, et facies ejus longa quasi unius cubiti, et nasus unius palmi mensurati, et brachia et crura ejus quatuor cubiti erant, et digiti tribus palmis. Deinde misit ad eum causa belli Carolus Rainaldus de Alba Spina, et detulit illum solo brachio ilico in carcerem oppidi sui. Deinde mittitur Constantinus rex Romanus et Oellus comes, et ipsos simul unum ad dexteram et alium ad lævam carcere retrusit. Deinde mittuntur viginti pugnatores, scilicet duo insimul separatim, et illos similiter carcere mancipavit. His itaque inspectis Carolus, cunctis insuper admirantibus, neminem postea ausus est mittere ad expugnandum eum: Rolan-

¹) Nærv. Saga S. 264 Cap. I.

²) Nærv. Saga S. 266-267, Cap. IV.

XXIII

dus tamen vix impetrata licentia a rege, accessit ad Gigantem bellaturus. At ille Gigas ilico rapuit eum sola manu dextera, et misit eum ante se super equum suum. Cumque illum portaret versus oppidum, resumptis viribus suis, in Domino confisus arripuit eum per mentum, et statim evertit eum retro super equum, et ceciderunt ambo simul de equo prostrati solo: statimque elevarunt a terra ambo pariter. et ascenderunt equos. Illico Rolandus. spatha propria evaginata, Gigantem occidere putans, equum ejus solo ictu per medium trucidavit. Cumque Ferracutus pedes esset, spathamque evaginatam manu tenens ei nimias minas intulisset, Rolandus sua spatha in brachio quo spatham suam Gigas tenebat, illum percussit, et minime eum læsit. sed spatham ejus e manu excussit. Tunc Ferracutus, gladio amisso, percutere putans pugno clauso Rolandum, ejus equum in frontem percussit et læsit, et statim equus obiit. Denique sine gladiis pedites usque ad nonam pugnis et lapidibus debellarunt. Die advesperante impetrabat treugas Ferracutus a Rolando usque in crastinum. Tunc disposuerunt inter se, ut die crastina in bello sine equis et lanceis ambo convenirent, et, concessa pugna, ex utraque parte unusquisque ad proprium remeavit hospitium. Crastina vero die, summo diluculo separatim venerunt pedites in campo belli, sicut dispositum fuerat: Ferracutus tamen secum attulit spatham, sed nihil ei valuit, quia Rolandus baculum quandam retortum et longum secum detulit, cum quo tota die illum percussit, et minime læsit eum. Percussit eum cum magnis et rotundis lapidibus, quibus campus abundanter erat, usque ad meridiem, illo tempore conveniente, sed eum nullo modo lædere potuit. Tunc impetratis a Rolando treugis Ferracutus somno prægravatus cœpit dormire: Rolandus vero, ut erat juvenis alacer, misit lapidem ad caput ejus, ut libentius dormiret. Nullus enim christianorum illum tunc occidere audebat, ne ipse Rolandus. Nam talis erat inter eos institutio: quod si christianus Saraceno, vel Saracenus christiano daret treugas, nullus ei injuriam faceret; et si aliquis treugam datam ante diffidentiam frangeret, statim interficeretur. Ferracutus itaque postquam satis dormivit, evigilavit, et sedit juxta eum Rolandus, et cœpit eum interrogare, qualiter ita fortissimus et durissimus habebatur, quam ut gladium aut lapidem aut baculum non formidabat. „Vulnerari, inquit Gigas, non possum nisi per umbilicum.“ Loquebatur ipse lingua hispanica, quam Rolandus satis intelligebat. Tunc Gigas cœpit Rolandum aspicere et interrogare eum, dicens: „Tu autem quomodo vocaris?“ „Rolandus, inquit, vocor.“ „Cujus generis, inquit Gigas, es, qui fortiter me expugnas?“ „Francorum genere oriundus, inquit Rolandus, sum.“ At Ferracutus ait: „Cujus legis sunt Franci?“ Et Rolandus: „Christianæ legis, Dei gratia, sumus, et Christi imperiis subjacemus, et pro ejus fide in quantum possumus, decertamus.“ Tunc paganus audito Christi nomine ait: „Quis est ille Christus, in quem credis?“ Et Rolandus: „Filius Dei Patris, inquit, qui ex virgine nascitur, cruce patitur, sepulchro asepelitur, et ab inferis tertia die resuscitatur, et ad Dei Patris dexteram super cœlos regreditur.“ Tunc Ferracutus: „Nos credimus, inquit, quia creator cœli et terræ unus est Deus, nec filium habuit nec patrem: sed sicut a nullo generatus est, ita neminem genuit: ergo unus est Deus, non trinus.“ „Verum dicis, inquit Rolandus, quia unus est. Sed cum dicis, trinus non est, in fide claudicas. Si credis in Patrem, crede in Filio ejus, et Spiritu sancto. Ipse enim Deus Pater est, Filius et Spiritus sanctus est, unus Deus permanens in tribus personis.“ „Si Patrem, inquit Ferracutus, dicis esse Deum, Filium Deum, Spiritum sanctum Deum: ergo tres Dii sunt, quod absit, et non unus Deus.“ „Nequaquam, inquit Rolandus, sed unum Deum et trinum

XXIV

prædico tibi, et unus est et trinus est. Totæ tres personæ coæternæ sibi sunt et coæquales. Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus; in personis est proprietas, in essentia unitas, et in maiestate adoratur æqualitas. Trinum Deum et unum angeli adorant in cælis. Et Abraham tres vidit, et unum adoravit. „Hoc ostende, inquit Gigas, qualiter tria unum sint.“ „Ostendam etiam tibi, inquit Rolandus, per humanas creaturas: sicut in cithara, cum sonat, tria sunt, ars scilicet, chordæ et manus, et una cithara est; sic in Deo tria sunt, Pater et Filius et Spiritus sanctus, et unus est Deus. Et sicut in amygdala tria sunt, corium scilicet, nucleus et testa, et una tamen amygdala est: sic tres personæ in Deo sunt, et unus Deus est. In sole tria sunt, candor, splendor et calor, et tamen unus sol est. In rota plaustrum tria sunt, modius scilicet, brachia et circulus, et tamen una rota est. In temetipso tria sunt, corpus scilicet, membra et anima, et tamen unus homo es. Sic in Deo et unitas et trinitas esse perhibetur.“ „Nunc, Ferracutus inquit, trinum Deum et unum esse intelligo: sed qualiter Pater Filium genuit, ignoro.“ „Credis, inquit Rolandus, quod Deus Adam fecit.“ „Credo, inquit Gigas.“ Quemadmodum, inquit Rolandus, Adam a nullo generatus est, et tamen filios genuit: sic Deus Pater a nullo generatus est, et tamen Filium ineffabiliter ante omnia tempora divinitus, prout voluit, genuit a semetipso.“ Et Gigas: „Placent, inquit, mihi quæ dicis, sed qualiter homo effectus est qui Deus erat, penitus ignoro.“ „Ille, inquit Rolandus, qui cælum et terram et omnia creavit ex nihilo, ipse fecit humanari Filium in virgine sine semine humano, sed spiramine sacro suo.“ „In hoc, inquit Gigas, laboro, et qualiter sine humano semine, ut asseris, nascitur de virginis utero.“ Et Rolandus ait: „Deus qui Adam sine semine alterius formavit, ipse Filium suum sine semine hominis de virgine nasci fecit, et sicut de Deo Patre nascitur sine matre, sic ex matre nascitur sine homine patre. Talis enim decet partus Deum.“ „Valde, inquit Gigas, erubesco, quomodo virgo sine homine genuit.“ „Ille, inquit Rolandus, qui fabæ gurgulionem et arboris et glisci facit gignere vermem, et multos pisces et vultures et apes et serpentes sine masculo semine facit parere prolem, ipse virginem intactam absque virili semine facit gignere Deum et hominem. Qui primum hominem sine alterius semine, ut dixi, fecit, facile potuit facere, ut Deus homo factus de virgine sine masculo concubitu nasceretur.“ „Bene, inquit Ferracutus, potest esse, quia de virgine natus fuit: sed si Filius Dei fuit, nullatenus, ut asseris, in cruce mori potuit. Nasci, ut dicis, potuit, sed si Deus fuit, nequaquam mori potuit; Deus enim nunquam moritur.“ „Bene, inquit Rolandus, dixisti, quia de virgine nasci potuit, ecce quia ut homo natus fuit. Si natus est ut homo, igitur mortuus est ut homo; quia omnis qui nascitur, moritur. Si credendum est nativitati, igitur credendum est passioni, simul et resurrectioni.“ „Quomodo, inquit Ferracutus, credendum est resurrectioni?“ „Quia, inquit Rolandus, is qui nascitur, moritur; et qui moritur, tertia die vivificatur.“ Tunc Gigas audito verbo miratus est multum, dixitque ei: „Rolande, cur tot verba inania profers? Impossibile est ut homo mortuus denuo ad vitam resurgat.“ „Non solum, inquit Rolandus, Dei filius a mortuis resurrexit, verum etiam omnes homines qui fuere ab initio usque ad finem, sunt resurrecturi ante ejus tribunal, et accepturi meritorum suorum stipendia, prout gessit unusquisque sive bonum, sive malum. Ipse Deus qui modicam arborem in sublime crescere fecit, et graminum frumenti mortuum in terra putrefactum reviviscere, crescere, ac fructificare facit, ille cunctos propria carne et spiritu de morte ad vitam resuscitabit in die novissimo. Leonis mysticam tibi assume,

Si die tertia leo catulos suos mortuos anheliu suo vivificat, quid mirum si Deus Pater Filium suum die tertia a mortuis resuscitavit. Nec novum tibi debet videri, si Dei Filius ad vitam rediit, cum multi mortui ante ejus resurrectionem ad vitam redierint. Si Helias et Elisæus facile defunctos resuscitarunt, facilius Deus Pater illum resuscitavit: facile a mortuis surrexit, a morte nullatenus teneri potuit, ante cujus conspectum mors ipsa fugit, ad cujus vocem mortuorum phalanx resurrexit. Tunc Ferracutus: „Satis, inquit, cerno quæ dicis, sed qualiter cælos penetravit, ut dixisti, prorsus ignoro.“ „Ille, inquit Rolandus, qui de cælis descendit, polos facile ascendit: qui facile per semetipsum resurrexit, facile polos penetravit. Exempla multarum rerum tibi sume: vides rotam molendini quantum ad ima de superis descendit, tantum de infimis ad sublimia ascendit. Avis volans in aere quantum descendit, tantum ascendit. Tu ipse si forte de quodam descendisti monte, bene potes iterum redire unde descendisti. Sol ab Oriente heri surrexit, et ad Occidentem occubuit, et hodie similiter in eodem loco surrexit. Unde ergo filius Dei venit, illuc rediit.“ „Tali igitur pacto, inquit Ferracutus, tecum pugnabo; quod si vera est hæc fides quam asseris, ego victus sim; et si mendax est, tu victus sis; et sit genti victæ jugiter opprobrium, victori autem laus et decus in ævum.“ „Fiat,“ inquit Rolandus. Idcirco bellum ex utroque corroboratur, et ilico Rolandus paganum aggreditur. Tunc Ferracutus ejecit ictum spathæ suæ super Rolandum, sed ipse Rolandus subsiliit ad lævam, et accepit ictum spathæ in baculo suo. Interea abscisso baculo Rolandi, irruit in eum et ipse Gigas, et illum arripens leviter inclinavit subter se ad terram. Statim agnovit Rolandus, quod tunc nullo modo evadere poterat. Cœpit igitur implorare auxilium filii beatæ Mariæ virginis, et erexit se Deo juvante paulatim, et revolvit eum subter se, et adiunxit manum suam ad mucronem ejus, et punxit ejus parumper umbilicum, et evasit. Tunc alta voce cœpit Deum suum Gigas invocare, dicens: „Mahumeth, Mahumeth. Deus meus, succurre mihi, quia jam morior.“ Et statim ad hanc vocem accurrentes Saraceni sustulerunt eum, portantes manibus versus oppidum. Rolandus vero jam incolumis ad suos redierat, et statim christiani una cum Saracenis qui Ferracutum deferebant in oppidum, urbem violento impetu ingrediuntur. Sicque, Gigante perempto, urbs et castra capiuntur et pugnatores a carcere eripiuntur.¹

Hiamont s'en vet dolenz et corecous.

de ses sept rois li ont ocis les dous.

molt a perdu li paien orguellious.

païen se claimient chetis malecours.

a Hiamont dient „sire, que feronos?“

„glotons“ dist il, „molt iestes ennusios.

et où sunt or mes bons losengoïors,

qui en Aufrique en mes pales maiors

me prametoient de France les honors.

et en mes chambres en mes pales maiors.

à mes puceles o les freches colors,

qui vous donoient les bessiers par amors.

et beviez de mes vins les mellïors.

¹) Jvf. nœrv. Saga 8. 277-281. Cap. 15-22.

XXVI

là estiez riches conquereors.
 départiez les viles et les bors.
 mes li François ne sont pas poorous.
 einz fierent bien des lances et des tros.
 mar i crei les mavés vantoiors.
 por lor conseil i pris ge icest cors.
 de coi ge sui vergondous et hontous.
 mes en ma vie ne serai ia ioios."
 Hiamont plura: tant par fu angoissos.

Va s'en Hiamont, forment a grant alan.
 „ha las!“ dist il, „entré sui en mal an.
 il en apele et Barré et Butran
 et Salmaquin, son neven Lanudan.
 „alez à l'ost, que nu sache Agolan:
 et si me dites mon seneschal Gorhan
 qu'il me secore et son pere Balan.
 Triamodes et le roi Hesperan.
 li roi Cador et li roi Moisan.
 Salatiel et li roi Boidan.
 bien lor contez la honte et le mehaign.
 que i'ai perdu Mahon et Teruagan.“

„Baron“ dist il, „n'alez mie tariant;
 à ceus de l'ost alez hastiement,
 si lor contez tot le destorbement.
 que i'ai perdu Mahon et Teruagant.
 ma tor perdue que n'i ai mais naient.
 de toz mes hommes i a mais pou viuant.
 dites lor bien, ne lor alez celant,
 c'or me secorent tost et isnelement.
 en sor que tout n'alez mie oblant
 (moult vos en pri. et si le uos commant)
 que ia nu sache mes pere Agolant.“
 et cil responnet „tot à vostre comant.“

Chascus des mes est montez à cheual.

D. e. Hiamont ilyr bedrøvet og ærgerlig. Af hans 7 Konger ere de to dræbte, meget har æden stolte Hedning mistet. Hedningerne kalde sig elendige, nlykkelige. de sige til Hiamont: „Herre, hvad skulle vi gjøre?“ „Slughalse“, siger han, „suare plagsomme ere I, og hvor ere mine herlige Smigrere, som i Afriku i mine store Paladser lovede mig Frankrigs Domæner, og i mine Kamre i mine store Paladser (gjorde Løfter) til mine Piger med den friske Ansigtssky. hylke skjenede eder Elskovssky? I druk af mine bedste

XXVII

Vine: der vare I kjække Erobrere og delte Steder og Borge. Men de Franske kjende ikke Frygt, tvertimod de slaa godt med Spydene og Stumperne. I en ulykkelig Stund troede jeg de onde Pralere, efter deres Raad fattede jeg denne Plan, hvorover jeg blues og skammer mig. Aldrig i mit Liv bliver jeg glad mere.“ Hiamont græd, saa sorgbetyngt var han. — Hiamont gaar med svar Harm og Kummer. „Ak!“ siger han, „jeg er traadt ind i Ulykken.“ Han kalder Barré og Butran, Salmaquin og hans Brodersøn Lanudan. „Gaar til Hæren, Agolan maa ei vide det, og siger min Senechal Gorhan, at han kommer mig til Hjælp, og hans Fader Balan, Triamodes og Kong Hesperan, Kong Cador og Kong Moisan, Salatiel og Kong Boidan. Fortæller dem den Skam og Krænkelse, at jeg har mistet Mahon og Tervagan.“ — „Baroner,“ siger han, „nøler ikke; til dem ved Hæren iler skyndsomt. og fortæller dem det hele Vanheld, at jeg har mistet Mahon og Tervagan, mistet mit Taarn, at jeg der har intet mere; af alle mine Mænd er der kun faa i Live. Siger dem det rent ud, og skjuler det ikke for dem, at nu maa de hjælpe snart og hurtigt. Fremfor alt glemmer ikke (meget beder jeg Eder derom, ja befaler Eder det). at min Fader Agolant endelig ikke faar det at vide.“ Hine svare: „Alt, som I befaler.“ — Enhver af Sendebudene er nu stegen til Hest.¹

Quant Girars voit Karlon le fiz Pepin,
vestuz d'un paille esperoné d'or fin,
d'un cort mantel affublé ostorin,
et en son chief un chapel sebelin,
merveille semble, prince de gentil lin.
si se repent qu'einz le clama frarin.

Quant s'est Girars de Karlon aprochié,
li roi li a son braz au col ploié:
ilec se sunt andui entrebesié.
ainz que li rois se fust à mont drecié
et de son chief son chapel ius ploié,
Girars s'abesse: si l'en a redrecié,
profont l'enclue à Karlon le rendié.

Devant Karlon s'estut l'arcevesque Torpin.
il li remembre de Girart son cosin,
qui li geta son coutel acerin
dedenz Viane einz u pales marbrin,
quant el message ala le fiz Pepin:
se il penst, il l'eust tret à fin.
il a pris penne et encre et parchemin:
si a fet chartre de Rommanz en Latin,
si com Girars descendi el chemin
en contre Karle, et com il li fist clin,
com li tendi son chapel sebelin.
celui hommage ot Karles en la fin:

¹) Nærv. Saga 8. 283. Cap. 21.

XXVIII

Girars covint que fust en lui acelin.
por ce dit on, qui a felon voisin.
par maintes foiz en a mavés matin.

Girart et Karles quant or sunt aprochiez.
tot li barnages en fu merucilles liez.
et dist Girart „sire roi. cheuauchiez.
et si solez moult seurs et liez:
car de soixante mil hommes haubergiez
as noenes targes et à coranz destriers.
de tant sera vostre criz efforciez.“
Karles respont. qui bien fu enseigniez.
„sire Girart, granz merciz en aiez.“

D. e. Da Girard seer Karl Pipins Søn klædt i Silkestof, med Sporer af fint Guld, indhyllet i en kort Kappe af Ostorin, og paa hans Hoved en Hat med Sobelskind, beundrer han ham som en Fyrste af ædel Byrd, og han fortryder, at han før kaldte ham den Usle. Da Girard kom hen til Karl, lagde Kongen sin Arm om hans Hals, og begge kyssede hinanden. Før Kongen fik rettet sig op, gled Hatten ned af hans Hoved. Girard bøier sig ned, tager den op igjen, bukker dybt for Karl og giver ham den tilbage. — Nær Karl stod Turpin Erkebiskop, han mindes sin Fætter Girard, som kastede sin hvasse Kniv paa ham i Viana fordum i Marmorpaladset, da han der udførte et Ærinde fra Pipins Søn; dersom han havde kunnet, havde han gjort af med ham. Han tog nu Pen, Blæk og Pergament, gjorde en Optegnelse fra Romansk paa Latin om, hvorlunde Girard paa Veien steg af og kom Karl imøde og hvorlunde han bukkede for ham og rakte ham Sobelhatten. Denne Hylding fik Karl tilsidst, Girard tilstod, at han havde bøiet sig for ham. Derfor siger man: den, som har en troløs Nabo, faar mangen Gang en slemt Morgen. — Da Girard og Karl havde nærmet sig hinanden, bleve alle Hovdingerne glæd overraskede, og Girard sagde: „Herre Konge, rid nu afsted og vær tryk og glæd, thi af 60 Tusinde Mænd forsynede med nye Skjolde og vælige Gangere skal nu Eders Banner styrkes.“ Karl svarer, den vel oplærte: „Herr Girard, hav stor Tak for det.“

Som Overskrift foran Indledningscapitelet til denne Afdeling af Sagaen har **B**: Prologus Agulandi þáttar: **b** har her ingen Overskrift, men foran Cap. 1, S. 128: Agulandi þáttur, fjórði partr Karlamagnús sögu. **A** har som Overskrift til Turpins Brev Cap. 1, S. 264: Qvedjusending Turpins.

V.

Til Grund for denne Episode af Karlamagnus Saga ligger uden Tvivl et fransk Digt, skjønt det ikke er Jean Bodels Chanson des Saxons, udgivet af Francisque Michel, Paris 1839, thi dette er meget forskjelligt fra vor Saga. Dette Karl Magnús's Tog mod Saxerne er ogsaa i dette franske Digt henlagt til Tiden efter Ronceval-Slaget,

*) Nærv. Saga S. 286, Cap. 26.

XXIX

hvor Rollant faldt, denne, som i vor Saga ogsaa paa dette Tog spiller en vigtig Rolle, har da naturligvis Bodel udelukket fra sit Digt. Der findes i selve vor Fortælling to franske Citater, som Oversætteren synes at have beholdt fra sin Original. Det ene forekommer ved Begyndelsen af Cap. 14, S. 386, og er i Udgaven anført under Varianten 21, og er meningsløst som det staar i Haandskriftet, det kunde maaske i den franske Original have lydt saaledes: Si porte un olifant, unkes melur n'ut, d'une beste salvage qui n'at somme el monde d. e. han bærer et Horn, aldrig gaves der et bedre, af et vildt Dyr, som aldrig i Verden sover. Oversætteren synes her at have havt en liden Spas fore med Læseren eller Tilhørerens, hvem han et Øieblik ligesom har villet forstyrre i Læsningen ved de indskudte fremmede Ord, hvilket synes at fremlyse af det Tillæg, hvormed han derpaa indleder sin Oversættelse af disse Ord: þetta mál viljum vér eigi villa, vi vil ikke forville dette Maal d. e. forstyrre Læseren yderligere ved nogen længere Afbrydelse. Afskriveren af Codex *a* har udeladt dette. Det andet Citat forekommer allersidst i Cap. 27, S. 402, efter Ordene vel at sér görfum, og er ikke medtaget her i Udgaven, det lyder ordret saaledes: At vbia loyt a pasce lardenais terri elis skot gillimer ebove learde. Dette synes at være, hvad der af den franske Original har svaret til Begyndelsen af næste Capitel, og det maa vel læses saaledes: Adubiet out a pasce l'ardennais Terrie l'eskot Gillimer e Bove barbé d. e. Ardeneren Terri havde slaaet til Riddere i Paasken baade Skotten Gillimer og Bove den skjæggede. Haandskrifterne *B* og *b* har udeladt dette Citat tilligemed Begyndelsen af Cap. 28.

Overskriften til denne Fortælling lyder i *b*: Fimti þáttur Karlamagnús sögu segir af Gvitelin Saxa; *B* har ingen Overskrift, i *A* lyder den: Hér hefr upp brúargerð fra . . . ok G

VI.

Originalen til denne Fortælling er ligeledes et fransk Heltedigt, der nylig er udgivet i første Bind af Anciens Poètes de la France under Titelen: Otinel, chanson de geste publiée par Guessard et Michelant, Paris 1859. Vor Fortælling følger nogenlunde tro Gangen i den franske Original, gjengiver denne ofte ogsaa temmelig ordret, men har dog forkortet Slutningen. Det Manuscript, som har foreligget Oversætteren, synes enkelte Steder at have afvejet noget fra dem de franske Udgivere have benyttet. Til Sammenligning med vor Saga kan følgende Uddrag af det franske Digt tjene:

XXX

Sarazin repairent de préer,
 Mil e cins cenz, tant i pot hum aisnier.
 Oient les corns, les busines suner,
 Veient les healmes menu estenceler.
 E les enseines par amunt venteler.
 Rollant les veit, si comence à sifler.
 A ses estriers si s'afiche li ber.
 Envers Ogier prist li quons à jurer:
 „Par cel Seingnur qui Deu se fait clamer,
 S'à Durendal me peusse à eus meller,
 Tant me verrez occire e decolper
 Ke les noveles irreient ultre mer.“
 — „Seignurs baruns, ço li dit Oliver,
 A sages hummes j'ai oï reconter
 Hum ne se pot de tut ses mals garder,
 Ne hum ne pot tuz jurs senz joste ester,
 E quant hum quide grant léesce encontrar,
 Idunc est il plus près del desturber.“

D. e. Saracenerne komme tilbage fra et Plyndretog, et Tusinde og fem Hundrede, saa mange kan man regne dem til. De høre Hornene og Lurene lyde, de see Hjelmene idelig blinke og Fanerne vaie høit. Rollant seer dem, begynder at fløite, og Helten støtter sig fast i Stigbøilerne. Til Oddgeir vender Greven sig sværgende: „Ved den Herre, som heder Gud, dersom jeg kunde komme dem til Livs med Dyrendal, skulle I see mig dræbe og afkutte saa mange, at Tidender derom skulde sprede sig hin Side Havet.“ „Herr Ridder,“ siger Oliver til ham, „af vise Mænd har jeg hørt sige, at Ingen kan vogte sig for alt det Onde, som kan tilstøde ham, og Ingen kan altid være uden Kamp, og naar Nogen tænker at gaa en stor Glæde imøde, da er han nærmest ved at blive skuffet.“

Overskriften til denne Fortælling lyder i b: *Sétti þáttur Karlamagnús sögu segir af Otuel; A har: Hér hefr þátt Otuels.*

VII.

Det franske Digt, hvorpaa dette Afsnit af vor Saga grunder sig, er udgivet af Francisque Michel under Titel: *Charlemagne an Anglo-Norman Poem from the twelfth Century*, London 1836. Digtet har følgende Overskrift: *Ci comence le Livere cumment*

*) S. nærv. Udg. S. 451, Cap. 15. En Rettelse er her foretagen i vor Sagas Text, næstsidsste Linie S. 451, i Følge den franske Original, der først kom Udgiven i Hænde under Revisionen, saaledes at der i Noterne ikke var Leilighed til at gjøre opmærksom paa Forandringen. I Stedet for þá er maðr allra glaðastr er vandræði eru næst, som stemmer med Fransen, har a: þá er maðr allra óglaðastr er vandræði eru mest, hvilket ikke her synes at give nogen god Mening.

Charels de Fraunce voiet in Jerhusalem et pur parols sa feme à Coustantinoble pur vere roy Hugou d. e. Her begynder Bogen om hvorlunde Karl af Frankrige reiste til Jerusalem og paa Grund af sin Kones Ord til Constantinobel for at see Kong Hugon. Til Jævnførelse med vor Saga kan anføres Slutningen af Digtet:

La fille lu rei Hugun i curt tut à bandun
 Là il veit Oliver, sil prent par sun gerun:
 „A vus ai-jo turnet ma amistet e ma amur.
 Que m'enporterez en France, si m'en irrai od vus.“
 „Bele, dist Oliver, m'amur vus abandon.
 Jo m'en irrai en France od mun seignur Carléun.“

Mult fu lied e joius Carlemaines li ber,
 Ki tel rei ad cunquis sanz bataille campel.
 Que vus en ai-jo mès luuc plait à cunter?
 Il passent les pais, les estrange regnez,
 Venuz sunt à Paris, à la bone citet,
 E vunt à Saint Denis, al mustet sunt entrez.
 Karlemaines se culget à oreisuns, li ber.
 Quant il ad Den preiet, si s'en est relevet,
 Le clou e la corune si ad mis sur l'auter,
 E les altres reliques départ par sun regnet.
 Ilœc fud la réine, al pied li est caiet.
 Sun mautalent li ad li reis tut pardunet
 Pur l'amur del sepulcrè que il ad aüret.

D. e. Kong Hugons Datter iler skyndsomt did, hvor hun seer Oliver, og griber ham ved Kjortelsliden: „Til Eder har jeg vendt mit Venskab og min Kjærlighed, tag mig med til Frankrige, did vil jeg følge med Eder.“ „Min Skjønne,“ siger Oliver, „jeg skjenker Eder min Kjærlighed, jeg drager til Frankrig med min Herre Karl.“ Saare glad og fornøiet var Helten Karl Magnus, som havde besejret en saadan Konge uden Feldtslag. Men hvortil skal jeg vel yderligere forlænge min Fortælling? De drage gennem Landene, de fremmede Riger, ere komne til Paris, til den gode Stad, begive sig til St. Denis, og træde ind i Kirken. Karl Magnus, Helten, knæler ned til Bøn. Efterat have bedet til Gud, reiser han sig op, og lægger Naglen og Kronen paa Alteret, og fordeler de andre Reliquier i sit Rige. Der var Dronningen, hun faldt ham til Fode, Kongen har opgivet hende sin Uvillic for den Gravs Skyld, hvor han havde holdt sin Andagt.

A har til denne Episode Overskriften: För Karlamagnús til Jórsala; B har: Geipunar þáttr; b: Sjaundi þáttr Karlamagnús sögu kallaðr geiplur. Begyndelsen af denne Fortælling lyder noget afvigende i b, og da denne Variant ved en Forglemmelse er bleven udeladt S. 466, meddeles den her: Þá er virðuligr herra Karlamagnús keisari hafði sigrat ok yfirkomit hinn heiðna konung

Garsie ok drepit mestan lut þess liðs er honum fylgdi, meðr þeim atburðum sem nú hafa greindir verit, bar svá til einn tíma, þá er milli varð þess ófriðar er hann átti við heiðnar þjóðir, at hann sat í hinu ríku borg Paris á Frakklandi, ok átti þar stefnu við alla riddara sína þá er ríki héldu af honum o. s. v.

VIII.

Med Hensyn til denne Fortælling og dens franske Kilde henvises Læseren til hvad ovenfor S. IV—IX er anført. I denne Episode af Sagaen er der i vor Text paa et Sted indkommen en Feil, der er af Interesse, da den tydelig røber den umiddelbare franske Kilde. Denne Feil hidrører uden Tvivl fra en af Sagaens ældste Afskrivere, og maa fra ham have forplantet sig til senere Haandskrifter, og kan neppe lægges Oversætteren af det franske Digt til Last. Det heder S. 520⁷ om Blaamændene (Æthioperne), at de ere hundredefold (hundrað hlutum) sortere end andre Mennesker (en aðrir menn); der siges altsaa her, at andre Mennesker vel ere sorte, men Blaamændene dog endnu mangfoldige Gange sortere. Seer man efter i den franske Original paa det tilsvarende Sted (Génins Udgave S. 162), finder man her: Rollans veit la contredite gent, qui plus sunt neirs que nen est arrement, ne n'unt de blanc ne mais que sul les denz d. e. Rollant seer dette fordømte Folk (Æthioperne), som ere sortere end Blæk, og paa hvem intet Hvidt findes uden Tænderne. Heraf synes det klart, at det har været Oversætterens Mening at beholde det fremmede Ord *arrement* (*atrement*) Blæk, og at hans Afskriver har misforstaaet det og deraf gjort *aðrir menn*; Afskriveren af Codex *b* har gaaet et Skridt videre og skrevet annat fólk.

Mod Enden af denne Fortælling ophører Haandskriftet *a* (S. 531 Note 4), Slutningen haves altsaa nu kun i den yngre Recension *B* af Sagaen. Heraf maa man rimeligvis forklare sig, at Fortællingen om Audas Sorg og pludselige Død ved Efterretningen om hendes Broder Olivers og Fæstemand Rollants Fald i Ronceval, nu mangler i vor Saga, thi den findes baade i den franske Original og i den danske Bearbejdelse af Karl Magnus, hvilken sidste man har Grund til at antage hidrører fra et fuldstændigere Haandskrift af Recensionen *A* end de nu for Haanden værende. Her er ogsaa en anden Overensstemmelse mellem den franske Original og den danske Krønike. Det franske Digt ender med en Beretning om, hvorledes Engelen Gabriel om Natten aabenbarer sig for Karl og byder ham at drage med sin Hær til Landet Ebre (efter Génins Conjektur: Sirie), for at understøtte Kong Vivien, hvis Stad Hedningerne beleire. Kongen udbryder da: „Hvor møisommeligt er mit Liv,“ og begynder

at græde og drage i sit hvide Skjeg. Hertil føies da som Slutning:
Her ender det Heltedigt, som Tuoldus (Theraulde) fortæller:

„Deus, dist li reis, si penuse est ma vie!“

Pluret des oilz, sa barbe blanche tiret.

Ci falt la geste que Tuoldus declinet. •

Hvorvidt Kongen opfyldte den ham paalagte Mission nævnes altsaa ikke i det franske Digt. Den danske Krønike derimod fortæller ogsaa om dette. Her opfordres Kongen paa samme Maade af Engelen Gabriel til at begive sig til Libia Land for at hjælpe Kong Iven mod Hedningerne, der antaste hans Land. Kongen (eller Keiseren, som han her kaldes) adlyder uden Betænkning, samler en stor Hær i Rom og drager til Kong Iven, hvis Land han befrier og forjager den hedenske Konge Gealver.

Den danske Krønike fortæller endvidere efter denne Bedrift om et nyt Tog til Saxland imod Dronning Sybilla og hendes Søn Justan, der har faaet nyt Mod, da Rollant er død. Keiseren sætter sin Søstersøn Boldevin, Olger Danske og Navilun til Anførere, disse angribe og overvinde Saxerne, Sybilla kristnes og formæles med Boldevin, der bliver Konge af Saxen. Keiseren har det nu roligt i nogle Aar. Derpaa kommer der Sendebud fra Paven om Hjælp mod en Konge af Afrika, Amarus, som skjænder og brænder i Italien. Keiseren, som nu er gammel og svag, sætter til Hovdingen for Hæren sin Søn Carlot og Olger Danske. Disse fægte som Løver. Carlot vil nu kjæmpe med Amarus, Olger beder om Lov til at møde denne, men Carlot vil selv have Prisen for at overvinde ham. Enden paa Striden bliver, at Carlot kastes næsegrus ned i et Dige. Olger kommer nu til, hugger løs paa Amarus og kløver tilsidst hans Hoved ned i Tænderne. Nu flygte Hedningerne. Carlot rider nu mod Olger og overfuser ham, fordi han ikke har villet unde ham Æren af at kjæmpe Kampen ud med Amarus, han stikker til Olger med sit Glavind, og Olger nødes til at værge sig, og kløver tilsidst Carlot til Beltestedet, saa at han styrter død til Jorden. Da Hæren kommer tilbage til Frankrige, bliver Olger greben og dømt til at sidde indmuret i tre Aar. Da de tre Aar er omme, angribes Spanien af en hedensk Konge, Maskabret. Keiseren er nu gammel og syg, og kan ikke faa Nogen til Hovedsmand. Tanken falder nu paa Olger, men Keiseren mener, at han allerede forlængst er død. En Ridder melder dog, at han for tre Dage siden har talt med ham. Keiseren indvender, at han nu vel er saa forhungret, at han ikke kan bære Harnisk, og at han, om han kommer ud, rimeligvis vil ride sin Vei og aldrig komme tilbage. Hertug Nemes, der nu er saa gammel, at han gaar med Krykker, stiller sig selv og alt sit Gods

XXXIV

i Pant for at Olger ikke skal undfly. Nu indestaa tretten Hertuger for Olger, og de gaa hen, hvor han var indmuret ved en Kirkevæg, tale til ham gennem et Hul, og sige Betingelserne for hans Løsladelse. Olger støder nu Muren ud med sin Fod, og erklærer at han forlængst havde kunnet komme ud, havde han villet, men at han for sine Synders Skyld vilde vente, indtil Gud bestemte hans Befrielse. Han gaar nu til Keiseren, som træder ham imøde og kysser ham, skjenker ham sin Tilgivelse og udnævner ham til Hertug og Hovedsmand for sin Hær. Olger drager mod Hedningerne, dræber Kong Maskabret, og af alle Hedningerne undkomme neppe ti Mænd. Olger drager derefter hjem til Danmark, hvor han bliver Konge efter sin Fader Kong Gøttrik.

Overskriften til denne Episode i vor Saga lyder i *b*: Áttundi þátrr Karlamagnús sögu, segir af Runziovals bardaga; i *B*: Runzivals þátrr.

IX.

Originalen til Episoden om Vilhjálmr korneis, d. e. Guillaume d'Orange eller Guillaume au court-nez (Stumpnæse), vil man maaske kunne finde i det franske Digt om denne Helt, der, saavidt vides, endnu ikke er udgivet, og som Ordericus Vitalis i sin *Historia Ecclesiastica*, skreven Aar 1141, hentyder paa i sin Meddelelse af den hellige Vilhelms virkelige Levnet, hvor han siger, at Jonglørerne havde en Sang om ham „vulgo canitur a jocularibus de illo cantilena.“

Overskriften lyder i *b*: Níundi þátrr Karlamagnús sögu af Vilhjálmi korneis; i *B*: Vilhjálms þátrr.

X.

Stoffet til den sidste Del af vor Saga findes i *Speculum Historiale*¹ af Vincentius Bellovacensis (Vincent af Beauvais), der skrev i den sidste Halvdel af det 13de Aarhundrede. De første 3 Capitler, S. 541—547, omhandlende Karl Magnus's Tog for at understøtte Jorsalaland i Forbund med den græske Keiser, findes i dette Verks 24de Bog, Cap. 4, 5; Biskop Sallinus's Jertegn, Cap. 4, 5, S. 547—552, findes sammesteds Cap. 23, 24, og vor Sagas to sidste Capitlers Indhold findes der i Cap. 25. Som Prøve paa, hvorledes Oversætteren har behandlet sin latinske Original, anføres her, hvad der i denne svarer til Capitel 3, 7 og 8 i vor Saga.

¹ Bibliotheca Mundi seu Speculi Majoris Vincentii Burgundi, præsulis Bellovacensis, Tomus Quartus. qui Speculum Historiale inscribitur. Duaci 1624. folio.

Mox Rex edictum proposuit, ut omnes qui possent arma ferre, irent secum contra paganos, et qui non irent, ipsi et filii eorum servi quatuor nummorum essent. Itaque maiorem exercitum, quam ante habuisset congregavit, et profecti sunt. Cum venissent autem Hierosolymam in nemus quoddam, quod vix duorum dierum spatio solet transiri, in quo erant grifones, ursi, leones, et tigres, et aliæ feræ diversæ: Carolus putans se illud transire uno die, ingressus est cum exercitu. Adveniente nocte et exercitu errante, præcepit Carolus castrametari. Transacto autem noctis silentio Rex in lecto suo accubans inchoavit psalmos. Et cum diceret hunc versum: *Deduc me domine in semita mandatorum tuorum, quia ipsam volui*, ecce evidenti vox ad aures eius cuiusdam alitis prope lectum eius clamantis audita est. Quam, qui aderant audientes experrecti sunt. Rex autem psalmos continuavit usque ad illum locum: *Educ de custodia animam meam* etc. Quod cum diceret ales iterum clamavit: *France, quid dicis, France, quid dicis?* Hanc alitem prosecutus est Rex parvula semita, donec recognoverunt callem, quem die præterito amiserant. Peregrini dicunt, quod ab illo tempore cæperunt audiri alites sic loquentes in illa terra. Fugatis paganis, et recuperata terra petivit Rex licentiam repatriandi ab Imperatore Constantinopolitano et Hierosolymitano patriarcha. Quem per unum diem retinuit Imperator apud Constantinopolim, et interim fecit parari ante portam civitatis animalia diversi generis et coloris, et aurum, et gemmas. Carolus autem, ne inurbanus videretur, si nihil acciperet, quæsivit consilium a proceribus suis quid facere deberet. Qui responderunt a nullo debere eum aliquod munus accipere pro labore quem pro solius Dei amore susceperat. Qui laudans consilium, iussit omnibus suis ut omnes res appositae nec respicere dignarentur. Tandem adiuratus et coactus aliquod munus pro amore Dei accipere, petivit de reliquiis passionis Dominicæ. Inito autem consilio indictum est ieiunium triduanum omnibus nostris, et duodecim personis Græciæ, quæ electæ sunt ad hoc sanctuarium dividendum.

*Turpinus ubi supra.*¹ Eram apud Viennam in ecclesia ante altare orans, et cum raptus in extasim psalmum *Deus in adiutorium* cantarem, vidi tetrorum spirituum agmina infinita præterire, et tendere versus Lotharingiam: quos omnes quidam similis Aethyopi insequabatur lento gradu. Cui dixi: Quo tenditis? Aquisgranum, inquit, ad mortem Caroli, ut eius spiritum ad tartara rapiamus. Tunc ego, adiuro te per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut peracto itinere ad me redeas. Tunc modicum morati vix expleto psalmo ad me redierunt eodem ordine. Et dixi novissimo cui primum locutus fueram: Quid egistis? Galicianus, inquit, sine capite tot et tantos lapides, et ligna innumera basilicarum suarum in sua statera suspendit, quod magis appendebant bona eius quam mala, et idcirco animam eius nobis abstulit. Et his dictis evanuit.

Obiit autem 3 Calend. Februarii, et sepultus est Aquisgrani in ecclesia rotunda Beatæ Mariæ Virginis. Ab ipso enim tempore quo ab Hispania discessit, usque ad diem mortis suæ assidue ægrotavit, et pro salute præfatorum in Hispania mortuorum die anniversaria eorum semper 12 millia uncias argenti, et totidem talenta auri, et yestes et cibaria pauperibus erogavit, id est 16 Calen. Julii, et totidem psalteria et missas et vigiliis cantari fecit.

In hoc exemplo datur intelligi, quod qui ecclesiam ædificat, regnum Dei sibi præparat.

¹) Dette er hos Vincent udskrevet af Turpinus Kronike, *ubi supra* betyder nemlig her *in chronica*.

Chronographus. Sepultus est igitur Aquisgrani formosissima toto Romanorum orbe capella honorificentissime Carolus, supra cuius tumulum extructus est arcus deauratus. Interfuerunt ibi Leo Papa cum Principibus Romanis, et Archiepiscopi et episcopi multi, Duces etiam et comites et Abbates alique innumeri; corpus defuncti vestibus imperialibus quasi festive induentes, auream capiti coronam imposuerunt; deinde super auream cathedram quasi indicem viventem sedere fecerunt, ac super eius genua textum quatuor Evangelistarum aureis literis scriptum collocaverunt, ita quod manus dextra textum, sinistra vero sceptrum tenebat aureum. Catenulam quoque auream diademati coniunxerunt, et cathedræ super quam sedebat, ne caput defuncti decideret, affixerunt. Sed et scutum aureum quod ei Romani fecerant, ante faciem eius statuerunt, et arcum lapideum in quo sepultus erat preciosis replentes aromatis monumentum strenue sigillantes clausuerunt.

Overskriften til denne sidste Part af Sagaen lyder i *b*: Tíundi þátrr sögunnar um ýmislig kraptaverk ok jartegnir; *B* har blot: Karlamagnús keis.

Da de fuldstændige Haandskrifter man har tilbage af denne Saga ikke ere meget gamle, er deres Orthographi ikke nøiagtig gjengiven i Udgaven. De vigtigste Afvigelser ere: Accenternes Tilføielse over Vocalerne; Adskillelsen af æ og ø; Gjengivelsen af au og o, som Omlyd af a, med ö; Indsættelsen af st for z i den reflexive Form af Verberne, samt i Superlativerne. Enkelte af de orthographiske Egenheder ville dog nedenfor blive anmærkede.

I eet Punkt har jeg dog maattet følge Haandskrifterne, hvor ønskeligt det end kunde have været her at bringe Overensstemmelse tilveie, det er i den forskjellige Maade, hvorpaa Egennavnene (Nomina propria) ere skrevne, men jeg haaber, at den velvillige Læser vil undskylde dette, naar han betænker, hvor vanskeligt det er at vide, hvilken Form er den rette af et Navn, der kan forekomme paa to, tre eller flere Steder i en lidt afvigende Skikkelse. Selv om Originalerne her altid havde været ved Haanden, vilde det havt sine store Vanskeligheder, da de franske Haandskrifter synes at være ligesaa uconseqvente i dette Punkt som vore. Dette gjælder dog i Regelen ikke de hyppigst forekommende Navne; thi her stemmer dog gjerne hvert Haandskrift med sig selv, skjønt de kunne afvige noget fra hinanden. Blandt de almindeligst forekommende vakler Navnet Girard mellem denne Form og Geirard, undertiden Gerard; Guinelun vexler med Guenelun; Otun i *A* skrives Hatun i de øvrige Haandskrifter; Namlun i *A* heder Namulun i *a*, Naflun i *B* og *b*; Nemes i *A* skrives Nemis i *a*, og Nemens i *B* o. s. v.

De Haandskrifter, som ere benyttede ved denne Udgave, findes alle i den Arna-Magnæanske Haandskriftsamling paa Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn. Arne Magnusson har i sin egenhændige

Catalog (AM. 435 qv.) over Pergamentshaandskrifter, som vare i hans Besiddelse før Branden i Kjøbenhavn 1728, antegnet 6 saadanne af Karlamagnús Saga; af disse sex ere fire tabte i denne Brand, to ere i Behold. og af to af de brændte har man Afskrifter tilbage. Man maa beklage, at det Haandskrift i liden Folio, som Arne kalder gamall codex, er blandt de tabte. Samtlige disse Haandskrifter havde han erhvervet paa Island. De to Membraner, man nu har tilbage, findes i Samlingen som Nr. 180c Fol., her i Udgaven kaldet *A*, og Nr. 180a Fol., i Udgaven kaldet *a*; Papirafskrifterne ere Nr. 180d Fol., her i Udgaven kaldet *B*, og Nr. 531 qv., her kaldet *b*. *A* og *a* repræsentere da den ældre Recension af Sagaen, *B* og *b* den yngre. Med Hensyn til Udgavens Indretning, vedkommende Varianternes Forhold til Texten, kan jeg henvise Læseren til min Udgave af Saga Þiðriks konungs af Bern, Christiania 1853, S. XII, da hvad der er sagt ogsaa gjælder her.

A udmærker sig før *a* ved en høiere Alder, den er rimeligvis skreven i den anden Halvdel af det 14de Aarhundrede, *a* sandsynligvis i første Halvdel af det 15de; som Følge heraf har *A* bedre Retskrivning og Ordformer end *a*; men *a* har paa den anden Side det Fortrin for *A*, at *a* synes, hvad Meningen angaar, at have gengivet sin Text nøiagtigere og fuldstændigere, da *A* af og til røber Tilbøielighed til at forkorte og springe over; dette synes at fremlyse paa de Steder, hvor der er Anledning til at jævnføre vor Saga med dens Originaler. Havde *a* i Begyndelsen været mindre defekt, burde den fra først af været lagt til Grund, dette er dog nu først skeet fra Otvels Þátt af, Side 433.

A, en tospaltet Foliant, er det eneste af Haandskrifterne, som har Overskrifter til alle Capitler; disse, der som sædvanlig ere skrevne med rødt Blæk, ere dog ikke medtagne i Udgaven, da de for det meste ere uvigtige og kun i Almindelighed navngive en og anden af de Personer, der optræde i vedkommende Capitel, f. Ex. frá Rollant ok Oliver, frá Dorgant njósnarmanni, frá Karlamagnúsi og lignende; paa enkelte Steder ere de ogsaa ulæselige. I dette Haandskrift fattes nogle Blade foran, det begynder nu først med Ordene til Baldvina, her i Udgaven S. 15³⁷, og er fuldstændigt indtil Ordene Maðkar ok S. 280⁷, hvor der mangler 6 Blade; dog er en Levning af et Blad tilbage, rimeligvis af det sjette, hvis Forsides første Spalte begynder med Ordene hendr ok ærmleggir S. 290¹¹, og ender med vel váp[naðr] S. 290³⁴; den anden Spalte begynder med af Norðmandi S. 291¹, og ender med vildasta sverði S. 291²⁷; Bagsidens første Spalte begynder med hann hefst at S. 291³¹, og ender med Alla þá S. 292²¹; den

anden Spalte begynder med drukku. En S. 292²⁴, og ender med hins mikla konungs S. 293¹⁶, hvorefter der atter indfalder en Lacune paa flere Blad, maaske 3. Haandskriftet begynder nu atter med Ordene þá mælti S. 302³⁰, og er nu fuldstændigt indtil Ordene Hugon konungr svarar S. 480¹⁰, hvormed det ender. Blandt de orthographiske Egenheder kan mærkes: aa bruges ofte = á; á findes afvexlende med o efter v, svo, tvá, váfn d. e. vápn, dog altid voru ell. voro = váru, kvodu = kváðu; Flertal af kom skrives komu og kvomu, dog i Coniunctiv kvæmi; ö udtrykkes ved o, au og ö; ö bruges ikke, men derfor d og ofte þ: skryðaz = skryðast, laugðu = lögðu; i den reflexive Form af Verberne findes z, zt og st; Præpositionen fyrir skrives saaledes ikke firir; byskup opløses saaledes et Par Steder, ellers altid forkortet b'p; Ordet orrosta skrives saaledes, samt dels orosta dels orusta. Som Besynderligheder maa mærkes: sylfr undertiden for silfr, fleyja paa to Steder for flýja, jargteign et Par Gange for jarteign, þvít ikke sjelden for því at, oaufusa nogle Gange for aufusa, kongr overalt for konungr. Paa et Sted findes leyfua (at rose) for leifa (efterlade).

Haandskriftet a, skrevet helt over Siden, er defekt foran; dets første Blad begynder med Ordene en hann vann S. 34⁴, og ender med ef guð gæfi S. 39²⁴, hvorefter der mangler 4 Blade. Andet Blad begynder med Ordene þeir váru S. 82²⁴, hvorefter der atter fattes et Blad. Det begynder nu igjen med Ordet fræknlíga S. 92³⁰, og er nu fuldstændigt indtil Ordene með miklum eig¹ S. 286¹⁰, hvor 2 Blade mangle, der ikke kunne udfyldes, da netop paa dette Sted ogsaa den store Lacune i A indfalder. Haandskriftet begynder atter med Ordene merki með ymsum² S. 286¹⁷. Hernæst er Halvparten af et Blad bortskaaren, hvorved to mindre Lacuner ere opkomne S. 300¹ og 300²⁷. Paa samme Maade er ogsaa et andet Blad bleven skamferet, hvorfra de S. 315—318 nævnte Lacuner, hvilke dog ere mindre væsentlige her, hvor man har A fuldstændig. Herefter er a fuldstændig indtil Ordene þeir inir S. 356¹⁵, hvorefter der mangler 1 Blad. Det begynder igjen med Ordene máttu menn S. 359¹⁴, og vedbliver nu indtil Ordene kómu í heim S. 363², hvorefter der mangler 2 Blade. Det begynder nu atter med Ordene af Frakklandi S. 371³, og da den øverste Del af Bladet er bortskaaren, indfalder her en Lacune efter Ordene eðr eigi S. 372²³, der ophører med Ordet þúsund S. 373³¹ indtil Ordene

¹⁾ Jvf. Recensionen B, S. 167²⁶.

²⁾ En Ubetydelighed af Lacunen foran disse Ord kan suppleres ved Fragment 2 i Rigsarkivet, se S. 558.

hauka, meðan S. 375⁴, hvorefter der atter mangler 1 Blad. Haandskriftet begynder nu atter med Ordene baða ok reið fram S. 379⁶, og vedbliver indtil Ordene ek þá staddr S. 388⁶, hvorefter der mangler 6 Blade. Fra Ordene báðu þeir allir S. 413⁶ er *a* igjen fuldstændig indtil úvitrliga S. 466¹¹, hvorefter der mangler 2 Blade. Med Ordet erkibyskup S. 475¹⁴ begynder Haandskriftet atter og fortsætter nu uafbrudt indtil Ordet fjándmönnum S. 531⁶, hvormed det ender. Blandt orthographiske Egenheder kan fremhæves: *ö* udtrykkes ved *au* og *o*, hyppigst ved *au*; *ie* bruges almindelig = *é*: *fiell*, *hier*, *fiengu*; *kom* har i Flertal *kuomu*, *sval* i Flertal *sofu*; *reyckia* staar for *rekkja*; *zt* bruges stadig for *st* i den reflexive Form af Verberne og i Superlativerne; *mig*, *sig* staar for *mik*, *sik*, dog sædvanlig *ek*, sjeldnere *eg*; *mykli* og *myskunn* for *mikli* og *miskunn*; Endelsen *um* sædvanlig i Coniunctiv for *im*; *eigi* og *ekki* forkortes paa en forskjellig Maade, det første, *eigi*, ved *e* med et overskrevet *i*, det andet, *ekki*, ved *ei* med et overskrevet *c*.

En Fordel ved Haandskrifterne *B* og *b* er, at de ikke have Lacuner paa de samme Steder, saaledes at de gjensidig overalt udfylde hinanden. Disse Papirhaandskrifter ere, som det synes, afskrevne efter Originalmembranerne i Slutningen af det 17de Aarhundrede.

B har bevaret os Sagaens Begyndelse med Overskriften: *J nafni guðs byrjast upp saga Karlamagnús ok kappahans*. Ved Enden af 1ste Capitel findes en liden Lacune, som rimeligvis hidrører derfra, at noget har været bortrevet nederst af Originalmembranens første Blad; foruden de her i Klammer supplerede Ord mangler maaske ikke synderlig mere end Ordet *hertoga* efter *Videluns*; det af samme Grund manglende i 2det Capitel, S. 3^{15.17}, der formodentlig har staaet nederst paa første Blads Bagside, er udfyldt efter *b*. En større Lacune i *B* begynder med Ordene *gera Karla* S. 14²¹, og ophører med Ordene *Marie at þér* S. 20¹³. En anden stor Lacune indfalder med Ordene upp 400 manna S. 413⁷, og strækker sig indtil Ordene *sárr at heldr* S. 444¹¹. Efter enkelte sproglige Egenheder i *B* kunde man fristes til at antage, at dens Originalmembran har været skreven af en Nordmand i Slutningen af det 13de Aarhundrede: *sittia*, *lett* for *sitja*, *lét*, *vider* for *viðr*, *hvart* for *hvert* (*hvorhen*), *mér* og *mit*, Flertal og Total af *ek*, for *vér* og *vit*, *hyggr*, *biðr*, *hefir* i første Person af Verberne for *hygg*, *bið*, *hefi*; Omlyden *ö* skrives almindeligst *o*, sjeldnere *q*.

I *B* ere nogle af Episoderne oprindeligt stillede i en anden Orden end den her i Udgaven befulgte, som støtter sig til *b*. Slutnings-Capitlerne 7 og 8 af Xde Part S. 553—555 ere nemlig stillede lige efter den IXde Part om Vilhelm Corneis, derpaa følger Hden Part om Landres, derpaa de 6 første Capitler af Xde Part S. 541—553. Men Sagaskriveren har selv gjort opmærksom paa den rette Orden ved imellem det sidste Capitel (6) af IXde Part og det derpaa følgende 7de Capitel af Xde Part at meddele Læseren følgende Underretning: Hér í milli skal lesa af enu unna kverinu (af det færdigskrevne Hefte) um þat er Karlamagnús keisari sótti helga dóma til Miklagarðs ok af Sulino hyskupi, ok þá þessa tvá kapitula sem hér standa ok eru næst firir Landres þátt. En Landres þáttir á at standa næst firir Oddgeirs þátt. Ved denne Anvisning er alt kommet i samme Orden som i *b*.

Haandskriftet *b* begynder med andet Capitel af Sagaens første Part. Det har desuden en mindre Lacune fra Ordet nóttina S. 18¹¹ indtil Ordene Fyrstir af svikarum S. 20²⁹, samt en større Lacune, der indfalder efter Ordene postola Jacobi S. 154³⁰ og ophører med Ordet gimsteinum S. 173³⁰. Endelig fattes Slutningen af Bogen, hvorved de 3 sidste Capitler af Sagaen mangle, og isteden derfor har man Begyndelsen af en Beretning om et Jertegn, som *b* har indskudt foran Sagaens Slutning. Afskriveren synes at have fulgt sin Originalmembran temmelig omhyggelig, men har tilladt sig en Frihed i Behandlingen af Orthographien derved, at han aldrig har skrevet y, men overalt efter Udtalen nu paa Island istedenfor denne Vokal indsat i.

Det staar nu tilbage at omtale med nogle Ord de i Anhanget S. 556—566 trykte Fragmenter, der ere Levninger af 3 Pergaments-codices af Karlamagnus Saga. Disse Brudstykker ere fundne i det norske Rigsarkiv og have tjent som Rygindsfatning til Fogedregnskaber og Mandtalslister, der i sin Tid have været indsendte af vedkommende Embedsmænd. De som Nr. 1, S. 556—558, trykte Fragmenter af to Pergamentsblade, indsendte Aar 1626 fra Nordhordeland, indeholde Brudstykker af Cap. 5—9 af Sagaens VIIIde Part. Den Codex, som vi her have Levninger af, maa være skreven i Norge, maaske noget efter Midten af det 13de Aarhundrede; hver Side har bestaaet af omtrent 32 Linier. skrevne helt over Siden. De under Nr. 2, S. 558—562, trykte Fragmenter ere 12 Pergamentsstumper, indsendte fra Moss Fogderi mellem Aar 1622 og 1625, og indeholdende Brudstykker af Sagaens IVde, VIte og VIIde Part. Denne Codex er sandsynligvis skreven af en Islænding ved Begyndelsen af det 14de Aarhundrede, den har havt to Spalter, hver

paa omtrent 35 Linier. De som Nr. 3, S. 562—566, trykte Fragmenter udgjøre 4 Bladstumper, indsendte fra Nordfjord Aar 1610, og indeholde Brudstykker af Sagaens VIIde Part. Den Codex, hvoraaf vi her have Levninger, er sandsynligvis skreven paa Island noget før Midten af det 14de Aarhundrede, den har været tospaltet med 40 Linier paa Spalten; her har man nemlig to hele Spalter i Behold, saa at altsaa dette Haandskrifts Format med Bestemthed kan angives. Disse Fragmenter ere her aftrykte saavidt muligt nøiagtigt, dog med Forkortningerne opløste paa den Maade som Sagskriveren selv har brugt, naar han skriver Ordene helt ud; byskup skrives overalt forkortet b'p, men er her trykt med y, da denne Maade at skrive Ordet paa synes at være sædvanligere end biskup; det sammenslyngede Tegn for av har man af Mangel paa de tilsvarende Typer ikke kunnet udtrykke. For denne og lignende Mangler haaber man, at Læseren vil have nogenlunde Erstatning i det Udgaven ledsagende Facsimile, der indeholder Prøver af alle 3 Haandskrifter.

Til Slutning opfylder jeg en kjær Pligt, idet jeg aflægger min forbindtligste Tak til den Arna-Magnæanske Commissions Medlemmer samt Hr. Professor P. G. Thorsen for den Redebonhed, hvormed de i sin Tid imødekom mit Ønske om at faa laant til Afbenyttelse her i Christiania de under deres Varetægt staaende Haandskrifter, uden hvilken sjældne Liberalitet Udgivelsen af denne Bog neppe havde været mig mulig.

Christiania i Oktober 1860.

C. R. Unger.

INDHOLD.

I.

Ved Kong Pipins Død er hans Søn Karl 32 Aar gammel. Flere af hans Faders Riddere lægge nu Raad op imod hans Liv, men Gud, som havde bestemt ham en glimrende Lod i Verden, aabenbarer ham ved sin Engel den truende Fare. Han flygter nu med sine Raadgivere til en tro Ridder, Drefia i Ardena, som ogsaa henter Karls Søstre for at tage dem under sin Beskyttelse. Om Natten aabenbarer en Guds Engel sig atter for Karl og byder ham at lade hente Tyven Basin, for sammen med denne at begive sig ud at stjæle, da han derved vilde sættes i Stand til at frelse sit Liv. Basin kommer, og Karl anbefaler sine Riddere Drefia og Namlun at tage sig af sine Søstre, medens han selv er borte (1). Karl og Basin begive sig nu afsted fulgte af Namlun og Drefia. Paa Veien paalægger Namlun Basin ikke at nævne Karl med hans rette Navn, men at kalde ham Magnus, for at undgaa hans Fienders Opmærksomhed. De skilles nu ad, og Karl og Basin drage midt igjennem Ardena, og komme til Staden Tungr, hvor Jarlen Renfrei har sit Slot. Om Natten ride de derhen, Magnus bliver efter hos Hestene, medens Basin gaar ind i Jarlens Hal og forsyner sig af en Kiste med Guld, Sølv og gode Klæder. bringer dette alt ud til sin Kammerat Magnus, og vil nu, at de skulle drage afsted igjen. Herimod protesterer Magnus, da han haaber at faa noget Lys i den Sag, han vil have opklaret, og Basin tilbyder sig at gaa tilbage med ham, for at give ham nogen Anvisning i Tyvekunsten. Efter at have forsørgt sine Heste, gaa de ind i Hallen. Basin fører nu sin Kammerat hen til Jarlen Renfreis Seng, og lader ham blive staaende der mellem Væggen og Omhænget, medens han selv gaar i Stalden for at tage Jarlens Hest. Hesten bliver urolig, herved vaagner Jarlen og befaler Hestesvenden at see efter i Stalden, hvad der kan være paa Færde, men denne opdager intet, da Basin har lagt sig langs en Bjælke over Spiltouget. Imidlertid falder alle i Huset atter i Søvn undtagen Renfrei. Mellem ham og hans Kone udspinder der sig nu en Samtale, hvori han aabenbarer hende en Sammensværgelse mod Karls Liv. Han og hans 11 Medsammensvorne have ladet gjøre 12 tveeggede Knive af det haardeste Staal, hvormed de Juleaften skulle overfalde og ombringe Karl og alle hans Mænd i Staden Eis, hvor denne da vil opholde sig i Anledning af sin forestaaende Kroning. Efter fuldbragt Gjerning vil da Renfrei lade sig salve til Konge i Tungr. Jarlens Kone formaner ham til at afstaa fra dette Forsæt,

men til ingen Nytte; imidlertid faar hun vide Navnet paa alle de Medsammen-
svorne, der samtlige navngives. Renfrei vil selv være Keiser i Rom, og hans
Broder Heldre skal være Hertug. Planen er, at alle, hver med sin Kniv skjult
i Ærmet, skulle trænge sig ind i Karls Sengkammer og saaledes fælde ham.
Da hans Frue udbryder i Beklagelser over deres onde Forsæt og denne for
Karl saa uværdige Død, bliver Jarlen opbragt og slaar hende i Ansigtet til
Blods. Hun bøier sig frem over Sengen for ikke at bløde paa Klæderne, og
Karl opsamlar Blodet i sin høire Handske. Imidlertid stiger Basin ned af
Bjælken og søvndysser alle i Hallen ved sit Kogleri, kommer til Jarlens Seng,
tager hans Sværd og kalder Magnus med sig. Han vil nu atter forsøge at
lægge Sadel og Bidsel paa Hesten, men Hesten pruster og er atter urolig.
Men da Magnus sadler den op, staar den stille som en Mur. Han stiger nu
op paa Hesten (2). Derefter gaa de hen til sine egne Heste og binde alt Godsæt
paa Basins Hest, Magnus rider paa Jarlens Hest, men Basin paa den Karl før
havde brugt. De tage ind til en fattig Mand, og her aabenbarer atter Guds
Engel sig for Magnus i Søvn, og befaler ham at drage hen at trøste sin
Moder og sine Søstre, og underretter ham tillige om, at hans Moder er frugt-
sommelig og vil føde en Datter, som skal hede Adaliz. Han vaagner strax
og rider med Basin til Peituborg: han bliver vel modtaget af sin Moder og
forestiller hende Basin som sin bedste Ven. I Samtalens Løb kalder denne
ham Magnus, hans Moder ytrer sin Forundring herover. Han siger hende, at
det var for hans Fienders Efterstræbelser. Paa hendes Spørgsmaal, hvorledes
han opdagede disse, svarer han, at det skeede ved Guds Miskundhed, thi hans
Engel bød ham at stjele sammen med Basin Tyv. I sin Forfærdelse spørger
hun, om han er Kristen. Han svarer, at han er døbt, men ikke confirmeret.
Da hun hører dette, sender hun strax Bud til Trevisborg efter Rozer Erke-
biskup. Dronningen tilkjendegiver at have hentet ham, for at han skal con-
firmere hendes Son Karl og forandre hans Navn. Erkebiskopen ifører sig sit
Skrud, og spørger derpaa, om han skal hede Karl. Dronningen siger, at
dette er hans Døbenavn, men at han selv og Basin have forandret Navnet og
gjort det til Magnus. Erkebiskopen erklærer da, at han nu skal hede Karl
Magnus (Karlamagnús), og confirmerer ham derpaa med dette Navn (3).

Karl, eller, som han herefter heder, Karl Magnus (Karlamagnús), for-
segler nu et Brev, som Erkebispem skriver, hvori Navnene paa de Sammen-
svorne ere optegnede, hvilket Brev befordres til Namlun og Drefia af Dron-
ningens Løber Jadunet (4). Disse to begive sig nu til Peituborg og raadslaa
sammen med Karl, Erkebispem og Dronningen om, hvad Foranstaltninger der
skal gøres med Rigsstyrelsen efter hans Fader. Erkebispem raader ham til
at sende Bud til Videlun af Bealver, Namluns Fader, og Jarlen Hatun, og
tilbyder sig at reise til Prumensborg efter dem. Disse glæde sig over at høre
fra Karl, for hvis Skjebne de ængstede sig, og de ile alle tilbage til Peituborg,
hvor de modtages paa det hjerteligste (5). Karl gjør dem nu bekendt med,
at hans Daab er bleven confirmeret, og at han nu heder Karl Magnus, og
anbefaler Basin til deres Venskab. Opfordret af Namlun forelæser nu Erke-
bispem Brevet og navngiver alle Forræderne. Alle forbauses herover, og Karl
maa nu atter fortælle Maaden, hvorpaa han har opdaget deres Anslag, og
udvikle for sine Venner den Plan, som er lagt for at ombringe ham ved
Kroningen i Eis. Som Bevis har han da med sig Blodet i Handsken og
Hesten, som han har taget fra Renfrei. Basin raader nu til, at man skal stævne
sammen alle Høvdinger i Karls Rige. Dette Raad befindes at være godt.

Og nu opregnes ved Navn alle de, som skulle tilkaldes, og først af dem nævnes Pave Milon, og alle skulle møde i Eis med Folk og Vaaben som til en 7 Aars Krig (6). Karl Magnus lader nu Erkebisen opsætte Breve til dem, som skulle tilkaldes, og bestemmer Tiden til anden Pintsedag. Foreløbig sendes Jadunet af Dronningen med Brev til Erkebiskop Frere og hans Broder Hertug Herfe, der anmodes om snarest muligt at ile til Peituborg med 2 Tusinde Mand. Disse drage da afsted med 3 Tusinde, istedenfor to, og Hertugen tager 40 Lendermænd med sig, hvoraaf enhver skulde have Høg, eller Falk, eller forskellige Slags Jagthunde; Erkebisen tager 2 Biskoper, 5 Abbeder, 15 Klerke og halvandet Tusinde Riddere, og alle deres Tjenere. Imidlertid er Erkebiskop Rozer dragen til Rom, Basin til Bretland, og Girard af Numaia til Saxland og Flæmingeland med Kongens Breve (7). Hertug Herfe og Erkebiskop Frere og deres Følge fremstille sig for Karl Magnus og Dronning Berta Morgenen efter Ankomsten til Peituborg, og modtages med Velvillie af disse. Siden fører Dronning Berta sin Søn Karl Magnus i Eenrum, og fortæller ham, at hun i den halve Maaned, som nu er forløben siden Kong Pipins Død, ikke har befundet sig vel, og hun veed ikke, hvad Aarsagen kan være dertil, hvis det ikke er Sorg over hans Død eller Sønnens Fraværelse. Karl Magnus trøster hende med den Aabenbaring, han har havt af Guds Engel, at hun skulde faa en Datter, hvis Navn skulde være Adaliz. Alle ytre Deltagelse og Glæde over danne Underretning (8). Karl fortæller nu de Nyankomne sine Gjenvordigheder, gjentager hvad han allerede oftere har fortalt om Forrædernes Plan, og hvorledes den er bleven opdaget, og at Drefia har Hesten han tog fra Hertugen i sin Varetægt. Da Erkebisen spørger, hvorledes han kunde tro Basin Tyv saa vel, siger Namlun, at han er en beleven og dygtig Mand, hvem Karl næst Gud skylder Opdagelsen af Forræderiet, og at han nu er hans Mand (9). Hertug Herfe raader Karl Magnus til at befæste Eis. Denne beider sin Moder Berta ledsage sig, og drager da afsted den tredje Dag tilligemed hende. Paa Veien tager han ind i Ardensborg, hvorhen han lader sine Søstre hente, og anbetrør til den ene af disse, Gilem, at forvare Handsken med Blodet. Om Morgenen, efter at have hørt Messen, sender Karl Namlun og Drefia i Forveien til Eis for at foranstalte alt til sin Modtagelse (10). Karl Magnus ankommer nu i Eis med 10 Tusinde Riddere. Efter at have været paa Jagt omkring i Eguen lader han hente 300 Haandværkere. Han lader nu omhugge alle de Pæretreer som findes, og lader Tømmeret henkjøre for at opføre en stor Hal. Det bliver bestemt, at denne skal bygges ved Vandet, Kirken i Skoven, til høire Side en stor Borg, og til venstre Hærberger for hans Stormænd. Kirken bygges nu og indvies af Erkebisen. Derefter velsigner Erkebisen Stedet, hvor Hallen skal staa, Tømmeret, Skoven og Vandet (11). En Mængde Arbeidsfolk ere nu samlede i Eis, og saa meget Sten og Tømmer er der, at alle have nok at bestille. Kirken bliver bygget af Marmor og tækket med Messing, Sølv og Bly, og mange Steder Forgylninger anbragte. Da den synes Karl noget indskrænket med Hensyn til Plads, bønfaller han Gud om at lade den voxé, for at han kan faa Rum til hele sin Hird, og denne Bøn opfyldes. Han indretter 12 prægtige Herberger, og i en yndig græsgroet Dal lader han indrette kolde og varme Bade (12). Saasnart Renfrei og hans Broder Heldre erfare Karls Byggeri i Eis, drage de af Nygjerlighed derhen med 100 Mænd. Han indbyder dem da til at overvære sin Kroning der Pintsedag, hvorpaa de drage hjem igjen (13). Imidlertid indtræffer Tiden til Dronning Bertas Nedkomst, og hun føder en Datter, som Erkebisen døber med Navnet Adaliz (14).

Erkebiskop Rozer kommer nu til Rom og overleverer sine Breve til Paven, og melder ham, hvorledes Sagerne staa med Karl Magnus. Paven skal komme, og han sender tillige Bud og Brev til sine Undergivne, at de skulle indfinde sig i Eis (15). Basin drager til Bretland i samme Ærinde til Høvdingen Geddon af Brettolia og derefter til Mester Godfrei i Valland (16). Girard kommer til Flæmingjaland til Baldvin i Arrazborg; denne skal komme og sender Brev til flere andre Riddere, om ogsaa samtidig at indtræffe i Eis. Derefter drager Girard med sin Tilsigelse til Saxland. Vender derpaa tilbage til Eis (17).

En Mand Eim af Galiza begiver sig ogsaa til Eis for at overvære Kroningen, og træffer paa sin Vei Reinbald fra Frisland, disse indlade sig i Kamp med hinanden, slutte derpaa Broderskab og drage sammen til Eis; hvor de nyde en gæsteventlig Modtagelse og faa godt Herberge (18). Nu indtræffer ogsaa Paven og alle de Øvrige, der vare budsendte, i Eis, og faa sine Kvarterer anviste af Namlun. Renfrei og de Sammensvorne indfinde sig ogsaa (19). Tilstrækkelig Proviant føres nu til Torvs. Karl Magnus lader sætte en stor Ørn paa sin Hal til Tegn paa at Valland er ypperst i Keiserriget. Nu anføres, hvorledes de Fremmede ere fordelte i sine Herberger. Herpaa lader Karl Magnus sammensmelte en Hob Jern og Staal i Gaarden, som fører ind til Hallen, hvilken Masse skal benyttes til at prøve Sværdene i. Han giver derpaa Ordre til sine Mænd ikke at tilstæde nogen Adgang uden hans Tilladelse. Nu henter han til sig Paven og de ypperste Høvdinger, hvilke modtages med Venlighed af Karl og hans Moder (20). Karl Magnus oplyser disse om Morderplanen mod ham, og hvorledes den blev opdaget. Maaden, hvorpaa Forræderne skulle paagribes, bliver omtalt. Karl lader dernæst for alt Folk bekjendtgjøre, at Kroningen er berammet til den følgende Morgen, og lader sætte Fred mellem alle Mænd, og den der ved Tyveri eller anden Ondskab forseer sig herimod, skal blive hængt eller miste Hovedet, hvor fornem han end kan være. Denne Fred besværges alle (22). Morgenen efter bliver Karl Magnus slagen til Ridder. Da han herefter var kommen op paa en stor Araber, syntes alle, at han tog sig prægtig ud til Hest, og de takkede Gud, at en saa liden Mand, som Kong Pipin var, skulde have faaet saa stor en Søn som Karl Magnus. Herefter bleve 100 andre unge Mænd slagne til Riddere. Derefter foregaar Kroningen, hvis Ceremoniel omstændelig beskrives. Og efter et festligt Maaltid gaar Kongen til Hvile (22). Nu blive alle Forræderne paagrebne, og Renfrei maa tilsidst gaa til Bekjendelse, da Handsken med Blodet og hans Hest føres frem. De blive nu alle kastede i Fængsel tilligemed deres Folk (23). Den næste Dag dømmes alle Forræderne til at hænges, dog blive de for Renfreis Kones Skyld benaadede med Halshugning i Steden for Hængning (24). Karl Magnus kalder nu Basin, og skjenker ham Tungr og giver ham Renfreis Enke til Kone. Rozer Erkebiskop skjenker han Triversborg, og Paven selv takker ham for hans Gaver til Kirken. Han giver ogsaa Namlun store Forleninger. Forrædernes Undergivne blive som uskyldige i Sammensværgelsen satte paa fri Fod og tilsværge Kongen Troskab (25).

Reinbald af Frisland faar Kongens Søster Belisent til Ægte, og forlenes med de Eiendomme, som Forræderne Tangemar og Tamer have havt. Paven overlader Kongen flere Klerke, blandt disse Turpin, som bliver hans Cantsler. Kongen opretter et Munkekloster og Nonnekloster og udstyrer begge rigeligt. Han opnævner nu et Antal af 20 Mænd, som han stadig vil have om sig, og sex som skulle være hans Raadgivere: 700 Riddere har han i alt daglig hos

XLVII

sig, og desuden Tjenestemænd (26). Han paalægger derpaa alle Høvdingerne at holde Fred i hans Rige, og melder Paven, at han om et Aar vil indfinde sig i Rom for at vies til Keiser. Han takker dernæst alle for deres Nærværelse, og enhver drager nu hjem til sit (28).

Varner af Pirafunt (Pirapont), Broder til en af Forræderne, sætter sig op mod Kongen, bemægtiger sig først Pirafunt, dernæst Orliens, Brettolia og Irikun (28). Eim (Eimar) af Galiza, der havde faaet Irikun, sender Mænd til Varner med Opfordring at underkaste sig Kongen. Varner vredes, sender Eim et Brev, hvori han erklærer Karl Magnus's Kroning for uretmæssig og kalder ham en Tyv, og vil bevise dette ved Holmgang imod Eim eller Reinbald af Frisland. Reinbald faar Lov at møde Varner i Tvekamp. Namlun ledsager ham med 7 Tysinde Riddere for at sikre ham mod Svig. De drage til Irikun, hvor de blive Natten over (29). Om Morgen sender Namlun Folk til Varner med Opfordring til at hylde Kongen, i modsat Fald skal han miste sit Liv. Varner vredes og truer at stikke Øinene ud paa dem, som senere skulde komme i lignende Ærinde. Han erklærer sig dog villig til Holmgang mod Reinbald, for at bevise sin Paastand, at Kongen er en Tyv. Tirsdagen skulle de mødes (30). Reinbald staar tidlig op Tirsdag Morgen, gaar til Skrifte og modtager Sakramentet. Han iføres sine Vaaben, bestiger en hvid Hest, og alle hans Vaaben ere lyse, og ligeledes han selv (31). Varner gaar ogsaa til Skrifte, hans Hest og Vaaben ere sorte, han rider imod Reinbald og erklærer spottende at ville forliges med Kongen, paa den Betingelse, at han skal beholde de Eiendomme han har tilegnet sig. Efter en kort Ordvexling begynder derpaa Kampen, som ender med at Reinbald gjenneborer Varner. Karl Magnus giver nu Eim Varners Enke til Ægte og skjænker ham Varners Eiendele. Brylluppet staar i Eis. Kong Karl Magnus lader sig derpaa hylde i Orliens, og sender Namlun for at bemægtige sig Amiens og tage Indvaanerne i Ed (32). Da Kongen kommer tilbage til Eis, er Dronning Berta syg, og hun dør 8 Dage efter. Hun bringes til Ariesborg og begravs paa Kirkegulvet ved Siden af Kong Pipin. Reinbald drager nu til Frisland med sin Kone (33).

Bove den skjegløse af Viana kommer nu til Kongen med sin Søn Girard, som bliver slagen til Ridder. Bove begiver sig siden efter Kongens Opfordring tilligemed Hatun af Spolia paa Veien til Rom for at forberede hans Kroning. Paa Hjemveien bliver Bove syg og dør. Kongen paalægger Umant (Vinant) af Lamburg at sørge for hans Søster Adaliz's Opdragelse, den anden Søster Gilem anbetroes til Makarius (34). Kongen drager nu til Rom og bliver kronet der. Da Ceremonien er fuldført, kommer der Bud, at Bove af Viana er død, og ligesaa Biskopperne af Reins og Miliens. Han giver nu Girard Viana efter hans Fader, og formæler ham med Ermengerd, Datter af Varner af Muntasaragia. Denne drager nu med sin Hustru til Viana (35). Kongen giver nu sin Kapelan Turpin Erkebispstolen i Reins, men sin Skriver Rikard Biskopstolen i Miliens. Kongen kommer nu tilbage til Eis, og har utiladelig Omgang med sin Søster Gilem. Senere skriver han for Abbeden Egidius alle sine Synder, undtagen denne. Medens han synger Lavmessens, kommer Engelen Gabriel og lægger en Seddel paa Patenaen, hvori denne Kongens Synd staar antegnet, og at han skal formæle sin Søster med Milun af Angrs. og syv Maanederefter vil hun føde en Søn, som er hans (Kongens), han skal sørge vel for ham, thi han vil trænge til ham. Egidius tager Seddelen, træder frem for Kongen og læser den for ham. Kongen knæler ned og gaar

XLVIII

til Bekjendelse, og opfylder senere Brevets Bud, gifter sin Søster med Milun, og gjør ham til Hertug i Britannia. Syv Maaneder efter bliver Drengen dødt, og i Daaben kaldet Rollant, en Abbed sørger for hans Opdragelse og skaffer ham fire Ammer. Syv Aar gammel bringes han til Karl Magnus, hvem han strax erkjender som sin Morbroder (36). Kongen begiver sig nu til Orlens, hvorhen ogsaa Junker Rollant følger ham med sine to Fosterfædre. Kongen lader ogsaa hente sin Svoger Milun og sin Søster, den begge længe meget efter Rollant. Denne indføres nu af sine Fosterfædre, iført en Kjortel af fint Bugskind, Skjorte af bedste Lærred, og med Korduansko udzirede med Løvefigurer, og ledsaget af 40 fornemme Mænds Sønner. Milun og Gilen faar Lov at tage Rollant med sig hjem til Britannia tilligemed de 40 unge Mænd (37).

Girard af Viana sætter sig nu op imod Kongen og tilføier ham alle op-tænkelige Krænkelser. Kongen stevner ham til sig, dersom han vil beholde Rige og Liv. Han afslaar dette. Kongen samler forbitret 7 Tusinde Mænd og beleirer Viana. Hertug Milun gjør nu sin Søn Rollant til Ridder (han er saa liden, at han maa hænge Sværdet om Halsen paa ham), og sender ham afsted tilligemed 40 Riddere, og anbefaler dem at søge Kvarter og Raad hos Namlun. Disse ankomme til Viana ved Middagstid (38). En Ridder kommer ud af Staden, Rollant væbner sig og rider ham i Møde; efter en Samtale, hvori det viser sig, at Ridderen er Bernard af Averna, en Frænde af Girard, kommer det til Kamp mellem dem, der ender med at Bernard overvindes og maa bede om Pardon. De ride nu begge til Teltet, hvor Namlun kommer til, og gjør Rollant opmærksom paa, at Karl Magnus har forbudt enhver at indlade sig i Kamp uden hans Bud, og at Overtrædelsen af denne Befaling skulde koste Livet. Han skaffer ham dog Tilgivelse hos Kongen, og denne tager ogsaa Bernard til Naade og gjør ham til Jarl i Averna (39). Viana beleires nu i 7 Aar. Rollant foranstalter et Ridderspil, han reiser et Træ, hvorpaa han hænger et Skjold, og mod dette lader han sine Folk ride med Spyd. Girard og hans Søstersøn Oliver forstyrre denne Leg, det kommer til en Kamp, hvori Oliver tager Lambert til Fange. Da imidlertid Kongen kommer til med hele Hæren, tyer Girard og hans Mænd tilbage til Staden (40). Den følgende Morgen opfordrer Girard Oliver til at begive sig til Karl Magnus tilligemed Lambert for at bede om Naade og overbringe Girards Erkjendelse af hans Uret imod Kongen. Karl Magnus erklærer Girard for en Forræder. Oliver vredes og vil gjendrive denne Beskyldning i Tvekanp med hvemsomhelst. Rollant optager Handsken, og Kampen skal finde Sted under Vianas Mure. Namlun og Lambert ere enige om at misbillige denne Tvekamp (41). Oliver og Lambert drage tilbage til Girard. Lambert raader nu Girard til at gifte Olivers Søster Adein (Auda) med Rollant, og derved forlige disse sammen, og derpaa at gaa Karl Magnus til Haande. Lambert begiver sig nu til Kongen og fremsfører dette Forslag, som ogsaa antages. Den følgende Morgen, da de to Kjæmpere væbnede møde frem paa Pladsen, gaar Karl Magnus imellem og afvæbner dem; de tilsværge hinanden nu Broderskab, og Rollant lover at ægte Adein (Auda), dersom Gud vil forunde ham Livet (42).

Kongen og Hertug Girard ere nu vel forligte. Lidt efter kommer Malakin af Ivin og beder Karl Magnus om at slippe hans Broder Abraham udaf det Fængsel, hvor han havde sukket i 14 Aar, og tilbyder i Løsepenge 3 ypperlige Sværd, arbejdede af Smeden Galant i England, og for hvilke Kong

¹⁾ Efter de tre andre Haandskrifter maa Rollant dog finde sig i, først at faa Riis af Namlun, og dernæst som yderligere Straf at faa sine Negle klippede, førend han erholder Tilgivelsen.

Faber havde sat ham i Pant 7 hundrede Bysantiner i Guld. Kongen beder Hertug Girard (hvis Fange han synes at have været) om hans Løsgivelse, hvilket denne villig indrømmer. Kongen overgiver Sværdene til sin Fæhyrde Difa. Hver drager nu hjem til sit, Kongen til Eis (43). Kommen hjem prøver Kongen disse Sværd i den store Staalmasse foran sin Hal. Det første Sværd gjør kun et lidet Indhug i Staalet. Dette er et godt Sværd, siger Kongen, og det skal hede Kurt. Derpaa hugger han med det andet, der trængte en Haandbred eller mere ind, det kalder han Almacia. Dernæst hugger han med det tredie, der tager med sig mere end en halv Mandsfod af Staalmassen. Dette kalder han Dyrumdale (44).

Kongen faar Brev fra Paven, hvori denne klager over de Forurettelser, som Romerne ere udsatte for af Lungbarderne og Bretlands mændene. Kongen stevner de stridende Parter til sig i Moniardal og forliger dem med Pavens Hjælp. Om Natten efter, da Kongen hviler i sin Seng, aabenbarer Engelen Gabriel ham, at der i hans Sværd findes herlige Reliquier, en Tand af Apostelen Peter, noget af Mariæ Magdalenæ Haar og af Biskop Blasii Blod, og byder ham at skjenke det til Rollant. Om Morgen efter drager Paven tilbage til Rom. Rollant og Oliver drage med 200 Tusinde Mænd til Staden Nobilis for at beleire Kong Ful, der var belavet paa at kunne forsvare Staden i 20 Aar (45). Saasnart Kongen er kommen tilbage til Eis, faar han høre fra Saxland, at Kong Vitakind har taget og brændt Mutersborg og lemlæstet Biskopen. Han drager med Hær til Saxland, men standses paa sit Tog af Rinen, hvor der hverken er Bro eller Baad, og hvor man heller ikke kan vade over. Han samler Materiale til en Bro, men det gaar langsomt med Arbeidet, han ønsker at han havde Rollant der, da vilde Broen snart være færdig og Kong Vitakind dræbt (46). Han sender Bud efter Rollant og Oliver, disse tage fat paa Arbeidet, og efter et halvt Aars Forløb er Broen bygget. Rollant og Oliver indtage nu Vesklara og fanger Sævne, Befalingsmand i Staden. Derpaa indtages Staden Trimonie, hvis Mure ved et Mirakel styrtede ned, Kong Vitakind fældes og Saxland befries. Bove den Skjegløse sættes til at varetage Landet (47).

En Dag, som Kongen staar ved et Vindue og ser ud paa Rin, faar han Øie paa en Svane, der svømmer med en Silkesnor om Halsen, ved denne Snor hænger der en Baad. En væbnet Ridder staar i Baaden med et Brev om Halsen. Svanen forsvinder, da Ridderen kommer til Land. Namlun fører ham til Kongen. Han forstaar ikke Sproget, og overrækker Kongen Brevet. Dette beretter, at Girard Svan er kommen for hos Kongen at tjene sig til Land og Kone. Rollant ytrer sig med Interesse om den nykomne Ridder. Girard lærer snart Sproget og viser sig som en god Ridder og klog Mand. Kongen formæler ham med sin Søster Adaliz og gjør ham til Hertug af Ardens (48).

Kong Karl Magnus tager til Ægte Adein, Hertug Videluns Datter og Namluns Søster. Efter to Aars Ægteskab faa de en Søn, Lødver, efter hvis Fødsel Kongen lover at besøge den hellige Grav. Han begiver sig afsted og efterlader Girard Svan at styre Saxland, Oliver Kongeriget i Valland, og Rollant Keiserriget i Rom (49). Kongen lægger Veien tilbage om Miklagard, og understøtter Grækerkongen mod hans Fiender, og fanger Hedningernes Høvding. Kong Karl Magnus mister mange Mænd, blandt dem sin Svigerfader Hertug Videlun. Den hedenske Konge Miran bliver tvungen til aarlig at udrede til Grækerkongen 1500 Mærker Guld, 10 Muldyr og 7 Kameler. Grækerkongen tilbyder sig at være Karl Magnus's Vassal, hvilket denne dog afslaar, men

L

udbeder sig nogle Reliquier. Han faar blandt andet vor Herres Svededug, Spydsodden, hvormed vor Herres Side blev gjennemboret, og den hellige Merkurius's Spyd. Han drager nu hjem og lader forskjellige af Reliquierne blive tilbage paa forskjellige Steder, Spydsodden tager han selv og anbringer den paa det øvre Hjalt af sit Sværd, hvilket han derfor kalder Giovis, thi han (?) havde givet ham det; derfor raabe alle Riddere, naar de egge hinanden, Mungeoy (50).

En Tid efter Kong Karl Magnus's Hjemkomst saabenbarer Engelen Gabriel sig for ham en Nat og byder ham at drage til Spanien med en Hær. Dette Bud efterkommer Kongen, befaler sine Mænd at belave sig paa et længere Ophold i det fremmede Land og derfor at medtage sine Koner og Børn. De faa 2 Aars Frist til at ruste sig. Det tredie Aar drage de afsted 100,000 Mand stærke, og tage med sig mange Vognladninger Nødder og Korn til Udsæd. Paa Veien komme de til Floden Gerund, hvor de hverken finde Vadested eller Baad at sætte over med, Kongen gjør Bøn til Gud, og strax viser sig en hvid Hind, som vader over Elven, og hele Hæren følger efter. Kongen sender Rollant og Oliver i Forveien med de bedste Folk for at beleire Nobilis (51). Kong Ful møder dem med mange Folk. Kong Karl Magnus har givet Befaling til at spare Kong Ful, men denne bliver ikke desto mindre fældet af Oliver og Rollant, som lade Kamppladsen tvætte og aftørre efter Striden, paa det at Karl Magnus ikke skal faa see Blodet. Efter Stadens Indtagelse kommer Kongen og spørger efter Ful. Rollant siger, at han er dræbt. Kongen bliver vred og slaar ham med sin Handske under Næsen, saa at han bløder, thi han havde befale ham at bringe Ful levende (52). Næste Dag drage de til Staden Mongardig, som de beleire. Kongen af Korder (Korda) rykker nu imod dem med en stor Hær. Kong Karl Magnus byder sine Mænd hugge sønder Spydskafte og sætte dem ned i Jorden, strax voxer der ved et Mirakel Grene og Løv paa dem, og hvor før var bar Mark staar nu en Skov. Kongen flygter til sin Stad Korda, og Karl Magnus indtager nu først Mongardig og derpaa Korda, hvis Konge han dræber. Derefter drager han til en Stad midt i Spanien, Saraguz. Kongen i denne Stad, Marsilius, tilbyder at underkaste sig samt antage Kristendommen, dersom han faar beholde sit Rige. Karl Magnus antager dette Tilbud og sender Basin og hans Broder Basilius i denne Anledning til Marsilius. Denne, der kun havde pønset paa Svig, lader begge Brødrene dræbe, til stor Sorg for Karl Magnus (53).

Imidlertid kommer Efterretning om Hertug Miluns Død. Karl Magnus formæler nu dennes Enke, sin Søster Gilem, med Guinelun og giver ham Jarldom i Korbuillo. De faa en Søn Baldwin. Guinelun elsker Rollant som sin egen Søn, og de tilsværge hinanden Broderskab. Nu opdage Præsterne, at Guinelun og Gilem ere beslægtede med hinanden i fjerde Led, de blive da skilte, og Karl Magnus gifter sin Søster med Hertug Efrard, med hvem hun faar to Sønner Adalraad og Efrard. Guinelun faar Hertug Efrards Søster til Ægte (54). Hernæst komme Sendemænd til Karl Magnus, som melde om Ran og Tyveri i Frankrige. Kongen sender Rollant hjem at raade Bod herpaa. Før disse sidst fortalte Begivenheder, strax efter at Staden Trimonia var indtaget og Vitakind dræbt, havde Karl Magnus sendt en Skrivelse til Danmark og truet Kong Jofrey til at tage sit Rige i Len af ham og sende ham som Gidsler sin Søn Oddgeir og sin Mundskjenk Erber (55).

Da Rollant drager afsted, befaler Kongen ham at bringe med sig tilbage Oddgeir Danske og Sværdene Kurt og Almacia. Guinelun beder ogsaa

LI

Rollant at lægge Veien om hans Hjem Kastalandum og bringe hans Kone Geluviz en Hilsen. Rollant kommer nu til Eis, freder Landet, faar med sig Oddgeir Danske og Sværdene. Derefter reiser han til Kastalandum, hvor han modtages paa det bedste af Geluviz. Hun siger, at hun vil sende en smuk Pige til ham om Natten. Rollant gjør Indsigelser herimod, da han har lovet Adein sin Tro, men til ingen Nytte. Da den unge Pige forlader ham om Morgen, viser det sig, at det har været Geluviz selv. Det gaar ham meget nær, at han har sveget sin Kammerat. Da Rollant kommer tilbage til Spanien, træffer han Namlun og fortæller ham, hvad der er passeret mellem ham og Geluviz. Namlun bad ham holde det skjult. Men Rollant har lovet at fortælle Guinelun alle Misgjerninger, som have gaaet for sig i hans Hjem, og maa saaledes sige ham denne, som var den største. Guinelun forsikrer efter denne Tilstaaelse Rollant, at han ingen Uvillie nærer mod ham, da Skylden var hendes, men han bærer dog bestandig efter den Tid Nag til ham (56). Rollants og Oddgeirs Ankomst meldes. Kongen faar nu høre, at alt er roligt i Frankrige. Ved Bordet, hvor han har Rollant paa sin ene Side og Guinelun paa den anden, spørger Kongen om han skal slaa Oddgeir til Ridder. Rollant billiger dette, men Guinelun siger, at det var bedre at hænge ham op. Kongen spørger i sin Forundring om Grunden til denne Mening. Guinelun siger, at Oddgeir elsker Dronningen. Herover bedrøves Kongen. Efter Maaltidet kaldet Kongen Namlun til sig og siger ham Guineluns Ytring. Namlun beder ham ikke tro det, og anbefaler ham at spørge Rollant om, hvorledes Guineluns Kone gav ham Herberge. Rollant fortæller Kongen det passerede, og denne skjønner nu, at det er Had til Rollant, der taler ud af Guinelun (57). Kongen væbner nu Oddgeir som Ridder og binder om ham Sværdet Kurt. Der føres nu frem en graa Hest. Da Kongen seer denne Hest, vil han have den selv, og kalder den Tengardus. Der føres nu frem en rød Hest, som Kong Ful havde eiet, den faar Rollant. En tredie Hest ledes da frem, brun af Farve, stor og smuk (Brocklafer, Broiefert), denne giver han Oddgeir, og tildeler ham Ridderslaget. Turpin Erkebiskop forlanger nu Vaaben, for at kjæmpe mod Hedningerne. Kongen væbner ham, giver ham Sværdet Almacia. en sort Hest ledes frem, som han kaster sig op paa. Han rider derpaa fuldrustet frem for Kongen og hilser ham. Han hilses med Jubel af Valerne (de Franske). Med Kongens Tilladelse væbner Rollant til Ridder Teorfa, Broder til Geofrey af Mundegio, og giver ham sin Hest Kastalein, og tildeler siden 19 Andre Ridderslaget (58).

En Dag som Kong Karl Magnus sidder i sin Hal omgivet af sine Riddere, tilkjendegiver han dem, at han vil udvælge 12 af sine Mænd til Høvdinger og Forkjæmpere mod Hedningerne, ligesom Gud havde udvalgt 12 Apostle til at forkynde sit Ord over hele Verden. Disse tolv ere da følgende: Rollant, Oliver, Turpin Erkebiskop, Geres, Gerin, Bæring, Hatun (Otun), Samson, Engeler, Ivun, Iforias og Valter. De skulle staa hverandre bi i enhver Fare og betragte hverandre som kjædelige Brødre (59).

II.

Den Saga som her begynder er ikke, som andre lignende Fortællinger, digtet blot til Morskab, men den siges at medføre Sandhed. Hr. Bjarne Erlingssøn fandt den skreven paa Engelsk, da han opholdt sig i Skotland om Vinteren efter Kong Alexanders Død. Kongeværdigheden efter ham tog Margrete, Datter af Kong Erik Magnussøn i Norge, en Datterdatter af Alexander.

Hr. Bjarne blev sendt vest paa for at sikre og stadfeste Riget under Jomfruen. For at Bogen skulde blive forstaaeligere og interessantere, lod Hr. Bjarne den oversætte fra Engelsk paa Norsk. Man kan her se et Exempel paa, hvorledes Guds Retfærdighed altid tilsidst straffer Ondskaben, om den end fremturer en Stund med Djævelens Tilskyndelse. Fortællingen handler hovedsagelig om, hvorledes en fornem og standhaftig Frue fristedes af den værste Skurk, skjønt mange Begivenheder siden omtales.

En mægtig Konge eller Hertug, Hugon, hersker over Dalen Munon, han mangler til sin fuldstændige Lykke kun en Kone. Samtidig med ham regjerer i Frankrige Kong Pipin, han har en Datter Olif, der er udstyret med mange fortrinlige Egenskaber og har nydt en omhyggelig Opdragelse. Kong Hugon beiler til hende, Faderen, Kong Pipin, giver sit Samtykke, og alle Forberedelser træffes til Bryllupet. (1). Bryllupet holdes nu med stor Pragt og Lystighed. Bruden indtager alle for sig og velsignes af alle, og efter endt Gjestebud drage alle Gæster vel tilfredse hjem. Efter nogen Tid føder Dronningen en Søn, der i Daaben faar Navnet Landres (2). Kong Hugon drager nu en Dag ud paa Jagt, og ledsages af alle sine Mænd, paa sin Hushovmester (Stivarð) nær, der skal blive hjemme til Dronningens Opvartning (3). Den onde Milun, som længe havde næret utilladelig Tilbøielighed for Dronningen, benytter nu Anledningen og tilstaar hende sin Kjærlighed, men afvises strengt af hende og trues med Galgen; han gaar da beskjemmet hjem til sit Herberge. Han tager nu frem et kostbart Bæger, hvori han kommer en Dvaledrik, og begiver sig med dette tilbage til Dronningen, foregivende at det Hele kun har været en Spøg af ham, for at stille hendes Dyd paa Prøve. Han faar da strax Tilgivelse, og beder Dronningen til Bekræftelse paa deres Forsoning at drikke med ham af dette Bæger. Han sætter Bægeret for Læberne og lader som han drikker, Dronningen derimod drikker ud, og falder derpaa i en dødlignende Søvn. Milon bærer hende nu til hendes Kammer og lægger hende der i hendes Seng, derpaa gaar han ud i Staden, hvor han træffer en Blaamand, som han indbyder med sig hjem og bevrærter ham kosteligt, giver ham af Dvaledrikken, og saa snart han er falden i den dybe Søvn, tager han og bærer ham ind i Dronningens Sengkammer, hvor han lægger ham op i Sengen til hende, og lægger Dronningens hvide Hænder om hans sorte Hals (4). Kongen kommer nu hjem og forundres over at Dronningen ikke kommer ham i Møde efter Sædvane. Kongen sætter sig nu først til Bords, og efter Maaltidet spørger han, om Dronningen er drukken, om hun har Hovedpine, eller om hun leger med Landres, siden hun ikke lader sig se. Milun svarer, at hun har faaet sig en ny Brudgom, som beskæftiger hende, og for at overbevise Kongen om Sandheden af sit Udsagn, fører han ham til hendes Kammer, hvor hun i dyb Søvn hviler ved Blaamandens Side. Milon forsikrer Kongen, at han længe har været vidende om dette Forhold, men har ventet paa en Anledning til at kunne overtyde ham, da han har været bange for ikke at blive troet, naar han ikke havde Beviserne paa rede Haand. Kongen byder at tage Dronningens Hænder fra Blaamandens Hals, hvorpaa han hugger Hovedet af ham. Af hver hans Bloddraabe blev en brændende Voxkjerte. Kongen forbauses herover, men Milon forsikrer ham om, at hun er en Hex, og kan faa Sten til at flyve og Fjæder til at synke. Milun beder ham derpaa ogsaa at afhugge hendes Hoved, hvilken Anmodning Kongen afslaar (5). Dronningen vaagner nu med Forfærdelse, idet hun seer Kongen staa med draget Sværd over sig, hun paastaar sin Uskyldighed og tilbyder at bevise denne ved Guds Dom, som

Lov var i Landet. Hun vil først sætte sig nøgen i en ophedet Kobberkjedel, dernæst lade sig skyde op i Luften af en Valslynge for at styrtes ned paa skarpe Sværds- og Spydsodder. Da ingen af disse Tilbud antages, beder hun om at blive roet i en Baad saa langt, at man ikke kan see Land, for der at kastes ud og ved at redde sig til Land bevise sin Uskyldighed. Milun foreholder Kongen, at-hun ved sine Troldkunster kan flyve igjennem Luften uden Vinger, og at alt dette altsaa ikke kunde vidne om hendes Uskyld. Nu har-
 mes Dronningens første Mand, Ridder Engelbert af Dynhart, han farer op og
 slaar til Milun under Øiet saa haardt, at han styrter frem paa Ilden, erklærer
 ham for en Løgner og tilbyder sig at kæmpe uden Vaaben imod ham blot
 med en tynd Kjep og ridende paa en Mule, Milun skulde derimod være fuld-
 rustet og til Hest. Kongen tillader nu denne Guds Dom (6). Disse to Rid-
 dere ruste sig nu. Ved det første Sammenstød styrter Milun af Hesten. Han
 reiser sig, gaar hen til Kongen, og faar ham til at tro, at alt dette sker ved
 Dronningens Trolddom. Kongen forviser nu Engelbert fra sit Aasyn. Kongen
 sammenkalder nu sine ypperste Mænd, og byder dem at bestemme Dronnin-
 gens Dødsmaade. Hver foreslaar nu sin Maade, tilsidst raader Milun at op-
 bygge et Stenhus til hende, der er saa vidt stort, at hun kan staa og sidde i
 det. Nu reiser sig en af Kongens Riddere Arneis, og gjør ham opmærksom
 paa, at Dronningen er en Datter af Kong Pipin, og at han kunde udsætte sig
 for dennes Hævn, han raader ham derfor til at sende Bud efter hendes Fader
 og Frænder, og lade dem deltage i Dommen. Dette Raad følger Kong Hugon (7).
 Kong Pipin og hans Følge indfinder sig nu, de beværtens kosteligen, og den
 første Ret de nød, havde ved Miluns Kunster den Virkning, at alle glemte sit
 Venskab for Dronningen. Efter Maaltidet føres Dronningen ind i en tynd, ussel
 Klædning og barfodet og barhaaret. Milun slæber derpaa Blaamandens Le-
 geme ind, kaster det hen for Dronningens Fødder og haaner hende. Kong
 Hugon fortæller nu, at han fandt denne Blaamand hvilende hos hende. I sin
 Fortvivlelse sætter hun sig ned ved sin Faders Fødder, men han sparker til
 hende, saa at hun styrter om og knækker to Ribben. Milun farer nu op og
 slaar Landres med en Kjep over Øiet, saa at han siden bestandig havde Ar
 efter. Hugon opfordrer nu til at bestemme hendes Dødsmaade, alle forholde
 sig tause (8). Tilsidst reiser sig hendes Broder Karl, der siden blev Keiser
 Karl Magnus, han bifalder Miluns Forslag, at sætte hende i et Stenhus, hvor
 hun i 7 Aar skal leve af et grovt Brød og et Kar daarligt Vand, og dersom
 hun da endnu er levende, vil han holde hende for uskyldig og falskelig an-
 klaget. Milun lægger til, at Huset skal fyldes med Orme og Padder og giftigt
 Kryb. Alle stemme for denne Dom. Og efter at have kysset sin Søn Lan-
 dres og paakaldt Guds Bistand, føres nu Dronningen til Stenhuset, hvor hun
 indmures med et grovt Brød og en Skaal Vand (9).

Da nu nogen Tid er forløben, fordrer Milun, efter Samraad med flere
 af Kong Hugons Mænd, at denne skal gifte sig, for at skaffe Riget en (legitim)
 Arving, i modsat Fald ville de støde ham fra Tronen. Kongen erklærer sig
 villig hertil, efterat Milun har forsikret ham om, at Fru Olif forlængst er død.
 Kong Hugon lader sig nu besnakke af Milun til at ægte dennes Datter, Aglavia,
 og holder Bryllup med hende. Paa alle, som tale med hende, gjør hun et
 ubehageligt Indtryk, og enhver er gladere jo før han kan forlade Bryllupet og
 reise hjem (10). Kongen og Dronningen faar en Søn, der bliver kaldet Mala-
 landres, som allerede tidlig røber sin Vanart, Landres derimod vinder alles
 Hengivenhed, Avindsyg herover spørger Milun Kongen, hvor længe han vil

beholde hos sig denne Blaamands Søn, og faar ved sine Overtalelser udvirket, at Kongen forviser Landres fra sit Aasyn. Landres tyer nu til sin Fostermoder, en klog gammel Kone ved Navn Siliven, som bor tæt ved hans Faders Slot, hun tager vel imod ham og giver ham Tilhold hos sig. En Dag fortæller hun ham, at der den følgende Dag skal være Lege paa Slottet, og opfordrer ham til at gaa hen og forsøge sin Dygtighed. Landres erklærer sig villig hertil (11). Da nu Dagen kommer, gjør Landres sig færdig, siger Farvel til sin Fostermoder og faar af hende ved Afskeden et Ørefigen, med den Formaning, at han ikke uhævnnet skal modtage et saadant af nogen Mand eller Kvinde, undtagen af sin Fader og Moder. Landres rider nu afsted og kommer til Murene af sin Faders Slot, hvor han deltager i Legen, og det lykkes ham tre Gange at gribe den store Bold i den tætteste Klynge. Malalandres moder ham nu og giver ham et kraftigt Ørefigen, Landres mindes sin Fostermoders Ord og tildeler Malalandres et saa vældigt Slag, at hans Kindben kløvner og den største Del af hans Tænder falder ud (12). Landres bliver nu kaldet ind for Kongen, der befaler, at han skal gribes og kastes i Fangehullet, men Ingen vover at lægge Haand paa ham. Han gaar nu til sin Fostermoder, tager Afsked med hende, da han ikke vil udsætte hende for Faderens Vrede ved at forlænge sit Ophold der, og begiver sig afsted med Bue og Pile. Han er en dygtig Skytte, men har ingen Ild at stege sit Vildt ved, og anraaber Gud om at stille sin Hunger. Han faar siden Øie paa fire Dverge, som sidde og spise, lister sig hen til dem, og fratager dem en fortryllet Dug og Krukke, som han af deres Samtale hører altid kan skaffe tilstækkelig Mad og Drikke. Dvergene flygte forfærdede (13). Han forsyner sig nu med Mad og Drikke, og forsørger Dugen og Krukken vel. Idet han agter at forlade dette Sted, komme to Dverge ud af sin Bolig, nævne ham ved Navn, og bede ham nu at levere disse Ting tilbage, da han har stillet sin Sult. Landres afslaar det. Den ene Dverg siger nu til den anden, at han har 2 slige Duge til, og at Landres gjerne maa beholde denne, da han snart vil træffe sin ulykkelige Moder Olif, som sidder indespærret. Landres hører nu for første Gang, at hans Moder er i Fængsel, og beder Gud at vise sig Vei til hende. Han vandrer nu om i Skoven, indtil han kommer til et mørkt Sted, hvor han finder det lille Stenhus, i hvilket hans Moder er indespærret. Han kan ingen Dør finde paa Huset, men i en liden Glug ser han en Fugl sidde, der synger saa smukt, at det er en Lyst at høre. Han spænder sin Bue og skyder med en but Pil efter Fuglen, men rammer sin Moder i Brystet, der jamrer sig derved. Der udspinder sig nu en Samtale mellem Moder og Søn, hvorunder de gjenkjende hinanden. Det lykkes endelig Landres at faa hugget Hul paa Væggen, saa at han kan komme ind, men farer forfærdet tilbage for alle de Orme og Padder, som ligge omkring hans Moder. Hun beroliger ham, og fortæller ham, at hun skylder disse Krybdyr Livet, da de ved at lægge sig om hende, have holdt Kulden borte fra hende. Efter at nu hans Moder har styrket sig ved Mad og Drikke, som Dugen og Krukken skaffer dem, beder hun Landres begive sig til hans Fostermoder, for af hende at faa Raad, hvorledes han skal bære sig ad med at befri Moderen fra den løgnagtige Anklage, som saa længe har tynget paa hende. Han kommer til Siliven, der lover at raade ham det bedste hun kan (14). Efter hendes Raad skal han begive sig til sin Morbroder Karl Magnus, da Pipin nu er død, og fortælle ham, hvorledes Sagerne nu staa. Hun skaffer ham en god Hest, gode Klæder og Vaaben. Paa Veien træffer han en Pillegrim, der sidder og spiser,

denne indbyder ham til at stige af sin Hest og deltage i hans Maaltid. Aldrig saa snart er Landres stegen af og skal til at tage for sig, før Pillegrimen forsvinder, og med ham Landres's Hest og alle hans Vaaben og Klæder, saa at han sidder ganske nøgen, som han kom af Moders Liv. Han har nu ingen anden Udvei end at vende tilbage til sin Fostermoder. Denne trøster ham med, at dette Uheld, som nu er vederfaret ham, er ham paaført ved hans Stedmoders Kogleri. Hun forsyner ham nu atter med Vaaben og Klæder, et udmærket Sværd, Mimung, og en fortrinlig Hest, Kleming. Han kommer nu paa Veien hen til en Slette, hvor der staar en liden Kirke ved et Vand. En gammel Mand kommer ud af Kirken og beder ham stige af Hesten og gaa i Kirken. Landres rider hen mod Kirken, og kommer pludselig ud i en strid og dyb Strøm, hvorfra han kun frelses ved sin Hests Raskhed. Da han igjen kommer paa Land er Kirken og den Gamle forsvunden. Han rider nu videre og møder en Flok Riddere, en af disse, en gammel Mand i sort Rustning, opfordrer ham til et Dystridt. Da Landres rider imod ham, forvandler han sig til en stor Orm, og Landres skylder atter sin Hest sin Frelse, da denne knuser Ormen. Dette er en ny Ham, som hans Stedmoder har paataget sig, og da nu ogsaa denne Gang hendes Troldkunster ere mislykkede, lister hun sig hjem, underretter sin Fader Milun og Malalandres om Landres's Reise til Karl Magnus, og opfordrer dem til at passe ham op, naar han kommer tilbage, og skille ham ved Livet (15). Landres kommer nu til Kong Karl Magnus, alle glæde sig over, at Fru Olif lever og takke Gud derfor. Hans Morbroder byder ham at begive sig den følgende Morgen til sin Fader Kong Hugon, og melde hans (Keiserens) snarlige Ankomst did. Landres drager nu afsted og kommer hjem til Staden. Her træffer han paa Gaden Milun og Malalandres, den første griber hans Hest i Bidslet og lader som han vil tale med ham, medens den anden gaar bag paa ham med et skarpt Sværd. Her skylder han nu atter Hesten sin Frelse, thi denne slaar op med Bagbenene og rammer Malalandres i Hovedet, saa at hans Hjerne farer ud. Milon slipper nu Bidslet og tager Flugten. Landres rider videre og møder nu sin Stedmoder, paa hvem han afhugger Hovedet (16). Keiser Karl Magnus kommer nu med sit Følge og modtages paa det bedste af Hugon. Da de komme ind, finde de Milon siddende paa en Stol paa Gulvet, og saa snart han faar Øie paa Landres, beder han om Naade. Landres lover at spare ham den Dag over, hvis han i alles Paahør vil tilstaa sin Brøde og rengjøre Fru Olif for den hende paadigtede Beskyldning. Milon giver da en oprigtig Tilstaaelse. Efter Landres Forslag bliver han indespærret i det samme Hus, som han selv havde faaet i Stand til Fru Olif. Ikke saa snart er han kommen derind, saa tage Ormene fat paa ham og æde Kjødet af ham lige til Benene (17). Da Fru Olif kommer hjem, gaar Kongen hende i Møde og alle hans Mænd. Hun bestemmer sig til at træde i et Kloster, for at bevise Gud sin Taknemmelighed for sin Frelse. Ikke længe derefter dør Kong Hugon, og Landres tager Riget efter ham og regjerer vel og længe (18).

III.

Der har længe hersket Uvenskab mellem Kong Karl Magnus og Jofrey, Oddgeir Danakes Fader, hvilket dog tilsidst bilægges saaledes, at Jofrey sender sin Søn som Gidsel for Opfyldelsen af Fredsbetingelserne. Det har denne godt for at gjøre, da han ingen Kjærlighed har til Sønnen. Aldrig saa snart er Oddgeir borte, før hans Fader dræber og hænger Karl Magnus's Mænd (1).

Opbragt herover kalder Karl Magnus Oddgeir og hans Vogter til sig, og erklærer at han skal miste Hænder, Fødder og alle Lemmer. Oddgeir beder om Skaansel, og beraaber sig paa sin Faders og Stedmoder Belisents ringe Kjærlighed til ham. Kongens gjæve Mænd gaa i Forbøn for ham. Alt til ingen Nytte (2). I dette Øieblik komme to Sendebud fra Rom med den Besked, at Kong Ammiral af Babylon har overfaldet Rom og skjændet Kirker og Kapeller. Kongen overgiver Oddgeir til sine Jarler Selmund og Reiner, byder dem at drage til Rom og paa Veien at hænge Oddgeir paa det høieste Fjeld (3). Karl Magnus stevner Folk fra alle Dele af sit Rige, ingen maa blive tilbage, hverken ung eller gammel, og med denne Hær bryder han op fra Paris og tager første Nattekvarter ved Staden Losena paa denne Side af Mundiufjeld (4). Kongen sørfærdes over Fjeldets Steilhed, dets Iis og Sne, og anraaber Gud om Hjælp til at komme over. Gud bønholder ham: en hvid Hjort kommer, løber op ad Fjeldet og viser dem Veien. De følge efter, ere 6 Dage om Overfarten og tage først Natteherberge paa den anden Side af Fjeldet, uden at have mistet en Mand eller et Dyr (5). Kongen opslaar sine Telte, trakterer sig og sine Folk med Vin. Han kalder derpaa Oddgeir og lover at spare ham, indtil de komme hjem til Paris. Alle glæde sig over, at Oddgeirs Liv skal skaanes. Nu kommer en ung Mand, Alori fra Biterna, med sørgelige Tidender fra Rom, Kong Ammiral og hans Søn Danamund have besat Landet og taget Gidsler over hele Apulien. Kongen bedrøves over hans Ord, byder sine Mænd ruste sig og tage Veien til Lungbardaland (6). Franskmændene standse ikke før de komme til Staden Frustra, der møder Karl Magnus Pave Milon, der beklager sig over Hedningernes Ødelæggelse af hans Land. Kongen lover ham Hævn, og stiller sig selv i Spidsen for sine Mænd. Hertug Nemes beder om at faa Oddgeir med sig, hvilket ogsaa bliver ham tilstaaet, naar han indestaar for, at han ikke løber bort. Oddgeir ytrer sin Glæde og Taknemmelighed i Bøn til Gud, og lover, at saa længe han har et Haar paa Hovedet og hans Hest lever, skal ingen gaa længere frem i Fylkingen end han. De drage nu afsted en stor Del af Dagen uden at støde paa Hedninger (7).

Danamund, Hovedkongens Søn af Babylon, rider fra Rom med 20 Tusinde Riddere, disse have bemægtiget sig Karl Magnus's Rige og taget Kvinder og Børn. Folket paakalder Gud, og beder, at Karl Magnus maa komme dem til Undsætning. En Speider underretter Kongen om, at Hedningerne ere beredte til at tage imod ham. Hertug Nemes erklærer, at det nu er nødvendigt at hugge stort og at dyppe Armene i Blod lige til Skuldrene, og vise Fienderne et urokkeligt Mod. Alori faar Banneret at varetage, men til stor Skade for Franskmændene, da der ikke findes nogen større Kryster i hele Kongens Land (8). Nu faa Hedningerne Øie paa Karl Magnus's Hær, og Danamund opmuntrer enhver til at kjæmpe det bedste han formaar. Nu ser man Bannere af alle Farver, og de Franske skulde nu vinde Seier, hvis ikke Aloris Feighed var (3). De ride nu imod hinanden, Hug vexles paa begge Sider. Alori har Mærket i sin Haand, han gribes pludselig af Skræk, denne smitter ogsaa hans Frænde Gernublus fra Lungbardaland, og de flygte begge med 100 Mand, som fulgte dem. Da Danamund ser dette, opmuntrer han sine Mænd, og de tage nu til Fange Nemes, Bove og Samson, de ypperste Høvdinge, og mange andre af Karl Magnus's Mænd. En Ridder Selmund rider nu hen til Kongen, beklager det uheldige Valg af Alori til Bannerfører, og skriver Ulykken paa hans Regning. Kongen opmuntrer vel sine Folk til Frem-

gang i Kampen, men de blive overmandede den ene efter den anden, indtil Kongen tilsidst befinder sig alene mellem tusinde Hedninger. Han paakalder Guds Hjælp, drager sit Sværd, og værges sig bedre imod Hedningerne end Vildsvinet i Skoven mod Hundene, naar de anfaldt det paa det heftigste. Imidlertid kommer en Hob Franske til hans Undsætning, skaffer ham en Hest og frelser ham (10).

Imidlertid har Oddgeir bestegit en Høi og seer derfra Kampen, han opdager Aloris Flugt, og opfordrer sine Kammerater til at sætte efter denne og hans hundrede Lungbærdere, for at hindre dem i at medtage sine Vaaben og Heste, og derpaa at ile Kongen til Hjælp. De ride nu imod Alori. Denne fortæller, at Karl Magnus er fangen, og at de derfor flygte. Oddgeir erklærer ham for en Løgner, styrter ham af Hesten og bemægtiger sig hans Vaaben. Hans Kammerater skille de øvrige ved deres Vaaben og Heste, og Oddgeir væbner dem til Riddere med Flygtningernes Vaaben. Hvor der er Mangel paa Skjold, faa de Barken af Træerne og benytte den. Oddgeir tager nu Kongens Banner og rider til Mæppelpladsen som Anfører for disse nybakte Riddere (11). Kongen er sted i Nød i Kampen, han beklager Aloris Flugt og erklærer ham for en Forræder. Imidlertid drage Hedningerne sig tilbage til Rom med sine Fanger, som de føre bundne paa Kløvheste. De overrumples af Oddgeir, der opstaar stor Bevægelse mellem Hedningerne, og Oddgeir fælder under dette en hedensk Konge Falsaron, til hvem Fangerne vare anbettede, og siden fældes mange Hundrede af de hedenske Mænd. Han begiver sig nu hen til Kongen med sine Mænd, denne tror, at det er Alori, som kommer til Undsætning, og at han har gjort ham Uret (12). Kongen erfarer nu, at det er Oddgeir, som har taget Banneret fra Alori og befriet de fangne Riddere, han forfølger Hedningerne ligetil Mundiufjeld og har hele Tiden Oddgeir i sin Nærhed. Kongen forærer Oddgeir en Hest, gjør ham til fornemste Skutilsvend i sin Hal og til stadig Mærkesmand i sin Hær. En hedensk Høvding, Sodome, tiltaler nu Oddgeir, og undrer sig over, at den samme Mærkesmand, som om Morgenens flygtede, nu paa een Gang er bleven saa kjæk. Oddgeir oplyser ham om, at han er en ganske anden Mand end Kujonen Alori, som om Morgenens havde baaret Banneret. Sodome æsker ham til Tvekamp med den tapre Ridder Karvel. Oddgeir tilkjendegiver, at han vil møde ham paa det Sted, hvor Tvekampe i det Land pleiede at finde Sted (13).

Efter Kampen tager Karl Magnus Herberge i Staden Frustra. Her ankommer nu Karlot, Kongens Søn, med en Mængde unge Mænd; han har nylig erholdt Ridderslaget, og modtages med Glæde, da Kongen just trænger til Forstærkning paa Grund af det store Tab, han har lidt (14). Karl Magnus flytter nu sin Leir saa nær Rom, at han seer, hvad der foregaar. Karlot byder den følgende Nat sine Mænd væbne sig. En Mand spørger om Oddgeir skal være med, Karlot svarer, at han selv og hans Mænd ville bære Prisen i denne Kamp. En Speider bliver dem væk og iler med Underretning til Karvel, denne væbner 7 Tusinde hedenske Mænd for at møde dem. Karl Magnus veed intet om dette Foretagende af Karlot (15). Denne samme Nat, som Karlot drager afsted, har Karl Magnus en Drøm: han synes at være paa Jagt i en Skov med Karlot, Hertug Nemes og Oddgeir; som de have fældet et stort Dyr, styrtede pludselig 3 Løver ind paa dem, de overvælde Karlot og Nemes, men Oddgeir tager modig fat paa dem, dræber de to og jager den tredje paa Flugt. Idet Kongen vaagner, slukkes alle Kjerter i hans Telt, Kammertjenerne ile hen til Sengen. Kongen spørger efter Karlot, og erfarer nu, at han er

LVIII

dragen i Kamp mod Hedningerne (16). Hedningerne komme nu over de Kristne før de vente det, en heftig Kamp opstaar, de Kristne ere 7 Hundrede, Hedningerne 20 Tusinde. Karvel kalder paa Oddgeir, som ikke er tilstede, en anden Franskmand optager Udfordringen, de kjæmpe længe med lige Held, indtil deres Mænd skille dem ad. En saaret Mand iler til Karl Magnus og fortæller Franskmændenes mislige Stilling. Paa Kongens Opfordring væbner Oddgeir sig, han drager afsted med 7 Hundrede Riddere, overfalder under en Bakke de hedenske Vagter og dræber dem alle (17). Karlot ønsker nu, at han havde Oddgeirs Hjælp, og i det samme faar han Øie paa dennes Banner og den franske Hær. Hedningerne blive nu slagne paa Flugt. Oddgeir rider mod Karvel og spørger ham om Navn, han navngiver sig og støvner Oddgeir til Holmgang i Rom, seirer han, skal han faa Karvels Kjæreste, den deilige Gloriant, Kong Ammirals Datter. Oddgeir rider nu over Tiberfloden og møder Karl Magnus, der har en Stav i Haanden, hvormed han vil slaa Karlot i Hovedet, men hindres heri af to Hertuger, og Karlot slipper med Skjænd og haarde Ord (18). Karvel foreslaar Kong Ammiral at sende en uforfærdet Mand til Karl Magnus, for at true ham til at drage tilbage til sit eget Rige, og tilbyder at paatage sig dette Hverv, thi han har den Tillid til Karl Magnus, at hans Person som Sendebud vil være ham hellig. Han rustet sig og ifører sig prægtige Klæder, bestiger et Mulæsel, og rider afsted. Han opfordrer nu Karl Magnus til at lade Kong Ammiral beholde Rom i Fred, da dette er hans Arveland, hvortil Karl Magnus ingen Ret har, og imodsat Fald vil han kunne vente end haardere Kampe. Han tilbyder dog endnu en Udvei, at han (Karvel) vil kjæmpe med Oddgeir, og dersom denne seirer i Kampen, skal Ammiral forlade Rom for bestandig. Oddgeir er villig hertil, men Karlot gjør Indvendinger og vil selv kjæmpe med Karvel, og forbyder tilsidst Oddgeir at kjæmpe uden sin Tilladelse. Karlot lader sig dog sige, da man giver ham Udsigt til en Tvekamp med Sodome. Kong Karl Magnus gjør Indsigelser herimod, da Karlot endnu er et Barn af Alder og ikke den Kamp voxen, men giver dog tilsidst sit Minde. Karvel kommer nu tilbage og beretter Ammiral Udfaldet af sin Sendelse (19). Karlot og Oddgeir væbne sig, ride til Tiberen, hvor de stige i Baad og ro over til den Ø, hvor Tvekampen skal foregaa. Alle fire Kjæmper ere nu komne. Dog er der lagt en svigefuld Plan fra Hedningernes Side, ihvorvel Karvel og Sodome ere uvidende derom (20). Kongesønnen Danamunt har nemlig, frygtende den Ulykke som vilde overgaa Hedningerne ved at tabe slige Kjæmper som Karvel og Sodome, ladet skjule væbnede Mænd i en Skov ude paa Øen, og disse skulle da overmande Karlot og Oddgeir, dersom disse gaa af med Seieren i Tvekampen (21). Før Kampen begynder, gjør Karvel Oddgeir opmærksom paa Gloriant's Deilighed, der overværer Holmgangen, og tilbyder, dersom han vil træde i Ammirals Tjeneste, at give ham (hende og) Landene Persia og Choruskana og akt, hvad dertil hører. Oddgeir svarer, at han er sendt hid af Karl Magnus for at tilbageerobre hans Arvelande, og at han for Gloriant's Skyld skal byde ham en skarp Dyst. De hugge nu dygtig løs paa hinanden og maa tilsidst begge stige af Hestene og hvile sig (22). Kong Sodome rider nu mod Karlot paa sin Hest Bruant og erklærer ham strax for overvunden, og tilføier, at det er en Taabelighed af hans Fader saaledes at ville udsætte Frankrigs Arving for den sikke Undergang. Karlot svarer, at Sodome udtaler sit eget Hjertes Ønske, men ikke den sande Sammenhæng, han lægger til, at Oddgeir vil vinde Gloriant inden Aften, og han selv vil overvinde Sodome uagtet hans pralende Ord.

Sodome erklærer den for en Niding, som vil tro, at Oddgeir og Karlot skulle seire over Karvel og ham, Karvel, som har beseiret 30 Konger i Holmgang, og kniber det, saa kan han (Sodome) nok hjælpe ham. Karlot mener, han vil faa nok med at hjælpe sig selv, og vil give ham 100 Mark Sølv, dersom han ikke slaar Skjoldet af hans Haand før Aften (23). Oddgeir og Karvel fortsætte paa sin Side Kampen til Fods, og Karvel undgaar, ved at bøie sig tilside, et ødelæggende Hug. Efter en længere Ordvexling kløver Karvel Oddgeirs Skjold, og forestiller ham det unyttige i at fortsætte Kampen, da hans Sværd er af den Beskaffenhed, at dets Saar ere ulægelige, opfordrer ham til at gaa ham til Haande og modtage Halvparten af det Rige, han kort før havde tilbuddt ham, og dertil skal han faa Gloriant med en stor Medgift. Oddgeir svarer, at det vilde være skammeligt af ham at svinge Karl Magnus, og at Gloriant's Fader begik en Daarskab, da han anbetroede hende til ham, som kun kan være hende til liden Hjælp, da han snart knap vil have nok for sig selv, og for hendes Skyld vil han give ham kort Fred, og derfor maa han nu tage sig vel i Agt, da han kun vil have kort Tid til at gjøre Gjængjæld. Kamppladsen oplyses af de Ædelstene, som hugges af deres Skjolde og Hjelme (24). Kampen fortsættes ligeledes mellem Karlot og Sodome, og den første hugger af den sidste den venstre Side af Ansigtet fra Øiet ned i Hagebenet, med den Ytring, at nu har han lettet hans Mænd Arbeidet, thi nu behøve de ikke herefter at rage hans Skjeg paa den venstre Kind, og han vil see forførdelig ud, naar han i Aften fremstiller sig for Kong Ammiral. Sodome beder ham oppebø Enden før han roser sig af Seieren (25). Kampen mellem Karvel og Oddgeir er nu paa det heftigste. Karvel erkjender, at Oddgeir er den tappreste Mand, han har bekvæmpet, og beder ham om Udsættelse med Striden til den følgende Dag, hvorved han vil erhverve sig Admirals Erkjendtlighed. Oddgeir afslaar dette, med mindre han vil erklære sig overvunden, overgive sine Vaaben og følge ham til Karl Magnus. Hertil svarer Karvel Nei, og vil atter begynde Kampen, da han føler sig raskere end Hjorten og grummere end Løven. De hugge nu igjen løs paa hinanden, og faa begge saa mange Saar, at de næsten ere ukampdygtige. I dette Øieblik kommer Kongesønnen Danamund frem af sit Skjul i Skoven med 30 Riddere og anfælde Oddgeir og Karlot, men Karvel og Sodome nedlægge Vaabnene, og ville ikke deltage i dette Overfald, der skeer imod deres Villie (26). Karlot og Oddgeir forsvare sig tappert og de fleste af de 30 ere faldne. Den bedste Ridder blandt Hedningerne, Morlant, anfælder Oddgeir og er nærved at overmande ham, da Karlot kommer til Undsætning og hugger Hovedet af Morlant. Imidlertid ride atter 40 hedenske Mænd frem og fortsætte Kampen. Karlot rider nu paa Opfordring af Oddgeir ud i Tiberen, hvor han bliver optagen i en Baad af Karl Magnus's Folk og ført over Elven (27). Oddgeir maa nu tilsidst, efter at have fældet Halvparten af sine Modstandere, bukke under for Overmagten og tages til Fange. Der fortælles om Danamund, at han ikke turde komme Oddgeir nær, saa længe han havde sine Vaaben i Haanden (28). Karlot kommer nu til sin Fader og beretter, at Oddgeir er svegen og fangen af Hedningerne. Karl Magnus beklager sig herover. Karlot trøster ham, og tilbyder sig selv fjerde med udvalgt kjækt Mandskab at rive ham ud af Hedningernes Hænder. Franskmændene ytre sine Betænkkeligheder ved dette Foretagende, da Oddgeir er omgivet af mange tusinde Hedninger, og mene, at man maa gaa meget forsigtig til Værks. Hertug Nemes og mange kloge Mænd med ham indrømme det farlige herved, da mange Hundrede ville opofres før

man faar Oddgeir fat, men de tilraade dog den dristige Daad, da Oddgeir under lignende Omstændigheder vilde have handlet paa samme Maade (29).

Hedningerne bringe nu Oddgeir til Rom, afføre ham hans Vaaben under et Oliventræ, og alle hedenske Folk, Tyrker, Torkobus og Friser, beundre ham. De føre ham frem for Kong Ammiral, og forlange Hævn over ham for alle deres Slægtninger, som han har dræbt. Ammiral svarer, at han ikke vil lade ham løs for al Verdens Guld. Karvel kommer nu til Kong Ammiral og beklager sig over Danamunds Forræderi, og beder Kongen om at lade Oddgeir i Fred drage hjem til Kong Karl Magnus. Da Ammiral afslaar denne Bøn, erklærer Karvel, at han ikke maa vente nogen Bistand af ham eller de tusinde Riddere, han har under sin Befaling, med mindre han skjenker Oddgeir Friheden. Kongen bryder sig kun lidt om hans Trudslers (30). Karvel rider nu forbitret til sit Telt, befaler sine Mænd at væbne sig for med Magt at befri Oddgeir. Rodan, Konge i Egypten, beder ham ikke at forhaste sig, men tæmme sin Vrede til den følgende Morgen, og forsøge om Kong Ammiral muligens da kan have betænkt sig, men hvis han fremdeles nægter Oddgeir Friheden, da kan han opsiges hans Venskab og siden gribe til de Midler, han finder passende, hvortil alle hans Mænd ville understøtte ham (31). Hedningerne beundre Oddgeir for hans Belevenhed. Kongedatteren Gloriant kommer til og taler venlige og opmuntrende Ord til ham, derpaa beder hun sin Fader om at give ham fri. Danamund, hendes Broder, overfuser hende herfor, og ytrer, at han skulde hugge hende op i smaa Stykker med sit Sværd, hvis han torde for Kongen. Kongedatteren tiltaler ham igjen og beskylder ham for Præleri og Feighed, uagtet han var saa mandstærk, vovede han ikke at gaa Oddgeir under Øine, saa længe han havde Vaaben i Haand. Kongen befaler to Skjoldsvende under Livs Fortabelse at passe vel paa Oddgeir (32). Karvel kommer nu tidlig om Morgenens til Kong Ammiral, erindrer ham om de Tjenester han har gjort ham i Krige og Tvekampe, og beder ham at lade Oddgeir drage bort i Fred. Kongen svarer, at han ikke før slipper løs, end Paris og Orlens ere indtagne. Karvel forestiller ham det unyttige i at nære saa stolte Tanker, og at Franskmændene allerede betragte ham som overvunden, og gjentager sit Forlangende med Hensyn til Oddgeir. Kong Ammiral svarer nu, at han den følgende Morgen tidlig vil lade ham henge. Han byder derpaa sine Mænd reise en Galge. Karvel skynder sig nu afsted til den franske Leir, hvor man forbauses over at see ham og forud glæder sig til at hævne Oddgeir paa ham. Han stiger ikke af Hesten før ved Karl Magnus's Telt, hvor han tilkjendegiver denne, at han frivillig har indfundet sig, for at fralægge sig Mistanken om at have nogen Del i det svigefulde Anslag mod Oddgeir, og at han vil underkaste sig samme Behandling, som maatte falde i dennes Lød. Karl Magnus ønsker ham velkommen og anviser ham hæderligt Sæde (33). Hedningerne ere imidlertid blevne fortvivlede over Karvels Bortfærd, mere end 20 Tusinde Riddere begive sig hen til Kong Ammiral og fordre Ret og Retfærdighed af ham, og at han skal lade Oddgeir drage til Karl Magnus. En Konge ved Navn Galatien fraraader dette, og beder ham ikke slippe Oddgeir løs, da han altid, som hidtil, vil tilføie hans Mænd Skade. Kong Sodome derimod, som havde kjæmpet med Karlot, siger ham imod, tilføiende, at Kong Ammiral har en for stor Kjærlighed til Galatien, der nylig har ombragt 3 af hans ypperste Høvdinge, og lagt Planen til den brave Constants Drab og selv holdt Bækkenen, da han blev aareladt, hvilket voldte hans Død; Karvel er derimod saa ædel en Mand, at han heller selv vil lide

Døden end svige Nogen. Sodome gaar derpaa hen og slaar tre Tænder ud af Munden paa Galatien. To Konger og fire Hertuger lægge sig imellem og forhindre videre Slagsmaal. To Konger, Rodan og den gamle Geosner, og alle de bedste Høvdinge træde nu frem for Kong Ammiral og bede ham om at kalde Karvel tilbage og give Oddgeir fri. Ammiral svarer, at om de end alle forraade ham, skal han inden en Maaned have samlet ligesaa stor en Hær som dem, og han vil da overvinde Karl Magnus og underlægge sig alt hans Rige (34). Karvel er nu i Karl Magnus's Hird vel anseet. Han opfordrer Karl Magnus til hver Dag at kæmpe med Hedningerne. Nemes giver Karvel Ret heri, Kongen stemmer selv i med og bliver saa indtaget af Karvel, at han opfordrer ham til at tro paa Gud og opgive Hedenskab. Karvel svarer, at han heller vil lade sig partere Led for Led, end opgive sin Gud Maumet. Karlot ruste sig nu og sine Folk og drager mod Rom med 40 Berserker og ledsages af Karvel. De standse ved en liden Skov. Kongen sender til yderligere Forstærkning 100 Riddere efter dem. Hedningerne blive dem var og ride dem i Møde, der opstaar en Kamp, hvori stort Mandfald, Hedningerne drives tilsidst paa Flugt og flygte forbi et Slot i Udkanten af Rom. Gloriant seer herfra Karlot forfølge Danamund, hun tiltaler Karlot, spørger ham efter Karvel, siger at denne var hendes Kjæreste, men at hun nu har slaaget op med ham, og at dette er hans egen Skyld, hun beder ham ogsaa sige Karvel, at Oddgeir er i hendes Varetægt og har det godt. Hun raader ham derpaa at fly, da 20 Tusinde Hedninger snart kunne ventes. Karlot drager tilbage med sine Folk, hvilket han efter udført Daad uden Skam kan gjøre. Danamund tilskriver Karvel det lidte Nederlag (35).

Kong Ammiral faar nu Underretning om, at en stor Hær er kommen til Undsætning af Folk, der kaldes Robiani og Barbari, og en Konge Feridans af Cordes, samt en Høvding Sveif (Svef) fra Mongandium, de have landet i Baor (Bera) i Apulien, og have utallige Dromunder og Galeier, og de ere barske og uforfærdede, og deres eneste Frygt er, at Kong Karl Magnus ikke skal vove at oppebie deres Komme. Danamund reiser sig og anseer en saadan Frygt for ugrundet, han kjender Karl Magnus af Erfaring, han har holdt 3 store Slag imod ham og i hver af dem mistet 20 Tusinde, og vil ikke indlade sig paa det fjerde, det er derfor hans Raad, at hans Fader vender tilbage til sine Lande og ikke spilder mere Blod. Ammiral svarer, at den, som er saa feig, kan ikke være hans Søn, og naar han har erobret Frankrig og Karl Magnus's øvrige Lande, skal Danamund ikke faa saa meget som en Døit deraf. Danamund fralægger sig nu Beskyldningen for Feighed: der er en halv Maanedes Færd fra Rom til Mundiufjeld, ligesaa langt derfra og til Paris, dernæst er det en lang Vei til den hellige Martins Borg og Briterne ere vaabendygtige Mænd. Dersom han nu, tilføier han videre, befandt sig paa Nordland ved Andres Stuen eller et andet godt Sted, skulde han love aldrig at komme til Rom eller til Antiochia, og heller ikke til Apulien eller Miklagard. Han er ingen Kujon, han har prøvet de Franske, og veed, at ingen Mænd i Verden ere større Helte end dem. Under denne Tale indtræffe de Mænd, hvis Ankomst er bleven forkyndt. Kong Ammiral gaar ud af Staden for at møde dem og takke for deres Komme. Deres første Spørgsmaal gjælder den hvidskjeggede Karl Magnus. Ammiral svarer, at han er færdig til Kamp. De ansee dette for en glædelig Tidende, det er intet de mere attraa end at slaas med den Gamle, og han skal aldrig have havt en varmere Dyst, hvis han holder Stand mod dem (36). Ammirals Hær har nu faaet en betydelig Tilvæxt. Der er kommen

en Konge Burnament, der har 20 Tusinde Krigere med sig. Han har tilbragt sit Liv i Krig,¹ og hans Mænd kunne ikke undvære Strid, have de ingen ellers at kjæmpe med, slaas de indbyrdes. Efter at have bivaanet 'Ammirals Hus-thing, gaar Burnament til sit Telt og væbner sig. Det lyser af hans Brynje som af de herligste Ædelstene, hans Hest Bifolen er den ypperste og har fire Gange kastet sine Tænder, den svømmer paa Vandet ligesaa godt, som den løber paa Land. Han svinger sig op paa sin Hest, og standser ikke, førend han er kommen over Tiberen. Imidlertid have tre af de franske Høvdinge, Hertug Nemes, Jarl Edelun og Jofrey, været paa Jagt med Falke og have fældet en hel Kløvbyrde af Fuglevildt. Da disse nu fare hjem, møder Burnament dem, og der begynder en Kamp mellem ham og Jofrey, hvori denne kastes til Jorden og mister sin Hest. Nemes og Edelun forfølge nu Burnament, men kunne ikke indhente ham og vende tilbage til sine Telte. Syv Hundrede unge Riddere, deres Følge, som imidlertid ere blevne tilbage i Skoven, see nu Burnament ride afsted med Jofreys Hest, sprænge efter ham og tage Hesten fra ham, og han slipper med Nød og Neppe derfra. Burnament møder nu paa sin Vei en ung Mand, hvis Hest han bemægtiger sig. Onde Vætter, rene Djevler, vare farne i Burnaments Hest, og derfor kunde de Franske ikke indhente ham. Han standser først i Rom. Ammiral spørger om Nyt. Burnament svarer, at han har dræbt to kristne Riddere og taget to af de bedste Heste i den franske Hær, og vil nu vise ham den ene, da den anden er løbet fra ham. I sin Glæde priser Ammiral hans Tapperhed og giver ham sin Datter Gloriant, og lover ham Frankrig, da han seer, det vil være ham en let Sag at vinde det. Burnament modtager hans Handske som Pant og takker ham for Gaven. Karvels Hirdmænd beklage, at deres Herre Karvel skal være uvidende om, hvad her foregaar, og at den danske Mand ikke skal være fri, thi han vilde ellers vide at haandhæve Karvels Ret imod Burnament (37). Oddgeir og Kongedatteren spille Skak, da en Hirdmand kommer at berette dem dette. Oddgeir beder Gloriant om at skaffe ham en Samtale med Kongen, for at han kan kundgjøre for ham og den hele Hær, hvor uberettiget Burnament er til en saadan Gave. Kongedatteren begiver sig til sin Fader (38). Kongen hilser sin Datter venlig, og siger hende, at han nu har bestemt hende for den tappreste Konge. Datteren ytrer Tvivl om, at Karvel vil optage dette vel, og spørger derpaa, hvor denne tappe Konge er. Burnament træder da selv frem og bevarer dette Spørgsmaal, og lover hende i Morgengave Frankrig og den overvundne Karl Magnus. Pigen erklærer dette for en god Gave, dersom han magter den, men fortæller ham derpaa, at hendes Fader har en af Karl Magnus's Mænd som Fange, der ikke vil vige en Fodsbred for ham paa Kamppladsen. Burnament vil da udbede sig af Ammiral Lov til at kjæmpe med denne Mand, for den Kjærligheds Skyld han bærer til hende, og lover at bringe hende hans Hoved. Hvis han gjør det, samtykker Kongedatteren i at giftes med ham. Gloriant beder nu sin Fader om at samtale med Oddgeir, og ytrer Haab om at han muligens kan lade sig bevæge til at antage deres Tro. Kongen gaar ind herpaa og sender syv Mænd efter Oddgeir² (39).

¹) *B tilføjer yderligere om ham:* Han var stor af Væxt og ond af Sind, sort af Haar og Hud, han spiser al Mad raa og drikker sin Vin altid blandet med Blod; han havde gule Øine som Kattene, og saa bedre om Natten end om Dagen. Han var fuld af Galder, Kogleri og Falskhed, og kom han her til Norden, vilde han blive kaldt et Trold.

²) *B giver her følgende Skildring af Oddgeir:* Han var større af Væxt end andre Mænd, havde et lyst og mandigt Ansigt, rødgult krøllet Haar; han var saa stærk, at hans Kræfter aldrig svigtede ham, naar han havde med naturlige Mennesker at bestille, han var raak og kjæk i al Kampfærdighed, det være nu i Turnering eller Tvekamp.

Oddgeir træder nu frem for Kong Ammiral, og bebreider ham hans utilbørlige Fremfærd mod Karvel, uagtet dennes store Fortjenester, og spaar ham, at den, han har givet Gloriant til, skal komme til at betale hende dyrt, og han selv skal hævne det, hvis ingen anden vil. Burnament byder sig nu til at kjæmpe om Gloriant med ham paa den Ø, hvor Holmgangene holdes. Dette blive de da enige om, seirer Oddgeir, skal Karvel beholde Gloriant, seirer derimod Burnament, skal Karvel opgive alt Krav paa hende (40). Oddgeir sender derpaa Svenden Remund til Karvel for at underrette ham om Tvekampen og dens Aarsag; Karvel udbeder sig nu Orlov af Karl Magnus at drage til Rom (41). Karvel træffer sine Frænder og Venner, beklager sig for dem over Ammirals Færd. Da han kommer til denne, bebreider Ammiral ham, at han har fornægtet Maumet. Karvel benægter dette, og udbryder i Bebreidelser mod Burnament, at han vil tage hans Fæstemø fra ham, og spaar ham ilde derfor. Burnament svarer, at han nu intet har med ham at bestille, da Oddgeir har overtaget Kampen for ham. Der gaar nu Bud efter Oddgeir (42). Karvel væbner nu Oddgeir til Tvekampen og giver ham sit Sværd Kurtein. Karl Magnus sender Mænd ind i Skovene ved Kamppladsen for at forebygge Svig fra Hedningernes Side (43). Burnament rustar sig, og saa snart han fuld-væbnet er stegen paa sin Hest, kommer Kongedatteren Gloriant til og beder ham at skaane Oddgeir. Han lover for hendes Skyld at spare Oddgeir og bringe ham levende til hende. Kongedatteren svarer, at i saa Fald skal deres Bryllup feires. Da han vel er reist, beder Gloriant til Gud, at han aldrig maa komme igjen (44). Tvekampen begynder nu, og de strides en Stund med vexlende Held, dog tilsidst maa Burnament bukke under, og Oddgeir faar hans Hest og Sværd. Oddgeir binder Burnaments Hoved ved sine Sadelremme og bringer det til Karvel og Kongedatteren (45). Karvel begiver sig nu til Kong Ammiral og viser ham Hovedet, han raader ham at drage hjem til Babilon og opgive Striden med Karl Magnus, han for sit Vedkommende er faast bestemt paa aldrig at kjæmpe mod denne eller hans Mænd, i modsat Fald truer Karvel med at ville slaa sig paa Karl Magnus's Parti imod Ammiral. Denne er villig til at følge hans Raad. Ved Afskeden erholder Oddgeir prægtige Gaver baade af Ammiral og Gloriant, han ledsages af Karvel til Karl Magnus, og denne og Pave Milon møde ham i en høitidelig Procession og føre ham til Leiren (46). Paven bestræber sig for at omvende Karvel til Kristendommen, men han vil dog ikke svigte Maumet og Ammiral, hvorvel han indrømmer den kristelige Religions Fortrin (47). Imidlertid kommer en Ud-sending med et Brev fra Gloriant til Karvel, hvori han underrettes om, at Kong Feridan af Cordes med sin Hær om Natten har overfaldt og myrdet hendes Fader Kong Ammiral, og beder ham ile hende til Hjælp. Oddgeir og Karlot love ham strax Bistand, og han gaar nu at melde Kong Karl Magnus denne Tidende (48). Kongen tilbyder sig at drage afsted med hele sin Hær. Karvel afslaa dog dette Tilbud, og erklærer sig fuldkommen tilfreds med Oddgeirs og Karlots Hjælp. Han har haft en Drøm, hvori det forekom ham, at han skjød tre Pile mod Rom, og at alle tre faldt ned paa det høieste Taarn af det Hus, hvor Kong Feridan og hans mægtigste Mænd holdt til, og det syntes ham, at Ild brød ud der, hvor Pilene vare faldne, og som han vaagne, spillede Flammen over alle Husene. Denne Drøm udtyder han paa sig og sine to Venner. Med Kongens Samtykke ruste de sig alle tre (49). De ride nu afsted med 3 Skjoldsvende. Paa Veien faar de Underretning af en Ridder om, at Kong Ammiral er falden, Kongedatteren tagen til Fange af

LXIV

Kong Feridan af Cordes, og Danamund haardt saaret. Ridderen, som bringer denne Tidende, styrter af Udmattelse død af Hesten. De ride nu raskt til, komme til Stedet, hvor Slaget staar, og ved deres Hjælp faar Danamund nu Overvægten over Kong Feridan. En Mand fra Damaskus, Jaskomin, havde først baaret Vaaben paa Ammiral, han har rost sig af, at han aldrig viger for nogen. Hans to Sønner Zoilos og Zabulon ere haardsføre og drabelige Mænd (50). Mellem disse tre og Karvel, Oddgeir og Karlot udspinder der sig en Kamp, hvori Jaskomin og Zoilos fældes, men Zabulon flygter til Kong Feridan og beretter sin Faders og Broders Død (51). Zabulon maa nu høre ilde af Feridans Mærkesmand Svef for sin Flugt; han tager til Gjenmæle med grove Ord og bliver dræbt af Svef. Kong Feridans paalægger Svef at bøde dette Drab med en eller anden Bedrift, da han i modsat Fald vil fratage ham Banneret (52). Svef rider nu imod Danamund og fælder ham. Karvel vil hævne Danamund og opfordrer Svef til Kamp, men denne vender om og vil ride tilbage til Feridans. Karvel hugger efter ham og fælder Hesten under ham, og ender ikke før han har gjort af med ham selv (53). Oddgeir fælder nu Kong Feridans, og dennes Hær flygter. De storme det Kastel, hvor Gloriant sidder indespærret og befri hende, derpaa ride de ind i Staden, hvor Kong Feridans Hær gaar Karvel til Haande. Karvel drager med Gloriant til Babylon, hvor han tages til Konge. Oddgeir og Karlot drage tilbage til Paris, og Oddgeir var nu Kong Karl Magnus's Bannerfører, saa længe de begge levede, og er der mange andre Fortællinger om Oddgeir (54).

IV.

Turpin, Erkebiskop af Reins, skrev efter Opfordring af Leofrandus, Decanus af Achis, Historien om Spaniens Befrielse fra Saracenerne ved Keiser Karlamagnus. Da Apostelen Jacobus, som først havde prædiket Kristendommen i Spanien, var bleven henrettet i Jerusalem, bragte hans Disciple hans afsjælede Legeme til Compostella i Spanien, og understøttede af hans Mirakler kristnede de hele Landet. Efter lang Tids Forløb blev dette erobret af Saracenerne og Moabiterne, som næsten aldeles tilintetgjorde Kristendommen.

Efter mange Krige vil Karolus Magnus for Fremtiden give sig og sit Rige Ro; men medens han grubler over Synet af en underlig Stjerne, aabenbarer Apostelen Jacobus sig for ham i Drømme og opfordrer ham til at befri Spanien fra Hedningerne og lover ham sin Bistand. Keiseren beslutter nu at bekriige Saracenerne (1). Efter at have rustet sig, rykker han ind i Spanien mod Pamphilonia. Han beleirer den forgjæves i tre Maaneder; men da han nu anraaber Gud og St. Jacobus om Hjælp, styrte Murene ned. De Omboende underkaste sig. Keiseren drager til Compostella og stikker sit Spyd i Pexotium mare. Derefter undertvinger han det øvrige Spanien. Byen Lucrina falder, efter tre Maaneders Beleiring, paa samme Maade som Pamphilonia. Keiseren lyser Forbandelse over Byen, hvorefter en stinkende Kilde fremspringer paa dens Sted.¹ De af Spaniens Indbyggere, som ikke ville lade sig

¹) *A tilføjer her:* Keiseren lader sønderbryde alle de hedenske Billeder han finder i Spanien, undtagen Billedet Salamcadis i Byen Cadix. Det staar paa Stranden paa Toppen af en Obelisk, og er støbt af „Latun“ i menneskelig Skikkelse med en Køl i Haanden. Dette Billede har ved Maumets djævelske Kunster faaet flere overnaturlige Egenskaber: det kan ikke sønderbrydes af Mennesker; en Kristen, der kommer i dets Nærhed, bliver syg, men en syg Saracener, som tilbeder det, bliver helbredet; dersom en Fugl sætter sig paa det, dør den strax; det mister sin Køl, naar den Frankerkonge er født, som skal kristne hele Landet, hvorfor Saracenerne flygte fra Landet, naar de se den falde.

døbe, blive dels dræbte dels gjorde til Slåver. Efter tre Aars Ophold i Landet beslutter Keiseren at vende tilbage (2). Keiseren vender tilbage til Frankrig, beslutter at bygge en Kirke i Paris for St. Jacobus og skænker Gaver til St. Dionisii Kirke (3). Natten derefter vaager Keiseren i St. Dionisii Kirke under Bøn for de Faldnes Sjæle. Da han er falden i Sovn, aabenbarer St. Dionisius sig for ham og trøster ham med, at han ved St. Jacobus's Forbøn har erhvervet Aflad for alle dem, der ere faldne eller skulle falde under Keiserens Krig i Spanien. Keiseren opfører Kirken for St. Jacobus og drager til sin Residents Aquisgranum. Han opfører flere Kirker og Klostre (4).

I Afrika hersker Kong Agulandus, under hvem 20 andre Konger ere skat-skyldige. En Del Folkeslag opregnes, som adlyde hans Scepter. Han har tilstaaet sin Søn Jamund kongelig Krone og eget Hof, men uden Andel i Regjeringen (5). I ungdommeligt Overmod har Jamund taget i sin Tjeneste Mænd, der ere ligesaa unge og ubesindige som han selv, ja endog saadanne, som Faderen har jaget af sin Tjeneste. Imidlertid erfarer Agulandus, at Karl Magnus har erobret Spanien. For det sammenkaldte Raad erklærer han, at han for at skaffe sin Søn Jamund et eget Rige agter at erobre baade Spanien og Italien og gjøre Rom til hans Hovedstad. Sine fire fornemste Guder, Machon, Maumet, Terrogant og Jupiter, vil han medtage paa Toget, men først sende dem til Arabia for at faa dem udstafferede paa tilbørlig Maade. Stærk Akklamation i Raadsforsamlingen (6). Agulandus sender Guderne til Arabia. Den utaknemmelige Jamund har Intet imod, at hans Fader rager Kastanierne af Ilden for ham; han tænker endog paa at benytte Faderens mulige Nederlæg til at bemægtige sig hele Riget, som han mener Faderen ikke under ham (7). Agulandus gjør stor Stads af de fra Arabia tilbagekomne Guder, og indskiber dem med sin Hær. Jamund er med; men de egentlige Hærførere ere Kongerne af Arabia, Alexandria, Bugie, Agapia, Marab, Mariork, Mecque og Sibil (8). Agulandus ankommer til Spanien og udrydder Kristendommen i Landet. Grundene til, at St. Jacobus ikke bedre bevarer Spanien, som Keiseren ved sin Afreise har givet i hans Værn, ere: 1) at Keiseren endnu ikke har havt al den Møie for Spanien, som den Krone fortjener, der venter ham i Himmelen, 2) at endnu ikke alle de have ofret sit Liv for St. Jacobus og Kristi Hus, som Apostelen har bestemt, 3) at der er for fuldt af Hedninger i Afrika, og at deres Antal derfor bør formindskes (9). Keiseren erfarer i Aquisgranum den bedrøvelige Tidende, og sammenkalder alle sine Vassaller med deres Styrke. Førre endnu alle ere samlede, beslutter han at rykke ind i Spanien, for der at oppebie de øvrige, da formentlig allerede hans Nærværelse vil noget standse Hedningernes Hærtog i Landet (10). Keiseren bryder op med følgende Hovdinger: Erkebiskop Turpin af Reims, hvis særegne Kald det er at døbe, indvie Kirker og lære; Hertug Milun af Angler, Keiserens Svoger, som Chef for Livtropperne; Grev Rollant af Ornonia, Keiserens Søstersøn; Grev Oliver af Gebene; Kong Arastagnus af Britannia; Hertug Engiler af Aquitania; Oddgeir danske; Hertug Nemes af Bealuer; Kong Gundobol af Frisia; Lambertus af Biturika; Hertug Samson af Burgundia; Grev Eystult af Lingunia. Med disse rykker Keiseren ind i Benona, hvor han vil oppebie Forstærkning (11). Under Keiserens Ophold i Benona giver en døende Ridder Romaticus en anden Ridder det Iverv at sælge hans Hest og give Pengene til de Fattige for Romaticus's Sjæl. Ridderen sælger Hesten, men bruger selv Pengene. Romaticus aabenbarer sig for Ridderen i en Drøm og siger, at ved hans Død havde Gud for hans Almisser Skyld allerede tilstaaet

ham Syndsforladelse; men da denne Almissee ved Ridderens Uredelighed ikke er kommen de Fattige tilgode, saa har Romaticus maattet være i Pine indtil da; nu har dog Gud bestemt, at Ridderen skal komme i Romaticus's Sted og denne i Paradisets Hvile. Ridderen vaagner med Forfærdelse og fortæller sit Syn. Da forsvinder han pludselig, under rædsomme Toner fra Luften. Efter 12 Dages Forløb gjenfindes paa et Bjerg, tre Dagsreiser derfra, hans knuste Legeme, nedstyrtet af de urene Aander, der have taget hans Sjæl. Heraf kan man se, hvor stor Synd det er, af Begjærlighed at bemægtige sig de Almisser, som Nogen giver Klostre eller Fattige for sin Sjæl, idet Almisserne da heller ikke kan komme Giveren tilgode; og at det er af yderste Vigtighed, at den bestemte Sjølegave udredes snarest muligt, fordi Sjælen maa pines saa længe, indtil Gaven er fuldbyrdet (12). Agulandus erobrer et fast Taarn, som Jamund skal tage i Forvaring. For det Første drager dog denne med Faderen, som gjør Holdt paa en stor Slette ved Floden Segeda. Her hører han, at Keiseren er i Baion. I Krigsraadet stemme Ulien og Madequin for strax at rykke imod Frankerne; men efter Balams Raad beslutter Agulandus at sende en Gesandt til Keiseren for at opfordre ham til Underkastelse, og vælger dertil Balam (13). Balams Gesandtskab mislykkes, men Keiseren skjænker ham ved Afskeden nogle Heste (14). Balam melder Agulandus Udfaldet af sin Sendelse og ytrer sin Beundring over Keiseren og hans Krigere. Da Agulandus hører, at hans egen Hær er dobbelt saa talrig som Keiserens, bortsender han Jamund med Balam og de fire Guder til det erobrede Taarn (15). Keiseren rykker ind i Spanien. Da han nærmer sig Agulandus's Leir, sender han efter Turpins Raad en Parlementær til Agulandus for at erholde en Samtale. Agulandus samtykker deri; men Begge lade dog sine Hære ruste sig som til Kamp (16). I Samtalen, hvori Keiseren til Agulandus's Overraskelse benytter det arabiske Sprog, søge de forgjæves at overtale hinanden til at forandre Religion. Agulandus foreslaar da, at de skulle lade Kampen afgjøre, hvis Religion der er den rette. Heri samtykker Keiseren paa det Vilkaar, at de kjæmpe paa Holmgangevis, 1 imod 1, 20 imod 20 o. s. v. Da nu tilsidst 1000 have kjæmpet imod 1000, og de Kristne stedse seiret, erklærer Agulandus, at han næste Dag skal antage Kristendommen (17). Agulandus kommer den følgende Dag til de Kristnes Leir og træffer Keiseren tilbords med sit Hof. Agulandus undres meget over, at de Tilstedeværende ere saa forskjelligt klædte og beder Keiseren om Forklaring. Keiseren forklarer, at de med ensfarvede Klæder ere Biskopper og Præster, hvis Kald det er at lære, give Absolution og Velsignelse; de Sortklædte ere Abbeder og Munke, der Nat og Dag bede for Hæren; de Hvidklædte ere Kanniker, hvis Levnet er som Munkenes, men som holde Messer ligesom Presterne. Agulandus mener, at der ikke kan være stor Hjælp i at have et sligt Slæng med, og spørger tilsidst, hvad det er for Folk, som sidde yderst paa den blotte Jord uden Bord eller Dug, med knappe Portioner af Mad og Drikke, og slet klædte. Da Keiseren forklarer, at det er Guds Mænd og Sendebud, nemlig Fattige, af hvilke han daglig bespiser 13 til Erindring om Jesus og hans 12 Apostle, erklærer Agulandus fuld af Uvillie, at det maa være en daarlig Tro, der tilader, at man holder sine egne Folk i Prægt og Overflod, men lader Guds Mænd og Sendebud fortære sin knapt tilmaalte Føde paa den blotte Jord, og at han aldeles ikke vil forlade sin Tro for at antage en saadan Lov. Keiseren søger vel at forklare ham, at det ikke gaar an at traktere Almisselemmer med overflødige Lækkerier og Stads; men Agulandus vil Intet høre derom,

og tager Afsked, idet han udfordrer Keiseren til almindeligt Slag. — Efter den Tid lader Keiseren de Fattige, som følge Hæren, nyde bedre Behandling. — De Kristne ruste sig til Kamp, og Aftenen før Slaget sætte de sine Spyd i Jorden udenfor Teltene. Om Morgenene ere mange af disse Spyd beklædte med Bark og Blomster, og efterat Skaftene ere afhuggede lige ved Jorden, opskyder der af Rødderne en hel Skov, der især bestaar af Askelunde (18). I det paafølgende Slag ride de, som bære de blomsterklædte Spyd, i Spidsen. De ere alle bestemte til den Dag at vinde Martyrkronen; blandt dem er Hertug Milun. Keiseren kommer i stor Fare i Kampen, idet Hesten sældes under ham. Da Dagen holder, ophører Slaget. Hedningerne have fanget Hertug Nemes af Bealfuer. Balam, som Jamund har sendt for at indhente Efterretninger, løskjøber Nemes og sender ham med en hvid rapfodet Hest som Gave til Keiseren. Fire Markier fra Rom ere komne til Baion med Hjælpetropper. Balam vender tilbage til Jamund (19). Da Agulandus hører, at Keiseren har faaet Forstærkninger, bryder han op og besætter den faste Borg Agenna. Herhen søger han at lokke Keiseren til et Besøg. Denne lover ogsaa at komme og drager afsted med 70 Riddere. I Nærheden af Agenna forlader han sit Følge og drager forklædt, alene ledsaget af en Ridder, til Agulandus, hvem han melder, at Keiseren er i Nærheden med 60 Riddere for at tale med ham. Derpaa vender han tilbage til sit Følge, uden at blive kjendt af Agulandus, og bryder strax op til sin Hær. Agulandus sender 7000 Mand for at fange Keiseren; men de maa vende tilbage med uforrettet Sag (20). Keiseren bryder nu op med Hæren og berender Agenna. Efter 6 Maaneders Beleiring flygter Agulandus en Nat ud af Byen og begiver sig til Byen Santun ved Floden Karant. Keiseren følger efter, vinder et Slag udenfor Byen og indeslutter den undtagen paa Flodsiden. Ad den Vei flygter atter Agulandus ud om Natten og kaster sig ind i Pamphilonia, som nu er bleven forsynet med nye Mure. Der samler han Forstærkning og oppebier Keiseren, men skammer sig for at melde Jamund Sagernes Stilling (21). Keiseren sender fra Santun en Anmodning til Paven om at komme til Spanien og medbringe Hjælpetropper. Fremdeles tilbyder han alle Frankrigs Trælle og Forbrydere Friheden, imod at de slutte sig til Keiserens Hær. Paven drager fra Italien med mange Tropper, der forøges underveis. Da han er kommen i Nærheden af Keiseren, drager denne ham imøde med sine Tropper og ledsager ham til Leiren. Nu er hans Hær bleven saa stor, at den 2 Dagsreiser i Længde og Bredde ganske skjuler Jorden, og at man 12 Mile vidt kan høre Lar-men af Folk og Heste. Derpaa drager Keiseren med hele Hæren mod Pamphilonia. Nogle af Anførerne opregnes. Begge Parter ruste sig til Slag; Keiseren har 133,000 Mand, Agulandus 100,000. Begge dele sin Hær i 4 Afdelinger (22). Agulandus taber Slaget og seiler tilbage til Afrika, hvor han tager Ophold i Byen Visa. Nu kan Jamund, mener han, prøve sig mod Frankerne. 2 Konger, Altomant og Ebraus af Sibil, som ere undkomne af Slaget, have tyet til de nærliggende Fjelde med sine Folk. Derfra drage de om Natten ned paa Valpladsen og dræbe 1000 Mand af de Kristne, som hemmelig have plyndret de Faldne, og drage derpaa til Corduba (23). Keiseren holder Slag med Furra, Herre af Nafaria. Om Natten før Slaget beder Keiseren Gud om et Tegn paa, hvor mange der skulle falde af hans Hær. Om Morgenene have alle de til Døden Indviede et rødt Kors paa Skulderen udenpaa Rustningen. Keiseren holder nu alle disse under Slaget indespærrede i sit Oratorium. Af Hedningerne falder Furra og 4000 Mand, af de Kristne

LXVIII

ingen. Men da man aabner Døren til Oratoriet, ere alle de Indespærrede døde (24). Kongerne Ebraus og Altomant, som ere undkomne fra Slaget ved Pamphilonia, samle en stor Hær i Corduba og stevne Keiseren til Kamp ved Byen. Keiseren modtager Udfordringen og drager mod Byen. I Slaget blive de Keiserliges Ilcste skye ved Saracenernes larmende Krigsmusik og selsomme Udseende, saa at hele Hæren jages paa Flugt, uden at en eneste Franker falder. Saracenerne forfølge dem; men da Frankerne have indtaget en fast Stilling paa et Bjerg, trække Saracenerne sig tilbage. Næste Dag lader Keiseren Hestens Hoveder ombinde med lette Linduge og deres Øren fylde med Vox, og rykker atter mod Corduba. Saracenerne modtage det tilbudte Slag, men lide Nederlag; 8000 falde, deriblandt Ebraus. Altomant med 2000 Mand kaster sig ind i Corduba, men overgiver sig derpaa og lader sig døbe med hele sin Trop (25).

Saasnart Jamund har modtaget Balams Melding, beslutter han at dele sin Hær i 3 Afdelinger. Den ene anfører han selv, og med ham ere de 4 Guder; den anden sender han længere bort under Anførsel af Balam og Triamodes; den tredie lader han blive til Taarnets Forsvar. De 2 Korpser foretage ødelæggende Streiftog (26). Keiseren, som er beskjæftiget paa en anden Kant af Landet, afsender ved Efterretningen herom, Salomon af Bretland og Droim af Gaskhunia med 30,000 Mand for at iagttage Jamunds Bevægelser. De leire sig ved Bjerget Asprement og udstille en Forpost paa 10,000 Mand paa den anden Side af Aasen, hvor de kunne se Jamunds Taarn (27). Jamund vender netop tilbage fra et Streiftog og støder paa disse Speidere. Stolende paa sin Overmagt angriber han dem, men lider et frygteligt Nederlag. Hans Bannerfører falder, og han selv slipper med Nød ind i Taarnet, idet hans Hest ved en Ridders Hug deles i to Dele, saa at den forreste Del med Jamund falder indenfor Porten, den anden udenfor (28). Seierherrerne bemægtige sig det rige Bytte, deriblandt de 4 prægtigt smykkede Guder. De opreise 4 høie Stænger, binde Rendesnarer om Gudernes Fødder og heise dem snart op, snart lade de dem falde ned, for at de Hedninger, som maaske ere i Nærheden, skulle se deres haanlige Behandling. De spytte paa dem og slaa dem med Stokke og Stene. Derpaa vende de tilbage til Hovedkorpset. Her beslutter man, at Keiseren, naar han kommer, skal bestemme Gudernes Skjebne (29).

Den 100aarige Hertug Girard af Burgundia beslutter at kjæmpe for Kristendommen i Spanien og rykker ind med 15,000 Mand. Iblandt disse ere hans 4 Sønner, Bernard, Aemers, Milun og Girard, hvoraf de to første allerede ere Riddere, og hans to Søstersønner, Boz og Clares. Desuden ledsages han af en Mængde unge Mennesker, som endnu ikke have anlagt Ridderrustning. Han rykker frem mod Jamunds Taarn, og det træffer sig saa, at han leirer sig for det netop Natten efter Jamunds Kamp med Speidertroppen (30). Jamund, som anser Girards Hær for hin Speidertrop, beslutter at hevne sig og ruste sig for at gjøre et Udfald. Girard, som mærker hans Hensigt, giver sine Folk Ordre til under Jamunds Angreb at lokke ham bort fra Taarnet (31). Girard udfører sin Plan, afskjærer efterhaanden Jamund fra Taarnet og falder ham derpaa i Ryggen. Hedningerne tabe Slaget og flygte til Borgen Hamne. Jamund selv kastes af Hesten af Girards Søstersøn Clares og frelser sig med Nød over den forbistrømmende Flod. Girard besætter Taarnet (32). Jamund overraser sine Riddere med Bebreidelser for det tabte Slag, og sender Bud til Balam og Triamodes, at de strax skulle komme med sin Hær til Undsætning. Da Balam hører om Jamunds Nederlag og Gudernes Tab, begynder han

LXIX

at tabe Troen paa Afguderne, og beder til de Kristnes Gud, at han maa blive døbt, inden han dør (33). Balam og Triamodes bryde op, samle store Forstærkninger og forene sig med Jamund. Denne erkjender for Høvdingerne sin Ubesindighed i sit Forhold til Faderen og hans Raad. Han ordner sin Hær, som udgjør 700,000 Mand. De vigtigste Anførere opregnes, deriblandt Kongerne Magon og Alfriant,¹ hvem han betror at vogte Hovedbanneret med 100,000 Mand. Han nærmer sig Asperment og slaar Leir i Dalen nedenunder (34). Droim og Salomon, som af Speiderne erfare Hedningernes Nærmelse, finde det nødvendigt at sende Underretning til Keiseren for at paaskynde hans Marsch; men ingen af Ridderne vil fare den Færd, da de anse den for uhæderlig. Endelig paatager Erkebiskop Samson sig Ærendet (35). Keiseren møder Budet paa Veien og forener sig med Droim og Samson. De 4 Guder overgiver han i Skjøgers Hænder. Disse sammenknytte sine Strømpebaand, gjøre Rendsnarer paa dem og binde dem om Gudernes Halse; derpaa slæbe de dem afsted over Bjerge og Klipper, og tilsidst ind i sine Telte, hvor de knuse dem med Køller og dele imellem sig det Guld og Sølv og de kostbare Stene, hvormed Guderne have været smykkede. Men saa mange ere der om det, at hver kun faar 1½ Penning paa sin Part. Keiseren begiver sig med Oddgeir danske, Hertug Nemes, en flandersk Greve og Bæring bretske op paa Bjergryggen for at undersøge Fiendernes Stilling (36). Girard, som fra Taarnet har seet Jamunds Marsch, bryder op for at følge ham, og kommer under Aspermont, netop som Keiseren og hans Følge har forladt Hæren for at speide (37). Keiseren faar nu Oversigt over Hedningernes Styrke og Stilling, og nærmest ved sig ser han Girards Trop. Da han er uvidende om Girards Komme, antager han dem for Fiendens Speidere og afsender Oddgeir med tre andre Riddere for at iagttage dem nærmere. Girard sender sine 2 Søstersønner og 2 ældste Sønner imod dem. De kjæmpe først med Landser, hvorved Oddgeir kastes af Hesten, derpaa med Sværd, hvorved den flanderske Greve bliver saaret. Da endelig Oddgeir spørger om sin Modstanders Navn, opklares Misforstaaelsen og forvandles til Glæde (38). Girard tilbyder at stille sit Korps under Keiserens Befaling; men denne beder ham selv kommandere det. Imidlertid er Keiserens øvrige Hær kommen efter, og Keiseren ordner dem til Kamp. Flere Anførere og Tropper opregnes (39). Keiserens Udseende og Rustning beskrives (40). Keiseren og Paven holde Taler til Hæren. Girard tilbyder sig at agere særskilt imod den fiendtlige Hovedstyrke (41). Hedningernes forreste Slaglinie under Balam og 4 andre Konger brydes af Høge Jarl, Rollant, Oddgeir og Jævningerne (42). Girard angriber Hedningernes høire Fløi (43). Oddgeir og Arnketil af Normandi søge at komme i Haandgemæng med Jamund, men maa trække sig tilbage (44). Efterat Slaget har været fra Morgen til Aften, ophører Kampen. En halv Mil er Jorden aldeles bedækket med Lig af Mænd og Heste og med Rustninger. Af de Keiserlige ere 2 Konger og over 40 Grever og Hertuger blandt de Faldne (45). De Kristne holde om Natten Vagt tilhest i fuld Rustning paa Valpladsen for ikke at overrumples. Balam raader Jamund til at trække sig tilbage eller overgive sig; men Jamund stoler paa Overmagten (46). Ved Dagens Frembrud fornyer Jamund Kampen og angriber de 4000 Mand, som have holdt Vagt paa Valpladsen. Oddgeir opsøger Keiseren, melder ham Sagerens Stilling og raader ham til at væbne alle de unge Mænd og Tjenere, som ere i Leiren. Keiseren giver Ordre derom til Leiren og rykker med Hovedhæren frem paa

¹) Kaldes senere Asperant.

Kamppladsen. Ridder Samson fælder Kong Bordant og bemægtiger sig Luren Olifant, men falder selv for Jamund, der hænger Olifant om sin Hals (47). Hertug Girard giver en Del af sit Korps Ordre til at sidde af Hestene for bedre at komme frem over de Faldne, og angriber imidlertid selv med 2000 Ryttere. Da Fodfolket kommer til, kaste de den fiendtlige Linie og trænge frem til Hovedbanneret, som er betroet til Kongerne Magon og Asperant. Disse flygte ud af Slaget uden at gjøre Melding til Jamund, og vende tilbage til Afrika. Girard erobrer Mærket og jager Forsvarerne paa Flugt (48). Keiseren og Jamund, der endnu ere uvidende om Girards Kamp, standse en Stund Slaget, medens Kampen fortsættes enkeltvis af nogle Faa, der ride frem foran Linierne. Jamunds Frænde Triamodes fælder Hertug Milun, men falder selv for Miluns Broder Bæring (49). Enkeltkampen fortsættes, og en anden af Jamunds Frænder falder. Jamund søger forgjæves Trøst hos Balam og derpaa begynder han atter Slaget (50). En Ridder melder Jamund, at Hovedbanneret er nedhugget og de to Konger flygtede. Jamund sender friske Tropper mod Keiseren, under Ansørsel af Kongerne Salathiel og Rodan. Mange Franker falde for Salathiels Kølle og forgiftede Pile; men han fældes endelig af Oddgeir danske, og Rodan falder for Hertug Nemes (51). Der sker atter Ophold i Slaget. Af Keiserens Hær leve endnu 30,000 Mand. En saaret og blodstænkt Ridder melder Keiseren, at Girard har slaaget den fiendtlige Bannerfylking og nedhugget Banneret (52). Imidlertid ankomme fra Leiren de unge Mænd, som have faaet Opfordring til at deltage i Kampen, samt Tjenere, Kokke og Mundskjænke, anførte af Keiserens Pager Estor, Otun, Engeler og Grelent. De væbne sig med de Faldnes Rustninger og Vaaben og gjøre et voldsomt Angreb paa Hedningerne. Fortvivlet giver Jamund Ordre til Tilbagetog; men paa den anden Side angribes han af Girard, og paa en tredie Kant møder han Keiseren (53). Da Jamund ser, at han er omringet, søger han at slaa sig igjennem, og undkommer selv fjerde. Keiseren selv tilligemed Rollant, Oddgeir, Nemes og 4 Vaabendragere forfølge ham. Da En af Jamunds Følge bliver noget tilbage, standser ogsaa Jamund for at forsvare ham, men maa atter flygte forfulgt af Keiseren. Ved dette Ophold blive de 2 af Jamunds Følge dræbte, og den tredie, Balam, fanget af sin gamle Bekjendt Nemes. Rollant bemægtiger sig imidlertid Nemes's hurtige Hest og sætter efter Keiseren og Jamund (54). Jamund fortsætter Flugten forfulgt af Keiseren; men Jamunds Hest er den hurtigste. Da Jamund kommer til en Kilde, lægger han Sværdet ned og tager Hjelmen af Hovedet for at drikke. Imidlertid indhenter Keiseren ham og kommer imellem Jamund og hans Vaaben. Han tillader ham dog at tage dem igjen, og efter en Ordvexling begynde de at kjæmpe. Jamund saares, men angriber desto lidsigere, og Keiseren udmattes mere og mere. Da Jamund faar se de mærkværdige Stene i Keiserens Hjelm, skjønner han, at Keiseren ikke kan dræbes, saalænge han har den paa. Han faar endelig Tag i Hjelmbaandene, og lidt efter lidt glider Hjelmen af Keiserens Hoved. Keiseren holder fast i Baandene paa den anden Side; men tilsidst er Jamund nærved at vriste Hjelmen fra ham. Nu kommer Rollant til. Da Jamund ser ham, hæver han Sværdet for at kløve Keiserens blottede Hoved; men Rollant knuser hans opløftede Arm med Stumpen af en Spydstage, saa Jamunds Sværd falder ned, og kløver derpaa hans Hoved til Tænderne (55). Keiseren takker Rollant. Denne bemægtiger sig Jamunds Hest, Sværd (Dyrumdale) og Lur (Olifant). Imidlertid komme de Øvrige efter; de give Keiseren Vand og tørre Blodet af hans forrevne Ansigt. Derpaa tildække de Jamunds Legeme med et

Skjold. Keiseren priser Jamunds Heltemod (56). Keiseren vender tilbage og gaar ind i Jamunds prægtige Telt. Teltet beskrives. Keiseren og Paven tilbringe Natten der. Næste Dag lader Keiseren Præsterne besprænge Tropperne, Teltet og alle de Ting, som Hedningerne have havt under Hænder, med Vievand. Medens Keiseren sidder tilbords, forestille Nemes og Oddgeir Balam for ham og beder, at han maa blive døbt. Paven døber ham selv i en dertil opkastet Brønd, og giver ham Navnet Vitaclin efter en af Keiserens forrige Høvdinge. Keiseren løfter ham op af Brønden og ifører ham Klæderne. Girard, der har fortsat Forfølgelsen til Mørkets Frembrud, fører sin stærkt sammensmeltede Tropp til Taarnet (57).

Medens Kong Agulandus sidder i Borgen Frisa (Visa?) i Afrika og leger Tavt med Kong Bordant, komme de to flygtede Konger Magon og Asperant berette om sit Nederlag og sin Flugt, men vide Intet at melde om Jamunds Skjebne. Agulandus lader dem gribe og befaler, at hans Høvdinge skulle idømme dem Straf (58). Høvdingerne ere uenige, idet Flygtningernes Frænder søge at faa dem frikjendte eller Dommen udsat, men de Voldsomste fordrue øieblikkelig Henrettelse. De Sidste bringe ved Trusler det andet Parti til Taushed, hvorpaa Madequin og Ulien melde Agulandus, at de to Konger ere dømte til at sønderlides af Heste og parteres. Dommen fuldbyrdes (59). Næste Dag ankommer Ridder Valdibrun med 1000 saarede Flygtninger fra Slaget og fortæller om Tabet af Guderne og om Hærens Skjebne indtil det sidste Nederlag, hvorfra han veed at Jamund er flygtet selv fjerde; men om han lever endnu, veed han ikke. Agulandus indskiber sin Hær til Spanien, og lander ved Mundingen af den Flod, som gennemstrømmer Dalen ved Asperment. Dronningen efterlader han paa Skibene; selv slaar han Leir paa Land og deler sin Hær i 5 Afdelinger (60). Medens Keiseren og Paven sidde i Jamunds Telt uden at vide noget om Agulandus's Landing, træder Vitaclin (Balam) ind og beder Keiseren om en hemmelig Samtale med ham og Paven. Han viser dem nu en Egenskab ved Teltet, som de før ikke have bemærket, nemlig at der oppe under Teltknapperne er en Gulddrage med et Speil, hvori man kan se de Begivenheder, der forefalde i Omegnen. Deri se de nu Agulandus's Landing. Keiseren lader strax Hertug Girard hente, og efter at have komplimenteret ham for hans Bedrifter, viser han ham Speilet. Vitaclin giver nu efter Speilets Anvisning Besked om Agulandus's 5 Korps'er og deres Førere: Madequin; Acharz fra Amflor med Manuel; Kalades af Orfaue med Floriades; Eliadas med Pantalas; Agulandus selv (61). Girard raader Keiseren til at gjøre alle de unge Mænd til Riddere. Han antager Forslaget og anmoder Paven om ogsaa paa sin Side at samle Tropper. Paven forlader Leiren for at opfylde hans Forlangende. Keiseren slaar alle de vaabendytige unge Mænd til Riddere og giver dem adelige Rettigheder, hvorimod de love ham Lydighed og Kamp for Kristendommen. Anførselen over dem giver han sin Søstersøn Rollant. Girard vender tilbage til Taarnet og beslutter ogsaa at give sine unge Mænd Ridderslaget. Sine to yngste Sønner sender han til Keiseren med Anmodning om at slaa dem til Riddere. Keiseren opfylder hans Ønske og giver dem Sværd, Rustning og Forlening (62). Paven kommer tilbage med den samlede Forstærkning, hvorpaa Keiseren bekendtgjør for Hæren Agulandus's Ankomst, og anmoder Paven om at holde Messe næste Dag. Om Morgen holder Paven Messe, og hele Hæren nyder Sakramentet og faar Absolution, hvorefter Paven fremtager det medbragte hellige Kors og velsigner Tropperne. Keiseren deler sin Hær i 5 Korps'er og beskikker Anførere,

Derefter paalægger han Oddgeir danske at holde Øie med Rollant, om hans ubændige Mod skulde bringe hans Liv i Fare (63). Agulandus undres over, at Jamund ikke lader høre fra sig. Efter en Høvdinges Raad sender han Kongerne Ulien og Galingen gamle til Keiseren for at kræve Skat og Underkastelse. Galingen skal bruge Overtalelser og Ulien Trusler, om det behøves. Gesandterne træffe Keiseren tilhest, idet han er færdig med Opstillingen af Hæren, og Galingen fordrer nu i Agulandus's Navn: 1) de 4 Hovedguder hele og ubeskadigede, 2) en Skat af 1000 Heste belæssede med Guld og Solv samt 3) ligesaa mange smukke Piger, 4) at Keiseren barfodet og i ydmyg Dragt skal indfinde sig hos Agulandus, lægge sin Krone i hans Skjød og knælende give sig i hans Vold. Hertil svarer Keiseren: 1) at han aldrig vil lægge sin Ære og sin Krone i Agulandus's Skjød, 2) at saa meget Guld og Solv findes ikke i hans Eie, 3) at de unge Piger ere forvarede i faste Borge langt derfra, og at det desuden er utilbørligt at give dem i Hedningernes Vold, og 4) at de 4 Afguder ere blevne sønderknuste af Skjøger. Ulien truer nu med, at Agulandus skal føre Keiseren i Jernlænker med sig til Rom, hvor han vil krone sin Søn Jamund, og til Slutning gjentager han utaalmodig Fordringen paa Skat. Keiseren leder dem da vente et Øieblik, medens han spørger sine Mænd tilraads, og begiver sig til sit Telt. Efter Girards Raad lader han hente Jamunds Hoved med Hjelm og høire Arm med Guldring, og tilkalder Gesandterne for at modtage Skatten. Fornøiede træde de nærmere, men maa nu modtage disse 4 Ting at lægge i Agulandus's Skjød (64). Da Galingen og Ulien nedslagne vende tilbage og passere Hedningernes Hærafdelinger, modtages de med Spørgsmaalene: „Hvorledes lever den tykke Karl Magnus, har han sendt os vore Guder? Have de Kristne underkastet sig vore Love? Gik den strenge Konge gladelig ind paa at betale Skatten, eller hvorfor ere I saa faa i Følge? Vare ikke Hestene færdige? Hvor ere de smukke Piger? Vore unge Mænd glæde sig til deres Favnetag.“ Gesandterne opirres ved disse Spørgsmaal, der lyde som Spot, men bringe Spørgerne til Taushed ved at vise dem Jamunds Hoved. Endelig ankomme de til Hovedkvarteret og fremtræde for Agulandus, der opfordrer dem til høit og lydeligt at berette Udfaldet af deres Ærinde. Først melder Galingen, at Keiseren har lovet at komme, men kun for at holde Slag. Da dernæst Agulandus spørger om Skatten, fremtager Ulien Jamunds Hoved og kaster det for Agulandus's Fødder, „og til ydermere Bekræftelse,“ siger han, „bærer Galingen der din Søns Arm.“ Agulandus falder besvimet ned af sin Throne. Da han kommer til sig selv, spørger han efter sine 4 Guder, derpaa om Keiseren og hans Styrke. Galingen fortæller om Keiserens Udseende, og hvad han har hørt om de Kristnes Gud. Agulandus tager Sønnens Hoved i sit Skjød. Stor Sorg i Hedningernes Leir (65). Efter Gesandternes Afsked giver Girard Keiseren Raad med Hensyn til Slaget; selv vil han angribe der, hvor Leilighed gives. Keiseren giver Tropperne Signal til at søge sine anviste Poster. Paven rider frem med et stort Følge og det hellige Kors. Da hans Riddere nødig ville bære dette, fordi de ønske at deltage i Kampen, træder Erkebiskop Turpin frem i fuldstændig Ridderrustning og tager imod det, hvorpaa han strax begiver sig hen i forreste Slaglinie til Rollant og Oddgeir, der modtage Korset med Ærbødighed. I dette Øieblik sendes efter St. Jakobus's Bøn Keiseren Hjælp fra Himlen, idet 3 Riddere i skinnende Rustninger og paa hvide Heste fare ned af Fjeldet Asprement og tage Plads i Rollants forreste Linie ved Siden af Oddgeir danske. Paa Oddgeirs Spørgsmaal nævne de sig Georgius, Demitrius og

LXXIII

Mercurius. Da de love, at Rollant aldrig skal føle Frygt i sit Hjerte, beder Oddgeir dem at beskytte Rollant. Rollant, som hører deres Samtale, tager Plads imellem dem (66). Hedningernes første Slaglinie rykker imod dem anført af Madequin, der rider frem for Fronten for at udfordre Frankerne. Paa Opfordring af Georgius rider Rollant imod ham og fælder ham med Dyrumdale, hvorpaa Oddgeir og de 11 Jævn timer komme til, og Slaget bliver almindeligt. Da Turpin kommer med det hellige Kors, forfærdes Hedningerne, saa at deres Slaglinie opløser sig (67). Hertug Girard, der imidlertid har væbnet sin Trop, marscherer bagom Keiserens Hær for fra høire Side at naa frem til Agulandus's Hovedbanner. I en Skov støder han paa Agulandus's Forposter, der trække sig tilbage til Agulandus. Da han bliver urolig ved denne Efterretning, lover Ulien, at han med 20.000 Mand skal fælde hele Girards Trop, inden Solen daler; holder han ikke sit Løfte, maa hans Sporer sættes bagvendte paa ham, Toppen borttages af hans Hest, og han selv blive en Gjenstand for Haan. Agulandus lover ham til Gjengjæld Spaniens Rige som Arv efter Jamund. Da Girard ser deres Marsch, danner han en tætsluttet fast Kolonne og rykker fremad. I Begyndelsen indskrænker hans Trop sig til under Fremrykningen at fælde de nærmeste Angribere; men endelig giver han Ordre til almindeligt Angreb, og Hedningerne lide fuldstændigt Nederlag. Ulien maa efter tapper Modstand trække sig tilbage med Levningerne af sin Trop (68). Efterat Rollant har adsplittet Madequins Slaglinie, angriber han anden Linie, der anføres af Acharz af Amflor. Denne gjør kraftig Modstand. Imidlertid rykker Keiserens anden Linie fremad i Stilhed, anført af Kong Salomon og Grev Huge. Da de høre Kamptummelen, rider Grev Huge forud med 1000 af de bedste Riddere og trænge kjæmpende frem til Oddgeir danske. Medens Kampen raser voldsomt, kommer Turpin med Korset, og dette gjør atter Udslaget, idet Hedningerne laamnes af Forfærdelse; og da de ligeledes se Salomons Korps nærme sig, opløses deres Slaglinie i vild Flugt. Anføreren Acharz og de, der ikke ere faldne eller jagede til Skov og Fjeld, optages af tredje Slaglinie. Under Forfølgelsen adspredtes Frankerne noget. Rollant, de 11 Jævn timer, Oddgeir og Huge og en Del af de Tappreste ere forud for de Øvrige, og da de støde paa Agulandus's tredje Slaglinie under Kalades af Orfanie, angribe de strax. De lide stort Tab ved Hedningernes forgiftede Pile, især miste de mange Heste; men nu kommer Salomon til med 4000 Mand og skaffer dem Heste fra fældede Hedninger. Paa Rollants Opfordring bane de unge Riddere Grelent, Estor, Bæring og Othun sig Vei ind til Hedningernes Banner og nedhugge det; Grelent fælder Kalades. Rollant selv trænger frem til Acharz og fælder ham. Da Oddgeir har tabt Rollant af Syne, hugger han sig med Huge igjennem Trængselen og forener sig med Rollant. I dette Øieblik kommer Turpin med Korset og de tre Guds Riddere; da begynde Hedningerne at vige og tage omsider Flugten. En Levning af dem optages af fjerde Slaglinie under Eliadas (69). Da Rollant har naaet Agulandus's fjerde Linie, ere mange af hans Folk faldne, og de fleste Gjenlevende saarede og udmattede, hvorfor han sender en Ridder til Keiseren for at forlange Forsterkning. Imidlertid ordner han sine adspredte Folk og angriber, med Oddgeir og Huge, i Spidsen for de unge Riddere. Under Kampen kommer først Salomon til, dernæst Droim. Der faldt mange paa begge Sider, og de af Frankerne, der have deltaget i Kampen fra Morgen af, blive meget udmattede. Men nu kommer Turpin med Korset og de tre Riddere, hvorpaa Hedningerne vende sig paa Flugt. Førend Eliadas flygter, fælder han en af Jævn timerne,

men saares af Rollant. Frankerne forfølge de Flygtende med saadan Hidsighed, at Hestene styrte, hvorefter de fortsætte Forfølgelsen tilfods og sammen-drive og omringe en Flok Hedninger; men de kunne ikke angribe for Udmattelse, og Hedningerne vove heller ikke noget Angreb. Imidlertid har Rollants Bud meldt Keiseren Stillingen, da han forlod Kamppladsen, og hvad der til da var udrettet. Keiseren takker Gud og St. Jacobus og drager forud med 5000 Mand, idet han befaler Bannerføreren Egon at følge efter med Hovedbanneret. Da Keiseren kommer i Nærheden af Rollant, forener denne sig med ham, og Hedningerne flygte. Keiseren spørger med Rollant over hans Uvirk-somhed, men erkjender, at han har Grund til at være træt. Næste Dag vil Keiseren selv foretage Angrebet (70). Ulien kommer ydmyget tilbage fra Kampen mod Girard og undskylder sig for Kong Agulandus; kun 3000 ere tilbage af hans 20,000. Agulandus gjør ham bitre Bebreidelser. Derpaa kommer den saarede Eliadas tilbage med 3000 Mand, Levninger af hans 50,000. Han raader Agulandus til at udstille stærke Forposter paa alle Kanter af Leiren for ikke at overrumples om Natten. Agulandus har endnu næsten 100,000 Mand. Kong Amusten, der af Forbitrelse over sine Frænder Magons og Asperants grusomme Henrettelse længe har havt Forræderi i Sinde, gjør nu Aftale med sine Folk; derpaa træder han frem for Agulandus og tilbyder sig at overtage Vagten paa Veien til Søen, for at ikke Frankerne skulle afskjære dem fra Skibene. Agulandus modtager Tilbudet, hvorpaa Amusten strax bryder op med sin Hær. Saasnart Slaget om Morgen er begyndt, gaa de ombord, opbrænde de efterladte Skibe og seile med Dronningen tilbage til Afrika. Efter hans Afsendelse opstiller Agulandus 3 andre Hærsafdelinger til forskellige Sider og tilbringer selv Natten ved Hovedbanneret, som er beskyttet af tredobbelte Vagter (71). Keiseren og alle hans Mænd blive holdende til Hest om Natten. Ved Dag gry münstrer Keiseren sine Folk; han har kun 30,000 tilbage, og blandt dem mange saarede; tre af Jævnningerne ere faldne. Keiseren vil begynde Angrebet med 4000 udvalgte Riddere og beder Rollant at hvile saa længe; men denne forsikrer, at han er fuldkommen udhvilet. Turpin beder Paven at bære Korset, da han selv ønsker at deltage i den afgjørende Kamp. Først angriber Keiseren Gundruns Korps, og strax indfinde sig ogsaa de tre Guds Riddere. Keiseren trænger frem til Gundrun og fælder ham. Hedningerne, som kjende Keiseren, angribe ham nu fra alle Kanter og fælde Hesten under ham. Han reddes af Bæring bretske, hvorefter der bliver et Ophold i Slaget. Hedningerne, som mene, at Frankerne tabe Modet, angribe paany med stor Hidsighed og Fremgang, indtil Paven kommer med Korset, hvilket atter gjør Vending i Slaget, og Hedningerne fældes eller ad-splittes. Dernæst kommer Keiseren til den anden Slaglinie under Moadas (72). Hertug Girard, der med sin Trop om Natten har holdt en liden Dal besat i Nærheden af Agulandus's Hovedbanner, sammenkalder om Morgen den Under-anførerne og befaler, at 400 af de stærkeste og bedst bevæbnede Folk skulle stige af Hestene og slutte sig tæt sammen med Skjoldene over Hovedet, i fod-side Brynjer og med fældede Spyd, at Rytterne skulle omgive dem i en Halv-cirkel, og at de saaledes skulle rykke op ad Høien imod den Klippe, hvorpaa Agulandus's Mærke er, men kun bruge sine Vaaben mod de nærmeste Angri-bere, og ikke bryde sin Stilling. Agulandus antager dem først for Amusten og hans Korps; men Ulien gjenkjender dem fra Gaarsdagen, og han sendes imod dem med 20,000 Mand. Efterat han forgjæves har forsøgt at standse deres Marsch og bryde deres Linie, trækker han sig tilbage til Moadas's Korps.

Da Hertugen har naaet op under Klippen, lader han alle Rytterne stige af Hestene, hvorpaa de tause, med Skjoldene over sig og fældede Landser, begynde Opstigningen. Denne foregaar med Besværlighed og under Kamp, og Mange falde paa begge Sider (73). Paa den anden Side af Klippen er Keiseren indviklet i en blodig Kamp med Moadas's Korps. Oddgeir, Nemes, Salomon og Bæring bretske bryde ind i de fiendtlige Rækker; men Hestene fældes under dem, saa de maa værge sig tilfods, indtil Rollant med 500 Riddere trænge ind, tage Oddgeir og hans Følge imellem sig og skaffe dem derpaa Heste ved at fælde nogle fiendtlige Riddere. Keiseren, som imidlertid har fældet Kong Abilant, blæser nu i sin Lur. Da hans Bannerfører hører det, rykker han frem til Undsætning med 1000 Mand og overlader Banneret til sin Frænde Remund. Fagon angriber med Voldsomhed Hedningernes ene Fløi og bringer den strax i Uorden og siden paa Flugt, efter at han har fældet Moadas. Ulien, som forgjæves søger at standse de Flygtende, falder omsider for Riker. I dette Øieblik kommer Paven med Korset og de tre Guds Riddere, hvorpaa Hedningerne dels adspredte sig, dels trænge sig sammen om Agulandus's Hovedbanner. Keiseren er nu kommen op under Klippen paa den ene Side, medens Girard har begyndt at bestige den paa den anden Side (74). Da Agulandus ser, at han er omringet, drager han sit Sværd og forlader Mærket for at blande sig i Striden, hvorpaa Girard trænger frem til Mærket og nedhugger det efter en heftig Kamp. Fortvivlet søger Agulandus nu at undkomme paa Veien til Risa, men standses ved et bredt Dige, hvorpaa han atter vender sig mod Kamppladsen. Girard forfølger ham først med en stor Flok, og Keiseren følger efter. Hedningerne stimle om Agulandus for at forsvare ham; men da Hesten fældes under ham, opfordrer han sine Folk til at søge Frelse ved Flugten: selv vil han falde med sine Venner. Kjæpende tilfods fælder han mangan brynjeklædt Ridder, indtil Keiseren kommer til. Nu falder hele Agulandus's Følge, hvorpaa Keiseren lader Kampen standse og byder Agulandus at antage Kristendommen. Han afslaar det og opfordrer de Kristne til Angreb. Klæres saarer ham med et Spyd, og Girard kløver hans Skulder, hvorpaa Rollant afhugger hans Hoved. De Kristne opløste Seierskrig (75). Da Slaget er endt, forsvinde de tre Guds Riddere. Keiseren takker Gud og St. Jakobus for deres underfulde Bistand. Da Hæren har hvilet, lader han de faldne Kristne begrave. Derefter reiser han omkring i Spanien, befæster Kristendommen og gjenopfører Kirker og Klostre (76).

V.

Karl Magnus har været paa Hærtog i Spanien tre Aar og beleirer siden Staden Nobilis uden Held. Under denne Beleiring indtræffe Sendebud fra Frankrige, som melde, at Saxernes Konge Guitalin har gjort Indfald i hans Lande, brændt Staden Köln og dræbt Biskop Peter. Kongen ytrer for Rollant, at han aldrig bliver glad før denne Skam og Skade er hævnnet. Rollant erklærer, at han ikke for alt Verdens Guld vil forlade den Stad, de nu beleire, før den er indtagen. Ærgerlig slaar Kongen hans Næse til Blods. For denne Fornærmelse havde Kongen kommet til at bøde håardt, hvis ikke Rollant havde taget Hensyn til Slægtskab og den kongelige Værdighed. Rollant bliver efter for at fortsætte Beleiringen, Kongen derimod rykker op med sin Hær og kommer til Köln, hvor han tilbringer en lystig Jul (1). Trettende Dag Jul efter Aftensmaden kundgør Kongen sin Hensigt den følgende Dag at drage over Rin for med Falke at gjøre Jagt paa Traner, Svaner, Gjæs og andre Fugle i

Saxerkongens Land. Hertug Nemes fraraader ham dette, men til ingen Nytte. En Speider i Hæren iler afsted og underretter Kong Guitalin om denne Plan. Efter først at have betvivlet Sandheden af dette, byder Guitalin tilsidst 30 Tusinde Saxere at skjule sig i Skoven Trabia (Trobat), for der at tage Karl Magnus til Fange (2). Ved Dag gryr staar Karl Magnus op, hører Messen og drager derpaa med Tusinde Riddere over Rin, hvorefter de stige af sine Heste, lade sine Falke flyve op og fange mange Slags Fugle. Imidlertid kommer Kong Guitalin henimod Middag med sin Hær over dem, han bliver rigtignok kastet af Hesten af Karl Magnus, og hans bedste Ven Amalun sælges af Hertug Nemes, og det ser en Stund misligt ud for ham, dog faar han en ny Hest under sig og opretholdes af sin overlegne Magt. Han opmander nu sine Folk til kjækt Angreb og foreholder dem, at de for stedse ville blive til Spot og Latter for Karl Magnus, dersom de nu med hans ringe Styrke lade ham slippe af Hænderne paa sig (3). Hertug Nemes raader nu Kongen til at trække sig tilbage til en Borg i Nærheden. Dette Raad bliver fulgt, og ved at undersøge sine Folk, opdager Karl Magnus, at han ikke har tabt en eneste Mand eller Hest, Hund eller Høg, men Guitalin derimod har mistet fire Tusinde. Guitalin beleirer nu Borgen og opbyder alt, hvad hans Krigskunst formaar. De Beleirede slaa hans Angreb kjækt tilbage, og saa langt fra Borgen, som en Pil kunde naa, bliver Jorden bedækket med hedenske Lig. Mod Aftenen drager Guitalin sine Folk tilbage til Teltene (4). De Beleirede begynde at lide af Hunger og Tørst, og Kongen tager sig deres Ulykke meget nær, da han maa tilskrive sig selv Skylden derfor (5).

En Dag stiger Karl Magnus op paa Borgtinderne, tiltaler derfra Guitalin og beder ham at tilstede dem Udgang af Borgen, imod at erholde Guld, Sølv og Gisler, og lover at gjøre Gjengjæld, hvis Guitalin en Gang skulde befinde sig under lignende Omstændigheder. Guitalin besvarer haanlig hans Ord, han vil føre ham med sig til Vildefrisland, kaste ham der i det værste Fangehul, hvor han skal forsmægte, underlægge sig hans Rige og paalægge hver Mand der Skat. Karl Magnus stiger nu ned fra Murtinderne, byder sine Mænd væbne sig for at gjøre et Udfald og tilegne sig en Del Levnetsmidler, som han har opdaget bliver tilført Fienderne fra en Fjeldsid. Dette Tog faar et heldigt Udfald, til stor Ærgrelse for Guitalin, som just kommer tilbage fra Jagten i det Øieblik Fransk mændene med sit Bytte drage ind i Borgen (6). Karl Magnus begynder nu at tale om, at hans eneste Haab staar til Rollant og hans Hær, og at denne uden Tvivl vilde hæve Beleiringen af Nobilis, dersom han vidste, i hvilken Nød hans Landsmænd befinde sig. En Mand ved Navn Hermoen (Ermen), tilbyder sig at bringe Budskab til Rollant, og dette Tilbud modtages med Glæde af Karl Magnus. Hermoen heises nu tilligemed sin Hest ned fra en Glug paa Borgen, og opdages ikke af Hedningerne før han kommer til Hæren (7). Han slipper heldig igjennem, og bemægtiger sig, før han kommer ud af Fiendernes Leir, en Ridders Hest, som han sætter sig op paa, idet han lader sin egen løbe løs, rider over Rin og standser ikke før han kommer til Köln. Iler vækker Karl Magnus's Skjebne megen Deltagelse, især lægger Erkebispens sin Sorg for Dagen. Hermoen faar Erkebispens til at skrive et Brev til Rollant i Kong Karl Magnus's Navn, hvori dennes Nød skildres og Nødvendigheden af Rollants Hjælp fremhæves. Hermoen iler nu afsted og standser ikke før han kommer til Nobilis, og har da sprængt 7 Heste, men har sin egen i Behold. Han træffer Rollant i sit Telt spillende Skak, og overleverer ham Brevet. Rollant lader sin Kapellan læse det. Da han hører

Brevets Indhold, skifter han Farve, bliver snart bleg som Bast, snart rød som Blod. Han byder sine Mænd ruste sig og angribe Staden, og erklærer, at enten skulle de indtage denue, eller ikke komme levende derfra (8).

Rollant stormer nu Staden Nobilis, og Indbyggerne overgive sig. Derefter bryder han op med sin Hær og kommer til Köln, hvor han træffer flere af Karl Magnus's Riddere. Paa Veien derfra møde de den hedenske Høvding Perun, som med en Hær drager til Kong Guitalin, han fældes tilligemed alle hans Folk. Nu støder Pave Milun og Erkebisp Turpin til Rollant, og denne lader nu sammenkalde et Husthing. Her reiser Turpin sig og takker dem for den Hjælp, de ville yde Karl Magnus; han fraraader dem at sætte over Rin, da her hverken ere Vadesteder eller Broer at komme over paa, og Guitalin desuden ligger færdig til at tage imod dem med sin store Hær, tilraader dem derimod at angribe Germasie, den største Stad i Guitalins Rige, og dersom Lykken her er dem gunstig, ville de med Held kunne komme Karl Magnus til Undsætning. Dette vinder Rollants Bifald. Han lader Guitalin underrette om sin Hensigt at angribe Germasie, da han ikke vil gaa lumskt til Værks. Kong Guitalin bliver forknytt herover og raadfører sig med sin Dronning Sibilia om denne Sag. Hun styrker hans Mod ved at minde ham om den Hjælp, han vil kunne vente af sin Søn og sin Broder Elmidan. Guitalin bliver atter trøstet (9). En Mand, Margamar, paatager sig at forsvare Staden Germasie mod Rollant og passe paa ved Vadestederne, at ingen Franskmand skal komme Karl Magnus til Hjælp. Rollant og hans Folk lave sig til at angribe Staden ved Daggrø. Imidlertid har Hertug Reiner om Aftenen sat over Floden med 2 Tusinde Mand. Disse overfalder af Hedningerne, der dræbe 15 Hundrede af dem. Dorgant iler med denne Tidende til Guitalin, og fortæller ham, at de have overvundet Rollant og fældet saa godt som hele hans Hær og jaget de overlevende ud i Rin. Til Bevis paa Rigtigheden af sin Beretning, fører han med sig 300 Heste belæssede med Hoveder af kristne Mænd. Guitalin er ude af sig selv af Glæde. Han kalder sin Dronning Sibilia for at meddele hende dette Glædesbudskab. Dronningen advarer ham mod at tro sin Ridders Ord, og beder ham dæmpe sin Glæde, forsikrer ham om, at i al Fald er Rollant i Behold, samt Paven, Erkebisen og mange andre tappre Mænd. Guitalin slaar hende i sin Vrede til Blods og jager hende ud af Teltet. Han rider derpaa hen til Borgen og paakalder høit Karl Magnus's Opmærksomhed. Han beretter ham derpaa hans ypperste Ridders Fald, og opfordrer ham til Overgivelse. De Franske gribes af Sorg over denne Tidende, men jage dog Kong Guitalin med Pileskud fra Borgen. Nemes søger nu at trøste Karl Magnus, efter Naturens Orden skal jo Mennesket dø, det nytter ikke at sørge, man faar søge sin Trøst i Hævn, og han haaber paa gode Efterretninger fra Rollant (10).

Reiner er nu haardt saaret kommen tilbage fra sin Flugt, møder Pave Milun og fortæller ham sit Nederlag, hvorledes hans 2 Tusinde bleve overfaldne af 15 Tusinde Hedninger, og hvorledes han mistede 15 Hundrede af Sine. Oliver skjælder ham ud, fordi han, en gammel aflægs Mand, skulde have faret saa uforsigtig frem og paaført dem alle en Skam, som kun en snarlig Seier vil kunne aftvætte (11).

Rollant tilskynder nu sine Mænd til Anfaldet paa Staden, og Paven holder en Tale, hvori han anfører mange opmuntrende Exempler, og slutter med at love alle, som falde i Kampen, evig Salighed. Stormen gaar nu for sig, her udmærke sig især Rollant og Oliver. Staden indtages nu. Foruden

Saxer vare der ogsaa mange andre Folkeslag; disse begive sig paa Flugt tilligemed Margamar, der flygter gjennemboret af et Sværd. De Døde vare utallige (12). Margamar kommer med dette Ulykkesbud til Guitalin, de have faaet at fornemme, at Rollant ikke var dræbt eller druknet i Rinen, som det var bleven sagt. Guitalin er nu ligesaa meget ude af sig selv af Sorg, som før af Glæde. Dronningen trøster ham atter, saa godt hun formaar. En Høvding, Klandare, underretter ham om, at han venter fra sine Lande en Forstærkning af 60 Tusinde haardføre Folk, og at han nærer det sikre Haab ved disses Hjælp at tilbagevinde alle de Lande, der nu ere dem berøvede, og desuden mange af Frankerkongens egne, og ikke vil Rollant da vove at holde Stand (13). I dette Øieblik kommer Guitalins Broder Elmidan med utallige Tusinde af hedenske Mænd, han er en mægtig Konge. Han har et fortrinligt Horn, der heder Olivant, af et Dyr i Indien, der kaldes unicornium paa Latin og paa Norsk einhyrningr. Dette Horn lader han lyde udenfor den Borg, hvor Karl Magnus har tyet hen, og blæser saa stærkt, at Jorden skjælver af dets Klang. Karl Magnus gribes af Rædsel ved denne Lyd og paakalder Guds Hjælp, og erkjender det for at være Kong Elmidans Horn. Hertug Nemes bemærker, at han rimeligvis har mange Folk, og at de snart kunne vente sig en Dyst med ham (14). Speideren Dorgant underretter nu Guitalin om, at Rollant med hele Frankerhæren er kommen over Rin. Efter Samraad med sin Broder sender Guitalin da alle Klenodier, Koner og Børn over Rin, og bryder derpaa op med sin Leir. Dette volder Karl Magnus og hans Mænd stor Glæde, og de yngre Riddere ville strax sætte efter dem (15).

Imidlertid kommer Hermoen, som var sendt til Nobilis, tilbage, og melder Karl Magnus, at Rollant er kommen med saa stor en Hær, at ingen Mand, som kan bære Vaaben, ligefra Mundiufjeld til den skotske Sø, sidder hjemme; at Rollant har indtaget Nobilis, dræbt Hovedsmanden der, hvis Hoved Sendemanden har med sig, og at han nu den foregaaende Dag ogsaa har erobret Staden Garmasie. Karl Magnus løfter under Tak Hænderne mod Himlen og priser Rollants Tapperhed. Hermoen fortæller derpaa, at den følgende Dag vil Kongen have Anledning til at spørge Rollant selv om Tidender. Alle drage nu ud af Borgen, forfølge og dræbe en stor Del af Hedningerne. Dog opgive de efter Hermoens Raad snart Forfølgelsen, og Kongen drager Rollant i Møde og træffer ham paa en fager Vold i en Fjeldlid, hvor Gjen-synets Glæde er stor paa begge Sider. Karl Magnus maa nu høre Bebreidelser for sin uforsigtige Forvovenhed, men han takker Gud, at han ikke har lidt det ringeste Tab, og at tvertimod hans Mænd have vundet 100 Pund Sølv Værdi af Hedningerne. Han foreslaar derpaa at bygge en Bro over Rin, da denne Flod er slem at vade over. Arbeidere skaffes nu tilveie, og man bliver enig om, at Broen skal bygges af Sten, den skal forsynes med 18 Borge, i hver af disse skulle findes 100 Laasbuer, hvorved Hedningerne skulle fældes, hvis de angribe Broen. Rollant spørger nu efter, hvor mandstærk Guitalin er. Kongen svarer, at han har 24 Tusinde, foruden sin Broder Elmidans Folk, der ere slemme at indlade sig i Kamp med, hvilket Karl Magnus selv har prøvet. Elmidan har ogsaa et Horn, hvis Lyd bringer Fjelde, Dale og Skove til at bæve, indgyder hans egne Folk Mod, men slaar Modstanderne med Rædsel, og dette Horn heder Olifant. Rollant faar strax Lyst til Hornet, og erklærer heller at ville miste Livet end gaa glip af dette. De sætte nu Hæren i Bevægelse og fare op langs Rinen, og gaa til Fods 20 Dage, og ikke kunne de have Rustninger paa, saa slemme ere Veiene (16).

En Dag, som Turpin og Oliver ride langs Rinen med sine Folk, finde de i en Dal en Eneboer. De stige af Hestene, og Erkebisen forretter sin Andagt i Eneboerens Kapel. Derpaa hilser han paa denne. Eneboeren ønsker dem Velkommen. De give sig tilkjende som Karl Magnus's Hirdmænd. Eneboeren fortæller dem, at de endnu have at drage 100 Mile længere, før de finde en Bro, som kan føre dem over Floden, men han har samme Dag i den tidlige Morgenstund seet en liden Flok Røddyr fare over Rin paa et Sted, hvor Vandet ikke naaede dem over Benene. Herover glæde Franskmændene sig, og søge hen til Vadestedet. Turpin rider først over, dernæst Oliver og alle deres Folk. Erkebisen ytrer sin Glæde over at have fundet et Vadested, som er ukjendt af Saxerne. Rollant kommer nu ogsaa til med sine Folk. Erkebisen vil nu sende Bud til Karl Magnus, dette vil dog Rollant ikke tillade, men raader til strax at væbne sig og øieblikkelig at ride imod Hedningerne, og tilføie dem al den Skade, de formaa. Og dette Raad følges (17). Guitalins Sønner drage væbnede ud om Natten paa Speideri og opdage Rollant og hans Folk; de skjule sig nu i Skoven for senere at falde Franskmændene i Ryggen. Disse ride imidlertid raskt til og overrumple Guitalin i hans Leir. Hedningerne ere dog sine Modstandere overlegne i Antal, ti mod een, og Rollant maa flygte. Da de nu søge hen til Vadestedet for at gaa over Floden, ere Guitalins Sønner komne imellem dem og Rinen. Erkebisen ønsker nu denne Færd ugjort. Rollant og Oliver tabe dog ikke Modet, og den første rider imod den fiendtlige Bannerfører og sælder ham død af Hesten, og gjenneborer siden en anden Høvding med sit Spyd. De Kristne maa dog give efter for Overmagten, og Høvdingerne gaa baglænds værgende sig og sine Folk, og komme tilsidst med Nød og Neppe over Rinen (18).

Karl Magnus sover længe om Morgen. Da hans Skutilsvend vækker ham, fortæller han en Drøm, han har havt om Rollant. Han syntes, at denne var i Ardenerskoven med fire Jægere, og at han havde sældet en stor Vildbasse og havt meget Beavær dermed. I det samme kom, syntes han, Kong Guitalin og bortførte Rollant. Dernæst forekom det ham, som Turpin Erkebisp kom til med 400 Riddere og fik taget Rollant og hans Hest tilbage. Saasnart Kongen har berettet sin Drøm, beder han hente Rollant, da han ikke har seet ham siden den foregaaende Dag. Denne er ikke at finde. En ung Ridder, saaret og med ilde tilredt Rustning, kommer nu farende og melder Karl Magnus Kampens uheldige Udfald. Kongen rider nu med mange Folk Rollant i Møde, bebrejder ham hans Overmod og Fremfusenhed. Rollant stoler paa, at Lykken en anden Gang vil være ham gunstigere. Man henter en Læge, som skal forbinde Rollants Saar, der vække alvorlig Bekymring (19). Imidlertid fortælle Guitalins Sønner sin Fader, at de have dræbt alle de Franskmænd, som vare med Rollant, og saaret ham selv dødeligt, og at de nu ikke længer behøve at frygte ham. Guitalin takker dem for deres udviste Tapperhed (20).

Om Morgen staar Karl Magnus op, og tilkjendegiver Rollant sin Hensigt at drage til Frankrig igjen og opholde sig hjemme en Tid, for at spare sine Folk. Rollant besværges ham dog at biev endnu en Stund, for at han kan erfare, hvorledes det gaar med Helbredelsen af hans Saar, han opfordrer ham tillige til at nedrive den Borg, hvori han har været beleiret, og at paa-begynde Brobygningen, han nærer den Forvisning, at hvis der paalægges alle Høvdinger og Riddere hver for sin Del at udføre noget af Arbeidet, vil Broen kunne være færdig om en Maaned. Kongen byder nu Rømerne først at tage

fat paa Arbeidet. Disse bryde Borgen ned, føre Materialet paa Vogne ned til Floden og begynde paa Brobygningen. De blive dog af Hedningerne drevne fra Arbeidet. Han byder nu et Folk, kaldet Ahmans, at tage fat, men dem gaar det ikke bedre end de andre, nogle af dem saares, andre dræbes, og de bede sig fritagne for Arbeidet, og forlade ogsaa dette den næste Dag. Han sender en Ridder efter dem for at tvinge dem til at fortsætte, men lader sig dog af deres Bønner bevæge til at skaane dem. Nu beder Kongen Balduin den flamske og et Par andre Riddere, men disse ere ikke heldigere end de forrige, og maa flygte tilbage til Kongen efter et Tab af 5 Hundrede Mænd. Kongen beklager, at Rollant nu skal være udygtig, med hans Hjælp vilde Arbeidet gaa fra Haanden. Han beslutter sig da nu til at standse Brobygningen, til stor Glæde for alle, som nu haabe at skulle tiltræde Hjemreisen (21). Nu indfinder der sig hos Karl Magnus to unge Mænd fra Spanien, de ere kunsthændigere end andre Mænd og kunne tumle sig i Vandet som Fiske, for Venskab og gode Ord ere de villige til at lede Broarbeidet og ville udføre det til Trods for Saxerne. Kongen byder dem nok af Guld og Sølv. Der bliver nu hugget Tømmer og fort ned til Floden, derpaa bygge de et Skib, hvis Mage ikke havde været siden Noas Ark. Det er 500 Fod langt, 300 Fod bredt, og indeholder en Mængde Taarne, hvert af disse indeslutter 100 Riddere i fuld Rustning. Disse Riddere skulle ved at skyde med Laashuer holde Saxerne borte. Derpaa gjøre de to Stenbuer. Dernæst gjøre de et Billede af Marmor, der er hult indvendig, saa at en Mand kan staa deri; dette Billede ligner livagtig Karl Magnus. Det er ogsaa indrettet saaledes, at den, der befinder sig inden i, kan tage i Skjegget og ryste det, ligeledes kan han bevæge et Guld-scepter, som Billedstøtten har i Haanden, og true ad Saxerne dermed. Dette Billede stilles paa den Stenbue, som vender mod Saxerne, og Manden lader Skjældsord hagle ned over disse. Da nu Hedningerne ikke kunne faa sine Pile eller Kastespyd til at bide paa denne Mand, som de indbilde sig at være Karl Magnus, tro de, at det maa være en Djævel og ingen Mand, og nære nu ingen Tvivl om, at jo Broen vil blive fuldført, og erklære det for en Taabelighed, hvis Guitalin nu ikke vil flygte. Dorgant sendes med denne Besked til Guitalin, som herover gribes af Sorg (22).

Guitalin kalder nu til sig Kong Alkain af Almarieland og spørger om Raad. Denne vil paatage sig tilligemed to andre kronede Konger, hver af disse med 400 Riddere, han selv med det dobbelte Antal, at forbyde Karl Magnus Broarbeidet, og hvis Franskmændene drage over Rin, ville de fælde dem i Hundredevis. Kong Margamar gjør Nar af Alkain for hans Praleri, og tilføier tilsidst, at denne sætter mere Pris paa et Kys af Dronning Sibilis end sit hele Ridderskab. Margamar faar til Gjengjæld høre onde Ord for sin Feighed, da han lod Staden Garmasie i Stikken, som Guitalin havde anbetroet ham, og Alkain ender med at stevne Margamar til Holmgang for de løgnagtige Beskyldninger mod ham og Dronningen (23). Disse ile nu til sine Telte for at ruste sig til Holmgangen, men Guitalin skiller dem ad og forbyder dem Tvekampen. Guitalin udspørger derpaa Dorgant, om det virkelig er saa, at Karl Magnus bygger Bro over Rin. Dorgant sværger, at han har sagt Sandhed, og at hver Mand kan se Karl Magnus paa en Stenstolpe baade Dag og Nat, at alle Skud paa ham ere til ingen Nytte, og at han har svoret ved sit hvide Skjæg, at Guitalin snart ikke skal have saa meget tilbage af sit Rige, som en Spores Værd. Guitalin vil nu selv hen at høre dette af Karl Magnus's egen Mund (24). Guitalin drager nu hen og spørger Karl Magnus, med hvad

Ret han vil bemægtige sig hans Lande. Karl Magnus paastaar, at Saxland er hans Faderarv, ligesaa vel som Köln, thi hans Fader Pipin eiede Saxland. Guitalin udbryder nu i Trudslar og Forbændelser mod Karl Magnus, og fortæller om ham, at han er Örnolfs' Barn, at denne avlede ham, da han var kommen fra Jagt, og at han, da han var sødt, blev slængt for Kirkedøren i St. Denis og der funden som et Almissebarn. Men nu er han ved Djævelens Magt bleven Konge i Frankrig, og han maa takke sin Gud, at han kan faa beholde dette Land og ikke attraa andre Kongers Eiendom. Skulde nogen Ulykke tilstøde ham (Guitalin), har han to Sønner efter sig, der skulle volde Karl Magnus end mere Besvær, og disse venter han snart med 100 Tusinde Riddere. Hans Frænde Estorgant er ogsaa i Vente med de Folk, som kaldes Ungres og Almbrundens, deres Antal er over 100 Tusinde (25). Karl Magnus paastaar sig at være Kong Pipins Søn med hans ægteviede Hustru, men at Pipin dræbte Guitalins Fader af skjellig Grund og underlagde sig alt Saxland, førte Guitalin selv med sig til Frankrig, hvor han antog Kristendommen og afsav sine Afguder, og fik derpaa Saxland at styre. Aldrig saasnart var han kommen did, saa opgav han Kristendommen og blev Djævelens Tjener. Karl Magnus kalder nu paa sine Riddere af St. Denis og byder dem ruste sig til Kamp, da de nu skulle vinde Saxland og ombringe alle hedenske Mænd. Da Guitalin atter bruger overmodige Ord og navnlig truer at hævne sin Faders Drab, sværger Karl Magnus ved St. Denis, at han skal erobre Saxland eller falde paa Kamppladsen (26).

Guitalin lader nu bygge en stærk Borg ved Broenden, hvori han lægger Esklandart med 20 Tusinde Mand, og tvinger derved Karl Magnus's Mænd til at standse Broarbeidet. Rollant ligger endnu syg af sine Saar og gribes af Fortvivelse, da han hører den nye Ulykke, som truer Brobygningen, og at Karl Magnus atter ser sig tvungen til Flugt. Trods sine Mænds Indsigelser reiser han sig fra Sygeleiet, væbner sig og iler afsted med sine Mænd og møder paa Veien sin Broder Baldvin (27). Han kaster sig om hans Hals, og de ile sammen hen for at se Broen (28). De kaste sig paa Hestene og komme lykkelig over Floden; tilsammen 8 Hundrede ride de langs en Fjeldside og komme til en Skov, hvor de overrumple Hedningerne; de gjøre saa stort Nederlag paa disse, at de tvinge dem til Flugt, men Franskinændene selv ere nødte til at flygte for ikke at drukne i Blodet af de dræbte Hedninger. Rollant søger nu hen til Borgen ved Broenden, tvinger Esklandart til at flygte, mange af de andre forfølge de Flygtende, og Baldvin sætter efter Esklandart og opfordrer ham til at kjæmpe med sig, hvilket dog denne afslaar, da han før er gjennemboret af Rollants Sværd; Baldvin følger desuagtet efter ham, og de standse ikke før de komme hen til Guitalin, hvor Esklandart styrter ned for dennes Fødder. Baldvin bemægtiger sig hans Hest, som han rider afsted med, forfølges nu af Hedningerne, men undkommer dog tilsidst lykkelig ved Hjælp af sin hurtige Hest (29).

Dronning Sibilis lover Alkain, Ammirals Søn af Babylon, sin Kjærlighed, dersom han vil ride efter Baldvin for at tage den Hest tilbage, han har berøvet Esklandart. Alkain rustar sig og hans uhyre kostbare Hest føres frem (30). Alkain springer op paa sin Hest, rider til Dalen Sorclandes og træffer der Baldvin, og beder ham vende sin Hest og kjæmpe med ham. Baldvin er uforberedt, han har, siger han, sønderbrudt sit Spydskaft og har kun sit Sværd at værgesig med, og beder derfor om Frist. Dette vil ikke

Alkain indrømme ham, han skal bringe ham levende eller død til Sibilias. Efter nogen Parlementeren vender da Baldvin endelig sin Hest og de ride tre Gange imod hinanden, og i det sidste Ridt kaster Baldvin Alkain af Sadlen og bemægtiger sig hans kostbare Hest. Alkain bønfalder ham om at faa Hesten tilbage for Dronning Sibilias Skyld. Baldvin er ubevægelig, og efter at han har paalagt Alkain at sige Sibilias, at hun er den Kvinde, han elsker høiest i Verden, skilles de (31). Baldvin rider nu sin Vei og har med sig den kostbare Hest, Alkains Sværd og Dronning Sibilias Guldærme, som Alkain havde havt til Mærke. Han træffer sine Kammerater og egger dem til at holde Stand imod den Saxerhær, som færer efter dem. De andre vise sig ikke mindre uforfærdede end han selv (32). Baldvin og hans Venner vinde nu en glimrende Seier over Saxerne (33). Kong Margamar finder nu Alkain tilfods, og bebrejder ham, at han saaledes har ladet sig berøve de Gaver, han havde faaet af Sibilias. Alkain beder ham tage sig selv i Agt, thi der i Skoven er en Mængde Franskmænd, og det kan snart gaa ham ligesaa galt som Alkain. De sætte nu Alkain op paa en Mule og føre ham til Guitalins Telte. Sibilias faar nu Øie paa ham, og spørger hvorledes det har sig med Indfrielsen af hans Løfte, hvor Ridderen er og Hesten, som han skulde bringe hende. Alkain foregiver, at Ridderen er bleven borte for ham i Skoven, og at hans Skjoldsvend har ført Hesten hen at vande den. Sibilias aner dog den rette Sammenhæng, og siger, at Hesten er bedre anbragt nu end før. Efter at hun stiltiende har overført sin Kjærlighed paa Baldvin, bortviser hun haanlig Alkain (34).

Franskmændene ride nu til Karl Magnus's Leir, og Baldvin faar haarde Ord af Rollant, fordi han har ladet sig se af Dronning Sibilias. Baldvin lover, at det ikke oftere skal ske. Karl Magnus modtager sin Frænde Baldvin vel, spørger ham, hvorfra han kommer, og hvem der har givet ham Ridderslaget. Teri af Ardena har gjort ham, tilligemed flere andre, til Ridder, og han har sendt dem til Karl Magnus for at yde ham Hjælp imod hans Fiender (35). Man begynder nu atter paa Broarbeidet, som nu fuldføres i 20 Dage. Brostolperne ere af Mariner. Karl Magnus med alt sit Folk drager nu over Broen, og dette medtager en Uge (36).

Guitalin paa sin Side er ogsaa virksom, han samler om sig alle Konger, Hertuger, Jarler og fribaarne Mænd i sit Rige. En Hovedkonge ved Navn Quinquennas har ogsaa indfundet sig hos ham, han hersker over Landet Sarabla, udmærker sig ved sine forskjelligfarvede Vaaben, saaledes er hans Skjold rødt, hans Brynje blaa, hans Hjælm som Guld o. s. v. Han opfører sig med megen Brøm og Overmod, især for at vække Dronning Sibilias Opmærksomhed, og ringeagter Guitalin. Han udæsker til Kamp Berad, Søn af Teri, kaster ham af Sadlen, tager Hesten fra ham og rider bort med den for, som han siger, at vise den for sin Elskede, Sibilias (37). Paa Veien anraabes han af Bove den skjegløse, som beder ham vente paa sig. Quinquennas binder den Hest, han har frataget Berad, ved et Træ, rider derpaa imod Bove og kaster ham af Sadlen, og tager ogsaa hans Hest og rider afsted med. Gillimer den Skotske bemærker dette, kalder paa Quinquennas og beder ham vente sig; de ride mod hinanden. Her vilde Quinquennas have kommet til kort, dersom ikke 15 hedenske Mænd vare komne til Undsætning, og Quinquennas undslipper saaledes. Gillimer anfalder imidlertid den gjæveste af dem, der kom til Undsætning, gjennemborer ham og giver Bove hans Hest. Denne rider imod en anden Hedning, kløver ham ned igennem Skuldrene og giver hans Hest

til Berad. Disse tre ride nu sammen til Teltene og møde paa Veien Baldvin. Berad fortæller ham, hvorledes Quinquennas har skilt ham ved hans Hest, og at han har rost sig af Sibillas Kjærlighed. Herover bedrøves Baldvin, og ønsker Leilighed til at tale et Alvorsord med denne Mand (38).

Quinquennas kommer nu til Guitalins Leir, hvor denne rider ham i Møde og byder ham Borge og Stæder med tilhørende Riger for hans Hjælp. Quinquennas vil ikke en Gang tage imod 30 Tusinde Skjepper Guld, men fordrer Dronning Sibillas Kjærlighed for sin Bistand. Kongen afslaa i Førstningen med Harme dette Forlangende, men gaar dog tilsidst ind derpaa, bevæget ved sine Mænds Bønner, der gjøre Knæfald og foreholde ham Nødvendigheden af Quinquennas's Hjælp (39). Dronningen kommer imidlertid hjem fra Fuglejagt, femten Konger gaa hende i Møde og ledsage hende til hendes Sæde i Guitalins Telt. Guitalin omarmmer hende venligen og underretter hende om, at han har skaffet hende en Elsker, hvis Mage ikke findes i Verden, nemlig Quinquennas. Sibilia tvivler ikke om hans Tapperhed, men beder ham vogte sig vel for Rollant og Baldvin. Quinquennas svarer hertil, at han vil give hende sit Hoved til fri Raadighed, hvis han ikke bringer hende disse to Mænd overvundne eller bundne. Quinquennas og Guitalin ere nu glade og tilfredse, dette er ikke Sibilia, hun anraaber tvertimod de Kristnes Gud, at han skal styrke Baldvin og Berad til at overvinde Quinquennas (40). Rollant, Baldvin og Berad staa tidlig op en Morgen og ride hen i en Skov (Klerovals). Her opdage de, at Quinquennas ogsaa er paa Benene med 400 Tusinde væbnede Riddere. Rollant vil nu drage paa Speideri med sine Folk og vise Hedningerne sit Mærke, og byder de to andre holde sig skjult i Skoven, idet han tillige underretter dem om, at han vil give Dronning Sibilia til sin Broder Baldvin, hvilken Ytring vækker alles Latter (41). Rollant rider nu frem og viser Hedningerne sit Mærke, Quinquennas bliver ham vaer, rider hen mod ham og spørger, hvem han er. Rollant fortæller, at han er født i Staden Nafari af Faderen Vasa, han er af ringe og fattig Æt, er nylig slagen til Ridder af Bove den skjegløse, og er stillet paa Post her, for at melde de Kristne, naar Saxerne nærme sig, og beder derfor Quinquennas om i Fred at tillade ham at bringe sine Kammerater disse Tidender. Quinquennas opfordrer ham da til at udlevere sin Hest og sine Vaaben, som han (Quinquennas) vil skjenke sin Hestesvend til Jul eller Paaske. Rollant er fattig og har vanskeligt for at erstatte Tabet af disse Ting, og vil derfor heller friste at taale kolde Vaaben i sit Kjød, end uprøvet give dem fra sig. Da Quinquennas hører ham bruge store Ord, vil han forsøge, hvorvidt hans Dygtighed svarer til hans Ord (42). De hugge nu løs paa hinanden, og Rollant hugger en Del af Hjelmen og Skulderbenet af Quinquennas. Denne besværges ham nu at sige sig, om han virkelig er den, han har udgivet sig for, eller en anden. Rollant vil da ikke længer skjule sit Navn og giver sig tilkjende. Quinquennas beklager sig over, at han har narret ham, han veed, at Saar af Sværdet Dyrundale ikke kunne læges, og overgiver ham nu sit Sværd, thi han vil ikke kjæmpe med ham, om han end derved udsætter sig for Hirdmændenes Spot. Rollant smiler, da han hører dette, rider hen og tager ham ved Hjelmsiret og kaster ham af Hesten, fører ham derpaa overvunden efter sig (43). De Franske forfølge nu efter en heftig Kamp Saxerne lige til Guitalins Telte. Sibilia kommer den Dag hjem fra Bad, hun gjenkjender sin egen Hest, der rides af en Fraskmand, som forfølger en hedensk Ridder og fælder ham nede ved Riubredden. Sibilia besværges ham at sige sit Navn. Han giver sig

tilkjende som Baldvin og er redebon til hendes Tjeneste. Sibilia fortæller ham, at Guitalin har givet hende til Quinquennas, og at hun aldrig kan skjenke Baldvin sin Kjærlighed før denne er bragt af Dage. Baldvin melder hende da den glædelige Tidende, at Quinquennas er Rollants Fange. Sibilia og Baldvin vexler nu venlige Ord, indtil Berad og Bove komme til og bebrejde Baldvin, at han taler med Sibilia, idet de ytre, at det ikke er raadeligt at tro en hedensk Kvinde (44).

Rollant bringer Quinquennas som Fange til Karl Magnus, han er, siger Rollant, den raskeste Mand og Sibillas Elsker. Karl Magnus svarer, at han vil formæle Sibilia med Baldvin, saasnart Guitalin er overvunden. Hedningerne flygte imidlertid hjem til Guitalins Leir og fortælle ham sit Nederlag og Quinquennas Tilfangetagelse. Guitalin, der sidder ved Skakbordet, da han faar denne Underretning, overvældes af Sorg. Sibilia kommer under dette hjem og fordrer, saasnart hun faar Øie paa Guitalin, sin Gave, det er Quinquennas af Sorabla (45). Imidlertid kommer Guitalins Farbroder, den tappre Estorgant. Guitalin fortæller ham, at Karl Magnus har sat sin Villie igjennem, han har bygget Broen, saa at hver Mand nu kan gaa over, og Oliver og Rollant have sagt, at Guitalin ikke skal have saa meget af sit Rige, som er værdt en Penning. Estorgant siger, at alle ere Dødsens, som slaas med ham, og i Morgen skal han vise Karl Magnus mere end 100 Tusinde væbnede Riddere. Sendemanden Dorgant bringer nu Udfordring fra Guitalin til Karl Magnus, at han skal levere ham Slag den følgende Dag eller imodsat Fald trække sig tilbage. Dorgant berømmer sine Folk og tvivler paa, at Karl Magnus har nogen, som kunne stilles imod dem. Karl Magnus gjendriver ham, og modtager Kampen (46). Dorgant kommer tilbage med det Budskab, at Karl Magnus skal være færdig til Kampen den følgende Morgen, og at hans Mænd ere mere lystne paa Strid end paa Vin eller Mad, naar de ere mest tørste eller hungrige. Estorgant spaaer dem en brat Død. Sibilia beder ham ikke give sig af med at spaa, da Udfaldet først vil vise, hvem der kan rose sig af Seieren. De gjøre nu sine Forberedelser paa begge Sider (47). Karl Magnus selv og hans Frænde Rollant væbne sig. Rollants Hest Velantif føres nu frem, hvilket aldrig fandt Sted uden under tvingende Omstændigheder. Karl Magnus bestemmer nu i hvilken Orden hans Tropper skulle gaa i Kampen (48). Karl Magnus har nu ordnet sine Fylkinger, og givet hver Hundredskare et Banner. Rollant og med ham 20 Tusinde farer ind i en Skov ikke langt fra Rin. Dette var det yndigste Sted i Verden, en fortrinlig Kilde var der og grønt trindtom den, did pleiede Saxernes Kvinder at komme for at drikke og kjøle sig. Sibilia og en Mængde Kvinder med hende ere komne hid for at iagttage Kampen. Herhen kommer nu ogsaa Karl Magnus med sin Hær, han tiltaler sine Mænd, og sætter sin Lid til Gud, som altid før har hjulpet dem, at han fremdeles vil holde sin Haand over dem. Alle Franskmændene bede Gud bevare Kongens Liv (49). Guitalin taler ogsaa til sine Mænd, hvis Karl Magnus fanger ham, vil han ødelægge deres Land og hugge Hovedet af ham med sit Sværd Jovis (Gaudiola), men den samme Skjebne skal ramme Karl Magnus, hvis Guitalin faar fat i ham. Saxerne svare, at før skulle alle Franskmænd blive dræbte, end nogen slig Ulykke skal træffe Guitalin. Kongen takker dem og beder Maumet og Terrogant velsigne dem for deres Ord. Segun, en Mand udmærket ved Stolthed og Overmod, bærer Guitalins Banner, hvorpaa der var malet en gylden Hane, hvorefter der lyste 20 Mil til alle Kanter, naar Solen skinnede paa den (50).

Kampen begynder nu. Baldvin er den første, for hvem der flyder Blod, han kaster en Hedning af Sadeln og fælder ham død til Jorden. Der kæmpes paa begge Sider med vekslede Held, den stolte Segun fældes til Jorden af Baldvin, til stor Glæde for Franskmændene. Kong Margamar rider derpaa imod en Franskmand og fælder ham død af Hesten, og bemægtiger sig denne. Guitalin takker ham herfor, og ønsker, at ~~det~~ maa gaa flere saaledes (51). Karl Magnus møder i Striden Guitalin og kaster ham af Hesten. Hans Faderbroder Estorgant kommer ham til Hjælp med mere end 10 Tusinde. Dennes mærkelige Hest beskrives. Den havde før været i en Rises Besiddelse, den var født i et Bjerg, hvor en Slange havde opfodt den ved sin Die. Den aad ikke Korn, som andre Heste, men friskt raat Kjød. Vikinger havde taget den i Bjerglandet og dræbt alle dens Vogtere, og siden havde de solgt den for 20 Borge og 20 Stæder med alt tilliggende Land. Den var paa den ene Side af Ryggen sort, paa den anden Side abildgraa, havde et smukt Hoved, og syntes ligesom blomsterfarvet over hele Legemet; dens Top var saa sid, at den naaede ned under Hovskjegget, og den syntes at være af Guldfarve. Estorgant rider hen til Guitalin og sætter ham op paa en anden Hest, og fælder derpaa flere Franskmænd, til stor Sorg for Karl Magnus. Tilsidst kommer dog Baldvin til og bader sit Sværd i hans Hjerteblod. En Stund have nu atter Saxerne Overhaard, og 50 Riddere storme ind paa Baldvin, som nu ogsaa maa af Hesten. Karl Magnus iler ham til Undsætning. I en Kamp med Kong Margamar strax efter overmander Baldvin denne, springer op paa hans Hest, og taler nu haarde Ord til Hedningerne og er bister som en Løve. Guitalin sætter Hornet for Munden og blæser, og nu kommer hans Broder Elmidan ud af Skoven med sin Hær og tuder i sit Horn (52). Ved denne Hornblæst vækkes Rollants Opmærksomhed, han aner, at Karl Magnus behøver hans Hjælp, og rider afsted til Kampen, som nu fornyes. Elmidan blæser i sit Horn, saa at alle Fjelde i Nærheden bæve. Rollant faar Lyst til Hornet, han rider frem og møder Elmidan, giver sig tilkjende for ham, og en heftig Kamp begynder imellem dem. De styrte begge af sine Heste og kæmpe til Fods, og Enden bliver, at Rollant hugger Hovedet af Elmidan, og tager hans Horn og Sværd. Rollant sætter nu Hornet for Munden og blæser 3 Gange, og nu vide alle Kristne og Hedninger, at han har overvundet Elmidan. Guitalin flygter, og Rollant forfølger de Flygtende (53). Baldvin kalder trende Gange paa Guitalin og beder ham bie. Guitalin vender sin Hest, de ride mod hinanden og styrte begge af Hestene, og kæmpe nu til Fods. Tilsidst overgiver Guitalin sig til Baldvin (54).

Guitalins Sønner redde sig nu til sin Faders Leir, og skyldte de raske Heste sin Frelse. Sibilia spørger dem om Tidender. De fortælle, at Guitalin er tagen til Fange, men Elmidan og Margamar dræbte. Dronning Sibilia flygter nu med sine Sønner ud af Landet. Baldvin overgiver Guitalin til Rollant. Guitalin fælder Rollant til Fode og beder om ikke at blive ført frem for Karl Magnus. Rollant betyder ham, at han maa følge med til Paris, for der at faa sin Dom, om han skal leve eller dø. Karl Magnus lader Saxland kristne og indsætter Høvdinge til at styre Landet. Ved Hjemkomsten til Frankrig dømmes Guitalin til Fængsel, en Lænke lægges paa hans Fødder, der er saa tung, at ikke fire Mænd kunne bevæge den. Bedre havde det været for ham at fælde i Striden, end at leve med slig Skam og have Døden i Vente. I dette Fængsel lod han sit Liv (55).

VI.

Kong Karl Magnus holder Jul i Paris i Slottet Lemunt med sine Jævnninger; der kommer paa Tale at drage med Hær til Spanien mod Kong Marsilius, naar Aaret er saa vidt fremskredet, at Hestene kunne finde det tilstrækkelige Foder paa Veien. Imidlertid kommer en Hedning fra Syrland, Garsia, ridende til Kongens Hal og møder paa Veien tre af Kongens Mænd, hvem han spørger efter deres Herre, læggende til, at han tjener den Konge, der ikke skatter dem højere end en Spore. Disse vise ham da Vei til Kongen, hvem han kan kjende paa det hvide Skjæg, og beskrive tillige for ham Rollant og Oliver, som han vil finde ved hans Side. Hedningen ønsker alt Ondt over Karl Magnus (1). Han fremtræder da for Kongen, siger hvem han er, og erklærer ingen Hilsen at have til ham fra sin Herre, udstøder Forbandelser over ham og Rollant, hvem han æsker til Tvekamp, vis paa at skulle overmande ham. Rollant smiler ad hans pralende Ord, og tillader ham at bruge hvad Ytringer han vil, da ingen Overlast derfor skal ham vederfares, og tilbyder ham Tvekamp om 8 Dage. Hedningen bruger atter store Ord, og roser sig af med sit Sværd (Curere, Cured) for 8 Maaneder siden at have fældet tusinde Fransk-mænd. Rollant spørger, hvor det fandt Sted. Han fortæller da, at Rom, Karl Magnus's gode Stad, var ødelagt, og utallige Mennesker der vare dræbte, og han selv havde brugt sit Sværd saa godt, at hans Arm i 9 Dage derefter var hoven. De Tilstedeværende fare nu op, og Estor de Langres styrter ind paa ham med en Stav, men Rollant tager sig af ham og erklærer sig som Borgen for hans Sikkerhed. Imidlertid har en Ridder fra den hellige Gileps (Giles) Stad, d. e. en Provençaler, lurt sig paa ham bagfra og kaster ham til Jorden; han er dog snart igjen paa Benene og hugger Hovedet af Ridderen, saa det triller frem for Kongens Fødder. Fransk-mændene fordrer nu hans Død, og Hedningen laver sig til at forsvare sig til det Yderste, men efter Formaninger fra Kongen og Rollant, overgiver han tilsidst sit Sværd til denne sidste, og opfordres af ham til at fremkomme med sit egentlige Ærinde (2). Hedningen fremtræder da for Kongen, og erklærer at hans Ærinde fra Kong Garsia er, at omvende Karl Magnus til Hedendommen, og dersom han falder til Føie, vil han benaade Karl Magnus med Normandi og alle Havne i England, Rollant skal faa Rusland, Oliver Slavonien, men Frankrig har han bestemt for Floriz, Søn af Alie hin røde Konge, denne skal have Frankrig, og hans Arvinger efter ham. Karl Magnus opfordrer sine Høvdinger til at ytre sig i denne Anledning, og alle svare enstemmig, at de aldrig ville taale, at Hedningerne faa fast Fod i Frankrige, og naar de træffe Kong Garsia paa Kamppladsen, skal han ikke slippe derfra med Livet. Herpaa svarer Hedningen med Naan. Hertug Nemes spørger derpaa, hvor de da skulle støde sammen med Garsia, og om denne virkelig drister sig til at holde Slag med Kong Karl Magnus. Hedningen svarer, at Garsia har 100 Tusinde tappre, vel bevæbnede Mænd, og at de skulle træffe ham i Lombardiet ved hans Stad Abilia, der ligger mellem tvende Vande, skjønt han tvivler paa, at mange af Karl Magnus's Mænd tør kjæmpe for ham der. Men hvad Nemes angaar, raader han ham som gammel og skrøbelig at forblive hjemme og passe paa Paris og sine andre Stæder og Slotte, at ikke Krager og Skader og andre urene Fugle skulle antaste dem (3). De heftige Ytringer af Otvel (det er Hedningens Navn) vække Rollants Harm, og han sværger, at han øieblikkelig skulde lide Døden, dersom han ikke selv var Borgen for hans Liv. Otvel opfordrer Rollant til at bestemme deres Tvekamp til den følgende Dag, hvilket denne

LXXXVII

gaar ind paa. — Karl Magnus vil vide Otvels Slægt. Han nævner som sin Fader Kong Galien den kjække, der har dræbt med sine Hænder ligesaa mange Mænd, som der findes Indvaanere i hele Karl Magnus's Rige; Kong Garsia er hans Frænde og Fernaguli, der raadede for Nazaret, hvem Rollant dræbte, var hans Farbroder, og i Morgen agter han at hævne denne, hvis Maumet vil staa ham bi. Kongen beklager, at en saa gjæv Mand ikke skal være kristen. Karl Magnus befaler derpaa sin Skutilsvend at sørge for hans Herberge og Forpleining, og anbefaler tillige tre af sine Riddere at tage sig af ham (4).

Karl Magnus og Rollant bivaane Messen om Morgen og ofre i Kirken. Derefter egger Otvel i sin Hidsighed Rollant til Tvekampen. Tyve Hertuger iføre nu Rollant hans Rustning og Vaaben, og alle ledsage ham, efter at han har modtaget Karl Magnus's Velsignelse, til Kamppladsen mellem de to Floder Seine og Marne (5). Otvel anmoder derpaa Karl Magnus om Vaaben, Hjelmskjold og Brynje, Spyd og Merke, thi Sværd og Hest har han, de bedste i Verden. Kongedatteren Belesent med sine Damer iføre ham hans Vaaben, og formaner ham ved Afskeden til at forsvare sig godt mod Rollant. Oddgeir danske og Hertug Nemes ledsage nu Otvel til Kamppladsen, hvor Rollant venter ham (6). Karl Magnus stiger op paa Slotstinderne, hvorfra han giver Signal til Kampen. Kjæmperne hugge da drabeligen løs paa hinanden og fælde hinandens Heste. Karl Magnus, i Ængstelse over den tvivlsomme Kamps Udfald, falder paa Knæ med Bøn til Gud om Seier for Rollant. Rollant opfordrer Otvel til at blive kristen og at modtage af Karl Magnus gode Gaver og hans Datter Belesent. Otvel erklærer den for en Nidding, som lader sig belære af Rollant, og tror selv at være dennes Mester. Striden fortsættes endnu hidsigere (7). Det er nu kommet dertil, at deres Forsvarsvaaben ere aldeles sønderhugne. Fransk-mændene kaste sig nu paa Knæ med Bøn til Gud om Hjælp for Rollant. Gud bønhører dem, og den Hellige Aand daler som en snehvid Due ned over Otvel og virker hans Omvendelse, Hedningen fornægter sine Guder og bekjender Kristus, og de to Kjæmpende falde hinanden om Halsen. Karl Magnus og hans Høvdinger ile med Glæde hen imod dem. Rollant beder nu Kongen om at kristne Otvel og give ham Belesent til Ægte. Otvel døbes i den hellige Marias Kirke af Erkebiskop Turpin, og Kongen holder ham selv under Daa-ben (8). I dette Øieblik kommer Belesent til, hun er deilig mellem Kvinderne som Rosen og Liljen mellem de andre Blomster. Kongen tager hendes Haand og trolover hende med Otvel, og giver ham i Medgift med hende, foruden mange andre Lande, hele Lombardiet. Belesent giver gjerne sit Samtykke. Otvel beder om Udsættelse med Bryllupet til han har erobret Lombardiet og Attilia og fældet Kong Garsia og alle dem af hans Folk, som ikke ville antage Kristendommen. Efter et prægtigt Aftensmaalid begiver man sig til Hvile om Natten (9).

Ved Dag gry bivaaner Kong Karl Magnus Ottensangen. Derefter stevner han sine Mænd til sig, og paa dette Møde bestemmes, at man skal være færdig til Toget mod Kong Garsias ved Begyndelsen af April Maaned. Kongen sender imidlertid Breve over alt sit Rige for at udbyde almindelig Leding, og hver den, som paa Grund af Sygdom ikke kunde komme, skulde give fire Penninge til den hellige Dionysius's Kirke (10). Der samles sig nu til Paris bevæbnede Mænd i Tusindevis fra alle Karl Magnus's Riger. Den første April, da Græsset var spiret frem paa Marken, drager Kong Karl Magnus afsted mod Kong Garsia, og tager Veien om St. Denis. Kvinderne græde, bande Kong

Garsia og bede Gud om Seier for Karl Magnus (11). Rollant og hans Folk drage i Spidsen, Hertug Nemes er tilbage for at vogte Landet. Belisent ledsager Otvel, ridende paa et Mulæsel, der i Hurtighed ikke stod meget tilbage for en Galei paa Søen. De drage nu gennem Burgundien og over Mundiu-fjeld og komme i Nærheden af Staden Attilia. Her tage de Nattekvarter, sørge for Hestene og pleie de Syge. Karl Magnus er imidlertid ikke ledig, han lader slaas en Bro over Floden. Medens andre efter fuldendt Arbejde gaa hjem til sin Aftensmad, væbne Rollant, Oddgeir og Oliver sig og drage uden de Øvriges Vidende over Broen ud paa Eventyr (12). Imidlertid have ogsaa paa den anden Side 4 Kjæmper væbnet sig, Balsamar af Minan (Ninive), Corsables, Askaner og Klares, og drage ud i lignende Hensigt, de udstøde Trusler imod Rollant og Oliver, især trues Rollant haardt af Klares, som har sin Broder Samson at hævne paa ham (13). Disse støde nu sammen med de tre Jævnninger, der opstaar en Kamp, hvori Hedningerne fældes paa Klares nær, der efter forgjæves Forsøg paa at hævne sine Kammerater tilsidst overgiver sig (14). Idet de nu drage afsted med sin Fange, møde de en Hær af et Tusinde, et Hundrede og syv Riddere. De se ingen anden Udvei for sig end at indlade sig med den store Overmagt, og løslade imidlertid sin Fange Klares (15). Der opstaar nu en heftig Kamp, hvori de tre Jævnninger gjøre Underverker af Tapperhed og fælde mange Hedninger. Disses Anfører, Karmel af Sarabia, rider nu til, skjælder sine Mænd ud, fordi de lade sig kue af 3 Mænd, farer løs paa Oddgeir, hvem han saarer og kaster af Hesten. Rollant ytrer sin Sorg herover. Nu rider Hedningen Alfage frem, en Frænde af Kongedatteren Eesklavenie, der havde skjenket ham et guldsømmet Mærke, han anfælder Oliver og kaster ham af Hesten, dog uden at saare ham. Denne springer rask op paa sin Hest igjen, og Kampen fortsættes til end mere Uleilighed for Fransk-mændene (16). Oddgeir kjæmper nu tappert til Fods med sit Sværd Kurtein, og befinder sig i stor Forlegenhed, men frelses af sin forrige Fange Klares, der endog dræber Høvdingen Moables for hans Skyld. Klares skaffer ham en Hest og lader ham ved tyve Mænd ledsage til sin Kjæreste, den smukke Kongedatter Alfamis. Hun var med to Damer, Gaute og Belamer, gaaet ud i sin Have at drage frisk Luft. Hun tager vel imod Oddgeir, hendes Damer afføre ham hans Vaaben, de pleie hans Saar, bringe ham til Sengs, og give ham af de søde Urter, som Gud satte i den Have, der heder Heilivaag. Han fælder træet i Søvn og vaagner sund og frisk (17). Rollant og Oliver vedligeholde imidlertid Kampen med Hedningerne og fælde endnu 14 af dem, skjønt tvungne at trække sig tilbage for Overmagten (18).

Otvel har imidlertid savnet de tre Jævnninger, Rollant, Oliver og Oddgeir, og aner, hvor de ere dragne hen. Han samler sine og Belesents Skarer, 700 Mand, efter at have opfordret Karl Magnus til at angribe Hedningerne, og de drage alle over Broen. Otvel rider et Pileskud foran sine Mænd, han har over sin Rustning et uskatteagtigt Klæde af fortrinlige Egenskaber, som Ild og Lue ei kan fortære, og som lagt paa en dødelig saaret Mands Legeme, om ei mere deraf end en Penges Værd, øieblikkelig helbreder ham. Han træffer nu Rollant ved en Fiskebæk, og irettesætter ham, fordi han har vovet sig saa faatallig mod Hedningerne, spørger ham, om han agter alene at fortære alle Hedningerne, han tror, at de vilde skaffe dem begge nok at gnave paa. Otvel faar nu Øie paa Oliver, som er haardt betrængt af en hedensk Høvding, han forfølger og fælder denne. Herefter opstaar en heftig Kamp, hvori navnlig Engiler udmærker sig ved at fælde en Mængde Hedninger (19). En Hedning

Drafanz (Arapa) fra Florient egger Klares til Kampen, denne fælder nu Fola-dralemåne (Drol af Alemanne) midt imellem mange Franskmænd. Arapa fælder derpaa Girard af Orliens, men bliver derpaa selv dræbt af Otvel, usgtet han er hans Frænde. Kong Klares fælder mange og trænger sig igjennem Franskmændenes Hær, hvor alt maa vige for ham, og kommer usaaret til sine Folk; han rider afsted med dem til Staden, og møder Hovedkongen Garsias Folk, det var 20 Tusinde, og nu mon Kampen begynde paa ny, dersom Dagen strækker til. Klares hæver atter sit Banner (20). Klares møder nu Otvel, og spørger, hvem han dog er, der i Dag har gjort slig Ødelæggelse paa Kong Garsias Folk. Otvel svarer, at han er Søn af Galien den kjække, hans Moder hed Dia, og at han har antaget Kristendommen, og af Karl Magnus faaet Lombardiet og hans Datter Belesent. Klares formaner ham til atter at ty til Maumet og lover at indlægge et godt Ord for ham hos Kong Garsia. Otvel afslaar det og erklærer, hvis han kan fange ham eller Kong Garsia, at han skal hænge dem i den høieste Galge. Tilslidst enes de om, ved Tvekamp at afgjøre, hvis Magt er størst, Krists eller Maumets. Herefter skilles de. Franskmændene tage sig Natteherberge, pleie sine Syge og begrave de Døde. Otvel iler nu til Karl Magnus og modtages paa det kjærligste af Belesent. Paa Karl Magnus's Side holde Vagt om Natten Hugo og Alemannerne, Hedningerne holde Vagt paa sin Side og blæse i sine Horn hele Natten til Solopgang (21). Kong Klares staar op i Dag gry og væbner sig, hans forskellige Vaaben opregnes. Kongedatteren Alfania ønsker Maumets Velsignelse over ham ved Afskeden. Maumets Billede sættes paa en pragtfuld Marmorvogn og føres over Elven. Klares kommer nu saa nær, at han kan overse Karl Magnus's Hær, og der overkommer ham Ængstelse for Kong Garsias Skjebne (22).

Karl Magnus staar tidlig op om Morgen og begiver sig til Kamppladsen, ledsaget af Rollant, Oliver og Otvel, og en Mængde andre Mænd. En Ordvexling opstaar mellem ham og Klares, hvori denne fortæller ham, at han aldrig vil gjenne Frankrig, og at Kong Garsia har skjenket hans Rige og Krone til den tappre Ridder Florient fra Subalis. Otvel beder ham opgive sine pralende Ord, han skal værges Kongens Sag med Vaaben (23). Franskmændene iføre nu Otvel Rustning, og de tolv Jævnere ledsage ham til Kamppladsen (24). Otvel møder nu Klares, og er efter Aftale kommen i Tvekamp at bevise Kristi Magt over Mahon (Maumet), og raader ham til at tro paa Marias Søn og fornægte Maumet. Klares afslaar dette, og begge ride nu mod hinanden, og begges Spydkraft sønderbrydes i Sammenstødet, og efter at begge have tildelt hinanden store Saar, fældes Klares tilslidst af Otvel. Kong Garsia havde sendt 3 Riddere til Kamppladsen for at tage Otvel til Fange, disse blive overvundne af Rollant, Oliver og Ermoen. Karl Magnus byder nu Franskmændene rykke mod Staden, Hedningerne flygte. Kong Garsia og Otvel træffe sammen, den sidste opfordrer Kongen til at antage Kristendommen og at underkaste sig Karl Magnus; da han vægrer sig herved, fælder Otvel ham i Kampen. Faa af Hedningerne undkomme (25). Oddgeir danske skjenker Alfanie Kongedatter Pardon og dem der førte ham til Staden, da Hedningerne tog ham, derpaa iler han til Karl Magnus, og modtages med Glæde af ham og hele Hirden. Derefter feirer Karl Magnus Otvels og sin Datter Belesents Bryllup. Bryllupet staar en halv Maaned, og der vanker Drik og Morskab, som sjelden findes i de nordiske Lande. Derefter drager Karl Magnus hjem til Frankrig, men Otvel bliver efter, og med ham en stor Mængde Riddere.

VII.

En Dag som Karl Magnus har samlet alle sine Mænd om sig og sidder med sin Dronning under et Oliventræ, spørger han hende, om hun vel veed nogen anden Konge i Verden, hvem Krone og Rustning klæder og anstaar saa vel som ham. Dronningen svarer noget uforsigtig, at hun veed En, der er aneligere mellem sine Mænd og som bærer sin Krone høiere. Herover fortørnes Kongen, og uagtet Dronningen ved Undskyldninger og Knæfald søger at stille hans Vrede, truer han hende tilsidst til at navngive, hvem hun mener. Hun nævner da Kong Hugon, Keiser i Miklagard, hvis Rige strækker sig lige til Kappadocien, og mellem Frankrig og Antiochien kan ingen stilles ved Siden af ham undtagen Karl Magnus. Kongen kalder nu sine Mænd til sig og meddeler dem sin Beslutning at drage til Jerusalem for at besøge den hellige Grav, og at han tillige vil lægge Veien om Miklagard for at træffe den Konge Dronningen har omtalt (1). Karl Magnus gjør sig nu rede med sine Mænd, de iføre sig Pilgrimsdragt og begive sig afsted og komme til Jerusalem. Ankomsten der gaar Karl Magnus og de tolv Jævnninger med ham til Kirken Paternoster, hvor vor Herre selv og hans tolv Apostle sang Messe. Karl Magnus og hans Jævnninger sætte sig der i Kirken paa de samme Stole, som vor Herre og hans Apostle havde benyttet. En Jøde kommer til Kirken og gribes ved dette Syn af Forførelse og iler til Patriarken med Bøn at blive døbt, da han i Kirken har seet Gud selv og hans tolv Apostle. Patriarken stævner alle sine Geistlige til sig og gaar i Procession til Kirken, hvor Karl Magnus ved hans Komme reiser sig, gaar ham i Møde og kysser ham. Derpaa forklarer han Hensigten med sit Komme, at søge Reliquier. Patriarken ønsker ham velkommen, og erklærer, at han nu, da han har siddet paa vor Herres egen Stol, herefter skal kaldes Overkonge over alle jordiske Konger. Kongen faar da mange kostelige Reliquier, som samtlige opregnes (f. Ex. den hellige Simeons Arm, Lazarus's Hoved, af den hellige Stephanus's Blod, af Jomfru Marias Melk). Han lader gjøre et kostbart Skrin, hvor han gemmer disse kostelige Klenodier, efter at mange Undergjerninger i Forveien ved dem ere skeede. Hernæst lader han en Kirke bygge og opholder sig derefter fire Maaneder i Byen. Han melder derpaa Patriarken sin Afreise, og denne formaner ham til at være en stærk Støtte for Kristendommen mod Hedningerne (2). Patriarken ledsager dem til Jerico, hvor han tager Afsked med dem, og de drage den lige Vei til Miklagard. Paa Veien ske mange Jertegn ved de Helligdomme, som Kongen fører med sig (3).

Karl Magnus kommer nu til Miklagard, og træffer der Kong Hugon, som er i Færd med at pløie; hans Plov er af Guld, og han udfører denne Syssel siddende paa en Guldstol og drivende sine Øxne med en Guldvaand. Kong Hugon tager vel imod Karl Magnus, og indbyder ham til at blive der et Aar og at forsyne sig med saa meget Gods, som han kan ønske. Karl Magnus ytrer, at denne kostbare Plov vel maatte gemmes omhyggeligt. Hugon svarer, at om den end laa der syv Aar, vilde ingen forgribe sig paa den. Villifer af Orenge (Vilhelm af Oranien), ønsker, at han og Bertram havde Ploven i Frankrig, da skulde de nok ikke spare den. Hugon fører nu Karl Magnus til sin Hal. Denne er overordentlig pragtfuld, Taget bemalet med forskellige Sagaer; den er rund, en Stolpe hæver sig i dens Midte, som hele Hallen hviler paa, og omkring denne staa hundrede mindre Stolper, alle forgyldte, og paa hver af dem er anbragt en Barneskikkelse af Kobber med et Elfenbenshorn for Munden. Da Stolperne ere hule inden i, trænger Vinden

op i dem nedenfra, og ved en særegen Mekanisme frembringe Barnebillederne vidunderlige Toner gennem Hornene og strække Fingrene smilende ud mod hverandre, som vare de levende. Karl Magnus sanner nu sin Kones Ord om Kong Hugon. Nu opstaar en skarp Vind, Hallen dreier sig nu rundt som et Møllehjul under Toner som af Englesang. Karl Magnus undres og forfærdes over alt dette, og han og hans Mænd kunne ikke holde sig paa Benene. Hugon beroliger dem, idet han forsikrer dem, at Vinden vil stille af mod Aftenen, hvilket ogsaa sker (4). Ved Aftensbordet kan ikke Oliver vende sit Blik fra Keiserens Datter, der er deilig som en Rose og Lilje. Der opvartes med mange herlige Retter af Dyr- og Fuglevildt, som Hjorte, Vildsvin, Træner, Gjæs, Høns, Paafugle, Ænder og Svaner, og med Mjød og forskjellige Slags Vin, og Gjæsterne underholdes med Musik af forskellige Instrumenter. Efter sluttet Maaltid fører Keiseren Karl Magnus og hans Jævnninger til et prægtigt Kammers, hvor der ere Senge af Kobber forgyldt, med gode Sengklæder (5).

I dette Hus er der en hul Stenstolpe, i hvilken Keiseren har anbragt en Mand, der skal lægge Mærke til, hvad Franskmændene tage sig fore om Natten. Saa snart de ere komne i Seng, begynde Franskmændene, efter sin Vis, at more sig med lystig Skjemt, og Karl Magnus foreslaar, at hver af dem skal nævne en Idræt, som han vil udføre den følgende Dag i Miklagaard, og Karl Magnus gjør da selv Begyndelsen. Han vil at Keiseren skal iføre sin kjæreste Ridder dobbelt Brynje og sætte to Hjelme paa hans Hoved, dernæst skal han sætte ham op paa en fuldkommen brynjeklædt Hest, og da vil Karl Magnus kløve Ridderen og Hesten og hugge Sværdet et Spydskafts Længde ned i Jorden. Rollant vil faa Keiserens Olivanshorn, med dette vil han gaa udenfor Staden og blæse saa haardt, at alle Porte og Døre skulle springe op, og dersom Keiseren tør komme ud, da skal han blæse af ham Haar, Skjeg og alle Klæder (6). Oliver vil hvile hos Keiserdatteren, og dersom han ikke hundrede Gange paa een Nat har sin Villie med hende, maa Keiseren raade for hans Liv. Bernard vil møde 3 Heste i fuldt Løb, løbe over de to og op paa den tredie, og kaste med fire Æbler, medens Hestene ere i fuld Fart, og dersom noget af dem falder ned, da skal han give sit Hoved i Keiserens Vold (7). Villifer vil tage en Guldkugle, som ellers ikke 30 Mænd kunne orke, og løfte den med sin ene Haand, derpaa vil han kaste den mod Stads-muren, saa at denne skal ramle ned fire, 40, Favne paa hver Kant. Oddgeir vil gribe om den Stolpe, som holder Hallen oppe, og vende den om, saa Hallen skal styrte ned (8). Den gamle Nemes vil iføre sig to Brynjer, med dem vil han hoppe fire Favne høiere end Borgens Høide, og derpaa sætte sig ned hos Keiseren og ryste sig saaledes, at alle Brynjeringene skulle springe fra hinanden som brændt Halm. Bæring vil, at Keiseren skal tage alle de Sværd, som findes i Staden, og stikke deres Hjalter ned i Jorden men sætte Oddene i Veiret, derpaa vil han stige op i det høieste Taarn og lade sig falde ned paa Sværdene, saa at disse skulle sønderbrydes, men han selv skal slippe uskadet derfra. Turpin Erkebisp vil bringe Elven, der falder forbi Staden, til at oversvømme hele Miklagard og fylde hvert Hus, hvorved Keiseren vil blive saa bange, at han skal flygte op i det høieste Taarn (9). Ernald vil sidde i kogene Bly, indtil det er bleven koldt, og derpaa staa op og ryste sig, saa at ikke det mindste Grand af Bly skal hænge ved ham. Eimer har en Hat gjort af en Søfisk, den vil han tage paa sig, gaa hen til Keiseren, naar han sidder til Bords, og spise hans Mad og drikke hans Vin op for ham; derpaa vil han

liste sig bagpaa ham og give ham et Nævehug, saa at han skal falde frem over Bordet, og dernæst bringe alle hans Mænd i Haarene paa hinanden (10). Bertram vil faa sig fire Skjolde, med dem vil han drage gennem alle Dale og Skove og skrige saa høit, at det skal høres fire Mil paa hver Kant, saa at alle Hjorte og Hinde skulle flygte ud af alle Skovene, og ligesaa Fiskene af Vandene. Gerin vil tage et Spyd, som er en Mands Byrde, hermed vil han skyde paa to Sølvpenge, som skulle ligge paa Slotstaarnet, saa at den ene skal falde ned, men den anden skal blive liggende ubevæget; derpaa vil han løbe saa raskt, at han skal tage Spydet i Luften, før det falder til Jorden. Naar Franskmændene ere færdige med sit Skryderi, falde de i Søvn. Speideren, som sidder skjult i Søilen, har hele Tiden gjort sine Bemærkninger til deres Ord (11). Han begiver sig nu til Keiser Hugon og fortæller ham om Franskmændenes Præleri. Keiseren vredes herover, og ytrer, at han har fortjent andet af Karl Magnus for sin Gjæstfrihed end Spot og Haan, og hvis de ikke kunne udføre, hvad de have sagt, vil han hugge Hovederne af dem (12).

Den følgende Morgen kommer Karl Magnus fra Kirke med de 12 Jævn-
ninger. Keiser Hugon gaar ham i Møde, forholder ham deres uhøviske Yt-
ringer den foregaaende Aften, og truer dem med Døden, hvis de ikke udføre
sine Idrætter. Karl Magnus anfører til Undskyldning, at de havde taget for
meget til sig af Vin, og at det er de Franskes Sædvane, naar de lægge sig
om Aftnerne, at tale mangt og meget, baade Visdom og Daarskab. Han skal
imidlertid faa vide af sine Mænd, hvad de have talt. Hugon klager over, at
de have beskjemmet ham med sine Ord, og det har været Takken for hans
Gjæstfrihed, men han vil sørge for, at de lade sligt fare for Eftertiden (13).
Karl Magnus gaar med sine 12 Jævnninger hen under et Oliventræ, hvor han
beklager sig over, at Drukkenskabens saaledes skal have bragt dem til at for-
løbe sig. Han lader nu sine hellige Reliquier frembære, kaster sig ned til
Bøn tilligemed de andre Franskmænd, og beder Gud hjælpe dem i denne deres
Forlegenhed. Gud sender da sin Engel, som forbyder dem for Fremtiden at
spotte nogen paa denne Maade, men beder dem dog at være trøstige, da Gud
denne Gang vil hjælpe dem til at udføre deres Idrætter (14). De komme nu
til Hugon og erklære sig beredte til at staa ved sine Ord, dog forholder Karl
Magnus ham det utilbørlige i saaledes at lade en Speider belure deres Sam-
tale. Hugon byder Oliver først udføre sin Idræt, hvis han ikke vil miste sit
Hoved. Han hviler da hos Keiserdatteren om Natten og giver hende hundrede
Kys (15). Den følgende Morgen sander Datteren paa Keiserens Spørgsmaal,
at Oliver har fuldbyrdet sin Villie med hende. Villifer udfører derefter sin
Idræt med Guldkuglen, han skyder den saa haardt mod Stadsmuren, at denne
styrter ned 40 Favne paa hver Kant. Hugon beklager denne Ødelæggelse paa
sin Stadsmur, og anser de Fremmede for Troldmænd. Karl Magnus spørger,
om han vil se udført flere af deres Idrætter. Hugon vil, at Turpin skal fuld-
byrde sin Bedrift, at lede Floden ind i Staden. Dette sker ogsaa, Floden
oversvømmer Enge og Marker, trænger ind i Staden og fylder alle Huse. I
sin Angst flygter Hugon op i det høieste Taarn. Karl Magnus og hans Jæv-
ninger have taget Plads udenfor Staden paa en Vold under et Træ. Hugon
raaber til Karl Magnus og tilbyder at blive hans Vassal og betale ham Skat,
dersom han vil frelse ham fra den truende Fare. Karl Magnus beder da til
Gud, at Vandet maa indtage sit forrige Leie, og Gud opfylder hans Bøn (16).
Hugon indser nu, at Gud er med Karl Magnus, og erklærer sig i hele Hærens
Paahør for hans Vassal. Han ønsker ikke at se flere af Jævnningernes Idrætter,

XCIII

da de udførte ere ham fuldkommen nok. Karl Magnus modtager Lenshøilheden over Hugon, de gaa begge i en høitidelig Procession til Kirken, med sine Kroner paa Hovedet. Hugon bærer sin meget lavere, da Karl Magnus er en Fod og tre Haandgreb høiere end Hugon. Franskmændene blive enige om, at Dronningens Ytring om Karl Magnus, at nogen Konge kunde stilles ved Siden af ham, var ubeføiet, thi paa hele Jordrige findes ikke hans Lige (17). Turpin Erkebisp, som den fornemste af de Geistlige, forretter den Dag i Kirken, og efter endt Tjeneste begive alle sig til Hallen, hvor et glimrende Maaltid er anrettet med de herligste Retter og Vine. Hugon tilbyder Franskmændene at forsyne sig af hans Rigdomme, hvilket dog Karl Magnus afslaar, da de allerede have nok. Ved Afskeden give de hinanden gjensidig Foræringer og holder Hugon Stigbøilen for Karl Magnus, medens han bestiger sin Hest, og de kyskes til Farvel. Kongedatteren forsikrer Oliver om evig Troskab, og ønsker at følge med ham til Frankrig, dog meldes der ikke, at hun fulgte med ham denne Gang. Efter mange Møisommeligheder og Strabadser paa Reisen kommer Franskmændene hjem (18). Der er stor Glæde i Paris ved Karl Magnus's Hjemkomst. Til Kirken St. Denis forærer han Frelserens Tornekroner og den Nagle, hvormed han blev korsfæstet, og mange andre Helligdomme, og andre Reliquier skjenke han til andre Steder i sit Rige. Dronningen faar Tilgivelse for sine uforsigtige Ord (19).

VIII.

Hernæst drager Karl Magnus til Spanien, hvor han i 7 Aar underlægger sig alt langs Havet, saa at der ikke findes en Stad eller Borg, som jo er i hans Magt, undtagen Saraguze, der ligger paa et Fjeld. Der hersker den hedenske Konge Marsilius (1). Denne kalder til sig sine Hertuger og Jarle, forestiller dem sin betrængte Stilling og æsker deres Raad. Ingen svarer ham undtagen Blankandin, der raader ham at sende Karl Magnus kostbare Gaver, at tilbyde sig at antage Kristendommen, og i den Anledning indfinde sig hos ham til Michaels Messe, da han tillige skal hylde ham som sin Lensherre, for herved at bevæge ham til at drage tilbage til Frankrig. Dersom han forlanger Gidsler, maa man sende ti eller tyve, iblandt dem en af Marsilius's og Blankandins egne Sønner. Dette Raad antages (2). Marsilius sender nu ti af sine kløgtigste Mænd, Blankandin som deres Formand, de skulle med Oliven-grene i Hænderne, som Tegn paa Fred og Underkastelse, begive sig til Karl Magnus, der beleirer Staden Acordies, og forkynde ham, at Marsilius vil antage Kristendommen og underkaste sig. De drage afsted ridende paa hvide Muler (3). Karl Magnus har just indtaget og ødelagt Acordies, da Sendemændene komme. Han sidder i en Have under Skyggen af et Træ, omgivet af sine Mænd, der more sig med Skak- og Bretspil og Dystrenden. Sendemændene fremsføre sit Ærinde. Da Keiseren har Betænkelighed ved at tro paa deres Ord, byde de Gidsler. Om Aftenen blive de Fremmede overflødig trakterede (4). Den næste Morgen raadfører Karl Magnus sig med sine Baroner om Marsilius's Tilbud. Rollant mener, at man ikke bør fæste nogen Lid til Marsilius, som før har vist sig troløs, da han dræbte Keiserens to Sendebud, Jarlerne Basan og Basilies. Karl Magnus sænker Hovedet og stryger sit Skjæg, og Franskmændene ere alle tause, undtagen Guinelun, der taler for Marsilius's Forslag, da den, der ytrer sig herimod, ikke bryder sig om, hvad Død Franskmændene lide. Nemes taler ogsaa for, at man bør vise Marsilius Skaansel, da han er overvunden, og raader at sende en af Baronerne

til ham (5). Nemes tilbyder sig at udføre denne Sendefærd og forlanger Handske og Stav. Karl Magnus afslaaar hans Tilbud, ligeledes tilbageviser Rollant, Oliver og Turpin, som dernæst tilbyde sig. Han byder nu sine Høvdinger vælge en af Baronerne til denne Færd. Rollant foreslaar nu Guinelun, sin Stedfader. Guinelun bliver nu opbragt paa Rollant og truer ham, men denne ler kun ad hans Trudslar. Han tilsiger Rollant, Oliver og alle Jævnungerne sit bestandige Had. Han ængstes for den samme Skjebne, som overgik Basan og Basilies. Da Karl Magnus rækker ham Brevet til Marsilius, falder dette af Haanden paa ham, hvilket af Franskændene ansees som et ondt Forvarsel (6). Guinelun gaar nu til sit Telt og rustet sig, binder Guldsporer paa og omgjorder sig med sit Sværd Muraglais og bestiger sin Hest Taskabrun, medens hans Frænde Guinimus holder hans Stigbøile. Mange af hans Mænd beklage sig over hans Afreise og ville ledsage ham. Han afslaaar dette og ytrer, at det er bedre, at han dør alene, end at hans Mænd ogsaa skulle opofres (7).

Guinelun rider nu afsted tilligemed Blankandin og de øvrige hedenske Sendemænd. Blankandin omtaler med Berømmelse Karl Magnus's Bedrifter, men anser ham nu for saa gammel, at han ikke kan mangle meget i 300 Aar. Guinelun stemmer i med i hans Lovtaler over Karl Magnus, men dadler Rollant for hans Overmod, og siger, at alt Ondt hidrører fra ham, og han er imod Forliget med Marsilius og vil ikke ende, før han har underkuet alle Folkeslag. Begge blive nu enige om Rollants Død (8). De komme til Saraguze, og Blankandin tager Sendemanden ved Haanden og leder ham frem for Marsilius. Guinelun fremsender sit Budskab, at Marsilius, dersom han antager Kristendommen, skal erholde Halvdelen af Spanien, men hvis ikke, skal han bringes i Lænker til Frankrig og lide den forsmædeligste Død. Marsilius vredes og vil i sin Harmeslaa Guinelun med en Stav, han holder i Haanden. Denne drager sit Sværd og vil forekomme ham. Marsilius lader sig dog berolige af sine Mænd, og indtager atter sit Sæde (9). Guinelun erklærer, at ikke Frygt for Døden skal afholde ham, fra at røgte sit Ærinde. Han kaster sin Kappe af, holder sit dragne Sværd i Haanden, gjentager sit Budskab og overleverer Karl Magnus's Brev. Da Marsilius læser det, fælder han Taarer af Ærgrelse og drager i sit Skjeg, Brevet indeholder nemlig den Fordring, at han skal udlevere sin Farbroder Langelif, som voldte Basan og Basilies's Død, i modsat Fald bliver der intet af Forliget. Langelif fordrer, at Guinelun skal overgives til ham, at han kan give ham den fortjente Død for hans Stortalenhed. Guinelun sætter sig til Modværge (10). Marsilius samles med sine Høvdinger til Raadslagning, og Blankandin aabenbarer ham, hvad han har aftalt med Guinelun. Han henter derpaa denne, og Marsilius undskylder sin foregaaende Hefthighed, og giver Guinelun en kostbar Kappe i Foræring, og byder ham andre Gaver. Han taler derpaa om Karl Magnus's høie Alder, 200 Aar, og om hans Reiser og Erobringer. Guinelun berømmer høit Karl Magnus, hvis Venskab han ikke vil miste, men saa længe Rollant, Oliver og de andre Jævnninger leve, vil han ikke slaa sig til Ro (11). Marsilius tror med 400,000 Riddere at kunne overmande Karl Magnus. Guinelun erklærer dette for en Umulighed, det er bedre, at han sender ham Foræringer og Gidsler, da vil han drage tilbage til Frankrig og lade Rollant tilbage med 20,000 Mand, disse vil Marsilius tilsidst kunne faa Bugt med. Naar Rollant er falden, da vil Spanien faa Fred og Ro. De sværge hinanden Eder paa Maumets Lovbog (12). Flere hedenske Høvdinger forære Guinelun Vaaben. Dronning

Baimunde giver ham to kostbare Smykker til hans Kone. Guinelun begiver sig paa Hjemveien, medtagende Gods og kostelige Gaver til Karl Magnus (13).

Karl Magnus er nu kommen til Staden Valterne. Da han, efter at have hørt Messen tidlig om Morgenens tilligemed Rollant, Oliver, Nemes og andre Høvdinger, skal sætte sig til Bords, indtræffer Guinelun. Han bringer Nøglerne til Saragze, og beretter, at Marsilius sender store Rigdomme og 20 Gidsler; Langalif er med 100,000 Mand, for ikke at paatvinges Kristendommen, flygtet til Havet, hvor han har indskibet sig, og er total forlist; Marsilius vil lade sig kristne og i alt efterkomme Karl Magnus's Villie. Franskmændene bryde nu op og marschere til Runzival, hvor de tage Natteherberge. Hedningerne forberede imidlertid sin svigefulde Plan (14). Om Morgenens efter holder Karl Magnus Husthing med sine Mænd. Her bliver det efter Guineluns Forslag bestemt, at Rollant skal lades tilbage at vogte Landet, skjønt Keiseren meget nødig gaar ind derpaa. Rollant beder om Karl Magnus's Bue, og lover at den ikke skal falde af Haanden paa ham, som Handsken (eller Brevet) faldt af Haanden paa Guinelun. Rollant vil lade sig nøie med 20,000 Mand, og beder Keiseren reise og være ubekymret for hans Folk (15). Rollant, Oliver og de 12 Jævninger med 20,000 Mand ere nu tilbage i Runzival, Valter Jærl stilles som Forpost og har en Fægtning med Kong Amalre af Balverne (16).

Karl Magnus rider nu tilbage til Frankrig med sin Hær over høie Fjelde og gjennem mørke Dale, og saa trange, at i en Strækning af 15 vælske Mil kunde man høre Larmen af deres Vaaben. Ved Skilsmissen fra Rollant kunde Ingen tilbageholde Taarerne, og allermindst Karl Magnus, fordi han havde en Anelse om Guineluns Svig. Hertug Nemes spørger om Grunden til hans store Kummer. Han fortæller, at Guds Engel havde vist sig for ham om Natten og sønderbrudt et Spydskæft mellem hans Hænder, deraf veed han, at Rollant er svegen, og mister han ham, bliver det et uerstatteligt Tab for ham (17).

Marsilius rustet sig nu og samler i 3 Dage 400,000 Mand. Hans Søstersøn faar Lov til at kjæmpe med Rollant, og 12 Andre af Marsilius's Folk skulle stilles imod de 12 Jævninger. Der opregnes nu flere af de Hedninger, der brænde af Begjærighed efter Kamp med Rollant og Jævningerne (18, 19, 20). Oliver betragter Hedningernes overlegne Antal, og ser, at de Kristne have en liden Styrke at stille imod dem, han beder derfor Rollant blæse i sit Horn, for at Karl Magnus kan blive hans Nød vær og vende om med sin Hær. Han gjentager denne Anmodning 3 Gange, men Rollant afslaar den hver Gang, da han anser det for en Skam at benytte denne Udvei. Oliver mener, at det ikke under disse Omstændigheder kan lægges nogen til Last, da Hedningernes Antal er saa stort, at alle Bjerge og Dale ere opfyldte med dem (21). Rollant, Turpin Erkebisp og Oliver holde opmuntrende Taler til sine Folk (22). Marsilius's Søstersøn rider frem og haaner Franskmændene, men fældes af Rollant. Falsaron, Marsilius's Broder, vil hævne sin Søstersøn og rider imod Oliver, men fældes af denne. Turpin kaster derpaa Kossables død af Sadlen. Nu ere da 3 af de ypperste Hedninger, som havde bestemt sig til Kampen mod Rollant og Jævningerne, faldne (23). Kampen fortsættes med Heflighed, flere hedenske Høvdinger fældes, Rollant, Oliver og Turpin ere altid i Spidsen (24, 25). Mange Undertegn ske i Frankrig, ved Middag bliver der mørkt som om Natten, alt som Forbud paa Rollants Fald. Ved Runzival er der saa mange Døde, at af 100,000 Mand undkommer kun een, Margariz, som melder Marsilius Hedningernes Nederlag (26).

Nu begynder den anden Kamp. En Hedning Klibanus fælder Jarlen Engiler, hvis Død hævnnes af Oliver (27). Nu falder ogsaa Hertug Samson for Valdebrun, som til Gjengjæld bliver kløvet tvertigjennem af Rollant. Malkus fælder Angseis (28). Denne sønderhugges af Turpin. Nu falde fremdeles 4 af Jævningerne, Rollant hævner dem, og intet kan modstaa hans Sværd. Hedningerne maa atter sande Franskmændenes Tapperhed, flygte og melde Marsilius sit Nederlag (29).

Marsilius rustet sig nu til den tredje Kamp, og rykker ud med en Hær, bestaaende baade af Spaniere og Blaamænd. Turpin begynder denne Gang Striden. De Kristne maa nu ligge under for Overmagten, de have kun faa Folk tilbage. Rollant siger nu til Oliver, at han vil blæse i sit Horn, for at faa Karl Magnus's Hjælp. Oliver erklærer, at det nu vilde være en Skam at gjøre det, havde han før villet lytte til hans Raad, havde det været en anden Søg; dersom han nu blæser i sit Horn, skal Oliver's Søster Auda aldrig hvile i hans Arme. Havde han før fulgt hans Raad, vilde Marsilius have været fangen, Ulykken maa han tilskrive sit Egensind (30). Turpin hører deres Ordvexling, han forestiller dem, at Hornblæsen nu lidet kan hjælpe dem, men at den dog kan kalde Karl Magnus tilbage for at hævne dem paa Marsilius og hans Folk og drage Omsorg for deres Lig. Rollant sætter nu Hornet for Munden og blæser, saa at man kan høre det 15 franske Mile. Karl Magnus og hans Mænd høre det, Guinelun benægter det. Rollant blæser anden Gang, saa at Blodet flyder ham af Munden og hans Tindinger briste. Karl Magnus bemærker nu, at Rollant ikke vilde blæse saaledes, hvis han ikke var stedt i Nød. Guinelun svarer spottende, at Karl Magnus snakker som et Barn, skjønt han er gammel og graa af Alderdom. Nemes vil, at man skal ile Rollant til Hjælp. Karl Magnus lader nu blæse i sine Lure, og byder sine Mænd at ruste sig. Han overgiver Guinelun til sin øverste Kok, der sætter ham op paa en Hest, med Ansigtet vendt mod dennes Hale, og fører ham under Pidske- og Næveslag til et Fangehul. Herefter drage Franskmændene tilbage for at komme Rollant til Undsætning (31).

De fleste Kristne ere nu faldne, og Rollant ytrer, at det anstaar de Øvrige at lade sit Liv ved Siden af dem. Han rider imidlertid ind mellem Hedningerne og dræber 25 efter hinanden, og opfordrer de andre til Flugt, hvis de ikke ville dele hines Skjebne. Senere hugger han Haanden af Marsilius og fælder hans Søn. Nu flygter Marsilius (32). Paa Kamppladsen bliver tilbage Langelif med 60.000 Blaamænd, han hersker over Kartagia, Afrika, Etiopia og Gamaria. Langelif rider mod Oliver og støder sit Spyd igjennem hans Ryg. Oliver har nu faaet sit Banesaar, han hugger imidlertid med sit Sværd Atakle (Hauteclair) til Langelif i Hovedet og slænger ham død af Hesten. Herpaa rider Oliver frem mellem Hedningerne og hugger rasende til begge Sider, han møder nu Rollant, hugger til denne og kløver hans Hjelm, da han for Blod ikke kan se ud af Øinene. Da Rollant spørger, hvi han gjorde dette, beder Oliver om Tilgivelse, da han ikke har kunnet se ham, og da han føler Døden nærme sig, stiger han af Hesten, falder paa Knæ og beder Gud om Tilgivelse for sine Synder, lægger sig paa Jorden og dør. Rollant gribes af Afmagt, da han ser sin Vens Død, men sidder saa fast i Stigbøilerne, at han ikke kan falde af Hesten (33). Alle ere nu faldne paa Rollant, Turpin og Valter nær. Denne sidste er gjennemboret af mange Spyd, men han vil, siger han til Rollant, dyrt sælge sit Liv. Disse tre fælde nu i kort Tid 1000 Riddere. Imidlertid falder Valter. Der blæses nu i 1000 Horn, og

det er Karl Magnus, der nærmer sig med sin Hær. Mange Hundrede af Hedningerne storme nu ind paa Rollant og Turpin, disse værges sig endnu kjækt og dræbe 20 af dem. Hedningerne berede sig nu til Flugt, da de høre, at Franskmændene ere i Anmarsch, de kløve imidlertid Rollants Skjold og Brynie og fælde hans Hest, og flygte med den Ytring, at Rollant har overvundet dem alle (34).

Rollant er nu til Fods, han gaar hen paa Kamppladsen for at opsøge sine faldne Kammerater, han bringer dem alle hen til Turpin Erkebisp. Til sidst finder han ogsaa Oliver, hvem han trykker til sit Bryst, og synker derpaa afmægtig om af Sorg. Turpin tager da Hornet Olivant og vil ile efter Vand til Rollant, men kan paa Grund af Saar og Blodtab ikke komme af Stedet og styrter død om. Rollant kommer nu til sig selv, da han ser Turpin ligge henstrakt død paa Jorden, hæver han Hænderne mod Himmelen og beder Gud være ham naadig paa Dommens Dag. Han mærker nu sin nære forestaaende Død, han beder Gud sende sig sin Engel Gabriel, vender sig mod Spanien, gaar op paa en Høi, hvor han sætter sig under et Træ mellem fire Marmorstene, og falder i Afmagt (35). En Hedning ligger paa Valpladsen, han har anstillet sig død, men reiser sig nu op, gaar hen til Rollant, griber Sværdet Dyrundale, sigende at han vil have det med til Arabien, han tager derpaa hans Horn i sin Haand og ryster hans Skjæg. Herved kommer Rollant til sig selv, vrister Olivant af Haanden paa Hedningen og giver ham dermed et Slag i Hovedet, saa at han styrter død til Jorden. Rollant føler nu Døden nærme sig, han gaar hen og hugger Dyrundale i Klippen, men Sværdet bliver helt. Rollant roser dets Egenskaber, Karl Magnus har faaet det sendt af Gud ved hans Engle, han opregner alle de Bedrifter, han har udført dermed, og alle de Helligdomme, som ere indsluttede i dets Hefte, og vil derfor ikke at Sværdet skal komme i Hedningernes Magt. Til sidst strækker han Hænderne mod Himmelen, beder Gud om Tilgivelse for sine Synder og opgiver sin Aand. Gud sender sine Engle Michael, Gabriel og Raphael for at bringe hans Sjæl til Paradiset. (36).

Karl Magnus kommer nu til Runzival, hvor han finder Jorden oversaaet med døde Kristne og Hedninger. Han kalder sine Jævnninger ved Navn, men ingen svarer. Karl Magnus's og hans Mænds Sorg er stor. Hertug Nemes gjør nu opmærksom paa, at man i en Afstand af to Mile kan se Støvet af de flygtende Hedningers Marsch. Karl Magnus efterlader 3 Jarler med 1000 Mand at tage Vare paa de Døde, og sætter efter Fienderne. Da Aftenen nærmer sig, stiger han af Hesten, knæler ned og beder Gud lade Dagen længes og Natten kortes. En Engel aabenbarer sig og tilkjendegiver ham, at Gud har hørt hans Bøn, Dagslyset vil ikke svigte ham i Kampen, og han skal kun med Iver fuldbyrde sin Hævn paa det hedenske Folk. Han forfølger nu Hedningerne, og fælder dem til begge Sider. Hedningerne standses i sin Flugt af en Flod, de paakalde sine Guder Terrogant, Apollo og Maumet om Hjælp, og styrtede sig i Vandet; nogle synke til Bunds, nogle drive døde til Lands, og de der ere tilbage blive dræbte. Karl Magnus kan ikke denne Aften komme tilbage til Runzival, og Franskmændene tage sit Natteherberge der, hvor de nu befinde sig (37). Karl Magnus affører sig ikke sin Rustning, han har sit Skjold ved Hovedet og sit Sværd Jouis om sig. Han falder i Søvn af Mødighed, og en Engel støtter hans Hoved om Natten. Han drømmer 3 Gange. Han synes at være ude i et forfærdeligt Uveir, Storm, Regn, Sne og Lyn, og at hans Folk anraaber ham i sin Skræk om Hjælp, da deres Vaaben ødelægges af Uveiret. Anden Gang

XCVIII

synes han at befinde sig midt imellem en Mængde vilde Dyr, der ville fortære hans Mænd; da han iler dem til Hjælp, angriber en Løve ham og faar begge hans Ben i sin Mund; det forekommer ham usikkert, hvem af dem der bliver den Seirende. Tredie Gang synes han at være hjemme i Frankrig i sin Hal, hvor han har Lænker paa sine Fødder; han ser 30 Mænd fare til Staden Ardena, hvilke tale sig imellem og sige, at Karl Magnus er overvunden og vil aldrig herefter bære sin Krone i Frankrig (38). Om Morgenen efter rider Karl Magnus med Franskmændene tilbage til Runzival, hvor han finder Rollant liggende mellem fire Stene, med den høire Haand holder han om sit Sværdhefte og i den venstre har han sit Horn Olivant. Karl Magnus stiger af Hesten, kaster sig ned paa Jorden, kysser Rollant og beklager sig over hans Død. Han falder dernæst i Afmagt og ligger som død. Nemes stænker Vand i hans Ansigt og tiltaler ham med opmuntrende Ord, ingen maa elske en Af-død saa meget, at han derover forsømmer sig selv levende. Kongen reiser sig nu op og byder den stærkeste af sine Riddere at bringe ham Rollants Sværd, Denne er ikke i Stand til at faa det løst. Han sender en anden, men med samme Udfald. Endelig sender han 5, der skulle tage i, hver med sin Finger, men forgjæves. Rollants Kraft og herlige Egenskaber rinde nu atter Karl Magnus i Hu, og han falder paany i Afmagt. Nemes bringer ham ved trøstende Tiltale atter til sig selv; hans Mening er, at man ikke vil faa Sværdet fra ham, før en ligesaa god Mand, som han var, tager i Hefset. Karl Magnus holder nu en lang Bøn, reiser sig derpaa og gaar selv hen at tage Sværdet, hvilket da bliver løst. Han tager Hefset af for de kostelige Helligdommes Skyld, og kaster Klingen ud i Vandet langt fra Land, da ingen er værdig at bære Sværdet efter Rollant. Han finder siden de 12 Jævnninger, der alle ligge ved Siden af hinanden, saaledes som Rollant havde lagt dem (39). Han lader Jævnningerne svøbe i Liglagen, men er siden meget bekymret med Hensyn til sine øvrige Mænd, at han ikke kan adskille dem fra Hedningerne. Nemes raader ham igjen til at henvende sig til den, som altid hjælper i Nød, Gud. Han vaager derpaa om Natten i Bøn med alle sine Folk, og beder, at Gud vil aabenbare ham, hvilke blandt de faldne vare kristne. Gud gjør da det Underværk, at de hedenske Lig blive overvoxede med Buske, de kristne derimod ligge utildækkede. Han lader derpaa de Kristne begrave, undtagen Rollant og de 12 Jævnninger, der blive lagte paa Baarer og førte til Arsis, Hovedstaden i Proventa, hvor Ligene blive bisatte og Sjølemesser sungne for dem i alle Stadens Kirker. En stor Sum (1200 Mark veiet Sølv) bliver ofret for deres Lig stedes til Jorde og betydeligt Jordegods skjødes til det Sted, hvor de hvile. Derpaa drager Karl Magnus hjem til Paris, og bærer Sorg i sit Sind, skjønt man ikke kunde mærke det paa ham (40).

Efter at have været hjemme nogen Tid og udhvilt sig efter dette Tog, kalder Karl Magnus sammen alle sit Riges Hædinger for at raadslaa om, hvad der skal gøres ved Guinelun for hans Forræderi mod Rollant og de 20,000 Mand, som faldt med ham ved Runzival. Der bliver talt frem og tilbage, men man kan ikke fatte nogen Bestemmelse, for Hertug Nemes reiser sig og holder en lang Tale, der slutter med det Raad, at Guinelun skal lide den forsmædeligste og værste Død. Dette vinder Karl Magnus's og alle øvriges Bifald. Guinelun bliver nu hentet ud af sit Fængsel, hvor han har hendsiddet i Lænker, og bindes mellem to vilde Heste, der slæbe ham viden om Frankrig, saa at han dør med et sønderlemmet Legeme. Herefter lader Karl Magnus frede og styrke sit Rige, sætter Mænd til at styre i sine Lande og til

XCIX

at rydde sine Fiender af Veien. Siden skal Karl Magnus have havt mange Kampe, men seiret i faa, skjønt han beholdt sit Rige til sin Dødsdag (41).

IX.

Karl Magnus har engang dræbt en Konge og erobret hans Stad. Denne Konge har efterladt sig en ung og smuk Kone og to Sønner. Hos Karl Magnus er den Gang en herlig Mand ved Navn Vilhjalm Korneis, der i Tapperhed kun har staaet tilbage for Rollant. Til denne har han skjenket det erobrede Rige og Kongenavn og givet ham den unge Dronning til Ægte. En Dag som Vilhjalm falder i Sovn med Hovedet paa sin Kones Knæ, stryger hun sine Hænder gjennem hans Lokker og oplager et grønt Haar i hans Hoved. Ved denne Opdagelse støder hun Hovedet bort med det Udraab: *Fy du Gamle!* Vilhjalm vaagner og springer op fortørnet over disse Ord, og erklaerer, at han vil forlade hende og sit Rige og herefter opofre sig til Guds Tjeneste. Uagtet hendes Undskyldninger og Taarer bliver han ved sit Forsæt, og efter at have anbefalet hende, at hun skal faa sin Broder Reinald til at varetage Riget med sig, kysser han hende til Afsked og rider bort. Han kommer omsider til et Kloster i Sydlandene, hvor han tilbyder Abbeden og Klosteret sin Tjeneste. Dette Tilbud modtages, og han ombytter sin Rustning med Munkehætten. Vilhjalm mærker snart, at Munkene have mere Interesse for verdslig Fordel end Ordensregelen, han gjør Abbeden opmærksom derpaa, men faar Utak til Løn. Naar der kommer Gjæster til Klosteret, er Vilhjalm altid for sig selv, hvilket hine antage finder Sted paa Grund af Misgjerninger (1). En Vinter imod Jul er der Mangel paa Kost i Klosteret. To Veie føre til Kjøbstaden, den ene lang, den anden kort men farlig paa Grund af Røvere. Vilhjalm tilbyder sig at udføre deres Ærinde, hans Tilbud antages, og han faar Lov at drage den Vei, han selv vil. Han spørger, om han faar Lov at værges Klosterets Eiendomme. Nei, det faar han ikke Lov til. Skal han da lade Røverne tage Klæderne af sig uden Modstand? Han skal lade dem tage de øvrige Klæder, kun ikke Skjorten. Han lader sig gjøre et Brogbelte besat med Guld. Han drager nu afsted den længere Vei med en Veiviser og to Asener til Kjøbstaden, hvor de gjøre Indkjøb af Malt og Hvede. Da de skulle begive sig paa Hjemreisen, er Tiden saa langt fremskreden, at de ved at reise den længere Vei ikke kunne naa hjem til Julen, de vælge derfor den kortere Vei og fortsætte paa denne lige til Julen, da de faa Øie paa Klosteret, og de tro nu at have overstaaet al Fare. Vilhjalm gaar foran med en Stav i Haanden, den anden gaar efter og driver Asenerne. Pludselig løber Veiviseren ind paa ham og siger, at Røvere forfølge dem. Han byder ham gaa i Forveien til Klosteret, han vil vente paa dem. Tolv brynjeklædte Mænd indhente ham nu og spørge ham om Navn, han kalder sig Dartiburt. De forlange derpaa det, han fører med sig. Han siger, at det er Klosterets Eiendom, og beder dem for Guds Skyld være fredsommelige, da det er til deres eget Bedste. En af dem slaar ham nu over Ryggen med den flade Sværdklinge. Vilhjalm beder Jomfru Maria om Taalmodighed til at modstaa Fristelsen. De bemægtige sig nu alt det Gods, han har med sig. Abbeden og hans Munke staa ude og se paa dette. Vilhjalm udtaler sin Forundring over, at Røverne tage Provianten fra ham, men ikke bryde sig om de Kostbarheder, han har under sin Munkehætte. En af Røverne kommer da tilbage og slider af ham Brogbeltet, som han erkjender for en stor Kostbarhed, og slaar ham derpaa om Hovedet med det. Nu vredes Vilhjalm, han farer hen til et af Asenerne, river

af det den ene Bov og slaar dermed den nærmeste Røver ihjel, den samme Skjebne har en anden, og de øvrige gribe Flugten. Han gaar nu hen til Asenet, søier Boven til, hvor han har revet den fra, beder til Gud, og strax reiser Dyret sig op i god Behold. Da han nu kommer til Klosteret, finder han Portene lukkede, han bryder dem op, opsøger Abbeden og Munkene, der havde skjult sig af Frygt for ham, og pisker dem til Gavns, den ene efter den anden, idet han beder dem at drage sig denne for deres Ugudelighed vel fortjente Tugtelse til Nytte. Derpaa gaar han sin Vei, og man hører nu ikke mere til ham (2).

Karl Magnus har taget sig meget nær af Vilhjalm's Bortreise, og har gjort mange frugtesløse Forsøg paa at spørge ham op. Han sørger nu over Tabet af Rollant, sine 12 Jævnninger, Oddgeir, Otvel og Vilhjalm, da han selv er gammel og aflægs. Hans Fiender samle nu en Hær for at hævne sig paa ham. Deres Anfører er Kong Madul, Broder af Marsilius, som kjæmpede med Rollant ved Runzival, han falder nu ind i Karl Magnus's Lande, hærjer og ødelægger. Karl Magnus samler ogsaa alle Konger, Hertuger og Jarler, der vare ham lenspligtige, og lader atter anstille Efterforskninger om Vilhjalm baade paa Sø og Land, men alt forgjæves. Han rykker nu imod Hedningerne, men har en langt mindre Hær end dem (3).

Langt syd i Landene ved en Skov bor en Mand Grimaldus med sin Hustru, han er af mere end almindelig Væxt, har stort Skjæg men ikke synderligt Mod, er rig paa Gods, Heste og Vaaben, og driver gjerne selv sin Hjord til Skoven. En Dag træffer han i Skoven en Mand med Munkenhætte paa, et Hoved høiere end ham selv, som spørger efter Nyt. Grimaldus fortæller ham, at stor Rædsel behersker alt Folket, og Karl Magnus er ligeledes forknyt, da hans Høvdinger svigte ham, og det ser ud til, at han vil ligge under i Kampen mod sine Fiender, han savner nu Vilhjalm Korneis og kan ikke faa ham opspurgt, alle have faaet Ordre til at slutte sig til ham, men ingen synes om at fare. Den Fremmede tilbyder sig for godt Naboskabs Skyld at drage i Kampen i Steden for Grimaldus, dersom denne vil udstyre ham med Hest og Vaaben, da hans Lyst staar til denne Færd. De enes om dette, og Grimaldus skal ernære Hesten en halv Maaned med Korn. Til bestemt Tid kommer den Fremmede igjen, han tager nu Grimaldus og hæver ham op i Veiret, og spørger, hvad Kongen tager sig til. Grimaldus svarer, at han agter at levere Slag. Den Fremmede spørger derpaa, om Grimaldus staar ved deres Aftale, hvortil denne svarer Ja. Den Fremmede gaar nu hen til Hesten og sparker til den med Foden, den rokkes ikke derved, derpaa rykker han i Sadlen, og Sadeltoiet holder. Han erklærer Hesten for god. Han tager nu paa sig et sort Skjæg, sætter Hjelm paa Hovedet, og lader intet andet end Øinene komme til Syne af sit Ansigt, omgjør sig med Sværd, tager Spyd i Haand og stiger paa sin Hest, og ser ud som en rigtig Kriger. Han kommer nu til Karl Magnus's Hær og indtager Grimaldus's Plads. Keiseren holder paa Thinget Tale til sine Mænd, hvori han fornemmelig dvæler ved Tabet af Vilhjalm, lover en stor Belønning i Guld til den, som kan give ham Efterretning om denne, samt sin Datter og Jarleværdighed til den, der tilføier Kong Madul Skade, og slutter med at opfordre alle til at gjøre sit bedste i Striden. Grimaldus (d. e. hans Stedfortræder) er i Spidsen for sin Skare, og alle undres over hans Dristighed, da han ikke er bekjendt som nogen Helt. Han rager over alle andre ved sin Høide, han rider saa rask forbi Kongen og saa nær, at dennes Hest vakler, Kongen holder sig til Siden, de se hinanden skarpt i

Øinene, og idet Grimaldus sprænger frem i Hedningernes Fylking, smiler Kongen. Han hugger til begge Sider, fælder den fiendtlige Bannerfører og 7 andre Riddere, og tilsidst nedlægger han den hedenske Konge, hvis Hoved han griber i Luften, og raaber, at nu ere Hedningerne overvundne. Karl Magnus forfølger nu de Flygtende, og kommer derpaa tilbage til Valpladsen, hvor han finder den hedenske Konges Krop, som han lader bringe til sit Telt, og vil opfylde sit givne Ord. Flere Riddere komme nu med et Hoved, som de paa-staa tilhører dette Legeme, men Karl Magnus lader sig ikke narre og siger, at han kjender den, der har dræbt Kongen (4).

Hættemanden og Grimaldus træffe hinanden atter, og hin byder nu denne, at han skal tage Hovedet med sig og ride til Kongen og bede denne gjøre sig til Jarl, men han skal være sin Hustru tro. Han skal ogsaa være rede til at følge ham senere, naar han opfordres dertil. Grimaldus stiger nu paa sin Hest, kommer til Kongen og foreviser Maduls Hoved, der passer nøie til Kroppen, og navngiver sig. Kongen spørger, hvor den Mand nu er, som han før har seet paa denne Hest. Grimaldus siger, at ingen anden Ridder end han har siddet paa denne Hest, og han gjør nu Fordring paa den lovede Belønning. Kongen mærker nu, at Al'eren maa have svækket hans Syn, dersom Grimaldus er den, som rokkede ham paa Hesten. Kongen vil, at han skal sige, hvem der har udført denne Daad, han havde troet at kjende Vilhjalm. Grimaldus gjør Paastand paa Værdigheden, men vil ikke have hans Datter, da han før er gift. Kongen ser nu nøiere paa ham og siger, at det er Frygten, som den Gang har bragt ham til at anse disse Øine for Vilhjalm. Han beder ham sige, hvem der har givet ham Hovedet. Han svarer, at han tog det i Luften, da det feg af Kroppen. Kongen siger endelig, at den vel har anseet sig værdig at raade i denne Sag, som har leveret ham Hovedet, og han spørger nu, hvad han fordrer. Grimaldus forlanger Jarls Navn og tilhørende Værdighed. Dette faar han, og er den ringeste af hans Jarle (5).

Nogle Aar herefter drømmer Grimaldus en Nat, at den Fremmede med Hætten kommer til ham, og beder ham begive sig til Karl Magnus, for sammen med denne at opsøge hans Lig i en Klippehule, som han betegner ham, hvor han har boet 25 Aar. Hans Forlangende er, at Karl Magnus der skal bygge en Kirke. Naar Grimaldus har opfyldt denne hans Begjæring, da vil han have betalt sin Gjæld til ham. Grimaldus vaagner og fortæller sin Kone Drømmen. Hun opfordrer ham til at efterkomme denne Opfordring uden Tøven. Men han er ængstelig for at komme til at forebringe Kongen noget Falskt. Han fælder atter i Søvn, og den samme Mand viser sig igjen, og er nu vred og beskylder ham for Utaknemmelighed, det skal gjælde hans Liv, dersom han ikke adlyder. Han vaagner og fortæller atter Konen Drømmen. Hun beder ham ikke at være Befalingen overhørig. Han vredes over hendes Ord og fælder tredje Gang i Søvn. Atter viser denne Mand sig for ham og er nu meget opbragt, slaar ham med sin Kjepe i Hovedet og siger, at nu skal han miste det ene Øie for sin Forstokkethed. Drømmesynet forsvinder derpaa. Denne Gang adlyder Jarlen, han iler til Karl Magnus og fortæller ham omstændelig denne Aabenbaring. Kongen bryder hurtigt op, de begive sig hen til det angivne Sted, hvor de finde en Mand nylig død, hvis Ansigt vender mod Øst. En herlig Vellugt dufter dem i Møde. Keiseren, som her gjenkjender sin kjære Ven Vilhjalm Korneis, lader hans Lig med Hæder begrave, og opbygger der en Kirke, hvortil han skjenker meget Jordegods og andre Herligheder. Herpaa fratager han Grimaldus Jarlenavnet og sætter ham til

Forvalter der, og han og hans Hustru tjene der Gud, saa længe de leve. Karl Magnus farer hjem til Frankrig med sine Mænd (6).

X.

Keiser Konstantinus i Miklagard gribes af Ængstelse over Karl Magnus's Udraabelse til Keiser i Rom, hidtil har Konstantinopel været den eneste Keiser-residents i Kristenheden. Denne Ængstelse beroliger Karl Magnus ved venlige Breve og ved at befæste Freden mellem Staterne. Ved denne Tid bliver Patriarken Johannes fordrevet af Hedningerne fra Jerusalem og tyer til Miklagard, han ledsages af mange gjæve Mænd. Miklagardskongen tager vel imod ham, men ved at høre Beretningen om Patriarkens Fiender indser han strax, at hans Magt er for liden til at kunne yde denne nogen forsvarlig Bistand, og beder derfor Gud om Hjælp og Raad. Om Natten i Dromme aabenbarer en Engel sig for ham, han byder ham at kalde Frankernes Konge Karolus til Hjælp, tillige fører han frem for ham en fuldvæbnet Ridder, hvis Rustning og Udseende nærmere beskrives, læggende til, at dette er den Gud har udvalgt. Kongen vaagner og takker Gud for dette Syn. Johannes gjøres bekendt hermed, og efter Samraad med ham skriver Kongen et egenhændigt Brev til Karl Magnus, hvori han skildrer det hellige Lands Nød og Patriarkens Forjagelse, og slutter Brevet med fem Vers paa Latin, der gjengives i Oversættelse. Dette Brev kommer Karl Magnus i Hænde og vækker hans dybe Medfølelse for Herrens Grav. Turpin Erkebisp oplæser det i Oversættelse for Folket, som strax ivrig forlanger, at Kongen her skal yde sin Hjælp (1).

Karl Magnus samler en stor Hær, kommer vel og lykkelig over Havet og op til Jorsalaland. Her støder han paa en stor Skov, farlig paa Grund af vilde Dyr. Hæren har ingen Veiviser igjennem denne Skov, da han tror at kunne klare den samme Dag. De overfaldes af Natten og forvilde sig i Mørket. Hæren leirer sig nu under aaben Himmel, og Kongen vaager om Natten i sit Telt og synger sine Salmer. Under dette hører han en Fugl piibe lige over sit Hvilested, dens Stemme er saa høi, at den høres over hele Hæren, og hver Mand vaagner. Kongen vedbliver sin Salmesang, og da det lyser af Dagen begynder atter Fuglen at lade sin Røst høre og siger to Gange til Kongen de Ord: Franskmand, hvad siger du? Kongen staar nu op og klæder sig. Denne lille Fugl flyver nu foran og fører dem hen til den Vei, de havde fulgt den foregaaende Dag. Og nu ere de da hjulpne. Pillegrimme fortælle, at siden denne Tid synge Fuglene i den Skov forstaaelige Ord. Han forjager nu og ødelægger Hedningerne, besøger Jerusalem og drager derpaa nordover til Miklagard. Her afslaa Karl Magnus de mange Gaver, som Miklagardskongen byder ham, han har befriet Landet for Guds Skyld og ikke for verdslig Skjenk. Dog lader han sig endelig bevæge til at modtage af den græske Konge nogle Reliquier fra Kristi Korsfæstelse. Patriarken paalægger alle Franskmændene 3 Dages Faste (2). Karl Magnus skrifter den tredie Fastedag for Biskop Ebrom. Da Biskopen aabner Æsken med vor Herres Tornekronen i, strømmer en saadan Vellugt igjennem Kirken, at alle Tilstedeværende tro sig henflyttede til Paradiset. Karl Magnus kaster sig til Jorden og aaraaber vor Herre om at fornye sine Mirakler. Uopholdelig efter hans Bøn kommer Dug fra Himlen ned over Tornetræet, saa at det begynder at blomstre. Biskopen klipper Blomsterne af og slipper dem ned i et Træk, som Karl Magnus har faaet i Stand. Medens Blomsterne sprang ud, kommer atter den delige Dugt, saa at alle Syge der i Kirken blive friske; blandt dem er der en Mand, som i 20 Aar

og fire Maaneder havde været stum, blind og døv; denne faar sit Syn, idet Tornekronen tages ud, han faar Mælet, da Blomsterne springe ud, og faar endelig sin Hørelse, idet Biskopen berører Blomsterne med Saxen. Biskopen rækker Karret med Blomsterne til Karl Magnus, denne tømmer dem ned i en Handske og giver Karret tilbage til Biskopen, da han nu skal have noget af selve Tornen. Kongen fælder Taarer rørt over Guds Jertegn, og idet han tager imod Tornegaven og har en anden Handske paa rede Haand til denne, vil han give fra sig den første med Blomsterne, rækker Haanden ud og tror at levere den til Biskopen. Dennes Øine ere imidlertid ogsaa blendede af Taarer, og ingen af dem ser klart, hvad den anden foretager sig; Biskopen tager saaledes ikke imod den ham rakte Handske, og denne bliver paa en vidunderlig Maade svævende i Luften en lang Stund. Da Kongen holder Blomsterne af Handsken ned i det for dem bestemte Gjemmested, forvandles de til Manna, som vi kalde Himmelmel. En Mængde Mennesker strømme hen til Kirken, hidkaldte af den søde Duft, idet de udraabe: Her er Paaskedagen, her er Herrens Opstandelse. Karl Magnus faar endnu flere Reliquier, en Del af Herrens Kors, hans Svøbelsebelte og Svededug, Jomfru Marias Serk og Simeons Arm. Det kan vække Forundring, at disse Ting opbevaredes i Miklagard og ikke i Jorsalaland, men det skeede, fordi de her vare mindre udsatte for Ufred af hedenske Folk. Mange i Grækenland prise Karl Magnus's Komme did, thi mangan drikker nu glad i sit Glas, som før laa paa Sotteseng. Mange Jertegnske nu paa hans Hjemreise. Da han kommer til Frankrig, fører han Helligdommene til den Stad, som heder Aquisgranum, hvilken nogle kalde Achis eller Tachin. Her helbredes ogsaa mange Syge. Den 13de Juni indstiftedes som Festdag for disse Helligdomme. I Achis opfører Karl Magnus en Kirke for Jomfru Maria, som han kalder Maria rotunda (3).

Speculum Historiale fortæller, at paa Karl Magnus's Dage forherligedes Sallinus' Biskop i Staden Ambianis (Amiens). Denne Stad var anlagt af Keiser Antoni(n)us Pius, der gav den Navn af en Elv, som flyder i Nærheden, og kaldte den Lambon. Siden opslog Gracianus, Søn af Valentinianus, sin Residents der og kaldte den Ambianis, da den paa alle Kanter omgives af rindende Vand. Her levede Biskop Sallinus, en stor Jertegnsmand. Samtidig med ham var i Ambianis Kong Hisperich, der bekendte sig til Arius's Sekt, han benægtede de tre Personer i Guddommen, og siger, at han vil kunne bringe Sallinus til Enighed med sig i denne Tro. Dette er dog saa langt fra Tilfældet, at Sallinus, saa snart han hører om dette Kongens Udsagn, erklærer at ville sønderrive og opbrænde den Bog, hvori denne Lære findes. Dette Kjætteris Afskyelighed havde Amphilotus (Amphilochius). Biskop i Iconium oplyst, der levede paa Keiserne Theodosii og Archadii Tider. Dreven af sit Had til Arianterne kommer han til Keiser Theodosius, for at bevæge ham til ved Lov at bestemme, at disse Kjættere ingen Forsamlinger maatte holde i hans Rige. Keiseren vil dog ikke gaa ind derpaa. Da han er reisefærdig, gaar han ind i det Herberge, hvor Kongerne vare, her hilser han Theodosius, men lader som han ikke ser Sønnen Archadius. Theodosius, som anser dette for Glemsomhed af Biskopen, raaber efter ham. Biskopen vender tilbage og spørger, hvad der vækker hans Misnøie. Kongen siger da, at han ikke hilse hans Søn. Biskopen siger, at han hædrede Theodosius hans Fader, og det maatte være nok. Kongen tilkjendegiver da, at ingen hædrer ham selv, naar han ikke tillige viser hans Søn den skyldige Ærbødighed. Da udbryder

*) Spec. Historiale kalder ham Salvius.

CIV

Biskopen: Naar du, en dødelig Mand, synes ilde om, at din Søn ikke vises kongelig Ære, hvorledes maa da vel Gud Fader synes om, at hans eenbaarne Søn mister den ham tilkommende Ære i Arianernes Vantro. Heraf fuler Keiseren sig truffen, og han gaar nu i Et og Alt ind paa Biskopens Forlangende vedkommende Arianiterne.

Denne Biskop Amphiloſus var en Støtte for Sallinus i hans Foragt for Arianerne. Sallinus var ivrig i sit geistlige Kald og drog viden om at prædike. Overalt førte han med sig en kostbar Embedsornat, den var snehvid og gjennemvirket med Guld, især udmærkede sig det hans Embedsdragt tilhørende Belte, vævet af rødt Guld og besat med kostbare Ædelstene. En Paaskedag, da han havde forrettet i St. Martins Kirke i Staden Valent, bliver han inviteret til den kongelige Gaardsfoged Girards Hus, hvorhen han lader bringe sine Sager og sin kostbare Biskopsskrud. Denne sidste vækker Gerards Søn Vinigards Begjærlighed, og efter Samraad med Faderen lader han Biskopen tilligemed hans tro Tjenestemand kaste i et underjordisk Fængsel, hvor han lader dem dræbe af en Træl. Dernæst lader han hans Legeme grave ned paa et Sted, hvor hans Faders Kreaturer holdtes inde om Nætterne. Dog her ske to Underværker. En af Hjordens Tyre tager sig fore altid at holde det Sted rent og ryddeligt, hvorunder disse to Martyre hvile, og holder alle de øvrige Kreaturer borte med sine Horn. Dernæst viser der sig en lysende Søile over denne Kvægstald, der kan sees langt borte. En Kvinde i en Landsby Berenticum gaar hen til Stedet for nærmere at undersøge denne Lysning. og opdager derinde tvende Læmp, der skinne med en overordentlig Klarhed. Hun passer paa flere Nætter, og ser altid det samme Syn, og indberetter det da til Præsterne (4).

Hele denne Begivenhed aabenbares for Karl Magnus 3 Nætter efter hinanden. Han iler da til Staden Valent, lader gribe Gerard, hans Søn Vinegard og Trællen Vingar, og truer dem til at angive Biskop Sallinus's Hvilested. Derefter lader han stikke Øinene ud paa dem alle tre, og lader desuden Fødselslemmerne afskjære paa Fader og Søn. Han lader derpaa Helligdommene optage og lægge paa en Vogn, for hvilken han spænder mange Oxer, men disse kunne ikke flytte Vognen af Stedet. Nu lader han kun to af dem tilbage foran Vognen, og da disse faa Lov at gaa, hvor de selv ville, drage de uden Vanskelighed Vognen afsted, og standse foran St. Martins Kirke, hvor Biskop Sallinus sang sin sidste Messe. Kongen ser nu, at det er Guds Villie, at den hellige Sallinus skal begraves her. Medens Kongen befinder sig her, kommer en Kvinde til ham, som klager over, at hendes Broder har bedraget hende for hendes Arvelod. Broderen benægter dette. Kongen befaler ham, at fralægge sig Beskyldningen ved at aflægge Ed i St. Martins Kirke paa Sallinus's Legeme. Han er villig dertil. Dog aldrig saa snart har han svoret Eden før han revner tvert over, saa at hans Indvolde velte ud. Om Gerard er det at fortælle, at han angrer sin Brøde, hans Søn derimod er fræk nok til at søge til St. Martins Kirke for at bede Biskopen om Hilsebod, men da han kommer ind i Kirken, begynder denne at ryste som af Jordskjælv, og Manddraberen flygter skyndsomt ud og tyer til et Kloster, hvor han kastes paa Sygeleiet og lider daglig Kval for sin Misgjerning. Trællen Vingar flygter ogsaa til St. Martins Kirke, hvor han med Ydmyghed beder Biskopen om Miskundhed for sin Brøde med Taarer og Knæfald, bekjendende, at han nødvendigheden har udført det onde Verk. Som Tegn paa Tilgivelse giver Helgenen ham Synet tilbage paa det ene Øie (5).

En hellig Bog bevidner, at Pave Adrianus havde skjenket Karl Magnus det Privilegium at udnævne Kirkens Formænd over hele Frankrig og Saxland, og hverken før eller siden har Kirken været saa vel betjent. Det samme Privilegium havde hans Efterfølgere, den ene efter den anden, indtil Gregor den Syvende fandt det nødvendigt at tage det tilbage under Pavestolen. Da Karl Magnus er bleven skrobelig af Ælde, bliver han syg i Aquisgranum, og som han er Døden nær, tildrager sig det, som nu skal fortælles (6). Som Turpin Erkebisp holder sin Bøn i Kirken i Staden Vienna, kommer der en Døsigthed over ham, og under denne har han et Syn. Han ser en Flok Djævlø komme færende, og sidst mellem dem en Blaamand, som synes at lede Toget. Turpin spørger ham, hvor de skulle hen. Blaamanden svarer, at de skulle til Aquisgranum for at hente Karl Magnus's Sjæl til Helvede. Erkebispens beder dem drage den samme Vei hjem for at melde ham Udfaldet af deres Ærinde. Efter en ganske kort Tids Forløb komme de urene Aander tilbage samme Vei meget bedrøvede og nedslagne. Erkebispens spørger, hvorledes det har gaaet dem. Blaamanden svarer, at de en Stund havde haabet et heldigt Udfald for sig, da Karl Magnus's gode og onde Handlinger skulde veies, men pludselig var der kommen en hovedløs Mand fra Galicia, slæbende en Masse Sten og Træ, og alt dette slængte han i Vægtskaalen, saa at denne sank til Jorden, deres Bestræbelser vare derfor til ingen Nytte. Erkebispens kommer herpaa til sig selv, og takker Gud, fordi Karl Magnus's Sjæl var frelst. Turpin Erkebisp melder nu Borgerne i Vienna Karl Magnus's Død (7).

Keiser Karl Magnus hensover i Gud i en høi Alder Kalendas Februarii. Ved hans Død og Ligbegjængelse ere tilstede de ypperste Mænd i Verden, Pave Leo, de gjæveste Hovdinger fra Rom, Erkebiskoper, Lydbiskoper, Abbeder og en Mængde Mennesker, som havde stimlet sammen fra alle Kanter i Aquisgranum ved Rygtet om Keiserens Sygdom. Hans Bisættelse foregaar med en hidtil i Frankrig uhørt Pragt. Hans Legeme iføres kongelig Skrud og sættes paa en Guldstol opret, ligesom han var levende, en Krone af det pureste Guld sættes paa hans Hoved, og fra denne Krone gaa to Guldbaand bag under Stolbenene, hvorved Legemet holdes i den opreiste Stilling. De fire Evangeliers hellige Text, skreven med Guldbogstaver, lægges i hans høire Haand, men den venstre lægges paa Skriften, ligesom han sidder til Doms, pegende paa Lovbogen. Lige over for ham stilles hans Hærskrud. Gravmælet, der hvælver sig som en Bue over ham, belægges med Guld og lukkes paa alle Kanter, saa at ingen Menneskehaand kan komme ham nær. — Bogen slutter med gode Ønsker for ham, der har skrevet Sagaen eller ladet den skrive, for ham, der har fortalt den, og for alle dem, der have hørt paa den (8).

KARLAMAGNUS SAGA OK KAPPA HANS.

á konungr hefir ráðit fyrir Frakklandi er Pippin hét, vitr konungr ok vinsæll ok harðla ríkr; hann átti sér dróttningu er Berta hét, ok var kölluð Berta hin fótmikla. Þau áttu son er Karl hét ok dótr tvær, hét hin ellri Gilem, en Belesem hin yngri. Þá hafði Karl 2 vetr ok 30, er Pippin konungr andaðist. En eptir dauða kónungs vildu þeir menn sem verit höfðu riddarar hans drepa Karl, en allsvöldugr guð, sá er fyrir hafði hugat þessum ágæta kónungsyni hina hæstu sœmd kónungligrar sœmdar í allri veröldunni, lét þat eigi fram fara, ok sendi engil sinn at segja Karli, at þeir höfðu ráðit honum bana; ok þá fór hann at hitta ráðgjafa sína ok sagði þeim þessa vitran. En þeir urðu segnir vitraninni, en þótti mjök illa er þessi svik váru brugguð, ok vissu þá eigi fljótliga hvat af skyldi ráða, fyrr en þeir vissi hverir þeir væri. Réðu þeir þá Karli fyrst at forða sér, ok eptir þat fóru þeir brott leyniliga allir saman ok kómu í Ardenam til þess riddara er Drefia hét, ok sögðu honum sín erendi. En hann var góðr maðr ok trúlyndr ok mikils valds ok vel ríkr, ok sagðist aldri skyldu Karli bregðast. Þá spurði Karl, hvert ráð hann skyldi gera fyrir systrum sínum. En Drefia bað hann senda eptir þeim, ok skal ek geyma þeirra, þvíat ek em þinn maðr ok mínir fjárhlutir eru í þínu valdi. Karl svaraði: Ek hefi engan mann at senda eptir þeim, ok bið ek, at þu sendir eða farir sjálfr, ok þó leyniliga, svá at engi várr úvin verði viss um vára hértvist. Ok eptir þat fór Drefia ok sótti jungfrúrnar ok aðrar tvær meyjar með þeim; hét sú önnur Oden ok var dóttir Videluns hertoga, en önnur hét Beatrix, dóttir Valams jarls af Alemavi. Ok þá er þær kómu þangat, varð Karl seginn þeirra komu. Ok er þau váru mett at náttverði, fóru þau at sofa. Ok er Karl var sofnaðr,

kom guðs engill einn til hans ok bað hann upp standa ok fara at stela. En honum þótti þat kynligt, at engillinn bað hann þetta gera, eðr hversu hann skyldi at fara, er hann kynni ekki at. Engillinn mælti, at hann skyldi senda eptir Basin þjóf, ok skyldi þeir fara báðir saman, fyrir því at af þessu efni máttu öðlast ríki þitt ok hafa líf þitt ok sæmd, ok er flest til þess vinnanda. En er hann vaknar, segir (hann) draumiinn, ok létu þeir þegar leita Basins, til þess er hann faunst. En í fyrstu er Basin sá Karl, hræddist hann; en hann stóð þegar upp í móti honum ok mælti: Velkominn Basin, vit skulum vera kumpánar ok förunautar ok stela báðir samt. Basin svaraði: Lávarðr, ek vil feginn vera þinn þjónostumaðr. Karl játaði því, ok gerðist Basin honum handgenginn. Ok eptir þetta er Karl hafði tekit hann til trúnaðarmanns, þá kallar hann til sín ráðgjafa sinn þann er Namlun hét, ok sagði honum, at hann vildi fara með Basin at stela sér, sem guð hafði boðit honum fyrir engil sinn. Nu vil ek, at þit Drefia báðir samt geymit vel systra minna, meðan ek em í þessarri ferð. Þeir játuðu því ok sóru við guð ok [trú sína] at þeir skyldu þeirra [vel geyma. Namlun] þessi var son Videluns¹

2. ²Eptir þat bjoggust þeir Karl ok Basin brott um morgininn eptir, ok fóru þeir Namlun ok Drefia á leið meðr þeim langt brott or³ bænum, ok varaði Namlun Basin við, at hann skyldi aldri nefna Karl réttu nafni sínu. En hann spurði, með hverju nafni hann skyldi þá nefna hann; en Namlun svaraði: Magnús skaltu nefna hann, þvíat ef fjáðmenn hans verða varir viðr hann, þá óttumst ek þá.⁴ Karl sagði, at þetta mætti⁵ vel verða. Namlun tók eitt fingrgull af hendi sér ok fékk Karli ok mælti við hann: Þat sem þér berr at hendi, þá skrifa bréf ok innsigla meðr fingrgullinu ok send mér, þá man ek kenna. Síðan mintust þeir viðr Karl klökkvandi ok skildust svá. Riðu þeir nú um miðja Ardenam til þeirrar borgar er Tungre heitir, ok dvöldust um daginn í skóginum undir borginni í húsi hjóna tveggja fátækra, en um nóttina riðu þeir í borgina undir einn eyðivegg, ok stigu þeir þar af hestum sínum, ok stóð Magnús þar eptir hjá hestunum, en Basin gékk í höllina jarlsins er Renfrei hét. Hann fór hljóðliga ok [hlýddist um, ok⁶ sváfu þeir allir er inni váru. Hann gékk til kistu einnar ok lauk upp ok ætlaði sér byrði af gulli ok silfri ok góðum klæðum ok bar þat til Magnús félaga síns, ok bað⁷ at þeir mundu brott fara. Magnús svaraði: Eigi skal svá vera; nú skal ek fara ok prófa, hvers ek verð⁸ viss. Þá svaraði

¹) Her er en liden Lacune i Codex B. ²) Her begynder Codex b. ³) frá b. ⁴) fyrir hans hönd tilf. b. ⁵) mátti b. ⁶) [saal. b; hlýddi á B. ⁷) kvað b. ⁸) verða b.

Basin: Ek skal fara með þér, þvíat þu stalt¹ aldri enn, ok vil ek þat nú kenna þér. Þeir færðu þá hesta sína í eitt leyni langt í brott, svá at eigi skyldi heyra til þeirra; síðan gengu þeir inn í höllina. Þá mælti Basin við hann: Stattu hér sem ek býð þér ok hrær þik hvergi, til þess er ek kem aptr til þín. Síðan leiddi Basin hann til hvílu Renfreis jarls ok lét hann standa millum þils² ok tjalds. Basin gengr þá til hestahúss Renfreis ok vildi taka hest hans. En er hestrinn varð varr við hann, þá tók hann at frýsa ok at hristast, ok gerði mikit um sik, svá at Renfrei vaknaði við ok bauð hestasveininum at forvitnast hvat hestinum væri. En er Basin heyrði þat, þá réð³ hann upp á bitann ok lagðist þar endilangr.⁴ En hestasveinninn gengr til hestsins, ok vildi hann aldri kyrr vera, fyrr en allir vöknudu þeir er inni váru. [Renfrei jarl spurði, hvat hestinum væri, en hann varð við ekki varr. Fór sveinninn í hvílu sína, ok sofnuðu allir⁵ nema jarl, hann mælti við [frú sína: Sjá er einn lutr, frú, er ek vil segja þér, ok skaltu honum vel leyna. Herra, segir hon, skyld em ek þess. Hann mælti:⁶ Þú veizt nú, at Pippin konungr er andaðr, en hann á eptir einn son er Karl heitir. Hann er svá ágjarn maðr, at hann vill allar þjóðir undir sik leggja; hann ætlar at láta vígja sik til konungs at⁷ jólum í Eissborg ok bera kórónu. En vér 12 er ríkastir erum í konungsins⁸ veldi, höfum svarit eið, at vér skulum hann sigra ok eigi hans ofsa né yfirgang yfir oss hafa;⁹ ok svá skulum vér at honum vinna, sem nú man ek þér segja: Vér höfum látið gera 12 kníffa tvíeggjaða af hinu harðasta stáli, ok á jólakveldit, er hann hefir haldit hirð sína, skulu vér drepa hann ok alla menn hans. Síðan skulum vér saman samna öllum várum vinum, ok skal vígja mík til konungs hér í Tungr. Þá svaraði frúin: Herra, segir hon, ekki stendr yðr svá at gera, fyrir því at þú ok þínir ættmenn hafa æfinliga þjónat hans foreldrum, ok því átt þú hans þjónostumaðr at vera, ok ger eigi þetta hit illa verk, ver heldr vin hans traustr, ella geldr þú þess ok þitt afsprengi. Þegi sól, segir hann, svá skal vera sem ráð er fyrir gert. Frúin mælti: Hverir eru þessir þínir vinir, er þú trúir svá vel til slíkra stórráða, at þér skulut ganga móti réttum konungi, þeim sem borinn er til ríkis ok tignar? Hann mælti: Þar er fyrstr maðr Heldri bróðir minn, annarr Annzeals af Hoenborg, þriðri Jsinbarðr af Jref,¹⁰ ok með honum kumpán hans Reiner,¹¹

¹⁾ *saal. b;* stelnr *B.* ²⁾ þilis *b.* ³⁾ kleif *b.* ⁴⁾ á sem hann var langr *b.* ⁵⁾ [ok jarl forvitnaðist sjálfir hvat hestinum væri, ok lét tendra kerti; en er hann sá, at þar var ekki, fór hann í hvílu sína, ok sofnuðu þegar allir riddarar í höllinni *b.* ⁶⁾ [*saal. b;* *Lacune i B.* ⁷⁾ á *b.* ⁸⁾ keisarans *b.* ⁹⁾ liða *b.* ¹⁰⁾ Tref *b.* ¹¹⁾ Remus *b.*

hinn fjórði Segbert af Salimborg: með þeirra fulltingi skulum vér eignast Bealfer ok Alemanniam ok Langbarðaland;¹ þá er hinn sétti Tankemar af Vensoborg ok Tamr² bróðir hans, átti Jungelrafn af Rodenborg: meðr þeim þremr skal ek eignast Danmörk ok Frísland; hinn 9di Rozer af Orlaneis, hinn 10di Folkvarðr af Pirapont, hinn 11ti Rezer af Jrikum, hinn 12ti Valam³ af Brittollis:⁴ meðr þessum fjórum⁵ skulu vér eignast Peitu⁶ ok Nordmandi, Bretland ok Angiam⁷ ok Meniam, Bealfes ok Dukames,⁸ Hia, Paris ok Leons ok alla Kartaginem. Heldri bróðir minn skal vera hertogi, en ek keisari í Rómaborg. Frúinn mælti: Herra, segir hon, hversu hafi þér þetta ráð staðfest? Hann svaraði: Svá, segir hann, at vér höfum svarit eiða við alla guðs helga menn, at vér skulum allir at einu [ráði vera ok⁹ drepa Karl á þann sama dag sem hann er vígðr. Skulu vér ganga inn í svefnhús¹⁰ hans, ok hafa sinn kníf hverr várr í sinni ermi, ok þá skulu vér vega at honum allir í senn. Herra, segir hon, ilt ráð ok armt hafi þér meðr höndum, þar sem þér várut allir handgengnir föður hans Pippin konungi, en hann gerði yðr ríka menn, skemmiliga launi þér honum fagrar sœmdir. Hó hó, Karl, mikill harmr er þat, ef¹¹ þú skalt svá úvirðuliga deyja. En jarl varð reiðr mjök ok laust meðr hnefa sínum á munn hennar¹² ok nasir, svá at hvártveggja blæddi. En hon laut fram or hvílunni ok vildi eigi láta blæða á klæðin. En Karl sópaði blóðinu í glófa¹³ sinn hœgra, en hon lagðist þá aptr upp í hvíluna. En Basin sté þá hljóðliga niðr af bitanum ok gékk um höllina í hring¹⁴, ok gat svá gert með sínum klókekap, at allir menn [í hölliinni sofnuðu¹⁵. Síðan gékk hann til¹⁶ hvílu jarls ok tók sverð hans, ok kom eptir þat til Magnús ok kallaði hann til ferðar með sér, sagði hann þá jarlinn sofa ok alla menn¹⁷ aðra. Basin tók þá¹⁸ söðul ok beisl er jarlinn átti ok fór enn til hestsins ok ætlaði at taka,¹⁹ en hestrinn frýsti²⁰ sem fyrr ok lét illa, ok mátti Basin eigi nær honum koma, ok varð hann þessu mjök reiðr ok lét sem hann vildi höggva hestinn með sverðinu. En Magnús stöðvaði ok tók af honum²¹ beislit ok lagði við hestinn, ok síðan söðlaði hann hestinn. Stóð hann þá svá kyrr sem hann væri grafinn niðr. Síðan sté hann á bak honum. Þá vaknaði frúinn ok sá ljós mikit í höllinni, ok vakti hon jarlinn ok sagði honum; en hann hljóp upp við ok í dyrrnar, ok þótti þetta þó kynligt. En Basin hafði lokit upp höllinni, ok váru því opnar dyrr hennar.

¹⁾ Lungbarðaland b. ²⁾ Tanir b. ³⁾ Valalin b. ⁴⁾ Bitollia b. ⁵⁾ [þeim b.

⁶⁾ saal. b; Petta B. ⁷⁾ Angliam b. ⁸⁾ Dukamel b. ⁹⁾ [saal. b; at B. ¹⁰⁾ svefnhöll b. ¹¹⁾ er b. ¹²⁾ henni b. ¹³⁾ saal. b; lófa B. ¹⁴⁾ kring b.

¹⁵⁾ [sofnuðu, þeir sem þar váru inni b. ¹⁶⁾ at b. ¹⁷⁾ tilf. b. ¹⁸⁾ nú b.

¹⁹⁾ hann tilf. b. ²⁰⁾ enn tilf. b. ²¹⁾ sverðit ok svá tilf. b.

3. Eptir þetta gengu þeir til hesta sinna, ok bundu fjárluti [sína á hest¹ Basins, en Magnús reið jarls hesti, ok Basin þeim sem Karl hafði riðit áðr. Þeir fóru nú til húsa fátæka manns, er þeir höfðu fyrr með verit, ok dvöldust þar um hríð. Geymdi fátæki maðr hesta þeirra ok þinga. Ok er þeir váru mettir, fóru þeir át sofa; fátæki maðr lauk aptr dyrum.² [Ok enn³ vitraðist Magnúsi guðs engill ok mælti viðr hann: Farðu sem skjótast ok hugga móður þína ok systir, þvíat þær eru mjök hryggvar af þínu brotthvarfi. En móðir þín er með barni, þvíat hon varð hafandi⁴ nökkuru áðr en faðir þiun andaðist, ok man hon møybarn sæða, ok skal hon Adaliz heita. Ok eptir þat vaknaði hann ok þakkaði guði vitran þessa, ok vakti Basin ok bað þá búast. En hann spurði, hvert þeir skyldu þá fara. Til Peituborgar⁵ til móður minnar. Síðan fóru þeir þaðan, ok gáfu fátæka manni mikit af fjárlutunum, ok fóru alla þá nótt. Ok at miðjum degi kómu þeir til borgarinnar ok riðu fram fyrir hallardýrr móður hans, ok stigu þar af hestum sínum. Ok stóð Basin úti ok hélt hestum þeirra, en Magnús gékk inn í höllina til dróttningar, þar sem hon lá. En henni þótti kynligt,⁶ hví hann fór einnsaman, ok stóð upp í móti honum ok kysti hann. Síðan settust þau niðr í hvíluna, ok bað hon hann fara af klæðum sínum. Hann bað fyrst láta hesta þeirra á stall ok ganga eptir félagasínum. En hon bauð Berarði⁷ hestasveini sínum geyma hestanna ok varðveita vel. Þá vildi Karl ganga eptir Basin, en dróttning spurði, hvern Basin sá væri. En hann sagði, at hann væri hinn bezti vinr hans. Dróttning bað Huga þjonostumann sinn ganga eptir honum. Ok þá er Basin kom inn, stóð Karl upp í móti honum ok bað hann sitja hjá sér í hvíluinni. Dróttning mælti: Er þessi félagi þinn? sagði hon. Já, sagði hann, þessi er minn bezti kumpán ok vinr. Basin mælti: Magnús, sagði hann, skulum vit hér dveljast í nótt? Seg vinr, kvað [hon, gefr þú⁸ Karli þetta auknefni? En hann svaraði: Þessa nafns⁹ hefir hann allmjök þurft fyrir úvinum sínum, er hann vilja svíkja. En hon spurði hann þá sjálfan, hversu hann yrði þess viss? En hann svaraði: Með guðs miskunn, þvíat engill hans bauð mér at stela með Basin þjóf. En hon varð selmsfull viðr þetta, ok spurði, ef hann væri kristinn. En hann kvazt vera skírðr en eigi byskupaðr. Ok er hon heyrði þat, þá sendi hon þegar menn til Trevisborgar¹⁰ eptir Rozeri erkibyskupi, at hann skyldi koma til móts viðr hana. Ok þá er erkibyskupinn kom, varð hann feginn aptrkvámu Karls. Dróttning mælti við erkibyskup: Því senda ek eptir yðr, herra, at ek vilda,

1) [á bak b. 2) durum b. 3) [þá b. 4) at því tilf. b. 5) saal. b.; Pettisborgar B. 6) undarligt b. 7) Berarin b. 8) [dróttning, gaftu b. 9) þetta nafn b. 10) Triverisborgar b.

at þér fermdit Karl son minn ok snerit nafni hans. Erkibyskupinn sagði svá vera skyldu með guðs vilja. Skrýddist hann þá þegar svá sem til messu, ok spurði síðan, ef hann skyldi Karl heita. Hon sagði hann með því skírðan hafa verit, en þeir Basin hafa nú snúit nafni hans ok segja hann nú Magnús heita. Erkibyskup mælti: Vel má hann nú¹ Karlamagnús heita. Ok fermdi hann síðan meðr þessu nafni ok blezaðr.

4. Nú eptir þessa luti fylða géngu þau á eintal Rozer erkibyskup ok dróttning ok Karlamagnús, ok þá mælti dróttning: Ljúfi son, sagði hon, nú heitir þú með guðs vilja Karlamagnús; seg nú mér ok herra erkibyskupi, hvar þu hefir verit um hríð. Hann hóf þá upp alla sögu ok segir alt um sína farlengd, svá sem verit hafði. En dróttning bað hann senda eptir Namlun. En hann svaraði því, at hann vildi engan mann láta þat vita, at hann var þar kominn. En erkibyskup sagði, [at hann skyldi² þar at sinni á laun vera, ok skal dróttning senda eptir Namlun. Kallar hon³ þá til sín Jadunet rennara ok bað hann fara meðr bréfi Karlamagnús. En erkibyskup skrifaði bréfit ok setti þar á nöfn allra svikaranna [: Renfrei ok Heldri, Andeals ok Jsinbarðr félagi hans, Segbert, Tankemar ok Tranr, Jngilrafn ok Rozer, Folkvarðr, Rezer ok Vadalin.⁴ Karlamagnús spurði, ef Jaduneth væri trygg, en móðir hans sagði, at eigi mundi annarr maðr⁵ tryggvari. Þá tók Karlamagnús bréfit ok innsiglaði meðr fingrgulli Namluns, ok fékk síðan rennararum bréfit. En hann færði⁶ Namluni ok Dreflu, ok bað þá fara sem tíðast á fund erkibyskups ok dróttningar. En þá er Namlun sá ritit, kendi hann innsiglit ok braut síðan upp bréfit. Ok er hann sá nöfn svikaranna, þótti honum mjök undarligt, at þeir skyldu vilja svíkja hann, sem⁷ faðir hans hafði gert ríka menn.

5. Ríða þeir síðan til Peituborgar ok fundu þar Karlamagnús, ok géngu þeir þegar á einmæli, ok Rozer erkibyskup ok dróttning, ok spurði Karlamagnús þá þau öll samt,⁸ hversu hann skyldi þá breyta um ríkisstjórn eptir föður sinn. Þá mælti erkibyskup, at hann skyldi senda eptir Videlun af Bealfer föður Namluns ok jarlinum Hatun, þeir eru æztir höfðingjar af Almannia, vitrir menn ok heilráðir. Bauð erkibyskup⁹ Karlamagnúsi at fara þessa ferð, en hann sagðist þat gjarna vilja, ok bjóst erkibyskup í stað ok reið síðan til Prumensborgar. Ok váru þeir þar báðir fyrir hertoginn ok jarlinn, [ok váru báðir¹⁰ hugsjúkir um Karl lávarð sinn ok systir hans ok dætr sínar meðr þeim, er þeir þóttust þá nálíga tapat hafa. En meðan

¹⁾ ok tilf. b. ²⁾ [hann skyldu b. ³⁾ saal. b; hann B. ⁴⁾ [þeirra sem fyrr váru nefndir b. ⁵⁾ vera tilf. b. ⁶⁾ þat tilf. b. ⁷⁾ er b. ⁸⁾ saman b. ⁹⁾ hann þá b. ¹⁰⁾ [mjök b.

þeir ræddust þetta við, kom Rozer erkibyskup, ok var þeim mikill fagnaðr í hans þarkvámu, ok stóðu upp í móti honum ok muntust við hann; [settust síðan niðr allir saman, ok spurði¹ Hatun jarl, hvaðan kómu þér til, herra? sagði hann. Ærkibyskup svaraði: Ek kom af Peituborg frá dróttningu Bertu ok Karli syni hennar, ok þau sendu yðr guðs kveðju ok sína, ok báðu þess, at þit² skyldut til þeirra koma sem skjótast. Þeir urðu þessum tíðendum fegnir ok fóru í stað ok kómu á fund Kàrlamagnús, ok varð þar mikill fagnafundr meðr þeim, mintust þeir [ok háðir við Basin eptir boði Karlamagnús:³

6. Síðan gengu þau öll í eitt herbergi, þá mælti Karlamagnús: Ek em nú vel kristinn ok heiti ek Karlamagnús, þvíat ek var meðr því byskupaðr, ok vil ek at þér vitit þat. En nú bið ek yðr, at þér séð vinir Basins. Ok þeir hétu því allir. Þá tók Namlun bréfit ok fékk erkibyskupi, ok bað hann lesa. Ok hann gerði svá, ok neðndi þá alla á nafn er svíkja vildu Karlamagnús, ok svá hversu þeir ætluðu hann af [lífi at taka.⁴ Öllum þeim þótti þetta undarligt, er þessir menn vildu svíkja hann, er honum áttu beztir at vera. Hatun jarl spurði, hversu hann varð þessa víss. En hann svaraði: Með guðs miskunn, kvað hann, ok meðr brögðum Basins. Ok sagði þá allan atburð, hversu⁵ þeir fóru at stela, ok hversu þeir urðu vísir, at þeir höfðu látit gera 12 knífa at drepa hann með, Renfrei skyldi vera konungr yfir Vallandi. Þá spurði Videlun: Munu þeir nökkurn kost eiga undan at færast. Karlamagnús kvað þá engan kost eiga⁶ á því, þvíat sjálfir dæmdu þeir sik. Lávarðr, sagði hann, hversu vartu þessa víss? Af konu Renfrei, kvað hann, hon mælti móti, en hann varð reiðr ok laust hana hnefa sínum á tenn henni,⁷ svá at blæddi, en ek tók blóðit ok lét ek í glófa minn af hægri hendi. En þá er ek fór brott, tók ek hest hans, svá at hann sá á sjálfr, en þat vissi hann eigi, hverr tók. Þá spurði Namlun, hvárt þeir mundu í gegn ganga. Karlamagnús kvað þá eigi dylja mega, fyrir því, sagði hann, at þá er ek kem í Eiss at láta kóróna mik, ok lið mitt er þar komit, ok ek sit í háseti í höll minni, þá koma þeir allir til mín sem í hlýðni, svá sem við föður minn, ok ætla þá til mín at ráða, er ek em einnsaman ok lið mitt er brottu frá mér, en þeir hafa lið mikit meðr sér. Namlun mælti: Ráð verðu vér hér móti⁸ setja. Basin mælti: Ek man ráða yðr heilt, gerit eptir öllum höfðingjum þeim sem í yðru ríki eru, ok látit þá hér koma með miklu liði hvern þeirra, ok gerit síðan⁹ ráð allir saman.

1) [þá mælti b. 2) þér b. 3) [háðir við Karlamagnús eptir boði hans b.

4) [saal. b; lífa B. 5) þá er b. 6) skyldu tilf. b. 7) hennar b. 8) at tilf. b. 9) yðart b.

Namlun sagði þat gott ráð, ok er [gott um örugt at búa. Karl-
amagnús spurði, hverjum fyrst skyldi bjóða.¹ En erkibyskup nefndi
þar til Milonem páfa ok rómverskan lýð með honum. Namlun spurði:
Nær vili þér [láta vígjast,² herra? sagði hann. Karlamagnús svaraði:
Á³ þriggja missara fresti, sagði hann, á hvítasunnudegi, ef guð lofar
ok yðr þikkir þat fallit vera, þvíat þá er [nóg stund⁴ eptir liði at
senda, eða hvern skal ek senda til Rómaborgar at kalla til vár⁵
páfann ok Rómverja? Rozer erkibýskup bauzt til þeirrar ferðar.
Karlamagnús þakkaði honum, ok bað hann bjóða öllum lendum
mönnum sínum þangat at fara, bið koma Ranzcon af Vizstur,⁶ hann
er ágæztr⁷ af mínum vinum, Huga af Langbarðalandi, Peuin⁸ ok
Marter af Bonifatius borg ok Huga af Moren, ok Milon hertoga af
Pul, ok Maurum af Mundio, Gimen ok Toteam,⁹ Drefi¹⁰ konung af
Petturs¹¹ borg, Herbut sterka af Burgoins¹² ok Vildimer¹³ bróður
hans, Bjarnarð¹⁴ jarl af Markun¹⁵ ok Huga bróðurson hans, Vilhjálmm
jarl af Clerimunt¹⁶ ok Estvendil¹⁷ jarl. Bið þá [svá koma¹⁸ með
liði ok vápnum, sem þeir skuli 7 vetr¹⁹ samt berjast. Erkibyskup
[spurði, hvert þeir skyldu koma? Til Eiss segir hann. Þá²⁰ spurði
Karlamagnús, hvern hann skyldi senda til Bretlands. En Basin
bauzt²¹ at fara. Þá nefnir Karlamagnús höfðingja til ferðarinnar:
fyrstan Geddon af Brettollia, ok Jui²² son hans, ok Theobaldus
bræðrungr²³ hans, ok Hoel jarl af Hontes,²⁴ [Heimir hertogi²⁵ af
Angels, Jofreyr jarl af Suz ok Valtir jarl af Beis²⁶ borg, Rozer jarl
af Andror,²⁷ [Bernarðr af Gunels²⁸ bæ, Tebun af Mansel, ok Bald-
uini frændi²⁹ hans, Roser af Orliens, Vaduin af Beðuers, Guazer
af Terus ok Venelun, Hugi hertogi,³⁰ Folkvarðr³¹ af Pirapont, Rozer
af Nido, Sebert af Brittollia, Rozalin af Bialfer ok Rikarðr gamli³²
af Norðmandis ok jarl af Akrsborg, Saer hertogi³³ af Romenia ok
Konstantinus af Dullo, Varin af Poer ok Beluin jarl af Flæmingjalandi,
Jngelrafn af Rodenborg, Tankemar Veisus³⁴ ok Tanier bróðir hans,
ok Vazier af Holandi, Reimbaldr fríski ok Lødver af Uterkr,³⁵
Folkuini³⁶ af Testanbrand, Geirarðr af Homedia, Rozer jarl ok Geirarðr
jarl af Drefia, Rensalin jarl af Rasel³⁷ ok Herfi hertogi af Kolui,

1) [um örugt bezt at binda(!) b. 2) [kórónast láta b. 3) At b. 4) [uógr
tími b. 5) mín b. 6) Vizir b. 7) ágætastr b. 8) Peum b. 9) Roceam b.
10) Drefa b. 11) Petra b. 12) Burgonia b. 13) Vallimar b. 14) Bjarna b.
15) Malkun b. 16) Olerimunt b. 17) Ostoendis b. 18) [hér koma b.
19) ár í b. 20) [tilf. b. 21) bauð b. 22) Jun b. 23) Theobaldum
bræðrungr b. 24) Hantes b. 25) [Hænin hertoga b. 26) Boris b.
27) Andros b. 28) [Bernard af Gimels b. 29) Baldvina frænda b.
30) Huga hertoga b. 31) Folkvarð b. 32) Richard gamla b. 33) hert-
oga b. 34) Veisu b. 35) Utrekt b. 36) Folkvarð b. 37) Tasel b.

Hollonin¹ jarl af Jmlla,² ok Bartholemeus jarl ok Gillibert jarl af Kasena, Vazalin jarl af Trekt, ok Herman jarl af Los, Renfrei af Tunger ok Helldri bróðir hans, Reiner jarl af [Brusalz af Lofagio, hertoginn³ af Lens, Friðmundr⁴ ok Talmer bróðir⁵ hans, Markis⁶ af Tabar, Vazalin af Flecken⁷ ok Folkvin jarl af Kretest, Jofreyr jarl af Thuns⁸ ok Vigardr jarl af Dyrbo, Reinir af Fialli ok Erpes⁹ jarl af Eysu,¹⁰ Balduini¹¹ jarl af Vino, Arnulfus af Blancea, Sæuini¹² jarl af Dara¹³ ok Fulbert jarl af Tangber,¹⁴ Philippus af Misera [frændi hans, Rodbert¹⁵ af Klerimunt ok Lambert af Munfort, Reimundr¹⁶ af Tolosa, Rikarðr¹⁷ jarl af Proviuzia, Geirarðr gamli af Rosilia ok Fremund gamli af Rauðafjalli, Engiler af Gastun,¹⁸ [Jfori ok Jvi, Boui hinn skegglausi¹⁹ ok Landres hertogi af Anzeis, Varun jarl af Means, Segbert af Salernisborg ok Anzeals af Hoenborg, Jsenbarðr²⁰ af Trifers.²¹

7. Karlamagnús bað nú erkibyskup gera bréf ok nefna alla þessa menn, ok svá at Milon páfi skyldi erkibyskupa ok ljóðbyskupa²² láta þangat koma ok alla Rómverja sterkliga búna, þvíat ek þarf nú liðveizlu þeirra, ok ef guð vill mik hefja, þá skal ek hefja helga kristni ok efla fátæka byskupstóla, ok klerka hans [þá er hann vill²³ skal ek gera kapp mína ok kapulína í Vallandi. Karlamagnús bað²⁴ setja kveðju á öll bréfin ok vináttumál²⁵ mikil, ok bið [at þeir komi allir²⁶ til mín at öðrum hvítasunnudegi, svá búinn hverr sem bezt má at liði, vápnum ok klæðum, ok vil ek þá vera kórónaðr [til konungs.²⁷ En erkibyskup gerði bréfin svá sem hann bað, ok setti nöfnin öll á. En þá er ger váru bréfin, bað erkibyskup hann innsigla, ok váru innsigluð öll með innsigli dróttningar ok fingrgulli Namluns. Tók erkibyskup síðan þau er hann skyldi hafa með sér ok geymdi, en Basin þau sem honum heyrðu til. Þá bauzt²⁸ Namlun at fara til Saxlands, en Karlamagnús vildi þat eigi. Þa bauð [Drefja at fara,²⁹ en hann kvað þá heima skyldu vera báðu at varðveita systir hans, en [ek veit³⁰ eigi, sagði hann, hvern ek skal þangat senda. En Hatun bað hann senda eptir Gerarði af Numia, hann er góðr riddari ok vitr³¹ maðr ok vin þinn. En Namlun kvað því³² vel ráðit, ok svá var gert, ok kom hann. Eptir þat sendi dróttning Jaduneh

1) Hervin b. 2) Juilla b. 3) [Brusial, hertogann b. 4) Fridmund b. 5) bróður b. 6) Marskes b. 7) Fleskin b. 8) Chims b. 9) Apes b. 10) Eisu b. 11) Balduina b. 12) Sævina b. 13) Vara b. 14) Langber b. 15) [ok Rodbert frænda hans b. 16) Reimund b. 17) Rikarð b. 18) Gaskun b. 19) [Jva ok Jvore, Bova hinn skegglausa b. 20) Jsenbarð b. 21) Trivers b. 22) ljóðbyskupa b. 23) [mgl. b. 24) hann tilf. b. 25) vináttuorð b. 26) [þá koma alla b. 27) [ok til konungs vígðr b. 28) bauð b. 29) [saal. b; Dref B. 30) [þó veit ek b. 31) trúr b. 32) þat b.

rennara til Puleis¹ borgar með bréfum. Fór hann ok fram kom, fann [hertogann heima² ok fékk honum bréfit. En hann lét³ Vilbald kapalín sinn ráða. En þat hljóðaði svá: Karl Pippins son ok Berta dróttning senda kveðju guðs ok sína Frera erkibyskupi ok Herfa⁴ bróður hans frændum sínum með vináttu. Sú er bæn vár, at þér komit sem skjótast á várn fund [ok verit oss at liði meðr 2 þúsundum, ok svá búnum sem móti heiðnum lýð skuli berjast.⁵ Lifit í guðs friði. Hertoginn tók þessu vel, en Freri erkibyskup talaði svá: [Senniliga eigu vér koma,⁶ sem Karl beiðir; hann sendir oss orð um 2 þúsundir manna, en vér skulum koma með þremr. En jarlinn sagði, at hann skyldi hafa 40 manna lendra vel búna;⁷ hverr þeirra skal hafa annat tveggja val á hendi eða gáshauk eða sparhauk eða af beztum fuglum⁸ þrínutaðum, otrhunda fagra, smárakka ok fljóta⁹ villisvína hunda. Þá mælti erkibyskup: Ek skal hafa¹⁰ meðr mér 2 byskupa ok 5 ábóta, 15 klerka, ok skulu allir vera fríðir menn ok fagrir, ok halft annat þúshundrat riddara ok alla þjóna þeirra, ok alla hestasveina mína ok [fjóra tigi¹¹ kertisveina, ok skutilsveina ok¹² vínbyrla ok garðvörðu, ok skal ek hafa allan kostnað sjálf, svá at Karl skal eigi kosta eitt¹³ hestverð. En hertoginn sagði: Vel hefir þú til fundit, ek skal ok hafa hálf annat þúshundrat riddara með alvæpni ok hestum, ok alla þjóna þeirra ok hestasveina ok byrla ok constafla ok bogmenn 10 ok alla veiðimenn mína ok öll kyn af hundum mínum, ok fim leikara þá sem skemta skulu hirðinni ok oss. Ok eptir þetta hjoggu þeir ferð sína, eptir því sem þeir höfðu¹⁴ nú ráð fyrir gert, báðu síðan lifa í guðs friði húsfúr sínar ok heimamenn, lyptu síðan ferð sinni í veg ok riðu brott, létu nú þeyta lúðra sína, ok fylgðu þeim á leiðina 10 þúsundir riddarar, en af ábótum ok munkum, klerkum ok ungum mönnum ok gömlum kunni engi at telja. En þá er þeir váru komnir fjórar mílur brott af¹⁵ borginni, stöðvaði hertoginn hestana ok bað lýðinn¹⁶ aptr snúa, en sendi hestasveina þeirra¹⁷ at taka þeim herbergi. Erkibyskup sté niðr af sínum hesti ok tók stolam ok kross ok blezaði lýðinn áðr aptr hyrfi, en þeir herbergðu¹⁸ í Mystrs borg. En snemma um morgininn eptir söng erkibyskup messu ok fór síðan til Peituborgar, ok var þar fyrir Karlamagnús ok móðir hans ok alt lið þeirra. En þá var Rozer¹⁹ erkibyskup farinn til Rómam, Basin til Bretlands, en Geirarðr²⁰ til Saxlands ok Flæmingjaland.

1) Paleis b. 2) [saal. b.; hann B. 3) hét b. 4) hertoga tilf. b. 5) [með tvær þúsundir riddara ok verðit oss at liði, ok verit svá búnir sem berjast skuli móti heiðnum lýð b. 6) [Sanniliga eigum vér gera b. 7) [bu(i)nni b. 8) haukum b. 9) fleiri b. 10) tilf. b. 11) [mgl. b. 12) 40 tilf. b. 13) einn(!) b. 14) hafa b. 15) frá b. 16) þá b. 17) sína-fyrir b. 18) herbergjuðust b. 19) tilf. b. 20) Girarð b.

8. Herfi hertogi ok erkibyskup herbergðust¹ sæmiliga í Peituborg um náttina, ok alt lið þeirra. En um morgininn eptir hlýddu þeir messu, ok bauð hertoginn ok erkibyskupinn öllum sínum mönnum, at þeir skyldu sæmiliga þjóna Karlamagnúsi, ok gengu síðan til þeirrar hallar, sem² hann sát í ok Berta dróttning móðir hans ok fjöldi liðs þeirra, kvöddu þeir³ hertoginn ok erkibyskupinn Karlamagnús sæmiliga ok⁴ dróttningina, ok varð þar meðr þeim mikill fagnafundur. En dróttning tók í hönd erkibyskupi, en Karlamagnús⁵ í hönd hertoganum, ok settust niðr í svefnhöllinni. En Hatun ok Videlun, Namlun ok Drefia ok byskup af Mystr ok herra Valtir byskup af Jntreitt,⁶ ok þeir sem kómu af Saxlandi með erkibyskupi af Kolni, 5 ábótar ok 15 klerkar, gengu allir inn í höllina meðr þeim. Þá mælti erkibyskup: Karlamagnús ok dróttning hafa sent orð, at vér skylim honum at liði verða með 2 þúsundir manna, en vér erum nú komnir með þrjár yðr til sæmdar, ok viljum vér yðr þjóna með öllum várum styrk, fyrir því at þú ert réttr konungr⁷ yfir þínum lýð. En dróttning þakkaði honum alla þá sæmd ok virðing, sem þeir veittu Karlamagnúsi hennar syni: En sú er bæn mín til yðar, segir hon, at þér séð honum heilráðir, þvíat þess þarf hann mest. Þá stóðu þeir upp báðir Herfi hertogi ok erkibyskup ok gengu til handa Karlamagnúsi, ok allir þeir menn er inni váru gerðust hans menn; en síðan gengu þeir út í höllina, þar sem riddararnir váru. Ok stóð Karlamagnús upp⁸ á einu borði ok fagnaði öllum lýð, er þar var kominn, ok þakkaði þeim öllum góðvilja, er honum sýndu hann. En síðan mælti hann við þá alla saman: Ek vil at þér vitið, at ek em bæði skírðr ok byskupaðr, ok heiti ek nú Karlamagnús; nú vil ek at þér gangit allir senn til handa mér. Ok svá gerðu þeir. Hét hann þeim [þar í móti⁹ sínu trausti ok vináttu, meðan hans ríki stæði. Síðan bað hann þá ganga til herbergja sinna, er þeir váru móðir. En Herfi hertogi ok erkibyskup, Videlun ok Hatun, Namlun ok Drefia, Villhjálmr byskup, ok Valter byskup af Nasten dvöldust eptir meðr Karlamagnúsi. Dróttning Berta tók þá í hönd Karlamagnúsi ok leiddi hann á eintal, ok mælti síðan við hann: Ek veit eigi, kvað hon, hví þat sætir; [þat var nú fyrir hálfum mánaði, at faðir þinn andaðist Pippin konungr, ok síðan¹⁰ hefir mér verit ekki létt, stundum varmt, stundum kalt, neytt lítt matar ok mungáts, hvárt sem þat er sakir andláts hans ok [harma þeirra¹¹ er ek hefi af brotthvarfi þínu eða af öðru. Karlamagnús svaraði: Móðir mín, sagði hann, ver eigi úglöð, þvíat engill guðs kom til mín, sá

1) herbergjuðust b. 2) er b. 3) saal. b; hann B. 4) svá tilf. b. 5) konungrinn b. 6) Jntrent b. 7) keisari b. 8) uppi b. 9) tilf. b. 10) [at þenna hálfan mánað, síðan Pppin konungr faðir þinn andaðist b. 11) [harms þess b.

er mér sagði, at þú mundir meybarn fæða, ok sagði hann, at sú mæðr skyldi Adaliz heita, ok man þat vera¹ þér sýn huggan, ok vil ek, at vit segim þat vinum okkrum. Ok svá gerði hann, en þeir þökkðu guði.

9. Eptir þetta leitaði hann ráðs við þá, hversu hann skyldi breyta sínu ráði, ok sagði þeim sín vandræði, þau er hann átti við at sjá. Erkibyskup spurði, hvaðan hann frétti² þessa luti. En hann svaraði, at Reinfrei sagði honum sjálfr. Þá spurði Valtir byskup, hvar hann sagði honum. J höll sinni, sagði hann, um nótt er ek var genginn at stela ok vit³ Basin; hann tók byrði af fé hans, en ek tók hest hans ok blóð er rann af nefi konu hans ok munni; en⁴ hann laust hana fyrir þat at⁵ hon tók⁶ orðum fyrir mik, ok hefi ek hér glófann, [sem í fór⁷ blóðit. Ok [er ek fór brott, sá hann á, þó⁸ at hann vissi eigi, hverr væri.⁹ Erkibyskup spurði,¹⁰ ef hann hefði [at geyma hestinn. Já, sagði hann, geymdr er hann; Drefia konungr lét taka hann¹¹ í sína varðveizlu, en Herfi hertogi bað Karlamagnús senda eptir liði, en hann kvazt svá gert hafa, ok sagði honum, at Rozer¹² erkibyskup fór til Róms eptir páfanum ok Rómverjum, en Basin¹³ til Bretlands, en Geirarðr til Saxlands ok Flæmingjalande eptir höfðingjum mínum,¹⁴ er ek ætla at hér skyli¹⁵ koma á¹⁶ hvítasunnudegi. En Freri¹⁷ erkibyskup spurði, hví hann trúði Basin svá vel þjóf þeim. En Namlun sagði hann vera kurteisann ok mikinn skörung, ok með [hans viti ok ráði með guðs miskunn er hann¹⁸ þessa viss orðinn, ok [hann er¹⁹ hans maðr.

10. Þat var einn dag, at Herfi hertogi talar við Karlamagnús: Vér skulum²⁰ til Eiss ok styrkja hana með kastalum ok torghúsum ok borgarveggjum, ok erum vér²¹ þá nær Rómaborg at fregna hvat títt er, þvíat eigi er betra lið í ríki þínu, ok munu þá landsmenn flytja þann veg vín ok mat ok [alt þat²² er nauðsynligt er. En Karlamagnús bað móður sína fara meðr sér. Ok bjoggust þau ok fóru á þriðja deginum með öllu.²³ Dróttning bauð Bartholomeo greifa at varðveita borg sína eptir. En Drefia fór með hestinn leyniliga um náttina til borgarinnar Prumeth, ok bað Roðbert bróður sinn svá geyma hestinn,²⁴ at engi yrði varr við. En Hatun jarl fór heim ok Videlun at varðveita turna sína ok aðra fjárluti, ok bjoggu ferð sína í tíma til

¹) verða b. ²) saal. b; spyrði B. ³) saal. b; vitar (? vit tveir) B. ⁴) þá er b. ⁵) er b. ⁶) svaraði b. ⁷) [ok í b. ⁸) rett. f. þatt B. ⁹) [sá hann á, er ek fór brott, ok vissi þó eigi hverr var b. ¹⁰) þá tilf. b. ¹¹) [saal. b; blóðit at geyma. Já, sagði hann; Drefia konungr lét tak(a) hestinn B. ¹²) tilf. b. ¹³) fór tilf. b. ¹⁴) í mínu ríki b. ¹⁵) skulu b. ¹⁶) at öðrum b. ¹⁷) tilf. b. ¹⁸) [guðs miskunn er hann fyrir hans vit ok ráð b. ¹⁹) [er nú b. ²⁰) fara tilf. b. ²¹) tilf. b. ²²) [saal. b; í öllu því B. ²³) liði sínu tilf. b. ²⁴) hann b.

Karlamagnús bæði með riddarum ok bogmönnum ok þjónostumönnum, [trésmiðum ok járnsmiðum, flytjandi spjót¹ ok sverð, brynjur ok hjálma ok skjöldu, korn ok kjöt, vín ok klæði, ok þá reiðu aðra er þeir þurftu at hafa. Síðan sendu þeir eptir riddarum sínum, svá at þeir höfðu nær þremir hundruðum báðir. Þá báðu þeir konur sínar varðveita jörðum sínum ok svá öðrum fjárlutum með umsjón¹ vinnu sinna þeirra sem heima váru.³ Ok blésu [jarls menn⁴ í horn sín ok lúðra, ok létu eigi fyrr en þeir kómu á fund Karlamagnús, en borgarmenn fylgðu þeim á leið til vatns þess er Ermasteis⁵ heitir, ok fóru yfir vatnit ok svá um mitt landit til Ardens⁶ borgar ok sendu Gothsvin fyrir at búa⁷ þeim herbergi. En sem þeir kómu til borgarinnar, þá váru þar⁸ Karlamagnús ok dróttning fyrir ok lið þeirra. Lét [Karlamagnús þá senda eptir systur hans. Fór þá Namlun ok 50 riddara með lionum ok sótti jungfrúrnar, ok fóru þær⁹ til fundar við móður sína ok bróður, ok varð meðr þeim mikill fagnafundur, [svá at Karlamagnús ok móðir hans géngu út á móti¹⁰ þeim ok kystu þær meðr miklum fagnaði, ok dvöldust¹¹ þar öll samt um náttina. Karlamagnús mælti við Gilem systur sína, at hon skyldi varðveita glófann hans, ok hon tók við¹² ok hélt í hendi sinni, ok spurði hvat í væri, [ok þótti henni þetta vera kynligt.¹³ En hann kvað hana vísa mundu verða þess síðar; ok hon læsti hann í silfrkistli sínum, ok fékk dóttur Videluns jarls at varðveita lykilinn, ok bað hana fá sér, þá er þær kæmi til Eiss. Um morgininn eptir, er þau váru klædd, géngu þau til kirkju, ok söng erkibyskup sjálfr messu ok¹⁴ tók kross sinn ok blezaði alt sólkit. Karlamagnús kallaði þá til sín Namlun ok Drefiu ok alla þjónostumenn, ok bað þá fara fyrir í Eiss at búa þeim tjöld ok herbergi ok [mæla við Macharium¹⁵ brytja ok Vinant, at þeir búi ærnar vistir liðinu.¹⁶ Ok þeir fóru fyrir með 300 manna, ok gerðu alt sem þeim var boðit.

11. Um morgininn kom Karlamagnús í Eiss meðr lið sitt alt, en þat váru 10 þúsundir riddara, var þar vel fyrir búizt ok ríkuliga; [átta daga bjoggu þeir til¹⁷ herbergi sín. En Karlamagnús fór á veiðar ok reið um heraðit at sjást um, ok sýndist mjök skemtiligt ok kvazt þar skyldu opt¹⁸ vera. Síðan sendi hann eptir trésmiðum ok stein-smiðum þeim er hagir¹⁹ váru, ok þar kómu 300 smiða meðr öllum sínum smiðartólum.²⁰ Þá mælti Karlamagnús við Vinant ok Macharium,

¹) [saal. b; trésmiða ok járnsmiða flytjandi þar með B. ²) umsjó b. ³) eptir tilf. b. ⁴) [þeir nú b. ⁵) Mustela b. ⁶) Ardenam b. ⁷) taka b. ⁸) þau b. ⁹) [hann þá Namlun sækja systur sínar, ok 200 riddara með þeim. Kómu þá jungfrúrnar b. ¹⁰) [géngu þau Karlamagnús ok dróttning út í móti b. ¹¹) þau tilf. b. ¹²) með b. ¹³) [mgl. b. ¹⁴) hann b. ¹⁵) [segja svá Machario b. ¹⁶) lýðnum b. ¹⁷) [saal. b; Um morgininn bjoggu þeir B. ¹⁸) jafnan b. ¹⁹) hagastir b. ²⁰) saal. b; smiðartólum B.

at þeir skyldu láta höggva perutré þau öll, er þeir fundu,¹ ok flytja þangat öll í vögnum; ok allan þann [bezta við er vér fám² flytit til vár; ek skal láta reisa eina stóra höll. Síðan spurði hann ráðgjafa sína, hvar höllin skyldi standa. En Namlun bað setja³ við vatnit, kvað þar vænst⁴ at gera⁵ herbergi upp með berginu ok ánni, en kirkjuna í skóginum, en á hægra veg borg mikla, en á vinstra veg herbergi þau er ríkir menn skulu⁶ í vera,⁷ er jafnan váru með honum. Ok svá lét hann gera. Ok þá er kirkjan var alger, fór erkibyskupinn til með kennimönnum ok vígði hana til dýrðar heilagri Maríu, ok hann fyrirgef af guðs hálfu öllum þeim mönnum er at kirkjuvígslunni váru, ok hverr⁸ þar kæmi meðr trú innan næstu 12 mánaða, allar syndir [er þeir hefði⁹ gert síðan þeir váru skírðir. En hverr sá klerkr er þar var skyldi syngja hvern dag öllu kristnu fólki til hjálpar á þeim 12 mánaðum Gredo ok Pater noster ok 7 psálma, ok sungu Tedeum. En síðan fal hann á hendi Karlamagnúsi ok dróttningu kirkjustöðuna, at þau haldi uppi¹⁰ ok bæti; síðan kallaði hann þá sjálfsetta í bann er þangat kæmi með svikum. Eptir þat fóru þeir þangat sem höllin skyldi standa, ok blezaði erkibyskup hallarstaðinn ok garðsefnit ok skóginn ok vatnit.

12. Svá er sagt at nú væri saman komit¹¹ í Eiss svá mikit grjót ok viðr, at smiðir ok verkmenntu allir hefði¹² (í) nóg at¹³ gera. Karlamagnús skipaði þeim öllum starfa; stóðu þá menn í miklu starfi. Svá er sagt at kirkjan væri af engu öðru ger en marmaragrjóti, þökt með mersing ok silfr ok blý, víða gylt þar er bæta þótti. Karlamagnús sá á, ok þótti kirkjan lítill ístöðu, ok bað til guðs at hann léti vaxa, svá at hirð hans öll mætti rúmliga inni vera at biðja sér miskunnar, ok svá varð með guðs vilja. Síðan héldu þeir á smíð sinni, ok lét Karlamagnús gera 12 herbergi harðla sœmilig. Svá er sagt, at þar væri einn harðla vænn grasdalr, ok þar lét hann gera laug, svá at vera mátti hvárt sem vildi köld.eða heit, ok um marmaraveggi. Hann bað smiðina vel gera ok sagðist þeim lúka mundu leiguna því betri.

13. Þá er Reinfreir ok bróðir hans Heldri spurðu, at Karlamagnús lét svá sœmiliga húsa í Eiss, fóru þeir þangat með 100 manna at sjást um, ok riðu til landtjalds Karlamagnús ok heilsuðu honum. En hann bað hjálpa þeim guð, eptir því sem þeir væri hans trúir vinir, ok spurði ef þeir væri hans menn. En þeir sögðu svá vera. Hann mælti þá: Ek skal vígjast undir kórónu hér í Eiss at hvítasunnudegi,

¹) fyndi b. ²) [við sem beztan kann fá, ok b. ³) standa b. ⁴) gott vera b.

⁵) önnur tilf. b. ⁶) skyldu b. ⁷) þeir tilf. b. ⁸) þeim er b. ⁹) [þær sem þeir höfðu b. ¹⁰) upp b. ¹¹) sual. b; komnir B. ¹²) höfðu b.

¹³) Her indfalder en større Lacune i B, der er udfyldt efter b.

ok vil ek at þit séð hér þá báðir, þvíat engir menn eru ríkari en þit í mínu ríki. Reinfreir stóð þá, hugsaði sik ok svaraði engu. En Namlun! leit til Herfa hertoga, ok hvárr til annars. Karlamagnús mælti: Hafit enga öfund til mín, þvíat allan yðarn illvilja má ek ambana. En Heldri svaraði: Herra, koma skulum vit ok gera svá alla luti sem þér bjóðit. Síðan tóku þeir orlof ok fóru í brott.

14. Nú er komit at þeim tíma, er dróttningin skyldi barn fæða, ok með guðs vilja fæddi hon meybarn vænt. Þat var sagt Karlamagnúsi, kom hann til at sjá barnit, ok með honum erkibyskupinn ok Herfi hertogi ok öll hirðin. Þökkudu nú allir samt mjúkliga guði. Erkibyskup skírði barnit, en Videlun jarl ok ein harðla sæmilig frú veittu því guðsifjar, ok var sú mæz nefnd Adaliz.

15. Rozer erkibyskup er nú kominn til Rómaborgar til páfans, ok bar honum kveðju Karlamagnús ok dróttningar. Hann segir honum alla atburði, þá sem fram fóru um háttu Karlamagnús, ok fékk honum bréfit, en páfinn las ok kvazt svá mundu gera sem þau beiddu. Hann sendi bréf sín 12 lendum mönnum í Rómaborg ok bað þá búast vel ok tigulega með honum at fara at kóróna Karlamagnús í Eiss á hvítasunnudag, ok þar til nefndi hann 6 þúsundir riddara, legata, lýðbyskupa, ábóta ok einkannliga cardinales ok erkibyskupa, ok biðr þá komna vera alla í Eiss áðr hann kemr þar. Þeir gerðu allir svá sem páfinn bauð. Tók þá Rozer erkibyskup orlof af páfanum í brott at fara; en páfinn tók stólam ok kross ok blezaði hann með guðs blezan ok heilags Petri postola, en erkibyskup kysti hönd hans ok fór til herbergis ok bjóst síðan brott.

16. Nú er at segja af ferðum Basin. Hann kom til Bretlands ok fann þar Geddonem mikinn höfðingja ok fékk honum bréf ok innsigli konungs ok dróttningar, en hann fékk til ferðarinnar 6 jarla ok sik hinn 7da. Erkibyskup fór einn með honum ok 12 aðrir byskupar, eptir því sem páfinn hafði skipat, ok 15 þúsundir riddara, sem Karlamagnús hafði boðit í bréfum sínum með Basin. Síðan tók hann leyfi ok fór þaðan til Gajadum ok fann Godfrei meistara í Vallandi; hann athendi bréfin öllum höfðingjum sem honum var boðit. Ok svá bjoggust þeir hverr eptir sínum mætti, nema Varner af Pirapunt, hann brást sjúkr af ráðum Folkvarðs, ok Rozer af Rikon ok Vazalin af Brettollia.

17. Geirarðr af Numaia er nú kominn til Flæmingjaland² til Baldvina [Serens í Arraz borg, ok fann hann þar,³ ok bar honum kveðju Karlamagnús ok dróttningar, [svá sem vin sínum skyldi,⁴ at

¹) Dette Navn skrives overalt Naflun i B og b, men er rettet overensstemmende med Skrivemaaden i A og a. ²) Her begynder A, som nu lægges til Grund. ³) [mgl. b. ⁴) [ok bað b.

hann skyldi koma þangat til vígslu hans með þeirri ást sem hann hafði [við Pippin konung¹ föður hans, [er honum gipti systur sína. Ok fékk honum ritit, en Fremundr kapalín hans réð. Hann svaraði, at hann skyldi fara, en fjölmennari en honum var boðit, ok kvezt mundu² hafa 3 byskupa ok 10 ábóta eptir boði páfans ok 50³ þúsunda riddara: Karlamagnús er bróðurson konu minnar, ok vil ek [honum feginn⁴ þjóna. Ek á tvá sonu hans frændr, Örnolf⁵ ok Baldvina, [þeir skulu mér fylgja ok honum þjóna, ok af hans valdi munu þeir ríkir verða.⁶ Sendi síðan 2 riddara með riti ok innsigli sínu til jarlsins af [Buluina, ok jarlsins af Gines ok jarlsins af Palsborg,⁷ ok Roðbert af Perun ok Bertrams⁸ af Henaug⁹ [ok til¹⁰ byskupa ok ábóta af sínu ríki, at þeir fari ríkuliga, sem Karlamagnús hefir þeim boð sent. Geirarðr tók leyfi ok fór til Saxlands eptir öðrum höfðingjum, svá sem honum var boðit, ok fékk sitt rit¹¹ hverjum. Ok [var þá er saman kom í Eiss alt liðit 400 þúsunda riddara¹² fyrir utan lið páfans. En Geirarðr fór heim til [Numaia ok bjóst þaðan kurteisliga¹³ ok fékk 20 þúsundir riddara ok fór til Eiss ok kom mánaði fyrr en¹⁴ annat liðit.

18.¹⁵ Maðr er nefndr Eim af Galiz, einn góðr maðr, hann fór á fund Karlamagnús, þegar hann frá at hann skyldi vera kórónaðr. Hann fór til Eiss með 60 riddara. Moysa heitir á sú er á veg hans var, þar var ekki vað á ok engi brú ok engi farkostr; þá urðu þeir

1) [til Pippins konungs b. 2) [þá er hann gipti honum systur sína ok fékk honum ríki. Geirarðr fékk honum bréfit, en hann lét kapalín sinn lesa. Ok þá er hann vissi hvat á bréfinu var, þá sagði hann svá: Guð veit, at ek skal koma fjölmennari en hann hefir orð til sent, ek skal b. 3) 4 b. 4) [gjarna honum b. 5) Arnulf b. 6) [saal. b; ok verða þeir ríkir af hans valdi A. 7) [Palsborg b. 8) Bertum b. 9) Henog b. 10) [tilf. b. 11) bréf b. 12) [váru þá er allir kvámu saman í Eirs talit 6 þúsundir 100 ok 10 riddarar b. 13) [Numas eptir sínu liði b. 14) alt tilf. b. 15) *Da dette Capitel lyder noget afvigende i b, trykkes det fuldstændig nedenunder efter denne Codex.*

18. Reimbaldr friski tók sér 40 riddara ok fór til Karlamagnús í Eirs. En Heimarr af Galizu einn góðr maðr bjóst með gáshauka ok sparhauka rétta götu í Eirs. Moisa heitir á ein mikil, á henni var engi brú ok ekki vað ok engi farkostr, því urðu þeir at fara af leið sinni, ok mættust þeir Reimbaldr ok Heimarr, þar sem þeir skyldu yfir fara ána. Þá mælti Heimarr við Reimbald: Þú maðr, lát mik fyrri yfir fara ána. Reimbaldr svarar: Hvat manni ertu þess, at ek muna þik láta fyrri yfir fara? Sá maðr er ek, segir Eimarr, at ek man ráða hálfri stöngu við þik. Reimbaldr segir at hann mundi eigi fara at öllu úreyndu. En Eimarr bað hann víkja aptr nökkut með lið sitt, ok ek man svá gera, ok gefum rúm gott, ok sé riddarar okkrir kyrrir, en vit ríðumst at tveir. Reimbaldr snéri þá aptr hesti sínum um tvau ödrög. Báðir

at fara langt af leið sinni ítr ytra. Þar mœttu þeir þeim manni er Reinbaldr fríski hét. En er þeir fundust, spurði Reinbaldr formann þeirra at nafni. Eim svaraði: Sá einn em ek, at ek mun ráða hálfri stöngu við þik. Reinbaldr kvað hann eigi mundu fyrr ríða sína leið en þeir hefði áðr reynt með sér, hvárr annan bæri afli. Þá mælti Eim at hann skyldi ríða aptr nakkvat með lið sitt, ok ek mun ok svá gera, ok gefum rúm, ok sé riddarar okkrir kyrrir, en vit ríðumst at ok freistum hvárr okkarr meira má, eignist sá okkarr annan sem meira má. Reinbaldr hvarf aptr um tvau örskot, báðir váru þeir vel vápnaðir ok lustu hesta sína sporum ok ríðust at, lagði hvárr í annars skjöld, svá sköptin géngu í sundr; þá drógu þeir sverðin or slíðrum, ok hjó hvárr í höfuð öðrum, svá í hjálmunum nam staðar. Þá er Reinbaldr sá at Eim var slíkr riddari, þá gerðist honum vingan við hann, ok dróst á bak aptr fjóra tigi feta, ok spurði hvat hann hét. Hann svarar: Ek heiti Eim af Galiza, ok lát mik ríða yfir ána, ek vil vera þinn vin ok mínir riddarar, þvíat ek vil fara á fund Karlamagnús til Eiss. Reinbaldr svarar: Ek vil ok þangat fara. Eim mælti, at þeir skyldu sverjast í bræðralag; þeir gerðu svá, lögðu niðr vápn sín ok settust niðr ok ræddust við. Síðan fóru þeir til Eis, ok sendu tvá riddara fyrir til Karlamagnús at taka þeim herbergi. Hann sendi þá til Namluns ok Dreifu til herbergis, ok þeir herbergðu þá vel ok tiguliga. Síðan fóru þeir á fund Karlamagnús ok fylgði Namlun þeim til landtjalda hans, ok bað at hann skyldi taka við þeim ok tigna þá. Hann gerði svá, en þeir géngu til handa honum, hann kvezt slíka sœmd þeirra gera skyldu, sem hann féngi ráðgjafa sinna ráð til. Síðan tóku þeir leyfi ok fóru til herbergis síns.

19. Milun páfi sendi [fyrir menn sína á fund Karlamagnús¹ at taka sér herbergi, en [hann vísaði þeim til Namluns ok Dreifu. Þeir tóku honum fagran völl til herbergis ok Dreia konungi af Peitrs þar

¹) [2 byskupa fyrir til Eirs b.

váru þeir vápnaðir vel. Lustu þeir síðan hesta sína sporum ok ríðust at, lagði hvárr til annars, svá at spjótsköptin géngu í sundr. En er Reimbaldr sá, at Eimar var slíkr riddari, þá mælti hann vináttuliga með hann ok spurði hvat hann hét. Hann sagðist heita Eimar af Galiznborg, ok spurði í móti hvat hann hét. Ek heitir Reimbaldr hinn fríski, sagði hann. Þá mælti Eimar, at þeir skyldu gerast félagar ok sverjast í fóstbræðralag, ok svá gerðu þeir. Fóru síðan til Eirs ok sendu vini sína 2 at taka þeim herbergi. En Karlamagnús sendi þá til Namluns ok Dreifu til herbergis, ok þeir herbergðu þá vel ok tiguliga. Síðan fóru þeir til Karlamagnús ok Namlun með þeim ok gerðust hans menn. Síðan tóku þeir leyfi ok géngu aptr til herbergis síns.

í hjá, ok nú ferr páfínn með honum ok þeir af Veskunia¹ ok alt lið þat er af þeirri hálfu² kom; þar næst³ Geddon af Brettania ok þans liði, þá Baldvina Serins ok öllum Flæmingium ok Söxum ok þeirra liði, þá Rikarðr gamli af Norðmandi ok öllu hans liði.⁴ En Namlun vísaði [hverjum í sinn stað sem vera skyldi.⁵ Þá kom Renfrei ok Heldri⁶ ok þeir tólf félagar⁷ ok 100 þúsunda riddara.⁸ Namlun skipaði þeim öllum í miðjan völliun,⁹ en þeir héldu [sinni ætlan, at þeir skyldu því fram koma sem þeir vildu.¹⁰

20. Nú er öllu liðinu skipat ok [er æfar mart.¹¹ Þar kómu landsmenn til markaðar¹² með allskonar vistum, svá at eigi skorti. Um¹³ nóttina hvíldi Karlamagnús alt til dags, þá stóð hann upp ok fór til hallar sinnar, hou var þá fullger, ok lét setja ara á höllina mikinn með þeirri jarteigu, at Valland er hæst í keisara ríki. Ok þau tólf hús eru öll ger er hann bauð: í einu er dróttningar herbergi, í öðru er Herfi hertugi af Kolne, í þriðja Videlun af Bealver, í fjórða Hatun¹⁴ af Alimania, í fimta Balduini Serins, í sétta Dreia konungr af Peites, í 7da Geddon af Brettania, í átta Geofrey af Aldegio, í níunda Rikarðr gamli af Norðmandi, í 10da Rozer erkibyskup, í 11ta Milun páfi; en Karlamagnús¹⁵ sjálf í höllinni miklu, ok með honum Namlun ok Dresia, Reinbaldr fríski, Eim af Galiza, Geirarðr af Numaia. Um aptan kom Basin ok fór til Karlamagnús, þvíat hann var hans maðr. Þá bauð Karlamagnús öllum járnsmiðum sínum, at þeir skyldu gera haug af stáli, at sveinar skyldi reyna sverð sín í. Þeir sferðu þangat tvá stafi af marmarasteini ok lögðu umhverfis, tóku síðan stál ok báru þar á ok brutu smátt ok lögðu milli stafanna. Síðan sferðu þeir þangat vagna 10 hlaðna af kolum ok tóku eldingarsteina ok lögðu umhverfis ok báru til eld ok lögðu í, tóku síðan 20 blástrbelgi ok lögðu umhverfis ok blésu, ok varð þar mikill eldr, ok tók alt stálit at vella ok rann í einu haug fyrir garðinum sem inn skyldi ganga í höllina. Þá mælti hann við menn sína, at þeir skyldi varðveita höllina, svá at engi kæmi inn fyrir utan hans leyfi. Síðan sendi hann eptir pávanum ok öllum hinum mestum höfðingjum, ok bað þá koma til heilræðis við sik ok móður sína.

¹) [Karlamagnús bauð Nafun ok Dresiu at taka pávanum ok hans hoffólki vænan herbergisstað. Þeir gerðu svá, ok völdu þar til einn fagran völl, ok þar í hjá var Dresi konungr af Pells ok þeir af Valkuma b. ²) *saal. b.*; álfa A. ³) [þá kom b. ⁴) [alt lið af þeirri hálfu, Rikarðr gamli af Norðmandi ok alt hans lið, síðan Baldvini ok allir Flæmingjar ok Saxar allir b. ⁵) [þeim öllum í þá staði sem þeim váru fyrirbúnir b. ⁶) bróðir hans *tilf. b.* ⁷) kompánar b. ⁸) með þeim *tilf. b.* ⁹) herinn b. ¹⁰) [hinni sömu sinni ætlan at svíkja konunginn b. ¹¹) [væ harðla mikit b. ¹²) marknaðar b. ¹³) *Her indfa er n Laoune í b.* ¹⁴) Otun A, her og sonere. ¹⁵) *saal. rett.*; kom A.

Ok þá er þeir kómu þar, kystust þau öll, ok varð þar fagnafundur mikill.

21. Þá mælti Karlamagnús: Góðir vinir, segir hann, mikla sœmd hafit þér mína gerva í hingatkvámu yðvarri. Nú vil ek segja yðr leynda hluti: hér eru þeir menn komnir er líf mitt vilja hafa á morgin, þeir er ríkir eru af súður míns veldi. Páfinn spurði, hverir þeir væri. En hann nefndi þá alla. Þá signdi páfinn sik ok spurði, hversu hann yrði þess viss. Hann sagði honum, at þeir höfðu svarizt saman, ok skyldi hverr þeirra hafa tvíeggjaðan kníf af stáli gervan í ermi sinni, er þeir kæmi þar at drepa mik með; nú vil ek at þér ráðit mér heilt. Geofrey af Andegio mælti, at Namlun skyldi taka þá alla í þá höndina, er knífrinn var í, ok leiða í klesa einn, ok beri knífana fram fyrir þik, síðan haf við ráð vina þinna, hversu þú skalt gera. Þetta var svá gert sem hann réð. Síðan sendi hann menn at segja öllum lýð, at hann skyldi til konungs vígja um morguninn eptir, ok lét frið setja allra manna millum; en ef nökkurr stæli þar eða gerði aðra illsku, þá væri hann aldri svá ríkr, at hann skyldi eigi uppi hanga eða höfuð af höggva. Þá svarðu allir eiða, at þeir skyldi þenna frið vel at öllum hlutum halda.

22. Um morguninn eptir var Karlamagnús dubbaðr til riddara. Páfinn skryðdi hann með góðum klæðum, sem bezr samdi; Dreia konungr af Peitrs dubbaði hann til riddara ok færði hann í brynju ok setti hjálm á höfuð honum ok gyrði hann sverði, ok hengdi skjöld blán á háls honum. Þá tók hann hest einn mikinn rabst ok setti hann þar á, ok sýndist hann öllum mikill á hestinum, ok þökkudu guði, at svá lítill maðr sem Pippin konungr var skyldi eiga svá mikinn son sem Karlamagnús var. Þá mælti Dreia konungr: Nú ertu riddari, sagði hann, guð haldi þik nú vel. Síðan gerði (hann) 100 riddara annarra ungra með honum. Síðan skryðdist páfinn til messu ok allir lærðir menn hans; síðan tók hann kross sinn ok signdi alla riddarana með vápnum á hestum sínum ok mælti við Karlamagnús, at hann skyldi halda vel guðs lög. Karlamagnús tók spjót sitt ok skaut í brott ok mælti við Geofrey af Andegio, at hann skyldi varðveita merkisburð hans jafnan í móti heiðingjum ok styðja kristindóm. Geddeon af Bretolia fékk hann skjöld sinn, Hatun jarl tók brynju hans, Baldvini Serius tók sverð hans, Videlun af Bealver fékk hann hjálm sinn. Dróttning gerði Namlun ríkan jarl með lofi Karlamagnús. Þá vígði páfinn konungsklæðin ok kórónu af Franz, ok færðu Karlamagnús í. Ríkarðr gamli af Norðmandi ok Hugi hertogi af Paris géngu á sína hönd honum hvárr. Karlamagnús offraði 40 þorpa inni helgu Maríu til upphalds kapellu sinni í Eiss.

Síðan offraði hann páfanum höfuð sitt ok hyggju ok allan sik ok þar með helgum anda at halda kristindóm ok guðs lög. Síðan leiddu þeir hann til sætis. Dreia konungr sat fyrir honum ok Herfi hertogi af Kolne, en páfiinn sjálfr söng messu, Rozer erkibyskup af Triuers las pistil, Freri erkibyskup las guðspjall, ok váru báðir skryddir, ok Bjarnarðr af Romeis ok erkibyskup af Reins báru kertistikur, en erkibyskupar ok ljóðbyskupar, kardinálar, legátar, ábótar ok allir klerkar sungu vel ok tiguliga. Konungrinn offraði ok 7 hundruð þúsunda riddara hans, ok var allmikil offerenda at messu páfans. J messunni gékk páfinn á kór upp ok fjórir tigr af lærðum mönnum hans hinum ágætustum, en allir menn aðrir þeir sem inni váru sátu hljóðsamir. Páfiinn mælti þetta ok mart annat vitrliga: Ek hýð yðr öllum í guðs nafni ok heilags anda ok sancte Marie,¹ at þér [séð hlýðnir Karlamagnúsi konungi ok haldit hann vel,² þvíat hann er réttr keisari um allan heim. [Ok blezaði þá alla³ ok fyrirgef þeim allar syndir er þeir höfðu⁴ gert síðan þeir váru skírðir, ok⁵ með réttri trú váru þangat komnir, ok öllum þeim er þar kæmi fyrir trú sakir innan tólf mánaða. Síðan [baunsetti hann alla þá er með illum vilja eða svikum váru þangat komnir ok eigi vildu Karlamagnúsi konungi tryggir vera, ok kastaði þrysvar kertinu or hendi sér loganda, gékk síðan til altaris ok söng messu þar til er lokit var. Síðan fór hann or messufötum ok tók í hönd Karlamagnúsi konungi ok leiddi hann til altaris.⁶ Freri erkibyskup af Kolne tók kórónu af höfði honum ok hirði ok öll kórónuklæði, [ok lagði yfir hann hvít skinn;⁷ gengu síðan [inn í höllina ok stigu upp yfir borð til matar síns. Páfiinn signdi matinn. Síðan gékk konungr í hvíluhöllina, er hann var mettr, ok ríkismenn hans með, ok lét varðveita höllina.⁸

23. Nú váru menn greiddir⁹ til at taka þá svikarana [æ sem þeir kæmi inn.¹⁰ [Fyrst kom¹¹ Renfrei ok Heldri, Namlun ok Makarias tóku þá báða ok knífa þeirra; þá kom Jsinbarðr ok Askalin,¹² þá tók¹³ Drefia ok Basin. [Síðan váru menn til fengnir at taka þá

¹) *Her begynder atter B.* ²) [haldit hlýðni við Karlamagnús konung *B.*

³) [Síðan blezaði hann allan lýð *B.* ⁴) hefði *B.* ⁵) öllum þeim er *B.*

⁶) [var sungin út messa, ok eptir þat afklæðist herra páfiinn messuklæðum, ok allir aðrir hans þjónostunenn, ok var Karlamagnús þá leiddr til sætis af sjálfum páfanum *B.* ⁷) [*mgf. B.* ⁸) [til borða. Páfiinn sjálfr blezaði mat ok drykk, átu síðan ok drukku með mikilli skemtan. Ok er borð váru upptekin, þá gékk Karlamagnús konungr ok páfiinn ok allir aðrir í svefnhöllina *B.* ⁹) fengnir *B.* ¹⁰) [svá hvern sem inn kæmi *B*; *her begynder atter b.* ¹¹) [Fyrstir af svikarum gengu inn *B, b.*

¹²) Andeals *B*; Anzeals *b.* ¹³) tóku þeir *B, b.*

höndum alla,¹ ok leiddu þá fyrir konung² ok lið hans ok tóku orðum þeirra knífa tvíeggjaða ok sýndu, ok [vissu eigi³ hverju svara skyldu. Þá mælti Namlun: Hér megit þér sjá svikarana ok knífa þeirra [með þeim,⁴ er þeir vildu drepa Karlamagnús konung með. Renfrei kvað hann ljúga. Karlamagnús svarar: Ek skal reyna yðr, sagði hann, ok lét kalla systur sína Gelem.⁵ Hon fékk honum glófann með blóðinu. Þá spurði [Karlamagnús Renfrei⁶ ef hann kendi blóðit. Renfrei kvað hann undarliga mæla. Karlamagnús svarar: Undarligar hefir þú gert, þetta er blóð konu þinnar. Hann kvazt aldri hafa sét blóð hennar. Karlamagnús mælti: Renfrei, sagði hann, [kemr þér eigi í hug þá⁸ er þú látt heima í hvílu þinni í Tungr, er þú kvezt⁹ skyldu drepa mik at jólum með þessum knífum, ok bróðir þinn¹⁰ Heldri ok þessir 10, er hér eru með¹¹ þér, ok alla hirð mína, ok fara síðan [til Tungrs ok vera þar vígðr til konungs; ok skyldir þú vera keisari,¹² en Heldri bróðir þinn¹³ hertugi í Megenz¹⁴ ok Bealver. En konu þinni þótti illa ok bað þik nefna þá félaga þína, er þér réðu þetta, en þú nefndir þá alla sem nú eru hér. Hon [bað þik hætta þeirri¹⁵ illsku, en þú vart reiðr ok laust hana, svá blöddi, [en ek var þar ok¹⁶ lét ek blóðit í glófa minn. En Renfrei kvað konu sína hafa svikit sik. En Karlamagnús sór, at hann laug,¹⁷ þvíat ek var þar, þá er Basin tók fé þitt ok sverð, en ek tók [blóðit ok¹⁸ hest þinn. Renfrei svaraði: Skömm hugða ek [at þér mundi¹⁹ þikkja at stela. Karlamagnús bað Dreifu taka²⁰ hestinn. Hann gerði svá. Þá spurði Karlamagnús, ef Renfrei kendi hestinn. Hann gekk þá í gegn öllu. [Herfi hertugi bað kasta þeim í myrkvastofu ok hengja um morguninn. Namlun kvað þá hafa mikit lið í hirðinni, ok sagði þá eigi lausa skyldu fara. Karlamagnús spurði, hvern þeim vildi varðveita. En Baldvini Serius ok Dreia konungr af Peitrs ok Geddeon af Brettannia kváðust mundu taka þá á sitt vald. Eptir þat fór Herfi hertugi til með lið þeirra allra²¹

¹) [Þá kom Segbert ok Tankimar, þá tók Reinbaldr ok Eimar; þá kom Tanir ok Jngilrafn, þá tók Videlun ok Hatun; en Rozer af Jrikun ok Folkvarð þá tók Herfi hertogi ok Geirarðr; þá kom Rozer af Orlanæis ok Vadalín. Þá tók Baldvini ok Vinant *B, b.* ²) keisarann *b.*

³) [vissi engi þeirra *B, b.* ⁴) [*mgl. b.* ⁵) Gilem *B, b.* ⁶) [*tilf. B, b.*

⁷) hvárt *B, b.* ⁸) [mantu nökkut til þess *B, b.* ⁹) sagðist *B, b.* ¹⁰)

saal. B, b; hans *A.* ¹¹) [standa nú hjá *B, b.* ¹²) [heim í Tungr ok láta

taka þik til keisara *B, b.* ¹³) skyldi vera *tilf. B, b.* ¹⁴) Meginzu *B.*

¹⁵) [latti þik slíkrar *B, b.* ¹⁶) [ok laut hon fram af hvíluinni meðan, en

ek *B, b.* ¹⁷) eigi *tilf. B;* þat *tilf. b.* ¹⁸) [*mgl. B, b.* ¹⁹) [þér mundu *B*

²⁰) leiða fram *B, b.* ²¹) [Var þeim þá öllum kastat í myrkvastofu. Naflun

kvað þá hafa mikit lið í hirðinni, ok bað hann Karlamagnús, at því mundi

eigi lausu slegit. En Karlamagnús bað þá Baldvina ok Dreifu konung ok

Geddon taka þá með sínu liði, ok Herfi hertogi fór með þeim *B, b.*

ok tók hvern þeirra í sínu herbergi,¹ þvíat þá kendi hann þá alla. En þeir hugðu at þeim væri leiks, ok spurðu hví þeir tæki þá. Herfi sagði, [at lávarðr þeirra var tekinn, sakir þess at þér hafit svikit² Karlamagnús konung. En þeim þótti illa at þeir vissu þat eigi fyrr, ok mundu þeir þá eigi láta takast.

24. Um morguninn gékk³ páfinn ok Karlamagnús konungr til kirkju ok lið þeirra, ok [lét hann legáta sinn syngja messu, góðan mann ok trúfastan, er hét Gilia ok var fæðingi í Provincia.⁴ En páfinn gaf þeim⁵ blezan, ok géngu síðan [inn í höllina.⁶ Þá gaf Karlamagnús konungr höfðingjum sínum jarðir ok aðra fjárhluti ok þakkaði þeim sinn góðvilja. Páfinn [mælti mörg vináttumál⁷ við Karlamagnús konung ok setti hann í hásæti⁸ sitt ok bað hann vel varðveita kristin lög. [Síðan talaði Karlamagnús konungr eintal við páfann ok alla aðra ina stærstu höfðingja, þá er þar váru komnir, ok bað þá heilræðis, hversu hann skyldi fara við þá svikarana, sagðist þá sét hafa alla, at þeir höfðu hér knífana er þeir vildu hann af lífi taka með, heyrðut ér at þeir géngu í móti illsku sinni, ok megu þér sjá hér nú knífana, dæmit þeim nú af því réttan dóm. En allir svaruðu, at þeir vildu at hann sjálfr dæmdi, eptir því sem þín eru saynendi til. Þá nefndi hann til einn höfðingja af liði sínu með 400 riddara at hengja þá tólf. Þeir bundu hendr þeirra á bak aptr með hjartarleðrs þveng ok leiddu þá sam þjófa,⁹ at þeir skyldu eigi í braut hlaupa. Þá kom Karlamagnúsi konungi í hug, at konu Reinfreis þótti illa ráð þeirra, ok [bað þá hálshöggva en eigi¹⁰ hengja. Þeir gerðu svá, ok létu þá liggja þar alla eptir, géngu í brott síðan ok aptr til konungs.¹¹ Þá spurði Karlamagnús¹² hvat gera skyldi við [þá er þeim hefði fylgt.¹³ Namun¹⁴ mælti, at hann skyldi láta varðveita þá.¹⁵

¹) rúmi *B, b.* ²) [lávarða þeirra tekna fyrir svik við *B, b.* ³) eptir géngu Naflun *B, b.* ⁴) [söng legátinn messu, góðr maðr ok trúfastr *B, b.* ⁵) lfdnum *B, b.* ⁶) [heim til hallar *B, b.* ⁷) [talaði mörgum sœmd-arorðum *B, b.* ⁸) sæti *B, b.* ⁹) [En Karlamagnús þakkaði herra Miloni páfa ok öllum öðrum höfðingjum sína þangatkomu. ok bað menn ráð til gefa, hversu gera skyldi við svikarana. En jarlinn af Flæningja-landi svaraði, at fyrir þat at allir höfðu sét knífana, þá er þeir vildu svíkja Karlamagnús með, ok svá heyrðu allir, at þeir géngu með illsku sinni, ok dæmit nú rett af þeim (þá dæmit þeim nú réttan dóm *B.* En þá æptu allir senn á Karlamagnús konung, at hann skyldi dæma réttiliga (dæma þá eptir maklegleikum *b.* En hann bað leysis til, ok því játnðu allir. Karlamagnús nefndi þá til fjóra höfðingja með fjórum hundradum riddara at hengja þá 12 svikara, ok váru þá bundnar hendr þeirra á bak aptr ok leiddir sem þjófar *B, b.* ¹⁰) *saal. rett.; einn A.* ¹¹). [fyrir hennar sakir bað hann hálshöggva þá, ok var svá gert *B.* ¹²) Naflun *b.* ¹³) [lið þeirra *B.* ¹⁴) Karlamagnús *b.* ¹⁵) ok svá var gert *tílf. B, b.*

25. Karlamagnús kallaði Basin ok fékk honum glófa sinn af hægri hendi ok mælti: Þú skalt hafa Tungrs¹ ok konu Renfreis ok jarldom ok fé hans alt. Basin gékk fram ok tók glófann² ok kysti fót³ hans. Rozeri erkibyskupi gaf hann Triversborg, en páfinn [sjálfr þakkaði honum ölmosu þá er hann gerði kristninni.⁴ Namlun gaf hann Ozborg⁵ ok Salenborg⁶ ok alt fylkit með ok [20 þúsundir riddara í sínu veldi. Hann tók gjöfina ok gékk til fótar hans, ok Videlun faðir hans ok jarlinn af Alimania, Reinbaldr fríski, Eim af Galiza, Basin jarl, Dreia prófastr, ok 300 riddara, allir⁷ fyrir ástar sakir við Namlun, ok gerðist konungr glaðr við. Namlun bað konunginn gefa sér fjallit milli Muso⁸ ok Sambr at gera kastala í, ok er Franz at rískari. Hann gaf honum ok skóginn með, ok [hann gaf honum Foma ok skógiun allan ok Faumana með. Ek skal gera þér, sagði Karlamagnús, 3 kastala í millum Moysa ok Ardena. Namlun gaf þeim nafn sitt með leyfi Karlamagnús Namluni til virðingar. Karlamagnús gaf honum spjót ok hvít merki ok með jarlsdóm, ok kallaði kastalann Namrus. Þá mælti Karlamagnús: Sér þú nú at mér er ást á þér? Hann þakkaði honum, ok bað hann gefa sér þá menn er hann hélt í prisund af hans landi, þvíat þeir eru enskis verðir af illráðum. Hann gerði svá. Basin gaf hann sína menn, Rozere erkibyskupi gaf hann sína menn. Þeir þökkudu honum ok tóku þá út or myrkvastofunni ok létu þá sverja eida Karlamagnúsi konungi. Eim af Galiza gerði hann konstabl sinn ok lét hann varðveita knífa þeirra svikaranna, hann lét ok ulla aðra ganga or myrkvastofunni á sitt vald.⁹

26.¹⁰ Reinbaldr fríski hóf bónorð sitt ok bað Gelem systur Karlamagnús konungs. En sakir þess at konungi var áðr kunnikt bæði ætt hans ok atferð, þá var þat af tekit, at hon var honum gift með miklu landi er Veisa heitir, þat hafði átt Tangemar, ok

¹) Tungrborg *B*, *b*. ²) með glófanum *b*. ³) hönd *B*, *l*. ⁴) [þakkaði honum vel ok allir aðrir *B*, *b*. ⁵) Orzborg *B*; Oezborg *b*. ⁶) Salenamborg *B*, *b*. ⁷) [skaltu hafa, kvað hann, 20 þúsundir riddara í þínn valdi. En hann gékk til ok kysti hönd hans ok þakkaði honum gjöfina, ok þar með Videlun hertogi faðir hans ok allr lyðr af Allimania ok Reinald fríski ok Eimir (*Eimar b*) af Galizu ok Basin jarl af Tungrs ok 300 riddarar *B*, *b*. ⁸) Musus *B*; Musu *b*. ⁹) [bað hann gera kastala 3 millum Moia ok Ardenam, ok síðan gerði Namlun kastala þann er Nafnus er nefndr. Þá bað Namlun Karlamagnús gefa sér þá menn, er hann hafði í prisund, ef þeir eru engis af valdir svikræðum við yðr. En hann gaf honum þegar. ok svá gaf hann Basin þá menn, er Reinfrei höfðu þjónat. Þökkudu þeir honum báðir ok leystu þá af myrkvastofu, ok sóru konungi eið, at þeir höfðu í engum svikræðum verit við hann *B*, *b*. ¹⁰) *Da Capp. 26—30 lyde noget afvigende i B og b, gives de nedenfor fuldstændig efter disse.*

alla hans eigu ok eigu bróður hans Tamers, ok fjóra jarldóma með öllu ríki ok alt Lingeraf, ok alt landit frá Flæmingjalandi til Danmerkr, ok þrjú spjót með hvítum merkjum. Karlamagnús bað páfaun fá sér klerka sína nökkura til kapalfna. Hann gaf honum Gilliam góðan mann ok trúfastan, hann var legatus af Rómaborg, annan Turpin bróður Hatuns jarls, hann skyldi vera kanziler konungs; tvá menn gaf (hann) til at þjóna at kapellu hans, annarr hét Vibald, en annarr Balduini. Ok þakkaði Karlamagnús konungr honum vel. Þá mælti hann við Frerj erkibyskup, at hann skyldi setja kanunka til kapellu hans svá marga sem þarf. Hann skipaði þar til 40 kanunka ok fjóra presta. Karlamagnús konungr gerði munklífi ok nunnusetr, ok hvártveggja auðigt at fé. Síðan dubbaði hann til riddara 80 sveina, þá sem farit höfðu með Freri erkibyskupi ok Herfa hertuga. Þá kaus Karlamagnús konungr eptir hjá sér Bofa inn skegglausa, Jforia ok Jvin, Engeler af Vaskunia, Bæring af Hatun, Gelin ok Gerer, Samson ok Anselin,

26. Karlamagnús keisari kalláði þá enn til sín alla höfðingja sína ok hóf svá sína ræðu: Góðir herrar, sagði hann, ek á tvær systr fyrir at sjá, ok nú vil ek gipta aðra með yðru ráði röskum manni Reinaldi¹ fríska. Öllum þeim þótti þetta vel ráðið. Síðan gipti hann Belisem systur sína Reinaldi fríska með miklu ríki ok eignum, þvíat þau skyldu eignast öll þau ríki sem Tankemar ok Tamar² bróðir hans höfðu átt ok 4 jarldóma með öllu ríkinu ok allt Lingerafn. En þetta ríki var alt af Flæmingjalandi til Danmerkr. Ok hér meðr gaf hann honum 3 spjót með hvítum merkjum. Ok þá gerði (hann) Eimi af Galizu constaf sinn, ok lét hann geyma knífa þeirra svikaranna. Síðan váru þeir allir leystir af myrkvastofunni sem meðr svikarum höfðu verit, ok söru þeir allir Karlamagnúsi eiða, at þeir skyldu honum vera dyggir³ ok trúir.

Herra Millon páfi fékk nökkura klerka sína Karlamagnúsi til fylgdar ok sœmiligrar þjónustu: var einn af þeim Gileas góðr maðr ok réttlátr, hann var legatus af Rómaborg, skyldi hann vera kapalín keisarans; annarr var Turpin bróðir Hatuns jarls, hann skyldi geyma innsigli hans ok hafa bréfa-gerðir, ok því má vel nefna hann konungsins kanceler. Tvá aðra klerka gaf pávinn honum at þjóna í kapellu hans. Síðan skipaði Karlamagnús með herra páfans ráði ok erkibyskupa samþykki fjóra tigi kanunka til kapellunnar, þvíat þat sýndist þeim vel nægjast. Svá lét hann ok setja svartmunkaklaustr í öðrum stað ok uunnuklaustr í þriðja stað. Sveina þá alla sem kómu af Kolui með hertoganum ok erkibyskupinum gerði hann at riddarum, en þeir váru nær 80. En þessa kjöri hann meðr sér at hafa: Bofa hinn skegglausa, Jvora ok Jva, Engiler af Gastun,⁴ Bæring ok⁵ Hatun, Gerin ok⁶ Geres, Samson ok⁶ Anzilin, Valltara af Akarð ok Hoel, Geofrey ok Hatun, Guenelun af Kastalundum ok Arnald ok Berarð. Oduin ok Vasker. Tólf riddara af þessum hafði hann jafnan með sér, þvíat þeir váru góðir drengir. En Videlun ok Naslun, Hatun ok Reinald fríska, Turpin ok Giliam hafði hann sér at ráðgjöfum. 7 hundruð riddara hafði hann dagliga með sér ok umfram þjónastumenn í sín-um herbergjum. Ok nú hefir hann sýst⁶ sér lið, sem hann vill hafa.

1) Reimbaldi b. 2) Tanir b. 3) hollir b. 4) Gascun b. 5) af b. 6) valit b.

Valter af Terins, Akarð af Mesines, Hoel af Naauaz, Geofrey af Orlens, Hatun af Kampaneis, Venelun af Kustalandum, Arned af Bollandi, Beirarðr af Peduers, Odun af Marke, Vaker af Kornelia. Þessa 20 riddara hafði hann jafnan með sér, þvíat þeir váru góðir drengir. Videlun, Namlun, Hatun, Reinbald friska, Turpin, Gilliam, þá hafði hann sér at ráðgjöfum. Sjau hundruð riddara hafði hann með sér hvern dag, þá tók hann sér þjónustumenn at hafa í herbergjum sínum. Roðbert bróður Dreiu gerði hann meistara yfir hest-asveina sína. Nú hefir hann sýst sér alt lið sem hann þarf.

27. Síðan bauð hann öllum höfðingjum, er þar váru komnir, at halda frið í landi hans; þar með bað hann páfann ok alt lið hans, at þeir skyldu vera í Rómaborg á tólf mánaða fresti ok sagðist þá vildu vera vígðr til keisara. Hann hét því þegar. Síðan þakkaði hann þeim öllum þangatkvámu sína, ok gaf þeim leyfi at fara heim hverjum til síns ríkis. Páfinn tók þá stólu sína ok fingurgull ok kross ok blezaði þá alla ok bað þá alla vera hlýðna Karlamagnúsi konungi, ok fór brott eptir þat hverr til síns lands. En Karlamagnús konungr dvaldist eptir ok fylði kirkjугerð sína til þess er lokit var. Namlun fór heim at styrkja kastala sína ok varðveita land sitt. Eim af Galiza fór í Jrikun með 300 riddara at varðveita kastalann ok alt fylkit, ok Hugi hertugi af Paris fór með honum aptr í sitt land, en Eim fór til Jrikun með liði sínu.

28. Nú hefir Varner af Pirafunt fregit, at Karlamagnús var til konungs tekinn ok hann hafði drepa látit þá er mót honum váru, þá kom honum í hug, at hann þóttist mikit mega ok vera sterkr maðr ok eiga marga kastala ok sterka ok þrjár borgir Reins ok Loun ok Anuens, ok hann var höfðingi af öllum þeim löndum, er um þær borgir eru. Hann heyrði sagt, at konungr hefði tekit Jrikun, ok

27. Öllum sínum höfðingjum bauð hann frið at halda hverjum við annan um alt sitt ríki. Síðan birti hann herra páfanum, at á 12 mánaða fresti ætlaði hann sér til Rómaborgar at vígjast¹ þar til keisara, ok herra páfinn hét honum þar at vera meðr allan sinn skara. Ok eptir þat þakkaði hann mikiliga páfanum ok öllum öðrum sína þangatkvámu ok gaf þeim öllum leyfi at fara í sitt ríki. En herra páfinn stóð upp ok blezaði [þá alla² ok bað þá hlýðna vera Karlamagnúsi konungi. Fóru síðan heim í sitt ríki. En Karlamagnús dvaldist eptir ok lét gera kirkjuna til fulls; en Naflun fór heim at styrkja kastala sína ok geyma ríki sín,³ en Eimir⁴ af Galizu fór í Jrikun með 300 riddara ok með honum Hugi hertogi.

28. Nú hefir Varner af Pirapont fregit, at Karlamagnús er vígðr ok hann hefir drepit þá alla sem í móti honum stóðu, ok þóttist hann vera gildr fyrir sér ok mikill kappi, þvíat hann átti marga kastala sterka ok þrjár borgir mjök fjölmennar. Hann heyrði þá sagt, at Karlamagnús hafði látið taka Jrikun

1) láta taka sik þ. 2) allan lýð þ. 3) sitt þ. 4) Eimar þ.

þótti honum þat illa. Hann stóð upp einn morgin ok fór með 100 riddara til Pirafunt ok tók kastalann ok setti lið sitt í, ok sendi síðan eptir liði í land sitt ok fékk tvær þúsundir riddara; fór síðan til Orliens ok bygði kastalann ok tók borgina ok styrkti,¹ ok lét borgarmenn sverja sér eiða ok allan landslýðinn ok lét gæta kastalans. Síðan fór hann til Brettolia ok gerði slíkt it sama ok svá í Jrikun, ok ætlaði at standa móti Karlamagnúsi konungi, sagðist hann fyrr skyldu hafa þessar borgir allar ok landit með, en hann skyldi honum til handa ganga.

29. Eim af Galiza spyrr, at þat land var alt tekit er hann hét konstabl (yfir). Hann sendi þá menn til Varnis, at hann skyldi ganga til handa Karlamagnúsi konungi ok hafa síðan land sitt. Varner varð reiðr við þat, ok sendi Eim rit sitt ok innsigli, ok sagði at Karlamagnús var rangliga til konungs tekinn, þvíat (hann) var þjófr, ok skal ek ganga með því sannmæli á hólmi móti Eim eða Reinbaldi fríska. Eim tók rit þetta ok færði Karlamagnúsi konungi. Hann spurði: Byðr Varner mér þetta ok kallar mik þjóf, illa gerir hann þat. Reinbaldr spurði, hver orð Varner hefði sent. Hann hefir tekit borgir mínar ok kallar mik þjóf ok rangtekinn til konungs, ok vill þar fyrir bjóða mér hólmgöngu eða mönnum mínum. Reinbaldr mælti: Gef mér eina gjöf! Konungr spurði, hvat gjöf þat væri. Reinbaldr svaraði: Lát mik ganga í mót honum. En Karlamagnús

¹) r. f. styrgdi.

ok líkaði honum þat illa, ok fór þegar um morgininn til Pirapont meðr hundraði riddara ok setti lið sitt í kastalann, en samnaði síðan at sér liði ok fékk sér tvær þúsundir riddara, fóru síðan til Orliens ok tóku borgina ok bygðu kastalann ok styrktu, létu síðan borgarmenn sverja sér eiða ok allan landslýð; slíkt hit sama fór hann til Brettolliam ok tók hana á sama hátt, ok svá Jrikun, ok sagðist skyldu standa á móti Karlamagnúsi með allan sinn styrk ok afla, en aldri honum á hönd ganga, meðan líf væri með honum.

29. Þetta fréttir Eimir at Varnir hefir undir sik tekit öll þau lönd sem hann var constafí yfir, ok sendi hann menn sína til hans ok bað hann ganga á hönd Karlamagnúsi konungi ok hafa síðan lönd sín í friði. En hann varð mjök reiðr við ok sendi Eimi bréf sitt ok kvað Karlamagnús rangtekinn til konungs, því at hann er þjófr, ok skal ek þat sanna meðr minni hólmgöngu við þik Eimir eðr Reinald fríska. En Eimir tók þessi bréf ok færði Karlamagnúsi konungi, ok er hann sá bréfit,¹ mælti hann: Byðr Varnir þetta ok kallar mik þjóf, illa gerir hann þat. En Reinbaldr spurði, hver orð hann hefði send. Karlamagnús svaraði: Hann hefir tekit borgir mínar ok ríki mitt, en kallar mik þjóf ok segir mik rangliga tekinn til konungs, ok byðr mér eðr mínum mönnum hólmgöngu. Reinbaldr sagði: Gef mér herra eina gjöf! Konungrinn spurði, hver sú væri. Látið mik ganga á hólmi við hann.

¹) þau s.

lofaði honum at vinna þat sæmdarverk, ok bað guð at hann skyldi hef(j)a hann til þess. Síðan fór Reinbaldr til fundar við Eim, ok fóru báðir saman með 400 riddara, ok Turpin með þeim, til Namluns ok sögðu honum at Reinbaldr skyldi ganga á hólmi við Varni. En Namlun lét kynliga yfir, ok spurði ef tekiu væri hólmgangan með þeim. Reinbaldr sagði, at mælt var til. Þeir tóku leyfi ok vildu fara. Namlun svaraði: Ek skal fara með yðr með 7 þúsundir riddara, at hann svíki yðr eigi. Þaðan fóru þeir allir saman til Jrikun ok váru þar um nóttina.

30. Um morguninn sendi Namlun menn til Luon á fund Varnis, at hann skyldi fara til Eiss ok ganga til handa konungi, en ef hann vill þat eigi, þá skal hann lífit láta. Þá er Varner heyrði, þá varð hann reiðr ok sór við krappt guðs, ef hann sendi optar nökkura menn slíkra eyrenda, þá skyldi út stinga bæði augu þeirra. Sendimennu spurðu, ef hann vildi ganga á hólmi á móti Reinbaldi fríska um þat at konungr væri rangvígðr eða þjófr. Hann gékk í gegn, at hann kallaði hann þjóf. En Geirarðr af Numaiia var sendimaðr; þá er hann heyrði þetta, þótti honum svá illa, at hann fýsti at bregða sverði sínu, en hann vildi þat eigi, fyrir því at þat mundi kallat heimskuverk, ok tók með þeim hólmgönguna. Geirarðr spurði, nær þeir skyldu saman ríða. Varner svarar: Á týsdaginn undir Pirafunt, ok einn í mót einum. Hann sagði þeim, er hann kom aptr.

31. Reinbaldr stóð upp snemma um morguninn á týsdaginn ok hjóst vel, gékk til skripta ok tók húsl¹ ok blezan, en Turpin

¹) guðs líkama B, b.

Já, sagði konungrinn, guð styrki þik til at vinna þat sæmdarverk. Þeir Reinaldr ok Einir fóru síðan meðr 6 hundrað manna, ok Turpin meðr þeim, til Naflun, ok sögðu honum at Reinaldr skyldi ganga á hólmi við Varner, en Naflun lét kynliga¹ yfir því, ok spurði ef tekin væri hólmgangan með þeim. En Reinaldr kvað [mælt til.² Þeir tóku þá orlof ok vildu fara, en Naflun sagði: Ek skal fara meðr yðr með 7 þúsundir riddara, at hann svíki yðr eigi. Nú fóru þeir til Jrekun ok váru þar um náttina.

30. En Namlun sendi mann til Varners á laun ok bað hann fara til Eirs ok ganga á hönd Karlamagnúsi konungi, en ef hann vill þat eigi, þá skal hann lífit láta. Ok er Varner heyrði þetta, sór hann við guðs krappt, at ef sendir verða fleiri menn þessa örendis, skal þeim augun út stinga. En sendimaðr spurði, hvárt hann vildi á hólmi ganga móti Reinaldi fríska um þat at konungrinn væri rangtekiinn eðr þjófr. En hann gékk með því, at hann kallaði hann þjóf. En Geirarðr af Numax var sendimaðr, ok er hann heyrði þetta, þótti honum illa ok réð at bregða sverði, en því [gerði hann þat³ eigi, at þat mundi kallat heimskuverk, ok tók hann með þeim hólmgöngu á týsdag undir Pirapont, einn einum móti. Ríðr hann aptr ok sagði at tekin var hólmgangan.

¹) undarliga b. ²) [vera mælt til með þeim b. ³) [hjó hann hann b.

bauð honum af guðs hálfu¹ at ganga á hólum fyrir Karlamagnús konung. Síðan [veitti hann tíðir sínar ok kysti² Reinbald í þá minning³ er guð kysti postula sína, er hann hafði sigrat helvíti. Síðan blésu þeir í lúðra sína ok fóru í brott af Jrikun fjórar mílur um skóg þann er Eisa⁴ heitir, [ok þar⁵ fór Reinbaldr í brynju sína. Turpin setti hjálm á höfuð honum, Namlun gyrði hann með sverði, en Eim⁶ hengði skjöld á háls⁷ honum, Geirarðr fékk honum spjót. Ljóp hann þá á hest sinn, [Turpin hélt ístigi hans,⁸ hestr hans var hvítr ok öll hans vápn, sjálfr hann var ok hvítr, mikill ok styrkr. Geirarðr tók skjöld hans ok spjót ok gekk⁹ til staðarins, þar sem þeir skyldu berjast. [Namlun hafði vápnat hest sinn ok reið í skóginn, svá at engi maðr mátti sjá hann, sem hann mætti næst komast.¹⁰

32. [Varner er í Pirapunt ok hafði heyrt messu ok tekit skript ok húsl. Hann er svartr, ok svá hestr hans ok öll vápn hans ok klæði ok merki,¹¹ ok reið móti Reinbaldi fríska, ok spurði ef hann vildi sættast við hann af hendi Karlamagnús konungs at þeim kosti, at hann hefði allar eigur sínar ok¹² Pirapunt ok Orliens ok Brettoliam, [ok hæddi at.¹³ Reinbaldr svaraði: Þú hefir talat heimsliga,¹⁴ segir hann, þú kallaðir konunginn þjóf,¹⁵ ok er af því nefnd hólmganga með okkr, [ek skal vera verndarmaðr lávarðs míns Karlamagnús konungs¹⁶ með guðs miskunn; ella far þú til Eiss [ok gerst maðr Karlamagnús konungs ok þigg hans miskunn. En Varner svarar því háðuliga ok kvezt aldri hans maðr vera skyldu. Eptir þat tóku þeir til vápna sinna ok riðust at, ok lagði Varner hann af hestinum þegar ok mælti við hann, at hann skyldi gefast upp ok segjast yfirkomin. Reinbaldr sagðist þat eigi gera mundu. Síðan lagði Reinbaldr spjóttinu í lær Varni svá fast, at stóð í, ok brá síðan sverði sínu. En Varnir laut niðr ok tók spjót sitt ok laust Reinbald á hægri hönd. Reinbaldr tók til ok laust í höfuð honum, svá at hann féll af hesti sínum í svima. Síðan lagði hann sverðinu undir brynju Varnis til hjartans,

¹) *saal. B, b; álfa A.* ²) [sungu þeir tíðir allar, eptir þat kysti hann *B, b.*

³) [minning þess *b.* ⁴) *Frisant B, b.* ⁵) [þeir tóku hvíld ok stigu niðr af hestum sínum, ok síðan *B, b.* ⁶) *Eimir B; Eimar b.* ⁷) *hlið B, b.* ⁸) [*agl. B, b.* ⁹) *bar B, b.* ¹⁰) [Namlun var ok á hest kominn með 7 hundrat (6 þúsundir *b*) riddara, ok riðu í skóginn sem næst hólmgönguuni, ok leyndust þar *B, b.* ¹¹) [Þá er Varnir í (af *b*) Pirapont hafði hlýtt messu ok tekit húsl, herklæddist hann með öllum svörtum herförum, ok svá var hans hestr ok hann sjálfr svartr á hári ok hörund, hljóp hann nú á hest sinn *B, b.* ¹²) *agl. b.* ¹³) [*agl. B, b.* ¹⁴) *heimsku B, b.* ¹⁵) ok sagðir hann rangliga tekinn til konungs *tílf. B, b.* ¹⁶) [at ek skal verja lávarð minn *B, b.*

ok hafði hann bana.¹ En Geirarðr tók spjót hans ok skjöld ok hest ok fór brott með, en Namlun tók líkit með [vápnum ok öllum klæðum til Karlamagnús konungs² í Eiss, ok báru inn fyrir konung. Þá er Karlamagnús konungr sá þá, þakkaði hann guði.³ Um morguninn snemma stóð Reinbaldr upp ok 10 þúsundir riddara, ok fóru⁴ til Leunz ok [sögðu Manases⁵ jarli föður konu Varnes, at hann skyldi [taka dóttur sína Acin ok fara með⁶ til Karlamagnús konungs. Hann gerði svá. [En Karlamagnús tók í hönd Acin ok gaf hana Eim af Galiza ok allar eigur Varnes, Jrikun ok Pirapunt ok land sitt sjálft Galiza, ok hann fékk hennar þar í Eiss. En Karlamagnús konungr fór til Orlieus ok bar þar kórónu, en sendi Namlun til Ammiensborgar at taka hana, ok lét þá alla sverja sér eiða, at þeir skyldu vera konungi hlýðnir. En Karlamagnús fór aptr til Eiss.⁷

33. [Þá er Karlamagnús kom í Eiss, þá var dróttning sjúk ok lifði átta nætr síðan. En er Namlun kom heim, þá þótti honum mikit andlát dróttningar. Karlamagnús konungr varð ok úglaðr, ok lögðu líkit á börur ok bjuggu vel um ok báru til Arieborgar ok jörðuðu á miðju kirkjugólfinu hjá legi Pippins konungs.⁸ Karlamagnús konungr setti til 30 kanoka⁹ ok fjóra presta at veita sálutíðir fyrir sálum þeirra, ok fór aptr til Eiss síðan. Reinbaldr tók konu sína Belisent ok fór til Fríslands með.¹⁰

34.¹¹ J þetta mund kom Bofi hinn skegglausi¹² af Viana til hirðar Karlamagnús konungs, ok son hans með honum, við 100 riddara

¹) [ok sættizt þit Karlamagnús, ok legg alt þitt mál á hans vald, sá man þér beztr kost. Varner svarar hæðiliga ok sör um, at sín mál skyldi hann aldri undir Karlamagnús leggja ok aldri honum þjóna. Þá reiddist Reinaldr, ok riðust at djarfliga, ok lagði Reinaldr spjóti sínu í lær Varners, svá at fast stóð. En síðan brá hann sverðinu ok lagði undir brynjuna til hjartans, ok lét Varner þá lif sitt með litlum orðstír. *B, b.* ²) [öllum herklæðum (herfórum *b*) ok færði Karlamagnúsi konungi *B, b.* ³) ok Pétri postula *tilf. B, b.* ⁴) fór *B, b.* ⁵) [baud Manase *B, b.* ⁶) [fara með dóttur sinni *B, b.* ⁷) [Gaf hon (hann *b*) sik ok sitt góðz í vald konungsins. En hann tók því harðla vel ok gipti hana Eimi af Galizu, ok lét henni fylgja allar eigur, þær sem Varner hafði átt, Jrikun, Pirapunt ok margar aðrar eignir. En lið þat sem Varnir hafði fylgt sör Karlamagnúsi eiða *B, b.* ⁸) [Brátt eptir þetta tekr Berta dróttning sótt, ok lifði 7 nætr upp frá því ok andaðist síðan. En Karlamagnús konungr ógladdist mjök við þat, ok bjuggu um líkit sem prýðiligast ok báru til Ariesborgar, ok var hon (þar *tilf. b*) jörðuð á miðju kirkjugólfi hjá Pippin konungi *B, b.* ⁹) kanunka *B, b.* ¹⁰) hana *tilf. B, b.* ¹¹) *Dette Capitel anföres fuldstændig nedenfor efter B og b.* ¹²) *Dette Ord er i A underprikket, og i Margen skrevet: skeggmikli.*

34. Bofi hinn skegglausi af Viana, kom til hirðar Karlamagnús konungs með hundraði riddara ok son sinn ok hundrað sveina með honum; hann var

ok hundrað sveina, ok bað konung at hann skyldi gera son hans riddara. Karlamagnús gerði svá, ok alla sveinana með honum fyrir hans sakir. Þá bað Karlamagnús Bofa hertuga, at fara til Rómaborgar ok biðja Hatun konung af Spolia at fara með sér at hvítasunnudegi, ok sagðist þá skyldu vera kórónaðr. En Bofi hertugi fór þegar sem konungr bauð, en Geirarðr son hans var eptir meðan. Bofi hertugi kom til fundar við Hatun konung ok sagði honum orðsending Karlamagnús konungs. En Hatun konungr hét ferðinni. En er Bofi hertugi var uptr á leið, þá tók hann sótt, þá er hann leiddi til bana. En Karlamagnús konungr bað Umant af Lamburg, at hann skyldi fóstura vel Adaliz systur hans, en hann fékk Gelem systur sína í hendr Makario, at hann skyldi hana vel varðveita.

35. [Eptir þat bjó Karlamagnús konungr ferð sína til Róms ok hafði af Saxlandi¹ 100 þúsunda riddara ok hirð sína,² ok³ kómu til Rómaborgar með öllum höfðingjum af Saxlandi. [Roðbert erkibyskup af Reins ok byskupinn af Miliens unduðust í þessi ferð.⁴ En Karlamagnús konungr var⁵ með hirð sína til Pétrs kirkju ok lét sik þar kóróna. Páfinn var skryðdr ok tók kórónu ok setti á höfuð honum ok blezaði hann, Hatun⁶ konungr af Spolia bar sverð hans, Dreia konungr af Peitrs⁷ bar spjót hans, hertuginn af Brettania ok hertuginn af Bealver géngu á tvær hendr honum, er hann gékk til altaris at offra guði sjálfað sik. Síðan leiddu þeir hann til sætis síns, ok sitr hann í sæti Pétrs postula. En páfinn gékk á kór upp ok predikaði, ok þakkaði þeim⁸ þangatkvámu ok bauð þeim í guðs hlýðni⁹ ok sancte Marie ok Pétrs postula, at þeir skyldu halda vel frið [ok kristni¹⁰ við Karlamagnús keisara af Rómaborg. [Síðan gékk hann til altaris ok söng messu,¹¹ þá tók hann kórónu af höfði Karl-

¹) [Karlamagnús konungr bjóst þá til Rómaborgar af Saxlandi ok hafði *B, b.* ²) umfram *tsf. B, b.* ³) þeir *b.* ⁴) [ok með honum var í ferð Roðbert erkibyskup af Reins ok annarr byskup af Reinssand *B, b.* ⁵) gékk *B, b.* ⁶) *saal. B, b;* Otun, *A her og overalt.* ⁷) Petinsborg *B, Petrsborg b.* ⁸) fólkinu *B, b.* ⁹) nafni *B, b.* ¹⁰) [*mgl. B, b.* ¹¹) [ok söng síðan út messuna til lykta, en *B, b.*

hertogi, ok bað son sinn gerast riddara ok alla sveina hans með honum fyrir ástar sakir viðr hann. Ok þetta veitti Karlamagnús honum, at hann dubbaði þá alla til riddara. Karlamagnús bað Bova fara til Spoliamborgar til Hatuns konungs, ok bað þá koma báða saman til Rómaborgar at hvítasunnudegi: Ek skal þá vera kórónaðr.¹ Ok hann fór ok fann Hatun konung, ok hét hann ferðinni; Geirarðr son Bova var eptir með Karlamagnúsi. Ok í þessi ferð andaðist Bovi, en Karlamagnús bauð Vinant af Landber² fóstura son hans.

¹) til konungs tekinn *b.* ²) Lamber *b.*

amagnúsi keisara ok öll kórónuklæði ok hirði,¹ en spjótít ok sverðit geymdi² Namlun. Géngu síðan allir inn í höllina. En er þeir höfðu af sér lagt klæði sín, þá kom maðr ok sagði andlát Bofa hertuga ok þeirra byskupanna.³ En Karlamagnúsi konungi þótti þat mikill skaði, ok gaf þá Geirarði syni hans Vianam⁴ eptir [hann ok hertugaríkit ok jarldóm með tveim sveitum ok hvítum merkjum.⁵ Síðan gípti hann honum Erinengerði dóttur Varnes af Muntasaragia. Síðan gékk hann til Karlamagnús konungs, ok Hatun konungr með honum ok Dreia konungr af Peitrs,⁶ ok [kystu hünd konungs ok þökkudu honum þá sœmd, sem hann hafði honum gert.⁷ Síðan fór Geirarðr til Muntasaragiam ok tók konu sína⁸ ok fór til Vianam⁹ með hana.

36. Síðan kallaði Karlamagnús konungr til sín Turpin kapalfn sinn¹⁰ ok gaf honum erkibyskupsstólinn í Reins, en Rikarði ritara sínum byskupsstólinn í Miliens.¹¹ Páfinn vígði þá báða, ok tóku síðan allir leyfi ok fóru heim. Karlamagnús konungr fór til Eiss ok fann þar Gelem¹² systur sína ok leiddi hana [í svefnhöll sína, ok svaf hann hjá henni, svá at hann lagði ást við hana, til þess er lag þeirra varð.¹³ Síðan gékk hann til kirkju ok [gékk til skripta við Egidium fyrir allar syndir sínar¹⁴ nema þessa. En Egidius blezaði hann ok fór til messu. En er hann söng lága messu, kom Gabriel engill guðs ok lagði rit¹⁵ á patenuna. En þat [var á ritinu,¹⁶ at Karlamagnús konungr hafði¹⁷ eigi til skripta gengit fyrir allar syndir sínar: hann hefir legit með¹⁸ systur sinni, ok mun hon fœða son er heita skal Rollant. Ok skal hann gípta hana Miluni af Angrs,¹⁹ en eptir sjau²⁰ mánaði skal hon verða léttari síðan þau kómu bæði í eina hvílu, ok skal [hann þat²¹ vita, at hann er hans sun, [ok þó systur sinnar,²² ok láti hann vel varðveita sveininn, því(at) hann mun hans þurfa. Egidius tók ritit af patenunni ok gékk þegar skryðdr²³ til Karlamagnús konungs ok las fyrir honum. Hann gékk við því²⁴ ok féll til fóta honum ok bað fyrirgefningar²⁵ ok hét því, at hann skyldi aldri optar þá synd gera, ok tók skript ok gerði alt

¹) váru þau geymd *B, b.* ²) varðveitti *B, b.* ³) Roðberts af Reins ok byskups af Reinssand *tilf. B, b.* ⁴) Viennam *b.* ⁵) [föður sinn ok hertogadóm með tveim merkjum hvítum *B, b.* ⁶) Petrs *b.* ⁷) [60 hertoga ok 200 jarla fyrir elsku sakir við Geirarð, ok þakkaðu Karlamagnúsi keisara þessa gjöf ok allan heiðr, er hann veitti Geirarði *B, b.* ⁸) Ermingerði *tilf. B, b.* ⁹) Viennam *b.* ¹⁰) bróðir(!) Hatuns jarls af Alemannia *tilf. B.* ¹¹) Nilenis *B, b.* ¹²) Gilem *B, b.* ¹³) [til herbergis síns ok lagði ást við hana til lags ok samvistu *B, b.* ¹⁴) [játaði syndir sínar fyrir Egidio ábóta allar *B, g.* ¹⁵) bréf *B, b.* ¹⁶) [stóð þar á *B, b.* ¹⁷) hefði *B, b.* ¹⁸) Gilem *tilf. B, b.* ¹⁹) Angres *B, b.* ²⁰) *saal. B, b;* tólf *A.* ²¹) [hon *B, b.* ²²) [mgl. *B.* ²³) með *tilf. B, b.* ²⁴) öllu *tilf. B.* ²⁵) hann fyrirgefa sér *B, b.*

sem ritit bauð honum, gipti systur sína Miluni ok gerði hann hertuga yfir Brettanna.¹ En sveinninn var fæddr 7 mánuðum síðar. Karlamagnús sendi Namlun ok Giliam eptir sveininum² ok báru til kirkju í Eiss. En [Ligger ábóti skírði ok kallaði Rollant ok fékk kanunkum at fæða hann upp, ok bað ábóta guðföður hans, at hann skyldi vel varðveita hann ok kenna honum á bók. Abótinn tók við ok fékk honum 4 fóstrur.³ En er hann var 7 vetra gamall, þá fæddi ábóti hann Karlamagnúsi. Konungriinn⁴ sá, at hann var vænn ok mikill, ok gladdist hann mjök við, ok kallar Rollant til sín ok spurði hann: kennir þú mik, sagði hann. Sveinninn svaraði: Kenni ek þik, lávarðr, segir hann, þú ert móðurbróðir minn. Þá er Karlamagnús heyrði, þá hló hann at [ok mælti til Dreiu⁵ prófasts ok Geirarðs af Numaja,⁶ at þeir [skyldu varðveita hann.⁷ En Namlun bað þá koma opt með sveininn til herbergja hans, því(at) ek em fóstrmeistari⁸ hans.

37. Eptir þat fór Karlamagnús konungr til Orliens [ok með honum jungherra Rollant ok varnaðarmenn sveinsins báðir.⁹ En síðan lét konungr senda eptir Miluni mági sínum ok Gelem¹⁰ systur sinni, at þau skyldu koma til hirðar, en þau kómu [með 7 þúsundum¹¹ riddara, ok fundu þar Rollant, er þau lönguðu mest eptir,¹² þvíat þau áttu [ekki barn nema hann.¹³ Karlamagnús konungr. kystu¹⁴ þau bæði ok setti þau [í hásæti¹⁵ hjá sér ok lét kalla til sín Rollant. Þeir fóstrar hans leiddu hann þangat [vel klæddan í kyrtli, var af kviðhlutum góðum, ok í skyrtu undir af inum bezta línúki, ok kordúnaskúar mæðir¹⁶ með dýrinu úarga. Geirarðr ok Dreia leiddu hann milli sín, en 40 ríkra manna sonu lét Karlamagnús konungr ganga með honum til skemtanar ok virðingar; þessi eru nöfn þeirra:¹⁷ Balduini ok Aurnolfr¹⁸ systrungar¹⁹ Karlamagnús konungs, Vilhjálmr son Dreia²⁰ konungs af Peitrs,²¹ ok [Estant son Hatuns, ok Anherri af Burgunia,²² Reinar son hertuga af Paris, Hugí son [Valtirs af

¹) Britannia *B, b.* ²) barninu *B, b.* ³) [ábóti einn skírði hann ok kallaði Rollant ok fékk kanunkum at varðveita; en Varin ábóti tók vel við sveininum ok lét kenna honum á bók ok fékk honum fjórar fóstrur. *B, b.* ⁴) fagnaði vel sveininum ok *tilf. B, b.* ⁵) [kallandi sveininn (Rollant *b*) til sín ok mælti við Drefion *B, b.* ⁶) Numax *B, Numas b.* ⁷) [varðveitti sveininn *B, b.* ⁸) hinn fyrsti meistari *B, b.* ⁹) [borgar ok Drefion prófastr ok Geirarðr af Numax ok höfðu sveininn með sér *B, b.* ¹⁰) Gilem *B, b* *her og fremdeles.* ¹¹) [ok með þeim 7 hundrut *B, b.* ¹²) til *B.* ¹³) [þá engi börn fleiri *B, b.* ¹⁴) mintist við *B, b.* ¹⁵) [niðr *B, b.* ¹⁶) mæðr *A.* ¹⁷) [Geirarðr ok Drefion vel klæddan ok gekk undir sína hönd honum hvárr þeirra, ok 40 ríkra manna synir (með *tilf. B*) honum til virðingar *B, b.* ¹⁸) Arnulfr *B, b.* ¹⁹) systursynir *B, b.* ²⁰) Dregvi *B, Drefiu b.* ²¹) Pettes *B, Petrs b.* ²²) [son Hatuns ok *B, b.*

Ternis ok Valtir bróðir hans, Bertram ok Eimund af Burdelia, Aumeri af Berin ok Lambert¹ bróðir hans, Manaser² son jarls af [Deremunt, Veler³ af Bealfer bróðir Namluns, Pippin ok Karl bróðir hans synir hertugans af Kolne, Jozelin af Provencia, Baldvini af Blesborg, Bernarðr⁴ son [Otram af Pursals, Joceram son Ralfs af Vtrefs,⁵ Rikarðr son Rikarðar gamla af Norðmandi, Benzalin son Huga af Puntis⁶ ok [Todbertr bróðir hans, Thedbaldr son Segrins af Aspremont, Roðbert son Roðberts af Angeo, Hugi son Huga af Nenzu ok Reinart bróðir hans, Vazer son Geofrey af Korlin, Makin son hertuga af Anfers, Geirarðr ok Teorfi bróðir hans, Arnulfr son Geirarðar af Defa, Ornulfr son jarlsins af Los ok Lödfer bróðir hans, Gudifrey son jarlsins af Brusela, Fromundr son Aflens, Pétr son Roðberts af Seruni, Segun son jarls af Vegia,⁷ Folkvini son konungs af Spolia.⁸ Þessir allir fylgðu Rollant [fyrir Karlamagnús konung.⁹ Milun stóð upp í móti honum ok tók hann í fang sér ok kysti hann, ok bar til Gilem ok [setti hann niðr á milli þeirra, ok sátu svá meðan veizlan stóð. En at veizlu liðinni bað Gilem konung, at hann mundi leyfa at Rollant færi með þeim í Britanniam ok láta menn þar ná at kennast við hann. En hann veitti henni þegar þat er hon bað. Síðan tóku þau heimleysi ok fóru síðan heim, ok allir þessir 40 hinir rikustu manna synir með Rollant í Vallandi. En er Milun kom heim til Anglers ok Gilem, ok Rollant með þeim, þá var þar skemtan mikil, ok létu varðveita hann ok alt lið hans með inni mestu sæmd er til mátti fást.¹⁰ En Karlamagnús konungr fór aprt til Eiss.

38. Nú tekr Geirarðr af Viana [mikil úskil til, ok tók hvervetna at gera í mót Karlamagnúsi konungi lávarði sínum ok hans mönnum. En er Karlamagnús konungr varð þessa varr, þá sendi hann honum

¹⁾ [Valteris ok Bertram ok Eimund Amon af Bern ok Landbert *B*, *b*.

²⁾ Manases *B*, *b*. ³⁾ [Slaremont, Vildri *B*; Klaremont, Veldre *b*. ⁴⁾ Bjarnarðr *B*, *b*. ⁵⁾ [Otrams ok Jozdram (Jozaram *b*) son Rolfs jarls *B*, *b*.

⁶⁾ Puntif *B*, *b*. ⁷⁾ [Theobaldus bróðir hans, ok Theobaldus son Segnis af Fenizu ok Reinir bróðurson hans, Gerpes af Gimunar fjalli, Vallter son Geofreis (Gudefreis *b*) af Torlin (Korlin *b*), ok Makin son hertugans af Anteis (Anzeis *b*), Geirarðr ok bróðir hans, Arnulfr sonr Geirarðar ok Arnulfr son jarls af Clos ok Lödver bróðir hans, Gudifreyr son jarls af Brusela ok Fromundr Fromundar son ok Petr Roðberts son, Segun jarls son af Fria *B*, *b*. ⁸⁾ Sublia *b*. ⁹⁾ [mgl. *B*, *b*.

¹⁰⁾ [settu þau hann niðr millum sín; bað hon þá Karlamagnús at sveinninn færi með þeim ok kendist þar með fólk, ok munu menn at betr unna honum. Hann lofaði þat þegar, ok tóku þau síðan orlof ok fóru heim allir þessir 40 hinna rikustu manna synir í Valland með honum. En er Milun kom heim til Angvers (Angres *b*) ok Gilem frú hans ok Rollant með þeim, þá mátti þar sjá mikla gleði í heimligri mekt *B*, *b*.

orð, at hann skyldi koma á hans¹ fund til Eiss eða Leons eða Orliens, ef hann vill hafa Vianam eða fé sitt eða líf. En er þessi orð kómu til Geirarðs, þá svaraði hann: Faðir minn átti Vianam ok tók² eptir Gundebli³ bróður sinn, en⁴ hann vann af heiðnum mönnum ok kom⁵ aldri í konungs eign, ok eigi mun ek⁶ koma, [höfum vér⁷ kynsmenn átt vel 30 vetra.⁸ En Karlamagnús varð reiðr mjök⁹ ok samnaði liði ok fór til Vianam ok hafði [7 þúsundir¹⁰ riddara, ok sátu um borgina, svá at [komast mátti engi maðr or borginni,¹¹ ok hann lét kalla ok blása um allan herinn, at engi færi brott fyrr en hann hefði tekit Vianam,¹² ok bauð öllum [at varðveita boðorð sín¹³ ok gæta vápna sinna ok sjálfra sinna, svá at engum stœði mein af, nema hann mælti¹⁴ þat ok sór at skeggi sínu, at sá skyldi dýrt kaupa, ef¹⁵ eigi héldi þat,¹⁶ ok setti grið síðan allra¹⁷ manna í millum. [En Milun hertugi gerir nú Rollant son siun riddara ok 40 riddara með honum, ok vápuaði þá vel alla ok gyrði sverði. En Rollant var svá ungr ok lítill, at hann hengdi sverðit á háls honum. Hann fékk þeim 4 meistara yfir þjóna sína: einn varðveitti¹⁸ mungát, annan hússýslumann, 3 bússýslumanu, fjórða konstabl;¹⁹ ok fékk þeim mikit fé ok sendi þá til Karlamagnús konungs ok bað þá herbergjast²⁰ hjá landtjaldi Namluns ok enga sýslu aðra hafa²¹ en þá er hann réði þeim, ok hafa²² hann at ráðgjafa. Síðan bundu þeir klæði sín, ok kysti Rollant fúður sinn ok móður, ok blésu síðan í lúðra sína ok hljópu á hesta sína, ok tóku leyfi ok fóru brott af Angler ok kómu til Viane at miðjum degi.²³

¹⁾ [at gera úskil mikil Karlamagnúsi konungi ok mönnum hans ok ofbeldist nú svá móti herra sínum. Ok er Karlamagnús spyrir þat býðr hann honum á sinn *B.* ²⁾ hana *tilf. B, b.* ³⁾ Gundilíbolfr *B, b.* ⁴⁾ [*her begynder Iste Blad af a.* ⁵⁾ hon *tilf. a, B, b.* ⁶⁾ hon enn *B, b.* ⁷⁾ ok várir *tilf. a.* ⁸⁾ [*agl. B, b.* ⁹⁾ er hann spurði þat *tilf. B, b.* ¹⁰⁾ [*saal. a, B, b;* 700 þúsunda *A.* ¹¹⁾ [engi maðr mátti út komast né inn *a, B, b.* ¹²⁾ borgina *a.* ¹³⁾ sitt *a.* ¹⁴⁾ lofaði *a.* ¹⁵⁾ er *a.* ¹⁶⁾ [sínnum mönnum, at þeir gerði engum manni mein fyrr en hann byði þat, ok sór við skegg sitt, ef þeir héldi þat eigi, at sá skyldi líf láta *B.* ¹⁷⁾ allra sinna *a;* sinna *B, b.* ¹⁸⁾ at varðveita *a.* ¹⁹⁾ constabulum *a.* ²⁰⁾ herbergja sik *a.* ²¹⁾ með honum *tilf. a.* ²²⁾ hafit *a.* ²³⁾ [Milon hertogi gerir nú Rollant son sinn út af ríkinu til fundar viðr Karlamagnús keisara, ok þá 40 sveina meðr honum, sem honum höfðu þangat fylgt. Hann fékk þeim öllum sœmilig vápn. Þó var Rollant þá svá ungr, at hann fékk varla vápn borit; fjóra rúska menn fékk hann til fylgdar við þá, einn at geyma drykk, annan geyma (at fara með *b*) kost, þriðja at taka þeim herbergi, fjórða constabl. Hann fékk þeim mikit fé ok bað þá taka herbergi hjá landtjaldi Natluns. Síðan kysti Rollant fúður sinn ok móður, ok tóku leyfi blásandi í lúðra sína, komandi at kveldi dags til Vianam *B, b.*

39. [Á þeirri tíð¹ kom riddari einn² ok reið [yfir Peitenam³ á mót þeim, ok sá Rollant at hann [herbergðist⁴ með öðrum riddurum.⁵ Rollant bað fá sér vápn sín, hann vápnaðist skjótt, tók skjöld sinn ok spjót sitt ok merki ok sté á hest sinn ok [reið or borginni⁶ at sjást um.⁷ Hann spurði hvers þessi riddari leitaði eða hvað hann heitir.⁸ Hann kvezt heita Bernarðr af Aversa⁹ frændi Geirarðs hertuga, [eða hvert er þitt heiti.¹⁰ Hann svaraði: Ek heiti Rollant systurson Karlamagnús konungs, [ok gerum svá vel, at kostgæfum at sætta¹¹ þá Karlamagnús ok Geirarð, ok gefi hann¹² upp Vianam. Bernarðr¹³ svaraði: Mæl eigi þat, sagði hann, því at Geirarði er [engi tíðkan á at sættast,¹⁴ eða komtu [til þess hingat?¹⁵ Nei, segir Rollant, ek kom til þess at vita, hvað ek má. Bernarðr svarar: [Þú mátt nú reyna þik.¹⁶ Rollant hafði numit [í Brettania¹⁷ at skylmast. Þeir hjuggu¹⁸ síðan hesta sína sporum ok hleyptust at, ok lagði hvárr [til annars,¹⁹ svá at spjótsköptin brotnuðu, ok [féll hvárgi²⁰ af hestinum. Rollant tók þá sverð af hálsi sér ok brá. Bernarðr brá ok sínu sverði, er hann var gyrðr með. En²¹ Rollant laust [hann í höfuðit, svá at Bernarðr²² féll af hestinum ok vissi ekki til sín. [Síðan ljóp Rollant af baki ok laust hann svá annat sinn, at hann vissi lítið í þenna heim, ok gaf²³ upp sverð sitt ok gékk til handa Rollant ok bað [sér grið(a). Rollant hét því ok sté á hest sinn, en Bernarði gaf hann grið.²⁴ En allir Valirnir²⁵ [undruðust, hvað manna sjá mundi vera, er með Rollant reið til tjalds. Þeir stigu þá af hestum sínum. Rollant bað Bernarð fara af brynju sinni. Litlu síðar kom Namlun á fund Rollants ok heilsaði honum ok bað hann vel kominn. En svá er háttat, góði félagi, segir hann, at þú hefir brotit boðorð Karlamagnús konungs frænda þíns, þau sem hann hefir sett ok svarit við skegg sitt, at ef nökkurr maðr yrði svá djarfr, at hann misþyrmdi nökkurum manni fyrr en hans boð kæmi til, at hann skyldi eugu fyrir týna nema lífinu; þikki mér ván, at hann sé þér

¹) [þessu jafnfram a. ²) or kastala (borginni B, b) a, B, b. ³) [mgl. B, b. ⁴) ekki tilf. a. ⁵) [var herklæddr b. ⁶) tjaldbúðunum a. ⁷) [mætti riddaranum B, b. ⁸) héti a, B, b. ⁹) Auverna a. ¹⁰) [en hvað heitir þú, segir hann a; ok spurði Rollant á móti at nafni B, b. ¹¹) [kostum ok gerum svá vel, at vér sættum a; ok viltu prófa, at mit sættim (fáim sætt b) B, b. ¹²) Geirarðr B, b. ¹³) Riddarinn B, b. ¹⁴) [þat engi sœmd B, b. ¹⁵) [fyrir þat hingat at leita þessa B, b. ¹⁶) [Reynum at því B, b. ¹⁷) [mgl. B, b. ¹⁸) lustu B, b. ¹⁹) [í annars skjöld, a, B, b. ²⁰) [saal a; féllu báðir A. ²¹) [brugðu þeir þá sverðum sínum B, b. ²²) [í höfuð riddaranum, svá at hann B, b. ²³) [Ok er hann vitkaðist, gat hann B, b. ²⁴) [hann eigi drepa sik. Rollant sagðist eigi mundu drepa hann ok sté á hest sinn ok fékk Bernarði sinn hest a, B, b. ²⁵) [saal ogs. a; mgl. B, b.

reiðr vorðinn. Nú skulum vit fara á fund Karlamagnús konungs ok freista at þit sættizt. Eptir þat gékk Namlun á fund Karlamagnús konungs ok bað hann gefa sér gjöf eina. Konungr spurði, hver sú var. Namlun svaraði: Fyrirgef Rollant frænda yðrum ina fyrstu sök, er hann braut boð yðvart; hann hefir unnit Bernard af Aferna. Karlamagnús bað hann ganga eptir honum sem skjótast. Síðan gékk Namlun ok leiddi þá alla á konungs fund. Rollant hafði Bernard með sér. Namlun leiddi Rollant fyrir konung ok mælti: Sé hér nú systurson þinn, tak nú við honum ok fyrirgef honum þetta verk. Karlamagnús kysti hann ok varð feginn ok mælti: Ek fyrirgef þér, góði systurson, þessa sök.¹ Síðan setti hann þá alla hjá sér, ok spurði hvárt² þeir væri herbergðir. Rollant sagði, at þeir væri herbergðir hjá Namlun. Karlamagnús bað Namlun [sjá til hags þeirra.³ Rollant tók Bernard ok fékk⁴ konungi, ok bað hann þó⁵ eigi drepa hann. Karlamagnús mælti: Bernard skal vera með [mér ok eigi drepinn,⁶ þvíat [þú hefir unnit hann,⁷ heldr skal ek gefa honum

¹) [undruðu hvat manni (hvat manna *B*) þetta mundi vera. Síðan riðu þeir til tjalds ok lögðu niðr vápn sín, ok bað Rollant Bernard fara af brynju sinni. Þá kom Namulun (*Namlun B, b*) hleypandi til Rollants ok spurði, hvat hann hét. Hann kvazt heita Rollant systurson Karlamagnús. Namulun bað hann fara með sér til tjalds. Hann gerði svá. Namulun ávitaði Rollant mjök, at hann hefði brotit boðorð Karlamagnús, hann hefir svarit við skeggit hvíta (skegg sitt *B, b*), ef nökkurr riddari tæki vápn sín, at hann sjálfir skal (þat *tilf. B, b*) rétta, ok mun ek nú skapa þér víti fyrir, ek skal nú hýða þik. Hann fór or fótum (klæðum *B, b*) sínum ok lagðist í hvílu hans (ok hann barði hann *tilf. B, b*). En Namulun gékk til Karlamagnús ok bað hann gefa sér gjöf eina. Konungr spurði, hver sú var (væri *B, b*). Hann mælti: Fyrirgef þeim manni er braut boðorð þitt (gríð yður *B, b*). Konungrinnu fyrirgef (gerði þat *B, b*) þegar. Þá sagði Namulun, at þat var systurson hans Rollant (hann tók Bernard til sín *tilf. a*); ok þó skal hann eigi vísitlaus undanganga (vera *B, b*), lát skera negl hans (eptir dómi þínum *tilf. a*). Konungr kvað því vel ráðit, (þá sagði Karlamagnús: vel hefir þú or ráðit ok þat skal vera *B, b*) ok gakk þegar eptir honum. Namulun leiddi hann þangat ok alla þá (hans *B, b*) féлага. Rollant hafði Bernard með sér. Namulun leiddi hann fyrir Karlamagnús ok mælti: Sé hér nú frænda þinn, konungr. Karlamagnús kallaði sveininn til sín ok kysti hann, ok varð feginn ok mælti við Namulun: Nú er Rollant dæmdir, ger nú sem þú dæmdir. Namulun skar af nöglum (negl *B, b*) hans ok mælti svá: Nú er dómriinn gjör (goldinn *B, b*), kalla nú systurson þinn ok fyrirgef honum (gef honum upp þessa sök *B, b*). Konungr mælti: Góði systurson, ek fyrirgef þér þessa sök (gef þetta upp *B, b*) ok ek tek af þér reiði mína. *a. B, b.* ²) ef *a*; hvar *b.* ³) [hugsa til þeirra hags *a*; sjá um þeirra hag *B, b.* ⁴) gaf *a, B, b.* ⁵) *mgl. a, B, b.* ⁶) [oss velkominn *B, b.* ⁷) [miun systurson vann hann, yfirkominn mér til handa *B, b.*

Aufernam ok þar með jarldóm. Síðan gékk Bernarðr á hönd Karlamagnúsi konungi, ok gaf konungr honum hvítt merki ok spjót ok jarldóm með Jdremunt¹ ok alt Auernaland, ok bað hann² vera með Rollant ok styrkja lið hans.

40. [Um morguninn eptir gékk Rollant á fund Karlamagnús konungs frænda síns ok mælti: Gerum svá vel ok förum at herklæða lið várt, ok förum til Vianeborgar, ok freistum at vér megim vinna hana. Konungr segir svá vera skulu. Eptir þat var blásit í lúðra ok sótti liðit at borginni. En hon var svá sterk, at þeir sátu um hana 7 vetr í bili, ok gékk engi sá dagr, er þeir berðist eigi.³ Rollant gerði einn leik, hann reisti upp eitt⁴ tré ok hengdi þar á [einn skjöld,⁵ ok lét lið sitt ríða at með spjótum [at skildinum.⁶ Geirarðr ok Oliver [systurson hans sátu í borginni með miklu liði. Einn tíma ríðu þeir út af⁷ borginni með 10 þúsundum riddara [at sjá leikinn. Rollant hafði skipat undir borgarveggjunum⁸ með alvæpni 10 þúsundum riddara. Geirarðr ríðr nú til með alvæpni ok höggv ofan⁹ leikinu fyrir háðungar sakir. Rollant ríðr [nú til með sitt lið ok slær þegar í hinn mesta bardaga.¹⁰ Oliver ríðr at þeim manni er Lambertr hét ok feldi hann af hesti sínum til jarðar.¹¹ Geirarðr var góðr riddari ok brá sverði sínu ok [drap margan mann en elti suma.¹² En Rollant tók þá at [kalla úskjálfsandi röddu ok styrkti síðan liðit, ok riðust þeir at ok gerðu mikla orrostu¹³ Rollant hjó þann mann er bar merki Geirarðs á hjálminn aptan í¹⁴ hnakkann með sverði, svá at staðar nam¹⁵ í nösum. Þá vápnaðist Karlamagnús konungr ok allr herrinn ok fætluðu til at ríða.¹⁶ En er Geirarðr sá þat, ríðr hann aptr í borgina, [ok féllu 19 riddarar af liði hans

¹) *saal. ogs. a*; Klarimont *B, b*. ²) jafnan síðan *tilf. B, b*. ³) [Rollant bað konung veita sér eina böen. Hann játaði því. Lát lið þitt alt vápnast, ok föru(m) til borgarinnar, ok vitum ef vér megum taka Vianam. Síðan fóru þeir til borgarinnar ok váru um hana 7 vetr, ok gékk engi dagr svá, at þeir börðust eigi *a*; [Rollant mælti: Látlið vápnast lið yðvart, herra, ok göngum fast at borginni, ok vitum ef vér getum unnit. Karlamagnús sagði, at svá skyldi vera; ok svá er sagt, at Karlamagnús konungr berðist með liði sínu á þessa borg sjau vetr í samt, ok gékk (kom *b*) engi sá dagr, at þeir berðist eigi *B, b*. ⁴) stórt *B, b*. ⁵) [skjöldu *a*; skjöld sinn *B*. ⁶) [*saal. B, b*, at skjöldunum *A*; ok skjöldum *a*. ⁷) [váru í Viana ok ríðu út or *a*; frændi hans í Viana ríðu út dagliga af *B, b*. ⁸) borgarvegginn *a*. ⁹) [alvápnaðra. Þeir hjuggu niðr *B, b*. ¹⁰) [á mót með lið sitt ok barðist við þá *a, B, b*. ¹¹) ok tók hann síðan ok leiddi hann inn í borgina *tilf. a, B*. ¹²) [elti þá marga Valina (hina völsku *b*) *a, B, b*. ¹³) [*saal. a*; á nýja leik ok gerðu miklo(!) orrosto *A*; æpa hárri röddu ok styrkti liðit, ok riðust þeir at allennarpliga *B, b*. ¹⁴) *saal. a*; á *B*; ok *A, b*. ¹⁵) gaf *B, b*. ¹⁶) [ríðu til *a, B, b*.

áðr þeir næði borginni. Oliver tók Lambert ok flutti með sér í borgina¹ ok skildust at kveldi, ok báru [hvárirtveggju sína menn² til grafar. Karlamagnús konungi þótti [mikill skaði er Lambert³ var tekinn.

41. Snimma um morguninn stóð Geirarðr upp ok kallar Oliver systurson sinn, ok mælti: Þú skalt fara á fund Karlamagnús konungs ok hafa með þér Lambert Berfer⁴ at biðja oss miskunnar, ok vil ek [gefast (i) hans vald ok miskunn,⁵ þvíat ek em hans maðr, ok hann dubbaði mik til riddara ok gaf mér veldi ok ríki, ok⁶ vil ek eigi halda frænda hans hér. [Hann⁷ fór ok bar⁸ konunginum þau tíðendi. Karlamagnús svaraði, at Geirarðr var sannr svikari. Oliver [varð reiðr mjök ok kvað engan þann mann er hann vildi eigi hólmgöngu reyna við fyrir þat at hann var eigi sannr⁹ svikari. Rollant varð svá reiðr, [at allar æðar pipruðu móti Oliver,¹⁰ ok sór at Geirarðr hafði fyrirlogit trú sinni. Oliver svaraði: [Ek skal gera þik ljótliga aptr at¹¹ þessu, ok megum vit reyna með okkr. Síðan tóku þeir með sér hólmgöngu undir borgarveggjum Viane.¹² Lambert jarl kallaði Namln¹³ ok sagði, at [sú ætlan¹⁴ var illa við komin, þvíat Rollant er systurson Karlamagnús konungs, en Oliver er systurson Geirarðs, ok væri betr at þeir sættist, ok hefði¹⁵ Geirarðr Vianam ok allar eigur ok ríki af völdum Karlamagnús konungs. Namln sagði, at þat var vel mælt. [Hann¹⁶ bauzt at fara til Vianam at finna Geirarð.¹⁷

42. Síðan fóru þeir báðir Oliver ok Lambert [á fund Geirarðs. Hann¹⁸ spurði, hvat þeir höfðu syst. Oliver kvað hann vera kallaðan lygimann ok tryggrofa, en ek skal [vera mótstöðumaðr þess máls,¹⁹

¹⁾ [en þeir Karlamagnús riðu til borgarinnar ok börðust við þá, ok féllu níttján riddarar af liði Karlamagnús, en 11 af Geirarð a, B, b. ²⁾ [líkin a, B, b. ³⁾ [illa (mikit B) um Lambert, er hann a, B. ⁴⁾ af Berfer a; frænda hans B, b. ⁵⁾ [ganga til handa honum a, B, b. ⁶⁾ því tilf. b. ⁷⁾ Oliver B, b. ⁸⁾ [þeir fóru ok báru a. ⁹⁾ [reiddist við hann, ok kvað engan þann riddara, at hann treysti sér eigi við at heyja hólmgöngu fyrir þat at hann væri eigi a; reiddist við þat ok kvaðst engan þann riddara vita með Karlamagnúsi, at hann mundi spara hólmgöngu við at eiga, ok sýna (sanna b) meðr því, at Geirarðr væri eigi B, b. ¹⁰⁾ [í móti Oliver, at allar hans æðar pipruðu a; [mgl. B. ¹¹⁾ af a. ¹²⁾ [at Rollant skyldi aptr at því ganga, ok reynum með okkr tveim, ok leggjum hólmgöngustað hér undir borginni. Ok Rollant játtaði því: B, b. ¹³⁾ til sin tilf. B, b. ¹⁴⁾ [þessi ræða B; þessi ráðagerð b. ¹⁵⁾ haldi B, b. ¹⁶⁾ Lambert a. ¹⁷⁾ [Landbert mælti: Förum mið báðir samt með Oliver ok finnum Geirarð, ok vitum hvat hann segir. Þeir gerðu svá. B, b. ¹⁸⁾ [kómu í borgina ok fundu hertoganu ok heilsaðu hann. Hann tók þeim vel ok B, b. ¹⁹⁾ [verja þat (þitt B, b) mál a, B, b.

ok hefi ek [tekit hólmgöngu móti systursyni Karlamagnús konungs.¹ Lambert² svaraði: [Látum liggja³ þá heimsku, segir hann, þú [átt þér systur, er heitir Adein,⁴ gipt hana Rollant ok verið vinir; gangit⁵ til handa Karlamagnúsi ok gefit⁶ honum borgina. Geirarðr mælti, at hann⁷ skyldi fara aptr ok koma af hólmgöngunni;⁸ ef Rollant er af lífi tekinn, þá mun Karlamagnúsi illa [þikkja; en ef ek missi systursonar mins,⁹ þá verð ek aldri glaðr. [Fái hann Adeini systur(dóttur) minnar ok verum vinir,¹⁰ hon er dóttir Reinalds jarls af Laramel, en ek hafi Vianam ok alla sœmd af konungi, ok hans maðr vil ek vera.¹¹ [Lambert jarl fór¹² á fund Karlamagnús¹³ ok bað¹⁴ fella hólmgönguna með þeim kosti, at Rollant fái systur-dóttur hertugans Adeini,¹⁵ ok gerist þeir Oliver vinir, því þeir eru báðir góðir drengir. [Namlun kvað þat vera gott sáttmál.¹⁶ Konungr svarar þá: [Sjáit svá fyrir,¹⁷ at systurson minn sé vel sœmdr af. Namlun svaraði: [Þér skulut fara til vígvallarins, þá er þeir eru búnir at berjast ok á völl komnir, ok taka af þeim spjótin, því at til þess hafi þér vald. Farið síðan til Viane ok sættumst at heilu. Lambertr fór nú ok sagði Geirarði þessa fyrirætlan, en hann játaði því. Um morguninn eptir váru þeir Rollant ok Oliver báðir vápnaðir ok á völl komnir. Þá reið til Karlamagnús konungr sjálfr ok tók spjótin af þeim, ok fór síðan í Vianam. En Namlun ok Lambert leiddu þá Rollant ok Oliver fyrir konung ok kystu báðir hann ok sórust síðan í bræðralag. Rollant sór ok Adeini, at hann skyldi hana eiga at konu, ef guð gæfi¹⁸ honum líf til. En hon sór at eiga Rollant, ok með henni Geirarðr ok Oliver.¹⁹

¹) [tekit hólmgöngu með þeim *a*; lagt hólmgöngu við systurson Karlamagnús *B*, *b*. ²) *saal. a, B, b*; Namlun *A*. ³) [látit um líða *B, b*. ⁴) [Geirarðr, átt frændkonu væna mey er jungfrú Auda heitir *B, b*. ⁵) gakk *a, B, b*. ⁶) gef *a, B, b*. ⁷) *saal. a, B, b*; Namlun *A*. ⁸) ek veit *tilf. a*; fyrir því, segir hann *tilf. B, b*. ⁹) [líka; svá ok ef Oliver fellr *B, b*. ¹⁰) [Eignist Rollant Ardein ok verum sáttir *a*. ¹¹) [Ok því vil ek gefa Rollant jungfrú Audu (Audam *b*) systur Olifers til heilla sáttu, en hon er dóttir Reinars jarls af Kaliber, at þá munu þeir Rollant ok Olifer hjartanliga elskast þaðan af alla tíma síns lífs; en ek vil halda Vianam ok allri (alla *b*) sœmd af Karlamagnúsi konungi, meðan við lifum báðir *B, b*. ¹²) [*saal. a, B, b*; Namlun ok Lambert fóru *A*. ¹³) ok sagði honum öll orð Geirarðs *tilf. B, b*. ¹⁴) *saal. a, B, b*; báðu *A*. ¹⁵) af Ardein *a*; *mgf. B*. ¹⁶) [*tilf. a, B, b*. ¹⁷) [Gjörum svá at því, er þit sjáit *a*. ¹⁸) *Her mgl. 4 Blade i a*. ¹⁹) [at þeir skyldu koma til hólms báðir vápnaðir Oliver ok Rollant, þá skulu þér riða til ok taka af þeim vápnin, þvíat yðvart vald er á því, hvárt þeir berjast eðr eigi. Farið síðan í borgina, þvíat hon er yður. Landbert fór þá í borgina ok sagði Geirarði hvar komit var. En hann játtaði því blíðliga. Oliver ok Rollant eru nú báðir vápnaðir ok á völl komnir. Reið Karlamagnús þá til ok

43. Nú er Karlamagnús konungr kominn í Vianam, ok þeir Geirarðr hertogi alsáttir. En litlu síðar kom þar Malakins af Jvin ok bað, at Karlamagnús konungr mundi gefa lausn Abraham bróður hans, þar sem hann hafði í þrísund .verit meir en 14 vetr, en ek hefi þrjú sverð er beztr munu vera, Galant smiðr af Englandi hefir gert ok veldi 7 vetr í afli, en Faber konungr lagði mér at at veði 7 hundruð bisunda gulls; sverðin váru góð ok heilög. Nú vilda ek gefa þér sverðin ok biðja þik, at þú leystir bróður minn. Karlamagnús játtaði, ef sverðin væri svá góð sem hann sagði. Malakin kvað þau en betri, því engi keisari bar þvílík sverð fyrr. Þá kallaði Karlamagnús konungr á Geirarð hertuga ok mælti: Gef mér eina gjöf. Geirarðr svaraði: Sá er engi hlutr í Viana, at ek man synja þér. Karlamagnús mælti: Gef mér Abraham af Jvin. Geirarðr ok Oliver géngu eptir honum ok leiddu hann fyrir konung. En konungr þakkaði honum vel ok fékk hann í hendr Malakins. Hann gekk til konungs ok þakkaði honum vel, tók síðan sverðin ok fékk, honum, fór heim eptir þat. En konungr fékk Difu féhirði sínum at varðveita. Síðan lét hann blása í lúðra sína, ok fór hvern heim til síns lands, en Karlamagnús fór heim til Eiss.

44. Þegar Karlamagnús konungr kom heim, þá kallaði hann til sín Namlun ok bað hann færa sér sverð þau er Malakins af Jvin fékk honum. Síðan dró hann sverðin or slíðrum ok leit á, ok sýndust góð. Eptir þat gekk hann til stálhaugs fyrir höll sinni ok hjó einu sverðinu í handar breitt, ok varð í lítið skarð. Menn veit, segir konungr, þetta er gott sverð, ok skal þetta Kurt heita. Síðan hjó hann í öðru handar breitt eða meira, ok kallaði þat Almaciam ok kvað þat gott at höggva heiðna menn með. Hann hjó þá inu 3, ok hraut af meir en háls fótarmanns, ok mælti: Þetta sverð skal heita Dyrumdali, ok hafði þat með sér, því at þar var honum mikil elska á.

45. Nú er Karlamagnús konungr heima, þá kom rit páfars til hans ok sagði, at úfriðr var mikill af Lungbörðum ok Bretlands mönn-

tók af þeim spjótin ok fyrirbauð þeim at berjast. Fóru síðan allir saman í Vianam. Naðun leiddi Rollant en Lanbert Oliver, ok kystu báðir konunginn ok gerðust svaribræðr. Geirarðr hertogi bað af sér reiði Karlamagnús konungs, ok gekk þat alt vel til, ok sættust heilum sáttum. Rollant sör jungfrú Audu eið, at hann skyldi enga konu eiga aðra en hana, ef guð gæfi honum líf til; en hon hét honum sinni trú, at hon skyldi hann eiga en engan annan mann með samþykki frænda sinna Geirarðs ok Olifers. Er Karlamagnús nú í Vianaborg, meðan honum vel líkar, ok hélzt vel þessi sætt síðan allra þeirra í milli meðan þeir lifðu B, b; her slutter første Del af Sagaen i Haandskrifterne B og b, de følg. Capp. 43—59 findes kun i A.

um, ok gera mikit ilt Rómverjum. Konungr úgladdist mjök við þat, ok gerði rit ok bað þá alla er úsáttir váru koma til sín í Moniardal, ok sór við skegg sitt, at sá er eigi vildi koma til sáttar skyldi uppi hanga. Hann fór í brott ok lét blása í lúðra sína. En er hann kom í Moniardal, þá váru þeir allir þar komnir sem hann hafði orð sent. Hann bað þá alla sættast, ef þeir vildi líf sitt hafa, ok bauð páfanum, at hann skyldi rétta með þeim þat sem þá skildi á. Um nóttina eptir er Karlamagnús lá í hvílu sinni, kom Gabriel engill til hans ok sagði, at heilagr dómr dýrligr var í sverði hans: þar er í ein tönn Pétrs postula, ok af hári Marie Magdalene, ok af blóði Blasii byskups, ok skaltu gefa Rollant frænda þínum sverðit, þá er vel niðr komit. Karlamagnús gerði sem engillinn bauð honum, fékk Rollant sverðit ok gyrði hann með ok laust á háls honum ok mælti: Góði systurson, haf nú Dyrumdala ok njót manna bazt í þá minning sem guð gaf postulum sínum paradísar vist. Um morguninn eptir fór páfinn til Róms at sætta þá sem úsáttir váru. En Karlamagnús konungr sendi þá Rollant ok Oliver til Nobilisborgar at sitja um Ful konung, ok fékk þeim 200 þúsunda riddara. Þeir fóru ok sátu um borgina, þar var úfriðr mikill milli Spania ok kristinna manna, en Ful konungr bjóst við 20 vetra vörn í borginni.

46. En er Karlamagnús konungr var kominn heim til Eiss, kómu honum orð af Saxlandi, at Vitakind konungr hafði tekit Mutersborg ok brenda alla ok tekit byskupinn ok meiddan. En Karlamagnúsi konungi þótti þat svá illa, at hann varð aldri svá úglaðr síðan móðir hans andaðist. Hann sendi þegar eptir liði ok fór til Saxlands. En er hann kom til Rínar, þá mátti hann eigi yfirkomast, þvíat hon var eigi æð, ok engi var brú eða farkostr yfir. Síðan lét hann mæla hversu breið áin var, ok bauð herinum at gera brú yfir. Þeim Lungbörðum ok Pizaramönnum bauð hann at telgja steininn ok færa til, en Burguniarmenn gerðu tólin, en þeir af Bealver hjuggu eiki ok færdi til, en Ardenamenn skyldu gera brúna, en allir aðrir veita lið at, ok höfðu nú sýslu á ok váru þar 3 vetr, ok var ekki at gert nema fengit til. Þá mælti konungr: Mikils er einn góðr maðr verðr, segir hann, ef Rollant hefði hér verit, þá væri nú ger brúin ok drepinn Vitakind konungr.

47. Síðan lét hann senda eptir þeim báðum fóstbræðrum Rollant ok Oliver ok liði þeirra. Þeir fóru þegar ok fundu Karlamagnús konung, ok varð þar sagnafundr, ok bað þá láta gera brúna. Þeir fóru þegar til ok létu telgja grjótit ok færa í ána, ok lögðu hvern stein á annan ofan, ok létu steypa blýi á millum grjótsins ok höfðu þat fyrir límit, ok gerðu járnrekendr tvá vega brúarinnar um þvert ok festu endana á landi; ok fékk Rollant ok Oliver gert á einu

misseri, svá at allr herrinn mátti vel yfir fara. Síðan fóru þeir Rollant ok Oliver yfir, ok alt lið þeirra, ok létu skera diki mikit, at Saxar skyldu eigi mega með her yfir komast til Karlamagnús konungs, ok létu gera herbergi sín umhverfis. Þá fór Karlamagnús yfir brúna með her sinn til Vesklaraborgar. En Vitakind konungr var þar ok þorði eigi at biðja þeirra ok fór til Triverisborgar ok sat þar um þrjá vetr. Þá fór Rollant ok Oliver jarl ok Bovi inn skegglausir til Vesklara með 300 þúsunda riddara, ok sendi Rollant Bofa til borgarhlíðsins með 10 þúsundir¹ riddara. En sá maðr er yfir var skipaðr borgina hét Sævini, hann fór í mót með borgarlýðinn. En er Rollant sá þat, þá hleypti hann til, ok féngu unnit borgina en tekit Savina höndum. Síðan setti Rollant Bofa eptir í borginni til geymslu með 20 þúsundum riddara, en hann sjálfr ok Oliver fóru aptr til Trimonieborgar, ok fundu þar Karlamagnús konung ok sögðu honum, at þeir höfðu unnit Vesklaram, ok féngu honum Sæfina í vald. En konungr þakkaði þeim ok bað þá fara til Trimonieborgar ok vinna hana en drepa Vitakind konung. Rollant varð við þat glaðr mjök, ok blésu (i) lúðra sína. En guð gerði mikla jartegn fyrir sakir Karlamagnús konungs, at borgarvegggrinn féll allr niðr. En Karlamagnús fór í borgina ok alt lið hans, ok drápu Vitakind konung ok frelstu Saxland, ok fóru síðan til Vesklara ok váru þar um nóttina, ok setti Karlamagnús konungr Bofa hinn skegglausir til varðveizlu landsins eptir ok 100 þúsunda með honum. Karlamagnús konungr sendi Geirarð heim til Numaiam a(t) búa veizlu í móti sér, því at hann ætlaði þar at vera at hvítasunnudegi, en hann sjálfr fór fyrst heim til Eiss.

48. Þá er Karlamagnús konungr stóð við glugg einn í höllinni ok sá út á Rín, leit hann hvar svanr einn kom upp í vatninu ok hafði silkistreng um háls sér, ok hékk þar á báttr einn. En á bátinum var riddari einn vel vápnaðr ok hafði rit eitt á hálsi sér. En er riddarinn kom at landi, þá fór svanrinn út aptr, ok sá engi maðr hann síðan. Namlun gékk á mót manninum ok tók í hönd honum ok leiddi hann fyrir konung. Þá spurði Karlamagnús konungr þenna mann at nafni. En hann kunni eigi máli ok fékk honum ritit. En ritit sagði, at Geirarðr svanr var kominn at þjóna honum til lands ok konu. Namlun tók vápn hans ok klæði ok hirði. En Karlamagnús konungr gaf honum skikkju góða ok gékk síðan til borðs. En er Rollant sá þenna hinn nýkomna riddara, þá spurði hann, hvat manna sá væri. Karlamagnús konungr svarar, at þann riddara hafði guð sent honum. Rollant spurði, hvat hann hét. Karlamagnús sagði, at

¹) þúsunda 4,

hann hét Geirarðr svanr. Rollant svarar: Víst er sá maðr höfðingligr. Konungr bað þjóna honum vel. Geirarðr var vitr maðr ok þjónaði vel Karlamagnúsi konungi, ok þótti hverjum manni hann góðr, ok nam skjótt mál ok var góðr riddari ok vænn maðr. Karlamagnús konungr var honum ráðhollr ok gipti honum Adaliz systur sína ok gerði hann hertuga yfir Ardena.

49. Litlu síðar sendi Karlamagnús konungr orð Videlun hertuga af Bealfer ok bað hann koma á sinn fund til Eiss. En er hann kom, tók Karlamagnús við honum með fagnaði ok kallaði hann á málstefnu ok Rollant frænda sinn, ok Oliver ok Geirarð svan, Herfa hertuga af Kolne ok Freri erkibyskup, Turpin erkibyskup ok byskup af Trivers, Eim af Galiza ok Hatun jarl, konunginn af Peitrs, hertugann af Paris, jarlinn af Flæmingjalandi. Þá mælti Karlamagnús konungr: Góðir vini, segir hann, ek em nú með guðs miskunn konungr í Franz ok keisari í Rómaborg; nú með yðru ráði vil ek kvángast ok fá dóttur Videluns hertuga af Bealver Adeini systur Namluns. En þeir svöruðu allir, at þeim þótti því vel ráðit. Síðan gerði Karlamagnús konungr til hennar brullaup¹ ok festi hana. Erki-byskupar þrír vígðu þau saman. En er þau höfðu verit á samt tvá vetr, þá áttu þau son saman, er kallaðr var Løðver. En er sveinninn var fœddr, þá hét Karlamagnús Jórsalafür at sækja gróf dróttins várs ok biðja sér miskunnar ok syndalausnar. Hann bjóst ok réð til ferðar með sér Videlun hertuga mág sinn, Hatun ok Namlun, Turpin erkibyskup ok Geirarð af Numaia, Giliam kapalfr sinn ok þjóna sína ok 300 riddara, ok bauð Bova inum skegglausu ok Geirarði svan at varðveita Saxlandi, en Oliver konungsríkit í Vallandi, en Rollant í Rómaborg² keisaraveldit.

50. Síðan fór Karlamagnús konungr út til Jórsala ok aptr um Miklagarð. Tyrkir ok heiðit fólk börðust við Grikkja konung í þenna tíma til gersima hans. En er Grikkja konungr sá Karlamagnús konung, þá varð hann feginn ok bauð þeim öllum til sín, ok bað Karlamagnús konung veita sér lið at berjast móti heiðnum lýð. En Karlamagnús sagðist eigi fyrri heim koma en þar væri siðat ok friðr góðr. Keisarinn girzki kunni honum fyrir þat mikla þökk, en heiðingjum þótti þat enskis vert, ok bjuggust mót þeim djarfliga ok börðust, ok féll mestr hlutr af heiðnum lýð. Karlamagnús konungr ok Namlun ok lið þeirra tóku höfðingja alla heiðinna manna ok fœrðu Grikkja konungi. Hér fór Karlamagnús konungr mikinn skaða af manna tjóni; þar féll Videlun hertugi mág Karlamagnús konungs ok 50 riddara með honum ok þrír aðrir ríkir menn. Miran hét inn

• ¹) brullaup A. ²) ok tilf. A.

heiðni konungr, hann vann Grikkja konungi eiða, eptir því sem Karlamagnús konungr skildi fyrir; hann skyldi fá honum á hverjum 12 mánuðum fimtán hundruð marka gulls ok 10 múla ok 7 úlfalda. Síðan tók Karlamagnús leyfi til heimferðar, en Grikkja konungr bauð at gefa honum Miklagarð ok gerast hans undirmaðr. Karlamagnús konungr svaraði: Guð bjóði mér þat eigi at gera, þar sem þú ert keisari ok höfðingi allrar¹ kristni; vil ek biðja yðr heldr, at þér gefit mér helga dóma nökkura at hafa með mér heim í Valland. En keisarin kvezt þat gjarna vildu. Hann gaf honum af sveitadúk dróttins várs, er hanu þerði sér með er hann hafði talt fyrir fólki, ok hosu hans, af krossinum helga, ok oddinn af spjótinu er lagt var í síðu þonum, ok spjót hins helga Merkurii. Karlamagnús konungr laut til jarðar niðr, svá at hendrnar tóku gólfít, ok tók síðan leyfi ok fór feginn heim aptr lofandi guð. En Grikkja konungr fylgði honum á leiðina til borgar þeirrar er armleggr ins helga Gregorii er í, ok kystust ok skildust síðan, ok fór Karlamagnús aptr til Franz, ok kómu til Triverisborgar ok fóru þaðan til Eiss, ok létu þar eptir hosuna, en dúkinn í Komparins, krossinn helga í Orlens; spótít ok spjótsoddinn hafði hann með sér ok lét koma undir hjaltit efra á sverði sínu, fyrir því kallaði hann þat Giovisi því at hann hafði gefit honum, því kalla allir riddarar, er þeir eggjast á, mungeoy.

51. Nökkurri stundu síðar en Karlamagnús konungr var heim kominn, lá hann í hvílu sinni um nótt heima í Eiss, (þá) kom Gabriel engill til hans ok bað hann bjóða út liði um alt land sitt at stefna í Spanialand. En Karlamagnús konungr gerði sem guð bauð honum; hann sendi boð um alt landit, ok lét svá við búast sem þeir skyldi í braut vera æ ok æ ok hafa með sér konur ok börn. Valirnir kómu til Karlamagnús konungs ok báðu, at konur þeirra ok dætr skyldu heima vera, at eigi hefði menn at háðungu² dætr þeirra í herinum. En Karlamagnús konungr sór við skegg sitt hvíta, at aldri lægi svá ríkr maðr með úríks manns dóttur, at hann skyldi eigi eiga hana; en ef sá újafnaðr er á, at hann metr sik eigi verðan at fá hennar, þá skal ek dæma yfir með þeim. Síðan gaf hann þeim tveggja vetra frest at búast við. Á þriðja ári vátu þeir búnir 10 hundruð þúsunda riddara, ok bað þá Karlamagnús konungr sína menn hafa marga vagna hlaðna af hnotum ok af kornum at sá í Spania, ok sagði þat upp skyldu vaxit áðr þeir hyrfi aptr, ef þeir féngi eigi kristnat landit. Þá fór Karlamagnús á ferð með sitt lið ok kom til ár þeirrar er Gerund heitir, ok fundu þar hvárki vað né annan farkost, ok vissu eigi hversu þeir skyldu yfir komast. Þá féll Karla-

¹) allarar A. ²) háðungi A.

magnús konungr til bænar ok bað, at guð skyldi greiða för þeirra yfir ána, ef hann vildi för þeirra í Jspaniam. En guð gerði þá jar-teign fyrir Karlamagnús konung, at hind ein hvít óð yfir þvera ána, en þeir riðu þar eptir. Þá sendi Karlamagnús konungr þá Rollant ok Oliver fram fyrir ok alla hinu beztu drengi með þeim at sitja um Nobilis.

52. En er þeir kómu þar, þá hafði Fulr konungr skipat mikit lið at móti þeim. Þá mælti Rollant við Oliver: Vilt þú heyra heimsku, félagi, segir hann. Oliver svarar: Ek hefi ærna heyrða, eða hvat er þat? Rollant svarar: Karlamagnús frændi minn, sagði hann, bað oss eigi drepa Ful konung, er enn er útekinn. Oliver svarar: Undrum verði sá, segir hann, er hann hirðir, ef ná má honum. Síðan vápn-uðust þeir allir ok skipuðu liði sínu í þrjár fylkingar, 100 þúsunda í hverja, Rollant ok Oliver váru í fjórða stað. Fulr konungr var með 7 þúsundir riddara, ok allir vel vápnaðir ok skipaðir í 7 fylkingar. Rollant ok Oliver hjuggu hesta sína sporum ok hleyptu fyrstir fram or fylkingunni á mót Ful konungi. En Fulr konungr laust¹ í skjöld Olivers spóti sínu, svá at fast var. En Rollant hefndi hans vel ok lagði í miðjan skjöld konungs spjóttinu í gegnum skjöldinn ok í stöu honum ok bar hann af hestinum. Í því bili hjó Oliver til Ful konunga með sverði sínu í hnakkann í gegnum hjálminn ok höfuðit, svá í hökunni nam staðar. Síðan kom til alt lið þeirra, ok var drepinn mikill hluti af heiðnum lýð, ok jafnvel þá sem í borginni váru, ok tóku borgina ok gættu til handa Karlamagnúsi konungi. Síðan fóru þeir Rollant ok Oliver ok alt lið þeirra ok þógu ok þerðu allan vígvöllinn, at Karlamagnús konungr skyldi eigi sjá blóðit er hann kæmi. Þá kom hann at borginni tekinni ok spurði hvar Fulr konungr var. Rollant sagði, at hann var drepinn. Konungr varð reiðr ok laust glófa sínum á nasar honum, svá at blæddi, þvíat hann hafði boðit þeim at færa sér hann lifanda.

53. Annan dag eptir fóru þeir til Mongardigborgar ok sátu um hana. En er konungrinn af Kords heyrði, at Fulr konungr var drepinn en borgin Nobilis unnin, ok keisarinn af Rómaborg fór at þeim með her ok sat um Mongardig, ok skipuðust við ok fór mót þeim með her miklum. En er Karlamagnús konungr frá þat, þá bað hann lýðinn höggva sundr spjótsköptin ok setja niðr í jörðina alla hlutina. Þá (gerði) guð þá jartegn, at þar uxu af kvistir ok lauf, ok varð þat at skógi sem áðr var völlr. Síðan vápn-uðust þeir þar ok riðu at móti þeim ok drápu mikiun fjölda af heiðingjum. En konungr flýði til borgar sinnar Kordu, en Karlamagnús fór til Mongardig ok tók borgina. Síðan fór hann til Kordu ok braut

¹) hlaut 4.

borgina ok vann hana ok drap konunginn. Þaðan fór hann til borgar einnar á miðju Spanialandi, hon heitir Saraguz. Konungr sá er nefndr Marsilius er fyrir réð borginni; hann sendi menn á fund Karlamagnús keisara, ok sagðist vildu ganga undir kristni ok honum til handa, ef hann vill mik láta halda ríki mínu. Karlamagnús konungr varð feginn ok þakkaði guði, ok spurði hvern hann skyldi senda at reyna vilja hans. Rollant bauzt til fararinnar. Konungr vildi þat eigi ok sendi Basin ok Basilium bróður hans þessa eyrendis. En er þeir kómu á fund Marsilii konungs, sögðu þeir honum orð Karlamagnús konungs, at hann skyldi hafa land sitt, ef hann vildi kristnast. Marsilius konungr varð við þetta mjök reiðr, ok lét taka þá báða bræðr ok drepa. En Karlamagnús konungr kunni því verki stórilla.

54. Þá kom maðr einn ok sagði Karlamagnúsi konungi andlát Miluns hertuga af Anglers. En konungi þótti þat mikill skaði, ok spurði hverjum hann skyldi gipta Gelem systur.sína. En Namlun réð honum at gipta hana Guenelun, því at áðr hafði hann litlu mist kouu sinnar. Síðan fékk hann Gelem, ok gaf Karlamagnús konungr honum jarldóm í Korbuillo. Því næst áttu þau son saman, er hét Baldvini. Guenelun unni Rollant sem syni sínum, en Rollant unni Guenelun sem feðr sínum, ok sórust í bræðralag. En síðan fundu lærðir menn frændsemi milli þeirra Gueneluns ok Gelem at fjórða manni hvártveggja, ok váru síðan skild, ok gipti Karlamagnús hana þá Efrarði¹ hertuga, ok áttu þau tvá sonu Aðalrað ok Efrarð. En Guenelun fékk systur Efrarðs hertuga.

55. Þessu næst kómu sendimenn til Karlamagnús konungs af Vallandi, ok sögðu þaðan mikil rán ok þjófnað. En Karlamagnús konungr sendi heim Rollant at síða landit. Þat hafði verit fyrr þá er Karlamagnús konungr hafði unnit Trimoniaborg ok drepit Vitakind konung, þá sendi hann rit til Danmerkr á fund Jofreys konungs, at hann héldi af honum Danmörk, ok skyldi hann senda honum í gísling Oddgeir son sinn ok Erber byrja sinn; ef hann vill þat eigi, þá verðr hann þola her. Þá er Jofrey heyrði þetta, treystist hann eigi at móti mæla, ok sendi þá til Eiss ok bað Karlamagnús ok dróttningu, at þau skyldu vera vel til þeirra, ok þau játuðu því blíðliga.

56. Þá er Rollant fór heim til Eiss, bað Karlamagnús konungr hann bera kveðju sína dróttningu ok Lüdvi syni sínum, ok vil ek, at þú færir mér Oddgeir danska ok sverð mín Kurt ok Almaciam, ok friða vel landit. Guenelun bað Rollant koma til heimilis síns í Kastalandum ok bera kveðju hans Geluviz konu hans. Rollant tók leyfi ok fór til Eiss ok friðaði landit, ok bar dróttningu kveðju Karlamagnús konunga, ok bað fá sér Oddgeir danska ok sverðin at

¹) Efreði A.

feera konungi. Síðan tók Rollant leyfi ok fór til Kastalandum. Honum var þar vel fagnat, ok friðaði þar sem honum var boðit, ok bar frúinni kveðju Gueneluns. Þá er þau sátu bæði saman ok drukku Rollant ok Geluviz, þá sagði hon honum, at Guenelun hafði boðit henni, at hon skyldi honum vel fagna: Nú vil ek senda til þín í nótt eina mey væna, er ek á, ok dýrligrar ættar; ok mun hon eigi fyrr koma en sofnat er alt liðit, ok skaltu eiga kost at leika við hana slíkt sem þú vilt. Rollant svaraði: Þess bið ek þik eigi, því at ek hefi svarit Adeini systur Olivers, at ek skal enga konu eiga nema hana, ok ef guð vill, at ek koma heill or Spania, þá skal ek fá hennar. En hon kvezt at vísu mundu senda honum hana. Hann bað hana gera sem henni sýndist. Eptir þat géngu menn at sofa. En Rollant var mæddr ok sofnaði þegar. Þá er allir menn váru sofnaðir, þá stóð upp Geluviss ok tók möttul sinn ok gékk til hvílu, þar sem Rollant svaf í, ok þreifaði um fœtr honum alt upp til knjá, en hann hrœrðist hvergi við. Síðan fór hon í hvílu ok lagðist sem hon var löng í hjá honum, ok tók at klappa honum ok kyssa hann. Hann snerist til hennar ok átti lag við hana tysvar. Hon talaði við hann ok kvezt mikit unna honum, ok skal ek gera alt þat sem þú vill. Honum þótti þat illa, er hann hafði svarit Adeini, ok þakkaði henni sinn góðvilja. Síðan spurði hann hana, hvat hon hét. Hon sagði, at þar var Geluviz kona Guineluns, ok mátt þú hafa af mér þat alt er þú vill. Hann stóð upp ok iðraðist, er hann hafði svikit féлага sinn, ok bað hana fara í brott. Hann stóð upp snemma um morguninn ok fór í brott ok tók eigi leyfi, ok fór til Orliens ok þaðan í Spanialand, ok kom til Namluns, ok sagði honum öll tíðendi, ok svá þat er konan hafði svikit hann. Namlun bað hann leyna vel ok ganga til skripta, ok sagðist hann skyldu fasta með honum. Rollant kvezt skyldu segja honum sjálf, því at ek hét at segja honum öll misverk, þau er ger væri at heimili hans, ok er engi jafnmikil sem þessi er ek ger(ð)a. Namlun þótti þat illa. Síðan sagði Rollant Guinelun einum saman allan atburð. Guinelun bað hann leyna vel ok sagðist ekki mundu honum fyrir þetta reiðr vera, þar sem hon olli sjálf. Þaðan af gerðist hugr hans illr til Rollanta, ok þóttist aldri mundu verða glaðr, meðan hann lifði, fyrir þá svi-virðing er hann hafði honum gerva.

57. Eptir þat géngu þeir Namlun ok Guenelun til Karlamagnús konungs ok sögðu honum at Rollant ok Oddgeirr váru komnir. Karlamagnús bað ganga eptir þeim, ok svá var gert. En er þeir kómu fyrir konung, kvaddu þeir hann. Síðan spurði hann þá tíðenda. Þeir sögðu alt kyrt. Rollant sagðist sýst hafa þat sem honum var boðit. Konungr þakkaði honum þat. En er Karlamagnús konungr

sat undir matborði, ok Rollant á aðra hönd honum en Guinelun á aðra hönd honum. Þá spurði Karlamagnús ef hann skyldi dubba Oddgeir til riddara. Rollant kvað þat vel fallit, þvíat hann er bæði mikill ok sterkr. Þá svarar Guinelun ok bað hann heldr uppi hanga. Konungi þótti þetta kynligt, ok spurði hverja sök at hann hefði til þess. Guinelun sagði hann unna dróttningu. Konungr varð við þat úglaðr. En er konungr var mettr, þá kallaði hann Namlun á eintal ok sagði honum hvat Guinelun hafði mælt. Þá svaraði Namlun: Þú skalt því eigi trúa, ek veit annat sannara. Konungr spurði, hvat þat væri. Namlun bað hann leyna. Konungr kvað engan vita skyldu. Namlun mælti: Spyrr at Rollant, hversu kona Guineluns herbyrgði hann. Karlamagnús spurði Rollant, en hann sagði honum hit sannasta. Konungr svaraði? Menn veit, segir hann, Guinelun hatar Rollant. Namlun mælti: Trú honum eigi ok dubba danska mann til riddara. Konungr kvað svá vera skyldu.

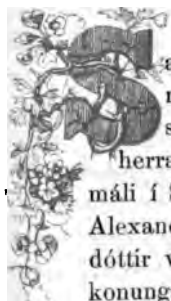
58. Eptir þat bað konungr fá sér brynju ok hjálm ok tók sverð sitt Kurt ok gyrði Oddgeir með ok hengdi skjöld á háls honum. Síðan bað hann fá sér hest nökkurn; honum var færðr hestr grár at lit, er hann hafði fengit í Spania. En er konungr sá þenna hest, þá mælti hann: Þenna hest skal ek hafa sjálf, ok skal hann heita Tengardus. Þá var fram leiddr rauðr hestr mikill, er átt hafði Fulr konungr, ok gaf hann Rollant. Jnn þriði hestr var fram leiddr brúnn at lit, mikill ok fríðr brokkari,¹ þannr gaf hann Oddgeiri ok laust hann hálsslög,² ok fékk hann síðan riddaraklæði.³ Turpin erkibyskup bað Karlamagnús konung fá sér vápn at berjast mót heidnum lýð. Hann kvezt þat gjarna vildu. Síðan færði konungr hann í brynju ok setti hjálm á höfuð honum ok gyrði hann með Almaciam sverði sínu. Síðan var leiddr til hans hestr svartr, er átt hafði konungr af Kords. Turpin erkibyskup ljóp þá á bak hestinum. En Rollant fékk honum spjótit. Síðan reið hann fyrir Karlamagnús konung með vápn sín ok kvaddi konung ok laut honum. En allir Valirrir ceptu senn ok mæltu: Almáttigan klerk eigum vér oss. Þá spurði Rollant Karlamagnús konung, ef hann vildi lofa honum at dubba til riddara Teorfam bróður Geofrey af Mundegio. Karlamagnús konungr svarar: Góði systurson, ger sem þér líkar bezt. Síðan gaf Rollant Teorfu hest sinn Kastalein, sá var beztr í öllu Vallandi, með þvílíkum hætti gaf hann honum riddaraklæði, ok dubbaði hann með honum aðra riddara 19 ok alla tiginborna.

59. Einn tíma þá er Karlamagnús konungr sat í höll sinni ok eignarmenn hans með honnm, talaði hann til þeirra: Með guðs miskunn ok yðrum vilja þá vil ek velja mér 12 liðs höfðingja fyrir

¹) brocklafer A. ²) hálsslaugu A. ³) R' A.

her mínum ok (til) framgöngu öruggrar móti heiðingjum. En allir svör-
uðu ok báðu hann fyrir sjá. Þá mælti konungr: Þar vil ek fyrst
telja Rollant frænda minn, annan Oliver, þriðja Turpin erkibyskup,
fjórða Geres, fimta Gerin, sétti Bæringr, sjaundi Hatun, átti Samson,
níundi Engeler, tíundi Jvun, ellefti Jforias, tólfti Valter. Þessa
höfðingja set ek til stjórnar móti heiðnum lýð í þá minning sem
guð skipaði 12 postulum sínum at predika guðs eyrendi um allan
heim; ok svá vil ek, at hverr yðvarr styrki annan ok styði í
hverigum háska, sem þér séð holdligir bræðr. En þeir játtuðu því
blíðliga. Lýkst hér nú inn fyrsti hlutr sögu Karlamagnús konungs.

ANNAR PARTIR KARLAMAGNUS SÖGU AF FRU OLIF OK LANDRES SYNI HENNA.

Saga þessi¹ er hér byrjast er eigi af lokleysu þeirri, er menn göra sér til gamans, heldr er hon² sögð með sannendum, sem síðar³ man birtast. [Fann þessa sögu herra Bjarni Erlingsson or Bjarkey⁴ ritaða ok sagða í ensku máli í Skotlandi. Þá er hann sat þar um vetrinn eptir fráfali Alexandri konungs. En konungdóminn eptir hann tók Margrét dóttir virðuligs herra Eireks konungs í Noregi, sonar Magnús konungs, en nefnd Margrét var dótturdóttir Alexandri. Var fyrir því herra Bjarni vestr sendr at tryggva ok staðfesta ríkit undir jungfrúna. En at mönnum [sé því ljósari ok megi því meiri nytsemi af hafa ok skemtan,⁵ þá lét herra Bjarni [han(a) snara⁶ or ensku máli í norrœnu. Megu menn ok hér í finna, hversu mikil skilja⁷ má at vera dyggir ok staðfastir til guðs, eðr hverja amban sá tekr er reynist [í svikum⁸ í öllum greinum, eðr hversu þat endist út þóat um stund þolist með djöfuligri áeggjan. Er⁹ þessi saga gör einkanliga af þeirri hæverskustu frú, er staðföstust hefir verit í þann tíma, ok af þeim versta nifðingi, er til hefir verit ok hennar freistaði mikiliga, þóat í marga atburði greinist síðar.¹⁰

1. [Saga þessi byrjast af einum ágætum konungi ok ríkum, er Hugon er nefndr¹² ok þó öðru nafni kallaðr hertogi af þeim dal er Munon hét. Þessum konungi þjónaðu margir ríkir menn, jarlar, barúnar ok riddarar ok aðrir mikils háttar menn. Þessi konungr Hugon var vel kristinn ok flestir hans menn. Sá var einn riddari

¹⁾ [Þessi þáttir b.: denne Fortælling findes kun i Haandskrifterne B og b.

²⁾ sagan b. ³⁾ síðan b. ⁴⁾ [Því at herra Bjarni Erlingsson or Bjarkey fann hana b. ⁵⁾ [mætti því ljósara verða ok meiri nytsemi hafa til skemtanar b. ⁶⁾ [setja hana b. ⁷⁾ taal. b.; skoli B. ⁸⁾ [svikari b.

⁹⁾ Var b. ¹⁰⁾ síðan b. ¹¹⁾ [Einn ágætr konungr er nefndr Hugon b.

með konunginum, er Milon er nefndr ok bókin segir at guðs bannsetning hafi fengit af prestum ok persónum [ok öllum þeim¹ er krúnur bera. Þessi konungr hafði fullsælu, utan þat at hann var eigi kvángaðr ok² engan erfingja sér getit. Í þenna³ tíma réð fyrir Frakklandi virðuligr herra Pippin konungr, hann átti dóttur þá er Olif hét; hon var skrydd ok prýdd mörgum góðum lutum einkanliga tryggleik ok þolinmæði [í þeim raunum⁴ er hennar líkami þoldi, sem síðar meir mfan birtast í sögunni. Olif var með mikilli tign upp fœdd, svá sem til heyrði. Þessi ríki konungr Hugon er vér byrjaðum söguna af spurði til þessarrar jungfrú⁵ hinnar ágætu Olif; því gerir hann sendiboða til Pippins konungs þess erendis at biðja sér til handa jungfrúinnar⁶ Olif. Ok er þeir fram koma fyrir Pippin konung, birta þeir honum sín erendi, hverjum hann tekr sæmiliga ok birtir sendiboðum, at hann vill at Hugon konungr komi sjálf. Fara sendiboðar aptr ok birta⁷ þetta konungi. En hann býr þegar sína ferð meðr sæmiligu föruneysi ok ríðr ríkliga til Pippins konungs, ok er honum þar sagnat meðr allri tign ok virðing. Ferr Hugon konungr eigi fyrr þaðan⁸ en hann hefir festa jungfrú Olif dóttur Pippins konungs. Síðan ríðr hertoginn ok býst við sínu brúðkaupi ok sparir þar til enga luti, þá sem hans sæmd var þá meiri en áðr. Byðr hann nú til þessarrar veizlu múg ok margmenni um alt sitt ríki svá vítt sem þat var,⁹ ok koma þeir menn allir sem boðnir váru í nefndan tíma.

2. Pippin konungr af Frakklandi ok hans ríkismenn¹⁰ koma at ákveðinni stundu á hertogans garð, er þar í ferð jungfrúin Olif. Ríðr nú hertoginn út í móti þeim með¹¹ sínum vildarmönnum, heilsar hann Pippin konungi harðla heiðarlaga¹² ok þeirri ágætu jungfrú Olif, [er þar var þá komin.¹³ Glöddust allir góðir menn, er hennar andlit¹⁴ sá með blíðu yfirliti, heilsaði hön öllum fagrliga ok blíðliga meðr kurteisligum orðum, ok því lögðu allir¹⁵ menn guðs blezan á hana. Meðr Pippin konungi váru ok í fylgð¹⁶ margir aðrir góðir menn, margir erkibyskupar ok ljóðbyskupar,¹⁷ jarlar ok barúnar. Var þetta hoffólk alt saman heiðarlaga¹² höndlat ok sæmiliga sett, ok var nú þetta hit bezta brúðkaup fyrir allra luta sakir. Engi maðr var þar svívirðr eðr skemðr, heldr váru þar allir sæmdir í¹⁸ stórum gjöfum. Margr leikari var þar kominn, ok þar mátti sjá mörg klæði gefin, ok margr dýrr réttir kom þar inn, trönur ok elptr ok páfuglar ok margar fagrar villibráðir aðrar, fylgjandi sæmiligr drykk,

¹⁾ [þeim öllum b. ²⁾ hafði tilf. b. ³⁾ þann b. ⁴⁾ [tilf. b. ⁵⁾ jungfrú b. ⁶⁾ jungfrú b. ⁷⁾ segja b. ⁸⁾ brott b. ⁹⁾ er b. ¹⁰⁾ menn b. ¹¹⁾ öllum tilf. b. ¹²⁾ heiðrliga b. ¹³⁾ [mgl. b. ¹⁴⁾ saal. b; álit B. ¹⁵⁾ góðir tilf. b. ¹⁶⁾ ferð b. ¹⁷⁾ ljóðbyskupar b. ¹⁸⁾ með b.

í stórum gullkerum inn berandi¹ hæverskir skutilsveinar, [margar tortísa² ok önnur kerti mátti þar sjá. Ok er menn váru sem glaðastir ok á leið kveldit, var frú Olífr til hvílu fylgt, slógu þá ungir menn fagra danza bæði í hallinni ok í svefnhúsinu. Gékk þá ok hverr annarra³ til síns herbergis með mikilli gleði. Endaðist sjá veizla með mikilli⁴ þryði, fór síðan hverr heim til síns garðs, skiljandist með mikilli vináttu. Konungurinn ok dróttningin váru litla hríð ásamt, áðr þau gátu sér son, [ok er at þeim tíma kom, fœddi hon sveinbarn mikit ok frítt.⁵ Urðu allir menn glaðir bæði innan hirðar ok utan af þessum getnaði, ok þessu næst var sveinninn til kirkju borinn ok skírðr ok kallaðr Landres at nafni. Ok er hann kom heim til mœðr⁶ sinnar, varð hon mikiliga glöð ok mælti: Landres son minn, segir hon, nú ertu kominn frá skírn ok guði signaðr, nú gef ek þér alla mína blezan. En þat þótti mönnum gott þann tíma at gefa harni sínu blezan til góðra luta. Líða nú svá fram nökkur ár.

3. Svá er sagt [eitthvert sinn, at Hugon konungr sat yfir borðum einnhvern dag,⁷ talaði hann⁸ svá til sinna manna, er í höllinni váru: Ek vildi fá einn þann mann í minni hirð at⁹ út færi í dag í skóg at veiða mér eina hind, en utan alt kalls vil ek at þér vitit, at sakir skemtunar man ek fara sjálfir í morgin, ok þeir menn með mér sem þat þykkir betra en at vera heima ok boga kunni¹⁰ benda ok örum skjóta. Sem hertoginn hafði svá mælt, stóð upp einn ríkr riddari, er Ingelbert hét, hann var dróttningar hinn æzti vörðr [ok mælti¹¹: Herra konungr, ef ek skal með yðr til skógar fara, hverr skal þá þjóna minni frú dróttningunni ok geyma hennar, er þér elskit um alla luti fram. Konungurinn mælti: Herra Ingelbert, segir hann, þú veizt at ek hefir einn stívarð, er geymir allar mínar féhirðslur, hann heitir Milon, guðs reiði hafi hann, segir bókin, er hann skal þjóna dróttningunni, hann hefir ek jafnan reynt at dyggum dreng, segir konungr. En um morgininn þegar er ljóst var, bjuggust allir riddarar ok sveinar til þessa leiks í konungsins skóg til hans tígins veiðiskapar, ok svá gürsamliga fór nú allr lýðr í brott, at engi maðr dvaldist eptir heima at þjóna dróttningu utan einn Milon svikari.

4. En svá sem konungurinn var brott farinn, verðr hér sem víðar,¹² at illr eldr ok vándr reykr má eigi svá lengi [hirðast inni,¹³ at eigi birtist [nökkut út af¹⁴ um stóir. Svá var ok þessum vándum¹⁵

¹) *tílf. b.* ²) [marga tortísa *b.* ³) maðr *b.* ⁴) allakonar *b.* ⁵) [var hann bæði mikill ok fríðr *b.* ⁶) móður *b.* ⁷) [at einhvern dag er Hugon konungr sat yfir borðum *b.* ⁸) *tílf. b.* ⁹) er *b.* ¹⁰) kunnu *b.*

¹¹) [*tílf. b.* ¹²) víða *b.* ¹³) [leynast *b.* ¹⁴) [hann *b.* ¹⁵) vándra *b.*

svikara Milon, er hugsaði um þessa stund at hann féngi sínum vél-um fram komit. En guð er aldri fyrirletr sína menn, geymdi [ok varðveitti¹ þessa hina góðu dróttning frá allri veraldligri skömm þeirri sem sjá hinn vándi nýðingr vildi gört hafa. Milon hitnar nú af sinni illsku ok gengr til þess herbergis er dróttning var inni; ok er hann finnr dróttningina, myktist² hann í knjánnum ok beygði þau,³ en hjartat ok vilinn [var upp yfir⁴ fult⁵ undirhyggju. Hann heilsar upp á dróttninguna með þessum orðum: Sitit heilar, mín frú Olif, tryggust allra kvenna ok hin fegrsta er nökkurn tíma var fœdd af holdi ok blóði. Lengi hefir ek yðr þjónat ok mikils hafi þér mik metit, en ek man yðr⁶ eigi svá lengr þjóna, þó at þat vildi yðvarr húsbóndi, er nú er gamall riddari, svá at hann má yðr ekki gleðja hvárki nætr né duga. En þér sjáit, at ek er ungr ok listugr riddari, ok þér erut [ungar, frú mín,⁷ mikil gleði væri okkr saman at búu; ⁸skulu þér ok vita, at ek hefi undir minni hendi 15⁹ riddara, ok svá mikit gull ok silfr á ek í mínum sjárhirðslum,¹⁰ at ek má eigi vita marka tal. Þessa alla hluti vil ek yðr gefa, [þar til¹¹ at þér séð mín unnosta¹² leyniliga. Heyrit nú andsvör dróttningar: Hvárt ertu Milon ærr orðinn eðr kantu ekki gott hugsa? Jesus Kristr Maríu son gefi, at ek heyrði slík orð aldri af þínum munni, ok þat skal guð vita, at í¹³ dag skaltu hengd vera fyrir mínu garðshliði. Ok enn mælti hon: Dróttinn Jesu Kriste, þú veizt at ek hefi¹⁴ meira gull ok silfr en ek megí á [vág færa,¹⁵ hví skylda ek svíkja minn kæra unnusta hertoga Hugon við verra mann en hann er, ok aldri man hann slíkr verða sem sjá illi þjótr. Ok er Milon trúðr heyrði þvísík orð dróttningar, gékk hann brott sneyptr ok svívirðr, sem verðugt var, heim til síns herbergis. Hann lauk upp einni kistu sinni, þeirri sem í var gull ok gersemar, hann tók upp eitt mösurker fagrt meðr loki. Í þetta ker lét hann koma [þess háttar¹⁶ drykk er kalla má úlyfjan, ok er hann hafði um þenna drykk búit, sem honum líkaði, gengr hann þegar aptr til dróttningar ok fellr á kné fyrir hana ok hvíslaði með¹⁷ hana með sömum orðum sem fyrr hafði hann mælt. En hon frúin nú sem áðr snubbaði hann af sinni vándri eptirleitni.¹⁸ Hann umvendi þá sinni tölu ok mælti: Mín sœta frú, ek biðr yðr fyrir guðs sakir, at þau fólakuorð er ek talaði til yðvar áðan fyrirgefi þér, því at svá má ek þrífast, at ek görða þat eigi fyrir öðru en at reyna yðra [staðfasta elsku.¹⁹ Ok er dróttning Olif heyrði þessi hans orð, þá

¹) [svá b. ²) myktist b. ³) saal. b; þær B. ⁴) [yfir uppi var b. ⁵) með tilf. b. ⁶) þér b. ⁷) [ung frú b. ⁸) þat tilf. b. ⁹) 1500 b. ¹⁰) saal. b; hirzskum B. ¹¹) [til þess b. ¹²) unnasta b. ¹³) þenna b. ¹⁴) á b. ¹⁵) saal. b; leið koma B. ¹⁶) [þann b. ¹⁷) við b. ¹⁸) eptirleitni b. ¹⁹) [staðfesti b.

hló hon ok mælti: Milon, segir hon, ef þu görðir þat fyrir ekki annat en at freista mín með skemtan, þá vil ek blíðliga fyrirgefa þér. Ok er þessi vándi falsari heyrði þessi orð dróttningar neytti hann¹ í huganum sinnar illsku, ok mælti: Nú hafi þér, mín frú, fyrirgeft mér þessi fólksuorð, ok af því biðr ek yðr, at þér sýnit mér yðvart lítilæti ok drekkit meðr mér af þessu keru, ok² þá veit ek, at þér vilit eigi hrópa mér³ fyrir konunginum, er bæði er hœverskr ok mikils háttar. Dróttningin svarar: Vit þat Milon, segir hon, at ek kann enga prettu,⁴ ok því vil ek gjarna drekka með þér af þessu keru, til þess at þú heptir þik at tala slíka fólksu með⁵ mik optar. Milon mælti: Drekkit nú hálft til mín, frú, en ek man síðar drekka okkr til sátta. Dróttningin bað hann fyrri drekka. Ok þá tók Milon kerit, lypti sér til munn ok lét sem hann vildi drekka, ok kom honum þó ekki innan tanna þat er í var. Hann fær dróttningu kerit ok biðr hana drekka, sagðist nú hálft hafa drukkit. Dróttning tók með kerinu báðum höndum, en⁶ ekki var hugsandi nema gott, setr á munn sér ok drekk af.⁷ Ok [sem hon hefir af drukkit,⁸ fellr á hana dauðasvefn svá harðr⁹ ok þungr, at hon vissi ekki til sín, ok engan sinn lim mátti hon hrœra. Síðan tekr Milon dróttningu ok færir hana af öllum klæðum, ok svá var hon nökt sem móðir bar hana í heim. Ok eptir þat tekr hann hana upp í fang sér ok berr hana í þat svefnherbergi, sem konungssængin var. Sú sæng var með ríkum klæðum búin, svá sem til heyrði þeim fagra líkama er Olif bar¹⁰ ok nú vildi svikarinnu svívirða.¹¹ En sakir guðs gæzlu þá kom hann því eigi fram nú heldr en fyrr, ok af þessu öllu saman fékk¹² sá vándr¹³ trúðr bæði skömm ok harm. Hann gengr nú ofan af herbergi ok út í kaupstaðinn ok mœtir þar einum fátækum manni þeim er eigi var fagr yfirlits, sakir þess at hann var allr kolblár á sinn líkama. Milon mælti til hans: Þú fátœki sveinn, segir han, gakk með mér, ok gef ek þér ríka amban, svá fagrt rautt gull sem legit hefir bezt í konungs féhirðslu, ok hér með segrstu frú þér til unnustu er nökkurn tíma var fœdd. Þá svarar sjá bláleiti mann,¹⁴ er engi lutr var hvítr á utan tenn ok augu: Ef nökkurir dugandi manna synir líta mik hafa gull mikit, þá láta þeir mik skjótt moldu ausa;¹⁵ eru nú ok meir en 7 dagar liðnir síðan ek kendi¹⁶ mat eðr drykk, ok ljúfari er mér nú ein fylli¹⁷ matar ok drykkjar, en nökkut¹⁸ gull eðr kona. Milon tekr¹⁹ nú þenna blámann meðr sér til síns kastala,

¹⁾ þegar tilf. b. ²⁾ því at b. ³⁾ mik b. ⁴⁾ prettu b. ⁵⁾ við b. ⁶⁾ er b. ⁷⁾ alt tilf. b. ⁸⁾ [eptir þat b. ⁹⁾ fastr b. ¹⁰⁾ hafði b. ¹¹⁾ enn svívirða hana b. ¹²⁾ saal. b; gekk B. ¹³⁾ vándi b. ¹⁴⁾ maðr b. ¹⁵⁾ hul inn b. ¹⁶⁾ á tilf. b. ¹⁷⁾ fyllr b. ¹⁸⁾ mikit b. ¹⁹⁾ leiðir b.

gefr honum síðan þann sætasta mat, er hann mátti fá. Síðan tók Milon þat sama ker, er dróttningin hafði áðr af drukkit, ok með þvfliskum drykk íveranda, ok gekk til blámannsins ok mælti þessum orðum: Fátæki sveinn, ver heill. af [þessu ker] drekk¹ ek hálft til þín. Blámaðr svarar: Guð þakki yðr herra, at² þér virðizt at drekka til mín fátæks sveins. Milon setr nú kerit á munn sér ok lætr sem hann [drykki fyrri,³ fær síðan blámanninum, [ok hann viðtakandi kerinu sínum svörtum höndum⁴ setr síðan á munn sér ok drekkir alt af, því at hann var sárliga þyrstr ok drakk því svá mikit. Ok er kerit var frá munnum, féll þá þegar á hann dauðasvefn, svá at hann⁵ vissi engan lut til sín, ok eigi [mátti hann⁶ þaðan ganga né upp rísa. Milon lætr eigi minka sína illsku ok údádír, tók hann nú blámanninn ok flettir hann klæðum, ok svá var hann nökr⁷ sem móðir bar hann.⁸ Ok síðan tók hann þenna aumliga mann ok berr hann í þat herbergi sem dróttningin svaf í, ok leggr þenna blámann upp í sængina hjá dróttningu, ok tók hans svörtu hendr ok leggr um hinn hvíta háls frúinnar, hann tók ok hinar⁹ hvítu hendr frúinnar ok leggr um hinn svarta háls blámannsins. Látum þau nú þar liggja bæði sem dauð, en tölum nökkut um Hugon konung.

5. Konungurinn kemr nú heim farandi¹⁰ til staðarins ok¹¹ til sinna herbergja [berandi mikinn¹² þris, lætr nú frambera fyrir sínar hallardyrr allskyns dýr, er hann hefir tekit.¹³ En þat váru þar lög í landi, er enn vilja halda ríkir menn [sumir ok fátækir,¹⁴ at ef einn riddari kemr heim með nökkurn veiðiskap, þann er hann hefir veitt, skyldi hans unnusta vera fyrir honum ok taka við hans örum ok boga; en ef hann kæmi or annarri herferð, þá skyldi hon taka með¹⁵ hans spjóti ok skildi. Nú missir konungurinn sinnar frú Olif, þvíat hon var vön at mæta honum jafnan, er hann kom heim. Þá mælti konungurinn Hugon: Hvar er Olif mín sæta frú, hví kemr hon eigi inn í höllina millum annarra manna at fagna várri tilkvámu.¹⁶ Þá svarar Milon: [Gangit til herra ok takit handlaug ok¹⁷ síðan til borðs; þá er tími at ganga til dróttningar, er þér erut mettir. Konungurinn tók þegar handlaugar, ok sté¹⁸ undir borð ok allir hans menn. Ok af fyrsta rétt er konungurinn kennir af mat, þá gleymdi hann allri ást við dróttninguna, ok [flestir menn gleymdu elsku með hana,¹⁹ þeir sem í höllinni sátu. Ok er konungurinn var mjök svá mettr, þá mælti hann,

¹⁾ [saal. b; þessum drykk B. ²⁾ er b. ³⁾ [drekki b. ⁴⁾ [hann tók við kerinu ok b. ⁵⁾ [tilf. b. ⁶⁾ [tilf. b. ⁷⁾ naktr b. ⁸⁾ í heim tilf. b. ⁹⁾ saal b; þær B. ¹⁰⁾ mgl. b. ¹¹⁾ gekk tilf. b. ¹²⁾ [með miklum b. ¹³⁾ veitt b. ¹⁴⁾ [mgl. b. ¹⁵⁾ við b. ¹⁶⁾ komu b. ¹⁷⁾ [Takit handlaugar, herra, ok farit b. ¹⁸⁾ saal. b; svá B. ¹⁹⁾ [svá flestir menn aðrir b.

svá at allir heyrðu: Hvar er Olif dróttning mín, hví kemr hon eigi¹ til vár, eðr er hon vándrukkinn eðr virkir hana í höfuð, eðr leikr hon við Landres son minn, svá at hon má eigi fyrir því af sínu herbergi ganga. Milon mælti: Eigi er hon vándrukkinn, ok eigi virkir hana í höfuð ok eigi leikr hon við Landres son þinn, svá at eigi megi hon fyrir því til yðvar ganga, en Jesus Krístr Maríu son veit, at hon hefir² annan brúðguma en yðr. En³ ef þér trúit mér eigi, þá komit til ok sjáit. Milon, segir konungrinn, má⁴ ek trúa þér af þessari sögn, er þú segir mér? ok þat veit guð, ef þú lýgr þetta, at ek skal láta hengja þik við hit hæsta tré. Ok þegar í stað skýtr konungrinn fram borðinu frá sér svá hart, at öll kerin ok silfrdiskarnir hrutu á gólfit fram. Hann tekr sitt hit bitra sverð sér í hönd, ok gengr með honum bannsettr. Milon hinn beinasta veg til þess herbergis er dróttningin svaf í. Ok er þeir koma fyrir sængina, lypti Milon upp silki er lá yfir andliti dróttningar ok mælti: Sé nú herra, hversu þau liggja hér ok sofa. Ok er konungrinn sá þat, mælti hann: Hér er undarliga helmingat af þessum ljóta blámanni ok þessi fögru frú er hér liggja, ok ekki trueg⁵ at þessi blámaðr hafi löngu komit til hennar sængr. Milon svarar: Herra, segir hann, hann hefir opt til hennar sængr komit, en eigi þorða ek fyrr at segja en þér sjálfir mættit sjá, því at ek hugði yðr eigi mundu elligar trúa mér utan þér sæit. Konungrinn mælti: Hví munu þau svá fast sofa, at þau kunnu ekki vakna? Herra, segir Milon: Árla váru þau uppi ok géngu út at skemta sér, þá tóku þau soppu af víni ok síðan géngu þau til sængr ok skemtaðu sér, því at þau hugðu yðra heimkvámu eigi⁶ svá skjóta vera.⁷ Olif, segir konungrinn, mikit⁸ hefir ek þik elskat, en illa hefir þú þat launat mér, en þó skal ek eigi í dag þinn banamaðr verða. Milon, segir konungrinn, tak nú þessa hvítu handleggi ok legg frá þessum svarta hálsi, því at nú í stað skal ek höggva⁹ þetta svarta höfuð. Milon görði svá. En konungrinn hóf upp sitt hit bitra sverð ok hjó höfuð af blámanninum; ok er blóðit út springr af sviranum, sér konungrinn af hverjum blóðdropa tendrast vaxkerti brennanda.¹⁰ Ok þá mælti konungrinn: Þat veit guð, Milon, segir hann, at þú hefir látit mik gera hann helgan af röngu. Nei, þat veit guð, segir Milon, hann er eigi heilagr maðr, heldr er hon svá mikil görningakona, at [grjótit fljóti en fjaðrar sökkvi¹¹ til grunna. Ok af því, herra, at yðvart sverð er út dregit, höggit af henni sem fyrst höfuðit. Eigi skal svá vera, segir konungrinn.

¹) inn tilf. b. ²) sér tilf. b. ³) Ok b. ⁴) man b. ⁵) trúir ek b. ⁶) mundu tilf. b. ⁷) verða b. ⁸) mjök b. ⁹) af slá b. ¹⁰) ljómanda b. ¹¹) [hón má láta grjótit fljóta en fjaðrar sökkva b.

6. Nú viðr þessi orð svikarans vaknar frúin Olif viðr, þrjá illa atburði sjáandi ok hina verstu er vera máttu: [þat hit¹ fyrsta, at hon sá sín sængrklæði öll af blóði roðin; [þat annat,² at hon sá blámanninn liggja dauðan í sinni sæng ok afhöfðaðan meðr lftilli þrýði; [þat þriðja,³ at hon sá sinn herra ok húsbónda standa yfir sér meðr brugðnu sverði ok búinn at höggva hana; eðr hverr mætti hann um þat ávita? En nú munu þér heyra orð dróttningar hin fyrstu er hon vaknaði: Kristr Jesus blezi oss ok hjálpi! eðr hví er þessi blámaðr hér í minni sæng? Þat veit guð, segir Milon, vánd púta, at þessi er þinn brúðgumi, ok þú hefir langan tíma minn herra konunginn svikit. Dróttningin svarar: Þat veit guð herra himinríkis,⁴ fyrir hverjum ekki leynist, at þú segir á mik mikinn hégóma. Eru hér ok sett lög í landi, at konur skulu til skírslu ganga ok undanfærslu, ef á þær verðr logit. Herra konungr, segir hon, ek man gera þá undanfærslu, [at Milon hefir logit á mik: látit⁵ gera mikit bál ok heitt af kopar þeim heitasta sem verit hefir, en ek skal vera nökkvið sem móðir bar mik í heim; látit mik sitja þat bál, svá djúpt at taki undir höku mér, ok eigi fyrri þaðan ganga en sá málmr er kaldr allt⁶ um mik. Nú ef ek komumst or því báli úbrend ok minn líkami⁷ úskemdr, þá megi þér sjá, herra, at logit er á mik ok ek er trygg kona. Konungrinn var optast vanr at játta því sem dróttning bað, en þetta vildi hann þó með engu móti göra eptir vilja hennar sakir hins vánd Milons. Ok er dróttning sá, at hon kom eigi þessu fram, mælti hon: Herra minn, segir hon, nú hefir ek boðit eina undanfærslu, ok þér vilit hana eigi taka, en nú vil ek aðra bjóða. Yðrir hallarturnar eru mjök háfir, látit þagat bera eina digra valslöngu, en út á völlinn í frá látit setja niðr sem þykkvast sverð ok spjót, ok horfi upp oddarnir; síðan látit kasta mér niðr⁸ af þessum turn á þann sama völl yfir þau sverð ok spjót. Má ek svá fara á grasit, at mik saki ekki ok minn [líkama þessi vápn, ok rísa ek heil upp,⁹ þá megi þér sjá, herra minn, at ek er trygg kona ok á mik er logit. Ok enn fór svá at konungr vill með engu móti sakir hins vánd Milons, er hann aftaldi. Ok er dróttning sá þetta, vildi hon [með engu móti¹⁰ upp gefast. Hon mælir: Herra konungr, segir hon, nú hefir ek tvennar undanfærslur boðit, ok vili þér hváriga taka, en nú býð ek yðr hina þriðju, þá at¹¹ engri hæverskri konu var nökkurn tíma boðin at gera þvílíka. Látit taka bát einn góðan ok fáit þar menn til, kastit

¹⁾ [þann hinn b. ²⁾ [þann annan b. ³⁾ [ok hinn þriðja b. ⁴⁾ himnaríkis b. ⁵⁾ [fyrir þat er Milon hefir logit á mik, at þér látit b. ⁶⁾ allr b. ⁷⁾ sé tilf. b. ⁸⁾ út b. ⁹⁾ [líkamr sé heill b. ¹⁰⁾ [þó eigi b. ¹¹⁾ er b.

mér á þenna bát ok látit róa með mik langt á haf út, svá at hvergi megi til landa¹ sjá. Síðan sé mér kastat í þann salta sjá, en þeir röi aptr til lands frá mér á þeim sama báti. Ok ef ek má heil til lands komast or þessu hafi utan nökkurs farkostar, þá megi þér sjá fyrir guðs miskunn, at ek hefi yðr trúliga elskat ok Milon hefir á mik logit sem leiðr svikari. Konungrinn vildi þetta með engu móti heyra, at hon væri trygg. Þá mælti hinn illi Milon: Hlýðit ekki á, herra,² at hon geri slíka undanfærslu; ek vil segja yðr, at hon er hin mesta görningakona, svá at hon flýgr í lopti utan nökkurra fjaðra, ok þó með engri dvöl at fara svá skjótt³ sem [hon vill.⁴ Þá hljóp upp einn riddari sem hét Engilbert af Dynhart, hann var dróttningarinnar hinn ætzi vörðr; hann slær Milon fúlan níðing við augat svá hart, at hann féll [á miðjan eldinn,⁵ ok var því verr at hann komst upp, ok mælti: Þú vándr níðingr, segir hann, þú lýgr á mína frú sem leiðr háls, hon er eigi görningakona, sem þú segir, ok þar til býðr ek mik at gera þessa undanfærslu fyrir mína frú⁶ nú í stað. Milon, segir Jngelbert, [gakk nú beint ok⁷ bú þik sem bezt með járnri ok stáli ok öllum hinum beztum herklæðum, stíg upp á þinn bezta hest, at því djarfligar megir þú at ríða.⁸ En ek skal koma þar í móti á einum múl utan allra herklæða, ok vil ek hvárki hafa hosur né⁹ skúa, ok er þat þó hugkvæmligt einum riddara. Ek vil ok á mínum líkama ekki hafa nema skyrtu ok brækr, ok eigi húfu á höfði nema með lausu hári. Ek skal engan lut í hendi hafa utan einusaman [vaxinn teinvönd¹⁰ af viði. Ok ef mit¹¹ komum saman ok má ek fella þik af þínum hesti, svá at minn herra ok hans riddarar megi þat sjá, þá má hverr maðr þat vita, at mín frú er frjáls af þessarri lygi. Ok er konungrinn heyrði þetta, mælti hann: Þenna leik vil ek sjá, ok skulu þit reyna.

7. Nú fara þessir tveir riddarar ok búa sína burtreið eptir því sem áðr var fyrir sagt. Ok er þeir koma út á völliinn undir kastalann, ríðr Hugon konungr út til þeirra ok hans riddarar, en annat fólk gengr í turna ok í vígskörð at sjá þessa atreið. Milon [hyggst nú skjótt munu¹² sinn vilja gera ok setr fast spora [at hestinum¹³ ok ríðr fram sem harðligast, en herra Jngelbert [móti staðfastliga¹⁴ á guð trúandi. Ok svá varð hér sem í öllum¹⁵ stöðum, at sá sém á guð trúir¹⁶ öruggliga ok rétt fær jafnan sigr; því at í fyrstu samkvámu er þessir riddarar komu saman, görði guð svá [með sinni¹⁷ miskunn, at Milon varð at steypast til jarðar af sínum

¹⁾ lands *b.* ²⁾ þetta *b.* ³⁾ snart *b.* ⁴⁾ *saal. b.*; ek vil *B.* ⁵⁾ [við *b.* ⁶⁾ ok tilf. *b.* ⁷⁾ [mgl. *b.* ⁸⁾ ráða *b.* ⁹⁾ *saal. b.*; ok *B.* ¹⁰⁾ [teinvönd vaxinn *b.* ¹¹⁾ við *b.* ¹²⁾ [hyggr nú skjótt *b.* ¹³⁾ [hesti sínum *b.* ¹⁴⁾ [ríðr stöðugliga *b.* ¹⁵⁾ öðrum *b.* ¹⁶⁾ treystir *b.* ¹⁷⁾ [mikla *b.*

hesti, sneyptr ok svívirðr af öllum mönnum. Ok er hann stóð upp, gékk hann [til konungs¹ ok mælti til hans: Herra, segir hann, nú megi þér sjá þat er ek sagða yðr, hversu mikil görningakona hon er, þar sem ek gat eigi einn tíma mínu sverði út brugðit at höggva þenna níðing, ok varð ek niðr falla á jörð, þar sem ek hefig² opt mik reynt millum röskra riddara ok sigr haft, sem þér haft optliga sét ok sögn [haft til.³ Svá getr sjá hinn vandi níðingr af talt fyrir konunginum [meðr svikum þeim sem hann hafði áðr⁴ gört, at þenna góða riddara Ingelbert [gerir hann⁵ útlægjan ok fyrirbauð honum at koma í auglýsín sér. Nú lætr konungr til sín kalla hina beztu menn er þá váru í staðnum, ok biðr þá alla um dæma, hvern dauða dróttningin skyldi hafa,⁶ því at konungriun vill þat alt fyrir satt hafa er bannsettr Milon hafði sagt. Ok sakir hræzlu⁷ við konunginn þorði engi annat dæma né mæla [en hann vildi,⁸ báðu nú sumir brenna hana á báli, sumir hálshöggva, sumir báðu draga hana kvika sundr; sitt lagði hverr til, en fáir gott. Þá stóð upp hinn illi Milon, er guð gefi bæði⁹ skömm ok svívirðing, ok mælti svá: Engan þenna dóm skal hon hafa, er þér hafit nú nefut, heldr biðr ek, konungr, at þér látit gera steinhús eitt með [lími ok grjóti,¹⁰ svá rúmt ok mikit ok hátt, at hon megi vel bæði sitja ok standa, lát¹¹ hana síðan þar í, ok leiðum¹² svá öðrum frúm at svíkja sína herra. Þá stóð upp einn riddari konungsins, sá er Arneis hét, hann var vitr¹³ ok hraustr til allra luta, hann mælti til konungs: Ek er skyldugr, herra, at ráða yðr heil ráð, sakir þess at ek er yðarr riddari. Drepi þér eigi dróttningu daglangt með þessum ráðum sem nú [er til lagit,¹⁴ hyggit [görla, at¹⁵ hon er komin af mikilli ætt, Pippin konungr er hennar faðir, er bæði er gildir ok ríkr, en Berta dróttning er hennar móðir, Magnús er hennar bróðir, ok margir aðrir góðir menn eru henni skyldir mágar ok vinir. Nú ræð ek yðr þat, herra konungr, at þér, [segir Arneis¹⁶, sendit¹⁷ eptir þeim öllum ok biðit þá koma til yðvar sakir vináttu ok hæversku, ok lát þar til góða sendiboða at gera þetta erendi. Ok ef þeir koma allir saman í yðra¹⁸ höll, látit þá framfara [eptir því sem þessir góðu menn leggja til ráðs.¹⁹ En ef þér drepit dróttningu, þá hafi þér úvináttu af þessum öllum hennar frændum. Nú sem konungriun heyrði orð riduans, tekr hann þat til ráðs, sem sjá tryggi maðr [réð honum,²⁰ ok lét þegar

¹) [fyrir konung b. ²) hefir b. ³) [til heyrtr b. ⁴) [ok með svikum sínum b. ⁵) [tilf. b. ⁶) þola b. ⁷) ótta b. ⁸) [tilf. b. ⁹) at hafi b. ¹⁰) [lím ok grjót b. ¹¹) látit b. ¹²) leiðit b. ¹³) maðr tilf. b. ¹⁴) [eru til lögð b. ¹⁵) [at görla, b. ¹⁶) [mgl. b. ¹⁷) saal, b; sendir B. ¹⁸) eina b. ¹⁹) [sem þeir góðir menn gefa ráð til b. ²⁰) [lagði til b.

bréf skrifa til Pippius konungs ok allra þeirra er nefndir váru, ok biðr þá fagrlega með blíðum orðum til sín koma ok segist mikiliga þurfandi þeirra tilkvámu, en um hvat þat var vildi hann þeim eigi [birta fyrr en þeir kæmi sjálfir.¹ Með þessum orðum gerir hann sína sendiboða, ok gátu þeir allan sinn vilja sýslat í þessarri ferð.

8. Hertugi Hugon lætr nú búa til mikillar veizlu móti öllu þessu liði ok stórmenni. Ok er sá tími kom er þessir allir váru² komnir, ríðr konungrinn út í móti þeim með öllum sínum mönnum, ok leiddi hann Pippin konung ok alt hans föruneiti³ sœmiliga í sinn garð. Ok er þeir váru þar komnir, var höllin sœmiliga skipuð, borð sett ok allr matr til reiðu. Þar næst tók konungarnir handlaugar ok settust upp⁴ yfir borðin, var þá höllin skipuð sem þröngast mátti af hinum ríkastum mönnum. Þar var inn borinn [alls kyns drykkir skenkt⁵ í stórum gullkerum ok dýrir réttir [framsettir af⁶ sœmiligum þjónostumönnum, piment ok clare [ok hit bezta vín⁷ skorti þar eigi, ok af fyrsta rétti [af mat⁸ er þeir átu, görði sjá hinn vandi Milon svá, at allir gleymdu sínum vinskapi er þeir höfðu haft til dróttningar Olif. Ok er konungarnir⁹ váru mjök svá mettir, [ok allir aðrir er í váru höllinni,¹⁰ þá mælti konungr Pippin: Hvar er vár dóttir frú Olif, hví kemr hon eigi inn í höllina at tjá sik ok gleðja þetta fólk, er hér er komit? Ok er hinn illi Milon heyrði þessi orð, gékk hann út um dyrr ok dvelst um stund. Ok er Pippin konungr vænti at frú Olif mundi koma með sœmiliga¹¹ meyjaskara, þá kom hon í höllina einsaman, [nú megí þér hlýða hvat ek segir yðr, hon kom vist einsaman inn, svá¹² sem hon væri sprungin út or steini. Hon var í einum þunnum kyrtli af kamelet,¹³ at menn mætti¹⁴ kenna at þat var einnar hæverskrar konu líkami, hon var berfœtt [á því sama grjóti sem höllin var þilin með,¹⁵ hennar hár var vaft um höfuð utan skaut eða húfu. Frú Olif stóð á hallargólfinu svá sem hon væri til þess rekin¹⁶ at vera¹⁷ fól öllum¹⁸ til hlátrs. Milon trúðr vaktar enn sína illsku,¹⁹ ok gengr þar til sem hann vissi blámannsins líkam liggja, tekr hann upp ok berr²⁰ inn í höllina, þar sem frúin stóð, ok kastar niðr fyrir fœtr henni svá hart, at allar æðarnar brustu upp með blóðrás. Þá mælti sá útryggi háls Milon, [sem guð gefi skömm:²¹ Þat veit guð, segir hann, vánd púta, at þessi var þinn brúðgumi, ok leyndir þú lengi minn herra konunginn þessu úráði. Ok er þetta heyrðist í höllinni, þögnuðu

¹⁾ [at sinni birta b. ²⁾ at tilf. b. ³⁾ fólk b. ⁴⁾ mgl. b. ⁵⁾ [hinn bezti drykkir ok skenkt b. ⁶⁾ [saal. b; með B. ⁷⁾ [mgl. b. ⁸⁾ [matar b, ⁹⁾ menn b. ¹⁰⁾ [mgl. b. ¹¹⁾ sœmiligum b. ¹²⁾ [mgl. b. ¹³⁾ kalamet b, ¹⁴⁾ máttu b. ¹⁵⁾ [mgl. b. ¹⁶⁾ tekin b. ¹⁷⁾ eitt tilf. b. ¹⁸⁾ mönnum tilf. b. ¹⁹⁾ þjónustu illskufullrar undirhyggju b. ²⁰⁾ hann tilf. b. ²¹⁾ [mgl. b.

allir menn ok hugðu þetta satt vera. Þá mælti Hugon konungr: Hér er mörgum góðum mönnum skipat í þessa höll ok hingat komnir eptir mínu boði. ¹Segir ek yðr þat með sannindum, at þenna blámann fann ek liggjanda í sæng hjá Olif yðvarri dóttur, Pippin konungr, ok vil ek yður ráð við² hafa ok allra annarra góðra manna, hvern dóm hon skal hafa. [Betr hefir sá, segir bókin, er gott efni kann til handa bera ok eigi verðr fyrir lognu af vándum mönnum; en þó er sá sæll er rétta sök hefir at verja ok guð er með, því at æ kemr upp um síðir, hvat sem maðr gerir gott eðr ilt, þó at nökkura stund þolist. Nú³ þeir frændr [sem Olif⁴ sá hötuðu hana allir, ok sá er áðr var hennar faðir vildi nú eigi vera hennar frændi, ok allir hennar náskyldir frændr kallast nú engi ætt [við hana⁵ eiga at telja. Svá var hon nú öllum leið, at engi maðr vildi henni nökkura huggan gera. Þessi tryggja kona frú Olif sá nú görla, at allir hennar frændr ok vinir hötuðu hana, ok vissi hon eigi hvat hon skyldi at hafast. Gengr hon þó innar ok sezt niðr fyrir fætr föður síns Pippins konungs. Ok er hann sá þat, varð hann svá reiðr, at hann skaut henni með sínum fæti svá hart á hallargólfít, at sundr géngu tvau rif í hennar síðu. Landres son hennar var þá ok inni í höllinni ok lék sér á gólfinu. Milon sá hvat Pippin konungr görði, at hann skaut Olif hart frá sér á gólfít, hann vildi eigi þá sína illsku hepta, ok gengr at sveininum Landresi ok sló með einu refði⁶ á brún honum, svá at hon sprakk í sundr, ok æfinlíga mátti sjá þat örr⁷ meðan hann lifði. Nú biðr enn Hugon konungr, at allir⁸ skuli hér um dæma, hvern dauða hon skyldi hafa. En allir þögðu ok þótti⁹ vant til at leggja.

9. Þá mælti Karl bróðir hennar, er síðan varð Karlamagnús keisari, hann var vitrastr allra þeirra: Þat ræð ek þér, Hugon konungr, at þú lát¹⁰ flytja hana í þat sama steinhús, sem þit Milon hafit látit gera, 12 mílur brott af borginni. Ekki skal henni til fæðu fá utan einn sáðahleif ok eitt ker með¹¹ vatn, látit þetta vera mjök vánt hvártveggja. Síðan látit hana þar sitja eina samt sjau ár full eðr meir, ef guð vill at hon lifi, ok er þessi tími er út liðinn, ok sé hon þá lifandi ok vel fœr kona, þá veit þat guð ok góðir menn, at ek hygg [yðr hafa¹² logit á hana. Þá segir hinn illi Milon: Þessa tillögu vilju vér hafa; en þó vantar enn nökkut, [þagat skal samna til þessa húss öllum¹³ ornum ok pöddum ok eitrkykvendum, [ok skolu þau öll vera inni hjá henni, hvar sem þau finnast í holtum eðr skógum eðr

¹⁾ Nú tilf. b. ²⁾ til b. ³⁾ [mgl. b. ⁴⁾ [Olif sem hana b. ⁵⁾ [til hennar b. ⁶⁾ saal. b; refsí B. ⁷⁾ á honum b. ⁸⁾ menn tilf. b. ⁹⁾ hér tilf. b. ¹⁰⁾ látir b. ¹¹⁾ tilf. b. ¹²⁾ saal. b; þá hafit þér B. ¹³⁾ [til þessa húss skal samna b.

hreysum.¹ Ok allir játtuðu, at svá skyldi vera, [ok síðan var til farit at gera húsit með sterkum steinum ok lími.² Ok er [þat var albúit³ ok dróttning skyldi til vera leidd, þá mælti hon til konungs: Herra, segir hon, nú ætli þér mik til þessa húss at flytja, sem þér hafit gera látit, ok mik þar í setja, ok því biðr ek, at þér látit mik ná at kyssa Landres son minn. Konungurinn veitti henni þetta. Síðan kyssir hon son sinn ok mælti svá: Vei er mér, ljúfi son, at ek skal skilja við þik, ok⁴ þat er mér nú mestr harmr. En ef svá má verða með guðs vilja, at ek sjái þik nökkurn tíma, þá má ek þik fullvel kenna, sakir þess at þitt brúnarbein er nú lamit, er mér er útkastat. Hinn illi Milon mælti við konunginn: Látit þessa konu eigi dvelja stundina ok tala við Landres son sinn í allan dag. Dróttning mælti: Nú hafa allir mínir frændr ok vinir mik fyrirlátit, hvert man ek flýja nema til þín, dróttinn Jesu Krístr, er engan fyrirhætr⁵ þann er þik elskar; þér eru kunnigar mínar sakir, þær sem á mik eru bornar, dæm þú, dróttinn minn, alt mitt mál, ok lát hit sanna upp koma um minn hag fyrir þitt heilaga nafn, svá at ek meg⁶ eigi undir fótum troðast þessa illa svikara Milons né mitt afspringi.⁷ Lát hér svá fullan dóm á koma, at þitt hit dýra nafn lofist því öllu⁸ meir, sem þetta [spyrst ok sannprófast⁹ víðara um kristnina. Ok er hon hafði þetta mælt, var hon færð til hússins ok þar innsett í,¹⁰ henni var fenginn einn hleifr af hinum verstum sáðum, ok eitt ker af vándu vatni fult.¹¹ Síðan var húsit aptr byrgt sem sterklíkast, vátu þar engar dyrr. Látum hana nú liggja þar sem dauða, meðan guð lofar, en víkjum ræðunni til Hugons konungs ok hins illa Milons.

10. Litlum tíma héðan frá liðnum lætr Hugon konungur til sín kalla alla mest háttar menn síns ríkis, ok sem þeir eru þar komnir, talar konungurinn við þá um lög ok landstjórn. En Milon hugsar nú enn meðan¹² sinn vándskap; hann kallar einn dag alla þessa ráðgjafa konungs er þar vátu komnir í sitt herbergi, ok talaði svá við þá: Góðir herrar, kvað hann, [yðr er nú¹³ kunnigt, at minn herra konungurinn er nú kvánlauss, ok er þat mitt ráð, at vér segim honum, at hann fái sér dróttningu sem fyrst, ella skiljumst vér við hann. Þetta ráð samþykta þeir,¹⁴ ok báðu þann illa svikara fram bera af þeirra hálfu. Ok einn dag er konungurinn hafði kallat þá í eina stofu, stendr Milon upp ok mælti til konungs: Herra, segir hann, þessir góðir menn, sem hér sitja, hafa beðit mik tala sitt

¹) [hvar sem finnast kunna í holtum, skógum eða hreysum, ok skulu þau öll vera inni hjá henni b. ²) [mgl. b. ³) [þetta var svá gört b. ⁴) þvíat b. ⁵) fyrirliðr b. ⁶) mega b. ⁷) afsprengi b. ⁸) mgl. b. ⁹) [birtist framur ok þat spyrst b. ¹⁰) mgl. b. ¹¹) mgl. b. ¹²) um tilf. b. ¹³) [þat er yðr b. ¹⁴) allir tilf. b.

erendi ok segja svá, at þeir vilja við yðr skiljast utan þér fáit yðr dróttningu sem fyrst, því at landit stendr erfingjalaust, ef þér kunnið frá at falla. Þá svarar konungurinn Hugon: Ek mundi víst þat ráð taka, ef ek vissi at¹ frú Olif væri dauð. Svikarinn sór um at hon var löngu dauð. En ek vil at þér vitit, at ek á eina dóttur, hon hefir ágætt fóstr, [hon er harðla fögr² jungfrú er nökkurn tíma var sköpuð af holdi ok blóði, hon heitir Aglavia; gefi guð henni skönm, segir bókin; ek hefi undir minni hendi 15 [riddara land,³ ok svá mikit gull ok silfr at ek veit eigi sjálfr.⁴ Vil ek, minn herra, þetta gefa alt með minni dóttur. Svá gat hinn illi Milon um talit⁵ fyrir konunginum, at hann hlýðir á ok samþykkir [þessu úráði,⁶ festir hana ok heim leiðir úforsynju. Allir þeir er við hana töluðu gengu með illum orskurð frá henni, ok er hon⁷ kom til staðarins, lögðu allir illa blessan á hana. Nú lætr Milon búa til brúðlaups⁸ þess hins versta, er frá hefir verit sagt, því at allir þeir er þangat kómu váru mikiliga skemdir, ok er at kveldi kom gengu konungr ok dróttning í sína sæng, ekki eptir því sem guðs lög buðu heldr eptir ráðum hins illa Milons. Þar þóttust allir oflengi dveljast at því brúðkaupi, ok varð því hverr feginn,⁹ er fyrr kom heim til sinna heimkynna.

11. Konungr ok dróttning váru litla stund [áðr ásamt¹⁰ en þeim varð sonar auðit, ok var sá engi [at þat lofaði eða vel þœtti¹¹ í konungs húsi. Sjá sveinn var til kirkju borinn ok skírðr ok kallaðr Malalandres at nafni. Þat þótti öllum skaði, at sú skræfa vóx skjótt ok þróaðist, ok er hann var missaris¹² gamall, görðist hann undarliga kyndugr, hann skreið aptr ok fram með stokkum ok beit í fœtr mönnum ok leggi, ok svá sem hann var ellri, var hann æ því verri, við ríkra manna sonu vildi hann eigi dagliga berjast, en við fátækra manna sonu vildi hann jafnan ilt eiga, ef hann mætti¹³ því fram¹⁴ koma. Jafnan kunni hann at klóast¹⁵ um ok svá at bíta, alt þat er hann sá með sínum augum þá vildi hann¹⁶ eiga, svá vandist [sjá skræfa¹⁷ lítt í öllum lutum. Nú vaxa þeir báðir upp konungs synir í hans garði Landres ok Malalandres, ok líðr svá fram nökkura tíma.¹⁸ Ok þat bar til einn dag, sem opt kunni til bera, at Hugon konungr sat í höllinni¹⁹ með sínum riddarum, en Milon trúðr gengr aptr ok fram at gleðja fólkit, ok var hann spurðr, hvárr af konungs sonum væri rüskari eða ellri. Milon segir Landres ellra en Malalandres sinn dótturson rüskara. Milon heyrir at Landres

¹⁾ tilf. b. ²⁾ [ok er hin fegrsta b. ³⁾ [hundruð riddara b. ⁴⁾ markatal á tilf. b. ⁵⁾ talat b. ⁶⁾ [þetta úráði(!) b. ⁷⁾ hann(!) b. ⁸⁾ brúðkaups b. ⁹⁾ fegnari b. ¹⁰⁾ [saman áðr b. ¹¹⁾ [er þat kallaði vel eðr lofaði b. ¹²⁾ misseria b. ¹³⁾ mátti b. ¹⁴⁾ við b. ¹⁵⁾ klórast b. ¹⁶⁾ sjá skræfa b. ¹⁷⁾ [hann b. ¹⁸⁾ nökkurn b. ¹⁹⁾ höll sinni b.

er meir lofaðr í öllum lutum en hans dótturson, ok eirir honum þat illa. Ok einn dag gengr hann til konungs ok mælir: Hversu lengi vili þér þenna blámanns son uppfæða á yðrum garði? Svá hjálpi mér guð, at hann var aldri af yðr getiun, ok ræð ek af því at þér látit hann brott frá yðr, þér megit vel glaðir vera, meðan Malalandres yðvarr son lifir. Svá gat sá hinn vandi nðingr talat fyrir konunginum, at hann biðr Landres son siun í brott verða or sinni augsýn ok eigi aptr koma. Ok er hann heyrir þessi orð föður síns, varð hann mjök hryggr ok gengr út af höllinni, hugsandi hvert² hann skyldi fara. Hann minnst nú á sína fóstrmóður, þá er hann hafði fóstrat fyrr. Hon var ein gömul kona vitr ok margkunnig, hon [var kölluð³ Siliven at nafni, átti hon einn garð ok gótz mikit, var sá garðr nálægr konungs hallinni. Hann snýr þangat nú ferðinni ok fram komandi til sinnar fóstrmóður heilsar hann upp á hana með þessum orðum: Guð geymi yðvar, Siliven mín fóstrmóðir. Ek vil yðr kunnigt gera, at konungurinn sæðir minn hefir mik frá sér rekit ok fyrirboðit mér optar í sína augsýn at koma. Ok er hon heyrði þetta, mælti hon: Þú ert velkominn Landres, segir hon, minn fóstrson, ok alt þat gott sem ek má, skal ek þér veita, ok því yrðag⁴ fegnust, at þinn þroski yrði sem mestr ok þik mætti margt gott henda. Landres dvaldist þar nú um 7 ár full,⁵ ok görði Siliven alla luti [eptir því,⁶ sem honum mátti bezta líka. Ok einn morgin er Landres snemma uppi ok ætlaði at skemta sér at riddaraskap, því at hann kunni hann⁷ harðla vel, ok er hann var út kominn, mætti honum Siliven hans fóstrmóðir. Hon heilsaði honum⁸ fagrlega ok mælti: Ljúft fóstrson Landres, þú ert fagr maðr ungr⁹ ok vitr ok hinn friðasti, er [nökkut sinn¹⁰ sá manns auga, gjarna vilda ek gott til þín vita [ok hvat manna þú mant verða.¹¹ Ek man segja þér tíðendi: á morgun skal vera leikr undir kastala föður þíns, þar skulu¹² saman koma margir ungrir menn. Þeir hafa einn svöpp¹³ at leika með, ok sá sem rekit¹⁴ fær þrysvar í samt þenna svöpp,¹⁵ svá at engi náí í milli, hann berr prís ok heiðr af öllum. Ok þar skaltu Landres¹⁶ til fara ok reyna, hvert hjarta þú hefir eðr hraustleik. Ok er Landres heyrði þetta, mælti hann [svá: Hjálpi¹⁷ mér guð, fóstrmóðir, at ek skal á morgin koma til þessa leiks ok reyna mik.

12. Nú leið dagr, en nóttin kom, ok ferr hann í sína sæng at sofa. Ok er dagrinn kom, reis hann upp í sín klæði ok býr sik

¹⁾ þvíst tilf. b. ²⁾ saal. b; hvart B. ³⁾ [hét b. ⁴⁾ yrða ek b. ⁵⁾ mgl. b. ⁶⁾ [mgl. b.

⁷⁾ þat b. ⁸⁾ hann b. ⁹⁾ saal. b; iungr B. ¹⁰⁾ [nökkurn tíma b.

¹¹⁾ [mgl. b. ¹²⁾ munu b. ¹³⁾ böll b. ¹⁴⁾ tekit b. ¹⁵⁾ böll b. ¹⁶⁾ mgl. b.

¹⁷⁾ [: Svá hjálpi b.

til leiksins. Ok er hann var búinn, gengr hann til sinnar fóstrmóður ok gaf henni góðan dag, ok mælti síðan: Kæra fóstrmóðir, segir hann, ek vil nú fara til leiks þess er þér sögðut mér frá í gær, man ek koma þegar aptr er ek má. Hon gékk þá brott frá honum litla stund, ok [þegar kom hon¹ aptr ok bað hann biða sín. Hann snerist² þá við heuni. Hon mælti þá: Svá vil ek þrífast, Landres, segir hon, at þú skalt hafa erendi mitt til leiks þessa. Hon hefir þá upp sína hægri hönd ok setr þann pústr undir hans vanga,³ at hann hugði sín bæði⁴ augu út mundu springa, svá var hann mikill. Hon mælti: Til þess gaf ek þér, Landres, segir hon, þessa minning, at ek býðr þér í nafni guðs ok frú sancte Marie, at þú takir aldri pústr af karlmanni né konu utan fúður þínum ok móður. En ef nökkurr annarr⁵ dirfist þvílíks⁶ at gera, þá gjalt⁷ grimliga ok gör þat í mína minning. Landres ferr nú heiman frá sinni fóstrmóður ok léttir eigi fyrr en hann kemr undir kástala föður síns á þá völlu sem þar váru. Hann sér þar fyrir sér marga sveina leikandi meðr [einum digrum sveppi.⁸ Landres stígr niðr af sínum hesti ok bindr hann viðr eitt tré, gengr síðan fram til leiksins ok þröngvist fram á meðal⁹ manna, ok kemr þar nú sem mest var þröngin um svöppinn,¹⁰ ok eigi léttir Landres fyrr en hann kemr höndum á svöpp¹¹ þenna ok berr út frá þeim. Ok er hann hafði þetta gört, kastar hann annan tíma inn í miðja þröngina ok hleypr eptir sjálfir ok getr enn náð [annat sinn.¹² Þá mælti Landres: Hefða ek brott haft svöppinn¹³ fyrsta sinn,¹⁴ er ek fékk hann, mætti þér hafa sagt, at ek hefða rangliga unnit þenna leik, því at ek er úkunnigr yðr flestum öllum, en nu hefir ek unnit leikinn tveim sinnum; því vil ek honum enn inn¹⁵ kasta millum allra yðvar, ok ef ek fær hann [fengit hit¹⁶ þriðja sinn hér út frá yðr, þá viti þér allir, at ek hefir unnit leikinn meðr réttu en eigi með falsi. Nú kastar Landres þriðja sinn inn þessum sveppi,¹⁷ þar sem mest var þröngin, ok á lítilli stundu getr hann honum náð ok út borit frá þeim, ok varð nú harðla glaðr. Ok svá sem Landres er útkomiinn af mannþrönginni, mætir honum Malalandres bróðir hans ok-þótti illa er¹⁸ hann gat tekit böllinn, [ok hefir¹⁹ upp sína hægri hönd ok slær Landres bróður sinn svá gildan pústr, at honum þótti syngja at eyrunum. Hann mintist þá hvat fóstrmóðir hans hafði mælt við hann ok gört, áðr hann fór heiman, ok nú hefir Landres upp sína

¹⁾ [kom skjótt b. ²⁾ mintist b. ³⁾ kinnbein b. ⁴⁾ mgl. b. ⁵⁾ tilf. b.
⁶⁾ slíkt b. ⁷⁾ þat tilf. b. ⁸⁾ rett. for svöppi B; [einn digran böll b.
⁹⁾ milli b. ¹⁰⁾ böllinn b. ¹¹⁾ böll b. ¹²⁾ [annan tíma b. ¹³⁾ böllinn b.
¹⁴⁾ tíma b. ¹⁵⁾ saal. b; nú B. ¹⁶⁾ [unnit í b. ¹⁷⁾ rett. for svöppi B;
 bölli b. ¹⁸⁾ vera at b. ¹⁹⁾ [hann hefir b.

hægri hönd ok slær Malalandres svá hart, at [alt hans kinnarbein¹ klofnar í sundr, ok svá sterkr var sá pústr, at mestr þori tannanna er í hans höfði váru, féllu niðr á jörðina. Ok þá mælti Landres: Þat veit guð, bróðir, segir hann, at þessi pústr er ek gaf þér, er verðr við hina þrjá er þú gaft mér.

13. Konungriinn ok hans riddarar stóðu upp í kastalanum ok sá ofan til leiksins, ok þótti vera hin mesta skemtan. Þar var ok hinn bannsetti Milon hjá konunginum ok sér á þeirra viðrskipti bræðranna, ok hann mælti² til konungs: Herra, segir hann, sjái þér, at yðvarr hjákonuson sló yðvarn eiginkonuson, nú látit kalla þá báða fyrir yðr sveinana, síðan látit taka þann vanda mann, er yðvarn son sló, ok setja í myrkvastofu. Konungriinn lætr kalla Landres ok með honum aðra sveina,³ ok er hann kom inn, mælti konungriinn til sveina sinna: Upp skjótt, segir hann, ok takit þenna niðing ok leggit í bönd, síðan kastit honum í myrkvastofu. Þá mæltu sumir, at hann skyldi taka, en sumir mæltu í móti, at hann skyldi pína. Landres mælti þá, er bæði var vitr ok fagr: Þat veit guð Maríu son, ef þér talit þat lengr faðir, segir hann, at ek skuli fara í myrkvastofu, at fyrr skal ek taka þér í skegg svá hart, at í minni hendi skal þat eptir dveljast ok [í brott⁴ fylgja svörðrinn. Ok því næst gengr Landres út um dyrr, svá at engi maðr þorði hendir á honum at festa. Lét þá faðir hans segja honum [annat sinn,⁵ at hann skyldi eigi optar í hans auglýn koma. Ferr nú Landres brot þaðan ok til sinnar fóstrmóður, heilsar henni vel ok sagði: Eigi þori ek lengr hér at vera, því at faðir minn er mér reiðr, ok vil ek eigi at þú verðir þess gjaldandi, ef hann spyr at ek dveljumst hér. Sveinninn tekr nú boga sinn ok örvar í hönd sér ok kyssir síðan fóstru sína. En hon var mikiliga harmandi hans vesöld ok biðr hann nú vel fara, iðugliga grátandi ok dróttin biðjandi, at hann vísaði honum þangat sem honum væri mestr fagnaðr í. Sveinninn gengr nú brott á skóg ok ferr nú aptr ok fram um skóginn ok finnr engau mann ok enga bygd, ok í þeim klæðum sem hann gékk á daginn í þeim lá hann á nóttina. [Eina íþrótt hafði þessi ungi maðr, þá sem ek vil nökkut af segja, hann⁶ kunni vel skjóta fugla til matar sér. En þá er hann skyldi þessa matar neyta, þá hafði hann engan eld at steikja fyrir sik. Nú þó at hungriinn gengr fast at honum, þá vildi hann þó eigi hrátt eta, því at hann hafði því eigi vanizt. Hann mæltist þá við einnsaman: Hvat skal ek nú at hafast, ljúfari væri mér nú ein fylli⁷ matar ok drykkjar en alt þat gull sem liggir í míns feðr garði. Heyr mik nú, dróttinn

¹⁾ [hans kinnbein b. ²⁾ þá tilf. b. ³⁾ sveinana b. ⁴⁾ [þar með skal b.

⁵⁾ [mgl. b. ⁶⁾ [þessi ungi maðr b. ⁷⁾ fyllr b.

minn almáttigr, ok leys mik af þessum vanda, ok lát mik eigi lengr pínast, heldr vísaðu¹ mér í nökkurn þann stað, at ek megi hjálpast af þessum hungri. Sveinninn gengr nú [brott ok² fram í skóginn. Hann kemr þá fram í³ háfan skóg, ok mátti þar sjá langt ífrá sér, því at þar var einn sléttr völlr undir niðri. Ok er hann kemr undir eitt hátt tré, heldr hann upp hægri hendi fyrir augu sér, því at sólin skein [á móti⁴ honum. Hann sér þá fram á völlinn fyrir sik, hvar sátu fjórir dvergar ok mötuðust, [ok er hann hafði þat sét,⁵ varð hann harðla glaðr, því at hann vænti sér þar af nökkurs bata. Stillir nú fram sem hógligast [tré undan tré,⁶ ok nemr stað skamt frá þeim. Hann heyrir þá einn dverginn mæla til annarra kumpána sinna: Etit fast, mínir vinir, því at af þessu handklæði má ek gefa oss allan þann bezta kost er vér kunnum beiðast,⁷ ok or várum potti allan þann drykk sem vér viljum beztan hafa. Landres mælti þá: Þessir lutir eru mér nú allnytsamligir, dróttinn minn, segir hann, at hafa ok eiga. Hugsar nú, at annathvært skal hann hafa nógan mat eðr skjótan dauða fyrir þessum dvergum. Herðir nú hug sinn ok hleypr sem harðast fram[. Sem hann kemr⁸ at dvergunum, grípr hann sinni hendi hvárt handklæðit ok pottinn. Ok er dvergarnir líta hann þar kominn [svá skjótt⁹ sér á úvart, urðu þeir svá hræddir, at hverr hljóp í sína holu, ok flýðu brott af augliti Landres.

14. Svá sem Landres hafði náð sögðum potti ok handklæði, þá vissi hann gúrla hvat hann skyldi at hafast. Settist hann þá niðr¹⁰ ok lagði fram fyrir sik handklæðit; [allr sá matr¹¹ er hann vildi hafa ok hann til lysti var honum¹² til reiðu á því handklæði, svá ok eigi síðr [allr sá drykkir er¹³ hann vildi hafa var honum til reiðu í þeim potti. Þíkkist hann nú hafa vel sýst¹⁴ ok er harðla glaðr í hjartanu. Ok er hann er vel mettr ok drykkjaðr, brýtr hann saman handklæðit sem bezta ok knýtir í skyrtublaði sínu, en pottinn bindr hann undir belti sér, fyrir því at hann man hans optar þurfa. Ok er hann ætlaði brott at ganga, kómu út af sínu inni tveir dvergar ok æptu á hann: Heyrðu Landres, fagr maðr ok vitr, gef oss aptr handklæði vart ok pott, fyrir því at þú ert nú fullvel mettr ok drykkjaðr. Nei, segir Landres, [viti guð,¹⁵ at þér fáit hvárki af mér þetta handklæði né pott, ef ek má ráða. Þá segir annarr dverginn til annars: Ljúfi bróðir, segir hann, látum hann fara veg sinn, því at ek hefir enn önnur 2 handklæði ok aðra tvá potta. En ek veit, segir dverginn, at hann kemr skjótt til þeirrar

¹⁾ vísa | ú b. ²⁾ [mgl. b. ³⁾ einn tilf. b. ⁴⁾ [í augu b. ⁵⁾ [við þat b. ⁶⁾ undan trénu b. ⁷⁾ beiða b. ⁸⁾ [mgl. b. ⁹⁾ [mgl. b. ¹⁰⁾ á völlinn tilf. b. ¹¹⁾ [saal. b; allan þann mat B. ¹²⁾ saal. b; hann B. ¹³⁾ [saal. b; allan þann drykk sem B. ¹⁴⁾ sýslat b. ¹⁵⁾ [guð veit b.

ljúfastu konu er nökkurn tíma var fœdd. Hver er sú? sagði annarr dvergr. Hon heitir frú Olif, segir hann, hin tryggasta kona ok er móðir Landres. Ok er sveinninn heyrði þetta nafn, vissi hann er hann vóx upp heima móður sína svá nefnda, en þat vissi hann aldri,¹ at hon sæti í styrkri² myrkvastofu. Landres mælti þá: Þér er kunnigt Jesu Kriste, at ek vissi þat eigi fyrr, at mín móðir [væri svá nauðugliga stödd, at hon [væri í nökkurri³ myrkvastofu. Nú biðr ek þik, dróttinn minn, sakir þíns heilaga nafns, at þú vísir mér til hennar í dag ok til þess sama húss, er hon er í⁴ sett. Landres gengr nú or þeim stað ok í þann mikla skóg, válkast þar nú aptr ok fram. Hann kom þar niðr⁵ um stöir, sem hann leit einn myrkvan stað ok þar finnr hann eitt hús af steini gört ok lími, elíkt sá hann aldri fyrr jafnmyrkt.⁶ Hann gengr umhverfis húsit ok hygggr görla at ok finnr engar dyrr á því, svá var þat sterkliga aptr byrgt. Hann sér at hér er ekki opit á utan einn lítill glugggr,⁷ hann sér í þessum sama glugg sitja einn lítinn fugl ok syngja harðla fagrt, svá at lysti á at heyra. Þetta hafði verit öll hennar gleði [er hon hafði haft,⁸ síðan hon var sett í þetta hús. Landres bendir nú boga sinn ok ætlar at slá fugliinn. Hann skýtr inn í glugginn, er á var húsinu, ok kom á brjóst móður hans kólfrinn svá hart, at hon kvað við ok æpti: [Jesus Krístr miskunna mér, segir hon,⁹ eðr hverr er þessi er mik slær svá sárliga, at aldri fékk ek slíkt skot. Ofengi hefir ek nú verit í þessum skógi, at¹⁰ maðr skal hafa mik fyrir skotspán, ok skýtr at mér með boga ok kólfi. Ok er Landres heyrði þessi orð, mælti hann til hennar: Hvat manna¹¹ ertu, er hér liggir inni? Þú mant lifa hér við lítinn mat [bæði fœðslu ok drykkjar.¹² En ef þú ert kominn af nökkurri góðri ætt, þá kasta út kólfi mínum. Ok þá mælti frúin: Ek biðr at þú segir mér fyrir þína kurteisí, hverr þú ert eðr hvernar ættar, ok ef þu segir mér,¹³ þá vil ek senda þér út kólfinn. Landres mælti þá: Þú biðr mik fyrir kurteisis sakir¹⁴ segja þér hvaðan ek er, en ek vil¹⁵ því eigi leyna. Ek er af húsi hertogans Hugous, er á dalinn Munon, ok af hans herskap flýða ek hingat. Ljúfi maðr, segir frúin, ef þú ert af þess hertoga húsi, þá bið ek, at þú segir mér, ef son hans lifir, sá er Landres heitir, ok at þú heilsir hann¹⁶ fullkomliga af minni hálfu, því at hann er minn eiginn son, ok seg honum, ef ek mætti jafnvel frjáls vera ok liðug ganga sem hann, skyldag¹⁷ sjá hann með mínum augum. Þá segir Landres: Svá vil ek vera utan allra

¹⁾ eigi b. ²⁾ mgl. b. ³⁾ [sæti í b. ⁴⁾ inn b. ⁵⁾ fram b. ⁶⁾ saal. b.; jammikit B. ⁷⁾ ok tilf. b. ⁸⁾ [mgl. b. ⁹⁾ [ok mælti: Jesus Krístr miskunna þú mér b. ¹⁰⁾ er b. ¹¹⁾ manni b. ¹²⁾ [ok drykk b. ¹³⁾ þat tilf. b. ¹⁴⁾ at tilf. b. ¹⁵⁾ þik tilf. b. ¹⁶⁾ honum b. ¹⁷⁾ skyldi ek b.

skemda, at ek vil eigi mínu nafni leyna fyrir þér. Menn kalla mik Landres son Hugons konungs. Frúin mælti: Fullvel mætta ek kenna þik, ef þú værir minn son, fyrir því at þá er mér var hér inn kastat, var lamit brúnarbein hans¹ af hinum vanda Miloni. Ok svá sem Landres heyrði þetta, [ok skildi at hon² var hans móðir, er þar var inni í þessu húsi, hugsar hann um hvat hann skal til taka eðr hversu hann skyldi³ henni þaðan í brott koma; því at hann hafði hvárki járn né sleggju eðr þau önnur tól, at steinsmíði mætti fyrirkoma. Hann gengr þá út í skóginn ok leitast um, ef hann mætti finna þat tré er linore⁴ kallast, en þat er svá hart sem [hit harðasta járn.⁵ Gengr hann nú í einn myrkvan stað ok finnr skjótt þetta sama tré ok gerir þat til feginsamliga með sínum knífi, gengr síðan aptr til hússins er móðir hans sat í, ræðr þegar til ok þakkar sem hann getr fastast vegginn, þar til er hann kemr or einum steini,⁶ ok síðan hvern⁷ eptir annan, þar til at hann gat sét móður sína ok í nóg var ljóst í myrkvastofunni. Ok nú er hann vildi inn ganga, sér hann marga orma ok pöddur ok önnur eitrykvendi í húsinu hjá móður sinni, at⁸ hann þorði at síðr inn at ganga, at hann [þorði varla⁹ sjá sína móður sakir þessarar eitrykvenda, er umhverfis hana lágu. Hon mælti þá til Landres: Ljúfi son, ver e! ki¹⁰ hræddr fyrir þessum eitrykvendum, [þau vilja¹¹ þér engan skaða gera, [því at þessir ormar er hér eru, bæði langir ok smáir,¹² ok önnur eitrykvendi er hingat váru til mín send mér til skaða, þá er ek var í þetta hús sett,¹³ nú [skaltu vita¹⁴ fyrir víst, at guð hefir veitt mér svá mikla miskunn [af þessum kvikendum, at um daga hafa þau¹⁵ kropit út í gras sér at mat, en um nætr hafa þau lagzt umhverfis mik ok huli¹⁶ minn líkama frá öllum kulda, ok ef þessir ormar hefði hér eigi verit, munda ek fyrir löngu dauð. Dróttningin stóð þá upp ok gengr til sonar síns ok kyssir hann ok mælti: Landres, segir hon, vel ertu kominn minn¹⁷ son; hvat hefir þú hér gört í þessum¹⁸ skógi, er þú ferr svá einnsaman utan [nökkurs sveins.¹⁹ Landres svarar: Mín kæra móðir, ek vil eigi leyna þik, hvat því veldr. Faðir minn hefir útlægt mik af sinni augsyn, ok því þorig²⁰ eigi þar at vera. Frúin mælti: Ljúfi son, segir hon, gjarna vilda ek nú fá mat²¹ ok drykk, ef til væri. Mín kæra móðir, segir hann, þat má ek²² með guðs lofi veita þér, því at ek gat

¹) mgl. b. ²) [skildi hann at þessi b. ³) mætti b. ⁴) livore b. ⁵) [stál b. ⁶) steininum b. ⁷) hverjum b. ⁸) mgl. b. ⁹) [treysti varla at b. ¹⁰) eigi b. ¹¹) [þvíat þau munu b. ¹²) rett. f. smare B. ¹³) [ok þá er ek var í þetta hús sett, váru þau hingat send mér til meins b. ¹⁴) [vit þat b. ¹⁵) [at þessi kvikindi hafa um daga b. ¹⁶) varðveitt b. ¹⁷) eigin tilf. b. ¹⁸) þykka tilf. b. ¹⁹) [nökkurn svein b. ²⁰) þorir ek b. ²¹) vist b. ²²) nú tilf. b.

fengit í dag af dvergum nökkurum eitt handklæði ok þar meðr einn pott, er yðr skal¹ fullvel fæða. Leggr hann þá fram handklæðit ok svá pottinn fyrir sína móður frú Olif, ok² allra handa kostur meðr vænasta drykk [var þar³ til reiðu, ok harðla scemiliga matgürt. Ok er frúin var vel mett ok drykkjuð, talar hon við Landres son sinn: Nú vantar mik klæði, sonr minn, segir hon. Móðir mín, segir hann, ek skal fá þér minn kyrtill ok syrkot, ok öll mín klæði önnur vil ek þér fá nema skyrtu ok [svá brækr,⁴ þat skal ek eptir hafa. Megi þér hér af gera yðr klæði, ok fá betri [þá er⁵ guð vill. Ok er⁶ frúin hafði meðr tekit⁷ nefndum klæðum, þá mælti hon: Sonr minn, segir hon,⁸ lifir Siliven þín fóstur? Já, guð veit, [segir hann,⁹ hon lifir vist ok hefir gört mér margt gott, ok hjá henni hefir ek verit um mörg ár. Minn góði son, segir frúin, far nú aptr sem tíðast til þinnar fósturmóður ok heilsa hana sem bezt minna vegna, ok seg henni at ek [em lifandi¹⁰ ok bið hana kenna þér [nökkur góð¹¹ ráð af¹² þessi álygi, er vér erum í stödd. En ek man [hér við hafast,¹³ meðan þú ferr sem verða má. Gjarna vil ek, segir Landres, alt þat gera eptir yðrum vilja. Hann leggr nú eptir hjá móður sinni hvártveggja handklæði ok pott, ok bað hana vel lifa. Síðan tekr hann boga sinn ok gengr brot ok léttir eigi fyrr en hann kemr aptr til sinnar fósturmóður, heilsar henni¹⁴ þegar með blíðum orðum. Ok er hon sá hann, varð hon harla fegin ok glöð við hans kvámu, ok þá mælti Landres: Olif mín sæta móðir bað mik heilsa þik mikiliga af sinni hálfu, svá bað hon ok at þú skyldir nökkut ráð á leggja, at hon mætti frelsast af þeirri ljótu lygi, er hon hefir fyrir vorðit, ok at þat¹⁵ mætti af þvást um síðir. Kæri fósturson, segir hon, þegi þú skjótt, ok ger þik eigi galinn, svá má ek heil vera, at þú minnir mik á þá sorg, sem ek hefir mesta beðit á mínum lífdögum, fyrir því at fyrir mörgum árum var hon dauð. Fósturmóðir, segir Landres, ek segir þér með sannendum, at hon lifir ok er heil, en ef þú trúir mér eigi, far ok sjá hana með þínum augum. Fósturson minn, segir Siliven, af því at þú segir þetta með svá miklum sannindum, þá vil ek trúa þér,¹⁶ ok ek skal góð ráð á leggja¹⁷ sem framast kann ek.

15. Nú skaltu búa þína ferð sem skjótast til Karlamagnúsar¹⁸ konungs móðurbróður þíns, því at nú er dauðr¹⁹ Pippin konungur móðursaðir þinn, ok létt nú eigi fyrr en þú finnr Karlamagnús, ok seg honum at þín móðir frú Olif lifir ok þú hefir hana fundit, seg

¹⁾ kann b. ²⁾ var þá tilf. b. ³⁾ [þar þegar b. ⁴⁾ [linbrækr b. ⁵⁾ [þegar b. ⁶⁾ saal. b; ef B. ⁷⁾ tilf. b. ⁸⁾ hvárt tilf. b. ⁹⁾ [tilf. b. ¹⁰⁾ [lifir b. ¹¹⁾ [nökkut gott b. ¹²⁾ móti b. ¹³⁾ [saal. b; hefast B. ¹⁴⁾ hana b. ¹⁵⁾ tilf. b. ¹⁶⁾ því b. ¹⁷⁾ með þér tilf. b. ¹⁸⁾ Karlam. b. ¹⁹⁾ andaðr b.

honum ok grein á öllu hvat fram hefir farit síðan. Ek skal gefa þér eitt fagrt ers, þar til¹ góð klæði ok góð² vápn, at þú megir þitt erendi gera vel ok skjótt. Ok sem Landres er búinn, tekr hann sitt ers ok biðr vel lifa fósturmóður sína, ok ríðr þar til er hann kemr í einn villiskóg syngjandi ok gleðjandi sik mikiliga. Ok er hann kom fram á eitt fagrt láð hjá einu stöðuvatni, sér hann [fram fyrir sik³ sitja einn pílgrím, ok sýnist honum [at vera líkr Jórsalafara,⁴ því at palmr⁵ hans lá þar hjá honum. Pílgrímr sjá mataðist, ok er Landres kom fram at honum, mælti pílgrímrinn: Fagr sveinn, sagði hann, stífg niðr af þínu ersi ok sit hjá mér, ok snæðum báðir samt, en ers þitt má vel bíta meðan. Landres hugði alt þetta prettalaust⁶ ok sté niðr af sínu ersi ok settist hjá pílgrímnum, sakir þess at hann var ekki⁷ mettr ok þó lystugr.⁸ Nú er Landres skyldi til matar taka,⁹ var þessi pílgrímr allr í brott af hans augskýn, svá¹⁰ allr matrinn ok hans góða ers, er þar hafði staðit hjá honum. Eigi síðr var¹¹ í brottu öll hans klæði, ok svá nökr sat hann eptir á vellinum sem móðir bar hann í heiminn. Þá mælti Landres: Nú hefir mik þá mestu skömm hent, sem nökkurn tíma hefir [mann hent,¹² ok ef nú kæmi til mín einn vændismaðr ok hefði lurk í hendi, [hann mætti¹³ ræka mik um alt land, fyrir því at ek hefir engi¹⁴ klæði né vápn. Nú meðr¹⁵ því at Landres hafði lítit til at taka, þá sneri hann aptr til fósturmóður sinnar, því at þar af hafði hann jafnan huggan fengit. Hann [stendr þá upp ok snýr aptr ok kemr heim¹⁶ til hennar nú nökkviðr, en áðr hafði hann riðit brott sömiliga klæddr ok á fögurum hesti. Ok er hann ferr at garði, sitr Siliven úti í dyrum¹⁷ ok sér Landres kominn sinn fósterson. Hon talar til hans: Gef þér ekki um, fóstri minn, því ek veit þetta miklu gör en þú, hverr þik hefir gabbat, ok svá alla atburði.¹⁸ Nú bið ek¹⁹ þik eins hlutar ok haf þat jafnan í þínu minni, lát aldri vin þinn eðr frænda, ef þér þikkir hann góðr, fastandi frá þér fara, [fyrir því þat má þik eigi gabba þá.²⁰ En þessi fýla er þik gabbaði²¹ var þín stjúpmodir, sú er [í nóg kann mart²² í kyndugskap, gefi guð henni skömm. Nú vil ek gefa þér eitt ers gott, þat sem þér skal vel duga í allar þrautir, ok þar með góð klæði ok góð vápn, sverð at gyrða þik meðr, er Mimungr heitir, en ersit heitir Klemingr. Nú ef þú ríðr á stræti eðr annan veg, ok

¹) með b. ²) sömilig b. ³) [mgl. b. ⁴) [hann vera Jórsalafari b. ⁵) saal. b.; palmar B. ⁶) vera tilf. b. ⁷) eigi b. ⁸) matlystugr b. ⁹) fara b. ¹⁰) ok tilf. b. ¹¹) váru ok b. ¹²) [maðr fengit b. ¹³) [þá mætti hann b. ¹⁴) hvárki b. ¹⁵) fyrir b. ¹⁶) [kemr b. ¹⁷) durum b. ¹⁸) þar um tilf. b. ¹⁹) tilf. b. ²⁰) [því at þá má hann eigi fyrir þat gabba b. ²¹) dáraði b. ²²) [kann nóg margt b.

vill nökkurr léttr maðr [við þik tala eðr¹ þik dvelja, þá tak í beisl þitt ok snú ersi þínu, svá at þú megir sjá hvað² kyndugum meistaramanni [þat man vera,³ ok ef ers vill gnaga beislit fast með sínum tönnum, gá þess sem bezt, ok lát þat hlaupa sem vill, en drag sverðit or skálpinum, ok ef sú vanda vættr sér þat, sú er þér vill mein gera, [allr hennar kraptr man⁴ at engu verða. Nú tekr Landres með því góða ersi ok þeim fögnum klæðum, er fóstira hans gaf honum, ok ríðr brott annat sinn harla glaðr. Hann kemr um síðir fram á einn mó, þar var⁵ eitt djúpt vatn, hann⁶ sér standa eina kirkju litla hjá þessu vatni ok kór fagran af görfan, einn gamall karl gengr út af kirkju á móti honum í svörtum slagningi. Hann mælti til Landres: Viltu taka af ersi þínu ok létta þér svá at ganga í kirkju ok hafa⁷ messu, ekki man þér at veðr⁸ til takast um þína ferð. Sem Landres hafði heyrt orð þess gamla manns, tekr hann í beisl sitt ok hleypir fram at kirkju sem hann gat mest, ok er hann hugðist at kirkju kominn á sínu góða ersi, var hann kominn heldr fram í einn stríðan straum ok djúpan, svá at þaðan hefði hann aldri til lands komizt, ef eigi hefði hans ers svá sterkt ok frækít verit. Ok er hann kom á land, er horfin kirkja ok svá karlinn, ok ekki sá hann þar þá utan sléttan völl. Hann ríðr nú brott þaðan ok kemr um síðir á fagra völlu, hann mætir flokki riddara ok finnr þar fagra skjöldu lagða niðr á völlinn. Riddararnir buðu honum⁹ þar at vera, en þeir riðu at honum or öllum áttum, sumir fóru at honum austan,¹⁰ sumir vestan, sumir norðan, ok um síðir kom einn gamall karl móti honum, ok var hann í svörtum búningi. Hann sat á hesti svörtum ok öll hans vápn váru svört, hann bar í sinni hendi eitt digrt tré ok langt. Sá gamli karl mælti til Landres: Svá séðu heill, turna þínu ersi til mín¹¹ ok halt eitt dust¹² með¹³ mik, þá mántu¹⁴ reyna hverr reystimaðr þú mant verða eptir okkart viðskipti.¹⁵ Landres tekr nú þegar í sitt beisl ok snýr sínu ersi at þeim gamla karli at sjá hvað [kyndugum meistaramanni¹⁶ hann væri. Ersit tekr nú þegar tönnum beislit, hleypir sem skjótast at karlinum gamla;¹⁷ því at þessi skræfa var yfrit klók ok kunni hölzti¹⁸ mart, bregðst hon or þeirri mannligri líkneskju, er áðr var hon í, ok varð nú at einum digrum ormi, ok hafði svá ætlat at drepa Landres. En¹⁹ því at hans ers var svá gamalt í sínum vitrleik, ok guð hafði sent honum þat til hjálpar móti þessum görningum, steðjar ersit sem fastast á

¹⁾ [mgl. b. ²⁾ saal. b; hvar B. ³⁾ [sjá er b. ⁴⁾ [þá mun(u) allir hennar kraptr b. ⁵⁾ saal. b; fra B. ⁶⁾ saal. b; hjá B. ⁷⁾ hlýða b. ⁸⁾ tilf. b. ⁹⁾ allir tilf. b. ¹⁰⁾ saal. b; utan B. ¹¹⁾ saal. b; þín B. ¹²⁾ dyst b. ¹³⁾ við b. ¹⁴⁾ máttu b. ¹⁵⁾ tilf. b. ¹⁶⁾ [saal. b; kyndugr meistari at B. ¹⁷⁾ ok af tilf. b. ¹⁸⁾ hellzti b. ¹⁹⁾ af tilf. b.

orminn ok lemr í sundr öll hans bein með sínum fótum. Ok þá hafði þessi bannsetta kona ekki annat efni en heim at krjúpa vesaliga, sem [verðugt var,¹ til sinna herbergja, ok² þá kallar hon á Milon föður sinn ok Malalandres son sinn ok mælti við þá: Ek hefir at segja ykkur mikil tíðendi ok ill, því at ek er svívirðliga³ leikin af Landresi, sem nú megir þit⁴ sjá, ok mikit ilt man hann oss gera öllum, ok hugsa um þat faðir, at þú megir halda lífinu, því at Landres er nú farinn at finna Karlamagnús konung frænda⁵ sinn ok alla sína beztu frændr, at⁶ því gerum ráð⁷ at hann verði drepinn⁸ þá er hann vitjar hingat, ok gangit báðir móti honum á stræti ok látit hann eigi fram komast. Gakk þú faðir þá framan at honum ok halt beislinu fast, ok lát sem þú vilir tala við hann, en Malalandres gangi at aptan ok höggi⁹ svá snart, at Landres standi aldri síðan upp. Látum nu þessar skræfur með talast þat er þeim líkar, en víkjum til Landres þar sem hann gerir sín erendi.

16. Nú ríðr Landres þar til er hann finnr Karlamagnús konung móðurbróður¹⁰ sinn, ok tekr konungurinn sæmiliga við honum. Segir Landres frænda sínum Karlamagnúsi öll sín erendi. En hann kallar til sín marga góða menn ok mikils háttar, birtandi þeim þau tíðendi, sem Landres frændi hans hafði honum flutt,¹¹ at frú Olif lifir. Ok er menn heyrðu þetta, þökkðu þeir mikiliga guði sína heilaga miskunn, ok báðu nú konunginn gott ráð á leggja með sínum frænda. Karlamagnús konungur játtaði því ok mælti svá: Landres frændi minn man eiga¹² litla dvöl hjá oss at sinni ok skal ríða snemma í morgin heim til föður síns ok birta honum mína þarkvámu, en vær skolum ríða litlu síðar allir samt til [Hugons konunga.¹³ Þegar um morgininn er ljóst var, stóð Landres upp ok klæddist ok hjóst til brottreiðar. Ok þegar hann var mettr ok búinn at öllu tekr hann orlof af Karlamagnúsi keisara, þiggjandi af honum sæmiligar gjafar. Stígr hann síðan upp á sitt góða ers ok ríðr brott af garðinum, margir sæmiligir menn fylgdu honum í veg ok skildust svá með hann. En Landres ríðr nú sem fljótast má hann ok léttir eigi fyrr en hann kemr heim í staðinn, þar at ríðandi sem þeir standa fyrir frændr Milon ok Malalandres á stræti. Ok er Landres kom at þeim, gengr Milon trúðr at honum ok tekr í beisl hans ok segist vilja tala með hann, en Malalandres gengr at aptan með hvössu sverði ok ætlar at höggva hann. Nú var sem fyrr, at þat góða ers, er guð hafði sent honum, hóf upp sína báða fætr eptri ok sló Malalandres

¹⁾ [var þó langt b. ²⁾ er hon kom heim tilf. b. ³⁾ svá sárliga b. ⁴⁾ saal. b; þér B. ⁵⁾ móðurbróður sinn b. ⁶⁾ ok b. ⁷⁾ um tilf. b. ⁸⁾ tilf. b. ⁹⁾ höggvi b. ¹⁰⁾ frænda b. ¹¹⁾ sagt b. ¹²⁾ hér tilf. b. ¹³⁾ [mágs míns b.

svá hart í hans höfuð, at haussinn brotnaði, en heilinn or hans höfði lá á fótum ersins. Ok er Milon sá þetta, lét hann laust beislit, ok varð svá hræddr, at hann hljóp¹ í sín herbergi. En Landres eptir þessa atburði hleypir fram eptir strætinu ok mætir þar næst sinni stjúp móður, hefir² upp sverðit ok slær af henni höfuðit, ok mælti: Guð veit, segir hann, at aldri optar skaltu mik svíkja.

17. Karlamagnús keisari kemr nú³ meðr sinn skara. Heilsar Landres konunginum sœmiliga ok ganga síðan til hallarinnar, ok þar mætir Karlamagnús Hugon mági sínum með nökkurum riddarum. Ok er þeir fundust, heilsar hvárr öðrum blíðliga ok bauð Hugon hertogi Karlamagnúsi þar dveljast svá lengi sem honum gott þœtti, géngu nú síðan inn í höllina báðir samt með sínum mönnum. Ok svá sem þeir váru inn komnir, fundu þeir þar sitjandi Milon trúð á einum stóli á hallargólfinu, ok þegar hann sá Landres, kallar hann hárrí röddu ok mælti: Miskunna mér Landres ok drep mik eigi í guðs nafni ok frú sancte Marie. Þá mælti Landres: Milon, segir hann, ek játtar þat guði, at þú skalt grið hafa fyrir mér ok öllum öðrum daglangt. En þat vil ek, at þú segir at⁴ öllum áheyrandum, hversu til hefir borit um⁵ þá miklu álygi, er mín móðir hefir af þér fengit, eðr⁶ hversu þat byrjaðist í fyrstu. Ok þá gáfu allir menn hljóð í höllinni, ok⁶ Milon hóf upp sanna sögu ok sagði alt [svá sem⁷ farit hafði í fyrstu, hversu hann vildi lokka dróttningu til saurlífnaðar við sik, ok hver andsvör hon gaf þar í mót; því næst frá því at⁸ hann sveik hana í drykk, ok þá hversu hann lagði blámanninn í sæng hjá henni. Ok er hann hafði upptalt allan sinn vándskap, þann er sá leiðr svikari hafði gört við dróttninguna, þá bað Karlamagnús alla þá menn er inni váru um þat dœma, hvat við þenna vanda svikara skyldi gera. Sumir báðu brenna hann, sumir hengja, sumir hálshöggva, sumir báðu at hann væri dreginn kvíkr í sundr, en allir samþykktu þat at hann skyldi hinn versta dauða þola, er finnst mætti. Þá mælti Landres: Góðir herrar, ek vil at Milon hafi engan þenna dauðdaga er þér hafit enn um rætt, hvárki af mér né öðrum mönnum, heldr vil ek at hann hafi þann sama dóm, er hann gaf minni móður, ok skal flytja hann í [þá sömu myrkvastofu⁹ er mín móðir hefir í setit, er honum gott eðr ilt, í þá sömu¹⁰ skal hann fara ok þar sitja sjau vetr eðr betr, ef hann man¹¹ svá lengi lifa, síðan skal hann festa upp á gálga. Ok þetta samþykktu allir, er inni váru. Var nú Milun leiddr í hörð járn ok færðr síðan til [myrkvastofu þeirrar er var 12 mílur brott frá staðnum,¹² ok er þeir

¹⁾ heim tilf. b. ²⁾ hefir b. ³⁾ ríðandi tilf. b. ⁴⁾ fyrir b. ⁵⁾ ok b. ⁶⁾ en b.

⁷⁾ [hve b. ⁸⁾ er b. ⁹⁾ [þat sama hús b. ¹⁰⁾ myrkvastofu tilf. b. ¹¹⁾ má b.

¹²⁾ [myrkvastofunnar b.

koma þar, finna þeir [þar hina tryggva¹ konu frú Olif, svá vel hafða² sem þann³ tíma er hon kom þar eðr betr. Þeir taka nú þá hina [tryggva konu⁴ dróttning Olif vel ok sœmiliga, ok þökkudu guði mikiliga sem vert var, at þeir máttu finna hana heila ok úskadda⁵ fyrir svá mörgum eitركykvendum sem þar váru. Þeir tóku þá Milun trúð ok setja hann í myrkvastofu ok byrgja síðan aptr sem fastast. Ok áðr þeir⁶ fóru í brott frá myrkvastofunni, heyrðu þeir Milon æpa hörmuliga ok segja, at þá lögðu⁷ eitركyk-vendin at honum ok átu hold hans niðr at beini, ok lýkr þar nú frá Miloni at segja.

18. Þeir taka nú þá tryggu dróttningu ok sœra hana heim með mikilli gleði til konungs herbergja þess er hennar⁸ fékk í fyrstu meyar. Ok er frúin kom í garðinn, gengr konungr sjálfr móti henni ok allir hans menn meðr mikilli blíðu, ok er þau frúin ok konungr fundust, mælti hann:⁹ Olif, segir kann, svá seginn verðr ek þér, sem ek mætti þá verða, er guð sjálfr kæmi, ok mikiliga eigu mið honum at þakka, at hann hefir okkr leyst or þvílskum vanda, því at eigi munu dæmi til finnast, at svá hafi mönnum verit fyrr gört sem okkr báðum. Ok þá svarar frúin: Lof sé guði allsvöldugum,¹⁰ at hann hefir mik leyst. En eigi fór yðr þat herraliga, at þér trúðut framr svikaranum en mér, ok [hefði dróttinn minn eigi framr sýnt mér¹¹ miskunn en þú, væra ek löngu dauð, hefir nú ok Landres son minn með guðs vilja rekit minna harma. Nú vil ek, at [þat viti¹² herra Karlamagnús minn kæri bróðir ok minn ljúfi son Landres ok allir aðrir, þeir sem heyra mitt mál, at ek ætlar at ráðast í klaustr ok þjóna þar guði, meðan ek lifir, ok launa [þar guði þat¹³ frelsi sem hann hefir mér gefit af þeirri lygi,¹⁴ sem á mik var login, gera¹⁵ slíkar ölmusur sem guð skýtr mér í hug. Fór þat ok svá til, at frú Olif gékk í nunnuklaustr ok endaði þar fagrliga sína æfi. En Karlamagnús konungr fór heim í sitt ríki með sœmd ok sóma gœdd góðum gjöfum. En Hugon konungr andaðist litlu síðar, ok tók Landres ríki eptir hann ok stýrði vel ok lengi ok þótti ágætasti höfðingi, ok lýkr hér nú þessarri frásögu¹⁶ [meðr þeim formála, at Jesus Kristr signi þann er skrifaði ok svá þann er sagði ok alla þá sem heyrðu ok sjá ok gaman vilja sér hér af fá.¹⁷

¹⁾ [þá hina tryggu b. ²⁾ til reika b. ³⁾ fyrstan b. ⁴⁾ [tryggu b. ⁵⁾ úsak-
aða b. ⁶⁾ menn b. ⁷⁾ lögðust b. ⁸⁾ saal. b; ha B. ⁹⁾ svá til hennar tilf. b.

¹⁰⁾ allsmektugum b. ¹¹⁾ [ef dróttinn minn hefði eigi sýnt mér meiri b.

¹²⁾ [þér vitit b. ¹³⁾ [honum svá fyrir b. ¹⁴⁾ álygi b. ¹⁵⁾ ok tilf. b.

¹⁶⁾ frásögn b. ¹⁷⁾ [mgl. b.

DRIDI PARTR KARLAMAGNUS SÖGU AF ODDGEIRI DANSKA.

ú skal segja nökkura stund frá viðskiptum þeirra Karl-
amagnús konungs ok Oddgeirs danska.¹ Jofrey faðir Odd-
geirs danska var [óvinsæll við Karlamagnús konung,²
fyrir því at hann hafði opt bundit sætt við hann ok hverrn
tíma rofit; en [it síðarsta sinn³ kom þat í sættargerð þeirra,⁴
at Karlamagnús konungr skyldi hafa Oddgeir son hans í gisl-
ingu.⁵ En Jofrey hafði litla ást á syni sínum fyrir sakir
[stjúpmóður hans, ok játti hann af því blíðliga.⁶ En jafn-
skjótt sem Oddgeir var í brott farinn, lét faðir hans taka
menn Karlamagnús konungs ok drepa⁷ suma en⁸ suma hengja, ok
alt þat sem hann mátti Karlamagnúsi konungi til skemdar gera,
[þá gerði hann.⁹

2. Nú stóð Karlamagnús konungr upp⁹ einn morgun ok gékk
tíl kirkju ins helga Ordines¹⁰ ok hlýðir messu. En síðan gékk hann
í [kastala sinn¹¹ ok lét kalla til sín Oddgeir danska ok Guenelun¹²
gæzlumann hans [ok alla ina ríkustu menn sína.¹³ Síðan mælti hann
við Oddgeir: Jlla hefir¹⁴ faðir þinn¹⁵ gört við mik ok við menn
mína; nú skalt þú þess gjalda, bæði láta hendr ok fœtr ok alla
limu þína. Oddgeir svaraði:¹⁶ Með guðs vilja ok [þínum þá muntu
betr gera en nú er heitið, fyrir því at þú veizt at þér¹⁷ er lítilræði

¹) *A tilf. her:* Oddgeir átti son er Baldvini hét, þann mann er vænstr
hefir verit á öllu Fraklandi ok vinsælastr á meðan hann lifði; *hvilket
mgl. i B og b.* ²) [hinn mesti úvin Karlamagnús *B, b.* ³) [at síðarstu
B, b. ⁴) á milli *tilf. B, b.* ⁵) gisling *B, b.* ⁶) [konu sinnar stjúpmóður
Oddgeirs, ok játtaði af því blíðliga, at son hans sæti í gislingunni *B, b.*
⁷) höggva *B, b.* ⁸) [*tilf. B, b.* ⁹) snemma *tilf. B, b.* ¹⁰) Andomari
B, b. ¹¹) [sína málstofu með sínum vildarmönnum *B, b.* ¹²) Guin. *B;*
Gilimer *b.* ¹³) [*mgl. B, b.* ¹⁴) Jeofreyr *tilf. B.* ¹⁵) enn *tilf. B, b.*
¹⁶) máli konungs *tilf. B, b.* ¹⁷) [yðrum herradómi munu þér betr gera
en þér heitið nú, fyrir því at yðr *B, b.*

í at spilla mér. En faðir minn sendi mik því í þessa gisling, at hann hefir litla ást á mér, ok er þat alt [fyrir sakir Belisent¹ stjúp-móður minnar. En síðan hét Oddgeir á göfugmenni konungs sér til liðveizlu,² ok biðr þá árna sér griða ok líknar³ af konungi. En þeir játtuðu⁴ því blíðliga, ok féllu á þeirri stundu tólf jarlar [til fóta konungi⁵ ok báðu allir Oddgeiri miskunnar.⁶ En konungr [sór við skegg sitt,⁷ þótt alt veraldar gull væri á mót⁸ boðit, þá [skyldi hann eigi grið fá.⁹

3. Á þeirri stundu kómu inn farandi¹⁰ tveir riddarar vænir ok harðligir, þeir váru sendimenn¹¹ af Rómaborg. En konungr kendi þá þegar ok heilsaði þeim ok spurði þá tíðenda. En þeir sögðu¹² mörg ok mikil: Ammiral konungr af Babilon hefir sezt í Rómaborg, segja þeir, ok engi er sú¹³ höfuðkirkja né kapella, at eigi [hati hann niðr látit brjóta.¹⁴ Við þessa tíðendasögn úgladdist mjök Karlamagnús konungr ok kallar til sín jarla tvá, Sölmund ok Reiner¹⁵ ok fékk Oddgeir danska þeim í hendr til varðveizlu, ok bað þá fara til Rómaborgar at stefna saman göfugmenni,¹⁶ ok reisa upp stóra stólpa á hinu hæsta fjalli er þar væri, ok skal þar við hengja Oddgeir, ok svarði¹⁷ við hinn helga Dionisium lávarð sinn, at [hann skyldi vara annan við at forgisla son sinn.¹⁸

4. Eptir þetta [lét Karlamagnús konungr berà fram innsigli sín ok gera rit ok jartegnir¹⁹ um öll þau fylki, frá borgarliði því er Orient heitir ok til Kormilie,²⁰ ok frá Mundíufjalli til [borgar þeirrar er Leutiza heitir, svá mælandi:²¹ Sítu engi maðr [eptir sá²² er vápnum má valda, hvárki ungr né gamall. En þá er þetta lið var komit alt til Parísar á fund Karlamagnús konungs, ok svá búit at vápnum sem [til bardaga væri; Karlamagnús konungr fann þar Elou inn bæverska, hann var af landi því er Nautol hét, ok jarl Simon ok²³ 20 þásundir hermanna; þá spurði Karlamagnús konungr hvárt þeir vildi verða honum at liði eða eigi. En þeir mæltu²⁴ sem eins manns munni, ok kváðust allir honum liðveizlu veita skyldu ok sögðust ok aldri honum bregðast skyldu: því at vér erum þínir menn allir.

¹) [sakir öfundar ok illra orða Belisentar *B, b.* ²) dugnaðar *B, b.* ³) miskunnar *B, b.* ⁴) honum *tilf. B, b.* ⁵) [fram fyrir Karlamagnús (konunginn *b*) *B, b.* ⁶) friðar *B, b.* ⁷) [vann eið *B, b.* ⁸) honum *tilf. b.* ⁹) [féngi hann eigi grið því heldr *B, b.* ¹⁰) fyrir konunginn *tilf. B, b.* ¹¹) sendir *B, b.* ¹²) kváðust segja *B, b.* ¹³) sá staðr *B, b.* ¹⁴) [sé niðr brotin *B, b.* ¹⁵) Remund *B, b.* ¹⁶) múg ok margmenni *B.* ¹⁷) sór *B, b.* ¹⁸) [svá skyldi hann leiða öðrum at forgisla sína sonu *B, b.* ¹⁹) [váru bréf gör ok innsiglið ok send *B, b.* ²⁰) Kormialr *B; Konniale b.* ²¹) [hinnar miklu borgar er Letiza heitir, ok *B, b.* ²²) [sá heima *B, b.* ²³) [þá skyldi þegar til bardaga búast. Þá var þar kominn Elou konungr hinn beverski er réð landi því er Navtes er kallat ok Simon jarl meðr *B, b.* ²⁴) allir *tilf. B, b.*

En síðan létu¹ þeir út af París úvígjan her,² ok tóku eigi fyrr náttstað en í borg þeirri er Losena³ heitir, þessum megin Mundfufjalls. Þar tók Karlamagnús konungr náttstað með 20 þúsundir hermanna, en lið hans dreifðist víða um landit ok gerði sér herbúðir ok laufskála.

5. Þá hugði konungr at fjallinu, ok þótti honum [ógurligt yfirfarar fyrir⁴ sakir hjarga ok háleika, frosts snæfa⁵ ok jökla. Síðan kallaði hann á guð himneskan ok mælti svá: Faðir dýrðar, [ertu ey ok ey⁶ vart ok vera munt, hjálp þú mér⁷ at ek mega komast yfir fjall þetta, [er ek em svá hugsjúkr um.⁸ En guð heyrði bæn hans ok vissi [hvat hann þurfti,⁹ ok sendi honum skjótt mikla hjálp ok góðan leiðtoga. Í miðjan herinn kom hlaupandi¹⁰ einn hjörtr hvítr sem snjár,¹¹ ok hafði fjóra¹² geisla á höfði sér at augsjánda¹³ öllum herinum; en síðan rann hann í fjallit upp. En Karlamagnús konungr vissi þegar, at [þeim mundi þat til hjálpar sent. Lét konungr þegar¹⁴ taka upp landtjöld sín ok búðir, lét ok klyfja hesta sína ok múla, ok bjuggust þá til ferðar¹⁵ yfir fjallit. Síðan fóru þeir um fjallit 6 daga alla samfasta,¹⁶ ok týndu hvárki hestum né múlum, skjaldsveinum né embættismönnum,¹⁷ ok er eigi náttstaðar¹⁸ þeirra fyrr getið en¹⁹ fyrir sunnan fjallit.

6. Nú hefir Karlamagnús konungr látit slá landtjöldum sínum, ok alt lið hans, ok drakk²⁰ vín gott ok gladdi [svá alt lið sitt.²¹ Þá kallar hann til sín Oddgeir gisla²² sinn; [en er þeir særðu hann konungi, sem varðveittu hann, konungr mælti þá:²³ Jlla hefir faðir þinn gört við mik, segir hann, en þó skaltu í griðum vera, til þess er [ek kem heim²⁴ til Parísar. Síðan glöddust allir menn við [þau orð, er konungr mælti við Oddgeir, at hann²⁵ skyldi þiggja líf sitt af honum. [Í þessu bili²⁶ kom farandi einn ungr maðr, er Alori hét [af borg þeirri er Biterna heitir;²⁷ hann mælti skjótt, þegar at²⁸ hann sá konunginn, ok talaði á þessa lund[: Tíðendi mikil ok ill eru yðr at segja, herra, segir hann, at um alt Rómaborgar ríki máttu finna heiðinn lýð; Ammiral höfuðkonungr ok Danamund son

¹) leiddu *B, b.* ²) þenna hinn mikla *B, b.* ³) Lutina *B*; Lucina *b.*

⁴) [óyfirfæriligt *B, b.* ⁵) snjófa *B, b.* ⁶) [er jafnan *B, b.* ⁷) nú tilf.

B, b. ⁸) [því at ek (em) mjög óttafenginn um at ek megi framkomast

B, b. ⁹) [görla hvers hann þurfti við *B, b.* ¹⁰) bráðliga *B.* ¹¹) snjór

B. ¹²) 7 *B, b.* ¹³) ásjánda *B, b.* ¹⁴) [þessi hjörtr mundi vera þeirra

(hans *b*) leiðtogi ok lét *B, b.* ¹⁵) at fara tilf. *B, b.* ¹⁶) samfast *B, b.*

¹⁷) þjónustumönnum *b.* ¹⁸) náttstaða *B, b.* ¹⁹) þeir váru tilf. *B.*

²⁰) drekka þá (nótt tilf. *b*) *B, b.* ²¹) [hann svá menn sína *B, b.* ²²) saal.

ogsa *B*; gisl *b.* ²³) [ok mælti til hans *B, b.* ²⁴) [vér komum aptr *B, b.*

²⁵) [þessi orð keisarans, at Oddgeir *B, b.* ²⁶) [En á þessi stundu *B, b.*

²⁷) [mgl. *B, b.* ²⁸) mgl. *B, b.*

hans hafa sezt¹ í ríki þitt ok hafa tekit gisla um alt Púlsland. En er konungr heyrði orð hans, þá úgladdist hann mjök við, ok hét þegar á lið sitt, ok bað þá² búast hvatliga til herfarar. En þeir herklæddust þegar með góðum brynjum ok allskonar vápnum. Þar mátti sjá margskonar gersimar saman [komnar, ok snerust til Lungbarðalands.³

7. Nú ríða Frankismenn fræknliga ok harðliga ok léttu eigi fyrr en þeir kómu til borgar þeirrar er Frustra⁴ heitir. En þar kemr í móti Karlamagnúsi⁵ Milon páfi, ok hafði með sér helgan dóm Pétrs postula ok marga aðra. En konungr ok [alt lið hans hnigu⁶ honum ok þökkðu honum vel þangatkvámu sína. Milun páfi sagði Karlamagnúsi þau tíðendi, at heiðingjar höfðu eytt mikinn blut af landi hans. Konungr svaraði: Guð hefni þeim,⁷ ok hefna skal ek þeim, ef ek má. Nú kallar konungr til sín höfðingja þá er svá heita: [Solmundr ok Reiner,⁸ Fremund hertuga, Nemes hertuga, Jofrey af Bordela,⁹ Ríkarð af Mens,¹⁰ [Guenelun valska;¹¹ þessir eru mestir höfðingjar í [liði hans allra hertuga.¹² Góðir menn, segir Karlamagnús konungr, vér skulum búast¹³ at móti heiðnum lýð, ok skal ek sjálf vera [höfðingi ok leggja mitt líf í ábyrgð.¹⁴ Nemes hertugi mælti þá: Herra, segir hann, lé¹⁵ mér Oddgeir danska, gisl þinn, at bera vápn mín ok vera skjaldsveinn minn í dag. Því at Guadamunt¹⁶ systurson minn er sjúkr ok má eigi fylgja mér. Konungr svaraði: Hann er forgisl minn, ok er glæpr í ef hann hleypr frá mér. Nemes hertugi svaraði: Ek skal ábyrgjast hann trú minni ok öllu því ríki er [horfir til handa mér.¹⁷ Svá skal vera, segir konungr. Síðan mælti Nemes hertugi: Oddgeir,¹⁸ bú þik, [síðan skaltu fylgja¹⁹ mér. En er Oddgeir heyrði orð hans, þá gladdist hann mjök við ok [talaði síðan²⁰ á þessa lund: Lofaðr sér þú, faðir himneskr, er [ey ok ey²¹ vart ok vera munt án enda, at [mál mitt er svá til enda²² komit, at ek skal nú vera í fylgd með góðum mönnum ok [konungi sjálfum í herför.²³ En ek skal því heita, sem ek skal efna, at [hvargi er²⁴ vér komum saman ok heiðingjar, at²⁵

¹) [til hans: Um alt Rómaríki, herra, segir hann, máttu (muntu *b*) finna heiðinn lýð, er konungrinn Amiral ok Danamunt son hans hafa sent (sezt *b*) *B, b.* ²) menn *b.* ³) [safnaðar, ok snörust þeir þá síðan til Langbarðalands *B, b.* ⁴) Sustra *B, b.* ⁵) keisaranum *B, b.* ⁶) [allir aðrir lutu *B, b.* ⁷) þess *B.* ⁸) [Sölmund ok Remund *B, b.* ⁹) Borddal *B, b.* ¹⁰) Mars *B, b.* ¹¹) [Guarin hinn vaska *B, b.* ¹²) [hirð hans *B, b.* ¹³) ok fara tilf. *B, b.* ¹⁴) [höfuðsmaðr ok leggja líkama minn í hættu *B, b.* ¹⁵) *saal. ogs. b;* ljá *B.* ¹⁶) Guaramund *b.* ¹⁷) [mér til heyrir *B, b.* ¹⁸) [við Oddgeir: *B, b.* ¹⁹) [því at þú skalt vera í ferð með *B, b.* ²⁰) [mæltist við einnsaman *B, b.* ²¹) [jafnan *B, b.* ²²) [mínu máli er nú svá til leiðar *B, b.* ²³) [með keisaranum sjálfum í her fara *b.* ²⁴) [hvar sem *B, b.* ²⁵) ok *B, b.*

meðan ek hefi eitt hár á höfði eða hestr [minn lifir,¹ at engi skal frammar í fylkingu en ek. Nú er konungr búinn ok alt lið hans, ok ríða þeir mikinn hluta dags svá, at þeir verða ekki varir við heiðinn lýð.

8. Nú skulu þér heyra ofmetnuð heiðinna manna. Son Ammiral höfuðkonungs af Babilon, sá er Danamund einn frækni hét, hann ríðr af Rómaborg með 20 þúsundir riddara; þeir inir sömu hafa [tekit mikit af ríki Karlamagnús konungs bæði konur ok börn ok meyjar.² Þetta hit auma fólk kallar á guð³ sér til hjálpar. ok biðr þess at Karlamagnús konungr skuli koma at leysa [þat af píslum heiðinna⁴ manna. Nú kemr maðr til konungs, sá er hann hafði á njósn sendan, ok mælti á þessa lund: Órugt segi ek þér, herra, segir hann, at heiðnir menn eru [í landi þínu ok eru búnir at halda í móti þér orrostu.⁵ Þá spurði konungr Nemes hertuga ok aðra höfðingja, hversu [háttu skyldi.⁶ En Nemes hertugi svarar fyrstr [allra höfðingja⁷ ok mælti hárri röddu: Vér skulum búast til bardaga skjótt ok á þat eina⁸ hyggja at [höggva stórt⁹ ok at gera blóðgar báðar¹⁰ hendr til axlar upp, ok láta heiðna menn engan bilbug á oss fá.¹¹ Alori [sá sem fyrr var getið bauzt¹² at bera merki Karlamagnús konungs í orrostu, en hann játti honum,¹³ ok er því¹⁴ illa ráðit, fyrir því at engi er meiri regimaðr í allri [landeign konungs,¹⁵ fyrir sakir hans eru Frankismenn spiltir¹⁶ ok á marga vega illa haldnir.

9. Nú sjá heiðnir menn lið Karlamagnús konungs ok merki hans í dæld¹⁷ einni á hægri hönd sér ok 20 þúsundir riddara vápnaða¹⁸ í hjá. En Danamunt konungs son inn heiðni mælir við her sinn: Hér kenni ek merki Karlamagnús konungs, sökjum nú fram sem ákafligast,¹⁹ ok vinni hverr²⁰ þat sem má. Nú mátti þar sjá mörg merki bæði rauð ok blá ok með allskonar litum, ok mundu Frankismenn þann dag hafa²¹ sigr, ef eigi [yldi ragskapr Alora.²²

10. Frankismenn ríða nú með her sinn [í móti heiðnum mönnum, ok svá þeir at móti.²³ Þar mátti sjá mörg högg með sverðum

¹) [lifir undir mér *B.* ²) [eytt mikinn luta af landi Karlamagnús konungs ok tekit mikit man (mart manna *b*) bæði karla ok konur, unga sem gamla *B.* *b.* ³) almatkan *tilf. B. b.* ⁴) [þá frá píslum vándra *B.* *b.* ⁵) [eigi langt héðan ok eru nú búnir at heyja orrostu á mót þér *B.* *b.* ⁶) [þá skyldi með fara *B.* *b.* ⁷) [máli hans *B.* *b.* ⁸) eitt *B.* *b.* ⁹) [veita heiðingjum stór högg *B.* *b.* ¹⁰) várar *b.* ¹¹) sjá *B.* *b.* ¹²) [hét einn rikismaðr (rikr maðr *b*) af liði konungs, hann býzt til *B.* *b.* ¹³) því *B.* *b.* ¹⁴) þat *b.* ¹⁵) [fylgð konungs *B.* *b.* ¹⁶) ok óscmdir *tilf. B.* *b.* ¹⁷) lægð *B.* *b.* ¹⁸) alvápnæðra *B.* *agl. b.* ¹⁹) kappligast *B.* ²⁰) maðr *B.* *b.* ²¹) vinna fagran *B.* *b.* ²²) [væri Alori í ferð *B.* *b.* ²³) [á móti heiðingjum, en heiðnir menn á móti þeim *B.* *b.*

höggvin,¹ marga skjöldu klofna ok brynjur slitnar, mörg spjót brotin ok pálstafi² ok allskonar skotvápn. Nú hefir Alori merki í hendi sér ok ræðist við einnsaman sem illr³ dróttins sviki:⁴ Þessir heiðingjar eru illir ok harðir við at eiga, ok [hér er ills eins⁵ ván. Síðan kallar hann til sín höfðingja einn ríkan frænda sinn, sá er heitir Gernublus,⁶ hann var ættaðr af Lungbarðalandi.⁷ Alori segir honum ætlan sína: Þat ræð ek, segir hann, at vit flýim undan með liði okkru, fyrir því at auðsýnt er nú, at [engi man af oss⁸ sigrast í þessi orrostu. Síðan flýja þeir undan með [rögu hjarta, ok⁹ 100 liðs þat er þeim fylgdi. Nú er Danamunt sá þetta, þá æpti hann¹⁰ á menn sína ok mælti: Sækjum fram harðliga, nú flýr merkismaðr Karlamagnús konungs, af því megum vér sjá at [þeir flýja nú skjótt allir. Ok því næst¹¹ tóku þeir höndum Nemes hertuga, [enn bezta¹² höfðingja af liði Karlamagnús konungs, ok annan mann er Bofi¹³ hét, ok Samson inn [þriðja höfðingja, ok marga aðra af liði Karlamagnús konungs.¹⁴ Heiðnir menn veittu Frankismönnum harða atsókn, en þeir vörðust vel ok drengiliga. Á þessi stundu kom til konungs góðr riddari, sá er Sölmundr hét, [hann bar þegar skjöld fyrir konunginn ok mælti síðan: Misræði gerðir þú þá, konungr, er þú fékkt Alora merki þitt at bera, hinum versta manni er í þínu liði sé,¹⁵ ok ætla heiðnir menn, at vér munum flýja undan, en vér skulum hér annat tveggja bíða [sigr eða fá¹⁶ bana. Síðan mælti Karlamagnús konungr: Mikla úgleði hefi ek [eptir höfðingja þá¹⁷ er heiðnir menn hafa frá oss numit, Nemes hertuga ok aðra þá er honum fylgja. Síðan mælti konungr: Ríðum fram harðliga¹⁸ ok vinni maðr meðan¹⁹ má.²⁰ En heiðnir menn eru móti bæði margir ok harðir ok fella á þessi stundu [þann höfðingja er Asketill hét²¹ ok Dorunt inn gamla ok enn þriðja Morant bróður hans, ok svá görsamliga fella þeir þat lið er með konungi var, at hann varð einnsaman staddr á fœti í millum þúsundraða heiðinna manna, en síðan hét hann á guð til hjálpar sér ok brá²² sverði sínu ok hlífði sér með skildi sínum ok varðist betr fyrir heiðnum mönnum en

¹) ok öxum *B, b.* ²) *saal. B, b;* pálstafir *A.* ³) *argr b.* ⁴) *svikari B, b.* ⁵) [er ills af þeim *B, b.* ⁶) *Genob B, b.* ⁷) *Langbarðalandi B, b.* ⁸) [eigi munum vér *B, b.* ⁹) [*mgl. B, b.* ¹⁰) *hárrí röddu tilf. B, b.* ¹¹) [flótti brestr í liði þeirra. Ok í þeirri hrið *B, b.* ¹²) [mikinn *B, b.* ¹³) *Boven B. b.* ¹⁴) [ríka hertuga ok fjölda annarra manna *B, b.* ¹⁵) [ok sagði svá til hans: Osmjök missýndist yðr herra, at þér féngut Alora hinum ragasta manni í hönd merki yðvart í dag *B, b.* ¹⁶) [bót eða *B, b.* ¹⁷) [nú fengit af missu höfðingja minna *B, b.* ¹⁸) ok hefnum þeirra *tilf. B, b.* ¹⁹) þat er *B, b.* ²⁰) ok svá gera þeir *tilf. B, b.* ²¹) [þann mann gildan höfðingja *B;* gildan höfðingja *b.* ²²) hjó með *B. b.*

villigöltr í skógi fyrir smárökkum,¹ þá er þeir sækja hann ákafligast. Því næst koma 7 hundruð manna til Karlamagnús konungs með alvæpni af Frankismönnum ok skutu um hann skjaldborg, ok féngu honum góðan hest at sitja á, sem maklikt var, ok óttaðist hann² ekki at sér, því at hann [treystist þá³ vel liði sínu.

11. Nú verður at geta Oddgeirs danska; hann var öðrum megin undir skógarnefi nökkuru skamt frá bardaganum, ok með honum þúsundrað⁴ skjaldsveina. Hann gekk á hæð nökkura ok sá til orrostunnar, hann sá⁵ fámenni mikit með konungi, hitt sá hann annat at Alori flýði undan með merki konungs ok 100 Lungbarða með honum. Síðan skyndi⁶ Oddgeir⁷ til lagsmanna sinna ok sagði þeim þau tíðendi er hann sá: Nu [ef ek ræð, þá munum vér fara at móti Alora ok láta þá eigi héðan hafa vápn eða hesta; síðan skulum vér verða konungi at liðveizlu ok bíða annat tveggja bót eðr bana.⁸ Þeir játtuðu því glaðliga.⁹ Síðan riðu þeir at móti flóttamönnum, ok þegar þeir fundust, spurði Oddgeir Alora, hví [þeir flýði eða hvat þeim væri¹⁰ orðit. En Alori svaraði: Karlamagnús konungr var höndum tekinn ok lið vart fallit,¹¹ ok verðum nú undan at flýja.¹² Oddgeir svaraði honum: Jllmannliga lýgr þú, ok er hitt heldr, at þú þorðir eigi við at haldast,¹³ ok ert þú sannr dróttins sviki. Síðan greip hann til hans ok steypiti honum af hesti sínum,¹⁴ ok rak hnefa sinn á háls honum ok fletti hann af¹⁵ brynju sinni, ok tók skjöld hans [or hendi honum¹⁶ ok sverð af linda honum alt gullvasit.¹⁷ Síðan hét Oddgeir á sína lagsmenn, [þeir¹⁸ váru¹⁹ þúsundrað skjaldsveina:²⁰ Tökum þá, segir hann, ok flettum þá af klæðum,²¹ látum þá hafa hvárki héðan [hervápn eða²² hesta. Síðan gerðu þeir svá sem hann bauð. En eptir þat dubbaði hann²³ þá til riddara með vápnum flóttamanna. En þar sem skjöld [skortir ljósta²⁴ þeir börk af trjám ok höfðu sér fyrir hlífar. Oddgeir tók merki konungs í hönd sér, ok riðu síðan til vígvallar. Oddgeir gerðist höfðingi fyrir því liði, er þá²⁵ höfðu riddarar görzt [af skjaldsveinum, ok²⁶ mörgum öðrum riddurum.²⁷

¹) veiðihundum *B, b.* ²) nú *tilf. B, b.* ³) [treysti nú *B, b.* ⁴) 10 hundrat *B, b.* ⁵) gat at líta *B, b.* ⁶) skundar *B, b.* ⁷) aprt *tilf. B, b.* ⁸) [vil ek, segir Oddgeir, at vér farim móti Alora ok hans liði, ok látum hann hvárki hafa héðan vápn né hlífar né hesta; síðan skulum vér verða konungi várum at liði ok hafa allir síðan héðan (hafa hér annathvart *b*) gagn eða bana ella. *B, b.* ⁹) allir at gera hans vilja *B, b.* ¹⁰) [flýr þú undan, Alori, hvat er yðr *B, b.* ¹¹) flýit *B, b.* ¹²) halda *B, b.* ¹³) standa *B, b.* ¹⁴) *agl. B, b.* ¹⁵) *agl. B, b.* ¹⁶) [*tilf. B, b.* ¹⁷) gullbúit *B, b.* ¹⁸) *her beg. Ædet Blad í a.* ¹⁹) saman *tilf. a.* ²⁰) [*agl. B, b.* ²¹) fötum *a.* ²²) [föt (herfóru *B, b*) né *a, B, b.* ²³) Oddgeir *a, B, b.* ²⁴) [skorti leystu (lustu *B, b*) *a, B, b.* ²⁵) nýliga *B, b.* ²⁶) yfir *tilf. B.* ²⁷) [*agl. b.*

12. Nú er Karlamagnús konungr nauðugliga¹ staddr í bardaga, ok² heiðnir menn sækja hann³ ákaflega. Síðan mælti konungr við sína menn: Sýnt er þat nú, segir hann, at Alori hefir [illa reynzt,⁴ því at hann er sannr dróttins sviki. En ef [guð lofar, at ek komumst⁵ til Fraklands, þá skal hann eigi svá mikít hafa af ríki⁶ mínu, at vert sé [eins penings,⁷ ok engi af hans ætt. En nú skulum vér duga sem drengir, [ok vinni maðr sem má⁸ meðan nökkurr stendr upp. En [í því bili⁹ viku heiðingjar [til Rómaborgar undan.¹⁰ En [Danamunt hefir tekit Nemes hertuga ok Edolon inn gamla, inn þriðja Samson hertuga, ok hefir þá bundna með sér setta á klyfjahesta.¹¹ En Oddgeir danski var nær staddr,¹² ok urðu þeir¹³ eigi fyrr varir við en [þeir æptu¹⁴ heróp á þá. Nú gerðist stökkr¹⁵ í liði heiðinna manna við óp Frankismanna. Síðan reið Oddgeir at heiðnum konungi einum er Falsaron hét, [sá varðveitti þá höfðingjana, er teknir váru af liði Karlamagnús konungs.¹⁶ Oddgeir lagði spjóti sínu at honum ok bar hann af hesti sínum ok kastaði honum dauðum á jörð. Eptir þat [nálgaðist hann höfðingja þá sem her-teknir váru, ok feldu þeir mörg hundruð¹⁷ heiðinna manna. Síðan snerist hann aptr til¹⁸ Karlamagnús konungs með öllu liði sínu. Þá er Karlamagnús sá [hvar fram brunaði¹⁹ merki sitt, kallar (hann) til sín Sölmund [ok Reiner²⁰ ok mælti síðan: Úsynju ámæltum vér Alora, nú er hann hér kominn með [liði sínu²¹ oss til hjálpar.

13. Síðan rann fram einn ungr maðr sá er Oddgeir hafði [nýdubbaðan til riddara.²² En Karlamagnús konungr kendi hann görla, ok kallar hann hárri röddu: Seg mér, riddari, hvaðan eru þessir [liðsmenn komnir?²³ segir hann. En sveinninn svaraði konungi: Þetta er Oddgeir danski forgisl þinn, hann hefir dubbat þúsundrað skjaldsveina til riddara, ok er hann nú hér kominn þér til liðveizlu.

1) nauðuliga *B*, *b*. 2) því at *b*. 3) nú at *B*, *b*. 4) [oss illa gefzt *a*, *B*, *b*. 5) [ek kem (heim tilf. *B*, *b*) *a*, *B*, *b*. 6) góðsi *a*. 7) [þvers fótur *a*, *B*. 8) [tilf. *a*, *B*, *b*. 9) [litlu síðar *a*. 10) [undan ok (á leið *a*) til Rómab. *a*, *B*, *b*. 11) [Danamunt konungsson hefir sett alla hertekna menn upp á klyfjahesta ok hefir þá bunna með sér *a*; [Nemes hertogi var í ferð með þeim ok Edolon jarl hinn gamli ok hinn þriði hertogi Samson, váru þeir allir bundnir ok settir upp á klyfjahesta þeirra *B*, *b*. 12) þar sem þeir fóru tilf. *B*, *b*. 13) heiðingjar *a*, *B*, *b*. 14) [þeir Oddgeir æptu *B*, *b*; hann æpir *a*. 15) mikill tilf. *a*, *B*, *b*. 16) [er geyma skyldi Nemes hertoga ok hans kumpána *B*, *b*. 17) [leysti hann höfðingjana ok frelsti þá af klandi heiðinna manna. Síðan riðu þeir fram ok feldu mörg hundrat *B*, *b*. 18) bardagans til liðs við tilf. *A*. 19) [mgl. *a*, *B*, *b*. 20) [mgl. *B*, *b*. 21) [lið sitt alt *a*, *B*, *b*. 22) [nýliga gervan riddara *a*; nýgervan riddara af skjaldsveinum *B*, *b*. 23) [menn *a*; menn sem nú eru komnir til dugnaðar viðr oss *B*, *b*.

Hann hefir sótt¹ höfðingja þína, þá sem heiðnir menn höfðu tekit² ok þér hugðut [fallna mundu;³ hann hefir ok yfirkomit Lungbarða alla þá er⁴ flýðu með Alora merkismanni þínum. Þá svaraði Karlamagnús konungr: Guð sé lofaðr [þessum tíðendum.⁵ Vel hefir Oddgeir hólpit⁶ mér ok mínum mönnum með guðs miskunn; nú skulum vér ráða⁷ ákafliga ok verða skjaldsveinum at liðveizlu.⁸ Síðan ferr Karlamagnús konungr með her sinn ok rekr heiðna menn alt til Mundsfjalls. En Oddgeir fylgdi konungi jafnan hit næsta.⁹ Þá mælti konungr við Oddgeir: Tak hér sæmiligan hest,¹⁰ ok þá [virðing skal ek gefa þér með, at þú sér¹¹ höfuðskutillsveinn minn í [húsi mínu,¹² ok ráða því öllu með mér sem [þú vilt ráðit hafa,¹³ ok þú skalt merkismaðr minn vera um alla daga þína síðan. Oddgeir þakkaði konungi [gjöf sína¹⁴ ok vildi falla til fóta honum. En konungr tók í hönd Oddgeiri ok reisti hann upp ok vildi hann eigi [láta hníga sér.¹⁵ Nú [snýst aptr¹⁶ einn höfðingi, sá heitir Sadome,¹⁷ ok mælti við Oddgeir: Hverr ertu drengr, segir hann, á þeim inum góða hesti, er svá fylgir þrálíga flóttamönnum, [kynligt þikki mér um¹⁸ merki þat er þú berr¹⁹ í hendi þér; í morgin snimma dags, þá er vér kómum til orrostu, þá snerist þat merki undan, ok allir þeir er undir váru, en síðan kom þat í annat sinn, ok var þá bardagi miklu ákafari en áðr, ok verðum vér nú at flýja undan. Nú bið ek [þess við guð þann²⁰ er þú trúir á, at þú seg²¹ mér²² hví þat sætir. Þá svaraði Oddgeir: Alori hét maðr sá er merkit bar fyrst í morgin, ok snaraðist²³ hann undan fyrir sakir hugleysis ok rag-skapar; en vér várum skamt frá²⁴ þúsundrað skjaldsveina, ok spurðum vér þá [at tíðendum,²⁵ en þeir sögðu oss hörð,²⁶ ef sönn væri: Karlamagnús konung höndum tekinn, en lið hans [alt fallit.²⁷ Síðan fœrðum²⁸ vér þá af klæðum²⁹ sínum ok tókum [alt þat sem þeir höfðu fémætt, hesta ok hervápn³⁰ ok svá merki þetta ok bárum³¹ aptr til vígvallar, ok höfum síðan gert yðr mikinn skaða.³² Þá svaraði Sadome: Þessi tíðendi skal ek bera Ammiral höfuðkonungi,

¹) frelsta *B, b.* ²) hertekna *B, b.* ³) [at fallnir væri *a, B, b.* ⁴) undan tilf. *a, B.* ⁵) [þessa tíðenda *B;* fyrir þessi tíðendi *b.* ⁶) hjálpat *B, b.* ⁷) fram tilf. *B, b.* ⁸) liði *a, B, b.* ⁹) í þessarri atlögu tilf. *B, b.* ¹⁰) sæmiligan (*sæmilíga b*) hest en þann er þú sitr á *B, b.* ¹¹) [tígn gef ek þér hér með, at þú skalt vera *a, b.* ¹²) [minni höll *a, b.* ¹³) [ek vil ráða *b.* ¹⁴) [þessa veizlu *B, b.* ¹⁵) [láta hneigja sér *a;* at hann hneigði honum *B, b.* ¹⁶) [sneri aptr hesti sínum *B, b.* ¹⁷) Soddome *a.* ¹⁸) [kynliga þikki mér fara *b.* ¹⁹) hefir *a, B, b.* ²⁰) [þik fyrir guðs sakir þess *B, b.* ²¹) segir *B, b.* ²²) satt tilf. *a, B, b.* ²³) snerist *a;* flýði *B, b.* ²⁴) með tilf. *a, b.* ²⁵) [tíðenda, *a, B, b.* ²⁶) bæði hörð ok mikil *a.* ²⁷) [höndum tekit ok flest alt drepit *a.* ²⁸) feldum *b.* ²⁹) hestum *a, B, b.* ³⁰) [öll vápn þeirra *a.* ³¹) [vápn þeirra öll ok bárum síðan merki þetta *B, b.* ³²) mannakaða *B, b.*

en ek býð þér hólmgöngu í móti konungi þeim er Karvel heitir, hann hefir [fjölda liðs mikinn¹ allskonar þjóðir, ok hann er virkta² góðr riddari.³ Þá svaraði Oddgeir: Alls þú lofar hann svá mjök at hreysti sinni,⁴ þá skunda þér⁵ til hans, ok bið hann koma til þess staðar, er hólmganga er lögð [í þessu landi með mönnum.⁶ En ef hann vill berjast við mik, þá komi hann þar; ok hafi sá okkarr gagn er guð vill.

14. Frustra⁷ hét borg sú er Karlamagnús konungr tók herbergi at [eptir orrostu þessa.⁸ Hann ræðir við menn sína ok spurði þá ráða, hversu [hann skyldi þá haga.⁹ Sumir eggjuðu at [þeir skyldu¹⁰ fara til orrostu í annat sinn, en sumir [eggja at fá skuli Oddgeir einn¹¹ í móti Karvel konungi. En¹² þá kom¹³ farandi Karlot sun Karlamagnús konungs ok með honum fjöldi ungra manna sjáligra¹⁴ af Frakklandi. Karlamagnús konungr gékk sjálfr í móti honum ok [hvarf til hans¹⁵ ok spurði síðan: Hve nær komtu her¹⁶ til lands frændi, segir hann, eða fyrir¹⁷ hversu löngu vart þú dubbaðr til riddara? Fyrir sex vikum, segir Karlot; enn fyrsta páskadag þá gaf mér Terri hertugi af Ardena vápn¹⁸ þessi ok bað mik síðan fara á yðvarn¹⁹ fund með liði því er ek mætta²⁰ fá. Guð þakki honum ok svá þér, segir hann,²¹ þörf er oss nú góðra drengja, fyrir því at heiðnir menn hafa felt fyrir oss mikit lið. Nú svarar Karlot [föður sínum:²² Ek skal áðr²³ miðr dagr sé á morgin bera vápn mín til Rómaborgar, ok [skulum freista ok mínir menn²⁴ við heiðingja, hvárir sigrsælli sé.²⁵

15. Nú er at ræða um Karlamagnús konung sjálfan ok lið hans. Hann flytr nú [náttstað sinn²⁶ svá nær Rómaborg,²⁷ at hann sá öll tíðendi þangat. En um nóttina næstu eptir, þá hét Karlot á lið sitt ok mælti: Búið yðr sem skjótast ok herklæðizt ok förum til fundar við heiðna menn. Sá maðr svarar konungs syni er Guibilin²⁸ hét: Köllum Oddgeir danska með oss. Karlot svarar: Verði þat aldri, at hinn danski maðr beri lof af²⁹ orrostu þessi, ek vil eiga³⁰ þessa orrostu ok mitt lið. En þegar þeir váru brott farnir, þá mœttu þeir

¹) [mikinn fjölda liðs *a*; lið mikit *B*, *b*. ²) harðla *B*. ³) sjálfr tilf. *a*, *B*.

⁴) ok lið hans tilf. *a*, *B*, *b*. ⁵) þú *a*, *B*, *b*. ⁶) [með mönnum hér á

landi *a*, *B*, *b*. ⁷) Sustra *B*, *b*. ⁸) [mgl. *a*, *B*, *b*. ⁹) [vera skyldi *a*, *B*;

þá skyldi at háttu *b*. ¹⁰) [þá skyldi *b*. ¹¹) [báðu at fá Oddgeir einn

a; biðja þess at Oddgeir einn skyldi *B*, *b*. ¹²) er þeir höfðu þetta at

ræða tilf. *B*, *b*. ¹³) þar tilf. *B*, *b*. ¹⁴) mgl. *B*, *b*. ¹⁵) [mintist við hann

B, *b*. ¹⁶) hegat *B*; hingat *b*. ¹⁷) mgl. *a*, *B*, *b*. ¹⁸) hervápn *B*, *b*.

¹⁹) þinn *a*, *B*, *b*. ²⁰) til tilf. *a*, *B*, *b*. ²¹) konungr *a*, *B*, *b*. ²²) [kon-

ungs son *B*, *b*. ²³) en tilf. *a*. ²⁴) [skal ek ok mínir menn freista *a*;

skulum vér freista *B*, *b*. ²⁵) eru *a*; verði *B*, *b*. ²⁶) [landtjöld sín *B*, *b*.

²⁷) borginni *a*. ²⁸) Guiddilin *a*; Guibel *B*, *b*. ²⁹) or *B*. ³⁰) heyja *B*, *b*.

heiðingja einum, sá var njósnarmaður af liði þeirra; hann leit lið Karlots ok skyndi¹ aptr til Karvels ok sagði honum þessi tíðendi, at kristnir menn váru búnir² á hendr þeim at berjast við þá. En [er Karvel heyrði þau tíðendi, lét hann³ kalla til sín tvá höfðingja Masan ok Susabran⁴ ok bað þá búa her sinn ok fara í móti Karlot konungs syni. En þeir herklæddust þegar 7 þúsundir [heiðinna manna ok bjuggust⁵ at halda orrostu móti kristnum mönnum. En eigi vissi Karlamagnús konungr ætlan sonar síns, því at Karlot vildi [hann eigi láta varan við verða.⁶

16. Á þeirri nótt er Karlot var í brott farinn, þá [var Karlamagnús konungr í landtjaldi sínu ok dreymdi draum⁷ um sjálfan sik ok Karlot son sinn ok Nemes hertuga ok Oddgeir danska. Honum þótti sem þeir væri staddir fjórir í skógi einum, ok [höfðu⁸ farit⁹ at dýraveiði, ok hefði¹⁰ þeir þá banat fjórir miklu dýri. En þá sá þeir fara at sér æsiliga dýrin úörgu þrjú, ok sóttu¹¹ at þeim ákaflega; en þeir vörðust vel ok drengiliga. En um síðir sýndist honum sem dýrin bæri af Karlot syni sínum,¹² en síðan þar næst af Nemes hertuga. En þá þótti honum sem Oddgeir danski scetti¹³ vel fram, ok í þeirri framgöngu feldi hann tvau¹⁴ dýrin, en it þriðja flýði undan, ok ræki¹⁵ hann þat langt í brott.¹⁶ En í því er konungr vaknaði, sloknuðu öll stafkerti, þau er í landtjaldinu váru ok áðr brunnu, [en 7 rekkjusveinar hans¹⁷ hljópu upp kvikliga ok gengu til hvílu¹⁸ hans. Þá svaraði¹⁹ konungr: Mart hefir fyrir mik borit²⁰ nú um hríð, segir hann. Síðan spurði hann þá: Hvar er Karlot son minn, segir hann. Þeir sögðu hann farinn á fund heiðinna manna, ok þat ætlum vér, at hann muni fyrir þurfa liðveizlu [þinnar en þú hafir sýn af honum, fyrir því at nú munu heiðnir menn ok hann hafa bardaga.²¹

17. [Heiðingjar ríða nú harðliga, ok verða eigi kristnir menn varir við fyrr en heiðingjar²² æptu heróp á þá. En síðan [bar saman fund þeirra, ok tóku þá at berjast ákaflega. Á leið dagaðinn í hverri,²³ en svá er sagt, at eigi hafi harðari sókn verit á einum degi en sú

¹) skundaði *a, B, b.* ²) komnir *B, b.* ³) [jafnskjótt lét Karvel *a, B, b.*

⁴) Kusabran *B, b.* ⁵) [heiðinna manna *B, b;* hermanna *a.* ⁶) [eigi gera

hann varan við *a, B, b.* ⁷) [dreymdi konung draum mikinn *a.* ⁸) *mgf.*

a. ⁹) [váru þá farnir *B, b.* ¹⁰) hafa *B.* ¹¹) *saal. a, B, b;* sótti *A.* ¹²) hans

a, B, b. ¹³) sækti *A, a, b;* setti *B.* ¹⁴) *saal. b; 2 a, B;* tva *A.* ¹⁵) rak *a, B, b.*

¹⁶) á eyðimörk *tilf. B, b.* ¹⁷) [þetta sá rekkjusveinar hans ok *B, b.*

¹⁸) rekkju *a, B.* ¹⁹) mælti *a, B, b.* ²⁰) *tilf. a, B, b.* ²¹) [yðra (en þér

sjáit hann *tilf. B*), þvíat nú man hann berjast við heiðna menn *B, b.*

²²) [Nú er þar til at taka, at heiðingjar ganga harðliga fram móti

kristnum mönnum, ok eigi varð Karlot fyrr varr við en heiðnir menn

B, b. ²³) hverju *a.*

er Frankismenn gerðu. Þeir höfðu 7 hundruð manna, en heiðingjar höfðu 20 þúsundir riddara.¹ Þar mátti sjá spjótsköpt brotna² en hjálma klofna,³ [skildir högnir⁴ en brynjur rifnar.⁵ En í því bili kom Karvel ríðandi ok cepti hárri röddu ok talaði á þessa lund: Hvar ertu Oddgeir inn frækni af Danmörk, ríð nú fram, sagði hann, at móti mér ok freistum riddaraskaps⁶ okkars. Þá svarar honum hertugi sá er Erlant⁷ hét inn vitri: Góðr maðr, segir hann, eigi er [hér sá maðr, er eptir spyrr þú; en hvat fyrir því þó hefir hann þann mann settan fyrir sik, er til býst at reyna við þik.⁸ Síðan lustu þeir hesta sína sporum, [hleypti þá hvárr þeirra at öðrum, ok brustu í sundr⁹ spjótsköpt þeirra, ok kom hvárgi öðrum af hesti. Síðan ríðust þeir at í annat sinn, ok klauf hvárr [fyrir öðrum gylta skjöldu,¹⁰ ok léku svá lengi, at hvárgi kom öðrum [á flóttu;¹¹ en um síðir skildu [þá menn þeirra.¹² [Þaðan af fór svá viðrskipti þeirra, at Frankismenn týndu¹³ á þeim degi mörgum góðum drengjum með¹⁴ vápnum ok hestum. Nú varð riddari einn af liði Karlots særðr til ólífis ok skildist [svá þaðan,¹⁵ ok létti eigi fyrr en hann [kom fyrir¹⁶ Karlamagnús konung. Nú mælti riddarinn: Herra, segir hann, [í nótt fyrir dag¹⁷ sórum vér hédan 7 hundruð riddara með Karlot syni þínum á hendr heiðnum mönnum, ok [varir mik nú þess,¹⁸ at fátt¹⁹ lifi eptir af þeim. En er Karlamagnús konungr heyrði þessi tíðendi, þá hét hann á Oddgeir danska, [ok bað²⁰ at hann skyldi verða Karlot at liði. En Oddgeir svaraði honum: Ek vil fúsliga fara²¹ hvert sem þér vilit²² senda mik. Síðan bjóst hann [ok herklæddist²³ ok lét taka merki sitt ok bera fyrir sér, ok reið í brott síðan, ok með honum 7 hundruð riddara, ok létti eigi fyrr

¹) [hlupust þeir á (hleyptu þeir at b) meðr ákafri orrostu ok börðust lengi, svá at á leið daginn, ok er svá sagt, at eigi hafi önnur sókn harðari verit á einn dag en sú var er Frankismenn gördðu þá, ok höfðu þeir eigi meira lið en 7 hundruð manna, en heiðingjar 7 þúsundir. *B*, *b*.
²) *saal. ogs. B*; brotin *a*, *b*. ³) högna *B*, *b*. ⁴) [skjöldu högna (klofna *B*, *b*), *a*, *B*, *b*. ⁵) rofnar *a*; rifna *b*. ⁶) riddaraskapars (!) *a*; riddaraskapar *B*, *b*. ⁷) Erlon *b*. ⁸) [hann hér nú, en þó er hér maðr í stað hans, er nú mælir við þik, ok fyrir vináttu sakir hans bjóðumst ek í móti þér *a*; Oddgeir hér at sinni, en þó alt eins er hér sá maðr í hans stað, er fyrir vináttu sakir viðr hann vill ríða móti þér *B*, *b*. ⁹) [ok ríðust at snarpliga, svá at sundr brustu *B*, *b*. ¹⁰) [annars skjöld *B*, *b*.
¹¹) [af hesti *B*; af baki né á flóttu *a*. ¹²) [menn þá *a*, *B*, *b*. ¹³) [Nú er orrosta hin snarpasta ok týndu Frankismenn *B*, *b*. ¹⁴) *mgl. a*, *B*, *b*.
¹⁵) [við hann *a*. ¹⁶) [fann *B*, *b*. ¹⁷) [í morgin árla *B*, *b*. ¹⁸) [ætla ek *a*; bygg ek *B*, *b*. ¹⁹) fáir *B*, *b*. ²⁰) [*mgl. a*, *B*. ²¹) ok allar nauðsynjar yðvarar tilf. *a*. ²²) her *mgl. 1 Blad í a*. ²³) [skyndiliga meðr góðum herklæðum *B*, *b*.

en hann kom undir hæð nökkura ok tók þar þegar varðmenn heiðinna manna ok lét drepa alla.

18. Nú heitr Karlot [á lið sitt ok¹ á guð allsvaldanda ok mælir svá: Faðir dýrðar [(er) ey ok ey vart ok vera munt,² hjálp mér ok mínu liði fyrir sakir þíns mikilleiks, at vér mættim yfirstíga úvini vára [á þessum degi;³ vildi guð at Oddgeir danski væri hér! Því næst varð honum litið til hægri handar sér ok sá fram koma or skógi [í dal nökkurn⁴ merki Oddgeirs ok Frankismanna lið. En síðan er Oddgeir var kominn til orrostu, þá urðu heiðnir menn felmsfullir, ok var svá⁵ sem þeir væri hamstola, ok váru⁶ þá illir yfirsýndar. En Frankismenn riðu fram⁷ harðliga, lögðu með spjótum ok hjuggu með sverðum ok feldu fjölda heiðinna manna, ok [vánum bráðara⁸ brestr⁹ flótti í liði þeirra heiðingja. Í þeim flótta flýði undan Karvel, því at hann sá [óvænni ván sinna en kristinna manna. Oddgeir reið þá ákaflega at Karvel ok mælti¹⁰ við hann: Hverr ertu, riddari, segir hann, er fellir lið vart mikit,¹¹ eða hvert er nafn þitt? hví snýr þú nú undan ok bíðr mín eigi? En hann svarar: Ek heiti Karvel, ok ef þú vilt eiga vápnaskipti við mik einn saman, þá stefni ek þér til Rómaborgar [at ganga¹² á hólmi við mik. Höfuðkonungr várr á¹³ dóttur eina, er Gloriant heitir, hon hefir ljóst andlit ok fagrt, hon er unnasta mín ok festarmær, ok hon skal vera nær [okkru viðrskipti at sjá¹⁴ leik okkarn. En ef þú sigrast á mér, þá skal ek því valda¹⁵ við Ammiral konung, at [þú skalt hafa¹⁶ meyna, ok skal engi því í móti mæla. Ef þu vilt at þat sé, segir Oddgeir, þá skal ek áðr fara á fund Karlamagnús konungs at taka leyfi af honum fararinnar.¹⁷ En ef [ek fæ leyfi af honum, þá skal þat víst vera, er þú beiðist.¹⁸ Síðan skildust þeir ok fór Karvel í brott með liði sínu, ok létu eigi fyrr en þeir kómu fyrir Ammiral konung, ok sögðu honum at þeir váru yfirkomnir. En því næst kom Oddgeirr til ár þeirrar er Tífr heitir, ok fór hann yfir ána ok mætti þar Karlamagnúsi konungi. En konungr reið í gegnum lið þeirra ok létu eigi fyrr en hann fann Karlot son sinn. Konungr hafði sér [sprota einn¹⁹ í hendi ok vildi ljósta í höfuð [honum, ok mundi hafa fram komit, ef eigi

¹⁾ [mgl. B, b. ²⁾ [dróttinn Jesus Krístr B, b. ³⁾ [í þessum bardaga B, b.

⁴⁾ [nökkurum B, b. ⁵⁾ því líkt B, b. ⁶⁾ urðu B, b. ⁷⁾ tilf. B, b.

⁸⁾ [vánu skjótara B, b. ⁹⁾ varð B, b. ¹⁰⁾ [litinn sigr sinn (verða tilf.

b), síðan Oddgeir var til kominn (Oddgeir kom til orrostu b). Nú mættust þeir Karvel, ok mælti Oddgeir B, b. ¹¹⁾ svá mjök B. ¹²⁾ [ok gakk

þar B, b. ¹³⁾ sér tilf. B, b. ¹⁴⁾ okkarri hólmgöngu ok sjá á B, b.

¹⁵⁾ ráða B, b. ¹⁶⁾ [hann skal gipta þér B, b. ¹⁷⁾ til hólmostefnunnar

B, b. ¹⁸⁾ [hann gefr orlof, þá skal ek víst vera búinn þess er þú beiðir

B, b. ¹⁹⁾ [staf B, b.

bannaði tveir hertugar, ok mælti við hann: Jlls¹ manns efni ertu, illa hefir þú sét fyrir liði mínu; nú munu heiðingjar hœlast ok gleðjast, at þeir hafa þik yfirkomit [ok skemma² oss. En Karlot svaraði föður sínum: Vér höfum sigr fengit, en heiðnir menn flýðu undan, ok ver fyrir því eigi reiðr.

19. [Nú er at ræða um Karvel, hann ræðir³ við Ammiral konung: Ek vil ráða þér heilt ráð konungr, segir hann, gör sendimann til Karlamagnús konungs, þann er bæði sé [hraustr ok orðfímr ok sem úblauðastr at öllu⁴; ok bið hann þess, at [hann uni ríki sínu ok hafi ekki af þínu ríki, eða⁵ ella þoli hann her þinn. Konungr svaraði: Hverr mun minna manna vilja fara slíka háskaferrð? Þá svarar Karvel: Ek vil fara, ef þú vilt konungr. Þá mælti Ammiral konungr: Ekki þikki mér [þat skapligt,⁶ því ek uggi, at þér verði misþyrmt. Karvel svarar: Karlamagnús konungr er svá góðr⁷ höfðingi, at eigi vill hann vita á sik, at mér sé misboðit heldr en einhverjum⁸ lim sínum. En því næst tók Karvel at búast, hann klæddist ok með inum bezta guðvef, en í yfirskikkju⁹ vissi engi hvat klæði í var, en þat¹⁰ finnst í ey einni í enum syðra hluta heims ok verðr af náttúru orma. Því næst var fram leiddr múll einn söðlaðr, sá var beztr í öllum [her Ammirals konungs.¹¹ Hann ljóp á bak honum ok reið leiðar sinnar ok [létti eigi¹² fyrr en hann kom fyrir Karlamagnús konung, ok heilsaði honum vel ok kurteisliga:¹³ Sá sami guð, er Frankismenn trúa á ok himna dýrð stýrir, blezi ok varðveiti Karlamagnús konung ok alt hans ríki ok [veldi ok yfir alt¹⁴ fram Oddgeir danska. Ammiral höfuðkonungr¹⁵ várr sendi mik hingat [með því boði,¹⁶ at þú látir¹⁷ hann hafa Rómaborg í friði, því at hon er erfðaland hans, [ok áttu enga tiltölu til hennar.¹⁸ En ef þú vill eigi þat, þá sver ek við trú mína, at þér skulut eiga ván¹⁹ orrostu af Ammiral konungi ok hans liði, ok [muntu þá reyna,²⁰ hvárir réttara mæla. [Enn mælti Karvel: Ek á mál við Oddgeir danska, ok gef honum leyfi, konungr, at ganga til einvígis við mik; ok ef svá berst at, at hann komist yfir mik, þá skal Ammiral konungr flýja af Rómaborg, ok skaltu ey ok ey hafa frið fyrir hans mönnum um

¹) [syni sínum, en hertogar 2 létu hann því eigi fram koma. . Konungr mælti: Jlt *B*, b. ²) [en skemda *B*, b. ³) [Karvel talar nú *B*, b. ⁴) [merkr ok sterkr, orðfímr ok óhræddr *B*, b. ⁵) [hvárr ykkarr hafi sitt ríki *B*, b. ⁶) [þér sjá ferð háskalaus *B*, b. ⁷) [drengr ok mikill tilf. *B*, b. ⁸) [einum hverjum *B*. ⁹) [hans tilf. *B*, b. ¹⁰) [tilf. *B*, b. ¹¹) [hernum *B*, b. ¹²) [stöðvaði eigi hest sinn *B*; létti eigi ferð sinni *b*. ¹³) á þessa lund tilf. *B*, b. ¹⁴) [riddara ok yfir alla *B*, b. ¹⁵) *saal*, *B*, b; höfðingjakonungr *A*. ¹⁶) [þess erindis *B*, b. ¹⁷) lát *B*. ¹⁸) [mgl. *B*, b. ¹⁹) á tilf. *B*. ²⁰) [man þá sýnast *B*, b.

alla lífsdaga þína.¹ Oddgeir svarar: Búinn em ek til at fremja² þá hólmgöngu. En Karlot mælti við Oddgeir: Mikla skömm [hefir þú mér gert, því at þessa hólmgöngu hafða ek mér ætlat at heyja³ en eigi þér. Þá svaraði Karvel: Mjök ertu [öfundsjúkr, en þat segi ek þér, at móti þér hefi ek eigi orrostu né minn skjöld⁴ at berjast við þik. Þá mælti Karlot við Oddgeir: Ek fyrirbýð þér at berjast við heiðingja fyrir utan leyfi mitt. Þá mælti Karvel við Karlot: Hver er ætlan þín; en alls þú þrást á⁵ hólmgöngu þessa, þá skal ek fá mót þér konung kórónaðan er heitir Sodome;⁶ þit skuluð eiga hólmgöngu ykkar í millum.⁷ Þat [er mitt ráð, segir Karlot, ef Oddgeiri sýnist svá vera mega.⁸ Oddgeir svarar: Góðan vilja legg ek til þess, ef Karlamagnús konungr [leggir sitt leyfi til.⁹ Þá svarar konungr: Þat [þikki mér vel skapfelt, at Oddgeir gangi móti Karvel til einvígis, en eigi þikki mér þat jafnmæli, at son minn gangi í móti Sodomam, því at hann¹⁰ er barn at aldri, ok má hann trautt [vápn bera eða herklæðum valda.¹¹ Þá svarar Karlot: Lítt hælir þú mér faðir, þar er þú heldr mik fyrir úmannan;¹² en ek sver við hinn helga Pétr postula, at ek skal eigi fyrr aptr koma en ek mæti Sodoma¹³ á vígvelli, ok hafi sá okkarr¹⁴ gagn sem guð vill. Þá mælti Karlamagnús konungr við Karvel: [Hvat sé þá annars en þér finnist. Síðan fór Karvel¹⁵ í brott ok létti eigi fyrr en hann kom til Rómaborgar. En móti honum fór allskonar lýðr ok spurðu, hversu honum hefði farizt. En hann sagði Ammiral konungi: Bardaga skulum vér hafa¹⁶ ek ok Sodome, en at móti okkr skulu vera tveir góðir¹⁷ drengir Karlot son Karlamagnús konungs ok Oddgeir danski. En ef þeir [sigrast á oss, þá skaltu Ammiral konungr undan flýja ok vera aldri andbrotsmaðr Karlamagnúsi konungi. Því næst herklæddust þeir báðir ok váru búnir til bardaga.¹⁸

¹⁾ [Hinn er kostr annarr, at þér gefit Oddgeiri danska leyfi til at ganga á hólmi við mik, ok ef hann vinnr mik yfir, þá skulu þér hafa frið fyrir Ammiral konungi ok öllu hans liði um alla yðra lífsdaga *B, b.*
²⁾ reyna *B, b.* ³⁾ [gerir þú til mín, ek ætlaða mér at heyja þessa hólmgöngu *B, b.* ⁴⁾ [framgjarn maðr, en þat segir ek þér, at á vígvöll kem ek eigi til þess *B, b.* ⁵⁾ þrár svá mjög *B, b.* ⁶⁾ Sadome *B, b.* ⁷⁾ miðil *B.* ⁸⁾ [vil ek, segir Karlot, ef yðr sýnist þat ráð *B, b.* ⁹⁾ [vill þat. lofa *B, b.* ¹⁰⁾ [sýnist mér jafnaðarmál, at þeir Karvel ok Oddgeir berist, en Karlot son minn *B, b.* ¹¹⁾ [vápnum valda né herklæði bera móti slíkum kappu sem Sadomi er. *B, b.* ¹²⁾ þat úmannan, at ek geti varla vápn borit *B, b.* ¹³⁾ Sadomi *B, b.* ¹⁴⁾ þaðan tilf. *B, b.* ¹⁵⁾ [Seg svá Ammiral konungi, at ek lofar hólmgöngu meðr þeim skilmála, sem þér hafit fyrir sagt. Síðan reið hinn heiðni maðr *B, b.* ¹⁶⁾ heyja *B, b.* ¹⁷⁾ röskir *B, b.* ¹⁸⁾ [sigr okkr, skulu þér afleggja stríð móti Karlamagnúsi konungi ok fara heim í ríki yðvart, en ef mið sigrum, þá eignizt þér Rómaborg ok þetta ríki *B, b.*

20. Nú er at segja frá Karlot konunga syni, hann býst við¹ fimliga ok herklæðist.² En Nemes hertugi klæddi³ Oddgeir danska, fyrst með tvefaldri brynju, en síðan setti hann hjálm á höfuð honum, þann er gerr var af inu beztu stáli, [umgjörðin er á var hjálminum var verð 10 punda⁴ silfrs. Þá var fram leiddur hestr, sá var beztr í liði⁵ Karlamagnús konungs. Oddgeir sté⁶ á bak hestinum,⁷ tók spjót sitt í hönd sér ok merki [sitt er Gafers het.⁸ Nú er hann⁹ vel vápnadr, en Karlot [enn betr, ef þat mátti.¹⁰ Síðan riðu þeir fram til Tifr ok stíga¹¹ á skip ok fluttust til eyjar þeirrar er hólmostefna var í lögð. Nú eru þessir fjórir kappar¹² komnir til vígvallar. En eigi var þó alt svíkalaust með heiðingjum, en þat var at [úvitundum þeim Karvel ok Sodome.¹³

21. Nú er at segja frá Danamunt [konungs syni.¹⁴ Hann gengr til [landtjalds síns¹⁵ ok segir liði sínu ætlan sína: Misgert hefir Karvel við oss, er hann hefir flutt¹⁶ með sér Gloriant systur mína til hólmostefnu at úleyfi mínu; en [þat veit ek¹⁷ at þat er fyrir ástar sakir [þeirra, ok mér þikkir þat þó eigi allilla fyrir þess sakir,¹⁸ at engan dreng höfum vér jafngóðan sem Karvel í öllu [Ammirals konungs ríki, ok vér höfum mikit í hættu, ef vér látum þá tvá berserki sem vaskastir eru, ok mun oss eigi hlýða at eiga bardaga við Karlamagnús konung síðan.¹⁹ Nú er þat mitt ráð, at [vér hafim²⁰ lið vart í ey þá, er þeir eiga²¹ hólmgöngu í, ok skulum vér leynast þar í skógi hjá; en ef vér sjám at várir menn [verði halloki,²² þá skulum vér [verða þeim at liði,²³ ok munu várir andskotar brátt²⁴ yfirkomnir. Riddarar Danamunts játuðu [ráðum hans²⁵ ok fóru síðan til eyjarinnar ok leyndust þar í skógi hjá. En þat var skaði,²⁶ at þeir Oddgeir ok Karvel vissu þat eigi, [því at þeir mundu þeirra svika hefnt hafa.²⁷

22. Nú eru þessir kappar 4 á vígvelli ok búnir til bardaga. Þá lýstr Karvel hest sinn sporum, [hann er fimari²⁸ en frá megi

¹) um *B*, *b*. ²) herklæðir hann konungr einn. *B*, *b*. ³) herklæddi *B*, *b*. ⁴) [þenna hjálm kostaði 10 pund *B*, *b*. ⁵) öllum her *B*, *b*. ⁶) hljóp *B*, *b*. ⁷) svá at hann studdist hvárki við ístíg (stigreip *b*) né söðulboga, ok *tílf*. *B*, *b*. ⁸) [þat er gört hafði dóttir Ginuers (Gimners *b*) konungs *B*. ⁹) Oddgeir *B*, *b*. ¹⁰) [sýnu betr, ef svá mátti vera *B*, *b*. ¹¹) þar *tílf*. *B*, *b*. ¹²) riddarar *B*, *b*. ¹³) [óvilja Karvels ok Sadoma ok at þeim óvitandum *B*, *b*. ¹⁴) [syni Amirals konungs *B*, *b*. ¹⁵) [landtjalds sinna *B*. ¹⁶) fært *B*, *b*. ¹⁷) [ek veit *B*, *b*. ¹⁸) [mgl. *B*. ¹⁹) [ríki feðr míns, en vér höfum mikit í ábyrgð, ef týnast riddarar báðir, ok þá man oss illa hlýða síðan at halda orrostu móti Karlamagnúsi konungi. *B*, *b*. ²⁰) [færa *B*, *b*. ²¹) eigu *B*. ²²) halloka *B*; [megi minna *b*. ²³) [þeim við hjálpa *B*, *b*. ²⁴) verða *tílf*. *B*, *b*. ²⁵) [þessu *B*, *b*. ²⁶) illa *B*, *b*. ²⁷) [at þeim váru svik gör, fyrir því ef þeir hefði vitað, mundi lengi uppi vera, hversu þeir hefði þess hefnt. *B*, *b*. ²⁸) [þann er fimari var *B*.

segja. Hann ríðr at Oddgeiri ok mælti við hann: Sýna skal ek þér unnustu mína, þá sömu er ek hefi hölt fyrir þér. Sér þú [olifatré¹ eitt fagrt,² er hér er í skóginum, þar sitr hon undir. Nú ef þú vilt ganga af hendi guði þínum ok gerast maðr Ammirals konungs, segir hann, þá mun ek gefa þér land þat er [heitir Persia ok Choruskana³ ok allar eigur þær er til liggja. Þá svarar Oddgeir: Nú hefir þú mælt mikla fólsku⁴ ok údrengskap. Karlamagnús konungr sendi mik hingat af hendi sinni at halda upp lögum hans ok sækja svá erfðalönd hans til handa honum ok at móti mæla yðru ranglæti ok ágirni. En unnasta þín sýnist mér einkar væn ok kurteis, sem ván er at konungs barn muni vera, ok skal ek fyrir hennar sakir í dag ganga litlu firr þér en brynja þín, ok skaltu nú verða varr við þat, at þú hefir eigi átt vápnaskipti við mik fyrr.⁵ Nú [þreytir hvárr þeirra hest sinn sporum⁶ ok eigast hart við langa stund, gefr hvárr öðrum stór högg á gylta⁷ skjöldu. Svá lengi eiga þeir þetta viðskipti,⁸ at hvártveggj verðr af hesti sínum at ganga, ok eru báðir á fæti staddir, ok létu þeir⁹ því sinni ok hvíldust.

23. Nú sá Sodome¹⁰ konungr, at þeir Karvel ok Oddgeir áttust hart við. Hann laust hest sinn með sporum, er var kallaðr Bruant, reið [harðliga á fund Karlots,¹¹ en konungs son at móti fræknliga,¹² ok¹³ lögðu nú með spjótum ok hjuggu með sverðum, ok var nú hart viðskipti þeirra. Nu mælti Sodome inn heiðni konungr við Karlot: Gef upp nú vápn þín, því at ek sé þik¹⁴ yfirkomin, ok gerði faðir þinn [mikla sífsku,¹⁵ er hann sendi þik¹⁶ til eyjar þessarar at berjast við mik; eptir hans daga er Frakkland erfingjalaust fyrir [þínar sakir,¹⁷ því at svá skulum vit¹⁸ okkrum leik lúka, at þú verðr aldri síðan [erfingi at löndum.¹⁹ Þú [mælir hvassliga ok heimsliga,²⁰ segir Karlot, þú mælir þat er þú vildir at væri, en eigi þat er verða mun; þú hefir [lítt freistat²¹ af höggum²² Frankismanna. Sér þú Gloriant konungs dóttur, er hér sitr hjá okkr undir því inu fagra olifatré, hon er bæði fögr ok kurteis;²³ en svá góðr er riddarskapr Oddgeirs, at hann man sótt fá hana [áðr en aptann²⁴ komi ok fulla ást af henni hafa. Svá [hefi ek treysta drauma mína ok af inum helga Petro postula,²⁵ at ek mun yfir þik stíga, ok munu

¹⁾ olifutré *B.* ²⁾ [þat fagra tré *b.* ³⁾ [Persida heitir ok þá borg er Choruskana heitir *B.* *b.* ⁴⁾ sífsku *B.* *b.* ⁵⁾ en nú *tilf. B.* *b.* ⁶⁾ [þreyta þeir ákafliga *B.* *b.* ⁷⁾ gylta *B.* *b.* ⁸⁾ vápnaskipti *B.* *b.* ⁹⁾ þá af *B.* ¹⁰⁾ hinn heiðni *tilf. B.* *b.* ¹¹⁾ *r. f. Karvels A.* ¹²⁾ [hart at Karlot, en Karlot í móti rúskliga *B.* *b.* ¹³⁾ *her begynder atter a.* ¹⁴⁾ vera *tilf. a. B.* ¹⁵⁾ heimsku *a;* [undarliga *B.* *b.* ¹⁶⁾ hingat *tilf. a.* ¹⁷⁾ [þína skyld *a.* ¹⁸⁾ mit *B.* ¹⁹⁾ [arfi hans at löndum *a;* hans erfingi *B.* *b.* ²⁰⁾ [talar sem ofdrukkinn maðr *B.* *b.* ²¹⁾ [lítið kent *B.* *b.* ²²⁾ várum *tilf. B.* *b.* ²³⁾ væn *B.* *b.* ²⁴⁾ [um þat kveld *B;* áðr kveld *b.* ²⁵⁾ [hefir mik ok dreymt *B.* *b.*

hót þín [þér fyrir ekki koma.¹ Þá svarar Sodome:² Verði sá nífðingr, segir hann, er því vill trúa, at [þit skulit bera³ af okkr,⁴ fyrir því at Karvel er svá mikill skörungur ok góðr drengur, at hann hefir einn áðr yfirkomit 30 konunga allhrausta ok borit sigr af hólmi. En ek sé nú [at Karvel sitr⁵ á hesti sínum vel ok fimliga,⁶ ok óttast hann ekki at sér, nema [þat ef mér verðr nakkvat;⁷ en ek skal honum við hjálpa, ef þörf gerist. Þá svaraði Karlot: [Ekki munt þú honum mega við hjálpa, því at þú mant eigi fá hólpit⁸ sjálfum þér, ok ef ek felli eigi skjöld þinn á jörð áðr [aptann sé,⁹ þá gef ek þér¹⁰ 100 marka silfrs. Þá svarar Sodome: Hafa skalt þú áðr blóðga síðu¹¹ en ek láta [skjöld minn fyrir þér.¹²

24. Nú er at ræða um Oddgeir ok Karvel. Þeir taka nú í annat sinn at berjast, ok eru nú allir¹³ á fœti staddir ok ganga í höggorrostu. Þar er hörð sókn ok áköf, ok veittar litlar hvíldir, sumir hlífa en sumir höggva. Oddgeir höggur til Karvels ofan í hjálminn,¹⁴ ok festi eigi at sinni högg í¹⁵ hjálmi hans, en þat nam þó staðar í skildi hans, ok klofnar ofan til mundriða, ok mundi ofar hafa fest, ef [eigi lyti Karvel¹⁶ undan. Þá mælti Oddgeir: Heyrðu Karvel, nærri skaltu ganga ef þú vill hefna þín,¹⁷ [eða pikki þér nökk-urarr¹⁸ hefndar vert vera þetta högg.¹⁹ Þá mælti Karvel: Enn em ek heill ok herfœrr, ok at því skal þér verða áðr [lúki²⁰ leik okk-urum²¹. Þá svaraði Oddgeir: Enn erum vit²² eigi skildir, ok þat skaltu vita, at Gloriant konungs dóttir sendi mér [kveðju sína í dag, ok fyrir hennar sakir skaltu hljóta af mér enn gildara högg en áðr hefir þú fengit. En þat skaltu²³ vita, segir hann, at sýnt er á²⁴ hjálmi þínum, því at af hesti ek höggvit allan búnaðinn²⁵ er á var, bæði gull ok silfr ok gimsteina, ok ef hann væri eigi af [hörðu stáli,²⁶ þá munda ek nú hafa skilt höfuð þitt við²⁷ bók, ok mundir þú²⁸ lítt þurfa at hrósa²⁹ Gloriant konungs dóttur hvárki fyrir mér né

¹⁾ [ok hégómi at engu verða *a, B, b.* ²⁾ Sadomi *B overalt.* ³⁾ sigr *tilf. a.*

⁴⁾ [þú munir yfir mik stíga eðr Oddgeir muni af Karvel bera *B, b.*

⁵⁾ [Karvel sitja *a, B, b.* ⁶⁾ framaliga *a*; fræknliga *B, b.* ⁷⁾ [mér verði

nökkut (til meins *tilf. b.) a, B, b.* ⁸⁾ [Eigi trú ek at þú hjálpir honum mikit, er þú mant lítit hjálpa *B.* ⁹⁾ [dagr er allr *B, b.* ¹⁰⁾ *tilf. a, B, b.* ¹¹⁾ liðu *b.* ¹²⁾ [falla skjöld minn *a*; skjöld minn (falla í gras

tilf. B) B, b. ¹³⁾ fjórir *tilf. B, b.* ¹⁴⁾ hjálm hans *a, B, b.* ¹⁵⁾ á *a, B, b.* ¹⁶⁾ [Karvel hefði eigi lotit *a.* ¹⁷⁾ *tilf. a, B, b.* ¹⁸⁾ nökkut *a.*

¹⁹⁾ [*mgf. B, b.* ²⁰⁾ vit (skiljum ok *tilf. B*) létum *a, B.* ²¹⁾ [við skiljum okkarn leik *b.* ²²⁾ mið *B.* ²³⁾ þú *tilf. a.* ²⁴⁾ *saal. a*; af *A.* ²⁵⁾ [í dag

heilendis kveðju ok bað mik hlífa unnusta sínum fyrir hennar sakir, ok skaltu fyrir hennar skyld eigi hljóta stærri högg af mér en nú hefir þú fengit. En auðsét er þat á hjálmi þínum, at hann hefir hörðu mætt,

því at af honum er höggvinn búnaðr allr sá *B, b.* ²⁶⁾ [af harðasta stáli gerr *B, b.* ²⁷⁾ frá *B, b.* ²⁸⁾ þá *tilf. B, b.* ²⁹⁾ fegrð *tilf. B, b.*

öðrum. Þá svarar Karvel: Mismælir¹ þú nú; úsynju skalt þú hœlt hafa þessu höggvi, því at þér skal skamt vera til annars meira,² ef ek má nú því fram koma [sem mér býr í skapi.³ Þá hjó Karvel til Oddgeirs [ok af flestan búnaðinn⁴ skildi hans⁵ ok klauf í því höggvi allan skjöldinn niðr í mundriða, ok nam sverðit [eigi fyrr staðar en í jörðu.⁶ Þá mælti Karvel við Oddgeir: Ósynju komtu hingat, því at ek sé nú þat á þér, at þú munt nú eigi [undan komast, ok af því veit ek þat, at hverr er sárr hefir vorðit af sverði þessu, þá fylgir sú náttúra því, at eigi fást þeir menn er þat megi græða.⁷ Ek em konungr af Rabitalandi,⁸ ok [segst yfirkominn, tak ráð af mér, gef upp vápn þín ok gakk á hönd mér, þigg þá af mér helming ríkis þess sem ek nefnda áðan. Jlt þikki mér at týna lífdögum þínum, jafngóðr drengr sem þú ert;⁹ ok á þat ofan skaltu hafa Gloriant konungs dóttur með mikilli heimanfylgju. Þá svarar Oddgeir: ¹⁰Ódrengsskap mælir þú nú, er þú biðr þess, at ek skula gerast dróttins sviki. Gloriant konungs dóttir er fögr ok mikill skörungr, ok [gerði faðir hennar mikla heimsku,¹¹ þá er hann fékk hana þér til varðveislu, því at litla hjálp mantu henni veita mega, [þar sem þér mun ekki af ganga áðr skamt líði héðan. En fyrir hennar sakir mun ek gefa þér lítinn frið, gættu þín nú vel héðan í frá, því at þér mun skamt til gjalda.¹² Síðan hjó Oddgeir til Karvels með því inu góða sverði sem Nemes hertugi fékk honum, ok klauf hjálm hans í sundr; svá at staðar nam í herðarblaðinu, ok veitti honum mikit sár. Nú sá¹³ njósnarmenninir er í skóginum váru, ok sóru við guð sitt¹⁴ Maumet, at þá sá þeir fall Karvels. Nú lýsir allan vígvöllinn af gimsteinum þeim er [þeir hafa höggvit af¹⁵ skjöldum ok hjálmum.

25. Nú verðr nakkvat at geta viðskipta þeirra Karlots ok Sodom. Þeir sækjast at í öðrum stað. Nú höggr konungs son

¹) mismæltir *a.* ²) ok skal þat vera sýnu gildara *tílf. a.* ³) [eptir vilja *B, b.* ⁴) af *tílf. a.* ⁵) [*mgl. B, b.* ⁶) [þá staðar (því at mundriðinn var af stáli görr, elligar hefði hann klofit skjöld hans allan *tílf. B, b.* *a, B, b.* ⁷) [á brott komast héðan, því at hverr sá er sárr verðr af sverði mínu, þá fær hann engan þann lækni at þat sár græði. *B, b.* ⁸) *saal. a; Tabitalandi A; Persidalandi B; mgl. b.* ⁹) [tak ráð af mér, gef upp vápn þín ok gakk á hönd mér ok segst yfirkominn, ok þigg í gjöf at mér helming ríkis míns, því at mér þikkir ilt at týna lífi þínu, svá góðs drengs *B, b.* ¹⁰) ofmikinn *tílf. B, b.* ¹¹) [sýndi faðir hennar mikla úvizku *B, b.* ¹²) [þar sem þér mun ekki af veita áðr en skamt líði héðan. En fyrir hennar sakir mun ek gefa þér lítinn frið. Gæt þín nú vel héðan í frá. En fyrir hennar sakir mun ek gefa þér lítit slag *a;* [því at þér man ekki af ganga er skamt líðr; en gættu þín nú vel, því at fyrir hennar sakir mun ek gefa þér lítinn frið. *B, b.* ¹³) þetta *tílf. B, b.* ¹⁴) sinn *a, B, b.* ¹⁵) [hrutu or *b.*

til¹ ins heiðna konungs ok² af honum [in(um) vinstra megin alt³ ofan frá augunum,⁴ svá at staðar nam í hökubeyninu, ok mundi þá alt hafa af gengit, ef eigi hefði hann undan skotizt.⁵ Nú mælti Karlot við Sodomam: Nú veitta ek þér þat [skamma stund,⁶ er ek hét þér, ok tók ek nú erfiði⁷ af mönnum þínum, at eigi þurfu þeir raka⁸ skegg þitt inum vinstra megin [um alla daga lífs þíns,⁹ ok muntu ferligr þikkja, ef þú kemr þvílíkr¹⁰ fyrir [höfuðkonung yðvarn,¹¹ sem eigi mantu héðan koma áðr aptann sé.¹² Þá skript skal ek veita¹³ þér, at lítið¹⁴ skal þér at haldi koma ván sú, er þú segir at Maumet ok önnur skurguð yður munu duga þér. Þá mælti Sodome: Hrósa [eigi þú skilnaði okkrum enn, mun þat sýnast,¹⁵ hvárr okkarr berr hærri skjöld.

26. Nú er þat at segja, at þeir Karvel ok Oddgeir taka¹⁶ at berjast, ok var sjá [einna hörðust.¹⁷ Þá mælti Karvel: Víst er þat, at þú ert fullhugi, því at ek hefi felt 30 konunga á hólmi, ok var hverr þeirra öðrum fræknari, ok skipta ek¹⁸ vápnum þeirra [ok klæðum,¹⁹ ok var engi þeirra þinn jafningi hvárki at hug né riddaras-
skap. Nú vil ek þess biðja þik,²⁰ at vit hættim aptanlangt²¹ ok takim til snimma á morgin, ok muntu nálgast²² vináttu Ammirals konungs, ef þú gerir²³ svá sem ek bið,²⁴ ok mun hann²⁵ gefa þér góðar gjafir. Oddgeir svaraði: Nú [it fyrsta heyri ek þik mæla údrengskap, því at ek kom hingat í embætti Pétrs postula ok Karlamagnús konungs, ok væra ek þá dróttins sviki, ef ek eirða þér nakkvat í því sem til riddaraskapar heyrir.²⁶ En ef þú játtar því, at þú sér yfirkominn, þá gef upp vörn þín ok [skaltu fylgja²⁷ mér [fyrir Karlamagnús konung.²⁸ Þá svarar Karvel: Aldri skal ek á hönd þér ganga, meðan ek má [anda ok²⁹ upp standa, ok engum öðrum. Hver er ætlan þín, segir Oddgeir, at vísu segi ek þér, at eigi skulum vit fyrr leik okkrum létta,³⁰ en annarr hvárr okkarr

¹) Sodome (Sadome *B*) *tilf. a, B.* ²) *tilf. a, B, b.* ³) [andlitit alt (andlit hans alt hinum *b, B*) vinstra megin *a, B, b.* ⁴) auganu *B, b.* ⁵) skorizt *B.* ⁶) [litla stund *a*; högg *B, b.* ⁷) starf *B, b.* ⁸) saal. *a, B, b*; taka *A.* ⁹) [meðan þú lifir *B, b.* ¹⁰) svá búinn *a.* ¹¹) [Ammiral konung *a, B, b.* ¹²) komi *B, b.* ¹³) setja *B, b.* ¹⁴) lítt *a, B, b.* ¹⁵) [þú eigi svá brátt okkrum skilnaði, þat man enn sýnast áðr kveld komi *B, b.* ¹⁶) nú hit þriðja sinn *tilf. a, B, b.* ¹⁷) [allra ákafastr *a*; samkoma þeirra allra áköfust *B, b.* ¹⁸) *tilf. a, B, b.* ¹⁹) [*tilf. a, B, b.* ²⁰) er okkr berr vel báðum *tilf. a, B, b.* ²¹) kveldlangt *B, b.* ²²) eignast *B*; öðlast *b.* ²³) breytir *B, b.* ²⁴) vil *a, B, b.* ²⁵) ek *a.* ²⁶) [heyrir ek þik tala næsta æðru; ek em hér kominn at berjast sakir Karlamagnús konungs ok í hans þjónustu, ok er ek dróttins sviki, ef ek eiri þér nökkut í því sem riddaraskap okkrum til heyrir. *B, b.* ²⁷) [fylg *B, b.* ²⁸) [til Karlamagnús konungs *a, B, b.* ²⁹) [mgl. *B, b.* ³⁰) lúka *B, b.*

liggr eptir. Þá svarar Karvel: Tökum nú et þriðja¹ sinni til at berjast, því at ek em² fimari en hjörtr³ ok grimmari en dýrit úarga. Nú berjast þeir ákaflega, ok eru högnar af þeim allar hlífar, hjálmar brynjur ok skildir. Síðan [höggvast þeir nú ok eru mjök sárir,⁴ svá at skamt er benja á milli, ok [er nú lítið hvárum til úfæru.⁵ En í því bili kom Danamund son Ammirals konungs fram or skógi ok 30 riddara með honum, ok sóttu [jafnskjótt á hönd Oddgeiri, ok er hann nú á fœti,⁶ því at hann náði eigi hesti sínum. En jafnskjótt sem þeir sá þat Karvel ok Sodome, þá lögðu þeir vápn sín ok vildu eigi [sækja á hendr þeim Karlot ok Oddgeiri,⁷ því at þat var at úvilja þeirra gört, ok kunnu þeir þeim [illa aufúsu⁸ fyrir þetta.

27. Karlot ok Oddgeir eru nú illa staddir, en þó verjast þeir vel [ok drengiliga⁹ ok feldu mart [heiðingja um¹⁰ sik, ok gerðu sér byrgi af þeim dauðum; ok eru nú fallnir flestir allir af þeim 30, en þeir sem eptir lifa eru mjök sárir. Þá kemr berserkr einn mjök svá inn bezti riddari¹¹ af heiðinna¹² manna liði, er Morlant¹³ hét; hann sækir Oddgeir ákaflega,¹⁴ ok er nú [litla hóta¹⁵ áfátt um viðskipti þeirra.¹⁶ Svá gengr sjá fjándi nær honum,¹⁷ at allr váði er at. Nú sér Karlot viðskipti þeirra ok ríðr nú fram at Morlant¹⁸ ok skýtr til hans spjóti sínu ok¹⁹ í gegnum hann miðjan ok höggr af honum höfuð síðan. Því næst koma ríðandi 40²⁰ riddara af heiðnum mönnum ok lögðu þegar at þeim harðliga.²¹ Þá mælti [Oddgeir við Karlot:²² Sæk undan við svá búit [á fund Karlamagnús konungs,²³ ok seg honum at mik mun ekki saka. Í því bili varð Karlot at flýja undan á ána Tífr, en hestr hans svam undir honum, en guð hlífði [ok sá hjálp koma at móti honum tvá menn af liði Karlamagnús konungs,²⁴ ok fluttu hann yfir ána.

28. Nú er at segja frá Oddgeiri. Hann er nauðuliga staddr á milli 40²⁵ heiðingja, ok höggr á báðar hendr²⁶ ok feldi [af þeim fleiri en hálfa, til þess at þar kemr, at hann er svá móðr, at hann

¹) fjórða *a*, *B*, *b*. ²) nú *tilf.* *a*, *B*, *b*. ³) björn *B*, *b*. ⁴) [sæst þeir mjök *B*, *b*. ⁵) [eru nú allmjök (gerast þeir fast *b*) mæddir *B*, *b*. ⁶) [þegar at Oddgeiri ok þeim Karlot. En Oddgeir var á fœti staddr *B*, *b*. ⁷) [berjast *B*, *b*. ⁸) [*saal.* *a*; illa oaufuso *A*; enga þökk *B*, *b*. ⁹) [*tilf.* *a*, *B*, *b*. ¹⁰) [heiðinna manna umhverfis *a*, *B*, *b*. ¹¹) [*tilf.* *a*, *B*, *b*. ¹²) [*saal.* *a*; *B*, *b*; heiðna *A*. ¹³) Mordant *a*. ¹⁴) í ákafa *B*. ¹⁵) [litla bóta *a*. ¹⁶) [litilla bóta ávant um þeirra skipti *B*; þeirra viðskipti mjök hart *b*. ¹⁷) Oddgeiri *a*, *B*, *b*. ¹⁸) Mordant *a*. ¹⁹) [*tilf.* *a*, *B*, *b*. ²⁰) [*saal.* *a*, *B*, *b*; 30 *A*. ²¹) sem harðast *a*, *B*, *b*. ²²) [*saal.* *a*, *B*, *b*; Karvel *A*. ²³) [til fundar við föður þinn *B*, *b*. ²⁴) [honum, ok sá hann hjálp koma á móti sér, eintrjánung einn, ok váru á menn 2 af liði Karlamagnús *a*; [honum, svá at þá kom honum hjálp, eitt lítit skip ok á tveir menn, þeir váru af liði föður hans *B*, *b*. ²⁵) margra *B*, *b*. ²⁶) sér [*tilf.* *a*.

varð at leggja vápn sín bæði af sárum ok mæði,¹ þótt honum þætti mikit fyrir. En svá fór þar² sem mælt er, at engi má við margnum. En þat er sagt frá Danamund, at hann vildi eigi svá nær koma³ Oddgeiri, meðan hann hafði vápn sín í hendi, at oddrinn af sverði hans tæki til hans. [Þá varð Oddgeir handtekinn ok er hann nú undir⁴ valdi heiðinna manna.

29. [Nú er tveim sögum fram at fara.⁵ Karlót [er nú kominn til föður síns,⁶ ok segir honum⁷ tíðendi er í höfðu gerzt, at heiðingjar hafa svikit þá í gridum ok [höndum tekit Oddgeir,⁸ en ek kómunst undan með beggja okkarra ráðum at segja⁹ þessi tíðendi. En [Karlagnúsi konungi þótti mikill skaði at Oddgeiri,¹⁰ ok mælti: Mikill missir¹¹ þikki mér vera [at Oddgeiri,¹² segir hann, því at engan [dreng höfum vér jafngóðan í öllu ríki váru,¹³ ok eigi er þat sýnt at annarr sæðist upp jafngóðr riddari í Franz um aldr. Þá svarar Karlót: Ver eigi úglaðr, faðir, segir hann, vér skulum hefna hans, Nemes hertogi ok Tere af Vidon¹⁴ ok enn þriði Videlon¹⁵ jarl, en ek skal vera inn fjórði [til farar ok velja ina fræknustu menn til fararinnar, ok skulu vér eptir sækja¹⁶ ok létta eigi fyrr en vér nám¹⁷ Oddgeiri af heiðingjum, hvárt sem þeim þikkir [vel eða illa,¹⁸ með fræknleik várum. Þá svara Frankismenn: Eigi sýnist oss þat ráð at sækja Oddgeir á þessa lund, því at hann mun nú staddr vera í millum margra þúsundraða¹⁹ heiðingja, ef hann lifir [heldr en eigi,²⁰ ok mun oss dýrt verða eins manns líf, ef vér týnum [margra fyrir þat;²¹ hæfir oss at fara vitrliga með þessu máli ok leita svá fremi²² við hefnd þessa, at vér komim framar niðr²³ en gerast til at eins; [ok er svá ilt²⁴ at hlaupa, at maðr setist²⁵ aptar niðr en hann ríss²⁶ upp. Þá mælti Nemes hertugi [ok fjöldi annarra manna, er vitrir váru í hirð Karlagnús konungs, at²⁷ meir en 400 skjalda skulu²⁸

¹) erfiði *a*. ²) [þá 20 af þeim, ok þá var svá komit, at hann var svá móðr, at hann gat eigi varizt bæði sakir sára ok mæði, enda er þat satt (kœm þat fram *b*) *B*, *b*. ³) ganga *a*. ⁴) [Varð Oddgeir nú handtekinn ok verðr nú fyrst at vera í *B*, *b*. ⁵) [*mgl.* *a*, *B*; *a* stiller *Cap. 29* *foran 28*. ⁶) [ferr þar til er hann finnr föður sinn *a*; kemr nú til fundar við Karlagnús konung *B*, *b*. ⁷) þau *tilf.* *a*, *B*, *b*. ⁸) [handtekit Oddgeir *a*; Oddgeir var handtekinn *B*, *b*. ⁹) þér *tilf.* *a*; yðr *tilf.* *B*, *b*. ¹⁰) [Karlagnús konungur varð þessi sögu úfeginn *a*, *B*, *b*. ¹¹) skaði *a*, *B*, *b*. ¹²) [um Oddgeir *a*, *B*, *b*. ¹³) [höfum vér jafnröskan dreng eptir, ef vér missum hans *B*, *b*. ¹⁴) Vtrent *B*, *b*. ¹⁵) Edelon *a*, *B*; Odelun *b*. ¹⁶) [ok síðan skulu vér velja hina fræknustu menn til farar með oss af yðru liði *B*, *b*. ¹⁷) náim *B*, *b*. ¹⁸) [betr eða verr *a*, *B*, *b*. ¹⁹) þúsunda *B*, *b*. ²⁰) [*mgl.* *B*, *b*. ²¹) [mörgum várum mönnum, en náim honum þó eigi heldr en áðr; fyrir því *B*, *b*. ²²) *mgl.* *a*, *B*, *b*. ²³) á leið *B*, *b*. ²⁴) [en ilt er svá fram *a*, *B*, *b*. ²⁵) komi *B*, *b*. ²⁶) reis *B*. ²⁷) [*mgl.* *B*, *b*. ²⁸) munu *a*, *B*, *b*.

vera klofnir, ok þeir drepnir er bera, fyrr en [vér náim eigi Oddgeiri danska;¹ en þó letjum vér eigi [at þessi ferð sé farin, segir Nemes, því at hefna mundi hann slíkra svika,² ef hann ætti þenna hlut máls sem vér eigum, ok fýsum³ vér heldr þessarrar ferðar.

30. Nú er at segja frá Oddgeiri, at heiðingjar hafa⁴ hann til Rómaborgar ok [kómu at skógarhorni einu, þar sem fagrt⁵ var, ok settu hann þar niðr ok tóku af honum öll hans hervápn er hann hafði undir því tré er olífe heitir, ok þótti þeim hann hafa vel varizt, ok mælti hverr við annan: Vili þér sjá Oddgeir danska inn bezta⁶ riddara er verit hefir í Franz. Þar kom margskonar lýðr, ok undruðust hann Tyrkir ok Torkobus,⁷ Frísir ok allskonar⁸ heiðit fólk. Síðan særðu þeir hann fyrir Ammiral konung, ok mæltu allir sem eins manns munni: Konungr, lát þér hugkvæmt vera þessum manni at hefna þat⁹ sem hann hefir við þik misgert ok við oss. Hann drap inn fyrra dag þann mann er beztr var í ætt várri, ok feldi fjölda annarra manna,¹⁰ þeirra er vér ættim¹¹ allra vel at hefna. Þá [svarar Ammiral konungr:¹² Þó at alt veraldar gull væri við¹³ honum boðit, þá skyldi hann [eigi lauss verða, heldr skal ek¹⁴ leysa hann í liðum sundr kvikan. En í því bili kom Karvel [ok nefndi konunginn á nafn:¹⁵ Herra konungr, segir hann, ek gékk til einvígis [fyrir þik¹⁶ at koma löndum undir þik ok halda lögum goða várara Maumet ok margra annarra;¹⁷ en son þinn hefir mik háðuliga gabbat [ok fældan,¹⁸ ok mun ek heita af Frankismönnum únýtr drengir ok sakamaðr.¹⁹ [En síðan er lið hans kom til vígvallarins með ofinetnað sinn at úboðnu eyrendi nauðsynjalaust, þá tóku þeir á braut Oddgeir inn góða dreng með svikum ok engum drengskap.

¹⁾ [Þeir fáí sótt Oddgeir danska á þessa lund a; vér getim sótt Oddgeir á þessa leið B, b. ²⁾ [at heldr, segir Nemes hertugi, þessarrar farar, ok svá munum vér þessu lúka (sválýk ek mínu máli B, b) at enskis munu vér hefna (heiðingjum tilf. B), ef vér hefnum eigi þessarra svika, því at hefna mundi hann (vár tilf. B, b) a, B, b. ³⁾ hvetjum a. ⁴⁾ færa a; slytja B, b; a forb. dette Cap. (30) med Slutn. af 28 saal.: undir valdi heiðinna manna ok færa hann til Rómaborgar ok koma o. s. v. ⁵⁾ einu fagr staðr a. ⁶⁾ [settu hann síðan niðr í einum fögrum stað ok tóku af honum öll hans hervápn; sat hann þá undir einu olífatré, ok tóluðu menn mart um hans ágæta vörn, ok mælti svá hverr við annan: Göngum til ok sjám Oddgeir hinn danska hinn ágætasta B, b. ⁷⁾ Torkubus a; mgl. B, b. ⁸⁾ mart annat B, b. ⁹⁾ saal. ogs. a, B, b. ¹⁰⁾ þinna tilf. a. ¹¹⁾ áttum a. ¹²⁾ [sór Ammiral konungr við goð sín B, b. ¹³⁾ móti B, b. ¹⁴⁾ [dauða fá ok B, b. ¹⁵⁾ [í þungum hug ok mælti B, b. ¹⁶⁾ þínar sakir a. ¹⁷⁾ [við þenna mann fyrir yðra skyld til þess eins at sækja lönd undir yðr, ok veitta ek Oddgeiri trygðir ok grið yðvarra vegna, svá at honum skyldi engi maðr granda B, b. ¹⁸⁾ [mgl. B, b. ¹⁹⁾ svikamaðr a; svikari B, b.

En nú herra konungr þá vil ek biðja þik fyrir vináttu sakir, er í millum okkar hefir verit, at þú gefir Oddgeiri inum frækna dreng leyfi brott at fara í friði heilum ok úsköddum heim til móts við Karlamagnús konung, ok mun þat vera vel virt fyrir þér, konungr, ef þú gerir svá sem ek bið.¹ Síðan svarar Ammiral konungr: Líða mun [áðr þessi mánuðr en ek leyfa þat; ok þat segi ek þér, at² fyrir alt veraldar ríki³ læt ek hann eigi lausan. Þá svarar Karvel: Eina sögu mun ek segja þér, ok skal sú vera sönn, [höfðingi em ek yfir her þessum þúsundruðum riddara, en til mín ok míns liðs þá segi ek þér enga ván, hverigar nauðsynjar er þér gerast á hendi, nema þú gefir Oddgeiri frelsi at fara hvert sem hann vill með öllum búnaði sínum ok herklæðum. Konungr svarar: Verði sá níðingr er hirðir, þótt þú hefir⁴ þat er þú hætir.⁵

31. Síðan varð Karvel reiðr mjök við orð konungs ok reið⁶ til landtjaks síns. En at móti honum géngu inir beztu [hans menn,⁷ ok spurðu hann hversu honum hefði farizt. En hann sór við Maumet guð sitt, at honum hefði illa farizt: Oddgeir er svikin⁸ í trygðum, ok hefir þat gert Danamund son Ammirals konungs enn blauðasti maðr í öllu liði váru; herklæðizt⁸ sem skjótast, ok sækjum Oddgeir ok drepum þá alla er fyrir⁹ standa, hvárt sem [meira kemr til eða minna.¹⁰ Sá konungr svarar honum er nefndr er Rodan,¹¹ hann réð fyrir Egiptalandi, þat liggr langt¹² fyrir utan Jórsalaland: Góðr konungr ertu, Karvel, segir hann, ok frækn, ger eigi Ammiral konung reiðan, [lát standa nótt fyrir bræði¹³ ok gef ró reiði þinni; en á morgin snemma dags þú skaltu eiga húsþing [ok stefna öllum inum bestum mönnum þínum til þín,¹⁴ ok gör síðan sendimenn¹⁵ til Ammirals konungs, ok bið þess at [hann láti hendr af Oddgeiri;¹⁶ en ef hann vill eigi þat, þú skaltu [slíta vináttu þinni¹⁷ við konung ok öllum sættum,¹⁸ ok höfumst at síðan [þat sem þér þikkir

¹) [ok kom hann með lið sitt ofbeldisfullr til vígvallar ok at mér úvitanda ok tók Oddgeir góðan dreng brott með svikum ok engum drengskap. En nú biðr ek, herra konungr, at þú gefir Oddgeiri frið ok grið sakir okkarrar vináttu at fara heim til Karlamagnús konungs, ok man þat vel virt fyrir þér þegar af öllum lýð, bæði af kristnum ok heiðnum. *B. b.* ²) [þessi mánaðr áðr þat fæst ok *B. b.* ³) gull *a.* ⁴) endir *a.* ⁵) heitr *a.*; [ek em kallaðr riddari yfir þúsund riddara ok skolu vér yðr at engu liði verða, ef þér gefit eigi Oddgeiri grið, hvers (hvar *b.*) sem þér þurfit við (vár *b.*). Þá svarar Ammiral konungr: Verði sá níðingr at annzar til hvert þér farit *B. b.* ⁶) veik aptr *B. b.* ⁷) [menn af liði hans *B. b.* ⁸) þér tilf. *B.* ⁹) í móti *a.*; fyrir (honum tilf. *b.*) vilja *B. b.* ¹⁰) [hann er mejri maðr eða minni *b.* ¹¹) Roduam *a.*; Roddan *B. b.* ¹²) mgl. *B. b.* ¹³) [mgl. *B. b.* ¹⁴) [við alla þína menn *B. b.* ¹⁵) sendimann *B. b.* ¹⁶) [Oddgeir danski hafir grið *B. b.* ¹⁷) þína *a.* ¹⁸) [segjað or (fylgd ok tilf. *B.*) fylgi við hann ok veita honum aldri síðan lið *B. b.*

ráð,¹ fyrir því at með þér² viljum vér bæði lifa ok deyja [allir, ef þess gerist kostr.³

32. [Nú er at segja frá Oddgeiri. Heiðingjar undrast hann, gékk annarr flokkir til en annarr frá, ok mælti hverr við annan:⁴ afburðar⁵ kurteis er þessi enn danski. En þar næst kom⁶ Gloriant konungs dóttir; [hon mælti síðan til Oddgeirs⁷ blíðum orðum kurteisliga, ok bað hann eigi vera [úgláðan, því at úgerla veit ek nær batna má um hag þinn.⁸ Þá mælti hon við fúður sinn: Konungr, segir hon, þessi inn dýri drengur er nú kominn á miskunn þína, [skipa nú⁹ vel við hann, því at hann á engan frænda í hirð Karla-magnús konungs, ok mun fá mik þykkja undir,¹⁰ þótt honum sé misþyrmt, hann hefir hafizt af mörgum snildarverkum¹¹ sínum ok svá it sama af margskonar [drengskapar brögðum,¹² ok engan mann vitum vér nú frœknara en hann. En Karvel vin þinn er nú harðla hugsjúkr um þat, er Oddgeir er í höptum [ok at honum tjór ekki fyrir honum at biðja.¹³ Ger svá vel faðir, gef honum frið¹⁴ fyrir [mínarsakir, lát hann fara¹⁵ heilan, ok mun þat vel virt vera fyrir þér, svá víða sem þat spyrst.¹⁶ En Danamund var við staddr ok varð reiðr mjök orðum hennar ok mælti: Jlt pútuefni, segir hann, til margt hefir þú rausat,¹⁷ lát af nú þegar í stað; ek sver við Maumet guð vart, [ef eigi væri hér dómr konungs, þá munda ek nú saxa þik í sundr í smá hluti¹⁸ með sverði mínu. En konungs dóttir varð klökk¹⁹ við orð hans ok bliknaði ok mælti á þessa lund: Danamund bróðir, segir hon, þú e.t til mikill ofmetnaðarmaðr ok ætlar þú engan mann mega með²⁰ þik jafnast, en [ríki þitt mun eigi vinnast jafnan;²¹ at þarflausu var þér at halda²² vörð á góðum drengjum, ok fór þér [þá makliga at, er²³ þú týndir 30 riddara, er þar lágu eptir, en þú flýðir undan [af hugleysi²⁴ at því sinni. Síðan féktu þér 40

¹) [slíkt (hvat b) sem yðr lizt B, b. ²) saal. a, B, b; sér A. ³) [mgl. a, B, b.

⁴) [Oddgeir danski er nú fyrir Ammiral konungi, ok gengr margr til at undrast hann, ok töluðu allir eitt at B, b. ⁵) saal. a, B, b; afburðar A.

⁶) farandi tilf. a, B; þar tilf. b. ⁷) [hon sá Oddgeir úgláðan ok mælti

við hann a, b; ok sá Odgeir, úgláddist hon, ok mælti hon við hann síðan B. ⁸) [hugsjúkan, úgjörla veit (ek tilf. a) enn nær batna skal

(nær batnar B, b) þinn hagr, a, B, b. ⁹) [ok er þat nú konungligt at gera (skipa b) B, b. ¹⁰) skipta a, B, b. ¹¹) snildarbrögðum a, B, b.

¹²) [drengskap a, B, b. ¹³) [ok honum tjóir ekki at fá hann a; hafðr ok þér vilit eigi fyrir hans orð gefa þenna mann liðugan B, b. ¹⁴) grið a, B, b. ¹⁵) heim tilf. a. ¹⁶) [mín orð, ok man þat vel rómat verða fyrir þér bæði utanlands ok innanlands, ok svá víða sem þat fréttist B, b. ¹⁷) mælt a. ¹⁸) [at þú værir þess verð, at ek saxi þik sundr í smátt B, b. ¹⁹) nökkut óttafull B, b. ²⁰) við a, B, b. ²¹) [ofríki þitt mun eigi jafnan (alla b) yfirvinna B, b. ²²) njósn ok tilf. a. ²³) [sem makligt var, at B, b. ²⁴) [mgl. a, B, b.

riddara ok týndir þeim hálfum, ok gátu þér þó trautt [sótt einn mann, enda þorðir þú aldri at honum at ganga, meðan hann bær vörn sín á lopti, eptir¹ því sem mér sýndist. Ammiral konungr kallaði þá á tvá skjaldsveina² sína Elfidan³ ok Sobin,⁴ ok mælti við þá: Varðveitið Oddgeir til morgins, en ef hann keinst frá ykkur, þá [týnið þit lífdögum ykkrum.⁵ Herra konungr, segja þeir, vit skulum [svá gæta hans, at honum skal lítil ván í brott at komast.⁶ Þá mælti Gloriant konungs dóttir við þá leyniliga:⁷ Góðir riddarar, segir hon, ek bið [ykkur fyrir mínar sakir, at þit varðveitið vel Oddgeir danska⁸ ok [misgerit ekki við hann.⁹ En þeir játtuðu henni,¹⁰ at þeir skyldu [hans vel gæta sem sín sjálfra.¹¹

33. Nú skal segja frá Karvel. Hann ríss upp snimma um morgininn í dagan ok fór á fund Ammirals konungs, ok mælti síðan: [Þú veizt¹² þat, konungr, [hvat ek hefi fyrir þínar sakir unnit,¹³ mörg lönd sótt til handa þér ok marga hólmgöngu¹⁴ franda. Nú vil ek þess biðja þik, at þú [látir Oddgeir inn góða dreng lausan ok í brott fara¹⁵ í friði. Ammiral konungr svarar: Þess er ván engi, at hann verði [innan mánaðar¹⁶ lauss, ok þat segi ek þér heldr, at hann verður aldri fyrr lauss en ek hefi París sóttá ok Orliens. Þá svarar Karvel: Þat segi ek þér, at [þú sækir aldri París, nema þú njótir annarra manna frækneiks, hvárki né Orliens.¹⁷ Sér þú eigi, konungr, at Karlamagnús konungr er [kominn hér;¹⁸ ok áttu nú þegar eigi kost at komast or Rómaborg né menn þínir, þó at [þeir vildi, ok hafa Frankismenn þá hugsan,¹⁹ at þú sér nú yfirkominn. En nú vil ek vita um mál Oddgeirs, hvárt [ek skal geta bæn mína eða skal ek enga ván eiga.²⁰ Þá svarar Ammiral konungr: [Þess er lokin ván, því at á morgin er dagr kemr þá skal ek láta hengja hann, ok eigi fyrir inn mesta dal fullan af gulli þá vildir þú eigi hafa slíkan dóm²¹ sem hann skal hafa. Síðan kallar Ammiral kon-

¹) [sóttan einn riddara á fæti, at *a*, *B*, *b*. ²) skutilsveina *B*, *b*. ³) Elfidalin *a*, *B*, *b*. ⁴) Sodin *a*; Sobim *B*; Sobni *b*. ⁵) [er þat ykkarr bani *B*, *b*. ⁶) [geyma hann sem sjálfa okkr *B*, *b*. ⁷) *mgl.* *a*, *B*, *b*. ⁸) [at þit vaktit hann vel fyrir minn bænastað (mín orð *b*) *B*, *b*. ⁹) [misþýrmit honum eigi (í engri grein *B*, *b*) *a*, *B*, *b*. ¹⁰) því tilf. *a*. ¹¹) [hann vel plaga ok gera með hann sem þeir kynni best *B*, *b*. ¹²) [görla veiztu *a*. ¹³) [at ek hefi *B*, *b*. ¹⁴) orrostu *B*, *b*. ¹⁵) [gefir Oddgeir liðngan ok lát hann fara hédan *B*, *b*. ¹⁶) [þenna enn næsta mánuð *a*, *B*, *b*. ¹⁷) [þú s. a. París nema þú n. an. m. frækneiks ok eigi heldr Orliens *a*; hvárki mantu sækja París né Orliens, nema þú njótir annarra við *B*, *b*. ¹⁸) [kominn með her *a*; hér kominn með múga manns *B*, *b*. ¹⁹) [þér vilít. ok þat hugsa Frankismenn *B*, *b*. ²⁰) [hann skal lauss verða *B*, *b*. ²¹) [engi er þess ván, því at í dag skal hann hanga, ok eigi sæst hann fyrir hinn mesta dal fullan af gulli, ok aldri vildir þú fá slíkan dóm *B*, *b*.

ungr [menn sína ok mæli, at þeir skyli¹ reisa gálga. En Karvel konungr úgladdist mjök við orð þau ok skildist við konung ok fór til sinna manna. Síðan seinkaði hann eigi ætlan sína ok hljóp á hest sinn ok hleypti á brott skyndiliga, ok létti eigi fyrr en hann kom til² Karlamagnús konungs. En Frankismenn urðu þegar varir við kvámu hans, undruðust ok allir, bæði af Peitu ok brezkir³ menn ok þeir af Norðmandi ok af Angio, ok mælti hverr við annan: Þessi inn sami berserkr er hér nú kominn [er barðist við Oddgeir á hólminum, þat er nú vel at hann er hér kominn⁴ ok skulum vér nú týna honum.⁵ Hann reið ákafliga, ok mátti engi maðr festast⁶ við hann, ok sté eigi af hesti sínum fyrr en hann kom [til landtjalds⁷ konungs, ok heilsaði honum vel ok kurteisliga ok mælti við hann síðan: Eigi skaltu þat reyna, at ek hafa svikit Oddgeir; nú em ek kominn hingat [til þinnar tignar ok ríkis með þeirri skipan, at þat skaltu vita ok allir menn þínir, at ek em hér kominn at vilja mínum ok sjálfræði, ok skaltu fá mér slíkan dauðdaga,⁸ sem þú spyrst at Ammiral konungr fær Oddgeiri, fyrir því at ek vil hvárki at þú né menn þínir mistrúi mik um þat, at eigi hafi⁹ ek veldit¹⁰ svikum þeim sem við Oddgeir vátu höfð; ok eigi skulu heldr várir menn ætla þat, því at eigi vildi Oddgeir mik [svíka heldr en ek¹¹ hann. Þá svarar Karlamagnús konungr: Þú skalt vera velkominn vinr. Ok vísaði honum til góðs sess sem vert var.¹²

34. [Nú skal segja frá heiðingjum. Þeir urðu illa við brautför Karvels konungs síns ok lánardröttins, ok samnaðist¹³ saman meir en 20 þúsundir riddara, ok géngu allir fyrir Ammiral konung ok mæltu: Herra, [sögðu þeir, haf rétt mál við oss;¹⁴ Karvel var í handsölum við Oddgeir, en Danamund son þinn tók hann með svikum ok údrengskap frá Karvel konungi. Nú ger vel konungr, gef [Oddgeiri gang ok frið¹⁵ ok lát hann fara til Karlamagnús konungs herra

¹) [á sína menn ok biðr þá (bað B) a, B, b. ²) hers tilf. a. ³) ebreskir B. ⁴) [tilf. B, b. ⁵) fra þessi inn osv. har a: þenna sama berserk er veldr kvölum Oddg. danska skulum vér nú drepa hann. ⁶) festa orð a. ⁷) [fyrir landtjald a, B, b. ⁸) dauða a. ⁹) hefi a. ¹⁰) valdit a. ¹¹) [svíkja, var þat því eigi rétt, at ek sviki a. ¹²) fra [til þinnar tignar osv. har B, b: á yðrar náðir með þeim vilja, sem þér skulut heyra, at því líkan dauða sem þér heyrir sagt at Ammiral konungr lætr fá Oddgeiri, slíkan dauða fáí þér mér; fyrir því at ek vil hvárki, at þér ná yðrir menn mistrúi mik um þat, at ek hafi valdit svikum við Oddgeir, ok eigi munu várir menn þat tala, því at þat væri eigi réttlígt, at ek hefði hann svikit. Karlamagnús konungr mælti: Vel ferr þér, góðr drengr, segir hann, ok skaltu vera velkominn með oss, meðan þú vill hér vera. Ok vísaði honum til sæmilígs sætis, svá sem vert var. ¹³) [Svá segist at þjónustumenn ok alt þat fólk, sem Karvel var höfðingi yfir, bar mikla hrygð af hans brottferð, ok söfnuðust B, b. ¹⁴) [hugsit um hvat rétt er B, b. ¹⁵) [upp Oddgeir a.

síns.¹ En konungr² einn mælti í móti því, sá er nefndr er Galathien,³ at Oddgeir skyldi or höptum lauss vera. Hann mælti við Ammiral konung: Ef þú vilt heilt ráð af mér hafa, þá láttu Oddgeir aldri undan komast, því at engi maðr hefir jafnilt gert á þér ok þínum mönnum, ok svá mun enn, ef hann [kemst í brott.⁴ En Sodome,⁵ konungr sá er á hólmi hafði gengit við Karlot son Karla-magnús konungs, hann [kunni honum illa aufúsu⁶ fyrir orð sín,⁷ ok mælti við Galathien: Mikinn údrengskap mælir þú, segir hann, er þú mælir at móti at gefa grið⁸ Oddgeiri danska, ok hefir Ammiral konungr of mikla ást⁹ á þér, Galathien, því at fyrir skömmu draptu þrjá ina beztu höfðingja, er í váru ríki hans, ok alla¹⁰ frændr hans, ok þín ráð [váru um dráp Constanti ens¹¹ kurteisa, ok þú hélt¹² munlaugu. Þá er honum var blóð látið ok hann hafði bana. En Karvel er svá góðr dreng ok kurteiss, at heldr vill hann fá bana en svíkja meun í trygðum.¹³ Ok [Sodome gékk þá fram at Galathien ok laust á tenn honum, svá at þrjár géngu or höfðinu, en blóð nam staðar í serk honum.¹⁴ Þá hljópu upp tveir konungar ok fjórir hertugar, ok [stóðu á milli þeirra ok létu þá eigi ná at berjast ok gerðu þegar sætt í millum þeirra, svá at eigi varð Ammiral konungr varr við.¹⁵ Nú standa upp tveir¹⁶ konungar Rodan¹⁷ ok inn gamli Geosner,¹⁸ ok [allir inir beztu höfðingjar er í váru liði heiðingja, ok¹⁹ géngu fyrir Ammiral konung ok mæltu við hann: Jlla [þikkir oss þat, er þú skalt svá hafa týnt Karvel jafnfrægjum²⁰ dreng, at hann verðr aldri fulllofaðr. Nú viljum vér leggja til þess ráð, at Karvel komi aptr til vár, en brottferð sé leysð Oddgeiri danska. Ammiral konungr svarar ok lézt illa aufúsu kunna þeim fyrir sitt eyrendi, er þeir höfðu þá mælt, en þó at þér bregðizt mér allir, þá mun ek hafa fengit, áðr²¹ mánuðr sé liðinn, svá mikinn her sem þér

¹) liðgan ok frjalsan með öllum sínum eigum tilf. B, b. ²) maðr B, b.

³) Galadirin B, Galaditin b, her og senere. ⁴) [verðr lauss B, b. ⁵) Sadomi

B, b. ⁶) mikla onosu (!) a. ⁷) [gaf hér til orð B; varð reiðr við orð

hans b. ⁸) ok gang tilf. a. ⁹) saal. B, b; elsku a; mgl. A. ¹⁰) váru

allir a, B, b. ¹¹) [drápu ok Constant hinn a, B, b. ¹²) saal. ogsaa a,

B; hélt b. ¹³) griðum B, b. ¹⁴) [eptir þetta hljóp Sadome at Gala-

dirin ok sló með nefa sínum á hans munn, svá at or géngu 3 tennr,

ok kom blóðið niðr milli klæða honum B, b. ¹⁵) skildu þá ok sættu

þá skjóttliga B, b. ¹⁶) 3 B, b. a. ¹⁷) Rodvan a; Roboas B; Rodoas b.

¹⁸) Geosner (Geofreyr B, b) ok Madan a, B, b. ¹⁹) [allir hinir ellztu menn

af heiðingjum a; mgl. B, b. ²⁰) jafnfræknum höfðingja ok góðum a.

²¹) hálf tilf. a. B.

hafit, ok skal ek þá fara ok taka Karlamagnús konung ok undir mik leggja alt hans ríki.¹

35. Nú er at segja frá Karvel. Hann er nú í hirð Karlamagnús konungs vel metinn² ok hefir þar³ gott yfirlæti af Karlamagnúsi konungi.⁴ Nú mælir Karvel við Karlamagnús konung: Hví gefr þú heiðingjum [svá miklar náðir.⁵ Tök ráð mitt, lát fara menn þína hvern dag⁶ [á hendir heiðingjum.⁷ Þá svarar Nemes hertugi ok þeir Edulun jarl: Satt segir þú, Karvel, segja þeir; ok svá sannaði konungr sjálf orð þeirra ok lézt aldri hafa sét hans maka,⁸ ok mælti við Karvel: Góðr vinr, segir hann, trú á guð ok [lát af sífsku⁹ ok gerst minn maðr, ok skal ek gefa þér borg þá er heitir Muntolim.¹⁰ Karvel svarar: Fyrr skal ek láta leysa hvern lim frá öðrum á mér [heldr en ek hafna guði mínum Maumet eða fella ek lög hans niðr.¹¹ Síðan tók Karlamagnús konungr ráð Karvels ok mælti við Karlot son sinn: Bú þik [skjótt ok lið þitt með þér¹² ok ríð á hendir heiðingjum. [Ok því næst var Karlot búinn ok hafði með sér eigi meira lið en 40 berserkja.¹³ Síðan riðu þeir [leið sína¹⁴ til Rómaborgar ok kómu undir [skógarnef nökkurt.¹⁵ Þá herklæddist Karlot ok alt lið hans með góðum brynjum ok hjálmum. En Karlamagnús konungr sendi eptir þeim hundrað riddara, fyrir því at honum þóttu þeir [of fámennir.¹⁶ Heiðnir menn héldu vörð á sér ok urðu þegar varir við þá, ok herklæddust þegar ok riðu í móti þeim. Síðan tóku þeir at berjast, ok mátti þá sjá stór högg, er Frankismenn gáfu ok heiðingjar. Frankismenn eru fræknir ok fimir,¹⁷ en heiðingjar eru sterkir ok úforsjálir. Þar gerðist nú mannsPELL¹⁸ mikit. En svá luku þeir sínu viðrskipti, at heiðingjar flýðu undan ok sá [sinn kost engan vænna,¹⁹ ok fóru svá fram í hjá kastala þeim, er [liggr²⁰ í utanverðri Rómaborg.²¹ En Gloriant konungs dóttir var í þessum

1) [líkar oss er þú hefir týnt vináttu Karvels þess höfðingja er fræknæstr er með oss ok beztr at sér. Nú vilju vér leggja á með yðr heil ráð, at Karvel komi aptr en Oddgeir fari lauss ok liðugr. Ammiral konungr lézt þeim úþökk kunna fyrir þessa málaleitan, ok þó at þér bregðizt mér allir, þá man ek fengit hafa jafnmikinn her um þat (áðr en b) hálfir mánaðr líði héðan, ok skal ek drepa Karlamagnús konung ok leggja undir mik alt hans ríki *B, b.* 2) virðr *B, b.* 3) góðan gang ok *tílf. a, B, b.* 4) ok af allri hirð hans *tílf. a, B, b.* 5) [ró a; frið *B, b.* 6) at herja *tílf. a.* 7) [at beríast við þá því at þess eru þeir verðir *B, b.* 8) né vitat *tílf. B, b.* 9) [kasta heiðni *B, b.* 10) Muntoloim a; Minthoim *B, b.* 11) [en ek bregðist Maumet guði mínum ~~þa~~ ek hafni hans lögum *B, b.* 12) [með miklu liði *B, b.* 13) [*tílf. a, B, b.* 14) [sem leið lá *B, b.* 15) [skóg nökkurn *B, b.* 16) [vera of fáir a; áðr of faliðir *B, b.* 17) *saal. a, B, b; fimar A.* 18) mannsfall *B, b.* 19) [eigi annat líkara *B.* 20) utan borgar *tílf. a.* 21) [stóð mjök utarlíga í borginni *B, b.*

kastala ok var gengin í vígskörð at litast¹ um, ok varð henni litið til viðrskiptis þeirra, ok kennir þar Danamund bróður sinn, ok sá at Karlot son Karlamagnús konungs elti hann. Síðan kallar hon á Karlot blíðliga ok mælti: Hverr riddari ertu, er svá [ert djarfr² at þú þorir³ at elta son Ammirals konungs, ok auðkendr hefir þú verit í dag í⁴ öllum herinum. En Karlot nam staðar ok svaraði henni: Hver ertu, in fagra mæ, er [svá ákalliga⁵ mælir til mín, ek hefi lengi⁶ hlýtt til orða þinna. Hon svarar: Ek em Gloriant konungs dóttir, ok vil ek at þú segir mér, ef nökkurr er sá maðr í hirð Karlamagnús konungs, er Karvel heitir; hahn var unuasti minn um [hrið, ok vil ek at þú berir honum orð mín, ok segir at ást sú öll er vit höfðum okkar í millum at⁷ hann hefir nú hana endaða, ok tel ek hans völd í því en eigi mín; seg honum þau tíðendi önnur, at ek hefi Oddgeir inn danska í minni varðveizlu, ok er honum enskis áfátt.⁸ Nú ræð ek þér heilt, rið nú undan, fyrir því at nú [eru hingat á för meir en 20 þúsundir heiðingja, ok áttu enga viðstöðu móti þeim.⁹ Ok þá veik Karlot undan með lið sitt [ok (kom) farandi í Franz, ok var sá beztr, fyrir því at þá var úsómalaust undan at flýja, ok hann hafði þá unnit sigr á heiðingjum, en lítil ván ef hann hefði lengr við haldizt at hann hefði með lífi brott komizt.¹⁰ En [Ammiral konungr flýði undan til Rómaborgar, en at móti honum kómu 20 konungar, ok spurðu allir hversu honum hefði farizt.¹¹ Hann svarar: Jlla hefir mér farizt, vér flýðum undan ok höfðum týnt af liði váru mörgum fjölda riddara, ok eigum vér þat engum manni at kenna nema Karvel, því at hann hefir gert mér mikla skömm ok hefir oss selt alla af hendi sér.¹²

36. Í því bili kómu fram farandi 7 sendimenn fyrir Ammiral konung, ok stigu af hestum sínum allir ok mæltu heilsandi: Herra

¹) sjást *B. b.* ²) [mikla dirfð berr á þik *a.* ³) *saal. a. B. b.*; þorðir *A.* ⁴) af *B. b.*

⁵) [*agl. B. b.* ⁶) um hriðar sakir *a.*; um hrið *B. b.* ⁷) *saal. a.*; ok *A.*

⁸) [stund. En seg honum þan mín orð nú, at enduð er ást með okkr, ok tel ek hann því valda; seg honum ok, at Oddgeir danski er í minni geymslu, ok líkar honum nú vel *b. B.* ⁹) [sækja eptir þér 20 þúsundir heiðingja ok máttu enga mótstöðu veita *B. b.* ¹⁰) [ok kom farandi til Franz, ok var þá úsómalaust undan at flýja, því at hann hafði þá sigr unnit á heiðingjum þann dag, ok hann hafði gefit pipar blóði blandinn, ok fór síðan til Karlamagnús konungs *a.*; [yfir ána Tifr, ok var honum þá ámælislaust aptr at leita, því at hann hafði unnit á þeim degi fagran sigr; kom hann síðan aptr til Karlamagnús konungs *B. b.* ¹¹) til tekizt *a.*

¹²) [Danamunt konungs son reið til Rómaborgar með því liði sem undan komst, ok til móts við Ammiral konung föður sinn, ok sagði honum, hvat í hafði gerzt. Konungr lét lítt yfir þeirra ferð ok sagði þetta engum manni mega kenna nema Karvel, því at hann hefir oss brugðizt ok gengit á sína trú. *B. b.*

konungr, ver kátr ok glaðr, því at vér höfum góð tíðendi þér at segja, þau¹ at liðveizla kemr þér mikil utan af löndum af mönnum þeim, er kallaðir eru Robiani,² ok þeirra³ er heita Barbare, en konungr sá er [nefndr Cordes,⁴ ok sá höfðingi [annarr er Sueifr,⁵ hann er af landi því er Mongandium heitir. En lýðr þessi var búinn til ferðar inn fyrsta dag [aprilis mánaðar,⁶ þat köllum vér einmánuð. Eru þeir nú komnir til borgar þeirrar er Baor heitir, hon stendr á Púlslandi, þar skildumst vér við þá með svá mörgum drómundum ok galeiðum, at engi má tali á koma, ok er þat fólk svá ilt viðreignar, at síðau Gondoleas risi var í heimi þá hafa engir [jafnhvatar verit⁷ sem þessir eru, ok því einu kviða þeir, at Karlamagnús konungr þori eigi at biða þeirra, ok ætla þeir hann munu þegar flýja, er hann spýrr [at þeir eru komnir til móts við yðr.⁸ En er sendimenn luku sínu eyrendi,⁹ þá stóð upp Danamund son Ammirals konunga ok talaði sitt eyrendi á þessa lund: Rangt hafa þeir spurt, segir hann, er þeir ætla þat sem eigi man vera, at Karlamagnús konungr muni eigi þora at biða þeirra. Ek hefi [átt í móti honum þrjár fólkorrostur, ok týnda ek í hvert sinn meir en 20 þúsundum, en umfram þei bardagar er smáir váru í¹⁰ mörgum sinnum; en því mun ek heita ok þat efna, at ek mun eigi hefja ina fjórðu í móti honum, ok þat ráð viljum vér eiga með seðr várum,¹¹ at hann [viti til landa sinna aþtr ok týni¹² eigi fleira af liði sínu en nú hefir hann áðr týnt, því at þat þikki mér meiri ván, at engum manni muni þat hlýða at halda orrostu í móti Karlamagnúsi konungi. En ef hann vill eigi vár ráð taka, þá mun hann fá¹³ sér stór lýti ok

¹⁾ því a. ²⁾ Robians a. ³⁾ þeim a. ⁴⁾ [af landi því er Cordes heitir a. ⁵⁾ [með her sínum er Sueifr heitir a. ⁶⁾ [í mánaði þeim er aprilis heitir a. ⁷⁾ [saal. a; jafnhvata A. ⁸⁾ [kvámu þeirra til þín a. ⁹⁾ *Be-gyndelsen af dette Capitel hertil tyder i B og b saaledes: Ok í því er þeir höfðu þetta at tala, kómu fyrir konunginn 7 menn, þeir stigu af hestum sínum ok kvöddu hann sæmiliga. ok eptir þat báru þeir fram sín erendi ok mæltu: Vér höfum herra, sögðu þeir, at segja yðr góð tíðendi. konungr af Cordes, er Feridan heitir, ok Svef konungr af Moúðangim koma hér skjótt til liðveizlu við yðr; þeir hafa úslýjanda her, ok váru þeir albúnir heiman fyrsta dag aprilis mánaðar, en vér skildum á Púlslandi í borg þeirri er Bera hét; þeir hafa galeiðr ok drómunda svá mart, at eigi má tali á koma, ok er þat fólk svá ilt viðreignar, at eigi munu grimmari menn, ok því einu kviða þeir, at Karlamagnús konungr þori eigi biða þeirra, ok ætla þeir hann þegar flýja munu, er hann spýrr þeirra tilkvámu. ¹⁰⁾ i mgl. a. ¹¹⁾ [háit við Frankismenn þrjár fólkorrostur, ok týndum vér í öllum allmiklu liði, ok hefi ek varla fyrir fundit rökara fólk, ok því man ek heita ok þat efna, at minn skjöld ber ek eigi hit fjórða sinn móti Karlamagnúsi, ok þat ráð gef ek föður mínum B, b. ¹²⁾ [viki heim til landa sinna ok ríkis ok týndi a. ¹³⁾ á tilf. a.*

öllu liði sínu. Ammiral konungr svarar syni sínum: Þat veit ek víst,¹ segir hann, at hvatki er menn segja, þá ertu aldri minn son, því þú ert æðrufullr ok [illr raunar,² ok aldri á konungs son svá at vera, ok þat segi ek þér víst, at þegar er vér höfum lagt Frakkland undir oss ok mikit annat af ríki Karlamagnús konungs,³ at eigi skaltu hafa svá mikit af því ríki [at vert sé eins penninga⁴ [þess er proentun⁵ heitir.⁶ Þá svarar Danamund: [Slíka heimsku heyrða ek aldri fyrr mæla; héðan er hálfs mánaðar ferð til Mundufjalls, segir hann, en annat slíkt til Parísar í Franz, ok þat skaltu vita, at síðan er enn löng leið til kastala ins helga Marteins, en breskir⁷ menn eru vápnslægir, ok vill engi yðvarr eiga við þá fleira en ek hefi átt. En ef ek væra nú staddr á Norðrlandi at Andres stofu eða í öðrum stað góðum, því skylda ek heita, at ek skylda aldri koma til Rómaborgar eða til Antiochiam, ok eigi heldr til Pálslands né Miklagarðs. En eigi em ek regimaðr eða hugblauðr, þó faðir minn segi þat, fyrir því at ek hefi reynt hug Frankismanna ok riddaraskap, ok veit ek eigi lifandi menn⁸ betri drengi en þeir eru. Ok meðan þeir höfðu þetta at tala, þá koma þar farandi þessir menn, sem áðr eru nefndir. Ok jafnskjótt sem Ammiral konungr spurði þeirra kvámu, þá gékk hann út af borginni í móti þeim ok fagnaði þeim vel ok þakkaði þeim þangatkvámu sína. Ok jafnskjótt spurðu þeir hann, hvat hann vissi til Karlamagnús konungs hvítskeggs. En Ammiral konungr svarar: Hann er, sagði hann, á för ok vill eiga við oss orrostu. Þeir mæltu: Þat eru góð tíðendi, því at enskis erum vér jafnfúsir sem at berjast við enn gamla, ok þat skal hann segja, at hann fékk aldri jafnharða sókn sem sjá skal vera, ef hann bíðr vár.⁹

¹) [fari heim apr til ríkis síns, ef hann vill eigi týna sínu lífi ok sinna manna, því at engum man hlýða at halda stríð móti Karlamagnúsi konungi. En ef faðir minn vill eigi þessi ráð þekkjast, þá mun hann fá miklu meira skaða en hann hefir áðr fengit. Ammiral konungr svarar syni sínum af reiði mikilli: Þat veit hinn helgi Maumet B, b. ²) [dádlauss drengir B, b. ³) slíkt sem vér viljum tilf. a. ⁴) [sem eitt fótmál b. ⁵) proventum a. ⁶) [mgl. B, b. ⁷) berskir a. ⁸) í dag tilf. a. ⁹) [Mjök úheyrliga talar þú. faðir, segir hann, því at ek hygg, at eigi þú ok engi þinna manna hirði fleira at skipa (skipta b) við Frankismenn en ek; ok Frakkland munu þér aldri vinna eða önnur ríki Karlamagnús konungs, því at þegar er þú sér merki Karlamagnús konungs, þá þorir þú eigi svá langt fram at ganga, at þat sé þverr fótr (þvers fótar b). En ek vænti þess, at fleira man við þurfa en dul ok hól, ef þú sigrast á þeim. ok man þat at sönnu verða, at stórríði þín munu meira mega í sessi en á hesti. En þóat ek hafi opt úsigr farit fyrir Frankismönnum, þá er þat meir af vaskleik þeirra en af hugleysi mínu, ok man ek þat ætla ok mæla, at eigi sé til traustari menn en þeir eru. En þá er þeir töludust þetta við, þá kómu þeir sömu konungar sem áðr er af sagt.

37.¹ Nú [hefir mikit vaxit lið Ammirals konungs. Þar er kominn til hans konungr sá er Burnament² heitir, hann hefir með sér 20 þúsundir hermanna, hann ræðr fyrir engum löndum, því hann vill eigi; hann hefir allan sinn aldr verit í bardögum ok verit herkonungr mikill, en þat lið sem honum fylgðu³ má aldri vera fyrir utan bardaga, ok ef eigi eru aðrir til, þá berjast þeir sjálfir. En jafnskjótt sem þessi maðr kom til, þá átti Ammiral konungr⁴ húsping við allan her sinn ok sagði þeim ætlan sína. Ok er því var lokit, fór Burnament til landtjalds síns ok herklæddist, fór fyrst í brynju sína, þá er lýsti af sem af inum dýrstum gimsteinum, ok gyrði sik sverði sínu. En menn hans leiddu fram hest hans, ok höfum vér eigi⁵ heyrt sagt frá betra hesti, hann er nefndr Bifolen,⁶ hann hefir kastat fernum tönnum. Burnament hljóp á bak honum [ok reið í brott leið sína einn samt,⁷ ok nam eigi fyrr stað en hann kom yfir ána Tífr. Hestr hans var [þeirrar náttúru,⁸ at honum var jafnkringt at svima [með hann á sjá ok á vatni⁹ sem renna á landi.

En Ammiral konungr stóð þegar upp í móti þeim ok fagnaði þeim vel ok þakkaði þeim mikilliga sína þarkvámu. En þeir spurðu þegar, hvar hinn hvíthári væri Karlamagnús konungr. Ammiral konungr svaraði: Hann er nú á ferð kominn hingat ok vill berjast við oss. Þat er góð saga, sögðu þeir, því at vér ugðum þat eitt, at hann mundi eigi þora at biða vár, en þó gerði hann sem fól, er hann slýði eigi þegar hann spurði til várre ferða, ok skal hann þat sanna, at þá hit fyrsta skal hann fengit hafa bardaga, er vér sinnumst. En við þessi orð varð Ammiral konungr svá kátr, at hann vissi varla, hvárt hann hafði sik eða aðra B. b.

¹) *Da Capp. 37 og 38 afveige betydelig i B og b, anføres de fuldstændig nedenfor efter disse Haandskrifter.* ²) [er kominn til liðs við Ammiral konung sá maðr er Burnement a. ³) fylgði a. ⁴) þegar tilf. a. ⁵) tilf. a. ⁶) Berfolinn a. ⁷) [mgl. a. ⁸) [með þeim hætti a. ⁹) [undir honum á sæ eða vötnum a.

37. Nú skal frá því segja at sá maðr kom til Rómaborgar er Burnament hét. Hann hefir með sér 30 þúsundir riddara, hann réð fyrir engum löndum ok bar þó konungs nafn. En þat lið er honum fylgir má aldri [án vera' bardaga, ok ef eigi eru aðrir til, þá berjast þeir sjálfir. En Burnament hefir um allan aldr verit í bardögum, hann var mikill vexti ok illr kosti, svartr á hár ok hörund; hann má engan mat eta nema hrán² ok eigi vín drekka nema blóði væri blandat; hann hafði gul augu sem kettir, ok þó enn skygnri um nætr en daga. Þessi maðr var fullr galdra ok gerninga ok flæðar, ok mundi hann tröll kallaðr vera, ef hann kæmi norðr hingat í heim.³ En þegar er þessi maðr kom til konungs, þá hafði hann þing viðr menn sína alla hina vitrastu. Ok þegar því var lokit, þá gékk hann til landtjalds sinna ok herklæddi sik, ok fór í brynju þá er svá birti af sem af gimsteinum hinum bestum; hon var með átján litum. Síðan gyrði hann sik sverði, því er átt hafði

¹) [Hla á a. ²) hrátt b. ³) lönd b.

En þá tókst¹ illa til kristnum mönnum, er verr var. Nemes hertugi ok Edelon jarl ok Jofrey inn þriði, hann var ok mikill höfðingi, þessir höfðu farit² á veiðar með haukum³ ok höfðu svá vel veitt, at þar af var klyfjaðr hestr með⁴ fuglum þeim er þeir höfðu tekit.⁵ Nú er þeir fóru⁶ heim til landtjalda sinna, þá kom at þeim farandi Burnament ok æpti hárri röddu á þá ok bað [at þeir mundi bíða hans.⁷ En Jofrey var æst honum staddr, ok sneri aptr⁸ í móti Burnament, ok áttust þeir við um hríð, en svá lauk viðrskipti þeirra, at Jofrey hneig til jarðar, en Burnament tók hest hans. Nemes reið þeim hesti er Mores hét, hann reið eptir Burnament ok þeir Edelon báðir. En Burnament reið þess at⁹ ákafligar undan, en hestar þeirra máttu ekki [fara svá mikit sem hestr Burnaments. En er þeir sá at þeir máttu ekki¹⁰ at sferast, þá ríða þeir aptr til landtjalda sinna. En lið þeirra hafði dvalizt eptir í skóginum 700¹¹ riddara er nýliga höfðu verit dubbaðir til riddara. Nú er þeir sá Burnament ok kendu [at hann hafði hest Jofreys með at fara, þá hleypu þeir eptir honum or skóginum ok tóku¹² af honum hestinn, en hann komst

¹) *saal. a.*; tók *A.* ²) víða *tilf. a.* ³) hauka *a.* ⁴) [þeir höfðu klyfjaðan hest af *a.* ⁵) veitt *a.* ⁶) vildu fara *a.* ⁷) [þá bíða *a.* ⁸) hesti sínum *tilf. a.* ⁹) *mgl. a.* ¹⁰) [*tilf. a.* ¹¹) 7 hundruð *a.* ¹²) [hest Jofreys. þá tóku þeir eptir honum or skóginum ok *a.*

Nabogodonosor konungr, þat var faðms langt á milli hjalta ok höggstaðar, þat hafði aldri numit í höggvi stað. Þá var fram leiddr hestr hans, sá er Befoli hét, eigi hefig heyrtr sagt af betra hesti, ef hann væri eigi svá tryldr sem hann var. Þessi hestr hafði fjórum sinnum kastat öllum sínum tönnum. Nú sté Burnament á [hest sinn¹ ok reið fram til árinna Tifr. Hestr hans var með þeim hætti, at hann kunni jafnvel at svimna undir manni á sjó ok vatni sem renna á landi. En nú skal segja af Nemes hertoga at hann hafði farit á veiðar ok Edelon jarl ok Jofreyr, sá var einn ríkr maðr. Þeir höfðu veitt svá vel, at þeir höfðu klyfjaða hesta sína af fuglveiði. En þá er þeir vildu heim² með veiðina, kom Burnament ríðandi at þeim ok bað þá bíða. En Jofreyr var þá nær staddr ok snýr aptr hesti sínum í móti honum, ok lagði Jofreyr spjóti til hans, en Burnament var þungr fyrir, ok gékk í sundr spjót-skaptit³ í skildi hans. En Burnament lagði sverði sínu í lær Jofreys ok lypti honum or söðlinum ok kastaði honum aptr yfir herðar sér svá hart, at [brot-naði í honum⁴ hvert bein⁵ er hann kom á jörð. Burnament tók þá hest hans ok reið í brott með. En þeir Nemes hertogi ok Edelon jarl ríðu eptir honum ok gátu eigi tekit hann, ok fóru aptr við svá búit til Karlamagnús konunga. En þeirra lið var sumt í skógi þann dag, ok kendu þeir hest Jofreys, er Burnament reið hjá þeim fram, ok nú ríða⁶ þeir allir samt á Burnament ok taka af honum hestinn, svá ríðu þeir at honum hart. En Burnament reið þá⁷ svá fljótt, at á einu augnabragði var hann or augsýn þeim, ok þá mætti hann

¹) [þak honum *b.* ²) snúa *tilf. b.* ³) Jofreys *tilf. b.* ⁴) [trausinn br. í honum ok *b.* ⁵) var lamit *tilf. b.* ⁶) ríða *b.* ⁷) undan *tilf. b.*

nauðuliga undan. En er hann reið fram hjá¹ þeim, kom at móti honum ungmennti eitt, er riðit hafði frá borg þeirri er Tokum hét. Burnament reið at honum² ok tók hest þann er hann hafði með at fara. En þat er at segja frá hesti Burnaments, at þar váru hlaupnar í meinvættir, djöflar kvikir, ok fyrir þær sakir var hann svá³ fimr, at Frankismenn máttu [engum kosti hans fund nálgast.⁴ En hann létti eigi fyrr en hann kom til Rómaborgar. Ammiral konungr gékk í móti honum ok spurði hann tíðenda. Hann lét vel yfir ferð sinni ok sagði konungi, at hann hafði drepit tvá riddara af kristnum mönnum ok tekit tvá hesta [ina bezta er í eru her⁵ Karlamagnús konungs, ok nú hefi ek sýnt Frankismönnum frækneik minn, en nú vil ek sýna þér hest þann er ek tók af þeim, en annarr komst undan. Þá svarar Ammiral konungr ok mælti við Burnament: Nú má sjá hverr drengr þú ert ok mikill höfðingi; nú gef ek þér Gloriant dóttur mína, ok þitt skal Franz vera, því at ek sé, at þér mun lítit fyrir verða⁶ at vinna þat. Nú svarar Burnament: Þetta it sama var ok eyrendi mitt hingat, en ekki annat. Ok tók síðan glófa konungs⁷ ok þakkaði honum gjöfina.⁸ En hirðmenn Karvels mæltu

¹⁾ *saal. a*; frá *A.* ²⁾ þeim manni *a.* ³⁾ kvíkr ok *tilf. a.* ⁴⁾ [eigi koma saman við hann *a.* ⁵⁾ [er bestir váru í öllum herinum *a.* ⁶⁾ *mgl. a.* ⁷⁾ hans *a.* ⁸⁾ vel *a*

ungum manni einum, er riðit hafði hesti lávarðs síns til brunns. Hann reið at honum ok rak hnefa sinn við eyra honum, svá at haussinn brotnaði allr í smátt.¹ Síðan tók hann hestinn ok létti eigi fyrr en hann kom til Rómaborgar. En Ammiral konungr stóð upp í móti honum ok spurði tíðenda. En hann lét vel yfir ferð sinni ok kvaðst drepit hafa 2 riddara af kristnum mönnum ok tekit 2 hesta þá sem bestir eru af hestum Karlamagnús konungs, ok megi þér sjá hér annan. Þessu varð Ammiral konungr feginn ok mælti síðan: Nú má sjá, hverr afrekismaðr er þú ert ok höfðingi; nú gef ek þér Gloriant dóttur mína ok þar með alt Frakland, því at ek sér at lítit verðr þér fyrir at vinna þat af Karlamagnúsi konungi. Þá svarar Burnament: Þat var ok helzt erendi mitt hingat, segir hann, því at mér sýnist engis vert röskum mönnum at berjast við Karlamagnús konung ok við menn hans, ok hefir honum dregit til mikillar úgiptu, at hann dró þá dul á sik at biða mín heima. Nú fékk Ammiral konungr honum glófa sinn,² at þetta skyldi nú haldast sem þeir höfðu talat. En þar váru við staddir hirðmenn Karvels konungs, ok mælti hverr við annan: Þat er nú skaði, sögðu þeir, at herra varr Karvel veit nú eigi hvat til³ er, at Gloriant konungs dóttir unnosta hans er nú játtuð öðrum manni, ok meiri⁴ ván ef hann vissi, at hann mundi launa honum glófann eigi hægliga áðr hann kæmi á hennar faðm. Þá mælti einn þeirra: Segjum hinum danska til, ok vitum ef hann vill nökkut at gera sakir Karvels konungs.

¹⁾ smá mola *ð.* ²⁾ til vitnis *tilf. ð.* ³⁾ um *ð.* ⁴⁾ væri *ð.*

hverr við annan: Skaði er þat mikill, er Karvel höfðingi¹ várr veit eigi þau tíðendi er nú gerast, at Gloriant konungs dóttir unnasta hans er nú gefin² öðrum manni. En þat vitum vér víst, ef hann væri lífs ok lauss,³ at hann mundi gefa⁴ honum ilt faðmlag, [ef þeir hittast. Væri svá vel at inn danski væri lauss or myrkvastofu, þá mundi hann gera þat drengskaparverk fyrir sakir Karvels, ef hann spyr þetta, at verja konungs dóttur fyrir þessum vanda manni Burnament.⁵

38. Nú er svá komit,⁶ at þau Oddgeir ok konungs dóttir léku at skáktafli. En þar kom sárandi hirðmaðr einn ok sagði þeim þessi tíðendi, hversu hverft Ammiral konungr hafði ráðit. En þau urðu við þat eyrendi bæði illa. Þá mælti Oddgeir á þessa lund: Karvel vin minn ok inn bezti drengr ok inn kurteisasti, illa hefir nú til tekizt, ef annarr maðr skal hafa unnustu⁷ þína, en eigi þú. En þat er þó alt fyrir sakir tryggleiks þíns ok drengskapar, er þú lýstir við mik. En nú vilda ek, konungs dóttir, at þú gætir þat af föður þínum, at hann lofaði mér at ek [talaða nakkvat⁸ orð við hann, ok vilda ek lýsa fyrir⁹ öllum her hans, at þessi maðr Burnament hefir þegit rangliga þessa gjöf, ok á þat eigi at vera at nökkurr maðr fái annars manns festarmey utan¹⁰ dauði hans sé spurðr. Konungs dóttir svarar: Ek skal þat sýst geta, því at eigi er mér þat síðr í hug en þér. Oddgeir þakkaði henni. Eptir þat reis hon upp þegar jafnskjótt ok gékk at finna Ammiral konung föður sinn.

¹) dróttinn a. ²) ætluð a. ³) ok úbundinn maðr tilf. a. ⁴) gera a.

⁵) [En þat uggunn vér nema hinn danski geri drengskaparverk fyrir sakir Karfela, ef hann spyr þetta, ok svá vel at hann væri þá stund or myrkvastofu a. ⁶) mgl. a. ⁷) festarkonu a. ⁸) [mælti nökkurr a. ⁹) mgl. a. ¹⁰) nema a.

38. Ok þá gékk sá sami maðr til herbergja konungs dóttur, ok sátu¹ þau Odgeirr at skáktafli. En konungs dóttir spurði þenna mann tíðenda. En hann svarar: Skamt verðr nú tíðenda í millum, þeirra sem ill eru. Hver eru þau nú, segir hon, er Karvel dauðr? Heldr mundi hann vilja dauðr vera en þat vita, at annarr maðr skyldi eignast festarmey hans. Konungs dóttir roðnaði mjök við þessa sögu, ok varð því líkust sem þá er roðar² fyrir upprennandi sólu í hinu fegrsta heiði. En Oddgeir skaut talbordinu af knjám sér ok mælti: Jlla er þat, Karvel konungr hinn bezti drengr, at annarr maðr skal eignast festarmey þína, ok ef ek hefði nú liðugan gang, skyldi þessi maðr fá eitt högg af sverði mínu ok lag af spjóti mínu, áðr þetta [yrði framgengt.³ En nú biðr ek, konungs dóttir, at þú þiggir af föður þínum, at hann lofi mér at tala nökkut við sik, ok man ek segja, at sjá vándi maðr hefir þik rangliga fengit, ok þat á eigi haldast, at neinn maðr taki festarmey annars, nema sá sé dauðr. Konungs dóttir svarar: Ek skal þat fá af honum at vísu. Ok stóð upp þegar ok gékk til föður síns.

¹) léku þ. ²) himinn roðnar þ. ³) [féngi framgang þ.

39. Konungr fagnaði vel dóttur sinni¹ ok mælti við hana á þessa lund: Dóttir, segir hann, ek hefi [gefit þik konungi² þeim er fræknastr tekr³ til hjálms ok brynju, ok eigi gyrðir sik sverði betri drengi.⁴ Þá svarar konungs dóttir: [Þat er minn fullr vili,⁵ at þú sjáir fyrir [mér þat sem sœmiligt þikkir vera;⁶ en þat ætla ek, at hann muni mik⁷ dýrt kaupa, ef Karvel spyr þetta; eða hvar⁸ er sjá inn frækni konungr er þú ætlar mér, faðir? Þá svarar Burnament:⁹ Hér máttu sjá þann, konungs dóttir, er [þér er ætlaðr,¹⁰ ok skal ek gera brullaup¹¹ til þín til [virðingar Maumet¹² guði várum, ok skal ek gefa þér [a(t) morgingjöf¹³ Franz, [ok Karlamagnús konung yfirkominn skal ek fá þér í hönd.¹⁴ Þá svarar mærin: Góða gjöf gefr þú mér ok ágæta, ef svá verðr sem þú segir;¹⁵ en þó¹⁶ mun ek segja þér sannyrði citt, [ef þú verðr eigi illa við:¹⁷ Faðir minn hefir í myrkvastofu mann einn af liði Karlamagnús konungs, [ok ætla ek, at hann mun¹⁸ eigi fara á hæl¹⁹ á vígvelli fyrir þér svá langt at þvers fótur sé. Þá svarar Burnament: [Þat skulum vit reyna, því at ek skal fá leyfi af Ammiral konungi til þess at vit skorimst á hólum fyrir sakir þeirrar ástar er ek hefi við þik lagða; ok skal ek heita þér því, at ek skal sœra þér höfuð hans hingat með mér af vígvelli ok fá þér í hönd. Konungs dóttir svarar: Vel segir þú, ef svá efnist sem nú er²⁰ heitið. En þegar þat er sýnt, þá skal skjótt samgangr okkarr verða. Þá mælti Gloriant við föður sinn: Oddgeir danski vill tala við yðr, ef þér vilið leyfa honum, ok væri vel, ef vér kvæmim honum til várrar trú,²¹ ok yrði þér, faðir, síðan vel [til hans.²² Konungr játtaði henni því, ok lét senda eptir honum 7 menn, en þeir sögðu honum at konungr leyfði honum at ganga til tals²³ við sik. Oddgeir gladdist við þat, ok fór síðan á konungs fund ok bjóst um áðr vel ok fimliga,²⁴ sem honum stóð.²⁵

¹) setti hana niðr hjá sér *tilf. B, b.* ²) [gipt þik manni *B, b.* ³) *saal. a, B, b;* telz *A.* ⁴) en hann *tilf. B, b.* ⁵) [því vil ek eigi á móti mæla *a, B, b.* ⁶) [kosti mínum slíkt er þér líkar *B, b.* ⁷) þat *b;* *mgf. B.* ⁸) hverr *B, b.* ⁹) Burmant *her B, ellers* Burnament. ¹⁰) [þú skalt eiga *B;* þik skal eiga *b.* ¹¹) brúðkaup *B.* ¹²) [tignar Terogant *B, b.* ¹³) [á morgin at gjöf *a;* at bekkjargjöf *B, b.* ¹⁴) [ok Parísborg ok Karlamagnús konung bundinn ok yfirkominn *B, b.* ¹⁵) heitr *B.* ¹⁶) nú *B.* ¹⁷) [*mgf. B, b.* ¹⁸) muni *a.* ¹⁹) [þann er eigi man á hæl hoga *B, b.* ²⁰) hefir þú *a.* ²¹) trúar *a.* ²²) [við hann *a.* ²³) viðræðu *a.* ²⁴) kurteisliga *a.* ²⁵) *fra* [Þat skulum vit reyna *har B og b:* Reynt skal þat verða, ef ek em heill, ok skal ek fá lof af Amiral konungi, at hann fari út af myrkvastofunni meðan vit berjumst, ok skulum mið (við *b*) fremja bardaga sakir ástar þeirrar sem ek hefir á þér, ok ef ek sœri þér eigi höfuð hans í hendr af vígvelli, þá lát þú kasta mér í hina fúlustu myrkvastofu er í Rómaborg er. Þá mælti konungs dóttir við föður sinn: Oddgeir danski vildi tala með yðr, ef þér gætit orlof til, ok væri mikit

40.¹ En er hann kom fyrir Ammiral konung, mælti hann: Herra konungr, segir hann, illa hefir þú hagat fyrir dóttur þinni, er þú hefir [hana heitit² þessum manni en tekit fra Karvel, jafnhvatum dreng sem hann er, ok gert honum svá mikla skömm ok úsæmd; en þú ættir þat eigi at gera við hann, fyrir því at hann hefir mörg lönd þér til handa sótt, ok þat skaltu til segja, at sá er þú hefir hana gefit,³ hann skal hana hafa dýrt keypt áðr [skamt líði héðan.⁴ En þó at engi hefni þess nema ek, þá skal þó hefnt verða. En er Burnament heyrði orð hans, þá varð hann illa við ok mælti síðan: Hlýttu mér, segir hann, ákaflega verr þú þetta mál. En ek hefi þat spurt, at þit eruð sélagar [Karvel ok þú ok jafnir kappar,⁵ ok fyrir þær sakir fór ek utan um haf, at ek heyrða þat sagt, at engi riddari [þyrfti at⁶ bera skjöld sinn í móti þér; en ef þú treystist at berjast í móti mér ok verja unnustu Karvels fyrir vináttu sakir ykkarrar, þá stefni ek þér at ganga á hólmi við mik, ok skal ek happ í, ef hann vildi taka við trú várri, sem mik grunar at vera muni. Ammiral konungr játtaði því skjótt, ok var þá Oddgeir danski framleiddr fyrir hann. En Oddgeir var sem fyrr segir meiri vexti en aðrir menn. ok hafði hjart andlit ok karlmannligt, hár hafði hann rauðgult ok liðað-ist alt í lokka; hann var svá sterkr at afli, at honum varð aldri nær aslafátt, ef hann átti við mennska menn, smr ok frækn til allrar víg-ími, hvárt sem reyna skyldi í burtreið eða einvígi. Oddgeir var þá fagrlega klæddr ok vel til reika, svá hafði Gloriant konungs dóttir við hann búit.

¹) Capp. 40 og 41 anføres fuldstændig nedenfor efter B og b. ²) [heitit dóttur þinni a. ³) ætlat a. ⁴) [en héðan, sé skamt líðit a. ⁵) [ok jafningjar a. ⁶) [mætti a.

40. Hann kvaddi konunginn vel ok kurtejsliga ok mælti síðan: Herra, segir hann, illa hefir yðr nú til tekizt, er þér heitið dóttur yðvarri þeim manni er varla má maðr kallast sakir margrar illrar náttúru, en brugðit einkamálum við konunginn Karvel er vér vitum beztan dreng; ok ætti þér þat eigi at gera, svá þarfr maðr sem hann hefir yðr verit langa æfi ok unnit undir yðr með sinum frækneika mörg konungaríki; ok ef þér vilit losa mér at ganga á hólmi við þenna mann fyrir hönd Karvels, þá skal hann dýrt kaupa áðr hann fái hana. Burnament heyrði hét Oddgeirs ok mælti til hans: Ákaflega verr þú þetta mál. Ek hefir spurt at þit Karvel erut kumpánar ok jafningjar, ok fyrir þá grein fór ek mest utan um haf, at ek heyrða sagt, at engi fengist slíkr riddari sem þú; ok ef þú treystist at berjast við mik ok verja Gloriant konungs dóttur fyrir viðáttu sakir ykkarrar Karvels, þá stefnig þér til hólms at berjast við mik, ok skál ek fá af Ammiral konungi at hann lofi þér, ok ef þú sigrar mik, þú skaltu fara lauss ok liðugr af þeim fundi,¹ hvert sem þér líkar. Ok tak vápn þín ok berjumst í hólmi þeim eðr ey sem hólmganga er lögð. Þá svarar Oddgeir: Koma man ek til hólms eptir því sem mið² höfum talat.

¹) brott tilf. b. ²) við b.

geta leyfi af Ammiral konungi til þessarrar hólmostefnu, ok þat með¹ at þú skalt fara í friði fyrir Ammiral konungi ok öllum heiðingjum, hvert er þú vilt, ef þú kemst yfir mik í okkru viðrskipti. [Gakk ok tak vápn þín, ok skulum vit herklæðast í ey þeirri er hólmganga er mörkuð.² Þá svarar Oddgeir: Jafnmæli skal með okkr vera, segir hann. Nú ef þú hefir hærra hlut í okkru viðrskipti, þá skaltu hafa meyna, ok skal Karvel enga ván eiga eða tilkall síðan til hennar.

41. Nú kallar Oddgeir skjaldsvein [Gloriant konungs dóttur,³ þann er nefndr er Remund ok mælti: Far sem skyndiligast⁴ ok legg á söðul á hest⁵ ok far til hirðar Karlamagnús konungs, ok létt eigi fyrr en þú hittir Karvel at máli. Seg honum, at ek hefir skorast á hólmi fyrir hann í móti þessum manni er Burnament heitir; höfum mit þat svá skilt, at eigi skulum vit þaðan komast báðir kvikir; en þat er fyrir þá sök at hann ætlar sér Gloriant konungs dóttur, en oss væri þat leitt, ef vér [mættim nökkut at gera, at annarr maðr féungi unnustu hans.⁶ En Remund dvaldi eigi ferð sína ok létti eigi fyrr en hann kom til landtjalda Karlamagnús konungs. En þeir er vörðinn héldu, spurðu [þeir hverra eyrenda hann færi.⁷ Hann kvezt eiga eyrendi⁸ við Karvel. Nú var honum fylgt á Karvels fund, ok bar Remund fram kveðju konungs dóttur ok Oddgeirs, ok sagði honum þau tíðendi er hann hafði. En Karvel var úglaðr við þat, er Ammiral konungr hafði brugðit við hann þeim máldaga er mæltr hafði verit þeirra í millum. Síðan gekk hann fyrir Karlamagnús konung ok bað hann leyfis at fara til Rómaborgar ok kvezt eiga þangat skylt eyrendi. Konungr svarar: Far heill ok vel ok koin [til vár er⁹ þú vilt.

¹) skal þiggja af konungi a. ²) [tilf. a. ³) [sinn a. ⁴) harðast a. ⁵) minn tilf. a. ⁶) [féngim nökkut at gert, at hann hefði unnustu þína, Karfel a. ⁷) [hvat tíðenda hann hefði a. ⁸) tíðendi a. ⁹) [hingat þegar a.

41. Oddgeir kallar nú til sín skjaldsvein sinn, þann er Remund hét, ok mælti við hann: Legg sem skjótast söðul á hest ok rið til hirðar Karlamagnús konungs ok seg Karvel, at ek hefir játtat mik á hólmi fyrir hann við þann mann er Burnament heitir, ok hefir hann þat mælt, at mið¹ skyldum eigi þaðan komast báðir lífs; en sú er sök til, at hann ætlar sér Gloriant konungs dóttur, en mér [finnst ekki til þess.² ef ek féngi nökkut at gert, at hann tæki ænnustu Karvels. En Remund dvaldi ekki ok fór til hirðar Karlamagnús konungs, ok fann skjótt Karvel at máli ok sagði honum þessa nýjung ok þar með kveðju Oddgeirs ok konungs dóttur. Karvel varð úglaðr við þetta, at Ammiral konungr hafði brugðit einkamálum þeirra á millum, ok sagði síðan Karlamagnúsi konungi, at hann ætti skylt erendi at fara til Rómaborgar, ok bað hann leyfis, en hann³ játtaði þegar ok bað hann vel fara.

¹) við a. ²) [þikir þat illa a. ³) konungr a.

42. Síðan [fór Karvel¹ skyndiliga til Rómaborgar. En í móti honum [fóru af borginni meir en 20 þúsundir hans frænda ok vina,² ok spurðu allir hversu honum hefði farizt³. En hann sagði sem var, at honum hefði vel farizt³, ok Karlamagnús konungr hafði⁴ gefit honum leyfi at fara hvert sem hann vildi. En þat þikki mer [sem Ammiral konungr hafi⁵ eigi gert höfðinglaga,⁶ er hann hefir heitit⁷ öðrum manni festarmey mína,⁸ ok víst er þat í móti mínum vilja. [Ætlan þá sögðu honum liðsmenn hans sjálfs, at engi kostur væri annarr af Ammiral konungi: en Oddgeir inn bezti drengur sem vana var skoraðist á hólmi við Burnament fyrir þína skyld, ok vildi verja Gloriant til handa þér ok leggja líf sitt í ábyrgð.⁹ Karvel svarar: Gott verði góðum dreng jafnan;¹⁰ ek skal vera brjóst hans, ok em ek sjálf málgastr til at heyja þessa hólmgöngu. Síðan gékk hann fyrir Ammiral konung, en allar þær þjóðir er þar váru undruðust hann. En konungr ávitaði hann mjök ok mælti: Jlla hefir þú gert Karvel, segir hann, er þú hefir neitat Maumet guði várum ok trúir á guð kristinna manna. Karvel svarar: Eigi hefir ek þat gert enn, segir hann; en [þat er annat mál, konungr, við vin þinn Burnament, hann¹¹ hefir dregit á sik¹² of mikla dirfð, þar sem hann hefir ætlat sér festarmey mína at úvilja mínum; ok ætla ek honum þat munu illa hlýða, [því at ek hugða þat,¹³ at engi mundi svá djarfr gerast, at þora mundi at berjast við mik á vígvelli.¹⁴ Burnament [heyrði orð hans ok stóð upp ok¹⁵ mælti: Karvel, segir hann, [sæmd þín er brotin, ok á ek við þik ekki mál, því at maðr sá bauzt¹⁷ í móti mér,¹⁸ er Oddgeir heitir, [ok hljóp hann í sýslu þína,¹⁹ ok vil ek þann leik fremja móti honum, sem mælt er, ef þú vilt vera²⁰ í borgun fyrir hann. Þá svarar Karvel: Öll lönd ok ríki er ek held af Ammiral konungi vil ek í veð setja,²¹ at hann skal eigi því bregða, er [þit hafið mælt ykkar í milli.²² Síðan sendi Karvel fjóra²³ menn eptir Oddgeiri ok [bað hann koma til sín. En jafnskjótt sem þau boð kómu til hans, þá fór²⁴ hann þegar þangat sem Karvel var, ok [var þegar þat sýst er áðr var talat.²⁵

¹) [bjóst Karvel ok fór *a, B, b.* ²) [gékk fjöldi manns, frændr hans ok vinir, eigi færri en 20 þúsundir *B, b.* ³) at farit *B, b.* ⁴) hefði *B, b.* ⁵) *saal. a;* hafði *A.* ⁶) konungliga *a.* ⁷) [Ammiral konungr hafa gert úmerkiliga, er hann hefir játtat *B, b.* ⁸) minni *a, B, b.* ⁹) [þá segja honum menn hans, at Oddgeir danski hinn bezti drengur hét sik á hólmi móti Burn. fyrir þik, ok vildi leggja líf sitt í hættu. *B, b.* ¹⁰) fyrir tilf. *a.* ¹¹) [vin þinn Burnament *B, b.* ¹²) *saal. a, B, b;* þik *A.* ¹³) (en þat hugða ek *a.* ¹⁴) [ef ek má ráða *B, b.* ¹⁵) [mgl. *B, b.* ¹⁶) [stafr þinn er brotinn ok á ek af því þetta mál ekki við þik *B, b.* ¹⁷) *saal. a, B, b;* buast *A.* ¹⁸) til einvígis fyrir þik tilf. *B, b.* ¹⁹) [mgl. *B, b.* ²⁰) ganga *a, B, b.* ²¹) leggja *a, B, b.* ²²) [hann hefir talat *B, b.* ²³) sína *B, b.* ²⁴) [kom *B, b.* ²⁵) [váru þar framborin mjök góð herklæði *B, b.*

43. Karvel gékk þá fram ok herklæddi Oddgeir með inum beztum vápnum er vera mátti, fyrst með góðri brynju, en síðan setti hann hjálm á höfuð honum allan [settan gimsteinum,¹ ok mælti við hann: Ek gef þér sverð mitt [ok sé ek² at þér sómir at bera þat, ok sver ek við trú mína ok Maumet guð vart, at ek gæfa þat eigi³ bróður mínum né öðrum frændum mínum, þótt þeir byði fram fjóra vagna⁴ af⁵ gulli. Sverð þat heitir Kurtein, hafðu þat ok njót vel. Oddgeir tók við sverðinu ok þakkaði Karvel gjöf þá, hljóp síðan á hest sinn ok reið til Rómaborgar ok til eyjar þeirrar, er hólmostefna var lögð í. En Karlamagnús konungr [hafði hönd at sýslu ok sendi menn inn í skóga þá er váru í nánd hólmostefnu þeirra, ok bað þá við því standa, at heiðnir menn ætti nú eigi kost á Oddgeiri, sem þeir höfðu fyrr farit með svikum.⁶

44. Nú var Oddgeir til hólmostefnu⁷ kominn ok [hafðist þar við.⁸ En Burnament herklæddist vel ok skjótt, fór fyrst í brynju sína⁹ ok setti hjálm á höfuð sér, þann er átt hafði [Nabagudunosor konungr,¹⁰ ok hann gyrði sik með sverði því er átt hafði [Eleon¹¹ inn sterki.¹² En þat sverð var faðms langt í millum hjalts¹³ ok höggstaðar, ok hafði þat aldri numit í höggvi staðar, hvat sem fyrir varð.¹⁴ En síðan var fram leiddr hestr hans Berfolen¹⁵ allr albrynjaðr,¹⁶ ok steig hann á bak honum.¹⁷ En þá kom Gloriant konungs dóttir þar farandi ok mælti við hann: Burnament, segir hon, mikill skörungur ertu, [kosta nu ok gefst vel ok lát þat spyrjast, ok eir þú¹⁸ Oddgeiri enum danska.¹⁹ Þá svarar Burnament: At vísu [konungs dóttir, segi ek þér þat, at ek skal eigi drepa hann, en fyrir bæn yðra þá skal ek²⁰ færa þér hann kvikan. Konungs dóttir svarar: Vel mælir þú nú, Burnament, segir hon, þá skal vera samgangr okkarr, er þat er sýst. Síðan reið hann [í brott til hólmostefnu. Þá hét Gloriant á guð sinn, ok bað þess at hann skyldi aldri aptr koma.²¹

¹) [gyldan ok víða gimsteinum settan *a, B, b.* ²) [því at ek sé *B, b.* ³) sambornum *tilf. B, b.* ⁴) hlaðna *tilf. b.* ⁵) rauðu *tilf. B, b.* ⁶) [sendi þúsund riddara í þann skóg sem næstr var hólmostefnunni, ok bað þá koma (geyma *b*), ef Oddgeir fengi sigr, at eigi mætti heiðnir menn optar fá vald á honum með svikligum umsátum *B, b.* ⁷) hólms *a, B, b.* ⁸) [beið nú þess er at höndum kom *B, b.* ⁹) víða ok síða *B, b.* ¹⁰) [Helenus hinn sterki *B, b.* ¹¹) Elon *a.* ¹²) [Nabogodonosor konungr *B, b.* ¹³) hjalta *b.* ¹⁴) var *a, B, b.* ¹⁵) Befolen *a;* Befoli *B, b.* ¹⁶) *saal. ogsaa a;* brynjaðr *B, b.* ¹⁷) ok reið síðan til vígvallar *tilf. B, b.* ¹⁸) þó *a.* ¹⁹) [herra, segir hon, ok lát þat nú til spyrjast, at þú gangir vel fram í dag, ok hlíf þó hinum danska fyrir mína skuld *B, b.* ²⁰) [frú, segir hann, ek veit at ek má drepa Oddgeir í fyrsta höggi, ef ek vil, en fyrir þína bæn skal ek þyrma honum ok *B, b.* ²¹) [til hólms, ok þá hét Gloriant á guð allsvaldanda svá mælendi: Heyrðu hinn máttugi

45. [Því næst sá Burnament fyrir sér hvar Oddgeir var,¹ ok æpti hárrí röddu ok mælti: Jllu heilli komtu hingat, fyrir því at ek sé nú feigð á þér, [ok með sverði mínu skal ek bana þér. En ef þú vilt gefa upp vápn þín ok neita guði þínum, ok segst yfirkominn sem þú ert, þá skal ek gefa þér líf fyrir sakir konunga dóttur, því at hon hefir árnat þér miskunnar við mik, ef þú vilt þiggja.² En Oddgeir [þakkaði honum ok bað hann taka þau³ laun er honum þœtti mestu skipta; en þó vil ek freista vápna þinna nakkvat áðr, ok segjast eigi fyrr yfirkominn en þat er.⁴ Síðan lustu þeir hesta sína með sporum, ok reið hvárr þeirra at öðrum,⁵ ok lagði hvárr til annars með spjóti, ok brustu spjótsköptin bæði⁶ í sundr, ok kom hvárgi þeirra öðrum af hesti. Síðan drógu þeir sverð sín or slíðrum, ok hjó Burnament til Oddgeirs ok⁷ af mikinn hlut hjálmi hans. En Burnament fylgdi eigi mjök höggvi sínu, en Oddgeir laut undan, ella mundi hann hafa drepit hann. En Frankismenn ok heiðingjar er [varðhald höfðu⁸ á þeim, sá athæfi þeirra ok ugðu hvárir [sínum manni.⁹ Oddgeir reiddist við högg þat, sem Burnament hafði veitt honum, ok þóttist þá vita, at hann var braustr drengur ok vápnfímr,¹⁰ freistaði hann þá sverðs síns ok [vildi vita, hve gott var at höggva með Kurtein,¹¹ ok hjó til Burnaments ok¹² af honum hjálminn allan hægra megin, svá at brúin fylgdi [í brott hjálmsbrotinu,¹³ ok dugði honum lítt Maumet í því sinni, ok nam sverðit [eigi fyrr en í mundriða staðar.¹⁴ Nú mælti Burnament: Bölvat¹⁵ verði þitt líf ok svá líkamr it sama; en aldri fann ek [þann riddara, er mér gerði fyrr stóru¹⁶ sárara en þú. Oddgeir svarar: [Skamt skal¹⁷ þér til verra, [lítt er þetta enu af öðru, ok skal þat

ok mildi guð, er skapat hefir jörð ok sjó (himin ok jörð *b*) ok alla luti, þá er á jörðunni alast undir himni, ok stýrir ok styrkir með margfaldri miskunn góðs manns vilja til framkvæmdar, en niðrar ok lægir ofmetnað ok illsku vándra manna, steyptu hinni ógorligestu reiði þinni yfir þessa mannfýlu hinn vanda Burnament, ok lát hann aldri aptr koma, nema honum sé þat til hinnar hæðiligstu höfuðskemdar ok hinnar sneypiligstu svívirðingar *B, b*.

- 1) [Nú riðr Burnament til vígvallar ok sá þegar hvar Oddgeir stóð *B, b*.
 2) [Nú segst yfirkominn, sem þú ert, ok gef upp vápn þín, því at ek vil þér líf gefa fyrir sakir Gloriant konunga dóttur, því at hon bað mik þyrma þér *B, b*. 3) þá *a*. 4) [svarar: Varla kann ek upp at gefnst at öllu úreyndu, ok munu vit prófa hversu til vill takast, því at vel má ek sjá, hversu sverð þat (þitt *b*) bítr, þó at þat sé mikit. *B, b*. 5) sem harðast *tílf. a, B, b*. 6) senn *tílf. a, B, b*. 7) *tílf. a, B*. 8) [héldu vörð *a, B, b*. 9) [um sinn mann *a*. 10) vígfímr *a*. 11) [vill nú prófa, hversu Kurteinn dugi *B, b*. 12) *tílf. a, B, b*. 13) [hjálmsbrotinu *B, b*. 14) [staðar í mundriða skjaldarins *B, b*. 15) burtskamt(!) *a*. 16) [þat sverð fyrr at mér gerði sárara *B, b*. 17) [Skjótt (Skamt *b*) man *B, b*.

gert vera í þökk við¹ Gloriant konungs dóttur, er þú ætlar unnustu þína vera skulu. Þá svarar Burnament: Ymsir skulum [vér eiga,² segir hann. Síðan hjó hann til Oddgeirs ok³ af honum⁴ nefbjörgina, ok kom þá⁵ eigi sári við hann at því sinni. Þá æpti Burnament hárri röddu ok mælti: Dauðr ertu, Oddgeir, ok er nú konungs dóttir laus frá þinni gæzlu. Oddgeir svarar: Fílsku⁶ talar þú⁷ nú, ok hjó síðan til hans á hjálminn, ok spratt⁸ sverðit af hjálminum, sem verr var, ok nam í jörðu staðar, ok [kom eigi sári við hann at því sinni.⁹ [Þá höggv Burnamend til Oddgeirs ok¹⁰ af honum allan hjálminn ok alt hárit [við svörðinu öðrum megin,¹¹ ok barg guð er eigi nam¹² djúpara, ok rann þá blóð um hann allan niðr. En hann¹³ reiddist mjök við högg þat ok hjó til Burnaments, ok klauf í sundr hjálm hans ok alt ofan í herðar ok [gékk frá¹⁴ honum dauðum. Þá mæltu heiðingjar: Nú er Burnament fallinn, en Oddgeir hefir hest hans ok sverð. Ok var þeim öllum á þessum gripum in mesta elska. Nú ferr hverr¹⁵ þeirra heim síns vegar. En Milon páfi kom þar farandi með tvær þúsundir riddara, ok gékk í móti honum¹⁶ með processíu ok hafði með sér armlegg Pétrs postula ok marga aðra helga dóma.¹⁷ Síðan tók Oddgeir höfuð Burnaments¹⁸ ok batt við [slagálar¹⁹ sér²⁰ ok reið á fund Karvels ok konungs dóttur ok færði þeim höfuðit. En þau þökkðu honum vel þá fórn.

46.²¹ Síðan gékk Karvel fyrir Ammiral konung ok sýndi honum höfuðit ok mælti svá: Herra, segir hann, tak af mér heilt ráð ok trútt, bú ferð þína sem skjótast heim til Babiloniam ok berst eigi lengr til ríkis annarra konunga, því at ek hefir því heitit fyrir mér,

¹) [ok gerðag þetta fyrir skyld *B, b.* ²) [vit (mið *B*) höggva *a, B, b.* ³) tilf. *a, B, b.* ⁴) hjálminum *B, b.* ⁵) þó *a, B, b.* ⁶) *saal. a;* filmsku *A;* mikla fólsku *B, b.* ⁷) *saal. a, B, b;* þó *A.* ⁸) hraut *a;* stökk *B, b.* ⁹) [varð hann ekki sárr *B, b.* ¹⁰) [en hinum heiðna varð þat högg jarðgengt mjök, ok hjó síðan til hans ok *a.* ¹¹) [öðrum megin með sverðinum *B, b.* ¹²) tók *B, b.* ¹³) Oddgeir *a, B, b.* ¹⁴) af *a.* ¹⁵) *saal. a;* hvárr *A.* ¹⁶) Oddgeiri *a.* ¹⁷) [féll þá Burnament dauðr til jarðar. Ok er heiðingjar litu þat urðu þeir hræddir, ok slýði síns vegar hverr. En kristnir menn æptu sigróp. *B, b.* ¹⁸) *saal. B, b;* Burnamend *A;* *B a.* ¹⁹) slagálar *a.* ²⁰) [söðui sinn, hann tók ok hest hans *B, b.* ²¹) *Dette Capitel og de övrige til Slutningen af denne Fortælling ere tagne af B, b; Cap. 46, hvormed denne Episode af Karlamagnús Saga slutter i A og a, meddeles nedenfor efter disse Haandskrifter.*

46. Síðan fór¹ Karvel til fundar við Ammiral konung ok færði honum höfuðit, ok mælti síðan: Þat er mitt ráð, herra, segir hann, at vér farim [heim til ríkis várs ok landa, ok berjumst² eigi lengr til annarra konunga ríkis,

¹) reið *a.* ²) [til landa várra ok síðan heim til ríkis várs, ok berizt *a.*

sem ek man efna, at ek skal aldri berjast móti Karlamagnúsi konungi eðr mönnum hans. En á hvern konung annan sem þú vill herja, þá bjóðumst ek til¹ með mína menn. En ef þú vill eigi hlýða mínum ráðum, man ek fara til Karlamagnús konungs með alt þat fólk er mér vill fylgja, ok munu vér þá allir samt herja á þik, ok létta eigi fyrr en vér fáim aptr unnit Rómaborg ok lagt undir hann alt [Babilonia ríki.² Þá svarar Ammiral konungr: Karvel, segir hann, þú þarst eigi at mæla svá ákalliga, því at ek vil³ þínum ráðum fylgja við⁴ alla luti, ok ek sé þat at þú ert mér öruggur í alla staði, en ek bið þess aldri boetr, ef þú ferr brott frá mér. Þá mælti Karvel: Þess vil ek biðja, segir hann, attu gef⁵ Oddgeiri danska leyfi at fara til Karlamagnús konungs við vináttu þinni, ok leys hann vel af hendi með góðum gjöfum ok gersemum, sem vert er, því at hann hefir unnit þér mikla sœmd ok gæfusamliga, er hann rendi þessu enu illa ráði, er⁶ þú skyldir gefa dóttur þína Gloriant hinum vanda gerningamanni. Þá lét Ammiral konungr fjóra úlfalda klyfjaða⁷ af allskonar gersimum bæði af hinum dýrustu perlum ok hinum ágætligustu náttúrusteinum, ok gaf Oddgeiri, ok bað konungr hann fara í sínu leyfi hvert er hann vildi. Oddgeir þakkaði konungi vel gjafir sínar, ok bað nú hvern þeirra annan vel fara.⁸ Síðan gékk Oddgeir til Gloriant konungs dóttur ok tók af henni lof til brott-

¹) þess tilf. b. ²) [Serkland b. ³) tilf. b. ⁴) um b. ⁵) gefir b. ⁶) at b. ⁷) klyfja b. ⁸) lifa b.

því at skjótt segi ok yðr mína ætlan, at aldri eigum vér síðan orrostu í móti Karlamagnúsi konungi. En á hvert land annat,¹ sem þér vilit fara með herskildi, þá bjóðumst ek til með mínum mönnum. [Þess vil ek biðja ok,² at þú gefir Oddgeiri grið³ ok leyfi at fara heim til Karlamagnús konungs ok með vináttu yðra, ok leys hann vel af hendi sem góðan dreng skyldi með gjöfum ok góðum gersimum. En Ammiral konungr hlýddi öllum orðum þessum, [at hann leysti Oddgeir vel af hendi með sœmiligum gjöfum.⁴ Síðan gerði Karvel för Oddgeirs í brott sœmiliga⁵ ok heilsaði⁶ vel ok kurteisliga Ammiral konungi. En Karvel ok [konungs dóttir gæddu Oddgeir mörgum góðum gersimum.⁷ Síðan fór Karvel með Oddgeiri ok fann Karlamagnús konung ok tók af honum leyfi ok vináttu ok öllum hans mönnum, ok hafði þó umfram⁸ góðar gjafir ok margar gersimar. [Eptir þetta sneri Ammiral konungr heim aptr til Babilonar með öllum her sínum, ok er ekki getið at þeir Karlamagnús konungr hafi optar orrostur áttar, svá at í þessi sögu sé ritað. En Karlamagnús konungr fór heim til Frakklands, þá er hann hafði síðat ok í lag fært Rómariki eptir þann mikla liernað sem áðr hafði þar á legit um stundar sakir, ok sat þá í náðum nokkura stund. Fellr hér lykt á annan þátt sögu Karlamagnús konungs.⁹

¹) annarra a. ²) [Nú vil ek biðja þik þess er vera skal a. ³) gang a. ⁴) [mpt. a. ⁵) í friði a. ⁶) hann tilf. a. ⁷) [Oddgeir skildust með vináttu, ok gáfu þau konungs dóttir honum sœmiligar gjafir, ok svá Ammiral konungr. q. ⁸) aðrar tilf. a. ⁹) [mpt. a.

ferðar, en hon gaf honum góðar gjafir. En eptir þat fóru þeir Oddgeir ok Karvel á fund Karlamagnús konungs. Þá lét Milon páfi gera processíu¹ á móti Oddgeiri með helgum dómum ok lofsöngum ok² gékk á móti honum allr herra Karlamagnús konungs, ok leiddu þeir hann pávinn ok Karlamagnús konungr heim til landtjalda sinna.

47. Þá tók Milun páfi at telja trú fyrir Karveli³ konungi, ok ræddi þar um mörgum förgum orðum. En þá er páflinn lauk sinni ræðu, þá svaraði Karvel á þessa leið: Þú hefir mælt sagt erindi ok snjalt, ok sé ek at mikil náttúra fylgir yðr kristnum mönnum, ok veit ek at átrúnaðr yðarr er bæði betri ok segri ok hreinligri ok⁴ betra krapti en várr átrúnaðr, ok man ek því ávalt vera vinn kristinna manna, þar⁵ sem ek em staddr. En með því at ek [hefi þat nafn í sið várr borit, at ek⁶ hefir drengir verit kallaðr,⁷ þá þurfi þér eigi trú yðra at telja fyrir mér, [ok ek veit áðr,⁸ at [sú er⁹ betri. En þó vil ek eigi at svá litlu leggja drengskap minn at ganga af hendi Ammiral konungi ok neita Maumet guði mínum, sem¹⁰ bæði hefir faðir minn ok allir frændr mínir trúat á, ok með því at ek hefi¹¹ mælt, at ek skal engum manni bregðast fyrr í¹² vináttu, þá sýnist mér at þat man eigi vel sama, at ek bregðist¹³ guði mínu,¹⁴ þó at ek viti annan meira ok mátkara en hann. En þat er mælt með oss, at þat þikki drengs bót vera, at maðr sé þeim í liðsinni sem¹⁵ minna má, ok [fyrr vil ek segja yðr it sanna til í einu orði, svá sem mér er gefit,¹⁶ þá man ek heldr láta brenna mik í eldi kvikvan¹⁷, en ek vilja neita Maumet guði mínum ok Ammiral konungi.

48. En þá¹⁸ er þeir töluðust þetta við, þá kom maðr hlaupandi, ok var honum gefit orlof at ríða¹⁹ fram, því at þeir sá, at hann var eyrendamaðr. Hann gékk þegar til tjalds²⁰ þess er Karlamagnús konungr var inni. Hann var spurðr tíðenda, en hann spurði hvar Karvel væri. Þá var honum sagt. Hann²¹ gékk þá inn í landtjald ok þangat sem Karvel var, ok bar honum kveðju Gloriant konungs dóttur ok fékk honum bréf í hendr, en hann braut þegar inn siglit ok las bréfit. En þat sagði svá: Hinum kurteisa konungi Karveli vin sínum sendir Gloriant dóttir Ammirals konungs allra góða kveðju með fullkominni ástsemd. Síðan er þit Oddgeir förut á brott héðan, þá hefir oss at hendi borit²² bráðlig úgipta ok margföld öfundar áhyggja af svikafullri flærð konungs af Cordes ok þeirra er

¹) processionem b. ²) saal. b; a B. ³) Karvel b. ⁴) af tilf. b. ⁵) hvar b. ⁶) [mgl. b. ⁷) í várrum löndum tilf. b. ⁸) [en veit ek þó b. ⁹) saal. b; þeir eru B. ¹⁰) þeim er b. ¹¹) þat tilf. b. ¹²) tilf. b. ¹³) bregðumst b. ¹⁴) mínum b. ¹⁵) er b. ¹⁶) [skjótt at segja yðr með einu orði b. ¹⁷) kvikan b. ¹⁸) í því b. ¹⁹) fara b. ²⁰) landtjalds b. ²¹) saal. b; þá B. ²²) komit b.

í ráðum hafa verit með honum um úráð þat er þeir hafa lengi á legit. En nú er at fullkominni framkvæmd orðit,¹ því at á hinn fyrstu nátt er þit Oddgeir várut á brott farnir, þá fóru þeir með öllum her sínum [til herbergis þess,² er inni var Ammiral konungr faðir minn³ ok svaf, ok⁴ brutu upp hurðir⁵ ok drápu konunginn ok alla þá menn er inni váru. En ek var höndum tekin ok em ek nú í valdi Feridans konungs af Cordes, ok búa þeir nú ferð sína hvern dag ok ætla heim⁶ til fóstrlanda sinna með þessu herfangi, er þeir hafa nú fengit. En ef þú hefir eigi gleymt nafni [Gloriant konungs dóttur,⁷ þá vil ek þess [nú biðja þik,⁸ at þú skyndir⁹ ferð þinni sem mest, því at þat veit hinn máttugi Maumet, at ek vil heldr vera höggvin á háls með hvössu sverði, en ek [vilja annan mann eiga¹⁰ en þik. Ok svá [mjök þori ek at mæla,¹¹ at fyrr skal öll skepna ganga á móti náttúru sinni en ek skyli þér hafna. Lifit¹² vel. En er hann hafði lesit bréfit, þá gerðist¹³ hann harla¹⁴ litverpr. En Oddgeir var þá nær staddr ok spurði hvat hann hefði¹⁵ tíðenda frétt. En hann sagði slíkt sem [hann hafði af bréfinu lesit.¹⁶ Þá mælti Oddgeir: Félagi, segir hann, ver eigi úglaðr, [fyrir þá sök at¹⁷ ek man heita þér því, sem ek skal efna, at ek man eigi fyrr mat minn eta, en [annathvart er at þessar skemdar verðr¹⁸ hefnt, ella bíða ek bana. Þar var ok þá viðstaddr Karlot konungs son ok mælti til Oddgeirs á þessa leið: Þess¹⁹ sver ek við trú mína ok fyrir enn helga Dionisium í Frakklandi, at ek skal fylgja þér í þessa ferð ok eigi við²⁰ skiljast, meðan líf er í brjósti mér ok báðum okkr. En Karvel þakkaði þeim vel orð sín, ok gékk síðan til Karlamagnús konungs ok sagði honum tíðendin.

49. En konungr bauð honum at fara við allan her sinn at hefna þessar svívirðingar. [Þá svarar Karvel því, at verðr seint²¹ at þessa svá margan mann ok mikinn her, ok megu vér þat eigi fyrir þeim²² sökum, at Oddgeir hefir þat mælt, at hann skal eigi fyrr mat eta en þessa er hefnt. En nú vil ek fara í þínu leyfi, ok Karlot son þinn, ok ætla ek annathvart at oss muni auðit verða [við gæfu þína²³ at hefna þessa, eðr ella mian ekki af verða hefndinni, því at mik dreymdi í nátt, at ek skyta örum 3 til Rómaborgar, ok þótti mér sem allar kœmi niðr í enn hæsta turn er á var húsi því, er Feridans²⁴ konungr var²⁵ inni ok allir hinir ríkustu menn hans,

1) *saal. b.*; framkvæmdit *B.* 2) [í herbergi þat *b.* 3) hann lá tilf. *b.* 4) þeir *b.* 5) hurðina *b.* 6) á leið tilf. *b.* 7) [mínu *b.* 8) [*saal. b.*; um biðja *B.* 9) skundir *b.* 10) [eiga annan mann *b.* 11) [vil ek segja *b.* 12) Lif *b.* 13) varð *b.* 14) harðla *b.* 15) hafði *b.* 16) [á bréfinu stóð *b.* 17) [mgl. *b.* 18) [þessa er *b.* 19) þat *b.* 20) þik tilf. *b.* 21) [Karvel þakkaði konungi vel boð sitt, en segir þó seint *b.* 22) *saal. b.*; beina *B.* 23) [með gæfu þinni *b.* 24) Feridan *b.* 25) tilf. *b.*

ok sýndist mér svá sem eldr kæmi upp eptir, þar sem örvarnar höfðu niðr komit, ok vaknaða ek í því at logi¹ lék yfir öllum húsum; ok veit ek fyrir² því at þar munum vér 3 vera við³ þínum ráðum ok koma þeim eldi á þá, er þeim man at fullu vinnast.⁴ [Nú lagði konungr þat ráð til, at svá skyldi vera⁵ sem hann vildi. [En nú er at segja frá því, at þeir búast⁶ Oddgeir ok Karvel ok Karlot, ok [þarf ekki at segja frá búnaði þeirra nema þat, at svá bar búnaðr þeirra af annarra manna búnaði sem þeir váru framar ok hraustari⁷ en aðrir menn þeir er í þann tíma váru í veröldunni.

50. Nú ríða þeir leiðar sinnar ok höfðu eigi meira lið með sér en 3 skjaldsveina. Ok er nú ekki sagt frá ferð þeirra fyrr en þeir koma at skógi einum; þá kom þar maðr hlaupandi á móti þeim, sá var riddari einn af liði Karvels konungs. En hann [var sárr mjök, ok sá þeir þegar, at hann⁸ var nýkominn or bardaga.⁹ [Þeir spurðu hann tíðenda eða hvaðan hann kæmi eðr hví hann¹⁰ væri svá búinn.¹¹ En hann sagði at Ammiral konungr var fallinn en konungs dóttir í valdi Feridans konungs af Cordes. En þá er Danamunt son Ammirals konungs varð varr við,¹² þá samnaði hann liði, ok váru vér þar allir þínir menn með honum ok fórum at þeim. En þeir urðu þegar varir við oss ok riðu á móti með öllum her sínum, ok tókum vér þegar at berjast í morgin er¹³ vígljóst var, ok var þá fallinn meir en helmingr af váru liði, en ek flýða undan, en Danamunt var sárr mjök. En nú skundit¹⁴ ferð yðvarri, ef þér vilit [nökkurri hjálp at þeim¹⁵ koma, er þar eru staddir. Síðan vísar hann þeim til hvar bardaginn var. Ok þegar er hann hafði þetta mælt, þá féll hann af hestinum ok kom dauðr á jörð. Þá mælti Karvel: Fyrir sakir [slíks manns¹⁶ fékk ek mikla sæmd af Ammiral konungi. Nú ríða¹⁷ þeir ákafliga ok létta eigi fyrr en þeir kómu þar sem bardaginn var.¹⁸ Ok [er svá sagt, at riðu¹⁹ þegar fram í her heiðingja ok tóku sér þar stað allir samt ok feldu á lítilli stundu svá mikinn fjölda af þeim, at þat mundi útrúligt þikja, [ef talit væri.²⁰ En þegar er Danamunt varð varr við sína menn, þá eggjaði hann herinn²¹ ákafliga, ok varð þá hinn harðasti bardagi, féll nú²² af hvárraþveggja liði ok þó fleira af Feridans²³ konungi.

¹⁾ eldr logandi b. ²⁾ af b. ³⁾ með b. ⁴⁾ vinna b. ⁵⁾ [Konungr bað Karvel svá með fara b. ⁶⁾ [Nú búast þeir b. ⁷⁾ [þar svá búnaðr þeirra af annarra manna búnaði sem þeir váru framar b. ⁸⁾ [mgl. b. ⁹⁾ ok sárr mjök tilf. b. ¹⁰⁾ [saal. b.; Karvel segir hann til bæði hvaðan hann kæmi eðr hann B. ¹¹⁾ leikinn b. ¹²⁾ svikin tilf. b. ¹³⁾ saal. b.; ok B. ¹⁴⁾ þér tilf. b. ¹⁵⁾ [þeim at nökkurri hjálp b. ¹⁶⁾ [slíkra manna b. ¹⁷⁾ saal. b.; reða B. ¹⁸⁾ hafði verit b. ¹⁹⁾ [hleyptu b. ²⁰⁾ [mgl. b. ²¹⁾ hina b. ²²⁾ mikit tilf. b. ²³⁾ Feridan b.

Maðr hét Jakomin¹ hann var æzkaðr² af Damasko borg, ok var [mælt, at engi væri betri³ riddari í allri Damasko. En þessi maðr hafði fyrstr⁴ allra manna borit vápn á Ammiral konung, ok hann hefir þat mælt, at hann skal aldri renna fyrir einum, hann á 2 syni⁵ ok heitir annarr Þoilos⁶ en annarr Zabulon, þeir váru báðir harðir⁷ ok illir viðreignar.

51. Þat er nú at segja, at Jaskomin kom at ríðandi, þar sem fyrir var Oddgeir,⁸ ok lagði til hans spjóti. En Oddgeir brá fyrir⁹ skildi, ok gékk í sundr spjótskaptit í skildinum. Þá lagði Oddgeir til hans ok í gegnum skjöld hans ok brynju, ok svá at á hol gékk kesjan. En Þoilus¹⁰ son hans var nær staddr ok hjó til Oddgeirs ok klauf fjórðunginn af skildi hans ok í sundr spjótit.¹¹ Þá sá Karvel þetta, ok sneri at hesti sínum ok hjó til Þoilis¹² ok kom á öxlina hægri, svá [af fauk¹³ höndin, en sverðit rendi ofan með síðunni ok kom á fótinn fyrir ofan kné, ok tók¹⁴ þar af. En þá féll Þoilis¹⁵ af hesti sínum ok stóð aldri upp síðan. Nú kom Zabulon þar at ok sá, at faðir hans var særðr mjök en bróðir hans drepinn, þá hjó hann til Karvels. En Karlot konungs son var þar nær staddr at baki honum [ok hjó á höndina, þá er hann reiddi upp sverðit, ok beit af höndina,¹⁶ en Zabulon kom eigi sári á hann.¹⁷ En Jaskomin sat á hesti sínum, því at hann var sárr mjök. Hann sér nú á úfarir sona sinna, ok er þat sagt, at hann hjó til Karvels ok klauf sundr allan skjöld hans, ok sverðit hljóp í lær honum, ok varð Karvel¹⁸ sárr mjök. Þá hjó Oddgeir til hans,¹⁹ ok kom á hálsinn, svá at af beit²⁰ höfuðit bæði af honum ok svá af hestinum, er hann sat á, ok mælti: Vesöl vanmenna, segir hann, hvaðan kom þér svá mikil dirfð, at þú þorðir at bera vápn þín á móti mér. Nú er Zabulon einn eptir af þeim 3²¹ feðgum, ok veik þá undan ok þangat til sem Feridans²² konungr var fyrir, ok sagði honum fall föður síns ok bróður.

52. [Sá maðr er nú til nefndr er Svef heitir, hann er æzkaðr af landi því er heitir Montagandim, hann er náfrændi Feridans konungs²³ ok merkismaðr hans. Svef mælti til Zabulons á þessa leið: Gnægri höfðu þér frændr kávisi²⁴ ok lutdeilni, segir hann, en drengskap ok hreysti, ok kom sjá svívirðing yðr til handa mörgum dögum síðar en líkligt var, ok veit ek þat víst, ef Feridans konungr hefði

¹⁾ Jaskomin b. ²⁾ ættaðr b. ³⁾ [hann kallaðr beztr b. ⁴⁾ saal. b; fyrskt B. ⁵⁾ sonu b. ⁶⁾ Zoilas b. ⁷⁾ menn tilf. b. ⁸⁾ danski tilf. b. ⁹⁾ við b. ¹⁰⁾ Zoilas b. ¹¹⁾ skjótskapt hans b. ¹²⁾ Zoilas b. ¹³⁾ [at af gékk b. ¹⁴⁾ tilf. b. ¹⁵⁾ Zoilas b. ¹⁶⁾ [þá er hann reiddi upp sverðit, ok í því hjó hann af honum höndina b. ¹⁷⁾ Karvel b. ¹⁸⁾ Karlot b. ¹⁹⁾ Jaskomin b. ²⁰⁾ fauk b. ²¹⁾ mgl. b. ²²⁾ Feridan b. ²³⁾ [Svef konungr, er fyrr var getit, var náfrændi Feridan konungs af Cordes b. ²⁴⁾ saal. ogsaa b.

eigi svá mikla virðing á yðr lagt, at fyrir löngu skylda ek hafa gert yðr þá skömm, at sjá væri enkis¹ verð hjá, er nú hafi þér fengit, því at þér váru² fullir flærða ok svika ok undirhyggju, illsku ok údáða. Þá svarar Zabulon: Svei verði oflangri tungu ok skemdarfullu höfði! hvar keyptir þú þér þá dirfð, er þú þorðir slíkt at mæla við oss frændr; því at þú veizt þat á þik, at fánýtri maðr fæðist aldri á jarðríki en³ þú ert, bæði⁴ illr raunar ok ásýndar, þú ert huglauss ok hjartablaðr, údyggr ok illgjarn, svikall ok sárórðr, fláráðr ok flærðsamr, ok á alla vega samankallaðr⁵ af hinum herfligstu höfuðskömmum,⁶ ok [veiztu þat at þú þorðir aldri⁷ slíkt at mæla, meðan vér várum allir frændr heilir ok vápnfœrir, sem þú mæltir nú um hríð. Þá segir⁸ Sveg: Verða ek slíkr sem þú, ef ek hefni þér eigi þessarar orða. Ok þá hjó Sveg til Zabulons, ok kom á [háls honum⁹ ok beit nálíga af höfuðit. Þá mælti Feridans konungr: Mikinn skaða hefir þú nú gert mér, Sveg, segir hann, ok ef þú boetir mér þetta eigi með nökkuru snildarverki, þá skaltu aldri bera merki mitt síðan. Þá svarar Sveg: Ok eigi er ek verðr yðvart merki at bera, ef ek boeti eigi þetta, svá at þér líki vel. Nú er þar ákafr bardagi, ok féll mart af hvárumtveggjum, en þó eru¹⁰ þeir auð kendir Oddgeir [ok hans félagar.¹¹

53. En nú er at segja frá Sveg, at hann ríðr fram þar til er hann mœtti¹² Danamunt¹³ konungs syni. En þegar er þeir mœttust, þá lagði Sveg til Danamunt með spjóti, en Danamunt¹⁴ brá fyrir sik skildi ok varð ekki sárr at því sinni. Danamunt hjó þá til Svefs¹⁵ [svá hart, at sverðit gékk í sundr undir hjaltinu fremra í hjálmnum. En¹⁶ Sveg varð ekki sárr at því sinni. Þá mælti Sveg: Nú hjóttu í hönd mér merki Feridans konungs. Eptir þat hjó Sveg til Danamunt ok klauf allan hjálm hans [ok höfuð,¹⁷ svá at í tönnum nam staðar. Þá cepti Sveg hátt ok mælti: Sækjum nú fram vaskliga, fallinn er Danamunt konungs son. En¹⁸ Karvel heyrði óp hans ok skildi hvat hann mælti, þá segir Karvel:¹⁹ Vili eigi²⁰ Maumet guð minn, at ek njóta Gloriant konungs dóttur, ef ek skal eigi hefna bróður hennar. Ok veik þá hesti sínum at Sveg ok kallaði á hann ok mælti: Ef þú hefir heldr karlmanns náttúru en konu, þá bíð þú Sveg. En hann sneri undan ok þangat til sem fyrir var Feridans konungr. Þá hjó Karvel eptir honum ok náði eigi til hans ok kom á hömina

¹⁾ engis *b.* ²⁾ *saal. b.*; væri *B.* ³⁾ svá sem *tilf. b.* ⁴⁾ ertu *tilf. b.* ⁵⁾ samanballaðr *b.*

⁶⁾ höfuðklækjum *b.* ⁷⁾ [aldri þorðir þú *b.* ⁸⁾ svarar *b.* ⁹⁾ [hálsinn *b.*

¹⁰⁾ váru *l.* ¹¹⁾ [Karlót ok Karvel *b.* ¹²⁾ mœtir *b.* ¹³⁾ *saal. b.*; Danumt *B.*

saal. ogsaa senere. ¹⁴⁾ hann *b.* ¹⁵⁾ Sveg *b.* ¹⁶⁾ [í hjálminn svá hart, at

sverðit gékk í sundr undir fremra hjáltinu, ok *b.* ¹⁷⁾ [*mgf. b.* ¹⁸⁾ er *tilf. b.*

¹⁹⁾ hann svá *b.* ²⁰⁾ *tilf. b.*

hestinum, svá at hann féll undir honum. En Karvel lét þá skamt höggva á millum, ok létti eigi fyrr en hann gékk af Svef dauðum.

54. En nú er at segja af Oddgeiri danska. Hann sitr nú á hesti sínum ok ríðr nú at Feridans konungi, en konungr á móti honum, ok börðust þeir lengi svá, at hvárgi kom sári á annan, því at konungr var allgóðr riddari. Þá mælti Oddgeir: Annathvært er nú, at þú ert eigi svá góðr kosti Kurtein,¹ sem Karvel sagði, eða ella hefir ek ekki trútt² at fylgt hér til, svá sem ek hefi söng á, enda skal nú reynt verða, hvárt heldr er. Þá hjó Oddgeir til Feridans konungs ok klauf hann í sundr í miðju, svá at í söðlinum nam staðar. Þá mælti Oddgeir: Þess var ván, segir hann, at eigi mundi Karvel þetta sverð borit hafa, nema hann vissi at bíta kynni. En er konungr var fallinn, þá flýði allr herrinn undan, sá er honum hafði fylgt.³ En Karvel [mælti, at ekki skyldi⁴ reka flóttann, því at þetta er⁵ alt [mínir menn ok várir,⁶ ok allr sá herr er fylgt hefir Danamunt konungs syni. Þá snerust⁷ til þeirra Oddgeirs ok Karvels allir þeir sem grið vildu hafa. Ok ríða þeir nú til kastala þess, er Gloriant konungs dóttir var [læst í,⁸ ok brutu upp þegar kastalann ok tóku hana þaðan á brott. En síðan ríðu þeir inn í borgina, ok gékk þá til handa Karvel allr herr Feridans konungs. Þá gaf Karvel þeim Oddgeiri ok Karlot margar gjafir enn [á nýjan leik,⁹ ok svá Gloriant konungs dóttir, ok fara þeir við þat aptr til Karlamagnús konungs. En nú býr Karvel ferð sína ok fór með her sinn út á Púl, ok svá út yfir haf þar til er hann kom í Babiloniam, ok var þar til konungs tekinn, ok er mikil konungaætt [frá Karvel komin ok¹⁰ Gloriant konungs dóttur. En þeir Oddgeir ok Karlot fóru aptr til Parísborgar í Frakkland með Karlamagnúsi konungi, ok var Oddgeir merkismaðr hans æ meðan [hann lifði ok konungr, ok eru margar aðrar sögur frá Oddgeiri. En vér lúkum hér nú þessarri sögu.¹¹

1) Kurteinn b. 2) mgl. b. 3) [mgl. b. 4) [bað eigi b. 5) eru b. 6) [várir menn b. 7) saal. b; snýst B. 8) [inni læst b. 9) [af nýju b. 10) [komin frá þeim b. 11) [þeir lifðu báðir, ok er hann því jafnan við sögu Karlamagnús konungs. En nú lúkum vér hér þessum þætti b.

FIORDI PARTR KARLAMAGNÚS SÖGU AF AGULANDO KÖNUNGI.

nafni dróttins várs Jesu Krists¹ byrjar hér einn part sögu hins frægasta herra Karlamagnús keisara sonar Pippins Frakka konungs, í hverjum greiniliga segir, hversu sagðr keisari Karlamagnús frjálsaði² meðr guðligu fulltingi ok árnaðarorði sæls³ Jakobi Hispaniam ok Galiciam af valdi Saracenorum ok Affrikanorum. En fyrir því frelsti guð með styrkum armlegg Hispaniam, at þat ríki hafði hann fyrirætlat til einsligrar ok ævinligrar virðingar sínum signaða vin Jacobo postola Jóns bróður. Ok meðr því at herra Karlamagnús bauð mikiliga, at þau frægðarverk er guð virðist á hans tímum vinna fyrir sína miskunn ok drengiliga framgöngu kristinna manna, skyldu minniliga haldast guði til lofs ok dýrðar ok öllum eptirkomandum mönnum í veröldina til sannrar kynningar ok dagligrar skemtanar, skrifaði af frjálsing Hispanie hinn heimuligsti keisarans vin ágætr herra Turpin Rensborgar erkibyskup. Váttar byskupinn í því bréfi er hann skrifar til Leofrandum decanum Achisborgar sik hafa verit nálægan þeim stórtáknum, er guð opinberliga [framdi fyrir⁴ sínum lýð fyrir böen ok verðleika blezaðs Jacobi, hvert byskupsins bréf heldr þvílíkan framburð sem hér fylgir.

Turpin meðr guðs miskunn faðir ok forstjóri Renensis kristni, ok samfélagi hins fræga herra Karoli Magni, sendir Leofrando Achisborgar decano ástsamliga kveðju guðs sonar Jesu Krists. Meðr því at þér gerðut mér orð þann tíma sem ek var staddr nokkut sjúkr

¹) In nomine domini b. *Du Fortællingen om Agulandus er meget afvigende i de to Recensioner Aa og Bb, er det nødvendigt at' give hver for sig; og da Aa paa Grund af udrevne Blade paa enkelte Steder er defekt, meddeles Recensionen Bb som fuldstændig først.* ²) frelsaði b. ³) sæla b. ⁴) [sýndi b.

af sárum í borginni Vehenna, at ek mundi skilvísliga skrifa, hversu hinn völdugasti herra Karlamagnús vann Hispaniam undan valdi Saracenorum, en sakir þess at ek var þann tíma nökkut tálmaðr, hvar fyrir ek þóttist eigi mega yðvarn bænastað fullgera, þá minnst ek nú þessa verks fyrst fyrir guðs skyld í himinríki sæmd ok æru heilags Jacobi hverium einkanliga til heyrir þetta efni til ævinligrar frægðar Karlamagnúsi keisara. Ok fyrir því at ek skil yðra góðfýsi þessa beiða sakir ástar við guð, elsku við Jacobum postola, kærleiks við keisarann, set ek í upphafi minnar framsagnar með hvílkum hætti þetta efni byrjaðist, þar næst greinandi nefniliga sérhverja atburði, er á þeim tíma gerðust in Hispania, ok þau frægðarfullu stórmerki er guð dróttinn opinberaði til styrkingar sinni kristni, þar með þann lofsamliga sigr er keisaranum veittist á guðs úvinum ok sínum, þó at með stórri mœðu ok blóðs úthellingu sinna manna, ok þau dygdaverk sem keisarin framdi guði til heiðrs ok æru við hinn signaða Jacobum postola í uppsmiði kirkna ok heilagra munklífa, þau fjórtán ár er hann dvaldist in Hispaniis, ok þá hluti sem ek sjálf sá mínum augum sendir ek yðrum félagskap letri samsetta. En þar sem þér skrifaðut, at þeir hlutir sem fram fóru miðil¹ kristinna manna ok heiðinna in Galicia finnast² eigi fylliliga skrifaðir í þeim annál er liggr í staðnum Sendine, má þat vel til bera, at sá sem sagðan annál hefir samsett, væri eigi nálægr þeim hlutum er þar gerðust, ok eigi heyrst svá skilríkra manna framburð þaðan af sem honum þótti eptir skrifanda; en ek væntir guði til sjánda, at eigi muni minn þessi framburðr við sagðan annál discordera. Gæti yðvar sannr guð ok styrki yðvarn mátt ok góðan vilja. Svá segir Turpin erkibyskup byrjandi þessu næst sinn framburð af greindu efni.

Ágætr postoli dróttins virðuligr Jacobus son Zebedei predikaði fyrstr guðs eyrendi vestr in Hispaniis, birtandi³ dimmum hugskotum skært ljós sannrar trúar, en mikill harðleiki ok stírðr langrar úvenju landsmanna skipaðist lítt til mýkingar fyrir postolans áminning, einkannliga sakir þess at allir ríkisins mestháttar menn risu snarpliga móti sinni sáluhjálp meðr öllu fyrirlítandi hans kenning. Ok meðr því at háleitr guðs ástvin Jacobus skilr sitt starf ok mœðu öðlast lítinn ávöxt í þann punkt, vendir hann aptr meðr sínum lærisveinum til sinnar fósturjarðar, þat er Jórsalaland, þess eyrendis at fylla þar með guðs vilja sagan sigr dýrðarfulls píslarvættis⁴ fyrir harðan grimleik hatrsamra Gyðinga, þolandi fyrir guðs ást'sáran dauða meðr þínu snarpeggjaðs sverðs undir glœpafullum konungi Herode Agrippa. En at fylldum postolans sigri leiddi guð dróttinn hans helgasta líkam

¹) millum b, her og senere. ²) finnast b. ³) þar tilf. b. ⁴) píslarvættis b.

meðr sjau lærisveinum mjök stórmerkiliga brott af Jórsölum¹ fram til Hispanias, skipandi svá með sínu einvaldi, at sú hin sama þjóð, sem fyrr hafnaði sætri² kenning postolans lifanda, skyldi nú við taka sannri hjálp fyrir nálægð hans andaðs líkama, ok at þau lönd ok ríki sem postolinn merkti sér meðr líkamligri návistu,³ skyldu hans vera, svá lengi sem veröldin byggist. Ok fagrliga fylgist sannleiksins fyrirætlan, því at guðs miskunn samvinnandi háleitisjartegnum Jacobi meðr hjálpsamligri predikan hans lærisveina snerust allar hálfur Hispanie til kristiligrar trúar heiðrandi meðr allri sœmd guðs vinar líkama ok fagrliga leiddu í þeim stað er landsmenn kölluðu [á þeim⁴ tíma Librarum Domini en nú nefnist Compostella. Blómgaðist síðan vel ok fagrliga heilög trúa in Hispaniis um langa⁵ tíma, þar til at guðrækir Saraceni ok Moabite hermannliga⁶ grimmaðust með ránum ok manndrápum upp á fyrr greind ríki, brennandi bæði⁷ borgir ok kastala, niðr brjótandi kirkjur ok aðra heilaga staði, hvern mann drepanði er eigi vildi⁸ neita sínum guði, ok svá görsamliga eyddu þeir sjándans limir heilagri kristni, at nær fannst sá engi staðr í þeim heróðum, er sönnnum guði veitti [makliga sœmd⁹ ok hans signaða vin Jacobo, héldu Saraceni Hispanias undir sínu svívirðiligu valdi alt fram á ofanverða daga Karoli Magni, ok sakir þessar fúlastu þoku er á þeim tímum yfirgnæfði öllum fyrrgreindum löndum ok upp gékk af þeirri guðrækiligu þjónostu er hvervitna dagliga framdist í herfligri fágan bölvaðra skurgoða¹⁰ fálust bjartir geislar skínanda gimsteins, þat er ágæt frægð ok jartegna blóm¹¹ heilags Jacobi, hverr mætari er hverjum veraldligum thesaur ok á þeirri jörðu hvíldist bæði lágt ok leyniliga, svá lengi sem guðlig¹² forsjá skipaði. Nú er um runnit með skömmu máli, hversu bölvaðir Saraceni féngu vald yfir Hispanie ok Galicie, því byrjar hér næst greina meðr hverri atferð almáttigr guð sníðr brott þyrna meðr illgresi af akri síns elskuligasta vinar virðuligs Jacobi.

1. Með því at hinn frægasti herra er verit hefir á Norðrlöndum Karolus Magnus, hverr fyrstr allra Frakka konunga hélt rómverskan keisaradóm, mundi hafa mörg lönd ok stór konungaríki in Italia lagt undir sik meðr herskildi, Angliam, Franciam, Þýverskuna, Burgundiam, Lotaringiam ok önnur fleiri er liggja miðil tveggja sjófa, þar með útalligar borgir á valdi Saracenorum undirokat rómverskan keisara, þá hugðist hann létta hernaði en taka hvíld eptir mikit erfiði ok hætta eigi lengr sér ok sínum mönnum í orrostum ok úfriði. Nú sem keisarin hefir sagða ætlan staðfesta með sínu hjarta, gefr

¹⁾ saal. b; Afsolum B. ²⁾ saal. b; sæta B. ³⁾ návist b. ⁴⁾ [í þann b. ⁵⁾ langan b. ⁶⁾ saal. b; harmanliga B. ⁷⁾ saal. b; beyi B. ⁸⁾ saal. b; vildu B. ⁹⁾ [makligt lof b. ¹⁰⁾ skurgoða b. ¹¹⁾ blómi b. ¹²⁾ guðs b.

honum líta á nökkurri nátt útganganda af sinni sæng einn stjörnuveg undarligs mikilleika, hverr upp ríss af sjó Frisie ok veittist miðil¹ Theothoniam ok Galliam, Jtalian ok Akvitanium, ok síðan rétta leið yfir Gaskuniam, Baldam ok Nafariam alt vestr til Hispaniam ok Galiciam. Herra Karlamagnús sem hann sér greindan stjörnugang² optliga um nætr, hugsar sem vitr maðr, at svá³ sjaldsénn hlutr muni hafa nökkut mikit at⁴ merkja. Ok sem hann studerar optliga af þessu efni, birtist honum eina nátt í svefni virðuligr maðr fagrliga klæddr með hjartri ásjanu ok blíðu viðbragði, hverr til keisarans talar meðr kærligum orðum svá segjandi: Son minn sæti, segir hann, hvat gerir þú? Keisarin sem hann heyrir sik svá vel kvaddan með svá blíðu orðtaki, virðist meðr engum hætti þegjandi í móti, hvar fyrir hann svarar: Hverr ertu, góði herra, er mik kveðr svá kærliga.⁵ Fríði maðr svarar: Ek em Jacobus postoli fóstrson herrar Jesu Krists, son Zebedei, bróðir Johannis evangeliste. Mik kallaði Jesus son heilagrar Marie meyjar til sín á sjó Galilee fyrir sína úmræðiliga mildi, en Herodes hinn úmildasti konungr lét hálshöggva mik með sverði. Líkami minn liggr in Hispaniis flestum mönnum úkunnigr í hálfum Galicie, hver ríki nú haldast undir háðugligu⁶ valdi Sarcenorum ok Moabitarum. En mjök þiki mér undarligt, er þú frelsar eigi land mitt af þeirra valdi, svá mörg ríki borgir ok bæi sem þú hefir undir aflat rómverska kristni. Ok⁷ því skaltu vita,⁸ at svá sem guð hefir gert þik völdugara en nökkurn konung í veröldu, svá hefir hann ok skipat þik til þess at frjálsa eign mína undan heiðnum þjóðum, at þar fyrir takir þú hjarta kórónu eilífrar dýrðar. Þat hefir ok sýnt sá stjörnuveg er þér birtist, at þú munt fara af þessum löndum með þinn mikla her fram til Hispanias ok eyða þeirri vándu þjóð ok leysa þau lönd af hæðiligum þrældómi heiðingja, þar með [mun þú⁹ góðfúsliga vitja mins legstaðar efla ok uppreisa mína kapellu. Eptir þik munu þangat fara allir lýðir Italie þflagríms ferð, þiggjandi af guði þar fyrir lausu allra synda, lýsandi með guðs lofi þeim stórtáknum ok fáheyrðum jartegnum, sem hann virðist fyrir sinn almátt vinna; man þessi ferð haldast alt til heimsins enda. Nú far sem skjótast, segir Jacobus postoli til Karlamagnús keisara, því at ek skal vera þinn styrktarmaðr ok þér fullting veita í þessarri ferð ok þínum nauðsynjum, ok þitt starf skal ek ávaxta í guðs augliti ok þiggja af honum þér til sæmdar eilífa dýrð himinríkis, ok þitt nafn skal æ lofast ok svá lengi uppi vera sem veröldin byggist. Eptir þessi orð líðr postolinn brott af keisarans augliti, en hann vaknar hugsandi greinda sýn með miklum fagnaði; dvelr þó¹⁰ ferð

¹) millum b. ²) stjörnuveg b. ³) sjá b. ⁴) tilf b. ⁵) kurteisliga b. ⁶) [háðugliga undir vándu b. ⁷) Af b. ⁸) tilf b. ⁹) muntu b. ¹⁰) þá b.

Hispanie um lítinn tíma væntandi frammar at styrkjast af postolans fyrirheiti, hvat er hann öðlast, því at annat sinn ok þriðja birtist honum Jacobus postoli meðr sama hætti ok fyrsta tíma. En keisarinn styrktr þriðju postolans vitran vill meðr engu móti lengr dvelja sína ferð ok gerir boð um öll nálæg heröð, stefnandi til síu mörgum mikils háttar mönnum, miðil hverra er var ágætr herra Turpin erki-byskup af Rensborg, er þessa hluti hefir fyrst saman setta; hér¹ með kallar keisariinn eigi síðr mikinn almúgans fjölda, ok öllum í einn stað samankomandum boðar hann greiniliga alla vitran Jacobi postola, váttandi þar með, at hann ætla haldra sínum her til landa Hispanie ok eyða því bölvæða illþýði, sem oflengi hefir í legit akri dróttins ok hans blezaða vinar Jacobi, hvat allir heyrandi menn samþykkja gjarna lofandi guð fyrir sína mildi.

2. Á Þiðrkæmiligum tíma sem virðuligr herra Karlamagnús keisari hefir vel ok kurteisliga búit sinn her, lyptir hann sinni ferð út af Francia, farandi þar til er hann kemr inn í heröð Hispanie til þeirrar borgar er kallast Pamphilonia; hon er mikil borg meðr hinum sterkustu múrun. Um hana sitr Karlamagnús þrjá mánaði, en sakir mikils borgarinnar sterkleika verðr hon meðr engri list unnin né nökkurskonar vígvélum. Ok er keisarinn sér, at í þessum stað vinur ekki mannligr klókleiki, snýr hann til fulltings almáttigs guðs í himin-ríki svá segjandi: Dróttinn Jesu, heyr bæn mína ok gef þessa borg í mitt vald til tignar þíns² blezaða nafns, því at sakir þinnar trúar kom ek í þessor lönd at leysa þau undan svívirðuligu yfirbodi heiðinna þjóða. Hér með kallar ek til [þín, virðuligr Jacobus,³ biðjandi at þú hjálpir nú til ok standir vel frammi, ok ef þat er satt, at þú birtist mér, þá brjót niðr sterka múra Pamphilonie. Ok eptir þessor keisarans orð sjá allir nærverandis menn, at hinir harðastu⁴ múrar borgarinnar falla niðr á einu augabragði, svá at nú gefst keisarinum liðugr iungangr meðr sínum mönnum. Verða nú vándir Saraceni borgina upp at gefa nauðgir, þótt þeir vildi eigi. Gerir Karlamagnús keisari þeim nú tvá kosti, taka trú rétta ella þola skjótan dauða. Öðlast þeir sæmd ok frelsi sem trúnni játa, en hina lætr hann alla hálshöggva unga menn sem gamla. Ok er Saraceni þeir sem byggja í nálægum stöðum, fréttu hversu múrar Pamphilonie hafa stórmerki-liga niðr hrunit, ok hennar alt hit fyrra afl skjótliga fyrirvorðit, skelfast þeir stórliga mjök í sínum hugskotum, svá framt at sakir þess mikla ótta er guð lætr nú yfirkoma þeirra hjörtu, fara þeir út af sínum herbergjum rennandi fram á veg fyrir keisarann, berandi með sér skyldir ok skatta, gefandi sjálfa sik ok alt þat sem þeir

¹) *saal. b;* hvar *B.* ²) *saal. b;* síns *B.* ³) [*saal. b;* mín virðugligan Jacobum *B.* ⁴) sterkustu *b.*

höfðu at halda upp undir hans vald ok vilja. Mjök [undraðist heiðin þjóð¹ herlið Karoli sakir friðleika ok ágæts klæðabúnaðar ok allrar kurteisi, hvar fyrir þeir tóku þessa² hans menn vel ok sœmiliga at uppgefnum sínum vápnum meðr bezta friði. Ferr hann nú skyndiliga hinn beinasta veg fram til legstaðar heilags Jacobi í Compostellam, hver á þeima tíma var eitt harðla lítit ok fornfá gat³ borgar-reysi. Compostella stendr á vestanverðu landi Galicie mjök nærri því hafi er kallast Perxotium⁴ mare. Því ferr keisarinn til hafsins leggjandi sínu hvassa spjóti í sjóinn, þakkir gerandi almáttum guði ok blezaða postola Jacobo fyrir þat er hann hefir sinn mikla her svá langt leitt í þá heimsins hálfu, sem honum⁵ framast byrjaði. Eptir þetta snýr Karlamagnús sinni ferð aptr á leið frelsandi síðan alt land Hispanie ok Galicie af heiðnum möunum. Var á þessum tímum í Galicia þrettán borgir með Compostella, en sex ok tuttugu in Hispaniis, miðil hverra er var ein borg er kallaðist Atennoa,⁶ í þeirri hvílir ágætr guðs pínslarváttr Torkvatus,⁷ er verit hafði forðum þjónustumaðr heilags Jacobi postola, hverjum til sœmdar svá er senniliga skrifat, at þat olisutré sem stendr við pínslarváttsins gröf blómgast á hverju ári haus hátíðardag fögru blómi með fullum ávexti fyrir guðliga gjöf. Greindar borgir, þar með öll nálæg heröð, lönd ok ríki, þorp ok kastala lagði keisarinn⁸ undir sik, sum meðr auðveldi ok góðum friði, sum með list ok vitrligum klókskap, sum með miklum háska ok stóru erfiði, sem einkanliga fjórar svá heitandi borgir Venzosam, Kapariam, Sonoram ok Odam, ok hina fimtu til⁹ er kallast Lucrinam, hver stendr in Valle veride, hverja hann umsittr þrjá mánaði í¹⁰ síðastu, ok fékk meðr engarri list né nökkurskonar harðfengi hana unnit, þar til er hann kallar til fulltings heilagan Jacobum, biðjandi at svá lemi hann styrkleik Lucrine sem fyrrum Pamphilonie, hvat er svá gerist senniliga, at engir sterkir borgarveggir mega móti öflugast tilkvámu guðs postola. Ok sakir þess stóra erfiðis er Karlamagnús þoldi fyrir þeim borgum, bölvar hann þeim meðr sínum grundvöllum, hverja hans gerð guð styrkir svá at ein fúlasta kelda hafandi í sér svarta fiska ok illiliga sprettr upp í greindri Lucrina, ok engi maðr þorði síðan byggja þessar fimmm borgir sakir keisaraus ummæla. Ok þau skurguð, hof ok hürga er keisarinn fann in Hispaniis, lét hann brenna eyða ok niðr brjóta, ok allan heiðingligan lýð er frá vildi snúast fyrri vantrú skírði ágætr herra Turpin erkibyskup meðr keisarans ráði, enn aptr snúandi alla þá til fyrra síðar er fyrirlátit höfðu sína trú er forðum viðtóku þeir fyrir læri-

²⁾ [undraðust heiðnir menn b. ³⁾ hann ok b. ³⁾ fornfá gat b. ⁴⁾ Perocium b.

⁵⁾ þeim b. ⁶⁾ Acennoa b. ⁷⁾ Torqilatus b. ⁸⁾ hann b. ⁹⁾ mgl. b.

¹⁰⁾ mgl. b.

sveina Jacobi. En þeir allir er svá váru fagnaðarlausir, at heldr vildu þola skjótan dauða en taka trú rétta, váru drepnir eða í þrældom teknir.¹ At þessum hlutum fagrlega fylfum snýr Karlamagnús vestr til Compostella samanlesandi alla smíðu af sínu landi ok² hagastir máttu finnast, ok lét reisa eitt³ stórt mustari með góðum kosti í þakklætis gerð viðr heilagan Jacobum. En er kirkjan er alsmíðuð, sœmir hann hana margri prýði, klokkum góðum, fríðum bókum, sœmiligum skráða með öðrum bezta búnaði, skipaði⁴ henni til dagligrar þjónustu hreinlísra manna samnað eptir reglu heilags Ysidori, leggjandi svá mikit gótz þangat til í föstu ok lausu sem þar þjónandi menn gnógligast hafa þurftu. Hér með lætr hann eigi síðr víða um landit heilagar kirkjur uppreisa, örliga veitandi til þvílfskra gerða þat mikla gull ok silfr sem honum höfðu offrat konungar ok aðrir höfðingjar Hispanie. Sem Karlamagnús hefir þrjá vetr dvalizt í þessum löndum ok starfat þvílfska hluti sem nú hafa mátt heyrast, birti hann fyrir sínum mönnum, at hann ætlar til Franciam heim at ferðast, en gefa Hispanias til varðveizlu allsvaldanda guði ok undir dyggiliga forsjó hins heilaga Jacobi.

3. At frelstu ríki Hispaniarum ok í góða⁵ stétt skipaðu heldr ágætr herra Karlamagnús keisari brott af Hispania með sínu liði, hafandi með sér mikit gull ok silfr aptr í Galiciam (!), heim sœkjandi heilagan⁶ guðs vin Dionisium er hvílir í frægri borg París, kallandi saman allan borgarinnar lýð ok af nálægum stöðum ok gerir þeim [kunnigt þann⁷ fræga sigr, er allsvaldandi guð hefir veitt fyrir árnar heilags Jacobi í frjálsing Hispanialands, segir þat móti likendum sækir þess litla mannskaða er þeir féngu við svá mikinn múg Saracenum sem landit höfðu at halda, því eggjar keisarinn á at allir þvílfska hluti heyrandi gefi lof údauðligum guði ok hans elskuligsta vin Jacobo postula höfðingja Hispaniarum; segir ok at í þakklætis [merki ok elskubragð⁸ Jacobi⁹ ætlar hann kirkju reisa láta honum til dýrðar í borginni París áðr hann færi brott; þar með birtir hann eigi síðr, at hann vill auka sœmd hins heilaga Dionisii ok hans kirkju í sjálfri París á þeim tíma, ok ambana honum svá þat¹⁰ fullting er hann trúir Dionisium sér hafa veitt í þessarri ferð. Ok svá gerir hann, því at allr lýðr gaf gott samþykki til alls þess er keisarinn vildi.¹¹

4. Næstu nótt eptir þessa hluti sem nú váru greindir, [var Karlamagnús keisari genginn¹² inn í kirkju Dionisii, ok vakir þar um nóttina biðjandi sér hjálpar af guði [ok öðrum,¹³ biðr keisarinn þess

¹⁾ reknir b. ²⁾ sem b. ³⁾ harðla tilf. b. ⁴⁾ hann tilf. b. ⁵⁾ góðan b.

⁶⁾ háleitan b. ⁷⁾ [kunnan hinn b. ⁸⁾ [bragð ok elskumark b. ⁹⁾ Jacobo b.

¹⁰⁾ fyrir b. ¹¹⁾ vera láta tilf. b. ¹²⁾ [gengr Karlamagnús keisari b. ¹³⁾ [mgl. b.

ok einkauliga með góðfúsu hjarta, at heilagr Dionisius þiggi af guði þeirra manna sálum aflausn synda, sem fallit höfðu in Hispaniis fyrir vápnnum heiðingja. Ok eptir bæn¹ algörva sofnar keisarinn, ok þegar birtist honum heilagr Dionisius talandi svá til hans meðr blíðum orðum: Karole, segir hann, heyrð er bæn þín, því at ek hefir þegit af guði fyrir meðalgöngu vinar þíns Jacobi, at allir þeir sem þínum áminningum hlýða ok fallit hafa á þessum tímum in Hispania² ok falla munu, skolu öðlast fyrirgefning allra sinna misverka meiri sem miinni. Eptir þetta liverir Dionisius á brott, en keisarinn vaknar þakkir gerandi almáttum guði, ok þegar um morgininn eptir birtir hann vitranina. En allir heyrandi menn losa allsvaldanda guð fyrir þvííska miskunn. Síðan lætr keisarinn reisa eina kirkju í París til dýrðar Jacobo. Eptir þat gert ferr keisarinn brott af París til Aquisgranum, í hverjum stað hann sat optast, þá er hanu var heima í Franz, því lætr hann þar reisa eina kirkju harðla mikla með fríðasta kosti er fá kunni til heiðrs ok æru virðuligrar guðs móður jafnan meyjar sancte Marie. Í þessum stað lætr keisarinn upp smíða aðra kirkju til virðingar³ Jacobo postula, [þriðja kirkja⁴ Jacobi smíðast við borg Tholosam, fjórðu kirkju lætr Karlamagnús uppreisa til sæmdar⁵ Jacobo miðil borgar Azam ok staðar hins heilaga Johannis er kallast Sordue, hjá þeirri kirkju liggr eitt stræti er nefnist⁶ Via Jacobita. Hér með gerir hann víða klaustr guði til lofs ok heilögum Jacobo. Nú sem Karlamagnús keisari starfar þvíískt fyrir íblástr heilags anda sér ok öðrum til sáluhjálpar, skal heyra þessu næst hvat annarr höfðingi af úlskum anda uppkveiktr vinnr sér til frægðar.

5. Á þessum tíma var yfir Affrica sá heiðinn konungr er hét Agulandus mikill ok sterkr. Hann átti sér eina frú stórrar ættar, eptir því sem þvíískum konungi byrjaði, hon var vitr kona, kurteis ok harðla væn, svá at engi mátti fríðari sinnast í öllu ríki Affrice. Þau Agulandus áttu einn son er hét Jamund, hann var ungr maðr fullr af drambi ok metnaði, stinnr ok sterkr, harðr ok vápnðjarfr, sem síðar mun birtast. Agulandus konungr var stórliga ríkr, svá at einum heiðnum konungi byrjaði eigi meira ríki at eignast, því at meir en tuttugu kórónaðir konungar váru undir hann skattgildir, ok réðu þó sumir af þeim mörgum ríkjum. Þeir höfðingjar er í þenna⁷ tíma ríktu í Affrica váru margir frændr Agulandi mjök nánir, sumir hans heimuligstu vinir. Margar þjóðir útöluligar géngu undir hans ríkdóm,⁸ þótt hér nefni fá, þat er at skilja: Saraceni, Mauri, Moabite, Ethiopes, Nardi, Affricani, Perse; ok svá segja vitringar

¹) bænina b. ²) Hispaniis b. ³) dýrðar b. ⁴) [saal. b; þriðju kirkju B. ⁵) dýrðar b. ⁶) kallast b. ⁷) þann b. ⁸) ríkdómi b.

heiðingja at þótt enn fljótasti múll til tekinn af Jórsalalandi færi út sumarfullum¹ dagleiðum muni hann eigi fá hans ríki umkringt. Jamund son Agulandi var manna mestr, fríðr sýnum, vel á sik kominn, ok sakir þeirrar elsku er Agulandus hafði á syni sínum gaf hann honum kórónu ok veitir honum til þjónastu marga höfðingja, en [skyldi ríki taka eigi fyrr til stjórnar² en eptir hann dauðan.

6. Nú sem Jamund hefir þvflíka scæmd fengit, digrast hann undir höndum ok samnar saman sér til fylgdar unga menn ok úráðna, hverra félagskap Jamund sækir ok þeirra ráðum gjarna hlýðir, er³ hvárki kunnu honum góð ráð né sér sjálfum. Því ferr hann nú mörgu fram, er Agulando þíkkir mjök í móti, því at þá menn tekr hann undir sína vináttu, sem fyrir fulla sök rákust brott af⁴ föður hans þjónastu. En sakir þeirrar ástar er Agulandus hefir á syni sínum ok þess mikla ótta er af honum stendr, þorir engi [nökkut til leggja⁵ hans framferða. Því stendr svá búit hans mál, þar til er Agulandus fréttir þat sannliga, hversu Karlamagnús keisari hefir frelst Hispanias með styrkri hendi af Saracenis, hvaðan⁶ af hann reiðist ákafliga ok kallar saman alla spekinga ok mest háttar menn í einn stað, ok talar svá sem hér má heyra: Góðir höfðingjar, segir hann, ek trúi öllum yðr kunnigt orðit, at þat vart skattland er kallast Hispania ok várar þjóðir hafa langa tíma haldit, er nú undan gengit váru valdi fyrir ofmikinn uppgang kristinna manna; því at svá er sannliga flutt, at sá þeirra höfðingi er Karlamagnús heitir hafi dirfzt til þeirrar úvináttu við oss ok guði vára at herja upp á Hispanias, ok drepit niðr mennina, eytt borgirnar, hofin niðr brotit, guðina sundr lamit ok allri þeirra ságan görsamliga fyrirkomit, en alt land undirokat þann sið er mínú hjarta er mjök úþekkr. Nú þá er ek heyrði þvflíka hluti, óttast⁷ nökkut minn hugr, því at ek veit eigi svá görla hvat yðr sýnist ráðligast, en þess vilda ek nú víss verða. Því næst stendr upp einn konungr Ulien at nafni, hann var þykkr⁸ ok sterkligr ok í sínum framburði mjök ákafr ok fljótr til reiði, ef nökkut gerðist honum í móti, digraðist hann af miklum ríkdóm ok stórri ætt, því at hann var systurson Agulandi, hvar fyrir hann talar djarfliga ok segir svá: Agulande,⁹ eigi byrjar yðr svá ríkum konungi mikils at virða þótt fátækasta land Hispania hafi undan gengit yðvarri tign, fyrir þat¹⁰ at svá skjótt sem þér vilit má þat aptr vinna, ok hvat annat af eigu kristinna manna sem þér kjósit, ok margir af yðrum köppum munu þíkkjast betri riddarar en ek, ok veit þat Makon, at engi skal svá mikill í Frankismanna liði, at eigi gangi

¹) til sjáfar fullum b. ²) [eigi skyldi hann ríki taka til stjórnar fyrr b.

³) saal. b; ok B. ⁴) or b. ⁵) [til at leggja nökkut b. ⁶) saal. b; hveðan B. ⁷) óttaðist b. ⁸) digr b. ⁹) mgl. b. ¹⁰) því b.

ek djarfliga í móti tveimr eða þremr. Óttizt ekki,¹ herra, at leiða yðvarn her til Hispanias, ek játti yðr senniliga, at alt þeirra megn skal eigi meira standast en þessi litla hálmvisk, er ek saman þröngi minni þykku hendi. Svá talar hinn drambvísi Ulien, er úgörla veit hvat hann segir. Agulandus svarar: Vel talar þú, Ulien frændi, ok svá mun beint vera; framarla má ek treysta þínum riddaraskap ok annarra kappá minna. Ok meðr því at Jamund son minn er höfðingligr maðr, byrjar honum héðan af at halda miklu ríki, en ek vil með engu móti mínu veldi sundr skipta, þá ætla ek vinna eigi at eins Hispanias heldr² þar með alla Ítaliam honum til handla ok setja hans sæti í Róma, er beztr³ staðr kallast í þeim löndum. Ok til þess at svá gerist, skolu vér at hyllast sjálfa guðina, at þeir meðr oss frammi standi ok hefui síns⁴ skaða á várum úvinum ok sínum. En þótt margir várir guðir⁵ sé miklir, hafa alt eins mestan höfuðburð fjórir af þeim, þat er at skilja, hinn máttugi Machon ok enn völdugi Maumet ok digri Terrogant ok sterki Jupiter; þá fjóra skolu vér láta meðr oss í för verða. Ok til þess at þeir leggi fulla alvöru fram í vart fullting, skolu vér þann mesta heiðr þeim til sæmdar veita, sem vér erum skyldugir, þat er at búa þá alla með skærasta gulli. setja dýrastum⁶ gimsteinum, ok grafa með frábærum hagleik. Ok sakir⁷ þess at í allri Afríka sinnast hvárki svá listugir meistarar né sá dýri kostr sem tilheyriligr⁸ sé sjálfum guðunum, skal þá senda fram í Arabiam, er gnógliga græðist⁹ öllum dýrastum auðæfum, gulli ok gimsteinum, til þeirra hagastu smiða er í því landi eru, at þeir prýði vára guða með þeim frídasta kosti, er þar kaun fá, því at senniliga byrjar, at svá sem vér erum meira ríkdóms en nökkurr annarr konungr í veröldinni, svá sé ok þeir guðir¹⁰ sem vér dýrkum hverjum guðum glæsiligri ok með meira kosti. Sem konungrinn hætti sinni ræðu, hlupu¹¹ allir upp með einu háreysti ok segja svá: Öll guðin hjálpi yðr, góði konungr,¹² ok laði til sinnar vistar fyrir svá mikla sæmd, sem þér veitit þeim til virðingar. Síðan slítr konungr þingit, ok ferr hverr til sinna staða.

7. Nú gerir Agulandus sendimenn til Arabiam með guði sína, dveljast þeir svá langan tíma í þessarri ferð sem líkindi váru¹³ á. En í þeirra brottferðar tíma géngu¹⁴ margir vinir Agulandi fram eggjandi at sem fyrst haldi hann sínum her til Hispaniam, hverra orðum hann tekr harðla vel, ok segir at svá framt guðin koma heim, skal hann sinn her búa. Hér með er eigi síðr Jamund áeggjaðr af sínum vinum, at hann standi nú langt¹⁵ fram með föður sínum

¹) eigi b. ²) ok tilf. b. ³) hæstr b. ⁴) várs b. ⁵) guðar b. ⁶) með dýrmætum b. ⁷) sökum b. ⁸) tilhefíligr b. ⁹) saal. b; greiðist B.

¹⁰) guðar b. ¹¹) hljópu b. ¹²) herra b. ¹³) eru b. ¹⁴) ganga b. ¹⁵) vel b.

ok afli sér ríkis. En hann gefr sér um fátt, lætr Agulandum einn bera¹ straum fyrir þessarri ferð, þikkir eigi mjök miklu varða, þótt [hann fái nökkura sneypu;² ok ef svá verði,³ ættlar hann sakir mikillar drambsemi ganga fram djarfliga ok vinna alt ríki undir sik með tilstuðning sinna manna, því at hann þikkist þat skilja,⁴ at Agulando gengr þat mest til at berjast [til ríkis⁵ við kristna menn, at koma honum brott or Afríka, ok virðir svá sem faðir hans vili ræna hann sinni fúðurleifð.

8. Nú sem sendimenn nálgast heim, ríðr Agulandus langt á veginn móti þeim með miklum prís til virðingar við goðin, því at mikil forvitni er honum á, hversu þeirra frægð⁶ ok prýði hefir skipazt. En þegar sem hann lítr⁷ þá svá glæsiliga,⁸ sem engir máttu finnst þvílíkir, gengr hann nær or vitinu sakir þeirrar vanstiltrar gleði er hann fékk í hjartanu, því at svá sögðu spakir menu heiðinna þjóða, at með þeim dýrastu gimsteinum, gulli ok silfri, er þessi hölfaðu skurgoð væri með prýdd, máttu auðveldliga kaupast sjau hinar sterkastu borgir. Sem Agulandus kemr aprt til sjálfs síns, er verr var, talar hann svá til þeirra er hjá standa: Hverr sá nökkura guði svá völduga sem þessa? Nei, nei, víst alls engi. Ok ef þessir líta til sinna úvina⁹ ok várra reiðum augum ok ygldum brúnum, mun alt þeirra afl í fölska niðr falla; því at nú hafa þeir¹⁰ þegar þat unnit í ömbun várrar gerðar, at Karlamagnús hefir brott farit af Hispania til sinna landa, stendr þat ríki eptir höfðingjalaust, ok því þarf eigi annars en vér sýnim Karlamagnúsi ok Hispania-landi nökkurn lítinn hlut af yárum ríkdómi¹¹. En ef nauðsyn biðr¹² meira afis, sem goðin láti eigi vera, þá er gott af gnógu at taka. Allir segja at svá er geranda. Lætr Agulandus nú blása hvellum lúðrum ok samnar saman miklum mannfjölda af nálægum borgum, velr þar af síðan svá margt¹³ sér til fylgdar sem honum líkar. Sem herrinn¹⁴ er búinn ríðr Agulandus út af sinni borg með miklun heimisins metnaði fram til sjófar. Eru þá búin skjótliga skip bæði mörg ok stór hlaðin meðr vænasta kosti er hafa þurfti, vist¹⁵ ok drykk, gulli ok silfri, hestum ok klæðum ok alls háttar gæðum. Stígr síðan hverr ok einn út í þat rúm sem ætlat var. Drambar Agulandus konungr mjök¹⁶ af sínum styrk, því at hann þóttist nú öruggur um, at engi hlutr megi honum bella, því at í sinni fylgd hefir hann fyrr greinda guði fjóra, er hann væntir sér af alls fulltings, hvat því verr man gefast sem meir¹⁷ er treyst. Þar er Jamund

¹) brjóta b. ²) [faðir hans fari nökkura sneypuferð b. ³) verðr b. ⁴) vita b. ⁵) [mgl. b. ⁶) fegrð b. ⁷) sá b. ⁸) vel búna b. ⁹) saal. b.; vina B. ¹⁰) þau b. ¹¹) ríkjum b. ¹²) beiðir b. ¹³) lið tilf. b. ¹⁴) þessi herr b. ¹⁵) mat b. ¹⁶) nú mikit b. ¹⁷) meira b.

son hans ok margir aðrir höfðingjar, konungar, jarlar, hertogar ok barúnar. En þessir eru einkanliga hersins foringjar sem hér greinast: Gezbin¹ konungr af Arabia, Bacales konungr af Alexandria, Avit konungr af Bugie, Aspin konungr af Agapia, konungr Famni² af Marab, Alfingr konungr af Mariork, Manio konungr Mecque, Ebravit af Sibil. Með þessum siglir konungr Agulandus brott or Affrica, er hans ferð hin skrautligasta,³ því at víða leiptrar af á sjóinn brott, þá er sólin fagrt skein á búnar snekkjur, gyld drekahöfuð, glóandi veðrvita, segl einkar sæmilig með ýmissum litum, rauðum sem blóð eðr hvítum sem snjór. Ok ef Agulandus heldr meðr [svá mikilli⁴ mekt heim til Affricam vegnar honum [vel ok⁵ betr en skyldi.

9. En þegar þessi guðs úvinr kemr in Hispanias með sínum þjónum, gerast⁶ skjótt umskipti, því at Karlamagnús keisari er eigi nærri⁷ en heima í Frans, en landit höfðingjalaust, hvar fyrir þessir fjándans limir stríða upp á guðs hjörð ok [hans helgasta postola⁸ meðr miklum herskap, brjóta niðr alla kristni, drepandi kristna menn eðr brott reka í útlegð, en skipa í staðinn svívirðiliga heiðni með djöfulligri þjónkan bölvaðra skurgoða. En hvat munum vér ætla mega fyrir hverja [skynsemdar grein⁹ blezaðr guðs postoli Jacobus [ræktar þanneg¹⁰ geymslu Hispanie, hverja hann viðrtók þann tíma er Karlamagnús fór heim í Franz, at hann lætr enn sitt land undir gefast vald ok yfirboð bannsettra heiðingja ok leyfir at niðr brjótist kirkjur en hof með hörgum upp reisist; því at görla veit Jacobus, at engi sæmd veitist hans ljúfa meistara Jesu, meðan synir Heli yfirbjóða. Nú þá hvat mun honum til ganga svá mikillar þolinmæði, utan þat at honum þikkir Karlamagnús keisari meðr minni mæðu strítt hafa fyrir Hispanialandi en honum virðist tilheyriligt þeirri krúnu, er keisarans blóð í himinríki; þat annat, at enn hafa miklu færri gefit sitt líf fyrir frelsi Jacobi af húsi Krists ok Karlamagnús en postolinn hefir ætlat, ok því vill hann at efflist styrkar orrostur ok hann megi alla þá með sér til himinríkis laða, sem honum líkar ok hans land verja; þat þriðja má honum vel til ganga, at suðrhálsan þröngist stórliga mjök af fjöld ok forzi bölvaðra heiðingja, ok því er nauðsyn, at þeir rými nökkut veröldina ok sæki heim til helvítis vini sína Makon ok aðra fulltrúa. Fyrir því líkar greinir guðliga skipana gerir Jacobus postoli svá ráð fyrir, at Karlamagnús konungr verðr¹¹ viss hins sanna hvat Agulandus konungr af Affrika ferr fram móti guði, ok móti þeim tíðendum skipar hann sér á þann hátt er nú skal segja.

¹) Texbin b. ²) Fantin b. ³) skörlugista b. ⁴) [jafnmikilli b. ⁵) [mgl. b. ⁶) þar tilf. b. ⁷) nær b. ⁸) [hins helgasta postula Jacobi b. ⁹) [grein skynsamliga b. ¹⁰) [lætr þann veg ræktast b. ¹¹) verði b.

10. Þenna tíma er þvílíkir hlutir fara fram in Hispaniis, sem nú hafa verit greindir, sitr ágætr herra Karlamagnús í Aguisgranum í Franz, ok er hann fréttir þau hörmungar tíðendi hryggist hann mjök í sínu hjarta ok kveikist meðr miklu kappi guðligrs vandlætis, sendir þegar boð ok bréf hvervitna út í ríkit, bjóðandi at allir höfðingjar meðr sínum styrk komi til Aguisgranum sem fljótast. En sakir þeirrar miklu elsku ok sannrar hlýðni er keisarans undirmenn höfðu víðr sinn herra, flýtir hverr ok einn sinni ferð eptir hans boði, meiri maðr sem minni, fram í þann stað sem ákveðinn var; koma þeir fljótast er nálægastir váru. Nú sem margir stórhöfðingjar Frankismanna eru samankomnir í nefndan stað, en þó hvergi nær¹ þeir allir sem kallaðir² váru, ríss sjálfr keisarinn upp ok talar svá: Guð ömbuni yðr, góðir höfðingjar, þá auðmjúku undirvorpning, er þér veitit mér fyrir guðs skyld, því at ek játti at margir af yðr væri betr til fallnir en ek þvílíkrar tignar sem ek stendr í, er þér gerit yðr liðuga nótt með degi mínum vilja ok yfirboði, svá at jamglaðliga leggi þér fram yðvart líf fyrir guðs ást ok vára, sem alt annat er þér hafit halda, hvað yðr gjaldi sannr guð ömbunari allra góðra hluta. En fyrir hverja sök ek hefi nú kallat yðr saman, skal ek birta. Mikit hrygðarefni er at komit mínum eyrum, því at senniliga segist þat, at sú kristni er land Hispanie eign vinar míns heilags Jacobi víðr tók guði samvinnanda meðr várri atgöngu, sé nú górsamliga eydd ok fóttröðin af hundheiðum konungi Affrice Agulando at nafni. Ok meðr því at ek skil at blezaðr Jacobus mun svá til ætla, at ek ok mínir menn skylim enn frammi standa hans jörðu til lausnar, sér til sæmdar, en oss til sálubótar, þá heyrir, mínir góðu vinir, at þessum her skal ek halda til Hispanialands ok öðlast, hvárt sem guðlig forsjó vill skipa, fagran sigr eða skjótan dauða, því at ek trúir at heilögum Jacobo þiki vér allvel lengi hafa haldit kyrrsetuna. Nú þó at eigi sé allir þeir hér komnir sem guð mun oss til liðveizlu senda, skolum vér alt eins búa þetta vart lið sem bezt at hestum vápnum ok klæðum, ok flytja várn her fram í þann stað Hispanie, sem oss sýnist viðrkæmiligr at bíða þeirra liðsmanna, sem síðar³ kunna⁴ til koma. Væntir ek ok þess, ef heiðingjar fréttu at vér sém þeim nálægir, at þeir muni údjarfligar landit yfirganga. Allir er heyrðu þvílík orð keisarans, svöruðu sem einni röddu: Góði herra, segja þeir, gjarna viljum vér yðrum ráðum framfylgja í þetta sinn ok hvert annat, svá lengi sem guð lér oss lífa, því at langa⁵ tíma hefir yður⁶ forsjó vel dugat bæði til andar ok líkama, ok svá trúum vér enn verða meðr guðs vilja ok fulltingi heilags Jacobi postola.

¹) nærri b. ²) nefndir b. ³) síðan b. ⁴) kunnu b. ⁵) langan b. ⁶) oss þín b.

11. Eptir þetta býr Karlamagnús keisari sinn her vel ok kurteisliga, sem engi um aldr þurfti honum lýti fyrir gefa, lyptir síðan sinni ferð brott¹ af Frans meðr svá prúðum² flokki, [at engi var þvílíkr annarr í allri Ítalia.³ Í þessum her váru dýrir höfðingjar, svá at eigi váru vildri til. Var einn af þeim fyrstr ok fremstr ágætr herra Turpin erkibyskup af Rensborg, er fyrr var nefndr, hvern einkanliga var til þess skipaðr af guði ok keisaranum at skíra menn vígja kirkjur ok hafa fram fyrir lýðnum hjálpsamligar áminningar. Annarr höfðingi var Milun hertogi af Angler mágr keisarans, hvern á þessum tíma er höfðingi yfir hans herliði. Þriði kappi var Rollant systurson Karlamagnús, hann var þá jarl Ornonianensis borgar ok hafði fjórar þúsundir hinna fræknastu riddara. Fjórði höfðingi var Oliver jarl Gebenensis, hann var son Rameri jarls ok hafði þrjár þúsundir vaskra riddara. Fimti kappi var Arastagnus konungr Britanie meðr sjau⁴ þúsundum riddara. Sétti höfðingi var Engiler hertogi Aquitanie borgar. Þessa borg Aquitanian lét fyrst reisa Augustus keisari eptir sögn⁵ fornra manna; undir hana liggja mörg heruð með stórum borgum, ok taka nafn af borginni ok kallast Aquitania. Engiler fylgdu fjórar þúsundir hermanna, er kænastir urðu⁶ til alls vápnaburðar, en þó einkar hezt kunnu þeir af bogum skjóta. Sjaundi var Oddgeirr danski með tíu þúsundir góðra riddara. Áttandi Nemes enn kurteisasti hertogi af Bealuer með fim þúsundir. Níundi Gundabol⁷ Frísa konungr með fjórar þúsundir. Tíundi Lambertus af Biturika ríkr höfðingi með tveim þúsundum. Ellepti Samson hertogi Burgundionensis með tvær þúsundir. Tólfsti var Eystult⁸ jarl af Lingunia með þrjár þúsundir vígra manna. Með þessum greindum ok mörgum öðrum ferr herra Karlamagnús þar til er hann kemr fram í þann stað eðr borg er Benona heitir, þar dvaldist hann meðr sínum her nökkura⁹ biðstundar tíma þeirra höfðingja er síðar fóru. Hvar fyrir greina skal þessu næst þann atburð, er í þessum stað gerðist meðr þeim hætti sem greindr Turpin erkibyskup, er þetta efni hefir samsett, ritaði með sínum framburði ok svá byrjar.

12. Sem Karlamagnús keisari dvaldist í borginni Benona, sýktist einn riddari af herinum Romaticus at nafni, þar til er hann nálægr dauða skriptast ok tekr dróttinligan líkama með annarri guðs þjónasta. Ok eptir þetta kallar Romaticus til sín einn riddara sér skyldan nökkut lítt ok segir svá: Þú góði vin, segir hann, tak þann fríða hest er ek á ok sel fyrir fulla peninga ok gef alt verðit fátækum mönnum mér til sáluhjálpar, þegar sem ek er dauðr. Síðan sálast Romaticus, en riddarinn selr hestinn fyrir hundrað skillinga silfrs,

¹) út b. ²) fríðum b. ³) [mgL. b. ⁴) 4 b. ⁵) sögu b. ⁶) váru b. ⁷) Gundebol b. ⁸) Gistubert b. ⁹) nökkurn b.

hvat er hann tekr til sín ok gefr eigi¹ fátökum mönnum, heldr eyðir hann öllu reiðskjótans verði á fám dögum fyrir drykk mat ok klæði, en ætlar eigi nökkut minnsta einum² fátökum. Sem liðnir eru þrír tigur daga frá andláti Rómaticí birtist hann greindum riddara í svefni ok talar svá til hans með stuttu yfirbragði: Þar liggir þú ok hefir illa gört við mik fyrir þína ágirni, því at þat skaltu vita, at svá sem ek leið á brott af þessu lífi, hafði lausnari minn fyrirgefit mér allar syndir meðr sinni mildi, fyrir þat er ek gaf minn hest hans limum til hugganar; en sakir þess at þú tókt meðr rangri ágirni undir þik þá ölmosu, ok mistu guðs fátækir menn þeirrar hugganar er ek gaf þeim mér til sálhjálp, þá hefir ek þolat margar þínslir þessa stund alla, er frá er liðin mínu andláti. En nú skipar svá guðlig mildi, at þú skalt á morgin koma í minn stað, en ek man leiðast í hvíld paradísar. Síðan vaknar riddarinn felmsfullr ok birti þegar hvat fyrir hann hefir borit um náttina. En öllum áheyrandum³ þikir undarligr hlutr ok mjök óttanligr, ok sem þeir tala þetta efni miðil sín,⁴ heyra þeir er hjá standa upp í loptit mikinn úkyrrleik með miklum illum lætum, því líkast sem leones rautaði eða úlfar þyti ok graðungar geldir, ok rétt í því grípst þessi riddari brott af manna augliti,⁵ svá at aldri [sást hann síðan⁶ lifandi. Ok er þessi fátækir hlutr flýgr um herinn, fara margir hans at leita bæði á fœti ok hestum fjóra daga í samt, ok finnst [meðr engu móti.⁷ En tólf dögum síðar hittist hans líkami laminn í sundr á einu bergi þrjár dagleiðir brott frá því er hann hvarf í fyrstu. Gaf nú öllum skilja, at sá loptsins úkyrrleiki sem heyrðist, var af úhreinum öndum, hverra grimleikr í þeim stað hafði niðr kastat þess vesla manns líkam, en dregit sálina með sér í fyrirskipaðan stað til eilífra kvala. Af þessum hlutum⁸ auðsýniliga birtist, hversu þungr löstr þat er í guðs augliti at draga undir sik meðr ágirni þær ölmosur sem góðir menn gefa fyrir sinni sál, hvárt sem þat gera heldr skyldir menn eða úskyldir, því at eigi geldr maðr⁹ þeirrar gerðar með því at sá verðskyldar sér mikinn glæp er¹⁰ gerir, en heilög kirkja eða fátækir menn þarnast¹¹ sinnar eignar; þar meðr geldr senniliga sál hins andaða, því at þat sem hon hugði sér til hugganar snýst henni til mikillar hrygðar. Hér af má [þat ok¹² skilja, at hvat sem kristinn maðr gefr lifandi¹³ fyrir sál sinni eða annarr eptir hann, þá er höfuðnauðsyn at sem fyrst lúkist, því at svá lengi sem góðgörningrinn dvelst nýtr sálin þess eigi algörliga, þar sem hon kvelst í þínu fyrrum en þat er veitt sem játtat var. Lýkst hér þetta mál, en þessu næst skal víkja aptr til Agulandum.

¹) ekki b. ²) hinum b. ³) saal. b.; áheyranda B. ⁴) [millum sín af þessu efni b. ⁵) augsefn b. ⁶) [síðar sást hann b. ⁷) [hann eigi b. ⁸) lut b. ⁹) einn b. ¹⁰) þat tilf. b. ¹¹) þarnast b. ¹²) [ok þat b. ¹³) mgl. b.

13. Nú er at segja af Agulando konungi, at hann gengr yfir land alt Hispanie með herskildi, ferr borg af borg, kastala af kastala, brýtr niðr kristni¹ en skipar í staðinn heiðni, eptir því sem fyrr var sagt. Hann vinnur² einn stóran turn af kristnum mönnum meðr svá [sterkjum vígjum,³ at ef vaskir drengir væri honum til geymslu skipaðir, mundi varla svá mikit afl boðit, at hann vyrði unninn. Þenna turn tekur Jamund son Agulandi til verndar meðr sínum mönnum, en ferr þó framleiðis meðr Agulando þar til at á þeim tíma er Karlamagnús keisari sitr í Baion, koma þeir fram á slétta völlu ok víða, er liggja meðr þeirri á er kallast Segia⁴ ok setja þar sínar herbúðir. En þegar Agulandus hefir⁵ af sanna frétt, at Karlamagnús er í Baion, kallar hann þegar saman alla sína spekinga ok segir svá: Góðir höfðingjar, segir hann, nú þurfum vér eigi við þat at dyljast, at kristinn konungr Karlamagnús setr þá dul sér yfir höfuð at fara til fundar við oss, en mjök undarlig þikki mér hans ætlan, ef hann hyggst þetta land eignast ok reka oss brott meðr skómm; en því man hann slíkt hugsa, at honum er úkunnigr várr styrkr ok mikill almattr guða várra. En hvat nú er bezt til framsfara, þá leggit ráð til. Sem Agulandus leitar ráðs [til sinna⁶ höfðingja, leggja þeir mjök misjafnt til, sumir segja at ekki sé annat ráð til en halda öllum herinum sem fljótast móti Karlamagnúsi ok reka hann nauðgan aptr í sitt ríki eða drepa hann ella, segja at þá tekur hann makliga ömbun sinnar dirfðar. Eru fremstir í þessu tillagi tveir höfðingjar, Ulien er fyrr var nefndr ok Madequin hinn sterki, hann var svá mikill, at líkari mátti hann segjast⁷ risa en alþýðligum manni. En þeirra í miðil stendr upp sá konungr er hét Balam; hann var maðr drenglundaðr, vitr ok einarðr, djarfmæltr ok snjallr í framburði. Hann talar svá til Agulandum: Hinn völdugasti höfðingi, segir hann, öllum er þat kunnigt, at yðrum herradómi er lítilræði í at drepa þann litla flokk kristinna manna er Karlamagnúsi man fylgja, en þat yki⁸ yðra sæmd ok tign at lokka hann meðr fögrum heitum ok blíðum orðum undir yðvart vald, ok sýnit⁹ í því, at yðr þikir¹⁰ til engis vera honum móti stríða; ok ef hann er vitr maðr, sem ek vel trúir, þá mun hann kunna sjá yðvarn svá mikinn góðvilja ok taka yðra gerð með þökkum, gefa sik ok sitt ríki upp í yðra forsjá. Vili¹¹ hann þat eigi, er vel ok makligt, at hann komi hart niðr. Því er sú tillaga mín, at þér gerit sendimann til keisarans djarfan ok smásmuglan, þann er einarðliga beri fram yðvart eyrendi, hvárt sem líkar betr eða verr, ok glöggliga skili orð keisarans ok hans

¹⁾ kirkjur b. ²⁾ vann b. ³⁾ [styrkum veggjum b. ⁴⁾ Seggja b. ⁵⁾ þar tilf. b.

⁶⁾ [við sína b. ⁷⁾ þikja b. ⁸⁾ megnaði b. ⁹⁾ sýnist b. ¹⁰⁾ þiki b.

¹¹⁾ Vill b.

manna. Agulandus svarar: þetta er ráð hit bezta, ok svá skal gera. En engan sér ek til þessarrar ferðar jamvel seldan sem þik Balam, ok því skaltu fara, ok tak svá marga menn til fylgdar sem þér bezt líkar, skoða sem gürst hversu mikinn her eðr styrkligan þeir hafa, ok hvat annat er þú sér oss varða. Balam segir þá: Herra, ek er yðvarr undirmaðr ok skyldr yðru boði hlýða, því skal ek gjarna gera¹ þessa ferð eptir [yðrum vilja.²

14. Síðan býr Balam sik ok sína mennu með fríðasta búnaði vápna ok klæða, ferr þar til er hann kemr í Baion, stígr af hesti ok gengr fyrir keisarann, þegar sem hann sær orlof. En þó at Balam hefði eigi fyrr sét Karlamagnús keisara, kennir hann görla hvar hann sitr miðil annarra, því kveðr hann keisarann ok segir svá: Sitit í friði ok góðum náðum, hinn vaski höfðingi kristinna þjóða. Keisarinn tekr honum vel eptirspyrjandi hverr hann sé. Hann svarar: Ek heiti Balam þjónóstumaðr hins öflugasta konungs Agulandi, sendr af honum til yðvars hers orð ok eyrendi fram bera. Því at svá sem herradómr hans frétti yðra nálægð, þóttist hann eigi undirstanda yðvart eyrindi annat en sækja sinn fund með litlæti, sem yðr byrjar. Ok meðr því at honum þótti þat vera mega, svá sem þér kendut yðr honum meingerð hafa veitta, at varla bæri þér traust á at biðja hann miskunnar, hvar fyrir hann bað mik þat segja, at gjarna vill hann yðr þat upp gefa, [þótt þér gripit³ Hispanias, hver at réttu þikir honum sín eign vera, ok eigi at eins virðir hann engis þá mœðu, er þar fyrir þolir hann, heldr bauð hann þar með, at svá mikit gull ok silfr skyldu þér út taka af hans ríka thesaur, sem yðr bezt þœtti, ef þér vildit nú glæðliga undir ganga hans vald meðr auðveldi ok bæta svá yfir fyrra afbrigði. En ef þér vilit svá friðboð, sem engi öðladist fyrr af þvílíkum höfðingja, eigi taka meðr þökk ok reisast meðr óbeldi móti hans herradóm, þá trú orðum mínum, at engi staðr í allri Hispania er svá örugg, at yðr viðrhjálp fyrir hans valdi, ok þó at þér værit miklu sterkari ok hefðit hálfu meira lið en uú, þá stœðizt þér eigi at heldr hálfu ríki Agulandi. Sem Balam hefir þvílíka hluti talat, svarar keisarinn hógliga, sem hann var vanr, þótt honum væri nökkut snarpt talat móti, ok segir svá: Vel ok einarðliga berr þú fram eyrendi þíns höfðingja,⁴ ok því dvelst hjá oss⁵ lítinn tíma ok hvíl þik. En seg mér, góði vin, hvar er Agulandus meistari þinn? Balam svarar: Rétt á þeim slétta velli, er liggir við á þá er kallast Segia, ok bíðr þar yðvarrar tilkvámu. Keisarinn segir þá: Lof sé almátkum guði ok blezaðum Jacobo, því at þagat ætla ek sem fyrst [lofar guð mér.⁶

¹) fara b. ²) [yðru boði b. ³) [er þér gripit b. ⁴) herra b. ⁵) um tilf. b.

⁶) [þegar guð lofar mér b.

En eigi hefir Agulandus þat rétt hugsat, at ek muni eigi þora at biðja mér miskunnar þann sem ek móti geri, en þó eigi Agulandum, heldr dróttin minn Jesum Cristum, hverjum ek væri skyldugr at þjóna svá vel sem ek kynni bezt, því at honum hefir ek mart ok stórt móti gert, en alls ekki Agulando. Síðan skilja þeir sína ræðu, ok dvelst Balam litla hríð meðr Karlamagnúsi, hugleiðir meðr sér háttu ok framferði kristinna manna, ok fellst honum þat vel alt í skap, þikist þat skilja, at miklu er merkiligri þeirra siðr en heiðinna þjóða. Ok sem hann hefir alla þá hluti forvitnast, er hann fýsir,¹ býst hann til brottferðar. Ok er keisarinn veit þat, lætr hann fram leiða marga hesta væna ok vel búna, ok segir þá til Balam: Þú góði vin, segir hann, tak hér af svá marga sem þú vill, en ber þau orð² mín Agulando konungi, at ek ætla svá mikit gull ok silfr af hans féhirzlu út taka, sem honum sjálfum þikir í gnóg,³ ok veita enga scemd honum í móti.

15. Balam ferr nú þar til er hann kemr til herbúða Agulandi, stígr af sínum hesti úti fyrir konungsins landtjaldi, gengr fyrir Agulandum, kveðr hann ok segir svá: Karlamagnús kristni konungr bar⁴ yðr þá kveðju, at þér skyldut biða hans í þessum stað, ef hugr bilaði eigi.⁵ Agulandus fullr af reiði talar þá: Sáttu þann innu digra Karlamagnús? At vísu, segir Balam, heilan ok kátan fyrir allar greinir utan þat, honum þótti oflengi ykkra fundi sundr bera. Engan mann leit ek honum merkiligra, ok yðr satt at segja, hefir hann harla fátt lið hjá yðr, en enga veit ek þeim vaskari né betr at öllum herskrúða búna; en þat eitt heyrða ek þá óttast, at þér þyrðit eigi biða þeirra. Því væri þat mitt ráð, at [eigi hætti þér á⁶ orrostu viðr þá, því at eigi verðr þessi minn framburðr at hégóma,⁷ aldri um aldr fáir þér þeirra ríki unnit né komit þeim á flóttu. Sem Agulandus ok hans menn heyra þvílíkan framburðr sendimanns, æðast þeir meðr mikilli ákefð honum í móti, ok segja svá: Senniliga⁸ ertu verðr mikillar hegndar fyrir þína údygð, því at þú hefir svikit þinn höfðingja Agulandum, en tekit mútur af kristnum mönnum ok gerzt þeirra vin, því skal engan gaum gefa at þínum framburði. En seg nú, hversu mikinn her Karlamagnús hefir. Balam svarar: Hvat tjóar mér at segja yðr nökkut, þar sem þér villt því eina⁹ trúa, er yðr sýnist. Nú vitit þat vera satt, at meir en hálfu minna lið hefir hann en Agulandus, en þó mun yðr at fullu vinnast. Sem Agulandus heyrir þetta kallar hann til sín Jamund son sinn, ok talar svá til hans: Nú er ek víss vorðinn, at kristnir menn hafa engan liðsáfla hjá því sem vér, ok því skaltu fara brott með lið þitt til þess sterka

¹) fýsist b. ²) boð b. ³) í nóg b. ⁴) sendi b. ⁵) mgl. b. ⁶) [þér hættit eigi til b. ⁷) ok tilf. b. ⁸) sannliga b. ⁹) einu b.

húss, er [þú tókt¹ til geymslu, ok varðveit þat sem bezt kant þú. Meðt þér skal fara Balam sendimaðr ok fjórir guðir² várir, því at ek sé at Karlamagnúsi vinnr þörf hirðsveit³ mín einsaman. Svá gerist sem nú var sagt, at Jamund ferr brott frá feðr sínum ok sér hann aldri fyrr en heima í dimma heraði í sjálfu helvíti. Sitr Agulandus nú eptir meðr sínum mönnum á sögðum völlum.

16. Eptir þat er Balam sendimaðr var brottfarinn or Baion, kallar keisari Karlamagnús saman sína höfðingja ok talar til þeirra svá segjandi: Vér höfum nükkurn tíma dvalizt í þessum stað ok beðit várna liðsmanna, en þeir koma enn eigi, ok⁴ meðr því at ek trúir þat Agulando kunnigt vorðit um várar ferðir, er eigi úlfkligt at hann haldi hegat til móts við oss sínum mikla her, ok at eigi byrgimst vér hér inni sem melrakkar í greni, skolum vér héðan brott halda þagat sem guð vísar oss ok blezaðr Jacobus. Svá gerist, at þeir fara meðr alt sitt lið út af borginni ok leita Agulandum mjök listuliga, þar til er þeir koma fram á slétta völlu ok sagra. Á þessum völlum sjá Frankismenn herbúðir heiðingja harla skrautligar⁵ með allskyns litum. Ok þegar Karlamagnús lítr þat, gerir hann þakkir almátkum guði ok blezaðum Jacobo, svá segjandi: Þér sé lof ok dýrð, háleitr guð, er várn her hefir leitt réttan veg til fundar þinna úvina fyrir fullting þíns blezaða postola, hvar fyrir ek heit þér, dróttinn minn, at á þessum völlum skal ek láta kirkju reisa þér til sæmdar, ef ek fær þetta land af heiðnum mönnum hreinsat. Hvert keisarans fyrirheit harla vel fyldist, því at þar reistist upp síðan harla sagrt⁶ musteri meðr keisarans fulltingi, ok vígt tveimr guðs píslarvátum Facundo ok Primitivo. Hér lætr Karlamagnús tjalda búðir⁷ ok at því gerfu spyrr hann eptir vitrastu menn, Turpin erkibyskup ok Rollant frænda sinn ok Milun hertoga, hvat nú sé framfaranda. Turpin erkibyskup svarar: Herra, segir hann, engi maðr þarf yðr ráð at kenna, en segja má ek minn vilja. Þat þætti mér yðr bezt sama ok mest vinna at koma á stefnu til samtals viðr hinn heiðna konung, ok prófa ef hann vill taka trú rétta eða gefa upp landit ok fara heim við svá búit til sinna ríkja. Vili hann hvárrgan þenna upptaka, þá er kostur at reyna þeirra harðfengi með bardaga. Keisariinn segir at svá skal gera. Fara nú menn til Agulandum með þessum eyrendum. En þegar sem Agulandus veit, at Karlamagnús er kominn, verðr hann glaðr ok hugsar at nú man hann skjótt vinna þat er hann vill, býðr síðan⁸ öllum herinum at vápnast ok búa sik sem bezt til bardaga, segir at nú skolu hans menn vinna sér til handa gull ok silfr, lönd ok lausa aura. En er þau boð koma

¹) [þér tókt b. ²) guðar b. ³) hin sveit b. ⁴) Nú b. ⁵) skörlugar b.

⁶) sæmiligt b. ⁷) búð b. ⁸) þegar b.

fyrir Agulandum, er keisarinn býðr at eiga stefnulag viðr hann með friði, þikir honum líkligt, at því geri Karlamagnús þat, at hann vill¹ gefast upp í vald hans, því játtar hann þessu. Koma þeir aptr til keisarans, sem þetta eyrendi báru, ok segja hvar títt var með Agulando, at hann bjó² lið sitt til orrostu, en játtaði þó stefnulagi. Keisarinn lætr herklæðast sína menn ok skorti þar eigi hinn fríðasta herskrúða, eptir því sem hverr vildi hafa. Segir keisarinn at þeir skolu³ ríða friðsamliga á stefnuna en vera búnir⁴ hvar sem at hendi kann koma.

17. Nú sem hváirtveggju eru búnir, ríða þeir fram á völlum er lágu miðil herbúðanna. Ríðr Karlamagnús keisari frammi fyrir liði sínu, en Agulandus af annarri hálfu rétt gagnvert honum í móti, því at hvártveggju þeirra var auðkendr frá herinum sakir vaxtar ok vápnabúnaðar. Ok sem þeir koma⁵ svá nær, at hvárr⁶ má görla skilja annars orð, talar Karlamagnús keisari til Agulandum ok segir svá: Mikit hefir ek á þik at kæra, Agulande, fyrir þat er⁷ þú hefir tekit af mér meðr prettum rangrar ágirni lönd mín Hispanias ok Gaschuniam, þar með drepit alla kristna menn er þú máttir ok á mitt vald vildu flýja, borgir mínar ok kastala hefir þú niðr brotit ok eytt meðr eldi ok járnum alt þetta land, er ek hafði⁸ meðr guðs styrk ok heilags Jacobi unnit ok undir kristin lög snúit. En er Agulandus heyrði Karlamagnús tala á þeirra tungu Arabiamanna, er hann sjálf bezt kunni, gleðst hann harðla mjök ok mælti svá til keisarans: Ek biðr þik, hinn kristni, at þú segir mér, fyrir hverja sök at⁹ þú tókt þat land undan várri þjóð, er hvárki áttir þú né þinn faðir, ok eigi föðurfaðir þinn. Karlamagnús svarar: Því at almáttigr guð leysti þetta land brott af yðru valdi heiðinna manna, skipandi þat undir kristin lög, en þér ræntut hann sinni eign, hvar fyrir ek var skyldugr at snúa því aptr til kristinnar þjóðar, ok hvert land annat er ek mátti, því at allar heiðnar þjóðir eiga meðr réttu til at lúta varra laga. Agulandus segir þá: Mjök er þat úverðugt,¹⁰ at vár lönd liggi undir valdi yðvarra þjóða, því at vér höfum miklu mætari lög en þér. Vér dýrkum enn máttuga Maumet guðs sendiboða, ok hans boðorð höldum vér, ok þar með höfum vér almáttig guð,¹¹ þau er oss sýna meðr boði Maumets úvorðna luti; þau dýrkum vér ok tignum ok af þeim höfum vér líf ok ríki, ok ef þú sér¹² þau, mundi þér mikit um finnast. Karlamagnús svarar þá: Senniliga villist þú, Agulande, í þessarri þinni trú, því at vér höldum guðs boðorð, en¹³ þér haldit lygiligan átrúnað. Vér trúum á einn guð,

¹) villi b. ²) sik ok tilf. b. ³) skuli b. ⁴) við búnir b. ⁵) komast b.

⁶) hverr b. ⁷) at b. ⁸) hafða b. ⁹) mgl. b. ¹⁰) úrétt b. ¹¹) goð b.

¹²) seir b. ¹³) saal. b; sem B.

föður son ok heilagán anda, en þér trúit á djöful þann er byggir í skurgoðum yðrum. Sálur¹ várar koma eptir [þann líkamliga² dauða til eilífs fagnaðar, ef vér höldum rétta trú meðr góðum verkum, en yðrar sálur, er á skurgoðin trúit, fara til eilífra písla brennandi án enda í sjálfu helvíti; ok má þaðan af skilja, at vár lög eru betri en yður. Því kjós nú um³ 2 kosti, lát skírast með öllu liði þínu ok hjálp svá þínu lífi, ella kom þú til bardaga viðr mik, ok [mun þú⁴ fá þá illan dauða. Agulandus svarar: Þat skal mik aldri henda, at ek láti⁵ skírast ok neita svá Maumet vera almátkan; heldr skal ek ok mitt fólk berjast viðr þik ok þína menn meðr þessum skildaga,⁶ at þeirra trú dæmist betri sem sigr fá, ok sé sigrinn þeim til eilífrar sœmdar, sem hann öðlast, en hinum til eilífrar skemdar, sem hans⁷ missa. Ok ef ek verðr lifandi sigraðr, skal ek ok allr minn herr taka skírn. Þá svarar Karlamagnús: Harðla vel líkar mér, at svá standi; en til þess at eigi kallir þú várn sigr framar gerast af mannligum styrkleik en krapti heilagrar trúar, skal þessi bardagi hafa á sér hólmgöngu hátt, svá at einn gangi móti einum, tuttugu móti tuttugu, ok þann veg síðan svá lengi sem fullprófat þiki vera. Agulandus samþykkir at svá gerist. Síðan sendir Karlamagnús tuttugu riddara fram móti 20 heiðingjum, ok lauk svá þeirra leik, at heiðingjar féllu allir. Því næst géngu fram fjórtígr⁸ af hvárum, ok féllu enn allir heiðingjar. [Eptir þat riðu⁹ hundrað móti hundraði, ok fór sem fyrr, at heiðingjar féllu. Síðast reið fram þúsund móti þúsund, ok féllu flestir heiðingjar, en sumir flýðu. Sem hér var komit, lofuðu allir kristnir menn sinn dróttin, sem verðugt var. En Agulandus gékk til Karlamagnús at settum griðum, ok sannaði auðsýniliga birtast í þessum hlut at kristin lög váru meir virðandi en átrúnaðr heiðinna þjóða, hvar fyrir hann játtar at [næsta morgin¹⁰ eptir skal hann koma ok taka trú rétta. Skilja¹¹ þeir við svá búit ok fara hvárir til sinna herbúða.

18. Sem Agulandus kemr til sinna herbúða, tjár hann þeim er þar váru alt hversu farit hafði meðr þeim Karlamagnúsi, ok hvar nú var komit hans máli, at hann ætlar skírn at taka, ok bað sína menn svá gera. Játtu því margir, en sumir neittaðu. Ok þegar á næsta degi eptir ferr Agulandus fram til herbúða Karlamagnús ok kemr þar rétt á þeim¹² tíma sem hann sat yfir borðum meðr sínum sveitum.¹³ En er Agulandus gengr inn í keisarans landtjald, líttr hann umbergis borðin, ok meðr því at alls háttar stéttir¹⁴ sátu upp meðr keisanum, byskupar, klaustramenn, kanokar, prestar, riddarar,

¹) Sálir b. ²) líkamligan b. ³) tilf. b. ⁴) [mantu b. ⁵) láta b. ⁶) skilmála b. ⁷) hann b. ⁸) 40 b. ⁹) [Síðan reið fram b. ¹⁰) [á næsta morgni b. ¹¹) Skiljast b. ¹²) þann b. ¹³) sveinum b. ¹⁴) sveitir b.

undrast hann mjök, at þat fólk er með svá ýmisligum búnaði; því spyrr hann inniliga eptir keisarann, hvat manna hverir¹ væri. Karlamagnús greinir fyrir honum sérhverja hluti ok segir svá: Þeir menn sem² þú sér hafa einlit klæði sœmilig, eru byskupar ok prestar ok kallast lærifeðr [laga várra,³ þessir leysa oss fyrir miskunn guðs af várum syndum ok veita guðliga blezan; en þá sem þú sér í svörtum klæðum eru ábótar ok munkar, þeir biðja fyrir oss nótt ok dag; en þeir er hvítum klæðum skryðast, kallast kanokar ok eru líkir í siðsemd hinum fyrrum, en hafa tíðir sem lærðir menn. Ekki skilst mér af því líku, segir Agulandus, ok eigi munda ek þikkjast liðsinni at nærri,⁴ þótt slíkt dragsaðist með mér. En seg mér nú, hvat manna eru þeir er yztir sitja á berri jörðu ok hafa hvárki fyrir sér borð né dúka, en lítiliga mat ok drykk, búnir mjök herfiliga hjá því sem aðrir. Karlamagnús svarar: Þetta eru sendiboðar várs herra Jesu Kristi ok kallast einkanliga limir guðs, ok svá marga þrettán at tölu höfum vér dagliga í vóru boði í minning várs lausnara ok þeirra tólf postola, er meðr honum vóru þann tíma er hann ferðaðist⁵ hér á jarðrski. Agulandus segir þá: Allir þeir er upp sitja með þér ok þú kallar þína menn hafa gnógan mat ok drykk ok sœmiligstu klæði, en þeir sem þú kallar einkanliga guðs menn ok hans sendiboða lætr þú á jörðu sitja langt frá þér brott háðuliga haldna bæði at mat drykk ok klæðum. Undarlig gerð, ok illa þjóunar sá sínum herra, er svá háðuliga tekr hans sendiboða, hvar fyrir ek kallar lög þín ill, þau er þú lofar ok kallar góð, ok vei verði mér, ef ek læt minn fyrri átrúnað, til þess at leggja mik undir því líku lög. Karlamagnús svarar: Agulande, segir hann, lát þik eigi þenna hlut frá draga góðri ætlan, því at þat er guðlig skipan en eigi fyrirlitning hans boðorða, at fátækir menn hafi svá mat ok klæði, at þeir megi lifa við, en seðist eigi dýrum krásam ok gnógligum eðr gangi í ágætum klæðum, því at ef svá væri, mætti þeir eigi fátækir kallast, ok eigi bæri þeir þá mynd á sér, sem sjálfr lítilestis meistarinn virðist at bera í þessum heimi ok hans lærisveinar. En til þess skipaði hann svá, at þeir skyldu halda satt lítilesti með fátæktinni, en dramba eigi af miklum ríkdómi ok sællífi. Ekki vildi Agulandus því líku gefa gaum, heldr biðr hann sér nú orlofs til brottferðar ok býðr þar með Karlamagnúsi almenniligan bardaga, ríðr síðan brott aptr til sinna herbúða. En Karlamagnús keisari lét gera betr við fátæka menn, þá sem fylgdu herinum þaðan af. Hér með biðr hann lið sitt búa vápn sín ok hesta sem bezt. Svá gera þeir. Ok sem allir eru vel búnir, setja þeir sín spjót niðr í völinn úti fyrir herbúðunum næsta kveld fyrir orrostuna. En um morginninn

¹) *saal. b*; hverr *B.* ²) er *b.* ³) [*saal. b*; vára *B.* ⁴) nær *b.* ⁵) var *b.*

eptir sem kristnir menn ganga til ok taka hverr sitt spjót, váru mörg af þeim gróin meðr börk ok næfrum ok segrsta blóma. En allir er þenna atburð sá, undraðust mjök ok eignuðu þetta guðligri miskunn, huggvandi síðan upp spjótsköptin sem næst¹ máttu þeir jörðinni. En svá segist senniliga, at af þeim rótum upphöggvinna spjótskaptá, er eptir stóðu í jörðinni, runnu upp fagrir lundar réttir sem sköpt meðr mörgum² kvistum ok fögru laufi sem sjá má.³ Váru þessir lundar flestir af aski, er af skaptunum upp runnu, en svá mörg váru spjótin blómguð, sem fjórum þúsundum manna gnægði.

19. Nú sem hvárirtveggju kristnir menn ok heiðnir höfðu skipat sínar fylkingar, riðust þeir at með miklum gný ok vápnabraki, því at þar var hvártveggja þeytt horn ok lúðrar. Mátti hér líta snarpligt vápnaskipti. Ríða þeir fremstir í liði Karlamagnús sem báru þau blómberandi spjót sem fyrr váru greind, hafði guð dróttinn svá skipat, at þeir allir skyldu á þeim degi fagrliga kórónast meðr píslarvætti. Var mest háttar maðr af þeim Milon hertogi af Angeler, er í þeim bardaga fóru⁴ til guðs. Karlamagnús reið djarfliga fram í fylkingar heiðingja ok drap margan mann með sínu sverði er Gaudiola hét. En svá sóttu Saraceni at keisaranum, at þeir drápu hestinn undir honum. Varðist hann þá vaskliga meðr tveimr þúsundum sinna manna miðil margra Saracena. En með guðs forsjó ok heilags Jacobi, komst hann heill ok úskaðaðr⁵ aptr til sinna fylkinga. Féllu⁶ á þeim degi fjöldi heiðingja, en svá margir af kristnum sem áðr váru greindir. Ok er á leið daginn gefst upp bardaginn, fara hvárir heim til sinna herbúða. Höfðu heiðingjar þá handtekit hinn vaskasta höfðingja af liði Karlamagnús Nemes hertoga af Bealfuer. En rétt á þenna tíma kemr Balam sendimaðr, er fyrr var nefndr, til Agulandum, ok var sendr af Jamuud er þá hjó í turninum at forvitnast, hvat fram færi miðil kristinna manna ok heiðinna, ok er hann varð viss hins sanna, hvat nú hefir⁷ skemstu at borizt, at Karlamagnús hefir kátit sinn bezta hest í bardaganum, en Nemes⁸ einn af hans köppum er nú haldinn af heiðingjum, kemr honum til minnis, hversu vel Franzeisar tóku við honum ok hversu herraliga keisarinn gerði hann af garði, þá er hann var sendr til þeirra af þeim feðgum, því þikist hann skyldrat gjalda velgerning móti þeirra hæversku, ef hann má viðr komast, ok svá gerir hann. Því at svá sem Agulandus er kominn í sitt landtjald ok Nemes hertogi er leiddr fyrir hans kné ok dæmdr af honum at þola skjótan dauða, gengr Balam meðr sínum fylgdarmönnum fyrir Agulandum ok segir svá: Herra, segir hann, hugsit um, á hvern hátt Karlamagnús gerði

¹) *snal. b.*; mest *B.* ²) *fögurum b.* ³) *mátti b.* ⁴) *fór b.* ⁵) *úskaðr b.*

⁶) *féll b.* ⁷) *fyrir tilf. b.* ⁸) *hertogi tilf. b.*

við mik, sem ek var af yðr sendr; kost átti hann at láta drepa mik, ef hann hefði viljat. Nú gerit svá vel fyrir yðra dygd, látit þenna vaska mann ná¹ sínu lífi ok sendit hann heilan aptr sínum höfðingja ok sýnit í því yðra mikilmensku. Agulandus svarar: Nei Balam, segir hann, þat gerist eigi fyrir þín orð einsaman at láta þenna mann lausan. Balam segir þá: Nú þótt þér vilit hann eigi upp gefa fyrir orðin² einsaman, skal eigi spara fé honum til undanlausnar. Takit svá mikit gull ok silfr, hesta meðr vápnnum ok dýrum klæðum fyrir þenna mann sem þér vilit sjálfir. Ef³ þetta tjóar eigi, þá vitit þat, at margir yðrir mennu skolu rauðu eiga⁴ snyta aðr þessi maðr sé drepinn. Ok er Agulandus heyrir svá fúgr orð ok þar með einarðliga hótan Balams, talar hann svá: Tak mann til þín, Balam, ok greið oss slíkt fé, sem þú játtaðir. Svá gerir hann, tekr Nemes hertoga á sitt vald, en lætr svá mikit góz í staðinn sem Agulando líkaði. Því at þótt hann væri nú þann veg kominn til, skorti eigi gnógan ríkdóm í hans ferð einum manni til lausnar,⁵ á hvern hátt sem helzt vildi hafa, enda var hann svá vinsæll, at hvat var til reiðu sem hann vildi krefja. Eptir þat gert talar Balam til Nemes hertoga: Nú far til Karlamagnús ok ber honum kveðju mína, ok meðr því at ek heyrða hann hafa látit hest sinn, þá haf meðr þér þenna hvíta hest, er ek vil⁶ gefa honum; vænti ek þess, at eigi sé annarr betri í⁷ her heiðingja eðr betr kunni fara með sér í bardaga. Þakkar Nemes honum sína framstöðu,⁸ sem vert var, ok ferr síðan á fund Karlamagnús, ber honum kveðju Balams meðr hestinum, ok segir hversu drengiliga hann stóð frammi honum til frelsis. En keisarinn verðr glaðr, er hann sér Nemes, því at mjök hafði hann hrygzt af hans brotthvarfi, ok segir svá: Lof sé guði ok heilagum Jacobo, er þik, góði vin, frelsti af valdi Saracenorum, ok ef þat væri þeirra vili, bið ek at aldri komir þú í svá harðan pungt nökkurn tíma. En mjök er þat harmanda, at svá hraustr drengr skal eigi kenna skapara sinn, sem Balam er. Sem þeir talast við þvílíka hluti, segist keisaranum, at fjórir markeisar af Róma eru komnir [honum til liðveizlu,⁹ ok hafa fjórar þúsundir hinna beztu riddara, þessarar beið Karlamagnús í Baion. Verðr keisarinn nú glaðr af öllu saman frjálsing Nemes ok þeirra tilkvámu. En af Balam er þat segjanda, at hann ferr¹⁰ skyndiliga frá her Agulandi, sem Nemes verðr¹¹ brottu, þar til er hann fann Jamund, ok sagði honum þat sem hann varð viss af um viðskipti¹² kristinna ok heiðinna manna.

¹) halda b. ²) orð b. ³) En ef b. ⁴) mgl. b. ⁵) útlausnar b. ⁶) man b.

⁷) öllum tilf. b. ⁸) frammistöðu b. ⁹) [til liðveizlu við hann b.

¹⁰) fúr b. ¹¹) var b. ¹²) skipti b.

20. Sem Agulandus fréttir at fjórir höfðingjar með miklu liði eru til fulltings komnir við keisarann, þikur honum eigi sinn hlutr líkari en áðr. Því snýr hann brott með sínum her ok ferr til þeirrar borgar sem Agenna heitir, því at betra virðist honum þar við at eiga, sem minna afl er fyrir. En þó at þessi borg Agenna væri meðr sterkum múrum, var þar engi afli til mótstöðu, hvar fyrir Agulandus vinnr hana ok sezt þar síðan meðr sinn her; þikist hann nú hafa fengit svá öruggan stað til verndar,¹ at engi man svá ríkr til² koma, at né eitt it minsta mætti þeim granda, ok svá er hann nú stappaðr upp af dul ok drambvísí, at nú ætlar hann sér alt auðveldliga ganga eptir sinni fýsi. Því gerir hann menn til Karlamagnús ok býðr honum til sín at þiggja mikil gull ok silfr, til þess at gefa upp ríki sitt ok gerast hans maðr. En er keisarinn heyrir þessi boð Agulandi, tekr hann því eigi fjarri, segir þat líkara at hann muni koma eptir hans boði. Fara sendimenn aptr við svá búit ok segja Agulando, at Karlamagnús tók vel þeirra eyrendum, en hann verðr geysi glaðr við þá sögu, því at nú þikist hann hafa alt hans ráð sér í hendi, ef þeir finnast. En er sendimenn váru brott farnir, smíðar ágætr herra Karlamagnús nýjar ráðagerðir, því at senniliga skilr hann fyrir þann háleita meistara, er hann lærði til sinna framferða, at þetta boð Agulandi var bruggat af údyggu hjarta. Hvar fyrir hann tekr þat ráð, sem guð kendi honum, ríðr brott frá herinum meðr sjautigi riddara leyniliga, þar til er hann kemr upp á þat fjall, er svá stóð nærri³ borginni Agenna, at þaðan mátti görla sjá fram í staðinn. Hér⁴ stígr hann af baki sínum hesti ok leggr af sér allan konungligan skrudá ok klæðist öðrum búnaði, tekr spjót sitt af skapti en leggr skjöldinn miðil herða sér, ok býr sik at öllu upp á sendimanna hátt, hafandi einn riddara sér til fylgdar, gengr síðan ofan af fjallinu frá mönnum sínum, en biðr þá bíða sín í þeim stað. Senniliga var þessi [ferð Karlamagnús⁵ af öruggri trú ok miklu trausti guðligrar miskunnar, at hann skyldi ganga⁶ við annan mann sjálfrkrafti í hendr sinna úvina, þar með vissi hann við liggja sœmd ok frelsi heilagrar kristni, at⁷ honum tækist greitt sín ferð,⁸ ok vel er [því trúanda,⁹ at hinn heilagi Jacobus hafi eigi verit þenna tíma keisaranum fjarri, því at djarfliga gengr hann fram til staðarins. Renna þegar varðhaldsmenn út af borginni móti honum ok spyrja hvat manna þeir væri. En þeir kváðust vera meun Karlamagnús keisara sendir til Agulandum. Ok þegar sem þat heyrst, eru þeir leiddir í þá höll sem¹⁰ Agulandus sat ok hans höfðingjar, ok sem þeir koma fyrir konungiinn, kveðja þeir hann ok tala svá síðan:

¹) sér tilf. b. ²) at b. ³) nær b. ⁴) þar b. ⁵) [ráðagerð b. ⁶) fara b. ⁷) ef b. ⁸) atferð b. ⁹) [þat merkjanda b. ¹⁰) er b.

Vit erum sendir til yðvar af hendi Karlamagnús með því eyrendi at segja yðr, at hann er kominn í þenna stað, er svá heitir, meðr sextigum riddara ok vill gjarna gefa upp sitt ríki ok gerast yðvarr maðr, hvar fyrir hann biðr, at þér komit til tals við hanð með aðra sextigi riddara. Ok er Agulandus heyrir þetta, talar hann svá: Vel hafi þit gert ykkart eyrendi; en segit þat Karlamagnúsi, at hann bíði vel, því at ek skal at vísu koma. Gengr keisarinn eptir þat út af borginni ok hyggv gersamliga¹ at, hversu auðveldast væri [borgina vinna,² því at þat var hans eyrendi mest til Agennam. Ferr síðan út af staðinum upp á fjallit til sinna manna, stígr á hest ok ríðr sem skjótast aptr³ til herbúða. En hvat er þat sem nú heyrðum vér utan verk almáttigs guðs, at Karlamagnús kendist eigi af Agulando ok talaði þó við hann, en hafði fyrir litlum tíma áðr hann sét, sem fyrr var sagt. Lofaðr sé guð fyrir þat ok öll önnur sín verk, er hann dásamliga vinnr móti líkendum með sínum almætti. Ok þegar⁴ Karlamagnús var farinn út af borginni, kallar Agulandus konungr saman mikinn her ok ferr með sjau⁵ þúsundir riddara til þess staðar, sem hann hugði Karlamagnús fyrir vera meðr fá menn, ok ætlaði drepa keisarann. En er hann kemr í nefndan stað, fær hann þar makliga kaupferð, grípr á mis Karlamagnús, en hefir sik opinberat í údygd ok trúrofi. Því snýr hann aptr til borgarinnar meðr skömm ok svívirðing, er honum nú miklu verra í hug en áðr sem makligt er, hvat eigi skipist nema versni, ok bíði svá þess sem honum skal⁶ skjótt til handa koma fyrir sinn údrengskap.

21. Þegar sem Karlamagnús kemr til sinna landtjalda,⁷ býðr hann herinum at búast sem hvatligast, ok heldr síðan til borgar Agennam. En meðr því at hon var sterkliga mýruð en hafði mikit afl fyrir innan sér til fylgdar, sitr hann sex mánaði um borgina ok fær ekki at gert, ok á sjaunda mánaði, sem allar þær listir ok smiðvélar sem höfðingjar eru vanir borgir ok kastala meðr at vinna⁸ váru vel ok listuliga til búnar, kallar keisarinn á heilagan Jacobum postola, at hann virðist veita kristnum mönnum sitt blezat⁹ fullting, svá at þessi borg verði unnin þeim¹⁰ til dýrðar, en dreifist sá úaldar-flokk, er hana hefir rangliga at halda. Ok senniliga heyrði postolinn keisarans bæn, því at svá harða atgöngu veittu Frankismenn meðr postolans atstöðu, at Agulando sýndist engi annarr vænni,¹¹ ef lífinu skyldi ná,¹² en flýja brott or borginni meðr sínum höfðingjum ok öllu liði¹³ er því mátti við koma. Ok svá gerist at hann flýr brott or borginni eina nátt með [öllum sínum her¹⁴ farandi út

¹) görla b. ²) [hana at vinna b. ³) mgl. b. ⁴) sem tilf. b. ⁵) 4 b.

⁶) kann b. ⁷) herbúða b. ⁸) brjóta b. ⁹) blezaða b. ¹⁰) honum b.

¹¹) saal. b; grein B. ¹²) halda b. ¹³) herliði b. ¹⁴) [öllu sínu liði b.

um hinar lægstu smáttur staðarins til þess staðar er Santun¹ heitir, strengir sik þar inni sterkliga, þikur honum nú þegar vel, sem hann kemst undan ágangi Franzeisa. En er Karlamagnús veit þat, at Agulandus er út flýðr² af borginni, gengr hann inn meðr mikinn³ þrís ok fögrum⁴ sigri, lætr drepa alla Saracenos, er eigi vildu taka skírn ok gerast hans menn. Dvelst Karlamagnús í borginni lítinn tíma áðr hann verðr viss, hvar Agulandus sitr með Saracenis. Heldr hann þangat til móts viðr hann sínu liði ok sezt um staðinn. Þessi borg Santun⁴ stendr mjök nærri⁵ þeirri á er Karant heitir, svá at hon geymdi einn veg hjá borginni. Keisarinn gerir tvá kosti Agulando, at gefa upp borgina eða berjast ella. En Agulandus vill heldr eiga bardaga við Karlamagnús en gefa upp borgina at úreyndu: Því búast hváirtveggju til orrostu. Ríðr Agulandus út af staðnum, en keisarinn í móti, gerðist bardagi þessi hinn harðasti ok féll mart manna af hvárumtveggjum. En meðr því at blezaðr Jacobus postoli stóð með sínum húskörlum, sneri mannfallinu upp á Saracenos, svá at fjöldi hnígr af þeim, því at hvar sem Rollant með sínum kumpánum snerta þá sínum vápnum, þarf eigi umbönd veita, hvar fyrir heiðingjar eru bæði skjótt hræddir ok móðir ok flýja inn aptr í borgina, lykja síðan aptr sterkliga. Setja kristnir menn nú sínar herbúðir umbergis borgina utan þar sem áin var. Ok er Agulandus skilr sik eigi geta borgina haldit, flýr hann [eina nátt⁶ út yfir ána, því at engi vegr sýnist honum annarr kjörvísligri til undankvámu. En þegar Frankismenn vita þat, hlaupa þeir á þá meðr miklu afli ok drepa konung af Agabia ok konung Bugie ok nær fjórum þúsundum heiðingja. En Agulandus flýr undan með lið sitt alt til borgar Pamphiloniam, er fyrr var nefnd. Hafði Karlamagnús hana látit upp reisa í annan tíma ok sterkliga múra eptir þá miklu niðrrapan, er hon þoldi fyrir atgöngu Jacobi, svá sem áðr er greint. Ok meðr því at Agulandus skilr þessa borg mjök sterka, hugsar hann hér fyrir at búast. Því gerir hann nú [sína menn⁷] í þær hálfur sem honum þótti⁸ líkast til liðveizlu, því at í þeim þremr samkvámu, er gerðust miðil Franzeisa ok Saracenos⁹ hefir hann látit margt lið meðr mörgum sínum kempum, ok af því stefnir hann til sín miklum her, hvar sem hann kann fá. En sakir þeirrar drambsemi er honum bjó í hjarta, skal engi þora at gera Jamund nökkut kunnigt, hvat fram fari¹⁰ um hans efni, því at eigi þikur honum þat lítil skömm, ef hann svá gamall ok roskinn skal þiggja liðsemd af þessum yngling,¹¹ ok betra virðist¹² honum at prófa enn í fjórða sinn, hversu

¹) flýinn b. ²) miklum b. ³) fengnum b. ⁴) Samtun her og senere b.

⁵) nær b. ⁶) [mgl. b. ⁷] sendimenn b. ⁸) sér tilf. b. ⁹) Saracena b.

¹⁰) fór b. ¹¹) ynglingi b. ¹²) þikur b.

viðskiptin fara miðil hans ok kristinna manna. Því gerir hann orð Karlamagnúsi ok segist híða munu hans tilkvámu í borg Pamphilonia.

22. Karlamagnús keisari sitr nú í greindri borg Santun ok fréttir, hvar Agulandus er niðr kominn, ok dregr at sér mikit lið. Ok af því at heilagr postoli Jacobus hefir mörgum Franzeisum boðit til sín af þeim her sem keisaranum fylgdi til Hispaniam, gerir hann menn [meðr bréfum¹ til Rómam, biðjandi at postoligr herra sjálfr pávinn virðist fyrir guðs skyld at lypta sinni ferð af Róma til frelsis heilagri kristni in Hispania með þann mesta liðsafla er fá kann í Frakklandi. Hér með býðr hann at allir þrælur ok þjónostumenn í Franz skolu frjálsast meðr sínu hyski af öllum þrældómi, ok þeir sem í höptum haldast² eða myrkvastofum væri leystir ok liðugir gerfir,³ en þeir sem áðr höfðu í gengit keisarans misþykt ok úblíðu fyrir gnógar sakir bauð hann nú aptr kallast í sína vináttu; þar með skyldu allir spellvirkjar ok ránsmenn ganga aptr í frið ok náðir, ef þeir vildi fyrirláta sína framferð ok ráðast í fylgd guðs riddara, heitandi þeim at gjalda aptr sínar⁴ eignir, er áðr höfðu mist, en gera fátæka ríka; ok meðr skjótum orðum yfir renna, kallar hann til þessarrar ferðar bæði vini ok úvini, [innlenska ok útlenska,⁵ lærða ok úlærða, unga menn sem gamla, heitandi⁶ at þeir skolu⁷ taka af honum [tímaligar sœmdir,⁸ en eilífa ömbun⁹ af sjálfum guði, sem vel vikiast undir [þetta hans boð,¹⁰ at meðr guðligum styrk ok þeirra liðveizlu megi hann því auðveldligar fyrirkoma guðs úvinum in Hispania. En þegar sem þessor¹¹ keisarans boð koma herra páfanum, játtar hann gjarna keisarans bæn, ok býðr at þessi hans boðskapr fari sem skjótast yfir Ítaliam, en tekr sér til fylgdar marga burgeisa af sjálfri Róma, var höfðingi yfir¹² þeim Constantinus pro-sectus.¹³ Hér með tekr herra pávinn þann hluta dróttinligrs kross, sem dýrkast ok vegsamast í sjálfri Róma, ok ætlar með sér at hafa fram til fulltingis viðr kristna menn, heldr síðan út af Róma með sœmiligri fylgd, sem þvílíkum herra til¹⁴ heyrði. Koma¹⁵ margir höfðingjar dagliga til fylgdar við herra páfann, því at svá skjótt sem þeir heyrðu keisarans boð ok vilja, bjó hverr sik ok sitt lið sem skjótast mátti. Ferr herra páfinn þar til er hann kemr meðr sínu fíruneyti í nálægð viðr keisarann. En þegar sem Karlamagnús verðr varr við tilkvámu postollegs herra,¹⁶ lofar hann allsvaldanda guð ok ríðr út af þeim stað, sem hann sat meðr sínu liði, móti herra páfanum ok fagnar honum með fullri ástæmd ok gleði, leiðir hann

¹⁾ [mgl. b. ²⁾ héldust b. ³⁾ gefnir b. ⁴⁾ þeirra b. ⁵⁾ [mgl. b. ⁶⁾ játandi b.

⁷⁾ skyldu b. ⁸⁾ [mikla sœmd b. ⁹⁾ miskunn b. ¹⁰⁾ [hans þessi orð b.

¹¹⁾ þessi b. ¹²⁾ fyrir b. ¹³⁾ perfectus b. ¹⁴⁾ mgl. b. ¹⁵⁾ Kómu b.

¹⁶⁾ föður b.

heim til sinna landtjalda meðr miklum prís ok fagnaði, segir honum greiniliga alt hversu fram hefir¹ farit miðil þeirra Agulandum, þar til sem nú er komit. Sem allr herr keisarans kemr saman í einn stað, var þat mikill fjöldi, því at svá er senniliga skrifat, at tvær dagleiðir á lengd [ok breidd² huldi hans herr jörðina, en tólf mílur at³ lengd mátti heyra manna kný⁴ ok hesta gang.⁵ Þessum her öllum heldr keisariinn til Pamphiloniam. Fór fyrstr sá höfðingi er hét Arnald af Berid með sínu liði; þar næst Eystult⁶ jarl meðr sínum her. Eptir þat Aragstanus⁷ konungr af Britannia, þá Arinald⁸ de Albaspina með sinni fylgd, því næst Gundilber⁹ Frísa konungr með sinni hirð, þá Oddgeir danski, ok síðan hverr höfðingi eptir annan, en síðast keisari Karlamagnús ok herra páfinn ok allr almúginnu. Sem Karlamagnús kemr til Pamphiloniam, vill hann enn prófa til¹⁰ í fyrstu, ef Agulandus vill upp gefa borgina, ok ef hann vill eigi þat, býðr hann bardaga. En Agulandus kýss heldr orrostu, en¹¹ biðr Karlamagnús biða sín [lítinn tíma,¹² meðan hann byggir lið sitt til bardaga, ok þat þiggr hann. Skipar keisariinn fim fylkingar ok gerir höfðingja fyrstu fylkingar Arnald af Berid. Hafði keisariinn meira lið ok betr búit en heiðingjar, ok því gerði Agulandus fjórar fylkingar af sínum her, því at svá segist, at hann hefði¹³ hundrað þúsunda, en kristnir menn hundrað þúsunda þrjátigi ok þrjár.

23. Nú sem Karlamagnús hefir skipat fylkingum eptir sínum vilja, eggjar hann herinn mörgum orðum, at hverr ok einn dugi sem drengr er til ok afli sér bæði samt auðæfa þessa heims með scemd ok góðan orðstír, en af konungi konunga eilífa ömbun án enda. Því næst gengr fram herra¹⁴ páfinn ok blezær allan lýðinn heitandi þar með, at allir þeir sem nú ganga drengiliga fram undir keisarans merkjum skolu¹⁵ þiggeja aflausn synda sinna, gefandi alt saman líf ok líkama¹⁶ upp undir vernd almáttigs guðs ok hans blezaða postola Jacobi,¹⁷ fyrir hvers skyld þessi herr er í þenna stað saman kominn, ok¹⁸ allir játta svá gera sem þeir váru eggjaðir. Þegar Agulandus hefir búit sinn her, ríðr hann út af borginni á slétta völlu. Má nú heyra hark ok mikit vápnabrák, því at hvárigir spara at þeyta sína lúðra með livellum hornum, æpandi stór heróp, svá at langt ok víða skalf jörðin umbergis í þeirra samkvámu. Gerir Arnald af Berid ena fyrstu atreið í þessum bardaga meðr síni fylking ok ríðr djarfliga fram móti fremstu fylking Saracenorum. Var hann hinn vápnðjarfasti maðr, ok öll hans fylgd stórliga vel búin

¹⁾ hafði b. ²⁾ [mgl. b. ³⁾ á b. ⁴⁾ gný b. ⁵⁾ gnegg b. ⁶⁾ Eistul b. ⁷⁾ Arastagnus b. ⁸⁾ Reinald b. ⁹⁾ Gundebol b. ¹⁰⁾ mgl. b. ¹¹⁾ ok b. ¹²⁾ [mgl. b. ¹³⁾ hafði b. ¹⁴⁾ hjá b. ¹⁵⁾ skuli b. ¹⁶⁾ líkami b. ¹⁷⁾ her indfalder en stor Lacuna í b. ¹⁸⁾ at B.

bæði at vápnum ok klæðum. Því höggr hann til beggja handa, þegar sem herrinn mætist ok ryðr sér veg í miðjan flokk heiðingja, veitir mörgum manni bana, ok svá snarpliga gengr hann fram meðr sínum fylgdarmönnum, at skjótt rjúfa þeir fyrstu fylking Affricanorum. Ríðr¹ þá þeim í móti önnur fylking Agulandi, ok sændr við lítinn tíma áðr hon ferr þvílíka leið sem hin fyrri. Ok er Agulandus sér mikinn úsigr sinna manna, reiðist hann í hjartanu ok heldr öllu liðinu í senn í bardagann. En er Frankismenn líta þat, vilja þeir nú eigi spara sik til framgöngu ok halda vígvöllinn drengiliga, svá at þeir hringja með sínum her umbærgis ok drepa margan heiðingja, höggva meðr sverðum en leggja spjótum ok kvista hvern niðr hjá öðrum sem hráviði, þar til at mikil hræzla kemr yfir Agulandum, því hann sér kristna (menn) fá mikinn framgang í þessum bardaga, en alla völlu hulda af líkum sinna manna, en þá sem lifa skjálfa ok pipra af hræzlu, ok búna brátt at flýja hvern sem fyrr mátti við koma. Því skilr hann at ekki er til annarr en freista brottkvámu. Ok svá gerir hann, flýr nú undan meðr þat litla lið er honum mátti fylgja til skipa sinna, ok siglir hann til Affricam meðr lítilli sæmd en mikilli hræzlu. Þikir honum nú vel, þó at Jamund son hans prófi sína karlmensku við Frankismenn, því sezt hann í þá borg er Visa heitir meðr drotning sinni ok öðru liði. En þegar Franzeisar kenna flótta heiðingja, sækja þeir vaskliga eptir ok drepa svá títt, at fátt eina komst undan af heiðingjum. Svá miklu blóði var út helt á þeim degi, at tók í ökla. Altomant konungr ok Ebraus af Sibil flýðu brott með litlu liði ok leyndust í nálægum fjöllum; sumir leitaðu í borgina Pamphiloniam sér til hlífðar, en þeim varð þat at lítilli hjálp, því at svá sem orrostan laukst, gékk Karlamagnús inn í borgina ok lét drepa hvert manns barn af Saracenis er finnast mátti. Eptir þenna bardaga ok fagra sigr, er guð ok heilagr Jacobus veitti Karlamagnúsi, fór hann meðr herinn til Argue brúar takandi þar náttstað. En á þeirri sömu nótt leyndust nökkurir brott at úvitanda keisaranum þagat til sem valrinn var sakir ágirni, ok gerðu sér miklar byrðar af gulli ok silfri, er í nóg lá um völlum, ok öðrum gersimum, ok sem þeir eru aptr á veg, koma at þeim at úvöru tveir fyrr greindir konungar Ebraus ok Altomant meðr Saracenis er undan kómust, ok sækja at þeim ok drepa svá görsamliga, at nær þúsund kristinna manna féllu þar. En heiðingjar þóttust allvel hafa leikit ok riðu brott um nóttina, létu eigi sinni ferð áðr þeir kómu til Cordubam. En keisarinn sem hann vissi hvat gerzt hafði, lét illa yfir þeirra ferð, at Saraceni skyldu fyrir eina saman heimsku ok fjárágirnd sinna manna svá mikit skarð hafa höggit í þeirra flokki.

¹) Ríða B.

24. Næsta dag eptir þenna bardaga, er ágætr herra (Karlagnús keisari) átti við Agulandum, er nú var brottflýðr at sinni af Hispania, spurði keisarinn, at einn höfðingi af Nafaria er hét Furra var kominn undir þat fjall, sem landsmenn kalla Garzdin. Þessi höfðingi vildi fyrir eins finna Karlagnús ok eiga bardaga viðr hann, því at Furra sem hann heyrði keisarann kominn í Galicia, óttaðist at hann mundi finna sitt ríki Nafariam, því hafði hann liði samnat ok ætlaði at halda til fundar við Karlagnús ok sigra hann í bardaga, ef svá fœri sem hann vildi. Ok er keisarinn fréttir þat, heldr hann þegar til fjallsins sínum her ok býðr Furra at gefast upp í sitt vald. En hann býðr bardaga í móti. Því búast hvárirtveggju til orrostu, en á næstu nótt fyrir bardagann vakir keisarinn í sínu landtjaldi ok biðr guð með góðfúsri bœn ok hinn heilaga Jacobum postola, at hann fengi sigr í þessum bardaga, ok þess biðr hann hér með, at guð auðsýndi þat með marki sinnar miskunnar, hversu margir af kristnum mönnum skyldu í þessu stríði dauða þola fyrir heiðingjum. En þessa bœn keisarans virðist almáttigr guð stórmerkiliga birta, því at um morgininn sem herrinn var búinn, sást rautt krossmark á þeirra manna herðum utan yfir herklæðunum, sem guðlig forsjó skipaði seiga. Ok er Karlagnús keisari sá svá háleitt mark, at eigi mátti við dyljast hversu margir falla mundu fyrir vápnum, ef þeir kæmi í orrostuna, vill hann prófa, hversu þeirra mál skipist, ef annat ráð gerist fyrir þeim, ok lætr samna saman öllum í sitt oratorium er þvílíku marki váru merktir, ok lykja aptr síðan, en ferr eptir þat til bardaga móti Nafaris; ok er skjótt at segja af þeirra viðskiptum, at Furra fellr ok fjórar þúsundir heiðingja með honum, en engi af kristnum mönnum. En er kveldar, víkr keisarinn til sinna landtjalda ok lýkr upp því herbergi, sem riddararnir váru inni byrgðir, ok sér þar guðliga skipan fagrlega fylða, svá at þeir sem þar váru heilir ok hraustir um morgininn innsettir, finnast nú allir dauðir sem til er komit. Birtist þat í þessum hlut, at engi má umganga þá dauðastund sem guð skipar hverjum til handa. Vinnr Karlagnús síðan undir sik Nafariam meðr þeim herðum er þar liggja í nánd.

25. Litlum tíma síðar en þeir tveir konungar Ebraus ok Altomant, sem brott kómust or þeim bardaga er Karlagnús átti við Agulandum síðast, váru komnir í borg Cordubam, sem áðr var sagt, hugðust þeir hefna skyldu þeirrar svívirðu, er Agulandus hafði farit fyrir Karlagnúsi, ok því samna þeir saman miklu liði af heiðnum þjóðum ok ríkum konungum. Því mjök margir váru þeir at eigi treystust sjálfir at stríða mót keisanum, en sakir þess at vilji var í gnóg, styrktu þeir hvern eptir megni, er til þess þar þoran at

halda stríð við hann. Því gera greindir konungar orð Karlamagnúsi, at þeir bíða hans tilkvámu við borgina Cordubam. En þegar keisarin heyrir þat, vendir hann þagat sínum her, ok sem hann kemr í nánd borginni, halda konungarnir út í móti honum um þrjár mílur ok fylkja þar. Frammi fyrir liðinu skipa þeir fótgangandi menn bána mjök undarlíga, höfðu þeir svört skegg ok stíð, af þeirra höfðum stóðu horn hvervitna, þeir váru illilígir hvar sem þá leit, svá at líkari váru þeir djöflum eða öðrum hræðiligum skrimslum en mönnum. Þessir sérhverir höfðu í sínum höndum stórar trumbur ok holar bumbur, þar með hljóðbjöllur smár ok hvellar. Svá bíða þessir keisarans. En þegar hann kemr svá nærri sem mátuligt-pótti, skipar hann þrjár fylkingar af sínum her, setjandi fyrstu fylking af fræknustu mönnum ok ungum ok góðum hestum, aðra gerir hann af fótgangandi mönnum, þriðju af riddarum. Ok er fyrstu fylkingar hvárra megin koma saman, taka greindir heiðingjar til sinnar þjónustu, hlaupa fram móti Franzeisum með miklu ópi ok blístran, grenjan, bülvan ok allskonar illum lætum, berjandi á sínar bumbur, hristandi hljóðbjöllur, þeyta þar með horn ok trumbur, en berja á tabur. Ok svá sem hestar kristinna manna heyrdðu svá bülvuð læti þessarar skrimsla ok litu þeirra hræðiligu ásjánur, kasta þeir sér um þegar í stað ok flýja sem ærir ok galnir, svá at riddarar féngu þeim með engu móti aptr snúit til bardagans. Ok svá gera þessir úvinir mikit af sér, at hverr ok einn maðr er á hesti sitr, verðr nú at flýja þótt nauðigr; því at svá hræðiligan gný ok hark ok háreysti gerðu þessir bülvaðu úvinsins limir, at engi þóttist þvílíkt undr hafa fyrrum heyrt. En hvat þarf hér lengra um at gera, en svá reka heiðingjar þrjár fylkingar Karlamagnús, at aldri er hann svá gíldr ok mikill fyrir sér, at né eina mótstöðu megi nú veita, ok svá elta Saraceni Franzeisa sem aðra flóttamenn upp á þat fjall er stendr tvær mílur brott frá borginni. Gerðu þá kristnir menn fjallit sér at vígi ok hjuggust til viðtöku, ef heiðingjar vildu at þeim sækja. Ok er þat sá Saraceni, vendu þeir aptr til borgarinnar. Settu kristnir menn eptir þat landtjöld sín í fjallinu ok biðu svá morgins. En svá hafði guð ok heilagr Jacobus vel geymt sinna manna, at engi lét sitt líf á þeim degi fyrir heiðingjum. Um morgininn árla kallar keisarin saman hina vitrastu ráðgjafa ok spyr þá eptir, hvat nú sé til ráða. En allir segja at eigi sýnist þeim mart til útvega, en kveðast því öllu skolu gjarna hlýða, sem hann vill til leggja. Keisarin býðr at allir ríðandi menn í herinum láti vefja höfuð á hestum með líndákum létum, at eigi megi þeir sjá fásén býsn ok ljót ferlíki Saracenorum. En þar með skolu þér fylla eyru hestanna með vaxi eðr einhverju öðru, svá at eigi heyri þeir hark heiðingja ok ill læti. Ok sem svá

var gert ríða kristnir menn djarfliga ofan af fjallinu til móts við Saracenos. Verða þeir glaðir við þat, því á einu hátt ætla þeir at leika við Frankismenn sem fyrra dag. En þat gengst þeim eigi, því at þótt þeir hleypi nú fram sínum skrimslum með verstum lætum er þeir máttu við komast, standast hestar kristinna manna vel þeirra umfang. Því gerist nú stórliga orrosta, því at skjóttliga sem Frankismenn mega vápuum við koma, þikir þeim vel at fara, gjalda nú þat drengiliga er þeir þóttust heiðingjum ömbuna, því at þat var þeim í hug fyrra dag, þá er þeir nauðgir undan héldu, at hvárki skyldu þeir spara höfuð né bol heiðingja, ef guð gæfi þeim færi á í annan tíma. Fellr nú stórliga margt af Saracenis, en hvern er má leitar undan viðrskipti Franzeisa, ok þyrpast fram undir höfuðmerki heiðingja. En um þat var svá búit, at einn vagn stórliga vel búinn stóð í miðjum herinum, fyrir honum (váru) átta yxn, en or vagninum stóð upp eitt rautt banel með hárri merkistöng. En þat var siðvuni Saracenorum at flýja eigi or bardaga, meðan þeir sæi merkit standa, ok er keisarin vissi þat, ríðr hann fram í her heiðingja styrktr guðligum krapti á þeim hvíta hesti er Balam sendi honum, ok ryðr sér rúman veg alt undir höfuðmerkit sveiflandi sínu góða sverði til vagnsins ok sníðr sundr merkistöngina, fellr þá niðr merkit sem ván var, heldr þá síðan aptr í sína fylking. En jansfram ok Saraceni líta sitt höfuðmerki niðrfallit, verða þeir selmsfullir ok flýja án dvöl. En kristnir menn sækja eptir með ópi ok áeggjan ok fella hvern heiðingja ofan á annan, svá at á þeim degi drápu þeir átta þúsundir heiðingja ok konungiinn af Sibil. En Altomant komst inn í borgina Cordubam með tveim þúsundum, aptr lykjandi öll port. En um morgininn eptir segir hann mönunum sínum, at þat eitt sé þeim til at gefast í vald keisaranum ok gerast hans menn, ok því játta allir, því at nú var engi annarr líkari. Síðan gefr Altomant upp borgina Karlamagnúsi meðr þeim skilmála, at hann ok allir er honum fylgja skolu skírast láta en halda síðan borgina af keisaranum, svá lengi sem Altomant lifði, ok styrkja keisarann í öllu því er hann mætti. Fór þá svá fram. Nú hefir verit sagt um hríð, hversu viðrskipti hafa farit miðil Karlamagnús ok Agulandum, en hér næst skal á líta hvat fram ferr í öðrum hálfum Hispanie á þessum tímum.

26. Nú skal þar til taka er Jamund son Agulandi skildi við föður sinn ok fór at búa í turninum, at hann gerði Balam sendimann eptir lítinn tíma aptr til Agulandum at forvitnast, hvat með honum færi fram, eptir því sem fyrr í sögunni mátti heyrast. Ok er Balam kom aptr ok sagði Jamund þat sem hann hafði víss vordit, vildi Jamund með engu móti svá fram fara lengr at sitja í sama stað með svá mikinn her sem hann hafði. Því skiptir hann sínu

liði sundr í þrjá staði, tekr einn hluta sér (til) fylgdar, váru í þeim flokki tuttugu þúsundir; fyrir annan hluta liðs skipar hann tvá höfðingja, optnefndan Balam ok Triamodem konung, frænda sinn meðr mörgum konungum, hertogum ok jörlum; þeir hafa mestan hluta liðs meðr sér, því sendir Jamund þá ut af turninum í þann hluta ríkisins er firr stóð, en hann ferr sjálfir í þá staði er meir váru í nálægð við Karlamagnús; hann hefir með sér fjóra höfuðguði sína, er fyrr váru greindir, undir hverjum at var alt traust þeirra, hvar fyrir Jamund skipar sitt lið mest af úvönnum mönnum ok ungum til stríðs ok bardaga; þriðja hlut síns liðs, ok er sá minstr, setti hann til geymslu viðr turninn. Fara nú þessir illskuflokkar víða um Hispanias, ok er þeirra yfirferð allúþörf guðs hjörð, því at þeir drepa kristna menn en ræna fé, hvar sem þeir mega. En sakir þess at Jamund er foringi þessa liðs, skal af hans ferðum einkanliga greina, því at hjá honum er líkast til nökkurra tíðenda.

27. Þegar sem Jamund fór út af turninum, gengr hann at með miklu kappi (at) svívirða kristna menn ok niðr brjóta, svá at engi reisir rönd við honum, vinnr hann undir sik margar borgir ok kastala með eldi ok vápnum, ok svá var hann grimmr ok illgjarn í sínum framferðum, at svívirðiliga lét hann drepa hina vöskustu menn, er eigi vildu níðast á guði sínum ok lúta bölfaðum skurgoðum, en af konum bauð hann brott sníða brjóstin, ef þær samþykktist eigi þeirra fúlum illvilja, hvar fyrir margir snerust til skurgoða villu. Hér með aslar hann svá mikit gull ok silfr ok aðrar gersimar, sem eigi mátti telja. En með því at þessi ofsókn, er Jamund gerði, fór víða um landit, fréttir Karlamagnús keisari þessor tíðendi þar sem hann er, ok sakir þeirra únáða sem hann átti á þeim tímum í at standa ok áðr var sagt þóttist hann eigi mega halda til móts við Jamund; því kallar hann til sín tvá konunga, þá er annarr hét Salomon ok var höfðingi yfir Bretlandi en annarr Droin er stjórnaði Gaskhuniam. Til þessarar talar keisarin svá: Meðr því at ek má eigi svá skjótt sem þyrfti koma til fundar við Jamund son Agulandi ok rísa móti þeim úfrið er hann gerir landi vinar míns Jacobi, skipar ek ykkir höfðingja þess liðs er sendast skal á njósn fram fyrir Jamund, at hann geysist eigi at úvöru hingat á oss; ok ef svá berr til, at þér mætit nökkurum riðli eigi mjök miklum af þeirra flokki, þá hafit þvílíkt lið með yðr sem þér þikkizt vel mega móti taka, en gerit oss sem skjótast orð, þegar þörf gerist ok yðr sýnist svá betr standa. Þeir samþykkja þessu gjarna, taka sér til fylgdar meir en þrjátígi þúsunda ok fara síðan þar til at þeim verðr kunnigt af ferðum Jamundar. Því reisa þeir sínar tjaldbúðir í nánd einu fjalli er heitir Asprement ok gera síðan tlu þúsundir lengra fram á vörðinn;

váru þeir harðla vel búnir at öllum herskrúða, ríða þeir upp á þann háls er gekk undan fjallinu, ok svá ofan öðrum megin í hlífina ok nema þar staðar, því at þaðan mátti víða sjá, litu þeir ok þá turn Jamundar, skipa þeir liði sínu í fylkingar ok vildu búnir vera þess er at höndum kynni koma.

28. Rétt á þessum tíma er njósnarmenn keisarans váru á ferð komnir, sitr Jamund um eina borg, er sá konungr hafði (at) halda, sem Kalabre hét, ok vinnr hana en drepr konunginn. En eptir þat vendir hann aþr á leið til turnsins með sínum mönnum, hælask þeir mjök ok þikkjast vel hafa leikit, því at mörgum manni hafa þeir snúit til sinna guða en drepit þó miklu fleiri, þar með er svá mikit fé í þeirra ferð sem eigi þurfti meira. Þeir fara nú veg sinn, þar til er þeir finna þá Frankismenn fyrir sér, er á vörð sátu í hlífinni fjallsins, sem áður var getit. Jamund sér at þeir hafa fylkt liði sínu, en eru miklu færri (en) hans menn, því eggjar hann höfðingja til framgöngu. En kristnir menn sém þeir líta ferð Jamundar hafa sik kyrra ok staðfasta, breyta meðr engu móti sinni stöðu, ætla heiðingjum atgöngu veita, ef þeim líkar, en sér taka drengiliga í móti ok standa fast ok þríflega. Ok af því at Jamund kemr eigi í hug at þessi flokk muni þeim nökkut nióti stríða, ef til prófar, lætr hann fram í fyrstu bogmenn ok biðr þá skjóta Franzeisa [hart ok tíðum,¹ þar með ríða at ungir menn með digrum spjótum leggjandi. En Frankismenn hafa svá öruggar hlífir, at engi hlutr gengr á þá hvárki spjótlög né þykk örvaflaug. Ok er Jamund sér þetta ekki tjóa, eggjar hann riddara sína ok biðr þá gera harða atsókn. En er kristnir menn sjá þat at Jamund lætr þat í fram sem til er, bregða þeir sverðum en leggja með spjótum, ok gera svá hart móttak, at þegar brestr flótti á heiðingjum, því at vápn þeirra váru bæði stinn ok örugg, svá at engi hlíf stóð við. Snýr þá mannfalli í lið heiðingja, því at Franzeisar hleypa með svá miklum ákafa ofan or hlífinni, at hverr sem fyrir varð tók skjótan dauða, ef hann vildi eigi flýja. Því snúa þeir fyrst á flóttu er fremstir standa, en sakir þess at þeir stóðu vel, sem eigi höfðu enn kent hversu sárt vápn Franzeisa kunnu bíta, varð í fyrstu þeim sem bleyddust mjök úgreitt um flóttanu, því at aðrir géngu at þeim framan, en aðrir stóðu at bakinu, ok þeir þar í miðil. Hvaðan af nú gafst guðs riddarum færi at sníða höfuð ok hendr heiðingja brott af búkum þeirra. Ok svá ganga þeir njósnarmenn Karlamagnús snarpliga fram, at þeir koma rétt í fylking Jamundar ok drepa merkismann hans er hét Estor, en reka hann af hesti mjök svívirðliga. En er Afrikamenn sjá þessor tíðendi öll saman, bíðr nú engi annars, heldr flýr hverr sem búinn var, sumir

¹) [hanz tíðum B.

á fjöllum í brott, aðrir leituðu at komast í turninn, en flestir hlupu út á þá á, er féll í gegnum dalinn nálægt bardaganum. En af Jamund er þat segjanda, at eptir mikla bakfall er hann fékk reis hann skjótt upp ok gat náð hesti, er hljóp um völlinn, sté síðan á bak ok hleypti brott or orrostunni sem mest mátti aftaka, fyrirlátandi hæðiliga sjálfa guðina ok allan þann ríkdóm sem áðr hafði hann rangliga aflat, stefnir sinni ferð til turnsins ok vildi fyrir eins honum ná. Ok er þat sér einn fræknasti riddari Frankismanna, rennir hann eptir Jamund meðr brugðnu sverði þeim skjóta hesti er hann sitr á, ok eltir hann alt at turninum. Ok rétt í því er Jamund hleypr í hlið virkisins, kemr riddarinn at utan ok höggv eptir honum, kemr sverðit á hestinn fyrir aptan söðulbogann; Jamund steypir sér fram af hestinum í því er hann heyrði sverðit ríða; var þat högg svá mikit, at ekki hefði hann þurft fleiri, ef þat hefði honum komit í höfuð sem riddarinnu ætlaði, því at hestinn tók sundr í miðju, svá at fremri hlutr fylgdi Jamund iun í garðinn, en eptri féll út á völlinn. Skildi svá meðr þeim, at riddarinn reið aptr til sinna manna, en Jamund sat eptir með skömm ok skaða. Höfðu kristnir menn drepit þá hvern er þeir máttu en alla rekit á flóttu, svá at vígvöllrinn var með öllu frjáls ok liðugr af liði heiðingja.

29. Géngu Frankismenn síðan til skreytt(r)a vagna, er hlaðnir váru með gulli ok silfri ok öðrum dýrum gersimum, er nú stóðu geymslulausir, áttu þeir nú at skipta miklu herfangi ok fríðu. Kristnir menn sjá nú einn vagn frábæran öllum öðrum, því at þar var yfirtjaldat dýrastum pellum ok búit víða með rauðu gulli. Því ganga þeir hér til, lypta tjöldum ok finna þar fjóra sjáendr saman í flokki, stendr hverr hjá öðrum, þat eru þeir fjórir guðar heiðinna þjóða, er Agulandus lét til búa meðr mestu mekt áðr hann fór til Hispaniam, eptir því sem fyrr má finnast skrifat. Sem Krists riddarar sjá þessa úvini, þikkir þeim fara at harðla vel, taka til þeirra úþarf-samliga ok steyta þeim ut or vagninum niðr á jörðina. Finna þeir eigi, at svá mjök bregði þeim við, þó at þeir líti í augu þessum skrimslum, sem Agulandus hrósaði þann tíma er þau kómu heim til hans af Arabia, því at þat kvazt honum þikkja líkligt, ef kristnir menn litu þeirra reiðuliga ásýnd, at öll þeirra hugdirfð mundi at engu verða; en þat prófast nú alt öðruvísi, því at kristnir menn reisa upp fjóra staura mjök háfa en reka rúmsnöru at fótum guðanna, ok draga þá stundum upp en láta stundum detta langt niðr. En til þess fara þeir þann veg við þá, at ef nökkurir heiðingjar væri nálægir, skyldu þeir sjá mega þeirra hrakferðir. Hér með hrækja þeir á þá ok berja með trjáum ok steinum farandi með þá mjök svívirðiliga ok þó makliga. Varð Franzeisum af því öllu saman er guð

veitti þeim nú mikil gleði, vanda síðan aptr til fyrrgreindra konunga Droim ok Salomonem, hafandi með sér guðina ok öll önnur auðæfi er þeir aflaðu í þessari ferð. Birtu þeir greiniliga alt viðrskipti, hversu gengit hafði miðil þeirra ok Jamundar, sýndu þeim guðina ok báðu þvílíkt af gera sem þeir vildi. En þat samþykkti öllum, at goðin biði tilkvánu Karlamagnús keisara, ok gerðist sá útvegr á þeirra máli er honum hezt líkaði. Skolu njósnarfylkingar keisarans hér hvílast lítinn tíma, eu segja þessu næst af einum ágætum herra, er almáttigr guð ok heilagr Jacobus virðust senda til frelsis sínu landi eu styrks ok fulltings við Karlamagnús keisara.

30. Á þessum tíma er þvílíkir hlutir fara fram í kristni guðs, sem um stund hafa verit greindir, réð fyrir Borgundia sá höfðingi er hét Girarð son Bonivi konungs. Herra Girarð sat í þeim stæð er kallast Freriborg, hann var mikils háttar höfðingi, svá at um hans daga fannst engi vildri herra í þeim löndum, því at hann gékk umfram flesta konunga bæði at ríki ok vitrleik. Hann var hinn dréngiligsti maðr, harðla vel á sik kominn, þrekkligr ok ekki hár, hœveskr í meðferði, blíðr ok ástamligr góðum mönnum en grimmr ok stórliga harðr móti úvinum. Herra Girarðr var nú mjök hnísgandi, svá at hann hafði hundrað vetra síns aldrs, en áttatigi vetra hafði hann riddaraligum búnaði þjónat; hann var hinn vápnðjarfasti, ok hafði átt margar orrostur, en svá [mikla gæfu¹ ok sigrsæli veitti guð honum, at á engan vígvöll kom hann þann at eigi féngi hann ságran sigr. Hann átti sér ríka frú ok fjóra syni, váru tveir á þessum tíma frægir riddarar, hét hinn ellri Bernardr en yngri Aemers; þriði sona Girarðs hét Milun, en hinn fjórði Girarð, váru þeir ungir ok höfðu enn eigi tekit herklæði. Herra Girarð átti sér eina systur, en þeirrar fékk sá höfðingi er Milun hét, gátu þau tvá sonu Boz ok Klares, þessa tók herra Girarð til síu unga at aldri, fósturaði vel ok heiðruga, kennandi þeim margar listir ok hœvesku, þar til er hann gerði þá riddara ok setti höfðingja fyrir miklu liði. Nú sem herra Girarð fréttir þær únáðir sem Affricamenn reisa upp in Hispania, ok þat með at hinu frægasti herra Karlamagnús keisari er farinn þagat kristni til frelsis með öllum þeim afla er hann sá mátti, hugsar hann at þat mundi vera gott verk fyrir guði at fara þagat með sínum styrk til fulltings við keisarann í endadögum síns aldrs ok stríða fyrir guðs skyld móti heiðnum þjóðum. Ok með því at ágætr herra Jacobus postoli sér nauðsynliga landi sínu hertogans tilkvámu, styrkist þetta svá meðr herra Girarð, at hann kallar saman frítt lið ok mikit ok býr ferð sína til Hispanialands, veljandi af sínu ríki fimtán þúsundir hermanna með bezta búnaði vápna klæða (ok) hesta meðr

¹) [mikil gæfa B.

Þórum nauðsynligum hlutum, þar með ferr fjöldi ungra manna þeirra er eigi höfðu enn tekit riddarabúnað; í þessarri ferð váru tveir systursynir hertogans ok fjórir synir hans, er áðr eru nefndir, ok nargir aðrir ríkir menn. Ferr herra Girarð meðr flokki sínum þar il (er) hann kemr in Hispania. Ok þegar sem hann kemr þar flýgr honum fyrir eyru hversu grimmliga Jamund son Agulandi fóttreðr cristinn lýð, fréttir hann þat eigi síðr, at þann sterkasta turn er í var ríkinu hafði hann at halda, en Karlamagnús keisari var í þórum stóðum mjök fjarri. Ok fyrir þat at herra Girarð þikist þat skilja, at þar mun vera höfuð ok upprás allra heiðinna manna afis sem er Jamund, vill hann í engum stað fyrri reyna sína framgöngu en þar sem foringinn er fyrir, því snýr hann siuni fylgd til turns Jamundar. En honum berr svá giptuliga til, at á næstu nótt eptir þá miklu svívirðing er Jamund fór fyrir njósarmönnum keisarans ok fyrr var sagt, kemr hann með sínu liði svá nærri turninum, at eigi var lengra miðil en eitt örskot; reisa þar síðan herbúðir sínar umbergis hjá ok bíða svá morgins. En á næsta dag eptir lætr hertoginn herklæða ið sitt ok biðr at hverr sé búinn til viðrtöku. ef Jamund leitaði út or turninum, ok svá er gört.

31. En af Jamund er þat segjanda, at honum líkar stórum illa, þar sem hann sitr í turninum, sakir þeirra sneypu er hann fékk af fundi kristinna manna í fyrsta tíma er hann átti vápnaskipti viðr þá, hefir látit guðina sjálfa ok mestan hluta þess liðs er honum fylgdi. Ok sem honum er sagt, at kristnir menn hafa reist sínar búðir rétt hjá sínu herbergi, batnar honum lítt í hug viðr þessa sögu, heldr fyllist hann nú upp mikillar reiði, ásmælir mönnum sínum á marga vega ok kennir þeirra bleyði ok ragskap þá svívirðing sem hann hefir farit, virðir hann svá sem Frankismenn hœlist viðr hann, ok setti því sína bygð svá nálægt, at þeir þikist alt ráð hafa sér í hendi, því at eigi kemr honum í hug at nökkurir aðrir muni hans turni umsátir veita, en þeir sem fyrri dag ráku hann á flóttu mjök hæðiliga. Hvar fyrir hann ætlar nú at hefna þeirra hrakfara ok ríða á Frankismenn djarfliga ok reka þá brott meðr harðri hendi, því biðr hann at allir þeir sem turninn byggja búi sik til ataknar, ok svá gerist. En herra Girarð, sem hann verðr víss, at Jamund ætlar at bleypa á þá sínu liði, talar hann svá til sinna manna: Guðir vinir, segir hann, farit fram mínum ráðum, ok mun þá vel duga. Í fyrstunni sem þeir ganga at yðr út af virkinu, skolu þér ekki taka hart í mót, utan hlífa yðr sem beztr viðr þeirra áhlaupi, ok gefa gott rúm at þeir gangi sem lengst brott frá turninum, því at hann vilda ek geta af þeim unnit á þessum degi með guðs vilja, ok því skolum vér þess geyma, at draga oss æ svá a(t) turninum, sem þeir

veitti þeim nú mikil gleði, vanda síðan aptr til fyrrgreindra konunga Droim ok Salomonem, hafandi með sér guðina ok öll önnur auðæfi er þeir aflaðu í þessari ferð. Birtu þeir greiniliga alt viðrskipti, hversu gengit hafði miðil þeirra ok Janundar, sýndu þeim guðina ok báðu þvílft af gera sem þeir vildi. En þat samþykkti öllum, at goðin biði tilkvánu Karlamagnús keisara, ok gerðist sá útvegr á þeirra máli er honum best líkaði. Skolu njósnaarfylkingar keisarans hér hvílast lítinn tíma, eu segja þessu næst af einum ágætum herra, er almáttigr guð ok heilagr Jacobus virðust senda til frelsis sínu landi en styrks ok fulltings við Karlamagnús keisara.

30. Á þessum tíma er þvílftkir hlutir fara fram í kristni guðs, sem um stund hafa verit greindir, réð fyrir Borgundia sá höfðingi er hét Girarð son Bonivi konungs. Herra Girarð sat í þeim stað er kallast Freriborg, hann var mikils háttar höfðingi, svá at um hans daga fannst engi vildri herra í þeim löndum, því at hann gékk umfram flesta konunga bæði at ríki ok vitrleik. Hann var hinn dréngiligsti maðr, harðla vel á sik kominn, þrekligr ok ekki hár, hoeskr í meðferði, blíðr ok ástsamligr góðum mönnum en grimmr ok stórliga harðr móti úvinum. Herra Girarðr var nú mjök hufgandi, svá at hann hafði hundrað vetra síns aldrs, en áttatigi vetra hafði hann riddaraligum búnaði þjónat; hann var hinn vápnðjarfasti, ok hafði átt margar orrostur, en svá [mikla gæfu¹ ok sigrsæli veitti guð honum, at á engan vígvöll kom hann þann at eigi féngi hann sagan sigr. Hann átti sér ríka frú ok fjóra syni, váru tveir á þessum tíma frægir riddarar, hét hinn ellri Bernardr en yngri Aemers; þriði sona Girarðs hét Milun, en hinn fjórði Girarð, váru þeir ungir ok höfðu enn eigi tekit herklæði. Herra Girarð átti sér eina systur, en þeirrar fékk sá höfðingi er Milun hét, gátu þau tvá sonu Boz ok Klares, þessa tók herra Girarð til síu unga at aldri, fósraði vel ok heiðrliga, kennandi þeim margar listir ok hoesku, þar til er hann gerði þá riddara ok setti höfðingja fyrir miklu liði. Nú sem herra Girarð fréttir þær únáðir sem Affricamenn reisa upp in Hispania, ok þat með at hinn frægasti herra Karlamagnús keisari er farinn þagat kristni til frelsis með öllum þeim afla er hann fá mátti, hugsar hann at þat mundi vera gott verk fyrir guði at fara þagat með sínum styrk til fulltings við keisarann í endadögum síns aldrs ok stríða fyrir guðs skyld móti heiðnum þjóðum. Ok með því at ágætr herra Jacobus postoli sér nauðsynliga landi sínu hertogans tilkvámu, styrkist þetta svá meðr herra Girarð, at hann kallar saman frítt lið ok mikit ok býr ferð sína til Hispanialands, veljandi af sínu ríki fimtán þús-, undir hermannna með bezta búnaði vápna klæða (ok) hesta meðr

¹) [mikil gæfa B.

öðrum nauðsynligum hlutum, þar með ferr fjöldi ungra manna þeirra er eigi höfðu enn tekit riddarabúnað; í þessarri ferð váru tveir systursynir hertogans ok fjórir synir hans, er áðr eru nefndir, ok nargir aðrir ríkir menn. Ferr herra Girarð meðr flokki sínum þar il (er) hann kemr in Hispania. Ok þegar sem hann kemr þar flýgr honum fyrir eyru hversu grimmliga Jamund son Agulandi sóttreðr kristinn lýð, fréttir hann þat eigi síðr, at þann sterkasta turn er í var ríkinu hafði hann at halda, en Karlamagnús keisari var í öðrum stöðum mjök fjarri. Ok fyrir þat at herra Girarð þikist þat skilja, at þar mun vera höfuð ok upprás allra heiðinna manna afis sem er Jamund, vill hann í engum stað fyrri reyna sína framgöngu en þar sem foringinn er fyrir, því snýr hann sinni fylgd til turns Jamundar. En honum berr svá giptuliga til, at á næstu nótt eptir þá miklu svívirðing er Jamund fór fyrir njósarmönnum keisarans ok fyrr var sagt, kemr hann með sínu liði svá nærri turninum, at eigi var lengra miðil en eitt örskot; reisa þar síðan herbúðir sínar umbergis hjá ok blöða svá morgins. En á næsta dag eptir lætr hertoginn herklæða lið sitt ok biðr at hverr sé búinn til viðrtöku. ef Jamund leitaði út or turninum, ok svá er gört.

31. En af Jamund er þat segjanda, at honum líkar stórum illa, þar sem hann sitr í turninum, sakir þeirra sneypu er hann fékk af fundi kristinna manna í fyrsta tíma er hann átti vápnaskipti viðr þá, hefir látit gudina sjálfa ok mestan hluta þess liðs er honum fylgdi. Ok sem honum er sagt, at kristnir meun hafa reist sínar búðir rétt hjá sínu herbergi, batnar honum lítt í hug viðr þessa sögu, heldr fyllist hann nú upp mikillar reiði, ámælir mönnum sínum á marga vega ok kennir þeirra bleyði ok ragskap þá svívirðing sem hann hefir farit, virðir hann svá sem Frankismenn hœlist viðr hann, ok setti því sína bygð svá nálægt, at þeir þikist alt ráð hafa sér í hendi, því at eigi kemr honum í hug at nökkurir aðrir muni hans turni umsátir veita, en þeir sem fyrra dag ráku hann á flótta mjök hæðiliga. Hvar fyrir hann ætlar nú at hefna þeirra hrakfara ok ríða á Frankismenn djarfliga ok reka þá brott meðr harðri hendi, því biðr hann at allir þeir sem turninn byggja búi sik til atsóknar, ok svá gerist. En herra Girarð, sem hann verðr víss, at Jamund ætlar at hleypa á þá sínu liði, talar hann svá til sinna manna: Góðir vinir, segir hann, farit fram mínum ráðum, ok mun þá vel duga. Í fyrstunni sem þeir ganga at yðr út af virkinu, skolu þér ekki taka hart í mót, utan hlífa yðr sem bezt viðr þeirra áhlaupi, ok gefa gott rúm at þeir gangi sem lengst brott frá turninum, því at hann vilda ek geta af þeim unnit á þessum degi með guðs vilja, ok því skolum vér þess geyma, at draga oss æ svá a(t) turninum, sem þeir

firrast, ok ef svá verðr, at vér komumst miðil þeirra ok turnaina, skal hverr ok einn neyta sinna vápna sem drengiligast. Allir játta svá gera sem hann biðr, ok segjast gjarna hans ráðum vilja hlýða ok spara eigi hold ok bein heiðingja.

32. Jamund sem hann er búinn, heldr (hann) út (af) turninum öllu liðinu ok hleypir fram at kristnum mönnum með mikilli ákefð, skjóta heiðingjar af tyrkneskum bogum stálhörðum örum, leggja spjótum en höggva sverðum, ok ætla þegar í fyrstu atreið koma Franzeisum fyrir. En menn herra Girarðs hafa þau ráð er þeim váru kend, verjast vel ok standa fast, láta líttat hörfa, til (þess) at því djarfligar gangi heiðingjar fram, sem þeir finna nökkut vikna fyrir, ok svá ferr um stund, at Affricamenn sækja með ákafa en vinna þó alls ekki, þar til at herra Girarð fær þeim ekki hagligan bakjarl; því at meðan þeir hafa fengizt í sókninni sem harðast, hefir hann dregit sik at turninum með mikinn flokk manna ok kemr nú heiðingjum í opna skjöldu eptir mikit heróp ok eggjar menn sína til framgöngu, ok allir er þat heyra gera skjótt umskipti, bregða sverðum ok höggva bæði ótt ok tíðum, at engi hlíf stendr við. Ok þegar heiðingjar kenna sár ok sviða snarpeggjæðra sverða, er¹ eigi langt at biða áðr flótti brestr í þeirra liði, ok heldr hverr undan ok varð feginn er því mátti ná, eigi síðr Jamund en aðrir, stefna þeir til þeirrar borgar er Hamne kallast. En kristnir menn reka djarfliga flóttann ok drepa margt af heiðnum mönnum, eru fremstir í flóttarekstrinum tveir systursynir herra Girarðs, er fyrr váru nefndir, Boz ok Clares, ok brytja einkar stórt lið heiðingja. En herra Girarð verr turninn fyrir þeim er þagat vildu hjálpar leita. Jamund sem hann sér menn sína drjúgum falla, h(r)yggist hann bæði ok reiðist ok þikir illa at fara, snýr þeim hvíta hesti er hann reið, ok ætlar at hefna þeirra sem dauðir váru, snarar at sér sinn sterka skjöld sem fastast en tvshendir þat digra spjót sem hann hélt á, ok keyrir hestinn sporum rennandi fram at einum dygðugum riddara ok leggr til hans. En þessi riddari var Clares systurson Girarðs, ok meðr því (at) hann sér ákafa atreið Jamundar ok skilr at hann er bæði mikill ok sterkr, leitar hann sér ráðs ok hleypir sínum hesti hart í móti; heldr spjóttinu fimliga til lags, ok er þeir mætast, leggr Jamund sem fyrr sagði til Clares, ok kemr sverðið á utanverðan skjöldinn. En Clares víkr hestinum út af, ok stökkur spjótt út af skildinum, svá at hann verðr ekki sárr. En Clares leggr í því til Jamundar meðr svá miklu afli, at hann fellr mjök hneisuliga² af baki, ok flekkadist þá sá hinn fagri hjálmr er hann bar á höfði bæði af moldu ok sauri. En er Jamund hleypir upp sér hann engan útveg líkara en

¹) ok B. ²) anesuliga B.

hann fleygir sér út á þá á, er fellr rétt hjá ok fyrr var getit, ok kemst yfir hana þó at nauðugliga, ok skilr svá með þeim, at Clares tekr þann hvíta hest er Jamund féll af. Eptir þat er alt lið heiðingja er drepit, en sumt dreift,¹ snýr Clares aptr til turnsins. Hafði herra Girarð tekit hann þá í sitt vald ok drepit þá alla heiðingja er þar fundust. Skorti þar hvárki vist né drykk ok önnur auðæfi, þat guægst sem hverr kunni kjósa. Gerist nú mikil gleði í liði Girarðs, því at honum þikir sér vel hafa fallit it fyrsta sinn, er þeir áttu vápnum skipta við Affricanos.

33. En af Jamund er þat at segja, at þegar sem hann komst af ánni, flýði hann í þann stað sem honum þótti vel duga. Dreif skjóttliga til hans þat lið sem flýð hafði. Var Jamund stórliga reiðr, en flestir hans menn hryggir hugsjúkir ok sárir, ok sögðu svá miðil annarra hluta: Aumir eruim vér ok veslir sakir þeirrar úhamingju, er oss berr til handa. höfum látit guði vára alla, gull ok silfr ok mestan hluta þessa liðs er Jamund fylgdi, hér með bæði konunga, jarla ok aðra mikils háttar meun at váru ríki, eða hvat munum nú at hafast? Síðan ganga þeir þar til er Jamund sitr meðr bleiku andliti, ok fœra hann or herklæðum, því at bæði var hann móðr ok vátr. Eptir þat segja þeir svá til hans: Herra, hvat er nú til ráða? Hann svarar af miklum móði: Vei verði yðr, segir hann, hvat þurfi þér at spyrja mik at ráðum. Aldri meðan ek lifi, verðr ek huggaðr af þeim harmi, er (ek) hefir fengit fyrir yðra údygd. Þér hrósuðut yðrum riddaraskap heima í höllum mínum ok loptum, þá er þér sátuð glaðir ok drukkut it bezta vín mitt, sögðuð þér skyldu eignast Frakkland ok skipta miðil yðvar allri eigu kristinna manna, en drepa þá eða reka í útlegð. Úsynju trúða ek yðr huglausum hróсарum ok þeirra arm(r)a fortölum er mik egguðu at fara til þessa lands með mikinn her ok friðan, því at nú hafa þeir svikit mik ok gert mér svá mikiinn skaða, at Affrika fær eigi bœtr. Sem Jamund hefir þvílíka hluti talat, kallar hann til sín þann mann er hét Butram ok segir svá: Stíg upp á þann fljótasta hest sem þú finnr í várum her, ok ríð hvatliga þar til er þú kemr fyrir konunga vára Balam ok Triamodem, ok seg at þeir komi sem fljótast til móts við oss meðr alt þat lið er þeim fylgir, ok samni hvar við er þeir mega, seg ok greiniliga öll þau tíðendi er oss hafa at borizt. Sendi-mæðr gerir sem honum var boðit, stígr á hest sinn ok ríðr dag ok nótt um fjöll ok dali, til þess er hann kemr í her heiðingja, ok kemr fyrst at landtjaldi Goram ræðismanns, ok segir honum alla þá úgæfu er Jamund hefir til borit. Ferr þessi sögn skjótt um herinn. Hvar fyrir saman koma allir hersins höfðingjar. ok segir Butra

¹) drept B.

greiniliga, hvat fram hefir farit síðan þeir skildu, ok svá at Jamund biðr, at þeir komi á hans fund með svá mikinn afla sem mestan kunna þeir fá. Sem Balam heyrir þenna framburð Butra, hugsar hann með sjálfum sér, hversu falsliga er átrúnaðr búlvaðra skurgoða, en styrk ok mikil trúa kristinna manna, hvar fyrir hann kemst við í sínu hjarta fyrir vitjan heilags anda, því at allsvaldandi guð hefir hann fyrirætlat sinni miskunu fyrir þann velgerning, er fyrr var greint at hann góðmannliga framdi við Nemes hertoga, þá er hann var í valdi Agulandi ok dæmdr af honum til dauða. Því biðr hann optligri bæn til guðs leyniliga meðr viðkomnu hjarta, sem hér má heyra: Þú hinn hæsti faðir almáttigi guð, er kristnir menn makliga dýrka ok vegsama, ek játti þik vera konung allra veralda ok skapara allra hluta; ok meðr því at ek trúi senniliga, at þeir hlutir, sem nú hefir ek heyrtr, hafa nú orðit fyrir þinn kraptr móti líkendum, at fáir mennu stigi yfir svá mikinn fjölda, þá bið ek þína hina mildastu ástsemd, at eigi komi yfir mik syndugan ógurlig þín reiði eptir mínum makligleikum, heldr bið þú mín miklu þolinmæði, ok lát eigi fyrr mína önd takast brott or líkamanum, en ek er skírðr ok þér signaðr. Svá segir hann meðr társtokknum augum, hverja bæn guð heyrir gjarna ok lætr fyllast eptir því sem síðar birtist í sögunni.

34. Sem Butran sendimaðr hefir birt heiðingjum boð ok vilja Jamundar, víkjast þeir vel við, svipta landtjöldunum ok fara til fundar við hann meðr alt lið, en senda menn í þá staði sem þeir vissu nokkurs afla ván sér til styrktar. Kemr þar saman, sem Jamund sitr fyrir hryggr ok reiðr, útöluligr fjöldi heiðingja af ýmisligum þjóðum, ok er Jamund veit at þeir eru komnir, ríðr hann í móti þeim með sínum höfðingjum, er hjá honum váru, ok talar til þeirra hátt, biðr at allr herrinn nemi staðar á völlum. Eptir þat kallar hann til sín konunga ok jarla, hertoga ok alla hersins höfðingja ok ríðr fyrir undir skugga eins álmitrés er nálægt stóð, stígr þar af hesti ok sezt niðr í einn háfan stól. Hann var þá bleikr ok litlauss, svá at horflu var öll fyrri frægd hans ásjónu. Síðan segir hann til allra er heyra máttu: Röskir höfðingjar, ek hefir yðr mikil tíðendi at segja, því at ek helir ratat mikil vandræði, því at þá er vér skildum, fór ek út af turninum, er faðir minn gaf mér í vald meðr mikit lið, ok höfðum vér guði vára til styrkingar. Vildi oss svá vel um tíma, at vér snerum mörgum lýð til þjónustu við guðina, ok tókum harðla mikit fé gull ok silfr með öðrum gersemum. En eptir mánuð liðinn héldum vér aptr á leið ok mættum vér njósarmönnum Karlamagnús, tóku þeir svá snarpliga móti, at vér féngum enga viðræðu veitt, drápu þeir merkismaðr minn Estor enn vaskasta riddara ok marga aðra, ok aldri heyrða ek (segja) fyrr mitt forellri,

at fáir¹ menn ræki á flóttu svá mikinn fjölda sem vér várum. Ek kómunst þá mjök nauðugliga undan, því at þeir drápu minn vildasta vápnhest er ek reið, en feldu mik háðuliga af baki, ok þegar sem ek fékk annan, skundaði ek í turninn fyrirlátandi guðina ok öll önnur auðæfi. En þeir eltu mik alt til þess er ek hljóp undan því höggi, er mér var ætlat, inn í turninn, en hestrium hlaut, ok svá mikilli hræzlu kómu þeir á mik, at aldri komst ek svá nauðugliga undan dauða síðan ek kunni vápn at bera. En sakir þess, at ek flýði brott frá Maumeth ok guðunum, lögðu þau á mik sína reiði ok leyfðu, at kristnir menn taki sér náttstað varla frá turninum mér til hermdar ok sorgarauka. En er ek vissi þat, réðum vér á þá ok ætluðum hefna várrar svívirðu, en því síðr vaunst nökkut léttir á váru máli, at oss veitti þá hvat þyngra en fyrra tíma, því at margr góðr drengr lét þar sínu lífi, ok þar með reknir brott af turninum, svá at aldri síðan eigum vér hans vánir; flýðum síðan undan bast-vesælir, ok var ek þá enn hrundinn af baki svá hneisuliga, at minn hjarti hjálmr saurgaðist alt upp til nefbjargar, fékk ek ekki annat fangaráð en ek fleygða mér út á ána er nálægt féll, vöknaða ek þá allr, ok enga viðhjálp fékk ek fyrr en ek kómunst yfir hana viðr allan leik meðr niklu vási. Þvílka úgæfu hefir borit til sem nú hafi þér mátt heyra, dugandis menn, ok mjök makliga, því at faðir minn gat aldri refsat mér marga úhlýðni er ek veitti honum; hann vildi jafnan, at ek þýddumst ráð hinna beztu ættmanna minna, en ek lét þá fyrst mér er beztir menn váru, en ek hefir dregit at mér vándra manna sonu ok gefit þeim sæmdir ok sælu, gipt þeim ríkar konur meðr miklum eignum. En þat hafa þeir mér illa launat; því at tveim sinnum reynda ek þeirra þjónostu, ok prófaðist mér illa í hvártveggja sinn. En ef ek kemr heim í ríki mitt, væntir mik at ek skal maklig gjöld þeim veita, því at fyrir þeirra údrenskap hefir ek látit fjóra guði mína, ok því býr mikil harmsút ok syngr mér í brjósti, ok eigi vil ek héðan af lausgjörð bera á mínu höfði, ok eigi skal ek heyra framleiðis fagran fuglasöng né skemtarr listugra strengleika, hvárki líta hauka flaug né veiðihunda rás ok eigi beiðast kvenna gleðiligan ástarþokka, því at ek hefir týnt ok tapat mínum máttugustum herrum Maumet ok Terrogant. Ok meðr því at ek mun aldri þá héðan af sjá mega, utan yðvarr reyndr riddaraskapr dugi til, þá biðr ek, at þér sœkit þá aptr, ok ef þat verðr unnit, [þá skal² hinn fátækasti af yðr eignast gnóga fullsælu. Höfðingjar svara þá: Herra Jamund, segja þeir, berit yðr vel ok karlmannliga, sorgir gefa yðr slíka hluti mæla, en vitit þat, at allir kristnir menn, þeir sem djörfung bera til móti oss at stríða, skolu eptir lítinn tíma dauðir.

¹) fari B. ²) [at B.

ok þú sjálfir skalt þat mega sjá þínum augum, at vér þorum drepa þá, því dvelit eigi, búit sem fljótast yðvarn her. Jamund þakkar þeirra sögrum heitum ok stígr á sinn skjótasta vápnhest, er Agulandus faðir hans átti, skipar síðan fylkingar ok setr liðs höfðingja. Fyrir fyrstu fylking gerir hann foringja Balam sendimann, ok meðr honum fjóra konunga, þeir höfðu sextigi þúsunda liðsmanna, þeir váru margir vel búnir at vápnnum, en aðrir höfðu engar brynjur utan leðrpanzara sterka; margir váru bogmenn í þeim flokki bæði stórir ok sterkir meðr stinnastum skeytum. Annarri fylking stjórnaði Triamodes systurson Agulandi. Hann hafði með sér stórliga mikinn fjölda ok örugga menn til vápna, í hans fylking mátti líta mjök bitrlig sverð, góða panzara, öruggar brynjur, fagra hjálma, stinna boga tyrkneska meðr velbúnum skeytum; hverr þeirra hafði hangandi öxi viðr söðulboga. En þó þeir láti nú gildliga ok ætla skoða njósnar(menn) Frankismanna, munu þeir eigi hrósa eiga sínum hluta. Þriðju fylking geymdu tveir konungar Rodan ok Salatiel með ríkjum höfðingjum, þeir höfðu sextigi þúsunda vel búnaða; þar váru hjálmar settir gulli ok gimsteinum, skildir steindir, digr höggspjót meðr gullsaumaðum merkjum, fríðir hestar meðr vel búnum reiða. Fjórdðu fylking stýrði Kador konungr ok hans félagi Amandras, ok með þeim 60 þúsundir; þeir báru gylda hjálma (með) silfrligum brynjum ok smeltum söðlum ok búnum bitlum; þar var margr heiðingi mikilátr af drambi ok ofmetnaði, brokaðir af hégómligri hrósan, svaðaðir upp í kurt ok veraldligt skart; en svá miklir sem þeir þikkjast, man þeirra ofstopi skjótt lægjast. Fyrir fimtu fylking váru tveir höfðingjar Baldam konungr ok Lampas; þeir höfðu bæði mart lið ok vel búit at öllum herskrúða, vápnnum, hlífum, hestum ok klæðum. Séttu fylking tóku til geymslu tveir konungar Magon ok Alfreant, þeir váru ríkir ok frændgöfgir. Ok meðr því at Jamund vill eigi binda sik í nökkurri umhugsan sérhverra hluta, því skipar hann þessum konungum at geyma sitt höfuðmerki, er mest varðaði at bezt varðveitt sé. Skipaði hann þeim til styrktar hundrað þúsunda alla vel búna upp á þeirra hátt, en hann ætlar sér þar helzt framgöngu veita sem honum líkar. Hér með er greinanda, at hann hefir þat sverð, er bezt var horit í þann tíma, er Dýrumdali kallaðist, þar með hinn hvella lúðr af horni Olifant, hvat er Rollant fékk hvártveggja eptir hann dauðan. Sem höfðingjum er skipat í herinum, ríðr Jamund fram ok greinir hverja fylking frá annarri, ok flytja herinn til þess er þeir koma í dalinn er liggr undir fjalli Asperment; váru þar sléttur miklar, mátti langt sjá til þeirra, því at stórliga vítt land þurfti allr þeirra herr á at standa, ok svá er sagt, at þeir hefði eigi minna lið meðr öllu saman en sjau sinnum hundrað þúsunda.

Hér lætr Jamund reisa landtjöld væn meðr gnógum kosti, því at svá var mikill ríkdómr heiðingja, at engan þurð eða lítinn sá á, þótt Jamund hefði tveim sinnum áðr verit sviptr miklum auðœfum, því at þat alt höfðu þeir gripit frá kristnum mönnum. En meðr hvílkum virktum landtjald Jamundar var gert er síðar greinanda. En nú skal birta hvat fram ferr meðr njósnarmönnum Karlamagnús, er fyrr var frá sagt.

35. Eptir þann sagra sigr, sem greint var at kristnir menn þeir sem á vörð sátu féngu á Jamund, fóru þeir til fundar við Droim konung ok Salomon ok sögðu þeim af sinni ferð. En meðr því at öllum þótti líkendi. at Jamund drægi saman her úvísjan, ef hann mætti. gerðu þeir njósnar(menn) eptir [lítinn tíma¹ upp á fjallit Asprement, at eigi kæmi heiðingjar þeim úvart. Ok skjótliga sem þeir koma á vörðinn, gefr þeim líta víða völlu þakta af her heiðingja, þar með sjá þeir riðul harðla vel búinn nærri fjallinu en annan herinn, ok sakir þess at þeir höfðu enga vissu af þarkvámu herra Girarðs, hugsa (þeir) vera njósnarmenn heiðingja. Hér með heyra þeir mikinn úkyrrleika til hersins. Því ríða þeir ofan af fjallinu ok stefna at landtjaldi Salomons, ok mælti þeirra foringi til konungs: Þat veit trúa mín; segir hann, at nú munu vér at vísu eiga bardaga fyrir hendi, því at vér sáam her heiðingja, ok er þat svá mikill fjöldi, at víða eru vellir þaktir af þeim, ok oss mjök nálægir. En er þessor tíðendi kómu fyrir kristna menn, gaf margr nú skjótt mark hvílkir drængr hverr var, því at þeir sem harðir vátu ok hugsterkir, glöddust í sínu hjarta at þeir skyldu mæta heiðnu liði, en aðrir bliknuðu ok hræddust þegar fyrirfram. Droim konungr sem hann heyrir heiðingja nálæga, kallar hann til sín Salomonem ok segir svá: Herra, segir hann, gerum sendimann til Karlamagnús konungs, þann² er honum boði hvat um er, nú þarf eigi dyljast við, at heiðingjar ætla vinna undan honum landit, ef hann flýtir eigi móti at rísa, ok sakir þess at allir munu þér hlýðni veita, þá kjós þann til þeirrar ferðar sem þér líkar. Salomon svarar, at þetta ráð sé takanda. Eptir þat víkr Salomon at þeim riddara er Riker hét ok talar svá: Dugandi drengr, segir hann, ger vára nauðsyn ok seg Karlamagnúsi, at hann komi sem fljótast til fulltings viðr oss, því engi maðr er einhverr kærri keisaranum en þú. Riker heyrandi þessor orð roðnar nökkut lítt meðr sjálfum sér ok þrýstir undir sik kyrtlinum, er lá í söðlinum, ok svarar: Vei verði mér hundrað sinnum, ef ek fer at tali³ þínu, Salome, ok hlaupa brott or þessum stað, þar sem ek skal heita riddari, því at þessi ferð byrjar þeim sem enga hjálp kaun veita, þótt hér þurfi nökkurs viðr, ok spara

¹) [litima B. ²) hann B. ³) tali B.

vill líkam sinn ok líf. En ef ek tapar sál minni sakir þurftar við minn líkam, má ek lítit ok illa hrósa¹ fyrir guði ok hans helgum mönnum, hvar fyrir er ek skal [eigi amast² undan víkja, heldr vinna hvat ek kann ok herbergja mína sál með guðs postolum ok einkaliga Jacobo postola, fyrir hvers sæmd ek ok allir dygðugir menn skolu drengiliga standa, því at þar únáðar mik eigi huglauss maðr. Svá segir Ríker, en³ Salomon kallar einn góðan riddara af þeirri sveit er Manri kallast, hann var vitr maðr ok kurteis, fœðingi þeirrar borgar er Birra hét, til þess segir Salomon: þú kurteisasti riddari, ríð til keisarans ok ger vára sendiferð. Hann svarar: Heyr þat, konungr, er ek segi þér; í þat mund sem brynja mín er brostin, skjöldr minn klofnn, spjót mitt brotít, sverð mitt svá slætt at þat kunni eigi bíta, líkami minn svá vanmegn ok allr farinn, at ek megi engan dugnað veita, þá skal ek fara þessa ferð; en ef þú vill þyrma líkama þínum, þá far sjálf þangat sem þú vísar mér. Eptir þat kallar Salomon Gudifrey gamla ok talar til hans: Góði félagi, segir hann, tak skjótt til ráðs ok ríð þeim fljóta hesti, er (þú) sitr á, til keisarans með eyrendi váru. Hann svarar skjóttum orðum: Þat veit trú mín, at þat geri ek með engu móti; sér þú eigi at ek hefi góð herklæði ok fríðan hest, ok ef guði líkar, skal ek djarfliga verja þat er guð gaf mér til meðferðar, ok offra honum allt saman sál mína ok líkama, ef hann vill svá skipa; en ef þú Salomon hræðist dauða þinn, þá forða þér með þessari sendiferð. Sem Salomon heyrir þvílík andsvör, þikir honum sendiferð eigi ganga greiðliga, vill þó prófa lengr ok hugsar at glaðligar mundi undir gengit, ef fé liggr í skauti. Því talar hann við þann mann er hét Antilin rauði, hann var við aldr, ok segir til hans meðr þvílíkum orðum: Þú Antilin, far ok seg konungi várum, at hann hjálpi oss við. Antilin svarar meðr stuttu máli: Hverjar viðhjálpir þarftu við at sinni? segir hann. Salomon svarar: Veiztu görla, góði vin, at engan styrk höfum vér í móti ofressi heiðingja, utan hann komi til fulltings við oss; en ef þú gerir minn vilja ok farir, skal ek gefa þér kastala ok allt fylki er liggr umbergis ok fleira en fim hundruð riddara þér til fylgdar. Antelin segir þá: Stórliga ríkr konungr mantu vera, meðr því at þú ert svá gjafmildr, en rangt hugsaðir þú, at ek mundi til þess hingat kominn at kaupa svívirðingarnafn með fémútu þinni, ok heyra af kumpánum mínum ok jafningjum at ek slýði sakir bleyði héðan brott. Nei meðr engu móti skaltu svá leika, ek er þér ekki handgenginn, ok eigi kom ek í þenna stað eptir þinni bæn eða vilja, heldr at þjóna almatkum guði fyrir eiginligan vilja, ok því ætlar ek þar þvílíkt fyrir taka með mínum lögunautum sem hann vill oss

¹) rossa *B.* ²) [enghe æmmast *B.* ³) at *B.*

skipa til handa. En ef þú hræðist dauða, þá fly brott sem skjótast nú meðan þú mátt sjálfráði forða þér, at eigi beri síðar svá þungliga til, at þú megir eigi en vilir gjarna. Salomon sem hann heyrir þessor orð Antelins, reiðist hann nökkut lítt meðr sjálfum sér ok vill eigi at heldr enn upp gefa, því heitr hann í flmta sinn á Bertram af Mutirborg ok segir: Þú hinn hæveski riddari verðr at visu fara ok segja Karlamagnúsi konungi, at hann láti án dvöl koma til fulltings viðr oss tuttugu þúsundir vápnaðra riddara, en fari síðan með alt lið sitt; en ef hann dylst við ok hafnar þessu ráði, fær hann ok allir vér þann skaða, at hann man seint aprt bæta. Bertram svarar: Herra Salomon, segir hann, þú skyldir áðr hafa hugsat en þú bautt mér þessa sendiferð, hvárt ek var þinn þræll eða eigi; því at þeim byrjaði þér þvílíkt bjóða, sem undir þik eru okaðir ok [hefði eigi! þoran til móti at mæla, en ekki mér, því at ek vil engan veg undan skjótast fyrr en þessi orrostu er lokit, sem líkligt er at skjótt verði. En hvat er, Salomou, mun þat ekki til sem mér sýnist, at þú sér bleikr ok blóðlauss, fúlr ok litlauss af hræzlu, ok íotr þínir báðir skjálfi ok þipri af hugleysi? Nú ef þú þorir eigi berjast, forðu þér meðr þessi ferð sem þú kaur beztr. Viðr þessi svívirðingarorð reiðist Salomon at marki, grípr til vápna, ok svá riddarinn, er nú búit með þeim til váða. Þetta sér einn erkibyskup Samson at nafni, riðr fram djarfliga at þeim ok mælir: Góðir vinir, kvað hann, látit eigi svá ferliga, hafit frammi vizku ok berizt eigi, því at þit erut bræðr, kristnir menn báðir. Heyrit heldr hvat ek segi, því at gjarna vil ek leysa þat vandræði sem ykkar stendr miðil ok fara sendiferð þessa, er eigi vill annarr, því at ek nam aldri at'bera kurteisliga riddarlig vápn, ok eigi nökkurn tíma vann ek mann á vígvelli. Þeir þekkjast boð erkibyskupsins en setja niðr allan úfrið.

36. Sem erkibyskup Samson er búinn, stígr hann upp á fríðan hest ok riðr einnsamt brott, þar til er hann kemr í þann stað er Karlamagnús keisari hafði reisa látit sín landtjöld. Því at þegar sem létti þeim úfriði sem hann átti móti standa í þeim hluta landsins ok fyrr var nökkut af sagt, hélt hann herinum eptir njósuarfylkingum, er hann sendi móti Jamund. Ok er Samson riðr at, stendr keisarinna úti fyrir sínu landtjaldi ok festi eitt vænt merki viðr sitt spjót-skapt. Samson stígr af hestinum, sem þá var njök mæddr, ok gengr fyrir Karlamagnús ok kveðr hann svá segjandi: Góðan dag, herra. Droim konungr ok Salomou konungr meðr allri sinni fylgd sendu yðr kveðju guðs ok sína, ok báðu at þér kæmit til þeirra sem fyrst mætti. Keisarinna lítr til hans blíðri ásjánu ok segir svá: Guð fagnir þér, Samson erkibyskup, ok öllum guðs vinum ok mínum.

¹⁾ [hefðu B.

En hvat kantu tíðenda at segja, er þú hefir svá fast gaddat þinn hest með sporum, at hann er víða blóðugr þaðan af? Herra, segir hann, mart er segjanda, ef tóm væri til, en trúit mér, því at eigi skal ek ljúga at yðr. Heiðingjar eru mjök nálægir, ok búist svá við, at skjótt eigu þér ván bardaga ok yðrir menn. Keisarinn segir þá: Ahmáttigr guð sendi oss þagat sem fyrst, ok man þá enn gott til góðra ráða með fulltingi vinar míns Jacobi. En þó at heiðingjar villi ræna þeirri sœmd ok æru, er guð veitti honum á jarðríki, mun þeim eigi þat ganga, því at meðan guð gefr mér líf ok mönnum mínum, skal ek aldri uppgefa, svá lengi sem þörf¹ gerist, hans land ok ríki at verja fyrir úvinum, því búi hverr sik til ferðar er vápn má bera í váru liði. Mátti nú skjótt heyra stóran lúðragang. Herklæðast nú allir ok stíga á hesta sína eptir keisarans boði, ríðr sá fremstr er fyrstr var, en þá hverr flokkur eptir annan; síðast fóru ungir menn ok þjónustusveinar meðr landtjöld vist ok drykk ok aðra þá hluti sem herinum til heyrði. Ferr keisarinn til þess er hann kemr í þann dal er liggr öðrum megin undir fjalli Asprement, váru þar fyrir Droim ok Salomon, varð þar mikill fagnaðr í þeirra fundi. Lætr keisarinn þar nema herinn staðar ok fréttir eptir, hvárt nökkut hafi gerzt til tíðenda í þeirra ferð, síðan þeir skildu. En konungarnir segja hvat fram hefir farit miðil njósarmanna ok Jamundar, at Frankismenn svá margir sem áðr er greint mœttu heiðingjum miðil fjallsins ok drápu mikinn fjölda af Jamund, en ráku hann svívirðliga á flóttu ok féngu stórt herfang ok guði fjóra er heiðingjar göfgaðu, flýði Jamund þá í turninn, er stendr öðrum megin fjalls þessa, ok hefir síðan dregit saman útöluligan fjölda heiðingja. Ok er keisarinn heyrir þetta alt saman, gerir hann þakkir almáttum guði svá segjandi: Lof sé þér ok dýrð, Jesu son Marie meyjar, fyrir þín miskunnarverk, því at senniliga játtir ek, at eigi hefði heiðinn lýðr þvílíkan slag mátt fá af svá litlum flokk þinna riddara, utan þú víðr hjálpaðir ok sendir þeim til styrks þann lofsamligan herra Jacobum postula, er þetta ríki hefir eignast meðr þínum vilja ok man eignast. Síðan talar hann enn: Góðir vinir, segir hann, hvern útveg hafi þér gört fyrir bölvaðum skurgoðum? Þeir svara: Herra, engan annan en vér létum þá bíða yðvarrar tilkvámu. Hafi þökk fyrir þat, segir keisarinn: berit þau nú fram ok látit oss eja. Svá er gört. Ok er keisarinn lítr þau svá glæsilig sem váru, talar hann: Jlla er kominn sá fríði kostur, er prýðir þessa dólga, ok of mjök blindar fjándinn þeirra hjörtu er þvílíkt halda sér fyrir guða. Ok fyrir því at þeir eru eigi svá mikillar virðingar verðir, at þeir sundr brjótist fyrir hendr gildra karlmanna, taki meðr þeim pútur

¹) þorg B.

ok skoekjur ok geri af þvílíkt sem þær vilja, aflandi sér gull ok silfr ok dýra steina, svá mikit sem þau kunna þeim lána af sínum búnaði. Ok svá gerist. En er guðin váru komin í þeirra vald, vorðu þær glaðar ok þótti sér mikil vegsemd veitt, tóku síðan sín leggjabönd ok brugðu saman gerandi rúmsnöru á endunum ok knýttu um háls guðunum, drógu eptir þat [um berg ok hamra ok um síðir í sínar¹ búðir, ok at því gerfu tóku þær stórar klumbur ok lömdu þá sundr í smá mola, fóru þá at skipta herfangi. Ok svá váru margar í þessu verki, at eigi fékk einhver meira í sitt hlutskipti en verð hálfis annars penings. At þessu lyktaðu lætr keisarinn blása herinum saman, er mjök var áðr dreifðr, ok kallar til sín Fagon merkismann. Þessi Fagon var vitr maðr ok vápnðjarfr, því stjórnaði hann mikinn flokk góðra riddara, hann hafði þá verit merkismaðr keisarans þrjá vetr ok þrjátigi, kuuni hann vel at þjóna sínum herra, því var keisanum kært til hans. Hvar fyrir hann talar svá: Herra Fagon, segir Karlamagnús, sé þetta lið hversu frítt lið ok mikit, þat sæ ek í dag í guðs stjórn ok þína umsjó, tak nú við gullara² höfuðmerki mínu, en ek skal ríða upp á hálsinn ok líta yfir her úvina várra, en þú halt hér eptir liðinu. Svá gerir keisarinn, at hann ríðr brott or herinum, takandi sér til fylgdar Oddgeir danska, Nemes hertoga, jarl einn flæmskan ok Bæring brezka með öðrum fleirum. En áðr Karlamagnús kemr yfir hálsinn ok sér hvat öðrum megin fjallsins býr, er nauðsynligt at greina, hvat þeir hafast at á þessum tíma sem turninn hyggja.

37. Greint var hversu herra Girarð náði turninum af Jamund ok rak hann á flótta, en settist síðan í turninn at geyma, ok sakir þess at hann trúði lítt heiðingjum, lét hann halda sterk varðhöld dag ok nótt. Ok einn dag sem hans menn eru úti at skemtan sinni, heyrist um langt trumbur ok lúðrar heiðingja, því næst sjá þeir moldreyk stóran legeja upp undan þeirra hestafótum ok mikinn ljóma yfir koma jörðina af gyldum búnaði sinna herklæða. Þat er nú sagt herra Girarð þessor tíðendi, en hann lætr síðan blása sextigum lúðra ok samnar liði sínu út af turninum á sléttan vüll ok víðan. Váru þá framborin alls háttar herklæði, brynjur með öruggu trausti, fagarar at sjá en betri at reyna, harðir skildir með ýmissum hætti gerfir, gullsettir hjálmar gimsteinum³ prýddir, sverð bitrlig gröen at líta af snarpri herðu, digr spjót meðr fögrum merkjum ok síðum. Hestar fríðir leiddust ok fram meðr kurteisligum ok tilheyrligum fórum, einkar vel til bardaga tamdir. Bjó hverr sik eptir efnum, settust síðan upp yfir gylta söðla. Herra Girarð býr sik á þann

¹) [saal. rettet; hín én hardra um síðar B. ²) gallara B. ³) með dette Ord begynder attter b.

hátt, at hann ferr af¹ sínum undirkyrtli, en klæðist þykkum leðr-panzara, steypandi þar yfir utan brynju fótstðri, hon var svá [góðr gripr,² at aldri bilaði hon nökkurn tíma; hjálm setti hann á höfuð sér, en gyrðir sik með sverði, tekr spjót í hönd sér, stígr síðan á gildan vápnhest. Eptir þat kallar hann hárrí röðdn á lýðinn, er nú gerðist mjök úkyrr, ok biðr þá hlýða því sem hann vill tala, hvat er skjótt gerist, því at svá var hann vinsæll, at hverr vildi bæði³ sitja ok standa sem honum vissi bezt líka. Því talar herra Girarð svá til allra sinna manna: Heyrit dýrligir drengir, segir hann, sœmiligir ok signaðir almatkum guði! ek hefir nú átta tigi ára ok vel at því borit skjöld ok sverð sem einnhverr annarr riddari, hefir ek optliga háð⁴ orrostur fyrir sakir minnar sœmdar ok heimaligs metnaðar. En guð skapari allra hluta veitti mér svá mikít, at þetta sama merki, er mínir frændr ok forellrar báru, hvert nú er í várri ferð, kom á engan vígvöll þann, at eigi hefði⁵ ek sigr. Ok fyrir þat at allan minn [liðinn aldr⁶ stóð ek djarfliga frammi mér til heiðs ok mínu ríki, skil ek svá, at því muni guð hafa mik hingat sent, at ham vill,⁷ at ek þjóni honum í endadögum lífs míns í ömbun þeirra hluta, er hann hefir mér veitt um þat frap sem mörgum öðrum. Hér meðr vil ek þakka yðr, mínir góðir vinir, alla hlýðni ok góðvilja, er þér veittut mér alla tíma, síðan ek átti yðr yfir bjóða, ok þar á ofan biðr ek, at hverr standi nú frammi eptir megni, því at senniliga er þat líf sælt er guði þjónar trúliga; því tókum glaðliga hvárt sem hann skipar oss líf eða dauða, ok góða ömbun eiga þeir fyrir hendi er sitt líf gefa út fyrir guðs skyld í himiríki. En ef honum líkar, at vér komum aptr með sigri í ríki vart, þá hefir ek gnógan ríkdóm þar með fríðar jungfrúr yðr at gefa meðr hinni mestu sœmd sem hverr vill kjósa. Allir þakka honum mikiliga sín fögr heit. Síðan skipar herra Girarð liði sínu í þrjár fylkingar, setr hann fyrir eina tvá systursyni⁸ sína Boz ok Klares, en fyrir aðra sonu sína Bernarð ok Reiner, en stjórnar sjálfr þriðju. Hér meðr lætr hann alla sverja ok taka höndum saman, til þess at engi dirfist brott hverfa or þeirri stöðu sem honum var skipuð án hertogans orlofi, ríða svá búnir brott frá turninum ofan eptir dalnum; til þess at⁹ þeir koma á þá sléttu völlu, er liggja undir fjalli Asperment, rétt þann tíma sem Karlamagnús keisari fór meðr Oddgeiri¹⁰ danska ok öðrum brott frá herinum at forvitnast um lið heiðingja, sem litlu áðr var greint ok nu skal hverfa aptr til.

38. Nú er af Karlamagnúsi keisara þat greinanda, at hann ríðr upp á þá brekku eða háls, er fyrr var getit,¹¹ ok þar kominn sér

¹) or b. ²) [góð b. ³) gjarna svá b. ⁴) háid b. ⁵) hefða b. ⁶) [aldr umliðinn b. ⁷) villi b. ⁸) systursonu b. ⁹) er b. ¹⁰) Oddgeir b. ¹¹) greind b.

hann her heiðingja,¹ þar með turninn er Girarð hafði varðveita, sér hann þá ok eigi síðr merki hertogans, ok hafði hann þá fylkt liði sínu umbergis merkit. Ok sakir þess at keisarinn vissi enga ván hertogans tilkvámu, ætlar hann at sá flokk sé af heiðnum mönnum ok talar svá: Dróttinn² veri³ lið sitt ok varðveiti, sannliga sér ek⁴ nú heiðingja, ok þessir munu vera sendir af þeim at njósna um [vára hagi,⁵ sem hér sitja á hestum undir hlífðinni, þeir láta mjök ríkuliga; því ríð til, Oddgeir danski, ok prófa hvers háttar standi þeirra ferð, segir keisarinn. Gjarna herra eptir yðrum vilja, segir Oddgeir. Lýstr síðan hestinn⁶ sporum; Nemes hertogi, jarl flæmski, Bæringr brezki fara með honum, snara fast at sér skjölduna, rétta fram digr spjót meðr breiðum⁷ merkjum. En herra Girarð sem hann lítr þessarra manna atreið, kallar hann Boz ok Clares, þar með tvá sonu sína Bernard ok Reinir, ok tekr svá til orða: Mínir kærastu⁸ frændr, segir hann, nú er tími kominn at byrja upp guði at þjóna; sjái⁹ fjóra riddara at oss ríðandi, senniliga munu þeir af heiðingjum eigi hinir minstu, ok ef þér kœmit þeim af hestum, væri þat góðr riddaraskapr ok einkanlig frægð, því ríðit fram í guðs nafni. Þeir svöruðu: Gjarna viljum vér þetta gera, sem þér beiðit, þó at dauði¹⁰ væri handvís; en þeirra hluti sýnist oss aldri líkligri eu várr, því verði guðs vili. Ríða þessir fjórir riddarar djarfliga fram at hinum með harðasta atreið. Hlýzt svá til at Clares mœtir Oddgeiri, en hinn danski [leggr spjóti¹¹ til Clares neðan undir mundi-riða skjaldarins svá hart, at þar stökk sundr, koma hlutirnir hvar fjarri uiðr á völinn; en Clares lagði til Oddgeirs í skjöldinn fyrir ofan mundiðann með svá miklu afli, at skjöldrinn brast, en í brynjunni gnast, ok bilaði hon þó eigi. Ok þó at Oddgeir félli sjaldan af baki í burtreiðum, hné hann eigi at síðr í þat sinn af sínum hesti. Því hleypr Clares af baki, ok bregða þeir báðir sínum sverðum ok eigast við vápnaskipti. En er Boz sér hvat Clares hefst at, hleypir hann at jarli flæmska, koma þeir svá hart saman, at hvárrtveggi þeirra fellr af baki, bregða sverðum, ok höggr Boz jarlinn stórt högg ofan í hjálminn, stökk sverðit út af ok niðr á öxlina, springr brynjan ok verðr hann mjök sárr, svá at síðan mátti hann eigi vera í næsta bardaga. Því¹² næst ríðr Nemes hertogi at Reiner, en Bæringr at Bernard; lýkr svá með þeim, at Bernard ríðst af hesti, en Bæringr stígr or söðlinum ok bregðr sínum vápnum, ok eigast við hart vápnaskipti. Nemes ok Reiner gangast fast at, var þar annarr ungr en annarr nökkut hniginn, svá gengr hvárr þessarra drengiliga fram,

¹⁾ Jamundar b. ²⁾ Guð b. ³⁾ nú tilf. b. ⁴⁾ tilf. b. ⁵⁾ [oss b. ⁶⁾ hest sinn b. ⁷⁾ gildum b. ⁸⁾ vinir ok tilf. b. ⁹⁾ sjái þér b. ¹⁰⁾ dauðinn b.

¹¹⁾ [ætr spjóti b. ¹²⁾ þar b.

at engi sparir annan. Þegja um stund hverr at öðrum, horfir þeirra mál til mikils váða, ef eptir því gengi sem nú var stefnt, en svá gætti guð sinna manna, at þótt hváirtveggju hefði fullan vilja til öðrum¹ fyrirhoma, at engi fékk gert nökkut meira mein, en áðr var greint af jarlinum. Nú með því at guðs miskunn lítr þá, kemr Oddgeiri danska í hug at spyrja nökkurs sinn leikfélaga, ok talar svá: Hvat manna ertu, riddari? segir hann. Riddarinn svarar: Ek heitir Clares systurson hins fræga hertoga Girarðs af Borgunia, er hegat kom undir Asprement fyrir fám nóttum at þjóna almátkum guði ok drepa heiðingja; en hvat manna ertu? segir Clares. Hann svarar: Ek heiti Oddgeirr fósturson Karlamagnús keisara. Clares segir: Minn góði vin, segir hann, [vertu vel kominn.² Ok fleygir frá sér sverðinu ok gengr at honum meðr fullu lítilæti, en Oddgeirr rennr í móti, ok kyssast með fagnaði. Í annan stað spyr Nemes hertogi siun lagsmann, hverr hann sé. Ungi riddari³ svarar: Ek er son herra Girarðs, en nafu mitt kalla menn Reiners,⁴ kómu vér fyrir nökkurum dögum undir fjallit at bera [vára skjöldu⁵ móti heiðingjum. Þá segir Nemes: Leggjum⁶ af, góði vin, þessum leik, því at ek er hinn heimoligsti vin Karlamagnús. Eptir þat kasta þeir frá sér sverðunum ok ganga báðir saman, haldandi upp höndum til vitnis góðs friðar. Þann veg gera þeir⁷ riddarar allir. Ok er keisariinn ok Girarð er sét höfðu á þeirra leik [líta þetta,⁸ undra þeir mjök ok hleypa fram hvárr frá sínum her, ok sem þeir mæstast ok viðr kennast, gerðist mikill fagnaðr í þeirra fundi af hvárratveggja hendi.

39. Skjótliga sem þeir hittust Karlamagnús ok Girarð, spyr keisariinn hvat hertoginn kunni segja til⁹ heiðingja. En hann svarar: Ekki, herra, utan þat sem yðr er kunnigt, at þeir hafa dregit saman úflýjanda her, ok þar með vil ek segja yðr, at turn þenna¹⁰ er þér megit líta ok Jamund sat í um stund, er í mínu valdi, ok því gef ek hann ok fimtán þúsundir góðra riddara harðla vel búna upp undir yðra forsjá. Keisariinn þakkar hertoganum sagra görd, spyrjandi með hverjum hætti hann [komst at¹¹ turninum. En hann segir alt it sanna. Karlamagnús talar þá: Lof sé guði ok sælum Jacobo; en svá lízt mér, at engi kunni betri forsjá veita¹² yðru liði en sjálfir þú; vil¹³ ek ljá þér turninn ok þá hluti sem honum fylgja, svá lengi sem þú dvelst hér. Girarð þiggr þat. Í því kemr Fagon merkismaðr meðr öllum herinum, gerðist þá mikill klíðr ok háreysti, er svá margr maðr kom saman í einn stað. Keisariinn ríðr þá upp á eina hæð ok talar hárri röddu svá segjandi: Allir guðs vinir ok

¹) at tilf. b. ²) [tilf. b. ³) maðr b. ⁴) Remer b. ⁵) [várn skjöld b.

⁶) Látum b. ⁷) þessir b. ⁸) [tilf. b. ⁹) af atferði b. ¹⁰) þessi b.

¹¹) [náði b. ¹²) fyrir bera b. ¹³) því vil b.

mínir¹ gefi hljóð orðum mínum. Senniliga hefir allsvaldandi guð hér saman lesit [mikit fjölmenni² af ýmissum stöðum sakir elskuligsta síns vinar Jacobi postola, til þess at frelsa lönd hans undan illum yfirgang Affricanorum, ok veit ek at margir eru komnir bæði fyrir guðs skyld ok mína, en sumir fyrir eina saman ástæmd guðs í himinríki, vilja þó margir nú gefa sik upp undir mína forajó ok höfðingskap, hvar fyrir vér eigum þess biðja, at guð láti oss þat vel gegna ok hans sæmd aukist þaðan af en minnist hvergi. En ef ek kemr heim í Franz meðr sigri, skal hverjum ömbunast sitt starf eptir tilverkan. Herra Girarð svarar: Gjarna viljum vér, frægi herra, yðrum herradómi hlýða, ok væntum þess at þat gagni oss vel bæði til sálu³ ok líkama. Þessu næst skipar keisarin liðinu í fylkingar, váru í fyrstu fylking fjórar þúsundir, fyrir þessi váru höfðingjar Salomon konungr, Jofreyr ok Ankerin ok Hugi jarl af Eleusborg.⁴ Þeir höfðu tvau merki [hvít sem snjór,⁵ váru þeir stórliga vel búnir at hestum, vápnun ok klæðum. Þeir taka allir höndum saman, at fyrr skulu⁶ þeir liggja dauðir en flýja. Í annarri fylking váru sjau þúsundir, því liði stýrði Gundilber⁷ Frísa konungr. Þar mátti sjá mörg merki með ýmissum litum, hvítar brynjur, skíra hjálma, gljándi⁸ sverð með gullhjöltum, ok rauða skjöldu. Í þriðju fylking váru fimtán þúsundir, þar váru höfðingjar Nemes hertogi, Lampart ok Riker hrausti riddari; þessir höfðu meðr öllu góð herklæði búin víða meðr hreinasta gulli, græna skjöldu, digr spjót meðr blakandi⁹ merkjum. Í fjórðu fylking skipaði hann tuttugu þúsundir hraustra riddara, var hér foringi góðr herra ok dygdugr Vernes meðr öðrum fleirum; í þeirra liði váru stálhardir hjálmar ok silfrhvítar brynjur meðr gulum merkjum ok rauðum. Þrír tigir þúsunda stóðu í fimtu fylking, þeirra höfðingjar skipaðust tveir konungar, einn hertogi ok tveir jarlar, ok er líkligt at Jamund þurfi báðum höndum til¹⁰ taka áðr þeirra flokk sé rofinn. Séttu fylking stjórnaði gamall höfðingi ok vitr, Droim konungr af Gasehuia, ok hafði fjóra tigi þúsunda; hans lið var stórliga vel búit at herklæðum ok höfðu frá¹¹ því fljóta hesta sem flestir aðrir, ok allr þeirra búnaðr var sterkligr ok þó kurteiss; stóðu í þeirri fylkingu sjau hertogar allir öflugir ok vápn-djartir. Hina sjaundu fylking skipaðu margar þjóðir, Saxar ok Suðr-menn, Franzeisar ok Flæmingjar, Lotaringi ok meðr þeim riddarar¹² af Púl ok Cicilia; hér var Fagon merkismaðr [ok annarr Oddgeir¹³ or Kastram; í þessarri fylkingu váru sex tigur þúsunda. En þessu liði

¹) saal. b; sínir B. ²) [saal. b; aukit fjölmennis B. ³) sálar b. ⁴) Oleansborg b. ⁵) [snjóhvít b. ⁶) skuli b. ⁷) Gundibol b. ⁸) glóandi b. ⁹) blakandum b. ¹⁰) vel fram b. ¹¹) saal. b; fyrir B. ¹²) höfðingjar b. ¹³) [keisarans ok annarr riddari b.

skyldi stýra hinn frægasti herra Karolus Magnus son Pippins Frakka konunge; stóðu hér frammi margir ríkir höfðingjar, hertogi Rollant, Oddgeir danski ok aðrir þvílfrkir þeirra jafningjar. Nú hefir verit greindr herr kristinnua manna; mun Jamund ok faðir hans Agulandus þat prófa, at betra væri þeim heima sitja;¹ því at svá lengi sem guð lofar, munu þessir djarfliga móti þeim fram ganga, svá at öll þeirra ván man görsamliga fyrir verða, ok svá harðan slag munu þeir við taka fyrir sína ágirni, [at þess eins man² þá fýsa at bólva þeim ok illa viðmæla, er þá eggjuðu til þessarrar ferðar.

40. Sem Karlamagnús hefir tylkt liði sínu, stígr hann af hesti ok gengr undir einu við, er var með mörgum kvistum ok gaf af sér mikinn skugga. Hann var þá svá búinn, at einn dýran kyrtíl af vildasta klæði, er eximi³ kallast, hafði hann ok þar yfir rauða skikkju af hinu segrsta cicladi, samdregna⁴ snjáhvítum⁵ skinnnum; hött eða húfu af skinnnum sabelin hafði hann á höfði görfan uppá hœversku Frauzeisa með síðum böndum eða tuglum unninn með mestu virkt; en skaptit upp af hettinum⁶ var með gyltum knappi meistarliga görfum; hosur hans váru af bezta purpura búnar meðr bezta⁷ gulli, þar með huldi⁸ hans breiða fœtr kurteisir skúar⁹ sœmiliga samdir. Karlamagnús leggir af sér skikkjuna, en steypir yfir sik öruggustu brynju görfa með miklum kosti, því at hon var skær ok hvít af hreinastu¹⁰ silfri; sum var hon rauð grœn eða gul, eigi hafði hon nökkurn tíma bílat; þar yfir utan skryðdist hann þykkum leðrpanzara. Hjálmr var honum settr á höfuð, svá mikil gersemi at engan fann þvílfrkan hvárki í her kristinnua manna né heiðinna; hann¹¹ var görr af því stáli er harðast mátti smiðrinn finna, ok grœnn at lit, ein gerð¹² lá um þveran hjálminn grafin meðr flúrum ok laufum, ok víða settr dýrastum¹³ gimsteinum. Í hjálminum stóðu svá miklir náttúrasteinar, at engi þurfti sinn dauða at óttast, meðan hann hafði hann á höfði. Síðan var hann gyrdr sverði er heitir Louise;¹⁴ þat sverð var stórliga vænt bæði mikit ok sterkt, ok ritat með gullstöfum fram eptir eggteinumum. Svá búinn stígr keisarinn upp á þann hvíta vápnhest, er Balam sendi honum. Héldu margir ríkir menn í hans ístig, ríðr hann fram í miðjan heriun. En margar þúsundir hugðu at keisarinum, sem hann var berklæddr á hest kominn, því at maðriun var stórhöfðingligr, kurteiss at líta, ok þó hermannligr, mikilleitr ok friðr í ásjónu, meðr snörum augum, breiðr á herðar, digr í öllum vexti ok þrekkligr, hinn öflugasti ok kunni

¹) setit b. ²) [saal. b; en þess einsaman B. ³) saal. b; esterin B. ⁴) með tilf. b. ⁵) snjóhvítum b. ⁶) hattinum b. ⁷) hreinu b. ⁸) huldu b.

⁹) skór b. ¹⁰) hreinasta b. ¹¹) þessi hinn góði keisarans hjálmr b.

¹²) gjörð b. ¹³) dýrmætum b. ¹⁴) Gaudiola b.

einkar vel at bera sinn skjöld. Ok er Girarð lítr keisarann, talar hann til þeirra er hjá honum stóðu: Eigi er þessi herra meðalhöfðingi, at sönnu¹ má hann heita keisari kristinna manna, því at eigi man þvílíkr áðr verit hafa ok líkligt at eigi verði.

41. Karlamagnús keisari sem hann sitr á hesti búinn til bardaga, ok herrinn umbergis svá vel ok kurteisliga herklæddr², at réttliga var þeim í mikil þryði er sitt lið jammart bjó þann veg, því engi var sá af þeim mikla flokki, at eigi hefði brynhöttu³ undir hjálmi, þikist hann⁴ nú vita, at skjótt man⁵ orrosta takast; því vill hann enn sína menn áeggja⁶ fögnum fortölum, þeim til styrktar bæði til sálu ok líkama, ok talar svá: Öllum yðr er vel kunnigt, at almáttigr guð sendi sinn eingetinn son hegat til jarðrskis, ok hann fœddist af heilagri frú ok hreinni mey Marie⁷ í þessa veröld til hjálpar öllu mannkyni, er áðr var glatat í synd fyrsta feðrs⁸ Adams, hann atferðaðist hér þrjá vetr ok þrjátígi ok tók heilaga skírni af Johanni⁹ baptista, hverja hann bauð veitast öllum er hans þjóðnar vildu gerast, heitandi þeim er hans boðorðum fylgja svá mikla ömbun úþrotnandi sælu, at engi maðr dauðligr fær tjáð né talit, en hótandi þeim hræðiligum píslum eilífs bruna, er þau vili¹⁰ fyrirlíta en ræna hann sinni eign, heilagri kristni, hverja hann merkti sér í úthelling síns dreyra; en nú er öllum auðsýnt, at tveir heiðnir höfðingjar Agulandus ok Jamund hafa nú til þess hingat sótt á hendr oss utan af Afríka at brjóta niðr kristin lög ok svívirða heilaga staði guðs en drepa oss eða reka í útleigð ok setjast síðan í erfð Krists ok þat lán sem hann veitir oss sínum börnum, ok meðr því at hann hefir sent oss hegat at verja hans sæmd ok æru, þá látum oss í hug koma at vér eigum honum at þjóna eða hversu mikit vér eigum honum at ömbuna. Hann tók á sik mart¹¹ vás ok erbiði¹² sakir várrar hjálpar, en hér á ofan háð ok brigsli [ok áleitni, sár ok¹³ kvöl ok krossins pínu, leyfði hann sínar hendr ok fœtr gegnum grafast digrum járnstöddum, raun or þeim¹⁴ sárum it skærasta blóð; flimta sár þoldi hann á sinni lægri síðu af hvassa¹⁵ spjóti, or hverju fram flaut blóð meðr vatni; en sá sem spjótinu lagði, tók þegar skæra sýn, sem hendr hans dreyrugar snurtu hans augu, sem áðr var sjónlauss. Sé góðir vinir, þvílíkt ok svá mikit vanu várr lausnari oss til hjálpar, ok fyrir því skolum vér glaðliga ganga fram móti hans úvinum ok setja várt líf fyrir heilaga kristni ok dauða taka af vápnum heiðingja, ef þat er guðs vili; ok ef svá geri þér, bíðr vár

¹) saal. b; sýnum B. ²) saal. b; sóstraðr B. ³) brynhött b. ⁴) tilf. b.

⁵) muni b. ⁶) eggja b. ⁷) Mariu b. ⁸) feðr b. ⁹) Joanne b. ¹⁰) vill b.

¹¹) várt b. ¹²) erbiði b. ¹³) [með áleitni. sára b. ¹⁴) þessum b.

¹⁵) hvössa b.

ömbun eilífrar sælu, munu vér þá skína í mikilli birtu¹ ok gleðjast allir saman fyrir almátkum guði án enda. Eptir þessi keisarans orð ríðr fram herra páfinn ok talar svá: Hlýðit mér,² synir mínir, ek er faðir yðvarr skipaðr af guði góðr læknir sálum yðrum, því³ trúit mér, ek skal eigi ljúga at yðr. Herra várr Jesus Kristr verandi í þessum heimi valdi sér til fylgdar tólf postola, var þeirra höfðingi Pétur postoli, hverjum guð veitti svá mikit vald, at þat skyldi laust ok bundit á himni ok jörðu, sem haun hyndi eða leysti. Vitið án efa, at hann stendr búinn at [styrkja yðr ok lúka upp porti⁴ himneskrar paradísar, ef þér djarfliga gangit fram undir keisarans merkjum, einkanliga þeim er nú vilja iðrast sinna synda; ok til þess at af dragi allan íta yðrum hjörtum, þá leysi ek yðr af öllum syndum meðr því valdi, er guð hefir mér veitt fyrir blezaðan postola Petrum, setjandi yðr þá skript at höggva heiðingja sem stærst, spara hvárki hendr né fœtr, höfuð eða⁵ hol, takandi þar fyrir satt verðkaup með sjálfum guði. Allir játta seginsamliga þessum kosti ok styrkjast mjök af herra páfans fyrirheitum, þakkandi honum ok keisanum sínar fagnar áminningar. Lyptir herra páfinn upp [sinni hægri hendi⁶ ok blezaði allan herinn, ok ríðr brott síðan klökkvandi. Herra Girarð ríðr at keisanum ok talar til hans svá segjandi: Nú megi þér líta, herra, görla her heiðingja; því leiðit fram yðra fyrstu fylking þeim í móti, en ek skal halda fram mínu liði, því gjarna vilda ek komast í miðja fylking heiðinna manna, ef þat væri guðs vili, ok prófa hvat þar kunni⁷ ek ok mínir menn at hafast. Keisariinn svarar: Fær í guðs signan, góði vin, ok finnumst heilir, ef guð vill. Heldr keisariinn liðinu ofan í dalinn neðanverðan ok bíðr þar þess sem at höndum kann koma, alvörusamliga kallandi á guðs miskunn ok fullting síns blezaða herra Jacobi postola.

42. Þessu næst skal hér⁸ segja af heiðingjum, at svá sem þeir líta her kristinna manna nálægan, þá ríðr fram fyrsta fylking, er Balam var stjórnari fyrir, ok gerðu þeir svá mikinn guý ok þyt at víða heyrði, blásandi hvellum lúðrum, stórum hornum ok digrum trumbum, berjandi á tabur ok skjöldu; útallig merki létu þeir blása með ymsum litum fyrir viudinum, þar með glóaði þeirra búnaðr, gyltir hjálmr, silfrhvítar brynjur, skínandi skildir, svá at strandirnar birtust á tvær hendr af þeirra vápnum. Frammi fyrir brjóstinu ríðr optnefndr Balam, hafði hann steypt utan yfir sína brynju [einum hjúp af hinu bezta⁹ purpurapelli til auðkennis. Meðr honum riðu fram fjórir konungar, er því höfðu heitit upp á sína trú at sækja aptr fjóra höfuðguði Maumet Machon Terogant ok Jupiter, eða koma

¹) birti b. ²) allir tilf. b. ³) þér b. ⁴) [lúka npp fyrir yðr port b. ⁵) né b.

⁶) [sína hægri hönd b. ⁷) kunna b. ⁸) mgl. b. ⁹) [mgl. b.

eigi aptr ella. Því hábrókast¹ þessir mikit svá, at allr þeirra búnaðr var rjóðr² af gulli. En þegar sem fylkingar koma mjök saman, þeyta kristnir menn hvelt heróp, ok eggjar hverr annan til framgöngu. En í því kemr mikill ótti í lið heiðingja, svá at margir þeir sem fyrir litlu hugðust hvetvetna³ mega vinna, skulfu nú á heinum ok kvíddu sér, ok ef þeir ganga þanu veg hræddir móti Franzeisum, munu þeir fá skjótt makliga gisting. Hugi jarl er fyrir var fyrstu fylking Karlamagnús ok hans fjórir kumpánar ríða fram djarfliga or sinni stöðu móti fjórum konungum, er [fyrir váru greindir,⁴ ok uppkveiktir miklu kappi fyrir góðan anda skjóta þeir⁵ svá styrku skeyti í þeirra flokk, at þrír konungar liggja dauðir á vellinum. En Balam lagði til Huga jarls ok rak hann af baki, en sákir þess at guð bannaði mátti hann eigi koma blóði út á honum. Fyrir þetta sigmark er guð ok blezaðr Jacobus veitti sínum lýð í fyrstu⁶ athlaupi styrktust Franzeisar mjök ok glöddust, hlupu fram með miklum ákafa. Hófst þá bardagi at marki, gerðist mikill gnýr ok úkyrrligt hark, brak ok brestir í þeirra atreiðum, því at Frankismenn hjuggu svá stórt, at eigi var huglausum gott fyrir⁷ verða; svá lögðu þeir hart meðr hvössum spjótum, at engi hlíf stóð við. Margr dramblátr drengr féll nú svívir(ð)liga af hesti, svá at aldri reis hann upp á sína fœtr; söðlar týndust, en hestar hlupu er glatat höfðu sínum herrum, hjálmar meðr hausnum klofnuðu, hendr ok fœtr [búkunum af fu' u.⁸ Svá gékk Franzeisum nú vel, at þeir sem áðr höfðu nökkut bleyðt⁹ gerðust nú svá snarpir ok miklir fullhugar, at engir váru nú djarfari í sinni framgöngu. Því¹⁰ féll almenniliga þat bölvada fólk, þar til at þeir kómu þar sem stóðu bogmenn heiðingja, þessir vándu hundar taka snarpt í móti, skjótandi hæði hart ok úðum af tyrkneskum bogum, svá at búinn var váði fyrir hendi, en í því kom at fram hinn kæri keisarans frændi Rollant ok Oddgeir danski með sínum jafningjum ok réðu þegar svá drengiliga móti bogmönnum, at þeir rákust eigi skemra aptr or sinni stöðu en fjögur örskot, stoðandi þeim hvárki stinnir bogar né stálhörð skeyti, því at Rollant verðr þeim stórhöggr, hvar fyrir drjúgan sellr af heiðingjum, en nökkut af kristnum mönnum ok þó fátt hjá því.

43. En af herra Girarð er þat segja, at svá sem hann hafði búið sitt lið, stefnir hann til atsóknar í hinn hœgra fylkingararm Affricamanna, ok er auðvíst at eigi gefst þeim setuefni, sem þar eru fyrir. Herra Girarð talar þvílíkum orðum til sinna manna: Höggit stórt, þegar þér mœtit herinum, ok prófit hvárt nökkut [kunni þau

¹⁾ dramba b. ²⁾ raubr b. ³⁾ hvervetna b. ⁴⁾ [fyrri greindust b. ⁵⁾ mgl. b.

⁶⁾ fyrsta b. ⁷⁾ at tilf. b. ⁸⁾ [búkinum af flugu b. ⁹⁾ dignat b.

¹⁰⁾ þá b.

sömu sverð at¹ bíta digrhálsana² heiðingja, sem ek hefir yðr til búit, óttúzt alls ekki, því at ek er Girarð, er yðr skal drengiliga framfylgja, því at sá er sæll er guði þjónar bæði nú ok at eilífu. Þeir svara: Þat skolu þér sjá mega,³ at reyna man hvárt [fyrri dignar,⁴ vér eða vápnin. Í þessu hleypir frani herra Clares rekjandi sitt merki af digru spjóti, er hann hélt sinni hægri hendi, keyrir hestinn sporum, þann sem haun tók af Jamund, ok rennir at einum ríkkum konungi af Afríca Guilimin at nafni, leggir til hans gegnum skjöldinn brynjuna ok búkinn, skjótandi honum dauðum á jörð, ok kallar hárrí röddu svá talandi: Góðir félagar, lítit hérna! þessi hinn drambvísi merkti oss völl með sínu hjartablóði; sökkit at djarfliga, eigi er þórum at sirr, launum í dag þat brauð ok vín, er guð seðr oss með dagliga, sníðum hold með beinum, eú blóði útateypum ok gefum ærit tafn hrafsi ok vargi, því at vér munum öðlast sæmd ok sigr. Svá gera þeir sem hann eggjar, bregða sverðum ok veita heiðingjum stór högg ok gildan slag, meðr engu móti eptir spyrjandi, hvárt sá er konungr eðr þræll sem fyrir verðr. Í þessum svifum snarar⁵ gamli Girarð at einum miklum riddara, er áðr hafði drepit marga kristna menn, stautar á⁶ honum spjótinu ok lyptir honum or söðlinum, fleygjandi á jörðina meðr þvílíkum orðum: Þat veit sá er mik skóp, at aldri héðan af drepr þú mína menn. Ríðr svá síðan karlmannliga fram, at hverr ok einn sá er honum mætir verðr hníga.⁷ Verðr í þessarri hálfu bardagans mikit mannfall, svá at bæði drepast niðr menu ok hestar, fellr ok [nökkut niðr⁸ af liði hertogans. Því skal héðan frá snúa at sinni ok geta⁹ nökkut af ferðum Jamundar.

44. Sem bardaginn hófst um morguninn hefir Jamund sik fram undan höfuðmerkinu í niðjar fylkingar, bregðandi sverðinu Dýrumsdala, ok höggir kristna menn á báðar hendr meðr svá miklu áfli, at hvárki hlífir skjöldr né brynja, því at sverð hans klauf jamvel stalla¹⁰ ok steina sem hold ok bein. Hvar fyrir hann vinnr stóran skaða á keisarans sveit; því at svá sein hann sér sínar fylkingar hníga⁷ ok vikna, æðist hann æ því meir ok grimmist. Þetta getr líta Oddgeir danski ok talar svá: Almáttigr guð, mikill harmr er mér þat, er þessi vandi¹¹ heiðingi skal svá lengi lifa ok drepa margan duganda dreug. Hér með snýr hann hestinum, heldr at sér skildinum ok stýrir spjótinu til lags, skundandi þagat sem Jamund var ok einn riddari meðr honum Arnketill or Norðmandi. En er Jamund sér þat, mælir hann til Moram móðurbróður síns: Hér ferr einn maðr lítill

¹) [kunnu þau sverð b. ²) digrhálsaða b. ³) herra tilf. b. ⁴) [saal. b: digna B ⁵) fram tilf. b. ⁶) at b. ⁷) saal. b; gríga B. ⁸) [mikit b. ⁹) segja b. ¹⁰) stál b. ¹¹) vándr b.

vesti at okkr, frændi, hvat mun hann ætla utan leita dauðans? hann skal honum skjótt koma. Því [ríðr hann¹ móti, ok þegar hestarnir mœtast, leggr hvárr í skjöld annars hörðum lögum með svá miklu afli, at hvárgi mátti sínum hluta hrósa, því at báðir koma þeir hvar fjarri niðr hestunum. Oddgeir bregðr sínu sverði, en Jamund Dýrumdala, má nú senniliga Oddgeirr sýnast uppgefinn, nema guð hjálpi honum. En í því ríðr Arnketill at einum miklum höfðingja ok ríkum er hét Boland, ok hjó til hans ofan í hjálminn svá hart, at haussinn klofnaði niðr í tenur,² hrindr honum dauðum niðr á jörð, en grípr hestinn þann sem hann reid ok fær Oddgeiri, á hvern hann stígr upp bæði skjótt ok fimliga. Skilr svá með þeim Jamund, ríða nú hvatliga aptr til sinna manna.

45. Nú er hardagi stórliga harðr ok manuskæðr, en þó er æ í þá hálfu mest hark at heyra sem Rollant ryðst³ um meðr sínum jafningjum, því stórliga kœnir váru þeir sundr sníða hold með beinum, hvar fyrir hlífar spellast, riddarar meiðast,⁴ hestar þreytast, Affrikar⁵ bleyðast ok vilja undan halda, því at þeirra lið tekr þúsundum falla, en vellirnir eru af manna búkum hestum ok klæðum⁶ víða þaktir, svá at þat var eigi minnr en hálf röst, at hvárki maðr né hestr mátti sínum fœti á bera jörð stíga. En hvat⁷ má hér framar af segja, en þann dag allan, frá því er orrostan háðist árla um morguninn, stóð æ hin sama hríð⁸ alt til þess er náttaði. Bauð hinu helgi Jacobus postoli mörgum kristnum mönnum heim til mikils sællífs á þeim degi af liði Karlamagnús, ömbunandi þeim stinnum mála í eillfri gleði fyrir sitt dagsverk. Nú sem kvelda tekr ok dimma, léttir höggorrostu,⁹ ríðr keisarinn ofan í eitt dalverpi með nökkurum mönnum, er hann þá mjök angraðr, því at tveir konungar hafa látit sitt líf ok meir en fjórir tígir jarla ok hertoga ok margt annarra manna. Eigi¹⁰ angraði hann fyrir þá grein þeirra dauða,¹¹ at hann þœttist eigi þeirra ömbun fyrir vita, heldr fyrir þat at því særri stóðu upp landinu til verndar sem fleiri sóru til guðs.

46. Herra Girarð tekr sér náttstað undir einum hamri, hafði hann látit þrjár þúsundir sinna manna, en allir vildastu riddarar sátu á hestum [í öllum herklæðum mjök móðir af erfiði ok þorsta; en aðrir kristnir menn sátu á hestum sínum á miðjum vígvellinum¹² ofan á dauðum¹³ manna búkum. Engi var nú svá ríkr né¹⁴ mikils háttar, at eigi héldi sínum hesti með beisli, en sverð¹⁵ annarri hendi;

¹) [ríðast þeir b. ²) tenn b. ³) ríðr b. ⁴) mœðast b. ⁵) Affricani b.

⁶) herklæðum b. ⁷) hverr b. ⁸) mgl. b. ⁹) höggorrostumni b. ¹⁰) En

eigi b. ¹¹) dauði b. ¹²) [sínnum á miðjum vígvellinum, mjök móðir af erfiði ok þorsta; en aðrir kristnir menn sátu í herklæðum á hestum b.

¹³) dauðra b. ¹⁴) eðr b. ¹⁵) í tilf. b.

engi fékk svá mikil hægindi at hann leysti hjálminn sér af höfði, hvárki maðr né hestr át né¹ drakk, engum² kom svefn á auga,³ því at allir þóttust skyldir⁴ sjálfs sín at geyma hesta ok vápna, því at ein lítil slétta lá í miðil þeirra ok heiðingja; allir sátu þessa nótt meðr ugg ok ótta. Af heiðingjum skal segja þessu næst, at svá sem á leið daginn ok myrkti af nótt, gerðust margir lausir á velli, lögðu skjöldu á bak sér ok flýðu. En er Jamund sér þat, reiðist hann [ok kallar⁵ á þá ok mælti: Vei verði yðr, vándir þrælir, senniliga hafi þér svikit mik, snúit aptr ok fyrirlátit mik eigi; því at yður ráð eggjuðu mik á þat svell at berjast til lands þessa. En þó⁶ Jamund sé mikill ok kalli hátt, vilja þeir nú eigi aptr hverfa, því at svá hefir þeim at getizt vápnum Franzeisa um daginn, at aldri utan ofríki gangi at munu þeir girnast þeirra viðrskipta. Í því⁷ kemr Balam sendimaðr fyrir Jamund ok styðst á hjaltit⁸ sverðsins, er hann hélt á, ok talar: Þetta ráð hefðir þú upptekit Jamund, ef ek hefði ráðit, at trúa mínum orðum, er ek kom frá Karlamagnúsi, þá er þér sendut mik at forvitnast um lið kristinna manna, heldr en þola slíka svívirðing, sem þú hefir fengit í dag; því at þat skaltu vita, at öll fyrsta fylking, er þú fram hélt í morgin, er gersamliga niðr drepin, ok þó annat litlu minna,⁹ en sumt flýit undan. Nú hefir svá gengit sem ek sagða; bað ek þá at þú skyldir varast, en þú ok menn þínir vildu því síðr veita nökkurn trúnað mínum fram-burði,¹⁰ at þér sögðut mik til þess hafa tekit fémútur af kristnum mönnum at svíkja yðr, en nú hefir þú nökkut varr vorðit, hvárir sannara töluðu ek eða þeir hrósarar ok mikilátu drambsmenn,¹¹ er sér í hendi kváðust hafa alt þeirra ríki, ok nú prófar þú hversu mikit þeir afa¹² þér. Jamund svarar: Satt er þat, Balam, oflengi hefir ek þeim trúat, en hvat er nú ráðligast, góði vin? Balam svarar: Tveir eru kostir fyrir höndum; sá annarr at halda undan eða gefast upp á vald keisarans, ok ætla ek öllum munu þat betr gegna; hinn er til annarr¹³ at standa¹⁴ karlmannliga ok þola hér dauða; því at eigi verðr þat fals sem ek segir, at Frankismenn stígr þú eigi yfir, ok engi þjóð er þeim jöfn [til hreysti ok riddaraskapar,¹⁵ því at sjá máttu, at þeir sitja á hestum sínum ok bíða yðvar.¹⁶ Jamund svarar: Þat skal mik aldri henda at gefast upp eða brott flýja, meðan vér höfum miklu fleira lið en þeir. Eptir þetta skilja þeir sitt viðtal.

¹) eðr b. ²) manni tilf. b. ³) augu b. ⁴) til tilf. b. ⁵) [kallandi b. ⁶) þótt b. ⁷) líli tilf. b. ⁸) hjalt b. ⁹) lið tilf. b. ¹⁰) orðum b. ¹¹) saal. b.; drembumenn B. ¹²) vinna b. ¹³) enn þriði b. ¹⁴) ok verjast tilf. b. ¹⁵) [í hreysti ok riddaraskap b. ¹⁶) svá tilf. b.

47. Árla um morguninn þegar sem dagr tekr upp¹ renna, gerir mikinn hélukulda móti sólarinnar upprás. Bjó Jamund þá² fylking til fyrstu atlögu, er í váru tuttugu þúsundir, ok fylgir sjálf; en þeim móti fara fjórar þúsundir Franzeisa, ok eru þeir senniliga of liðfáir. Hófst³ þegar bardagi með miklu ópi ok háreysti, váru margir mjök [stirðir af kulda ok sárum,⁴ en féngu þó at sinni úmjúka lækning, hvar fyrir kristnir menn kölluðu á sinn skapara sér til fulltings, því at senniliga hrygðust þeir af falli sinna félaga. Þegar sem bardaginn tekst, ríðr Jamund grimliga fram í lið kristinna manna ok ætlar at hefna þess skaða, er hann þóttist fengit hafa hinn fyrra dag, leggjr sínu digra spjóti til Anzelin or Varegniborg í gegnum skjöldinn brynjuna ok búkinn, fleygjandi niðr af hestinum, ok hirðir meðr engu móti, hverr hans fall eðr dauða kærir. Þar næst ríðr⁵ fram Balam ok leggjr einn góðan dreng gegnum skjöld hans ok brynju. En í því kemr at fram Oddgeirr danski meðr mikinn flokk riddara. En er Balam sér þat, kippir hann at sér spjótinu ok vendir aptr til sinna manna. En sá er lagit þoldi varð lítt sárr. Oddgeirr gengr nú djarfliga fram, höggjr til beggja handa; sér hann at nú fellr fjöldi kristinna manna, því hvílist hann ekki við, gengr í miðjar fylkingar heiðingja, ok í þessari sókn fær hann handtekit Butram er fyrr var nefndr. Eptir þat ríðr hann aptr í sína fylking ok fréttir túlkinn, hvat hann kunni segja um⁶ fyrirætlan Jamundar. En hann segir:⁷ Jamund ætlar með þvílíku liði vinna Karlamagnús sem nú hefir hann ok þér megit⁸ sjá. Ok er Oddgeir heyrir þat, hleypir hann þar til er Karlamagnús var meðr sinni fylgd, var hann þá enn eigi kominn í bardagann, því at þeir byrjuðu fyrst bardagaun⁹ er á vígvellinum váru um náttina. Þegar er keisarin lítr Oddgeir, heilsar hann honum fyrr ok spyrr, hversu nú gangi.¹⁰ Hann svarar: Vel meðr guðs vilja, herra; en þó fáit þér nú mikinn skaða, því at margr dugandi riddari lætr sitt líf; en vér kumpánar, er fram ríðum í morgin, höfum fengit túlk Jamundar, ok segir hann svá, at fyrr ætli Jamund láta hendr ok fœtr en gefast upp eða gera nökkur orð Agulando feðr sínum. Því sendit til herbúða yðvarra ok stefnit hingat öllum ungum mönnum, ok ef þeir koma vel búnir, þá væntir mik, at heiðingjar verði rýrir; því at þótt þeir sé margir, þá eru þeir bæði lítt herklæddir ok illir raunar, þegar með harðfengi er at þeim gengit, en menn yðrir eru margir sárir ok móðir ok¹¹ sækja svá meðr kappi, at margir heiðnir falla¹² um einn. Ok er keisarin heyrir orð, Oddgeirs, hryggist hann í sínu hjarta ok segir svá: Þú

¹) at tilf. b. ²) fyrstu tilf. b. ³) þar tilf. b. ⁴) [sárir ok stirðir af kulda b.

⁵) saal. b; leggjr B. ⁶) af b. ⁷) at tilf. b. ⁸) megit b. ⁹) orrostuna b.

¹⁰) gengr b. ¹¹) at b. ¹²) falli b.

hinn dýrliði herra almeðtígr guð, undir hvers valdi ok yfirboði allir skapaðir¹ hlutir standa, mikill harmr er mér, at þat fólk, sem þú, dróttinn minn, gæst mér til stjórna, skal drepast niðr í mínu augli af þínum úvinum, þeim er aldri höfðu ást á þér ok jafnan hata þá heilaga trú, er þú hefur haldar ok hafa, en vilja uú fyrirkoma þinni sœmd ok grípa undir sitt nðingligt vald þat ríki, sem þú átt ok² þínir vinir. Nú er at velli lagðr mikill fjöldi þinna þjónostumanna, þeirra sem til þess váru ætlaðir at refsa þeim sinn úsóma ok hreinsa heilaga kristni af þeirra yfirgangi, því bið ek þína miskunn,³ at þú styrkir oss en kastir þinni reiði yfir þessa úvini. Hér með kallar ek til þín, hinn háleiti⁴ guðs postoli Jacobe, biðjandi at eigi víkir þú frá oss því⁵ fullingi, sem mörgu sinni hefir þú vel veitt, síðan vér kómum í þína þjónustu, því at þat veizt þú, at þú ert efni ok upphaf minnar hígatkvámu, ok ef þú lætr hér drepast niðr alla mína hirð, þá mun eigi þat verða framgeugt er þú [fyrirhézt⁶ þann tíma er þú birtist mér, at þín sœmd skyldi fyrir mína framgöngu aukast í þessu landi. Nú veittu þínum riddarum öruggan hug ok steyp bölvæðum heiðingjum með styrkleik þíns mikla⁷ máttar, at þar fyrir lofi allir miskunn guðs ok þína vernd án enda. Sem keisarin hefir endat sína böen, talar hann til Oddgeirs danska: Þat ráð sem þú lagðir til skal hafa, at senda eptir öllu því liði, er at várum herbúðum dvelst, því kalli til mínu Droim konung ok Andelfreum unga. Ok þegar þeir koma fyrir keisarann, segir hann: Þit góðir vinir, farit skjóttliga til herbúða ok segit þat minn vilja, at allir ungir menn ok þjónostusveinar búi sik til bardaga ok komi síðan á mínn fund. Þeir játtu⁸ því gjarna ok ríða brott til herbúða ok gera keisarans eyrindi, eptir því sem síðar greinist. En [keisariinn býr nú sínar fylkingar fram til bardagans ok hafði⁹ þá enn mikit lið ok frítt, lætr hann upp setja sitt höfuðmerki, var þar¹⁰ Rollant ok margir aðrir höfðingjar. Ok er Jamund sér gullara keisarans, talar hann til sinna manna: Nú megi þér líta metnað¹¹ Karlamagnús, at¹² hann heldr enn til bardaga með liði sínu, ok man ætla oss at sigra; því sœkjum vér¹³ djarfliga, því at eigi man enn minni liðsmunr en fjórir¹⁴ móti einum, ok þat lízt mér, at þeir menn hafi meira kapp en forsjá, ef þeir þikkjast várum fjölda mega fyrirkoma. Karlamagnús sem hann kemr at bardaganum, eggjar lið sitt at hefna sinna kumpána, er þar lágu dauðir á vellinum. Riddari Salomon byrjaði fyrstr atreið af keisarans liði ok leggr spjóti til þess konungs, er Bordant hét. Þessi

¹) mgl. b. ²) eðr b. ³) miskunnsemi b. ⁴) heilagi b. ⁵) þínu b. ⁶) hétat fyrir b. ⁷) blezaða b. ⁸) játa b. ⁹) [keisarans fylkingar búast fram til bardagans, hafði hann b. ¹⁰) með tilf. b. ¹¹) ofmetnað b. ¹²) er b. ¹³) frammi b. ¹⁴) sé tilf. b.

Bordant hafði sér á hálsi einn hvellan lúðr Olifant, ok þó at [hann væri mikill at vexti ok vel búinn, féngu herklæðin eigi hjálpat honum, ok skýtr Salomon honum dauðum á jörð, en grípr til hornsins í því ok fær náð. Sem Jamund lítr konunginu fallinn, en lúðrinn brott tekinn, angrar² haun mjök ok hleypir eptir Salomon svá segjandi: Betra væri þér, riddari, at hafa eigi verit fæddr, því at nú skaltu tapa þínu lífi, hefir³ þar með sverðit Dýrmdala hátt upp ok höggr í hjálmina kljúfandi hann í herðar niðr, tekr Olifant ok knýtir um háls sér. En í því kemr at faraudi góðr riddari Ankerin at nafni ok ætlar höggva til Jamundar. En haun snarast um⁴ fast ok klýfr Ankeriu í herðar niðr ok talar svá: Nei,⁵ kristinn, segir hann, eigi var þat þitt at vinna mér skaða. Ok er Frankismenn sjá svá stór högg Jamundar, vilja flestir leita sér léttara en fást við hann. Nú gerist bardagi stórliga snarpr. Ok er keisariinn vissi Ankerin fallinn, talar hann: Guð drepri þann heiðingja sem þik drap, minn góði vin, ok gjarna meðr guðs vilja vilda ek þín mega á honum hefna, því at þú vart minn elskuligasti fósterson af bernskutímanum mér trúliga þjónandi; gleði guð nú þína sál, en vér er eptir lifum skolum því djarfligar⁶ framganga sem færri eru [til skipta.⁷ Meðr þessum orðum kemst hann við í sínu hjarta, en fyllist þó jamfram meðr guðligu kappi ok kallar Rollant frænda sinn svá segjandi: Treystum⁸ nú í guða miskunn ok gerum heiðingjum svá harða hrið, at þeim taki um alt bak. Hleypr⁹ fram síðan meðr brugðnu sverði ok sníðr sundr heiðingja. Hér meðr sækir Rollant at öðrum megin meðr sínum lagsmönnum, snýr skjótt¹⁰ í þessum stað orrostunnar mannfalli¹¹ á heiðingja. Nú sjá þeir hvassa hildarvöndu gegnum smjúga þeirra hjörtu, hvar fyrir blóðit tekr or undum reuna, sárin sviða, brynjur sundrriðna, en seggir hníga,¹² ok meðr því at fullting Jacobi stendr með kristnum mönnum¹³ í þessarri hálfu orrostunnar, skal héðan frá hverfa en ryðja annarstaðar til frásagnar.¹⁴

48. Nú byrjar at segja nökkut,¹⁵ hvat hinu góði hertogi¹⁶ hefst at, því at eigi er þat ætlanda, at hann sofi eða geri ekki til gagns, þá er þvílíkt er at hrœra. Snemma um morguninn sem lítt er ljóst af deginum, kallar hann til sín frændr sína Boz ok Klares ok aðra höfðingja, er um nóttina dvöldust sem áðr sagðist undir hamrinum, ok talar svá til þeirra: Mínir kærar frændr ok vinir, segir hann, hvat munu vér nú fá at gört, höfum látit mikit af várum liðsmönnum, en harðr bardagi fyrir hendi, utan þat at gefa oss alla undir guðs

¹⁾ [tilf. b. ²⁾ angrast b. ³⁾ hefir b. ⁴⁾ við b. ⁵⁾ Vei b. ⁶⁾ snarpligar b.

⁷⁾ [eptir b. ⁸⁾ Treystumst b. ⁹⁾ hleypir b. ¹⁰⁾ nú b. ¹¹⁾ tilf. b.

¹²⁾ saal. b; gníga B. ¹³⁾ sótt fall tilf. B. ¹⁴⁾ saal. b; saagnaðar B.

¹⁵⁾ frá tilf. b. ¹⁶⁾ Girard b.

forjá ok vera búnir at setja várt líf út í dauða fyrir hans skyld, svá sem hann virðist háleitr ok heilagr at þola dauða fyrir várar sakir; því ríðum djarfliga móti údyggum lýð heiðinna manna, ok meðr því at völlrinn er víða þaktr af búkum, svá at eigi má hestum fram koma, skolu fimm þúsundir várra manna láta hér eptir sína reið-skjóta en ganga í bardagann, ok veita oss þvílíkt gagn er ríðum sem þeir viðkomast. Allir játta svá gera sem hann vill standa láta. Eptir þetta ríðr herra Girarð til bardagans ok hefir eigi meira lið í fyrstu en tvær þúsundir; hann slæst í lið fram [á hœgra vegg fylkingararms¹ keisarans ok ræðst móti þeim tuttugu þúsundum heiðingja, er þar höfðu fylkt, var hans atreið hin harðasta, því at hvárki var oddvitinn huglauss né þeir sem honum fylgdu. Sem Affrikamenn litu tilkvámu hertogans, grúfa þeir niðr undir hjálma sína ok brynjar. Skjótliga hleyppa kristnir menn² góðum hestum ok öruggum herklæðum búnir, lögðu með spjótum en hjuggu með sverðum svá hart ok stórt, at heiðingjar máttu ekki annat en hlífa sér við þeirra áhlaupi. En þeir sem flr stóðu skutu með stinnastum skeytum; en hertogans menn hirðu þat eigi, því at svá váru þeir nú styrktir af guði, at engi hinn fyrsti stóð í móti þeim, því at svá váru þeir geystir, at hverjum þótti því betr [at lengra kom sér³ fram í lið heiðingja; því geymdu þeir eigi þar fyrir sinnar stöðu ok fóru sem lausir. En herra Girarð þat sjáandi, kallar hárri röddu ok segir: Frægir riddarar, geymit yðvar vel ok bindizt eigi⁴ meðal vándra heiðingja, höldum⁵ saman sem bezt, svá at hverr styði annan fyrir utan þeirra fylking, ok hendum þat sem oss stendr næst, látum þá hörfa undan, ok sækjum því fastara eptir sem þeir linast meir. Eptir þessor orð lýstr hann sinn sterka vápnhest sporum, hristir spjótir ok legg ríkan höfðingja er hét Malchabrun í gegnum skjöldinn, panzerann, brynjuna ok búkinn, skjótandi honum dauðum⁶ á jörðina fjarri hestinum, yppir síðan merkinu svá segjandi: Lítit, heiðingjar, þenna lagsmann yðvarn, er lúta varð fyrir mér öldruðum. Þar með talar hann til sinna manna: Höggvit stórt, guð man styrkja armleggi yðra, at mega djarfliga sverðunum beita, nú gengr at málefnum,⁷ senniliga birtist at vér höfum réttara at mæla. Í þenna tíma koma þær fimm þúsundir í bardagann, sem hertögin bauð af stíga sínum hestum. Váru þeir herklæddir beztum vápnum, gáfu þeir heiðingjum stór högg með hörðum spjótlogum, sníða höfuðin af holunum, kljúfa suma í herðar niðr ok kvista hendr ok fætr; því heyrast nú ill læti til heiðingja, því at vápnlausir hnigu⁸ skjótt fyrir þessum riddarum

¹) [hjá hœgra fylkingararmi b. ²) með tilf. b. ³) [er sér kom lengra b.

⁴) engi b. ⁵) oss tilf. b. ⁶) niðr tilf. b. ⁷) málefnum b. ⁸) saal. b; géngu B.

nýkomnum, þorir engi optar en um sinn at leggja sinn¹ seitan bók [undir þeirra vápn.² Hér með skal greina, at herra Girarð snýr atsókninni þar til at³ stóð höfuðmerki Jamundar, ok sakir hvárvæggja at Affricamenn líta atgöngu stórliga snarpa, svá at nú þikkjast þeir at raun komast, hversu gott ok gleðiligt þat er at reyna vápnaskipti Franzeisa, stökkur hverr undan er má, því at þeir staðir sem nökkurri sóku eða vörn mátti viðkoma váru af þeim haldnir, en heiðingjar þyrptust saman upp á þá hina dauðu, sem þykkvast féngu þeir staðit. Sem hertoginn er at kominn mjök⁴ þeirri fylking, sem stóð umbergis merkit, risu þeir fast móti um stundar sakir, en þegar at⁵ hertogans menn komast at öllum megin, þá viknar skjótt fylkingin. Ok sem konungarnir Magon ok Asperant, er fyrr váru nefndir, í hverra vald ok geyslu Jamund gaf höfuðmerkit, líta hertogann svá nálægt en sína menn falla hvern um annan, tala þeir sín í miðil þvílíkt sem hér má heyra: Satt prófast þat nú, sem Balam forðum sagði af Frankismönnum, at engir munu þeim vera jafnir at hreysti, því at svá miklir kappsmenn eru þeir, at aldri meðan lífit er í þeirra brjósti munu þeir siun hlut láta. En Jamund gerir nú opinbert sitt dramb ok mikilæti meðr sálheyrðri heimsku, at hann dirfist þess at halda viðr þá bardaga án [Agulando feðr sínum,⁶ er þat⁷ ok líkara, at þessi hans ofmetnaðr stígi honum sjálfum í höfuð, ok allir er hans ráðum fylgja munu þvílíkrar heimsku gjalda. En at visu megum vér fól kallast, ef vér ætlum nökkut vinna í þessum stað, þar sem Jamund þorir eigi koma hingat oss til hjálpar. En hvers bíðum vér hér utan dauðans? ok meðr því at hann afroekist sitt höfuðmerki, þá tjóar⁸ ekki þótt vit standim; því er þat miklu betra at leita brott or þessum nauðum ok sækja fund Agulandi ok gera honum kunnigt lívat fram ferr. Hvárt sem þeir tala hér um langt eðr skamt, kemr þat saman meðr þeim báðum, at þeir ríða brott undan merkinu gerandi Jamund enga vissu af sinni gerð, komast brott or bardaga mjök nauðuliga, hleypu hestum sem mest gátu aftekit, ok er af þeirra ferð [framar ekki⁹ segjanda. Herra Girarð ryðr nú breiða götu, fylgja honum næst systursynir hans Boz ok Klares ok aðrir mest háttar höfðingjar, en síðan hverr hans mauna eptir annan, ok höggva til beggja handa, svá at valköstrinn hleðst¹⁰ hátt upp hjá þeim tveim megin, svá ganga þeir fram undir merkit. Sem hertoginn er þar kominn, talar hann til sinna manna: Höggum djarflega, Affrika konungr hyggst nú hafa unnit yðr ok eyða¹¹ laud vart ok ríki, en¹² reka oss í útlegð eða selja hörðum

¹) tilf. b. ²) [samt. b.; þeirra vápnnum B. ³) er b. ⁴) mgl. b. ⁵) mgl. b.

⁶) [Agulandi feðr síns b. ⁷) því b. ⁸) þat tilf. b. ⁹) [at sinni ekki framar b. ¹⁰) hlóðst b. ¹¹) eytt b. ¹²) ætlar at tilf. b.

svá hjuggu kristnir menn niðr heiðit fólk sem búfé, því gengr þetta alt saman mjök á Jamund, svá at hans ásjána sortnaði, kallandi Balam til sín meðr stóru¹ andvarpi svá segjandi: At sönnu var ek þá heimskr, er ek trúða eigi því sem þú sagðir mér satt. Hvat mun nú af mér verða, fallnir eru tveir frændr mínir, er mik eggjuðu til þessa lands at fara, hugðumst ek treysta mega þeirra riddaraskap, en nú liggja þeir dauðir; því, góði vin, legg til gott ráð, því at eigi veit ek hvern enda eiga mun mín úhamingja um síðir. Balam svaraði: Hvat undrast þú,² þótt þér sari þann veg fram? því at aldri mun þat vel út seljast, hvárki [meðr þér né nökkurum³ öðrum, at una eigi því ríki sem [hann á at⁴ réttu, ok ágirnast miklu meira en hófinu gegni ok rænast til meðr röngu ok⁵ grípa annarra eign. En fyrir þat at⁶ þú hefir ágirnina, þá byrjaði þér þat með, ok öllum þeim er höfðingjar þikkjast vera, at gera sik [styrka ok stöðuga,⁷ kunna vel því sem at höndum kemr, glöðjast eigi of mjök þótt þeir mikils afli, enda bera karlmannliga þótt nökkut misfalli. En sakir þess at ek lagði til þau ráð er ek kunni bezt með yðr, ok vildu þér þau at engu hafa, þá kann ek nú ekki til leggja, mun eigi hverr fara fram sínum ráðum sem líkar, en aldri muntu kristna menn yfirstíga. Jamund svarar: Hversu sem aðrir gera, trúir ek aldri, at þú bregðist mér. Þrífir síðan lúðrinn er hann hafði á hálsinum ok þeytir meðr svá miklu afli, at víða kendist jörðin dynja umbergis, en bregðr sverði sínu Dýrumdala keyrandi hestinn sporum ok ríðr at bardaganum fram at einum kristnum manni, höggr til hans⁸ sverðinu ofan í hjálminn ok klýfr niðr í búkinn,⁹ ok gerir hér á ofan harðastu sókn.

51. Hefst orrosta nú at nýju. Ok meðr því at almáttigr guð vill hepta Jamund at gera¹⁰ skaða á sínum sautum, vill hann ok tálma hans tröllskap um tíma¹¹ ok láta fréttu þat sem hertogi Girarð hefir svinkat, at þaðan af versni honum¹² í hug heldr en batni. Því kemr einn heiðinn¹³ riddari á flugskjótum hesti þar at sem Jamund sækir at sem harðast, ok leiðir hann brott or mestu þröng, byrjandi sitt mál svá: Ho, ho, herra Jamund, segir hann, mikil úhamingja þröngir oss á alla vega; mikil skönni ok svívirðing hefir þér ok öllum þínum mönnum í dag til borit. Ek er nú einn af þeim mörgum, er þitt höfuðmerki skyldu geyma, en í morgin kom at oss einn flokk, er stórliga¹⁴ mátti lítill sýnast; þeir váru flestir á fœti, frá því betr hærkleddir en nökkurir aðrir, allar þeirra bryn-

¹) þungu b. ²) þat tilf. b. ³) [þér né b. ⁴) [maðr á með b. ⁵) at b.

⁶) er b. ⁷) [saal. b; styrkan ok stöðugan B. ⁸) með tilf. b.

⁹) kviðinn b. ¹⁰) mikinn tilf. b. ¹¹) saal. b; lítinn B. ¹²) Jamund b.

¹³) mgl. b. ¹⁴) sérliga b.

jur váru tvísettar eða meir, hvítar sem skærasta silfr, svá öruggar at varla kunni spillast, engi var sá hjálmr á þeirra höfðum, at eigi væri gyltr ok settr gimsteinum, sverðin váru græn af stáli sem gras; lágr maðr [ok þykk¹ gekk þar fyrir með miklu kappi, hvern ek trúir verit hafa þeirra soringja; ok svá leika þessir við vára menn, at á lítilli stundu drápu þeir meir en tíu þúsundir. Sem hér er komit, vill Jamund eigi bíða lengr ok talar svá: Þegi þú, vandi² maðr ok hinn saurugi þræll, því at þú veizt eigi hvat þú segir. Mun ek nokkut trúa framburði þeim, at sœmd míns höfuðmerkis sé minkuð, þar sem þat tóku til geymslu tveir konungar, er ek beztr trúða, ok eigi minnr en hundrað þúsunda styrkra manna. Hvárt sem þér líkar betr eða verr, skaltu enn heyra þaðan af meira: þeir³ konungar eru báðir brott flýðir, en drepnir þeirra liðsmenn flestir, höfuðmerkit niðr brotit ok komit í vald kristinna manna; nú trú, ef þú vill, þetta verðr þér at sönnu. Ok er Jamund þikist eigi mega við dyljast, fellr svá mikil hrygð honum í hjarta, at næsta fellr hann í úvit. En eptir tíma kallar hann til sín tvá konunga heiðna Salatiel ok Rodan, svá til þeirra talandi með harmsfullu yfirbragði: Góðir herrar, segir hann, svívirðliga eru vér útleiknir á marga vega, höfum látit fjóra guði vára, drepinn er mestr hluti [várs fjölda,⁴ en á þetta ofan erum vér ræntir ajálfsu höfuðmerkinu, er þaðir minn gaf mér sakir mikillar elsku. Nú meðr því at þit hafit lítt eða ekki komit í bardaga, en hafit gott lið ok vel búit, þá dugit nú sem drengiligast, því at lið kristna konungs er drjúgum fallit, en mart sárt ok mótt ok til lítils fært, hvar fyrir þér munut auðveldliga stíga þeim yfir höfuð; en ef þat gerist,⁵ skal ek ykk mest háttar setja allra miuna höfðingja í þessu ríki. Þá svarar Salatiel: Herra Jamund, óttizt ekki vætta, því at áðr kveld komi, muntu sjá Frankismenn alla dauða. Jamund segir: Vel þeim augum er þat líti,⁶ því at allr tregi, harmr með sút hreinsaðist þá í brott or mínu brjósti. Salatiel dubbar sik nú, tekr vápn sín, boga ok ör-vamæli, ríða eptir þat fram til orrostu með fylktu liði, ok cepa mikit heróp. Eiga guðs riddarar enn at nýju⁷ heyja harðan hildar leik. Gerist þá mikill mannskaði í hvárratveggja⁸ liði, hnígr nú sýnt á Frankismenn, því at þessi heiðni konungr Salatiel, er var bæði harðr viðfangs ok ramr at afli, fór um it ytra sem einn veiðimaðr, gerandi ýmist, at hann lamdi hlífir en braut bein meðr þeim stóra lurk,⁹ er hann hafði sér fyrir spjót, eða af boganum skaut sem úðast, því at í öllum herinum var engi bogmaðr þvílíkr; hvárki skjöldr né brynja stóðst hans skeyti, því at allir broddar hans örva

¹⁾ [tilf. b. ²⁾ rauðr b. ³⁾ saal. b; því at B. ⁴⁾ [liðs várs b. ⁵⁾ gerit b.

⁶⁾ líta b. ⁷⁾ at tilf. b. ⁸⁾ hvárratveggjn b. ⁹⁾ lurki b.

váru eittraðir, hvar fyrir hvern fékk bana, er hann kom blóðinu út á. Svá berr til, at Oddgeir danski getr líta framferð Salatiels, hvat hann harmar mjök, ok treystandi á guðs miskunn fýsist hann gjarna at koma í leik við hann, rennir hestinum sem snarast, ok þegar hann mætir honum, leggr hann spjóti í hans harða skjöld, ok með því at guð sá til með honum, flýgr gegnum skjöldinn, brynjuna ok búkinn, steytandi honum¹ síðan dauðum á jörð. En í þessu hleypti fram Nemes hertogi virðuliga klæddr,² sitjandi á enum vænasta hesti ok mætir Rodan³ konungi, höggvandi ofan í hjálminn svá hart, at engi hlíf gat hólpit, klauf hann í herðar niðr, hrindr honum síðan af hestinum. Snúa þeir báðir aptr í sína fylking Oddgeir ok Nemes, en Jamund, sem hann sér þessa tvá falla, talar hann: Færri eru vér nú [en fyrir litlu.⁴

52. Eptir fall Salatiels gerist hvíld á bardaganum. Stígr Karlamagnús keisari af hesti sínum ok sezt niðr, samankallandi þá höfðingja, sem eptir lifðu, Rollant, Oddgeir, Nemes, Salomon, Huga, Riker, talandi svá til þeirra: Mínir góðir vinir, hversu mikit lið mun nú standa undir várum merkjum? Þeir svara: Eigi vitum vér þat gerla herra, segja þeir, en þat truum vér, at eigi sé færra en þrír tigr þúsunda. Keisarinn segir: Þat veit guð, at þat er fátt hjá því sem þyrfti, en hvat mun líkast til framferða? Þá svarar Rollant ok Oddgeir: Þat at sækja sem bezt ok höggva heiðingja svá stórt, at engi hlíf standist, ok ef almáttigr guð sér til kristni sinnar, sem vér trúum, þá mun hann gefa oss sigr á heiðingjum. Sem þeir talast við þvílska hluti, kemr þar einn riddari, sitjandi á góðum Gaskunia hesti; hann var svá búinn, at eitt digrt spjótbrot stóð í gegnum skjöldinn með fríðu merki ok síðu svá at tuglarnir drógust um jörðina, brynja hans var víða brostin, panzarinn slitinn, hjálmrinn brostin, blóð rann fram undan hans brynstúkum, því at eitt mikit sár hafði hann miðil herða, hvar fyrir söðullinn var fullr af blóði. Riddarinn kveðr keisarann vel ok kurteisliga, svá segjandi: Guð signi yðr ok styrki, hinn góði herra Karlamagnús keisari. Karlamagnús lítir við honum ok svarar: Guð hjálpi þér, eða hvert ertu, ek kenni þik meðr eugu móti. Ek heiti Valterus or borg Salastis, verandi einn af fylgdarmönnum herra Girarðs, er mik sendi til yðvar, en hann sendi yðr guðs kveðju ok sína ok allir hans menn. Almáttigr guð gleði þann⁵ gamla herra, en hvar er sá góði vin? Rétt undir höfuðmerki heiðingja, segir Valterus, svá fimr sem fiskr, snarpr sem leó, kátr sem kið, hann hefir niðr höggvit merkit, [dreptit suma,⁶ en rekit alla á flóttu, þá sem þat höfðu⁷ varðveita.

¹) tilf. b. ²) herklæddr b. ³) saal. b; Alfami B. ⁴) [eptir en áðr b.

⁵) hann b. ⁶) [mgl. b. ⁷) at tilf. b.

Keisarininn lofar allsvaldanda guð, ok þikir nú fara vel at[. En með tilstuðningi Jacobi mun nú¹ skjótt um batna. Því skal þessu næst segja, hvat þeir fara fram Droim konungr ok Andelfrei, er sendust til herbúða keisarans, sem áðr var getit. En Karlsmagnús skal tala við Valterum ok hvílast meðan.

53. Þegar Droim konungr kom til keisarans landtjelda, var sögð orðsending keisarans, at allir þeir er nökkut lið megi² veita skyldu búast, sem bezt væri füng á, ok koma til fulltings við [keisarann ok³ kristna menn, svá herramenn sem riddarar, ráðsmenn ok þeirra sveinar, steikarar, byrlarar,⁴ innverðir ok útverðir, ok hverr er vápnum gat⁵ valdit. En við þetta orðu flestir glaðir, því at í þessu liði var fjöldi ungra manna, þeirra er mikil forvitni var á at sjá skipaðar fylkingar ok prófa sína hreysti. Gerðist nú mikitt hark ok skjótt umskipti í herbúðum, greip sá beztan hest með vápnum er fyrst náði, áðr stigu upp á stírða vetrfráka; hér með skáru þeir fúgr klæði, pell ok silki eða hvíta línúka, gerandi þar af merki, hverr bjó sik eptir því sem⁶ mátti, stíga eptir þat á sína reiðskjóta. Margir af þeim váru sterkir ok miklir, eru fremstir af þeim fjórir fóstursynir keisarans, er honum þjónaðu dagliga at borði ok sæng, er svá heita, Estor, Otun, Engeler ok Grellent. Þessir [ríða fyrst⁷ fram á brekkuna, er miðil lá búðanna ok hardagans, ok áðr þeir kómu til valsins ríða þeir Droim ok Andelfreus⁸ fram fyrir ok koma rétt í þann tíma firir keisarann, sem hann talar við Valterum, ok kveðja hann upp á hátt Franzeisa, svá segjandi: Guð signi yðr, frægasti herra Karlsmagnús keisari, son Pippins Frakkakonungs. En hann tekr þeim⁹ brosandir ok spyr síðan: Eru komin ungmenni vár? At vísu, herra, segja þeir. Hversu mikill afli er þat, segir keisarin. Þeir svara: Nærri¹⁰ fjórum tigum þúsunda. Sem keisarin þat heyrandi, heldr höndunum með upplyptum augum til himinsins ok þakkir gerir guði með þvflskum orðum: Lof sé þér, eilífr konungr dýrðar, ok þínuum elskara sælum Jacobo postola, því at nú þikjumst ek vita, at skjótt umskipti man¹¹ á váru máli verða, þá er þessir allir koma á móti liði heiðingja; því köstum niðr öllum¹² angri ok ótta, því at oss man guð veita sitt blezaða fullting. Eptir þat býðr hann Droim konungi víkja aptr móti ungum mönnum ok segja þat,¹³ at hverr taki þat af vápnum ok hestum, þeim sem gnógliga¹⁴ mátti á vígvellinum fá, sem [þætti sér henta.¹⁵ Ok svá gera þeir, kasta¹⁶ nú margir þeim búnaði, sem áðr höfðu þeir, [en skryðast¹⁷ nýjum

¹) [ok hugsar gott til, at nökkut muni b. ²) mætti b. ³) [mgl. b. ⁴) byrlar b. ⁵) fékk b. ⁶) bezt tilf. b. ⁷) [ríða fyrstir b. ⁸) Andelfrei b. ⁹) saal. b: honum B. ¹⁰) saal. b; herra B. ¹¹) muni b. ¹²) öllu b. ¹³) mgl. b. ¹⁴) nógliga b. ¹⁵) [honum þætti sér heyra b. ¹⁶) hafna b. ¹⁷) [skryðandi sik b.

herskrúða, takandi þar með fríða hesta, er látit höfðu sína herra. Sem allir eru vel búnir at vápnum ok klæðum: hleypit nú fram drengiliga, segir Droim konungr, ok sœkit snarpliga, því at gnógr¹ er tími at hefna vina várra áðr kveld komi. Þeir gera svá, hleypa fram at bardaganum meðr miklum geysingi. En er heiðingjar líta þessarra manna atreið, æðrast þeir at marki í sínum hjörtum, ok segja svá: Engi hefir oss sannara sagt en sendimaðr Balam, þetta land verðr aldri unnit, því at hér þeysir nú at oss þat folk sem eigi² hefir áðr í bardagann komit, ok mun eigi gott [fyrir verða þeirra atgang.³ Ok er ungu menn koma til orrostunnar, má þar heyra mikinn gný, óp ok háreysti, því þótt þessir væri eigi dubbaðir riddarar, kunnu þeir alt eins djarfliga⁴ beita bitrum brandi. Hallaðist bardaginn þegar í lið heiðingja, svá at hverr fellr um annan, er⁵ nú ekki móttak, verðr þeim nú rétt eptir því sem þeir hugðu til. Jamund sem hann sér hvat nú ferr fram, at kristnir menn fjölgast mikit en hans lið gerist nær alt drepit, örvilnast hann í hjartanu, at hann muni fá sigrinn. Því litast hanu um, hvar líkast sé til brottkvámu, ok er hann ætlar hneigjast til hægri handar, er þegar⁶ á ferð herra Girarð með tíu⁷ þúsundir vaskra riddara; því þikir Jamund meðr engu móti þar greiðligt fyrir, ok brýtr fylking sína á bak eigi skeinra en þrjú örskot. En er þat sér herra Girarð, snýr hann þar til meðr mikiun flokk, ok kemr á bak honum⁸ þungu hlassi, drepr enn⁹ sem tíðast. Nú sér Jamund at ekki er til hjálpa, dregr hann sik aptr á leið, ok er þar fyrir Karlamagnús keisari með sínum mönnum.

54. Sem kristnir mennu hafa tekit alt umbergis Jamund, ok drepa svá gersamliga heiðingja, at fátt stóð upp, en þat flýði sem því náði, þikist Jamund illa staddr, en hvat sem kostar, vill hann lífs gjarna undan komast, ef¹⁰ mætti. Því leitar hann til einhvers¹¹ staðar þar sem þynst stóðu kristnir menn ok [hélzt bardaginn,¹² kemst þar út með nauðum ok með honum 2 konungar Goram ok Mordoam; ok ef hann getr í þetta sinn forðazt hendr Franzeisa, má hann vel yfir láta ok réttlíga segja, at aldri fyrr kom¹³ hann or þvílíkum öngum. Flýr Jamund nú sem sá¹⁴ fríði hestr mátti aftaka, ríðandi ofan með einum litlum hanri, ok hefir með sér lúðrinn hvella ok sverðit góða ok et¹⁵ digrasta spjót, svá seigt ok hart, at eigi kunni at brotna, segist at skaptit væri af þeim viði er ölr kallast. Hann ríðr þrútinn af harmi, kærandi sín vandræði, þegar frá bar mönnunum, ok segir svá: Aunir ok vesæll er ek vorðinn, svá

¹⁾ nógr b. ²⁾ ekki b. ³⁾ [at verða fyrir þeirra ágangi b. ⁴⁾ snarpliga b.

⁵⁾ var b. ⁶⁾ þangat b. ⁷⁾ 20 b. ⁸⁾ þeim b. ⁹⁾ heiðingja æ b. ¹⁰⁾ hann tilf. b. ¹¹⁾ einshvers b. ¹²⁾ [mgl. b. ¹³⁾ komast b. ¹⁴⁾ hans b. ¹⁵⁾ hit b.

mikill ok máttigr sem ek þóttist¹ vera; því at þat hugða ek, at engi mundi sigr á mér vinna, en [eigi hefir mér² at því orðit í dag. Betr mætti ek við una, at hafa legít heina í ríki Affrica ok ofmetn-
 azt eigi upp á móti ráðum föður míns. Senniliga gerða ek mik ofdigran, þá er ek lét ekki annat mér líka en bera kórónu á höfði at feðr mínum lifanda. Barn var ek ok illa vanit, er ek hlýdda ráðum úvita. Fyrir þetta alt saman kom yfir mik sorgar dagr meðr svá mikilli bernsku, at aldri mun niðr leggjast. Balam heyrir gerla hvat Jamund muðlar ok tekr svá til orða: Þess háttar ummæli sem þú hefir, Jamund, væri konu blautrar náttúru, þeirrar er harmsfull gréti [sinn bónda eða³ dauða síns eingetins⁴ erlingja. En of síð sátt þú þat, at metnaðr meðr miklu kappi ok af annarri hálfu fávizka meðr úgæfu eru eigi samkvæmiligir⁵ hlutir síu í miðil, en hvat sem þú kærir, stendr nú svá sem vorðit er. En ef þú lítr á bak þér aptr, mun þér annat sýnast líkara en kæra sem inest, því at átta menn af Franzeisum elta þik ok vilja fyrir eins ná lífi þínu. Jamund sér, at svá er satt sem Balam segir, því at Karlamagnús hafði vorðit varr brottkvámu þeirra ok hleypti eptir sínum fljóta hesti. Fylgdu honum í fyrstu Rollant, Oddgeir, Nemes ok fjórir skjaldsveinar. Ríða nú hvárintveggju eptir megni, þar til at hestr Mordoans⁶ konungs þreytist meðr öllu, svá at hvárki gengr hann fyrir sporanna ístangan né⁷ höggum þungra spjótskapta. Þá mælti Jamund: Hvat er nú til ráða, eigi má ek þat þola at láta hér eptir meistara minn Mordoan konung, því snúum karlmannliga móti þeim er eptir ríða, ok rekum þá af baki, fám svá hest kumpáni várum. Eigi man þér þann veg af verða meðr öllu, segir Balam, forða lífi þínu, meðan þú mátt, en lát þann deyja sem dauðr er. Jamund gefr nú engan gaum at⁸ orðum hans, snýr aptr hestinum fullr af reiði, snarar at sér skjöldinn en hristi spjótit, ok með því at Nemes hafði skjótastan hest annarr en Karlamagnús, þá mætir Jamund honum fyrstum, ok leggr til hans spjótinu í gegnum skjöldinn ok panzarann, er hann hafði utan yfir brynjunni. En sakir þess at meðr guðs forsjó bilaði hon eigi, þá féll Nemes af baki fyrir mikilleika lagsins. En í því er Nemes er af baki fallinn, kemr at Oddgeir danski ok höggv til Goram ofan í hjálminn meðr svá öflugri hendi, at höfuðit klofnar ok nemr eigi sverðit fyrr staðar en í kviðinum, hrindr⁹ honum síðan dauðum [af baki.¹⁰ En er Jamund sér¹¹ Goram fallinn, bregðr hann sínu hjarta¹² sverði ok stefnir ofan í miðjan hjálm Oddgeirs. En hann víkr sér undan, ok kemr höggit

¹) þóttumst b. ²) [nú hefir mér eigi b. ³) [tilf. b. ⁴) saal. b; getins B.

⁵) saal. b; samkeniligrir B. ⁶) Mordoan b. ⁷) fyrir tilf. b. ⁸) mgl. b.

⁹) saal. b; hrindum B. ¹⁰) [á jörð b. ¹¹) lítr b. ¹²) bitra b.

framar niðr en Jamund ætlaði,¹ snértr sverðit hestinn fyrir framan söðulinn ok tekr þar sundr í miðju, fylgir Oddgeir enum eþra hlut til jarðar. En senniliga gætti guð síns riddara, því at ef þat högg hefði staðar numit honum í höfði, mundi Jamund vel hafa hefnt Goram. Jamund víkr nú hestinum ok vill eigi við haldast lengr, snúandi undan hvatliga, því at Karlamagnús var þá at kominn. Sem hann ríðr brott, víkr Balam aptr rennandi hestinum sem snarast, tvíhendir spjótit ok ætlar at leggja til þess kurteisasta keisara Karlamagnús. Ok er hann getr þat líta, lýstr hann sinn hvíta hest sporum, ok berr hann bráðara at² en Balam varði, leggjandi fyrr til hans meðr svá styrkri hendi, at Balam fellr af baki, þótt hann vildi eigi. En keisarinn hleypir þegar³ eptir Jamund, en Balam stökk skjótt upp ok fimliga, ok ætlar ná hesti sínum, en nú er eigi þess kostur, því Nemes hertogi er þar kominn ok verr hestinn, svá at hann náir honum meðr engu móti, bregðr hvárrtveggi sverðum, ok hefst þar hin harðasta atganga, höggr hvárr til annars svá stórt, at flýgr eldrinn í móti or þeirra hlífum, er stórliga nærri um þeirra riddaraskap. En er Oddgeir sér þat, flýtir hann⁴ at ok vill veita Nemes lögunant sínum. En Balam þat sjáandi skilr eigi svá búit duga, því talar hann þvílíkum orðum til Nemes: Góði riddari, gef upp at sækja lengr, því at stórlítit⁵ sigrar þú í, þó at þú drepir mik við anuan mann, en ek játti þat þeim er mik skóp, at gjarna vilda ek taka skírn ok merkjast heilagri trú; ok ef Nemes hertogi af Bealfer væri svá nálægr, at ek mætta tala við hann, þætti mér ván,⁶ at á þessum degi kæmi hann mínum hag til góðrar hjálpar. Þá mælti Nemes: Hverr [er þú⁷ riddari eða hvað á Nemes þér varlaunat?⁸ Hann svarar: Ek heiti Balam, mik sendi Agulandus til Karlamagnús at [forvitna herlið⁹ hans, þá er hann var staddr í Baion, en engan velgerning á ek at Nemes framar en hann vill gert hafa. Nemes segir¹⁰ þá: Þakkir sé almatkum guði, er [mik varðveitti¹¹ svá, at ek gerða þér enga smán eða¹² skaða. Sem þeir talast¹³ við, kemr Oddgeir at, hristir digrt spjót ok ætlar því gegnum Balam. En Nemes þikkist ofseinn ok grípr skaptit¹⁴ fyrir framan hendrnar svá segjandi: Fyrir guðs skyld ok mína bæn ger þeim manni ekki mein, því at engi mátti öðrum meir at gagni koma¹⁵ en þessi riddari kom mér, ef hann er sá sami Balam, er forðum gékk svá drengiliga fram mér til hjálpar, þann tíma er ek var handtekinn af heiðingjum ok¹⁶ leiddr fyrir Agulandum ok dæmdr af honum til

¹⁾ til tilf. b. ²⁾ tilf. b. ³⁾ fram tilf. b. ⁴⁾ sér tilf. b. ⁵⁾ stórliga lítit b.

⁶⁾ tilf. b. ⁷⁾ [ertu b. ⁸⁾ vanlaunat b. ⁹⁾ [forvitnast herbúðir b. ¹⁰⁾ mælti b.

¹¹⁾ [hann varðveitti mik b. ¹²⁾ né b. ¹³⁾ þetta tilf. b. ¹⁴⁾ spjótit b.

¹⁵⁾ saal. b; verða B. ¹⁶⁾ saal. b; var ek B.

dauða, því at eigi at eins bauð hann sitt fé mér til hjálpar, heldr var hann búinn at setja sitt líf út fyrir mína skyld, ef þess hefði þurft. Þar með gaf hann keisaranum þann hvíta hest, er nú sitr hann sjálfr á, ok því er ek senniliga skyldr at veita honum þat gagn, sem framast má ek ok hann vill gjarnast þiggja. Balam þakkar hertoganum sín orð, játtandi fyrir þeim at með öllu vildi hann neitta fyrri villu. Ok er svá er komit þeirra máli, hleypir Rollant at þeim ok sér standa hest Nemes á vellinum fyrir sér, fyllist hann upp af miklu kappi, því at þat hugsar hann at hertoginn sé drepinn, því grípr hann hestinn ok stígr á bak, hleypandi fram eptir veginum, en sá féll dauðr niðr af mæði, sem [hann áðr reið.¹

55. Nú er þar til at taka, at Karlamagnús ok Jamund ríða langt frá öðrum mönnum, hleypir Jamund fyrir, ok er nú skipt við hann sæmdunum, því at fyrra dag árla fylgdi² honum eigi minnr en sjau sinnum hundrað þúsunda, en nú er eigi eptir einn skjaldsveinn honum til þjónostu. Ok meðr því at hestr Jamundar var hinn skjótasti, er þat um stund at keisarinn kemst eigi eptir, þar til er Jamund ríðr frain undir einn lítinn álmsviðar skóg. Þar sér hann keldu litla með skærasta vatni, er upp rann undan rótum [þess olivatres³ er þar stóð, ok sakir mikillar mæðu⁴ ok erfðis fýsir hann at drekka, ok eigi var þat án líkendum, því at meir en þrjú dægr höfðu svá liðit, at hvárki át hann né drakk, ok engi annarr sá er í bardaganum var, ok eigi þorði hann nökkut sinn á þeim tíma hjálminn taka sér af höfði; hvar fyrir hann stígr nú af baki, tekr af sér hjálminn ok skjöldinn, leggjandi niðr hjá olifaviðinum,⁵ leggst eptir þat niðr at vatninu ok drekk. En fyrr en hann rísi upp frá brunninum kemr Karlamagnús at öðrum megin svá skyndiliga, at Jamund náir eigi sínum vápum, því at keisarinn tekr þau geyma, [þótti honum þat at, er hann hafði þann veg vangeymt sín.⁶ Karlamagnús talar þá: Tak vápn þín ok stígr á hest, því at engi móður son skal því bregða mér, at ek drepi vápnlausan flóttamann, en vit þat, at þenna úsynjudrykk skaltu dýrt keypt hafa. Jamund gerir svá, klæðist ok stígr á hest, snarandi sér at brjósti skjöldinn sem fastast, en heldr spjótinu til laga. Ok af því at hann var ungr maðr, rann af mesta mæði hans hjarta viðr þat er hann drakk, svá at nú þótti honum ekki vætta sér mega granda, hvaðan af hann talar svá: Þat veit Maumet, segir hann, at eigi hefir þú, riddari, þann mann fyrir fundit, [at renni fyrir⁷ þér einum, en furðuliga skjótan hest hefir þú, er svá langt bar þik brott frá þínum lagsmönnum,⁸ ok stórliga vel ertu búinn at vápnun, því at brynja þín er svá fagr

¹) [áðr reið hann b. ²) fylgdu b. ³) [olivotrés b. ⁴) mæði b. ⁵) olivoviðinum b. ⁶) [mgl. b. ⁷) [er renni undan b. ⁸) mönnum b.

sem apaldrs flúr, en hjálmr þinn er svá góðr gripr, at hverr er slíkan vill¹ fá, mundi honum gjarna móti leggja þrjár ríkastu borgir, ok þú munt vera mikils háttar maðr, því at senniliga hefir þú sýnt mér þat, at aldri [var þú² af meðalmanni getinn eðr or litlu kyni kominn, þar sem þú þyrmdir mér vápnlausum ok gerðir mér svá mikla hævesku, at þú gaft mér aprt mín³ herklæði, hafandi þau aðr í þínu valdi, ok þat skal ek þér góðu launa; því kjós um tvá kosti, fá mér vápn þín ok einkanliga hjálminn góða, ok far í mínu leyfi aptr til þinna manna sjálfráðr,⁴ en ef þú vill⁵ neita guði þínum ok gerast minn maðr, skaltu fá miklu vildara, því at allir sættmenn þínir ok vinir skolu vera sælir af þér einum; væri þetta kostaboð af minni hendi engum til reiðu utan þeim sem svá vel til mín gerði sem þú. Karlamagnús svarar: Vel ferr þér, Jamund, en eigi man ek at öllu úreyndu miðil okkar þessum kosti játta. Jamund talar þá nokkut stutt: Hverr ertu, er svá skjótt neitar þvílíku boði mínu, seg mér nafn þitt. Keisarinn svarar: Fyrir ekki kemr mér at dyljast fyrir þér, Karlamagnús heiti ek son Pippins Frakkakonunga, keisari kristinna þjóða. Jamund sem hann heyrir þat, þagnar hann lítlat,⁶ svá sem varla tryðji hann hans orðum, ok talar síðan: Sé þat satt, sem þú segir, þá fellr mér nú eptir því sem ek mundi óskja,⁷ ok eigi virði ek allan minn skaða eins háls penings, því at á þínum líkama skal ek hefna þeirra harma, er marga vega hafa til komit mínu hjarta af þér ok þínum mönnum, en þó alt eins sé ek, at góð fylgd er í þér, ok því vil ek enn minnast þeirrar hævesku er þú gerðir mér. Legg nú upp í mitt vald í yfirbót minna skaða, en þér til frelsis ok náða, París, Rómarski, Púl ok Sikiley, Lotaringiam, Frakkland ok Borgundiam, Britanniam ok alla Gaskuniam. Karlamagnús svarar: Þat veit guð, segir hann, at þú vill⁸ vera stórliga ríkr mangári, ok meðr engu móti samir þér at stjórna svá miklu ríki, því at þú kant eigi haga því,⁹ en þess væntir mik, at guð skipti ríkjum sínum¹⁰ eptir sinni vild á þessum degi, er ok¹¹ líkara at fleira þursfir þú við en orð einsaman. Jamund keyrir nú hestinn sporum, rennandi at eptir endilöngum vellinum, komandi saman meðr svá hörðum lögum, at hvárki ístig né söðulgjarðir fá¹² haldit, því¹³ falla þeir báðir á jörð. Sprettandi skjótt upp, bregðandi sverðum hátt¹⁴ ok fimliga, sækir hvárr at öðrum með mestu karlmensku, gerðist svá harðr leikr þeirra á millum, at eigi var þvílík sókn af tveim mönnum. Var¹⁵ eigi alt eins nú jamkomit á meðr þeim, því at keisarinn var mjök hnignaðr af elli, en Jamund ungr, harðr¹⁶ ok hinn sterkasti at afli. Svá

¹⁾ vildi b. ²⁾ [vartu b. ³⁾ vápn mín ok b. ⁴⁾ sjálfráði b. ⁵⁾ vilt b.

⁶⁾ lítit við þat b. ⁷⁾ vilja b. ⁸⁾ vilt b. ⁹⁾ þér b. ¹⁰⁾ mgl. b. ¹¹⁾ tilf. b.

¹²⁾ saal. l; fær B. ¹³⁾ þar b. ¹⁴⁾ hart b. ¹⁵⁾ þó tilf. b. ¹⁶⁾ herra b.

stór högg veita þeir, at fjórðungum heilum sníðst brott af skjöldunum. Því næst stígr keisarinn fram sínum hœgra fœti, en hefr upp hátt sverðit ok ætlar ofan í hjálminn. En í því víkr Jamund undan höfðinu, ok kemr höggit niðr á hœgri öxlina svá hart, at brynjan brast ok varð Jamund mjök sárr. En er hann kendi sársauka, reiðist hann mjök ok veitir sókn því harðari. Karlamagnús kennir þat, at jafnan er sóknin linaðist rennir Jamund augum til hjálmsins, er hann bar á höfði, hvar fyrir hann skilr, at honum vildi hann gjarna ná. Ok þat var satt, því at því optar sem Jamund leit hjálminn, þá gírnist hann því meir at fá hann, hvaðan af hann talar svá: Mjök virði sá þik, hinn kristni, er þvílíkan hjálm samdi þínu höfði, því at í honum eru þeir náttúrusteinar, at ek má eigi drepa þik, meðan þú berr hann; en senniliga ertu klókr ok kœnn í geymslu við þinn góða hjálm, ef ek fæ hvárki lypt honum né spilt eða meðr öllu af þér svipt, ok þat veit Makon, at eigi skaltu svá vel leika, því at fyrir engan mun skal hann vera lengr þinn, ef ek má sjálf ráða. Keisarinn segir: Þat veit guð, at hann skal eigi þinn verða, ok mjök er sá svívirðandi sjálfan sik, er hann gefr þér upp. Eptir þessor¹ orð fleygir Jamund [frá sér² skjaldarbrotinu ok ætlar at reyna afl við keisarann, heldr annarri hendi sverðinu en vill grípa annarri til hans. En af því at Karlamagnús kennir sik mjök mœddan en Jamund sterkan, víkr hann sér undan kœnliga, ok missir Jamund jafnan, er hann grípr til hans. Ok svá fór nökkurum sinnum, þar til at³ Jamund gat gripit í skjaldarsporðinn ok kippir, en [er þat tjóar honum eigi,⁴ grípr hann böndin hjálmsins ok togar, en keisarinn tekr í öðrum megin ok heldr, gerast nú harðar sviptingar, í hverju⁵ er hjálmrinn skriðnar af höfði keisaranum.⁶ Togast þeir nú þann veg um hann, at hvárr heldr í böndin. Nú sem þeir eigast við þvílíkan leik, skilr keisarinn sik munu verða yfiratiginn, ef þeir sjást tveir á, því angrast hann í hjartanu rennandi huganum⁷ til guðs í himinríki, at hann sjái nú til með honum, at eigi týnist öll heilög kristni ok leggist undir úvina vald, einkanliga treystir hann á sinn kæra vin Jacobum postola, at hann hjálpi til í svá mikilli hans nauðsyn. Ok senniliga heyrir hans böen ok ákall, at eilífr guð sái eigi þvílíkan skaða sem nú⁸ horfði til, heldr sendir hann keisaranum gott⁹ fullting meðr þeim hætti, at rétt þann tíma sem Jamund hafði mjök brottsnarat af honum hjálminn, kemr at fram Rollant, hafandi [einn stóran spjótkurf ok digran,¹⁰ stökkvandi af hestinum sem fljótast, ok hefr upp lurkinn ljóstandi stórt högg ofan

¹) þessi b. ²) [mgl. b. ³) er b. ⁴) [þat tjóar ekki b. ⁵) hverjum b. ⁶) keisaran b. ⁷) huginum b. ⁸) tilf. b. ⁹) saal. b; þat B. ¹⁰) [eitt stórt spjótskaptsbrot ok digrt b.

í hjálminn Jamundar. En er Jamund sér Rollant, bregðr hann ekki mjök við hans högg, utan talar þann veg til þeirra beggja þrútinn allr ok bólgin af móði: Þat sver ek við Makon ok Terogant ok allan mátt guða várra, at mjök er guð ykkarr kröptugr umfram alla guði aðra, ef þit komizt báðir heilir frá mér. Hefir¹ síðan upp sverðit, er hann hélt á, ok ætlar höggva ofan í bert höfuð keisarans. En í því er hann berr upp höndina, lýstr Rollant öðru sinni meðr lurkinum með² öllu afli á handlegginn svá hart, at sverðit hrytr niðr or hendinni, hvert Rollant grípr ok lætr nú skamt miðil höggva, höggv í³ hjálminn ok klýfr sundr í miðju ok þar með höfuðit, svá at í neðri⁴ tönnum nam staðar. Féll Jamund [þá áfram alt⁵ til jarðar ok stóð aldri upp síðan⁶ á sína fœtr.

56. Þegar Jamund er fallinn, sezt Karlamagnús keisari niðr á völliinn yfirkominn af mœði, ok talar til Rollants þvílfrum orðum: Þakkir geri ek þér, almáttigr guð, at⁷ þú sendir mér þvílfrkan dugnaðarmann, ok mikill giptumaðr vartu nú Rollant frændi, því at Jamund hefði at vísu stigit yfir mik, ef þú hefðir lengr dvalizt. Rollant tekr [hest Jamundar, sverð⁸ ok lúðr til sín. Kómu þá Frankismenn Oddgeir ok Nemes með sínum félögum ok líta Karlamagnús mjök móðan ok Jamund dauðan. Sem Nemes kemr fyrir keisarann, tekr hann svá til orða: Góði herra, losaðr sé guð, er ek sé þik heilan [á lífi,⁹ en úforsjálíga var þat gört at reka þvílfrkan kappu einn samt, sem Jamund var, því at [þér máttut¹⁰ sjá, hversu úflóttamannlíga hann skildist við, fellandi mik til jarðar, en hjó í sundr¹¹ hest míns góða kumpáns Oddgeirs danska, gerandi svá báða okkr¹² at göngumönnum ok til engis fœra. Keisarinn svarar: Minn góði vin, ger þér glatt í hjarta, ok þökkum þat guði ok hans helgum mönnum, er betr er vorðit en mér þótti líkendi [um hríð,¹³ því at svá harða sókn veitti mér þessi heiðingi, sakir þess hjálms er ek bar,¹⁴ at ek þóttumst með öllu uppgefinn, ef guð hefði eigi sent mér Rollant frænda minn. Eptir þat [ganga þeir til ok taka¹⁵ hreint vatn ok gefa keisaranum at drekka, þvá síðan blóð ok sveita af hans andliti, því at svá hafði Jamund við leikit, at víða var afhruflat keisarans¹⁶ andliti, er höndin¹⁷ hjálmsins höfðu inn gengit. Síðan fóru þeir þar til er búkr Jamundar lá ok líta sundrbrötinn hans hœgra¹⁸ armlegg, en hausinn meðr hjálminum klofnn niðr í tennr. Hvaðan af Nemes talar til Rollans meðr miklum kærleik: Guð styrki

¹) hefr *b.* ²) af *b.* ³) tilf. *b.* ⁴) miðjum *b.* ⁵) [þegar fram allr *b.*

⁶) þaðan af *b.* ⁷) er *b.* ⁸) [þá sverð Jamundar *b.* ⁹) [ok lífs *b.*

¹⁰) [þat máttut þér *b.* ¹¹) í miðju tilf. *b.* ¹²) tilf. *b.* ¹³) [á um stundir *b.*

¹⁴) ber *b.* ¹⁵) [taka þeir *b.* ¹⁶) saal. *b.*; konungsins *B.* ¹⁷) saal. *b.*;

höndin *B.* ¹⁸) mgl. *b.*

þá hönd, er svá sterk högg veitti þessum hundingja; því tak þér til eignar þat af herförum Jamundar sem þú vill, því at vér játtum, at þú ert verðugr at njóta þess, er þú sóttir svá drengiliga. Líkama Jamundar snúa þeir á grúfu ok færa upp undir olífatré,¹ kastandi yfir hann² skildi, ok stíga eptir þat á hesta. En áðr þeir riðu brott, víkr keisariinn at þeim Oddgeir ok Nemes svá segjandi: Ef þessi maðr hefði verit kristinn, fæddist engi drengr í heiminum honum gildari. Nemes svarar: Vei ok svei sé feðr hans, ok móður er hann fæddi, ok öllum þeim er hann [gráta ok sýta,³ þar sem hann er nú gefinn at eilífu öllum djöflum.

57. Keisariinn ríðr nú aptr til sinna manna. Var alt kristit fólk meðr mikilli hrygð ok harmi, sakir þess er þeir [mistu ok⁴ vissu eigi hvat um leið keisarann ok hans fylgdarmenn. Var þá rekit á flótta lið heiðingja, er lífit kunnu⁵ fá. Því ríðr Karlamagnús til þeirra landtjalda er þeir höfðu átt, stíga af hestum⁶ úti fyrir því stóra landtjaldi, er Jamund átti, gengr þar⁷ inn með sínum kempum. Var þar harðla vel fyrir búit, því at [hvatki var⁸ þar, gnógar vistir ok hinn vildasti drykk er hverr kunni sér kjósa, þar skorti eigi gull ok⁹ silfr meðr dýrum steinum, góðan borðbúnað smíðaðan¹⁰ bæði eptir gömlum¹¹ hagleik ok nýjum; í gnóg váru¹² þar hin dýrustu klæði, skorin ok úskorin, svá mikil völ var¹³ þar á allsháttar herakrúða, sem eigi er auðvelt at telja. Þótti Frankismönnum hér¹⁴ gott at hvílast eptir langa mæðu ok mikit erfiði. Settist Karlamagnús í sæti ok allir hans vildarmenn. Herra pávinn meðr lærðum mönnum sat hjá keisaranum í þessu landtjaldi, lofandi guð eptir þann sigr er hann hafði veitt sínum þjónum. Náðaðu Franzeisar sik nú vel meðr vist ok drykk, er í gnóg var skemtíligr; gerðist þá mikil gleði í guðs fólki. Þetta landtjald er Jamund son Agulandi hafði flutt or ríki Affrica var gört meðr svá miklum hagleik, at Frankismenn þóttust aldri¹⁵ þvílíka gersemi hafa séna; þar máttu rúmliga inni sitja þúsund riddara, at fráteknunum skutilsveinum ok þjónostumönnum. Sjálfst tjaldit var af dýrastum vefnaði¹⁶ saumat meðr gull ok silfr, framan í bjóstinu váru settir fjórir karbunkuli, af þeim lýsti um alt landtjaldit, svá at eigi þurfti þar kerti brenna um nætr eða¹⁷ kveldum, heyrðust¹⁸ þar fagr fuglasöngur ok pípnahljómr, þar sýndust töfl sjálf¹⁹ leikast öðrum til skemtunar. Svá mikil birti gékk út af þeim fyrr greindum carbunculis, at umbergis dalinn lýsti af, svá at þeim sem vörð héldu mátti ekki á úvart koma, keisarans menn höfðu ok ærit

¹) olivotréit b. ²) einum tilf. b. ³) [saal. b.; grætr eða sýtir B. ⁴) [mgl. b. ⁵) kunni b. ⁶) saal. b.; hesti B. ⁷) keisariinn b. ⁸) [bæði váru b. ⁹) né b. ¹⁰) saal. b.; smíðaðr B. ¹¹) fornum b. ¹²) váru b. ¹³) þar b. ¹⁴) eigi fyrr b. ¹⁵) vefjum b. ¹⁶) um tilf. b. ¹⁷) heyrðist b. ¹⁸) mgl. b.

ljós til sinna framferða. Í þessu landtjaldi sefr keisarinn [meðr herra páfanum um nóttina.¹ Um morgininn² býðr keisarinn, at vatn vígist af keunimönnum ok dreifist á alt liðit, síðan um tjaldit utan ok innan, ok þá hluti aðra sem heiðnir menn höfðu áðr með höndum haft. Eptir þat gert gengr keisarinn með öllu sínu liði til borðs, sitja ok drekka [um daginn³ vel glaðir. Ok áðr borð váru upptekin ganga fyrir keisarann þrír menn, Nemes hertogi ok Oddgeir danski leiðandi Balam sendimannu miðil sín, ok kveðja hann⁴ vel ok kurteisliga. Keisarinn tekr þeim blíðliga eptir spyrjandi, hvern sá þrífliigi maðr sé, er þeir leiða. Hann svarar: Ek heiti Balam, er forðum var sendr af Agulando ok Jamund, þann tíma sem þér dvölduzt í borginni Baion, ek sendi yðr einn hest hvítan, ok nú skemstu, svá sem ek fyldumst upp⁵ þeirrar dirfðar at ríða yðr á móti, feldu þér mik af baki. Ok meðr því at ek gürla undirætendr, fyrir þá hluti marga sem frain hafa farit vár í millum, at sá siðr sem heiðnir menn hafa má heldr kallast villa en nökkur⁶ trúa, ok því vil ek nú meðr öllu hana fyrirláta ok taka trú rétta meðr skírn, ef þér vilit þat veita mér; en þat skolu þér vita undir vitni guðs yðvars, at þetta sama hefir löngu áðr verit með mínu hjarta, þótt ek fylgdi mínum lagsmönnum alt higat til. Konungurinn svarar: Ef þér er þetta alvara, [sem þú talar, þá⁷ vil ek eigi úgjarnari láta veita þér heilaga skírn en þú⁸ viðr taka. Hann svarar: Guð er váttr yfir, at þetta er minn hjartaligr vili. Því næst segir keisarinn hvar komit er máli Balams sendimanns. En herra páfinn lofar almatkan guð ok segir svá til keisarans: Dvelit, eigi, herra, at fullgera hans beiðni, því at hvern er sá góðr, er guð virðist brott draga or fjándans kverkum til sinna kynningar. Keisarinn býðr þegar, at nökkurir Frankismenn búi til djúpan brunu, ok svá gerist. Fara til síðan fjórir byskupar með öðrum klerkum ok vígja brunn þenna, ok at honum vígðum, bað keisarinn [at herra páfinn⁹ virðist þessum manni skírnarþjónostu veita, hvat hann gerði gjarna, ok skírði Balam í nafni heilagrar þrenningar gefandi honum nafn, ok kallaði hann Vitaclin eptir einum ríkum herra Karlamagnús keisara, er litlum tíma áðr hafði andazt. Keisarinn lypti honum or skírnarbrunni ok klæddi hann sjálfr beztum klæðum, gefandi honum þar með eina dýrastu¹⁰ skikkju ok lagði yfir herðar honum. Sýndist öllum þessi maðr hinn þrífligasti, því at hann var fríðr sýnum, mikill vexti, sterkr at afli ok kurteis í meðferði. Er nú úti at segja frá Vitaclin fleira at sinni, en nú skal geta í fáam orðum ágæts¹¹ herra Girarðs

¹) [um náttina. ok svá herra pávinn b. ²) sem timi var kominn tilf. b.

³) [mgl. b. ⁴) keisarann b. ⁵) mgl. b. ⁶) rétt tilf. b. ⁷) [er nú talar þú b.

⁸) vill tilf. b. ⁹) [herra pávann, at hann b. ¹⁰) fríðustu b. ¹¹) mgl. b.

gamla, því at eptir þat er hann hafði unnit höfuðmerki Jamundar, sneri hann til bardagans annat sinn, sem fyrr sagðist, ok svá framt sem hann vissi at Jamund flýði,¹ en Karlamagnús sætti eptir, gerði hann hina snarpastu² sókn ok eggjaði sína menn til framgöngu,³ rekandi [flótta heiðingja⁴ langt um þat fram sem aðrir⁵. En er dimma tók af aptni, snýr hann sínu liði til þess sama turns, sem hann vann af Jamund, ok keisarinn gaf upp í hans vald, svá lengi sem hann stœði í stríði á Hispanialandi. Var þá drjúgan fallit af hans sveitungum, en mart sárt, en⁶ alt mótt bæði samt af hungri erfliði ok þorsta, tóku nú allir á sik hvíld ok náðir um nóttina. Skal herra Girarð hvílast í turni sínum með menn sína, en herra Karlamagnús skal sitja í landtjöldum með sínu liði, ok láta mœðu⁷ renna af heilum mönnum, en grœða sjúka ok sára, ok búast þann veg við þeim lutum sem síðar kunnu at höndum koma. En þessu næst verður nökkut at segja af Agulando, hversu vel ok drengiliga hann tekr við þeim tveim konungum Magon ok Asperant, er brott flýðu undan höfuðmerki Jamundar sonar hans, þá er þeir koma á hans fund.

58. Sem þvílíkir hlutir fara fram in Hispanis, er nú hafa verit greindir, sitr⁸ Agulandus konungr meðr miklum her í þeirri borg ríkis Affrice er Frisa heitir, ok fréttir ekki hvat gerist miðil Karlamagnús keisara ok Jamundar. Því heldr hann nú mikinn þrís ok gleði, fyrir þá sök at tveir ríkir konungar eru komnir til borgarinnar með stóran⁹ skipaflota, hét annarr Bordant öflugr, er stjórnaði því ríki er liggir fyrir utan Jórsalaland, en annarr Modal. Ok einn dag þeirra þarvistar, leika konungarnir skáktafl Agulandus ok Bordant, ok sem þeir hafa lengi leikit, hallar taflinu á Agulandum, hvat hann þolir lítt ok talar svá með reiði: Gef upp taflit, segir hann, því at þótt ek leggi við [alt Púl,¹⁰ féngir þú þat víst eigi unnit. Konung-rinn svá sem brosandir líttat¹¹ af gráleik talar: Eigi er svá, herra, því at því síðr legða ek ríki út, ef ek sæti í yðru rúmi, at mér þœtti betri glófi minn en ván taflsins. Sem þeir talast þessor orð við, koma greindir konungar Magon ok Asperant til hallarinnar, stíga af hestum ok ganga síðan¹² fyrir Agulandum, þar sem hann sitr at taflinu ok kveðja hann. En hann lítr við þeim ok kennir þá görla ok spyrr, hvat þeir kunni segja tíðenda. Þeir svara: Herra, mikil eru tíðendi. Hver þá, segir Agulandus, hefir Jamund son minn unnit Hispanialand, en drepit konung kristinna manna eða rekit á flóta? Eigi er þann veg meðr öllu, segja þeir, son þinn hefir barizt

¹) var flýinn b. ²) snörpastu b. ³) atgöngu b. ⁴) [heiðingja á flótta b.

⁵) áðr b. ⁶) ok b. ⁷) mœði b. ⁸) saal. b; sér B. ⁹) stórnum b.

¹⁰) [saal. b; Fnl B. ¹¹) lítt þat b. ¹²) inn tilf. b.

við Karlamagnús, ok trúum vit¹ at flest þat lið er þú fékt honum til fylgdar sé drept; en hann fékk okkr til geymslu sitt höfuðmerki ok eigi færra lið en hundrað þúsunda, en annan dag sem bardaginn tókst, kom at oss² úvart eitt fólk undarligs snarpleika, var þar foringi lítill³ maðr vexti ok þykkr, ok drap alt lið vart ok⁴ rak okkr á flóttu; veitti Jamund enga vernd sínu merki né okkr. Höfum vit farit síðan nótt ok dag til þess sem nú er komit. Agulandus spyr þá með reiði Asperant: Hvat kantu⁵ segja mér til Jamundar? Hann svarar: Þat veit trú mín, at ek kann eigi frammar segja en nú hefir ek greint. Agulandus, sem hann heyrir orð konungsins, leypr upp meðr bólginni reiði, hrindr fram á gólfrit taflinu, en grsfr upp einn stóran fork ok ætlar setja (í höfuð) konunginum, en hann víkr sér undan, ok kom höggit á einn steinstólpa svá hart, at hann brotnaði sundr. Agulandus talar þá: Þit vándu svikarar skolut í stað verða⁶ teknir ok hengdir á gálga sem hinu⁷ verstu þjófar, eðr þola annæn dauða svívirðligra⁸ fyrir þann útrúnað,⁹ er þit hafit framt við son minn ok móti mér konungi ykkrum. Asperant svarar: Aukast man þínu svívirðing því meir, sem makligt er, þótt þú látir drepa okkr fyrir enga sök rétta, en hvárki þú né Jamund þursit þá dul ykk at sælla at vinna Karlamagnús. Því næst eru konungarnir gripnir eptir konunga boði, en hann gengr inn í eina stóra höll ok kallar til sín alla höfðingja er váru í liði heiðingja, ok talar svá: Góðir höfðingjar, öllum yðr sé kunnigt, hversu mikinn údrengskap þessir tveir konungar hafa gert við mik, svikit son minn ok flýit brott undan hans höfuðmerki sakir¹⁰ bleyði ok ragmennsku. Nú til þess at engi þori þvílíka údygd at veita sínum höfðingjum, býð ek yðr upp á yðvart líf, at fyrir þat yfirboð er ek á öllum yðr veita, at þér dæmit þessum svikarum réttan refsingardóm ok skjótan, at eigi standi lengi þeirra gerð úhegnd. Höfðingjar svara: Engi úhlýðni skal í þessu máli birtast af oss við yðr sakir nökkurrar úeinardar. Ganga síðan brott or höllinni tuttugu konungar í eina skemmu, váru margir af þeim bæði frændr ok vinir þeirra tveggja konunga, er nú sátu bundnir. Því var hér sem optlaga kann til bera, þar sem um vönd mál er at tala, at eigi sýnist öllum einn veg, mæla sumir með konungunum ok vilja þeirra efni leiða til meiri miskunnar, en aðrir standa á móti ok vilja gera eptir því sem Agulando mætti helzt líka, ok atskiljanligr verðr þeirra¹¹ framburðr. Skal nú greina með skömmu máli hvat [hverr leggr til.¹²

¹) vér b. ²) á tilf. b. ³) lágr b. ⁴) en b. ⁵) at tilf. b. ⁶) vera b.

⁷) hinir b. ⁸) svívirðiligan b. ⁹) vantrúat(!) b. ¹⁰) sinnar tilf. b.

¹¹) samt. b; hvarar B. ¹²) [hverir til leggjja b.

59. Nú sem greindir konungar eru í einn stað saman komnir, stendr upp í fyrstu Amustene konungr, því at hann var allra þeirra mest háttar, ok hafði í¹ forræði tuttugu þúsunda herliðs, hann átti tvá sonu vel til manns komna, var hann náfrændi konunganna, ok því vill hann sína ræðu byrja þeim til létta, [ok talar svá² með snjöllum orðum: Meðr því³ at hér eru inni vitrir menn ok spakir, þá er þat til, at hverr heyri annars framburð meðr athuga, ok beri þolinmóðliga þat⁴ sem talat verðr; tökum þat⁵ af hvers tillögum, sem bezt er ok skynsamligast, látum brott reiði, heimsku ok ákafa, en kjósum oss til handa vizku með hógværi. En sakir þess at Magon ok Asperant eru systursynir mínir, byrjar mér eigi margt⁶ tala at þeirra efni, en þess væntir mik, at engi sé sá kominn á þessa stefnu, er⁷ þá vili með sínum dómi framar angra en rétt er, því at ek hræðumst, ef þeim verðr nökkut misþyrmt, at allr þessi herr sturlist eigi⁸ lítt. Eptir svá talat sezt Amustene niðr, en upp stendr Aquin konungr ok talar með hörðum anda: Stórliga mikit [tekst þú⁹ á heindr, herra Amustene, ef þú ætlar því við koma með glysligum orðum, at menn þessir, þótt þeir sé frændr þínir, sé með engum dómi angraðir, því at mér virðist at¹⁰ sjálfra þeirra orð geri þá dauðans verða, þar sem þeir vátta, at Jamund tignaði þá svá mjök, at sitt höfuðmerki seldi hann þeim í vald meðr miklu liði, en allir vér megum nú sjá þá hér komna, ok eru hvergi sárir á sínum líkama, eigi eru skildir þeirra höggværr né panzarar slitnir, hvárki er hjálmr þeirra stokkinn né brynja; hvar fyrir auðsýnt er, at þeir hafa brott flýit sakir bleyði ok hugleysis. Vér sendum þagat sonu vára ok frændr, ok megum vér senniliga um þeirra hag hræddir vera, en þú Amustene hyggst verða¹¹ glaðr ok seginn í aptrkvámu þinna frænda; en þér skal at öðru verða, því at rétt í [þínu augli¹² skipar ek þá undir þann¹³ dóm, sem allra várra harina sé hefnt í þeirra svívirðiligum dauða. [Svá segir Aquin ok sezt niðr eptir þat.¹⁴ Þessu næst stendr upp mikill höfðingi Galinger gamli, hann stjórnaði miklu ríki ok réð fyrir mikilli borg er Sebastia heitir, hann var skrautligr maðr ok hafði yfir sér eina skikkju af dýrastu¹⁵ klæði, skegg hans var hvítt¹⁶ ok tók niðr á bringu, ok sem hann bjóst nökkut at tala, gáfu allir hljóð, því at hann var hinn mál-anjallasti í öllum her heiðingja, hógværr ok úáleitinn ok virðr mikils af öllum. Því byrjar hann svá sitt eyrendi: Göfgrir herrar, segir hann, segja vil ek yðr hvat mér lízt um mál þetta; konungar þessir

¹) mgl. b. ²) [mgl. b. ³) segir hann tilf. b. ⁴) hvat b. ⁵) því b. ⁶) at tilf. b. ⁷) at b. ⁸) saal. b; ok B. ⁹) [takizt þér b. ¹⁰) sem b. ¹¹) vera b. ¹²) [þinni auguþín b. ¹³) þvilikan b. ¹⁴) [mgl. b. ¹⁵) dýrasta b. ¹⁶) sitt ok fagrt b.

eru mikillar tignar, hraustir menn ok vápnðjarfir, nú ef þér vilit at nökkurr dómr falli með réttu lögmáli á þeirra sök, þá virðist¹ mér þat betr standa, at þeirra mál bíði þar til, er vér verðum sannleiksins vísir, hversu mjök þeir eru sekir. Kemr Jamund aptr heill meðr sínu fíruneyti, dæmi hann svá mikla þeirra sök sem honum líkar, en ef Makon gætir eigi síns höfðingja ok fellr Jamund eða verðr særðr til úlfsis, dæmit þá sem [yðr sýnist² sannast. Vili þér hafna þessu mínu ráði, mun ek alls ekki hlutast til yðvarra gerða; þér vitit sjálfir, at hvárki á þetta mál dæma meðr hrapan eðr ofmiklum skunda án lögligu prófi né nökkurt annat, skal ek ok engis manns vilja, hvárki meira né minna, í því þjóna at dæma öðruvís en mér sýnast³ réttindin segja, ok þó at mér væri boðit annat ríki jammikit, sem nú stjórnar ek, væra ek meðr öllu eigi verðugr at sitja í minni sæmd, ef ek dæmdi rangt þat mál, sem mér til heyrði yfir at segja. Tali sá hér fleira,⁴ sem betr heyrir, en þegja man ek at sinui. Síðan stendr upp Mordanturus konungr ok talar: Undarliga [sýnist hér taka,⁵ at sá maðr, sem ek hugði at kominn væri til fullrar skynsemdar fyrir aldrs sakir, skal nú vorðinn litlu betri en örvita,⁶ en svá ferr þér, Galinger, sem vitringrinn segir, at svá kólnar hjartat brott af samvizkunni sem líkaminn þornar af ellinni. Undra ek þat, hví þér sýnist at dvelja eða lengja dóms atkvæði þessarar konunga, þar sem þeir eru eigi at eins sekir við Agulandum ok Jamund son hans, heldr ok jамvel við forna⁷ setning hinna fyrri hervíkinga, því at svá er skipat í⁸ hermannna lögum, at engi nýtr drengr skyldi dirfaast lengra flýja or orrostu en fram undir höfuðmerkit ok þola þar, hvárt sem heldr kynni til bera líf eða dauði. Hefði þessir konungar verit skipaðir í broddi fylkingar ok flýit brott or bardaga, svá at þeir hefði eigi geymt höfuðmerkis sakir felms⁹ ok hræzlu, mætti á þetta líta meðr miskunu, en nú meðr engu móti, þar sem þeir vátta sik hafa verit setta stjórnara merkisins, ok síðan þat fyrir-látit ok svikit á þann veg sinn meistara. Því játta ek þá sjálf-dæmda til hæðiligsta¹⁰ dauða. Eptir þessi orð gengr hann til sætis. En þessu næst ríss upp Gordiant¹¹ or Galacia,¹² liggir sú út í Gar-sant, hann var stórliga ríkr, skegg hans ok hár var hvítt af¹³ hæru, breiðr var hann í herðum meðr digrum armleggjum, ríkuliga klæddr ok höfðingligr. Hann mælti hárri röddu: Göfgir herrar, þér vitit at hvárki er ek barn at aldri né vitsmunnum, ok því megí þér vel hlýða [mínum ráðum.¹⁴ Þessir konungar er vér erum nú yfirskipaðir eru góðir riddarar, ok því er þat ofskaði at dæma þá til dauða,

¹⁾ sýnist b. ²⁾ [þér sjáit b. ³⁾ sýnist b. ⁴⁾ um tilf. b. ⁵⁾ [sufr hér til b.

⁶⁾ örviti b. ⁷⁾ mgl. b. ⁸⁾ fornum tilf. b. ⁹⁾ felmts b. ¹⁰⁾ mgl. b.

¹¹⁾ Gordant b. ¹²⁾ Galizia b. ¹³⁾ fyrir b. ¹⁴⁾ [minni ræðu b.

látit þat aldri verða utan sjálf Agulandus dæmi, allra helst með því at vér vitum eigi hverja raun á beri¹ þeirra máli. En þó at Jamund hefði mörgum hlutum mótstaðligr verit vilja fúður síns ok oss. [haus höfðingjum,² þá eigum vér alt eins við hann, þar sem hann er einga son höfuðkonungs várs, ok³ bið ek alla forðast at gera þvílkan hlut [við hann⁴ hédan af. Nú hvat ek tala eða ek vildi at væri, þikki mér líkligt, at sá verði endir þessa máls, sem öllum horfi til mestu⁵ vandræða, ok því man ek uppgefa ok tala eigi lengr at sinni. Sem Ulien frændi Agulandi heyrir, hversu sundrleit⁶ framburð konungarnir hafa, vill hann eigi lengr þegja, ríss upp ok hristir sik, talandi með hörðum anda, sem hann var optliga vanr: Heyrit görla, hvat er ek segi. Berliga sér⁷ ok, at þér verðit eigi til fulls ásáttir þenna dóm, er konungr várr Agulandus hefir oss öllum til komit, hvers boð vér erum skyldir at fullgera, því at sjálf guðin hafa skipat hann vörn yfirhöfðingja. Játir⁸ ek, at þat var mikit úvizkuráð, er Agulandus gaf Jamund syni sínum kórónu, ok staðfesti svá með honum dramb ok ofbeldi móti sjálfum sér ok öllum hans vinum. En þó at vér gælim þar eigi ráð til, þá verðr þat nú at standa sem hann skipaði, hvar fyrir þér megit álíta, góðir höfðingjar, hvílska svívirðu þessir⁹ konungar hafa framt honum í móti, fyrirlátit herra sinn, hafnat ok útkastat ok svá illmannliga við hann skilit, at þá er þeir váru ofnjök tignadir um aðra fram ok tóku til geymslu hans höfuðmerki, flýðu þeir brott með illsku ok ragskap ok sviku þann veg sinn meistara, því dæmi ek, at þeir hafi fyrirgert lífi ok limum. Nú ef nökkurr er svá djarfr hér inni, at þenna minn dóm kalli rangan, taki hann vápn sín án dvöl ok herklæðist síðan móti mér, en ek skal rétt í stað sníða af honum höfuðit ok sanna svá minn dóm réttan. En ef ek geri eigi eptir því sem [talat er,¹⁰ sé mér kastat niðr í djúpa dýflizu, ok svelt¹¹ mik þar til bana. Við þessor orð Uliens þögnuðu konungar, ok leit hverr til annars. En hann settist niðr ok veik at þeim konungi, er Pharaon hét, svá segjandi: Nú þikkjumst ek hafa vel fram haldit vilja Agulandi, at engi þorir móti mæla mínum framburði. Sem þögn hefir staðit¹² lífinn tíma, stendr upp Pantalas konungr, hann var með reiðuligri ásýnd, fyrir þat at¹³ frændr hans váru til dauða dæmdir, því talar hann meðr hvellri röddu, svá at vel máttu allir inni sitjandi menn heyra: Mikil djörfung ferr fram af munni þínum Ulien, segir hann, attu¹⁴ einn um alla fram gerir þik opinberan í því, at dæma svá hrausta drengi til dauða sem eru Magon ok Asperant.

¹) berr b. ²) [höfðingjunum b. ³) því tilf. b. ⁴) [fyrir hans menn b. ⁵) mestra b. ⁶) saal. b; sundrligan B. ⁷) saal. b; segi B. ⁸) játar b. ⁹) tveir tilf. b. ¹⁰) [ek talar b. ¹¹) svelt b. ¹²) um tilf. b. ¹³) er b. ¹⁴) at þú b.

En þessu viltu ömbuna Agulando þat dýra vín, er þú treðr þik með dagliga, at gera þat eptir hans vilja, sem báðum ykkur mun¹ verða mikil vanvirða. Nú hverjum sem þat líkar eða mislíkar, man ek segja hvat mér sýnist líkast um þetta mál, at Agulandus konungr várr bíði til þess, at Jamund son hans kemr aptr eða hann fréttir sannleik, hvárt þeir hafa brott flýit or bardaga fyrir fulla sök eða sakir bleyði einnar saman, því at þat veit Makon, at hvárki Agulandus né þú Ulien ok engi annarr má þetta mál at réttu fyrr dæma, ok ef ek ætta vald² svá mikils hers, sem hér er nú saman kominn í þessarri borg, skyldi engi svá djarfr, at þá þyrði únáða at öllu úprófaðu. Svá segir Pantalas ok gengr til sætis. Hér eptir³ ríss upp Gundrun konungr hinn karueski,⁴ hann var forráðsmaðr⁵ þess ríkis, er átti Temprer konungr ok kallat var Birangri,⁶ mikit land ok vel hygt, snjallr maðr í framburði, stórliga fróðr í heiðingja lögum ok höfuðráðgjafi Agulandi konungs. Gundrun styðst við einn stólpa ok talar: Eigi samir oss at hafa fyrir ekki orð ok vilja höfuðkonungs várs Agulandi, þar sem hann bauð meðr sínu valdi, at vér dæmdim harðan refsingardóm ok réttan þeim tveim svikarum, sem hér standa [ok þat heimsliga hugsu,⁷ at oss muni vel líka sú mikla svívirðing, er þeir flýðu vándir þrælur ok huglausir frá sínum herra Jamund, er vald gaf þeim yfir sínu höfuðmerki sem hugdjörsum kempum, ok meðr því at þeir prófaðust⁸ fullir af údád ok svikum, þá dæmi ek, at þeir sé hengdir sem dáligir þjófar, ok síðan brendir líkamir þeirra á báli, því at svá sómir at gera við vanda svikara. En þó at Pantalas frændi þeirra vili únýta vára dóma, þegar þeir ganga fram móti hans vilja, gef ek eigi einn frjálsan pening fyrir hans dramb ok metnað. En ef hann þorir, taki hann sverð sitt ok berist viðr mik, ok ef ek kvista eigi skjóttliga sundr hans búk, brenni mik í eldi ok kasti öskunni út í vind, en reki brott arfa mína af sínu fóstrlandi. Eptir svá talat sezt hann niðr. Þá stóð upp kurt-eiss höfðingi Acharz⁹ or Amflor, hermaðr mikill, ok talar svá: Höldum þat sem í fyrstu var talat, at engi þótti né ofrkapp gangi inn vár í miðil um þetta¹⁰ mál, heldr tölum meðr lógsemd þat sem oss virðist satt vera. En betra hefði Agulando verit at sitja heima í friði ok náðum í ríki sínu Affrica, er svá er vítt ok mikit, at hverjum einum konungi er í gnóg, en sökja¹¹ með ágirni til þess ríkis annarra konunga, sem eigi er gagn í at hafa, ok fá þaðan af tjón fjár ok manna. Var þat ok ofmikit skjótræði, at hann skipaði Jamund son sinn höfðingja svá margra góðra drengja, því at öllum

¹) í tilf. b. ²) ráð b. ³) næst b. ⁴) karneski b. ⁵) forráðamaðr b.

⁶) Hiangri b. ⁷) [er ok þat heimskliga hugsat b. ⁸) prófast b. ⁹) Achaz her og senere b. ¹⁰) þeirra b. ¹¹) seilast eigi b.

má líkligt þikkja, er hans ákefð er kunnig, at eigi at eins muni¹ þessir tveir konungar kenna þaðan af mikils kulda, heldr allir þeir sem hans ráðleysi² fylgja. Nú sakir þess at Magon ok Asperant, hverja þér dæmit³ dauða verða, eru góðir höfðingjar ok optliga reyndir í⁴ trúleik ok öruggum riddaraskap, býð ek mik ok mína peninga í vörðslu fyrir þá, at þeir nái⁵ lífi ok linum fyrst, þar til er Jamund kemr aptr, en ef þér vilit, eigi taka þenna kost, segist ek or allri tillögu um þetta⁶ mál. Svá lýkr Acharz sinni ræðu. En Abilant⁷ konungr hinn öflugi svarar hans framburð⁸ sem hér má heyra: Senniliga ertu Acharz, segir hann, eigi meðr lymskligum orðum áminnandi heldr opinberri ásakan snarpliga hirtandi, ok ef makliga væri⁹ gert, ættir þú aldri at koma í auglit Jamundar eða nökkurs virðr vera af haus seðr Agulando, þar sem þú ætlar svá fyrirkoma¹⁰ þínum glysligum, boðum, at vér brytim boðskap konungs várs ok svikum hann svá. Hygg af því ok gakk í brott í stað utar í loptit frá [váru augliti¹¹ ok hvískra þín ráð þeim í eyra,¹² sem þér eru líkir, en vit þat at eigi um aldr skulu heyrast þín tillög þessum konungum til hjálpar, því at eigi samir, at þeirra mál standi lengr úpínt fyrir nökkurs manns bæn eða vilja, ok nú beint í þínu augliti skulu þeir vera bundnir ok bardir, ok eigi eitt it minsta skulu þínar hendr þeim mega við hjálpa, heldr skulu smítán skjaldsveinar þeim refsa sína údygð, svá at hverr þeirra hafi í sinni¹³ hendi stírdan heitavönd samanknýttan meðr stírdum álstrengjum ok berja þá meðr æfli, en hverr þeirra sem eigi kemr blóði út á þeirra baki fyrir sitt högg, skal þegar hljóta annat högg af minni hægri hendi. Síðan þessir svikarar eru þann veg lei nir, skal þá [hengja eða binda í tagl ok draga um hóla¹⁴ ok steina ok lemja þá þann veg sundr, en brenna síðan á báli at köldum kolum. Þetta er minn dómr ok allra þeirra er mér vilja fylgja. En þér Acharz ok¹⁵ þeim öðrum, er þeim vilja fylgja eða kalla þetta rangt vera, skulum vér djarfliga þvílskan dóm dæma, því at alla yðr tel ek sekja¹⁶ af samþykkt [þeirra svika.¹⁷ Tali nú hátt ok framliga, ef nökkurr berr þoran til at tala á móti mínu atkvæði. Melkiant konungr stendr þá upp, djarfr maðr í framburði ok einka vin Amusteni konungs, ok talar svá: Bæði er þat, [Abilant, er¹⁸ þú ert mikill ok digr, enda þikkist þú nú¹⁹ svá, þar sem þú hyggst, at engi þori sína tungu hræra móti þér. En til þess at þú kennir sjálfan þik eigi til svá mikils kominn,

¹) munu b. ²) fram tilf. b. ³) nú tilf. b. ⁴) at b. ⁵) haldi b. ⁶) þeirra b.

⁷) Adilant b. ⁸) framburði b. ⁹) er b. ¹⁰) viðkoma b. ¹¹) [várum

augum b. ¹²) eyru b. ¹³) mgl. b. ¹⁴) [draga bundna í tagli um holt b.

¹⁵) eðr b. ¹⁶) sekta b. ¹⁷) [þessarar svikara b. ¹⁸) [Adilant, at b.

¹⁹) ok tilf. b.

mun ek úskjálfsandi tala þat sem mér líkar, svá at þú ok þínir lögunautar megi gerla heyra. Þagat hefir ek um stund ok heyrta, hvat hér hefir verit talat, ok virðist mér sem þeir þykist vitrastir, er mest þyngja mál konunganna, en þeirra dóm skil ek fram ganga meðr ákefð ok illri úeinurð við Agulandum, sem þá kalla dauða verða fyrir þat, þótt þeir leitaðu brott or bardaga síðan dauðinn var handvís; stóðu þeir eigi lengi ok börðust djarfliga, til þess at fallit var alt þeirra lið? mundi nökkut tveggja manna snarplig vörn mjök mikit í þeim stað vinna, ef áðr gátu ekki at gert¹ hundrað manna? Biðu þeir, ok kom ekki Jamund ok engi annarr þeim til viðrhjálpar. Nú þá segit einarðliga, hverr yðvarr, er nú sitr² hér, mundi svá snjallr ok mikill fullhugi, at þann tíma sem honum þætti sér ráðinn dauði, at hann liti³ eigi um sik alla vega, hvar líkast væri til brottkvámu? Ek man svara mér sjálf, víst engi. Ok því síðr gefi þér gaum at úskyldum manni, þótt hann væri yðvarr höfðingi, at eigi mundu þér hugsa um, þótt faðir yðvarr eða móðir væri eptir í úvina valdi, ef því heldr gæti þér forðat yðru lífi. Þat mætti⁴ ok hugleiða, ef nökkut skyldi at skynsemi leita, hversu optliga kann til bera þeim sem í orrostu verða staddir, at svá mikill ótti kemr yfir þeirra manna hjörtu, sem áðr eru mörgu sinni reyndir at hugdirfð, at engis fýsir þá annars en snúa undan; en þegar þeir eru hólpnir við mestu hættu, undra þeir sjálfa sik, hví þeir urðu svá sigraðir at flýja undan vápnum sinna úvina, vildu þeir gjarna⁵ miklu heldr hafa þá þolat skjótan dauða en þolat⁶ þvílíka fólnan sinnar fyrri⁷ hreysti; fyrir hvat skiljanligt verðr, ef rétt skal álíta, at þeirra flótti varð eigi af hugbleyði heldr váveifligum atburð. Í þenna atburð virðast mér þessir konungar hafa ratat: þeir leitaðu brott síðan þeir sá engan annan⁸ grænna, ok fálust eigi í hellum eða öðrum jarðarholum sem hræzlufullir flóttamenn, heldr sóttu þeir á fund sjálfs höfuðkonungsins, því at þeim þótti engi annarr líkari at veita Jamund fullting en Agulandus faðir hans, síðan hann⁹ vissi, hvers hann þursti við. Nú dæmi ek þá því¹⁰ síðr dauðans verða fyrir þessa gerð, at mér þætti þeir makligir góðra ömbuna. Svá lýkr Melkeant sínu máli ok sezt niðr. Þá ríss upp mikill höfðingi ok ríkr, er hét Sinapis hyggni, hann stjórnaði stóru ríki er Alpre kallast, var Sinahis mesti vin Agulandi ok hafði sóstrat langan tíma Jamund son pans, hann talar á þenna hátt: Þinn framburðr, Melcheant, má sýnast skynsamligr, ef skjótt er álitit af úvitrum mönnum, en ef hann er vitrliga¹¹ skoðaðr, finnst fátt hæft í, því at hann gengr

¹) mörg tilf. b. ²) sitit b. ³) sæi b. ⁴) mættit þér b. ⁵) mgl. b.

⁶) fengit b. ⁷) mgl. b. ⁸) sinn kost b. ⁹) saal. b; til B. ¹⁰) þess b.

¹¹) inniliga b.

fram af þeirri ósmikilli vináttu, er [allir vér vitum, at¹ þú hefir við þann svikla konung, er ek sé sitja þar hjá steinstólpanum klæddr rauðu klæði mjök at úverðu, því at hann hefir alla götu² lífs á illu setit ok jafnan verit údyggr sínum höfuðkonungi, en ek hefir æ fylgt Agulando konungi meðr fullri dygd ok heilleika; en þat er undarligt, at svá vitr maðr sem Agulandus er, þolir honum þat³ sem hann ferr fram, því at nú vildi hann undan koma þessum svikarum, er hann kallar sína systursonu, réttum dómi, eigi at eins fyrir sik, heldr ok aðra sína jafningja; því væri þat sannr vili minn, at Agulandus ræki brott or⁴ sínu ríki fyrst þann sem er upphaf lymsku ok undirhyggju ok alla hans ættingja, þá sem nú opinbera sína úhlýðni við hann í þessu máli. En þá Magon ok Asperant dæmi ek, at þoli þann hæðiligsta⁵ dauða, sem vér megum þeim verstan fá; eigi skal þá meðr vápnum drepa sem nýta drengi, ok eigi þola gálga sem hreinir þjófar, heldr skolu þeir bundnir vera í tagl harðreiðastu hesta ok dragast um öll stræti, ok síðan niðr verpast í súlan pytt, at þeirra sekt verði öllum opinber, ok at eigi frétti Jamund, at vér haldim hans svikara í friði meðr oss. Skal þenna dóm sem fyrst er tími til fullgera. En þó at þessi minn dómr þikki þér, Amustene, rangr, skal svá búit⁶ standa, ok gerla skil ek, at þér líkar stórrilla minn orskurðr, því at þú bliknar allr ok sortnar svá sem jörðin; fyrr muntu þrútna ok digr gerast af bólginni reiði en þú fáir þína vini⁷ frelsta af várum dómi, því at [eigi syn(j)a ek, þótt þú kallir⁸ þenna dóm rangan, skal ek sníða af þér þitt flærðarfulla höfuð ok hverjum öðrum, er þessu mæla móti. Sem hér er komit máli⁹ Sinapis, talar Madequin sterki: Eigi er þörf, at um þetta mál talist fleira at sinni, því at þessu öllu vil ek samþykkja, sem Sinapis hefir dæmt. Stendr upp ok gengr þar til er Ulien sitr, ok tekr í hönd honum svá segjandi: Göngum fyrir Agulandum ok birtum honum hvílskr endir á er fallinn konunganna mál. Þeir gera svá ok finna konunginn sitjanda í höll sinni á einni silkidýnu, kveðja hann, ok talar Ulien síðan: Rýmit brott þungum harmi af [yðru brjósti, því at¹⁰ tveir svikarar hafa rétt þvílskan dóm, sem yðurr vili stendr til. Agulandus svarar: Eru þeir til dauða dæmdir? At vísu herra, segja þeir, ok fyrir þat¹¹ látit þá án dvöl taka ok binda miðil tveggja hesta ok þenja þeirra líkama¹² sem mest í sundr, látit síðan hleypa eykjunum um hvert stræti borgarinnar ok grjót ok hörga, síðan látit brýtja þá í smá stykki ok niðr sökkva í hinn súlasta pytt. Agulandus sem hann heyrir orð Uliens, gleðst hann nokkut lítt ok býðr

¹) [mgl. b. ²) síns tilf. b. ³) hvat b. ⁴) af b. ⁵) háðugligasta b.

⁶) búinn b. ⁷) frændr b. ⁸) [ef þú kallir b. ⁹) tilf. b. ¹⁰) [hjarta

þínu, þeir b. ¹¹) því b. ¹²) líkami b.

svá gera við konungana, sem nú var greint, at þeir váru dregnir mjök grimmliga í augliti karla ok kvenna, svá at hold þeirra ok blóð lá víða eptir á strætum ok steinum. Þótti flestum þessi dómr [mjök harðr,¹ þó engi þyrði þat opinberliga tala; gerðist af þessu efni mikit sundrþykki í her heiðingja.

60. Næsta dag eptir þessa hluti, sem Agulandus sitr² yfir borðum, koma í borgina þúsund flóttamanna af liði Jamundar, fannst engi sá í þeim flokki, at eigi væri mjök sárr. Var höfðingi þeirra einn riddari Valdibrun at nafni, hann gékk fyrir inn í höllina stórum sárum særðr, [hafði hann verit³ lagðr meðr kesju gegnum brynjuna ok panzarann, svá at í beini nam staðar, flóði or því⁴ sári ok mörgum öðrum⁵ blóð á hallargólfrit, þar sem hann gékk. Hann kvaddi Agulandum með lágri raust ok móðri af mikilli blóðrás [ok langri,⁶ svá segjandi: Öll yður guð styrki yðvart ríki, en af miklu tómi hugsí þér,⁷ hvat um liðr Jamund. Hví ertu þann veg leikinn, góði vin, segir Agulandus, eða hvat segir þú tíðenda? Valdibrun svarar: Mikil tíðendi hafa vordit síðan vér skildum, því at þá er Jamund hafði tekit til geymslu af yðr turninn sterka, þótti oss um tíma horfast á vænliga, því at í fyrstu sem Jamund fór út af turninum með tuttugu þúsundum ungra ok hraustra hafandi til styrktar guðina sjálfa, varð bæði gott til fjár ok manna, snerist þá margr kristinn lýðr til annarrar trúar, brendum vér borgir en pindum konur ok karla. Ok sem þann veg gékk farsælliga várr hagr, vendi Jamund aptr [til turnsins⁸ með miklu herfangi, mœttum vér þá njósnarmönnum Karlamagnús í fjallshlíð einni, hugðum vér einn veg gera [þeirra sem annarra manna,⁹ ræna lífi ok eignast fé, en þat fór alt annan veg, því at svá snarpliga géngu þeir í móti, at sú var¹⁰ endalykt várs fundar, at þeir drápu fjölda en ráku Jamund ok alla oss á flótta, tóku gull ok silfr svá gersamliga, at eigi einn minsta pening ætluðu þeir oss, þar með [guðina sjálfa.¹¹ En í annan tíma sem Jamund reið út með lið sitt af turninum at hefna fyrri svívirðingar ok vinna aptr guðin, urðum vér svá háðugliga brottreknir, at turninn var af oss tekinn, svá at vér áttum þangat aldri skjóls leita. Síðan samnaði Jamund saman úvígum¹² her ok fór til stríðs við sjálfan keisarann, ok er þat skjótt at segja, at vér börðumst þrjá daga, ok þó at kristnir menn væri fáir hjá várum fjölda, þá þröngdu þeir svá at oss um síðir, at þat vissa ek síðast til, at þeir ráku Jamund á flótta með þremr¹³ konungum, en drápu hvert mannsbarn, svá at eigi einn komst undan. Þvílík eru mín tíðendi, segir

¹⁾ [of harðr b. ²⁾ sat b. ³⁾ [hann var b. ⁴⁾ þessu b. ⁵⁾ mikit tilf. b.

⁶⁾ [mgl. b. ⁷⁾ um tilf. b. ⁸⁾ [mgl. b. ⁹⁾ [saal. b.; sem annarra B.

¹⁰⁾ varð b. ¹¹⁾ [guðin sjálf b. ¹²⁾ úvígum b. ¹³⁾ þrimr b.

Valdibrun. Agulando þvílíka hluti heyrandi batnar lítit í sínu hjarta, ok af mikilli sorg lætr hann sem eigi hafi hann gerla heyrt, hvat Valdibrun talaði ok talar¹ svá: Eigi mun ek rétt skilit hafa þín orð, riddari, segir hann, en svá heyrðist mér sem þú segðir, at þau glæs-
 iligu guð, sem ek hugði oss mega veita mestan styrk, væri her-
 tekin af kristnum mönnum. Valdibrun svarar: Rétt heyrðist yðr
 þat, herra, ok því heldr gripust þau brott or² váru valdi, at vér
 sáum um langt, hversu [undarlíga var með þau³ farit ok, hér meðr
 með⁴ mikilli sneypu ok svivirðu ráku kristnir menn þau ofan á
 jörðina or þeim virðuliga vagni, sem þau áðr sátu í, ok géngu á
 þá⁵ ok tróðu⁶ undir fótum, hræktu í gullbúin⁷ skegg þeirra ok kampa,
 berjandi⁸ lurkum ok steinum, hengjandi þá⁹ upp at fótunum sem
 hæst oss til skapraunar. En aldri sá ek þau þar sýna krupt sinn
 né mátt, hvárki meira né minna, ok alla tel ek þá svikna, er á
 þvílíka¹⁰ guði trúa, því at öllum¹¹ er auðsýnt, at eigi munu þau
 mikit hirða um annarra þurft,¹² er þau máttu eigi forða sér við
 þvílíkri sneypu.¹³ Agulandus svarar þá¹⁴ meðr miklum móði: Hvat
 kantu segja mér af Jamund syni mínum, hvárt hann muni¹⁵ vera
 lífs eða dauðr? Valdibrun svarar: Eigi¹⁶ veit ek til þess, segir
 hann, en líkast þikki mér, at hann hafi leitat undan til Benaris
 borgar meðr öðrum flóttamönnum,¹⁷ því at eigi kann ek¹⁸ ætla, at
 nökkurr hafi upp fyllt þeirrar djörfungar at drepa Jamund son yð-
 varn, en þó má eigi alls of¹⁹ synja hvat Frankismenn gera, því at
 aldri sfinast þeim fræknari drengir, ok frá því vel búnir at vápnum
 sem nökkur þjóð önnur. Mikill harmr er þat hjarta mínu, segir
 Agulandus, at ek veit eigi, hvat af Jamund er vordit, en hvert ráð
 skolum vér nú upptaka? Valdibrun svarar: Annathvært at setjast
 um kyrt ok hætta eigi sér né liði sínu undir vápu Franzeisa eða
 halda sem skjótast á hendr þeim með þunn mesta her, sem þér
 kunnit fá. Agulandus svarar: Þat veit Maumet, at aldri skal mik
 þat henda at gefa upp þat land ok ríki at sækja, sem þeir hafa
 gripit undan mínu valdi, heldr man²⁰ ek halda til móts við þá ok
 drepa hvern mann ok leggja²¹ svá undir mik öll þeirra ríki. Ok
 þegar borðin eru uppi, býðr Agulandus saman stefna öllum kon-
 ungum ok ríkum höfðingjum af borgum ok nálægum þorpum, ok
 segir svá til þeirra allra, er haas orð máttu heyra: Affrika höfuð-
 konungar, heyrit orð míu ok linit harmi mínum, búi hverr sik sem
 fljótast, bleyðizt eigi, blásit hornum yðrum ok hvellum lúðrum, ok

¹⁾ segir b. ²⁾ af b. ³⁾ [með þau var b. ⁴⁾ tilf. b. ⁵⁾ þau b. ⁶⁾ tráðu b.

⁷⁾ gulli búin b. ⁸⁾ þau með tilf. b. ⁹⁾ þau b. ¹⁰⁾ slíka b. ¹¹⁾ oss b.

¹²⁾ þörf b. ¹³⁾ smán b. ¹⁴⁾ þó b. ¹⁵⁾ man b. ¹⁶⁾ Ekki b. ¹⁷⁾ fleiri

mönnum b. ¹⁸⁾ at tilf. b. ¹⁹⁾ um b. ²⁰⁾ skal b. ²¹⁾ koma b.

stefnit til skipa öllu liði váru, því at vér skulum ríða at Frankismönnum ok lægja þeirra dramb ok ofbeldi ok hefna þeirrar svívirðu, er þeir hafa oss á margu vega veitt, ef þeir þora biða várrar tilkvámu. Madeqvin svarar orðum¹ konungs: Þat veit Makon, segir hann, at ef ek lífi langa stund, eru kristnir menn skjótt dauðir. Þá svarar Valdibrun: Eigi þarftu Madeqvin svá mjök fýsast fund Karlamagnús, því at eigi munu þér úgjarnari yðvarri ferð létta, þótt þar hafi þeir eina þúsund en þér eina ok tuttugu. Þessu næst má heyra [um alla borgina² margan lúðr þeyttan, mikit hark ok háreysti, því at hverr býr sik ok sína sveit at hestum ok vápnum sem líkast mátti. Ok at öllum her Agulandi saman komnum, heldr hann út af borg meðr útölulgan fjölda ofan til skipa, settist í fríðasta³ lypting meðr dróttning síuni, siglandi blíðan byr þar til er hann kemr sínum skipaflota í fríða höfn Hispanie, er gengr upp í þá stóru á, sem fellr ofan eptir dalnum, er fyrr var greint at lægi ofan undan fjalli Asperment, í hverjum þeir börðust Karlamagnús ok Jamund. Ok þegar tími var til, gengr Agulandus af skipum⁴ meðr alt liðit, en⁵ lætr reisa landtjald bæði mikit ok frítt. [Dróttningu sína lætr hann at skipum dveljast,⁶ ok fær henni til geymslu marga menn ok kurteisa. En meðr því at hann hafði nökkura vissu af þeim sem brott kómust or bardaganum, at Karlamagnús mundi í⁷ þeim stöðum nálægr vera, þá skiptir hann liði sínu öllu⁸ í fim fylkingar, ok skipar fyrir hverja fylking þvílíkum höfðingjum sem síðar greinist.⁹ En hversu eun frægi herra Karlamagnús verðr viss tilkvámu Agulandi er þessu næst segjanda.

61. Karlamagnús sitr í landtjaldi Jamundar meðr herra páfanum ok öðru stórmenni, en annat lið er í tjöldum umbergis. Hefir keisariinn enga vissu af meðferði¹⁰ Agulandi, þar til at þann sama dag sem Affrikameun taka höfn skamt frá herbúðum Franzeisa, gengr herra Vitaclin, er áðr hét Balam ok skírðr var af Karlamagnúsi, sem áðr sagðist, fyrir Karlamagnús keisara, kveðjandi hann vel ok kurteisliga, ok talar síðan leyniliga svá segjandi: Gófuð herra, segir hann, ek bið, at þú ok herra páfinn gangit með mér brott frá öðrum mönnum. Keisariinn gerir svá, tekr í hönd herra páfans, ok ganga þrír samt út or tjaldinu, en aðrir sitja eptir. Vitaclin tekr svá til máls: Meðr því at þat er nú vorðit, sem ek hugsaða löngu áðr, at gerast guðs maðr ok taka heilaga trú, þá sem ek er héðan af gefinn undir vald guðs ok yðvart, Karlamagnús keisari, því¹¹ byrjar mér eigi at leyna yðr þeim hlutum, sem ek skil nauðsyn

¹) máli b. ²) [mgl. b. ³) fríðustu b. ⁴) sínum tilf. b. ⁵) ok b. ⁶) [Dróttningin skyldi eptir dveljast á skipum b. ⁷) mgl. b. ⁸) mgl. b. ⁹) greinir b. ¹⁰) ferðum b. ¹¹) þá b.

til bera, at þér vitið, en ef ek gerði¹ þat, væri² ek sannr svikari. Ek vil segja yðr þá eina list, sem þér ok engi yðvarr maðr hefir geymt, at þessu landtjaldi fylgi. Lítit upp undir knappana ok munu þér sjá í ofanverðu brjóstinu einn dreka gerfan af gulli, í drekanum megi þér líta eitt speculum, þat er þeirrar náttúru, at ef maðr lítir í þat meðr staðfastri sýn, sér hann þau tíðendi sem gerast á sjó eða á landi í nálægum stöðum. Nú góði herra, sjáit í skuggsjána, ok munu þér skjóttliga sjá sigla at landi útöluligan skipastól, drómunda þunga, snekkjur, galeiðr meðr stórum langskipum, þar er kominn Agulandus konungr meðr úvígjan³ her, takandi⁴ höfn skamt frá yðrum búðum.⁵ Þar með⁶ megit þér sjá, ef þér vilit, at hann gengr frá sjá⁷ meðr allan sinn her, ok lætr landtjöld reisa ok skipar liði sínu í fjórar fylkingar, en ætlar sér til stjórnar ena fimtu, ok er auðsýnt at eigi man hann fyrr aptr snúa til sinna ríkja en þér⁸ hafit fundizt. Keisarinng gengr at ok sér þessa hluti alla sanna sem Vitaclin sagði, hvar fyrir hann mælti svá: Lofaðr sé guð, er hann þvílífskan mann skapaði sér til þjónostu, sem þú ert, Vitaclin; en geri⁹ nú skjótt sendimenn til hertoga Girarðs, at hann komi á minn fund. Svá er gert, at menn eru sendir til turns hertogans. Ok þegar er herra Girarð heyrir orðsending keisarans, býr hann sik ok kallar sér til fylgdar systursonu sína Böz ok Claies ok syni sína tvá, er fyrr váru nefndir, ríðr veginn fram til herbúðanna. Ok er keisarinng veit, at hertoginn er kominn, gengr hann móti honum meðr mikilli gleði ok minnist við hann, takandi sjálfr í hans hægri hönd, en tveir lendir menn ena vinstri, ok leiða hann svá miðil sín. Karlamagnús talar þá: Guð launi yðr mikla mœðu, sem [þú hefir¹⁰ nú þolat skemstu í [drengiligri frammgöngu ok¹¹ fulltingi við hans kristni; en undra ek þat, hví [þú hefir¹² eigi viðr tekit [konungliga sæmd,¹³ þvílíkr höfðingi. Hertugi Girarð svarar: Eigi vilda ek bera konungs nafn, því at ek þóttumst eigi vera makligr þeirrar tignar, en þótt ek sé¹⁴ einn hertogi, fær ek vel meðr guðs fulltingi haldit ríki mínu í frelsi ok náðum bæði fyrir kristnum víkingum ok heiðnum. En þeim einum sómir réttliga at bera tignarkórónu, sem guði líkar, at vaxi til þess at þjóna honum því frammar, styðja heilaga kristni ok styrkja lög ok réttindi, en únýta ok fyrismá ranga hluti ok guði mótsaðliga, hafa ættgóða menn sér næsta, ok þiggja af þeim gjarna heil ráð, sem hann kennir sér trúa. Konungi byrjar miklu stjórna ok gefa stórum, sá er eigi vill þann veg vera, honum samir [fyrir

¹⁾ gerða b. ²⁾ væra b. ³⁾ úslýjanda b. ⁴⁾ hér tilf. b. ⁵⁾ herbúðum b.

⁶⁾ mgl. b. ⁷⁾ skipum b. ⁸⁾ þit b. ⁹⁾ ger b. ¹⁰⁾ [þér hafit b. ¹¹⁾ [drengiligu b. ¹²⁾ [þér hafit b. ¹³⁾ [konungs nafni b. ¹⁴⁾ tilf. b.

engan mun¹ konungs nafn bera. Keisariinn talar: Rétt segi þér, hertogi Girarð, en þat trúir ek, at þessa hluti hafir þú. Síðan ganga þeir fjórir saman í einn stað, Karlamagnús, herra páfinn, hertoginn ok Vitaclin. Segir keisariinn þá hertoganum alt, hvar komit er. Hertoginn sér þegar, er hann lítr í speculum, herlið Agulandi ok skipt sundr í fim fylkingar. Hann talar þá til keisarans: At vísu mun Agulandus hér kominn, ok er líkara, at hann ætli² hefna Jamundar sonar síns, en þó at þeirra lið sé útululigr fjöldi, þá er guð várr svá máttigr, at þat má hann gera fyrir árnaðarorð heilags postola síns Jacobi, at svá dreifist þeirra hundheiðna fólk fyrir vápnum sinna sauða nú³ sem fyrr; en vei verði þeim, er í þessarri nauðsyn skilst við yðr, segir hertoginn til keisarans, heldr skal ek ok mínir menn, þó at vér sémm nú ulls til fáir, svá harða hrið veita heiðingjum, at mörgum skal fult vinna. Keisariinn þakkar hertogauum sín orð, en mælir⁴ síðan: Bróðir Vitaclin, þú hefir verit lengi með Affrikamönnum, því seg oss ljósliga frá höfðingjum þeirra ok búnaði, ok hverja formenn Agulandus mun skipat hasa fyrir sínar fylkingar. Vitaclin svarar: Sannliga⁵ er mér kunnigt höfðingja val Agulandi, ok því skal ek yðr réttliga greina hvers þeirra búnað áðr⁶ kveld sé úti, en þér hugsit um, hvat [er ek kann⁷ yðr segja. Keisariinn segir, at svá skal vera. Vitaclin tekr þá til máls: Þér sjáit, herra, at næst oss undir einum skógi standa landtjöld mörg smá af hvítastu⁸ léreptum eða bezta silki, yfir hinu mesta landtjaldi mantu sjá eitt stórt merki af rauðum purpura, þat á enn öflugri Madeqvin, í öllu ríki Affrikanorum finnst honum engi meiri ok sterkari; hann hefir sterka menn ok vígkæna í bardaga. En öðrum megin við ána gagnvert tekr herbergi önnur fylking Agulandi með kurteisum tjöldum, stýrir þeirri, sem ek hygg, völdugr höfðingi⁹ Acharz or Amflor ok hans frændi Manuel, þekki ek þeirra búnað gerla, því at optliga var ek í ráðum meðr Acharz, ok vil ek þat segja yðr, at alla þá¹⁰ harðfengnustu menn sendi hann til Jamundar af sínu liði. Upp undir þann¹¹ stóra skóg ok dimma mantu sjá stór landtjöld ok ekki¹² mjök skrauthúin, þau byggja undarligt fólk, þeim verða engir illgjarnari ok verri viðreignar, af flestum dugandis mönnum eru þeir hataðir ok fyrirlitnir, svá at engi ann þeim; þeir una¹³ við lítit brauð ok þó úvandat, matast jafnan síðla sem údygdarmenn, engis virða þeir hesta né góð herklæði, fuglar ok dýr er¹⁴ þeirra matr, engir verða þeim betri bogmenn, því at engi fær forðazt þeirra skeyti, eigi treysta þeir sínum¹⁵ spjótum, lítit vápn þikkir þeim í

¹⁾ [með engu móti b. ²⁾ at tilf. b. ³⁾ tilf. b. ⁴⁾ talar b. ⁵⁾ Senniliga b.

⁶⁾ en tilf. b. ⁷⁾ [ek kanni b. ⁸⁾ hvítustum b. ⁹⁾ herra b. ¹⁰⁾ hina b.

¹¹⁾ þeim b. ¹²⁾ eigi b. ¹³⁾ lifa b. ¹⁴⁾ eru b. ¹⁵⁾ stinnum b.

sverðum eða öxum; þeir eru svá fljótir, at engi hestr stendst þeim; reki þeir slóttu, þikkir þeim vel at fara, en ef þeir flýja, ýla þeir sem hundar ok verða skjótt yfirstignir; þeirra foringi er ríki¹ konungr Kalades af Orfanie² ok anuarr Floriades. [Upp meðr³ þeim hamri er gengr upp með ströndinni öðrum megin standa stórliga mörg landtjöld með gyltum⁴ knöppum, sá lýðr er þau byggir er af cinu landi, þeir alast við betra vín ok brauð en aðrar þjóðir, þeir hafa gnægð gulls ok silfrs meðr dýrum steinum, fríðir eru þeir sýnum ok kurteisir í sínum háttum, vel búnir at öllum herskrúða ok öruggir til bardaga; þeim stjórna tveir höfðingjar ok kappsmenn miklir Eliadas⁵ ok Pantalas. Í fimta stað munu þér, herra, glöggliga kenna, hvar upp er reist sjálft höfuðmerkit Agulandi, trúi ek þar undir skipaða⁶ honum til verudar marga konunga ok ríka höfðingja, ok svá gersamliga ætla ek hér komna ríkismenn or Afríka, at fáir siti eptir. Nú hefir ek sagt yðr sem ek veit sannast, en þessu næst eigu⁷ þér at hugsa, hvat þér vilit upp taka, en tveir sýnast mér nú til, annat hvárt at þér gefit ríkit í vald Agulandi eða verja meðr karlmensku, [eptir því sem⁸ gefr yðr styrk til. Karlamagnús svarar: Nei, minn góði vin, eigi meðan guð gefr mér at lifa skal ek upp gefa mitt ríki⁹ heiðingjum; en haf Vitacliu mikla þökk fyrir þá dygd er þú sýnir oss.

62. Sem Karlamagnús keisari er vordinn víss hins sauna af her Agulandi, talar hann til herra Girarðs: Legg til ráð,¹⁰ herra Girarð, á hvern hátt vér skolum fram fara, því at nú vitum vér, at Agulandus man skjótt koma á hendr oss með úfriði, svá at eigi verðr tími¹¹ at senda heim í vart ríki eptir liði; en þó¹² ek hafi lítit herlið, ætlar ek eigi undan¹³ flýja. Hertoginn svarar: [Herra, segir hann,¹⁴ guð man styrkja yðvarn góðan vilja ok hans postoli Jacobus; en meðr því at þér hafit marga unga menn líkliga til framgöngu, þá sem eigi prófaðu sik í höggorrostu, fyrir þá sök látit blása um allan herinn ok kallit til yðvar hvern ungan mann, er vápn má bera ok sik kann herklæðum skryða, meira háttar sem minna, ok gefit öllum herklæði. Keisarinn sendir í alla nálæga staði dygga menn ok stefnir saman lærðum sem leikum, ríkum sem fátækum: látit engan eptir sitja þann sem yðr má nökkura viðrhjálp veita, hvílliks stéttar, valds eða tignar hverr er. Keisarinn þakkar honum sín ráð, því talar hann síðar¹⁵ til herra páfans: Meðr því at ek veit engan af váru liði heitari ást ok meiri hafa til frelsis heilagri¹⁶

1) ríkr b. 2) Orfama b. 3) [Undir b. 4) gyltum b. 5) Abadas b. 6) saal. b.; skipat B. 7) eigit b., 8) [sem guð b. 9) fyrir tilf. b. 10) mgl. b. 11) til tilf. b. 12) þótt b. 13) at tilf. b. 14) [mgl. b. 15) síðan b. 16) heilagrar b.

kristni en yðr, heilagr faðir, þá bið ek,¹ at þér takit yðr sœmiliga fylgd ok kallit til guðs bardaga alt þat fólk sem þér megit við² komast; ok búið til orrostu eptir yðvarri vild, því at allir eigu yðru boði at hlýða. Herra páfinn játtar gjarna keisarans bæn, gerandi sína ferð meðr lærðum mönnum. En þegar hann er brottu, kallar keisarinn fjóra lúðrþeytara ok biðr þá blása um allan herinn fyrir hverjum manni³ meðr greindum boðskap. Ok þegar þessi tíðendi flugu um herbúðir, kómu þeir flestir á keisarans fund, sem í fyrra bardaga höfðu verit, vel búnir at vápnnum. Eptir þat skundaði hverr fyrir annan, þóttist sá bezt leika er fljótastr varð, svá at á lítilli stundu var mikill fjöldi ungra manna kominn fyrir keisarans landtjald. Karlamagnús talar þá hárrí röddu: Lof sé almáttum guði, segir hann, þessi flokkur er mikill ok líkligr til góðs hlífskjaldar móti úvinum. En meðr því at feðr yðrir eru nú margir dauðir, en þeir sem lifa eru þungaðir bæði af elli ok miklu erfiði, viljum vér at þér rísit upp í stað þeirra ok gerizt riddarar ok takit þvílíka sœmd sem hverr er um⁴ kominn; vili þér þessu glaðliga játta, skal ek gera yðr svá vel ríka, at þaðan af skulu yðrir frændr fullsælu eignast, ef guð gefr oss [heila aptr til vár⁵ fósturlanda. Hinir ungu menn urðu glaðir⁶ keisarans fyrirheitum ok játtaðu at gera hans vilja. Karlamagnús segir: [Nú þá,⁷ farit þar til sem valrinn liggr, ok taki hverr sér þann herskrúða meðr hestum ok öðrum riddaraligum sörum.⁸ Þeir gera svá, ríða þagat sem bardaginn hafði verit, [ganga í valit,⁹ fundu þar mjök fríð vápn, gylða¹⁰ hjálma, silfrhvítar brynjur, harða skjöldu, sverð hin beztu,¹¹ þurftu þeir eigi meira kosta þvílíka gripi at fá, en fletta þá hina dauðu er þar lágu. Þar með taka þeir sér fríða hesta meðr smeittum [bitlum ok gyltum söðlum,¹² ríða eptir þat til herbúða ok gáfu hestum sínum ærit korn um nóttina. Enn næsta morgin tók hverr sínar sörur ok stigu á hesta, ríðandi allir senn til landtjalds keisarans. Váru fremstir af þeim fjórir skjaldsveinar Estor, Bæringr, Otun ok Engiler, heyrðu þeir einkanliga til hertoga Rollant unga systursyni Karlamagnús, hvarfyrir hann dubbar þessa fyrst alla til riddara sakir elsku við sinn frænda, en síðan hvern eptir annan. Tókust nú allir þeir er vápnin þágu¹³ or þjónostu, en skipaðust frelsi ok sœmdum þeim sem riddarum til heyra, þat er, at vera undanteknir öllum sköttum ok skyldum lýðmanna eða pyndingum valdsmanna. Ok at þessu görvu játtu¹⁴ sik allir undir guðliga hlýðni viðr heilagan postola Petrum ok keisarann,

¹) yðr tilf. b. ²) til b. ³) tilf. b. ⁴) til b. ⁵) [aptr til yðvarra b. ⁶) af tilf. b. ⁷) [mgl. b. ⁸) ríðit síðan aptr svá búnir tilf. b. ⁹) [ok b.

¹⁰) gilda b. ¹¹) géngu nú í valit tilf. b. ¹²) [söðlum ok bitlum gyltum b.

• ¹³) höfðu b. ¹⁴) játtuðu b.

kystu eptir þat á hægri hönd keisarans, gerandi sik honum handgengna, heitandi at fylgja hans boði ok vilja ok styrkja heilaga kristni eptir megni. Þá kallar Karlamagnús til sín Rollant ok tekur í hönd honum ok [minnist til hans¹ meðr mikilli ástsemd ok segir svá: Senniliga ætta ek þik at elska ok framari² sœma en nökkurn annan, því at guði til sjánda gaftu mér líf fyrir hans miskunn, ok fyrir þat trúir ek, at guð láti þér mikla giptu til handa bera; því gef ek alla þessa ungu riddara undir þitt vald, at þeir veiti þér allan heiðr sem sínum formanni, því at ek vænti, at þá [styrki þeir³ mest mína sœmd í því at fyrirkoma guðs úvinum, ef þvílíkr er oddviti þeirra flokks. Rollant þakkar keisaranum fögr orð, en allir játta gjarna þessu. Eptir þessa hluti tekur herra Girarð orlof til brottferðar, ok ríðr með sínum frændum til turnsins. Géngu allir honum glæðliga móti, þeir sem þar váru, ok spyrja hversu Karlamagnús mætti. Hertoginn svarar: Guði sé lof ok dýrð, at hann er bæði heill ok kátr, en stendr þó nú í miklu starfi, því at hann gerir fjölda riddara af mörgum kynkvíslum, ok eigi fréttir hann eptir, hvárt [hann er ríkr eða fátækr,⁴ því skulum vér þar eptir breyta ok dubba alla unga menn til riddara, þá sem váru liði fylgja. Allir svara: Guð styrki þetta vart ráð ok láti vel skipast með yðvarri forsjá. Girarð kallar þá Ancelin ríkan höfðingja ok talar til hans: Tak með þér sonu mína Milun ok Girarð ok fylg⁵ til Karlamagnús, ber honum kveðju mína, ok þat með, at ek beiði at þessa mína sonu virðist hann til riddara dubba. Ancelin gerir sem honum var boðit, stíga þeir á hesta ok ríða til herbúða keisarans, ganga fyrir hann ok kveðja hann sœmiliga. Hann tekur þeim vel. Síðan mælir Ancelin: Hertogi Girarð sendi yðr kveðju ok bað, at þér mundit⁶ gefa herklæði þessum tveim hans sonum, sem þér sjáit hér standa. Karlamagnús svarar: Gjarna góði vin, segir hann, skal ek gera hans böen, því at engi [finnst honum hraustari drengr vápn (at) bera.⁷ Eptir þat⁸ tekur keisarinn í hönd [Miluns unga,⁹ hann var þeirra ellri bræðra, ok talar til hans svá segjandi: Ertu son hertoga Girarðs af Borgundia? At vísu, herra, segir hann. Karlamagnús talar þá til Eisants brezka: Fær oss þat sverð, sem á er lagðr heilagur kross meðr rauðu gulli. Hann gerir svá, tekur sverðit ok fær konunginum.¹⁰ En keisarin bregðr því ok lítr á, talandi þvílíkum orðum til Miluns unga:¹¹ Meðr því at þú ert sonr hins röskvasta höfðingja, svá at engi meðr hertoga nafni fæðist þein¹² vildri, þá er líklegt, at þú

¹⁾ [kyssir hann b. ²⁾ framari b. ³⁾ [styrkit þér b. ⁴⁾ [þeir eru ríkir eða fátækir b. ⁵⁾ þeim tilf. b. ⁶⁾ mundit b. ⁷⁾ [drengur honum hraustari berr vápn b. ⁸⁾ þessi orð b. ⁹⁾ [Milon b. ¹⁰⁾ honum b. ¹¹⁾ mgl. b. ¹²⁾ honum b.

verðir góðr höfðingi, ok fyrir hans skyld skal¹ ek þik sœma; þetta² sverð gefr ek þér ok þar með ríki Utili borgar, hvert nú stendr laust undir váru valdi, utan ein ung jungfrú sitr yfir, hon skal vera þín, væntir ek at eigi finnist í þeim stöðum hennu fríðari; skaltu jafnan hafa vára vináttu ok skipast miðil minna beztu riddara. Eptir [þessor orð³ gyrðir hann Milun sverðinu ok klæðir öðrum klæðum, en hann lneigir keisaranum meðr lítulæti þakkandi fögrum orðum þvílska sœmd. Eptir þat er framleiddr Girarð ungi, hann var drængiligr maðr, kurteiss í vexti, fríðr sýnum meðr sterkligum armleggjum. Keisarinn mælti:⁴ Riddari Eisant, fær mér higat þat sverð, er mest er af þeim sverðum, er mér heyra til. Eisant tekr sverðit ok leggjr í kné konunginum. Þá mælti Karlamagnús: Þetta sverð átti einn frægasti riddarason, er tekit hafði í arf⁵ eptir föður sinn, meðr þessu sverði sótti hann tvær ríkastu borgir Gand ok Lelei, ok þat ríki sem til þeirra liggr. Ok fyrir því at þér, Girarð ungi, er tilheyriligr⁶ riddarans rétt, þá gyrði ek þik þessu sverði, þar til leggjandi hin beztu herklæði; gefi guð þér meðr þessu sverði langt líf ok gott, sigrsæli ok sannan vilja hans kristni at styrkja. Þar með var framleiddr hvítr hestr búinn til stríðs með hinum dýrastum herfórum. Gefr keisarinn þenna⁷ Girarð unga meðr kærri vináttu.

63. Nú er greinanda af herra páfanum, at hann ferr eptir böen keisarans um borgir ok bæi, þorp ok kastala, kallandi með sér hvern mann er nökkut lið mátti veita, svá ungan sem gamlan, lærðan sem úlærðan, klaustramenn ok þjónostumenn, ríkan sem fátækan. Flýtir hann þó sem mest ok kemr aptr til herbúða, þá er Karlamagnús hafði lokit at gefa ungum mönnum herklæði, því gengr hann móti herra páfanum, takandi hann sjálf af baki meðr fullri⁸ hævesku ok leiðir hann inn í landtjaldit, setjast niðr allir samt. Ok sem keisarinn er víss vorðinn, hvat herra páfinn hefir sýslat, talar hann meðr hárri röddu svá segjandi: Lof sé almatkum guði fyrir sína mildi, því at nú hefir hann margan góðan dreng aptr skipat í þeirra rúm, er féllu í fyrra bardaga, hverjum hann bauð heim til sín undan váru valdi. En til þess at engi undrist, hvat vér förum fram í liðdrætti⁹ ok dubban nýrra riddara, sé öllum kunnigt, at Agulandus er kominn oss á hendr meðr úvígana¹⁰ her, er líkligt, at hann þikkist nú eiga gnógar sakir við oss, látit son sinn ok mestan hluta þess liðs, er honum fylgdi. En svá gerði guð meðr sinni forsjó, at aldri átti Agulandus sigri at hrósa í fyrrum várum viðrskiptum, ok enn vænir¹¹

¹⁾ vil *b.* ²⁾ *saal. b.*; því at *B.* ³⁾ [þat *b.* ⁴⁾ *saal. b.*; svarar *B.* ⁵⁾ erfð *b.*

⁶⁾ *saal. b.*; tilheyriligt *B.* ⁷⁾ þetta *b.* ⁸⁾ allri *b.* ⁹⁾ liðsdrætti *b.*

¹⁰⁾ *saal. b.*; úvíganda *B.* ¹¹⁾ væntir *b.*

ek, at svá muni¹ verða. Ok þó at vér hafim² stórliga fátt lið hjá honum, skulum vér alls ekki óttast, heldr treysta því framar á guð ok gefa oss upp undir hans miskunn ok árnaðarorð hins heilaga Petri, einkanliga skulum vér nú undir krjúpa meðr alvöru fullting hins mikla vinar míns Jacobi postola, herra ok höfðingja lands þessa, at hann veiti auðsýniliga forstöðu sínum verkmönnum, svá at öllum verði ljóst, at þeir eiga sér öruggan formælara, sem í hans þjónostu vilja drengiliga standa. Ok sakir þess at skjótliga munum vér bardaga eiga, í hverjum engi má öruggt vera hvárt guð dróttinn veitir lengri lífdaga, þá er þat bæn vár ok vili,³ at þér, postuligr herra, syngit messu á morgin sem fyrst er tími⁴ í vöru landtjaldi, ok [fórnfæra öllum heimi⁵ til hjálpar dróttinligan líkama ok einkanliga oss, er í þenna punkt stöndum; skulu þá allir várir menn taka af yðvarri hendi heilaga þjónostu, ok styrktir aflausn synda meðr blezan af yðr veittri skulu búast til bardaga; því búist nú hverr ok einn svá við, at hann verði maktigr guðligum⁶ stórmerkjum. Herra páfiinn þakkar keisaranum sín orð ok allir aðrir ok⁷ játta gjarna hans vilja at gera. En þegar er dagrinn kemr, býr páfiinn sik til messu ok aðrir lærðir menn, syngst guðligt embætti vel ok sœmiliga fram um guðspjall, en þá ganga allir nýdubbaðir riddarar til altaris gefandi mikit fé, gull ok silfr,⁸ at einn mátti langan tíma vel af fara, ef geymsla fylgdi. Ok sem þar er komit þjónostu, er lýðrinn skal taka corpus domini, ganga fyrst allir kennimenn til heilags altaris, þar næst keisariinn, ok síðan hverr eptir annan. En áðr herra páfiinn gengr frá altariinu, talar hann fagrliga fyrir fólkinu af margfaldri miskunn guðs við maunkynit, sýnandi⁹ ljósliga hvat þeir taka í ömbun, er trúliga þjóna sínum lausnara; þar með birtandi hvílíka eynd ok vesöld þeir eigu¹⁰ fyrir hendi, er hann fyrirlíta ok fóttröða heilaga kristni, alla fögrum orðum áeggjandi, ok einna framast nýju riddara, at allir standi nú karlmannliga undir keisarans merkjum, heitandi öllum þar fyrir aflausn allra sinna synda. Eptir þat lætr herra páfiinn frambera heilagan kross dróttins or sinni hirðslu, er greint var snemma¹¹ í þessu máli, at hann flutti með sér af Róma til Hispaniam. Ok sem hanu opinberast, falla allir til jarðar með miklu mjúklæti, heiðrandi þat blezaða tákn sem mætara er hverjum dýrasta gimsteini. Herra páfiinn talar þá með tálum sínum:¹² Synir mínir, segir hann, líut meðr yðrum augum þenna háleita heilaga¹³ dóm, er fagrliga dýrkadist af hreinum [dreyra várs lausnara,¹⁴ á þessum þoldi hann

¹) man b. ²) höfum b. ³) ráð b. ⁴) tóm b. ⁵) [fórnfærit öllum þeim b.

⁶) guðs b. ⁷) tilf. b. ⁸) svá tilf. b. ⁹) ok sýndi b. ¹⁰) eiga b.

¹¹) snemma b. ¹²) mgl. b. ¹³) heilagan b. ¹⁴) [líkama várs herra Jesu Kristi. b.

sáran dauða fyrir várum syndum, undir þessu merki skolu þér nú framganga væntandi, at svá sem úsýniligir vórir úvinir leggja fyrir hans krapti á flótta, svá munu¹ ok sýniligir guðs úvinir ok heilagrar kristni hneykíast ok at engu verða allr þeirra mátt, ef guð virðist þeim sýna hans mikla heilagleik. Eptir þessor orð hefr hann upp sína hægri hönd ok gefr öllum sína blezan. Ferr hvern síðan heim til sinnar búðar, ganga til borðs, eta ok drekka sem líkar. En synir herra Girarðs ríða til turnsins ok segja hertoganum, hversu stórmannliga keisaranum hefir farit til þeirra, ok svá hvat fram hefir farit [síðan með² Frankismönnum. En herra Girarð verðr glaðr við þá sœmd, er keisarinn hefir [veitt þeim.³ Sem keisarinn hefir þvílíka stund setit yfir borðum, sem honum þótti fallit, býðr hann lúðra við kveða, ok þat með at hvern búi sik ok sinn hest til orrostu, ok sem þat er gert, skipar hann fim fylkingar af sínu liði. Í hinni fyrstu fylkingu skipar hann foringja Rollant frænda sinn með tólf jafningjum, leggjandi honum til fylgdar þrjár þúsundir ungra manna. Fyrir aðra fylking setr hann Salomon konung ok Huga jarl, váru þar Bretar, ok höfðu þat sigrmerki, 'er forðum bar hinn heilagi Milun er hvílir í Bretlandi; var þeirra sveit fim þúsundir. Þriðju fylking skal stjórna hinn hrausti höfðingi Gaskunie Droim konungr ok Nemes hertogi, ok höfðu sjau þúsundir. Fjórðu fylking stýrði góðr höfðingi Gundilber⁴ Frísa konungr, Segrís ok Enser váru í þeirra fylgd, Saxar ok Normandiar.⁵ Sjálfr Karlamagnús ætlar sér ena fimtu til forráðs, var þar Fagon⁶ merkismaðr, Vitaklin ok margir aðrir góðir drengir; en svá segir,⁷ at eigi hefði⁸ hann þá fleira⁹ í sinni höfuðfylking en sextán þúsundir eðr litlu meir. Síðan tekr keisarinn einn langan reyrvönd sér í hönd, stígr á vápnhest gildan, ok greinir hverja fylking frá annarri svá langt sem honum sýnist. Ok áðr hann víkr aptr sínum hesti, kallar hann Oddgeir danska ok segir svá: Meðr því, góði vin, at ek veit kapp ok harðfengi Rollants frænda míns, at optliga sér hann eigi fyrir, hversu honum gengr út sakir sinnar hreysti ok góðvilja viðr oss, þá biðr ek, at þú sér honum sem¹⁰ næst í þessum bardaga ok hjálpir honum við, hvat¹¹ sem þú mátt, [því at¹² engum manni ann ek meira, ok því verðr mér þat mikill harmr, ef honum verðr¹³ nökkut, því at þótt Rollant sé enn ungr, þá finnst honum engi meiri kappi. Oddgeir svarar: Gjarna, minn herra, skal ek gera yðvarn vilja í því at standa hjá honum, þótt ek sé fyrir enga grein til þess kominn at veita honum nökkura umsjó, því at í öllum hlutum er hann rökvari, þó ek hafi

¹) muni b. ²) [saal. b.; miðil B. ³) [þeim veitta b. ⁴) Gundeboi b.

⁵) Nordmandiar b. ⁶) saal. b.; Magan B. ⁷) segist b. ⁸) hafði b.

⁹) lið tilf. b. ¹⁰) mgl. b. ¹¹) hvar b. ¹²) [mgl. b. ¹³) grandar b.

vetratal meira, en guð kristinna manna geri við oss alla samt eptir sinni mildi.¹ Skal hér nú fyrst hvílast, en víkja þar til sem fyrr var frá horfit.

64. Agulandus konungr sem hann hefir látit reisa sínar herbúðir ok skipat liði sínu í fylkingar, kallar hann til sín sjau konunga, er vitrastir váru allra hans ráðgjafa, ok talar til þeirra þvísílkum orðum: Mjök undarligt þikki mér, at Jamund son minn kemr eigi til fundar við mik, því at öll líkindi þœtti mér, at hann mundi frétt hafa vára higatkvámu, ef nökkur² dveldist hann í nálægum stöðum, ok yðr at segja, hefir ek á mikinn³ grun, at eigi muni [honum sjálfrátt⁴ um sínar ferðir. Þá talar Madequin öflug: Herra, segir hann, mikil undr hefi ek at segja, engi nótt kemr sú yfir, síðan vér sigldum til lands þessa, at eigi dreymi mik býsn ok údæmi, kristna menn þikkjumst ek sjá svá undarlíga klædda, at frá höfði til hæls sýnast mér þeir huldir harðasta stáli, svá at þar fyrir meinar þeim hvárki starf né vökur, [en svá kynliga leika við oss,⁵ at hvítt ok rautt, þat er [heili ok blóð,⁶ þikki mér þeir samblanda í höfði várra manna. Nú fæ ek eigi skilit, hvat slíkt hefir þýða. Konunginum þótti undarligr hans framburðr, ok vildi þar ekki til tala. Því næst segir Maladien konungr: Margir undra þat, Agulande, um svá vitran mann sem þú ert, hví svá lengi skal dvelja⁷ at eiga bardaga við kristna menn, en ríða eigi sem skjótast á heindr þeim, svá fáliða⁸ sem þeir eru. Er þat ok sannleikr, at Karlamagnús þessi hefir fengit mikla dirfð af sínum metnaði, er hann treystir⁹ sínum litla liðsafla at bíða yðvar, en þat mun til koma, at hann kann eigi hugsa, at þér hafit þvísílkann styrk honum í móti. En þó er váru máli nú þann veg komit, at nógu marga góða drengi þikkjumst vér hafa látit, þó at eigi færi héðan af fleiri, ef því mætti við koma; því væri prófanda enn um sinn, at þessi Karlamagnús vildi ríða á vit sín ok kennast við sjálfan sik, ok senda til hans skilríka menn, þá er greiniliga útskýri yðvart vald, ríki ok fjölmenni, þar með [beri þeir¹⁰ einarðliga fram yðvarn boðskap. Vill hann yðr undirgefast ok hlýðnast, þá er vel, neiti hann þeim kostum, sem þér bjóðit, sé hann drepinn ok allir Frankismenn, taki þeir þá sitt dramb ok ofmethað. Þá svarar Ulien: Herra konungr, dvelit sem skemst at fullgera þetta ráð Maladiens konungs, því at þat er vel ok vitrliga tillagt,¹¹ látit til annan at fylgja mér, ok munum vit¹² þetta eyrendi svá í alla staði vel fylla, sem þér fyrir segit. Agulandus [svarar þeirra orðum ok¹³ sendir eptir Galinger gamla ok segir honum þessa

¹) miskunn b. ²) nökkut b. ³) nökkurn b. ⁴) *saal. b.*; hann sjálfrátt(!) B.

⁵) [*mgl. b.* ⁶) [*saal. b.*; heila þar með B. ⁷) fresta b. ⁸) fáliðir b.

⁹) með tilf. b. ¹⁰) [*tilf. b.* ¹¹) samit b. ¹²) vér b. ¹³) [*mgl. b.*

ætlan, beiðandi at hann fari þessa sendiferð með Ulien. Hann játtar því gjarna, býr sik vel ok kurteisliga, bindr sér á fœtr gullbúna spora, leggur yfir sik eina dýrastu skikkju ok setr sér á höfuð kórónu gimsteinum setta, stígr síðan á enn¹ sterkasta múl, svá at margir héldu í hans ístig. Ok er sá hinn gamli karl er á bak kominn, fá þeir honum í hendr einn olifakvist til marks,² at hann var sendimaðr með góðum friði. Var maðrinn skrautligr,³ því at skegg hans hvítt fléttaðist langt niðr á bringu, en hárit lokkaðist ofan á herðar undan kórónunni. Ulien snarar⁴ upp á einn fljótan hest, þann er betri var at reyna en [tvá aðra,⁵ hann hafði steipt yfir sín⁶ klæði silkipanzara meðr gullsaumaðum laufum, hann bar gullsmeittan buklara ok hafði hit hvassasta spjót með miklu merki ok fríðu. Riðu þeir brott síðan frá Agulando, annarr skipaðr til þess at bera fram konungsins orð með hógværð ok mikilli snild, en annarr skyldi hóta með snörpum orðum, ef þess þyrfti við. Sé, svá riða þessir sendimenn Agulandi til þess at þeir nálægjast fyrstu fylking keisarans. Lætr Ulien blaka merkit fyrir vindinum, stíga báðir vel í stigreip, gera sik sem gildasta, at því meira [skoli um finnst⁷ þeim er þá líta. Þeir riða drjúgliga fram um hinar þrjár fyrstu fylkingar, kveðja engan, enda gaf engi gaum at hvar þeir fóru. Sem þeir koma at meginliðinu ríðr einn mikill maðr ok merkiligr á grám hesti fram fyrir þeim, á hvern Galingr kallar hárri röddu svá segjandi: Þú maðr er þar ríðr, seg mér greiniliga hvar Karlamagnús er, konungr Frankismanna, ek kann engi skil á honum, en vit erum sendir til hans af hinum öfluga konungi Agulando. En þessi sami riddari var hinn kurteisi herra Karlamagnús, ok hafði þá nýgreint sundr sínar fylkingar, sem áðr sagðist. Ok hann heyrandi röddina mannsins,⁸ snýr hann⁹ aptr móti hestinum ok segir: Góðir vinir, segir hann, hér er ek rétt hjá yðr,¹⁰ ok eigi þurfi þér mín lengr¹¹ leita. Þá svarar Galingr: Enga kveðju hefir ek þér at bera,¹² því at enga ást né góðan vilja hefir [konungr várr¹³ á þér né nökkurr hans manna, en heyr þann boðskap, sem ek mau fram hera af hans hendi. Gjarna góði vin, segir hann, ger þitt eyrendi svá frjálsliga sem þér líkar, engi minna manna skal ykk misbjóða. Sakir þess, kvað Galingr, at þú kennist við, hversu þolinmóðr Agulandus er, þá bauð hann, at þú sendir honum fjóra höfuðguði sína heila ok úskadda, ok þar með skatt, þat er þúsund hesta klyfjaðra¹⁴ af brendu gulli ok silfri ok öðrum dýrum gersenum, hér á ofan svá margar

¹) einn b. ²) merkis b. ³) skörungligr b. ⁴) snaraðist b. ⁵) [tveir aðrir b.

⁶) saal. b; sik B. ⁷) [finnst um b. ⁸) mannanna b. ⁹) mgl. b.

¹⁰) ykk b. ¹¹) lengra b. ¹²) af Agulando konungi tilf. b. ¹³) [hann b.

¹⁴) klyfjaða b.

fríðastu meyjjar úspiltar; þetta svá mikit skaltu honum leggja þér til lífs ok þínum mönnum. En ef þú vill halda þinni sæmd ok ríki, þá bauð haun, at þú takir¹ kórónu þér af höfði, legðir niðr konungs skráða, en klæddist hárlæðum ok gúngir berfœtr,² berandi sjálfr þína kórónu þér í hendi, ok framkomandi fallir á kné ok gefir honum í vald höfuð þitt með lítilæti. Ok ef þú gerir svá, skulum vér hans ráðgjafar með þér fram falla ok biðja þér miskunnar, þikkist ek þat vita, at gjarna³ gefr hann þér aptr þína sæmd ok kórónu, ef þú vill gerast hans maðr. Karlamagnús heyrandi orð Galinger brosir nökkut lítt í kampi ok talar meðr hógværum orðum: Vel ok skörulega berr þú fram eyrendi þíns höfðingja, en þat veit guð, at mjök þunga þjónostu kýss sá heiðni konungr mér til handa, en⁴ illa ömbunaði ek þá dróttai mínum marga sæmd ok mikla, sem hann hefir mér veitt,⁵ ef ek gæfa sjálfkrafi sakir⁶ lítilmensku hans kristni undir vald ok yfirboð heiðinna þjóða, alls til lengdar⁷ hefði Karlamagnús þá lifat, ef hann svá dýrt keypti eius heiðins konungs vináttu, at neita guði sínum⁸ údaðligum konungi, en þjóna ok lotning veita bölvaðum skurgoðum⁹ dumbum ok dauðum;¹⁰ nei, segir hann, bannar guð, at svá gerist, heldr er ykkir þat satt at segja, at eigi meðan líft liggir mér í brjósti, skal ek leggja mína sæmd með kórónu í kné Agulandi, en gull ok silfr man eigi finnast svá mikit í váru valdi, sem hann krefr, ok guð láti oss aldri girnast meðr eigingirni¹¹ utan til styrktar heilagri kristni ok sæmdar [góðra riddara.¹² Meyjar fríðar þær sem Agulandus vildi sér senda láta, eru nú fjarlægir luktur í öruggum borgum ok kastalum svá trúliga, at engi maðr má þeim grand vinna, enda er þat mjök úfallit, at kristnar brúðir ælist til samlags ok saurlífnaðar heiðinna manna. Þau fjögur skurgoð er þér kallit [(at) verit hafi guðir yðrir,¹³ eru nú eigi til reiðu honum at senda, því at fyrir nökkurum dögum váru þau pútum í vald gefin, ok brutu þær þá sundr í smátt. Sem Ulien heyrir hvat konungrinn talar, reiðist hann úkafliga, lætr síga brýnn, hefir sik úkyrran, reisir upp merkit en hristir spjótit, styðst á söðulbogann, ok segir svá: Hvaðan kom svá mikil dirfð þínu hjarta, at þú tekr þann veg rembiliga eyrendi þvílíks konungs? Fyrir þá eina sök bauð hann þét þetta, at honum þótti, sem er, lítilræði í at láta¹⁴ drepa þik ok þitt lið. En fyrir því at þú kant eigi þekkjast hans góðvilja, þá vir þat ifalaust,¹⁵ at Agulandus er kominn með úflýjanda her ok ætlar at drepa alla þá er þér fylgja, en taka sjálfan þik höndum ok binda

¹) legðir b. ²) berfœtr b. ³) þegar b. ⁴) enna (!) b. ⁵) veitta b. ⁶) með b. ⁷) lengi b. ⁸) mínum b. ⁹) skurgoðum b. ¹⁰) dauðum b. ¹¹) saal. b.; eiginligri B. ¹²) [góðum riddurum b. ¹³) [verit hafa guði yðra b. ¹⁴) mgl. b. ¹⁵) efalaust b.

sterkum rekendum, flytja með sér í yðra höfuðborg Rómam ok kóróna þar Jamund son sinn ok gefa honum til stjórnar alla Ítaliam, en þik ok alla kristna menn reka í þrældóm, utan [þit vilit¹ þeim glaðliga hlýða. Keisarin svarar þá brosandí: Mjök úvitrlig hugsan at ætla einn ráða öllum heimi, ok ef guð lofar, mun Agulandus því síðr kóróna Jamund í Róma, at honum skal þess eigi auðit at koma þar sínum fótum. Galinger talar² þá: Herra konungr, segit mér, í hverju hafi þér svá mikít traust, er nökkut yðvart lið meira, en þat sem nú hefir ek sét? mér virðist þat stórliga fátt hjá styrk Agulandi, því at í hans fremstu fylking er Madeqvin stýrir [eru tuttugu þúsunda³ bæði stórir menn ok sterkir, en í hverri annarri fleira; því fæ ek eigi annat skilit, en svá [breiðist niðr yðvart fólk sem lauf af viði,⁴ ok þat munda ek hyggja, at feigð tali nú fyrir yðrum munni. Keisarin svarar: Verða má at svá sé, en eigi máttu sjá várn mesta styrk, því hann er hvárki í dauðligra manna höndum né skurgoðum, senniliga heldr í einum guði ok hans heilagum.⁵ Ulien svarar: Ger boðskap Agulandi, ok lát til reiðu skattinn. Karlamagnús segir: Blöit þolinmóðliga litla stund, meðan ek ráðumst um við menn mína. Skjótliga víkr keisarin aptr til herbúða ok gerir orð hertoga Girarð, at hann komi á hans fund. Þegar sem hertoganum [kemr keisarans orðsending,⁶ riðr hann án dvöl með sínum frændum, ok áðr hann kemr fyrir Karlamagnús, stígr hann af hesti gangandi þar til sem keisariinn sitr, ok fellr á kné minnandi við hans hægri hönd, svá segjandi: Guð ömbuni yðr, góði⁷ herra, þá⁸ scemd er þér veittuð sonum mínum. Keisarin svarar: Alt var þat með miuna móti en þú vart makligr. Eptir þat segir hann honum, at þar eru sendimenn Agulandi, þar með greinandi alt þeirra eyrendi. [Sem hertoginn hefir þat heyrtr, segir hann:⁹ Góði herra, margt er enn gott til ráða, sendit Agulando höfuð Jamundar sonar síns, er honum þó helzti gott ok miklu skapligr at leggja honum í kné¹⁰ en höfuð yðvart með kórónu, vænir¹¹ ek, at við þá fórn bregði¹² honum mátuliga vel, er ok því betr er¹³ honum líkar verr. En óttumst alls ekki at berjast, styrki hverr annan, en guð alla oss; vei verði þeim er eigi rekr djarfliga þeirra¹⁴ tuttugu þúsundir á flótta meðr þeim tíu er mér fylgja. Svá gerir keisariinn, sem hertoginn leggrr ráð til, sendir tvá riddara Baldvina ok Riker til þess olifatrés, er búkr Jamundar lá undir, ok þeir þar komandi

¹⁾ [þú vilir b. ²⁾ svarar b. ³⁾ [saal. b; hann tuttugu þúsundum B.

⁴⁾ [dreifist yðvart fólk sem lauf fyrir vindi b. ⁵⁾ mönnum tilf. b.

⁶⁾ [koma keisarans orðsendingar b. ⁷⁾ völdugi b. ⁸⁾ miklu tilf. b.

⁹⁾ [Hertoginn svarar b. ¹⁰⁾ þat tilf. b. ¹¹⁾ veit b. ¹²⁾ bregðr b.

¹³⁾ sem b. ¹⁴⁾ tilf. b.

hjuggu brott höfuðit af búkinum ok armlegginn hœgra með fingrgulli, höfðu þetta tvent með sér, en létu¹ bolinn² eptir liggja, ríða síðan aptr ok kasta niðr á jörðina fyrir fœtr keisarans. Eptir þat kallar herra Karlamagnús á þá Galinger ok Ulien hárri röddu svá segjandi: Komit hingat, sendimenn, [því at nú er skattrinn reiðu búinn.³ Í fyrstu sem þeir heyrðu skattinn nefndan, urðu þeir geysi glaðir, en svá sem þeir sjá hvíllt⁴ er, brægðr þeim alt öðruví⁵ við en þeir hugðu til. Karlamagnús talar þá til þeirra meðr blíðu andliti: Nú þó at þeir hlutir sé eigi til reiðu at senda Agulando konungi yðrum, sem hann beiddi, þá skal eigi alt eins engis virða orð þvíllks höfðingja, allra helzt⁶ er hann sendi þvíllka menn til vár. Því takit her⁷ fjóra gripi ok fœrit konungi yðrum, þat er höfuð Jamundar með hjálmi, ok armleggr hans með fingrgulli; segit þar með Agulando, at þetta skal hann fyrr eiga umfaðma en gulliga kórónu Karlamagnús keisara, ok ef guð lofar, ætlum vér þvíllkan at gera hans sem Jamundar. Galinger sem hann lítr höfuð Jamundar þann veg tilbúit, andvarpar hann hátt ok segir: Hó⁸ herra Jamund, þunga dagleið áttir þú fyrir hendi, þá er þinn varð⁹ þvíllkr gerr; en hvat gerðir þú, hinn bannsetti Makon, er þinn bezti vin skyldi svá háðuliga vera leikinn? Konungrinn svarar: Þat var at líkendum, þó at sá veitti enga hjálp öðrum, sem sjálfum sér mátti eigi forða við hrakförum.¹⁰ En tak þú, Galinger, til meðferðar,¹¹ hvárt sem þér líkar [höfuð Jamundar eðr armlegginn¹² ok fœr Agulando. Nú þó honum væri hvárki mjök viljat, fœrist honum höndin, en Ulien höfuðit, ok sem þat er borit at honum, ýglist hann á¹³ höfuðit, blæss hátt ok segir: Þat veit Maumet, at mikilla hefnda er sá verðr af Agulando, er þvíllkt¹⁴ hefir unnit at drepa hans einga son; því tak hér glófa minn, talar til konungs, í einvígis veð, ok lát fram í móti hinn vildasta af þínum,¹⁵ ok ef ek sigra hann, takit allir trú vára, en ef hann sigrar mik, þá vil ek snúast til yðvars síðar. En vit þat, ef þit finnist þú ok Agulandus, at þetta lið er alt til dauða dæmt, hvar fyrir örlög yður eru þrotin ok með öllu únýt. Karlamagnús svarar: Vel segir þú, stillt lunderni þitt, þá er betr, því at þú hefir nasar¹⁶ svá bráðar, at eigi geymir þú hvat þér byrjar tala; guð ræðr örlögum várum, en eigi orð þín, er þat ok líkara, at hann sýni, hvárr réttara hefir í þessu máli, hann er sækir þetta land eða ek er þat ver. Nú fœr Agulando höfuðit með þeim orðum, at eigi um

¹⁾ saal. b; lætr B. ²⁾ búkinn b. ³⁾ [Nú er til reiðu skattrinn b. ⁴⁾ hvíllkr b. ⁵⁾ öðruvegs b. ⁶⁾ fyrir þat tilf. b. ⁷⁾ saal. b; þér B. ⁸⁾ óhó b. ⁹⁾ var b. ¹⁰⁾ hrakför b. ¹¹⁾ ferðar með þér b. ¹²⁾ [höfuðit ok hjálminn Jamundar eðr armlegginn með fingrgulli b. ¹³⁾ saal. b; ok B. ¹⁴⁾ slíkt b. ¹⁵⁾ mönnum tilf. b. ¹⁶⁾ nasir b.

aldr berr hann kórónu í heilagri Róma. Við þessor orð skiljast þeir, líkar þeim Ulien stórilla.

65. Sendimenn Agulandi ríða nú brott eigi svá kátir sem fyrr, ok meðr minna ríkdómi en þeir hugðu til; eigi gengr Karlamagnús berfœtr¹ fyrir hestum þeirra,² eigi fylgja þeim til gleði fagrar meýjar, heldr er sá einn þeirra afli at líta blóðugt höfuð ok fyrir allar greinir lítt fágat, hvar fyrir þeir ríða seint með döprum hug, til þess at³ þeir koma nálægt fremstu fylking Agulandi, ok mœta fyrst Madeqvin, hann heilsar þá ok segir: Verit góðir af tíðendum, segit með auðveldi, hversu mátti hinn digri Karlamagnús, hefir hann sent oss guði vára? Sem Ulien heyrir hvat Madeqvin talar,⁴ reiðist hann ok vill engu svara. Hvaðan af Galingr segir: Hví⁵ lætr þú sem galinn maðr? hvárki þína guði né [annat gott⁶ mun Karlamagnús láta kúga af sér, dauðr er Jamund,⁷ brotnir sundr guðirnir. Madeqvin svarar: Farit með engan hégóma, engi maðr mundi dirfast at gera þvílka smán⁸ ok skapraun konungi várum. Galingr segir: Líttu hér þá höfuð Jamundar, ef þú trúir mér eigi. En forsjóliga⁹ gerði Karlamagnús þat, því at hvárki Agulandus né nökkurr yðvarr vissi,¹⁰ at Jamund var¹¹ dauðr, utan hann hefði látit fylgja skýrar jartegnir, kenn nú þá þat fingrgull, er Jamund berr sér á armlegg. En er Madequin má eigi lengr dyljast við, svarar hann með andvarpan: Alt vill oss til harms snúast, ok létti hárit¹² sér af höfði, ok allir hans kumpánar, er þat fréttu, kveinaðu hátt með illum lætum sakir hræðslu ok ótta, er yfir þá kom. Síðan ríða sendimenn fram til annarrar fylkingar, er stýrði Achars or Amslor, ok þegar hann kendi silkimerki Uliens, snýr hann móti honum¹³ ok mælti: Velkomnir lögunautar várir, hafa kristnir menn undir gengit meðr snum höfðingjum vár lög. Galingr svarar: Mikil heimska væri þeim þat, því at alt vart traust verðr oss at engu, en þeir megu alt þat vinna sem þeim líkar. Acharz svarar: Hví beri þit ykk svá lítt, eigi munu þau údæmi¹⁴ at hendi komin, at Jamund sé dauðr. Galingr segir: At vísu er hann¹⁵ dauðr, sem sjálfr máttu þínum augum sjá; lít herna hönd hans með fingrgulli. En Ulien hefr höfuðit ok hjálminn, klofist hvártveggja sundr, er Karlamagnús sendi Agulando. Acharz ok allir hans menn urðu svá daprir af þessu efni, at nær vissi engi hvat at skyldi hafast. Fram ríða sendimenn héðan at þriðju fylking, er Kalades stjórnar, hann vkr fyrir þá svá segjandi: Makon signi ykk; þat var enn ván Ulien, segir hann, at þér mundi sœmdin vilja, enda man Agulando þat

¹) berfœtr b. ²) tilf. b. ³) er b. ⁴) segir b. ⁵) Hér b. ⁶) [nökkut annat b.

⁷) ok tilf. b. ⁸) skömm b. ⁹) forsjállica b. ¹⁰) mundi trúa b. ¹¹) væri b.

¹²) saal. b; hartt B. ¹³) þeim b. ¹⁴) tíðendi b. ¹⁵) Jamund b.

bezt líka. Gékk harði konungr glaðliga undir at gjalda skattinn, eða¹ hví fari þit svá fáliða? Váru hestarnir eigi til reiðu? Ulien tekr reiðast við þat spott, er hann þikkist mæta, ok svarar með mikilli reiði: Vei verði yðr, svá mart sem þér rabbit, er þat ok líkara, at þú Kalades ok þínir fylgdarmenn verði skjótliga vísir, hvern eða hvílíkan skatt kristnir menn ætla yðr, ok ef þú nýtr eigi annarra við, mun þér þá² at fullu vinnast; en vit þat, at guð vár hafa svikit oss ok látit drepa Jamund, en seljast sjálfa sik í hendr pútum; hafa þær svívirðliga farit með þá ok brotit sundr í smátt. Kalades gékk nálíga af vitinu, sem hann heyrði hvat Ulien sagði, ok talar: Bölvaðr sér þú, Makon, [svá lítt geymandi³ þíns höfðingja! Hverr mun héðan af þagat þurfa til trausts at leita, sem þú ert? Vei verði þér fyrir þinn údrengskap, þeir munu ilt at ömbun taka, er þér þjóna. Síðan ríða þeir fram til fjórðu fylkingar. Ok þegar Eliades ok Pantalas kenna þeirra ferð, snúa þeir móti þeim ok kveðja þá svá segjandi: Velkomnir sendimenn konungs várs, hvar eru þær fríðu meyjar, er Agulandus beiddi? gott eiga ungir menn sér við þeirra faðmlög at uná. Galinger svarar: Eigi eru Frankismenn svá auðveldir við at eiga, sem þér ætlit, ok annars hygg ek at þein þikki þér makligir en at leika⁴ at gersemum þeirra. En nú er þat framkomit, Pantalas, sem margir töluðu, þá er Agulandus skipaði Jamund son sinn formann svá góðra riddara, at þat mundi öllum oss horfa til mikillar úgæfu at fara eptir hans ákefð til þessa lands, því at kristin þjóð hefir svá mikit traust í sínum guði, at þeir þikkjast öllu á leið koma, þegar hann hlutast til með þeim, lítit skilda ek af, en mart heyrða ek þá segja af honum; drepit hafa þeir Jamund ok alt [lið hans,⁵ tortínt hafa þeir guðunum sjálfum, ok vilja enga sæmd Agulando fyrir unna, þvílíka vanvirðu ok skömm sem þeir hafa gert honum ok öllum hans vinum. Þvílíkt höfum vit at segja, ok þú annat miklu fleira. Pantalas þagnar ok kann engu svara. Þessu næst koma þeir at höfuðmerki Agulandi, fara margir miklir höfðingjar ok spyrja þá æ sem tíðast at tíðendum, en þeir láta mjök drjúgliga ok vilja engum nökkut segja fyrr en þeir koma fyrir⁶ Agulandum. En er Agulandus sér þeirra ferð, verðr hann geysi glaðr, heilsaði⁷ þeim fyrri, ok spyr hvar Karlamagnús var⁸ eða hvárt hann ætli⁹ koma á hans fund, biðr þá segja hátt ok greinilíga sitt¹⁰ eyrendi. Galinger svarar konunginum: Meðr því at þér beiðit þess, skal ok svá gera. At vísu ætlar Karlamagnús at koma¹¹ á yðvarn fund, ok¹² eigi meðr svá mikilli undirvorpingu at

¹) ok b. ²) sá b. ³) [er svá lítt geymdir b. ⁴) yðr tilf. b. ⁵) [þat lið er honum fylgdi b. ⁶) til b. ⁷) heilsandi b. ⁸) fari b. ⁹) nökkut tilf. b. ¹⁰) sín b. ¹¹) sækja b. ¹²) en b.

gefa upp í yðvart vald sína kórónu með konungligri sœmd, heldr at eiga við yðr bardaga. Er þat ok satt at segja, at engis kyns ótta [sám vit¹ anerta hans hjarta, ok eigi it minsta bregða sínum lit, þá er vit bárum honum yðvart eyrendi, heldr var hann heill ok kátr ok hafði skipat sínum fylkingum. Þá svarar Agulandus nókkut stutt: Sendi hann oss skattinn? Já, herra, segir Ulien, þvílskan sem nú megi þér sjá: Kastar fram hjálminum með² höfðinu fyrir fœtr honum, ok talar: Þenna sendi Karlamagnús þér skattinn, en engan annan, er þat höfuð Jamundar; ok til þess at þér þurfit eigi lengr³ dyljast við at son yðarr er dauðr, lét hann fylgja skýrar jartegnir, hverjar Galinger [kann yðr at⁴ sýna. Galinger leggir þá fram armlegginn á góllit fyrir kné konungi. Sem Agulandus sér höfuð Jamundar, visnaði hans hjarta, svá at alt megn⁵ dró brott or hans limum, fallandi fram or sínu sæti yfir höfuðit mjök í úvit, ok liggir þar til þess, at hjástandandi menn taka hann sér í faðm. Ok sem af honum líðr it mesta úmeginit,⁶ talar hann með þungu andvarpi: Hó hó, son minn, til mikillar úgiptu [var þú⁷ fœddr, því at fyrir þitt forsjóleysi stingr⁸ æsiligr harmr hjarta þíns fœður; en þó er þat makligt, því at ek veitti þér ofmikit efni til mótgangs við mik, þá er ek setti kórónu þér á höfuð, aldri síðan fylgdir þú mínum ráðum, heldr héltu⁹ þeirra félagskap, er hvárki vildu mína sœmd né þína, svá at Estor er mik vildi svíkja, gerðir þú þinn merkis-mann, ok þökk hafi þær hendr er hann drápu. Eptir þetta talar hann til Galinger: Hvar eru guðir várir fjórir? Hann svarar: Enga ván eigi þér¹⁰ þeirra, herra, því at kristnir menn hafa háðuliga við þá skilit, svá at skækjur tóku þá í sitt vald, drógu þá ok bundu brjótandi sundr at síðastu, ok undra ek, hví þeir létu [þann veg¹¹ með sik fara, eigi sýnandi né eitt mark¹² síns máttar, en þat mun reyndar, at þeir megu sér miklu minna en vér látum, hefði þeir mátt við gera, þá þyldi þeir aldri [þvílska smán¹³ hefndalaust. Sem Agulandus heyrir þat, þíkkir honum lítit um batna, ok segir svá bæði¹⁴ með hrygð ok mikilli æði: Hví má þann veg til bera? Áðr vér byrjaðum herferð til þessa lands, báðu vér guðina fulltings, er margan tíma höfðu oss vel dugat, ok vér hyldumst þá svá mjök¹⁵ at, at vér sendum þá fram¹⁶ í Arabialand ok létum öll búa með skæraasta gulli ok dýrastum gersemum, ætlandi at því öllu framar stæði þeir frammi með oss; en nú er sú ván horfin, at þvílíku sem sjá má. Hvat kantu at segja, Galinger, af Karlamagnúsi? Galinger svarar: Karlamagnús virðist mér hinn merkiligasti maðr ok hafa

¹⁾ [sá ek b. ²⁾ ok b. ³⁾ mgl. b. ⁴⁾ [má yðr b. ⁵⁾ megnit b. ⁶⁾ úmegni b. ⁷⁾ [vartu b. ⁸⁾ stangar b. ⁹⁾ hélt þú b. ¹⁰⁾ til tilf. b. ¹¹⁾ [svá b. ¹²⁾ merki b. ¹³⁾ [mgl. b. ¹⁴⁾ báði b. ¹⁵⁾ mgl. b. ¹⁶⁾ mgl. b.

svá¹ snörp augu ok mikla giptu. Mart heyrða ek þá segja af guði sínum, kváðu hann hafa niðr stigit af himnum í kvið heilagrar nökk-urrar meyjar, þeirrar er þeir nefndu Mariam, segjandi at hon bæri hann í sínum kviði marga mánuðu,² ok fœddi síðan sem eitt lítit barn í heiminn, ok þat létu þeir þar fylgja, sem mér þótti móti öllum líkendum, at hon væri jafnhrein mæð síðan hon hafði getit hann ok fœtt sem áðr. Þenna piltinn unga sögðu þeir vera sem annan mann ok taka skírn af einum manni, er bygði³ eyðimörk, ok nefndu hann Johannem. En eptir þat er Jesus var skírðr, sögðu þeir hann predika sanna trú, en þat þoldu Gyðingar illa, ok hefði farit til at pína hann ok negla⁴ á kross, ok dœi⁵ sem annarr maðr, ok eptir þat risi hann⁶ af dauðanum til lífs ok stigi upp aptr til himnanna ok settist í sitt háseti, byggjandi þar æ síðan. Ok þat sögðu þeir, at sá einn mætti hjálpast, er á hann trýði. Ok þá spurða ek, hvat þeir hefði, er eigi trýði honum, en þeir sögðu þá brenna í eilífum eldi. Í þessum guði sínum sögðust þeir hafa svá mikit traust, at þeir ætlaðu glaðir ganga til bardaga móti yðr, ok þótti sigrinn víss fyrir hendi; en sú þeirra ætlan var mér eigi skiljanlig, því at yðr, herra, satt at segja, mun eigi taka lið þeirra til þriðjungs við yðvarn fjölda. Agulandus svarar: Fyrir þeim mikla harmi er ek þoli fyrir dráp sonar míns, má ek eigi eptir hugsa hvat er þú talar. Eptir þetta er tekit blóðugt höfuðit or hjálminum ok fœrt konungi, en hann minnist við leggjandi á brjóst sér. Endrúnjast þá hans harmr ok angr, ok réttlíga mátti þat segja, at um allar fylkingar Agulandi væri hit sama orðtak at heyra, er hverr sagði öðrum: dauðr er Jamund. Þar með störfuðu allir í sorg ok gráti. En meðr guðs lofi man þetta hrygðarefni lítit hjá því, sem þeim man skjótt til⁷ bera.

66. Þessu næst er greinanda, at svá sem sendimenn Agulandi váru brott riðnir, talar Karlamagnús við hertoga Girarð: Þú minn elskuligsti vin, segir hann, skaltu⁸ hafa blítt orlof til þinna manna ok búa þá til bardaga, því at í stað ætlum vér⁹ láta blása til atlögu. Hertoginn svarar: Verði vili guðs ok yðvarr, en geymit þess einna framast, at hin fyrsta atлага yðvarra manna verði sem snörpust, því at ef heiðingjar kenna engan bilbug á yðr, munu þeir skjótt vikna. Ok ef guð gefr þat fyrir sína mildi, at fyrr orkaði á þeirra lut, þá væntir ek, at eigi fái þeir viðfall þaðan af; því at lengstum ferr svá, at þeim veitir erfðara, er fyrri hliða. Ok [ef hin¹⁰ fremsta fylking gengr fram or sinni stöðu, sæki aðrir því

¹⁾ mgl. b. ²⁾ mánaði b. ³⁾ í tilf. b. ⁴⁾ hann tilf. b. ⁵⁾ deyði b. ⁶⁾ upp tilf. b. ⁷⁾ handa tilf. b. ⁸⁾ skalt b. ⁹⁾ at tilf. b. ¹⁰⁾ [saal. b; ek man B.

drengiligar eptir, ok styði svá hverr annan, en standi meðan sem bezt, er eigi sér hvern veg ferr. En ek man þar leita til atsóknar meðr mínum miönnum, sem guð gerir ráð fyrir; vilda ek gjarna, at eigi gæfi¹ þeim setuefni² sem vér fyrst mœttim. Keisarin þakkar hertoganum sín tillög, kvazt þess vænta, at vel dugi Rollant frændi hans til með sínum jafningjum. Skiljast síðan, ríðr hertoginn sinn veg, en Karlamagnús lætr blása sínum konungligum lúðri, en er hann heyrir, gerist mikill gnýr ok úkyrrleiki í herinum, skipast hverr þeirra í þá stöðu ok undir þat merki, er hann á at standa. Sem hér er komit, ríðr herra páfinn fram meðr mikla sveit manna, váru þeir flestir herklæðum skrýddir berandi dróttinligan kross. Ok meðr því at enn var eigi ráð fyrir gert, hverr þat dýrmæta merki skyldi um bardagann bera, þá víkr herra páfinn at einum herra-manni, er honum var vel kunnigr af þeirri sveit er Mauri kallast, ok segir svá til hans: Þú góði vin, skrýð þik sœmiliga ok ber í dag kross dróttins fyrir váru liði. Herra, [segir hann,³ þér talit undarliga, hversu má ek bera þann blezaða kross úlærðr maðr? Hvat vinn ek þá með þeim vápnum, er þér féngut mér fyrra dag? Ek segi yðr, herra, at eigi skrýðumst ek fyrri öðrum skrudða, en þessi bilar mér. Skolu þér ok þat sjálfr mega sjá, at svá drengiliga skal ek guði þjóna ok yðr, at dýrkeypt munu þau verða heiðingjum. Því látit annan bera krossinn, þann sem hans heilagleik sé mækligri. Herra páfinn kallar þá til sín mikilsháttar manni ok vel lærðan Ysopem at nafni, ok segir: Son minn, vér viljum at þú berir⁴ í dag dróttinlegan kross fyrir váru liði. Heilagr faðir, segir hann, ek játti, at yðru boði á ek⁵ hlýða, en bið ek, at heldr fái þér krossinn dróttins öðrum manni til meðferðar, því at alls til fá guðs úvini ok yðra þikkjumst ek mega slá mínu sverði, ef ek ber hann; hvar fyrir ek biðr, at þér gerit mik frjálstan ok liðugan af þessu, skal ek því heita, at eigi gangi heiðingjar þar frjálsliga fram, sem þeir mæta mér. Sem þeir talast þessor orð við, ríðr at einn þrífligr maðr sitjandi á vænum hesti rauðum, stórliga vel búinn at vápnum, kurt-eiss í vexti [ok hinn hreinmannligsti á hesti, meðr þrífligum herðum ok digrum armleggjum.⁶ Þessi hneigir herra páfanum ok segir: Guð signi yðr ok styrki, heilagr faðir! heyrte hefir ek á um hríð, at yðr verðr⁷ svá sem handbyndi at⁸ hinum heilaga krossi, ok fátit eigi þann er hann vili bera; nú meðr yðrum vilja mun ek heita⁹ þessu vandræði ok bjóðast til at bera krossinn, er þeir hafa áðr neittat svá sem miklum þunga. Herra páfinn lítr við honum ok

¹) gæfist b. - ²) setugrið b. ³) [tilf. b. ⁴) saal. b; berit B. ⁵) at tilf. b.

⁶) [með þrekligum herðum ok digrum armleggjum, ok hinn hreinmannligsti á hesti lita b. ⁷) verði b. ⁸) tilf. b. ⁹) létta b.

kennir eigi í fyrstu manninn, því at herklæðin huldu hans ásjónu, ok spyr: Hverr ertu, góði riddari, eða af hverju ríki, er þann veg glaðliga býðst undir at bera [svá háleitan heilagdóm¹ ok létta váru starfi? Hann svarar með gamni: Herra, fyrir norðan Púl var ek fœddr í Frakkakonungs ríki, ek var munkr í klaustri Umages meir en tíu vetr, hvert stendr í borginni Kun, þaðan var ek brott tekinn ok gerr byskup Reimensis² kristni; en nafn mitt, herra, man yðr kunnigt, því at ek heitir Turpin. Herra páfinn segir: Son minn, at vísu ertu mér kunnigr, ok viltu bera í dag þetta blezaða merki? Gjarna, segir hann, því at svá byrjar, at vér yðrir þjónostumenn standim karlmannliga frammi í guðs bardaga, en þér biðit oss miskunnar. Eptir þat stígr erkibyskup af hesti ok gengr lítillátliga [kyssandi hœgra fót páfans,³ en tekr síðan glaðr ok feginn við dróttinligum krossi, stígr á bak ok ríðr síðan alt í fremstu fylking. Ok þegar Rollant ok Oddgeir danski ok þeirra félagar sjá Turpin erkibyskup þar kominn meðr kross dróttins, stökkva þeir allir af baki, falla til jarðar með miklu lítilæti ok tigna þann háleita heilaga⁴ dóm, en stíga síðan á hesta. Sem hér er komit, stendr vel at greina þessu næst, hvílíkt traust ok fullting er allsvaldandi guð auðsýniliga sendir heilagri kristni af sínu himnesku sæti fyrir háleita⁵ verðleika síns elskuligsta postola, því at Jacobus sér ástundan Karla-magnús ok heyrtr hefir hann keisarans bæn, ok fyrir því at hann skilr eigi nú mega algerliga yfirstígast af sinni jörðu til lokins herskap⁶ úvinarins ok hans kumpáns Agulandi meðr mannligum styrk, því biðr hann sinn háleita meistara dróttin Jesum son Marie meyjar, at hann virðist nökkura senda sér⁷ af himneskri hirðsveit, at makliga niðr brjóti⁸ ok djarfliga sundr sníði drambsama limu andskotans. Ok þat veitist⁹ þegar, því at svá sem kross dróttins várs Jesu Kristi er kominn í fremstu fylking kristinna manna, líta allir, at¹⁰ sjá máttu fyrir þröng manna eða hæðum jarðar, at þrír riddarar björtum herklæðum skryðdir ok á hvítum hestum ríða ofan undan fjalli¹¹ Asprement svá djarfliga, at eigi taka þeir fyrr sína hesta af skeiði, en þeir nema staðar¹² rétt í framanverðri fylking Rollants takandi sér stöðu hjá Oddgeiri danska. Ok¹³ sakir þess at þeir kendust af engum, þá talar Oddgeir til þess er fyrir þeim var, ok undraði hví þeir [ríðu þann veg¹⁴ ákaft, ok segir svá: Þú riddari, er sitr á þeim¹⁵ hvíta hesti, er ek sá engan stoltara, seg mér nafn þitt eða af hverri borg þú ert kynjaðr, aldri man ek þik mér fyrir augu hafa

¹ [þenna heilagan dóm b. ²) Renensis b. ³) [at pávanum kyssandi hans

hœgra fót b. ⁴) helgan b. ⁵) háleitan b. ⁶) saal. b; skap B. ⁷) mgl. b.

⁸) kvisti b. ⁹) veittist b. ¹⁰) er b. ¹¹) fjallinu b. ¹²) stað b. ¹³) En b.

¹⁴) [ríði svá b. ¹⁵) hinum b.

borit, eða hvert ætlar þú, er þú ríðr svá geystr? Nýkomni riddari svarar honum meðr hógværrí rödd: Stíllt þik vel, góði vin, segir hann, ok tala þægíliga, en þat er líkligt, at fleiri sé menn í heimi en þú berir kensl á alla; en ef þú vill nafn mitt vita, þá nefn mik Georgium, en þeir tveir, sem mér fylgja, heita Demetrius¹ ok Mercurius, skal ek þik ekki leyna því, at vér erum sendir af konungi várum at veita yðr lið, ok ekki skaltu þat undra, þótt ek skipi mér í brjósti fylkingar, því at hvervetna þar sem ek verð í bardögum staddr, gerir ek æ hina fyrstu atreið móti úvinum, en hana vil ek nú gefa þessum unga manni keisarans frænda, sem hér stendr hjá okkr, meðr þeim formála, at aldri skal honum koma æðra í hjarta né bleyðiorð af munni, hvar sem hann verðr staddr. Sem Oddgeir þíkkist gerla undirstanda, at þeir eru guðs heilagir menn, lítilætti² hann sák sem mest í þeirra augliti ok talar meðr sagnaði: Lofaðr sé sá dróttinn [er vér eigum,³ er svá miskunsamliga umhugsan veitir sínum sauðum; enn bið ek þik, hinn heilagi guðs kappi, at þú takir þá geymslu yfir Rollant systursyni keisarans, sem hann skipaði mér. Georgius svarar: Ríðum fram djarfliga allir samt, en ger þú⁴ ekki orð á fyrir öðrum af váru efni. Rollant heyrir þat sem þeir talast um, ok lofar allsvaldanda guð af öllu hjarta, ok víkr djarfliga fram í miðil þeirra, standa síðan allir samt.

67. Skjótliga sem greindir guðs riddarar eru í komnir fylking Frankismanna, sjá þeir hvar fram ferr Madeqvin mikli meðr sinni⁵ fylking. Gerist þá úkyrrleikr mikill, hark ok háreysti, því at hváirtveggju æpa stór⁶ heróp, blása í horn ok þeyta lúðra, berja bumbum en ljósta trunbum, ok svá mikill gnýr varð af öllu saman ópi [ok háreysti⁷ mannanna ok miklum hljóðm stórra horna, háfum þyt hvellra lúðra, stórum dyn⁸ digra trumbna ok allskyns lætum hesta ok múla meðr margri⁹ hvískran sagra söngbjallna, at í hverri¹⁰ hæð ok fjalli kvað dvergmála, en langt ok víða skalf jörðin ok pipraði hvern veg út í frá; ok sannliga máttu þeir eigi kallast huglausir, er í því líkum úkyrrleik stóðu meðr öllu úskelfðir. Því gaf [guð óumræðiligan¹¹ styrk í hjörtu sinna manna, at þeir glöddust ok dirfðust við alt slíkt, svá sem þeir skyldi inn ganga til dýrasta snæðings. En af annarri hálfu kom mikill ótti í hjörtu margra heiðingja, þegar þeir litu fylkingar Franzeisa. Nú síga fylkingar saman, svá at eigi er lengra miðil en eitt örskot, ok áðr en [þær mæstast,¹² rennir Madeqvin fram á völinn sínum stóra hesti, sem prófandi ef nókkurr væri svá mikils hugar, at við hann þyrði prófa.¹³ En Georgius sem

¹) Demetrius b. ²) lítilækkar b. ³) [mgl. b. ⁴) þó b. ⁵) sína b. ⁶) mgl. b.

⁷) [mgl. b. ⁸) saal. b; þyt B. ⁹) nógrí b. ¹⁰) saal. b; hverju B.

¹¹) [hann mikinn b. ¹²) [sast. b; þeir mæðaz B. ¹³) at reyna b.

hann lítr¹ Madequin, talar hann til Rollants takandi í beislistaumana, ok segir svá: Sé, segir hann, hversu þessi hinn drambláti hrósar sér, hræðst ekki þótt hann sé mikill ok digr, prófa til hversu leikrinn fari, því at þér byrjar² heyja fyrstu atreið þessa³ bardaga. Rollant hneigir sik ok talar: Ef þat er vili guðs ok yðvarr, skal ek gjarna fyrstr manna brand⁴ rjóða í heiðingjans blóði. Síðan slær hann þann⁵ skjóta hest sporum, er Jamund hafði átt,⁶ tvíhendir spjótit, en snarar at sér skjöldinn, ríðandi at sem snarast, ok leggur spjótinu í skjöld Madeqvins, ok sakir þess at hann var stórliga þungur fyrir, fékk Rollant hvárki komit honum af hesti né nökkut sveigðan. Madeqvin leggur spjóti [til Rollants⁷ svá hart, at í gegnum gengr skjöldinn, en með því at guð hlífði, brast sundr spjótskaptit í þrjá hluti, en Rollant varð ekki sárr. Rollant fyllist upp af miklu kappi ok bregðr góða sverði Dýrúmdala,⁸ ok sakir þess at þeirra var svá mikill [vaxtar mun,⁹ at Rollant náði varla hans höfði, reisisst hann upp sem lengst ok höggv sverðinu ofan í miðjan hjálm Madeqvins, kljúfandi hans digra bók meðr öllum herklæðum alt niðr, svá at í hestinum nam staðar. Varð mikill dyn¹⁰ í vellinum, er hann féll til jarðar. Sem heiðingjar sjá sinn höfðingja fallinn, skelfast þeir stórliga mjök ok tala¹¹ svá: Herra Madequin, segja þeir, í engu landi fannst þér meiri ok sterkari maðr, en furðuliga mikit afl er gefit þeim litla manni, er þik herklæddan svá ramliga sundr klauf; þat veit Makon, at aldri sáam vér einn lágan dverg þvílík högg veita, ok ef aðrir Franzeisar eru jafnsterkir, man Agulandus hart niðr¹² koma, ok skjótt man öll Affrika í eynd sitja. Rollant ríðr eptir Madeqvin feldan¹³ djarfliga fram at heiðingjum ok drepr hvern er fyrir verðr. Ok er Georgius sér hvat Rollant hefst at, talar hann: Ríðum fram til fulltings við þenna mann, er svá drengiliga hefir oss rutt til vígvallar. Eptir þat ríða þrír guðs riddarar, Oddgeir danski ok ellifu¹⁴ jafningjar fram tveim megum¹⁵ hjá Rollant, ok öll þeirra fylking, gerist þá hin snarpasta höggorrosta.¹⁶ Þeir guðs riddarar bregða sínum sverðum, er svá váru hrein ok bitrlig at lýsti af, ok höggva niðr heiðingja til beggja handa. Sem bardagi¹⁷ hefir fastliga tekizt ok Affrikar falla, en aðrir verjast vel ok drengiliga, kemr frægr herra Turpin erkibyskup móti heiðnum mönnum berandi þann heilaga kross, er á þessum tíma birtist yfir háleitr kraptr guðligrar miskunnar, at hann skein svá hjart, at alla vega ljómaði af¹⁸ sem sólar ljósi, ok svá sýndist hann guðs úvinum mikill ok ógurligr, at

¹⁾ leit b. ²⁾ at tilf. b. ³⁾ í tilf. b. ⁴⁾ sverð mitt b. ⁵⁾ sinn b. ⁶⁾ áttan b.

⁷⁾ [tilf. b. ⁸⁾ Dýrúmdala b, her og senere. ⁹⁾ [munr um vöxt b. ¹⁰⁾ dynr b.

¹¹⁾ mæla b. ¹²⁾ viðr b. ¹³⁾ fallinn b. ¹⁴⁾ hans b. ¹⁵⁾ megin b. ¹⁶⁾ orr-
osta b. ¹⁷⁾ bardaginn b. ¹⁸⁾ honum tilf. b.

eigi þorðu þeir móti honum líta, heldr sneru þeir undan hans nálægð sem lengst mátti,¹ þar til at öll fylking Madeqvins tekr rjúfast. En Rollant með sínum mönnum drepa svá margan mann á lítilli stundu, at þat var eigi auðvelt tína, því at meðan hans jafningjar váru úmóðir, þurfti engi lífs at vænta, er varð fyrir þeirra vápnum. En meðr því at víðara verðr við at koma, skal Rollant meðr krapti hins heilaga kross ok stuðning þriggja guðs ástvína, er jafnan géngu honum næstir, þann veg dreifa þeirri fyrstu fylking Agulandi, sem guð skipar, en nú skal greina þessu næst, hvat hinn hrausti hertogi Girarð hefst at í þenna pungt.

68. Girarð sem hann skildist við Karlamagnús keisara, ríðr hann sem hvatligast til sinna manna, ok kallar saman alla höfðingja ok býðr til bardaga búast, ok er allir eru búinir at hestum ok vápnum svá vel, at engi flokkur þurfti betr ok fagrligra² vera búinn, en sá er hertoginn hafði fóstrat af þeim sömdum er guð léði honum, talar hann til þeirra ungu manna, er nýtekit höfðu við riddaraligum búnaði, ok segir: Þér ungu menn, segir hann, gerit yðr harða í hjörtum ok vápnðjarfa, bili spjótin eða brotna kunni, grípít skjótt til sverðanna, látít [yðr jafnkringt at³ höggva sem leggja, hvárt sem betr dugir, hræðizt alls ekki Affrika vanda menn ok fúla, rekum djarfliga þeirra flótta, eggi hverr annan til hugdirðar, því at með vilja lausnara várs skulum vér af þeim vinna alt þat sem þeir [úmakliga hafa⁴ halda, lönd ok ríki, gull ok silfr, en vænta þar á ofan meiri ömbuna ok háleitari af almáttum guði fyrir várt starf ok erfiði, því at harla gott er at leggja sitt líf út fyrir hans skyld. Allir játta svá gera sem hann býðr. Boz ok Clares frændr sína skipar hann í fremsta lagi sinuar fylkingar. Ok þegar sem þeir ungu riddarar eru á hesta komnir, ríða þeir ákaft, þóttist sá bezt leika, er fyrst mátti⁵ rjóða sinn brand⁶ í hörðum heiðingja beinum. Hertoginn stefnir á bak liði Karlamagnús ok ætlar, ef svá vill verða, at komast í nánd höfuðmerki Agulandi, því at þar þíkkir honum⁷ enn bezt við at eiga, sem mestr er styrkrinn fyrir. Því ferr hann fram um einn lítinn skóg ok vill ekki koma í bland við aðrar fylkingar, ok stefnir á hægra veg at höfuðmerkinu Agulandi. En á þeim skógi váru nökkurir njósnarmenn Agulandi ok verða varir við hertogans menn, því hleypir einn af þeim til þess er hann kemr fyrir Agulandum, berandi sitt eyrendi með ákefð ok segir: Maumet hjálpi yðr, því at þurfa munu þér nú þess; hér ferr at yðr einn flokkur kristinna manna stórliga vel búinn⁸ at herklæðum, ok ef þér búizt eigi við þeim, munu þeir at vísu gera yðr mein. Sem Agulandus heyrir þat, bregðr

¹) máttu b. ²) fagrligar b. ³) [saal. b; jafntkungt(l) vera B. ⁴) [hafa úmakliga b. ⁵) mætti b. ⁶) eðr reyna tilf. b. ⁷) saal. b; þeim B. ⁸) búinir b.

honum við¹ undarliga, því at hann skelfðist í sínu hjarta, ok allir hans höfðingjar er með honum váru saman komnir, ok var þat fyrir guðliga miskunn, at hundrað þúsunda, sem Agulandus hafði skipat undir sitt merki,² mætti óttast, hvar sem færi³ þeim (i) nándir [nökk-urr hundraða⁴ flokk. Ok er heiðingjar líta hertogans ferð ok spyrja hvat nú sé til ráða talar fyrir greindr Ulien: Herra, segir hann, hryggizt eigi af þessu efni, þessir hafa fá menn ok engan [liðkost til þess⁵ at granda yðvarri sæmd, því at þeirra afl virði ek lítils; fáit mér til fylgdar tuttugu þúsundir riddara, ok skal ek mækliga⁶ ganga þeim at veita nætrgisting,⁷ ok ef ek hefir eigi drepit þá alla áðr sólin sezt, verði rangsnúnir sporar mér á fœtr settir, en brott tekinn toppr or mínum hesti, en ek sjálf hafðr at athvarfi. Agulandus svarar: Þú ert hraustr riddari⁸ ok líkligr at veita mér heil ráð með trúrrí þjónostu, Ulien frændi, því vættir⁹ ek, at þú hjálpir mér við meðr þínum riddaraskap; ok ef vér sáam þetta ríki unnit, skal þat gefast yðr til stjórnar, svá sem í arf eptir Jamund frænda þinn. Ulien svarar: Þat veit Machon, at eigi beiði ek framar. Gengr síðan ok kyssir hans hægri hönd. Galinger heyrir hvat þeir talast við ok segir: Undarligt er þat, Ulien, at þú kennist eigi við hvat þú mátt; hyggt af því, at þér beri þá giptu til handa at vega sigr á Franzeisum, eða mantu eigi hversu lítit þeir gáfu sér¹⁰ at [hábrókan þinni,¹¹ heldr [fór þú,¹² þó at nauðigr, með blóðugt höfuð Jamundar, ok vart feginn at¹³ þú komzt¹⁴ brott or þeirra aug-sýn. Ulien reiðist mjök orðum Galingers,¹⁵ ok ef Agulandus væri eigi svá nálægr, mundu þeir prófat hafa sín í miðil, hvárr drjúgari vyrði. Eptir þat sem Ulien hefir tekit orlof af konungi, tekr hann með sér vel tuttugu þúsundir ok fylkir. Flestir af þeim báru engar brynjur né hjálma, sá var þeirra búnaðr, at þeir váru í þykkum¹⁶ leðrpanzarum, ok brynnettur læstar at höfði, boga meðr örvamæli, en öxar hengu við söðulboga; svá búnir ríða þeir móti hertogans mönnum. Sem hertogi Girarð lítr þeirra ferð, kallar hann saman sína menn, er áðr fóru nökkut dreift, ok segir: Geynum vel til ok förum ekki lausir,¹⁷ þröngum oss saman sem mest, ok gerum vára fylking sem þykkvasta, svá at skjöldr liggi við skjöld, en spjót við spjót, látum¹⁸ þá at sækja, en vér tökum móti djarfliga, hlífum oss sem bezt, ok bregði engi sinni stöðu, þar til er heiðingjar taka¹⁹ mæðast, en veitum þá sem drengiligsta atsókn. Svá gera þeir, slá

¹⁾ tilf. b. ²⁾ höfuðmerki b. ³⁾ saal. b; fera B. ⁴⁾ [tíu þúsunda b.

⁵⁾ [liðkost b. ⁶⁾ fyrir tilf. b. ⁷⁾ vetrasting b. ⁸⁾ maðr b. ⁹⁾ vættir b.

¹⁰⁾ sik b. ¹¹⁾ [drambi þínu b. ¹²⁾ fórtu b. ¹³⁾ er b. ¹⁴⁾ komt b.

¹⁵⁾ Galinger b. ¹⁶⁾ þiskum (d. e. þýzkum) b. ¹⁷⁾ dreift b. ¹⁸⁾ saal. b;

lítum B. ¹⁹⁾ at tilf. b.

á svá stinna fylking ok þykkva, at langt mundi líða áðr en glófi kæmi til jarðar, þótt yfir væri kastat. Ok er Ulien kemr at, rennir herra Clares systurson hertogans fram á völliun, er miðil var fylkinganna, ok ætlar fyrst¹ byrja þessa orrostu, ef nökkurr [vili honum móti² horfa. En er Ulien sér þat, kallar hann á einn riddara er hét Jafert ok talar [: Þú Jafert, segir hann,³ lít þann hinn kristna, er svá lætr brakstjinnliga,⁴ [senniliga felmtar⁵ hann til dauðans, ríð hann af baki, falli hann fyrir þér, öll þeirra fylking er uppgefin ok í váru valdi. Jafert játar svá gera ok setr [sínnum hesti⁶ spora ok ríðr sem mest á völliun ok leggrr til Klares digru spjóti í gegnum skjöldinn svá hart,⁷ at í brynju nam stað,⁸ en spjóti⁹ brast sundr í tvá hluti. Sé, riddari, segir Clares, þar fórtu nú. Ok leggrr í því til hans ok gegnum járnbindinn skjöld ok brynjuna ok búkinn, fleyggjandi honum¹⁰ niðr á jörðina, ok segir hárri röddu: Þann veg kendi mér minn gamli meistari at steypa dramblátum. Snarar síðan aptr í sína stöðu. En Ulien eggjar [sínum menn¹¹ til framgöngu, sækja heiðingjar þá at, ok tekst seint at vinna, því at engu losi koma þeir á hertogans lið, en hverr sem kemr í nánd er skjótliga drepinn; því fýstist¹² engi optar en um sinn undir ganga þeirra högg, fellr margt af heiðingjum, en nær ekki af hertoganum.¹³ Girarð kallar þá: Gangit fram djarfliga ok rekit þessa vándu¹⁴ hunda af várum höndum, er engi dugr er yfir. Þeir gera svá, veita hina hörðustu hríð, höggva á tvær hendr með ópi ok háreysti, er hverr eggjar annan, slíðra æ sem tíðast sín snarpeggjaðu sverð í blóðvörnum hjörtum heiðingja. Má þessu næst líta skjót umskipti, Affrikar renna, en hertogans menn eptir sækja drepandi hveru sem þeir við komast. Ulien gengr hart fram, ok sem hann lítr marga flýja, æpir hann hárri röddu ok talar svá: Skömm bíði¹⁵ þér, vándu pútuasynir, hverfist aptr ok svívirðit eigi svá alla oss, at renna meðr bleyði en verjast eigi¹⁶ meðr karlmensku. En þótt Ulien kalli hátt, lætr engi sem heyri. Hertogi Girarð sækir nú fram at heiðingjum ok [ryðr með öllu¹⁶ þeirra fylking, því at þótt hann sé nú gamall, þarf engi sér lífs at vænta, er honum mœtir. Því fellr á litlu bragði [af Ulien¹⁷ hundrað við hundrað, þúsund við þúsund, svá at víða gerast vellir þaktir af manna búkum. Ok er Ulien sér þann veg fara, en má ekki at gera, talar hann með sjálfum sér: Vesæll er ek vorðinn, hvat mun nú af mér verða? Ek hugðumst á þessum degi vinna undir mik alla Italam ok skipa þat ríki mínum þjónum,

¹⁾ fyrstr b. ²⁾ [vill við honum b. ³⁾ [svá b. ⁴⁾ bragðstinnliga b.

⁵⁾ [felmtir b. ⁶⁾ [saal. b.; sinn hest B. ⁷⁾ mgl. b. ⁸⁾ staðar b. ⁹⁾ skaptit b.

¹⁰⁾ tilf. b. ¹¹⁾ [tilf. b. ¹²⁾ fýsist b. ¹³⁾ hertogans mönnum b. ¹⁴⁾ vándu b.

¹⁵⁾ bíðit b. ¹⁶⁾ [ríðr með allri b. ¹⁷⁾ [mgl. b.

en nú verð ek sem fullr úgæfumaðr flýja undan. Nei, verði þat eigi at sinni, at ek hugbleyðumst. Snýr hestinum aptr ok leggr sínu digra spjóti til þess, sem næst honum var, ok hrindr honum dauðum á jörð. Þar með ríðr hann at frægum riddara Valtero, er margan heiðingja drap með sínu sverði, ok leggr til hans í gegnum [skjöldinn ok slítr brynjuna¹ ok kastar honum dauðum á jörð, ok segir: Þat veit Maumet, at eigi verr þú land fyrir oss héðan frá. Hann ríðr nú um hit ytra mjök reiðr af falli sinna manna, hnefandi sverðit með miklu afli ok drepandi margan guðs riddara, suma rekr hann svívirðliga² af hestum, en aðra leggr hann sínu spjóti. Ok í þessarri sinni framferð ríðr hann þrettán menn af baki, ok særir flesta til úlfús. Sem herra Boz [bróðir Clares³ sér, hversu mikinn skaða Ulien gerir, fyllist hann af miklu kappi ok vildi gjarna prófa, ef nökkut féngi hann tálmat heiðingjans tröllskap, því kostar hann ok⁴ honum at mæta, ok kallar hárri röddu á Ulien svá segjandi: Bíð mín, segir hann, ek vil fyrir eins sinna þik. Ulien lítr til hertogans ok sér, at honum fylgja margir riddarar, hvar fyrir hann vill eigi bíða ok ríðr undan sem ákafast, til þess er hann nemr staðar á einum sandhól, ok víkr aptr hestinum ok kallar⁵ herra Boz með þessum orðum: Þú riddari er mik vill sinna, kom higat, því at fyrir trú mína skal ek eigi lengra undan þér renna. Boz rennir hestinum sem snarast at honum, en hinn í móti, ok leggr hvárr til annars svá hart, at hvárgi gat í söðli haldizt,⁶ ok falla báðir af baki. Varð þá hinn gullbúni hjálmr Uliens víða moldu litkaðr. Þeir stökkva báðir upp skjótt ok fimliga, því at hvárr kostar öðrum fyrr á fœtr⁷ komast, grípa til vápna; ok er Ulien litast um, sér hann þar⁸ ríða at þeim mikinn riddara flokk til fulltings við herra Boz. Hvar fyrir hann skilr eigi svá búit duga, skundar [sem hvatast⁹ til hests síns, stingr undir sik spjótskaptinu ok stökkkr á bak, keyrir síðan sem harðast til sinna manna, ok skilr svá meðr þeim Boz at sinni. Flýr Ulien ok allir hans menn¹⁰ er því náðu, en herra Girarð sótti eptir vel ok karlmannliga drepandi flesta af þeirra sveit. Skal hann nú at sinni þvílíkt henda af liði Uliens, sem honum berr fœri á, en hverfa¹¹ til Georgium ok hans féлага.

69. Rollant sem hann hefir [dreift allri¹² fylking Madequins, drepit flesta en aðra rekit á flóttu, kemr því næst at annarri fylking Agulandi, er stýrði Acharz or Amflor, váru þá fáir fallnir af sveit kristinna manna, en njök mœddir menn ok hestar. Ok er Acharz sér þeirra ferð, þíkkir honum undarligt, hversu skjótt þeir hafa

¹) [brynjuna ok skjöldinn b. ²) *saal. b*; stinnliga *B.* ³) [*agl. b.* ⁴) á *b.* ⁵) á *tilf. b.* ⁶) fyrir öðrum *tilf. b.* ⁷) at *tilf. b.* ⁸) *saal. b*; því *B.* ⁹) [*agl. b.* ¹⁰) þeir *tilf. b.* ¹¹) nú *tilf. b.* ¹²) [*saal. b*; drepit alla *B.*

gegnum gengit fyrstu fylking, en sakir þess at hans lið var flest hart viðreignar ok vel búnir¹ at vápnum, þá taka þeir hart móti,² svá at nú er búit við miklum váða, ef eigi koma fulltingsmenn³ at styðja Rollant; en hvaðan mannlígt traust kemr at skal segja.⁴ Karlarmagnús keisari skipar fyrir aðra fylking Salomon konung ok Huga jarl, ok sem bardaginn hófst, bíða þeir, sem talat var, hvern veg ferr, utan fara at fram hljóðliga orrostunni. Má þá skjóttliga heyrja högg ok stóra bresti, því talar Hugi jarl: Herra Salomon, þú skalt taka til geymslu lið vart flest með höfuðmerki, en ek ok þúsund gildastu⁵ riddara skal⁶ leita í bardagann ok prófa at ek megi nökkut lið veita várum kumpánum, mik væntir at Rollant ok Oddgeir hafi í gnóg at starfa, ok guð láti þeim ekki verða til meins. Svá gerist sem nú var greint, at Hugi jarl ríðr með þúsund riddara,⁷ váru þeir eigi búnir sem fantar, því at þeir höfðu öruggar brynjur ok trausta hjálma, en sátu á fríðum hestum ok úmæddum. Biðr Hugi, at Salomon konungr haldi eptir djarfliga ok veiti þessum⁸ viðrhjálp. Hann játtar svá gera. Hugi jarl var manna þríflegastr, ok⁹ mikill vexti, en öruggir til allrar hreysti ok karlmensku; hann æpir stórt heróp ok eggjar menn sína, svá segjandi: Góðir vinir, segir hann, ryðjum¹⁰ djarfliga oss veg¹¹ til várara manna, höggum svá stór högg, at engi hlíf standist, látum þat auðsýnt, at engir verða¹² Franzeisum betri drengir. Þeir gera svá, höggva sverðum til beggja handa, en leggja¹³ spjótum bæði hart ok tíðum, ryðja sér veg til þess at þeir koma þar fram, sem er Oddgeir danski. Ok er Oddgeir sér Huga jarl, segir hann svá: Lof sé guði, [mjök eru vér kumpánar¹⁴ þurfandi þinnar tilkvámu. Jarlinn svarar: Gefi guð, at hon¹⁵ verði at gagni, en nú er ek þar rétt kominn, sem ek munda helzt kjósa. Nú gerist bardagi hinn harðasti, því at hvárirtveggju bjargast¹⁶ eptir megni. Fellr nú svá margr riddari af heiðingjum, at víða þöktust vellir af þeirra búkum, því at senniliga reyndi Rollant, hvárt Dýrumsdali kunni nökkut bíta. Þar með géngu djarfliga fram heilagir guðs kappar Georgius ok hans kumpánar, hlutu [margir heiðingjar at hníga¹⁷ fyrir þeirra vápnum. Hugi jarl fréttir [eptir Oddgeir danska,¹⁸ hverir þeir sé þrír riddarar, er þann veg prýðiliga ganga fram. Hann svarar: Minn góði vin, þat eru¹⁹ heilagir menn guðs, Georgius, Demitrius ok Merkurius, er hann hefir sent til styrktar sinni²⁰ kristni. Jarlinn varð stórliga glaðr við þessa sögu ok segir²¹ hárrí röddu:

¹) menn tilf. b. ²) við b. ³) saal. b; fluttingsmenn B. ⁴) at tilf. b.

⁵) vildastu b. ⁶) skulum b. ⁷) manna b. ⁸) þeim b. ⁹) saal. b; ekk(i) B. ¹⁰) ríðum b. ¹¹) fram tilf. b. ¹²) verði b. ¹³) með tilf. b. ¹⁴) [nú er um vér kumpánar mjök b. ¹⁵) saal. b; hér B. ¹⁶) duga b. ¹⁷) [saal. b; at ganga B. ¹⁸) [Oddgeir eptir b. ¹⁹) saal. b; er B. ²⁰) heilagri tilf. b. ²¹) mælti b.

Vinum svá mikit, sem vér megum, réttum langt [armleggina fram, sem vér megum,¹ því at guðs fullting stendr nú fullkomliga með oss. Sem bardaginn stendr sem harðastr,² kemr Turpin erkibyskup með dróttinligan kross fram í fylking heiðingja, gerast þá skjót³ umskipti enn sem fyrr, því at þeir liðsmenn Acharz, er áðr börðust með miklu kappi, taka þegar⁴ bleyðast, er þeir líta kross dróttins, en kristnir menn styrkjast mikit í þeirra⁵ tilkvámu, ok veita svá harða atsókn, at þar⁶ brestr flótti á heiðingjum. Því má nú líta margan skjöld sundr brotna, en heiðingja þúsundum af baki riðna, aðrir blikna, brynjur slitna, en hjálmar með hausum sundr klofna. Ok er Acharz sér sína menn flýja eða drepast niðr æ sem tíðast, hér með lítr hann hvar Salomon konungr ferr með sína sveit,⁷ í þriðja stað sér hann heilagan kross fram kominn með skínandi birti, fyrir hvat alt saman honum virðist⁸ þungt veita, ok talar til þeirra er honum standa⁹ næstir: Mikil undr birtast hér í dag, því at vér eigum eigi at eins móti¹⁰ vega gildum mönnum, hér verðr oss annat þyngra viðreignar. Hverr um aldr sá þvílík býsn, at eitt tré, þat er [ek ætla kristna menn¹¹ kalla kross, skal svá mikilli hræzlu á koma gilda karlmenn, at þeirra máttir verðr at engu; því at síðan hann birtist várri fylking, er því líkt sem [vér sém¹² vitlausir, því at með skygnum augum sjám vér ekki, ok engum kosti megum vér móti líta hans birti eða nærri koma hans krapti, um snýr váru viti, ok förungum sem ærir menn ok hamstoluir,¹³ því optar sem vér lítum til hans, þeim mun meir vaxa vár vandræði; ok ef dróttinn kristinna manna hefir verit þíndr á þessu tré, þá samir þeim at sönnu þann vegsama, því at aldri nökkurn tíma birtist þvílíkr máttir yfir várum goðum, ok þat veit Maumet, at eigi stend ek hér lengr. Ok snýr hestinum ok flý sem hvatast, ok allir hans menn, svá at engi stendr eptir. En Frankismenn reka flóttann svá snarpligá, at þeir drepa hvern er þeir mega,¹⁴ svá at tíu þúsundir fella þeir í flóttarekstrinum. Dreifist þá mjök lið Franzeisa, því at [hverr (drepr) hvern þann undanflýjanda, sem honum var nálægastr¹⁵ ok elta¹⁶ heiðingja víðs vegar um hölkn ok skóga, en flestir flýja til þriðju fylkingar, ok nema þar stað. Rollant var fremstr í eptirsókninni, ok ellefu jafningjar, Oddgeir danski ok Hugi jarl ok margir aðrir, þeir sem fræknastir váru. En þrír guðs riddarar fóru síðar í svig við Turpin erkibyskup ok hinn heilaga kross. Þessu næst koma Franzeisar at

¹⁾ [fram armleggina b. ²⁾ harðast b. ³⁾ skjót b. ⁴⁾ at tilf. b. ⁵⁾ hans b.

⁶⁾ því næst b. ⁷⁾ menn b. ⁸⁾ sér tilf. b. ⁹⁾ stóðu b. ¹⁰⁾ at tilf. b.

¹¹⁾ [þeir b. ¹²⁾ [tilf. b. ¹³⁾ saal. b; halfstolnir B. ¹⁴⁾ megu b.

¹⁵⁾ [hvern þann mann undanflýjanda, sem þeim var nálægr, drepa þeir b.

¹⁶⁾ þeir tilf. b.

þriðju fylking heiðingja, hverri stýrði Kalades konungr af Orphanie, var með honum mikill fjöldi, því at í hans fylking stóð nú Acharz ok margir þeir sem undan kómust meðr honum. Þá talar Rollant til þeirra, er honum fylgdu: [Víkjun fram¹ djarfliga at þessum vándu² hundum, er hér standa fyrir oss, því at varla er þat³ at þeim vinnanda sem dugandis mönnum. Þeir virða engis hjálma gylta né silfrhvítar brynjur, betra þikkir þeim [eitt rotút súrepli⁴ en gildir⁵ vápnhestr meðr sínum fórum; látum þá vísa verða, at kristnir menn kunna sverðum beita. Æpa síðan allir mikit heróp ok sækja meðr mesta ákafa. En þó at þeir sem fyrir váru væri ekki skrautbúnir með dýrum herskrúða, taka þeir allt⁶ eins snarpliga móti, því at svá er þeim fimr sinn bogi, at nær sýndust [þrír eða tveir⁷ kólfar af fljúga þeirra strengjum í senn; þar með eru þeir svá harðskeytir, at trautt fannst sú hlíf, at eigi smygi í gegnum;⁸ því vinna þeir mikit skarð á liði Rollants, einna mest fyrir því⁹ at margr góðr drengr verðr nú at láta sinn reiðskjóta fyrir þeirra eitruðum örum, hvat er horfði¹⁰ til mikils váða, utan guðs miskunn líti til sinna manna. Ok svá er, því at rétt í þenna punkt kemr Salomon konungr með fjórar þúsundir hinna hraustastu riddara, ok gera þeir heiðingjum harðan slag, reka margan svívirðliga af baki, megu¹¹ þá kristnir menn, þeir sem áðr váru á foeti, fá sér góða hesta.¹² Gerist nú á nýja leik hinn harðasti bardagi, spörðu hvárigir þá af því sem¹³ máttu. Allir Frankismenn börðust drengiliga, svá at optliga rjóða þeir sín [hjörtu vápu¹⁴ í rauðum dreyra lækjum, en þó mátti einu¹⁵ mest dásama, hvílíka hreysti Rollant sýndi¹⁶ í þessum bardaga, því at svá hefir hann snart¹⁶ hjarta sem leó hit grimmasta dýr; hann reið flokk or flokki beitandi svá sínu sverði, at hinn harði hildarvöndr braut¹⁷ margs manns hjartaborg knálíga í sundr, ok svá lagði hann margan heiðingja við velli, at þat mátti nær móti líkendum kallast, því at sitt sverð reiddi hann með svá miklu afli, at stóra menn alvápnada klauf hann sundr í miðju, svá at sér hvárr hlutrinn féll tveim megin niðr hjá hestinum.¹⁸ Allir hans jafningjar ruddust um fast, Oddgeir danski, Salomon konungr ok Hugi jarl spörðu hvárki hold né bein heiðingja. Sem Oddgeir sér, hversu Rollant sækir fram, talar hann: Guð styrki þína armleggi, sá hefir betr, er þér stendr nærr en firr. Kalades konungr hafði reisa látit sitt merki í miðri fylking sinni, ok þat getr Rollant

¹⁾ [saal. b; Vitkum B. ²⁾ dauðum b. ³⁾ mgl. b. ⁴⁾ [róttre með súr epli b. ⁵⁾ góðr b. ⁶⁾ saal. b; allir B. ⁷⁾ [tveir eða þrír b. ⁸⁾ þeirra skeyti tilf. b. ⁹⁾ þat b. ¹⁰⁾ horfir b. ¹¹⁾ megu b. ¹²⁾ reiðskjóta b. ¹³⁾ er b. ¹⁴⁾ [sverð b. ¹⁵⁾ tilf. b. ¹⁶⁾ snarpt b. ¹⁷⁾ klauf b. ¹⁸⁾ hestunum b.

sét ok kallar til sín fjóra unga riddara, Grelent, Estor, Bæring ok Othun, hverir fyrr váru nefndir, ok segir til þeirra: Góðir félagar, hvat er nú ráð,¹ ek sé hvar stendr merki hins vanda Kalades, ok vilda ek gjarna þat niðr brjóta, ef vér mættim því á leið koma, þá mundi skjótt þessi fylking rjúfast. Grelent svarar: Ráðum til sem karlmannligast, ok munum vér þat sannliga fá niðr brotit, því at þeir sem þat [hafa at² geyma, hafa herklæði engu nýt. Rollant segir: Guð ömbuni þér þína hreysti, ok ef hann veitir oss lífs aptr³ koma til várra eigna, skal þér veitast mikil sæmd. Eptir þat hleypa þessir fjórir⁴ kappar brott frá sínum mönnum fram í miðja fylking heiðingja meðr svá mikilli atreið, at hverr ok einn hrökk⁵ langt frá þeim, svá hræddir ok felmsfullir,⁶ at engi vissi frá sér góðan fagnað. Fór sem Grelent ætlaði, at margir váru lítt búnir við þeirra höggum eða lögum, höggva niðr merkit en drepa þá alla er gæta⁷ skyldu. Ok er Kalades sér þat, reiddist hann í sínu hjarta ok stefnir móti Grelent ok ætlar leggja hann í gegnum, en Grelent snarar út undan laginu, en leggr spjóti í gegnum Kaladem, ok í því sem hann ætlar hrinda honum brott⁸ or söðlinum, brestu sundr spjótskaptit, en Grelent bregðr sverði ok höggr af honum höfuð, svá talandi: Vei verði þér, vándr heiðingi,⁹ svá þungr sem þú ert, at¹⁰ þar fyrir brotnaði sundr mitt góða spjótskapt, en alt at einu fékktu nú þat sár, er engi læknir kemr sá til¹¹ or Affrika, at þat kunni græða. Rollant hleypir sem snarast sínum hesti ok mætir Acharz or Amflor, lætr síga merkit en leggr spjótinu í gegnum skjöld ok brynju, svá at [stendr í hjarta¹² ok segir svá: Þú riddari þóttist vel leika, flýjandi brott or fyrri fylking, en nú vil ek segja þér, at eigi skaltu héðan af þína fœtr hræra. Því næst brá Rollant sverðinu ok höggr til beggja handa. Sækja þeir fram svá vel, at á lítilli stundu drepa þeir 60 heiðingja ok tvá konunga umfram, en láta eigi lausan einn blóðdropa.¹³ Sem Oddgeir missir Rollants, hryggist hann mjök, ok óttast at hann muni vera af hesti riðinn eða drepinn, ok kallar á Huga jarl svá segjandi: Minn góði félagi,¹⁴ leitum sem hvatligast várs bezta kumpáns, því at svá er Rollant brott horsinn, at ek veit eigi hvat af honum er vorðit. Gjarna, segir jarlinn. Þröngast¹⁵ nú þagat í bardagann, sem at heyra var mikit hark ok stóra bresti. Þá kallar Oddgeir: Lof sé guði, at vísu sér ek, hvær hinn hvíti hjálmr Rollants tekr upp hér fram fyrir okkr, flýtum þangat ok hjálpum honum við. Þeir gera svá, ryðja veginn til þess at¹⁶ þeir

²) til ráða b. ³) [mgl. b. ⁴) at tilf. b. ⁵) saal. b.; þrír B. ⁶) saal. b.; hrant B. ⁷) felmsfullir b. ⁸) geyma b. ⁹) mgl. b. ¹⁰) níðingr b.

¹¹) er b. ¹²) mgl. b. ¹³) [í hjartanu nam staðar b. ¹⁴) blóðsdropa b. ¹⁵) vin b. ¹⁶) þröngvast b. ¹⁷) er b.

koma þar at, er Rollant sækir með sínum félögum í ákafa. Rollant talar: Vel komnir, góðir kumpánar, stöndum hér allir samt. Oddgeir svarar: Aldri um aldr hefði mitt hjarta gleði fengit, ef ek hefði þín mist. Í þenna punkt kemr Turpin erkibyskup með hinn helga kross, fylgjandi honum þrír guðs riddarar ok ástvinir. Kemr þá mikill stökkr í fylking Kalades, hrökkvast heiðingjar allir saman ok grúfa í skjöldu sína, þegar þeir sjá þat blezaða mark, drögust á bak aprt ok tóku flóttu meðr ópi ok illum lætum. En Frankismenn sækja eptir þeim ok veita makligan bakslett höggvandi þá niðr sem búsmala, ok drepa í þessum rekstri meir en þúsund, ok elta þá um dali ok hamra. Flýja sumir til skjóls í fylking Eliadas, en sumir á fell¹ í brott sem villisauðir.² En hverr má öðrum skýra þann fagnað, er allsvaldandi guð veitti sínum þjónum fyrir þat stórmerki, er hann sýndi á þeim tímum; því at þótt heiðingjar stórir ok sterkir stæði eptir megni ok náttúrligum riddaraskap móti kristnum mönnum um stundar sakir, þá bráðnaði sundr öll þeirra karlmenska ok at engu varð, þegar guð dróttinn sýndi þeirra augum krapt síns heilaga kross, veitandi þar með, at hans vinir skyldu sjá mega líkamligum augum heilaga menn sína,³ hverja hann virðist þeim senda, því at svá styrktust⁴ kristnir menn í hvern tíma við þeirra nálægð ok ásýnd dróttinlgs kross, sem Affrikar viknaðu.⁵ En þó hafa í þessarri svipan margir fallit af kristnum mönnum, en þó stórliga fátt hjá því sem líkendi máttu sýnast eptir mannligum hætti.

70. Sem þrjár fylkingar Agulandi eru með öllu af kristnum mönnum yfirstignar, kemr Rollant því næst at fjórðu fylking, er stýrðu Eliadas ok Pantalas. Þeir váru hinir mestu bardagamenn, ok váru aldri vanir at flýja ór orrostu, þeirra lið var frá því vel búit at vápnum ok klæðum, hreysti ok harðleik, sem nökkut annat í her Agulandi. Ok⁶ er þeir heyra mikit hark ok stóra bresti, en sjá hlaup ok eltingar alla vega hjá sér, undra þeir mjök ok [talast þeir við⁷ þvílíkum orðum: Hvat mun⁸ hér um? Eigi man svá illa, at hér sé komnir Frankismenn rétt at oss, ok hafi þann veg skjótt í gegnum gengit þrjár fylkingar várar manna, ok ef þat er, stendr vart mál þungliga; en hversu sem öðrum⁹ hefir farit, munu aldri þau úsköp oss til handa koma¹⁰ at gerast ragir ok huglausir fyrir kristnum mönnum, því at í¹¹ fyrrum fylkingum þrimr mundi eigi hinn líkasti jafnvel búinn at hreysti ok vápnum sem í váru liði er hinn lægsti. Sem Rollant hefir rekit flóttu ok er kominn mjök at fjórðu fylking, sýnist hann vera liðþurfi¹² sakir þess at drjúgan

¹) fjöll b. ²) sauðir flugskjarrir b. ³) hans b. ⁴) styrkna b. ⁵) saal. b.; vaknaðu B. ⁶) En b. ⁷) [tala b. ⁸) man b. ⁹) áðr b. ¹⁰) bera b.

¹¹) hinum tilf. b. ¹²) liðsþurfi b.

höfðu hans kumpánar fallit, en flestir þeir sem lifðu váru móðir bæði af sárum ok erfiði. Því kallar hann til sín einn riddara ok talar svá til hans: Far til Karlamagnús keisara ok ber honum kveðju mína, ok þat með, at hann komi hvatliga [oss til dugnaðar;¹ seg honum greiniliga hvat fram ferr, ok einkanliga hversu mikit fullting almáttigr guð veitir honum í dag fyrir heilagan² kross ok sína háleita³ riddara. Hann ferr sinnu veg, en Rollant setr svá sterka fylking af sínum mönnum, því at í herlaupinu hafði hon losnat; eigi var þá enu kominn Salomon konungr, því var fylking Rollants of lítil móti svá miklum fjölda,⁴ því at Eliades hafði aukit fimtú⁵ þúsunda í fyrstu, ok þat alt umfram sem síðar kom til af flóttamönnum. Rollant ok hans jafningjar, Oddgeir ok Hugi jarl, stóðu fremstir af kristnum mönnum, æpa þeir stórt heróp. Gerist þá hit fjórða sinn hin snarpasta orrosta, risu þessir heiðingjar svá hart móti, at eigi þóttust Frankismenn fyrr á þeim degi hafa komit í þvílíka raun, því at bæði váru þeir mjúkir til orrostu ok djarfir, enda höfðu vápn yfrit⁶ góð. Rollant eggjar menn sína ok [einna fremst nýja⁷ riddara, höfðu í fyrrum atlögum þat eina af þeim fallit sem minst háttar var, en þeir stóðu hraustir⁸ sem lifðu. Grelent sparir eigi at veita heiðingjum stór högg, var hann hinn sterkasti maðr at aflu. Sem⁹ bardaginn gengr sem harðast, tala þeir riddarar¹⁰ miðil sín: Lof sé almatkum guði, segja þeir, ok þeim góða herra Karlamagnúsi keisara, er oss tók brott or þrældom¹¹ ok allri ánauð. Gæfusamliga hefir oss til tekizt, ok sækjum sem ákafiligast, meðan guð lær¹² líf til ok mátt, því at miklu er betri skjótr dauði með hreysti en þola þat, at várum höfðingja sé ger nökkur skömm eða svivirða. Æpa síðan allir í senn meðr hárri röddu, svá segjandi: Verði sá aldri taldr miðil dugandis manna, er nú hlífist við svá mikit, at þat sé vert eins grápenings, hér með höggva þeir svá stórt, at hvárki stendr fyrir¹³ hjálmr né brynja. Í þessarri svipan kemr Salomon með sína sveit ok veita snarpa atreið. Mátti hér sannliga sjá drengi hafa áratázt, en með guðs vilja falla heiðingjar æ sem tíðast ok drjúgan af kristnum mönnum. Rollant tekr þá [með miklu magni at sækja (at) þeim (er) þar¹⁴ stóðu. Margt gott sverð brotnaði sundr í þessum bardaga, spjótin stökkva svá hart ok tíðum, at því var líkt sem örfadrif, margir hraustir drengir rákust háðuliga af hestum, skildir klofnaðu svá snögt, at margir létu sitt líf, ef fyrir urðu þeim lutum, er af þeim hrutu; brynjur slitnaðu, rifnaðu hjálmar,

¹) [til dugnaðar við oss b. ²) háleitan b. ³) heilaga b. ⁴) afla b. ⁵) 50 b. ⁶) saal. b; yfrin B. ⁷) [einkar framast hina nýju b. ⁸) hraustliga b. ⁹) Ok er b. ¹⁰) riddararnir b. ¹¹) þrældómi b. ¹²) oss tilf. b. ¹³) við b. ¹⁴) [mæðast af mikilli sókn, ok þeir er hjá honum b.

[en seggir¹ bliknaðu, en mæddust armar. Sem þann veg hefir gengit um stund, kemr til orrostunnar Droím konungr meðr sjau þúsundir, váru þeir vel búnir at vápnum, hefr hann þar þegar [til atsóknar sem fyrr² kemr hann at. En meðr því at mikit ofresli var við at eiga, þá sá lítinn þurð³ á fylking Eliadas, ok sakir þess at almáttigr guð vill Franzeisum auðsýna, at þeir eru⁴ dauðligir menn, ok hvat þeir eiga undir sér sjálsum, ok þat annat at fyrir þeirra sveit fjölgist himnesk hirð, því þreytast þeir mjök, sem í fyrstu kómu til bardagans um morguninn, nökkut af sárum en þó mest af hita ok miklum sveita, er þeir lausan létu af svá miklu erliði, þar með þreytast hestarnir, svá at margir verða þá fyrirláta. Ok sem þeirra⁵ mál stendr þann veg, kemr ágætr herra Turpin erkibyskup [í ljós⁶ meðr sitt hálcita merki, fylgjandi honum þrír guðs riddarar. En þó at liðsmenn Eliadas þættist miklir, bregðr þeim á einn veg⁷ við krossins kvámu sem öðrum fyrr, hvaðan af þeir tala meðr sér: Vei verði þeim merkismanni, sem ligat er kominn, því at hans merki er svá háttat, þat tekr himnana, en svá hjart ok ógurligt, at engi má móti sjá. Lítit man várr hagr batna við hans nálægð, ok þótt vér eigim erfitt áðr at berjast við Franzeisa, var þat alt eins hraustum mönnum þolanda, en nú er engum viðveranda. Því gerum svá vel, stöndum aldri svá lengr⁸ hér, því at hverjum er víss dauði, sem eigi leitar undan. Svá gera þeir, kasta skildinum⁹ á bak sér, taka flóttu, en rjúfa fylkingina. En þegar kristnir menn sjá þat, sækja þeir eptir djarfliga ok fella hvern hjá öðrum. Ok er Eliadas lítr sína menn renna, en Franzeisa öllum megin at þyrpast, talar hann: Eigi svá langan tíma sem ek mátti standa miðil hraustra drengja, kom þvílík eymdartíð yfir mik, ok þat er sannleikr, miklir eru þeir sem á hvíta Krist trúa [fyrir sér,¹⁰ því at alt munu þeir vinna mega [eptir sínum¹¹ vilja. Ek ætlaði engan því skyldu á leið koma, at ek flýði or bardaga, en nú er þó þann veg vordit, at sá er illr, en hverr annarr verri; en vel þeim [at nökkurn legði áðr við velli¹² af stórum köppum Karlamagnús. Ok eptir þat snýr hann hesti sínum þar til sem váru tólf jafningjar, ok drápu Affrika æ sem tíðast, ok leggr því¹³ digra spjóti til þess sem hann fyrst mœtir, svá hart, at slitnar brynjan ok¹⁴ gnestr í hjartanu, fellir hann dauðan á jörð, ok talar síðan hárri röddu: Þat veit Makon ok öll guðin, at nú er eigi viðveranda lengr, trúir ek margra minna manna hefnd¹⁵ á þessum, sem nú hlaut at hníga. Slær hestinn

¹⁾ [menn b. ²⁾ [atsókn er fyrst b. ³⁾ stað b. ⁴⁾ sé b. ⁵⁾ þetta b.

⁶⁾ [fram b. ⁷⁾ hátt b. ⁸⁾ saal. b.; lengi B. ⁹⁾ skjöldunum b. ¹⁰⁾ [mgl. b.

¹¹⁾ [þat er þeir b. ¹²⁾ [er áðr lagði við velli nökkurn b. ¹³⁾ sínu b.

¹⁴⁾ en b. ¹⁵⁾ heft b.

sporum ok rennir sem snarast á flóttu. Rollant getr sét hvat Eliadas hefir unnit ok harmar mjök fall síns jafningja, ok segir: Þat veit guð, sá er mik skóp, at eigi skyldir þú, hinn versti heiðingi, komast undan, ef hestrinn¹ væri eigi svá móðr,² en þó skaltu fá litla minning. Grípr eitt spjót ok snarar eptir honum ok kemr [aptan í³ söðulbogann. Verðr Eliadas sárr nökkut. Þá talaði einn riddari, er honum fylgdi: Sending fékktu þar, Eliadas. Hann svarar: Sú var mér úþörf, sem sá⁴ mundi vilja, er⁵ sendi, því at ef hon hefði svá kómit at framan, sem nú aptan, væra ek at visu dauðr; en riðum sem hvatast ok bíðum eigi annarrar. Frankismenn reka flóttu meðr svá miklu kappi, at þeir verða eigi fyrr varir⁶ en hestarnir detta niðr dauðir;⁷ verðr þá⁸ neyta fóta, því at æ meðan þeir mega sínar hendr fram rétta, letjast þeir aldri at drepa niðr heiðingja ok þeim at fylgja. Hvat þarf hér lengra,⁹ en af verðr Rollant stíga sínum hesti, ok margir aðrir hans kumpánar, sækja síðan eptir einum riðli heiðingja langt frá öðrum, ok svá segist, at þeir sömnuðu þeim saman í eina hvirfing, kringdu síðan umbergis. Váru þeir þá svá yfirkomnir af mæði, at eigi höfðu þeir megin til at sækja at þeim, enda þorðu hinir¹⁰ með engu móti at ráða til þeirra, því standa þann veg hváirtveggju um stund. Verða þeir svá búnir bíða, en segja nökkut af þeim riddara, sem Rollant sendi til keisarans,¹¹ því at hann reið skyndiliga, sem áðr var sagt, [til þess¹² er hann fann Karlamagnús¹³ ok kvaddi hann þvílíkum orðum: Guð hjálpi yðr, frægi herra, Rollant frændi yðvarr sendi yðr kveðju ok bað¹⁴ sem fyrst koma þínum¹⁵ mönnum til hjálpar. Keisarin tekur honum vel ok segir: Mjök er mæddr hestr þinn, riddari, en hvat hefir þú oss at segja í tíðendum? Margt, herra, segir hann; þat fyrst at rofnar eru þrjár fylkingar heiðingja, drepinn mestr hlutr liðs, en öllu komit á flóttu. Hér með er þat segjanda af Rollant frænda yðrum, at svá mikinn riddaraskap sýnir hann í dag, at þat er móti líkendum; því at frá því sem hann hóf¹⁶ í morgin, heldr hann sömu ákefð í allan dag, þar til er ek skildumst við, var hann þá kominn at fjórðu fylking, stóð þar fyrir mikit ofresli. Með þessu er þat greinanda, sem þó er mest háttar, hversu óumræðiligt fullting almáttigr guð veitir yðr í dag, því at hans¹⁷ hinn heilagi kröss birtist¹⁸ svá miklum stórtáknum, at fyrir þat falla fleiri heiðnir menn en telja meg. Hér á ofan kómu í morgin snemma þrír riddarar, ok géngu þeir alldjarfliga fram, drepandi hvern heiðingja at öðrum.

¹) hestr minn b. ²) mjök mæddr b. ³) [í epttra b. ⁴) hann b. ⁵) mér tilf. b. ⁶) við tilf. b. ⁷) undir þeim b. ⁸) at tilf. b. ⁹) lengja b. ¹⁰) saal. b; þeir B. ¹¹) Karlamagnús b. ¹²) [þar til b. ¹³) keisarann b. ¹⁴) yðrtilf. b. ¹⁵) yðrum b. ¹⁶) orrostu tilf. b. ¹⁷) mgl. b. ¹⁸) með tilf. b.

Eigi veit ek, hverir þeir eru, því at ek hefir ekki við þá talat, en þat heyrða ek orð nökkurra, at þeir væri heilagir menn sendir af guði yðr til fulltings. Sem keisarinn hefir heyrt orð riddarans, verðr hann segnari en frá megí segja, ok fellr á kné í guðs augliti ok segir svá með upplyptum höndum: Miklu meira lof ok margfaldari þakkir ætti¹ ek þér at veita, almáttigr guð, en ek megí tungu til koma. Senniliga er þín miskunn um alla hluti fram. Blezaðr sér þú hinn ágæti herra, Jacobe, því at allan þann krapt sem guð sýnir oss í þessu landi, veitir hann fyrir þínar háleitar² böenir ok verðleika. Eptir þat tekr hann fim þúsundir vaskastu riddara með sér, en lætr Fagon geyma þess³ sem eptir var hjá konungsins⁴ höfuðmerki, bjóðandi at hann fari meir af tómi. Keisarinn ríðr nú fljótliga með sína fylgd fram um völlum er valrinn lá. Undraðust allir hversu mikit mannfall er⁵ þar hafði vorðit á einum degi. Eigi léttir herra keisarinn fyrr, en hann kemr þar at sem Rollant stendr yfir vörðum eyri, sem fyrr var sagt, því at hvar sem Karlamagnús⁶ mœtti sínum mönnum, frétti hann hvar Rollant væri. En þeir sögðust þat eigi gðrla vita. Sem Rollant sér keisarans nálægð, víkr hann móti honum meðr sínum mönnum. En heiðingjar neyta þegar fóta ok flýja á brott, ok sakir þess at dagrinn var mjök áliðinn, var þeim engi eptirför veitt. En er keisarinn sér Rollant [mjök yfirkominn,⁷ talar hann svá sem með gamni: Hvat veldr nú, frændi, at armleggir yðrir eru svá mjök þungaðir, at þeir mega eigi sverðum beita, eða eru vápnin svá sljá,⁸ at þau kunna eigi at bíta? Rollant svarar: Ek ætla herra, at hvárttveggja sé nökkut. Karlamagnús segir þá: Margs manns [öfl þreytast⁹ fyrir minna en þér hafit unnit í dag, ok hafi guð þar lof fyrir. En nú skal hætta fyrst í nótt at berjast, ok mun hvíldin hvárki verða löng né hæg, en á morgin skulu þér hvílast, en ek ok mínir¹⁰ skulum¹¹ þá veita heiðingjum atreið. Þeir svara sem¹² einum munni: Komi sú skömm aldri yfir oss, at vér kreysimst í landtjöldum, en þér berizt, betra þíkkir oss at standa hjá yðr ok falla, ef guð lofar.

71. Þessu næst skal segja frá Ulien, at eptir þat er hann féll af baki fyrir herra Boz, ríðr hann sem hestrinn gat af tekit, ok þeir hans menn sem undan kómust hertoga Girarð. Ulien stígr af hesti undir höfuðmerkinu ok gengr fyrir Agulandum; hafa¹³ hertogans menn svá miklu á leið komit, at drambsemi hans ok ofmetnaðr hefir nökkut lægtz. Því [krýpr hann nú¹⁴ ok biðr Agulandum

¹) á b. ²) háleitu b. ³) þat lið b. ⁴) hans b. ⁵) mgl. b. ⁶) fór ok hann tilf. b. ⁷) [yfirkominn mjök svá af mœði b. ⁸) sljó b. ⁹) [afl þreytist b. ¹⁰) menn tilf. b. ¹¹) skulum b. ¹²) með tilf. b. ¹³) höfðu b. ¹⁴) [nú krýpr hann b.

miskunnar, svá segjandi: Jlla ok úgiptusamliga hefir mér til¹ tekizt í dag, því at lið sem þér féngut mér, er flest drepit, því at þeir kristnir menn eru með svá miklu kappi, at sinn hlut² munu þeir fyrir engum manni³ láta. Agulandus sem hann heyrir orð Uliens, talar hann: Ulien frændi, segir hann, hví syngur nú svá lítil⁴ fugl yfir þínu skipi, hefir þat eigi vel enzt sem þú hézt oss í morgin, at þeir kristnir menn sem þú fórt móti⁵ í morgin, skyldu allir verða⁶ drepnir, áðr⁷ sólin settist. Þat kemr mér nú í hug, at þinn fagr-gali ok glyslig orð muni alt⁸ til langt hafa mik í þetta mál fram leitt, ok fór ek mest til þessa lands, at ek treysta mjök þínum riddaraskap ok annarra þeirra sem þá sögðust vinna mundu hvervetna, en þat reynist mér⁹ öðruvíð. Ok segja skal ek þér, Ulien, hverju líkt mér- virðist farit hafa með okkr. Sá maðr sem trúir blautligum kvenna orðum, á eigi með réttu at stýra miklu ríki, því at konan sitr æ um þat at blekkja manninn, ok ef hon finnr hann nökkut eptirlátan sínum vilja, stundar hon á¹⁰ því meir ok léttir aldri af hans at freista, til þess at hon fær svikit hann ok í sett snöruna. Á þenna hátt hefir farit með okkr. Þú¹¹ hefir mik elskat kvenna lunderni, drukkitt hefir þú vín mitt [en etit brauð,¹² tæmt hefir þú fésjóða mína en dregit frá mér dýrliga menn ok trygga, þú hefir spanit undir þik með mínu gózi vándra menn, en þetta alt hefir ek þolinmóðliga borit¹³ sakir mikillar frændsemi ok þess at ek hugða þik þvílskan vera, sem þú hrósaðir optliga. En seg mér þat, Ulien frændi, sem ek man spyrja: hver er sök til þess, at þinn hvíti hjálmr er allr moldugr,¹⁴ sem þú hefðir á höfði staðit. Ulien svarar: Annat man yðr nauðsynligra en svívirða mik í orðum, því at þótt ek hafi eigi vel farit, munu aðrar kempur yðrar vinna litlu meira sigr. Ok ef kristnir menn mæta yðr, má vera at þá prófist, hverir drjúgastir verða, því at af tuttugu þúsundum er mér fylgdu, hafa þrjár¹⁵ undan komizt, en eigi meir. Sem þeir hafa þvílsíkt [at talast við,¹⁶ kemr Eliadas fyrir. Agulandum, honum fylgdu 3 þúsundir. Eliadas hafði eigi¹⁷ tekit spjótit or sárinu, er Rollant skaut eptir honum, sem sagt var, hafði mjök blætt, svá at söðullinn var fullr undir honum, ok rann niðr um hestinn. Hann kveðr Agulandum, en konungrinn kennir hann eigi í fyrstu, [hverr maðrinn var,¹⁸ ok spyr hann at nafni. Eliadas svarar: Herra, vera má at ek sé úkenniligr, en sét [hefir þú¹⁹ mik fyrri: hér er kominn Eliadas son Nabors konungs frænda yðvars. Agulandus svarar þá

¹) nú b. ²) hluta b. ³) mgl. b. ⁴) lítit b. ⁵) snemma tilf. b. ⁶) vera b.

⁷) en tilf. b. ⁸) alls b. ⁹) nú tilf. b. ¹⁰) æ b. ¹¹) saal. b; Nú B.

¹²) [ok etit mitt brauð b. ¹³) umborit b. ¹⁴) svá tilf. b. ¹⁵) þúsundir

tilf. b. ¹⁶) [við talast b. ¹⁷) brott tilf. b. ¹⁸) [mgl. b. ¹⁹) [hafit þér b.

með reiði, eigi trúandi því sem honum var sagt: Hversu máttu vera Eliadas, þar sem ek skipaði hann foringja þeirrar fjórðu fylkingar, sem næst er oss. Eliadas segir þá í annan tíma: Þessu megu¹ þér trúa, er² ek má segja enn framar, at aðrar fjórar eru með öllu rofnar, ok svá gersamliga sundr dreifðar, at engi stendr eptir, flestir drepnir, en allir flýðir. Ríða hér meðr niér 3 þúsundir, en annat ætla ek fátt lifa [af þeim³ fimtugum þúsunda er þér féngut mér at stjórna, er þó sá engi af þessum, at eigi sé nökkut sárr, ok aldri kom ek fyrr í þann stað, er [þann veg væri þungr⁴ við at eiga. Agulandus varð hljóðr við þessa sögu, ok talar eptir tíma liðinn: Þung tíðendi berr þú, frændi, oss til eyrna. En hvat kantu segja til Madequins? Eliadas svarar: Hann er senniliga dauðr, ok svá var mér sagt, at hann félli fyrstr várra manna. Hvat er þá⁵ ráða, segir Agulandus, mun Karlamagnús treysta at sækja á várn fund? At vísu, segir Eliadas, munu vér til þess hugsa⁶ mega, en þó hefir hann fátt lið, því at margt hefir hann látit í dag, en svá hafa þeir snarpt hjarta, at fyrr liggja þeir dauðir en flýja né leggja sína hreysti. Því er þat eitt ráð, at setja njósnir á fjóra vega frá höfuðmerkinu, at eigi megi þeir í nótt koma oss á úvart, en halda til bardaga á morgin, utan þér vilit flýja til skipa ok sigla brott við svá búit. Agulandus talar⁷ meðr reiði: Tala engi firn, at ek munda renna undan Karlamagnúsi, ok gefa honum upp þat ríki, sem ek á með réttu, þar sem ek hefir enn [hálfu fleira lið ok meir en hann.⁸ En þann kost skal upp taka at skipa varðhald alla vega frá oss. Svá segist, at Agulandus hefði þá eigi. [minna her⁹ en lítt fátt í hundrad þúsunda með öllu saman. Váru þar margir konungar kórónaðir, miðil hverra var Amustene, er fyrr var nefndr, meir með undírhyggju ok ótta við Agulandum en nökkurum góðvilja, sem hann gaf skjóta¹⁰ raun, því at eigi er¹¹ honum or minni gengit, hversu háðuligan dauða tveir fyrr greindir konungar Magon ok Asperant náfrændr hans þoldu, ok því sitr hann um at launa þat Agulando ok þeim sem þar áttu mestan hlut í, ef færi gæfist á. Hvaðan af hann gengr til vana sinna ok frænda, ok talar svá til þeirra: Öllum oss er nú kunnigt vorðit, hvat nú hefir framfarit í dag, at mestr hlutr várs afla [er niðr¹² drepinn, en Agulandus hefir birt, at hann ætlar eigi¹³ flýja or þessum bardaga; því trúum vér hvárki hann né nökkurn þeirra, er honum fylgja, aptr koma til sinna eigna. Hér með vil ek lýsa fyrir yðr frændum mínum ok vinum, at sú smán ok svívirða, sem Agulandus gerði oss öllum samt í háðuligum

¹⁾ megit b. ²⁾ ok b. ³⁾ [tilf. b. ⁴⁾ [þvílíkt væri þungr b. ⁵⁾ til b. ⁶⁾ ætla b. ⁷⁾ svarar þá b. ⁸⁾ [meira en hálfu fleira lið b. ⁹⁾ [minna lið b. ¹⁰⁾ skjótt b. ¹¹⁾ var b. ¹²⁾ [hefir niðr verit b. ¹³⁾ at tilf. b.

dauða Magon ok Asperant frænda várra, liggr mér stórum illa, ok ef hann kennir¹ í engu, hvárt oss líkar þat mjök eðr lítt, gerumst vér miklir ættlerar, dáligri hverjum flóttamanni. Nú vil ek segja af mér, at ek skal svá búit eigi lengr standa láta, því er þat mitt ráð, at í þenna pungt skiljum² vér við Agulandum ok siglum heim [til Affrica,³ skiptum ríki oss til handa ok yðrum ættmönnum. Skal þetta þann veg gerast, at hann hafi enga grunsemd á þessu ráði, ok ef þér samþykkit, mun ek svá til stílla, sem mér líkar, en þér skolut því fylgja sem ek vil fram fara. Allir játa þessu,⁴ kalla⁵ hit mesta snarræði at forðast svá hendr kristinna manna, en hefna sinna svívirðinga. Gengr Amusten þegar fyrir Agulandum upp á þat berg sem merkit stóð á, ok segir svá: Herra, heyrte hefir ek tillögu Eliadas, ok sýnist mér svá geranda; en meðr því at sú úhamingja veitir oss mestan skaða, ef kristnir menn komast miðil vár ok skipanna ok taka þau meðr valdi, þá bjóðumst ek at fara með mína sveina á þann veg er þagat liggr, treystir ek eigi öðrum betr til at hrinda Franzeisum af hendi, ef þeir koma þar fram. En ef í öðrum stað gerist meiri þörf liðs, þann tíma sem bardaginn tekst, skal annathvært ek eða synir mínir fara þann veg [yðr til fulltings.⁶ Agulandus tekr þessu vel ok segir: Þú hefir gott lið, Amusten, ok því máttu oss veita mikinn styrk, ok ger sem þú sagðir.⁷ Amusten víkr brott ok hneigir konungi, fylgja honum sjau höfðingjar undan höfuðmerkinu, þeir sem honum til heyrðu, váru þar þrír konungar kórónaðir, lætr hann blása saman öllu liði sínu. Er þat af Amusten segjanda, at þegar um morgininn sem bardaginn hófst, fór hann til skipa, gékk þar á með sína menn ok siglir⁸ í brott af Hispania til Affricam, en lagði eld í eða lét höggva á⁹ stórar raufar á þau skipin, sem hann mátti eigi með komast, því at svá vill hann fyrir sjá, at Agulandus eigi þar engrar hjálpar ván, þótt til þurfi¹⁰ taka. Svá skilst Amusten við sinn höfðingja, flytr dróttningina með sér ok mart annarra kvenna. Hefði aldregi trúr maðr ok drenglyndr þann veg skilizt við sinn formann; en þat er þó trúanda, at þetta hafi verit fyrir nökkura hálfu guðs skipan ok heilags Jacobi, því at margan kristinn riddara¹¹ hefði þeir niðr drepit, sakir þess at engi sveit var eptir því lík¹² með Agulando fyrir hreysti ok vápnabúnað. Er Amusten or þessarri sögu. En þegar hann var brott genginn frá Agulando, skipar Agulandus annan veg frá merkinu Gundrun konung, sinn hæsta ráðgjafa, fandi honum meir en tuttugu þúsundir, í þriðja stað skipar hann höfðingja Moadas son Aufrá

¹) þat tilf. b. ²) skiljumst b. ³) [í Affricam b. ⁴) svá gera b. ⁵) þetta tilf. b. ⁶) [til fulltings við yðr b. ⁷) segir b. ⁸) sigldi b. ⁹) mgl. b. ¹⁰) at tilf. b. ¹¹) mann b. ¹²) slík b.

konungs ok Abilant, skipandi þeim þrjátigi þúsunda; í fjórða veg stendr Ulien, ok með honum tuttugu þúsundir. Agulandus sitr undir sínu höfuðmerki, eru þar settar tvennar verndir eða þrennar umbergis. Má senniliga sýnast eigi auðveldligt fám mönnum at hræra þessa alla or stað, er þann veg hafa ramliga fyrir skipazt. Svá sitja þeir um nóttina, var meiri hræzla¹ uggr ok ótti í þeirra brjósti en nökkurs kyns gaman eða gleði. Því skal þessu næst greina nökkut af Karlamagnúsi keisara.

72. Keisari Karlamagnús ok allir hans menn sitja á hestum um nóttina, þar sem þá var hverr kominn; en þegar sem fyrst lýsti, samnaðuzt allir saman í einn stað, kom þar herra páfínn með sína sveit ok Fagon merkismaðr. Kannar keisariinn þá lið sitt, ok er² eigi fleira en þrír tigir þúsunda, höfðu hinn fyrra dag fallit þrír af tólf jafningjum, váru margir sárir af liðinu. Karlamagnús býr sik til orrostu ok hefir fjórar þúsundir hinna gildastu manna, ok ætlar sjálfir at heyja fyrst³ orrostu um daginn, en biðr Rollant frænda sinn hvílast fyrst. [En hann svarar:⁴ Nei, segir hann, ek segi yðr satt, at fyrir guðs miskunn er ek nú eigi minnr tilfallinn sverði mínu beita en í gær. Sem keisarans lið er búit, gengr Turpin erkibyskup til herra páfáns ok segir: Ek biðr yðr, postoligr herra, at þú takir nú við heilagum krossi dróttins várs, en ek vildi standa frammi með mínum mönnum í dag ok sverði snarpliga beita, því at ek hefir heyrt Karlamagnús ok alla hans menn svá segja, at á þessum degi skal annathvært gerast með vilja guðs, at þeir liggi allir drepnir eða þetta land frelsist af valdi heiðingja. Herra páfínn svarar: Gjarna, son minn, segir hann, vil ek taka dróttinligan kross ok sjálfir bera, en þú far í guðs geymslu ok allir þér, ok dugit sem bezt. Eptir þetta lætr keisarinn halda fram öllu liðinu, utan setr Fagon eptir til geymslu síns merkis. Má þá heyra margan lúðr þeyttan, var þetta rétt í þann tíma, er sólin tekr fyrst at rjóða. Ok þegar heiðingjar heyra hvellan lúðragang en líta fram koma fylking Franzeisa, þar með glitar á gullbúin vápn, skjöldu ok hjálma, er morginsólin skein á, slógust þeirra hjörtu úætlanligum ótta, ok tala miðil sín einkanliga: Þetta er undarligt, í gær féllu margir keisarans menn, en nú sýnist hans lið at engu minna en þá. Karlamagnús hléypir fram frá liði sínu, ok þær fjórar fylkingar er fyrr váru greindar, með svá miklu athlaupi, at þegar bagnaði fylking Gundruns konungs, þar sem þeir kómu fyrst at. Bregðr keisariinn þá konungligu sverði, ok hans menn, ok höggva bæði hart ok tíðum, svá hverr hlýtr hníga, sem fyrir er, eðr flýja. Hefst þessi bardagi með miklu harki, háfum brestum ok miklu⁵ háreysti. Eigi er því gleymanda, at þegar

¹) mgl. b. ²) þá tilf. b. ³) fyrstr b. ⁴) [mgl. b. ⁵) stóru b.

orrostan tekst,¹ kómu fram í fylkingar þeir² guðs riddarar, Georgius, Demetrius ok Mercurius, sækjandi alldjarfliga. Rollant ok hans kumpánar, Oddgeir danski, Samson ok Salomon, Hugi jarl, Droim konungr, Gundilber,³ Nemes hertogi gerðu harða sókn. Sneri þegar mannfallinu í lið heiðingja. Keisarinn ríðr fram meðr svá mikilli hugprýði, at hann hlífði engu, hleypir brott frá sínum mönnum í miðja fylking heiðingja ok mœtir Gundrun, högggr til hans ofan í hjálminn, bítr sverðit snarpliga, ok klýfr hann sundr herklæddan niðr í kvið. En er Affrikar kenna keisarann, sækja þeir at⁴ öllum megin ok drepa hestinn undir honum. Er Karlamagnús nú á fœti staddr háskasamliga, utan guðs miskunn sé honum mjök fulltingjandi. Þat er ok, því at svá drengiliga varðist hann snúandist æ sem skaptkringla, at engi þorði honum tilræði veita. Frankismenn sem þeir missa keisarans, hryggjast stórliga mjök, sem ván var, ok einn af þeim Bæringr brezki getr sét, hversu nauðuliga hann er staddr, rennir hann sem snarast fram at, svá segjandi: Almáttigr guð, segir hann, sjá nú til með þinni miskunn. Ok í því leggr hann spjóti til ríks höfðingja ok í gegnum hann, hrindr honum sem skjótast niðr⁵ á jörð ok grípr hestinn, ok skundar þar til sem keisarinn svá harðliga varðist, at heiðingjar hrjóta út í frá, stökkur af hesti sínum ok segir: Guð sjái til, minn völdugr herra, gerit svá vel, stígit sem skjótast á hestinn, er stendr hjá yðr. Keisarinn gerir sem hann beiddi, tekr annarri hendi í söðulbogann fremra, en stingr niðr spjótinu, ok stökkur svá sköruliga á bak, at engi riddari mátti þat gera kurteisligar. Heldr Bæringr meðan í hans ístig, en hleypir síðan á þann hest sem heiðinginn⁶ hafði átt, ok ríða síðan⁷ aprt til sinna manna. Verða þeir fegnari en frá megi segja, sjándi sinn herra heilan⁸ á lífi; gerist nú lítil sú hvíld í þeim⁹ stað. Þessu næst kemr fram einn mikill konungr heiðinn ok eggjar fast Affrika, svá segjandi: Þessi skömm, sem oss ber til handa, mun fljúga yfir hvert land, at fáir einir menn skulu vefja saman harðla mikinn fjölda várara manna, latum þat aldri verða, sækjum fram djarfliga; sjái þér eigi, at kristnir menn rýma vígvöllinn yðr til handa, því¹⁰ gera þeir svá, at þeir þikkjast yfirkomnir. Affrikar gera sem hann eggjar, velja or sinni fylkingu þá sem sterkastir váru ok beztr búnir at vápnum, hlaupa þeir fram á kristna menn með brugðnum sverðum ok veita svá harða bríð, at margr guðs riddari hlaut nú hníga. Heldr nú við sjálf at þeir vikni. Ok sem Karlamagnús sér þat, talar hann: Dróttinn minn, hversu ætlar þú nú til, hvat fram skal

¹⁾ tókst b. ²⁾ þeir b. ³⁾ Gundibol b. ⁴⁾ honum tilf. b. ⁵⁾ dauðum b.

⁶⁾ höfðinginn b. ⁷⁾ við svá búit b. ⁸⁾ ok tilf. b. ⁹⁾ þessum b.

¹⁰⁾ þat b.

fara, hvern veg má¹ kristni öðlast frelsi í dag, ef hennar verndarmenn skulu svá drepast niðr sem sauðir? Styrk oss, dróttinn minn, at vér megum leggja² ok niðr setja drambsemisfullan ofstopa þinna úvina. Sem hann hefir þessor orð³ talat, kemr herra páfinn með kross dróttins ok víkr fram at keisáranum, ok segir: Góði herra, hryggist eigi fyrir guðliga skipan, því at þótt nokkut gangi annan veg en þér mundut kjósa, þá er þat ekki annat en guð vill prófa yðr í þolinmæði, en yðr ætlaþ hann alt eins sigrinn, ok verðr því háleitari, sem hann veitist með meiri⁴ guðs stórtáknum.⁵ Lítit, herra, með [hversu miklu⁶ blómi þessi háleiti kross skínn, hvaðan af vér styrkjumst allir í guðs miskunn. Þegar kross dróttins kemr í auglit heiðingja, birtist hann með þvílíkum krapti eða meira sem hinn fyrra dag. Því snúa þeir Affrikar fyrst undan, sem honum stóðu⁷ næstir, en þegar Franzeisar kenna þat, dirfast þeir ok⁸ sækja eptir djarfliga.⁹ Karlamagnús fylgir fram sínum mönnum ok kallar hárrí röddu: Berizt drengiliga,¹⁰ ok hefnit frænda várara ok vina. Rollant rekr flóttann, var í þessum [rekstri svá¹¹ margr heiðingi drepinn ok svívirðliga¹² leikinn, sem makligt var. Hvat þarf lengra hér frá¹³ at segja, en öll þessi fylking heiðingja dreifist gersamliga, flýja aðrir upp undir höfuðmerki Agulandi, en aðrir í sveit Moadas ok Abilans. Var nú at heyra til Affrikamanna ill læti, óp ok gaulan, því at margir þoldu lítt sárin. Kemr Karlamagnús keisari því næst at fylking Moadas. Verðr nú þó fyrst at hverfa héðan frá at sinni.

73. Nú er at segja frá hinum hrausta herra hertoga Girarð, at hann dvaldist um nóttina í þeim litla dal, er lá hœgra veg skamt frá höfuðmerki Agulandi. En um morgininn kallar hann sína höfðingja til tals, ok segir:¹⁴ Nú er líkligt, góðir riddarar, at með vilja guðs gerist í dag einhverr endir á váru máli, því skulum vér nú engan veg þyrma várum líkamum. Ek veit at vér erum nær staddir því bergi, sem á stendr höfuðmerki heiðingja, ok fyrir því at þagat man erfit at sækja, skulu þér hlýða mínum ráðum. Fjögur hundruð þeirra sem sterkastir eru af oss ok einna bezt at vápnum búnir skulu stíga af hestum ok skipast saman, sem næst hverr öðrum,¹⁵ halda skjöldunum sem þykkvast upp yfir höfuð sér, vera gyrðir sverðunum, í fótstíðum brynjum, reisa spjótin fram fyrir sik; skulu þér þann veg ganga upp undir hamarinn, en þeir sem á hestum sitja skulu kringja at¹⁶ utan öllum megin,¹⁷ ok ef guð gefr þat, at

¹⁾ Þín tilf. b. ²⁾ lægja b. ³⁾ [þetta b. ⁴⁾ meirum b. ⁵⁾ stórmerkjum b.

⁶⁾ [hverju b. ⁷⁾ váru b. ⁸⁾ at b. ⁹⁾ röskliga b. ¹⁰⁾ djarfliga b.

¹¹⁾ [flóttarekstri b. ¹²⁾ illa b. ¹³⁾ af b. ¹⁴⁾ svá tilf. b. ¹⁵⁾ ok tilf. b.

¹⁶⁾ um b. ¹⁷⁾ megum b.

vér komimst með svá skipaðan flokk upp undir höfuðmerkit, mun í nóg at vinna, ok fyrirbýð ek, at nökkurr minna manna geri nökkura framreið, hvat sem móti oss kann koma, utan hlífma oss sem bezt ok þröngumst þann veg fram miðil þeirra; er þat hugboð mitt, at lítit fái þeir at gert. Allir [kveðast gjarna¹ svá gera vilja, hvern hátt sem hann skipaði. Eptir því² gerist sem nú var sagt, at gangandi meun skipaðust fyrst saman, en þar stóðan hjá utan riddarar á hestum sem þykkast, greiða þann veg sína ferð upp á brekkuna, er miðil var þeirra ok heiðingja. Ulien getr líta þeirra ferð ok gengr fyrir Agulandum, ok segir: Alla vega koma nú at oss vandræði, hér ferr nú at oss flokkur, sá er ek mœtti í gær, ok eru þeir at vísu dauðir, sem þeim mœta. Agulandus svarar: Þar mun vera Amusten kumpán várr með sína fylgd. Nei, segir Ulien, ek kenni gerla, ok því gerit í móti þeim, at þeir komist eigi higat at yðr. Agulandus segir: Haltu, Ulien, móti þeirra liði. Ulien gerir svó þótt nauðigr með tuttugu þúsundir, ok hleypir fram með miklu ópi ok háreysti. Ok sem hertogi sér þat, talar hann til sinna manna: Gefum³ ekki ópi þeirra gaum né harki, höfum oss vara ok kyrra, látum þá umfást sem þeim líkar, stöndum við svá ok greiðum vára ferð, þegar vér megum því við koma. En sjáit þann er þar hleypr⁴ geysr fram undir gulum skildi, sá hljóp í gjár⁵ á oss [mjök ákaft;⁶ en guði sé lof fyrir, at þá gerðum vér honum maklig skil þeirrar skuldar sem oss byrjaði honum at gjalda, ok enn segir mér vænt hugr um, at hann öðlist litlu betra skatt nú en í gær; því at þess bið ek alla yðr, sem ek ætlar gera, at þér drepit hvern þann sem þess⁷ dirfist at koma svá nærri,⁸ at vápn yður taki til, en bregðit engan veg yðvarri stöðu, takit þá æ sem næstir eru hendi. Þeir játta svá gera. Ulien eggjar fast til framgöngu,⁹ ok ætlar nú hefna þeirrar svívirðingar sem hann fékk fyrra dag. Affrikar æpa þá mikit heróp, skjóta örum, en leggja spjótum, höggva sverðum, slöngva steinum. En þótt þeir særi þvíllsku fram, vann þeim stórlítt,¹⁰ því at eigi breyttu þeir it minsta sinni stöðu, en drápu fjölda heiðingja; átti engi frá tíðendum at segja, er fyrir varð þeirra vápnum. Ok er Ulien sér ekki stoða þvíllkt, en Affrikar bleýðast ok forðast at koma þeim í nánd, þíkkir honum¹¹ sem léttara muni í öðrum stað viðreignar, snýr brott¹² annan veg, kemr fram í fylking Moadas, tekr sér þar stöðu. En hertogi Girarð ferr eptir því sem hann hafði ætlat, því at heiðingjar hrökkva æ svá undan, sem [hans menn sækja¹³ eptir, þar til at hertoginn er [alt kominn¹⁴ upp undir

¹) [kváðust b. ²) þat b. ³) gefit b. ⁴) hleypir b. ⁵) í gær b. ⁶) [með ákefð b. ⁷) mgl. b. ⁸) nær b. ⁹) atgöngu b. ¹⁰) allítt b. ¹¹) svá tilf. b. ¹²) þar fyrir b. ¹³) [hann sækir b. ¹⁴) [kominn alt b.

hamarinn, er merkit stóð á. En heiðingjar eru þá komnir upp at merkinu ok segja svá Agulando: Ef þeir¹ menn verða eigi sigraðir, sem hér fara at yðr, munu yðrir menn skjótt dauðir. Sem hertoginn er þann veg nálægr, talar hann: Lofsé guði, vel hefir hans miskunn vár geymt, [en engan mann höfum vér² látit, en steipt mörgum heiðingja, því stígum af hestum ok göngum djarfliga at heiðingjum. Ek heyrir öðrum megin hamarsins mikit hark ok stóra bresti, man keisarinn þar kominn, dugum nú sem hverr er drengr til; þat man guð veita ok hinn heilagi kross, at vér fáim sigr um síðir. Þeir ráða nú upp at heiðingjum með þykkri fylking þegjandi, halda skjöldum fyrir sér, en reisa fram hvæssar kejur, en Affrikar géngu³ í móti. Hefst at nýju þar hinn harðasti bardagi. Sækist hertoganum seint, því at erfitt varð hans mönnum at sækja⁴ í gegn upp, fellr því margt hans lið, en⁵ miklu fleira af heiðingjum. Var [þá hildar leikr hinn harðasti.⁶ Þeir sem næstir váru hjuggu sverðum hart ok tíðum, svá at dýrir steinar stukku langt ok víða [, vel búnir hjálmar sundr⁷ klofnuðu, en brynjur brustu, stálin hrukku, en drengir bliknaðu af stórum sárum, er hváirtveggju veittu öðrum. En áðr nökkut gerist tíðendavænligt í sókn⁸ hertogans, skal aptr hverfa til keisarans, ok greina hvat hann hefst at með sínum mönnum.

74. Sem Affrikamenn líta kristna menn drepit hafa ok sundr dreift alla fylking Gundruns konungs, ráðgjafa Agulandi, ríða fram með mikilli reiði þrír tígir þúsunda, [váru þeirra höfðingjar⁹ Moadas ok Abilant, svá digrir ok dramlátir, at engan mann virðu þeir sér jafnan. Því blása þeir stórum lúðrum ok gera sem mest hark ok háreysti með ópi ok vápnabraki, ok ætla með því at skelfa hugprúð hjörtu Franzeisa, benda stinna¹⁰ boga, skjóta svá hart at gall í strengjum. En kristnir menn verða eigi svá skelfir, sem þeir hugðu, því at svá sem Rollant heyrir þeirra¹¹ hark, tekr hann sinn hvella lúðr Olifant, setr sér á munn ok blæss svá hátt,¹² at heyrði fram undir höfuðmerki Agulandi ok um allan herinn. Svá gerðu allir Frankismenn, at hverr þeytti sinn lúðr,¹³ er til hafði. Varð heiðingjum miklu¹⁴ kynligra við heróp þeirra en ætla mátti,¹⁵ því at margir af þeim fyldust ótta ok hræzlu. Þessi bardagi hefst með háfum gný ok hörðum samkvámum hraustra drengja. Karlamagnús keisari sækir með mikilli hreysti, en hinir verjast karlmannliga. Þrír guðs riddarar vinna stóran skaða¹⁶ heiðingjum, ríðast nú

¹⁾ þessir b. ²⁾ [er vér höfum engan mann b. ³⁾ ganga b. ⁴⁾ vega b.
⁵⁾ þó tilf. b. ⁶⁾ [þessi orrosta hin harðasta. b. ⁷⁾ [or gyltum hjálmum, skildir b. ⁸⁾ fylgð b. ⁹⁾ [var þeirra höfðingi b. ¹⁰⁾ stóra b.
¹¹⁾ þetta b. ¹²⁾ hart b. ¹³⁾ sá tilf. b. ¹⁴⁾ langt um b. ¹⁵⁾ mætti b.
¹⁶⁾ á tilf. b.

margir af sínum hestum bæði kristnir menn ok heiðnir, fellr¹ hverr ofan annan svá þykkt, at hátt hlóðust valkestirnir. Oddgeir danski, Nemes hertogi, Salomon ok Bæringr brezki ríða hart fram í flokk heiðingja. Verðr svá, at [allir eru² af hestum feldir, ok er Karlamagnús sér þat, líkar honum lítt, ok kallar í loptit upp svá segjandi: Hvat gerir þú nú, minn göfugi herra Jacobe guðs postoli, [skulu þrír³ msnir kappar drepast fyrir sjálfs míns augum? Harmr mikill er þat, ok at sönnu segi ek þér þat, ágæti⁴ guðs kappi, at eigi ber ek glaðan dag síðan. Hleypir fram síðan meðr mikilli reiði, höggr til beggja handa, þar til er hann mœtir Abilant, höggr með sínu þítra sverði ofan í hjálminn, svá at eigi nemr fyrr staðar en í miðjum kviði, kastandi honum á jörðina niðr. En í því kemr Rollant þar at, sem Oddgeir danski meðr sínum kompánum verst á fœti vel ok drengiliga, fylgdu Rollant ok Grelent, Othun ok nökkurir af jafningjum með fim hundruðum riddara. Ok sem hann sér [þann veg⁵ standa sína lagsmenn, talar hann: Ho ho mínir góðu vinir, þat veit guð, at þér erut nú komnir í harðan pungt; vel þeim manni er⁶ lína mætti yðrum nauðum. Þeir hrinda heiðingjum tvá vega út ífrá, en kringja um þá alla vega. Grelent tekr til orða: Minn meistari Rollant, furðu góða hesta sitja heiðingjar þessir, vinnum þá ok fám várum mönnum, þeim sem þurfa. Rollant svarar: Gerum eptir því sem þú talar. Því næst hleypir hann at einum digrum heiðingja, leggur spjótinu í gegnum skjöldinn brynjuna ok búkinn, lyptandi honum or söðlinum, ok segir: Þú hinn hundheiðni, far til þíns heimilis. Fleygir honum síðan dauðum á jörð, en grípr hestinn ok færir Oddgeiri með þessum orðum: Marga hæversku hefir þú mér sýnt optliga, ok því er ek skyldr at ömbuna þat góðu. Tak hér, góði vin, fríðan hest, er guð gaf mér, ok stíg á sem hvatligast. Oddgeir gerir svá. Grelent reið fram í öðrum stað at öðrum riddara,⁷ slæmir til hans sverðinu aptan á hálsinn svá hart, at sundr sneið brynjurokkinn [með brynju, þar með⁸ hálsinn, svá at höfuðit fylgdi ok kemr hvar fjarri niðr; þrífir hestinn ok færir Nemes hertoga. Er ok skamt at bíða áðr þeim Salomon ok Bæringi eru fenguir hestar. Ríða síðan djarfliga fram allir samt, ryðjast fast um, kljúfa heiðingja í herðar niðr, af sumum fjúka [höfuðin, sumum⁹ hendr ok fœtr, hrýgja¹⁰ hverjum ofan á annan, ok eigi gefa þeir gaum at, hvárt þeir liggja opnir eða á grúfu. Er nú þar komit, at Affrikar þurfu eigi¹¹ geta til, hversu stór högg Franzeisar kunnu veita, því at allúspart brytjuðu þeir¹² til þess djúpa ketils, sem þeim

¹⁾ fellir b. ²⁾ [þeir eru allir b. ³⁾ [er þessir b. ⁴⁾ ágætr b. ⁵⁾ [í þvilikri hættu b. ⁶⁾ at b. ⁷⁾ heiðingja b. ⁸⁾ [þar með brynjuna ok b. ⁹⁾ [mgl. b. ¹⁰⁾ hlaða b. ¹¹⁾ at tilf. b. ¹²⁾ heiðingja tilf. b.

var fyrir búinn, [þat er helvíti,¹ í hverjum aldri þverr né þrýtr óð² uppganga steikjandi vellu. Þann veg gengr Rollant at með sinni fylgd, til þess at þeir ríða fram á tvær hendr keisaranum. Ok er hann lítr þá Oddgeir ok Nemes, gleðst hann ok segir: Lof ok dýrð sé þér, hinn háleiti herra Jacobe, senniliga gladdir þú nú mitt hjarta, sækjum nú, Rollant frændi, vel ok drengiliga, skjótt mun almáttigr guð oss sigr veita. Tekr síðan sinn konungligan lúðr, þeytir síðan³ bæði hátt ok hvelt, svá at Fagon merkismaðr heyrir gerla, þar sem hann er með sína sveit. Hvar fyrir hann talar til sinna manna: Þat veit guð, at Karlamagnús þikkist nú þurfa fulltings, at sönnu heyrða ok hljóð hans konungliga lúðrs; því búum oss ok ríðum sem skyndiligast, hjálpum keisaranum eptir megni, mætum⁴ heiðingjum með hörðum höggum,⁵ at öll þeirra hugdirfð hverfi þeim. Þeir svara: Herra Fagon, ríðum þann veg, sem þér gerit ráð fyrir; jafnskjótt sem údyggir Affrikar kenna vár viðskipti, munu þeir flýja sem andarsteggi undan⁶ gáshauki, ok þá skulu þeir fá örlög sín ok liggja opnir undir hrossafótum⁷ með gapanda munni. Herra Fagon ríðr með þúsund⁸ riddara, váru þeir harðla vel búnir at vápnum ok klæðum, ok áðr þeir taka at berjast, talar Fagon við Remund frænda sinn: Tak við merki keisarans ok geym sem bezt, en ek man prófa, hvat mitt góða sverð kunni bíta. Fagon sat á góðum gaskunia hesti, hafði bezta hjálm sér á höfði, settan dýrum steinum. Hann kemr til orrostu þar sem Moadas var fyrir, æpir mikit heróp til hugdirfðar sínum mönnum. Veita þeir í fyrstu svá hart athlaup, at þeir sem næstir stóðu, hrukku undan⁹ þeim ok vörðust saman. En Fagon mætir Moadas ok leggir til hans spjótinu í skjöldinn svá hart, at hann brestr ok þolir eigi, smýgr þá gegnum brynjuna ok gnestr í hjartanu, lyptir honum or söðlinum, svá segjandi: Þar fórtu, mikli maðr, ok er eigi öðrum at firr. Fleygir honum af fram, en snýr hestinum vel ok fimliga, bregðr sverðinu ok höggr¹⁰ í hjálm Matusalems konungs, kljúfandi hann í herðar niðr, kallar síðan hárri röddu á menu sína: Gerit svá vel, sparit hvárki sverð né spjót við heiðingja, látum þá prófa, at vér kunnum fleira en eta ok drekka. Svá gera¹¹ þeir sem hann beiddi,¹² ok lögðu¹³ til jarðar þrjár þúsundir heiðingja. Brast því næst flótti á Affrikamönnum í þann arm orrostunnar. Ulien gengr fast fram, var hann nú kominn sem áðr sagðist í fylking Moadas, sér hann¹⁴ Affrikamenn með öllu bleyðast ok undan leita eptir fall sinna foringja; því kallar hann á þá, svá segjandi: Jlla launi þér Agulando mikla virðing, er hann lagði á

¹⁾ [mgl. b. ²⁾ öll b. ³⁾ mgl. b. ⁴⁾ veitum b. ⁵⁾ svá tilf. b. ⁶⁾ tyrir b.

⁷⁾ hestafótum b. ⁸⁾ hraustustu tilf. b. ⁹⁾ fyrir b. ¹⁰⁾ ofan tilf. b.

¹¹⁾ gerðu b. ¹²⁾ bauð b. ¹³⁾ feldu þá b. ¹⁴⁾ mgl. b.

yðr, at þér rennit frá honum; gerit eigi þá opinbera skömm at flýja lengra en fram undir hans höfuðmerki, hvert þér sjáit enn standa. En þótt hann tali þvílíkt,¹ gefa þeir at því engan gaum, heldr leitar hverr sér þangat sem líkast þótti til hjálpar. Ulien keyrir hestinn sporum, hleypir at einum góðum riddara Edvarð at nafni, ok klýfr hans hjálm [ok höfuð,² svá at í tönnum nam staðar. Eptir þat mætir hann hrausta³ riddara Riker, ok leggir spjótinu í gegnum skjöldinn, ok er hann⁴ finnr þat, snarar hann skjöldinn á vígsl með svá miklu afli, at spjót Uliens stökk sundr fyrir ofan falinn, en höggur sverðinu ofan í hjálminn, ok í því sem hann brestr, talar Riker: Vara þik, riddari. Fylgir síðan högginu svá drengiliga, at hann klýfr Ulien [ofan í herðar,⁵ fellr hann þá til jarðar. Í þenna tíma kemr herra páfinn með dróttinligan kross fram í fylkingar, eru þar með honum þrír guðs riddarar. Þarf þá eigi um at binda, því at svá mikill ótti [ok hræzla⁶ kemr yfir alt lið heiðingja, at hverr fyrirlætr sinn stað, flýja sumir á fjöll eða⁷ skóga, sumir undir höfuðmerkit til Agulandum, ok eggja hann⁸ flýja. Gerist [þá nú⁹ mikil þröng, því at keisariinn er nú¹⁰ kominn með sitt lið neðan undir hamariinn, flýja¹¹ allir upp undan¹² at höfuðmerkinu, en öðrum meguum sækir¹³ hertogi Girarð, ok á eigi lengra til stöðu merkisins en tvau örskot eða varla svá.

75. Agulandus sitr enn undir höfuðmerki sínu, ok þíkkir þungliga á horfa. Hafa kristnir menn þá tekit alt umbergis. Því gengr hann fram á bergit ok bregðr sverði sínu ok höggur til beggja handa svá stórt, at [eigi skorti.¹⁴ Herra Girarð sækir at djarfliga ok kemst at höfuðmerkinu skjóttliga, sem Agulandus var undan genginn, ok höggur niðr, eggjar sína menn sem ákafast. Féll í þeim svifum áðr merkit varð niðr höggit meir en þúsund riddara. Sem Frankismenn sjá niðr höggit merkit, vóx¹⁵ þeim dirfð ok áræði, ok hlaða heiðingjum hverjum ofan á annan. Gerðist þá mikill gnýr umbergis, sem allir kómust¹⁶ í einn stað saman. Ok er Agulandus sá merkit fulla, gékk hann nálíga af vitinu, bífðr eigi svá lengi, at nökkurr haldi í hans ístig, stökr síðan á einn stóran hest, ok stefnir brott or þrönginni svá reiðr ok hamstoli, at varla vissi hann hvar hann fór. Agulandus stefnir á þann veg, er liggur til Risu borgar, ok verðr fyrir honum eitt stórt¹⁷ díki, svá stórt ok breitt, at hann mátti engan veg yfir komast. Verðr hann þá brott hverfa, þótt nauðigr. En er hertogi Girarð varð þess varr, at Agulandus hefir brott kom-

¹⁾ slíkt b. ²⁾ [mgl. b. ³⁾ hraustum b. ⁴⁾ Riker b. ⁵⁾ [í herðar niðr b. ⁶⁾ [mgl. b. ⁷⁾ ok b. ⁸⁾ at tilf. b. ⁹⁾ [þar með b. ¹⁰⁾ þá b. ¹¹⁾ þeir tilf. b. ¹²⁾ saal. b; undir B. ¹³⁾ at tilf. b. ¹⁴⁾ [býsnum gegndi b. ¹⁵⁾ vex b. ¹⁶⁾ kómu b. ¹⁷⁾ mgl. b.

izt, kallar hann hárri röddu, svá [segjandi, ok¹ heyrðu hans menn ok keisarans: Sækjum eptir Agulando, því at brott er hann flýðr; látum oss aldri þá skömm til handa bera, at hann komist brott, því at eigi man annat sinn gefast líkara færi til at gjalda honum skattinn en nú. Hann keyrir eptir þat sinn hest með sporum ok ríðr [eptir honum² með mikinn flokk, þar til sem Agulandus var, því at svá sem hann komst eigi yfir díkit, sneri hann aptr á vígvöllinn til sinna manna, [þyrptust Affrikar þar³ þá at honum öllum megin ok vörðu hann, er hertoginn sækir at, koma skjóttliga eptir þeim Boz ok Klaris ok margir⁴ af Franzeisum. Hefst í þeim stað hinn harðasti bardagi, vörðu þá⁵ snarpar samkvámur, falla heiðingjar æ sem tíðast, en þeir flýja, sem því máttu við koma. Má nú sjá hlaup ok eltingar um völlum, er Affrikar runnu undan, en kristnir menn sóttu eptir. Karlamagnús keisari ferr með mikinn flokk sinna manna til fulltings við hertogann. Ok áðr keisarin kemr, hleypr fram einn dygðugr riddari Antonen⁶ at nafni, ræðismaðr hertogans, ok drepr hestinn undan Agulando, snarar síðan aptr til sinna manna.⁷ Er Agulandus nú á fæti⁸ ok sér menn sína alla vega falla hjá sér, en suma flýja, þar með lítr hann Karlamagnús ok Franzeisa at sér⁹ ríða; þíkkir honum nú hvert vandræði koma á bak öðru, hvar fyrir hann talar: Vesæll er ek orðinn, ek hugðumst eignast mundu alla Franz; [eigi veit ek mér nú sigrs ván¹⁰ né undankvámu; hjargi þeir lífi sínu er megu, en mér stendr ekki annat en verjast, meðan megn er til, því at betr samir mér at falla hjá vinum mínum en flýja lengr yfirkominn af þessum vígvelli. Hér eptir fleygir hann frá sér skildinum ok tekr meðalkafla sverðsins báðum höndum, höggvandi svá at hverr hefir bana er fyrir verðr, þar til at sverðit þolir eigi ok stökkur sundr undir hjöltunum. Var þar¹¹ næst fengit honum annat sverð af sínum mönnum, fór þat sömu leið ok¹² it fyrra, ok með svá miklum tröllskap gékk hann [at um stund, fékk¹³ þat ekki, at eigi bryti hann sundr. At lyktum féngu Affrikar honum eina öxi furðuliga stóra, var hon engum vápnhæf utan¹⁴ sterkastum mönnum. Svá segist, at skapt öxarinnar væri af horni, styrkt með mörgum jarnvöfum. Stóð nú hvárki við honum jarnbundnir skildir né tvífoldar brynjur. Karlamagnús keisari er nú kominn með sitt lið, drápuðst heiðingjar svá görsamliga, at einn samt¹⁵ stóð Agulandus upp,¹⁶ veitti hann frábæra vörn ok drap margan riddara, til þess at keisarin bannar at sækja at honum. Stendr hann þá einn samt¹⁷ ok heldr á öxinni.

¹⁾ [at bæði b. ²⁾ [mgl. b. ³⁾ [því at Affrikar þyrptust b. ⁴⁾ aðrir tilf. b.

⁵⁾ þar b. ⁶⁾ Anton b. ⁷⁾ kompána b. ⁸⁾ staðdr tilf. b. ⁹⁾ mgl. b.

¹⁰⁾ [en nú væntir ek mér eigi sigrs b. ¹¹⁾ því b. ¹²⁾ sem b. ¹³⁾ [fram, at um stund fékk hann b. ¹⁴⁾ nema b. ¹⁵⁾ saman b. ¹⁶⁾ uppi b. ¹⁷⁾ saman b.

Keisarinn lætr bjóða Agulando at taka við kristni ok jata sönnum guði. En hann svarar því eyrindi skjótt: Ekki vinnr slíkt, segir hann, mér nú at bjóða, því at við engum nýjum sið¹ vil ek taka ok neita goðum mínum fyrir sakir hræzlu, því sœkit at drengiliga sem hraustir riddarar, enn mun ox mín taka til þess er fyrstr sœkir at. Í því hleypr at Claris, en Agulandus höggr til hans ok höggr² skjöldinn niðr í gegnum, svá at sínum megin fellr hvárr hlutrinn, ok áðr hann fái at sér tekit oxina, legggr Claris til hans spjóti svá hart, at brynjan bilar, ok fær fóðrat í hans líkama. En Agulandus þrífir í skaptit ok brýtr sundr fyrir ofan falinn. Því næst höggr hertogi Girarð ofan í hjálminn, ok kemr á utarlíga, stökkr niðr á oxlina ok klýfr mðr í brjóst, lítr Agulandus þá niðr³ við höggit. Var þá eigi langt at bíða, áðr Rollant snarar at ok höggr á hálsinn sínu góða sverði Dýrumdala með svá miklu afli, at höfuðit með hálsinum flaug brott af búknum. Féll Agulandus þá dauðr til jarðar, þótt hann vildi eigi. Æptu kristnir menn þá mikit sigróp ok kölluðu svá hátt dauða Agulandi, at heyrði⁴ um allan herinn. Gerðist þá mikill fagnaðr ok gleði í hjörtum kristinna manna, ok gáfu margir⁵ þakkir almáttigum guði.

76. Eptir fall Agulandi settist Karlamagnús keisari niðr á völinn, því at hann var mjök mœddr, ok allir aðrir. En þat verðr eigi auðvelt at tína, hversu mörgum þakklætisorðum hann lofaði dróttin Jesum ok hans háleita postola Jacobum fyrir þat opinbert fullting af þeim stórtáknum, er dásamliga birtust yfir heilaga krossmarki, þar með⁶ sýniliga framgöngu þriggja guðs ástvina; því at öllum var þat efalaust, at allsvaldandi guð hafði þá senda af sinni himneskri sveit, sakir þess at þegar at⁷ lokit var bardaganum, hurfu þeir brott af manna augliti ok fundust hvergi. Hvat víða finnst lesit í sögum heilagra manna, þar sem hinneskir kraptar hafa birzt í nökkurri hjálp eða þjónustu við góða guðs ástvini. Karlamagnús fór síðan til sinna landtjalda, býðr⁸ hverjum⁹ at taka hvíld¹⁰ ok náðir eptir mikit erfiði. Ok sem tími var til, býðr hann ganga um valinn ok kanna þar sem hans menn hafa¹¹ fallit, ok gékk eigi fyrrum¹² frá, en öllum kristnum mönnum, þeim sem fallit höfðu í þessum bardaga ok hinum fyrra, var veitt hin sœmiligasta greptrar¹³ þjónusta. En at því lyktaðu fór hann um öll heruð Hispanie ok endrboetti kristnina, þar sem¹⁴ þurfti, en reisir upp klaustr ok kirkjur, þar¹⁵ sem Agulandus ok sonr hans Jamund hafði¹⁶ áðr niðr brotit.

¹) siðum b. ²) klýfr b. ³) áfram b. ⁴) heyrðist b. ⁵) margar b. ⁶) fyrir b. ⁷) mgl. b. ⁸) bjóðandi b. ⁹) manni tilf. b. ¹⁰) frið b. ¹¹) höfðu b. ¹²) fyrri b. ¹³) graftar b. ¹⁴) þess tilf. b. ¹⁵) þær b. ¹⁶) höfðu b.

1.¹ Turpin með guðs miskunn erchibyskup af borginni Reins, samfélagi [Karlamagnús konungs ins mikla í Hispania,² sendir Leo-frando dekanó Akis [q. guðs³ Jesu Cristi. Því at þú sendir mér orð til, þá er ek var staddr í borginni Venna sjúkr nökkut svá af sárum, at ek ritaða hversu várr inn mikli ok inn [frægi Karlamagnús keisari friðaði⁴ land í Hispania ok Galicia af ofrgangi⁵ Saracina, þá vil ek skilvísliga skrifa ok yðr senda letri samansett⁶ þau inu undarligu stórmerki ok þann lofliga sigr, er hann vann á Saracinum í Hispania ok vér sáum várum augum, fylgjandi honum þau fjórtán ár er hann fór með her sinn of⁷ Hispaniam ok Galiciam. Nú með því at þér rituðut svá til mín,⁸ at þau in frægju stórtíðendi er keisarinn gerði í Hispania fundut þér eigi fullkomliga skrifuð⁹ á þeim annál¹⁰ er liggir í staðnum Sendine, þá meguð þér þat vel skilja, at sá sem þann annál ritaði var eigi nær þessum tíðendum; en þó skal þetta verk ekki við þann annál diskorda. Guð gefi yðr langt líf með góðu megni.

2. Virðuligr guðs postuli Jacobus predikaði fyrstr kristni í Galicia. Eptir þat fór hann til Jórsalalands ok var þar hálshöggvinn af Herode konungi Agrippa. En lærisveinar hans færðu hans iná helga líkama aptr í Galiciam ok styrktu þá enn heilaga kristni með sínum kenningum. Nú er þliðu stundir,¹¹ eyddist mjök kristni í Galicia, svá at nálíga var þar engi kristindómr¹² á dögum [Karlamagnús konungs.¹³ Þessi inn sami Karlamagnús¹⁴ keisari inn mikli, síðan er hann hafði með miklu starfi ok stríði lagt undir sik mörg ok stór konunga ríki, England ok Frakkaríki, þýðverskt land, Bæjaraland ok Burgun ok Latorigiam ok Italam, ok enn fleiri ríki í millum tveggja sjáfa,¹⁵ þau sem hér eru eigi greind, ok útalígar borgir lagði hann undir sik af Saracina valdi ok undir rómverskan keisaradóm, þá hugði hann at gefa sér frið ok hvíld eptir margan sveita ok langt erfiði ok hætta eigi sér lengr eða sínum mönnum í úfriði ok orrostum. Ok jafnskjótt sá hann á himni einn stjörnuveg¹⁶ þann er upp hófst af Fríslands¹⁷ hafi ok veittist alt milli þýðverks¹⁸ ríkis ok Galiciam, Italam ok Aquitaniam, ok síðan rétta leið yfir Gaskuniam ok Basdam, Nafari ok Hispaniam alt til Galiciam, þar sem var heilagr dómr ins helga Jacobi postula mjök úkunnigr flestum mönnum í þenna tíma í því landi. Nú er Karlamagnús konungr sá

¹⁾ Her meddeles Fortællingen om Agulandus efter Haandskrifterne A d. Se ovenfor S. 126. ²⁾ [hins mikla Karls keisara í Spania a. ³⁾ [kveðju a.

⁴⁾ [frægasti keisari Karl frjálsaði a. ⁵⁾ valdi a. ⁶⁾ samansettu a. ⁷⁾ um a.

⁸⁾ vár a. ⁹⁾ skipuð a. ¹⁰⁾ annáli a. ¹¹⁾ [stundir liðu fram a.

¹²⁾ kristni a. ¹³⁾ [Karls keisara hins mikla a. ¹⁴⁾ Karl a. ¹⁵⁾ sjóa a.

¹⁶⁾ saal. a; stjörnuvegg A. ¹⁷⁾ saal. a; Frakklands A. ¹⁸⁾ þýðverks a.

þenna stjörnuveg optliga um nætr, þá hugsaði hann fyrir sér, hvat þetta mundi¹ merkja. Ok er hann studeraði í þessu með mikilli hugsan, birtist honum [þess háttar sýn² í svefni, einn herra í fagri ásýn, ok mælti við hann á þessa lund: Son minn, hvat gerir þú? Hann spurði í móti: Hverr ertu, herra? Sá³ svarar: Ek em Jacobus postuli, fóstrson Jesu Kristi, son Zebedei, bróðir Johannis guðspjallamanns. Mik kallaði guð til sín á Galilea sjá,⁴ en Herodes konungr Agrippa lét halshöggva mik með sverði. Minn líkamr liggir nú mjök mönnum úkunnigr í Galicia⁵ landi, þar sem Saracinar hafa⁶ háðuligt vald yfir. Ok þikki mér mjök undarligt, er þú frelsar eigi land mitt af [valdi úfriðarmanna,⁷ þar sem þú hefir mörg stór lönd ok margar stórar borgir undir þitt ríki lagt. Ok fyrir því vil ek þér kunnikt gera, at svá sem guð gerði þik völdugra en nökkurn annan veraldligan konung, svá kýs ek⁸ þik til þess af öllum konungum með fyrr sýndri leið at leysa land mitt af úfriði⁹ Moabitarum, at þar fyrir þiggir þú af honum kórónu eilífrar ömbunar.¹⁰ Þat merkir ok stjörnuveg þann er þú sátt undir himni, at þú mant fara af þessum löndum með þínum mikla her í Galiciam ok fyrirkoma þeirri heiðingjaþjóð ok frelsa svá landit ok vitja minnar kapellu ok legstaðar. Eptir þik munu fara [allar þjóðir¹¹ millum tveggja sjáfa¹² pslagrímsferð þiggjandi af guði lausn synda sinna, lýsandi guðs lofi ok kröptum ok undarligum hlutum, þeim sem hann gerir. Þessa ferð munu þeir fara upp af þínum dögum alt til enda veraldar. Far þá nú sem skyndiligast,¹³ því at ek skal vera þinn fulltingjari í öllum hlutum, ok þitt starf skal ek ávaxta ok þiggja af guði þar fyrir þér kórónu í himinríki, ok til síðurstu daga skal þitt nafn vera lofat. Með þvílíkum orðum birtist inn sæli Jacobus postuli Karlamagnúsi konungi þina sinnum. En konungr¹⁴ styrktist mjök af fyrirheitum postulans, ok dró saman mikinn her ok fór í Hispaniam at eyða heiðnum þjóðum með sínum styrk.

3. Pampilonia heitir borg sú er Karlamagnús konungr sat fyrst um þrjá mánaði ok fékk eigi unnit, svá váru hennar múrar sterkir. Þá bað Karlamagnús konungr til guðs svá mælandi: Herra Jesu Kriste, gef mér í vald borg þessa til tignar nafns þíns, því at fyrir sakir trúar þinnar kom ek [til þjóða þessarra í þessi lönd.¹⁵ Heyrðu, inn sæli Jacobus postuli, lát mik vinna borg þessa, ef þat er satt at þú birtist mér. Þá hrundu niðr allir borgarveggirnir til grundvallar með guðs gjöf ok böen ins sæla Jacobi postula, ok vann

¹) hafa at tilf. a. ²) [mgl. a. ³) Hinn a. ⁴) sjó a. ⁵) Galilea (!) a.

⁶) mjök tilf. a. ⁷) [Saracina valdi a. ⁸) hann a. ⁹) valdi a.

¹⁰) dýrðar a. ¹¹) [allir lýðir a. ¹²) í tilf. a. ¹³) skjótast máttu a.

¹⁴) keisarin a. ¹⁵) [í þessi lönd af vantrúaðri þjóð a.

Karlamagnús konungr með þvílíku móti þessa borg. Konungrinn¹ gaf líf öllum Saracinum þeim er skírast vildu láta, en alla þá sem eigi vildu láta skírast² lét hann drepa.³ Ok er Saracinar spurðu þessi⁴ tíðendi, lutu þeir honum hvar sem hann fór, ok sendu á vega⁵ fyrir hann skatta ok skyldir ok gáfu í hans vald borgir ok heruð. Saracina þjóð undraðist mjök keisarans fólk fyrir sakir fríðleiks ok ágæti⁶ klæðabúnaðar, ok af því tóku þeir hann ok hans her at uppgæfnum sínum vápnnum sömiliga ok friðsamliga. Fór Karlamagnús konungr svá fram rétta leið til legs ins helga Jacobi postula. Ok þegar hann kom til hafsins, lagði hann sínu spjóti í sjáinn⁷ ok þakkaði guði ok inum sæla Jacobo postula, er hann hafði leitt sinn inn mikla her í þá hálfu⁸ heims, svá langt sem hann mátti framarst. Turpin erkibyskup skírði þat fólk alt í Galicia með ráði Karlamagnús konungs, er af hafði gengit kristai þeirri er sett hafði Jacobus postuli⁹ ok hans lærisveinar, eða þá er eigi höfðu áðr trú¹⁰ tekit. En þá alla menn er eigi vildu við skírn taka, lét hann annathvært hálshöggva eða gefa í vald kristinna manna til þrældóms ok ánauðar. Eptir þetta vann Karlamagnús konungr alt Hispaniam sjáva í millum, í þeirri ferð vann hann af borgum ok stórþorpum fim hundruð í Galiciam ok umfram alt landit í Hispaniam. Lutu nú undir ríki Karlamagnús konungs öll þau lönd er byggvast¹¹ vestr af Afrika til sjáfar. Öll þessi lönd [borgir ok staðir eru nú í hans valdi, ok¹² tók hann með friði, en sum með¹³ stríði ok inni mestu list, utan eina borg er var af inum sterkustum borgum í þeim löndum, er Luctena heitir á norœnu, hana fékk hann eigi unnit í fyrstu umsát. Hon stendr þar sem grœna dalr heitir á norœnu. Enn síðarsta tíma er hann sat um þessa borg fjóra mánaði, þá bað hann til guðs ok ins [sæla Jacobs¹⁴ postula, ok af því [féllu niðr¹⁵ þessarar borgar veggir,¹⁶ ok er¹⁷ hon jafnan síðan úbygð alt til þessa dags. [Einn keldulœkr¹⁸ spratt upp í miðjum stað þessum með svartu vatni, ok sýnast þar í svartir fiskar. Þessar borgir yfirkomnar með þungu starfi,¹⁹ [Luctuosam, Venzosam, Capariam,²⁰ Odam, Sonam, þorði engi maðr at byggja eða upp reisa alt til þessa dags fyrir sakir þeirrar húlvanar, er konungrinn²¹ lagði á borgirnar. Öll þau skurgoð ok líkneskjur²² Saracina ok heiðingja, er Karlamagnús konungr fékk í Hispania, braut hann niðr utan eina líkneskju [í landi²³

¹) Keisarinn a. ²) né taka rétta trú tilf. a. ³) hálshöggva a. ⁴) undarlígu tilf. a. ⁵) veg a. ⁶) ágæts a. ⁷) sjóinn a. ⁸) álfu a. ⁹) saal. a.; postula A. ¹⁰) við skírn a. ¹¹) liggja by(g)ð a. ¹²) [ok staði a. ¹³) miklu tilf. a. ¹⁴) [helga Jacobus a. ¹⁵) [saal. a.; fella A. ¹⁶) múrar a. ¹⁷) saal. a.; eru A. ¹⁸) [Ein kelda a. ¹⁹) af Karlamagnús konungi tilf. a. ²⁰) [Luktenam, Venosam, Caparan a. ²¹) keisarinn a. ²²) líkneski a. ²³) [mgl. a.

Alandaluf. Sú líkneskja hét Salemcadis;¹ staðrinn heitir Cadis sá er sú líkneskja var í, Salam heitir guð á tungu Arabíalands manna. Svá segja Saracinar, at sá Maumet er þeir dýrka, gerði þessa líkneskju [í sínu nafni, ok með galdralist læsti hann í þessi líkneskju eins kyns djöfla fylki, þau sem eignuðust með sínum styrk þessa borg ok líkneskju,² ok af því mega eigi menn hana brjóta. Ef nökkurr maðr kristinn kemr í nánd henni, þá verðr hann sjúkr; en ef [sjúkr Saracinus kemr³ til hennar ok tignar hana ok biðr sér miskunnar, hann ferr heill á brott. En ef nökkurr fugl sezt á hana,⁴ þá deyr hann þegar. En svá er búit um sjálfa líkneskjuna, at steinn ferstrendr stendr á sjáfar ströndu, þar sem hrafn er vanr at fljúga; hann er gerr með Saracina list ok því mjórri sem ofar er. Á þeim stólpa stendr þessi líkneskja er steipt er eptir manns mynd af inum bezta latuni. Hon hœfir í suðr ok hefir í⁵ hendi klumbu mikla. Svá segja Saracinar, at þessi klumba mun falla or hendi líkneskjunnar á því ári, er sá Frakka konungr er fœddr er kristna skal alt Hispaníaland á síðustum tímum veraldar. Ok jafnskjótt sem Saracinar sjá þessa klumbu niðrfallna,⁶ þá flýja þeir brott allir af Hispaníalandi. Gull þat er [konungar gáfu Karlamagnúsi konungi ok aðrir höfðingjar,⁷ lagði hann til þess at auka musteri ins helga Jacobí postula, ok prýddi hann [þat musteri⁸ með sæmiligu ok dýrligu kirkjuskúði ok skipaði þar til byskup ok kanoka eptir reglu Ysodori byskups. En með afganga⁹ þess mikla gulls ok silfrs, er hann fékk í Hispania, lét hann gera margar kirkjur ok klaustr í Þýðversku¹⁰ ok Franz ok Gaskoniam, ok af þeim öllum lét hann flest vígja Jacobo postula til dýrðar ok lofs.

4. Nú svá sem Karl¹¹ konungr kom heim í Franz, þá kom einn heiðinn konungr af Affrika sá er Agulandus heitir í Hispaniam ok vann þat ríki alt undir sik með myklum her. Hann braut þar niðr alla kristni þá er Karlamagnús konungr hafði þar sett, ok drap alla kristna menn eða rak af landi. [Ok þá¹² er Karlamagnús konungr spurði þessi tíðendi, fór hann annat sinn í Hispaniam með her sinn, ok hertugi Milo¹³ af Angleriz var stjórnari hersins. Til þess rita ek þenna atburð, at menn víti hver ábyrgð í er at taka undir sik lögligar gjafir, þær er menn gefa fyrir sál sinni í banasótt.

5. Þá er Karlamagnús konungr var staddr við borgina Baion með her sinn, þá gaf einn riddari er Romarík hét hest sinn fyrir

¹) Salamkades a. ²) [tilf. a. ³) [saal. a.; sjúkir Saracinar koma A.

⁴) þessa líkneskju a. ⁵) hœgri tilf. a. ⁶) niðrfalla a. ⁷) [þeir gáfu Karlamagnúsi konungi Saracinar, konungar ok höfðingjar, í Spania á þeim 3 árum er hann dvaldist þar a. ⁸) [þá kirkju a. ⁹) afhlapi a.

¹⁰) Þýversku a. ¹¹) Karlamagnús a. ¹²) [En a. ¹³) rettet; Nisto A, Justo a.

sál sinni skriptaðr ok húslaðr. En eptir andlát hans seldi frændi hans hestinn fyrir 100 skillinga silfrs, sá sem hann hafði umboðit at gefa hestverðit fátökum mönnum, en hann sjálf eyddi þessu sé á fám dögum fyrir mat ok drykk ok klæði. En eptir 30 daga birtist honum inn [framliðni maðr, ok mælti við hann¹ þessum orðum: Ek fal þér á hendi mína peninga at gefa fátökum mönnum fyrir sál minni, þá skaltu þat vita, at guð [gaf mér upp² allar mínar syndir; en fyrir þat er þú tókt rangliga ölmosu mína, þá hefi ek verit í hörðum þíslum 30 daga, en á morgin muntu koma í minn stað, en ek í paradisum. Nú sem menn heyrðu draum hans of morgininn, [þótti flestum ógurligr þessi fyrirburðr.³ Því næst heyrðu menn upp í loptit yfir hann sem león rautaði eða úlfar þyti eða griðungar gneldi.⁴ Ok í því var þessi vesli maðr tekinn í loptit upp, svá at engi maðr sá hann síðan lífs. Fjóra daga var hans leita farit á hestum ok fótum, ok fannst⁵ eigi. [Nú sem liðnir váru tólf dagar⁶ eptir þenna atburð, var fundit lík hans á bergi einu brotit alt í sundr, fjórar dagleiðir frá þeim stað er hann [hafði í brott horfit,⁷ djöflar höfðu honum þar niðr kastat grimlega.

6. Svá sem Karlamagnús konungr ok Milo⁸ hertugi kómu í Hispaniam með her sinn, þá sóttu þeir eptir Agulando konungi, ok svá sem þeir leituðu hans listuliga, fundu þeir hann við á þá, er heitir Segia⁹ á inni fegrstu eng ok sléttu. Þar lét Karlamagnús konungr setja [ina fegrstu¹⁰ kirkju ok vígja guðs þíslarvátum Fakundo ok Primitibo, ok [lagði þar til eitt ríkt þorp ok setti þar¹¹ ágætt klaustr. Ok svá sem hvárr þeirra kom nær öðrum, þá bauð Agulandus konungr Karlamagnúsi konungi at berjast við sik, hvárt er hann vildi at kæmi 20 í mót 20, eða 40 í mót 40 af hvárs liði, eða 100 í mót hundraði¹² eða þúsund í mót þúsund, eða tvá í mót tveimr, eða einn í mót einum. Þá sendi Karlamagnús konungr hundrað í mót hundraði¹³ riddara Agulandi¹³ konungs, ok féllu allir Saracinar. Eptir þat senda þeir 200 riddara hvárr, ok féllu allir heiðingjar þeir er Mauri heita. Nú eptir þetta sendi Agulandus konungr 2 þúsundir¹⁴ riddara í móti 2 þúsundum¹⁵ riddara Karlamagnús konungs, ok féllu enn sumir [af riddorum Agulandi, en sumir flýðu.¹⁶ Á þriðja degi eptir rak Agulandus konungr frá sér kempur sínar¹⁷ leynilega, ok þóttist nú viss vorðinn, at Karlamagnús konungr hafði

¹⁾ [framgengni riddari með a. ²⁾ [hefir fyrirgefit mér a. ³⁾ [þá þótti þeim hans fyrirburðr harðla undarliggr a. ⁴⁾ gylli a. ⁵⁾ hann tilf. a. ⁶⁾ [En 12 dögum a. ⁷⁾ [hvarf a. ⁸⁾ Justo a. ⁹⁾ Seggja a. ¹⁰⁾ [mikla a. ¹¹⁾ [lét þar setja eitt ríkt þorp ok a. ¹²⁾ hundrað 4; 100 a. ¹³⁾ Agalandus a. ¹⁴⁾ 300 a. ¹⁵⁾ 300 a. ¹⁶⁾ [, en sumir af riddorum Karlamagnús konungs a. ¹⁷⁾ allar a.

minna lið en hann, ok bauð þá almenniliga bardaga á næsta degi eptir; ok þessu játtaði Karlamagnús konungr. Nú búa kristnir menn vápn sín til bardagans. Ok þann sama aptan fyrir órrostuna stungu þeir niðr spjótsköptum sínum í völliinn úti fyrir hallardyrum.¹ En snemma² of daginn eptir er menn kómu til at taka hverr sitt spjót, þá fundu allir þeir er féllu of daginn eptir í bardaganum með píslarsigri sín spjótsköpt með bök ok blóma. Þeir undruðu þetta æfintýr ok eignuðu³ guði þenna atburð. Þeir hjuggu síðan upp spjót sín sem næst máttu þeir jörðinni; en af þeim rótum upphöggvinna spjótakapta er eptir stóðu í jörðunni, runnu upp fagrir lundar réttir sem sköpt með mörgum kvistum ok fögru laufi, svá sem sjá má. En þessir lundar váru flestir af aski, er af þessum sköptum runnu upp. Hertuginn Milon faðir Rollants fékk píslarvættis pálm í þeim bardaga með þeim píslarvættum guðs, sem áttu þessi blómguðu spjótsköpt, er nú fyrr var frá sagt. Í þessum bardaga lét Karlamagnús konungr hest sinn. Ok svá sem keisarinn var nauðugliga staddr með tvær þúsundir sótgangandi kristinna manna í millum [margra þúsundraða⁴ Saracina, þá brá hann sverði sínu er Gandiola⁵ hét ok hjó með því fjölda Saracina sundr í miðju. Ok er leið á daginn skildust kristnir menn ok heiðingjar, sóru þá hvárir heim til sinna herbúða. Á næsta dag eptir kómu af Róma herr, [4 marchisar með⁶ fjórar þúsundir riddara allgóðra, til liðs við Karlamagnús konung. Ok svá sem Agulandus konungr vissi þat, sneri hann í brott með öllum her sínum. En Karlamagnús konungr fór heim í Franz með sinu [inn mikla⁷ her.

7. Eptir þetta dró Agulandus konungr saman útalligar þjóðir, Saracinos ok Misturios,⁸ Moabitas ok Ethiopes, Pardos ok Affrikanos, Persas. Í þessum her váru þessir höfðingjar, Texphin⁹ konungr af Abia, Bakales konungr af Alexandria, Avid¹⁰ konungr af Bugia, [Ospin konungr af Agapia, Partin konungr af Marak,¹¹ Alfling¹² konungr af Maiork, Mamonon konungr af Meana,¹³ Ebrauid¹⁴ konungr af Sibili,¹⁵ Estimaior¹⁶ konungr af Korduba. Nú sem Agulandus konungr hafði unnit borgina Agenne með þeim inum mikla her, þá sendi hann orð Karlamagnúsi konungi með fám riddorum ok hét at gefa honum 40¹⁷ hesta hlaðna með gulli ok silfri ok enn önnur auðæfi, ef hann vildi undir hans ríki ganga. Fyrir því mælti hann þetta, at hann vildi kenna Karl¹⁸ konung at vexti ok álitu, ef¹⁹ hann mætti því léttligar við komast at drepa hann, ef svá kynni til at

¹⁾ herbúðunum a. ²⁾ árla a. ³⁾ saal. a; eignaði A. ⁴⁾ [mgl. a. ⁵⁾ Gandiola a. ⁶⁾ [tilf. a. ⁷⁾ [mgl. a. ⁸⁾ Misterios a. ⁹⁾ Terphin a. ¹⁰⁾ Avit a. ¹¹⁾ [tilf. a. ¹²⁾ Alfuskor a. ¹³⁾ Mekua a. ¹⁴⁾ Ebiauin a. ¹⁵⁾ Sibil a. ¹⁶⁾ Altumaior a. ¹⁷⁾ 60 a. ¹⁸⁾ Karlamagnús a. ¹⁹⁾ ok ef a.

bera, at þeir fyndist í orrostu. Ok svá sem Karlamagnús konungr undirstóð hans [inú falsligu¹ boð, þá reið hann or ríki sínu með tvær þúsundir inna vöskustu² riddara ok setti svá nær borginni Agenne sín landtjöld, þar sem Agulandus konungr sat með her sinn, at eigi var³ meir en fjórar mílur fram til staðarins. Þá fór Karlamagnús konungr leynilega frá liði sínu með 60 riddara upp á fjall, þat er svá var nær, at sjá mátti þaðan staðinn, ok lét þar eptir þessa riddara ok sín konunglig klæði, en tók upp verri klæði ok lagði opinn skjöld sinn í milli herða sér ok spjóttlauss, sem siðr er til sendimanna at fara höfðingja í millum í úfriði, ok svá fór hann fram til staðarins, ok með honum einn riddari. Nú sem menn kómu í mót þeim af staðnum ok spurðu hvat manna þeir væri, en þeir kváðust vera⁴ sendiboðar Karlamagnús konungs ins mikla keisara til Agulandum konungs. [Nú sem þessir menn⁵ kómu fyrir Agulandum konung, þá mælti Karlamagnús konungr [við Agulandum konung:⁶ Karlamagnús konungr sendi okkr til yðvar at segja yðr, at hann [vill gjarna gerast yðarr maðr, ok er hann hér kominn með 60 riddara, ok því biðr hann, at þér komit til tals við hann með 60 riddara⁷ í friði. En er konungr heyrði þessi orð, herklæddist hann þegar skjótt ok bað þá segja Karlamagnúsi konungi, at hann skyldi biðja hans. Agulandus konungr [sér görla keisarann en kendi hann með engu móti.⁸ En Karlamagnús konungr kendi görla Agulandum konung, ok hugði at hvar beztr væri at vinna borgina. Hann sá þá alla konunga, er í váru staðnum. Síðan fór hann upp á fjallit til riddara sinna ok svá aptr til liðs síns. En Agulandus konungr með 7 þúsundir riddara reið út af staðnum sem skjótast mátti hann, ok vildi Karlamagnús konung drepa, ef honum gæfist færi á. En hann reið undan ok heim í ríki sitt, ok dró at sér mikinn her ok vendi síðan aptr í Hispaniam, ok kom til borgarinnar Agenne, ok sátu um staðinn sex mánaði. En á 7 mánaði svá sem Karlamagnús konungr hafði til búit allar þær listir ok smiðvélar sem höfðingjum er títt at vinna borgir með ok kastala, þá lét hann veita harða atgöngu. Þá flýði Agulandus konungr með þeim konungum ok höfðingjum, sem þar váru, ut of⁹ inar lægstu smáttur staðarins eina nótt leyniliga, ok kómust þeir svá undan valdi Karlamagnús konungs at því sinni. En inn næsta dag eptir reið Karlamagnús konungr inn í staðinn við miklum prís ok fögrum sigri, váru þá margir Saracinar drepnir.

¹) [falslig *a.* ²) fræknustu *a.* ³) váru *a.* ⁴) menn ok *tilf. a.* ⁵) [þessir menn váru leiddir inn í staðinn, ok er þeir *a.* ⁶) [ok hans félagi *a.* ⁷) [er kominn með 60 riddara til tals við hann *a.* ⁸) [kendi eigi keisarann, þó at hann mælti við hann *a.* ⁹) um *a.*

8. Agulandus konungr settist nú í þann stað er Santunes heitir. En er Karl¹ konungr frétti þat, þá sótti hann eptir honum, ok bauð at hann skyldi gefa upp staðinn. En hann vildi eigi gefa upp borgina, ok bauð at fara út af staðnum ok berjast við hann með því móti, at sá þeirra ætti staðinn er sigraðist í orrostunni. Um kveldit síðla fyrir bardagastefnuna at settum landtjöldum ok skipuðum fylkingum á eng þeirri, er verðr í millum árinna² Karant ok kastrum er heitir Talaburg, þá settu kristnir menn spjót sín í völlinn fyrir landtjöldum sínum. En um morguninn fundu þeir kristnir menn spjótsköpt sín með næfrum ok laufi, er féllu of daginn eptir í orrostu með píslarsigri.³ Þessir riðu út fyrstir of daginn eptir ok drápu marga Saracina, ok féllu þó allir. En þat váru 4 þúsundir manna. Þar lét Karlamagnús konungr hest sinn, ok svá sem hann var á fœti staddr í millum margra heiðingja fékk hann styrk af sínum mönnum ok drap þá mikit fólk af Saracinum, þar til er þeir móðir ok sigraðir flýðu í borgina. Ok nú setti Karlamagnús konungr herbúðir sínar umhverfis borgina, nema þar sem áin var. Um síðir flýði Agulandus-konungr út á ána með her sinn á einni nótt. Ok þegar Karlamagnús konungr varð við þat varr, þá setti⁴ hann eptir honum ok drap konunginn af Agapia⁵ ok konunginn af Bugia ok nær fjórum þúsundum heiðingja. Agulandus konungr flýði nú undan of [Portos Sephereos⁶ alt til borgarinnar Pampilon, ok sendi⁷ orð Karlamagnúsi konungi, at hann kæmi [þann veg⁸ til orrostu við hann. Svá sem Karlamagnús konungr heyrði þetta, fór hann heim í ríki sitt ok stefndi nú [at sér⁹ öllum þeim her, sem hann mátti mestan fá í sínu ríki.

9. Karlamagnús konungr bauð nú, at allir þrælur í Franz skyldu frjálsir vera með öllu sínu hyski, ef þeir vildi¹⁰ fara í herför þessa með honum til Hispanialands. Ok [í þessa herför¹¹ leysti hann út þá menn er í myrkvastofum váru læstir,¹² en þeim gaf hann fé¹³ er áðr váru fátækir, illgerðamenn tók hann í frið, en gaf aptr eignir sínar þeim er áðr höfðu mist. En alla þá sem vel váru vápnaðir ok vígir gerði hann riddara, ok jafnvel þá sem hann hafði réttlíga kastat út af sinni [þjónustu ok vináttu¹⁴ tók hann aptr í [þann stétt, sem fyrr höfðu¹⁵ þeir. Ok með fljótum orðum um at fara þá kallaði hann með sér til þessar herferðar bæði vini ok úvini, innlenska ok útlenska, at hann mætti því heldr fyrirkoma guðs úvinum í Hispania. Nú, svá sem þessi herr kom saman, þá

¹) Karlamagnús a. ²) ána a. ³) píslarvætti a. ⁴) sótti a. ⁵) Agabia a.

⁶) [Portus Cepheros a. ⁷) þá tilf. a. ⁸) [þangat a. ⁹) [til sín a.

¹⁰) vildu a. ¹¹) [til þessarrar herferðar a. ¹²) mgl. a. ¹³) peninga a.

¹⁴) [eigu ok þjónustu a. ¹⁵) [sína stétt sem fyrr váru a.

leysti Turpin erkibyskup allan herinn meðr sinni blezan af öllum sínum syndum. Byrjaði nú Karlamagnús konungr ferð sína í Hispaniam á mót Agulando konungi. En [þessi váru nöfn höfðingja þeirra er fræknastir váru til hernaðar yfir herinum¹ meðr Karlamagnúsi konungi: Turpin erkibyskup af Reins; Rollant [er var hertugi yfir herinum, jarl² af Cenoman ok herra af Clave,³ systurson Karlamagnús konungs, son Miluns hertuga af Angleir ok frú Þertu⁴ systur Karlamagnús konungs, hann hafði fjórar þúsundir⁵ hermanna; Olifer var ok hertugi yfir herinum, hann var hinn hraustasti ok hinn vígkænsti riddari [ok hinn sterkasti at leggja meðr glafel,⁶ hann var jarl af Gibben⁷ ok son Reiners jarls, hann hafði 4⁸ þúsundir góðra hermanna; Eystult jarl af Lingun, son Otun jarls, hafði 3 þúsundir hermanna; Arakstan konungr af Britannia, hann hafði 7 þúsundir hermanna; var þá ok annarr konungr í Brittaunia sá er vér segjum nú ekki af; Engeler hertugi af Aquitaniam hafði fjórar þúsundir hermanna, þessir váru vel kænir á allskonar vápn ok bezt á bogaskot; þessa borg Aquitaniam, er landit heitir alt af þat er undir liggir, gerði fyrst Augustus keisari, en eptir fráfall Engeler⁹ hertuga eyddist þessi staðr ok fékk enga uppreist síðan; þar var ok Jofrey¹⁰ konungr af Bordal með 3 þúsundir hermanna; [Gerin ok¹¹ Golias, Salomon (félagi) Eystults ok Baldvini bróðir Rollants; Gandebeld Frísa konungr með fjórar þúsundir riddara; Del jarl af borginni Narras með tvær¹² þúsundir riddara; Arnald af Bernald¹³ með 2 þúsundir góðra hermanna; Naunan¹⁴ hertugi af Beiare¹⁵ með fimm þúsundir góðra hermanna; Oddgeir Dana konungr með 10 þúsundir góðra hermanna, af honum er svá sungit í kantilena til þessa dags, at hann gerði útalliga undarlíga hluti; Lambert prinz af Biturika með 2 þúsundir hermanna; Samson hertugi af Burgunia með 2 þúsundir hermanna; Constantin prefectus af Róma með 20 þúsundir hermanna; Romald¹⁶ af Albaspania; Gauter af Termis ok bróðir hans Vilhjálmr; Gara hertugi af Loringa¹⁷ með fjórar þúsundir hermanna; Begon ok Alfrig af Burgunia; Bernard af Nobilis, Guinard, Esturmid,¹⁸ Þiðrekr, Juor, Bæring, Haro, Guinelun¹⁹ er síðan varð svikari. Herr Karlamagnús konungs sjá er nú var taldr váru riðandi menn einir, en á fótfarandi mönnum var engi tala höfð. Þessir höfðingjar er nú váru nefndir váru inir fræknustu heims kempur ok guðs riddarar í millum kristinna manna á sínum dögum.

¹) [þessir váru höfðingjar fræknastir til hernaðar a. ²) [saal. a.; jarl er v. h. y. herinum a. ³) Slave a. ⁴) Gilim a. ⁵) góðra tilf. a. ⁶) [tilf. a. ⁷) Gilin a. ⁸) 3 a. ⁹) Engilers a. ¹⁰) Jofreyr a. ¹¹) [Gescir af a. ¹²) 4 a. ¹³) Berit a. ¹⁴) Naunal a. ¹⁵) Berare a. ¹⁶) Rombald a. ¹⁷) Lotoringia a. ¹⁸) Estorant a. ¹⁹) Guilulun a.

10. Þessi herra kom saman, þar er heitir Borddallr. Þat vǫru tvær dagleiðir á lengd ok á breidd, er þessi herra huldi jörðina, ok tólf mílna lengd mátti heyrra hesta gnegg ok gny¹ af reið þeirra. Arnald af Bernald² fór fyrstr³ út um Portos cistereos⁴ ok til Pampilon; ok þegar fór jarlinn Eystult eptir honum með sinn her; þar næst Oddgeir Dana konungr með sínum her, ok Constantin hertugi af Róma með sínum her, þar næst Arastang konungr ok hertugi Engeler með sinn her, ok því næst Gandebol konungr með sínum her. Síðarst fór sjálfir Karlamagnús konungr með öllum meginherinum. Ok þá er Karlamagnús konungr kom til borgarinnar Pampilonia, bauð hann Agulando konungi at gefa upp borgina, fyrir því at hann kvezt eptir hennar fall⁵ hafa upp reist þessa borg ok síðan kastolum styrkta, ella bað hann konung halda bardaga við sik ok ganga út af staðnum. Nú sem Agulandus konungr sá, at hann fékk eigi haldit staðnum, þá kaus hann at berjast við Karlamagnús konung með því móti, at Karlamagnús konungr gæfi honum grið til at búa her sinn ok saman at kalla, þann sem í⁶ námunda var, til þessa bardaga með fullkomnum frið.⁷ En þat var Agulando konungi undir þessu, at hann vildi kenna Karlamagnús konung, ef hann mœtti honum í orrostu, ok vildi fyrir því eiga stefnulag við hann, ok [þegar játaði Karlamagnús konungr þessum orðsendingum.⁸

11. Agulandus konungr svá sem hann var búinn, reið hann út af borginni með allan her sinn, ok er hann var skamt kominn af staðnum, lét hann eptir herinn, en reið fram með 60 riddara ina fræknustu á fund Karlamagnús konungs. Ok svá sem þeir fundust, þá mælti Karlamagnús konungr: Mikit hefi ek á yðr at kæra, ef þú ert Agulandus, er mín lönd Hispaniam [ok Galiciam⁹ ok Gaskuniam hefir með prettum af mér tekit, er ek hafða með guðs¹⁰ styrk undir mik unnit ok undir kristin lög snúit. Ok þar með hefir þú drepit alla kristna menn er á mitt vald vildu flýja¹¹ ok þú máttir ná. Mínar borgir hefir þú niðr brotit ok kastala ok eydd lönd mín með eldi ok járn.¹² Ok svá sem Agulandus konungr heyrði Karlamagnús konung mæla á Arabiamanna tungu, þá sem hann kunni¹³ bezt, þá gladdist hann mjök ok undraðist ok mælti til Karlamagnús konungs: Ek bið þik, at þú segir mér, fyrir því þú tókt þat land af várri þjóð, er hvárki hafði átt þú né þinn faðir eða hans faðir?¹⁴ Karlamagnús konungr svarar: Þá er várr herra Jesus Kristus skapari himins ok jarðar skipaði kristna þjóð yfir allar heimsins þjóðir; ok

¹) kný a. ²) Bernind a. ³) tilf. a. ⁴) Portus cisterios a. ⁵) niðrfall a.

⁶) mgl. a. ⁷) griðum a. ⁸) [þessu játaði Karlamagnús konungr a.

⁹) [mgl. a. ¹⁰) miskunn ok tilf. a. ¹¹) saal. a; fleyðu A. ¹²) járnum a.

¹³) tilf. a. ¹⁴) né þess faðir tilf. a.

af því lagða ek á sem mestan hug at snúa yðvarri þjóð til várra laga. Þá mælti Agulandus konungr: Því¹ er mjök úverðugt at vár þjóð sé undir [yðvarri þjóð,² at vér höfum mætari lög en þér; vér dýrkum Maumet guðs sendiboða ok hans boðorð höldum vér, ok þar með höfum vér almáttig guð, þau er oss sýna með boði Maumets úorðna hluti, þá dýrkum vér ok tignum, ok af þeim höldum vér líf ok ríki. Karlamagnús konungr svarar: Í þessum átrúnaði³ villist þú, Agulandus, fyrir því at vér höldum guðs boðorð, en þér haldit lög eins⁴ hégómamanns; vér göfgum⁵ ok trúum á einn guð, íðdur ok son ok helgan anda, en þér trúit á djöful þann er byggir í skurgoðum. Sálur⁶ várar fara⁷ eptir dauðann til eilífs fagnaðar fyrir vára trú, en yðrar sálur⁸ fara til eilífra písla í helvíti, ok má fyrir þat sjá, at vár lög eru betri en yður. Tak þú nú hveru kost er þú vilt, at þú lát skírast með öllu liði þínu ok hjálp svá [liði þínu ok lífi,⁹ eða kom til bardaga við mik ok muntu⁹ fá illan dauða. Agulandus konungr svarar: Þat skal mik aldri henda, at ek láta skírast ok neita svá [guði mínum¹⁰ Maumet almáttigan vera, heldr skal ek ok mitt fólk berjast við þik ok þína þjóð meðr þeim skildaga, at þeirra trúa er betri [sem sigrast,¹¹ ok sé sigrinn til eilífrar sœmdar þeim sem fá, en hinum til eilífrar skemdar¹² er missa. Ok ef ek verð lifandi sigraðr, þá skal ek ok alt mitt fólk skírn taka. Því næst sendi Karlamagnús konungr 20 riddara í mót 20 riddorum Saracina á velli þeim, er bardaginn var lagðr, ok féllu allir heiðingjar. Nú því næst sendi Karlamagnús konungr 40 riddara í mót 40 Agulandi manna ok fór sem fyrr. Þar næst sendi hann 100 riddara í mót 100 riddara Agulandi, ok fyrsta tíma sem flótti brast á kristnum mönnum, þá féllu þeir allir, því at þeir höfðu meira traust á riddaraskap sínum en guðs miskunn. En því næst kom þúsund í mót þúsund, ok féllu [allir inir heiðnu.¹³ Þá váru grið sett, ok kom Agulandus konungr til tals við Karlamagnús konung, ok sannaði þá, at betri váru lög kristinna manna en Saracina, ok hét því, at hann skyldi skírast láta of morgininn. Ok svá sem hann kom til liðs síns, sagði hann konungum ok höfðingjum,¹⁴ at hann vill skírn taka, ok bað þá svá gera, ok því játtuðu sumir en sumir neituðu.

12. Á næsta degi eptir fór Agulandus konungr á fund Karlamagnús konunga ok ætlaði þá skírn at taka. Ok er hann kom fyrir borð Karlamagnús konunga, sá hann þar standa mörg borð skipuð

¹⁾ þat a. ²⁾ [yðvarrar þjóðar valdi a. ³⁾ [þessu a. ⁴⁾ saal. a; ens A.

⁵⁾ tignum a. ⁶⁾ Sálir a. ⁷⁾ koma a. ⁸⁾ [lífi þínu a. ⁹⁾ þá tilf. a.

¹⁰⁾ [mgl. a. ¹¹⁾ [tilf. a. ¹²⁾ skammar a. ¹³⁾ [enn allir Saracinar a.

¹⁴⁾ þeim sem þar váru tilf. a.

ok þá menn er yfir sátu borðunum með ýmisligum búnaði. Sumir höfðu byskupligan búnað eptir kristnum sið, sumir riddarligan búnað, sumir svartan munkabúnað, en sumir hvítan, sumir veraldarklerka búnað ok margan annan klæðnaðar hátt með ýmsum siðum. Þá spurði Agulandus konungr Karlamagnús konung inniliga,¹ hvat manna hverir væri í sínum búnaði. Karlamagnús konungr segir: Þeir menn sem einlit klæði hafa eru prestar ok lærifeðr laga várra, þessir leysa oss af syndum ok gefa oss guðs blezan; en þeir sem þú sér í svartum kápum eru ábótar ok munkar helgari hinum [syrrum, er vér nefndum,² þeir biðja fyrir oss³ dag ok nótt; en þeir er hvít klæði hafa eru [kanokar, er ina beztu regulu halda ok allar tíðir syngja.⁴ Eptir þat sá Agulandus konungr sitja í einum stað sam-sætis tólf fátœka menn með stafkarla klæðum á jörðu, höfðu hvárki borð né dúk⁵ ok lítilliga⁶ mat ok drykk. Ok nú spurði Agulandus konungr, hvat manna [þeir væri inir herfilegu.⁷ Þá svarar Karlamagnús keisari: Þetta er guðs fólk ok sendiboðar várs dróttins Jesu Kristi, svá marga höfum vér⁸ í boði váru hvern dag, sem váru með honum sjálfum hans⁹ postular. Agulandus konungr mælti þá: Þessir allir sem upp sitja yfir borði sem þú, eru þínir menn ok hafa góðan drykk mat ok klæðnað, en þeir sem þú kallar með öllu guðs menn vera ok hans sendiboða, þá [lætr þú¹⁰ sitja á jörðu langt í brott frá þér háðuliga haldna at mat ok drykk ok klæðum. Jlla þjónar sá sínum herra, er svá háðuliga tekr hans sendiboða, ok sé ek af því lög þín ill vera, þau sem þú losaðir. Nú [vil ek fyrir því með engu móti skírn taka. Ok það sér svá búit heimleysis ok kvezt enn berjast skyldu við hann áðr en samau gangi þeirra sætt.¹¹ Karlamagnús konungr skildi nú, at fyrir því vildi Agulandus konungr eigi skírn taka, [er fátækir menn váru svá illa haldnir, þeir er guðs sendiboðar skyldu vera.¹² Lét hann nú af því geyma, at þeir væri [sem bezt¹³ bæði klæddir ok fæddir er í váru herinum. Af slíku má skilja, at [mikil synd¹⁴ er at halda fátœka menn illa.

13. Um morgininn eptir kom hvártveggi herrinn á skipaðan völl¹⁵ til bardaga með sama skildaga sem fyrr var lesit. Karlamagnús konungr hafði 100 þúsunda, ok 30 þúsunda ok 4 þúsundir. En Agulandus konungr 100 þúsunda. Kristnir menn skipuðu her

¹) eptir tilf. a. ²) [er fyrr nefnda ek a. ³) til guðs tilf. a. ⁴) kanunkar ok hafa hina beztu reglu ok syngja allar tíðir a. ⁵) dúka a. ⁶) lítillátliga a. ⁷) [þetta væri a. ⁸) af þessum tilf. a. ⁹) 12 tilf. a. ¹⁰) [sé ek, at þú lætr þá a. ¹¹) [vildi hann með engu móti skírn taka, heldr það hann sér heimleysis við svá búit, ok það Karlamagnús konung berjast við sik a. ¹²) [at kristnir menn héldu háðuliga fátœka menn, þá sem þeir skyldu fyrir guðs sakir fæða ok klæða a. ¹³) [sæmiliga a. ¹⁴) [mikill glæpr a. ¹⁵) vígvöll a.

sínum í fjórar fylkingar, en heiðingjar¹ í fimm. Nú sem saman kómu inar fyrstu fylkingar, þá [unnu kristnir menn skjótt yfir þá.² Fór þá fram önnur fylking, ok fór³ sem fyrr. Ok er Saracinar sá svá mikinn úsigr sinna manna, fóru þeir út af staðnum með öllum her sínum til bardaga. En Karlamagnús konungr kringdi um þá með sínum her. Arnald af Bernald veitti ina fyrstu atrás⁴ með sínum her, ok ruddu⁵ sér veg í miðjan her heiðingja; hann hjó til beggja handa með myklu afli ok veitti mörgum manni skaða. Varð þá óp mikit ok hark í hvárratveggju⁶ liði, ok gengu kristnir menn öllum megin at [heiðingjum ok drápu niðr, svá at fáir kómust undan.⁷ Flýði Agulandus konungr undan ok konungr af Sibil, Astumaior konungr af Korduba með fá⁸ liði. Var þá út hellt miklu blóði á þeim degi, svá at⁹ tók í ökla, ok birtist svá í þessum bardaga kraptr [várs herra Jesu Kristi ok heilagrar¹⁰ trúar, því at hennar scæmd var lögð við sigr kristinna manna, en Saracina villa niðrbrotin undir þeirra sigr. Eptir þenna bardaga¹¹ fór Karlamagnús konungr með her sínum til Argue brúar, ok tók sér þar náttstað. Á þeirri nótt at úvitanda Karlamagnúsi konungi fóru nökkurir af kristnum mönnum [þann veg¹² sem valrinn lá, ok tóku þar gull ok silfr ok allskonar gersimar, sem mestar máttu þeir flytja,¹³ ok héldu síðan aptr til herbúða sinna. Astumaior af Korduba leyndist af flóttamönnum¹⁴ í fjöllum þeim er váru við veg þessarar kristinna manna, [hann sá nú ferð þeirra ok kom¹⁵ á úvart með Saracina, ok drápu alla svá görsamliga, at eigi komst einn undan. En þat var þúsund manna er þar féllu.

14. Á næsta degi eptir spurði Karlamagnús konungr, at einn höfðingi af Nasar var við fjallit Garðin [sá er fyrir eins vildi stríða við hann. Ok svá sem Karlamagnús konungr kom til fjallsins Gardin,¹⁶ þá stefndu þeir bardaga næsta dag eptir.¹⁷ Þetta sama kveld fyrir bardagann bað Karlamagnús konungr til guðs, at hanu sýndi¹⁸ honum mark á þeim mönnum er félli¹⁹ í þeim bardaga. Ok er allr herr Karlamagnús konungs var búinn til orrostu, var sét rautt krosmark á herðum utan yfir vápnum þeirra manna, er feigir váru. Ok er Karlamagnús konungr sá þetta, þá lét hann alla þessa menn byrgja í kapelli sinni, ok hugðist svá skyldu geyma lífs þeirra,

¹⁾ Saracinar a. ²⁾ [sigruðu kristnir menn skjótt fylking Saracina a.

³⁾ varð enn a. ⁴⁾ atsókn Saracinum a. ⁵⁾ ruddi a. ⁶⁾ hvárutveggja a.

⁷⁾ [Saracinum ok hjuggu niðr sem þeir vildu, svá at fátt eitt komst undan af heiðingjum a. ⁸⁾ litlu a. ⁹⁾ kristnum mönnum tilf. a.

¹⁰⁾ [várrar a. ¹¹⁾ ok sigr tilf. a. ¹²⁾ [þannig a. ¹³⁾ með sér tilf. a.

¹⁴⁾ ok lá tilf. a. ¹⁵⁾ [ok sjá nú ferð þeirra ok koma a. ¹⁶⁾ [mgl. a.

¹⁷⁾ síðan Karlamagnús konungr kom til fjallsins tilf. a. ¹⁸⁾ skyldi sýna a. ¹⁹⁾ falla skyldu a.

at þeir féllu eigi í bardaganum. Á því líkum atburðum má marka, at leyndir eru dómur guðs. Karlamagnús konungr [fékk sigr,¹ en þar féllu 4 þúsundir af Nafaris ok Saracinis. En svá sem Karlamagnús konungr kom til herbúðanna aptr, þá fundu þeir 100 ok fimtugu sinna manna þeirra er [Karlamagnús konungr² hafði látit³ inni byrgja í sínu bœnahúsi, ok váru allir dauðir. Karlamagnús keisari vann þá staðinn við [fjallit Garzin⁴ ok þar með alt Nafari.

15. Skjótt eptir þetta var sagt Karlamagnúsi keisara,⁵ at risi einn af Kuerni ok af kyni Goliath var kominn af Siria til borgarinnar Nager með 20 þúsundir Tyrkja ok Armenia. Hann hét Ferakuth⁶ ok var sendr af Ammiral Babilonie⁷ á mót Karlamagnúsi konungi; hann hræddist hvárki skot né spjót, hann hafði afl 40 styrkra manna. Ok fyrir þessa sök fór Karlamagnús konungr skjótt til staðarins Nager. Ok er Ferakut vissi hans tilkvámu, fór hann út af staðnum í mót Karlamagnúsi konungi ok bauð þess háttar einvígi, at einn riddari kæmi í mót einum. Ok svá sem þeim samdist þetta mál,⁸ þá sendi Karlamagnús konungr Oddgeir danska til einvígis við risann. En er risinn sá hann, [fékk hann honum blítt faðmlag ok tók hann léttliga undir hægri⁹ hönd sér ok bar hann inn í staðinn sem hógværan sauð. Því næst sendi Karlamagnús konungr til einvígis Reinbald¹⁰ af Albaspania. Ok jafnskjótt sem risinn kom til móts við hann, tók hann Reinbald¹¹ til sín annarri hendi ok bar hann inn í staðinn ok kastaði¹² í myrkvastofu. Því næst váru sendir tveir herrar Constantin af Róma ok Eleon¹³ jarl. En Ferakut tók þá undir sína hönd sér¹⁴ hvárni þeirra ok bar þá svá inn í staðinn ok kastaði þeim í myrkvastofu. Eptir þetta sendi keisarinn tólf til einvígis við risann, ok æ tvá senn. [En hann¹⁵ kastaði þeim öllum í myrkvastofu. Ok er Karlamagnús konungr hafði sét þessi viðrskipti, þá vildi hann eigi hætta fleirum sínum mönnum undir afl risans. Rollant bað sér nú leyfis¹⁶ at berjast við risann, ok fékk tregliga¹⁷ af Karlamagnúsi konungi.

16. Nú svá sem þeir möttust herra Rollant ok risinn, þá tók risinn hann undir hönd sér ina hægri ok setti hann á hest sinn [fyrir framan sik¹⁸ ok ætlaði svá at færa hann í staðinn heim. En svá sem Rollant fékk¹⁹ aptr sitt afl ok traust af allsvaldanda guði, greip hann um háls²⁰ risanum ok fékk snúit risanum aptr á bak

¹⁾ [vann sigr í þessum bardaga a. ²⁾ [hann a. ³⁾ tilf. a. ⁴⁾ [fjallgarðin a. ⁵⁾ konungi a. ⁶⁾ Ferakurt a, her og senere. ⁷⁾ [konungi af Babilonia a. ⁸⁾ mgl. a. ⁹⁾ [gékk hann til hans blíðliga ok meðr sinni hægri hendi faðmaði hann ok í öllum hervápnum sínum, ok tók hann léttliga undir a. ¹⁰⁾ Reinald a. ¹¹⁾ herra Reinald a. ¹²⁾ honum tilf. a. ¹³⁾ Elon a. ¹⁴⁾ mgl. a. ¹⁵⁾ Risinn fór sem fyrr ok a. ¹⁶⁾ orlofs til a. ¹⁷⁾ orlof tilf. a. ¹⁸⁾ [frammi fyrir sér a. ¹⁹⁾ hafði fengit a. ²⁰⁾ höku a.

hestinum, ok féllu þeir báðir af hestinum til jarðar. En er þeir kómu á fœtr, hljópu þeir á hesta sína. Rollant brá þá sverði sínu ok hugðist skyldu drepa risann, en hann hjó hestinn í sundr í miðju. Nú var risinn á fœti staddr [með brugðnu sverði¹ ok ógnaði Rollant [stóru höggvi.² Þá hjó Rollant á þann handlegg risans, er hann hélt á sverðinu svá hart, at sverðit féll or hendi risans, en hann varð ekki sárr. Nú sem risinn hafði látit sverðit, sló hann hest Rollants með hnefa sínum í ennit, svá at þegar dó hestrinn. Ok sem þeir váru báðir á fœti staddir, börðust þeir með hnefum ok grjóti alt til nóns, ok³ beiddist Ferakut griða til morgins.

17. Of morguninn kómu þeir báðir til vígvallar vápnausir, svá sem skilt var áðr. Ferakut hafði sverð sitt með sér, ok kom honum þat [lítt at gagni,⁴ fyrir því at Rollant fékk þat leyfi af risanum at slá hann með krókstaf er hann [hefir haft⁵ til vígvallar með sér ok grýta hann með því böllótta grjóti, er þar [lá gnótt⁶ til. En [risann sakaði ekki hans högg, ok stóð hann þó hlífarauss alt til miðs dags.⁷ Þá tók hann at syfja ok bað Rollant gefa sér grið⁸ at sofa nökkura stund. En með því at Rollant var ungr at aldri ok kvíkr á sér ok kurteiss í öllum sínum hætti, þá tók hann einn stein ok lagði undir höfuð risanum, at hann mætti þá⁹ hógligar sofna¹⁰ en áðr. En svá hafði Karlamagnús konungr boðit, at öll þau lög,¹¹ er kristnir menn ok heiðingjar setti¹² sín í millum skyldi svá einarðliga halda, at sá skyldi engu fyrir týna¹³ nema lífinu, er á þau grið géngi, ok fyrir því þorði engi mein at gera risanum, meðan hann svaf.

18. En er Ferakut vaknaði, sat Rollant hjá honum ok spurði hann at, hveðrar náttúru hann var svá sterkr ok harðr, at honum grandaði hvárki járn¹⁴ né steinar eða lurkr.¹⁵ Risinn svarar¹⁶ á spænsku, en þat skildi Rollant: Mik má hvergi særa nema of¹⁷ nafnann. Ok svá sem hann leit til Rollants, þá mælti risinn: Af hverri ætt ertu kominn, er þú barðist svá styrkliga við mik. Ek em, sagði Rollant, af Franzeisa kyni. Ferakut spurði: Hvat lögum [hefir sú þjóð?¹⁸ Rollant svarar: Vér¹⁹ höldum með guðs miskunn kristin lög ok boðorð Jesu Krists, ok fyrir hans trú berjumst vér í mót [heiðinni þjóð.²⁰ Ok sem risinn heyrði Krists [nafns getið,²¹ þá spurði hann: Hvar er Kristr sá, er þú trúir á, eða hveð er

¹) [mgl. a. ²) [stórum höggum a. ³) þá a. ⁴) [at engu haldi a. ⁵) [hafði í hendi a. ⁶) [var nógt a. ⁷) [risinn stóð fyrir alt til miðdags svá at hann sakaði ekki þessi bardagi Rollants a. ⁸) ok orlof til tilf. a. ⁹) því a. ¹⁰) sofa a. ¹¹) grið a. ¹²) settu a. ¹³) koma a. ¹⁴) vörn a. ¹⁵) lurkar a. ¹⁶) honum tilf. a. ¹⁷) um a. ¹⁸) [hafa Franzeisar a. ¹⁹) höfum ok tilf. a. ²⁰) [Saracinum ok heiðnum mönnum a. ²¹) [nafn a.

hann? Rollant svarar: Son guðs föður af meyjju föddur ok¹ á krossi þíndr, ok at herjuðu helvíti reis hann upp af dauða á þriðja degi eptir þíning sína, ok á fertuganda degi steig hann til himna, ok sitr nú á hœgra veg guði föðr. Þá mælti Ferakut: Vér trúum svá, at skapari himins ok jarðar er einn guð [ok átti hvárki föður né son, ok sem hann var einn af engum getinn, svá gat hann ok engan, ok því er hann einn guð² en eigi þrennr. Rollant svarar: Satt segir þú þat, at hann er einn guð, en af því ertu haltr mjök í trúnni, at þú trúir eigi at hann er einn guð ok þrennr. Ef þú trúir á guð föður, þá trú þú á son ok á helgan anda, hann er sjálfr guð faðir ok sonr ok helgi andi 3 persónar. Ferakut mælti: Ef þú kallar föður guð ok son guð ok inn helga anda guð, þá kallar þú vera þrjá guða, er eigi má, en eigi einn guð. Rollant mælti: Eigi segi ek þat, heldr trúi ek á einn guð í þrenningu. [Þrír persónar³ í guddómi eru [jafneilífir ok samjafnir,⁴ í persónum er eiginligr í eining ok eilífli gr í valdinu. Þrennan guð ok einn göfga englar á himnum, ok Abraham sá þrjá engla ok laut einum þeirra.

19. Risinn mælti: Sýn mér hversu þrír hlutir mega vera einn hlutr. Rollant svarar: Þetta má ek sýna þér á [jarðlegum hlutum:⁵ svá sem eru í einni hörpu, þá er hon er slegin, þrír lutir, þat er list strengir ok hönd, svá er í guddómi faðir ok son ok inn helgi andi einn guð; ok svá sem í einni amendasnot⁶ þat er skurn ok skur⁷ ok kjarri,⁸ svá eru þrjár persónur⁹ í guddómi einn guð. Í þér sjálfum eru ok þrír lutir, þat er líkamr limir ok sála, ok ertu þó einn maðr, svá máttu í guddómi eining ok þrenning prófa. Ferakut mælti: Skilst mér nú þat, at guð sé einn ok þrír, en þat veit ek eigi hversu hann mátti son geta. Trúir þú, kvað Rollant, at guð skapaði Adam? Því trúi ek víst, segir risinn. [Þá mælti Rollant:¹⁰ Svá sem Adam var af engum getinn ok átti hann þó börn, svá er guð faðir af engum getinn, ok gat hann þó son af sjálfum sér guðliga, svá sem hann vildi ok umfram þat sem nökkur [jarðlig tunga megri greina.¹¹ Risinn mælti: Vel líkar mér¹² þat er þú segir, en þat er¹³ guð varð maðr, þat skil ek með engu móti. Rollant svarar: Sá inn sami guð, sem gerði himin ok jörð af engu efni, mátti gera með sínum helga anda, at hans son tæki manndóm af mannligu holdi fyrir¹⁴ utan karlmanns sáð.¹⁵ Risinn mælti: Í því studia¹⁶ ek nú, hversu guðs son mátti berast af meyjjar kviði fyrir¹⁷

¹⁾ tilf. a. ²⁾ [mgl. a. ³⁾ 3 persónur a. ⁴⁾ [jafneilífir ok samjafnar a.

⁵⁾ [veraldligum skepnum a. ⁶⁾ amundasnot a. ⁷⁾ skurur a. ⁸⁾ saal. a.; kjarri A. ⁹⁾ saal. a.; persónar A. ¹⁰⁾ [tilf. a. ¹¹⁾ [mannlig tunga kunni frá at segja a. ¹²⁾ tilf. a. ¹³⁾ þú segir at tilf. a. ¹⁴⁾ mgl. a. ¹⁵⁾ návist a. ¹⁶⁾ studdera a. ¹⁷⁾ mgl. a.

utan karlmanns návistu. Rollant svarar: Guð sjálfur er Adam skapaði utan sáð nökkurs manns, sá inn sami lét sinn son bera af meyju utan karlmanns návist, ok svá sem guðs son var getinn af feðr fyrir utan móður, svá var hann ok fœddr af móður utan mannligan föður, ok þvílíkr getnaðr hæfði ok sómdi¹ guði.

20. Risinn mælti: Mjök undrumst ek hversu mætt barn geta. Rollant svarar: Maðkar ok² fiskar, fuglar ok bý ok mörg önnur skriðkvikendi verða ok kvikna af holdi eða viði, eða af nökkuru öðru leyndu efni guðligrs máttar utan nökkut sáð eiginligrs kyns, svá mátti skír mætt með guðs vilja utan karlmanns sáð fœða bæði guð ok mann. Vel má þat vera, segir risinn, at hann væri af meyju fœddr, en með engu móti mátti hann á krossi deyja, ef hann er guðs son sem þú segir. Rollant svarar: Með því at guðs son var fœddr sem maðr, þá dó hann sem maðr, því at alt þat er í þessarri veröldu er ok fœðist, þá hlýtr at deyja. Ok ef þú trúir burðinum, þá skaltu trúa þíslinni ok svá dauðanum ok upprisunni.

21. Hversu má ek, segir Ferakut, trúa hans upprisun? Því at sá guðs son, segir Rollant, er fœddr var hlaut at deyja ok á þriðja degi eptir dauðann upp at rísa. Nú svá sem risinn heyrði þessi orð, þá undraðist hann mjök ok mælti til Rollants: Hvi viltu svá mörg orð segja mér, þau er til enskis koma, þat er úmáttuligt, at dauðr maðr megi annat sinn lifna. Eigi at eins, segir Rollant, reis sjálfur guðs son af dauða, heldr skulu ok allir menn af dauða rísa, þeir sem verða frá upphafi ok til heims enda, ok taka þá ömbun sinna verka góðra ok illra fyrir guðs dómstóli. Sá hinn sami guð er vaxa lætr af lítilli viðarrót digrt tré, ok hveitikorn í jörðu mjótt ok fútt lætr endrnýjast ok ávöxt gera, maðr ok fútt hold ok bein ok at moldu orðit lætr hann ok endrnýjast ok kvikna ok samtengja þeirri sálu ok anda, er sá líkamr hafði fyrr haft á efsta dómi. Hugleið merkiliga leóns náttúru, ef þat lífgar með sínum blæstri dauða unga sína á þriðja degi eptir burð sinn, þá lát þér eigi þíkkja undarligt, at sjálfur guð faðir reisti son sinn upp á þriðja degi eptir dauðann. Ok er þat (eigi) nýlunda at guðs son risi af dauða, því at margir menn risu af dauða fyrir hans upprisun, ok ef guð lofaði Elie ok Eliseo at reisa menn af dauða, þá máttu skilja, hversu frjálsliga hann mátti reisa sinn einka son af dauða. Ok sjálfur várr herra Jesus Krístr er dauða menn reisti upp, mátti auðvelliga af dauða rísa, því at dauðinn mátti ekki á honum halda, ok hans álit flýði dauðinn, ok við hans raust risu upp flokkar dauðra manna. Þá mælti risinn: Skilst mér þat er nú segir þú, en þat skilst mér eigi, hversu hann mátti í gegnum himna fara. Sá hinn sami, segir

¹) heyrði a. ²) *Her mangla 6 Blade i A.*

Rollant, er auðvelliga mátti ofan stíga af himnum, steig ok auðvelliga upp yfir himna. Tak þér dæmi margra veraldliga hluta: mylnu-hjól þá er þat veltist, stígr jafnléttliga upp sem niðr, fugl flýgr í lopti jafnléttliga upp sem niðr, svá steig ok guðs son eptir dauðann þangat sem hann var áðr. Sól rann upp í austri í gær, ok settist í vestri, ok slíkt sama í dag.

22. Þá mælti Ferakut: Nú vil ek berjast við þik með þessum skilda(ga): ef ek verð sigraðr, þá er þín trúa betri en mín, en ef þú verðr sigraðr, þá er vár trúa betri, ok hvárs okkars sigr skal vera sinni þjóð til sœmdar, en úsigr til úsœmdar at eilífu. Rollant játaði þessu. Hófu þeir bardaga sín á meðal. Risinn hjó með sverði til Rollants, en hann snarast undan til vinstri handar ok bar af sér höggit með staf sínum. Nú sem stafrinn gékk í sundr, þá tók risinn léttliga til Rollants ok lagði hann undir sik. Ok svá sem Rollant kendi, at hann mátti ekki komast undan risanum, þá kallaði hann á sjálfan guðs son ok hina sælu Mariam sér til hjálpar, ok þegar með guðs gjöf fékk hann sik nökkut upp reist ok velti risanum af sér ok niðr undir sik, ok fékk náð með sinni hœgri hendi sverði risans ok lagði hann í naflann, ok skildi svá við hann. Risinn œpti hárri röddu ok mælti svá: Maumet, Maumet, guð minn, því at ek dey nú. Við þetta óp risans hljópu til hans Saracinar ákafliga ok báru hann inn í staðinn. En Rollant kom heill til sinna manna. Kristnir menn fylgdu Saracinum, þeim er risann báru í staðinn, með ákafligu áhlaupi ok unnu þegar staðinn ok kastalann, ok váru þá allar kempur Karlamagnús konungs teknar út af myrkva-stofum.

23. Litlu síðar var sagt Karlamagnúsi konungi, at Ebrahim konungr af Sibil ok Altumant er flýit hafði or bardaganum við Pam-pilun, sem var sagt, ok biðu hans við borgina Corduban ok vildu halda bardaga við hann, ok höfðu fengit styrk af 7 borgum, Sibil, Granant, Satin, Dema, Verben, Dabola, Baena. Vendi þá Karla-magnús konungr þangat öllum herinum í móti þeim. Ok sem hann kom námunda borginni Corduban, þá fóru konungar þessir út í mót honum með her sinn um 3 mílur búnir til bardaga. Þá skipaði Karlamagnús konungr (1) 3 fylkingar her sinn, setti hann í ena fyrstu fylking hina röskvasta menn sína, en í annarri fylking váru fótgangandi menn, í þriðju fylking höfðu(st við) riddarar; Saracinar skipuðu sinn her á sömu leið. Ok svá sem hinar fyrstu fylkingar gengu saman, þá fóru fyrir fylkingum Saracina margskonar fótgangandi bísn gört á Saracina sið hyrdir ok líkir djöflum, ok börðu styrkliga tabur. Ok svá sem hestar várra manna heyrðu óp ok hark þessarar skrimsla ok sá á þeirra grimligar ásjónur, þá köstuðu þeir um ok

flýðu sem þeir væri ærir ok galnir orðnir, svá at riddararnir féngu þeim eigi aptr snúit til bardagans. Ok sama úsigr fóru þær 2 fylkingar várra manna er eptir váru. Urðu Saracinar harla glaðir ok rák(u) vára menn sem flóttamenn upp á fjall hátt 2 mílur frá borginni. Görðu þá kristnir menn sér fjallit at vígi ok hjuggust þar til viðrtöku, ef heiðnir menn vildu upp á þá. Ok sem Saracinar sá þetta, vendu þeir aptr.¹ Settu þá kristnir menn landtjöld sín ok biðu þar til morgins. Um morguninn eptir átti Karlamagnús konungr tal við allar kempur sínar, ok tók þat til ráðs, at allir ríðandi menn í herinum skyldu láta vefja með dúkum höfuð hesta sinna, svá at þeir mætti eigi sjá ljót ok fásén blás² Saracina. Þeir skyldu aptr teppa eyrun á hestum sínum, at hestarnir mætti ekki heyra tabur Saracina. Ok svá sem herrinn var með þessu móti búinn, börðust Saracinar við kristna menn frá sólar upprás til miðdags, ok feldu stór lið af þeim, því at hestar várra manna heyrðu hvárki né sá gnegg tabura né álit skrimsla Saracina. Ok svá sem þeir kómu saman í skara, þá var í fylking þeirra miðri einn vagn dreginn með 8 yxnum,³ ok stóð upp or rautt banel með hárri merkistöng. Þat var siðvandi Saracina at flýja eigi or bardaga meðan merkit stendr. Ok svá sem Karlamagnús konungr vissi þetta, klæddist (hann) úsigrligum vápnum ok styrktist⁴ guðligum kröptum, þá gékk hann í fylkingar Saracina ok skaut þeim frá sér til beggja handa, þar til er hann kom at vagninum ok hjó í sundr merkistöngina með sverði sínu. Brast þá flótti á Saracinum ok flýðu hingat ok þangat. Varð þá mikit óp í herinum ok féllu af Saracinum 8 þúsundir, ok þar féll konungr af Sibil, en Altumant konungr komst inn í borgina með 2 þúsundir riddara Saracina ok lukti aptr öll port. En um daginn eptir gaf hann upp borgina Karlamagnúsi konungi með þeim skildaga, at hann skyldi skírn taka ok halda borgina af Karlamagnúsi konungi.

24. Þá er Jamund son Agulandus konungs spyrr þau tíðendi, at Ebraus konungr af Sibil er fallinn, en Altumant konungr hefir gengit á hönd Karlamagnúsi konungi ok tekit við kristni, verðr hann reiðr mjök ok heitr nú á Maumet guð sinn ok Terogant, at þeir gefi honum styrk til at hefna sínum úvinum. Jamund stefnir nú at sér liði sínu ok fjölmenni sem hann má. Koma til liðveizlu við hann 7 konungar, þeir eru harðir ok hinir mestu bardagamenn, hverr þeirra hafði með sér mikit fjölmenni. Þeir segja svá Jamundi konungs syni, at þeir skulu taka af lífi Karlamagnús konung ok Rollant systurson hans, ef vér mætum þeim á vígvelli; en þér skulut taka ríki hans öll undir yðr. Hann þakkaði þeim vel orð sín. Ok samna nú þessu liði öllu ok ferr á fund Karlamagnús konungs. Nú verða

¹) eptir a. ²) písn a. ³) ysknum a. ⁴) styrktr a.

njósnarmenn Karlamagnús konungs varir við her Jamunds ok snúa nú ferð sinni til móts við Karlamagnús konung ok segja honum þessi tíðendi. Konungr tekr nú tal ok ráðagerð við menn sína ok segir svá, at hann vill stefna her sínum í móti Jamundi. Þessu játuðu allir hans menn, ok farast nú í móti hvarirtveggju. Ok er fundr þeirra verðr, géngu saman fylkingar ok berjast harðliga, ok um síðir snýr mannfallinu í lið heiðingja, kemr svá at þeir snúa á flóttu. Fellr þá mikill hluti liðs þeirra, ok taka kristnir menn þar mikit herfang ok svá goð þeirra Maumet ok Terogant. Svá mikit hlutskipti gulls ok silfrs féngu kristnir menn nú, at arfar þeirra verða aldri fátækir. En er heiðingjar kómu saman þeir sem eptir lifðu, taka (þeir) herklæði af Jamund reiðir ok hryggvir, sárir ok hugsjúkir. Nú eru 2 konungar af 7 konungum hans drepnir ok af 100 þúsunda allir hinu vildustu ok hinir vöskustu, ok fallinn allr hinn dýrligasti hlutr þess liðs er Jamundi fylgði. Heiðingjar kölluðust þá veslir ok aumir, ok mæltu þeir þá til Jamunds: Herra, segja þeir, hvat skulum vér nú at hafast? Hann svarar: Þér erut alls of angrsamir, hvar eru þeir nú hinir vildustu gjafarar ok hinir ríku hróсарar, er í höllum mínum í Affrika ok í loptum mínum, er gullsteind váru með laufum, hoeldust fyrir fríðum jungfrúm ok gáfu þeim sceta kossa ok nýja ástarþokka ok drukku hinu vildustu vín mín. Þá létuzt þér vera harðir sóknarmenn, þar tóku þér við orðum yðrum allar scemdir ok ríki Frakklands höfðingja, ok skiptit meðal yðvar öllu þeirra ríki því er þeir halda af náttúrligu foreldri sínu, en (sögðuzt) þeir menn er eigi af láta hvárki fyrir rauðum né hvítum. Úsynju trúða ek huglausum hrósurum, af þeirra áeggjan ok vándri ráðagerð tók ek þessa ferð á hendr mér. Svei verði yðr, segir hann, aldri ámeðan ek lifi, verð ek huggaðr af þessum harmi. Jamund kallaði þá til sín Butran túlk sinn ok sendimann ok mælti: Skunda nú, segir hann, til liðs várs, ok seg herra Goram, at hann komi til mín, ok Balan föður hans, svá ok Triamoddis ok Asperam konungum, ok Edopt Egipta konungi ok Jone konungi ok Salatíel ok Bordani konungi, ok seg þeim at nú er mér kominn vesaldar ok vandræða vetr, ok at ek hefi týnt Makon ok Terogant ok Apollin ok hinum mikla Jubiter. Sendimaðr hljóp¹ þá (á) hest sinn ok hleypti sem hann mátti skjótast at fullgera boðorð hans.

25. Nú er sendimaðr á skjótum hesti ok ferr yfir fjöll ok dali, ok reið hann þá nótt alla, ok kom í dagan er fuglar tóku at syngja í her heiðingja, ok sté hann þá af hesti sínum fyrir landtjaldi ræðismanns ok taldi honum alla úgæfu þeirra ok misfarar, ok hveru mikill fjöldi fallinn var af, 7 þúsundir ok hundrað þúsunda,

¹) hljóp a.

allir hinir vildustu, ok síðan hina mestu úgæfu þeirra er þeir höfðu látit alla guða sína. Agulandus konungr var þenna tíma í Viciborg ok sat í einni myklu höll ok dróttningin hjá honum, ok vissi hann ekki til slíks ok engi tjáði honum, ok talar þá Balan sendimaðr alt þat er títt var ok hver orð honum váru send. Hann hafði með sér 60 þúsunda liðsmanna vaskra ok vel ættaðra. Sem Balan hafði skilt þenna atburð, þá kallaði hann á almáttigan guð af öllu hjarta ok mælti svá: Enn hæsti faðir almáttigr guð, á þik kalla ek af öllu hjarta, þú ert minn görvari ok skapari, þú ert hinn hæsti konungr allra valda ok skapari allrar skepnu, ok svá sem ek trúi þetta trúliga, þá bið ek þik ok þína hinu helgustu ástsemd, at eigi látir þú önd mína taka or líkam mínum fyrr en ek sé þér skírðr ok signaðr. Ok grét hann þá báðum augum með iðranda hjarta. Triamodis hét systurson Agulandi konungs ok hafði hann valit sér hit vaskasta lið, hann hafði 60 þúsunda ok 100 hinna hörðustu manna. Þar mátti sjá mörg bítandi sverð ok marga góða panzara, öruggar brynjur ok skínandi hjálma, ok marga tyrkneska boga með vel búnu skoti, ok hvern þeirra hafði öxi hangandi við söðulboga, ok fór þá Triamodis njósandi (eptir) Frankismönnum úsynju, því at þeir veslir ok hataðir hundar sá, at hvárki kæmist í brottu af þeim ungr né gamall. Hit þriðja fylki varðveitti Roduan, ok stökk Salatiel í flokk með honum, ok höfðu þeir báðir 60 þúsunda vel vápnaðra. Þar váru margir góðir skildir ok margir gimsteinaðir hjálmar, þykkvar brynjur ok panzarar, hvöss spjót ok dugandi sverð, mörg gullsaumuð merki af enum dýrustum pellum. En svá mikill ljómi stóð af gyltum skjöldum þeirra ok öðrum skínundum herklæðum, at strandirnar birtust af á báðar hendr. Fyrir hinni 4 fylking var Kador konungr ok Amandras hans félagi, ok með þeim 60 þúsunda; þar mátti sjá marga fríða hesta með allskyns litum, öll váru þeirra herklæði búin með gulli ok gimsteinum. Þar var margr mikillátr heiðingi ok drambsamr hrósari ok hégómligr skartari, en undir hendi Aspermunt mæta þeir dauða sínum. Fyrir hinni 5 fylking réðu 2 höfðingjar Lampas konungr ok Baldan ok höfðu 60 þúsunda þess hins hataða fólks. Þá váru svá margir gyltir hjálmar, skínandi skildir, bjartar brynjur, gullmörkuð merki, at dalir ok fjöll skinu af ljósi því. Hina séttu höfðu 2 höfðingjar Asperan konungr ok Magon, þeir höfðu 60 þúsunda hinna hörðustu heiðingja. Þessir hafa hina beztu hesta er í heiminum váru, svá at engir váru jafngóðir í öllum herinum. Þessir segja, at þeir skulu láta leita þeirra Appollin ok Makon, ok aldri aptr koma fyrr en þeir kæmi þar sem Pétr postuli lét gera kirkju sína. Þá kom Jamund með 4 konungum, þeir höfðu 4 hundruð þúsunda; þessi var hinn ríkasti ok hinn kurteisasti alls

hersins, höfðingjar 10 þúsundir váru með honum þeirra er vel váru herklæddir góðum brynjum, stinnum hjálmum ok þykkum skjöldum, sverðum ok spjótum or stáli, ok eigi váru 3 í þeirri fylking, þeir er eigi höfðu merki í öllu því enu mikla liði. Ok þá kom Jamund hleypanði fram fyrir fylkingar ok mælti, at allr herrinn skyldi nema staðar, ok kallaði síðan til sín alla höfðingja þá er váru í liðinu at segja þeim tíðendi sín ok ráðagerðir. Jamund sté þá af hesti sínum ok stóð í skugga eins palmtrés, ok sömn(uð)ust saman til hans allir konungar ok höfðingjar, jarlar ok hertugar ok enir ríkustu lendir menn. Engir riddarar váru kallaðir til þeirrar stefnu. Herra Jamund settist þar niðr í einn háfan stól, hann var bleikr ok litlaus í andliti ok honum horfin öll hans frægð: Lendir menn, segir hann, ek em kominn í mikla villu ok vandræði, þá er Agulandus konungr faðir minn fékk mér turninn at varðveita með 100 þúsunda heiðingja öllum vel búnum at klæðum ok vápnum, ok höfðum vér guða vára með oss til gæfu ok gæzlu várrar tignar, ok snerum vér til guða várra ok trúar várrar miklum fjölda kristinna manna, ok tókum svá mikit fé, at aldri sá ek meira í einum stað. Sem mánuðr var liðinn, þá snerumst vér aptr ok mœttum þá 10 þúsundum Frankismanna, þessir váru á njósn af hendi Karlamagnús konungs ok riðu þeir svá til vár vaskliga, at vér féngum enga viðstöðu, ok drápu þeir þar Estor hinu vaskasta riddara er í var öllum her várum, ok engi var sá er við gat staðit, ok aldri heyrða ek mitt foreldri segja fyrr, at svá mikill fjöldi sem vér várum mætti flýja fyrir 10 þúsundum manna, ok komst ek svá nauðugliga undan, at þeir drápu undir mér hinn vildasta vápnhest minn. Ok er ek fann annan, skundaða ek í turninn, ok ráku þeir þá Jamund alt til þess er hann hljóp undan höggvinu, því er hestrinn fékk fyrir turns dyrunum, þá er Jamund hljóp inn. Hvat þarf yðr fleira frá því at segja, svá kómu þeir mikilli hræzlu á mik, at aldri komst ek svá nauðugliga undan dauða, síðan kunna ek vápn at bera. Eigi vil ek optar hafa laufgjörð á höfði mér né blóma, ok eigi vil ek heyra framleiðis fugla söng né strengleiks skemtan né sjá hauka flaug eða hunda veiði né beiðast kvenna ástar, þar sem ek hefi týnt Maumet mínum máttuga herra. Sem Jamund talaði þetta, þá var honum eigi fýst á at hlæja: Dýrligir herrar, segir hann, angr ok harmr ok reiði býr mér í brjósti, vér höfum tapat Maumet várum herra. Höfðingjar svara: Sorgir gera þér slíkt at mæla, fyrir þetta kveld skulu allir þessir kristnir menn deyja; ok þat skaltu sjálf sjá þínum augum, ef þú þorir hjá at vera ok sjá oss drepa þá. Þá svarar Jamund: Vér höfum tapat Maumet, en hann er mér reiðr at fullu, hann lét svívirða mik í augliti sínu, þá er Frankismenn tóku her-

bergi sín varla eitt örskot frá turni mínum, ok vér riðum á þá ok ætluðum at hefna svívirðinga várara ok hrakfara, þar féngu vér mikinn mannskaða, ok aldri síðan skal ek koma í turn várn. En nú hefi ek eigi svá mikit af mínu öllu fé, at vegi einn talinn pening, ok flýðum vér þá undan ofan til Hamne borgar, ok tóku Frankismenn flótta várn drepanði marga menn mína fyrir augum mér, ok er ek snerumst aptr at hjálpa þeim, þá var ek hrundinn af hesti mínum svá hneisuliga, at hjálmr minn stóð í moldu ok sauri til kinnhjarga, ok er ek hljóp upp, flaug ek þegar út á ána ok vættumst ek allr upp til augnanna, ok fékk ek enga viðrhjálp fyrr en ek komst yfir ána með miklu vási. Faðir minn gat aldri refsat mér eða ráðit, hann vildi jafnan, at ek þýddumst til hinna beztu ættmanna minna ok rækta ek hina vildustu menn, en ek lét þá first mér er dugandi menn váru, ok hefi ek dregit fram vándra manna sonu ok engrar ættar menn, gefi(t) þeim sæl(d)ir ok sæmdir ok gipt þeim ríkar konur með miklum eig¹ merki með ýmsum litum, hvítar brynjur, skíra hjálma, hinu vildústu sverð með gullhjöltum. En nú viti at vísu Agulandus konungr ok Jamund, at aldri vinna þeir Valland² meðan þessir eru lifandi at verja. Í þriðju fylking váru 15 þúsundir, fyrir þessum váru höfðingjar Lampart or Freriborg ok Nemes or Bealserborg, ok hinn þriði hinn hrausti Riker. Í þessi fylking váru með öllu góð herklæði. En mjök hugðist Agulandus konungr þá auka sitt ríki, er hann fluttist utan af Affrika at vinna allan Franz, en hann lifir aldri svá lengi at (hann) sé einn pening þaðan takandi. Svá mun hér öll hans vápn falla honum gersamliga, at hann mun bölva þeim er þetta úráð gaf honum. Í 4 fylking váru 20 þúsundir hraustra riddara, fyrir þeim var herra Vernis hertugi, ok fyrr en Agulandus konungr sái Franz í sitt vald, þá munu þessir gefa honum úboetilig vandræði; 30 þúsunda váru í hinni fimtu fylking, ok váru höfðingjar fyrir þessum her 2 jarlar ok einn hertugi ok 2 konungar. Fyrr en Agulandus konungr vinni Frakkland, þá munu þessir gera honum þau vandræði er honum mun seint at bæta.

26. Herra Girarð leit þá Karlamagnús konung son Pipins konungs. Hosur hans váru af enum bezta purpura ok brendu gulli saumaðar, hann hafði dýran kyrtíl af enu vildasta osterin ok skikkju af siklatum fóðraða af hvítum skinnnum ok á höfði skinnhúfu af safelin, band hattarins var af brendu gulli með virktum ofit, en skaptit upp af hettinum ok gullknappirinn yfir görr með þungum skukkum gulleimðligs hagleiks, ok sýndist Geirarði konungr hinn tiguligasti höfðingi þeirra er hann hafði sét, ok hann iðraðist er hann hafði kallat hann dvergson; 2 synir Geirarðs váru þá segnir mjök. Ok þá

¹) *Her mangle 2 Blade i a.* ²) valda a.

kom herra Girarð at konungi en konungrinn lagði hendr sínar um háls honum. Girarð stóð er konungr laut honum, ok kystust þeir með mikilli ástæmd. En fyrr en konungr réttist upp, þá skriðnaði hattrinn af höfði honum. Þá hneigðist herra Girarð til ok tók upp hattinn ok fékk honum ok laut honum. Nú var öðrum megin Turpin erkibyskup, ok er honum kom í hug, hversu hann kastaði knífinum at honum, þá hefði hann drepit hann, ef hann mætti við komast. Hann krafði þá bleks ok bókfells ok ritaði or völsku í latínu, hversu Girarð sté af hesti sínum á veginum ok tók upp hatt konungs ok fékk honum, ok lét erkibyskup þetta fylgja: Sá er á dáligan granna ok illgjarnan, hann mun illan morgun hljóta. Þá mælti herra Girarð til Karlamagnús konungs: Óttizt nú ekki, ek hefi í fylgd með mér 15 þúsundir hinna vildustu riddara ok eru þeir vel búnir at herklæðum öllum, svá at hinn fátækasti af þeim þarf engu at kvíða. Girarð, segir Karlamagnús konungr, þú skalt hafa fyrir þat miklar þakkir.

27. Þá er Girarð hafði talat við Karlamagnús konung ok upp gefit turninn í vald hans, þá þakkaði konungr honum ok mælti: Gefit hljóð orðum mínum. Guð hefir hér samnat saman mikit fjölmenni or kristnum löndum, ok eru þeir eigi allir fyrir mínar sakir samnaðir, heldr fyrir sakir ástæmdar almáttigs guðs. En þér hafit mik gert höfðingja yðvarn til þess, at guð láti oss þessu starfi vel lúka. En þá er guð sendir mik aptr í Franz ok ek kem í mitt ættarríki, þá skal ek yðr vel ömbuna góða fylgd. Þá svarar Girarð: Þat viljum vér gjarna gera. Ok er hann heyrði þat, þakkaði hann honum vel ok steig síðan ofan undir einn við, er hafði marga kvistu ok fjarri gaf skugga, ok fór hann í brynju góða ok utan yfir í leðrpanzara ok læsti um höfuð sér gyltan hjálm ok gyrði sik hinu góða sverði Jouise, er alt var ritat gullstöfum, ok steig síðan á einn hvítan vápnhest. En þeir héldu í ístig hans. Síðan héldu þeir fyrir honum skildi hans. En þann hvíta hest er konungr sat á sendi honum Balam sendimaðr. Síðan reið konungr í miðjan herinn ok skipaði fylkingum. Hann var mikilmannligr í andliti, breiðr í herðum, ok hann var hinn mesti at vexti ok hinn öflugasti ok kunni einkar vel at bera skjöld sinn. Betri en 3 þúsundir manna hugðu vandliga at honum þann dag. Ok er Girarð leit konung herklæddan, þá mælti hann til sinna manna: Þessi maðr er eigi meðalhöfðingi, hann má at sönnu heita keisari yfir öllum kristnum konungum. Þá mælti konungr öllu liðinu áheyranda: Síðan Agulandus, segir hann, tók at eyða öllu ríki mínu ok útlægt fólk mitt, ef þetta dagstarf væri honum fyrirgefit, þá mætti hann mjök hæða mik ok spotta. Girarð svarar: Þér segi ek satt, herra, ok guð lofi oss at hefna vár á honum ok hans mönnum. Ok enn mælti hann til konungs:

Herra, segir hann, ek sé nú ferð heiðingja ofan ríða af hamrinum, þeir hafa svá mikinn fjölda, at eigi má telja. Nú skulut ríða at hinn fyrstu fylking, en ek vil ríða til minna manna ok hugga þá, ok því næst munu vér koma við þá at eiga með mínu liði. Ok ef ek mætta komast í gegnum fylking þeirra með mínu liði, þá munda ek lítit um hirða þá er eptir eru. Sá (er) eptir lifir þenna dag, honum samir eigi at lifa ok gleyma þessum degi. Í hinn séttu fylking váru 60 þúsunda. Þat váru hinir vildustu riddarar, herkleddir góðum brynjum ok hjálmum, skjöldum ok allskyns góðum hlífum. Fyrir þessu liði var Droim konungr ok 7 hertugar öflugir menn ok vápnðjarfir. Ef guð vill ok hans helgi kraptr, þá munu aldri þessir allir vera yfirkomnir af heiðingjum. Hina sjaundu fylking gerðu Saxar ok Suðrmenn ok með þeim riddarar or Císilía ok Rómaríki ok af Púli, Frankismenn ok Flæmingjar ok riddarar or Loingeri ok Loreingi ok Bretar. Herra Fagon reið fyrir þeim ok bar merki þeirra, ok annarr merkismaðr Oddgeir or Karstram. Í þessum felagskap váru 60 þúsunda. Þetta er fylking hins máttuga Karlamagnús konungs. Sá er þar væri undir völlum á Asperment, þann tíma er Karlamagnús konungr steig ofan af þeim hvíta hesti, ok fékk hann þá einum lendum manni skjöld sinn ok sverð, ok tók hann þá með glófuðum höndum einn staf ok sté hann þá á einn grán hest mikinn, er í Saxland var sótt, hinn skjótasti undir vápnum, ok reið hann þá tiguliga ok skipaði fylkingum sínum ok talaði þá hárrí röddu: Herrar, segir hann, nú erum vér svá margir samnaðir saman sem þér sjáit. En Agulandus ok Jamund fara nú hér at oss, er taka vilja eignir várar með rangindum. En nú bið ek, at svá sem guð sendi oss hingat, verjum hans tign ok sæmd á þessum völlum. Þá mælti pávinn: Skundit eigi svá mjök, ek vil enn ræða nökkut við yðr, með því at þér berizt vel ok réttlíga undir merkjum Karlamagnús konungs ok til frelsis heilagri kristni, þá skal ek yðr hjálpa með guðs miskunn eptir fremsta mætti mínum. Þá lypti hann upp sinni hægri hendi ok blezaði þá alla, ok reið síðan í brott klökkvandi.

28. Þá riðu fram fyrir brekkuna öðrum megin 60 þúsunda Affrika, heiðingjar þessir gerðu svá mikinn gný ok þyt, er þeir blésu lúðrum ok hornum, trumbum ok taborum, at nálíga var engi sá er eigi hefði horn eða lúðr, trumbu eða tabor. Balam var foringi fyrir þessum á hvítum hesti, ok hann hafði yfir brynju sinni einn hjúp til einkenningar af hinu bezta purpurapelli með 3 gullofnum leónum. Ok váru þar 4 konungar fyrir þeirri fylking, þessir 4 fara at sækja aptr goð sín, einn leitar Maumets, annarr Apollin, þriði Terogant, fjórði Jouis hins mikla. Hverr þessarra var auðkendr

at vápnabúnaði sínum, er glóaði af gulli ok björtu stáli. Sem þeir litu fyrir sér fylkingar Frankismanna, þá var engi svá sterkr at hug í öllu því liði, at eigi hræddist ok skipti hug sínum, ok ef þeir fara svá hræddir at Frankismönnum, þá mun skjótt lúkast þat er þeir hafa at tala. Fjórar þúsundir Frankismanna váru í fylking þeirri er fyrst fóru ok riðu fram, 4 riddarar af þeim á góðum ok skjótum hestum. Brynjur þeirra váru með brendu silfri, gull ok stál skein á hjálmmum þeirra. Þessir hleyptu hestum sínum svá ákafliga ok með svá mikilli reiði, sem þeir vildi á þeim degi alla heiðingja sigra í guðs ástæmd. Á móti þessum 4 hleyptu 4 konungar hinir heiðnu með metnaði ok drambi, en hinir at þeim sem skjótast, ok mættust með svá hörðum leik, at þeir tóku þegar af þeim 3 konunga. En Balam lagði til Huga or Eleandsborg ok seldi hann af hesti, en eigi mátti drepa hann, ok hófst þá bardaginn með miklum hörkul. Þar mátti sjá marga konunga ok riddara ok liggja blóðga ok suma með öllu dauða.

29. Mikill ok ógurliqr var sá hinn harði gnýr er gerðist í atreiðum þeirra, spjótin brustu ok gullsteindir hjálmur, tæmdust sœðlarnir ok slýðu hestarnir, þar hjuggu ok lögðu Frankismenn með svá mikilli reiði ok afli, at engar hlífðir heiðingja gátu staðizt högg þeirra. Ok margir af þeim Frankismönnum er í fyrstunni hugbleyddust, féngu síðan þá hugdirð, at varla váru um síðir vápnðjarfari né betr gáfust en þessir. Þá feldu kristnir menn fjölmenniliga þat heiðna fólk, því at í þeirra fylkingum var mikill fjöldi þeirra er engar höfðu brynjur. Þá géngu fram bogmenn þeirra með tyrkneskum bogum ok skutu svá skjótt ok þykt, at nálíga var þá búit við miklum váða. En þá kom með fylking Frankismanna fósterson Karla-magnús konungs, er guð signdi ok þangat sendi, ok réðu þegar á heiðingja ok ráku þar aptr betr en 4 örskot. En herra Girarð af Franeborg ok hans hinir vösku systursynir ok 15 þúsundir hinna vöskustu riddara á vápnhestum, herklæddir hinum vildustum herklæðum, riðu þá ofan af brekkunni ok stefndu á hinn hœgra arm fylkingar heiðingja, ok munu þeir at vísu þar vas(k)liga til ráða. Herra Klares ok Basin bróðir hans með 10 þúsundir sinna félaga héldu fram fylking sinni. En Klares reið fram fyrir fylking sína, þá breiddi hann í sundr merki sitt af hinu digra spjótskapti, er hann hélt á hœgri hendi, ok sat hann þá á hvítum hesti, er hann tók af Jamund, ok hleypti þá at¹ Giulion, hann var ríkr konungr af Afrikalandi ok lagði hann í gegnum skjöldinn ok brynjuna ok skaut honum dauðum or sœðlinum. Þá hét hann á lið sitt ok mælti hárrí röddu: Herra, segir hann, sækir at fast, ok guð mun vilja oss sœmd

¹) af a.

ok sigr, sælir eru þeir er á hann trúa. Girarði fylgdi svá mikil gæfa, at aldri kom hann á þann vígvöll, at hann fékk eigi sigr. Hann mælti þá djörfum orðum til sinna manna: Óttizt alls ekki, segir hann, ek heiti Girarðr, ok em ek úhræddr at ganga fram fyrir yðr; sá er hólpinn er á þessum vígvelli deyr, ok er sá sæll er góðum herra þjónar.

30. Undir Aspermunt í neðanverðum dalnum kómu saman kristnir menn ok heiðingjar, alla þá 2 daga alt til þess er liðit var aptansöngsmál hins siðara dags frá því er vígljóst var hinn fyrri daginn. Þá váru gefin mörg hörð slög ok stór högg, svá margar hendr¹ ok armleggir ok höfuð af höggvin, at betr en hálfa rúst var hvergi jörðin ber, svá at einn hestr féngi [eigi stall sinn í.² Hvár-
tveggja lágu skildir ok hjálmar ok sverð, brynjur ok buklarar, panzarar ok dauðir menn. En Jamund hyggst hér hafa unnit sér mikit ríki; en fyrr en hann hafi þat frjálsat ok höfuð sitt kórúnat af þeim sem honum fylgdu þangat, munu fáir segnir heim koma í sitt ríki,³ látit herra sína ok höfðingja, land ok ríki. Svá mun þeim gefast er í vöggum liggja, því at þeir þurfu fyrr fósturs en þeir kunni⁴ sverðum bregða.

31. Þá nótt [féngu þeir⁵ angrsöm herbergi er sárir váru, þoldu harm ok meinkæti. Agulandus konungr gerðist þá alls of ágjarn, er hann hóf þat at ræna kristna menn sæmdum sínum ok eignum. En fyrr en hann geti undir sik frjálsat ok friðat Frakkland ok arfar hans í skipaðir,⁶ þá mun svá lúka þessi sverðaleikr, at allir munu fátækir ok þurftugir verða, er af hans liði eptir lifa, ef þeir verða nökkurir er sér megi forða. Um nóttina var ein slétta lítil milli kristinna manna ok heiðingja, engi [dalr ok engi brekka, ok engi af hvár(u)tveggja liðinu át né drakk⁷ á þeim degi né nótt, hvárki slátr né brauð né víndrykk, ok engi hestr var sá þar er bergði hvárki á korni né hey,⁸ hverr sem einn hélt sínum hesti með beisli ok annarri hendi brugðnu sverði. Herra Girarð inn hrausti riddari hafði ofan felt einn riddara af hesti sínum ok blóðgaði spjót sitt í hjartablóði hans, ok féll sá dauðr til jarðar.

32. Triamodes kom þá hleypandi vel vápnaðr⁹ ok með öruggum búnaði, með digru spjóti ok ríkuligu merki, ok lagði þegar í gegnum skjöld ok brynju Ansæis ok skaut honum or söðlinum í augliti Frankismanna, ok í öðrum flokki Frankismanna kom þá

¹) Med dette Ord begynder Levingerne af et Blad i den store Lacune i A.

²) [stall sinn á a. ³) ok fóstirland tilf. a. ⁴) megi a. ⁵) [áttu þeir hörð ok a. ⁶) skiptir a. ⁷) [var dalr né brekka ok eigi einn fylsnistaðr, ok engi át né drakk af hvárigu liðinu a. ⁸) heyi a. ⁹) herklæddr a.

hleyppandi Oddgeir ok með honum Anketill af Norðmandi. En Jamund son Agulandi konungs gerði mikit mannsPELL í fylking¹ Frankismanna. Hann hjó á báðar hendr, ok engi var hans maki, því at sverð hans bilaði aldri. Almáttigr guð, kvað Oddgeir, harmr er mér, er² heiðingi þessi lifir svá lengi. Hélt þá skildinum sem næst sér ok lagði spjótinu til lags ok skundar þann veg sem Jamund var. Ok er Jamund leit kvámu hans, þá mælti hann við Morlant móðurbróður sinn: Hér ferr nú maðr leitandi dauða síns, ok sagnaði mjök ok reið í móti honum. Ok er hestarnir mœttust með skjótum athlaupum, þá lagði hvárr annan í³ skjöldinn með svá [miklum styrkleik,⁴ at hvárgi kunni sér hrósa þar, ok⁵ báðir kómu fjarri⁶ niðr af hestinum. Oddgeir hljóp þegar upp með brugðnu sverði ok hélt fyrir sér skildinum, en Jamund hélt á inu mikla sverði Dýrumdala. En í því reið Anketill at Morlant,⁷ hann var ríkr maðr ok mikill höfðingi, ok hjó Anketill hann [með svá miklu höggvi,⁸ at hann klauf höfuð hans í tenn ofan ok hratt honum dauðum á jörð ok greip þegar þann sama⁹ hest ok fékk Oddgeiri. En [hann sté¹⁰ á hann sem hann mátti skjótast, ok ef þeir hefði þar dvalizt lengr, þá hefði þeir aldri síðan sét Frankismenn.

33. Svá lengi sem heiðingjar máttu við standast, þá stóðu þeir, en þeir sem [fyrstir kómu til þessa bardaga váru til lítils færir annan daginn.¹¹ Ok er Frankismenn fundu at hinir biluðu, þáfeldu þeir mikinn fjölda. Ok í þeirri sókn féllu ok¹² Frankismenn er guð kallaði til sín 20 þúsundir ok hundrað. Ok er Jamund sá at lið hans sóttist upp, þá óttaðist hann. [Vígvellrinn var huldr líkðum ok herklæðum ok vápnhestum betr en hálfá röst, er þeir biðu sinna herra.¹³ Jamund hélt á hinu vildasta sverði Dýrumdala. Dauðr er hverr er þess bíðr, því at sverð hans bilaði aldri. En ef hann er lengi lifandi, þá vinnr hann at vísu ríki Karlamagnús konungs nema almáttigr guð sé hann styðjandi.

34. Nú er at segja frá herra Girarð hvat hann hefst at um morguninn. Hann var hinn ráðgasti maðr, um hans daga fannst eigi vildri höfðingi, honum kunni aldri svá mislíka at hann hrygðist né bleyddist. Hann ok herra Clares ok Basin bróðir hans höfðu hvílt um nóttina undir einum hamri í nökkurum runnum ok höfðu látit af sínum félögum þrjár þúsundir riddara. Allir þeir er ríkastir váru sátu á hestum sínum klæddir brynjum ok [læstir hjálmum ok

¹) liði a. ²) þat, ef a. ³) ok í gegnum a. ⁴) [miklu afli a. ⁵) því at þeir kómu svá hörðum lögum saman, at a. ⁶) hvar fjarri a. ⁷) Bolant a. ⁸) [svá mikit högg ofan í hjálminn a. ⁹) góða a. ¹⁰) [Oddgeir steig a. ¹¹) [hinn fyrri dag kómu fyrstir, váru ok lítils færir hinn síðara a. ¹²) tilf. a. ¹³) [tilf. a.

gyrðir sverðum, skildir um háls ok kyrtlana vafða undir sik í söðlunum, hallandi sik á ýmsar hliðar yfir söðulboga.¹ Þá grét herra Girarð fall sinna manna ok mælti: Herra guð, segir hann, þú þoldir fyrir várar sakir mörg sárlig meinlæti, þíslir ok grimman dauða, ok em ek kominn hingat undir Aspermunt fyrir sakir þinnar ástar,² en nú kann ek enga aðra ræðu³ lengri at gera. En svá sem þú þoldir dauða fyrir várar sakir, svá viljum vér ok deyja fyrir þínar sakir. Ok mælti síðan til sinna manna: Heyrit hinir rösku riddarar, búimst⁴ sem fljótask⁵ ok gjöldum guði þat er vér eigum. Þeir svöruðu allir hans menn, [sögðust þat gjarna vilja.⁶ Síðan bjoggust þeir⁷ til bardagans.

35. Herra Girarð reið nú ofan í hamarsdal með liði sínu ok sendir fyrir sér fim hundruð riddara, en eptir váru 10 hundruð þeim til viðrhjálpar. En Karlamagnús keisari var þá mjök angraðr ok áhyggjufullr, hann hefir nú tapat tveimr konungum ok fleira en 40⁸ hertuga sinna ok jarla, ok fyrr en [hann skildist⁹ at aptni, þá þurfti hann allra. En er kvelda tók, reið hann með liði sínu í dal nokkurn sér til hvíldar, en aðrir kristnir menn sátu [um vígvöllinn¹⁰ á hestum sínum, undir fótum þeirra lágu hvervetna dauðir heiðingjar. En [engi var svá ríkr eða ágætr höfðingi¹¹ at eigi hélt sjálftr sínum hesti með beisli.¹² Alla þá nótt vöktu kristnir menn, ok var engi sá í öllum herinum er svá mikil hægindi féngi at hjálm sinn leysti af höfði né skjöld sinn tæki af hálsi, eða eigi hefði nokkurs konar harm ok meinlæti, ok eigi átu hestar þeirra né drukku. En Jamund fékk þá enga sœmd, því at lið hans var mjök sárt ok meir en hálft¹³ drepit þar á vígvellinum. En mikill fjöldi [hélt þá undan¹⁴ svá huglausir ok hræddir, at eigi koma þeir optar [til vígvallar¹⁵ nema ofríki nauðgi¹⁶ þá. Ok er Jamund leit þá undan flýja¹⁷, þá mælti hann ok æpti eptir þeim hárri röddu: Hinir vándu þrælar, segir hann, sárliga hafi þér svikit mik, því at yður ráðagerð eggjaði mik hingat. Ok er hann hafði þetta mælt, þá kom Balam at honum farandi ok studdist¹⁸ á hjaltit sverðs síns ok mælti: Eigi er undarligt, kvað hann, þó¹⁹ at þú reiðist; þá er þú sendir mik til Karlamagnús konungs, ok er ek kom aptr, sagða ek þaðan slíkt sem ek vissa sannast, eða hvar eru nú þeir rósarar,²⁰ er mik kölluðu þá

¹⁾ [saal. a; allekonar hervápnnum A. ²⁾ ástsemdar a. ³⁾ af því tilf. a.

⁴⁾ búizt a. ⁵⁾ skjótask a. ⁶⁾ [þat viljum vér gjarna gera a. ⁷⁾ ok riðu sem skjótask tilf. a. ⁸⁾ 60 a. ⁹⁾ [þeir skildust a. ¹⁰⁾ [á miðjum vígvelli a. ¹¹⁾ [vígra manna var engi svá ríkr né ágætr a. ¹²⁾ beislum a.

¹³⁾ saal. a; half A. ¹⁴⁾ [var í brottu haldit a. ¹⁵⁾ [á vígvöll a.

¹⁶⁾ saal. a; nauðga A. ¹⁷⁾ halda a. ¹⁸⁾ hallaðist a. ¹⁹⁾ mgl. a. ²⁰⁾ ok hinir miklu rembumenn tilf. a.

falsara¹ ok fyrirdæmdu mik ok sögðu [mik hafa tekit mútur² af hans mönnum, ok sögðust þeir hafa sét alt þeirra ríki. [En ef þeir hefði dvalizt hér til dags, þá mundu þeir at vísu verða varir við, hversu mikít þeir mætti vinna.³ Þá mælti Jamund: Of síðla hefi ek refst þeim ok alls of lengi hefi ek fylgt þeirra ráðum ok áeggjan. Þá mælti Jamund harðliga ok grimliga: Mjök er oss nú misboðit,⁴ segir hann, höfum látit fjóra guða vára, er alt vart traust⁵ stóð á, ok ef vér fám eigi sótt þá á þeima degi, þá munu vér aldri vinna it sæta Frakkland or þeirra valdi. Þá svarar Balam: Herra, kvað hann,⁶ hyggit nú at, hvar þeir eru hinir vándu lygimenn ok hróssarar, er mín orð fyrirdæmdu ok sögðu vera mundu fals ok hégóma. En nú megit⁷ þér sjá hér fyrir yðr Frankismenn, er enskis annars beiðast⁸ en yðvar. Hér eru nú tveir kostir fyrir höndum, sá annarr at vér verðum hér deyja, [eða elligar verðum⁹ vér at verja oss¹⁰ sköruliga. Nú lýkr hér hinni fjórðu bók [sögu Karlamagnús keisara hins mikla konungs.¹¹

36. Þá er tók at daga gerðist kuldi mikill, ok er sólin rann upp þá veinaði hon sér Jamund þangat komanda, ok birtist þá bardagi vánum bráðara. Jamund bjó þá fylkingar sínar, ok váru í þeim eigi færra en 20 þúsundir riddara, ok riðu þegar ok skunduðu ferð sinni. En er kristnir menn sá þá ok urðu at bíða þeirra, ok klöktu þá allir, er hræddust at láta félaga sína, ok hétu þá allir á guð, at þeir sem undan kómust skyldu aldri höfuðsyndgast meðan þeir lifðu, ok riðu þá 3 þúsundir í móti svá miklum her, ok mikill harmr at þeir eru svá faliða í móti þeim, ok varð þá mikill gnýr í samkomu þeirra. Jamund reið þá fram fyrir fylking sína ok hélt skildinum at sér ok breiddi í sundr merki sitt, ok lagði til Anteini í Varigneborg í gegnum skjöldinn, ok falsaði brynju hans, ok blóðgaði Jamund spjótskapt sitt í líkama hans ok hratt honum dauðum af hestinum, ok hirti ekki um hverr hans fall kærði. Ok því næst reið fram or sinni fylking Balam sendimaðr ok lagði einn vaskan mann í gegnum buklarann ok sleit brynjuna. Ok þá kom herra Girarð til viðrhjálpar honum. Þá sá kristnir menn at vígvöllrinn spiltist mjök, ok féll þá óp þeirra ok lagðist, ok var þá svá mikít mein af beinum er svá lágu hátt (ok) þykt, at þeir sem á hestunum¹² váru máttu lítt hjálpast. Hestarnir fóru með tómunum söðlunum um

¹) ok svikara *tílf. a.* ²) [at ek hefða tekit mútu *a.* ³) [*tílf. a.* ⁴) misfallit *a.* ⁵) ok trú *tílf. a.* ⁶) S(k)ilit þat er (ek) sagða, þá er þér sendut mik til Karlamagnús. ok er ek kom apt, þá sagða (ek) yðr, sem ek vissa sannast, ok þat mun yðr eigi at falsi reynast, at aldri verði Frankismönnum hraustari menn *tílf. a.* ⁷) megut *a.* ⁸) beiða *a.* ⁹) [ella hljótum *a.* ¹⁰) vel ok *tílf. a.* ¹¹) [þessarar sögu *a*; *her mangis flors Blade i A.* ¹²) hestinum *a.*

alla völlum, ok mátti þar fá góð hestakaup ok ærna fyrir ekki. Ganter konungr stóð þá fyrir Karlamagnúsi konungi ok hinn öflugi Gernarð or Bostdemborg, Anzelin hertugi, Samson ok Eimer ok fjöldi annarra, þeirra er vér kunnum eigi alla at nefna. Sem konungr sá at þeir stóðu fyrir honum, þá varð honum svá mikill harmr ok angr, at tár hans vætti kampa hans. Hann kallaði þá til guðs ok mælti: Þú hinn dýrlegi herra, segir hann, almáttigr guð, undir þinni stjórn lifa allar skepnur; þú gaft mínu veldi stjórn þessa fólks, er ek sé nú niðr höggvit fyrir mínu auglitu af inu bolverða fólki er aldri hafði ást á þér, ok hata þá ena helgu trú, er þú kendir mannkyninu at hafa ok halda; en þessir úvinir þínir vilja fyrirkoma vinum þínum ok setjast í þitt it helga ríki, er þitt it háleita nafn helgast á, ok aldri at heldr elska þik né tigna. Nú hefi ek tapat mikinn hluta þeirra þinna manna, er þeim refsar ok þitt ríki hreinsa; nú fyrir því bið ek til þinnar miskunnar, at þú styrkir oss ok kasta reiði þinni á þessa úvini þína, er oss vilja fyrirkoma. Ok sem konungr hafði þetta mælt, þá kom Oddgeir þar farandi, ok var skjöldrinn höggvin til únýts, svá at ekki var eptir nema þat er hann hélt á. Hjálmr hans var ok höggvinn ofan til handanna, ok brynja hans svá vandliga af honum rifin at mörgum stöðum, ok gaus blóðit or hinu hvíta holdi hans, ok bar sverð sitt nökt í hendi sér ok mælti til konungs: Herra, segir hann, ríðit nú sem skjótast, vér höfum tekit Butram túlk hans ok sendimann, ok hefir hann sagt oss alla þeirra ætlan. Jamund vill at engum kosti senda eptir Agulando konungi feðr sínum, ok fyrr vill hann láta hendr ok fœtr. Nú ef þér vilit koma hræzlu á þá, þá sendit skjótt menn til herbúða yðvarra (at allir komi) á yðvarn fund til viðrhjálpar ok at hefna vina sinna. Þá mælti Karlamagnús konungr: Þetta ráð er þú hefir ráðit, Oddgeir, er heilt ok vel geranda. Ok þakkaði honum.

37. Sem Karlamagnús konungr hafði heyrt ræðu Oddgeirs, þá sendi hann til herbúða sinna herra Droim ok Andelfræi ok mælti: Segit svá her várum, at hverr sem einn komi hingat til mín sem skjótast, ok sá er eigi hefir vápnhest, ríði hann á gangvera. Þeir svöruðu ok sögðust þat gjarna skyldu gera. Síðan reið Karlamagnús konungr ok fór með fylking sinni. Hinn fátækasti riddari sá er var í hans fylkingu var harðla vel búinn at öllum vápnum. Ok sem Jamund leit gullara keisarans yfir merki hans, þar váru 7 höfðingjar hans trúir með honum ok hafði hverr þeirra 7 þúsundir riddara í sinni fylking, Jamund þá: Hlýðit mér, herra(r), segir hann. Hvat, meguð þér sjá nú ofmetnað Karlamagnús konungs, er hann ríðr nú með miklu liði á hendr oss! En þó at þeir sé margir, þá erum vér þó miklu fjölmennari, at 3 af várum mönnum eru á móti einum

þeirra. En ek sé nu at þat sannast, þat sem Balam sagði, ok em ek at sönnu heimskr, er ek tortrygði orð hans, þó at ek finna þat síðla. Karlamagnús konungr reið þá fram með fylking sinni, þar sem valrinn lá, hann lét liggja þá sem dauðir váru. Í hans fylking váru 30 þúsunda hinna vöskustu riddara, ok 2 þúsundir váru fyrir ríðandi konungs fylking, ok váru foringjar fyrir þeim Anketill ok Aleimund af Normandi. Þá reið fram Salamon ok lagði til þess manns er Bordant hét, hann var konungr yfir Nubialandi, ok gátu herklæði hans ekki hlíft honum. Salamon lagði spjótinu í gegnum hann ok bar hann dauðan af hestinum. Hann rétti fram hönd sína ok tók Olivant hinn hvella lúðr af hálsi honum. Sem Jamund leit at konungr var fallinn, ok tekit horn af hálsi honum, þá angraðist hann mjök ok mælti hárri röddu á sína tungu ok mælti: Þú hinn kurteisi riddari, segir hann, harmr mikill er þat, er þú vart fœddr. Hann hélt á Dýrumdala ok klauf hinn þegar ofan í herðar ok af honum hina hægri öxl,¹ svá at sverðit nam staðar í söðlinum, ok í öðru huggi hjó hann Ankim ok klauf hann í herðar niðr, ok tók hornit ok hengði á hála sér, ok sneri síðan aptr til sinna manna, en hinn féll dauðr af hestinum. Ok er þetta sá Frankismenn, þá var engi svá vaskr, at eigi hræddist þau banahögg er hann gaf. Ok ef hann væri á himna guð trúandi, þá væri engi höfðingi í kristninni hans maki. Þá er konungr sá, at Ankim var fallinn, þá harmaði hann fall hans ok mælti svá: Vinr, kvað hann, mjök harma ek fall þitt, ok guð felli þann er þik feldi. Ek fóstaraða þik or barnæsku þinni, þér þekkiligri var engi maðr mér þjónandi, ok ef guð vildi nökkuru sinni mína bæn heyra, þá bið ek með öllu hjarta þér miskunnar. Ok æpti konungr þá heróp ok mælti: Höggvit úvini yðra. Þeir gerðu svá sem konungr mælti, ok veittu nú harða sókn ok lögðu með spjótum ok hjuggu með sverðum, ok ef þeir hefði svá lengi fram haldit, þá yrði aðrir hvárir skjótt fyrir at láta. Tveir sendi(menn) Karlamagnús konungs, þeir sem hann hafði senda til herbúðanna, skunduðu ferð sinni ok kvámu því næst til liðsins ok sögðu orðsending konungs, at (hann) bað alla koma til sín, þá sem honum megu lið veita, svá at engi sít eptir hvárki herrar né riddarar, engi þjónustumaðr né rekkjusveinn né skjaldsveinn, innvörðr né steikari, stigi sá á reiðhest er eigi hefði vápnhest. Þar mátti sjá skjótan umbúnað, þeir hlupu í landtjöldin ok skáru lérept ok gerðu sér merki ok festu á spjótin, einir tóku dúka ok aðrir rekkjublæjur, svá at þeir únýttu rekkjublæjur. Þar váru fyrstir í flokki 4 fóstsynir keisarans, Estor ok Otun, Bæringr ok Rollant, ríðandi

¹) haxl a.

einum harðreiðum fákhesti betr en 2 örskot fram frá öllum öðrum. En þeir sem eptir fóru váru saman 40 þúsunda.

38. Nú er at segja fra herra Girarði. Þá er hann kom til bardagans, þá slóst hann í fylking konungs hjá hinum hægra fylkingararmi í móti 20 þúsundum, er þar höfðu fylkt, ok var herra Girarð eigi huglauss, þar sem hann reið með hinni hörðustu atreið, svá fáliða, at hann hafði 2 þúsundir en hinir 20. Sem Affrikamenn litu til Frankismanna, þá tóku þeir at grúfa undir hjálmum ok skjöldum betr en 20 þúsundir Frankismanna, ok hleyptu¹ þá á þá með góðum hestum ok vel búnir at herklæðum, ok hófst þá bardagi mikill. Þá skutu heiðingjar sem tíðast af tyrkneskum bogum, en kristnir menn hræddust þat ekki ok géngu í gegnum fylkingar þeirra, ok váru þá gefin mörg stór högg, ok hjuggu þá höfuð ok herðar, brjóst ok bak, þar sem þeir váru berir er kómu í flokk þeirra er herklæddir váru, þá kendu þeir varla hvára frá öðrum ok seldu þá Frankismenn hesta þá er þeir höfðu látit fyrir skotum heiðingja. Girarð mælti þá hárri röddu til sinna manna: [Góðir félagar,² segir hann, bindumst eigi svá í millum heiðingja ok höldumst saman utan fylking þeirra, ok hendum af þeim slíkt er vér megum. Ok látum þá aldri³ koma oss á flóttu, heldr skulum vér gefa almáttum guði lof ok verum honum ömbunandi þat er hann var oss skipandi. Ok er hann lauk sinni tölu, þá laust hann [með sporum⁴ vápnhest síun ok hristi spjót sitt ok breiddi í sundr merki sitt ok lagði Malkabrium einn ríkan höfðingja í gegnum skjöldinn ok panzarann ok skaut honum niðr fjarri hestinum öllum heiðingjum ásjándum, ok ypti merki sínu ok mælti til sinna manna: Riddarar, segir hann, höggvit nú stórt, vér eigum rétt at mæla. Fyrr en þeir væri í komnir bardagann, þá stigu 5 þúsundir hans manna af hestum ok féngu þá til gæzlu, því at eigi mátti ríða fyrir valnum, ok kómu skjótt í bardagann herklæddir hinum beztum herklæðum, ok gáfu þá heiðingjum stór högg ok klufu þá höfði ok herðum, limi ok líkami, ok géngu þeir sem kvikir váru á hinum er dauðir váru. Nú (er) þeir sem berir váru kómu í millum þeirra er herklæddir váru, ok þeir höfðu reynt þeirra viðrskipti, þá þorðu þeir eigi síðan svá mjök fram at bjóðast. Girarð æpti þá á sína menn ok mælti: Herra(r), segir hann, höggvit stórt, Affrika konungr hyggst nú hafa unnit yðr ok vill land vart eyða ok fólk vart útlægja. Nú mun reynast, hversu þér vilit oss ok land vart verja. En ek em, svá þér vitit, nökkut við aldr, ok eigi at síðr, ef þér fylgit mínum ráðum, þá mun yðr jafnan sœmd af standa, meðan þér lifit, þá munu þér aldri mega óttast um yðr. Þeir svöruðu þegar allir: Óttizt eigi, herra,

¹) hleypti a. ²) [Góðr félagi a. ³) aldri eigi a. ⁴) [mateplum a.

um oss, segja þeir, aldri skulum vér bregðast þér, meðan einn várr lifir.

39. Affrikamenn váru þá at raun komnir, at kristnir menn tóku þá alla staðina fyrir þeim, ok snerust þá at þeim Arabia-mönnum Tyrkir Persar. Ok váru þá allir staðir fullir af líkum, vápnum ok hestum, nema í þeim stöðum er Frankismenn höfðu tekit fyrir þeim, mátti nökkut við hjálpast ok varast, er Frankismenn váru svá nær komnir höfuðmerkinu. Þeir mæltu þá sín í millum Magon ok Asperant, þeir váru konungar í heiðingja landi: Slíkt sem nú má sjá, sagði óss at sönnu Balam sendimaðr frá Frankismönnum, at þeir eru kappsmenn miklir ok munu aldri láta sína hreysti meðan þeir lifa. En Jamund gerir nú opiuberliga mikilæti sitt, ok heimska mikil ok dirfð, er hann þorir þenna barda(ge) at halda án Agulande feðr sínum. Eigi mun sólina fyrr kvelda at hann mun at vísu finna, at þessi metnaðr mun honum illa hlýða, ok heimsku hans munu margir gjalda, alls enskis verðum vér vísir né virðir, ef vér hneigjum (eigi) nökkut undan höfuðmerki váru. Nú sem herra Girarð var kominn at höfuðmerki heiðingja, þá sótti hann með hinu mesta kappi, því at aldri varð honum hugdjarfari höfðingi. Þá váru liðnir vel 100 vetra hans aldrs, en varla var sá nökkurr undir höfuðmerkinu, er hann hjó eigi, svá vel þúsund manna af heiðingjum féllu umhverfis höfuðmerkit. Þá mælti hann til sinna manna: Herra(r), segir hann, al máttigr guð styrki yðr. Nú megu vér at sönnu vita at oss sönnu fallit, ef ek gæti haldit skildi mínum, þá mundum vér sigrast á þessum Affrikum. Herra Girarð at komanda höfuðmerkinu heiðingja, hann hafði með sér hinu hraustustu riddara. Hann hafði ok svá góða brynju, aldri bilaði hvárki þá né fyrr. Hans 2 systursynir er hann hafði sóstrat or bernsku með mikilli vild ok virðingu gerðu svá rúman veg í fylkingu heiðingja, at hverr sem einn hélt undan ok fyrirlétu¹ höfuðmerkit. Svá fóru þeir báðir þaðan hræddir ok huglausir, at aldri kómu þeir aptr undir merkit. Þá mælti Esperam konungr til Mordans konungs: Víst megum vér halda oss fyrir fól ok heimska menn. Jamund þorði nú eigi hér at koma at hjálpa oss nökkut við í slíkri þurft, nema lét oss sjálfa fyrir oss sjá. Maðr mun svá lengi vilja höfðingja sínum fylgja, at hann sé bæði tapandi sér ok honum. Þeir kómust þá nauðugliga á sína hesta ok héldu þegar undan sem hestarnir máttu mest hlaupa. Undir Aspermunt var þessi hinn langi bardagi.² Ok sem Karlamagnús konungr barðist við Jamund son Agulandi konungs ok Asperant flýði undan sem skjótast á 2 vápnhestum, ok fyrirlétu Jamund ok höfuðmerkit. Hann barðist í miðjum³

¹) flettu a. ²) bardade a. ³) millum a.

herinum, engi orð sendu þeir honum um sína brottreið ok létu standa merkit eitt saman á vígvellinum, er heiðingjar báru þangat á 4 olifutrjám. Sem Girarð hafði sótt höfuðmerkit, þá sté hann af hesti sínum, ok tóku þá menn hans hjálm af höfði hans ok skjöld hans af¹ honum, ok gengu þeir þá undir hendr honum ok leiddu hann. Brynja hans var hin þröngvasta, ok varð honum orðit mjök heitt af þungum vápnum ok snarpligri sókn. Þeir leystu þá sverðit af honum ok settu hann á hjallinn þann er gerr var undir höfuðmerkinu, ok rann þá blóð or nasraufum hans ok niðr í munninn. Allir menn hans þeir sem þetta sá, andvörpuðu með miklum harmi. Þá mælti hann til þeirra: Verit aldri fyrir mínar sakir bryggir, soekit heldr þat sem eptir er sœmda yðvarra. Nú berst undir Aspermunt Jamund son Agulandi konungs við Karlamagnús konung. Þá kallaði hann til sín Oddgeir ok Nemes ok Desirim, Riker, Fagon ok Bæring, Milon ok Drois konung ok Salamon, því at eigi fundust þar þá fleiri höfðingjar. Þessir váru hjá konungi fyrir landtjaldi hans, en Jamund öðrum megin ok með honum Balam ok Goramaron ok Triamodes. En af Affrika konungum Kadon ok Safagon, Salatiel ok Lampalille. Þessir ræddu sín í millum ok mæltu: Dýrligr drengir Karlamagnús konungur ok aldri sigrudumst vér á honum.

40. Nú skal segja frá konungum þeim er undan kómust. Þeir riðu sem mest máttu þeir, alt þar til er þeir fundu Agulandum konung, ok segja þeir honum öll tíðendi sín. Þá vildu sumir, þeir sem fyrir váru, fyrirdæma þá þegar, er þeir höfðu flýit undan höfuðmerkinu, ok segja þá verðuga dauða, er þeir höfðu svífróðan sinn herra. Þá stóð Melkiant konungr (upp) ok mælti svá at allir heyrðu: Þat veit Maumet, segir hann, at þér mælit svá heimsliga, at þér dæmit dugandi menn til dauða, þar sem þér vitit enn eigi hversu bardaginn kann skipast eða hvárir sigrast. Svá mjök er mér kunnigr Jamund, æska hans ok dirfð, áræði ok mikilæti ok metnaðr, at hann² mundi eigi heim orð senda né þeim viðrhjálp veita né í þeirra þurftum þá huggæ. En hvat var þat kynligt, at þeir flýði undan, þá er þeir höfðu látit alt sitt lið. En ef þeir hefði þar lengr dvalizt, þá væri þat engi hreysti né riddaraskapr, heldr hin mesta heimska, því at þar var en(s)kis at biða nema dráps ok dauða, ok féngi aldri vinir þeirra³ bætr þeirra lífláts. En þó at þeir hefði varazt, þá hefði þeim þat ekki tjáð. Nú gerit þér fyrir því rangt, at þér dæmit þá fyrir öngvar sakir, en mál þeirra eru sannprófuð, því at ef þeir hefði þar lengr dvalizt, at alt þessa heims gull féngi eigi frjálsat. Þá stóð upp Kalides konungr yfir Orfanie, hann var ríkr maðr ok fésterkr, undir hans valdi váru 4 konungsdómar:

¹) at a. ²) honum a. ³) fá tilf. a.

Herrar, kvað hann, berit þolinmóðliga þat sem hér er talat. Þá er vér höfum heyrt þat er þeir mæla, þá tókum þat af, er vér finnum bezt vera, fyrirlátum heimsku en kjósum vizku. Agulandus konungr hafði alla Affrika í sínu valdi, því at hon er réttfengin hans föðurleifð. Hver nauðsyn rak Agulandum hingat at fara? Hans ríki er svá mikit ok vítt, at hinn bezti múll er vér höfum hér af Jórsalalandi, þó at hann færi hvern dag sem mest mætti hann hina mestu dagleið, þá mætti hann eigi á 7 vetrum fá farit yfir ríki Agulandi konunga. Nú er hann enn vel heill ok hestfærr, sterkr ok vápn-djarfr, ok sá riddari, at engan veit ek í öllu yðru liði, þann er skjótara geti brotit digrt spjót en hann, eða betr kunni at höggva með sverði. En um einn hlut hefir hann mjök misgert, at hann vildi kóróna son sinn at sér lifanda ok gefa honum ríkit, meðan hann er heill ok kvíkr; því at síðan Jamund tók við ríki föður síns at ráða, þá skipti hann ríkinu ok gaf þeim er öllu tapaði fyrir sakir heimsku sinnar. Jafnan síðan hirti hann lítt um yðvarn félagsskap. Nú eru hér komnir njósarmenn hans or hinu sceta Frakklandi. En þér vitit at sönnu, at kristnir menn trúá á son heilagrar Marie ok hafa sannfregit alt þat er hér er títt með oss, ok hví Jamund þrætir til þessa lands ok fór hingat um haf með hinu mesta skipaliði. Þat sem Jamund hefat nú at mislíkar föður hans, því at hann heldr með sér alla ena yngstu menn ok hit vildasta lið. En Karlamagnús konungr hefir með sér lenda menn ok alla hina göfgustu menn ok alla þá er elztir váru. En þat fólk er nú berst hann við, ef þeir koma honum í háska ok lætr hann líf sitt, þá munu þeir sjálfir skipta ríki sínu sem þeim líkar. Nú höfum vér mörg lönd ok ríki fyrirlátit ok spilt fyrir sakir þessa lands, ok er eigi þetta mætara en eins keisara ríki, ok er þetta ríki mjök gagnstaðligt váru ríki, er vér látum nú á baki oss.

41. Síðan stóð upp hinn gamli Galingrerir, hann var miklu ríki valdandi, hann réð fyrir Sebastiam hinni dýrliku borg, ok hafði hann yfir sér ríka pellsskikkju ok ágætan búnað undir. Hann hafði hvíta kampa ok hvítt skegg hangandi á mitt brjóst með þríkvísluðum fléttingum. Ok er hann tók at tala, þá hlýddu allir, í öllum herinum var engi honum málsnjallri maðr: Herrar, kvað hann, ef yðr líkar at hlýða, þá vil ek sýna yðr nökkut af því sem mér lízt. Þessir 2 konungar várir eru mikillar tignar, hraustir menn ok vápn-djarfir, ok ef þér vilit hafa þat at framkvæmd sem þér hafit döemt um þeirra mál, þá er betr fallit, at þeirra mál standi til þess er vér fregnum sannindi. Ef Jamund kemr heill aþtr ok hans föruneysi, þá sé þetta mál döemt eptir því sem hann er til segjandi. En ef Makon gerir sinn vilja ok fellir Jamund, eða verðr særðr til úlfs,

þá dæmit þá eptir því sem þér sjáit sannast ok þeir¹.
konungr ok mælti: Þat veit Makon, kvað hann, at þetta þikir mér
undarligt. Hverr kann segja mér at þeirra dómr er rangr. Með
því at Jamund fékk þeim höfuðmerkit at gæta, þá samdi þeim eigi
annat en flýja aptr undir, þó at þeir hefði fyrir ofressi stokkit; því
at engum manni samir lengra at flýja en undir merkit, ok eigu aldri
þaðan at hyerfa fyrir sakir einskis dauða ok svíkja svá sinn herra.

42. Þá mælti Talamon með mikilli reiði, hann var grimmr sem
león er öll dýr hræðast, hann var ríkr maðr ok forstjóri mikils
valds, hann (var) konungr þess lands er heitir Mememunt; hann
var rauðr í augum með hlæjanda ok blíðu andliti, hinn öflugasti
un(d)ir vápnum² á hesti: Herrar, segir hann, ek veit at sönnu, at
þetta sé eigi þolt þeim lengi, er 2 konungar várir hafa illa gert við
sinn höfðingja ok alla oss, þeir fyrirlétu herra sinn er þá fram dró
ok scæmdi ok gaf þeim vald yfir miklu liði. Nú vitit at vísu, at
mér er mikill harmr af þessu, ok fyrir því at mik væntir at þetta
sé eigi, hvárt Jamund er vel fallit eða illa, en þó bíðum vér þolin-
móðliga ok látum standa þetta mál til þess er vér fregnum sannindi,
síðan dæmit þá eptir yðrum vilja, ok á báli brennit eða aðrar þislar
[þola látit, því³ at þat veit Makon, segir hann, er öll mín scæmd
horfir til, ef þér vilit eigi svá gera, þá mun leikr várr illa fara, því
at 20 þúsundir manna af þessum sökum verða blóðgir, fyrr en kon-
ungarnir sé fyrirdæmdir. Ulien konungr vildi þá eigi lengr þegja
ok mælti til allra áheyrandi: Herrar, segir hann, gefit mér hlýðni
ok hljóð; ek sé berliga, at þér deilit allir um einn dóminn at gera.
Til hvers konungr komtu öllum oss á þessa stefnu? Þá er minn herra
hafði her sínum samnat áðr en hann færi hingat³.
þeir hafa fyrirlátit sinn nátturligan herra er fékk þeim höfuðmerki
sitt at varðveita ok scæmdir sínar at verja, en þeir flýðu sem
vándir þrælar ok huglausir, höfnuðu Jamund herra sínum, er vald
hafði yfir þeim. Nú dæmit með réttu, hverjum sem mislíkar, at
þeir sé hengdir sem hinir dágigustu þjófa(r), ok síðan látit á báli
brenna líkami þeirra, því at svá sómir at gera við dróttins svika.
En þó at Pantalas frændi þeirra, er ek sé þar sitja, villi únýta dóma
vára, þá gef ek eigi einn frjálsan pening fyrir hans dramb ok of-
metnað. Ef ek hefi sverð mitt í hendi ok þorir hann at verjast
mér ok tek ek eigi þegar höfuð af honum, þá brennit mik í
eldi ok kastit ösku minni í vind ok rekit brott arfa mína or ríki
mínu.

¹) Her er over Halvdelen af et Blad afskaaren, hvorved omtrent 20 Linier
ere tabte i a. ²) [þolet svá a. ³) Her mangler atter 20 Linier af uga-
ansforte Grund.

43. Þá kallaði Pliades með mikilli reiði sem león mjök angraðr fyrir sakir síns herra, honum jafnungr maðr var aldri vaskari: Ek veit at vísu, segir hann, at minn herra mun nú heimsliga fara fyrir sakir þessarar svikara. En Makon gerir sína reiði á þeim, svá at þeir komi aldri fyrir sinn herra Jamund, er svá illmannliga fyrir-lét(u) hann í bardaga. Þessir svikarar hafa fyrirgert lífi sínu ok limum, at menn brenni þá í eldi eða þeir deyi öðrum jafnháðuligum dauða, svá at hestar dragi þá dauða í augliti alls hers várs, ok síðan kasta þeim í fúlan pytt, svá at allir þeir er þetta spyrja sjá við at gera slíkt. Ek segi upp at sönnu ok réttum dómi, at þat veit Makon, er sál mín á sér einkaða, at ef þeir eiga sér nökkurn þann frænda eðr vin, at þetta mál vili fyrir mér verja ok segja svá, at ek dømi þetta af hatri en eigi eptir tilverkum, þá standi sá nú upp, ef hefir nökkura hugdirfð at verjast ok mæla á móti þessum dómi, ok segi með hverjum hætti at hann sé rangr. Ok ef ek tek eigi með þessu sverði, er ek ber við síðu mér, jafnskjótt höfuð af honum öllum yðr ásýandum, ok sýna yðr hann upp gefinn ok yfir-komin, þá verði svei mínum herra, ef hann lætr eigi höggva mik skjótt.

44. Því næst stóð upp Gorhant or Florence, miklu ríki valdandi, hann var höfðingi yfir Kipr ok Barbare, hann var hinn illgjarnasti ok hinn lymaskasti, engi var hans jafningi at svikum ok metnaði, svá at engi riddari þorði við hann at eiga. Hann var bróðir Musteni yfir Karsialandi, hann angraði mjök er frændr hans váru svá mjök fyrirdæmdir, ok er hann tók at tala, þá þögnuðu allir: Pliades, segir hann, þú ert alt of heimskr, er þú vilt ræna þessa 2 konunga lífi sínu, því at þeir hafa til einskis dauða þjónat, ok eigi væntir mik at þér drepit þá svá búit, því at herra Jamund ok hans lið vildu þeim ekki við hjálpa; svá lengi stóðu þeir undir höfuðmerkinu, at engi vildi þeim við hjálpa. Af 100 þúsunda er þeim váru fengin at verja merkit, þá kómust eigi 2 undan. En þá er þeir máttu eigi lengr standast, þá vildu þeir forða lífi sínu; ok váru þá hvárki svik né illska né hugleysi.

45. Síðan stóð upp Malavent konungr, hann var höfðingi til austrettar af Affrikalandi. Fyrir utan hans ríki veit engi maðr hvat títt er, hvárt nökkur skepna lifr austar eða engi, nema þat at (þar) er ok vindr ok himinn yfir. Hann átti hit auðigasta ríki, fyrir utan hinar ríkustu borgir betr en 100 kastala. Hann var hinn blífasti maðr ok hinn fríðasti ok jafnan hlæjandi, hár at vexti ok grimmr at reiði, mjór um mitt en breiðr í herðum með löngum ok digrum armleggjum, hvítr á höndum sem snjór með liðmjúkum fingrum ok hæverskligri brynju, þá er hann sat á hesti sýndist hann maðr hinn

mesti; hann var tiguligr ok klæddr ríku purpurapelli með enjöhvítum skinum, skikkja hans var gullsaumuð ok sett gimsteinum, svá at hon var eigi lakari en 100 marka silfrs. Þessi mælti djarfliga öllum áheyrundum: Þat veit Makou, segir hann, herra Amuste, at yður kynkvísl vill spilla várri sett. Ek em nú búinn at sanna þat, at hvárgi þessarra konunga er verðugr dauða, svá sem ek segi, svá skal ek sanna; en ef ek geri eigi svá, þá láti minn herra hengja mik upp. Þá hlupu upp betr en 40 hundraða heiðingja, ok vildu þeir allir sanna með honum. Þá mælti hann: Komit, segir hann, at þér sannit orð yður með eiðum; en ef þér vilít eigi þat, þá mun illa fara með oss. Eptir þetta skildu þeir svá, at engi varð lykt á dómum þeirra. Ok hefr hér upp hina fimtu bók, er leiðir oss aptr at vita hvat líði bardaganum.

46. Triamodes kom þá hleypanði með ákafri atreið ok breiddi í sundr merki sitt af enu digra spjóti sínu. Hann lagði til Miluns hertuga í gegnum skjöldinn ok brynjuna ok hinn hvíta skinnkyrtíl hans ok dró or honum innýflin fyrir framan söðulbogann, ok hörmuðu kristnir menn mjök fall hans, því at hann var góðr höfðingi ok hinn vaskasti riddari. Triamodes sneri aptr sem skjótast, ok reisti spjót sitt með merkinu er hann hafði blóðgat í brjósti hertuga, ok æpti þá hárrí röddu: Herra Jamund, segir hann, sœkit kostgæfliga þetta ríki, því at aldri mun þessi maðr gera oss síðan mótstöðu. Ok sem hann mælti þetta, þá kom Bæringr hleypanði svá skjótt sem hans hinn góði hestr gat borit hann ok hristi spjótit með mikilli reiði ok lét síga merkit, ok í því angri er hann hafði þá mundi hann nálíga í sundr hrista spjótit. En Triamodis kunni eigi aptr at snúast í móti honum, ok lagði Bæringr hann í millum herðanna, svá at spjótit stóð út fyrir brjóstinu, ok tjáðu honum eigi herklæði hans, þat er vert væri eins glófa, ok bar hann dauðan or söðlinum. Ok er hann dró spjótit or honum dauðum, þá¹ mælti hann: Ofan skaltu stíga, segir hann, hinn vándi maðr, ok héðan skaltu aldri upp rísa, því at þú drapt bróður minn. En nú hefr þú svá dýrt keypt hann, at aldri nýtr þú þeirra eigna er hann átti. Triamodes lá þá dauðr á vellinum. Ok er Jamund sá þat, harmaði hann grátandi fall hans ok mælti á sína tungu mörg hörmulig orð. En Affrikamenn kærðu með mikilli hörmung fall hans ok báru hann dauðan í [föðmum sínum,² ok margir féllu í úvit á lík hans af sorg. Því næst riðu fram or konungs fylking Ríker ok Marant, [annarr á bleikum hesti en annarr á grám,³ ok lagði annarr til þess riddara er Mates⁴ hét, hann var konungr yfir því landi⁵ er liggir fyrir utan

¹) Her begynder atter A, som nu igjen lægges til Grund. ²) [faðmi sér a.

³) [tilf. a. ⁴) Marant a. ⁵) ríki a.

Jórsalaland. Hann var metnaðarmaður mikill, en öll herklæði hans tjáðu honum ekki, því at hann bar hann af hestinum á spjóti sínu ok kastaði honum dauðum á jörð.¹ En Ríker lagði til Garisanz, hann var frændi Jamund son Meysanz, hann hafði Olivant inn hvella² lúðr [á hálsi sér³ utan af Affrikalandi. Ríker lagði hann í brjóstit, ok flaug⁴ spjótit í gegnum hann. Ok er hestrinn bar hann umfram, þá brá hann sverðinu. Sem páfinn leit til þeirra,⁵ þá signaði hann þá ok mælti: Hinn helgi Pétur postuli, kvað hann, í þína miskunn gef ek þessa tvá menn.

47. Sem Jamund sá tvá frændr sína fallna ok allan völlinn huldan af líkum, þá sortnaði alt andlit hans ok andvarpaði hann þá hörmuliga ok mælti: Herra Balam, segir hann, hvat mun nú af mér verða, þessir tveir konungar⁶ eggjuðu mik mest at fara hingat, ok hugða ek at þeir skyldu vinna mér alt þetta ríki, er ek sé nú hér liggja dauða. Þá svarar Balam: Undarliga mæli þér; sá er eigi vill una því ríki er honum er heimilt ok gírnist með röngu þat sem annarr á, mun aldri vel endast. Svá samir ok öllum er höfðingjar eru, at kunna eigi of illa, þó at þeim misfalli, verða ok eigi of fegnir, þótt þeir sé mikils aflandi, ok þat sem at þíkkir vera segja þeim⁷ vinum sínum, er nökkura [hjálp megu honum⁸ veita. Þú sendir mik í Valland at gera sendiferð þína at stefna Karlamagnúsi konungi til þín, ok sagða ek honum þat sem þér mæltuð, ok óttaðist hann við engi þau tíðendi, er ek kunna⁹ segja, ok ógnaða ek honum [þat alt¹⁰ er ek máttu. En þegar jafnskjótt léf hann fram leiða 100 hinna beztu hesta fyrir mik, at ek skylda kjósa af hvern¹¹ er ek vilda. Ok fann ek jafnskjótt, meðan ek var með þeim, at þeir váru hinir hörðustu riddarar ok [at aldri mundu¹² þeir undan flýja.¹³ Sem ek var aptr hingat kominn, þá hugðumst ek segja yðr alt þat er mér fannst sannast í, ok varaða ek yðr alla við at sjá¹⁴ þeim vandræðum, en þér létuð þá allir sem ek hefða svikit yðr. En nú vil ek eigi optar sýna yðr minn vilja, nema nú leiti hverr fyrir sér ok bjargi lífi sínu, aldri munu kristnir menn flýja. Þá svarar Jamund: Aldri samir þér at bregðast mér. Ok tók þá Olifant [ok blés at¹⁵ hugdjarfa menn sína með svá hvellri röddu, at jörðin þótti dynja uudir vel þriggja fjórðunga lengd umhverfis. Ok reið hann þá aptr til bardagans ok stefndi at einum kristnum manni ok hjó hann ofan í hjálminn,¹⁶ sverðit nam eigi fyrr staðar en í miðjum bók hans.

¹⁾ völlinn a. ²⁾ hvellasta a. ³⁾ [mgl. a. ⁴⁾ fló a. ⁵⁾ mgl. a. ⁶⁾ mgl. a.

⁷⁾ þeir a. ⁸⁾ [viðrhjálp megu a. ⁹⁾ honum at tilf. a. ¹⁰⁾ [alt þat a.

¹¹⁾ þá a. ¹²⁾ [aldri munu a. ¹³⁾ ok aldri verða þeir reknir or sínu

ríki tilf. a. ¹⁴⁾ við tilf. a. ¹⁵⁾ [ok setti á munn sér ok blés ok vildi a.

¹⁶⁾ ok svá at tilf. a.

48. Svá sem Jamund kom¹ í bardagann, þá vǫru höggvin mörg stór högg. Herra Girarð [þá er hann hafði sótt² höfuðmerki heiðingja, hann var farinn or brynju sinni ok öllum herklæðum sínum at hvílast. Þá sendi hann eftir 2 systursonum sínum Booz ok herra Klares, ok kómu þegar sem hann mælti. Hann ræddi við þá: Þit skulut nú taka, segir hann, með ykkir 400 af vǫru liði ok ríða sem skjótast í bardagann með liðinu³ fylktu. En jafnskjótt sem ek hefi upp tekit merkit⁴, ok rækt allan þeirra⁵ stað, þá kem ek til yðvar. Gjarna herra, sögðu þeir. Einn þeirra heiðingja er undan höfðu⁶ komizt var hinn fimasti maðr, hann hljóp þegar á hinn skjóta⁷ hest, er svá flaug ákafliga sem in [skjótasta svala eða valr⁸ sækir bráð sína. Ok er hann kom [fyrir Jamund, talar hann svá til hans:⁹ Herra Jamund, kvað hann, mikill harmr ok angr er oss [gerr ok yðr mikil¹⁰ svívirðing. Nökkurir menn kristnir kómu at oss¹¹ á fœti, aldri sámr vér menn svá herklædda, þeir höfðu enga þá brynju er eigi væri þreföld ok hvítari hinu skífrasta silfri, svá at aldri fólsumust þær fyrir vápnun; í þeirra liði var engi sá hjálmr er eigi sé¹² gyltr ok settr gimsteinum, ok léku þeir svá við vǫra menn undir höfuðmerkinu með sverðum sínum, at öll vǫru svá græn¹³ sem hit grænasta gras, ok drápu þeir fyrir oss meir¹⁴ en þúsund manna undan höfuðmerkinu. Sem Jamund skildi¹⁵ orð hans, leit hann [við honum¹⁶ með grimmum augum ok mælti: Þegi, kvað hann, hinn saurgi ok hinn syndugi maðr, þú veizt eigi hvat þú mælir. Ek fékk höfuðmerki mitt [til varðveizlu tveimr konungum ok tíu þúsundum¹⁷ riddara. Þá svarar hinn heiðni:¹⁸ Alla hafa kristnir menn þá drepit ok ráku oss undan höfuðmerkinu ok tóku þat í sitt vald. Þá tók Jamund at hryggjast ok kallaði til sín Salatiel konung ok Rodan¹⁹ hinn harða: Herrar, kvað hann, vér erum nú svívirðuliga sviknir, fjórir guðar vǫrir eru í brott teknir frá oss, ok hafa þeir jafnan hatr á oss fyrir þat. Kristnir menn hafa nú engan styrk, sumir eru fallnir, en sumir særðir til úlffis ok hestar þeirra únýtir, en þér erut enn eigi í bardaga komnir, ok hestar yðrir heilir ok þér vel herklæddir. Á þessu sumri skal ek vera kórónaðr í Rómaborg, fellum nú þetta fámenni er eftir er. Salatiel konungr laut honum ok mælti: Öttizt²⁰ alls ekki Frankismenn, segir hann,

¹) var kominn a. ²) [er sótti a. ³) öllu a. ⁴) höfuðmerkit a. ⁵) saal. a; þenna A. ⁶) hafði a. ⁷) fljóta a. ⁸) [skjótasti valr sá er a. ⁹) [at liðinu þar sem þeir börðust, þá reið hann þegar þar sem þröngin var mest ok spurði hvar Jamund var. Ok er honum var sagt, þá tók hann í hönd honum ok leiddi hann með sér ok mælti a. ¹⁰) [orðinn ok yðr ger nú mikil skömm ok a. ¹¹) ok allir tilf. a. ¹²) var a. ¹³) af stálinu tilf. a. ¹⁴) betr a. ¹⁵) hafði skilt a. ¹⁶) [til hans a. ¹⁷) [í gæzlu 2 konunga ok 10 þús. a. ¹⁸) mgl. a. ¹⁹) Roddan a. ²⁰) óttast a.

þetta kveld skaltu alla þá sjá dauða. Hann tók þá skjöld sinn ok boga ok örvamæli¹ með sér, ok riðu síðan allir með fylktu liði í bardagann.

49. Sem þessir tveir konungar kómu í bardagann, þá blésu þeir hornum ok lúðrum ok börðu á tabor, ok gerðist þá mikill gnýr² í hvárstveggja³ liði. Þá mælti páfinn: Nú er ekki annat til⁴ en gefa alla oss almatkum guði, er sálur várar frjálsaði með dauða sínum. Sá er nú gefr hér stór högg [til friðar heilagri kristni,⁵ allar hans syndir meiri ok minni tek ek upp á mik á þessum degi. Þá kom Oddgeir leypandi fram or Frankismanna liði með digru spjóti huldur góðum skildi. En Salathiel reið⁶ sem veiðimaðr hjá bardaganum meiðandi Frankismenn með [sínu skoti⁷. Engi maðr gat staðizt hans skot, því at allir váru eitradir broddar hans, svá at [sá hafði engi⁸ líf er hann [gat blóði or komit.⁹ En Oddgeir leitaði hans, ok því næst mætir hann honum, ok hjó þegar til hans í skjöldinn með svá miklu höggvi, at [hann klauf þann illa hund í herðar niðr ok kastaði honum dauðum á jörð. En er Jamund sá Salathiel konung fallinn, þá harmaði hann dauða¹⁰ hans með miklum harms gráti. Eptir þetta kom fram hleypandi herra Nemes hertugi yfir Bealver vel ok virðuliga herklæddr á Mozeli hinum vildasta vápnhesti sínum. Engi hestr þess [hins mikla fjölda¹¹ kunni síðr at mœðast en hann, ok engi riddari var sá er síðr kunni¹² hræðast en hertugi Nemes. Ok er hann reið at fylking heiðingja, þá mœtti hann fyrst Fulfinio¹³ konungi, ok hjó hann þegar [í sundr í miðju ok skaut honum dauðum í miðjan valinn. Sem Jamund leit fall ins heiðna,¹⁴ þá mælti hann: Nú eru eun færri várir menn en váru. Þá sneri herra Nemes aþr í lið Frankismanna. Þá kallaði Karlamagnús konungr til sín Oddgeir ok Nemes, Riker ok Fagon, Drois konung ok Salomon konung, ok mælti hann við þá: Hversu mikinn fjölda riddara eigu vér um höfuðmerki várt. Þeir svöruðu: 30 þúsunda. Karlamagnús mælti þá: Guð veit, segir hann, þat er alls of fátt. Góðir riddarar, segir hann, hvat er oss ráð hafanda? Þá svarar Oddgeir: Vér viljum vaskliga verjast ok svá [stór högg veita,¹⁵

¹) örmel a. ²) ok mannskaði tilf. a. ³) hvárutveggju a. ⁴) ráðs tilf. a.

⁵) [á þessum velli a. ⁶) svá tilf. a. ⁷) [skotum sínum; aldri varð honum betri bogmaðr í öllu heiðingja liði a. ⁸) [engi hafði sá a.

⁹) [mátti blóði or koma a. ¹⁰) [öll hans herklæði tæðu honum eigi þat er vert væri eins glófa, ok skaut honum dauðum or söðlinum fjarri á völinn, ok kærði Jamund mjúkk fall a. ¹¹) [hans liðs a. ¹²) at tilf. a.

¹³) Alfamen a. ¹⁴) [svá miklu höggi, at engar hlífar gátu hólpit honum, ok skaut hann honum or söðlinum. Sem Jamund leit, at hann féll dauðr af hestinum a. ¹⁵) [stórt höggva a.

at engar hlífðir¹ skulu við standast, ok ef guð ann heilagri kristni, þá mun hann gefa oss sigr á heiðingjum.

50. Sem þeir töluðu þetta, kom sira Valteri á einum góðum Gaskunie hesti ok hafði á spjótbroti sínu svá mikit merki, at hann dró eptir sér tuglana² á jörðinni, spjótbrot³ stóð í gegnum skjöld hans, brynja hans⁴ fölsuð ok slitinn panzari hans, ok lágu [brynju-böndin slitin⁵ á höndum hans⁶ ok hjálmr hans í mörgum stöðum bilaðr, ok rann blóðit undan brynju hans, svá at söðulboginn var fyrir honum allr blóðugr, ok leggir hans ok fætr með sporum, ok hann var sárr mjök milli herða ok hélt⁷ blóðgu sverði sínu í hendi sér. Ok er hann leit Karlamagnús konung, þá mælti hann: Guð signi þik, Karlamagnús konungr.⁸ Konungr svarar: Guð fagni þér, riddari.⁹ En eigi kenni ek þik, ok seg mér nafn þitt. Hann svarar: Menn kalla mik Valteriom¹⁰ af Salastius borg. Herra Girarð [Boyson¹¹ sendir yðr guðs kveðju, ok hans systursynir herra Boz ok Clares, ok vér höfum sótt höfuðmerki heiðingja. Sira Valteri, segir Karlamagnús konungr, lifir enn sá inn rausti maðr. Guð veit, segir hann, at svá er hann heill sem fiskr ok kátr sem kið, svá at engi hans manna höggr stærri¹² en hann. Þá mælti konungr: Hvar er nú herra Girarð? Þá svarar Valteri: Rétt¹³ undir höfuðmerkianu sjálfu heiðingja, er hann sótti af þeim, ok höfum vér [gert þar svá mikinn haug af heiðingjum, at þeir liggja betr en 10 þúsundir¹⁴ dauðir hverr á öðrum. Dauðr er Jamund nema hann sé betr at sér, aldri bíðr hann kvikr þetta kveld. Ok þá kom Andelfræi á eplóttum hesti. Sem hann sá Karlamagnús konung, þá kvaddi hann konung í Frankismáli ok mælti: Guð signi yðr, Karlamagnús konungr, son Pippins konungs. Guð fagni þér, Andelfræi ungmenni, segir konungr, ok hér fara nú, segir konungr, sveinar várir. Já, segir Andelfræi, guð veit, segir hann, at [fim tigur þúsunda eru í hinni fyrstu fylking, ok¹⁵ er engi svá vanbúinn í öllum þeim¹⁶ fjölda, at eigi hafi silkimerki gott, ok flestir allir silfrhvíta hjálma ok önnur góð herklæði. Sem konungr skildi [hvat Andelfræi sagði,¹⁷ þá lypti hann höndum til himna ok þakkaði guði [með tárum. En er þetta lið kom fram, þá¹⁸ stóð þeirra fylking tvá fjórðunga. Nú er þar kostr þeim er hesta vilja fá at taka svá góða sem bezta vilja or

¹) hlífir a. ²) tyglana a. ³) eitt tilf. a. ⁴) var tilf. a. ⁵) [brynju slitin a. ⁶) honum a. ⁷) á tilf. a. ⁸) [Karlamagnús konung hinn ríka a. ⁹) [herra riddari a. ¹⁰) Valteri a. ¹¹) [mgl. a. ¹²) stærri högg a. ¹³) þat veit trú mín, beint a. ¹⁴) [þeim gert svá mikit högg, at betr en 10 þúsundir liggja a. ¹⁵) [50 í þessari hinni fyrstu fylking a. ¹⁶) þeirra a. ¹⁷) [þetta a. ¹⁸) [. Þá er Albanie sveinar kómu á vígvöllinn a.

100 þúsunda, þeir er [þurfi er herklæða þurfur eigi meira fyrir at hafu¹ en taka af þeim er dauðir liggja.

51. Nú svá sem þeir váru allir vel herklæddir ok á góðum Gaskunie² hestum eigi færri en fjórtán. þúsundir, en³ í enni síðarri fylking váru 60⁴ þúsundir. En [Droim hertugi⁵ af Stampesborg reið þegar at móti þeim ok mælti: Enn megu þér í góðum tíma, segir hann, hefna vina yðvarra. Nú riðu þeir ofan fyrir brekkuna ok glitraði gull ok stál í móti sólskininu, ok gerðist þá⁶ mikill moldreykr undan [hesta sótum⁷ þeirra. Þá mæltu heiðingjar: Engi maðr sagði oss sannara en Balam sendimaðr, aldri verðr þetta land sótt af várri hendi oss til sœmdar. En ef Jamund hefði sent eptir feðr sínum í dagan, þá væri nú Valland⁸ í hans valdi, ok nú verðr þat aldri sótt. Nú samir hverjum at unna⁹ hesti sínum er góðan á. Sem hinir kómu at þar er bardaginn var, þar mátti þá heyra mikinn gny ok ógurligan hörkul. Ok er Jamund sá at bardaginn hallaðist á hans menn, þá hætti hann at ljósta [eða heitast við þá, ok þó hét hann þeim at þarflausu fé¹⁰ ok ríki. Því næst leit hann á hægri hönd sér þangatferð herra Girarðs ok við honum 10 þúsundir riddara,¹¹ ok dró hann þá á bak fylkingar sínar betr en þrjú örskot. En inn gamli Girarðr lagðist¹² með þungu hlasi á bak þeim ok [feldi sem tíðast¹³ af þeim mikinn fjölda. Ok er Jamund fann at ekki var til viðrhjálpar, þá dró hann at sér beisl¹⁴ sitt ok skundaði alt þat er hann mátti til aptrferðar.

52. Svá sem Jamund sá, at kristnir menn höfðu tekit umhverfis hann betr en 10 þúsundir hinna vápnjörfustu riddara,¹⁵ þetta var fylking herra¹⁶ Boz ok Clares, ok leit hann [þá á bak sér ok¹⁷ sá [á hægri hönd sér Karlamagnús konung sækja fast fram, ok snerist hann¹⁸ þegar or flokki þeirra, ok ef hann getr forðat sér sem hann hyggr, þá má hann at sönnu segja, at aldri komst hann fyrr or slíkum háska. Nú flýr Jamund undan berandi spjót sitt ok merki í hendi sér, ok var þat harðr er þat spjót var svá seigt,¹⁹ at hvárki²⁰ kunni bogna né brotna. Þenna við kalla sumir menn eiól.²¹ Þetta spjót ok tvau önnur þess hins sama viðar hafði hann með sér [til bardagans.²² Hann sat á²³ svá skjótum hesti, at [í

¹⁾ [þeirra þurfa, en til herklæða þarf ekki meira at vinn(a) a. ²⁾ mgl. a. ³⁾ hinir tilf. a. ⁴⁾ 40 a. ⁵⁾ [herra Droim a. ⁶⁾ svá a. ⁷⁾ [sótum hesta a. ⁸⁾ alt land a. ⁹⁾ inna a. ¹⁰⁾ [þá né hœta þeim, þá hét hann þó at þarflausu gjöfum a. ¹¹⁾ hinna hörðustu manna a. ¹²⁾ þá tilf. a. ¹³⁾ [tilf. a. ¹⁴⁾ tilf. a. ¹⁵⁾ manna a. ¹⁶⁾ þeirra a. ¹⁷⁾ [tilf. a. ¹⁸⁾ [at Karlamagnús konungr rak hann, ok snerist á hægri hönd ok fór a. ¹⁹⁾ ok hart tilf. a. ²⁰⁾ aldri a. ²¹⁾ niol a. ²²⁾ [þangat í bardagann a. ²³⁾ einum tilf. a.

öllum þeim fjölda var engi hans maki,¹ ok reið hann þá ofan hjá bergi nökkuru ok kærði um vandræði sín ok mælti:² Vesall ok syndugr em ek nú, segir hann. Ek þóttumst vera svá mikill ok máttugr, at aldri mundu³ menn á mér sigrast, en nú í dag hefir mér eigi svá gefizt. Ek gaf þeim rangar sakir er⁴ eigi lifa, ok misgerða ek í því, at ek vilda⁵ bera kórónu [fúður míns⁶ at honum lifanda. Sá gerir sér⁷ at sönnu harm ok skaða, er barn er ok barna [ráðum vill fylgja.⁸ Þá svarar Balam: [Heyr, kvað hann,⁹ ertu kona er kærir dauða [einka barns síns.¹⁰ Metnaðr ok ofresli eru samliskir félagar. Sá er í flestum úgæfum hefir sinn trúnað, lendir jafnan í þann vanda, er of seint verðr at kæra. En nú¹¹ með því at þér vildi illa¹² fara, þá samir betr at aðrir kæri [fyrir þik¹³ misfarar þínar, en þú sjálfir [kveinir sem börn eða hugveykar konur.¹⁴

53. Nú ferr Jamund leiðar sinnar, ok fylgja honum þrír konungar. Hann hallaðist í úvit á söðulbogann aptr, ok leit hann þá á bak sér ok sá at Karlamagnús konungr rak hann ok Nemes hertugi ok Oddgeir, ok fylgdu þeim fjórir skjaldsveinar Estor delangres¹⁵ ok Rollant á grám hesti,¹⁶ Otun¹⁷ ok Bæringr. Því næst stóð¹⁸ hestr Magons konungs svá mœddr ok sprengdr, at hvárki gékk hann fyrir sporum né höggum. Þá mælti Jamund: Nú kann ek sízt at sjá hvat til [ráðs sé,¹⁹ ef Magon minn meistari ok fóstrfaðir skal hér eptir liggja, ok er mér mikill skaði ok skömm at láta hann. Snúumst²⁰ við þessum, er hér fara eptir, ok ríðum þá af [hestum sínum ok tökum einn þar af.²¹ Þá svarar Balam: Þat mun lítt tjá oss, þó at þú klandir²² ríki þeirra; en þeir munu fylgja þér ok drepa þik, ef þeir megu með nökkurum hætti ná þér. En Jamund [gaf eigi gaum at²³ hvat hann sagði, ok [tók þegar skjöld sinn ok hélt at sér sem fastast, ok lypti spjóti sínu ok hristi með svá miklu afli, at nálíga braut hann í sundr, ok²⁴ hleypti þegar fram hestinum ok lagði spjótinu til herra Nemes ok hjó²⁵ ofan í hjálminn ok or allan fjórðunginn, ok ef eigi hefði brynjan verit svá örugg,²⁶ þá hefði hann at vísu drepit hann, ok síðan²⁷ skaut hann honum or söðlinum. Oddgeir danski hjó til Gorham²⁸ með svá [styrkri hendi, at hann

¹) [varla mátti nökkurn finna í öllum þeirra fjölda, at jafngóðr væri sem sjá a. ²) vei mér tilf. a. ³) myndi a. ⁴) tilf. a. ⁵) skylda a. ⁶) [Agulandus a. ⁷) mgl. a. ⁸) [ráði vilja trúa a. ⁹) [Sjám, kvað hann, kær-andi slíkt a. ¹⁰) [barns þíns a. ¹¹) mgl. a. ¹²) nú illa at a. ¹³) [mgl. a. ¹⁴) [látir of illa a. ¹⁵) delagres a. ¹⁶) vápnhesti a. ¹⁷) Utun a. ¹⁸) stöðvaðist a. ¹⁹) [ráða er a. ²⁰) Snúizt a. ²¹) [hestunum, ok vinnum einn af hestum þeirra a. ²²) klandrir a. ²³) [hirti eigi a. ²⁴) [mgl. a. ²⁵) hann tilf. a. ²⁶) at hon bilaði eigi tilf. a. ²⁷) því næst a. ²⁸) Goram a.

klauf höfuð ok herðar til beltisstaðar ok skaut honum dauðum á jörð. Sem Jamund leit fall síns meistara ok ræðismanns,¹ þá brá hann þegar sverði sínu ok ætlaði [mitt ofan í höfuð Oddgeiri.² En sverðit flaug ofan á³ söðulbogann ok tók af höfuðit hestinum. En ef þetta högg hefði tekit hinn danska, þá mundi Jamund vel hafa hefnt ræðismanus síns. Ok þá dró hann at sér beislit ok sneri undan. Balam sneri þá aptr ok hnefaði spjót sitt sem hann mátti fastast, ok hleypti fram á⁴ hinum góða hesti sínum ok stefndi at leggja til Karlamagnús [konungs hins kurteisa.⁵ En konungurrinn varð skjótari ok lagði [til hans með svá miklu afli, at hann kastaði honum langt⁶ af hestinum saurgandi hin silfrhvítu herklæði hans.⁷ Balam hljóp því næst upp ok ætlaði hann at komast á hestinn, ok er herra Nemes sá þat, brá hann sverðinu sem skjótast at verja hestinn fyrir honum, ok hófst⁸ þar svá hörð atganga, at horfði til mikils váða; hvárr hjó til annars með þeim inum góðum sverðum svá styrkliga, at fjarri flaug eldrinn or [hlífum þeirra.⁹ Sem Balam sá at Oddgeir skundaði þangat haldandi ok skakandi þat it digra spjót, ok með honum Estor delangres, Otun ok Bæringr ok Rollant á sínum hesti, þá sá hann, at honum mundi eigi duga at verjast, ok mælti þá til herra Nemes: Herra riddari, segir hann, nem staðar ok hætt at berjast, þú sigrast lítt í því at þú drepir mik. Ek vilda láta skíra mik ok signa¹⁰ guði ok heilagri trú, ok ef ek mættu finna herra Nemes hertuga or Bealfer, þá mundi hann þenna dag mér til hjálpar koma. Þá mælti hertugi Nemes: Hvat manna ertu, segir hann? [Herra, segir Balam, ek em¹¹ sendimaðr, sá er var í Franz at gera sendiferð Agulandi konungs. Þá svarar herra Nemes: Almátkum guði¹² þakkir. Ok þá mælti hann til Oddgeirs: [Gerit honum ekki mein, engi maðr var honum raustari; ok þá er ek var fyrirdæmdr til dráps ok dauða af hermönnum Agulandi, þá varð þessi maðr mér at hjálpa í mínum þurftum, ok hann frjálsaði mik í augliti þeirra, ok lét bera fyrir mik svá mikit fé gulls ok silfrs, at engi maðr hirti sér fleiri né betri gersimar at kjósa né æskja. Hann gaf Karlamagnúsi konungi hinn hvíta hest. Heyr góðr riddari,

1) [öflugri hendi ofan í skjöldinn, at hann klauf at endilöngu, ok bilaði brynjan fyrir högginu, ok blóðgaði hann sverð sitt í miðjum bók hans ok skaut honum hundheiðnum fjarri af hestinum, ok féll hann dauðr á jörðina. Ok sem Jamund leit þenna atburð um meistara sinn ok ræðisman a. 2) [hann ofan í hjálminn í mitt höfuðit a. 3) í a. 4) mgl. a. 5) [hins kurteisa keisara a. 6) [fyrir til hans svá styrkri hendi, at ekki ístíg gat honum haldit, ok feldi konungr hann a. 7) sín a. 8) er a. 9) [annars hlífum a. 10) mik tilf. a. 11) [Ek em Balam a. 12) geri ek tilf. a.

segir hann,¹ viltu halda nú þat sem þú hefir mælt? Já herra, segir hann, þat vil ek at vísu ok þess em ek biðjandi. Ek gef mik guði ok undir yðra gæzlu, at ek vil trúa á alnátkan guð, er hin helgasta mey² María fœddi í Betlemborg. Þá svarar Nemes hertugi: Guð veit, segir hann, at þat vil ek gjarna veita þér. Þá kom Rollant ríðandi á einum farahesti³ svá móðum ok nær sprungnum af erfiði, ok leit hann þá Morel⁴ standa á [miðjum veg sínum,⁵ ok spurði ekki at nema hljóp þegar á [bak honum,⁶ ok fékk hann þá svá mikinn harm, at aldri fékk hann meira, því at hann hugði at Nemes væri fallinn.

54. Nú flýr Jamund reiðr ok hryggr, því at nú er umsnúit valdi hans. Í gær árla er daga tók, þá hafði Jamund undir sínu valdi 7 sinnum 100 þúsunda, nú er eigi eptir hans liðs af öllum þeim enn minsti skjaldsveinn. Karlamagnús⁷ rekr hann ok getr eigi farit hann⁸ innan mikilla fimm fjórðunga, ok kom Jamund þá at nökkurum skógi litlum álms eða olifaviðar, þar sem hit skífrasta vatn spratt upp undir rótum viðarins. Sem hann sá þat, þá fýsti hann mjök til, fyrir því at hann var móðr mjök af erfiði ok vöku; því þá váru liðnir þrír dagar síðan hann bergði [á nökkuru hvárki at eta né drekka,⁹ ok aldri þess í milli þorði hann hjálm sinn af höfði at taka, ok þá steig hann af hesti sínum ok skaut því inu mikla sverði með skálpinum niðr, ok setti skjöld sinn [niðr við viðinn, ok batt¹⁰ hest sinn, ok gékk til keldunnar ok lagðist niðr at drekka, ok drakk svá mikit sem honum líkaði. En fyrr en hann væri upprisinn, þá kom þar Karlamagnús konungr at honum svá skyndiliga, at Jamund mátti eigi ná vápnum sínum eða¹¹ hesti, ok þótti honum skömm¹² er hann hafði svá mjök vangætt sín. Þá mælti Karlamagnús konungr: Ef guð vill, þá skal engi maðr mega brægða mér því at ek drepa flóttamann slyppan, tak vörn þín ok [stíg á hest þinn,¹³ því at ek em kominn at klanda¹⁴ keldu þessa af þér, ok úsynju [drakk þú af þessi keldu¹⁵ ok þenna drykk skaltu

¹) [Gör honum aldri mein, engi varð öðrum meir at gagni en þessi riddari varð mér í mínum þurstum. Þá mælti hertugi Nemes: Ertu sá Balam, segir hann, er svá mjök vart mér at hjálp fyrir Agulando konungi, þá er þeir dæmdu mik í heyrn minni sjálfs undir dráp ok dauða, en þú frjálсаðir mik í augliti þeirra ok lézt bera fyrir mik svá mikit fé gulls ok silfrs, svá margar hvítar brýnjur, svá margar gylta hjálma ok svá mörg vel bítandi sverð, ok svá margar góða hesta, at engi maðr hirti sér fleiri né betri gersimar at kjósa né æskja. Þú gaft ok Karlamagnúsi konungi hinn hvíta hest. a. ²) mæra a. ³) farahesti a. ⁴) morel eitt a. ⁵) [vellinum miðjum a. ⁶) [hann a. ⁷) konungr tilf. a. ⁸) mgl. a. ⁹) [nökkurri fœzlu né drykk a. ¹⁰) [at viðinum ok festi a. ¹¹) né a. ¹²) í tilf. a. ¹³) [saal. a; steig á hest sinn A. ¹⁴) klandra a. ¹⁵) [drapt (!) þú a.

dýrt kaupa. Þá tók Jamund skjótt vápn sín ok hljóp þegar á hest sinn, ok hélt fram inum stinna skildi sínum at brjósti sér sem fastast ok¹ inu digra spjóti sínu til lags, ok mælti: Þat veit Maumet, herra riddari, segir hann, syndir þínar eggja þik til slíks, sem nú hefir þú gert. Eigi em ek sá maðr, er þú megir reka á flóttu. Sé ek, at þú hefir fríðan hest ok skjótan,² er svá fjarri hefir borit þik öðrum mönnum; hvít er brynja þín sem apaldrs flúr, svá at engi vápn fá³ henni spilt, en hjálmr þinn er [grœnn sem gras,⁴ gerr af inu bezta stáli ok settir gimsteinum, ok sá er slíkan vildi sala,⁵ mætti kaupa við verði [þriggja hinna ríkustu borga⁶ ok kastala. En þat hefir þú mér berliga sýnt, at aldri vartu getinn af meðalmanni né af⁷ litlu kyni, er þú þyrmdir mér, meðan ek var slyppr fyrir,⁸ ok gaft mér hest minn ok vápn. Þú hefir svá kurteisliga þjónat mér, at þessi þjónusta skal þér vel duga, en hér verðr þú at játa mér klæði þín, ok gef ek þér leyfi aptr at fara úspiltum. [En ef þú vill af kristni ganga ok guði neita, þat veit Maumet at ek skal gera þik svá ríkan, at allir frændr þínir skulu af þér ríkuliga auðgast.⁹ Þá svarar Karlamagnús: Þessum kosti, segir hann, sem nú hefir þú gert,¹⁰ játa ek þér eigi svá búit, ok svá finnst mér í, sem ekki¹¹ vilir þú mikit fyrir¹² hafa at sækja mik. Þá mælti Jamund: Hvæt [er nafn þitt, segir hann?¹³ Guð veit, segir Karlamagnús, aldri [vil ek leyna fyrir þér¹⁴ nafni mínu. Karlamagnús heiti ek keisari kristiuna höfðingja, mér þjóna Frankismenn ok [Alimanie Bealveri ok af Loereuge,¹⁵ Mansel ok Rómverjar. Þá þótti Jamund undarligt, er hann var þar einn, ok mælti: Nú er mér [eptir því¹⁶ fallit sem ek vilda æskja, [því at nú virði ek eigi minn skaða eins lágs penings, fyrir því at þinn líkami skal gjalda þess harms ok trega, er býr í mínu brjósti af falli minna frænda ok höfðingja.¹⁷ Jamund spurði í annat sinn: Ertu sá Karlamagnús er [felt hefir fyrir mér fim hundruð þúsundir fráteknnum¹⁸ þeim er undir merkinu féllu. Nú vil ek at þú gefir mér upp Paris til umbóta skaða míns, Rómarríki,¹⁹ Púl ok Sicili, Tutalis²⁰ ok Loereng, Bealver ok Alimanni, Frakkland ok Burguniam, Nordmandi ok Brittaniam ok alla [Gaskuniam, ok²¹ til landamæris í Spáni. Þá svarar Karlamagnús keisari: Þat veit guð, at þú vilt vera ríkr mangari, þér samir eigi at eiga

¹) hélt tilf. a. ²) sljótan a. ³) geta a. ⁴) [grasgrœnn a. ⁵) falan láta a.

⁶) [hans 3 hinar ríkustu borgir a. ⁷) or a. ⁸) mgl. a. ⁹) [mgl. a.

¹⁰) mér tilf. a. ¹¹) eigi a. ¹²) við a. ¹³) [heitir þú, seg mér nafn þitt a.

¹⁴) [leyni ek a. ¹⁵) [Alemaner, Peito ok Bretanie a. ¹⁶) [svá a.

¹⁷) [Nú virði ek eigi skaða minn eins penings, því at á þínum líkam

skal ek hefna minna skaða ok harma. a. ¹⁸) [svá margan ríkan félagar

hefir felt fyrir mér 5 hundruð þúsunda at ótöldum a. ¹⁹) Romaniam a.

²⁰) Putalis a. ²¹) [Gaskon-út a.

mörg lönd; er svá vilt latliga sækja. En mik væntir, at vit munum svá skipta, at í skilnaði okkrum mun annarr hvárr¹ okkarr lítt lofa sinn lut. Jamund var ungr maðr, stinnr ok sterkr, harðr ok hugdjarfr í viðrskipti. En keisarinn² var hygginn ok forsjáll, tryggr ok inn vaskasti. Síðan létu þeir hlaupa hesta sína at endilöngum vellinum, svá [sem þeir máttu mest af taka,³ ok lagði hvárr [til annars svá styrkliga, at þeir⁴ féllu báðir senn af hestunum til jarðar, ok var engi sá herbúnaðr keisarans⁵ er eigi [vörðaðist af moldunni í⁶ falli þeirra. Jamund ljóp þegar upp ok brá Dýrúmdala, en konungr brá Jonise konungligu sverði, ok gerðist þá svá hörð atganga í millum þeirra tveggja, at aldri varð þvílík milli tveggja dauðligra manna, ok hjoggust þeir þá svá stórum höggum, at þeir klufu skjölduna, svá at fjarri flugu fjórðungarnir í brott. En konungr steig þá fram fœti ok hjó⁷ Jamund ofan í hjálminn, ok slaug sverðit ofan hægra megin ok sleit brynjuna⁸ af öxlinni ok særði hann miklu sári. Sem Jamund sá⁹ blóðit renna um sik, þá sprakk hann nálíga af harmi ok angri, ok þat sá hann, at konungr ætlaði honum þegar annat högg, ok at¹⁰ hann vildi með engum kosti stað sinn láta fyrir honum. Þá sá hann gullgjörð er ger var um hjálm konungs settan¹¹ með hinum dýrðum gimsteinum, ok mátti hann þá eigi lengr leyna því er honum var í hug, ok mælti:¹² Þú hinn kristni, gott [tóm ferr¹³ þú þá, ef ek fæ eigi af þér slitit hjálminn þann enn góða, ok [ek geta¹⁴ hvárki lypt honum né spilt; því eigi má ek drepa þik, meðan þú hefir hann á höfði, ok þat veit Maumet, eigi skaltu hans kunna gæta fyrir mér. Nú veit konungr at Jamund tekr hann höndum, nema almáttigr guð dugi honum ok heilagr andi. Þá getr hann eigi staðizt honum, ok veik hann þá herðum sínum undan honum, er hann vildi grípa hann höndum, ok misti¹⁵ hans jafnan. Nú sá Jamund at konungr varðist honum, ok er hann leit opt á hjálminn, girntist hann æ þess meir,¹⁶ er hann leit¹⁷ hann optar, ok mælti þá: Þú hinn kristni konungr,¹⁸ segir hann, mjök virði¹⁹ sá þik ríkuliga, er svá virðuliga bjó þinn hjálm. Þetta er smíð Salomons konungs hins ríka. Ek segi þér, at í þínum hjálmi eru þeir steinar, at sá er þá getr sótt, hann mun eigi sækja mætra,²⁰ ok þat veit Maumet, at [aldri skal hann þinn vera lengr.²¹ Þat veit guð,

¹⁾ tveggja a. ²⁾ konungr a. ³⁾ [mjök sem þeir gátu skjótast keyrt þá a.

⁴⁾ [annan í skjöldinn svá hart, at engi söðulgjörð né istig né brjóstgjörð gat þeim haldit ok a. ⁵⁾ konungs a. ⁶⁾ [vörðaðist í moldunni af a. ⁷⁾ til tilf. a. ⁸⁾ ofan tilf. a. ⁹⁾ leit a. ¹⁰⁾ ef a. ¹¹⁾ setta a.

¹²⁾ síðan tilf. a. ¹³⁾ [rom fær a. ¹⁴⁾ [ef ek get a. ¹⁵⁾ hann tilf. a.

¹⁶⁾ til hans tilf. a. ¹⁷⁾ sá a. ¹⁸⁾ maðr a. ¹⁹⁾ virti a. ²⁰⁾ mætara a.

²¹⁾ [þinn skal hann aldri verða a.

segir konungr, aldri skal hann þinn verða, ok mjök er sá svívirðr er fyrir þér lætr hann.

55. Undir olifatré¹ gerðust þessir atburðir. Þessir tveir höfðingjar börðust með hinni hörðustu atgöngu.² En hvert sinn er Jamund veitti áræði Karlamagnúsi konungi, þá tók hann³ svá vaskliga við honum, at hann fékk⁴ ekki unnit at honum. Þá greip Jamund í skjaldarsporðinn ok vildi slíta⁵ af honum. Ok er hann gat þat eigi gert, þá greip hann í böndin ok vildi slíta af honum hjálminn, ok var þá höfuð konungs bert. En Karlamagnús hélt⁶ á hjálminum, ok tókust þeir þá höndum. Ok er Jamund hafði náliga tekit hjálminn af Karlamagnúsi konungi, þá kom Rollant ríðandi ok steig þegar af hestinum undir viðinum, ok hafði í hendi spjótsbrot eitt digrt. Ok er Jamund sá hann, þá [gaf hann ekki gaum at honum, því at hann var⁷ hinn mesti ofmetnaðarmaðr ok⁸ hugði engan dauðligan mann sinn jafningja vera mundu. En konungr var þá mjök angraðr, ok ef guð sendir honum eigi skjóta viðrhjálp, þá er alt ríki hans týnt ok tapat. En í því kom Rollant hlaupandi þangat, ok hafði í hendi sér mikit spjótsbrot,⁹ ok laust þegar á hjálminn Jamunds svá mikit högg sem hann mátti mest. Þá sór Jamund við Machun¹⁰ ok Terrogant ok allan þeirra mátt ok styrk, ok mælti: Allmjök verðr þá guð yðvarr kröptugr¹¹ yfir alla aðra guða, ef þit komizt báðir heilir frá mér, sem þit eruð hér tveir komnir. Jamund var sterkr, grimmr ok ilgjarn, en Karlamagnús konungr var eigi barn í sínum athæfu. Þá hnafaði Rollant spjótsbrotit¹² báðum höndum ok ætlaði sér annat högg¹³ í þannu hvíta hjálm, ok skaut Jamund við hægri hendi, ok kom svá mikit högg á armlegg hans, at it hvassasta sverð flaug [langt or hendi¹⁴ honum. Sem Jamund kendi at hann hafði ekki í hendi nema brynglófann tóman, þá minkaði metnað hans ok bliknaði hann þá. En Rollant greip þegar sverðit ok hjó til Jamunds í gegnum hjálminn, svá at þegar flaug blóðit ok heilinn af¹⁵ munni hans, en sverðit nam staðar í hinum neðrum tönnum, ok steypist hann með svá miklu falli, at aldri síðan stóð hann upp á sína fœtr. Nú hefir Jamund fundit þat er hann hefir lengi leitat. Keisarinn¹⁶ settist þá niðr at hvíla sik ok mundi lítt hrósa sínum hlut nema [at því er¹⁷ Jamund var dauðr; fyrir því ef guð hefði eigi sent honum slíka viðrhjálp, þá bæri hann aldri¹⁸

¹) olifaviði a. ²) hvártveggja gefandi ok viðrtakandi *tílf. a.* ³) konungr a.

⁴) gat a. ⁵) skjöldinn *tílf. a.* ⁶) þá *tílf. a.* ⁷) [hirti hann ekki um

hann, því at hann var þrúttinn af reiði ok a- ⁸) svá st. hann a.

⁹) spjótskaptsbrot a. ¹⁰) Makon a. ¹¹) kraptigr a. ¹²) spjótkurf sinn a.

¹³) ofan *tílf. a.* ¹⁴) [fjarri höndum a. ¹⁵) or a. ¹⁶) Konunggrinn a.

¹⁷) [í því at a. ¹⁸) optar *tílf. a.*

kórónu. Rollant tók þá [hest sinn¹ með öllum búnaði, ok kómu þá Frankismenn, Oddgeir ok Nemes, ok stigu þegar af hestum sínum ok fundu Karlamagnús konung móðan ok blóðgan [um andlit.²

56. [Oddgeir ok Nemes stigu þegar af baki. Sem Nemes sá Karlamagnús konung, þá varð hann hryggr ok mælti:³ Jlla ok úfor-sjálíga gerðir þú, er þú rakt hann einn,⁴ þar er þú sátt, at hann feldi mik af hestinum ok hjó í sundr hest Oddgeirs með sverðinu, ok gerði okkr báða með kynligum hætti sem peðmenn eða göngumenn. Þá fór hann eigi sem [flóttamaðr, heldr sem hinn mesti víkingr.⁵ Þá svarar konungr: Herrar, kvað hann, ek mun nú framleiðis við sjá slíkum háska, en nú má engi únýta þat sem gert er. Hann veitti hina hörðustu mótstöðu fyrir sakir hjálms míns, er hann girntist [mjök til,⁶ ok ef guð hefði eigi sent mér Rollant, er mín hefndi á honum, þá [væra ek at vísu⁷ til dauða dæmdr. Þá tóku þeir lík Jamunds ok sneru opnu. En Rollant hafði svá ákafliga sótt hann, at hann hafði í sundr lostit hinn hægra armlegg hans fyrir framan ölbogann. Þá [kysti Nemes hertugi Rollant þrys-⁸ var ok mælti: Þessa gripi er þú hefir nú sótt, játum vér þér gör-ðamliga, því at⁹ þú ert verðugr at njóta þess er þú hefir svá drengi-liga til sótt. Fyrr en konungr stigi á hest sinn, þá þógu þeir blóðit ok sveitann af andliti hans, ok báru Jamund undir olifatré eitt ok lögðu hann þar niðr. En Rollant hafði svá mikit högg lostit hann í hnakkann, at bæði augu hans lágu¹⁰ á kinnnum úti, en heilinn með blóðinu var ofan siginn í augastaði¹¹ hans. Þeir sneru honum á grúfu ok köstuðu yfir hann skildi. [Þá mælti konungr:¹² Herra Nemes, segir hann, ef þessi væri kristinn, aldri fæddist honum vask-ari maðr, síðan Krístr kom í heiminn. Nemes svarar: Vei sé þeim er hann grætr, ok svá [þeirri konu er slíkan son¹³ fæddi, þar sem hann er nú gefinn öllum djöflum.

57. Síðan riðu þeir Karlamagnús konungr til liðs síns ok fundu hvern mann hugsjúkan ok hryggvan,¹⁴ því at engi vissi hvar¹⁵ konungr var kominn. Hestarnir váru svá mæddir,¹⁶ at nálíga váru til enskis nýtir. En ef hann¹⁷ hefði lengr dvalizt, þá væri alt þeirra traust týnt. Sem konungr var þar kominn, þá sté hann af hestinum, ok leiddu þeir hann til [landtjalds Jamunds¹⁸ ok tóku af honum

¹⁾ [hestinn a. ²⁾ [í andliti a. ³⁾ [þeir stigu þegar af hestum sínum ok fundu þegar Karlamagnús ok mæltu a. ⁴⁾ á flótta tilf. a. ⁵⁾ [hræddr flóttamaðr, er hann reið okkr báða af hestunum a. ⁶⁾ [saal. a; hann A. ⁷⁾ [hefða ek at vísu verit a. ⁸⁾ [lagði Nemes hertogi báðar hendr um háls Rollants ok kysti hann 3 sinnum a. ⁹⁾ saal. a; þvit A. ¹⁰⁾ tilf. a. ¹¹⁾ au(g)nastaði a. ¹²⁾ [Ok þá kallaði Karlamagnús ok mælti a. ¹³⁾ [þeirri er hann a. ¹⁴⁾ saal. a; hugrakan A. ¹⁵⁾ Karlamagnús tilf. a. ¹⁶⁾ meiddir a. ¹⁷⁾ konungr a. ¹⁸⁾ [landtjaldsins a.

hans herklæði, tóku þá Frankismenn [sitt herbergi.¹ En hinn gamli Girarð rak flóttu heiðingja betr en rüst, ok komst enginn þann veg kvíkr í brott, en allir vellirnir váru huldir af² líkum ok vápnum, svá at eigi mátti ríða [fyrir eða fram komast.³ En svá mikit fé var þar, at hverr er vildi fylldi [skjöld sinn ok hosur sínar⁴ af gulli ok silfri.⁵ En hinn gamli Girarðr steig þá af hesti sínum fyrir turninum, ok váru allir hinir vildustu mjök angraðir, fyrir því at þeir höfðu vakat ok fastat fjögur dægr, ok var þá öllum mikill fagnaðr á, er þeir féngu hvíld, ok settist Karlamagnús konungr þá til matar. En ef Agulandus konungr⁶ vissi þat sem nú var þar údenda, þá mundi hann verða bæði styggr ok reiðr.

58. Agulandus konungr var þann tíma í borg þeirri er Frisa heitir, ok váru þar þá landfastir orðnir Bordant konungr hinn máttugi, hann⁷ var af því landi er liggir fyrir utan Jórðsalaland, ok Modas konungr með mikinn her; ok gerðu þar mikinn fagnað ok skemtan, ok settust til skáktafls at leika við Agulandum konung, ok tóku⁸ til um morguninn snemma,⁹ en gáfu eigi upp fyrr en nó nón var liðit. Ok er Agulandus sá at dáligri var hans hluti í taflinu, þá varð hann mjök reiðr ok mælti: Til enskis dvelr þú þetta tafl, ek legg við alla¹⁰ Púl í móti þínum¹¹ hœgra glófa. Þá hló hinn at, ok mælti: Gef ekki Púl,¹² sverð ok spjót eru fyrir oss at verja þat. Síðan daga tók¹³ hefir Jamund fram riðit, ok með honum sjau¹⁴ þúsundir riddara, en þat veit ek eigi, hversu þeim hefir tekizt. Nú lýkr hér hinni séttu bók, sem Karlamagnús konungr var til hvíldar kominn ok lið hans eptir it mikla starf ok meinlæti hins mikla bardaga, ok er nú sagt í hinni sjaundu bók frá athæfum Agulandi, síðan Magon ok Asperam kómu til hans, þeir er flýð¹⁵ höfðu undan höfuðmerki Jamunds.¹⁶

59. Magon ok Asperam konungar koma nú ríðandi sveitugum¹⁷ hestum til Frise borgar, þar sat Agulandus konungr hinn öflugi.¹⁸ Hestar þeirra váru blóðugir af spora höggum, þeir kvöddu konung með tiguligum orðum, þegar þeir kómu fyrir hann, er hann sat yfir¹⁹ skáktafli. Hvat gerir þú, sögðu þeir, sour þinn hefir barzt²⁰ við

¹) [herbergi sín a. ²) mgl. a. ³) [þar né fram koma a. ⁴) [skaut sín ok hosur a. ⁵) En þá er þeir höfðu sem þeim líkaði, þá var enn svá mikit eptir, at þá angraði at sjá tilf. a. ⁶) Her følger et Blad i a, hvoraf Halvparten er bortskaaren, saa at de nederste 26 Linier mangle; og dernæst er den levnedde Halvpart igjen skaaren tvers over, saa at kun det halve af de tilbageblevne 16 Linier er tilovers. ⁷) er kominn a. ⁸) taka a. ⁹) árla a. ¹⁰) allan a. ¹¹) hinum tilf. a. ¹²) því at tilf. a. ¹³) í gær tilf. a. ¹⁴) hundruð tilf. a. ¹⁵) flýit a. ¹⁶) Jamundar a. ¹⁷) sveittum a. ¹⁸) [hinn öflugasti konungr a. ¹⁹) at a. ²⁰) barizt a,

Karlamagnús konung, vit höfum tekit¹ við höfuðmerkinu ok hundrað þúsunda með; þá kómu at úvöru á hægri hönd oss eitt fólk, ok foringi þess liðs var einn lítill gamall maðr, ok drap alt lið vart ok kom okkr á flóttu, ok af þeim tuttugu þúsundum er eigi einn sá er skjöld megi bera. Þá svarar Agulandus: Asperam, kvað hann, hvar er son minn? Herra, segir hann, þat veit trú mín, at vér erum þess enn eigi sannfróðir. Sem Agulandus heyrði þat, þá hljóp hann nálíga or viti sínu ok greip þegar staf einn, er lá hjá honum, ok skaut upp ok kastaði at honum. En er hann sá stafinn fljúga at sér, veik hann undan sem skjótast. En þat it mikla högg tók á brott hálfan stólpann þann sem hann kom á. Þá mælti Agulandus: Hinn gamli svikari, kvað hann, aldri skulu vér því trúa, at nökkurr maðr sá er við kristni hefir tekit muni koma syni mínum á flóttu. En fyrir ykkarn útrúnað skal ek láta hengja ykkur báða sem hina verstu þjófa. Þá svarar Asperam: Skilit hefi ek orð yðr, herra, segir hann, en ek vænti, at þat mun yðr eigi upp gefast vetrangt, er þér segit mik stólit hafa. Þá stefndi Agulandus til sín öllum höfðingjum er í váru liðinu, ok kómu þeir allir samt fyrir hann í hina miklu höll, er Jerimias konungr hafði átt. Þá talaði Agulandus ok mælti: Herrar, kvað hann, heyrir hvílíkan údrengskap þessir tveir konungar hafa lýst við mik, svikit son minn ok illmannliga svikit hann. Nú býð ek yðr, at hverr yðvarr dæmi þat sem rétt er um þetta mál. Þeir svöruðu: Eigi skulu þér þess missa, herra. Þá géngu or höllinni 20 konungar ok sömnuðust í eitt lopt. Þessir váru mestir höfðingjar, Almazor ok Amustade. Nú talaði Amustade fyrstr: Herrar, segir hann, þessir tveir konungar eru ættingjar mínir ok systursynir. Mik væntir, at engi sé sá á þessa stefnu kominn er þá vilí með sínum dómi angra, því at þeir eru hinir vöskustu riddarar, ok hræðumst ek mjök, ef þeim verðr misþyrmt, at allr þessi herr sturlist ok sundrþykkist.

60. Þá stóð upp Akvin konungr ok ræddi sem reiðr maðr: Herra Amustade, segir hann, mikit taki þér yðr á hendr, er þér segit, at engi skuli angra þessa menn í dómi. En með því at þeir hafa flýð undan merkinu, er herra Jamund fékk þeim til gæzlu, eigi á líkam sárir ok engi þeirra vápn spilt eða fölsuð, þá er þat hverjum manni sýnt, at þeir hafa sik sjálfir fyrirdæmt. En vér sendum þangat syni vára ok bræðr ok náskylda frændr, ok grum hræddir ok² hryggir um þeirra hag, en þú vilt vera seginn ok hafa frændr þína frjálsa. En nú beint hér í augliti þínu skulu þeir vera

¹) Her mangler Resten af første Side af det overskaarne Blad i a. ²) Her begynder anden Side af det overskaarne Blad i a.

fengnir í vald þessarra höfðingja,¹ at slíkr dómr se görr um þá, at vér sémm allir hefndir af.²

61. Þá stóð upp Ankaris konungr or Amflors ok mælti hárrí röddu: Herrar, segir hann, verit eigi svá mjök angraðir, þat vitum vér, at mikil ok víð er Affrika, ok margir eru þar fémiklir menn, er aldri girntust annarra konunga ríki. Betr sœmdi Agulando, at hann væri nú heima í Affrika eða í öðrum stöðum síns ríkis, hann mætti ríða á veiðar með hundum ok veiðimönnum at allskyns dýrum, eða með haukum at allskyns fuglum. En Jamund son hans ok þessir nýju riddarar, er fyrir skömmu tóku herklæði, ok vér³ berserkir ok kappar er⁴ hér erum samankomnir mundum sækja ok vinna sœmdir ok ríki, ef mikillæti rósara slíkra, er nú töluðu áðr, teldi sik eigi hverjum manni vildri ok vaskari. En Magon konungr ok Asperam rauði er þér vilit nú fyrirdæma, þá eru eigi hraustari menn um allan riddaraskap í allri Affrika né öflugari⁵ at fyrirkoma várum úvinum, [þá væri þat of⁶ skaði, ef þeir væri drepnir eða spiltir. En ef konungi líkar, þá göngu vér⁷ í vörzlu fyrir þá, til þess er [sannendi koma⁸ upp, hvárir sigrast hafa í bardaganum.

62. Síðan stóð upp Abilant konungr hinn öfli⁹ ok mælti: Ankaris, [segir hann, sannliga sýnir þú þik eigi réttan um þetta mál.¹⁰ Gakk í brott utar í loptit ok haf ráð þín við þann er þér líkar, ok seg þat er þú heyrir, en aldri skaltu fyrir þessa menn í vörzlu ganga, því at eigi samir at þetta mál standi lengr.¹¹ Ok nú [fyrir sjálfs þíns¹² augliti skulu þeir vera bundnir ok barðir, hvárki skulu þeim tjá¹³ fœtr né hendr; þeim skulu fylgja fimtán skjaldsveinar, ok skal hverr þeirra hafa í hendi einn hestavönd görfan með hörðum knútum af hinum seigustum álum, en hverr þeirra er eigi kemr blóði út or baki þessarra svikara við hvert högg, þá skal sá hljóta it mesta högg af minni hægri hendi. Eptir þat er þessir svikarar eru svá leiknir, skulu vér láta hengja þá ok því næst á báli brenna. En ef þér látit illa yfir, þá skulu várar tungur jafndjarfliga þann sama dóm yðr dæma.

63. Þá talaði Amustene yfir Fameborg, þessi var hinn hygg-nasti maðr ok inn auðgasti, ríki haus liggr umhverfis Galliam ofan með sjónum endilöngum. Hann mælti á þessa leið: Lendir menn, segir hann, heyrit hvílíka svívirðing þessir konungar hafa gert, er

¹⁾ til þess tilf. a. ²⁾ á þeim a. ³⁾ saal. a; váru A. ⁴⁾ saal. a; ok A. ⁵⁾ listuligri a. ⁶⁾ [þat væri ok a. ⁷⁾ [vilj]um vér ganga a. ⁸⁾ [satt kemr a. ⁹⁾ öflugri a. ¹⁰⁾ [kvað hann: Opinberum orðum ertu þat . . . þú Agul. konung né Jamund a. ¹¹⁾ . . . né leysist með vörzlu, ok aldri eigu þeir at bera kórónu ne . . . tilf. a. ¹²⁾ [beint í þeirra a. ¹³⁾ Her mangler Resten af anden Side af det over-skaarne Blad i a.

Maumet ok allir guðar várir bölfir þeim, þeir ganga við mikilli illsku ok ragskap, þeir hafa hafnat sínum herra af hugleysi. Þessa gerði Jamund höfðingja ok fékk þeim mikit ríki ok tignaði þá með viðtöku höfuðmerkis síns, ok hafa þeir við gengit at þeir flýðu undan, ok engi sá er viti hvat líði um svá mikinn her ok mannfjölda. Nú er sá minn dómr sannligr, at þeir hafi fyrirgert lífi ok limum. En ef nökkurr mælir móti þessum dómi, þá standi hann upp til einvígis í móti mér; ok ef ek tek eigi höfuð af honum fyrir þetta kveld, þá gef ek honum upp alt ríki mitt. Ok var engi sá er í móti honum mælti.

64. Samnel konungr svarar þá af mikilli reiði: Herra Amustade, segir hann, þú mælir of heimsliga, allir vér vitum, at þú vart aldri vinr várs afsprings. En nú vil ek segja þér, hversu þín ætt hefir æ vára ætt hataða. Þat var fyrir því at þeir kómu eigi því fram, er þeir vildu, fyrir því at várir frændr ráku þína frændr af sér, ok fýsti þá aldri optar við þá at eiga. En þaðir minn gerði vilja sinn ok gaf upp löndin ríkuliga. Asperam er inn ágætasti höfðingi, ok svá Magon félagi hans. En ef þú hatar þá með illsku þinni, þá samir þér eigi at fyrirdæma þá svá svívirðliga, enn veiztu eigi hvárir sigrazt hafa; þeir eigu ok svá marga frændr ríka ok vini, at engum kosti þola þeir, at þú fyrirdæmir þá fyrr en vér vitum hvat títt er um vára menn.

65. Hinn hyggni Sinapis stóð þá upp, hann var höfðingi yfir Alfrey, hann réð turninum í Antiochia, hann var hinn mesti vin Agulandi ok Jamunds, hann hafði verit fóstirfaðir Jamunds: Herrar, kvað hann, heyrið hversu mikit þessir tveir ættingjar Norons hafa¹ misgert, er systursynir eru þess hins svíkala konungs, er ek sé þar sitja undir steinstólpanum klæddr rauðu ciclatun.² Hann hefir lengi á illu setið, en ek hefi jafnan konunginum fylgt. Konungr várr skyldi reka þessa í brott Akari ok Lampalilla, Salatiel ok Safagon konung, Esperigam ok Managon konung, Estor³ ok Malgernin konung ok alla ættingja þeirra bölvaða. En svíkara dæmu vér at hengja⁴ sem þjófa ok brenna þá síðan á báli í augliti alls lýðs, [at hverr maðr viti ok sakir ok syndir þeirra.⁵ En ef Amustene kallar þetta rangt, þá skal honum⁶ rangt en oss rétt. Í gær árla reið Jamund á hendr kristnum mönnum ok skipaði þessum svíkorum undir höfuðmerki sitt,⁷ en nú sjám vér⁸ þá hér komna heila ok úsára; eigi þurfum vér at gefa þeim svíkara sök, þeir ganga sjálfir við, ok dirfast svá, at þeir sjálfir segja upp svíkin, ok fyrir því

¹) Med dette Ord begynder atter a. ²) siklatun a. ³) hinn rauða tilf. a.

⁴) þá tilf. a. ⁵) [tilf. a. ⁶) vera tilf. a. ⁷) ok foringja fyrir lið sitt tilf. a. ⁸) allir tilf. a.

samir oss at skunda þessum dómi, at eigi spyri Jamund þat til vár, at vér höldum svikara hans. En þú Amustene,¹ er ek sé þar sitja, bleyðist þú nú ok bliknar allr, jörðu ertu líkr sem dauðr maðr. Nú ef þú vilt þenna dóm falsa ok þínir frændr er nú heyrit orð mín, þá gangit til vápna yðvarra, en ek mun stíga á hest minn herklæddr, ok ef ek get eigi sannat þenna dóm í aftöku höfuðs þíns, þá láti konungr hengja² mik sem hinn versta³ þjóf er til galga er dæmdr. Af þessum orðum urðu allir svá dumbi, at engi þeirra kvað eitt orð upp.

66. Ulien ok Madekvin⁴ konungr stóðu þá báðir upp, ok tók hvárr í hönd öðrum, ok géngu or loptinu inn í höllina ok fundu Agulandum [konung sitjanda á einni silkidýnu ok⁵ andvarpanda kappsamliga. Ulien sór þá við Makun ok Apollin ok mælti til Agulandum: Hugr þinn, herra, er alls of [blautr við þessa svikara⁶ hins bölvaða kyns Kains,⁷ er jafnan hafa [svik gert,⁸ látit nú draga þá kvika at hestahölum í sundr. Agulandus konungr [gékk þá með þeim út í loptit til dómsmanna ok⁹ mælti hárri röddu: Eru dæmdir þessir svikarar? segir hann. Já, sögðu þeir. Fyrirkomit þeim þá sem skjótast, segir haun, hestar skulu draga þá í gegnum herinn at¹⁰ augliti alls lýðs, svá karla sem kvenna, ungra ok gamalla. Síðan látit [saman samna öll þeirra stykki ok kasta¹¹ í hinn fúlsta pytt. Samnit þá saman pútum [90 eða hundrað,¹² þeirra er seljast fyrir silfr, ok munu þær gjarna koma, ok gefit hverri þeirra bisund¹³ gulls, ok mígi þær ok saurgi ofan¹⁴ á þá, svá at hverr maðr sjái þat. Tendrit síðan mikinn eld þá¹⁵ í at brenna. Sá er [öðruvíð refsar¹⁶ svikorum, þá scémir sá¹⁷ þá of mjök er á gálga hengir.¹⁸ Síðan váru fram leiddir þessir tveir konungar, er fyrirdæmdir¹⁹ váru. Þá mælti Agulandus: Hinnir vándu svikarar, kvað hann, hvat hæfi þit gert af syni mínum? Kunnit þit nökkut at segja mér hvat af honum er orðit? Nei herra, segja þeir, vit várum eigi þar svá lengi, at vit vissim hvat [um hann²⁰ varð síðarst. [Einn gamall maðr líftill á miklum vápnhesti grám var foringi eins fólks, svá vel kunnandi at berjast, at engi skæpna gat staðizt honum, ok ráku oss þegar frá merkinu ok hjuggu þegar niðr í augliti okkru 20 þúsundir. En Jamund var þá í öðru liði ok barðist í móti þeim, er þar váru, ok kunnum vér alls ekki frá honum at segja.²¹ Þat veit Makon,

¹) Samnel a. ²) leika a. ³) dáligasta a. ⁴) Madikun a. ⁵) [tilf. a. ⁶) [blauðr, þessir 2 svikarar ættingjar a. ⁷) Tames a. ⁸) [at svikum verit a. ⁹) [mgl. a. ¹⁰) ok síðan um alla borgina í a. ¹¹) [bera stykki þeirra öll saman ok kastit a. ¹²) [áttatigum eða 100 a. ¹³) saal. a; þisund A. ¹⁴) mgl. a. ¹⁵) þeim a. ¹⁶) [aðra leið þjónar a. ¹⁷) hann a. ¹⁸) hangir a. ¹⁹) dæmdir a. ²⁰) [af þeim a. ²¹) [tilf. a.

segir Agulandus, at víst em ek fól, ef ek spyr ykkar fleira. Ok krafði [þá fjögurra hesta ok lét binda¹ Asperam milli tveggja en Magon millum annarra tveggja, ok hljópu þá þjónar [til ok keyrðu hestana² þegar sem þeir horfðu um berg ok hamra, svá at hvervitna var veggrinn blóðugr ok grjót af blóði þeirra ok holdi. Eptir þat váru þeir kastaðir í hinn saurgasta pytt, [ok feldu þá portkonur á þá hland ok annan saur líkama sinna at öllum herinum ásjánda.³ En eptir þetta fúla⁴ starf tók hver þeirra bisund gulls. Eigi lauk leiki þeim fyrr en kvelda tók, ok gerðist [mikil umræða í liði heiðingja, ok mælti hverr við annan:⁵ Jlla hefir Jamund þeim⁶ við hólpit.

67. Þá er Agulandus konungr hafði til borða⁷ sezt, þá stigu af hestum sínum í konungs garði ein þúsund af flóttamönnum, ok fannst engi í þeirra liði sá er eigi væri⁸ sárr, [ok hestar þeirra mjök sárir,⁹ skildir þeirra klofuir at únýtu, ok gékk sá fyrir er ríkastr var inn í höllina fyrir konungs borð. En hann var lagðr með kesju í gegnum brynjuna ok pansaraun, ok [féll blóðit um alt hallargólfrit or sárinu.¹⁰ Hann mælti lágt, því hann mátti eigi hátt: Herra, segir hann, þú mant alt of lengi hér dveljast ok of seinn verða. Síðan Jamund son yðvarr fór at búa í turninum, þá riðu vér með þrjár þúsundir riddara [ok útalt bogmanna lið vart,¹¹ ok fór Jamund þá fyrir liði váru at fá oss vistir, ok höfðu vér guða vára með oss at snúa kristnum mönnum undir lög vár. Vér sóttum borgir ok kastala, alla hina ágætustu menn er eigi vildu guði sínum níta,¹² lét Jamund drepa, ok brjóstin skera af konum þeirra. Í þeirri¹³ ferð tóku vér it mesta fé. Sem [Jamund var við oss skilinn ok vér snerum¹⁴ aptr, mœttum vér þá njósnarmönnum Karlamagnús konungs,¹⁵ ok¹⁶ þá hugðumst vér gera skyldu atreið á hendr þeim, ok tæði alls ekki hvárki bogaskot né spjótalög. Þar féll Entor merkismaðr várr, ok þá létu vér fjóra guða vára, en í ánni druknuðu svá margir af várum mönnum, at þurrum fótum mátti [fara á líkum¹⁷ þeirra, ok sá ek þá einn Frankisman reka Jamund til þess er hann kom í garðshlið¹⁸ turnsins, ok drap hann þá hestinn

¹⁾ [hann þá 4 hesta harðreiða ok bundu a. ²⁾ [á hestana ok keyrðu a.

³⁾ [en þá kómu portkonur öllum herinum ásjánda ok feldu á þat sem eptir var af líkómum þeirra hland ok annan saur líkama sinna a.

⁴⁾ saurga a. ⁵⁾ [hvislan mikil, ok í Affrika liði mælti hverr til annars a.

⁶⁾ þessum 2 a. ⁷⁾ borðs a. ⁸⁾ var a. ⁹⁾ [mgl. a. ¹⁰⁾ [gaus blóðit or

sárinu, svá at alt gólfrit var blóðugt, ok hjálmr hans var höggvinn ofan til banda, svá at hlutirnir lágu á herðunum a. ¹¹⁾ [at útöldu liði bog-

mannna várra a. ¹²⁾ neita a. ¹³⁾ þeirra a. ¹⁴⁾ [mánuðr var liðinn,

snerum vér a. ¹⁵⁾ í hirðinni tilf. a. ¹⁶⁾ sem vér riðum ofan af fjallinu

tilf. a. ¹⁷⁾ [ganga á líkómum a. ¹⁸⁾ garð a.

undir honum¹ ok tóku þeir þá af oss² alt þat er vér höfðum saman dregit, ok höfðum vér allir eigi svá mikít, at vert væri eins penings.

68. Þá svarar konungr: Er þat satt, Valdebrun, eru fjórir guðar várir teknir? Já, sagði hann, vér höfum nú barzt³ þrjá daga við Karlamagnús konung; fáir eru Frankismenn, en eigi munu aðrir finnast vaskari. [Þeir tóku höfuðmerki vart ok ráku oss á flótta, ok ekki tjáði oss allr fjöldi várr;⁴ en Jamund dvaldist eptir með fjórum konungum, Balam ok Gorham, Mordruin⁵ ok Sinagern. Þá er þeir tóku guða vára,⁶ þá börðu þeir þá með spjótsköptum⁷ ok með hvössum hégeitlum oss ásjándum, ok drógu þá þegar af fjórum [olifatrjám ok⁸ niðr á jörð ok sneru höfðunum⁹ niðr¹⁰ en fótunum upp, ok lýstu þeir eigi þar [mátt sinn¹¹ né krapta, ok alla tel ek þá svikna er [sér trúa slíka guða hjálpa mega.¹² Herra, kvað Valdebrun, skilit þat er ek segi yðr, vér sáam gerla [lið Frankismanna ok¹³ njúsnarmenn þeirra, foringjar eru tólf hertugar ok tveir konungar kórónaðir, en lið þeirra er fjórtigir¹⁴ þúsunda,¹⁵ en fylking sjálfs konungsins er hundrað þúsunda, en vér höfum drepit¹⁶ fjórðung liðs þeirra. Nú herra, ef þér vilit þetta land sækja, þá ríðit sem skjótast ok hryggizt eigi, því at þeir hafa [ekki liðsfjölda í móti yðr at standa.¹⁷ Ef þeir væri gerðir¹⁸ oss til matar, þá mundu þeir eigi vinnast oss til hálftrar fylli. Þá svarar konungr: Valdebrun, segir hann, þú fyllir mik harms,¹⁹ þú kant ekki segja mér frá Jamund. Víst ekki, segir hann, nema þat, ef nökkurir eru kvikir, þá eru farnir til Beiure²⁰ borgar at taka²¹ þar hvíld.

69. Agulandus konungr reiddist þá ok mælti: Hau,²² kvað hann, Affrikamenn, verit eigi nú harmafullir²³ eða latir, góðir riddarar, blásit nú hornum ok lúðrum ok ríðit sem skjótast á hendr þeim, ok takit með yðr 20 þúsundir riddara. Fyrir þessum skulu vera höfðingjar Madekvin²⁴ ok Almazor, en fyrir annarri fylking skulu vera²⁵ Akarð or Amflor ok Ulien, þeim skulu fylgja þrirtigir þúsunda. Þessir skulu mér fylgja at gæta líkama míns ok sœmda minna, Modes rauði ok Galingres gamli, Ambilant hinn mikilláti ok

¹⁾ ok ef höggit hefði tekit hann hálfan, þá þurfti hann eigi meira tilf. a.

²⁾ honum a. ³⁾ barizt a. ⁴⁾ [Allir hafa þeir brynjuhött undir brynjum ok brynjur fótisðar. Þessir keyrðu oss ok þröngdu, at ekki téði oss allr fjöldi várr, ok tóku þeir höfuðmerki vart, en vér flýðum a.

⁵⁾ Mordium a. ⁶⁾ frá oss tilf. a. ⁷⁾ spjóturfum a. ⁸⁾ [alifantum a.

⁹⁾ saal. a; höfðinu A. ¹⁰⁾ á þeim tilf. a. ¹¹⁾ [sínar jarteignir a. ¹²⁾ [á

slíka guða trúa ok slíkt hyggja sér mega hjálpa a. ¹³⁾ [mgl. a. ¹⁴⁾ 60 a.

¹⁵⁾ riddara tilf. a. ¹⁶⁾ vel tilf. a. ¹⁷⁾ [lið til at halda viðstöðu í móti yðr a. ¹⁸⁾ görvir a. ¹⁹⁾ því at tilf. a. ²⁰⁾ Befueris a. ²¹⁾ fá a.

²²⁾ Ho a. ²³⁾ hugblauðir a. ²⁴⁾ Madekun a. ²⁵⁾ foringjar tilf. a.

Amuste ok með honum tveir drambsamir synir hans. Vér skulum riða at Frankismönnum ok lægja dramb þeirra ok metnað. En ef vér hefðim Jamund son minn með oss, þá mundu vér skjótt verða vísir, hverir vildastir væri. Þá svarar Valdebrun: Herra, segir hann, vitið at vísu, at þér þurfið eigi svá mjök girnast at leita [Frankismanna, væri þeir þúsund, en þér tveir ok 40 þúsunda, þá mundu þeir eigi síðr leita¹ yðvar en þér þeirra. Agulandus stóð þá grátandi fullr af harmi ok plukkaði skegg sitt. En herr hans allr tók at blása ákafliga ok riðu or borginni 100 ok 40 þúsunda, ok létu þó eptir mikit lið at gæta skipanna ok [hina fríðu dróttningu Agulandi, henni til þjónustu váru fengnir tuttugu þúsundir riddara.²

70. Madeqvin konungr talaði þá við sína menn: Þat veit Maumet, ef ek má nökkura stund lifa, at allir eru kristnir menn dauðir, er fyrir mér verða. Í annarri fylking eru 30 þúsunda. Þar mátti sjá [mörg góð hervápn,³ yfir þessi fylking váru höfðingjar Akart af Amflor ok Manuel, systrungr hans, yfir annarri fylking var höfðingi Floriades, hans lið var með⁴ öðrum hætti vápnat, þessir höfðu eigi brynjur né panzara, heldr hin beztu spjót. Ef þessir reka flótta, þá ætla þeir nær at sækja, en ef þeir verða reknir, þá eru þeir hundum skjótari, yfir þessum var annarr foringi Chalides hinn ríki. Hina 3 fylking varðveitti Eliades,⁵ hans lið var vel⁶ vápnat, þeir eru saman 40 þúsunda hinu⁷ mestu ofmetnaðarmenn.⁸ En í fylking sjálfs Agulandi var Ulien ok Moadas iun mikli, Galingres gamli ok Abilant. En Amustene ríðr⁹ andvarpandi, fyrir sakir systursona sinna mikinn harm hafandi, er með hestum váru í sundr dregnir fyrir¹⁰ augliti sjálfs hans. [En ef Amustene vildi lýsa¹¹ sínum hug eptir því sem var, þá ætlar hann at vísu Affrikamönnum hefndina.¹² Í þessi fylking váru allir vel herklæddir ok höfðu marga tyrkneska boga með hinu vildasta skoti. En ef eigi hjálpar¹³ guð nú kristnum mönnum, þá munu eigi margir eptir lifa af þeim¹⁴ þat mund er þessir mæta þeim [í bardaga.¹⁵

71. Nú hafi þér heyrt, hversu Agulandus leitar kristinna manna, þar til er hann finnr þá. En nú er segjanda frá athæfi Karlamagnús konungs ok hans manna.¹⁶ Þá nótt herbergdist Karlamagnús konungr í landtjaldi Jamunds, ok hafa þeir þar svá nógar

¹⁾ [mgl. a. ²⁾ [varðveita hina fríðu dróttning. Aldri væri enn fríðari kvennmaðr, ef hon tæki kristni ok tryði á guð, 20 þúsundir riddara varðveittu hana ok þjónuðu henni. a. ³⁾ [marga panzara, hvítar brynjur, gylta hjálma, góða hesta, hinu hvössustu sverð, hina beztu boga a. ⁴⁾ tilf. a. ⁵⁾ Eleadas a. ⁶⁾ klætt ok tilf. a. ⁷⁾ hinir a. ⁸⁾ ok hinir grimustu, þessir gera kristnum mönnum skaða nema Krístr stöðvi þá. tilf. a. ⁹⁾ upp tilf. a. ¹⁰⁾ í a. ¹¹⁾ saal. Fragment i norske Rigsarkiv; lymska hug sinn a. ¹²⁾ [tilf. a. ¹³⁾ helpr a. ¹⁴⁾ í tilf. a. ¹⁵⁾ [mgl. a. ¹⁶⁾ liði a.

vistir ok góðan drykk, at í öllum heiminum þurfa þeir eigi [nógari né vildri¹ at leita. Hit mesta gull ok silfr var þar samankomit, hin dýrstu pell, hinn mesti fjöldi gullkera ok silfrkera, ok allskyns önnur gögn af brendu silfri ok gör með hverskyns hagleik fornra smiða ok nýrra. Svá mikit val var þar á digrum spjótum ok hvössum sverðum ok allskyns vápnum dýrum, at aldri sá dauðlig augu svá úmræðiligan fjölda; ok þó höfðu þeir keypt at harðri kaupstefnu, því at þeir mönguðu þau með varningi holds ok blóðs líkama sinna. [Annarr hlutr var í sá er þá huggaði, er þeir höfðu hefnt sín á Affrikum. Þeir vörðu sik þá sem bezt með allskonar góðum mat ok drykk ok féngu hina hógværustu hvíld.²

72. Keisarin vildi³ þá eigi lengr dveljast ok sendi þá eptir einum erkibyskupi ok lét vígja vatn ok bað kasta yfir alt liðit, ok settist hann þá til dagverðar borðs í landtjaldi Jamunds, ok géngu þá þúsund riddara at því hendr sínar, en allir máttu rúmliga sitja í því landtjaldi, ok þó rúmliga skutilsveinar ok [byrlar at sinni þjónun ganga.⁴ En vant er at telja hversu mörgum⁵ hagleik þetta landtjald var gert, því at engi lifandi maðr hafði þvílíkt⁶ sét; 4 karbunculi steinar váru í knöppunum⁷ á landtjaldinu, ok lýstu [ok birtu⁸ allan dalinn umhverfis; þar váru fuglar jafnan syngjandi. En um kveldum [at náttverði ok fyrir ok eptir⁹ er þar leikit með allskyns skemtun.¹⁰ Engi þurfti kerti at tendra, ok ef ránsmenn fara it efra eða it ytra at brjóta borgir eða kastala eða at öðrum ránsföngum, þá megu þeir engan veg undan víkja, at eigi megi sjá, ef þeir¹¹ við snúast at berjast. Svá gáfu steinar af sér ljós um nætr sem hinn ljósasta dag.

73. Mjök er sá sendimaðr lofandi, er kom í Franz til Karlamagnús konungs at segja honum tíðendi ok konungr feldi af hesti sínum.¹² Hann kom nú gangandi [fyrir Karlamagnús konung¹³ ok mælti: Herra, segir hann, látit nú skíra mik, síðan vil ek segja yðr þáu tíðendi, er yðr hæfir [með skyldu¹⁴ at vita. Vinr, kvað konungr, viltu svá mjök skunda til þess? Já, sagði hann, guð er váttir minn, at mik hæfir lengi til þess fýst. Guð sé lofaðr, segir Karlamagnús. Þann¹⁵ sama dag sem konungr var mettr, þá gerðu Frankismenn skírnarbrunn, ok kom þar páfinn at tala¹⁶ við Karlamagnús. Herra, segir keisarin, séð¹⁷ hér sendimann Agulandi konungs, er hann sendi til míu í Franz at gera sendiferð sína, Oddgeir ok Nemes fœrðu hann hingat,¹⁸ en nú vill hann við kristni taka. Páfinn svarar: Lof sé almáttum guði. Síðan vígðu fjórir fontinn,

¹⁾ [nægri né vildari a. ²⁾ [tilf. a. ³⁾ þar tilf. a. ⁴⁾ [þjónostumenn a.

⁵⁾ margföldum a. ⁶⁾ fyrr slíkt a. ⁷⁾ klöppunum a. ⁸⁾ [þeir a. ⁹⁾ [tilf. a.

¹⁰⁾ töflum a. ¹¹⁾ vilja tilf. a. ¹²⁾ mgl. a. ¹³⁾ [ok stóð fyrir konungi a.

¹⁴⁾ [at vísu a. ¹⁵⁾ hinn tilf. a. ¹⁶⁾ ræða a. ¹⁷⁾ sjáit a. ¹⁸⁾ þangat a.

ok gékk þá páfinn til at gera sína þjónustu. En Balam af klæddist¹ öllum klæðum nema línklæðum,² ok drektu þeir honum þrysvar.³ Þá kom Karlamagnús ok tók hann or vatninu. En sá er kaupavildi krismuker þat er þar var fram borit,⁴ féngi eigi keypt⁵ fyrir þúsund marka⁶ silfrs. Þá mælti páfinn til Karlamagnús konungs: [Herra, segir hann, scemit nú ok tignit þenna mann, er guði er gefinn, ok gerit yðr hann kæran vin.⁷ Konungr svarar: Guð veit, at þat skal ek gjarna gera. Í skírninni sneri Karlamagnús konungr nafni hans ok gaf⁸ honum ríka skikkju. [En hann var mikill maðr ok öflugr, sterkr ok harðligr, í öllum her kristinna manna var eigi fríðari riddari, hann kunni vel í söðli at haldast, hann var hinn vildasti maðr. En pávinn skírði hann,⁹ ok var hann kallaðr Vitaclin¹⁰ eptir einum lendum manni konungs ok vin. Hann tók þá í hönd Karlamagnúsi konungi, ok þá gékk páfinn með þeim út af landtjaldinu, ok þá mælti Vitaclin: [Eigi samir mér nú at leyna, at ek em gefinn guði ok ykk.¹¹ Guð veit, segir Karlamagnús konungr, í því hefir þú vel gert, ok fyrir þat muntu öðlast¹² scemiliga ömbun af guði.

74. Þá mælti Vitaclin: [Ykk vil ek engu leyna. En nú lítið¹³ upp in speculum landtjalds yðvars, er undir er knöppunum, er drekin stendr á. Séð¹⁴ nú þat hit mikla skipalið¹⁵ er siglir í höfnina, svá at útalligr herr er. Nú megum vér sjá turninn í Risaborg ok öll útvígi borgarinnar. Nú megum vér sjá fimf fylkingar, ok eigi munu þeir aptr snúa¹⁶ fyrr en þeir mæta¹⁷ oss. Nú takit ráð, hvat vér skulum at hafast, hvárt ver skulum bíða eða undanhalda. Þat veit guð, segir Karlamagnús, at eigi em ek hér kominn undir Aspermunt¹⁸ til þess at flýja eða¹⁹ upp at gefa heiðingjum ríki mitt. Þá leit Karlamagnús í skuggsjó landtjaldsins, ok²⁰ sá hann galeiðr ok langskip ok drómunda [ok hafskipa fjölda údcemiligan fljóta,²¹ ok þá leit hann turninn í Risaborg ok stólpa ok vígskörð, ok andvarpaði hann þá af harmsfullu hjarta. [Þá sá hann at páfinn grét ok illa lét, svá at vötnudust bæði augu hans²² ok runnu tár af kinnum hans. Þá mælti Karlamagnús til páfans: Hætt sem skjótast ok lát eigi svá, í slíku²³ máttu hryggja allan her várn, skunda heldr til Girarðs hertuga ok seg honum, at hann komi til

¹) þá tilf. a. ²) línbrókum a. ³) 3 sinnum a. ⁴) þá tilf. a. ⁵) þat tilf. a. ⁶) brends a. ⁷) [Takit nú þenna mann ok tignit, guði gefinn a. ⁸) færði a. ⁹) [tilf. a. ¹⁰) Vitaklin a. ¹¹) [Því at ek em nú guði gefinn, ok samir mér nú eigi at leyna a. ¹²) fá at visu a. ¹³) [Ef ek leyni ykk, þá em ek sannr svikari. Lítit nú a. ¹⁴) Sjáit a. ¹⁵) skip ok lið a. ¹⁶) snúast a. ¹⁷) finna a. ¹⁸) Aspermunt a. ¹⁹) né a. ²⁰) sá at páfinn grét, ok þá tilf. her urigtig A. ²¹) [fjölda ok hafskipa údcemiligan flota a. ²²) [tilf. a. ²³) slíkum látum a.

mín sem skjótast at ræða við mik. Þá svarar páfinn: Þat geri ek gjarna. Með því ráði er Karlamagnús sagði honum, fór páfinn þegar brott, ok fylgdu honum fjórir erkibyskupar. Sem þeir kómu heim, þá stigu þeir þegar af hestum sínum, ok er þeir kómu til turnsins, þá stóð herra Girarðr ok því hendr sínar, alþúinn til dagverðar. Þá kom páfinn ok blezaði þá¹ ok mælti: Karlamagnús keisari er oss sendi hingat, hann [sendi yðr þau orð er vér leynum eigi. Hann² bað at þér [skyldut koina³ sem skjótast á hans fund, fyrir því at hann vill yðrum ráðum fylgja. Þá svarar hertuginn: Þat má vel vera, segir hann; en ek verð nú fyrst at matast ok mitt lið, því at vér bergðum [á öngri fœzlu⁴ á þessum þrimr dægum;⁵ en þegar⁶ ek em mettr, þá skal ek fara; sé sá svívirðr, er í þessari þurft bilar. Þegar er hertuginn er mettr, váru framleiddir hestar þeirra söðlaðir, ok steig þá herra Girarðr á hest sinn með tveimr systursonum sínum ok 2 sonum sínum ok riðu upp um brekkuna. Ok er þeir kómu meðal herbúðanna, þá sá þeir þar mikil auðœfi gulls ok silfrs ok útalligan fjölda góðra hesta.⁷ Herra Girarðr steig þá af hesti sínum, ok héldu ístigi⁸ hans Droim ok Amfræi, ok tók þá Karlamagnús konungr í hönd honum hina hægri, en í aðra tveir⁹ lendir menn, ok heilsaði hann þá Karlamagnúsi konungi með hollum¹⁰ trúnaði. Þá mælti Karlamagnús konungr til herra Girarðs: Fyrir því vartu eigi konungr? Þá svarar Girarðr: Eigi vilda ek, herra, því at ek em eigi verðugr svá mikillar tignar, ok hefi ek eigi þann er þat gerir mér, en ek held í friði ríki mitt. Hinn ríki keisari, fyrirkunnit mik eigi,¹¹ þeim einum samir at bera kórónu, er guði líkar at vaxi ok bætist til þess at þjóna kristni heilagri en únýta röng lög, en alt gott styðja ok styrkja, ættgóða menn hafa jafnan sem næst¹² sér er góð tilbrigði eigu, ok hversu honum samir konungdómi at stjórna, heita fá ok gefa stórum. Sá er eigi vill svá lifa, honum samir eigi at bera kórónu. Þá svarar páfinn: Þeim samir at vísu þínum orðum at hlýða, er vit ok vizku vilja sér hirða. Karlamagnús keisari sendi mik eptir þér, hann vill undarligan atburð segja yðr,¹³ aldri [heyrða ek¹⁴ annan þvílíkan. Þessir þrír höfðingjar ok Vitaclin var hinn fjórði, [ok engi annarra vissu hvat þeir ætluðu,¹⁵ þeir géngu vel 3¹⁶ örskot frá öllu liðinu, ok [þá mælti¹⁷ páfinn: Sjáit herra Girarðr, segir hann, undir knappinum á landtjaldinu í skuggsjó, þaðan máttu¹⁸ sjá alla ströndina, sem áin fellr

¹⁾ alla tilf. a. ²⁾ [tilf. a. ³⁾ [komi a. ⁴⁾ [eigi á mat né drykk a.

⁵⁾ dögum a. ⁶⁾ er tilf. a. ⁷⁾ vápnhesta. Sá er aldri hafði fyrr jafn-
góða, hann mátti nú fá þar ærna a. ⁸⁾ í ístig a. ⁹⁾ ríkir tilf. a.

¹⁰⁾ öllum a. ¹¹⁾ því at tilf. a. ¹²⁾ næsta a. ¹³⁾ þér a. ¹⁴⁾ [heyrðir
þú a. ¹⁵⁾ [tilf. a. ¹⁶⁾ 4 a. ¹⁷⁾ [mælti þá a. ¹⁸⁾ mátti a.

ofan í sjá, svá margar galeiðr, langskip ok knerri¹ ok drómunda, [at trautt verðr tölu á komit.² Sér þú Affrikamenn³ er upp ganga af þessum skipum, þeir hafa fim⁴ fylkingar ok fyrir utan þá er undir höfuðmerkinu eru. Nema guð vili nú sjá til vár, þá munu oss of síðla koma aðrir til hjálpa. Karlamagnús konungr sýndi honum með fingri sínum þat er ítt var [in speculo.⁵ Þá mælti hann lágliga⁶ í eyra honum: Mæl ekki þat er her várum sé⁷ til angrs. Þá svarar Girarðr: Herra, segir hann, þat játa ek yðr gjarna. Karlamagnús konungr mælti þá: Er eigi þetta⁸ Agulandus konungr ok⁹ hér höfuðmerki hans? Hér hljótum vér¹⁰ bardaga. Vitaclin bróðir, segir hann, gör mik sannfróðan, svá at ek mega vita meðferð þeirra [ok hversu viðvarit er um þeirra búnað.¹¹ Já herra, segir hann, guð veit at þat kann ek vel greina,¹² því at ek verð nú hér dveljast með yðr, ok hefi ek enga [ástundan til þeirra aptr at¹³ koma, ek hefi lútit¹⁴ son minn. En hvat þarf ek yðr þetta langt at gera, ek skal yðr alt þetta fyrir kveld sýna, svá at þér skuluð¹⁵ yðrum augum sjá sjálfir.

75. Sjái þér herra, segir hann, undir þeim fyriskógi, þar taka þeir nú herbergi hinir fyrstu heiðingjar með svá mörgum land-tjöldum af hinu bezta silki [ok hinum hvítustum léreptum¹⁶. Ok þar er þér séð¹⁷ hit mesta [merki purpura gert,¹⁸ þat á hinn öflugi Madekuín, í öllu Affrikalandi fær¹⁹ öngan hans maka, ok svá eru Affrika höfðingjar hér görsamliga komnir, at eigi einn ríkrar ættar er eptir sitjandi, ok allir hinir beztu riddarar er nú váru í Affrika, þá hefir hann með sér, ok ætlar sér at hefna þeirra er í gær féllu; hann hefir ok sent eptir Jamund frænda sínum. Þá svarar páttinn: Þat veit sú hin helga trú, er ek á at gjalda hinum helga Martino,²⁰ at sannliga samir Karlamagnúsi keisara at sœma þik ok einkannliga at elska. Þá mælti Vitaclin: Lútit nú, herra, undir vínviðarskóg öðrum megin gegnt við ána, er rennr í gegnum dalinn, þar tekr önnur fylking heiðingja herbergi, þetta er fylking Akarz or Amflor. Ek var optliga í ráðagerðum með honum. Hann sendi hvern riddara þann er nökkur var hreysti at til Jamunds, en allir þeir sem hann sendi sínum herra Jamund váru gersamliga drepnir í gær [á þessum velli.²¹ En hinn veg hjá skóginum²² tekr nú herbergi eitt undarligt fólk, [þat er mjök er illgjarnt.²³ Svá [er þeim háttat,²⁴

¹) knörru a. ²) [mgl. a. ³) Affrika a. ⁴) 4 a. ⁵) [innan spekulum a.

⁶) með lágum orðum a. ⁷) er a. ⁸) þessi a. ⁹) er tilf. a. ¹⁰) 5 tilf. a.

¹¹) [tilf. a. ¹²) gera a. ¹³) [ván né vilja optar til þeirra a. ¹⁴) einka

tilf. a. ¹⁵) skulit a. ¹⁶) [tilf. a. ¹⁷) sjáit a. ¹⁸) [purpura merki a.

¹⁹) á hann a. ²⁰) Marteine a. ²¹) [hér á vellinum a. ²²) þeim mikla

skógi a. ²³) [þeir er engir verða illgjarnari a. ²⁴) [eru þeir háttaðir a.

at þeim ann engi, ok engi gerir þeim gott; þeir hafa lítit brauð ok matast sílla,¹ þeir virða enkis góð herklæði né vápnhesta ok eigi eins fúins eplis alt bóndastarf, þeir allir lifa við skógar veiði. [Engir í heiminum eru² svá góðir skotmenn,³ engi kemst undan skoti þeirra, en ef þeir taka flótta⁴ ok fellr þeim boginn, þá treystast þeir spjótum sínum, ok engi hestr er þeim jafnskjótr.⁵ Þessir eru liðsmenn Calades af Orfanie. Séð enn, herra, [undir hamrinum⁶ hjá keldunni mörg rík landtjöld [sett gullörum;⁷ þetta fólk er af⁸ hinu signaða landi, þar vex⁹ hit bezta brauð ok vín, hit nógasta gull ok silfr, hvít skinn ok grá, ok hinir vildustu vápnhestar. Þessir eru hinir kurteisustu menn, ok konur unna þeim mjök, ok þeir eru kvennamenn miklir, Eliadas ok Pantalas konungar eru höfðingjar ok herra þeirra. Nú herra, óttizt¹⁰ ekki, allir þeir sem með þeim váru vildastir riddarar liggeja hér með félögum sínum drepnir á þessum velli. Þá mælti páfinn: Þat veit heilög trú, segir hann, at vér skulum vera þínir vinir. Herra, kvað Vitaklin, skillit vel orð mín. Þá er yðrir menn höfðu [keyrt ok sveift vára menn,¹¹ þá sem Jamund hafði¹² með sér, ok tóku fjóra guða vára, þá þreifst aldri síðan vár ætlan. Nú, herra, ef þér vilit hafa ríki yðvart í friði,¹³ þá ríðit sem skjótast á hendr þeim; en ef þér vilit flýja undan ok gefa þeim upp ríki yðvart, þá munu þeir gjarna taka við. Eptir þessi orð lagði keisarinnd hendr um háls honum, ok mælti: Ef þú ert staðfastr í þessu, þá skaltu vera mér kærast ok [jafnan við mína ráðagerð.¹⁴

76. Girarðr hertugi tók þá at tala: Herra konungr, segir hann, látit nú blása um allan herinn, at allir hinir yngstu menn komi til yðvar sem skjótast, þeir sem vápn¹⁵ bera ok brynjum ok hjálmum kunnu¹⁶ klæðast. En ek vil nú fara til minna manna ok hugga þá, því at ek vil búa þá til ráðagerða várara. Þá svarar konungr: Þat er vel geranda. Síðan kallaði hann til sín fjóra [af beaueis¹⁷ at blása um allan herinn ok bera orð hans ok boð. [Fjórir beaueismenn¹⁸ riðu um allan herinn æpandi ok lýsandi konungs boð: Komit allir til konungs¹⁹ ungir ok vápnfœrir, þjónostumenn, skjaldsveinar, steikarar, dyrverðir, rekkjusveinar, ræðismanna þjónar ok²⁰ skutilsveinar, undirbyrlar ok kertasveinar;²¹ þér skulut allir herklæði taka, er til nökkurrar viðrhjálpar erut fœrir, ok þeim er vel duga í þessarri hans þurst, þá hefir hann heitit at gera yðr ríka.²² Þegar

¹) síðla a. ²) [Eigi eru í heiminum a. ³) veiðimenn a. ⁴) þá tjáir ekki tilf. a. ⁵) at þá geti tekitt tilf. a. ⁶) [við hamarinn a. ⁷) [eða gullara þá hina stóru er á standa knöppunum a. ⁸) or a. ⁹) finnst a. ¹⁰) óttast a. ¹¹) [rekit vára menn ok svipt a. ¹²) heiman tilf. a. ¹³) frelsi a. ¹⁴) [í viðrsetu ráðagerða minna a. ¹⁵) megu tilf. a. ¹⁶) at tilf. a. ¹⁷) [bauegismenn a. ¹⁸) [þessir a. ¹⁹) hans a. ²⁰) eða a. ²¹) kerti-sveinar a. ²²) menn tilf. a.

kómu þessi tíðendi um allan herinn, ok kómu þeir fyrstir er í hinum fyrra bardaganum höfðu verit, brynjaðir¹ ok hjálmaðir. Þá mælti konungr: Ef guð sendir mik heilan í Franz² fóstrland vart, þá skal ek gera yðr svá mikla menn ok ríka, at [alt yðvart fólk skal af yðr³ tignast. Þá gerðust þeir fegnir ok riðu betr en röst þangat sem bardaginn hafði verit, ok fundu þar mörg fríð vápn, gylða hjálma, silfrhvítar brynjur, harða skjöldu, hin beztu⁴ sverð, ok tóku þegar til sín ok kusu⁵ hina vildustu hesta⁶ með gyltum söðlum. Síðan riðu þeir til herbúða sinna ok tóku af hestunum söðlana, ok hvíldu þá um nóttina með nógu⁷ korni ok sóðri.

77. Fjórir fóstrsynir keisarans⁸ Rollant ok Estor, Bæringr ok Otun frágu alt þat er títt var. Þeir ræddust þá við allir saman ok mæltu: Hvat skulu vér nú at hafast, keisariinn heldr oss sem hertekna menn. Nú er engi svá vándr knapi, at konungr gefi eigi⁹ herklæði, ef hann vill hafa. Förum nú ok vitum, ef vér skulum nökkur herklæði af honum - hafa, en ef hann synjar oss, förum í brott ok skiljumst við hann. Þá svarar Rollant: Guð sgni [yðra ráðagerð,¹⁰ ok gerit svá sem þér segit. Rollant steig þá á hest sinn ok hans félagar með honum. Þeir fundu konung sitjanda með fámenni, því at öngir menn váru þá hjá honum nema hertugar hans Oddgeir ok Nemes ok Flovent. Konungr andvarpaði þá¹¹ með harmsfullu hjarta ok tárin runnu [ofan á kinn honum.¹² Hertugarnir mæltu þá við hann: Hættit, herra,¹³ harmi þessum, dauðr er Agulandus, ef hann mætir oss. Herrar, segir hann, mælit eigi slíkt; þá er vér börðumst á fyrra velli, höfðum vér konunga ok jarla ok hertuga mikla ok máttuga höfðingja; hina ríkustu af þeim höfum vér látit [sjau hins fjórða tigar¹⁴ ok 300. En nú verð ek at hafa þeirra viðrhjálp, er áðr¹⁵ váru þjónustumenn annarra, ok fyrir því springr nálíga hjarta mitt af harmi. Ok þá vildi hann ekki [fleiri um¹⁶ tala, því at pásin ok herra Girarðr höfðu fyrirboðit honum at segja [nökkut af því sem hann hafði¹⁷ sét. En í því kom Rollant ok steig af hesti sínum, ok er hann leit Nemes hertuga, þá tók hann í skikkjuskaut hans¹⁸ ok annarri hendi í beltissprota Oddgeirs, ok leiddi þá skamt í braut þaðan¹⁹ er keisariinn var. Þá mælti Rollant í reiðu skapi: Hvat segir Karlamagnús? Hví heldr hann oss sem hertekna menn? Vér förum í her þenna með honum sem göngumenn, ok reið ek á einum svá harðreiðum verkfák, at nálíga

¹) allir tilf. a. ²) í tilf. a. ³) [öll ætt yðr skal af mér a. ⁴) björtu a. ⁵) kjöru a. ⁶) vápnhesta a. ⁷) ærnu a. ⁸) Karlamagnús konungs a. ⁹) góð tilf. a. ¹⁰) [vára ætlan a. ¹¹) mjök tilf. a. ¹²) [honum á kinnr a. ¹³) ok látit af tilf. a. ¹⁴) [7 ok 30 a. ¹⁵) fyrr a. ¹⁶) [fleira a. ¹⁷) [nökkurum þat er þeir höfðu a. ¹⁸) honum a. ¹⁹) frá því a.

hristist¹ or mér allar tenn, svá skók hann mik, at aldri kenda ek elft. Nú ef Karlamagnús konungr vill eigi fá oss herklæði, þá munu vér skilja við hann. Þá tók Oddgeir hann í faðm sér ok kysti hann ástsamliga² ok mælti: Þér skulut [fullkomliga hervápn bera.³

78. Nemes hertugi ok Oddgeir danski knésettust⁴ fyrir Karlamagnús konung. Þá mælti herra⁵ Nemes: Herra konungr, segir hann, systurson yðvarr vill gerast riddari. Guð veit, segir Karlamagnús, þat má [enn vel gerast í góðu⁶ tómi, en Rollant frændi várr er enn of ungr vápn⁷ at bera. Þá mælti hinn ungi Rollant: Guð má miskunna mér; en þó at ek sé ungr, þá em ek þó eigi huglauss, ok sótt hefi ek it bezta sverð. Ek hefi ok þjónat yðr með borðkeri at matborði, en Estor delangres hefir skorit mat fyrir yðr. En ef þér vilit eigi gera oss fjóra félaga riddara, þá sýlit yðr aðra þjónustumenn, en vér munum leita fyrir oss. Rollant, segir konungr, eigi mun ek yðr þetta synja, enu minnir mik, þá er ek var undir olifaviði, ok sá ek þik þá hlaupa af hestinum svá skjótt sem [leóns hvelpr,⁸ ok hafðir í hendi [af spjótbroti lítinn kurf ok laust Jamund⁹ svá mikit högg, at fjarri flaug [sverðit or hendi honum, þá er hann hugðist mik skyldu höndum grípa. Nú¹⁰ ef þú biðr mik nokkura böen, þá þarf hvárki til¹¹ at hlutast Oddgeir né Nemes. Bið fyrir 20 eða 30, hundrað eða þúsund, allir skulu af þínum böenum vápn taka, er [vilja ok bera kunna.¹² En er Rollant heyrði keisarann svá mæla, þá vildi hann á kné falla. En Karlamagnús konungr tók í hönd honum ok kysti hann með mikilli ástæmd ok mælti: Mér samir sannliga at elska þik, góði systurson, um hvern dauðligan mann fram, því at þú¹³ gaft mér líf¹⁴ guði tilsjánda. Þá lét Karlamagnús keisari blása fyrir öllum landtjöldum, at allir skyldu [fyrir hann¹⁵ koma. Þar mátti sjá hina ungu menn til ganga kistna sinna, ok drógu þá fram sjóða sína með nógu¹⁶ gulli ok silfri ok pellum, ok ætluðu þá gjafir sínar, fyrir því at hverr þeirra hafði þar¹⁷ fengit svá mikit fé, at þeir vissu eigi hversu þeir skyldu fyrir sjá.

79. Nú ferr herra Girarðr or konungs hirð ok með honum herra Booz¹⁸ ok Clares, ok stigu af hestum sínum fyrir landtjöldi

¹) hristi a. ²) með mikilli ástæmd a. ³) [brátt bera herklæði a. ⁴) þá tilf. a. ⁵) hertugi a. ⁶) [vel vera af a. ⁷) herklæði a. ⁸) [mjóhundr a. ⁹) [spjóturf af apaldri til mín, ok er Jamund hugðist reiða sverðit í höfuð mér, þá laustu hann a. ¹⁰) [honum sverðit, þat er hann hugðist halda á, ok armleggr hans gekk í sundr fyrir framan ölbogann, svá at síðan nýtti hann aldri sína hönd. En a. ¹¹) í a. ¹²) [megu bera ok hafa vilja a. ¹³) fannt mik ok tilf. a. ¹⁴) með tilf. a. ¹⁵) [til hans a. ¹⁶) gnógu a. ¹⁷) mgl. a. ¹⁸) tilf. a.

Girarðs, ok géngu þá í móti þeim jarlar ok lenðir menn ok spurðu hversu keisarinn mætti. Þá svarar Girarðr: Lof sé guði, at hann má vel ok er heill, ok skulu nú allir þjónustumenn verða¹ riddarar, ok svá² skulu vér allir gera eptir sama hætti. Þá svöruðu allir: Guð signi ætlan vára ok láti vel skipast eptir yðru ráði. Nú kallaði Girarðr [til sín³ systursonu sína ok tvá sonu sína, ok mælti: Herrar, kvað hann, nú skulu allir [vápn bera, þeir er megu;⁴ ok ef guð sendir mik í mitt ríki, þá skal ek þat vel yðr. launa. Sem herra Girarðr hafði búið þá, þá var flokkur þeirra þrjár þúsundir. Þá mælti hann til [sona sinna⁵ Miluns ok Girarðs, þá⁶ fékk hann í hendr Ancelin hertuga, ok mælti:⁷ Þú skalt fara á fund Karlamagnús konungs ok bera⁸ honum guðs qveðju ok mína⁹ vináttu. Seg honum, at hann gefi sonum mínum herklæði, ok haf þá síðan með þér til mín aptr. Þá svarar hertuginn: Þat geri ek gjarna, herra. Síðan ljópu þeir á hesta sína ok kómu¹⁰ til hirðar Karlamagnús konungs, ok fundu þeir þar ríka [höfðingja ok margt annat fólk þeirra, er gera létu¹¹ riddara bræðr sína ok sonu ok aðra þjónustumenn sína, ok mælti. Þá Karlamagnús, at hertugar ok jarlar skyldu sjálfir dubba menn sína. Þá mæltu höfðingjar sín á millum: Víst hefir Karlamagnús konungr fengit oss þetta starf at þarflausu. Ok vissu þeir eigi hvat þeir mæltu, því at þeir vissu eigi [hers at ván.¹²

80. Keisarin er nú í landtjaldi Jamunds ok gerði fjölda¹³ riddara af ýnsum¹⁴ kynkvíslum, ok ekki fór hann at því,¹⁵ hvárt þeir váru ríkra manna synir eða fátækra.¹⁶ Öllum hefir hann nú gefit gott frelsi ok sæmdir sem riddorum, öllum er frelsi gefit fyrir bæjar tókum ok konungs skyldum. Sem þeir höfðu [skilt þat¹⁷ frelsi, ok at fyrir sakir Rollants váru þeir frjálsadír,¹⁸ þá handgengu þeir konungi ok gáfu sik almátkum guði ok hinum helga Petro postula, ok mæltu við Karlamagnús konung: Herra konungr, sögðu þeir, látit oss nú æ sem fyrst finna þat hit bølvaða fólk, vér skulum svá slátra þeim í augliti yðru, at aldri skulu þeir fá boetr [sinna skaða ok svívirðinga.¹⁹ Keisarin skundaði þá starfi sínu, ok valdi af²⁰ flokki þeirra 300 ok 30 ok sjau menn. Meðan þessir lifa, þá munu þeir verja guðs lög ok [sæmd keisarans²¹ ok í hans augliti munu þeir eptir mætti höggva höfuð af heiðingjum. Sem Karla-

¹) vera a. ²) mgl. a. ³) [á a. ⁴) [riddarar vera, þeir er vilja ok vápn megu bera a. ⁵) [sinna manna a. ⁶) þessa a. ⁷) til hans tilf. a. ⁸) segit a. ⁹) sína a. ¹⁰) þá tilf. a. ¹¹) [jarla ok hertuga ok mikinn fjölda þeirra manna, er nú létu gera a. ¹²) [vónir hers. a. ¹³) saal. a. ¹⁴) fjöldi a. ¹⁵) mörgum a. ¹⁶) spyrja a. ¹⁷) fátækir a. ¹⁸) [skilt þetta a. ¹⁹) frjálsir a. ²⁰) [sins skaða ok svívirðingar a. ²¹) or a. ²²) [líkam keisarans ok gæta hans ríkis a.

magnús konungr sá¹ yfir sveinana, þá kom honum² í hug um feðr þeirra, er fallnir váru. Þessa verðr hann at hafa þangat með sér, sem hann væntir varla sjálf³ í brott at komast, ok gerðist honum af þeirri⁴ ihugan svá þungr harmr, at engum kosti mátti hann á fótum standa, ok settist hann niðr á⁵ pell ok hallaðist á hægindit ok andvarpaði af [miklum harmi.⁶ Droim konungr ok Salomon konungr, Nemes hertugi ok Oddgeir, þessir leiddu Rollant unga fyrir Karlamagnús keisara, ok létu þeir þá fram⁷ bera 300 sverða. Eitt var þat sverð, er eigi sómdi⁸ huglausum knapa at bera; en Nizant brezki bar þat sverð í hendi sér. Þá brá Karlamagnús keisari sverðinu ok mælti til Droims konungs: Hér er ekki sverð jafngott né jafnfrítt þessu. Þá mælti Oddgeir: Herra, segir hann, freistum sverðsins [í steininum er stendr fyrir landtjaldi yðru.⁹ Þá svarar konungr:¹⁰ Þat skulum vér eigi gera. Sem Karlamagnús hélt á [hinum hvassa¹¹ Dýrumdala, þá stakk hann honum í slíðrar¹² ok því næst gyrði hann Rollant frænda sinn með honum, ok mælti til hans hlæjandi með blíðum orðum: Ek gyrði þik þessu sverði með þeim formála, at þat tigni þik í hreysti ok riddaraskap, meðan þú ert lifandi. Sem Karlamagnús keisari [hafði þetta mælt, þá signaði páfinn hann, ok allir aðrir þökkudu guði. Sem Karlamagnús¹³ hafði gyrt Rollant með þessu sverði, þá féll¹⁴ Nemes hertugi á kné ok batt hinn hæggra spora á fót honum, en Oddgeir hinn vinstra. Fyrr en Rollant leysti af sér hjálm sinn eða sverð, þá géngu skyndiliga 300 ok sjau menn ok 30 manna, ok tók þá Karlamagnús þau sverð sem eptir váru, ok gyrði fyrst með¹⁵ Estor delangres, því næst Otun ok Bæring, Huga ok Jofrey ok [Angler af¹⁶ Gaskunia, ok síðan alla þá er þeim fylgdu; þá gerði Karlamagnús alla at riddorum ok mælti þá til Rollants frænda¹⁷ síns: Mjök ertu lofandi, segir hann, þessa alla fæ ek í þitt vald. Ok gerðust þeir þá allir Rollant handgengnir með fullkomnum trúnaði ok úskaddri konungs sœmd ok þjónustu. Ok þá mælti konungr: Ef guð sendir mik heilan í Franz, ok mér líkar at hvílast ok fara á veiðar, þá skulu þér fara með mér at temja úspaka menn til ríkis míns.

81. Keisarinn samnaði þegar þeim¹⁸ ellifu riddorum, er hann vissi vaskasta, ok lagði þá báðar hendr um háls [Rollant, ok mælti:¹⁹ Góði systurson, segir konungr, þér tólf skulut vera jafningjar; þessir

¹⁾ leit a. ²⁾ þegar tilf. a. ³⁾ mgl. a. ⁴⁾ saal. a; þeirra A. ⁵⁾ eitt tilf. a.

⁶⁾ [öllu hjarta a. ⁷⁾ tilf. a. ⁸⁾ samdi a. ⁹⁾ [hér nú í steininum fyrir landtjalds dyrum a. ¹⁰⁾ Guð veit, segir hann, at tilf. a. ¹¹⁾ [hinu hvassasta sverði a. ¹²⁾ slíðrir a. ¹³⁾ [mgl. a. ¹⁴⁾ settist a. ¹⁵⁾ mgl. a. ¹⁶⁾ [Angler or a. ¹⁷⁾ systursonar a. ¹⁸⁾ mgl. a. ¹⁹⁾ [þeim ok mælti til R. a.

skulu fylgja þér þangat sem þú vill, ok gera þat er þú vill. Ef guð sendir mik heilan aptr í Franz, þá skulu þér fylgja mér at hreinsa ríki mitt. En nú vil ek eigi at sinni segja þér fleira, nema þú vilir mínum ráðum fylgja ok minn kærleik þekkjast. Sem Karlamagnús keisari var í landtjaldi sínu, þá tók hann í hönd Miluns unga ok mælti: Ungmennni, segir hann, satt samir at segja þér; þú ert son herra Girarðs af¹ Burgunia; aldri verðr² honum vildri hertugi, sá er með [vápnum herklæðist,³ aldri mun hans ættingi vera nema góðr maðr. Ek skal gefa þér ríki ok sœmd í Miliborg, þar er nú engi arfi til nema ein dóttir; ef hon er slík sem mik væntir, þá mun eigi finnast henni jafnsfríð í öllum hálfum⁴ heimsins, þér skal ek gipta hana með miklu ríki. En þú ok Nemes ok Oddgeir ok Fagon skulut fylgja mér ok vera ráðgjafar mínir í hirð minni. Þá kallaði Karlamagnús konungr til sín Eisant hinn brezka ok mælti: Hvar er sverðit þat it bezta, er gullkrossinn er á settir? Hann tók þá sverðit ok fékk honum á kné fallandi ok honum tiguliga lútandi. Sem konungi var fengit sverðit, þá brá hann því ok hugði at vandliga, ok kallaði síðan til sín Nemes hertuga ok Oddgeir: [Þit sáð,⁵ segir hann, at ek var í gær gyrðr með þessu sama sverði, þá er ek lét leysa af höfði Jamunds hjálminn ok leggja hann undir olífatré. En nú, Milon bróðir, segir hann, mjök samir þér at tignast, þetta sverð gef ek þér með jungfrúinni;⁶ þú ok Nemes ok Oddgeir skulut vera höfuðráðgjafar mínir ok mér [jafnan þjónandi.⁷

82. Dann sama dag sem keisarinn stóð í landtjaldi sínu, þá tók hann í hönd Girarðs unga, hann var hárfagr ok inn fríðasti, hann hafði digra armleggi ok sterka, ok mælti þá Karlamagnús ást-samliga til hans: [Þú ert, segir hann, Girarð sonr hins vaskasta riddara. Þá mælti hann til Eisant:⁸ Eisant bróðir, fær mér þat sverð⁹ er mest er af fjórum mínum sverðum. Hann kom þá ok lagði sverðit á¹⁰ kné konungi. Ok þá mælti konungr: Herrar, segir hann, þetta sverð átti einn riddara son, hann sótti með þessu sverði Gandri ok Lalei hinar ríkustu borgir ok Gullaran, ok alt ríki er til liggr borganna, í engu landi finnst vildra sverð. Ok gyrði konungr hann þá sverðinu í augliti mikils fjölda. Nú sem konungr hafði gyrt hann með sverðinu, þá mælti hann: Með þessu sverði var sótt alt Gandreborgar ríki.¹¹ Kristni var nálíga fyrirkomin¹² ok í úfriði niðrfallin, en þetta sverð guði tilsjánda reisti upp ok friðaði ok styrkti alla kristni vára. Nú gefi þér guð með þessu sverði sigrælu ok langlífi. Þar var settir konungs söðull á einn hvítan hest, ok gaf

¹) yfir a. ²) er a. ³) [sverði gyrðist ok a. ⁴) álfum a. ⁵) [þeir sá a.

⁶) jungfrúnni a. ⁷) [þjónandi at borði a. ⁸) [tilf. a. ⁹) hingat tilf. a.

¹⁰) í a. ¹¹) hlið a. ¹²) yfirkomin a.

konungr honum með [gyldum söðli ok¹ beisli. Sem konungr hafði gefit honum þann inn blómhvíta hest með svá ríkum búnaði, at hundrað marka féngi eigi keypt reiða hans, þá skundaði páfinn sinni sýslu, ok með því at þar var hvárki kirkja né musteri, þá vígðu [fjórir erkibyskupar² allan völlinn þar umhverfis, ok settu [kapalin hans³ landtjöld pávans,⁴ ok bjóst [þá páfinn⁵ til messu. Aldri síðan söng hann þá messu, er jafnmargir nýgervir riddarar væri⁶ á heyrandi. Páfinn söng messuna, en pistilinn las Bendikt⁷ erkibyskup.⁸ Sjálfr páfinn las guðspjall, en fjórir erkibyskupar leiddu Rollant systurson Karlamagnús konungs til offerendu.⁹ Hann offraði þar svá [ríka offerendu,¹⁰ at hinir sterkustu múlar gátu eigi borit. Þá talaði páfinn: Lendir menn, segir hann, lýðit mér. Þá er várr dróttinn frjálsaði¹¹ ok minkaði vald úvinarins ok rak hann brott or hiniríski, guð mælti þá ok lét at¹² fylla þat skarð, er gerðist á¹³ flokki englanna. Hann skapaði á sex dögum alla hluti, en á hinum sjaunda degi hvíldist hann af sínum verkum. Eigi tók hann á¹⁴ með starfi handa sinna. Adam föður várn skapaði guð¹⁵ af moldu ok gerði hann eptir sinni líkneskju, af rísi hans¹⁶ skapaði hann Evam,¹⁷ ok gaf þeim vald yfir öllum skepnum, nema eitt aldin fyrirbauð hann [þeim at eta. En jafnskjótt sveik andskotinn Evo,¹⁸ ok var Adam heimskr, þá er hann lét at hennar áeggjan. Sem allr heimrinn var skapaðr, þá kom guð í þenna heim, ok lét skírast af Johanne baptista. Síðan þoldi hann dauða [fyrir oss.¹⁹ Því næst krafði hann þann hluta ins helga kross, er [hann hafði með sér ok²⁰ dróttiinn var píndr²¹ á. Sem páfinn hélt upp krossinum, þá féllu allir á kné ok lutu²² með mikilli ástæmd með helgum bönum ok hreinu hjarta, ok blezaði páfinn [allan lýðinn²³ ok gaf þeim [leyfi í brott at fara,²⁴ ok tóku²⁵ þeir þá vápn sín ok herklæði.

83: Nú höfum vér heyrt, hversu Rollant var gerr riddari ok hans félagar. En nú verðr at segja nökkut frá Agulando.²⁶ Hann sendir eptir sex²⁷ konungum, ok kómu þeir til hans. Hann mælti þá: Herrar, kvað hann, mjök þikki mér kynligt um Jamund son minn; hann hefir nú [þrjá daga barzt²⁸ við Frankismenn ok sendir mér engi orð. Þá svarar Abilant konungr: Þat veit Maumet, hann gerir sem²⁹ úviti, þeir hafa látit fjóra guða vára. Blandeðvin³⁰

¹) [gyltu a. ²) [erkibyskupar hans a. ³) [kappellanar páfans a. ⁴) hans a. ⁵) [hann þá a. ⁶) váru a. ⁷) Benedictus a. ⁸) hann var bróðir Droims konungs tilf. a. ⁹) altaris a. ¹⁰) [miklu fé ok hans félagar a. ¹¹) frelsaði a. ¹²) hann skyldi tilf. a. ¹³) í a. ¹⁴) mgl. a. ¹⁵) hann a. ¹⁶) Adams a. ¹⁷) Evu a. ¹⁸) [Ewu. En andskotinn sveik hana a. ¹⁹) [oss til lausnar a. ²⁰) [mgl. a. ²¹) krossfestir a. ²²) saal. a; böen A. ²³) [þá alt lið a. ²⁴) [þá brottleyfi a. ²⁵) tilf. a. ²⁶) konungi tilf. a. ²⁷) 7 a. ²⁸) [3 sinnum barizt a. ²⁹) barn ok tilf. a. ³⁰) Mæddikvin a.

mælti þá til Agulandum: Herra, kvað hann, mjök þikki mér undarligt,¹ engi nótt er sú, er eigi dreymir mik undr ok údœmi. Kristnir menn eru [skyndiliga ok² kynliga herklæddir, ofan af höfði [til hæla³ eru þeir huldir stáli ok jární, þeim meina hvárki starf né vökur; þeir hafa bæði saman blandit [af várum mönnum⁴ hvítt ok rautt, heilann ok blóðit. Því næst talaði Maladient⁵ konungr: Herra, segir hann, þér gerit mikit úráð, með því at Karlamagnús konungr hefir lítit lið, er⁶ þér riðit eigi [sem skjótast⁷ á hendr honum. Hann hefir fengit [ofmikit ofdramb ok hefir hann ofmikit traust á⁸ litlum liðsafla, er hann þorir [í mót yðr at stríða.⁹ Nú sendit til hans fyrst ok biðit,¹⁰ at hann gefi oss upp fjóra guða vára, neiti sínum guði ok taki við várum lögum. Látit hann ok lifa, ef hann gerir yðr¹¹ skatt af þessu ríki, sjau hundruð múla ok úlfalda klyfjaða alla með brendu [gulli ok silfri, ok 400 meyja hinna fríðustu¹² í yðvart vald, ok gefit þeim sem yðr líkar, ok gangi berfœtr í ullklæðum til fóta yðr ok gefi yðr upp kórónu sína. Ef hann vill eigi þenna kost, þá sé hann drepinn sem skjótast. Þá mælti Ulien: Vér munum oflengi þetta ráð¹³ dvelja. Látit nú þegar annan stíga á sinn hest at fylgja mér, ok skulu vit fara tveir þessa sendiferð. Ok þá sendi Agulandus þegar eptir Galingri hinum gamla. Ok er hann var þar kominn, þá tók hann gullspora á fœtr sér, ok klæddu¹⁴ hann ríkrí skikkju ok settu¹⁵ gullkórónu á höfuð honum gimsteinaða,¹⁶ ok steig hann þá á hinn beztu múl, ok héldu þeir í¹⁷ ístig hans, meðan sá inn gamli karl steig upp. Síðan féngu þeir honum einn olifakvist merkjandi sendiferð hans. Hann var hvítr á skegg, hinn fríðasti sýnum,¹⁸ engan gamlan mann máttu þeir finna honum jafnan. Ulien steig þá á einn eplóttan hest, í öllum her heiðingja váru eigi [honum 10 hestar¹⁹ vildri. Hann var klæddr silkipanzara með gullsaumuðum lausum ok bar einn gullsteindan buklara ok it hvassasta spjót með miklu merki, hann var mikill ok öflugr. Þessir váru sendimenn Agulandi konungs. Hér lýkr inni sjaundu bók ok hefr upp ína áttu.

84. Heyrið nú hvat Karlamagnús inn kurteisi keisari hefst at. Hann gerir fimmm fylkingar ok ætlar þeim 5 bardaga. Rollant systurson hans gerir hina fyrstu fylking; en Oddgeir hertugi var þann dag merkismaðr keisarans, ok eru í fylking Rollants tvær þúsundir riddara, allir ungir menn ok öflugir. Í annarri fylking var Salomon

¹) kynligt a. ²) [mgl. a. ³) [ok til fóta a. ⁴) [mgl. a. ⁵) Maladin a.

⁶) at a. ⁷) [tilf. a. ⁸) [ofdirfð af metnaði sínum ok hefir ofmikla dul af a. ⁹) [at riða í mót yðr svá fámennir a. ¹⁰) beiðit a. ¹¹) enn tilf. a.

¹²) [silfri, ok 300 fríðra meyja a. ¹³) þjóðráð a. ¹⁴) klæddi a. ¹⁵) setti a.

¹⁶) gimsteinc'a a. ¹⁷) mgl. a. ¹⁸) í andliti a. ¹⁹) [10 hestar honum a.

konungr, ok með honum riddarar or Norðmandi ok Peitu ok Gaskunie¹ höfðingjar. Erkibauth ok Hugon [inn harði yfir Hispania gerðu ina þriðju fylking² ok herra Nemes hertugi, Jerimias jarl ok Rikarðr inn hrausti. Þá skundaði páfinn sínu liði, ok bjó hann þá fjórða bardaga svá vandliga, at hvárki sat eptir steikari né skutilsveinn, eigi dyrverðr³ eða rekkjusveinu [né ræðismenn, klerkr né prest,⁴ engi sá er nökkura [hjálp mátti veita. Alla gerði keisarinn nú heiman með hjálmum ok brynjum, sverðum ok góðum hestum. Svá hefir hann þá vel búit, at engi þarf honum (um) þat brizsla,⁵ at sitt lið hafi betr búit en hann. Í hinni fimtu fylking var Gundilbol⁶ ok [Segis, Enser,⁷ ok Norðmandiar þeir er eptir váru, ok or Saxlandi þeir er þar⁸ lifðu. Ok lagði Karlamagnús niðr⁹ skjöld sinn ok tók í hægri hönd sér einn langan vönd, ok reið þá [ok skipaði¹⁰ fylkingum sínum.¹¹ Nú mælti Karlamagnús konungr, at menn hans skyldu [búast við bardaga, ok skildi hann þá fylkingar sínar hverjar¹² frá annarri, ok hætti eigi fyrr en hann var kominn frá inni fyrstu til hinnar síðurstu.

85. Í¹³ því bili kómu sendimenn Agulandi konungs, Galinger berandi olifakvist. Hann hafði hvítt skegg; skikkjan var svá síð, at [hann dró hana mjök svá jafnsítt hælunum;¹⁴ hár hans var fléttat mjófum fléttingum ok hékk á báðar herðar. En Ulien sat á einum eplóttum hesti, hann féngi eigi keypt með jafnvægi hans af brendu gulli. Hann var í panzara ok hafði hvítan hjálm á höfði, sverð vel bítanda með hvössu spjóti [af apaldrs¹⁵ skapti, ok lét hann blása¹⁶ it mikla merki sitt fyrir vindinum. Hann var mikill maðr fyrir sér ok fullvaxinn með sterkum armleggjum, ef hann væri kristinn, þá væri engi svá [frið frú, at honum mundi kunna¹⁷ synjast. Þessir váru komnir at fremja sendiferð Agulandi¹⁸ konungs, annarr at heitast, en annarr at berjast, ef nökkurr vill við hann eiga. Konungr ríðr nú¹⁹ fyrir liði sínu, minnir þá á at verja lönd sín ok guðs lög, ok skipaði hverri fylking svá sem samdi fram at ríða. Þá kallar hann til sín Oddgeir nökkut [svá hlátri við lögðum²⁰ ok mælti: Herra Oddgeir, segir hann, halt þat er þú hézt mér, at gæta systursonar míns, því at hann er barn ok ungmenni, en engi hlutr er sá

¹) Gaskunio a. ²) [. Hina þriðju fylking gerðu hinn harði höfðingi yfir Spania a. ³) *saal. ogsaa* a. ⁴) eigi ræðismaðr né klerkr ok eigi prestlingr ok a. ⁵) [viðrhjálp mátti veita. Engi sá er betr búinn, ok engi þarf honum at brizsla um þat, a. ⁶) Gundulbit a. ⁷) [Ensis a. ⁸) þá a. ⁹) þá a. ¹⁰) [at skipa a. ¹¹) Alla gerði nú keisarinn með hjálmum ok brynjum, sverðum ok góðum hestum *tílf* a. ¹²) [skipa fylkingum sínum, ok skildi hann hverja a. ¹³) *saal. a*; *Á A.* ¹⁴) [hon huldi allan búnað hans a. ¹⁵) [apaldr at a. ¹⁶) á *tílf* a. ¹⁷) [friðr at honum mundi kunna at a. ¹⁸) Agulandus a. ¹⁹) ok talar *tílf* a. ²⁰) [andvarpandi a.

lifandi, er ek em svá¹ unnandi. Þá svarar Oddgeir: Heyr hvat Rollant mæli, aldri meðan hann lifir kvezt hann vera vilja minn vin, nema hann höggvi it fyrsta högg í þessum bardaga. Guð veit, segir Karlamagnús, þat vil ek gjarna gera, ok gef ek hann í gæzlu guðs almáttigs. Ok signaði² konungr þá ok reið í brott klökkvandi.³

86. [Þá kómu sendimenn ok⁴ riðu um þær fylkingar er næstar váru, ok kómu at meginliðinu, ok þá mælti Galinger fyrst: [Bróðir riddari, þú⁵ á enum grá hesti, er ríðr fyrir fylkingum þessum, sýn mér Karlamagnús Frankismanna konung, ek kann eigi skil á honum; vit erum sendimenn Agulandi konungs ins öfluga. Þá svarar Karlamagnús hárri röddu: Hér em ek, sagði hann, eigi þurfi þit mín lengr⁶ at leita. Þá svarar heiðingi: Enga kveðju ber ek þér, því at mér er engi ást á þér né góðvili. Send Agulando Machun⁷ ok Terrogant, Apollin ok [Jupiter inn mikla,⁸ ef þú vilt lífi þínu halda. Vinr, sagði Karlamagnús, herra þinn hefir grimt hjarta ok illgjarnt, ef hann vill slíkt mæla. Galinger svarar: Vit erum sendimenn ok komnir at segja þér þessa sendiferð; látit nú fá oss guða vára, ok búit sem skyndiligast þúsundrað ok sjau klyfjahesta, ok ger þeim full hlöss af brendu gulli ok silfri, ok svá margar meyjar úspiltar. Ok þú skalt fara berfœttr ok í ullklæðum ok bera kórónu þína í höndum þér, ok einn skaltu vera af þeim er keyra hestana ok eykina með fénu. Sem þú kemr til Agulandum, þá skaltu falla á kné fyrir honum, ok ef þú vill neita guði þínum ok taka við lögum várum, þá muntu frjálsa ríki þitt ok sjálfan þik; ok þá er þú hefir þetta gert, þá skulum vér biðja [várn herra⁹ miskunna þér, ok mun hann þegar gefa þér kórónu þína. Dróttinn guð, sagði Karlamagnús, þessi heiðingi býðr mér harða þjónustu, því at ek hefi eigi numit at ganga berfœttr. En gull ok silfr [er þú krefr, verðr¹⁰ hvílast, en meyjarnar eru svá vel hirðar í öruggum kastalum, er¹¹ engi maðr kemst at þeim. En fyrir tveimr dögum féngu várir menn [fjóra guða yðra í vald pútna ok brutu þá í sundr handa þeim.¹² Þá tók Galinger at heitast ok skók svá olifakvistinn, at nálíga flaug¹³ allr í hluti¹⁴ sundr.¹⁵ En Ulien lét síga brýnn sínar

¹) meir a. ²) signdi a. ³) *Codex a* henförrer den sidste Halvdel af dette Capitel (85) fra: Konungr ríðr nú fyrir liði sínu, minnir þá á til det foregaaende Capitel (84), og forbinder første Halvdel af dette med næste Capitel saaledes: Þessir váru komnir at fremja sendiferð Agulandus konungs; annarr at heitast, en annarr at berjast, ef nökkurr vill við hann eiga. Þeir riðu um þær fylkingar er næstar váru o. s. v. ⁴) [Þeir a, se foregaaende Note. ⁵) [þú riddari a. ⁶) lengra a. ⁷) Maumet a. ⁸) [Jubiter a. ⁹) [konung várn a. ¹⁰) [verðr at a. ¹¹) at a. ¹²) [í hendr pútnum guða yðra 4 ok brutu þær þá í sundr. a. ¹³) fló a. ¹⁴) mgl. a. ¹⁵) þá tók Galinger at mæla við Ulien tilf. a.

ok reiddist ok var óðum manni líkari, skók spjótit svá at nálíga flaug járnit af, reisti merki sitt upp ok hallaðist á spjótit ok mælti: Karlamagnús, sagði hann, Agulandus er mik¹ sendi hingat á alla Affricam. Þá er hann sendi herinn í Eropam,² þá sendi hann njósnir sínar fyrir sér ok³ fjóra guða vára, ok Jamund son hans sat fullan mánað í Sueriborg.⁴ Sem þeir fóru heim, þá tóku [þér fjóra guði⁵ vára frá þeim. Agulandus ferr nú at leita þín [þar til⁶ er hann finnr þik; hann skal hafa þik með sér til Rómaborgar, þar skal hann⁷ kóróna Jamund son sinn,⁸ ok alla drepa þá er á Krist trúa. Þat veit trú mín, sagði Karlamagnús, þat skal hann aldri gera, ef guð vill. En hvárki skal hann hafa gull né silfr né meyjarnar; þá vittu þat, at þær eru⁹ enn úfcæddar er honum munu gjaldast. Þá mælti Galinger: Herra konungr, segir hann, hefir þú nökkut meira lið en þetta sem nú sé ek hér? J hinna fyrstu fylking eru fáir menn, ok þau vápn er þeir bera áttu várir menn. Mandeqvin konungr frændi Agulandi konungs hefir í móti [þessum er ek sá hér¹⁰ 20 þúsundir í sinni fylking fráskildir¹¹ öðrum fylkingum, þat veit Machun, [þá eru allir¹² þeir teknir sem aldin af viði. Herra konungr, [segir Ulien,¹³ stöðvit reiði yðra. Hingat ríða nú tvau hundruð ok 10 ok fimtigir þúsunda. En ef þér værit sem¹⁴ slátr ok brytjaðir til steikarahúsa, þá eru vér svá margir,¹⁵ at eigi væri hálft lið vart fult af yðr, en konungr várr hefir þat boðit öllum at taka þik höndum, til þess at hann drepri þik sjálfr. Keisarinn sendi þá¹⁶ Nemes ok Oddgeir ok Salomon skyndiliga til herra Girarðs, at hann ok synir hans kæmi til konungs.¹⁷ Ok¹⁸ þeim þar komnum gékk konungr út á völinn með þeim: Herrar, segir hann, hlýðit mér litla stund. Sé þér¹⁹ sendimenn Agulandi konungs, þeir krefja guða sinna ok [sjau ok þúsundrað²⁰ klyfjaðra hesta af gulli ok silfri, ok svá margar meyyar, ok at ek ganga berfættr sjálfr ok í ullklæðum, ok lúta honum ok leggja kórónu mína þá sem á heilög kristni ok halda lög hans.

87. Hinn gamli Girarðr tók þá at svara: Herra, segir hann, eigi samir yðr at angrast. Nú eru liðnir 80 vetra síðan er ek tók hjálm á höfuð mér. Sendit nú upp undir olifatré eptir líki Jamunds ok sferit Agulando,²¹ þat er honum maklig fórn, því at þá mun hann angrast ok reiðast. En hverr várr styrki annan at hefna sín, en guð²² alla oss. Vei sé þeim er eigi rekr með tíu þúsundruðum

¹) oss a. ²) Eyropam a. ³) mgl. a. ⁴) Sueri a. ⁵) [þeir guða a. ⁶) [til þess a. ⁷) koma at tilf. a. ⁸) með kórónu tilf. a. ⁹) saal. a; munni A. ¹⁰) [þeim a. ¹¹) fráskildum a. ¹²) [allir eru a. ¹³) [kvað hann a. ¹⁴) mgl. a. ¹⁵) heiðingjar tilf. a. ¹⁶) páfann ok tilf. a. ¹⁷) hans a. ¹⁸) At tilf. a. ¹⁹) hér a. ²⁰) [1000 ok 7 a. ²¹) Agulandus a. ²²) styrki tilf. a.

tuttugu þúsundir þeirra manna. Þá gengu þeir eptir líkinu Baldvini ok Ríker. Ok þá kómu sendimenn at deila við konung, ok mæltu: Látit þúa skatt várn. Vinr, kvað Karlamagnús, ek lét nú menn til fara at þúa.¹ Konungs menn kómu undir olífatré ok fundu Jamund ok hjuggu í sundr armlegg hans, þar sem brotinn var, ok tóku eigi fingrgull af hendi honum né af höfði honum hjálm, ok reiddi Ríker líkit, en félagi hans bar skjöldinn ok hönd hans ok höfuð, kómu á völlinn þar sem konungr² var, ok lögðu niðr lík Jamunds. Sem Galinger leit þat, þá varð hann felmsfullr, ok³ sem hann var áðr málugr,⁴ varð hann þögull. [Sem Ulien sá hann, kendi hann⁵ hjálminn ok þat it mikla fingrgull er hann bar. Undarligt högg gaf Rollant, þá er bæði augu flugu or höfði honum ok lágu á kinnunum. Þá mælti Ulien: [Makun, kvað hann,⁶ hvat gerðir þú, er þú sýndir⁷ eigi krapt þinn. Vinr, [kvað Karlamagnús,⁸ þú hefir at vísu týnt guði⁹ þínum. Í gær árla var hann uppgefinn pútum, með stórum járnleggjum ok hvössum stálpíkum hasa þær brotit allan líkam hans, en ek hefi skilt at þú hefir heitast við mik. Nú tak hér við skattinum, höfði hans armlegg ok skildi, er af metnaði sínum¹⁰ barðist við mik; aldri fær þú annan skatt af mér. Þú ok Galinger er hingat fórut at heitast við mik, segit inum öfluga konungi yðrum, at skattr sá er hann krefr,¹¹ fjóra guði sína gull ok silfr ok meyjar, þat er skaði¹² at gefa þær heiðingjum til pútna, ok [kóróna mín af inu skírásta gulli ger,¹³ þá fær hann aldri, meðan hann [er lifandi¹⁴ ok ek em sverði mínu valdandi. En fjóra [guði þá er þú¹⁵ krefr, þá hefi ek engan þeirra, því at [ek lét þá gefa¹⁶ pútum, ok brutu þær þá¹⁷ í sundr ok drógu þá¹⁸ eptir sér um herbúðir sínar, ok hlaut hver þeirra svá lítit¹⁹ af þeim, at eigi stóð hálfan annan pening. En aldri átta ek svá mikit fé sem hann krefr, ok aldri láti guð Frakka konung [eiga svá mikit fé,²⁰ nema þegar taki við hinir hraustustu riddarar mínir.²¹ Nú þá farit til Agulandum ok færir honum höfuð Jamunds með hjálmi armlegg ok fingrgull, ok ef guði líkar, þá skulu vér slíkan gera hann sjálfan sem Jamund. Ulien sat á hesti en Galinger á múl, ok litu höfuð Jamunds ok blóð rennanda or munni hans,²² bæði augu hans lágu á kinnum, heilinn rann út um eyrun. Annarr grét en annarr andvarpaði. Ok þá dró Ulien hinn hœgra glófa af hendi sér ok gékk fyrir Karlamagnús ok

¹) sökja skattinn a. ²) Karlamagnús a. ³) svá tilf. a. ⁴) þá tilf. a.

⁵) [Ok sem Ulien kendi líkit ok a. ⁶) [Makon, Makon a. ⁷) sendir a.

⁸) [saal. a.; segir hann A. ⁹) guðum a. ¹⁰) saal. a.; þínum A. ¹¹) heimtir a. ¹²) of skaði a. ¹³) [kórónu mína af hinu skírásta gulli a.

¹⁴) [lifir a. ¹⁵) [guða er hann a. ¹⁶) [er (ek) vil ekki við þik fást, þá lét ek gefa þá a. ¹⁷) alla tilf. a. ¹⁸) alla tilf. a. ¹⁹) mikit a. ²⁰) [girnast svá mikils fjár a. ²¹) hans a. ²²) ok tilf. a.

mælti: Tak hér við glófa mínum í einvígis veð móti þeim er þú fær¹ vildastan; ef ek yfirkem féлага minn á vígvelli, þá skaltu ok þínir menn trúá á guða vára; en ef hann drepr mik, þá skulu allir heiðingjar trúá á sannan guð. Þá mælti Karlamagnús: Stöðva lunderni þitt, ok seg Agulando at nú hefir son hans fengit þat sem hann fór² leita. Ek hefi horn hans, sverð ok hest, ok gaf ek Rollant frænda mínum. Nú seg Agulando, at ek sendi honum höfuð sonar hans ok armlegg fram frá ölboganum, ok fyrr en þetta kveld sé komanda, þá verðr annarr okkarr vitandi, hvárr réttara er hafandi, ek þetta ríki verjandi [eðr hann³ tilsökjandi. Ulien leit þá skjöldinn ok armleggiinn ok andvarpaði þrysvar⁴ ok skók höfuð sitt: Hó, herra Jamund, segir hann, þessi var hörð dagleið. Seg,⁵ kvað hann, hvaðan eru knapar þessir er þér fylgja; alt þetta lið [it litla⁶ er til dauða dæmt ok öll lög þín únýt. Vinr, kvað Karlamagnús, örlög vár eru í guðs valdi, en eigi undir orðum þínum. Ber höfuðit til Agulandum af minni hálfu, seg, at aldri skal þetta höfuð kórónat vera í Rómaborg.

88. Herr keisaraus var þá allr fylktr, ok blésu [þeir þá hálft hundrað lúðra⁷ til framreiðar ok ríða á brekkuna. Ok er þeir váru ofan komnir í dalinn, þá sá þeir at alt var landit hulit⁸ af heiðingjum, svá mikill fjöldi at engi kunni⁹ telja. Nú ríða sendimenn skjótt ok mœttu Mandeqvin fyrstra manna: Komit heilir sendimenn, sagði hann, hversu líkar Karlamagnúsi hinum harða keisara, hefir hann sent oss fjóra guða vára ok skattinn? Sem Ulien heyrði, þá reiddist hann, er hann spottaði þá. Þá svarar Galinger: Þú mælir, sagði hann, sem galinn maðr. Þeir gáfu guði vára pítum sínum, er með stórum járnleggjum brutu þá í sundr. Dauðr er Jamund. Þá svarar Mandeqvin: Farit eigi með þessum¹⁰ hégóma, því at engi er svá harðr maðr, at [nökkur mundi þora¹¹ at misgera við minn herra. Þá [svarar Galinger:¹² Hættit þrætu þessi, því at Ísk hans liggir undir olifaviði. Þeir hjuggu af honum höfuð ok armlegg, [hér máttu sjá höfuð hans í þessum hjálmi.¹³ Þeir vildu eigi taka hjálm af höfði honum né fingrull af fingri hans, því at þeir vildu at sá kendi hann, er fyrst kórónaði hann. Þá svarar Mandeqvin: Alt snýst oss nú til harms. Ok fékk hann þá svá mikla hugsótt, at hann sleit hárit af höfði sér. Sem lið hans sá þetta, þá lustu allir höndum saman ok hörmuðu svá, at allir í þeirri fylking féngu hræzlu ok hugleysu.¹⁴ Síðan ríðu sendimenn fram um lítiun skóg, ok kom

1) sinnr a. 2) at tilf. a. 3) [en hann er a. 4) 3 sinnum a. 5) Karlamagnús tilf. a. 6) [mgl. a. 7) [í lúðra hálft hundrað a. 8) hult a. 9) at tilf. a. 10) slíku a. 11) [nökkut þora a. 12) [mælti Ulien a. 13) [tilf. a. 14) hugleysi a.

Þá Ackars or Amflor [í móti þeim,¹ ok kendi hann þegar silkimerkit Uliens ok reið þegar í móti þeim ok mælti: Vel komnir félagar várir, hafa kristnir menn við tekit lögum várum? Ulien svarar: Þat væri [mikil þín² heimska. Þá er Jamund tók Kalabre borg, þá sneri hann mörgum kristnum mönnum til várrar trúar, ok hafði hann með sér tuttugu þúsundir manna. Því næst kómu Frankismenn hinir hörðustu riddarar at honum með tíu þúsundir; sem þeir áttu við vára menn, þá tóku várir menn undan ok létu fjóra guði sína. En kristnir menn tóku þá í³ sitt vald, ok seldu þeir þá pútum sínum, ok brutu þær þá í sundr, ok fékk hver þeirra lítit af. Dauðr er Jamund ok alt lið hans. Sem Akarz heyrði þat,⁴ þá sortnaði hann allr ok bliknaði, ok allir hans liðsmenn⁵ váru svá daprir, at engi vissi hvat mæla skyldi til annars. Enn ríða⁶ þessir sendimenn. Sem Kaladis konungr kendi ferð þeirra, þá reið hann þegar í móti þeim ok mælti: Vinir, kvað hann, Maumet signi yðr. Eru kristnir menn til várra guða snúnir? Þá mælti Ulien: Guðar várir hafa svikit oss. Þá er Jamund sótti Kalabre borg, þá sneri hann mörgum til sinnar trúar. Hann hafði með sér 20 þúsundir. Sem Frankismenn höfðu komit þeim á flóttu, þá tóku þeir fjóra guða vára ok gáfu þá pútum sínum, ok skiptu þær sín í millum. Dauðr er Jamund en vér svívirðir. Sem þeir höfðu sagt Kalade sendiferð sína, þá gékk hann náliga af viti sínu ok mælti: Maumet herra! búlvaðr sér þú, samþykkjandi at Jamund skyldi vera drepinn. Ok slitu þeir þá fylking sína. Nú riðu sendimenn fram. En Eliades ok Pantalas systrungr hans kómu þá leypandi í mót þeim ok mæltu: Sendi Karlamagnús oss nú skattinn ok meyjarnar? Ulien svarar: Frankismenn eru eigi svá auðsóttir. Þá mælti Galinger: Pantalas bróðir, segir hann, til mikillar úgæfu var Jamund [kosinn hingat yfir oss, ok þá einkannligast er hann⁷ eggjaði oss at vinna þetta land. Kristnir menn hafa trú sína ok traust á almáttum guði, syni heilagrar Marie. Þessi er sá er krossfestr var ok dauða sinn fyrirgaf Longino, er í gegnum hjarta hans lagði með keju. Jamund tapaði fjórum guðum várum, gulli ok silfri, sjau sinnum hundrað þúsunda heiðingja hafa Frankismenn drepit fyrir oss [ok gert mikla skömm ok svívirðing vinum várum ok frændum.⁸ Dauðr er Jamund ok fjórir systrungar hans. Sendimenn riðu í brott þaðan ok fram um fylkingarnar ok kómu at [höfuðmerkinu. Þar var Agulandus konungr⁹ ok inn öflugr konungr Abilant, ok með þeim Rodant konungr inn

¹) [mgl. a. ²) [þeim mikil a. ³) á a. ⁴) þetta a. ⁵) menn a. ⁶) riðu a.

⁷) [kominn yfir oss, er hingat a. ⁸) [mgl. a. ⁹) [höfuðmerki Agulandus, þar var hann sjálfr a.

sterki ok Madien, Modal konungr inn ungi ok Laufer¹ inn harði. Þessir kendu fjarri [komandi sendimenn.²

89. Sendimenn riðu fúsir heim ok vildu gjarna telja tíðendi sín. Ok er konungr leit þá, fagnaði hann kvámu þeirra. Ok er sendimenn stigu af hestum sínum undir höfuðmerkinu, þá mælti fyrst Modas konungr: Ulien ok Galinger, segit skjótt, skulum vér fá³ skattinn? Þá svaraði Galinger: Þú ert of bráðskeytt. Vit riðum betr en fim fjórðunga eins vegar, þar sem fleira liggir en 100 þúsunda líkama. Karlamagnús er heill ok vel haldinn, hann er inn vápnðjarfasti maðr, hann hafði fyrir löngu skipat fylkingar sínar. Hann sendir þér at vísu skattinn; með þessum gullsteinda [skildi ok laufsteindum hjálmi⁴ sendir hann þér höfuð sonar þíns ok armlegg hans hinn hœgra, ok at þeir sé eigi lygimenn er þenna skatt sendu þér, þá fylgir fingrgull fingri hans. Agulandus leit höfuð sonar síns. En Rollant gaf honum svá mikit högg, at augu hans lágu [úti á kinnunum,⁵ ok í sundr armleggr hans. Sem konungr kendi fingrgullit, þá visnaði alt hjarta hans ok alt megn hans, ok lagðist ofan á skjöldinn, ok tóku þeir hann í faðm sér. Ok sem hann vitkaðist, þá mælti hann: Hvar eru komnir fjórir guðar várir, er þoldu at son minn væri drepinn? Þá svaraði Galinger: Herra, kvað hann, þá er kristnir menn ræntu oss guðum várum, þá gáfu þeir þá pútum, ok brutu þá í sundr. Alla tel ek þá svívirða er á slíka guða trúa, ok aldri má ek því trúa, at þeir geri jartegnir. Sem konungr heyrði [þessi tíðendi,⁶ þá sprakk hann nálíga af harmi, ok leit hann þá opt á höfuð sonar síns Jamunds, ok sortnaði hann allr, svá at hann var sóti svartari, en áðr [var hann⁷ hverjum manni fríðari. Sonr, kvað hann, mikill er minn harmr, fyrir þínar sakir kom ek hingat í hersör; fríðr son, ek kórónaða þik, en þú snerist í móti mér mjök úráðliga, aldri síðan þú fékkt kórónu fylgdir þú mínum ráðum, heldr hafðir þú þeirra úráð, er hvárki vildu mína sœmd né þína. Nú ef þeirra ráð drápu þik, þá skulu þeir ok vera drepnir. Galinger bróðir, segir hann, seg þú mér athæfi Karlamagnús. Galinger svarar: Engi maðr [er sá⁸ lifandi, segir hann, ef Karlamagnús sér til reiðum augum, at eigi muni hræðast andlit⁹ hans, ok mikil ógn stendr af honum, ok mikil gæfa ef hann heldr viti sínu. Kristnir menn trúa á einn guð, þann er ofan kom af himnum til hjálpar mannkyninu; hann klæddist mannligri mynd af líkam¹⁰ heilagrar Marie. Þessi hin helga mærgat hann svá guðdómliga án allri fýst til karlmanns, hon fœddi hann í Bethleem,¹¹ hann var skírðr [af

¹) Lemferr a. ²) [sendimenn komandi a. ³) hafa a. ⁴) [hjálmi ok steinda skildi a. ⁵) [niðri á kinnum hans a. ⁶) [þat a. ⁷) [tílf. a. ⁸) [tílf. a. ⁹) augu a. ¹⁰) líkama a. ¹¹) Bedelem a.

Johanne baptista í ánni¹ Jordan ok bauð síðan helga kristni, ok hverr sem trúir á þenna guð fullkomliga, hann skal vera² hólpinn á dómadegi.

90. Þá er seudimenn kómu til Karlamagnús, þá hugðust þeir mundu fá skattinn, ok gera kristna menn þræla skurgoða sinna en sér at knöpum ok hestasveinum, en ina ríkustu drepa svívirðuliga; en þeir féngu eigi í skattinn fjóra falspenninga, heldr fóru þeir aptr með makligum skatt ok færðu Agulando höfuð Jamunds. Agulandus sjándi höfuð sonar síns gerðist þá óðum manni líkari í reiði sinni, ok mælti: Sonr, kvað hann, mikill angr³ er mér, er þú komt mér í þessa ferð. Vér báðum guði vára af öllu hjarta, at þeir skyldu oss við hjálpa; ek valda til smíðar þeim in skírustu gull mörg af⁴ Arabialandi ok ina dýrustu steina, er finnast í heimi; með verði þessarra [dýru steina⁵ mætta ek keypt hafa sjau inar ríkustu borgir. Með þessum gimsteinum lét ek búa armleggi ok fótleggi, háls ok herðar, fœtr ok fingr, bak ok brjóst, síður ok lendar, ok alla líkami þeirra frá hjassa⁶ til ilja. Þú gerðir Entor merkismann þinn, er mik vildi reka or ríki mínu ok leggja undir sik Affrikam, en nú féll honum svá makliga, at hann féll í inum fyrsta bardaga; vel sé þeim höndum er honum bönuðu. Síðan lét Agulandus taka höfuð or hjálminum; ok er honum var fengit bleikt ok blóðugt ok litlaust, er lifandi var fagrt ok frítt, þá kysti Agulandus munninn blóðgan, þar sem heilinn rann or; hann faðmaði höfuðit ok lagði á brjóst sér. Þá mátti sjá Affrikamenn af harmi ok hugsótt hnípa ok gráta, [allir inir vaskustu skulfu⁷ af hræzlu.

91. Nú teljum vér frá Karlamagnúsi konungi ok hans athæfum. Hann hefir nú albúnar fylkingar sínar, ok hann sjálfr vel búinn, ok var þá in fyrsta fylking upp komin á brekkuna. Ok er Affrikamenn⁸ sá þá, þá var⁹ engi svá harðr í öllu liði þeirra, at eigi minkaðist mátt hans ok megn¹⁰ af hræzlu. Þá sá heiðingjar, at þrír riddarar riðu ofan af fjallinu fyrir fylkingum með silfrhvítum brynjum ok inum bestum herklæðum, ok leyptu at inni fyrstu fylking heiðingja. Oddgeir er merkismaðr ok [Rollant, þessir váru foringjar fyrir þessi fylking, er or fjallinu reið ofan.¹¹ Karlamagnús kallaði þá páfann til sín ok mælti:¹² Komit hingat Mauri, segir hann, guðs vinir ok mínir. Lof sé almáttum guði, [segir páfinn,¹³ ek hef mikinn hlut¹⁴ af krossi [dróttins, þeim er líkamr hans¹⁵ var píndr á. Nú skaltu, herra Mauri, skryðast ok bera þenna inn helga kross.

¹⁾ [í a. ²⁾ tilf. a. ³⁾ harmr a. ⁴⁾ or a. ⁵⁾ [mgl. a. ⁶⁾ hjarsa a. ⁷⁾ [alla hina vöskustu skjálfa a. ⁸⁾ saal. a.; Frankismenn A. ⁹⁾ varð a. ¹⁰⁾ megin a. ¹¹⁾ [Rollant er foringi fyrir fylking þeirri a. ¹²⁾ þá pávinn tilf. a. ¹³⁾ [mgl. a. ¹⁴⁾ hluta a. ¹⁵⁾ [þeim er líkamr dróttins várs a.

Þá svarar Mauri: Þú mælir kynliga; þú fékkt mér herklæði, brynju, hjálm ok skjöld, ok sit ek herklæddr á hesti þessum ok heill. Þat segi ek þér, at ek skal eigi [skyldast messufötum at skryðast¹ fyrr en þessi bila mér, ek skal svá vaskliga þjóna guði ok þér, at heiðingjar skulu vápn mín dýrt kaupa. Þá mælti páfinn: Hví ertu svá horfinn mér? Eigi em ek horfinn yðr, herra, segir hann, nema nú verðr svá at vera fyrst² at sinni. Þá kallar páfinn til sín Ysopum:³ Þú ert, kvað hann, inn besti klerkr, þú skalt taka með⁴ þessum helgum dómi. Þá svarar hann: Herra, segir hann, þú ert of bráðskeytt. Til hvers tók ek þessi vápn ok herklæði? fá mér þau vápn er ek var vígðr í, í guðs nafni þá skal ek gera [allan yðvarn vilja.⁵ Herra erkibyskup hlýddi til orða þeirra, ok sat hann á einum rauðum vápnhesti inum vildasta.⁶ Þessi erkibyskup var öflugliga vaxinn, hinn fríðasti maðr sýnum.⁷ Hann reið þá fram í miðjan flokkinn ok mælti til páfans: Herra, segir hann, lengi hefi ek hlýtt til orða yðvarra. Vér erum allir búnir at biðja fyrir oss, en þér getit eigi þess, at vér skulum berjast. Mjök sé ek yðr áhyggjufulla⁸ um einn lítinn hlut; ef þér fáit mér þaun inn dýra helgan dóm, er þessi nítaði⁹ við at taka, [þá vil ek gjarna við taka, því at ek væntir at mér man engi tálman af því standa.¹⁰ Þá svarar páfinn: Vinr, kvað hann, hvar vartu fæddr? Herra, segir hann, fyrir norðan fjöllin í Frakkakonungs ríki. Ek var munkr lengi¹¹ í Norðmandio í borg þeirri er Kum¹² heitir, í munklífi því er Uniages heitir. Þar var ek betr en 10 vetr, ok vildu þeir gjarna kjósa mik til ábóta yfir sik. Þar var ek kosinn ok fyrir því brott tekinn¹³ ok gerr erkibyskup í Reims borg. Ok þat skaltu [vita ok fullkomliga¹⁴ reyna, at þér skal líka mín þjónusta fyrir þetta kveld. Þú mælti páfinn: Guð veit, kvað hann, þú mælir forkunnar vel, leyn mik eigi, hvat þú heitir. Herra, segir hann, Turpin kalla menn mik. Þá mælti páfinn: Guð blezi þik ok [gefi þér góða hamingju.¹⁵ Ertu svá hraustr maðr, at þú vill bera merki fyrir líði váru? Já, [segir hann,¹⁶ þess bið ek at þér gerit svá; ok ef þér vilit mínum ráðum fylgja, þá hefi ek þúsund riddara, er fyrir mér þjóna at borði, ef þér vilit at þeir fylgi mér, þá vil ek vera í fylking Oddgeirs ok Rollants, ok æ meðan nökkurr gerir mínum herra úfrið, ok má ek sjálfr með mínum vápnum¹⁷ hjálpa, þá vil ek í orlofi þat vinna. Sem ek kem til kirkju miunar, þá vil ek vera í allri þjón-

¹⁾ [skryðast öðrum messufötum a. ²⁾ mgl. a. ³⁾ Ysope a. ⁴⁾ við a.

⁵⁾ [mgl. a. ⁶⁾ sterkasta a. ⁷⁾ í andliti ok allr vaskligr a. ⁸⁾ áhyggjufullan a. ⁹⁾ neitaði a. ¹⁰⁾ [mgl. a. ¹¹⁾ marga daga a. ¹²⁾ Kuin a.

¹³⁾ rekinn a. ¹⁴⁾ [mgl. a. ¹⁵⁾ [láti þér gæfu fylgja a. ¹⁶⁾ [guð veit, herra a. ¹⁷⁾ ráðum a.

ustu svá¹ sem ek em til vígðr. Þá svarar páfinn: Vant er um þetta² at tala, [nú vill þú bæði erkibyskup ok riddari vera.³ Erki-
byskup svarar þá: Eigi þori ek, herra, at deila við yðr, ef þér
vilit eigi þessu játa, þá aflit⁴ yðr annan merkismann. Þá mælti
páfinn: Þú skalt þetta leyfi þiggja, en dýrt muntu kaupa.

92. Þá sá þeir Affrikamenn nálgast, ok géngu þá horn ok
lúðrar, trumbur ok tabor, [ok gerðist inn mesti gnýr⁵ í hvárutveggju⁶
liðinu. Sem erkibyskup fékk þetta leyfi, þá kysti hann⁷ hœgra fót
páfans, ok fékk páfinn honum krossinn. Erkibyskup laut þá páfanum
ok tók þá krossinn með miklum fagnaði, ok fylgdu honum sjau þús-
undir riddara. Sem [erkibyskup kom til Oddgeirs með krossinn,⁸
þá sté hann af hestinum, ok alt lið hans, [ok lutu krossinum með
miklum góðvilja ok grétu af fagnaði. Þá mælti Oddgeir: Rollant,
segir hann, ek festi þér trú mína tryggliga, at Agulandus er at vísu
dauðr, ef hann bíðr vár. Oddgeir inn hrausti riddari sté þegar á
hest sinn, ok alt lið hans,⁹ ok riðu þeir þá ofan af brekkunni. En
þrír riddarar kómu þá skundandi fram fyrir fylkingar til liðsins, ok
mæltu ekki, fyrir því at engi orti orða¹⁰ á þá. Ok er þeir kómu
í framanvert brjóst, þá mælti Oddgeir til þeirra hárri röddu: Þú
maðr á hinum hvíta hestinum, hví skundar þú svá mjök, eða hvat
heitir þú? Þá svarar hann: Still þik, segir hann, ok mæl hœversk-
liga; Georgium kalla menn mik, þar sem ek var. Ek em hvert-
vitna¹¹ vanr at gera ina fyrstu atreið í bardaga, en nú hefi ek gefit
ina fyrstu atreið þessum¹² unga sveini með þeim formála, at aldri
skal honum bleyðiorð or munni koma. Sem Oddgeir fann, at þessi
var at sönnu Georgius inn helgi, er talaði við hann, þá mælti hann:
Herra, kvað hann, ek gef hann í guðs gæzlu ok þína. Ok lýkr¹³
hér inni áttandu¹⁴ bók ok hefr upp ina níundu.

93. Nú ríða öðrum megin í móti þeim Affrikamenn ok láta
ganga horn ok lúðra. Kristnir menn höfðu ok yfrin¹⁵ góð horn ok
hvella lúðra. Madeqvin¹⁶ sat á inum skjótasta hesti, svá at engi
var vildri¹⁷ vápnhestr í öllum her Affrikamanna.¹⁸ Hann var í
góðum panzara ok á höfði silfrhjálmr,¹⁹ gyrðr löngu sverði. Jt ríka
merki hans blakaði fyrir vindinum. Jnn helgi Georgius reið fram
með Rollant ok hélt í²⁰ beisl hans ok mælti: Hræzt eigi²¹ þó at
hann sé hár ok mikill. Þá svarar Rollant: Heill²² herra, segir hann,

¹) minni a. ²) mál tilf. a. ³) [því at þú vilt bæði vera erkibyskup ok riddari a. ⁴) fáit a. ⁵) [mgl. a. ⁶) hvárutveggja a. ⁷) þegar tilf. a.

⁸) [Oddgeir leit erkibyskup með krossinum a. ⁹) [mgl. a. ¹⁰) orð a.

¹¹) hvervetna a. ¹²) hinum tilf. a. ¹³) lyktar a. ¹⁴) áttu a. ¹⁵) yfrit a.

¹⁶) Mandikvin a, her og senere. ¹⁷) vildari a. ¹⁸) öllu Affrikalandi a.

¹⁹) silfrhjálmr ok a. ²⁰) mgl. a. ²¹) hann tilf. a. ²²) Heilagr a.

þat skal ek gjarna gera. Sem Rollant hafði þenna mann¹ sét ok heyrð orð hans, er guð virðist² til hugstyrks ok hjálpar honum at senda ok kenna honum riddaraskap, ok játtaði honum ina fyrstu atreið, at engi skyldi honum mega standast, þá leit hann Madeqvin, er reið or fylking sinni at leita þess er [hann vildi fyrst við³ eiga. Rollant hélt spjótinu til lags ok skildinum sem fastast at brjóstinu, ok keyrðu báðir⁴ sem skjótast⁵ hestana ok lagði Madeqvin fyrr⁶ til Rollants í hinn efra fjórðung skjaldarins ok í gegnum skjöldinn; en brynjan bilaði eigi, ok brast⁷ þá spjótit í 3 hluti. En Rollant lagði til hans af öllu aflu, ok dugðu [honum lítt vápn hans; því at Rollant blóðgaði alt sverð sitt í líkama hans. Sú var lykt á viðrskiptum þeirra, sem nú má heyra, at í fyrstunni sem Rollant lagði til hans spjótinu, þá var spjótskaptit svá hart at eigi brotnaði, en hann ungr ok úvanr við riddaraskipti, ok varð svá búit at vera, ok eigi gat hann riðit hann af hestinum. Ok því næst greip hann til Dýrumdala ok brá ok skundaði at höggva hann. En Rollant (var) lítill, en hinn mikill sem risi, at varla náði hann sverðinu upp á háls honum ok hjálm, en þó tók sverðit brott allan hlut hjálmsins er fyrir varð, ok svörðinn af hausnum ok af honum hit hœgra eyra, svá at heilinn fylgdi. Hann hafði armleggi digra ok langa. Sverðit sleit brynjuna tvefalda ofan á lendar honum, ok nam eigi staðar fyrr en í hestinum. Allr sá hlutr líkama hans sem sverðit tók var í sundr klofinn ok slitinn.⁸ Sem⁹ inn helgi Georgius ok inn helgi Demetrius ok¹⁰ Merkurius ok Oddgeir merkismaðr þeirra sá Rollant svá vaskliga gefast, at hann reið at einni fylking heiðingja ok hjó niðr alla¹¹ er hans biðu,¹² sem þeir kómu til hans, þá hjuggu þeir svá stórt, at allir féllu er fyrir þeim vurðu. En þat veit engi, hvárt þeir váru með fullu dauðir, er þessir inir helgu menn feldu, nema svá lágu þeir kyrrir, at eigi hrærdust [á þeim nökkurskonar þeirra limir.¹³

94. Nú eru þeir þrír riddarar í komnir bardagann, er á hvítum hestum riðu ofan or fjallaklofanum.¹⁴ Þar var hinn helgi Georgius ok Demetrius ok Merkurius. Rollant hafði þá höggvit it fyrsta högg, sem inn helgi Georgius hafði lofat honum. Eigi vissu menn dæmi til, at slíkr maðr hjoggi¹⁵ svá stór högg. Þar mátti þá sjá fjórtán höfðingja búklausa liggja¹⁶ hjá Madeqvin. En Oddgeir feldi sex menn, ok kristnir menn skunduðu svá mjök, at Affrikamenn kómust

¹⁾ sendimann a. ²⁾ virðir a. ³⁾ [vildi við hann a. ⁴⁾ tilf. a. ⁵⁾ fastast a. ⁶⁾ fyrri a. ⁷⁾ flaug a. ⁸⁾ [saal. a; A ganske kort: lítt vápn hans honum, ok hratt Rollant honum dauðum á jörð. ⁹⁾ Ok sem a. ¹⁰⁾ hinn helgi tilf. a. ¹¹⁾ þá tilf. a. ¹²⁾ ok tilf. a. ¹³⁾ [þeir né upp risu, a. ¹⁴⁾ fjallinu a. ¹⁵⁾ hyggi a. ¹⁶⁾ mgl. a.

eigi í brynjur sínar. En Frankismenn eru vel herklæddir, kómu at þeim er berir váru, ok feldu þykt heiðingja. Kristnir menn váru eigi fleiri en tvær þúsundir ok sjau hundruð riddara, en inir heiðnu váru saman 20 þúsundir. Þar sýndi guð kristnum mönnum sína miskunn. Heiðingjar slitu fylking sína, svá at aldri síðan koma þeir í mót Frankismönnum. Sem Affrikamennu sá, at þeir höfðu látit höfðingja sinn, þá féngu þeir mikla hugsótt ok mæltu: Madeqvin herra, segja þeir, í öngu landi var þér jafugóðr höfðingi; þessi er lítill sveinn er þér banaði, mikit afl var gefit svá litlum dverg, at hann klauf inn mesta mann herklæddan, ok ef aðrir eru jafnsterkir, þá mun Agulandus hart niðr koma, ok öll Affrika mun snúast í harm ok [hugar ekki].¹

95. Turpin erkibyskup bar þann dag inn helga kross, í öllum herinum var engi² ágætari heilagr dómr. En svá sýndist Affrikamönnum hann mikill ok ógurliqr ok hjartari sólar ljósi, at³ af því féll hræzla⁴ á þá. En nú eru várir riddarar komnir at fylkingu Akarz⁵ or Amflor. [Í fyrstu fylking Affrikamanna⁶ váru tuttugu þúsundir. Þessir gerðu Madeqvin merkismann sinn, er Rollant drap⁷ í augliti þeirra. Þessir fjórir er honum fylgdu, feldu svá marga, at engi kunni⁸ telja. Þessi hinn helgi kross var svá hjartr, at allan dalinn lýsti af hans ljóma ok ljósi. En Akarz or Amflor þótti⁹ undarligt ok kynligt, með hverjum hætti þeir kómu svá skjótt á hendr honum ok réðu til hans manna. En Rollant með brugðnum Dýrumdala ljó svá stór högg á báðar hendr sér, at hann hræddist enga ógn síðan er hinn helgi Georgius styrkti hann, ok þat er frá honum [at segja sannast,¹⁰ at aldri síðan gerði hann svá mikit mannspell í þessum bardaga.¹¹

96. Girarðr hertugi or Satreborg¹² inn hraustasti¹³ höfðingi hann gerði af sínum mönnum þrjár fylkingar til 3 bardaga af ungum mönnum vöskum ok vel vápuðum. Þér inir ungu menn, segir hann, verit harðir ok vápnðjarfir, ok þá er spjótin brotna, takit skjótt til sverðanna. Hræðizt alls ekki Affrikafólk, þeir eru vándir¹⁴ villumenn, ok ef ek rek þá eigi á flótta tuttugu þúsundir heiðingja með¹⁵ tíu þúsundum, þá látit eigi optar at mínum orðum. Girarðr hefir nú skipat liði sínu, hann talaði fyrir þeim, eggjaði þá ok hugdirfði ok mælti:¹⁶ Dýrligir drengir, segir hann, Affrikamenn eru vándra manna sveit, únýtir ok huglausir, ek skal vinna af þeim þat er þeir sitja á ok auðga af fé þeirra land vårt ok ríki. Nú skulu

¹⁾ [sút a. ²⁾ eigi a. ³⁾ ok a. ⁴⁾ saal. a; hræzlo A. ⁵⁾ Akadz a, her og senere. ⁶⁾ [Affrikamenn hinnar fyrstu fylkingar a. ⁷⁾ hjó a. ⁸⁾ at tilf. a. ⁹⁾ undi a. ¹⁰⁾ [segjanda a. ¹¹⁾ [mgt. a. ¹²⁾ Sakrisborg a. ¹³⁾ ágæti a. ¹⁴⁾ ok tilf. a. ¹⁵⁾ þeim tilf. a. ¹⁶⁾ svá tilf. a.

vér vaskliga þjóna guði, er alt hefir í sínu valdi, at vér aflim oss eilífan fagnað. Þeir svöruðu honum átsamliga ok játtuðu allir hans vilja [at gera í öllu.¹ Boz ok Clares váru foringjar þeirra ok merkis-
menn, ok váru þeir þá þúsund ok fim hundruð inna [ríkustu ridd-
ara;² hverr þeirra skundaði fyrir annan at sýna sína hreysti. Þá
stalst einn njósnarmaðr heiðingja ok reið skyndiliga í gegnum einn
lítinn skóg, ok stefndi sem hann mátti³ skjótast at höfuðmerki Agu-
landi. Ok sem hann sá konung, þá æpti hann hárrí röddu: Herra
Agulande, segir hann, Makun signi yðr; hér ferr nú, segir hann,
[á hægri hönd yðr⁴ einn riddarasflokk, í öllum herinum finnast⁵ eigi
friðari menn né betr herklæddir; þessir trúa á son innar helgu Maríu.
Sem Affrikamenn heyrðu þessi tíðendi, þá bræddust þeir allir við,
ok er þeir litu merki hertugans ok alt liðit herklætt, þá fékk þeim
mikla ógn. En er Agulandus leit þá ríðandi, þá fýsti hann [hvárki
at læja⁶ né leika. Girarðr hertugi reið nú at þeim með öflugum
sterkleika,⁷ ok er atreið hans eigi sem⁸ huglausra manna. Hann
ætlað nú heiðingjum svá harðan leik, at aldri fyrr höfðu þeir slíkan.
Scð⁹ hversu vápndjarfr hann var, at hann þorði at eiga viðskipti¹⁰
við þann konung, er fimtigi konungdóma hafði í¹¹ sínu valdi; í hans
fylking váru hundruð þúsunda heiðingja¹² ins vildasta liðs, er honum
fylgdu.¹³ En sá var¹⁴ vitr at vísu ok vaskr höfðingi, er slíkr var
sem Karlamagnús konungr, er með sextán þúsundum¹⁵ þorði á hann
at ríða, ok fyrr en Agulandus fái¹⁶ sótt Franz, þá verðr hann at
vísu hryggr ok reiðr.

97. Hertuginn Girarðr,¹⁷ hæferskr, harðr ok grimmr úvinum,
reið ramliga at þeim ok gerði þrjár fylkingar, herra Boz ok Clares
váru foringjar þeirra. Í hinni fyrstu fylking var¹⁸ þúsund ok fim
hundruð riddara, [ok ríðu þeir þá svá þröngt, at eigi mátti einn spör-
haukr fljúga í millum spjóta þeirra.¹⁹ Affrikamenn sá kristna menn
nalgast ok vápn þeirra glóa [af skínandi sólu, ok²⁰ ríðu þegar at
segja Agulando. Sem hann heyrði þetta, þótti honum kynligt, ok
mælti Ulien þá til konungs: Herra, kvað hann, óttizt ekki, þeir
hafa öngan liðskost til þess at gera þér²¹ skaða, hálflið várt etr
meira slátr í eitt mál en þeir eru allir, alt afl þeirra er eigi vert
eins glófa;²² ef þér fáið mér 20 þúsundir riddara, þá skal ek svá
verja²³ þeim er nú fara hér, at allir skulu dauðir liggja áðr²⁴ þér farit²⁵

¹⁾ [mgl. a. ²⁾ [hraustustu manna a. ³⁾ gat a. ⁴⁾ [at yðr á hægri hönd a.
⁵⁾ eru a. ⁶⁾ [eigi hlæja a. ⁷⁾ styrk a. ⁸⁾ lík a. ⁹⁾ Sjáit a. ¹⁰⁾ vápna-
skipti a. ¹¹⁾ undir a. ¹²⁾ heiðinna riddara a. ¹³⁾ fylgdi a. ¹⁴⁾ er a.
¹⁵⁾ þúsundir a. ¹⁶⁾ geti a. ¹⁷⁾ var tilf. a. ¹⁸⁾ váru a. ¹⁹⁾ [tilf. a.
²⁰⁾ [tilf. a. ²¹⁾ herr (!) a. ²²⁾ penings a. ²³⁾ veita a. ²⁴⁾ fyrr en a.
²⁵⁾ at tilf. a.

sofa. Ef ek geri eigi svá, þá sé allir sporar mínir af hendi¹ skornir ok topprinn klýptr or enni hesti mínum; svá samir at þjóna huglausum riddara. Þá svarar Agulandus: Þú ert hraustr maðr ok mjök lofandi, þú ert minn systurson. Nú vil ek, at þú hjálpir mér við í ráðum þínum ok riddaraskap; ef vér megum þetta ríki vinna, þá gef ek þér þat skattalaust ok skylda. Þá svarar Ulien: Ekki beiði ek meira, segir hann. Ok [gékk þegar ok kysti² hönd hans. En inn gamli Galinger vildi³ öngum kosti því játa, ok mælti: Herra, segir hann, mjök angrar mik nú; þér sendut⁴ mik til Karlamagnús konungs, ok fór ek sem sendimaðr yðvarr at krefja réttar yðvars ok at heitast við þá ok viss verða liðsfjölda þeirra. En Karlamagnús konungr er [inn mesti kappi, ok allir þeir er honum fylgja,⁵ ok fyrr láta þeir alla sik höggva í sundr kvika⁶ en þeir neiti guði sínum;⁷ þeir eru eigi bleyðimenn, fyrr en þú kemr þeim [af þessu landi,⁸ þá veita þeir harða viðstöðu. Trú [með engum hætti hvat Ulien rósari segir. Þá mælti Ulien ekki,⁹ hann skalf allr, ok brann hann sem eldr [væri lagðr á hann,¹⁰ augu hans glóuðu sem glæðr, er hann heyrði hvat Galinger talaði, ok lét þegar saman blása liðinu, ok mundu þeir þá illa deilt hafa, ef eigi hefði Agulandus konungr í þat sinn stöðvat þá.

98. Sem Ulien gékk ífrá konungi, þá mælti hann hárrí röddu: Fylgit mér,¹¹ segir hann, þat veit Makun, at ek skal svá sagna þeim sem ek kann. Hann [hafði þá við¹² sér svá mikit lið, sem honum líkaði, ok [var þat lið¹³ betr en tuttugu þúsundir riddara. Agulandus dvaldist eptir undir¹⁴ höfuðmerkinnu, ok með honum Abilant ok Meliades konungr ok Moadas mikli ok Amuste með tveim sonum sínum. Sem Ulien hafði fylkt liði sínu, þá gerði hann Jafert foringja fyrir inn fyrsta fylkingararm. Þessi fylgdi konungi utan um hafit, en þeir váru eigi svá viðbúnir sem inir fyrri, því at þessir höfðu hvárki brynjur né hjálma, nema¹⁵ boga ok örvamel¹⁶ á baki ok brynjuhetti læsta á höfði ok öxar bundnar við söðulboga. Í allri þeirra¹⁷ fylking váru eigi önnur hervápn.¹⁸ Ein fylking kom þá í móti þeim riðandi [af Frankismanna her,¹⁹ aldri sá maðr jafnmarga menn betr búna sem þá fylking, er herra Girarðr hafði fústrat með sœmdum þeim er guð [gaf honum.²⁰ Sá er foringi þeirra var leiddi þá í svá [þykkva þröngd fylkingar,²¹ at þó at eitt epli væri kastat

¹⁾ *saal. ogsaa a.* ²⁾ [kysti hægri a. ³⁾ með tilf. a. ⁴⁾ *saal. a;* sendit A.

⁵⁾ [hinna harðasti maðr ok hinir vöskustu menn þeir er honum fylgdu a.

⁶⁾ *mgl. a.* ⁷⁾ ok trú sinni a. ⁸⁾ [or þessu ríki a. ⁹⁾ [eigi, kvað hann,

Ulien hrósara. Þá mátti sjá Ulien reiðast a. ¹⁰⁾ [lægi á honum a.

¹¹⁾ allir tilf. a. ¹²⁾ [tók þá með a. ¹³⁾ [hafði hann a. ¹⁴⁾ tilf. a.

¹⁵⁾ heldr a. ¹⁶⁾ örvameli a. ¹⁷⁾ þeirri a. ¹⁸⁾ herklæði a. ¹⁹⁾ [Frankis-

manna a. ²⁰⁾ [hafði gefit a. ²¹⁾ [þykkri fylking a.

í millum þeirra, þá mundi löng morginstund líða áðr þat félli á jörð. Ok þá reið¹ Clares einn or fylkingunni vel lásboga skot fram frá öðrum ok reisti upp merki sitt. Þá mælti Ulien við Jafert féлага sinn: Þessi [er fylking öll oss² gefin, öll Affrika skal sœmd af þeirra vápnum. Þá bað Jafert at gera ina fyrstu atreið, ok þat játaði honum Ulien,³ ok riðust þegar at ok leypu hestunum⁴ sem mest máttu þeir hlaupa, ok lagði Jafert í skjöld Clares, svá at skjöldrinn bilaði, en brynjan spiltist eigi, ok brast þá spjótit í tvá hluti. En Clares lagði til hans í járnbundinn skjöld, ok dugðu honum engar hlífðir,⁵ því betr en [faðm af spjótinu setti hann⁶ í gegnum hann. Affrikamenn réðu⁷ þá til kristinna manna, en þeir⁸ vel búnir inum vildustum herklæðum ok vápnhestum⁹ ráku þá vaskliga af sér. En Affrikamenn höfðu engar brynjur nema leðrpanzara, ok gerðu kristnir menn þá úbœtiligan skaða á Affrikamönnum, klufu höfuð ok herðar, limi¹⁰ ok líkami, svá at allir vildu þá flýja. Ulien æpti þá á [sína menn þrim¹¹ sinnum ok mælti: Inir vándu pútsynir, sagði hann, illa svívirði¹² þér oss, [er þér bilit nú¹³ í svá mikilli þurft. Þar lágu svá margir drepnir ok af hestum fallnir, at allir váru vellirnir huldir¹⁴ af þeim. Frankismenn eru vel herklæddir, en Affrikamenn eru vápnvana¹⁵ ok berir. Ok þegar sem herra Girarðr kom með sínum fylkingum, þá sleit hann þegar flokk heiðingja. Affrikamenn máttu [eigi lengr við standast,¹⁶ er þeir sá sína menn svá í sundr klofna, at vellir¹⁷ váru huldir af líkum þeirra. Þá mælti Ulien: Vesall em ek, segir hann, hvat skal af mér verða. Ek hugða¹⁸ alla Eyropam undir mik ok mitt vald leggja mega ok skipta því ríki í millum minna manna,¹⁹ ok alla kristni únýta ok svívirða, en vár lög tigna ok styrkja; nú [verða várir úvinir yfirsterkari, en vér úgæfumenn ok huglausir verðum²⁰ undan at flýja. Í því snerist hann apr á þeim inum góða hesti, er varla fannst nökkurr jafngóðr. Hverr sá er honum mœtti fékk hart viðrskipti. Sem hann leit Valter mikinn skaða gera²¹ heiðingjum, þá stefndi hann at honum, ok lagði hann í skjöldinn ok brynjuna ok herbergði spjótit í hjarta hans ok skaut honum dauðum af hestinum. Sem Clares sá þetta, þá andvarpaði hann af öllu hjarta, en Affrikamenn feldu þá kristna menn. Þar mátti þá sjá marga góða hesta, er fyrirlátit höfðu sína herra, ok géngu þar um völlum slítandi beislin. Ulien sat á rauðum hesti

¹) réð a. ²) [fylking er oss öll a. ³) [vápnnum várum, ok bað þá Jafert gera hina fyrstu atreið, ok þat játaði hann honum vel a. ⁴) hestarnir a. ⁵) hlífar a. ⁶) [en faðmr á spjóti hans gékk a. ⁷) riðu a. ⁸) váru tilf. a. ⁹) ok tilf. a. ¹⁰) limu a. ¹¹) [þá 4 a. ¹²) svívirðit a. ¹³) [tilf. a. ¹⁴) klæddir a. ¹⁵) vápnvani a. ¹⁶) [þá eigi standa við lengr a. ¹⁷) allir vellirnir a. ¹⁸) hugðumst a. ¹⁹) riddara a. ²⁰) [verð ek sem úgæfumaðr ok huglauss a. ²¹) á tilf. a.

svá góðum, at engi¹ mátti finna annan betra, ok reið hann þá or þrönginni² harmandi skaða sinna manna ok spjót sitt öllu afli hefjandi.³ Spjótskapt hans var or Affrikalandi, þess viðar er Affrikamenn⁴ kalla dand,⁵ þessi viðr kann varla bogna né brotna. Spjót hans var ok it hvassasta. Hann reið þá ok fann engan svá dramblátan, ef Ulien mætir, at lofar né hrósar sínum hlut; ef hann höggr eða legggr, þá [stenzt honum hvárki ístig⁶ né söðulgerð. Í þeirri framreið feldi hann fjórtán menn af hestum, ef hann væri kristinn, þá væri [hvárki Rollant né Oliver honum vildri riddari.⁷

99. Þá kom Basin⁸ hertugi hleypanði, er allan dag leitaði hans, ok æpti hárri röddu á bak honum: Ef þú snýst við undan flýjandi, þá mantu falla. Sem Ulien leit hertugann komanda, er allan dag hafði leitat hans, ok hélt spjótinu til lags, ok eptir honum fara þúsund ok fimn hundruð riddara, ok mátti ekki at gera, þá stefndi hann sem skjótast or þrönginni⁹ ok létta eigi fyrr en hann kom á [brekku nökkura,¹⁰ ok tók þá skjöldinn ok hélt sem fastast at¹¹ sér til hlífðar ok festi fœtr sína með ístigum af¹² öllu afli, ok æpti þá hárri röddu á herra Basin ok mælti: Þat veit [trú mín,¹³ segir hann, fyrir dauðan halt mik, ef ek fær¹⁴ þér eigi féлага. Þá kom hertuginn á¹⁵ einum föxóttum Gaskunie¹⁶ hesti, er Droim konungr gaf honum. Sem þeir mættust á flugskjótum¹⁷ hestum, þá lagði hvárr til annars með hörðum lögum,¹⁸ svá at hvárgi gat sér í haldit söðlinum, ok féllu báðir svá at beggja þeirra axlir lágu í sandinum. Sá er þar væri undir hamrinum hjá olifatré ok sæi, hversu þessir tveir ridust af hestunum, þá mætti hann ok¹⁹ sjá, at þeir ljópu skjótt upp ok tóku skjölduna ok hnefuðu spjótin. Nú sá Ulien at kristnir menn nálgudust hann ok at hann mundi dauða síns þar bíða. Þá skundaði hann til hestsins ok kom sér á hann, svá at hann [studdist á spjótit allr²⁰ meðan hann steig upp. Véi sé því ístigi er við honum tók. Þá kómu Affrikamenn fjórar þúsundir ok snerust umhverfis Ulien at verja hann. En Clares gat eigi uálgast hann at því sinni. Þá kómu sendimenn leypanði fram at höfuðmerki Agulandi ok æptu hárri röddu: Herra Agulande, sögðu þeir, alt snýst oss²¹ til vandræða [á þessum degi;²² kristnir menn eru svá jární klæddir ok stáli, at engi maðr kemr sári²³ á þá, þér munut eigi²⁴ sjá fjóra yðra menn aptr komna. Sem konungr skildi

¹) eigi a. ²) þröngunni a. ³) hnefandi a. ⁴) Affrikar a. ⁵) dant a.

⁶) [heldr honum hvárki stigreip a. ⁷) [Rollant ok Oliver eigi vildri riddari en hann. a. ⁸) Bosin a, her og senere. ⁹) þröngunni a.

¹⁰) [lrekkuna a. ¹¹) mgl. a. ¹²) mgl. a. ¹³) [Makon a. ¹⁴) fæ a.

¹⁵) saal. a; at A. ¹⁶) Gaskuniar a. ¹⁷) flaugskjótum a. ¹⁸) ok höggum

tílf. a. ¹⁹) nú a. ²⁰) [allr á spjótinu a. ²¹) nú a. ²²) [í dag a.

²³) sárum u. ²⁴) fyrir (!) a.

[orð þeirra,¹ þá reiddist hann ok lét búast 80 þúsunda er í hans valdi váru.

100. Nú verðum vér at [ræða um² athæli Karlamagnús ok hins helga Georgii, er með 3³ mann kom hversdagliga til bardagans undarlíga digr [ok drambsamr,⁴ öflugr ok vápnðjarfr ok vel hugaðr. Hann mælti til sinna manna: Herrar, segir hann, hvat gerit þér eða hvat hræðizt ér,⁵ fyrir hví sæki þér eigi at⁶ þessum mönnum erfðir þeirra ok sœmdir, er þeir ok forellrismenn þeirra hafa á setit? af þeim [skulum vér⁷ verða ríkir við takandi sælum þeirra ok sœmdum, vér skulum skipta í millum vár eignum þeirra ok ríki. Vér erum vel 100 í móti [þeirra tveimr.⁸ Vitið at vísu, ef þér látið undan komast einn þeirra, þá verð ek aldri feginn, meðan ek lifi. Því næst gerðist bardagi svá harðr, at hvárki gat hlíftr hjálmr né brynja. Kristnir menn váru þá mjök angraðir, hestar þeirra mœddust ok máttu ekki laupa, margir féngu eigi hlaupit um⁹ röst. Ef eigi sendir guð þeim nú skjóta viðrhjálp, þá mun Karlamagnús bæði verða hryggr ok reiðr ok þúsund barna í hans ríki föðurlaus ok fátæk. Því næst kom Salomon konungr ok með honum [Angiomenn ok Oransel¹⁰ ok Bretar. Þeir riðu spakliga ok gerðu öngan gný, til þess er þeir kómu svá nær bardaganum, at eigi var lengra til en örskot. Þá mælti Hugi jarl: Herra Salomon, segir hann, þú skalt hér dveljast með drekamerki váru,¹¹ en ek vil fara at sjá athæfi kristinna manna várra. Rollant er barn en Oddgeir er dugandi maðr, ok hræðumst ek mjök at vér týnum Rollant. Nú ef vér verðum¹² þursi, þá hjálpit¹³ oss við. Þá mælti konungr: Farit í guðs signan ok fagnaði. Þá reið jarlinn í brott með þúsund riddara hraustra. Þessir váru eigi herklæddir sem knapar, þeir höfðu svá öruggar brynjur, at aldri fúlsuðust þær fyrir vápnun, ok sátu þeir á [góðum hestum, svá¹⁴ at eigi váru vildri í heiminum, ok æpti þá jarlinn sigróp Karlamagnús keisara, er hafði leóns hjarta. Þessi jarl var inn fríðasti ok inn vaskasti, hann mælti þá við sína menn: Góðir riddarar, segir hann, ryðjum veg várn ok stefnum at höfuðmerki heiðingja; ek bið¹⁵ yðr, at þér höggvit [stórt, svá¹⁶ at engar hlífðir standist höggum várum, ok¹⁷ Frankismenn sém einkendir at sœmd. Jarlinn gat eigi¹⁸ svá mikit at sýst, at hann yrði jafningi Oddgeirs danska,¹⁹ þó gáfu þeir stór högg Samson ok Ríker. Ok [þá mælti²⁰ Oddgeir: Herra Hugi jarl, sér þú riddara þann er sitr á hvítum

¹) [þat a. ²) [telja a. ³) þriðja a. ⁴) [tilf. a. ⁵) þér a. ⁶) af a. ⁷) [skulu þér a. ⁸) [tveimr mönnum þeirra a. ⁹) hálfa a. ¹⁰) [Angikarmenn ok Mansel a. ¹¹) várt a. ¹²) liðs tilf. a. ¹³) saal. a.; hjálpi A. ¹⁴) [svá góðum hestum a. ¹⁵) beiði a. ¹⁶) [svá stór högg a. ¹⁷) at vér ok a. ¹⁸) þar tilf. a. ¹⁹) ok tilf. a. ²⁰) [mælti við a.

hesti ok¹ drepr tíðum heiðna menn? Þat er inn helgi Georgius, ok með honum tveir riddarar Demetrius ok Merkurius, er guð hefir hingat sent af himnum til þess at styrkja kristni vára.

101. Akarz or Amflor fann þá at hans menn hugbleyddust, en Frankismenn feldu þá sem tíðast, ok leit hann þá fylking Salomons konungs atríðandi ok kristna menn drepa heiðingja ok inn helga kross skína ok glóa. Þá mælti hann við sína menn: Fjórir guðar várir eru eigi verðir eins falspenings, þeir gáfust í vald [úvina várra;² nú eru þeir allir muldir í sundr. Mjök samir kristnum mönnum at tigna³ sik ok lofa⁴ sinn guð; séð⁵ hér kross er hann var píndr á, vér getum eigi sét í móti honum, ok⁶ engum kosti megum vér⁷ nær koma hans krapti, um snýr hann⁸ öllu viti váru, vér förum ærir ok⁹ hamstolnir; því optar sem vér sjám þenna kross, þeim mun meir vaxa vandræði vár, ok þat veit Maumet, at eigi [verjumst ek lengr. Ok hélt hann¹⁰ þá undan sem skjótast. Akarz or Amflor flýr nú sem skjótast ok hans lið með brugðnu sverði bleikr ok huglauss,¹¹ en Frankismenn eptir þeim¹² æpandi ok leggjandi með spjótum en höggvandi með sverðum, ok svá mikit unnu þeir á¹³ þeim, at betr en 10 þúsundir heiðingja lágu þar þá dauðir. Frankismenn fylgdu þeim um einn lítinn skóg drepanði þá sem tíðast, ok kómu þeir því næst at fylking Calides or Orfanie.¹⁴ Hugi jarl æpti þá hárri röddu ok mælti: Nú samir oss hreysti vára at sýna; höggvit stórt þetta it bölvaða fólk,¹⁵ þessir virða enskis hjálma né brynjur, ok eigi meta þeir enn vildasta vápnhest eins súrs eplis. Þessir taka¹⁶ við várum mönnum vaskliga, ok ef eigi sér nú guð til þeirra ok sendir Salomon ok hans lið, þá töpum vér nú Oddgeir ok jarlinum [it sama.¹⁷

102. Nú kómu 2 fylkingar kristinna manna at enni þriðju fylking heiðingja, ok hjuggu þá Frankismenn af öllu afli, ok kom þá Salomon konungr svá vaskliga þeim viðr hjálpanði,¹⁸ at honum fylgdu fim þúsundir ins vildasta liðs með öruggum brynjum ok góðum hjálmum. Þessir sóttu svá ákaflega heiðingja, at þeir hjuggu höfuð ok herðar, limi¹⁹ ok líkami, ok fundu þeir svá²⁰ hart viðrskipti Frankismanna. Þeir váru berir, en hinir herklæddir. Hinir hraustustu urðu hræddir, en inir hugnostu hamstola,²¹ ok drógu sik þá á bak ok ýldu svá sem vargar, ok skutu af hornbogum sínum, svá at þeir drápu af vápnhestum Frankismanna 300, ok váru þá margir fyrir því á fœti.

¹) er a. ²) kristinna manna a. ³) lofa a. ⁴) tigna a. ⁵) sjáit a. ⁶) með tilf. a. ⁷) tilf. a. ⁸) tilf. a. ⁹) sem a. ¹⁰) [vil ek hér bíða lengr. Ok héldu þeir a. ¹¹) litlauss a. ¹²) mgl. a. ¹³) af a. ¹⁴) Arfanie a. ¹⁵) því at tilf. a. ¹⁶) tóku nú a. ¹⁷) [mgl. a. ¹⁸) viðrhjálpa a. ¹⁹) limu a. ²⁰) þá a. ²¹) hamstolnir a.

103. Þá varð¹ bardagi svá harðr, at hváirtveggju gáfust sem máttu. Margir váru svívirðuliga af hestum riðnir, fyrir því at þessi bardagi at brotnum spjótum gékk allr með sverðahöggum. Þar mátti sjá Rollant [ríða or einum flokki ok jafnan in stærstu högg gefandi.² Þar vann ok mikit at Hugi jarl ok Riker, ok þá mælti Oddgeir: Rollant, kvað hann, guð veit at þú ert mjök lofandi; ek munda eigi trúa þessu í gær, ef mér væri slíkt sagt frá þér. Ver aldri fjarri mér, því at³ þú ert ungr í þessi sýslu. Já,⁴ segir Rollant,⁵ ef guð eflir mik, þá skal ek ömbuna þér þessa sýslu ríkuliga ok þína [þjónustu trúliga.⁶ [Hugi ok Riker unnu þar mikinn sigr. Oddgeir hertugi ok Samson inn öflugri riddari kallaði⁷ til sín fjóra sína féлага Estor, Bæring ok Otun, ok eitt ungmenni er hét Grelent. Hann var fæddr í Bretlandi ok [var skyldr Samsoni⁸ konungi, þessi skemti⁹ konungi í höll hans, þessi¹⁰ var fósterson keisarans or bernsku ok svaf jafnan í svefnhúsi konungs.¹¹ Engi var honum vildri söngari¹² né sá er betr kynni skáldskapar heiti, þessi gerði hit fyrsta kvæði í brezku máli. En í þessarri þörf er þá höfðu þeir gaf Rollant honum herklæði. Af [honum bar engi ungra riddara hans jafningja nema Rollant ok Otun.¹³ Þá mælti Rollant til sinna manna: Hvat er nú ráð vildast? Séð¹⁴ merki þat er þar stendr, er inn vandi Galinger á, ef vér mættim sundr dreifa þeirra¹⁵ fylking ok þröng, þá munu [vér at vísu sigrast, en þeir¹⁶ allir týnast. Þá svarar Grelent: Ráðum sem skjótast til þeirra, fyrir því at þeir hafa engi dugandi vápn, trú aldri at þeir standist oss. Já, segir Rollant, þú vart at vísu duganda drengs son. Ok eigi var honum vildri riddari. Nú sem inn ungi Grelent hafði jáð¹⁷ því sem Rollant [hafði mælt,¹⁸ þá lögðu þeir herklæddir at þeim¹⁹ er berir váru. Þá [vildu öngir fyrir þeim²⁰ verða, ok sleizt þá þegar fylking Calidis, ok váru þeir²¹ svá hræddir, at þeir vissu eigi hvat þeir skyldu at hafast. Grelent kom þá hleypandi at Caladis ok lagði hann í gegnum skjöldinn ok hann sjálfan, ok er hann skaut honum or söðlinum, þá brast spjótit, ok brá hann þegar sverðinu ok veitti honum [svá mikit²² sár, at [aldri fannst þá²³ sá er græða kynni. Þá kom Rollant hleypandi sem skjótast gat [hans hestr borit hann,²⁴ ok lét hann síga þat it harða spjót með merkinu ok lagði til Akarz or Amflor með svá miklu afli, at öll hans herklæði tæðu honum alls²⁵

¹) var a. ²) [gefa hinu stærstu högg a. ³) tilf. a. ⁴) Já, já a. ⁵) ok tilf. a. ⁶) [trúliga þjónustu a. ⁷) [Rollant-kallaði þá a. ⁸) [náskyldr Salamon a. ⁹) Karlamagnúsi tilf. a. ¹⁰) ok hann a. ¹¹) hans a. ¹²) söngvari a. ¹³) [öllum nýjum riddurum var engi honum vildri riddari nema Rollant. a. ¹⁴) Sjáit þér a. ¹⁵) þessa a. ¹⁶) [þeir at vísu deyja eða vér a. ¹⁷) játt a. ¹⁸) [mælti a. ¹⁹) hinum a. ²⁰) [vildi engi fyrir a. ²¹) saal. a; þá A. ²²) [þat a. ²³) [engi fannst a. ²⁴) [hann a. ²⁵) mgl. a.

ekki, ok skaut honum jafnskjótt dauðum af hestinum. Því næst brá Rollant sverðinu ok fim félagar hans, ok feldu¹ þar niðr betr en sextugu² heiðingja, ok á ofan drápu þeir tvá konunga [í auglitu³ þeirra, ok lét þá engi þeirra lausan einn blóðdropa [af sér,⁴ ok gerðu þeir⁵ svá mikít af sér, at jafnan síðan váru þeir sömdir meðan þeir lifðu. En Floriades ok Manuel héldu undan sem skjótast, hvártveggi harm ok hugsótt í brjósti berandi.

104. Sem Oddgeir misti Rollant ok vissi eigi hvar hann var kominn, þá hræddist hann, at hann mundi eigi optar sjá hann. Ok var þat eigi kynligt, at hann væri hræddr um hans hag, því at hann var fenginn í hans gæzlu, ok mælti þá til Hugons jarls: Herra, sagði hann, illa hefir⁶ nú at þorizt, ek veit eigi hvar systurson konungs er kominn. En í þessu liði er hér er fyrir oss heyri ek mikinn hörkul, ok at vísu sé ek þar Rollant undir hvítum hjálmi; nú bið ek yðr, at vér hjálpim þeim við sem skjótast. Þá svarar jarl: Þat skulum vér gjarna gera. Þá kom Oddgeir⁷ þar sem Rollant var, ok mælti: Eigi hefir þú nú haldit þat sem vit ræddum,⁸ ok ef guð hefði eigi gefit mér þessa huggan, at ek fynda þik heilan, þá segi ek þat guði, at aldri skylda⁹ ek lengr bera skjöld né herklæði. Affrikamenn fyrirlétu þá þrjá höfðingja sína, en hinn helgi kross kom þeim stökk ok hræzlu á þá, at þeir hníptu allir af hugleysi. Almáttigr guð unni Karlamagnúsi konungi ok hans verkum¹⁰ ok því hinu góða fólki, er hann var stjórnandi, fyrir því vildi hann [eigi, at þeir¹¹ týndist, heldr var hann verjandi þá ok sendi þeim þrjá riddara sína at hjálpa þeim ok vinum sínum, er honum var ást á, svá opinberliga, at allir sá þá ok kendu ok heyrðu rödd þeirra, ok einkannliga hinn helga Georgium, er foringi [(var) hinna tveggja.¹² Af þessum féngu kristnir menn mikla hugdirfd, en Affrikamenn hrukku¹³ allir saman ok taka á flóttu, en Frankismenn eptir drepandi þá sem vargar [er sauði elta.¹⁴ Nú eru þeir er eptir lifa af þeim fim konungum allir undan haldandi, en 3¹⁵ höfðingjar þeirra liggja höfuðlausir eptir, en kristnir menn drepa þá 100 ok þúsund fylgjandi þeim um hamra ok dali. En Eliadas¹⁶ ok Pantalas systurson hans¹⁷ váru aldri vanir undan at flýja, þessir váru inir mestu bardagamenn, þeir heyrðu hörkul ok stór högg Frankismanna, ok kómu þá Frankismenn at fylkingum þeirra. Þá mælti Eliadas¹⁶ til ráðgjafa sinna: Kristnir menn eru [mikils metnaðar ok grimleiks,¹⁸ ef

¹⁾ feldi *a.* ²⁾ sextigu *a.* ³⁾ [mgl. *a.* ⁴⁾ [mgl. *a.* ⁵⁾ þar tilf. *a.* ⁶⁾ saal. *a.*; er *A.* ⁷⁾ at tilf. *a.* ⁸⁾ játuðum *a.* ⁹⁾ skal *a.* ¹⁰⁾ saal. *a.*; verk *A.* ¹¹⁾ [at eigi *a.* ¹²⁾ [þeirra var *a.* ¹³⁾ saal. *a.*; rauskvast *A.* ¹⁴⁾ [reka sauði *a.* ¹⁵⁾ 4 *a.* ¹⁶⁾ Kliadas *a.* ¹⁷⁾ ok tilf. *a.* ¹⁸⁾ [miklir metnaðarmenn ok grimmir *a.*

þeir finna oss nú raga ok huglausa, [ok ef Agulandus verðr þess víss ok sannfróðr, þá verðum vér aldri hans einka vinir né honum kærir.¹ En ek virði eigi eins falspenings allan metnað kristinna² manna. Frankismenn³ kómu þá ok fylktu⁴ ok váru eigi fleiri en 2 þúsundir ok 700, ok riðu þá fyrst fram or Frankismanna liði þeir er vildastir váru. Í þessum flokki var Rollant ok Oddgeir, Grelent ok Riker ok Hugon jarl ok tólf jafningjar. Þessir riðu með⁵ svá þykkri fylking, at eigi komst vindrinn í milli⁶ þeirra. En þeir váru fyrstir í fylking þessi⁷ þrír helgir menn, ok ef Kliades blóðr þeirra, þá er undr ef hann iðrast eigi. Hann var inn vápnðjarfasti maðr ok vildi at engum kosti flýja, en Frankismenn æptu þá sigróp keis- arans,⁸ ok gerðist þá inn mesti gnýr, ok hófu þeir harðan bardaga, svá at margir góðir menn féllu þeir⁹ er guð kallaði af þessu lífi. Í þessum bardaga gáfust einkar vel Suðrmenn ok Saxar, [Bealvei ok Ardeni riddarar.¹⁰ Þessir Affrikar eru kurteisir ok vel búnir, þeir sitja á góðum hestum ok úmæddum, þeir drápu vára menn 100 ok 3 af þeim er kosnir váru til tólf jafningja, ok váru tveir her- togar en eitt¹¹ konungr.

105. Þessi bardagi hófst með miklum gný ok hörðu vápna- skipti. Heiðingjar váru 50 þúsunda, en kristnir menn sjau hundrað ok tvær þúsundir, ok Grelent sparði eigi at veita heiðingjum þunga þjónustu ok hjálpa várum mönnum, ok sóttu þeir svá fast, at engi gat við [staðizt höggum¹² þeirra ok atreið, ok mælti þá hverr við annan: Gæfusamliga, segja þeir, er oss nú fallit; vér várum knapar ok þjónustusveinar, steikarar ok skósveinar, at sönnu samir oss at elska tiguliga Karlamagnús keisara¹³ ok þjóna ástsamliga herra várum, er oss tók or þræla þjónustu ok frjálsaði ok gerði oss allá riddara. [Fyrr skulum vér allir láta líf vart en þat þola, at honum sé nokkur svívirðing ger eða hann sé rekinn or sínu ríki.¹⁴ Sem Oddgeir heyrði ræðu þeirra, þá mælti hann hárri röddu: Sælum munni mæltuð þér þetta, ok ef guð lér mér at lifa til þess er ek kem í Franz, þá skal ek þiggja til handa yðr¹⁵ þær inar ríku sœmdir, er hann hefir heitið yðr, því at engi sá maðr er þurfi verðr keisarans ok ber ek mál hans fram, at eigi heyrir¹⁶ hann gjarna ok stéttir¹⁷ bæn minni ok þurft hins. En ek vil vera merkismaðr yðarr, ok fylkið ér¹⁸ nú umhverfis merkit. Þeir svöruðu allir ok mæltu: Þat viljum vér gjarnsamliga. Sem þessum riddorum kom í hug hversu fátækir þeir kómu til Karlamagnús, ok nú váru þeir gervir riddarar,

¹⁾ [tilf. a. ²⁾ Frankis a. ³⁾ kristnir menn a. ⁴⁾ liði sínu tilf. a. ⁵⁾ í a.

⁶⁾ vápna tilf. a. ⁷⁾ þessir tilf. a. ⁸⁾ mgl. a. ⁹⁾ þar a. ¹⁰⁾ [Bauæis ok Ardenæis a. ¹¹⁾ einn a. ¹²⁾ [staðit höggvi a. ¹³⁾ konung a.

¹⁴⁾ [tilf. a. ¹⁵⁾ af keisaranum tilf. a. ¹⁶⁾ heyrir a. ¹⁷⁾ stéttar a. ¹⁸⁾ mgl. a.

þá þökkudu þeir honum með ástsamligum orðum ok sögrum kveðjum ok kváðust heldr vilja líf sitt láta en konungr yrði sigraðr fyrir Affrikamönnum. Því næst réðu¹ þeir til heiðingja ok tóku við þeim ok hjuggu þá mörg stór högg limi ok líkami. Fimmtigi þúsunda váru þeirra guðs úvina, en kristnir menn tvær þúsundir ok 7 hundruð. Nú ef guð sýnir eigi sinn krapt kristnum mönnum, þá tapar Karlamagnús konungr sínum fóstrsönnum.

106. Þá gerðist ógurligr gnýr, ok² var þá gefit mart þungt hálsslag, ok mundi eigi várr skaði bætt verða, ef eigi kæmi Salomon með fim þúsundum riddara við³ reistum spjótum ok blaköndum⁴ merkjum ok ina beztu skjöldu fyrir brjósti. Þessi höfðingi er mikill fyrir sér, ok æptu þá Bretar ok hófu upp sigrarmerki⁵ ins heilaga Miluns, er þar hvílir í þeirra landi, ok hófu þeir orrostu með hörðu tilræði. Þá máttu eigi leynast huglausir rósarar, er þar létu drepa sik fyrir⁶ hugleysi, því at þeir inir⁷ ungu menn, er nýdubbaðir váru til riddara váru svá öflugir ok sterkir ok skjótir í stórum höggum, ok féllu þá heiðingjar fjölmenniliga. Í fylking Rollants systursonar Karlamagnús konungs 2 þúsundir ok 7 hundruð, en í fylking Salomonis konungs váru fim þúsundir, ok féllu nökkurir af þeim í þessum bardaga. En í því kom Droim inn ríki hertugi ok með honum Peitumenn ok Gaskuniar með öruggum herklæðum ok sátu á inum beztum hestum, svá at í öllu liðinu váru eigi jafngóðir þeim. Affrikamenn sá þá at lið þeirra féll, ok sá þá inn þriðja bardagann at sér ríða, ok váru þeir þá betr en sjau þúsundir, ok hafði hverr þeirra góðar brynjur ok góðan hest.

107. Í því kómu þeir þrír höfðingjar fram, er guð sendi Karlamagnúsi konungi til hjálpar. Hverr þeirra var í líkneskju riddara, ok með þeim Turpin inn dýrligi erchibyskup, er bar í hendi sér inn helga kross. Þá tóku Affrikar at hvísla sín í millum: Vei verði þeim merkismanni, merki hans er svá hátt, at skýin styðjast af, þat er svá hjart, at sólar geislar eru eigi ljósari; þetta snýr hug várum, vér vinnum hér eigi af þeim nema dauða várn. Eliadas kunni þá ekki ráð, er hann sá at fylking hans slitnaði, ef hann sæi sér nökkura viðstöðu, þá héldi hann eigi undan, ok flýði hann nauðigr ok þó síðarst, ok deildi þá við guða sína ok kváð þá öngu nýtan allan krapt þeirra, reið þá hnefandi it digra spjót sitt. En Rollant ok Oddgeir ok Salomon fylktu liði sínu, ef þeir reka vel flóttu heiðingja, þá munu þeir hefna sín. Hestarnir mæddust þá mjök, ok reið þá sendimaðr at segja keisaranum ok mælti: Ríðit herra ok viðr hjálpit yðrum mönnum, engi er vildri riddari en frændi

¹) riðu a. ²) tilf. a. ³) með a. ⁴) blakandi a. ⁵) höfuðmerki a.

⁶) af a. ⁷) Her magler i Blad i a.

yðvarr Rollant. Þá svarar konungr: Almáttigr guð, segir hann, þér geri ek þakkir. Konungr fagnaði mjök ok skipaði fylking sína.

108. Nú skulum vér heyra hvat hertogi Girarðr sýsti þar fyrir hamrinum, sem herra Boz féll af hestinum fyrir inum drambláta Ulien, er með 20 þúsundum reið þann dag or her Agulandi. Hann hugði þat, at hann skyldi alla ættingja sína gera höfðingja fyrr en hann tæki eldast. En kristnir menn únýttu nökkut ætlan hans ok hugsoðu, at hann skyldi aldri optar hafa á hest stigit. Vei sé þeim er honum veittu lið, af þeim 20 þúsundum er hann hafði með sér lágu þar eptir sjau þúsundir, en þeir er undan flýðu með honum munu aldri optar í slíkan leik fýsast. Ok kom þá Ulien sem skjótast til hers Agulandi ok steig þegar af hesti sínum fyrir höfuðmerkinu, ok kom því næst fyrir konung ok bað hann miskunnar ok mælti: Herra, segir hann, þér gáfut mér alla Eyropam, en nú skal ek aldri þessu landi ráða.

109. Sem Agulandus skildi orð hans, þá mælti hann: Ulien frændi, segir hann, hlýtt hefi ek orðum þínum. Jnn ljósi hjálmr þinn er allr moldugr, skjöldr þinn klofinn, at sönnu var ek heimskr, er ek trúða þér, fyrir sakir þínar lét ek lönd mín ok ríki, því at þú ok Mandeqvín ræntut mik syni mínum. Heima í Affrika kváðuzt þit vera inir beztu riddarar, en nú eru þit únýtir ok huglausir, vei sé mér, ef ek legg lengr mitt traust á ykk. Ulien frændi, kvað Agulandus, ek vil þik sannfróðan gera, at sá er trúir kvenna ráðum eða huglausum mönnum, honum samir aldri miklu ríki at stjórna. En þú hefir lengi þjónat með kvenna lunderni, þú hefir lengi drukkitt vín mitt ok tæmt fésjóða mína. Þá svarar Ulien: Herra, segir hann, hættit nú at deila ok látit fylking gera umhverfis yðr at varðveita líf yðvart ok verja, ok munu þér þá sinna, hversu mikit þér vinnit. Vér mœttum Frankismönnum í brekku nökkurri, ok hlaut ek þar falla, svá at hjálmr minn stóð í moldunni til nasbjarga, ok fékk ek önga hjálp af neinum, nema ek þóttumst of síðla ná hesti mínum. En síðan er ek fékk hann ok ek keyrða hann með sporum, þá þótti mér mín hjálp ærin vera. Eigi munu vér Frankismönnum standast, því at af tuttugu þúsundum eru eigi fleiri undan komnir en fjórar þúsundir, því at þeir vilja aldri undan flýja. Ek sá þá í gær svá þykt ríða, at engi spörhaukr mátti fljúga í millum vápna þeirra; ef þeir koma hingat yfir hamarinn ok taka at eiga við vára menn, þá segi ek þeim þat, er heyra orð mín, at þér munuð dýrt kaupa tilkvámu þeirra. Því næst kom hleypandi einn riddari, ok stóð spjót-skapt í gegnum hans söðulboga en járninu var hann í gegnum lagðr, ok var söðull hans fullr af blóði, ok fylgdu honum þrjár þúsundir, ok var engi svá hraustr, at eigi hefði hann sár í höfði eða á líkam

eða hesti, ok mælti foringi þeirra lágum orðum, því at hann var meginlauss: Herra, kvað hann, undarliga þikki mér, í gær féngu þér mér 50 þúsunda, ok var niðr höggvinn helmingrinn. Þá svarar Agulandus: Vinr, kvað hann, hvat heitir þú? Hann svarar: Ek em Eliadas son Sobrors konungs. Þá svarar Agulandus: Þú ert náskyldr frændi minn, vit faðir þinn erum systrungar, kantu'nökkut at segja frá Madeqvin. Þá svarar Eliadas: Já herra, segir hann, hann er at vísu dauðr. Agulandus varð þegar reiðr fyrir sakir Eliadas, er hann var svá illa leikinn,¹ ok um Mandekuinn. Þá svarar Eliadas: Herra, segir hann, hræzt eigi, slíka úgæfu vinna þér rósarar ok drambsmenn; þá er þeir drukku vín þitt ok kystu fríðar meyyar þínar, þá váru þeir hraustir riddarar. En Frankismenn halda ríki sitt af réttum fúðurleifðum sínum, hvárgi okkarr getr af þeim sótt við 7 sinnum 100 þúsunda; þó at þér hefðit 100 riddara at móti tveim mönnum þeirra, þá efizt ekki í því, at þó koma þeir at berjast við yðr, Frankismenn eru eigi dáligir né huglausir, eigi ragir né hræddir, ok Karlamagnús konungr er inn vápnðjarfasti ok inn hugprúðasti höfðingi. Nú eru fallnir þrír höfðingjar í þessum 3 bardögum inum fyrstum, ok eru þeir eigi at heldr frjálsir er eptir lífa. Þá gerðu margir af heiðingjum mikinn gný ok létu illa, þá kom ok keisarinna með fim fylkingum ok blésu 60 lúðra öllum einni röddu. Gullit ok stálit glóaði ok glitraði svá ljóst ok hjart, at tími dagsins lýstist af, ok var eigi lengra í milli fylkinga Frankismanna en eitt lásbogaskot, ok fannst engi svá digr ok drambsamr í hvárgu liði, at eigi skipti hug sínum ok hræddist. Agulandus var þá undir höfuðmerki sínu ok með honum fim konungar, er allir váru honum með eiðum handgengnir, ok engi sá er eigi hafði kórónu borit, ok lið þeirra fylkti umhverfis alt með svá miklum fjölda, at engi kunni telja. En keisarinna reið þá at þeim með fim fylkingum. Agolandus sýndi sínum mönnum her kristinna manna ok mælti: Þetta lið, segir hann, er eigi svá mikit slátr at oss nægist til dagverðar; ef þeir væri búnir oss til matar, þá mundi oss herfliga getit vera. Eigi sýnist mér Karlamagnús konungr vitr höfðingi, er hann berst við mik með eigi meira lið, hér fyrir man hann fá mikil vandræði, hann skal bera járnrekendr um háls ok hendr; ef hann neitir eigi guði sínum ok kristni, þá skal höggva höfuð af honum. Hinn gamli Galingers sá mjök lengi á konung ok mælti hlæjandi at honum: Lítt þat ertu of skjótr; sendit nú eptir Ulien, Frankismenn mœttu honum í dag, aldri var hann svá mjök keyrðr né illa leikinn fyrr. Þá svarar Agulandus: Þú mælir of mart, fyrir því þó at þeir væri af inu harðasta stáli, þá mundu þeir aldri mér standast.

¹) leikem A.

110. Sem Amustene leit Agulandum, þá kallar hann sonu sína ok mælti: Vándir knapar, kvað hann, dágir flóttamenn! Magon ok Asperant konungar váru systursynir mínir, er drepnir váru af her várum, lítt kemr ykkir í hug þetta, þit eruð ragir ok öngu nýtir, ok þit létuð svívirða frændr mína í augliti mínu. Takit nú beint lúðr minn ok merki sem skjótast ok blásit fjórum sinnum, myklu er minn lúðr hvellari en Olivant, vér skulum til skipa stefna ok skjótt sigla til Affrika, ok ef Karlamagnús herst við Agulandum, þá sigrast hann at vísu ok hefnir harma sinna. Ek em enn ungr ok þit ungr, vér skulum eiga alla Affrikam, ok várir arfar æfniliga. Þá svöruðu þeir: Þessi er inn bezti formáli ok hagligr at hafa. Nú lýkr inni 9 bok ok hefr upp ina 10.

111. Affrikamenn réðu þá til kristinna manna. En kristnir menn váru þá fjórar þúsundir ok 30 þúsunda, en aldri máttu menn¹ vera betr herklæddir en þeir váru. En Affrikamenn váru með öðrum hætti vápnaðir, þeir höfðu leðrpanzara² ok gyrðir stórum sverðum, báru boga ok öxar ok örvamæla.³ Sem kristnir menn mættu⁴ þeim, þá gáfu þeir mörg stór högg, klufu höfuð ok herðar,⁵ limi ok líkami, ok feldu svá marga, at allir vellirnir váru huldur⁶ af líkum,⁷ svá at eigi var annat til en ganga eðr ríða á líkum þeirra er dauðir váru. Affrikar er hrósoðu, at þeir skyldu reka Frankismenn af⁸ ríki sínu, þá er þeir höfðu átt við Frankismenn, allir þeir er hyggastir váru, fundu sik vorðna⁹ sífl af sínum ráðum. Þá er Amustene vissi at liðit var saman komit, þá mælti hann til Agulandum: Herra, kvað hann, lýð¹⁰ orðum mínum. Lið yðvart þrjár fylkingar er [sigrat ok yfirkomit¹¹ ok undan flýit kristnum mönnum, en ek á 2 sonu nýgerva riddara, en nú vil ek koma þeim í bardaga, ok ek sjálf með þeim ok mitt lið. Þá svarar Agulandus: Þat vil ek gjarna. At vísu herra, sagði Amustene, ok er¹² þó betr en yðr væntir. Þá fylgdu honum 10 menn ofan frá höfuðmerkinu, ok váru þrír konungar kórónaðir. En [þá er þeir skildu¹³ við Agulandum, þá hefði honum betra verit at láta drepa þá [en lofa¹⁴ þeim í brott at fara. Þeir stefndu þegar í brott frá liðinu ok með þeim 20 þúsundir, ok skildust svá við Agulandum. Ok mundi Amustene eigi svá hafa skilizt við hann, ef hann væri trygg maðr. Fyrir þessum¹⁵ mundu Frankismenn mikit hafa látit, því at þeir höfðu betr en 20 þúsundir ins vildasta liðs. Þeir kómu til skipa ok géngu á þau með öllum¹⁶

¹) *Her begynder atter a.* ²) ok linpanzara *tílf. a.* ³) örvamæli *a.* ⁴) kómu mætandi *a.* ⁵) hjuggu *tílf. a.* ⁶) *tílf. a.* ⁷) þeirra *tílf. a.* ⁸) or *a.* ⁹) vera *a.* ¹⁰) hlýðit *a.* ¹¹) [saal. *a.*; sigraðar ok yfirkomnar *A.* ¹²) saal. *a.*; eigi *A.* ¹³) [þeir skildust *a.* ¹⁴) [heldr en lofat *a.* ¹⁵) þeim *a.* ¹⁶) hestum, vápnnum ok *a.*

fjárhlutum, en öll önnur skipin brendu þeir ok í sundr hjuggu. Nú ef Agulandus gætir sín eigi, þá mun hann aldri síðan augum¹ sjá Affrikam.

112. En meðan Agulandus beið þeirra er frá honum fóru, þá skundaði Girarðr ok kom í einn dal leyniliga ríðandi. En lið hans var þúsund ok [7 hundrað,² ok fylkti hann þeim svá þykt, at vindrinn komst varla³ í millum⁴ þeirra, ok er kynligt ef hann iðrast eigi. Sem Ulien leit þá, þá sprakk hann nálíga af harmi ok mælti til Agulandum: Herra, segir hann, hér ferr nú at oss eitt fólk, er ek mætta í dag, þeir drápu fyrir mér sjau þúsundir manna. Agulandus svarar: Er eigi þetta lið Amustene er héðan fór?⁵ Víst eigi, herra, segir hann. Nú vitið at vísu, segir Ulien, at hverr er dauðr, er eigi⁶ verst sem bezt. Eptir þenna formála kom hræzla ok hugleysa á Agulandum, ok mælti⁷ at Ulien skyldi búinn⁸ at gera hans vilja. Hann gékk þegar reiðr ok óðr ok steig á hest sinn ok hafði með sér 20 þúsundir undan höfuðmerkinu, ok mætti þá herra Girarð. En Amustene var þá ofan kominn á skip, ok týndi þeim öllum er hann vildi eigi með sér hafa. Nú ef eigi gætir Agulandus sín, þá hefir hann týnt sínum hlut í Affrika. En þau sjau 100 er Girarðr fékk Booz ok Clares eru vel herklæddir. Ok er Ulien inn illgjarni sá þá, þá hleypti hann þegar at þeim með svá harðri atreið, at engi var sá í þeirra liði, er eigi hræddist dauða. En herra Booz ok Clares tóku svá fagrlega við þeim, at í fyrstunni drápu þeir mikinn fjölda. En hvárt sem þeir vildu eða eigi, þá hlutu þeir fyrir⁹ at halda ok kómu þá í fylking Girarðs. Sem hann¹⁰ leit systursonu sína, þá reiddist hann, ok laust hann þá í reiði sinni ok kallaði þá pútusonu. Aldri, kvað hann, váru þit synir Miluns hertuga, er þit hræðizt svá mjök heiðingja. Oddgeir ok Rollant, Grelent ok Estor ok Riker ok Marant sigruðust í dag í fjórum bardögum, svá at engi þeirra er eptir váru þorði¹¹ í móti at standa. Várir menn váru sárir, en heiðingjar svá margir drepnir ok sárir, at engi lifandi maðr kunni¹² telja. Oddgeir ok Rollant ok þeirra félagar ráku saman í einn hvirvil heiðingja, ok sem þeir vildu efla bardaga sinn, þá váru þeir svá móðir, at þeir féngu nær ekki at hafzt, ok urðu þeir þá apt^r at snúa¹³ í fylking Karlamagnús. Þá mælti Karlamagnús: [Herra guð,¹⁴ lát eigi lægjast þína helgu kristni, ok gef mér styrk, at ek mega hefna þinna vina¹⁵ á þessum heiðnum hundum. Sem hann hafði þetta mælt, þá reið konungr¹⁶ fram ok með honum fjórar

¹) mgl. a. ²) [hundrað ok 7 a. ³) eigi a. ⁴) vápna tilf. a. ⁵) reið a. ⁶) tilf. a. ⁷) þá tilf. a. ⁸) vera tilf. a. ⁹) undan a. ¹⁰) hertugi Girarð a. ¹¹) þorðu a. ¹²) at tilf. a. ¹³) snúast a. ¹⁴) [tilf. a. ¹⁵) ovina a. ¹⁶) hann a.

þúsundir riddara, ok riðu í flokk heiðingja í móti Gundrun kerrumanni, [ok klauf Karlamagnús konungr hann í herðar niðr sem fúinn fausk.¹ En fyrr en hann kœmist þaðan, þá særðu þeir undir honum hestinn 15 kesjum, ok fyrr en Karlamagnús féngi þann hest er hann drap úvin sinn af, þá drápu þeir [10 þúsundir af Affrikanis,² ok hrukku allir³ á bak aptr af hræzlu. Sem vórir menn snerust aptr í fylking sína, þá dirfðust Affrikar, ok gerðist þá hart viðskipti ok hjuggu mörg högg⁴ þau er harmandi váru, svá at mikill fjöldi féll, ok harmaði [hann þá⁵ fall sinna manna, ok æpti hann þá hárrí röddu ok bað þá sína riddara hefna sín í guðs nafni. Þá börðust vel Bealvæi⁶ ok Saxar ok brezkir menn, [Rollant ok Oddgeir ok þeirra félagar⁷ gáfust einkar vel. Keisarin var fremstr í brjóstinu ok hafði Jouise⁸ í hendi sér, engi hefir líf er eitt högg sær af honum. Þá fengu Frankismenn⁹ svá mikinn skaða, at engi [kunni þat segja, ok hjuggu¹⁰ bæði höfuð ok herðar, limi ok líkami, ok kom þá til Karlamagnús Oddgeir ok Nemes ok mæltu: Herra, kváðu þeir, lið vart er mjök fallit, vér höfum nú eigi [fleira liðs¹¹ en fimtán þúsundir manna, ok 9 af tólf jafningjum. Herrar, kvað Karlamagnús, skilt hefi ek orð yður, en svá hjálpi mér guð, at myklu heldr vil ek deyja en undan flýja.

113. Karlamagnús konungr ok Nemes hertugi ok Oddgeir sá þá menn sína hugbleyðast, ok þá mælti páfinn: Herrar, kvað hann, hræðizt ekki, nú freistar guð yðvar; hann sá sik sjálfan [til dauða¹² dæmdan ok bar hann þat [þó einmóðliga,¹³ gerit nú fyrir hans sakir þat¹⁴ sem hann gerði fyrir yðrar sakir.¹⁵ Allir er heyrðu orð hans, þá mæltu:¹⁶ Aldri beiðumst vér fyrir [þessa tölu¹⁷ at lifa, nema guð gefi oss sigr á heiðingjum. Herra, segir Karlamagnús, nú hafi þér sagt minn vilja, ok engi maðr skal önnur ráð nýta.¹⁸ Turpin erkibyskup gaf þá upp páfanum inn helga kross ok mælti: Nú¹⁹ skulu þér sjá, ef ek má nökkura hjálp veita. En páfinn játaði því þegar. Þá blés erkibyskup einum hvellum lúðri at eggja menn sína, ok heyrði Agulandus þá lúðriinn ok mælti til sinna manna: Nú hefi ek alt þat er mér líkar, Frankismenn²⁰ eru at fullu yfirkomnir, ok vilja þeir oss nú upp gefa vígvöllinn; sœkit nú fram

¹⁾ [þessi var ráðgjafi heiðingja. Karlamagnús klauf hann ofan í mitt höfuðit allan herklæddan a. ²⁾ [betr en 10 þúsundir heiðingja, svá at allir Affrikar æðruðust a. ³⁾ 2 a. ⁴⁾ tilf. a. ⁵⁾ [þá Karlamagnús a. ⁶⁾ Bealfij a. ⁷⁾ [Oddgeir ok Grelent, Rollant ok Estor, Riker ok Marant a. ⁸⁾ Jouis sverð sitt a. ⁹⁾ kristnir menn a. ¹⁰⁾ [lifandi maðr sær þat sagt, ok hjuggu þeir þá a. ¹¹⁾ [meira lið a. ¹²⁾ [mgt. a. ¹³⁾ [vel a. ¹⁴⁾ svá a. ¹⁵⁾ hann sá sig sjálfan dæmdan ok þoldi fyrir oss dauða tilf. a. ¹⁶⁾ þeir tilf. a. ¹⁷⁾ [þenna dag a. ¹⁸⁾ hafa a. ¹⁹⁾ hefi ek alt þat er mér líkar tilf. a. ²⁰⁾ kristnir menn a.

at höfuðmerkinu. Þeir gerðu svá, ok hugðu at kristnir menn mundu¹ bila. Þá [dirfðist lið Affrikanorum,² ok hófst þá [inn harðasti bardagi.³ Flugu þá spjót [sem í örvadrif sæi.⁴ Frankismenn tóku⁵ við þeim höggvandi með hvössum sverðum höfuð ok herðar. Þá [mælti Ulien ok æpti hárri röddu á sína menn:⁶ Affrikamenn, segir hann, óttizt ekki, hefmit frænda yðvarra, feðra ok bræðra, er Frankismenn hafa drepit, ok⁷ Jamund er yðr fóstaraði; sækit nú af þeim lönd ok ríki, at þér verðit ríkir ok fullsælir. Þá er hinir skildu orð hans, þá réðu þeir at harðara til kristinna manna. Girarðr ok hans synir ok systursynir⁸ ruddu af sér með stórum höggum sem þeir máttu. En ef eigi miskunnar nú guð kristnum mönnum, þá munu dýrt kaupa huglausir menn hreysti þeirra, er vápnðjarfir eru. Sem keisariinn reið í fylking heiðingja, þá blésu þeir hornum sínum ok lúðrum, ok gerðist þá ógurligr gnýr⁹ ok mikill mannskaði í hváru-tveggja liði. Oddgeir ok Nemes, Ríker ok Hugi, ok Salomon er bar gullara keisarans, ok Bretar er honum fylgdu, Rollant ungi er bar Dýrumdala blóðgan [ok allir hans félagar vörðust harðla vel.¹⁰ En allir váru þá uppgefnir, ef eigi hefði Karlamagnús keisari kallat á þá ok [mælir til þeirra:¹¹ Verit skörluga, sagði hann, líkam minn ok sœmdir yðrar. Barðist Karlamagnús konungr þá svá hraustliga, at allir er sá högg hans [stöð mikil ógn¹² af, ok var honum ekki hóglífi gefit þann dag. Þá var drepinn undir honum hestr hans inn bezti, ok hann inn öflugasti maðr hljóp þegar upp ok brá Jovisse, er hann var kórónaðr með; sá er þat má ná til er at vísu¹³ dauðr. Nú er konungr var á fœti staddr, þá varðist hann svá vaskliga, at engi þorði at honum at ganga, ok snerist þá umhverfis hann meiri maðr ok minni. Bæringr or Markun varð fyrstr víss,¹⁴ at keisariinn var á fœti, ok stefndi þegar þangat ok hjó einn ríkan [höfðingja ok klauf hann ofan í tenn,¹⁵ ok greip jafnskjótt hestinn með gulllögðu beisli, ok þegar kom hann til keisarans ok steig af sínum hesti ok fékk konungi,¹⁶ ok hélt í ístig hans meðan hann sté upp. Síðan ljóp hann á þann hest, er hann drap heiðingja af, ok kómu þá báðir í bardaga ok feldu mykinn fjölda af heiðingjum. Sem Frankis-

¹) skyldu a. ²) [dirfðust Affrikamenn a. ³) [hin harðasta atganga a. ⁴) [í smá hluti sem örfadrif væri a. ⁵) vel tilf. a. ⁶) [æpti Ulien á sína menn 4 sinnum ok mælti a. ⁷) mgl. a. ⁸) ok fóstursynir tilf. a. ⁹) hörkull a. ¹⁰) [af blóði heiðingja, ok þeir er honum fylgdu vörðu líf sitt ok líkami sem bezt féngu þeir. a. ¹¹) [mælti hárri röddu ástæmli gum orðum: Nemit staðar allir, meiri maðr ok minni a. ¹²) [féngu ógn ok hræzlu a. ¹³) sönnu a. ¹⁴) varr við a. ¹⁵) [heiðingja ofan í hjálminn ok klauf hann í tenn, ok því næst í öðru höggi skaut hann honum af hestinum a. ¹⁶) keisaranum a.

menn sá konung kominn aptr, þá urðu þeir [harða segnir hans kvámu.¹

114. Heyrit guðs vinir þessa ína dýrliku sögu um Karlamagnús inn góða keisara. Heyrit ok hreysti ok kurteisi kristinna manna, elsku ok ástsemd dugandi manna, hugdirfð hirðmanna, ok um inn harða hertuga Girarð. Hann var son Bovins konungs ins ríka, aldri tók við tignarnafni vildri hertugi. Þá er herra Girarðr sá merki Uliens, þá kallar hann til sín Booz ok Clares, Ernarð ok Riker ok Milun: Dýrligir riddarar, segir hann, þyrnum oss eigi. Séð þann er þar sitr undir inum gula skildi, er í dag hljóp at oss ákafliga, en guð sé lofaðr, er vér gerðum honum góð skil um þá skuld er vér várum honum skyldugir. Nú býð ek yðr, at þér gerið þeim önga atreið með spjótum, nema vér skulum fylkja sem vér megum þykkvast,² ok héldu þá allir skjöldum sínum sem fastast fyrir brjóstum, svá búnir skulum vér riða at þeim, ef þeir þora við taka. Girarðr ríðr nú með fylktu liði, hann hefir við sér þúsund ok fim 100 riddara, Booz ok Clares váru merkismenn þeirra. Ok kom þá Ulien ok við honum fjórar þúsundir, þeir höfðu stinna boga ok góð herklæði, skutu því næst skotum ok broddum ok köstuðu á þá. En þeir fundu eigi hvikara fyrir sér heldr hugdjarfa riddara, svá at aldri hafði einn hertugi vildri, ok þorðu þó öngir atreiðir at gera fyrir hertuga. Sem Ulien fann at Frankismenn vildu ekki at þeim fyrir ópi né heitan né fyrir skotum þeirra, þá stefndu þeir at höfuðmerki Agulandi. En áðr en hann hafði fest merki sitt, þá leit hann á hægri hönd sér heiðingja undan flýjandi. Aldri kunni Ulien svá mikit at at gera, at þeir riðu or sinni fylking né vildu rjúfa sakir hans, ok var Girarðr ok lið hans svá nær komnir höfuðmerkinu, at tvau örskot máttu vel til ná, ok mælti þá Girarðr, at hans lið skyldi nema staðar. Þá kallar hann til sín sonu sína ok systursonu ok alla höfuðvini: Herrar, segir hann, víst hefir guð nú til vár sét, at vér höfum engan mann látit; kristnir menn hafa nú ráðit til Affrikamanna, ek heyri nú frameggjan þeirra; nú bið ek at vér hjálpim þeim við vaskliga. Þeir svöruðu: Þat viljum vér gera gjarna; vér erum vel herklæddir, en hundar þessir eru búnir margir allilla ok verr en vápnlausir; nú mun þat guð vilja ok inn helgi kross, at vér komim í viðrskipti heiðingja ok at vér gerim þá höfuðlausar. Því næst stigu þau 400 af hestum, allir þeir er hertugi kaus ok vildastir váru ok vaskastir, en hinir aðrir tóku við hestum þeirra, ok géngu þeir með þykkri fylking huldir skjöldum sínum, berandi hvassar hosur, gyrðir góðum sverðum. Sem Affrikar litu þá, þá

¹) [aldri segnari síðan þeir kómu í heim a; *her mangle 2 Blade i a.*

²) þykkiaz A.

mælti Agulandus: Þessir eru eigi várir menn; ef vér sigrumst eigi á þessum, er framan ganga at oss, þá drepa þeir oss, er nú ganga á bak oss. Agulandus var þá undir höfuðmerkinu, ok með honum tólf heiðnir konungar, en umhverfis hann var svá mikit lið, at engi kunni telja, ok váru þeir þá harðla hræddir um Amustenem ok ætlaðu hann of lengi dveljast. Í því bili kom Girarðr með fjórar þúsundir, þeir váru í fótstíðum brynjum ok skunduðu at heiðingjum höggvandi þá, ok ruddu svá veginn fyrir sér, at þeir áttu eigi örskot til höfuðmerkisins. En Karlamagnús konungr mátti þar lítt sínum hlut hrósa, né Nemes eða Oddgeir ok Rollant, ef eigi væri guð almáttigr, er í sínu valdi hefir alla hlut(i), honum sendandi þrjá sína riddara. En herra Girarð ok synir hans ok systursynir kómu þá at heiðingjum herklæddir af stáli ok járn, svá at ekki má á þeim vinna, hjuggu þeir höfuð ok herðar, brjóst ok bók, ok steypu hverjum dauðum á annan ofan. Sem þeir fundu skaða sinn, þá flýðu þeir undan ok hinir eptir þeim, alt til þess er þeir kómu undir höfuðmerkit. Þá tóku Affrikar at ræða við Agulandum: Ef þessir menn komast at oss upp, þá mun oss lítt stóða til hjálpar stöðumerkit. Sem Agulandus sá þá, mundi hann or viti sínu hlaupa, því at menn hans flýðu at honum sjánda hverr at öðrum.

115. Affrikamenn fyrirlétu stað sinn görsamliga undan merkinu, síðan námu þeir staðar ok vörðust, ok váru þá höggvin mörg stór högg. En Karlamagnús var inn kurteisasti keisari, ok Rollant systurson hans ok Nemes inn hæverski riddari ok öll konunglig hirð. Frankismenn ljópu á heiðingja svá sem þeir kómu ofan í dalinn, ok gerðist þar þá harðr bardagi. Þeir hinir vasku menn or Orfanie skutu spjótum ok broddum ok gerðu mikinn mannskaða. Nema almáttigr guð sér nú til kristinna manna, þá mættu þeir aldri svá hörmuligu slagi sem þá. Eliádas ok Pantalas félagi hans or Orphanie námu þá staðar ok vörðust undir berginu, ok hófst þá gnýr ok óp ok frameggjan með svá miklu mannspelli, at aldri sá manna augu meira. Sem þeir or Affrika sá þann inn mikla fjölda falla, feðr ok frændr, syni ok bræðr, þá mæltu þeir: Nú vaxa vandræði vár, ok ef vér hefnum eigi þeirra, þá erum vér svívirðir; sví sé þeim er nú höggv eigi í skjöldu þeirra. Ok gerðu þeir svá, klufu skjöldu þeirra. Sem Frankismenn ráku þá af sér með stórum höggum, þá féll þegar hræzla á þá or Orfanie, svá at bæði hvarf þeim afl ok hreysti, ok héldu undan ræddir ok huglausir, sem mest máttu þeir.

116. Sem Karlamagnús keisari sá Affrikamenn hvika ok Orphaniemenn laupa ok illa láta, þá æpti hann þegar á sína menn: Fylgjum þeim nú, kvað hann, ok höggum stórt, því nú flýja Frankismenn. Lögðu þeir þá ok hjuggu ok brutu spjótin í þeim, ok mátti

þá görla heyra undir höfuðmerkinu óp þeirra, ok hversu hvern þeirra féll á bak öðrum, ok létu þeir þá kenna þeirra 300 stálsþjóta ok járnþjóta ok sverða, er aldri síðan féngu þeir lækna sik at græða, ok flýðu undan svá vandliga, at engi var eptir á vígvellinum.

117. Þegar því næst er þessir váru sigraðir, þá mættu þeir 30 þúsunda ins harðasta fólks. Höfðingi fyrir þeim var Moadas, son Aufira konungs, ok Abilant, son Monspira konungs, ok óku þeir þá aptr undir merkit, hvárt sem þeir vildu eðr eigi. En Fagum hét á þá ok vildi eigi flýja, ok mælti til sinna manna: Nú munum vér fá góð füng at hefna vina yðvarra ok þjóna guði. Sem Affrikar sá sína menn sigraða, þá fóru þeir ofan af berginu allir með bendum bogum 30 þúsunda, berandi hvöss spjót með nýbrýndum sverðum ok öxum ok stálpíkum. Höfðingjar þeirra Moadan ok Abilant (váru) svá digrir ok dramblútir, at þeir virðu engan mann eins halmstrás. Sem þeir fundu Frankismenn, þá ljópu þeir þegar á þá, en þeir tóku við þeim vaskliga, svá at þeir or Persialandi urðu mjök reiðir, ok váru þar mörg stór högg höggvin, ok féllu þar heiðingjar aðrir á aðra ofan, ok féllu svá þykt, at eigi kendi faðir son sinn. Oddgeir ok Nemes váru þar báðir feldir af hestum sínum, ok Salomon ok Rikir ok Bæringr. Sem Karlamagnús sá þat, þá líkaði honum illa, ok æpti hárri röddu: Herra guð, segir hann, hvat gerir þú? Ef þú tekr þessa frá mér, þá fæ ek aldri styrk né kragt, ok aldri skal ek optar skjöld í bardaga bera. Hann hélt í hendi Jouise konungliku sverði ok hjó á báðar hendr, ok nam eigi staðar fyrr en í miðri fylking heiðingja, ok hjó Abilant ofan í hjálminn, svá at stóð í tönnum hans, ok æpti hann þá sigraróp, svá at Frankismenn heyrðu, ok kómu þegar til hans betr en sjau þúsundir. Þá kom Rollant systurson hans ok Hugí ok Grelent á góðum hestum, ok slitu þeir þegar þrüngina ok börðust með konungi. Sem Karlamagnús varð viss um kvámu þeirra, þá mælti hann: Gætist at vígvöllrinn sé vel haldinn af várri hendi. En þeir æptu þegar svá hvelt heróp, at þeir heyrðu er váru undir gullara keisarans. Jafn-skjótt sem Fagun heyrði, þá mælti hann til sinna manna: Guð styrki oss, kvað hann, nú er Karlamagnús liðs þurfi, ok svá skal gera guð til sjánda.

118. Sem Fagun fann at konungr var liðs þurfi, þá mælti hann: Dýrligir drengir, segir hann, ríðum skyndiliga ok við hjálpum keisaranum. Þeir sögðust þat gjarna gera eptir hans vilja. Sem konungr kendi tilkvámu herra Faguns, þá mælti hann til sinna manna: Herrar, kvað hann, hvat erum vér gerandi? Ef þeir taka nú vára menn ok setja í járn, þá vil ek aldri optar koma í land mitt. Ok æpti hann þá sigrarmerki sitt ok mælti: Ríðum hraustliga at drépa

niðr merki þessu, þat er allra mest. Þeir gerðu svá ok riðu í fylking þeirra betr en mikit kólfskot, ok vægðu þá Persar hvárt sem þeir vildu eðr eigi. Herra Fagon bar gullara konungs merki, hann hafði verit merkismaðr keisarans 3 vetr ok 30. Hann fylkti liði sínu þúsund riddara svá þykt, at langa leið mátti áðr ríða en á jörð félli eitt epli, þó at kastat væri í millum þeirra. Hann mælti þá ástsamliga til sinna manna: Dýrligir drengir, kvað hann, ek hef alla yðr fóstrat ok tignat ok foringi verit hingat til úkunnigs staðar. Séð hér fyrir oss eitt hatat fólk; ömbunit mér nú vel minn góðvilja, mœtit heiðingjum með svá stórum höggum, at öll hugdirfð þeirra hverfi þeim, heyrit hversu mikinn gný ok óp þessir gera. Þeir svöruðu honum drengiliga: Ríðum herra, kváðu þeir, Affrikar skulu nú fá örlög sín svá skyndiliga, at þrjár þúsundir þeirra manna skulu opnir liggja gapandi munnum, en vér skulum yðra sœmd svá vel varðveita, at gott skal æ ok æ til at fregna.

119. Nú ríðr herra Fagon til bardagans, hann var ræðismaðr Karlamagnús konungs ok hafði lengi borit gullara hans ok flýði aldri or bardaga. Nú fylgir honum þúsund riddara, ok ætlar hann heiðingjum ógurlikt áræði, fámennr at mœta svá miklu fjölmenni, 30 þúsunda var lið Almacii. Þá kallaði Fagon til sín Remund, er höfðingi var yfir Ozakarent, raustr riddari ok vápnðjarfr, hann var systurson Faguns, ok hafði hann mikit traust á honum, ok fékk honum þá höfuðmerkit ok mælti til sinna manna: Höggvit heiðingja ok ræðizt ekki. Þeir gerðu svá, riðu fram höggvandi þá ok stingandi með öllu afli. Engi Persiemanna var svá vel herklæddr, at eigi skalf af hræzlu. Ok kómu þeir þá fyrst at liði Moadas, ok flýði undan höfuðmerki Agulandi konungs yngri maðr ok ellri. Þá reið Fagon ræðismaðr ok konungs frændi fyrir liðinu inn braustasti riddari; hann var vel ördrag fram fyrir öllum öðrum, vel herklæddr á góðum hesti, höfðingliga klæddr góðum stálhjálmi, í þykkri brynju ok stinnan skjöld ok steindan við leóns líkneskju, berandi it-bezta spjót, ok reið þangat sem þykkvast var fylkt fyrir honum ok lagði til Moadas sonar Aufira konungs. Þessi var systurson Agulandi, son innar fríðu Angelien, hon var dróttning borgarinnar Balatim. Fagon lagði í gegnum hann ok skar lifr hans ok öll innyfli hans, svá spjót stóð í gegnum inn eptra söðulbogann, ok skaut honum dauðum á jörð. Ok er hann snerist, þá brá hann sverðinu ok hjó í hjálm Matusalems konungs ok kastaði honum dauðum af hestinum, ok æpti hann þá hárri röddu sigrarmerki konungs. Ok er menn hans heyrdðu, þá kómu þeir leypanði með svá miklum gný, at í fyrstu lögðu þeir til jarðar þrjár þúsundir heiðingja, er allir báðu sér Makun hjálpar.

120. Sem Affrikamenn sá Frankismenn komandi ok Moadas ok Abilant fallna, þá fundu þeir, at þeir máttu eigi lengr við standast, sneru þá undan sem skjótast á fjöll ok skóga. Ok er Karla-magnús konungr sá þat, þakkaði hann guði fagrliga þenna sigr. Því næst mælti hann til sinna manna: Raustir riddarar, segir hann, skundum ok höggum heiðna hunda. Ok hjuggu þeir þá svá kapp-samliga, at 20 þúsundir flýðu þegar undan, allir á vígvellinum. Þar mátti heyra spjót bresta, brynjur bila, ok þrjár þúsundir Persiemanna féllu þar jafnskjótt sem flóttinn hófst, ok snerust þá flestir upp undir höfuðmerkit sér til nökkurrar viðrhjálpar.

121. Sem Ulien leit sína menn höggna, þá sprakk hann nálíga af harmi, því hann mátti eigi til komast at duga þeim við né stöðva flóttu þeirra, því at inir fremstu menn tóku nökkut við, þá hjó hann Eðvarð ok klauf hann ofan í tenn ok steypiti dauðum á jörð. Ulien var inn vaskasti riddari, sem hann sá sik eigi hept geta Affrikamenn, þá mælti hann: Hinir vándu pátusynir ok illmenni, hvar er nú, hœlni yður, er þér keptuzt í höll Agulandi konungs, þá er þér drukkut vín hans, ok virðu þér Frankismenn ok allan þeirra styrk eigi eins falspennings. En þeir eru dugandi menn, sem þér megut sjá, aldri fái þér af þessu ríki þat sem vert sé eins pennings, nemit staðar undir höfuðmerkinu. En þeir stefndu leiðar sinnar, ok létust eigi sjá merkit, með svá ákafri reið at eigi beið faðir sonar síns né sonr föður síns. Sem Ulien sá Frankismenn drepa Affrikamenn meir en 100, þá tók hann spjót sitt með digru apaldrs skapti ok leypti sem skjótast at leggja í skjöld Ríkirs, hann var son Antoiene ok systurson Nemes hertuga ok dótturson Bærings. En er Ulien mætti honum, þá klauf hann skjöld hans þegar. En Rikir var inn bezti riddari, brynja hans var örugg ok bilaði eigi, ok braut þá Ulien spjótskapt sitt fyrir ofan falinn. En Rikir hjó hann með svá miklu höggvi, at hann klauf hann ofan í gegnum, en sverðit nam eigi fyrr stað en í söðulboganum, ok steypiti honum dauðum á jörð. Ok er Affrikar sá þetta, þá flýðu þeir undan um fjöll ok dala, ok var þá ekki at vitja höfuðmerkis. Sem Agulandus sá þetta, þá mundi hann nálíga or viti laupa, ok mælti til sinna manna: Hvar eru nú, segir hann, ráðgjafar mínir, er mér réðu þat ráð at klanda þetta ríki? nú skyldu þeir hjálpa í þessarri þurft mér. Ok var engi svá hugdjarfr, at eigi réð honum undan at flýja, ok gerðist þá mikill gnýr hjá höfuðmerkinu. Þá lóðu kristnir menn Affrikanis hverjum ofan á annan, ok skundaði hverr er mátti at bjarga lífi sínu, ok flýðu sem ákafast gátu þeir. Undir höfuðmerkinu stóð bardagi lengst, ok minkaði þá mjök lið herra Girarðs, því at þar féll þúsund riddara hans manna. En Agulandus var þá svá mjök svívirðr, at 10

konungar hans váru fallnir ok niðr brotit drekamerki hans. Sem várir menn sá at höfuðmerki Agulandi var felt, þá vóx þeim hugdirfð ok áræði. En Karlamagnús barðist svá mjök, at nauðsyn rak hann af hestinum, ok hjó hann þá mörg mikil högg. Þá er Agulandus var sannfróðr at menn hans váru yfirkomnir, þá varð hann óttafullr ok beið hann eigi lengi, hann stefndi þá undan ræddr ok hamstoli ofan til Risoborgar. Þá æptu þeir sigraróp á bak honum, ok ef hann vill nú krefja skattsins, þá man hann fá mækligan.

122. Karlamagnús nam þá staðar á vellinum, því hann hafði eigi megn til at reka flóttann, ok lið hans svá mart fallit, at eigi var fjórðunggrinn eptir. Agulandus stefndi undan höfuðmerkinu, en kristnir menn ráku hann ok höfðu felt fyrir honum 10 hundrað þúsunda. Boz ok Clares feldu margan dramblátan til jarðar. En herra Girarðr reið til Risoborgar, en fyrr en hann kœmi þangat, þá var honum því mœtt, at flótti leiddi hann í eitt díki, er grafit var or fjalli skógsins, ok varð þá nauðigr aptr at hverfa. Þá kómu til hans Boz ok Clares, ok gerðust þá harðar atreiðir. Sem heiðingjar kómu illa vápnaðir at kristnum mönnum vel herklæddum, þá féllu svá margir af því inu hataða fólki, at engi lifandi maðr kunni frá segja.

123. Agulandus nam þá staðar á vígvellinum, ok snerust þá um hann menn hans ok vörðust. En Frankismenn drápu þá niðr svá mart, at varla varð talt. En inn gamli Antoiene dýrligr maðr drap hestinn undir Agulando, svá at hann skyldi öngan veg í brott mega komast. En Karlamagnús tók þá hvíld í landtjaldi sínu ok kallaði til sín Oddgeir ok Nemes, Fagun ok Rikir, Hugon ok Droim ok Salomou, ok mælti: Setið nú landtjald umhverfis merkit. Ok gerðu þeir svá. Þá kallaði Karlamagnús til sín Rollant ok Estor ok Grelent, ok með þeim þúsund manna inna vildustu riddara, ok mælti: Ríðið, segir hann, ok viðr hjálpit Girarð inum vaskasta riddara. Gjarna, sögðu þeir, aldri skulum vér honum bila. Karlamagnús konungr kallaði þá á Nemes ok Oddgeir, Droim ok Salomon, Fagon ok Rikir, ok mælti: Herrar, kvað hann, búit yðr sem skjótast yfir brekkuna, ok hjálpit herra Girarð. Fagon var merkismaðr þeirra. Þeir riðu þá skyndiliga um brekkuna. Sem Affrikar sá þá, þá ætluðu þeir undan at flýja, því þeim tjáði ekki við at taka. Frankismenn váru þá fjórar þúsundir, þeir er við kómu allir vel herklæddir, ok riðu þeir þá svá þykt, at þótt glófa væri kastat á millum þeirra, þá mundi maðr ganga lásbogaskot fyrr en á jörð félli glófinn. Sem Affrikar litu þá at sér ríðandi, þá fundu þeir, at hverr er beið fékk skjótan dauða, ok flýðu þá allir svá görsamliga, at eigi beið faðir sonar né sonr föður.

124. Sem Agulandus sá sína menn niðr höggna ok Frankismenn at sér ríðandi, þá mælti hann: Vesall em ek ok syndugr; ek hugðumst eignast mundu alla Franz ok skipa þessi ríki lendum mönnum mínum, en nú eru þeir niðr höggvir, ok eigi vænti ek mér nú lífs né brottkvámu; hjargi þeir nú lífi sínu er þat megu, en mér er ekki annat til en verjast sem bezt, því betr samir mér at deyja í hjá vinum mínum en flýja yfirkominn af þessum vígvelli. Hann hafði sér í hendi gott sverð, ok hjó hvern banahögg er hann mátti til ná. Nú var Agulandus bæði reiðr ok hryggr, er hestr hans var drepinn undir honum, ok sá menn sína drepna niðr, svá at engi varð eptir nema tólf konungar, er honum fylgdu¹ af Affrika. En honum maðr fannst engi harðari eðr sá er síðr kynni hræðast, en hans menn gátu eigi svá mikit hólpit honum, at þeir kæmi honum á hest, ok aldri féngu þeir honum svá mörg höggvápn, at eigi braut hann öll. Þá hjoggu þeir honum öxi er skaptit var af olifanthorni ok alt bundit með járnspöngum. Öxin var in bezta, því at engi stálhjálmr né tvesöld brynja gat staðizt henni.² Ok er hann náði öxiinni, þá var engi svá hugdjarfr, at síðan þyrði at honum at ganga, ok stóð hann þá lengi einn saman. Ok mælti þá Karlamagnús keisari, at engi skyldi sækja hann með vápnum, ok sendi hann þá munk einn með þessum orðum: Ef hann vill Makun neita ok við kristni taka ok sönnum guði játaast, þá mun hann sína daga marga góða finna. En hann kvezt við engum nýjum lögum vilja taka né guði sínum neita fyrir hræzlu sakar, ok tjáði ekki þess við hann at leita. Ok slógust þá Frankismenn umhverfis hann ok drápu inniliga alt lið hans, er þar var at verja hann. En hann varðist harðla hraustliga ok drap margan mann fyrir þeim. Ok þá kom ríðandi Klares at honum ok hjó þegar í sundr fyrir honum skjöldinn, en áðr en hann mætti nökkuru höggvi við koma, þá fal hann merki sitt í hjarta Agulandi. En Agulandus braut spjótit af sér. Ok þá hjó Klares hann ofan í hjálminn ok klauf hann þá ofan í brjósttit, ok féll hann þá á kné. En því næst kom Rollant ok hjó höfuð af honum. En allir aðrir þeir sem því kómu við, flýðu undan, ok vissi engi hvat af sér skyldi gera fyrir sakir harms ok hræzlu. En satt at segja, þá kómust eigi undan af þeim 10 riddarar, þeir er þar váru, svá drápu þeir görsamliga niðr. En öllum konum ok meyjum var friðr gefinn, ok féngu þeirra síðan at fyrirlátinni villu sinni kristnir riddarar.

125. Eptir þenna sigr sem Karlamagnús konungr hafði þá unnit, fór hann um alt Hispaniam ok Galiciam ok öll þau ríki er þar fylgja ok kristnaði alt fólk, en drap þat sem eigi vildi sönnum

¹) fylkdu A. ²) honum A.

guði játa, ok lét vígja kirkjur ok alt endrbæta þat sem þetta it vesla fólk hafði saurgat ok brotit, skipaði síðan þetta land sínum mönnum til stjórnar ok þeim sem á hans vald höfðu gengit. En eptir þenna bardaganu iuu mikla var svá aleytt öllum villumönnum í því landi, at engi mótstaða var honum veitt frá því sinni í Hispania-landi. Fór Karlamagnús konungr þá með spekt ok friði ok hvíldi lið sitt, en lét alla þá sem fallit höfðu flytja til heilagra staða undir bænahald kennimanna. En þá er var lokit, er svá sagt, at Karlamagnús konungr færi heim til Frakklands ok sat þá í náðum nökk-ura vetr eptir, þurfti þá ok mjök hans tilkvámu, því at þar hafði mart mikit til úspektar gert verit.

FIMTI PARTR KARLAMAGNÚS SÖGU AF GUITALIN SAXA.

vá¹ er sagt, at þessu næst eflir Karlamagnús konungr ferð sína til Spanialands, ok var í för með honum Rollant frændi hans ok inir beztu menn af² Frakklandi, ok dvaldist í þessi ferð 3 vetr. En síðan fór hann³ til borgar þeirrar er Nobilis hét, ok mátti hvárki yfir geta komit⁴ höfðingjann, þann er fyrir réð borginni, né borgina, ok sat hann þó lengi um hana. En [dróttinsdag einn er konungr var undan borðum genginn,⁵ þá kómu 3 sendimenn af Frakklandi ok sögðu mikil tíðendi: Guitalin konungr iun dramblát⁶ ok guðs úvin mikill, segja þeir, hann hefir herjat á lönd þín, ok hann hefir brenda Kolni ena helgu borg, ok hann lét drepa Pétur byskup⁷ fyrir háðungar sakir við þik, [ok lét höfða⁸ hann þér til úsæmdar.⁹ En við þessi tíðendi úgladdist mjök Karlamagnús konungr ok mælti til Rollants frænda síns:¹⁰ Aldri verðum vér glaðir áðr¹¹ þessar

¹) *Denne Episode af Sagaen begynder i B saaledes:* Svá er sagt ok á fornum bókum ritat, at Karlamagnús keisari hefir ráðit fyrir Frakklandi, hann var son konungs þess er Pippin er nefndr. Hann var mikill orrostumaðr ok sótti í mörg lönd með herskildi. Svá er sagt, at hann var staddr nökkurt sinn þrjá vetr í herför einni á Hispanialandi, ok var þar með honum Rollant systurson hans ok Nemens hertogi ok allir enir beztu menn er í vóru Franz. Síðan fór hann aptr til borgar þeirrar er Nobilis hét o. s. v. *I b begynder den saaledes:* Eptir þat er hinn frægasti herra Karlamagnús keisari hafði frelsat Hispaniam af valdi heiðinna þjóða, svá sein nú hefir um tíma sagt verit, fór hann aptr til þeirrar borgar er Nobilis hét o. s. v. ²) *Med dette Ord begynder Nederdelen af et Blad i „a“, hvis øverste og største Part er bortskaaren.* ³) aptr tilf. a, B, b. ⁴) unnit B, b. ⁵) [svá bar at dróttinsdag einn, þá er konungr var mettr at náttverðar máli, a, B, b. ⁶) heiðinn konungr tilf. a, B, b. ⁷) ok lét taka hann frá stóli sínum tilf. a, B. ⁸) drepa a. ⁹) ok þínum mönnum tilf. a; [mgl. B, b. ¹⁰) hvat er nú til ráða. því at tilf. B, b. ¹¹) áðr en B, b; fyrr en a.

skemdar ok skaða er¹ hefnt. Þá svarar Rollant: Kynlig er ætlan yður, vér höfum enn trautt hér verit mánuð;² ok þess þætti mér mest ván vera, at ek muna eigi héðan fara fyrir alt veraldar gull, þótt mér væri til boðit, áðr ek hefir³ unna⁴ þessa borg. Þá svarar konungr: Bleyðimaðr ertu frændi, segir konungr, ok af lítilli vizku ok álitit talar⁵ þú mart. Ok laust glófa sínum á nasar honum, svá at orstukku [þrjár blóðrásir.⁶ En Rollant mundi þess sárliga⁷ hefnt hafa, ef konungr nyti eigi frændsemi þeirra eða tignar sinnar, ok sá mundi fyrir þat lífi sínu týna, ef annarr maðr hefði þat gert. Síðan⁸ lét konungr blása í 30 þúsunda lúðra ok horna ok lét upp taka landtjöld sín ok [herbúðir ok hélt⁹ heim til Frakklands. En Rollant ok [margir menn aðrir¹⁰ sátu um borgina eptir. En Karlamagnús konungr létti eigi fyrr [en hann kemr í Kolni hina¹¹ helgu, en þat var at jólum, ok dvaldist hann þar um jólin í [miklum fagnaði¹² ok skemtan.

2. Þrettánda dag at aptni er konungr var mettr,¹³ þá hét hann á höfðingja sína ok sagði þeim fyrirætlan¹⁴ sína: Á morgin er dagr kemr, þá vil ek fara yfir Rín ok skemta mér með haukum mínum, segir hann, ok vil ek fara í ríki Saxa konungs ok taka mér þar gisla. Þá svarar Nemes hertugi máli konungs: Eigi er þat vart ráð, því at Guitalin¹⁵ [konungi mun þat illa líka,¹⁶ at þú farir í land hans. Þá svarar konungr: Þat hirði ek [aldri, hvárt honum fyrir þikkir í því eðr eigi;¹⁷ vér skulum fara á morgin meðr hundum várum ok haukum, ok skulum taka trönur ok elftr, gæss ok allskonar fugla. En njósnarmaðr einn var í her¹⁸ konungs heiðinn, ok fór um nótt er tungl kom upp or [her Karlamagnús konungs¹⁹ ok yfir Rín, ok létti eigi fyrr en hann kom til landtjalda Guitalins konungs, ok æpti þá hárrí röddu: Enn ríki konungr Saxa, segir hann, Maumet hjálpi þér!²⁰ Ek kann²¹ segja þér þau tíðendi, at þú mátt taka Karlamagnús konung, ef þú vill [, ok hefir hann hœlt um,²² at hann skyldi fara í ríki yðvart at úvilja yðrum ok taka veiði yðra,

¹) sé *B, b.* ²) 3 mánaði, *a, B, b.* ³) hafa *B.* ⁴) unnit, *a, b.* ⁵) mælir *a, B, b.* ⁶) [þrir dropar blóðs *B, b.* ⁷) greypiliga *b.* ⁸) Þá nótt dvaldist konungr þar, en er morginn kom *B, b.* ⁹) [búðir. Síðan þeysti konungr her sinn *B, b.* ¹⁰) [margr lýðr annarra manna *a;* mart annarra góðra manna, *B.* ¹¹) [fór sinni en hann kom til Kolni ennar *a, B, b.* ¹²) [mikilli gleði *a, B, b.* ¹³) ok menn hans *tílf. a, B, b.* ¹⁴) ætlan *a, B, b.* ¹⁵) Gutelin *B;* Gvite'in *b, her og senere.* ¹⁶) [konungi heiðinna manna mun þá illa þikkja *B, b.* ¹⁷) *Her ender förste Side af Bladfragmentet i a;* [eigi, þó at honum fyrirþikki (mislíki *b*) í því *B, b.* ¹⁸) herinum Karlamagnús *B, b.* ¹⁹) [herinum *B, b.* ²⁰) ok öllu liði þínu *tílf. B, b.* ²¹) man *B;* má *b.* ²²) [á morgin, því at hann hefir hœlt (heitit *b*) því, *B, b.*

ok svá enn fleira [ef hann má.¹ Ok er Guitalin konungr heyrði þessi tíðendi, þá glotti hann at, ok svarar svá síðan: Eigi mun Karlamagnús konungr gera þat þessa tólf mánuðu² at fara í veiðistöð mína at úleyfi mínu. Þá svarar njósnarmaðr: At vísu segi ek þér konungr, at eigi mun [Karlamagnús rjúfa³ stefnu sem hann hefir sagt. En er konungr⁴ vissi þat,⁵ þá kallaði hann á bróður sinn, þann er hét Gioza, ok annan Maceram,⁶ hann var af landi því er Macedoniam⁷ er kallat; hann kallar á⁸ son sinn, [sá er hét Dēfred:⁹ Herklæðit yðr allir, segir hann, sem hvatligust, ok hafit með yðr 30 þúsunda saxneskra manna allvel¹⁰ vápnaða, ok skulu þér fara í skóg þann er Trabia¹¹ heitir ok leynast þar; en er¹² Karlamagnús konungr kemr þar, þá skulu þér hann¹³ taka ok færa mér bundinn.

3. Nú er at segja frá Karlamagnúsi konungi, at hann stóð¹⁴ upp í dagan ok fór til kirkju Pétrs postola ok hlýddi þar¹⁵ messu. En er hon var sungin, þá hjóst hann, en í ferð með honum fór¹⁶ þúsund riddara vel vápnaðra,¹⁷ ok fór síðan yfir Rín. En er þeir kómu yfir ána, þá stigu þeir af hestum sínum, ok tók hverr þeirra hauk á hönd sér, ok géngu síðan ok [fleygðu haukum sínum,¹⁸ ok tóku allskonar fugla er áðan váru nefndir: En heiðnir menn urðu þegar varir við þá ok kómust á milli þeirra ok Rínar áðr¹⁹ þeir vissi. En þá er leið at miðjum degi, þá varð Karlamagnúsi konungi litit til hægri handar sér, ok sá²⁰ fjölda heiðinna manna fara or [skóginum, þeir er áðr váru nefndir.²¹ Þá mælti Karlamagnús konungr til Nemes hertuga: Sér þú þetta it mikla lið, [þar ferr Guitalin konungr Saxa enn heiðni,²² ok vill hann á hendr oss. Þá svarar Nemes: [Eigi var sem ek segða²³ eigi²⁴ þetta áðr fyrir, ok gerðir þú þá²⁵ mikla síflsku, er þú fórt svá fámennr í þetta ríki. En nú erum vér allir yfirkomuir nema guð [Maríu son²⁶ hjálpi oss; [mikil er at mismunum um lið vart,²⁷ þeir eru 30 þúsunda, en vér erum [með eina þúsund fyrir.²⁸ Þá²⁹ kom Guitalin konungr ok

¹) [af landi þínu, ef hann má ná *B, b.* ²) mánaði *B, b.* ³) [Karlamagnús konungr ljúga (*buga b*), koma mun hann í *B, b.* ⁴) Gutelin *B*; Gvite-
lin *b.* ⁵) skýrt *tilf. B, b.* ⁶) mann Ceran *B*; Maderan *b.* ⁷) Madonie *B, b.*
⁸) ok *B, b.* ⁹) [þann er Desred var nefndr *B, b.* ¹⁰) alla yðr (vel *b*)
B, b. ¹¹) Trobat *B, b.* ¹²) ef *B, b.* ¹³) höndum *tilf. B, b.* ¹⁴) ríss *B, b.*
¹⁵) tíðum ok *tilf. B, b.* ¹⁶) váru *B*; *mgl. b.* ¹⁷) vápnaðir *B, b.* ¹⁸) [flugum
haukar þeirra *B.* ¹⁹) en *tilf. B, b.* ²⁰) hann þá *tilf. B, b.* ²¹) [skógum
þeim er áðr nefndum vér (var nefndr *b*) *B, b.* ²²) [er hér ferr með
Gutelin konungi *B*; er fylgir Gvite-
lin konungi, *b.* ²³) sagði þér *B.*
²⁴) [Sagða ek þér *b.* ²⁵) þar *B*; *mgl. b.* ²⁶) [*mgl. B, b.* ²⁷) [mikill
munr er liðs várs *b.* ²⁸) [þúsund *B, a*; með dette Ord begynder Bag-
siden af Bladfragmentet i a. ²⁹) er sagt at þar *tilf. B.*

mælti til Karlamagnús konungs: Úsynju komtu hér í mína veiðistöðu,¹ ok leysa skaltu fugla þá alla, er þú hefir tekit,² ok sjálfir skaltu á hönd mér ganga. [Karlamagnús konungr reiddist þá ok reið at Guitalin konungi³ ok lagði spjóti til hans, ok hvárr⁴ til annars. En í þeirri atlögu varð Guitalin konungr at ganga af hesti sínum, ok dugðu honum þá djöflar í því sinni, er hann fékk⁵ eigi bana. Nemes hertugi reið fram at móti þeim manni, er nefndr er Amalun, hann var ættaðr⁶ af borg þeirri er Turine hét, hann var ráðgjafi Guitalins konungs ok virkta vin hans. [Þar varð hörð atreið af hvárumtveggja,⁷ en um síðir fór sem skyldi, at Amalun hneig⁸ til jarðar ok var feldr dauðr af hesti sínum. En hvat þarf⁹ [þat lengja¹⁰ at í þeirri¹¹ var¹² konungr Saxa¹³ yfirkominn, ef eigi kæmi [lið úsárt til með þúsund¹⁴ riddara ok skutu undir hann skjótum hesti. Síðan kallaði Guitalin konungr á menn sína ok mælti: Sækit fram fræknliga, segir hann, því at þá sýn sé ek á Karlamagnúsi konungi ok liði hans, at þeir munu brátt undan ganga, því at þeir hafa engan liðsafla við oss í þessu sinni;¹⁵ en ef hann kemst nú undan, þá mun hann [ei ok ei skelkja at oss.¹⁶ En þeir svöruðu allir sem eins manns munni: Aldri skulu vér hann undan láta ganga, því at oss sýnist sem vér hafim alt [lið hans oss í höndum.¹⁷

4. Nú er at segja frá Nemes hertoga, at hann heitr nú á Karlamagnús konung: [Herra, segir hann,¹⁸ nú erum vér nauðugliga¹⁹ staddir, ok þat er eigi sýnt, hve²⁰ vár viðrskipti fara ok heiðingja, því at mikill er [liðsmunr várr²¹ ok þeirra, ok hafa yður ráð, konungr, miklu um valdit.²² En ef þú hefir vár ráð tekit, þá mundi sýnna um hag várn en svá sem nú er; en þó skal enn eigi illa um mælast, því at brátt mun guð bæta [várn hag,²³ ef hann vill. En nú sé ek eitt ráð konungr, segir Nemes, ok man þat vel duga, ef guð vill. Kastala nökkurn sé ek²⁴ upp frá oss, þann hafði²⁵ risi nökkurr forðum, en nú er þat mitt ráð, at vér [sækim þangat

¹⁾ veiðistöð *B, b.* ²⁾ handtekit *a*; hér tekit *B, b.* ³⁾ [En síðan sneri Karlamagnús konungr hesti sínum ok reið at G. hvatliga, *a, B, b.* ⁴⁾ þeirra *tílf. a.* ⁵⁾ hafði *a, B, b.* ⁶⁾ æzkaðr *B.* ⁷⁾ [Ok kom þar hvártveggj í mót öðrum ok átti hart vápuaskipti *a*; þar reið hvárr þeirra at öðrum ok áttu þrátt vápnaskipti *B, b.* ⁸⁾ féll *a.* ⁹⁾ skal *a, B.* ¹⁰⁾ [um þat lengra *B*; hér um lengja *b.* ¹¹⁾ *saal. ogsaa a, B. b.* ¹²⁾ mundi vera *B, b.* ¹³⁾ hinn heiðni *a, B.* ¹⁴⁾ [konungi lið margt 300 *B, b.* ¹⁵⁾ *saal. a, B, b*; landi *A.* ¹⁶⁾ [æ ok æ skelkja ok at oss hlæja *a*; æ ok æ hlæja ok skelkja *B, b.* ¹⁷⁾ [ráð þeirra í hendi *B, b.* ¹⁸⁾ [tílf. *a, B.* ¹⁹⁾ nauðliga *a.* ²⁰⁾ hversu *a, B, b.* ²¹⁾ [mismunr (munr *b*) liðs várs *B, b.* ²²⁾ ollat *a.* ²³⁾ [vart mál *B, b.* ²⁴⁾ í heiðinni *tílf. a*; standa í hliðinni *tílf. B, b.* ²⁵⁾ hefir gert *B, b.*

til ok farim á hæli undan,¹ ok nemum þar staðar ok verjumst þaðan sem drengir, ok göngum aldri á hönd heiðnum mönnum, meðan nökkurr várr stendr upp, ok til vista oss skulum vér hafa² hesta vára ok hauka, meðan³ þeir vinnast. En áðr vér deyim af hungri,⁴ þá skulum vér gera Söxum svá harða hríð, at æ ok æ skulu þeir minni til reka er undan komast. En Karlamagnúsi⁵ sýndist þetta þjóðráð, ok fóru síðan [á hæli undan⁶ til kastalans. Nú kvaddi Karlamagnús konungr sér hljóðs ok mælti [til höfðingja sinna, þeirra⁷ er honum fylgdu: Góðir höfðingjar, segir hann, hversu höfum vér haldit liði váru? En þeir [sögðu konungi, at þeir höfðu⁸ hvárki týnt mönnum né hestum, hundum né haukum. Þá svarar Karlamagnús konungr: [Mikinn bug hafa Saxar á oss unnit,⁹ ok uggi ek, at þessa verði seint hefnt. Þá svarar Nemes hertugi: Fjölda sjám vér þeirra eptir oss fara,¹⁰ er meir hræðast oss en vér þá; enda mun¹¹ þat eigi til [vammis vera¹² lagt, því at mikill [er munr liðs þeirra ok várs, ok er þat meiri ván, at vér vinnium oss lítit til afla á þessu landi, ok er þat meiri sílska at sjá eigi efnitré sitt; því gæti¹³ hverr vel til sín, meðan hagr hans [er í efnum,¹⁴ því at minna er at gæta¹⁵ ríkis en fá fyrir öndverðu, ok þat er sýnt,¹⁶ at guð var í fullingi [með Karlamagnúsi konungi þann dag, er engi týndist af hans mönnum, en hann drap fyrir Guitalin fjórar þúsundir.¹⁷ Nú kemr Guitalin konungr¹⁸ ok setti utan um kastalann landfjöld sín ok herbúðir, ok settist um kastalann. Síðan lét Guitalin konungr skera upp herör ok lét fara [um alt Saxland fjögurra vegna í frá sér¹⁹ ok stefudi [til sín²⁰ hverjum manni er vígr var ok vápnnum mátti valda. Nú [sækja inir heiðnu menn þegar at kastalanum með allskonar brögðum, er til máttu fást.²¹ En þeir verja vel ok drengiliga er fyrir eru staddir, þeir kasta grjóti ok skjóta²²

¹⁾ [farim þangat *B*, *b*. ²⁾ taka *a*, *B*, *b*. ³⁾ *Hermed ender Bladfragm. i a, og nu følger en Lacune af 1 Blad.* ⁴⁾ sulti *B*, *b*. ⁵⁾ konungi *B*, *b*. ⁶⁾ [svá at sumir hlífðu en sumir vágú, til þess er þeir koma *B*, *b*. ⁷⁾ [síðan við höfðingja þá *B*, *b*. ⁸⁾ [svöruðu, at þeir hefði *B*. ⁹⁾ [mikil (mikla *b*) blygð hafa Saxar gert oss, er þeir hafa elta oss *B*, *b*. ¹⁰⁾ í dag tilf. *b*. ¹¹⁾ oss tilf. *B*. ¹²⁾ [úmælis *B*; ámælis *b*. ¹³⁾ [var munr liðs várs, ok er þat, konungr, engi sílska (engum manni minnka *b*), at maðr (hann *b*) kunni sjá efnitré sitt ok viti sjálfr hvat er hann má, því at ilt er at setjast aptar niðr en hann ris upp. Gæti ok *B*, *b*. ¹⁴⁾ [gengr vel *b*. ¹⁵⁾ fengins tilf. *b*. ¹⁶⁾ auðsýnt *b*. ¹⁷⁾ [þann dag, er Karlamagnús konungr týndi öngum riddara sínum, en hann feldi fyrir Guitelin konungi meir en fjórar þúsundir riddara. *B*, *b*. ¹⁸⁾ með her sinn tilf. *B*. ¹⁹⁾ [fjóra vega frá sér á (um, *b*) Saxland *B*, *b*. ²⁰⁾ [þagat *B*. ²¹⁾ [er þar hörð atganga, er þeir gera enir heiðnu at kastalanum með allskonar brögðum, er þeir megu til sinna; bæði með valslöngum ok margskonar vélum (öðrum vígvélum *b*) *B*, *b*. ²²⁾ allskonar tilf. *B*, *b*.

skotvápnum ok fella heiðna menn þá er næst ganga kastalanum, svá at [umhverfis kastalann¹ ok svá langt út í frá sem lengst mátti ör draga, þá var öll jörð [þakið af² líkum heiðinna manna. Nú leið at aptni, ok sá Guitalin konungr at mikit [mannfall var gert í liði þeirra,³ ok bað þá fara í landtjöld sín ok hvílast.

5. Nú er dauflíkt þeim er í kastalanum eru, [ok þeir eru með öllu matlausir.⁴ Nú sjá [Saxar at skot⁵ þeirra ok vápn váru eigi verð eins penninga. Guitalin konungr var ráðamaðr mikill. Nú er þar⁶ úvígr herr heiðinna manna alt frá borgarhlíði því er Turme⁷ hét, ok allr Saxa herr er þar kominn úvígr,⁸ ok ætla þeir at sitja Karlamagnúsi konungi mat [ok drykk. Þetta hafa þeir gert sex dægr, at þeir hafa barizt nætr ok daga, ok svá var sókn sú hörð, er heiðnir menn gerðu ok áttu við þá, svá at hvárki höfðu þeir sex dægr svefn né mat, því at engi var fœzla til.⁹ Nú váru Frankismenn hugajúkír [mjök of ætlan sína, ok vissu eigi hvat ráðum þeir skyldu til taka eðr¹⁰ saman bera. Hestar þeirra gneggiuðu¹¹ ok gnöguðu beislin, svá at niðr féllu á jörð melin, haukar þeirra [gnullu leiðiliga,¹² ok gékk þeim þat nær en¹³ matleysi sjálfra sinna. En konungr varð um þetta allra úglaðastr, því at hann sá aumleik ok hryggileik á sínum mönnum, ok þóttist hann því [of mjök ollat hafa.¹⁴

6. Nú bar svá at einn dag, at Karlamagnús konungr var genginn upp í vígskörð at sjá til liðs heiðinna manna, ok kallaði á Guitalin konung Saxa, en allr herrinn gaf þegar hljóð. [Karlamagnús konungr tók þá leið til orða:¹⁵ Enn ríki konungr Saxa, hver er ætlan þín við oss, gef oss'gang or kastala þessum, því at vér erum hér fámennir ok lítt¹⁶ við búnir orrostu; tak af oss gull ok silfr eða gisla í¹⁷ þessu sinni, ok eig at oss ömbunar ván,¹⁸ ef svá berr at¹⁹ þú þurfir slíks við, þótt þér þiki þat nú úlíklígt. En Guitalin konungr tók meinliga²⁰ orðum hans ok vann eið við Maumet [guð sinn,²¹ at hann skyldi þess [engar kost eiga, er hann beiddist,²² heldr skalt þú [vera dreginn með þínu inu hvíta skeggi or kastalanum²³ ok með

¹⁾ [liðit firrist kastalann alt it næsta *B*; þeir brökkva frá sem lifa *b*.

²⁾ [þökt með blóði ok *B, b*. ³⁾ [mannspell var gert á liði hans *B*.

⁴⁾ [er þeir hafa eigi svá mikinn mat, at eins riddara fœzla sé *B, b*.

⁵⁾ [heiðnir menn at valslöngur *B, b*. ⁶⁾ ok þangat kominn *B, b*.

⁷⁾ Turmit *B*; Turme *b*. ⁸⁾ *mgl. B, b*. ⁹⁾ [*mgl. B, b*. ¹⁰⁾ [ok vissu

ógerla hvat ráðum þeir skyldu *B, b*. ¹¹⁾ fyrir hungurs sakir *tilf. B, b*.

¹²⁾ [gnollroðu (gullu *b*) ok hundar gó *B, b*. ¹³⁾ ok *B*; með *b*. ¹⁴⁾ [of

miklu af (því *tilf. b*) velda *B, b*. ¹⁵⁾ [Hann tók til máls á þessa lund

B, b. ¹⁶⁾ eigi vel *B, b*. ¹⁷⁾ at *B, b*. ¹⁸⁾ annat sinni *tilf. B*; annan

tíma *tilf. b*. ¹⁹⁾ at at *B*; til at *b*. ²⁰⁾ hermiliga *B, b*. ²¹⁾ [goð sitt *B, b*.

²²⁾ [enga ván eiga *B, b*. ²³⁾ [út vera dreginn or kastalanum með því

enu hvíta skeggi er þú dregr eptir *B, b*.

mér fara til Villifríslands ok þar vera kastaðr í ina mestu myrkva-stofu ok ena verstu, er þar er til, ok í þeim stað [líf þitt láta¹ ok koma aldri til [ríkis þíns, ok skal ek þat undir mik skattgilda; 4 penninga þá er í landi yðru ganga þá skal hverr maðr gjalda at jólum, en öðru sinni at páskum 4 penninga, ok skaltu ekki fyrir hafa nema ilt eina.² [Þá svarar Karlamagnús konungr: þessi sætt er újafnlig ok ill. En svá hjálpi mér Pétr postuli, at fyrr skal ek hengdr vera við hátt tré en Frankismenn skuli vera þér skattgildir.³ En er Karlamagnús konungr varð þess varr,⁴ at Guitalin konungr vildi ekki [öðruvísi vera láta,⁵ þá fór hann ofan [í kastalann ok mælti til sinna manna brosandir.⁶ Herklæðizt þér sem skjótast,⁷ því at ek sé upp í fjaldshlíð þessa muni fæst líð vera, ok fara þaðan⁸ hvaðanæfa menn með vistum til konungs;⁹ en oss væri nauðsyn, [ef vér mættim, af þeim at taka oss nökkut¹⁰ til fæzlu, ok er þat betra at falla við drengskap en lifa með skemd ok vera yfirstignir.¹¹ Síðan dvaldu þeir ekki¹² ok riðu or kastalanum sjau 100 riddara [brynjaðra ok skjaldaðra,¹³ ok stöðvoðu eigi fyrr [hesta sína,¹⁴ en þeir kómu til landtjalda Guitalins konungs ok riðu upp á þau¹⁵ ok drápu mikinn fjölda heiðingja ok tráðu undir sötum hesta þeirra fleira en 400, ok sóttu betr en 400 hesta klyfjaðra með mat ok vistum. En eptir þeim sótti fjöldi heiðinna manna, ok var þá engi annarr til en flýja til kastalans, ok [féngu þar harða sókn af heiðingjum. Þá verða (þeir) yfirstignir, ef eigi kæmi Karlamagnús konungr til þeirra með þau 300 er eptir váru í kastalanum. Síðan kómu þeir til kastalans með fengi sínum ok höfðu vel annazt ok váru kátir ok glaðir.¹⁶ Í því bili kom Guitalin konungr af veiðum ok með honum 20 þúsundir riddara,¹⁷ en hann úgladdist mjök við [úsigr sinna manna.¹⁸ Nú it fyrsta vaxa vandræði Karlamagnús konungs, fyrir því at nú kemst hann eigi þaðan, nema hann njóti Rollants við ok liðs síns.¹⁹

¹) [biða dauða B; dauða þola b. ²) [konungs ríkja þinna landa. Ek skal leggja þitt ríki undir mik ok gera (í tilf. b) skattgjald fjóra penninga, þá er á landi þínu ganga, þat skal maðr (mér b) gjalda of sinn (hvert sinn b) at jólum, en í annat sinn at páskum, ok skaltu eigi hafa (ok kunna þér enga b) aufusu fyrir þat nema illa eina B² b. ³) [mgl. B, b. ⁴) viss B. ⁵) [annars kostar vera láta en svá sem hann sagði B. ⁶) [or vígskörðum ok niðr í kastalann til sinna manna ok mælti við þá læjandi B, b. ⁷) ok riðit (riðum b) út or kastalanum tilf. B, b. ⁸) þar B, b. ⁹) kastalans B. ¹⁰) [at þér getið (ef vér gætum b) nökkut af þeim unnit oss B, b. ¹¹) yfirkominn B; yfirkomnir b. ¹²) við tilf. B, b. ¹³) [mgl. B, b. ¹⁴) [lið sitt B, b. ¹⁵) saal. B, b; þá A. ¹⁶) [mgl. B, b. ¹⁷) heiðingja B. ¹⁸) [þessi tíðendi, at mönnum hans hafði svá illa til tekizt B, b. ¹⁹) hans B.

7. [Nú mælir Karlamagnús konungr til sinna manna: Vel hefir guð oss hólpit í þessu sinni, ok eigum vér honum þat vel at þakka ok vera ávalt staðfastir í hans ást bæði dag ok nótt, ok nú hefir guð oss gefit fæzlu, ok skulu vér leita annarrar fæzlu áðr sjá sé farin. Nú vil ek þess guð biðja, at Rollant kæmi með her sinn, ok mundum vér þá komast hédan í brott,¹ því at hann er fjölmennr ok hefir lið [vårt it fræknasta með sér. En hann ligg² nú um Nobilis borg ok vill vinna hana, [en hon er ein af inum stærstum borgum er vér vitum,³ ok ef hann vissi þessi tíðendi⁴ er oss eru á hendi, þá mun⁵ hann lítinn gaum gefa at henni, ok mun⁶ hann heldr vár vitja. Þá svarar [sá maðr er Ermen hét:⁷ Ek bjóðumst til at fara í þá sendiför, ef þér vilit konungr, því ek kann allar tungur at [skilja, ok engan mann mun ek hræðast, meðan ek sit heill á hesti mínum. En Karlamagnús konungr þakkaði honum vel ok mælti svá: Þat veit ek, ef þú getr framkomit ferð þessi, svá at oss mætti verða til gagns,⁸ þá skal ek gera þik höfðingja [yfir kastala, ok skaltu ráða einn fyrir öllum tekjum, þeim er til liggja, ok heroðum.⁹ Því næst bjóst Hermoen¹⁰ til fararinnar ok herklæddist vel. En þeir létu hann síga út [í glugg nökkurn ok hest hans, er á var kastalanum. Ok er hann kom niðr á jörð, bjóst hann um vel ok fimliga, ok reið síðan¹¹ leiðar sinnar, ok urðu heiðingjar eigi fyrr varir við, en hann kom at herinum.

8. Einn maðr er nefndr Deklandore,¹² hann var ríkr maðr ok höfðingi mikill,¹³ hann æpti hárri röddu [ok orti orða á Ermoen:¹⁴ Hverr ertu, segir hann, [ertu þjófr eða hví ríðr þú svá óðliga ok um nætr? Hermoen svarar: Ek em einn af mönnum ins danska Gafers á verðhaldi í nótt, segir hann, ok hefir þú illa mælt, er þú hefir þýft mik, ok nýtr þú þess, er vit erum eins liðs báðir, ella munda ek gjalda þér; en nú gæt betr orða þinna í annat sinn, ok mun ek fyrirgefa þér þessa sök.¹⁵ Ok fór hann síðan¹⁶ leiðar

¹⁾ [mgl. B. ²⁾ [it hvatasta, ok Rollant sitr B; fra *Begyndelsen af de te Capitel hertil har b*: Þá mælti keisarinn: Of fjarri er Rollant frændi minn nú, þar sem hann sitr ³⁾ [mgl B, b. ⁴⁾ vandræði B. ⁵⁾ mundi B, b. ⁶⁾ mundi B. ⁷⁾ [máli konungs maðr sá er nefndr er Ermoen (Hermoin b) B, b. ⁸⁾ [tala. Þat veit ek, segir konungr, ef þú getr framkomizt (kemr þessi ferð fram b) svá at oss gagni B, b. ⁹⁾ [mgl. B, b. ¹⁰⁾ Ermoen B; Hermoin b. ¹¹⁾ [í gegnum glugg einn, er á var kastalanum, ok svá hest hans með honum. Síðan ferr hann B, b. ¹²⁾ Elskandrat B; Esklandrat b. ¹³⁾ í heiðinna manna landi (her b) tilf. B, b. ¹⁴⁾ [á Ermoen B; at Hermoin b. ¹⁵⁾ [er þú ríðr svá æsiliga á nóttum sem þjófar eða illmennir. Hann svarar honum: Ek er maðr ins danska Margamars, ok ek er einn af hans varðmönnum (njósna-mönnum b), ok hefir þú illa mælt, er þú hefir þjófat mik (þú kallaðir mik þjóf b). Ok veit ek þat víst, ef eigi værim vit báðir með einum höfðingja, þá skylda ek þat illa gjalda láta. B, b. ¹⁶⁾ fram tilf. B.

sinnar. Ok er hann var [mjök svá kominn í gegnum lið¹ heiðingja, þá mætti hann þar riddara. En sá hafði riðit hesti [lávarðar síns til vatns, þess er nefndr er Alfráðr enn danski, sá var þá beztr² í herinum Guitalins konungs. En er Hermoen sá þann hest, þá [girnti hann mjök hann at eiga, ok sagði at annattveggja skyldi vera, at hann skyldi falla eða ná þeim hesti,³ ok reið fram harðliga at riddara þeim er á baki sat, ok hjó af honum [hönd aðra,⁴ ljóp síðan á bak ok reið ákafliga⁵ ok lét renna hest sinn lausan,⁶ ok kom farandi [til árinna Rín⁷ ok leypti þegar út á⁸ ok [komst því næst á land.⁹ Hann reið þá nótt alla ok [létti eigi¹⁰ fyrr en hann kom til borgarinnar Kolne. En at móti honum kom mikit fjölmenni, bæði Frankismenn ok brezkir.¹¹ Ok er þeir kendu ferð¹² hans, spurðu þeir¹³ eptir Karlamagnúsi konungi. En hann [kvað honum illa tekizt¹⁴ hafa ok úheppiliga, ok sitr hann nú í kastala einum ok hefir fátt lið, en umhverfis þann kastala¹⁵ sitr Guitalin konungr með [her sínum.¹⁶ En landslýðr varð við þessa sögu hrygg, en erkibyskup einna¹⁷ úglaðastr. Þá mælti Ermoen við erkibyskup: Herra, segir hann, ger mér rit til Rollants af hendi Karlamagnús konungs, ok [seg at hann vill,¹⁸ at hann komi til hans með öllu liði því er hann má fá, ok [seg svá á ritinu,¹⁹ at eigi hafi konungi verit²⁰ meiri þörf²¹ liðs en nú, [ok ger kunniga alla þá luti, er ek hefi yðr til sagt.²² Erkibyskup [gerði sem hann beiddi.²³ Síðan fór hann sem skjótast í gegnum borg þá er Stampes heitir, ok létti eigi fyrr en hann kom til²⁴ Nobilis borgar, ok hafði hann sprengt 7 hesta en hélt²⁵ heilum sínum hesti. [Rollant var í landtjaldi sínu ok lék skáktafl. Hermoen gékk fyrir Rollant ok féll á kné²⁶ ok bar hon-

¹) [or kominn herinum *B.* ²) [lávarðs síns til brunns, sá var beztr hestr *B. b.* ³) [hugsar hann þat, at annathvat skal hann ná hestinum eða hafa bana ella *B. b.*; *her begynder atter „a“ med Ordet baða (d. e. bana?)* ok reið fram harðliga. ⁴) [höfuðit *B. b.* ⁵) leiðar sinnar *B. b.* ⁶) hjá sér *tílf. B. b.* ⁷) Rínar *a.*; [til Rín *B.*; at Rín *b.* ⁸) ána *tílf. a, B. b.* ⁹) [létti eigi fyrr en hann kom yfir Rín *a.*; [*mgf. B. b.* ¹⁰) [dvaldist ekki (hvargi *B.*) *a, B. b.* ¹¹) Grikir *B.* ¹²) för *a, B.* ¹³) allir þegar *B.* ¹⁴) at farizt *a.* ¹⁵) [sagði, at hann sat í kastala einum inni byrgðr, en utan um *B. b.* ¹⁶) [öllum her Saxa *a, B. b.* ¹⁷) var miklu *a.*; þeirra varð miklu *B. b.* ¹⁸) [set þat á *B. b.* ¹⁹) riti þínu *a, B.*; [lát þat fylgja *b.* ²⁰) orðit *a, B. b.* ²¹) góðra drengja *tílf. a.* ²²) [*mgf. B. b.* ²³) [játti því ok gerði þegar rit sem skjótast ok inn-siglaði síðan ok seldi Ermoen *a.*; [gerði þat (bréfit *b.*) skjótt ok fékk í hendr Hermoin *B. b.* ²⁴) borgar þeirrar er Orliens heitir ok þaðan til *tílf. a.* ²⁵) þó *tílf. a, B. b.* ²⁶) [Hann fann Rollant sitja í landtjaldi ok lék at skáktafli, en at móti honum lék sá maðr er hét Giugarðr (Giugart *B.*; Gvibert *b.*) af Valbrun. Hermoen steig af hesti sínum ok féll á kné fyrir Rollant, *a, B. b.*

um kveðju Karlamagnús konungs ok erkibyskups af Kolne [ok öllum höfðingjum er þar váru,¹ ok fékk Rollant ritit. En hann fékk² þegar ritit kapalín³ sínum ok bað hann⁴ ráða, [ok vil ek vita, hverju vér skulum um⁵ svara. Svá segir rit þetta,⁶ at Karlamagnús konungr hefir mikla nauðsyn tilkvámu yðvarrar ok liðs þíns, fyrir því at hann er nú nauðugliga staddr í kastala einum, ok sitr Guitalin konungr utan um hann með öllum⁷ her Saxa, ok er honum eigi brautkvámu auðit nema hann njóti [yðvar við,⁸ því hann er þar fámennr ok vistalauss. En er Rollant heyrði þessi tíðendi, þá [skiptust litir hans, ok var hann stundum bleikr sem bast, en stundum rauðr sem blóð. Síðan mælti hann til sinna manna: Jlla líkar mér nú, ef Karlamagnús konungr frændi minn verðr yfirstiginn af heiðnum mönnum, ok er þat eigi vel er vér erum honum nú svá fjarri staddir; herklæðumst⁹ skjóttliga ok sækjum til borgarinnar, ok [gerir nú eigi at dvína við,¹⁰ skal nú annattveggja vera, at vér skulum vinna borg þessa eða ella [héðan aldri lífs¹¹ komast.

9. Síðan gerðu liðsmenn sem hann bauð, herklæddust fimliga ok settu gylta hjálma á höfuð sér, tóku í hönd sér skjöldu ok höggvápn, ok gerðu síðan atgöngu til borgarinnar, ina hörðustu er vera mátti. En áðr en aptann kæmi, þá sá þeir [eigi sinn kost annan¹² er borgina bygðu, [en ganga glaðir ok þó nauðgir á hönd Rollant.¹³ En um morguninn eptir, þá var blásit til húspings,¹⁴ ok þeysti Rollant her sínum¹⁵ á fund Karlamagnús konungs, en setti sína menn til gæzlu [við borgina eptir,¹⁶ ok lagði undir sik alt ríki þat er [til lá, ok lét alt þat bæta at borginni, er þeir höfðu brotit.¹⁷ Síðan skar hann upp herörvar ok [sendi fjögurra vegna¹⁸ ífrá sér, ok stefndi til sín hverjum manni er vápnnum mátti valda, ok vann eið

¹) [ok öllum höfðingjum þeim er með þér eru q. guðs ok sína a; [mgl. B, b. ²) seldi a; fékk í hönd B, b. ³) kapellan a; kapalini B; klerk b. ⁴) skjótt tilf. a, B, b. ⁵) mgl. a. ⁶) [ok uppborit bréf hefir þvilikan framburð sem hér má heyra: Erkibyskup af Kolni sendir kveðju Rollant jarli systursyni Karlamagnús konungs ok öllum höfðingjum þeim er með þér eru, q. guðs ok sína. Svá hefi ek sannspurt B, b. ⁷) allan a, B, b. ⁸) [þín við ok liðs þíns a; yðvars gengis B. ⁹) [gerðist hann svá stundum ásýnis sem dauðr maðr, en stundum sem blóð. Ok síðan kallar hann hárri röddu ok mælti svá: Jlla líkar mér nú, ef Karlamagnús frændi minn er svá nauðugliga staddr í kastala einum, ok er þat illa, er vér erum honum nú svá fjarri; herklæðizt nú a; [mælti Rollant: Herklæðizt nú B. ¹⁰) [skulum vér nú (skal nú B) eigi sofa við þetta mál, því at í þessarri sókn a, B. ¹¹) [eigi í brott a; héðan skal engi várr B, b. ¹²) vænna tilf. a; [þat líkast B, b. ¹³) [en ganga glaðir á hendr Rollant ok Frankismönnum, a; at gefast upp, ok gengu þeir glaðir á hönd Rollant B, b. ¹⁴) saal. a, B, b; þinghúss A. ¹⁵) sinn a, B, b. ¹⁶) [borginni B. ¹⁷) [Tilla heitir B, b. ¹⁸) [lét fara fjóra vega B, b.

[at ef nökkurr væri sá eptir, er hann krefði til þessarrar ferðar, þá skyldi dauða þola með Dýrumdala sjálfs síns sverði.¹ Síðan fóru þeir til Kolne² ok fundu [þar Romam ok Kemerem ok inn frækna Oliver ok mörg hundrað riddara af liði Karlamagnús konungs.³ En er Rollant fann þá þar, þá [varð hann við þat glaðr,⁴ ok fór í páskaviku með [her sinn,⁵ ok mœttu [þeir þá⁶ höfðingja miklum, þeim er kominn var utan or löndum, heiðinn sem hundr, ok vildi þá fara á fund Guitalins konungs.⁷ Hann hafði mikinn her, en hann er nefndr Perun,⁸ hann var kallaðr þeirra manna hvatastr heiðinna er þá váru uppi. Þeir áttu við hann orrostu snarpa ok mikla, ok féll⁹ hann ok alt lið hans, þat er honum fylgdi. Nú kemr til þeirra sjálfir páfinn er Milun heitir, ok Turpin erkibyskup af Reimsborg. Ok nú lætr Rollant þegar kveðja¹⁰ húsþings. Ok þá er [menn hafa sezt í sæti sín,¹¹ þá stendr upp Turpin erkibyskup ok þakkar þeim liðveizlu, þá er þeir veita Karlamagnúsi konungi, ok mælti [við þá:¹² Þess er engi ván, at vér komimst yfir Rín, því at hér er hvárki vöð né brúar [þær er vér megim yfir komast; en þó at þat væri, þá mundi Guitalin konungr mikinn her fyrir oss hafa, svá at oss mundi ekki þat stoða,¹³ ok mundi hann svá mikit mannsPELL gera á liði váru, at oss mundi þat verða mikilgæst.¹⁴ En nú er þat mitt ráð, at vér farim til borgar þeirrar er Garmasie¹⁵ heitir; sú er mest¹⁶ í öllu ríki Guitalins konungs, [ok væri þat mikit snildarverk ok gott bragð, ef vér gætum hana unnit. En ef oss sækir¹⁷ gæfa, þá mundu¹⁸ vér mega koma Karlamagnúsi konungi at liði.¹⁹ Þá svarar Rollant ok sagði, at honum sýndist þat þjóðráð²⁰ vera. Ok gerðu svá síðan ok sendu mann til Guitalins konungs.²¹ En er hann kom fyrir konung, þá heilsaði hann honum ok sagði síðan þau tíðendi, at Rollant væri²² á för til Garmasie borgar með [fjölda hers,²³ ok vill upp taka borgina, ok biðr þik til fara at verja, ef þú vill, ok hann vill, at þetta komi eigi á þik úvaran, ok þikkir honum ánmælis vert at²⁴ slíkum hlutum. En við þessi tíðendi úgladdist mjök Guitalin

¹) [sinn at því, ef nökkurr vill eptir sitja, þá skal sá dauða þola fyrir Dýrumdala sverði hans *a*; sinn, at allir þeir er kunnir verða at því at eptir sæti, þá skyldu þeir þola dauða af Dýrumdala *B, b*. ²) Kolno *B*.

³) [þar Freri, Erker ok Romam ok Oliver ok marga aðra riddara Karlamagnús konungs *a*; þann hertoga er þar var. *B, b*. ⁴) *saal. rettet*, úglaðr *A*; seginn *a*; [gerði hann sik glaðan við þat *B, b*.

⁵) [úvigan her *a*; mikinn her *B, b*. ⁶) [*tilf. a, B, b*. ⁷) ok (því þar *B*) var vin-átta mikil með þeim *tilf. a, B, b*. ⁸) Perus *b*. ⁹) feldu *a, B, b*. ¹⁰) blása til *B, b*. ¹¹) [allir eru komnir í sæti *B, b*. ¹²) [á þessa lund til lýðsins *B*. ¹³) í móti at rísa *tilf. a*. ¹⁴) ógæst *a*; [*agl. B, b*. ¹⁵) Garmaise *B, b, her og siden*. ¹⁶) hin bezta borg *B, b*. ¹⁷) sætti sú *B, b*. ¹⁸) mundim *B*. ¹⁹) vel at haldi *B*. ²⁰) vel ráðit *b*. ²¹) [*agl. a*. ²²) var *a, B, b*. ²³) [úlfjanda her *B, b*. ²⁴) stelast at *tilf. B, b*.

konungr, [svá at hann tjáði¹ eigi tanna,² ok heimtu til sín Sibilio dróttning ina kurteisustu konu, ok frétti hvat þá væri til ráða at taka. En hon svarar: Ver kátr ok glaðr ok kvíð engu, þú hefir sent eptir syni þínum ok Elmidan³ bróður þínum, ok mun þik eigi lið skorta, þegar⁴ þeir koma, ok mun engi svá djarfr⁵ hvárki konungr né keisari, at í móti þér [mani þora⁶ at standa. En konungr þakkaði henni vel ok gerðist [við þetta⁷ einkar kátr ok glaðr.

10. Í því bili kom at farandi maðr er nefndr er Margamar, ok mælti við konung: Herra, segir hann, ek vil at þú vitir ætlan mína; ek ætla at fara til borgarinnar⁸ með lið mitt, ef þat er yðvarr vili, ok skal ek halda borginni⁹ fyrir Rollant ok svá [gæta varða á ánni,¹⁰ at engi Frankismanna megí yfir komast at¹¹ veita lið Karlamagnúsi konungi. Þá svarar konungr: Þetta ráð skal taka. Ok þakkaði honum vel. Síðan bjóst Margamar¹² ok [herklæddist ok alt lið hans, ok fóru eptir þat til borgarinnar. En í öðrum stað pássinn ok Rollant ok þeirra lið, ok taka¹³ sér náttstað skamt frá borginni, ok mælti Rollant við meun sína [í dagan, at þeir skyldu búast ok sækja til borgarinnar.¹⁴ Falteri¹⁵ er maðr nefndr, hann var fæddr á landamæri því¹⁶ er skilr [Saxland ok Frakkland;¹⁷ hann var [í njósn¹⁸ ok 100 riddara með honum af hendi konungs sonar þess er Defred¹⁹ hét [ok Maceram²⁰ frænda Guitalin konungs.²¹ En er hann²² varð varr við ætlan þeirra, þá skundaði hann [ferð sinni til móts við konung sinn²³ ok sagði honum þessi tíðendi. Síðan fimuðust²⁴ inir heiðnu við²⁵ skjótt ok vurðu fyrri at bragði, ok fóru með fjölda hers á hendr [mönnnum Rollants, þeim sem²⁶ um aptaninn höfðu yfir ána farit,²⁷ en þat var Reinir²⁸ hertugi ok með honum 20 hundruð²⁹ hans manna. Ok kómu heiðingjar á þá úvara ok tóku þá undir tjöldum³⁰ ok feldu af þeim 15 hundruð. Þeir gerðu ok 300 hrossklyfja af höfðum kristinna manna. Síðan færðu þeir þau³¹ Guitalin konungi, ok sendu með þann mann er

¹) téði *a.* ²) [*agl. B, b.* ³) Helmidan *B.* ⁴) er *tilf. a, B.* ⁵) ríkr *a, B.* ⁶) [þori *a;* muni þora *B.* ⁷) [þaðan af *a.* ⁸) Garmaiseborgar *b.* ⁹) borgina *B;* hana *b.* ¹⁰) [*saal. B, b;* geta varða hana *a;* varða hana *A.* ¹¹) né *a.* ¹²) til farar *tilf. a, B, b.* ¹³) [fór til borgarinnar, en Rollant tók *B, b.* ¹⁴) [at þeir skyldu búast þá nótt alla, ok skyldu í dögum sækja at borginni *a;* at þeir skuli búast alla þá nótt, ok skulu vér í dagan sækja til borgar *B, b.* ¹⁵) Valteri *a;* Kalki *B;* Falki *b.* ¹⁶) þar *a, B, b.* ¹⁷) [lönd Saxa ok Frankismanna *B, b.* ¹⁸) [sendr á njósn *B, b.* ¹⁹) Defre *a;* Desred *B, b.* ²⁰) Mazeran *a.* ²¹) [*agl. B, b.* ²²) Var kominn í liði (lið *B, b*) þeirra Rollants ok *tilf. a, B, b.* ²³) [aptr til konungs síns (konungs sonar *B, b*) *a, B, b.* ²⁴) bjuggust *B, b.* ²⁵) menn *a, B.* ²⁶) [kristinna manna, þeir er *a.* ²⁷) [Frankismönnnum, þeim er til hurfu árinna (er fóru til árinna *b*) um aptaninn *B, b.* ²⁸) Remund *a.* ²⁹) þúsundir *a, B, b.* ³⁰) skjöldum *B, b.* ³¹) þessa veiði *B, b.*

nefndr er Dorgant.¹ Ok hann kom fyrir konung ok mælti: Heill herra, segir hann, Maumet gæti yðvar, ver kátr ok glaðr, tíðendi hefi ek at segja yðr bæði góð ok mikil. Rollant er yfirstiginn, ok drepit höfum vér flest alt lið hans, ok hleypt honum út á Rín ok því liði er undan komst með honum. [Þá svarar Guitalin konungr: Segir þú satt, Dorgant, eða lýgr þú? Já, já, segir hann, úvanr var ek at ljúga fyrr. Ok bað svá Maumet hjálpa sér sem hann sagði² satt. Ok vér höfum annan³ vitnisburð, því at vér höfum hér 300 hesta klyfjaðra af höfðum kristinna manna. Ok er konungr nam trúnað á því,⁴ þá varð hann⁵ svá glaðr, at [mjök svá⁶ gékk hann af viti sínu, ok spurði ef þeir hefði nökkut [brotit at⁷ borginni.⁸ En hann [svaraði: Engan kost léðum⁹ vér þeim á því.¹⁰ Nú kallar konungr á Sibilio dróttningu [ok mælti: Nú máttu segja, at flestir allir Frankismenn eru nú fallnir ok yfirstignir ok Frakkland unnit til handa okkr ok sonum okkrum.¹¹ Þá svaraði dróttning: Trú eigi þú orðum riddara þíns, enn rski konungr Saxa! Still gleði þinni, ok úgerla¹² veiztu hvat síðast¹³ kann verða í [viðrskiptum yðrum Karlamagnús konungs,¹⁴ því at liðsmenn segja opt [villhalt ok segja¹⁵ þat er þeir vildu at væri, [en vitu eigi þat (er) verða mun,¹⁶ en hvatki¹⁷ er þeir segja, þá er Rollant heill¹⁸ ok pásinu ok erkibyskup ok margir aðrir góðir drengir ok fræknir höfðingjar.¹⁹ En Guitalin konungr reiddist henni mjök ok laust til hennar [svá hart, at hon tók blóð í serk sér,²⁰ [ok skaut henni út or landtjaldinu.²¹ Síðan lét hann söðla²² hest þann er beztr var í herinum, ok reið til kastala þess, er Karlamagnús konungr var í, ok kallaði hátt, bað konung Frankismanna lýða sér, [ok fékkst þegar hljóð:²³ Þau tíðendi [hefi ek (at) segja, at dauðir eru allir þínir inir beztu riddarar;²⁴ Rollant hleypti út á Rín ok flest lið²⁵ er honum fylgdi. [Nú ertu sjálfir yfirkominn, gef upp kastalann ok gakk nú oss til handa ok á vára miskunn, ok þat til jartegna um þetta mál, at vér höfum at sýna þér 300 hesta klyfjaðra af höfðum liðsmanna þinna.²⁶ En við þessi tíðendi urðu Frankismenn mjök daprir, en Karlamagnús konungr miklu úglaðastr, ok géngu upp allir í kastalann²⁷ ok leiddu²⁸

¹) Drogunt *B, b.* ²) segði *a.* ³) sannan *a.* ⁴) [*mgl. B, b.* ⁵) Guitelin konungr *B, b.* ⁶) nálíga *a*; nær *B, b.* ⁷) af *a.* ⁸) [at borginni spilt *B, b.* ⁹) létum *a.* ¹⁰) [kvað þeim engan kost á því *B, b.* ¹¹) [Sibilia, kvað hann, nú máttu vita at Frankismenn eru yfirkomnir *B, b.* ¹²) varla *B*; eigi *b.* ¹³) síðar *B, b.* ¹⁴) [várum viðrskiptum *B.* ¹⁵) [*mgl. B, b.* ¹⁶) *fra* Still gleði *o. s. v. tilf. a, B, b*; *mgl. A.* ¹⁷) hvat *a.* ¹⁸) undan- kominn *a.* ¹⁹) [*mgl. B, b.* ²⁰) [*mgl. B, b.* ²¹) [*tilf. a, B, b.* ²²) sér *tilf. B, b.* ²³) [*mgl. B, b.* ²⁴) [eru (þér *tilf. B*) at segja, at dauðar eru allar hjálpir þínar *a, B, b.* ²⁵) alt lið hans *a, B, b.* ²⁶) [*mgl. B, b.* ²⁷) vígskörð *B, b.* ²⁸) eltu *a, B, b.*

í brott Guitalin konung [frá kastalanum¹ með örum. Þá mælti Nemes við konung: Ver eigi úglaðr, segir hann, því ekki tjár at syrgja eptir dauðan,² maðr skal eptir mann lifa ok rækja sjálfan sik mest en minnast í [böenum sálna framliðinna manna.³ En vér skulum veita heiðingjum hefnd í móti, höggva stórt ok skilja höfuð þeirra frá bolum,⁴ sem þeir gerðu við vart lið. Ok vel⁵ segir mér hugr um skipti vár áðr skamt líði héðan, spyrja munum vér nökkur góð tíðendi frá Rollant.⁶

11. Nú er at segja frá Reinir.⁷ Hann [er nú aptr kominn or⁸ flóttu ok hefir á sér mikil merki, ok er hann lagðr í gegnum með sverði. En at móti honum fór⁹ Milun páfi ok heilsaði honum, ok sá þá¹⁰ görla á honum, at hann hafði í bardaga verit, [ok öll hans herklæði váru höggvin af honum.¹¹ Síðan spurði páfiun at tíðendum. En Reinir svarar, at þeir menn er honum fylgdu váru 20 hundrað manna, vér várum sarnir yfir Rín, en áðr vér vissim, þá kómu¹² at oss meir en 15 þúsundir heiðinna manna, ok áttum vér saman orrostu ok [vörðumst vér nökkura stund, en svá lauk at þeir feldu af oss fimtán 100 riddara, en vér hleyptum út á Rín, er eptir várum, ok kómumst við traud ok nauð¹³ undan. Oliver svarar: Rytta afgömul, segir hann, hvat skyldir þú hlaupa fyrir skjöldu fram sem þú værir ungr, eða hvat gékk þér til þess, er þú ljópt á vápn fyrir aðra menn? En nú höfum vér fyrir þínar sakir skömm ok skaða, ok [munum vér þikkjast trautt hæfir menn fyrr en vér getum hefnt þessa.¹⁴

12. Nú er at segja frá Rollant, at hann talar¹⁵ við lið sitt: Upp sem harðast ok herklæðit yðr, segir hann, ok sækir til borgarinnar, [ok dugi nú hverr sem drengr er til,¹⁶ ok legg ek á gæfu ins helga Pétrs postula [ok giptu Karlamagnús konungs á borg þessa.¹⁷ En áðr þeir gengi¹⁸ til borgarinnar, þá stóð upp páfinn ok talaði fyrir herinum ok sagði mörg góð dæmi: Fyrst frá Moysi, hversu hann komst¹⁹ yfir Pharaonem konung með guðs krapti; [hér með sagði hann frá Simone inum helga, er hann kom til lands þess er Kartago²⁰ heitir, ok hann taldi þat fyrir þeim hversu sú borg var

¹⁾ [mgl. B, b. ²⁾ andaðan a. ³⁾ [bænahaldi um framliðna menn kristna a.

⁴⁾ bolnum, svá a. ⁵⁾ gott a. ⁶⁾ fra þá mælti Nemes við konung mgl. B, b. ⁷⁾ Remund a, saal. ogsaa senere. ⁸⁾ [komst undan Söxum með b.

⁹⁾ reið B, b. ¹⁰⁾ þat a; hann B. ¹¹⁾ [mgl. B, b. ¹²⁾ kom a. ¹³⁾ [varð eigi för vár betri en þeir feldu af oss 15 hundruð manna, en þeir er undan kómust eru allir sárir. En síðan hleyptum vér á brott ok út á Rín ok kómumst við þat a. ¹⁴⁾ [þikja vera eigi hæfir oss fyrr at hressast fyrr en vér hefnum hans a; fra En Reinir svarar at þeir o. s. v. har B, b blot: En hann segir þau sem váru. ¹⁵⁾ mælir a, B. ¹⁶⁾ [mgl. B, b.

¹⁷⁾ [mgl. B, b. ¹⁸⁾ gengu B, b. ¹⁹⁾ kom B; sté b. ²⁰⁾ Kartagine a.

unnin er Alle hét; ok hann taldi um þat, hversu drómundr einn var unninn, er heiðnir menn áttu, í Grikklands haði. En nú góðir drengir, látit yðr þat hugkvæmt vera, hversu margar jartegnir guð hefir gerfar yfir vinum sínum,¹ ok [gangit nú úhræddir til orrostu.² Allir þeir er hér falla [leysu vér af öllum skriptbornum syndum,³ en þér skulut ván eiga eilífrar sælu áðr blóð [sé kalt á jörðu.⁴ Síðan géngu þeir at borginni blezaðir í nafni föður ok sonar ok anda heilags, ok veittu Frankismenn snarpliga atsókn þann dag [ok höfum (vér eigi) heyrt harðari sókn eins dags en þá,⁵ en þó váru þeir Rollant ok Oliver auðkendir í öllum herinum, því at svá var þar sem þeir hjuggu til, sem ekki væri fyrir hvárt sem⁶ var skjöldr eða brynja, ok á lítilli stundu brutu þeir borgarvegginn Rollant ok Olifer, svá at þar mátti aka vel inn sjau vögnum senn. En í því bili tóku borgarmenn at flýja ok gáfu upp borgina. En Frankismenn sóttu⁷ borgina, en sumir reka flóttu. Ok Margamar konungr flýði undan ok lagðr áðr í gegnum með sverði. Ok eru nú allir Saxar yfirkomnir er í borginni váru, ok sá lýðr er Roos⁸ heitir, ok sá er nefndr er Komant, ok sá er Normam⁹ heitir, þeir váru útlendir menn, ok sá lýðr er nefndr er Hungro ok Þarbungro,¹⁰ ok þar váru Frísir. Eu þessi lýðr flýði allr undan. En engi maðr kunni hundruðum at telja þá er dauðir lágu þar eptir af heiðingjum.¹¹

13. Nú er at segja frá Margamar, at hann kom¹² á fund Guitalins konungs, ok finnr hann í landtjaldi. En þegar er hann leit þá,¹³ þá spurði hann tíðenda. En Margamar segir [mörg ok mikil,¹⁴ Frankismenn hafa unnit Garinasieborg ok drepit fyrir oss útal þúsunda,¹⁵ ok er Rollant í borginni, [ok varð oss at öðru en hann væri drepinn eðr druknaðr í Rín, sem oss var sagt.¹⁶ Ok nú er hann¹⁷ [var fullnumi¹⁸ at tíðendum,¹⁹ þá varð hann svá úglaðr, at nær [varð hann vitlauss,²⁰ [ok var þat illa er nökkut skorti at.²¹

¹) [mgl. B, b. ²) [at síðastu í sinni tölu eggjaði hann Frankismenn ok bað þá undir guðs trausti úhrædda fram ganga. b. ³) [af váru liði, þá munu þeir leysa þá af öllum syndum, þeim er þeir hafa til skripta borit a. ⁴) [yðvart sé kalt a. ⁵) [tilf. a. ⁶) fyrir tilf. a. ⁷) í tilf. a. ⁸) Ros a. ⁹) Moram a. ¹⁰) [Hungro ok Þarbungro a. ¹¹) fra Allir þeir er hér falla o. s. v. have B og b saal.: Síðan géngu þeir at borginni ok veittu Frankismenn harða atsókn þann dag, ok á lítilli stundu höfðu þeir brotit borgarvegginn, svá at aka mátti í senn 4 (7 b) vögnum. En í því bili tóku heiðnir menn at flýja ok gáfu upp borgina. Margamar konungr flýði undan, ok var áðr lagðr með sverði. Ok nú eru þeir allir yfirkomnir er váru í borginni, kunni ok engi maðr þá hundruðum telja er þar lágu dauðir eptir. ¹²) fór a, B. ¹³) mgl. a; hann B, b. ¹⁴) [mikil ok hörð a; mgl. B, b. ¹⁵) hundruða B; manna b. ¹⁶) [mgl. B. ¹⁷) konungr a. ¹⁸) fullnuminn a. ¹⁹) [hafði heyrt tíðendi b. ²⁰) [gækk hann af vitiðu a, B, b. ²¹) á a; [mgl. B, b.

Nú kallar [Guitalin konungr á Sibilio dróttningu, ok hon svarar honum¹ fögrum orðum, ok gerði hon þat betr en vert var: Þú inn ríki konungr Saxa, ver kátr,² segir hon, þótt til annars sé³ gert. Rollant er nú vaknaðr sem mik grunaði, en menn þínir drepnir ok mikit' unnit af landi þínu, ok er þó þat⁴ ráð at láta eigi fyrir⁵ drífast, því at eptir er enn it flesta lið þitt ok it bezta. Þá mælti við hann⁶ höfðingi sá er Klandare⁷ hét: Of málug gerist⁸ dróttning um þetta mál ok ærit hlutsöm. Ek hefi sent til landa minna eptir liði, ok eigum vér ván þaðan sextigi þúsunda,⁹ ok er þat it harðasta fólki¹⁰ er í er veröldinni, ok þarf eigi Guitalin konungr at óttast Frankismenn,¹¹ ok munum vér aptr vinna¹² öll þau lönd, er nú eru af oss unnin ok mörg önnur af ríki Frakkakonungs. Ok em ek búinn at sækja borgina til handa þér, ef þú vill, þegar lið mitt kemr. Ok eigi [mun Rollant¹³ þora at biða vár,¹⁴ ok munu þeir¹⁵ dragast í brott, þegar þeir spyrja [at vér erum hingat at leið.¹⁶ Þá svarar Guitalin konungr: Halt vel heit þitt, ok haf fyrir þat vára vináttu¹⁷ ok slíkt af löndum sem þú vilt.¹⁸

14. Í því bili kom farandi at bróðir Guitalins konungs,¹⁹ ok með honum útal [þúsunda heiðinna manna,²⁰ ok er hann [góðr konungr ok réð fyrir mörgum stórlöndum.²¹ Þessi enn ríki maðr hefir horn þat er Olivant heitir, ok aldri verðr betra [horn, þat²² var tekit af villidýri því er aldri sefr. [Svá segir ifaláus bók at dýr þat hefir eitt horn, en þat er í miðju enni.²³ En þat sæðist í djúpum dölum á sumrum, en á vetrum á²⁴ inum hæstum fjöllum. En þat verðr 30 at aldri, ok²⁵ þá verpr þat horni sínu. En þat dýr heitir á latínu tungu unicornium en á norœnu einhyrningr. En þat hefir undir horninu þann stein er ágætastr er í heiminum, ok af þeim tólf er gür Celestis Jerusalem, [þat þýðist í norœnu himnesk Jerusalem.²⁶ Sá steinn heitir carbunculus, ok á þeim steini er mörg náttúra. En þess konar horn finnst á Jndialandi inu mikla, ok hitta þar veiðimenn ok þó sjaldan.²⁷ Nú ríðr Elmídan [at kastalanum²⁸ er

¹⁾ [Sibilia dróttning á konung, ok svarar hann henni bliðum ok a. ²⁾ ok glaðr tilf. a. ³⁾ um tilf. B, b. ⁴⁾ nú hitt a. ⁵⁾ yfir a, B, b. ⁶⁾ mgl. a. ⁷⁾ Klandore a. ⁸⁾ gerðist þú a. ⁹⁾ ok allir brynjaðir tilf. a. ¹⁰⁾ lið a. ¹¹⁾ þegar er þat kemr a. ¹²⁾ sækja a. ¹³⁾ [ætlum vér Rollant svá djarfan at hann muni a. ¹⁴⁾ ok þat mun honum fyrir(!) betra tilf. a. ¹⁵⁾ tilf. a. ¹⁶⁾ [för vára a. ¹⁷⁾ þökk a. ¹⁸⁾ *Stutningin af Capitelet fra Þá mælti við hann mgl. B, b.* ¹⁹⁾ af landi því er Leutice heitir tilf. a, B, b. ²⁰⁾ [hermanna B, b. ²¹⁾ [saal. a; ríkr konungr ok ágætr. Si porte vn olifant unkes melur ne clinie bestie saluage qui nat soni de morte. Þetta mál viljum vér eigi villa, ok segir svá: A. ²²⁾ [, horn þat a. ²³⁾ [tilf. a. ²⁴⁾ í a. ²⁵⁾ tilf. a. ²⁶⁾ [tilf. a. ²⁷⁾ fra ok er hann góðr konungr ok réð o s. v. mgl. B, b. ²⁸⁾ [til kastala þess a, B, b.

Karlamagnús konungr var¹ í, ok hyggir at hvern veg [skjótast mætti unninn verða, ok ríðr um² ok þíkkir lítils um vert. Síðan blés hann í horn sitt³ Olifant svá fast, at öll jörð [þótti skjálfa af þyt hornsins.⁴ Karlamagnús konungr heyrði [blástr hornsins⁵ ok þótti ógurligt sem var. Nú mælir Karlamagnús konungr: [Deus optime adjuva nós semper. Guð⁶ almáttigr hjálp oss ávalt. Ek undrumst [hljóð horns þessa,⁷ er mikill dvergmáli fylgir ok öll jörð skelfr við, ok þat er horn Elmidans konungs bróður Guitalin konungs. Nemes hertugi svarar: Líkligt þikki⁸ mér, at hann man kominn vera fjölmennr, ok munum vér skamt eiga til orrostu, ok man [hon verða lítil af várri hendi.⁹

15. [Nú er at segja frá Guitalin konungi, at hans maðr kemr til hans¹⁰ er Dorgant heitir. Hann hefir farit á njósn, sem [áðr er hans vandi til,¹¹ ok segir honum þau tíðendi, at Rollant [sé yfir kominn Rín ok allr herr Frankismanna.¹² En er konungr [varð fullnumi at tíðendum þessum,¹³ þá kallar hann bróður sinn til sín, ok spurði hann hvat til ráða væri at taka. Hann svarar: Þat þikki¹⁴ mér ráð at fœra¹⁵ yfir Rín alla gripi¹⁶ ok gersimar, konur ok börn. Síðan var þat ráðs¹⁷ tekit, ok því næst blésu þeir í þúsund horna ok lúðra, ok tóku upp landtjöld sín ok búðir, ok váru þá klyfjaðir hestar ok múlar ok [öll tamin dýr, ok fóru síðan.¹⁸ En þeir er vörð héldu yfir kastala þeim, er Karlamagnús konungr var í, urðu brátt¹⁹ varir við [þau tíðendi ok sögðu Karlamagnúsi konungi, at heiðingjar váru í brottu. En þeir vurðu því fegnir, sem ván var, ok vildu þá þegar inir yngstu riddarar fara eptir þeim ok drepa af slíkt er þeir mætti við komast.²⁰

16. En [við þessa ráðagerð²¹ kom²² sá sendimaðr, er Karlamagnús konungr hafði sendan til Rollants þá er hann sat um Nobilisborg. [Konungr heilsaði honum fyrr er hann sá hann,²³ ok spurði hversu honum hefði farizt. Þá svarar Ermoen: Vel hefir mér farizt,

¹) sitr *B*; sat *b*. ²) [hann skal vinna kastalann (ok ríðr umbergis *tílf. B, b.*) *a, B, b.* ³) er þeir kalla *tílf. a, B, b.* ⁴) [skalf 20 mílur hvern veg frá (bæði fjöll ok dalir *tílf. a, B, b.* ⁵) [hljóð af horni þessu *a, B, b.* ⁶) [Himneskr faðir *a.* ⁷) [hornhljóð þetta *a.* ⁸) þikir *a.* ⁹) [sú vera lítil *a*; *fra* Nú mælir Karlamagnús konungr *o. s. v. mgl. B.* ¹⁰) [Sá maðr kom nú til Guitalin konungs *a*; Nú er sá maðr með Gvitelin konungi *B, b.* ¹¹) [hann hefir fyrr verit vanr *a, B, b.* ¹²) [ok allr herr Frankismanna var þá kominn yfir Rín, ok eru nú búnir til orrostu í móti yðr *a, B, b.* ¹³) [varð þess viss *a*; heyrði þetta *B, b.* ¹⁴) þikir *a.* ¹⁵) vér fœrim *B, b.* ¹⁶) vára *tílf. B, b.* ¹⁷) ráð *a, B.* ¹⁸) [forn þeir leiðar sinnar *B, b.* ¹⁹) *tílf. a, B, b.* ²⁰) [brottfór heiðingja ok sögðu þau tíðendi Karlamagnúsi konungi *B, b.* ²¹) [í því bili *a, B, b.* ²²) Hermon *tílf. b.* ²³) [þegar er (jafnskjótt sem *B, b.*) Karlamagnús konungr sá hann, þá heilsaði hann honum (fyrr *tílf. a, B, b.*

segir hann, ok¹ þat einkar bezt er ek sé [yðr heila.² Milon páfi ok Rollant frændi yðvarr³ ok allir höfðingjar [báðu yðr heila vera,⁴ ok þat með at engi maðr sá er vápnun má valda⁵ er⁶ heima [alt frá Mundúsfjalli ok til ins skozka sæs,⁷ ok [þat er yðr komit⁸ til liðs. Í gær snimma dags vann Rollant Garmasieborg yðr til handa, ok þar var ek þá staddr⁹ með honum. Þá svarar Karlamagnús konungr: [Góðr drengr ertu, Hermoen, segir konungr, ok¹⁰ með góðum tíðendum ferr þú. En seg mér þat, sem mér er forvitni [í at vita, hvat hefir Rollant unnit síðan?¹¹ Hermoen svarar: Þat er frá því at segja, at Rollant hefir [unnit Nobilisborg, ok feldi hann¹² höfðingja þann er fyrir réð borginni, ok hér hefi ek höfuð hans [yðr at sýna, er Rollant sendi yðr. Var ok nálíga drepit hvert mannsbarn er í var borginni.¹³ En er Karlamagnús konungr heyrði þessi tíðendi, þá þakkaði hann guði ok Petro postola ok hélt höndum [til himins¹⁴ ok mælti: Dýrligr¹⁵ drengr er Rollant, segir hann. Þá mælir Hermoen: Á morgin snimma [máttu vænta Rollants at heilum¹⁶ tíðendum, ok hefi ek rekit yður¹⁷ eyrendi, sem ek kunna bezt. [Guð launi þér, segir konungr, ok svá ek ið sama með góðu. Nú heitr hann á lið sitt ok mælir: Upp sem harðast góðir riddarar, segir hann, ok herklæðizt hvatlíga ok lúkit upp kastala, ok sækjum eptir heiðingjum, ok vinnum á þeim alt þat ilt¹⁸ er vér megum. Síðan [gerðu þeir svá ok riðu út allir albrynjaðir ok leypu eptir þeim¹⁹ ok drápu af þeim mikinn fjölda. Þá tók Hermoen til orða: Þat²⁰ legg ek til, konungr, at reka eigi langt²¹ flótta heiðingja, því at þat hendir opt, at þeir [snúast hart við,²² en vér höfum of lítit lið í mót her heiðingja. Er ok þat satt er mælt er, at heilum vagni er bezt heim at aka. Nú er þat mitt ráð, at [þér gerit lítit at ok hverfit aptr at sinni, ok riðit²³ í móti páfanum ok Rollant, ok er þat bezt fallit, at þú finnr þá úti heldr en þeir²⁴ þik inni byrgðan.

¹) guð þakki yðr þat er þér spyrir af ok *tilf. a.* ²) [þik (yðr *b*) heilan *a, B, b.* ³) þinn *a, B.* ⁴) [ok allr herr sá er þeim fylgir, sendir yðr kveðju guðs ok sína ok allra heilagra manna *a*; sendu kveðju guðs ok sína *B, b.* ⁵) halda *a.* ⁶) sitr *B, b.* ⁷) *saal. ogsaa a*; [*agl. B, b.* ⁸) [er þat (alt hér *tilf. B*) komit yðr *a, B, b.* ⁹) *Her mgl. 6 Blade i a.* ¹⁰) [*agl. B, b.* ¹¹) [á, hvat hefir Rollant sýst við Nobilis? *B, b.* ¹²) [unna borgina þér til handa, ok at várum vér þá er þat var sýst, ok seldum vér *B, b.* ¹³) [þér at færa, er Rollant sendi þér til sýnis *B, b.* ¹⁴) [sínun til himna *B.* ¹⁵) furduligr *B*; furdun góðr *b.* ¹⁶) [skaltu konungr fréttu Rollant at *B, b.* ¹⁷) þín *B*; þitt *b.* ¹⁸) [herklæðit yðr sem hvatligast, ok lúkit upp kastala dyr, ok laupum (hleypum *b*) eptir heiðingjum, ok vinnum af þeim þat *B, b.* ¹⁹) [var þat ráð (ráðs *b*) tekit ok hlupu (hleypu *b*) eptir heiðingjum *B, b.* ²⁰) ráð *tilf. B.* ²¹) allangt *B.* ²²) [hrökkva hart við er eltir eru *B, b.* ²³) [þú gerist lítillátr ok hverfir aptr at sinni, ok rið *B.* ²⁴) finni *tilf. B, b.*

Þá svarar Karlamagnús konungr: Hermoen, segir hann, haf heill ráðit,¹ ok þetta sama² skal hafa.² Síðan reið konungr í móti Rollant frænda sínum ok mætti honum á velli nökkurum fögum í fjallshlíð einni, ok varð þar mikill sagnafundur með þeim,³ ok [þótti sem hverr hefði⁴ annan or helju heimtan. [En allir höfðingjar ok ríkismenn ávítuðu Karlamagnús konung um þat, er hann hafði svá fámennr farit í Saxa veldi. Góðir riddarar, segir hann, guð sé lofaðr, eigi höfum vér týnt af váru fé þat er vert sé eins penninga, heldr hafa várir menn unnit af heiðnum mönnum þat er vert er 100 punda silfrs.⁵ Síðan þakkar Karlamagnús konungr Rollant liðveizlu þá er hann hafði veitt honum [ok hans lið,⁵ ok kvezt nauðugliga komizt mundu hafa or kastalanum, ef hann [hefði eigi þeirra við notit.⁶ Ok þat er yðr at segja, at svá er Rín ill yfirferðar, at hvárki má á henni sinna vöð⁷ né skip, [þótt farit sé hundrað mílna með henni. En nú vil ek, segir konungr, at vér fáim ina høgustu smiði bæði á tré ok stein, ok látum⁸ gera brú yfir Rín, þá er vér mættim⁹ yfir komast ok lið várt, ok mættim vér muna¹⁰ Guitalin konungi þat er hann kúgaði¹¹ oss svá lengi í kastalanum. Þá svarar Rollant: Vel hefir þú mælt, ok þetta er mér at skapi, [því at eigi kómum vér til þess hingat at fara við svá búit í brott, heldr skulum vér sitja tólf mánuðr eðr lengr ok freista hvárt heiðingjar fýsast fyrr at leysast eðr vér.⁵ Síðan váru smiðirnir til fengnir ok lögðu [ráð á allir inir vitrustu¹² menn, hversu þessa brú skyldi gera, ok ætluðu at [þeir skyldi⁵ gera með steini¹³ ok lími, ok ofan gera á henni átján kastala ok í hverjum 100 lásboga, ok ætluðu at [þeir skyldi¹⁴ fella með því¹⁵ heiðingja, ef þeir [scætti at.¹⁶ Þá svarar Rollant: [Látum sem fyrst görfa verða brúna, eðr¹⁷ hversu fjölmennr er Guitalin konungr. Karlamagnús konungr svarar: Hann hefir fjórar þúsundir ok 20, [at útöldu því liði¹⁸ er hefir Elmidan bróðir hans ok aðrir konungar þeir er með honum eru, ok eru þeir inir verstu viðreignar ok hafa átt við mik [fjórar orrostur, ok hefir engi verit lítil.¹⁹ Elmidan hefir ok horn þat er ekki sáttu né heyrðir slíkt fyrr jafngott; en þegar hann kemr til hardagans, þá blæss hann horni sínu [ok við þat²⁰ skjálfa fjöll ok brekkur, dalir ok skógar. En við þann blástr herðist mjök lið hans, [en hitt dignar

¹) ráð tilf. B. ²) nýta B, b. ³) ok hljóp hverr á háls öðrum tilf. B, b.

⁴) [þóttist hverr hafa b. ⁵) [mgl. B, b. ⁶) [nyti eigi þeirra at (hans við b) B, b. ⁷) vað B, b. ⁸) [ok því vil ek, at vér leitim at smiðum ok látim B, b. ⁹) auðvelliga tilf. b. ¹⁰) launa b. ¹¹) hélt B, b. ¹²) [til enir ríkustu B. ¹³) grjóti b. ¹⁴) [mgl. b. ¹⁵) þeim B, b. ¹⁶) [sóttu til brúarinnar B, b. ¹⁷) [mgl. B. ¹⁸) [fyrir utan þann her B, b. ¹⁹) [stórar orrostur ok allar hardar B; margar orrostur, b. ²⁰) [svá hátt ok hvelt, at þar af b.

mjök er í móti er, ok verða margir felmsfullir,¹ en þat horn kalla þeir Olifant. Því trúir ek, segir Rollant, at þeir eru illir viðfangs.² En þá sögu hefir þú sagt mér frá horni þessu, at [sá mikli riddari er þenna grip á, verður at mæla við mik nökkut, er vér finnumst í bardaga.³ Ok [segir at honum þikkir betra at deyja en sjá eigi⁴ hornit. Síðan þeysa þeir herinn allan upp með Rín, ok fóru svá 20 daga [at þeir géngu, ok eigi váru þeir herklæddir, svá höfðu þeir illar færðir.⁵

17. [Svá barst at einn dag,⁶ at Turpin erkibyskup ok Olifer jarl váru fyrstir í för ok riðu með ánni Rín [ok höfðu lið sitt með sér, ok riðu 7 mílum framar en konungr⁷ ok fundu í dal einum einsetumann, ok hafði hann vel búit um sik ok átti þar⁸ kapellu eina. En heiðnir menn höfðu brotit⁹ bygð hans alla, [þá er fyrr hafði verit, ok var honum þat skaði mikill.¹⁰ Nú fór erkibyskup af [baki, ok þat lið er honum fylgdi, ok fóru til kapellunnar ok báðust þar fyrir. En síðan kvaddi erkibyskup heremitann¹¹ ok mælti svá: Almáttigr guð varðveiti þik. Einsetumaðrinn svarar á mót: Guð fagni yðr,¹² ok sé þér allir vel komnir, ok sýnist mér svá sem [hér sé¹³ Frankismenn. En Olifer svarar honum: Vér erum hirðmenn Karlamagnús konungs. Heremita¹⁴ svarar: Satt segir þú, ok þat veit ek, at Karlamagnús konungr vill fara yfir Rín, [en 100 mílna er enn at fara áðr brú megi finna, er yfir megi komast, en ek skal gerast við yðr sannsögull.¹⁵ Ek var risinn upp í óttu í morgin, ok sá ek lítinn flokk rauðdýra fara yfir Rín, ok [eigi vættu þau lær sín né síður.¹⁶ En Frankismenn urðu glaðir við þat ok leituðu síðan vaðanna. Turpin erkibyskup hóf upp höndina hægri ok [signdi sik¹⁷ ok réð¹⁸ fyrstr¹⁹ út á ána. [Blezuð verði sú stund, er slíkr klerkr ok skörungur var fæddr. En síðan reið Oliver ok alt lið þeirra, ok komast allir yfir Rín ok lofuðu guð. Nú mælir erkibyskup: Vel hefir oss til tekizt, er nú höfum fundit vað þetta, er á ánni er, ok eigi vitu Saxar.²⁰ Þá sjá þeir Rollant fara til

¹⁾ [tilf. *B, b.* ²⁾ viðreignar *B, b.* ³⁾ [engi er annarr kostur en ek verð at finna þann í bardaganum, er horn þat á. *B, b.* ⁴⁾ [segir at honum þikki betri dauði sinn en þat hann geti eigi sótt *B*; heldr skal ek dauða þola af hans sverði, en ek geta eigi sótt *b.* ⁵⁾ [mgl. *B*; at þeir fundu engi vöð *b.* ⁶⁾ [Nú var þat þváttdag einn *B, b.* ⁷⁾ [mgl. *B, b.* ⁸⁾ sér *B, b.* ⁹⁾ brent upp *B, b.* ¹⁰⁾ [mgl. *B, b.* ¹¹⁾ [hesti sínum ok gengr til kapellunnar, ok biðst þar fyrir, en síðan heilsaði Turpin einsetumanni *B, b.* ¹²⁾ þér vel *B, b.* ¹³⁾ [þér séð *B*; þér munut vera *b.* ¹⁴⁾ Einsetumaðr *B, b.* ¹⁵⁾ [ok má eigi komast fyrir því at hon er ill yfirfarar. En ek skal segja þér satt. *B, b.* ¹⁶⁾ [saal. *B, b*; veiztu eigi þau vað í sinni síðan *A.* ¹⁷⁾ [signaði *B*; signaði vatnit *b.* ¹⁸⁾ reið *B.* ¹⁹⁾ manna tilf. *B, b.* ²⁰⁾ [ok komst vel yfir ok alt lið þeirra *B, b.*

árinnað með lið sitt, ok [fóru þegar yfir Rín ok þangat er Turpin erkibyskup ok Oliver váru, ok fögnuðu þeir honum vel.¹ Nú mælir erkibyskup við Rollant: Nú viljum vér [senda mann til Karlamagnús konungs ok segja honum þá vöxtu á sem nú eru, ok hann skundi til vár sem fyrst. Þá svarar Rollant: Því ráði munu vér hnekkja, ok eigi höfum vér yðr heyrt mæla jafnmikla síðsku;² vér skulum heldr, segir Rollant, bregða við sem skjótast ok vápnast ok ríða á hendr heiðingjum ok vinna á þeim [alt þat ilt³ er vér megum, ok skal þat [spyrja, at vér skulum gera þeim harða atsókn. Síðan var þat ráð tekit, ok snerist alt lið þeirra til hægri handar.⁴

18. Nú er at segja frá heiðingjum, at synir Guitalins konungs risu upp um nótt ok herklæddust, ok lið þeirra, ok fara upp með Rín ok útal [þúsunda með þeim í skóga þá er skamt eru⁵ frá Rín, ok leynast þar. Síðan sendu þeir frá sér njósarmenn. [En þeir fóru á há fjöll ok í þröngva skóga,⁶ ok varð þeim litit til hægri handar,⁷ ok sá þar mikinn fjölda manna ok vorðu þegar felmsfullir við hjartleik þann er var⁸ af vápnum þeirra, ok [fóru þegar aptr ok sögðu þeim:⁹ Vér várum á varðhaldi ok sáð lið mikit við¹⁰ Rín ok vel vápnat, ok þíkkir oss vænt¹¹ at þat sé Frankismenn. Þá svarar konungr sá er nefndr er Alfráðr:¹² Þar segi þér frá Rollant ok hans liði. Nú skulum vér dveljast [í skógum þessum,¹³ segir hann, ok láta¹⁴ ekki vart verða við oss, því at ek veit ætlan þeirra, at þeir munu stefna it gegnsta¹⁵ til Guitalins konungs, ok [munu þeir eiga¹⁶ orrostu, en vér skulum [þá koma í opna skjöldu ok gera at þeim þat ilt er vér getum.¹⁷ Nú ríða Frankismenn hvatliga [til þess er¹⁸ þeir koma til landtjálfa Guitalins konungs, ok koma á þá úvara ok ríða [upp á tjöld þeirra ok troða¹⁹ undir rossa fótum. En er heiðnir menn vögnuðu, þá herklæddust þeir hvatliga ok [áttust við²⁰ orrostu. En [mikit skildi lið þeirra, ok²¹ varð Rollant undan at flýja, en heiðnir menn²² eptir ok drápu af Frankismönnum mikinn fjölda. En ávalt höfðu Frankismenn 10 fyrir einn. En er þeir

¹) [fór þegar yfir jafnskjótt. *B, b.* ²) [gera sendimenn til Karlamagnús konungs, segir erkibyskup. *Nei B, b.* ³) [þat *B, b.* ⁴) [spyrjast á hvert land sókn sú er vér skulum gera heiðingjum. Síðan var þat ráð tekit, ok fóru ofan með Rín á hendr heiðnum mönnum *B, b.* ⁵) [100 (manna *b*) ok settust í skóg er skamt var *B, b.* ⁶) [*mgf. B, b.* ⁷) sér tilf. *B, b.* ⁸) skein *b.* ⁹) [sneru aptr þegar sem skyndiliga ok sögðu tíðendi sín *B, b.* ¹⁰) fara ofan með *B, b.* ¹¹) líkligt *B, b.* ¹²) Arfarz *B, b.* ¹³) [skóginum *B.* ¹⁴) látum *B, b.* ¹⁵) beinasta *b.* ¹⁶) [eiga þar (við hann *b*) *B, b.* ¹⁷) [koma á opna skjöldu þeim *B;* koma þeim í opna skjöldu, *b.* ¹⁸) [ok vita (léttu *b*) eigi fyrr en *B.* ¹⁹) [á landtjöld þeirra ok drepa mörg 100 *B, b.* ²⁰) [áttu við þá *B, b.* ²¹) [með því at liðsmunr var mikill, þá *b.* ²²) sóttu tilf. *b.*

vildu vaðanna leita [á ánni,¹ þá höfðu synir Guitalins konungs komizt í millum þeirra ok Rínar.² Þá mælir erkibyskup: Betri væri sjá úfarin, segir hann, því at eigi ætla ek oss nú munu sigrast í þessi.³ [Þá svarar Rollant ok Oliver: Svá mun sýnast þeim er bleyðimenn eru, ok sýnist oss enn einkar vænt um vart ráð, ok gerum af várri hendi sem góðir drengir, því at annattveggja er, at vér munum hér eptir liggja eðr lifa ok í brott komast. En⁴ ek skal, segir Rollant, ríða at merkismanni þeirra ok fella niðr merkit, ef [ek kem því við.⁵ Ok laust síðan hest sinn með sporum, ok reið þegar at þeim er merkit bar ok hjó [hann sundr í niðju⁶ ok feldi hann dauðan [af hestinum.⁷ Ok þá sneri Rollant aptr hesti sínum, fyrir því at hann sá Turpin erkibyskup illa staddan [. Ok í þeirri svipan féll af Frankismönnum hertugi sá er Mora hét, hann var ætkaðr af Loerenge. Nú ríðr Rollant⁸ at einum höfðingja ok [veitti honum bana⁹ með spjóti sínu. En í því bili kómu synir Guitalins konungs ok ríðu at Rollant báðir, ok váru í fðr með þeim þúsund riddara. [Nú er Rollant staddr nauðugliga, en hann varðist svá, at engir kómu sári á hann ok eigi af hesti sínum. Ok þetta sjá höfðingjar Frankismanna, Turpin erkibyskup, Oliver jarl, Hermoen sendimaðr af Turonsborg, ok Morie af Blalenskuborg, ok inn frækni Fremikin höfðingi, ok Guiart af Puer ok Odda hertuga, ok Albra frændi hans, Balduini enn flæmski, Joceram af Dormiens. Nú koma þeir allir saman átján höfðingjar kristinna manna, en at móti þeim átta hundruð heiðinna manna, ok hopa þeir undan á hæl, en lið þeirra ferr fyrir þeim ok verja sik svá ok lið sitt, ok komast nauðuliga yfir Rín at því sinni, ok liggja þó nökkurir af liði þeirra ok svá af heiðingjum it sama.¹⁰

19. Nú er at segja frá Karlamagnúsi konungi, at hann liggir lengi [á dögum¹¹ ok sefr. En [skutilsveinn hans kemr at honum ok vildi vekja hann ok mælti:¹² Mál er matar herra, ok rís upp

¹⁾ [er á váru Rín *B.* ²⁾ árinna *B.* *b.* ³⁾ dag *B.* *b.* ⁴⁾ [mgl. *B.* *b.*

⁵⁾ má *B.*; ek má *b.* ⁶⁾ [sundr skjöld hans ok brynju *B.* *b.* ⁷⁾ [til jarðar, ok náðu í því (ok í þeirri svipan náðu þeir *b.*) vaðinu *B.* *b.*

⁸⁾ [í herinum. Nú ríðr enn *R. B.*; í her heiðingja. Hann ríðr *b.*

⁹⁾ [leggr í gegnum hann *B.* *b.* ¹⁰⁾ [en hann varðist svá, at engi kom sári á hann né honum (ok eigi heldr *b.*) af hesti. Nú er Rollant nauðugliga staddr, ok heitr á lagsmenn sína, fyrst á Turpin erkibyskup. Nú koma þar 18 höfðingjar Frankismanna, ok aka (fara *b.*) þeir nú undan á hæl (ok eigi váru þeir á mælis verðir *tilf. b.*), eru at móti 700 heiðinna manna. En lið þeirra ferr fyrir þeim, ok verja þeir sik svá ok lið sitt, at engi þeirra kom sári á þá, ok kómust svá yfir Rín. *B.* *b.*

¹¹⁾ [um daginn *B.*; áfram *b.* ¹²⁾ [skutilsveinar (skjaldsveinar *b.*) ganga til hans ok vekja hann ok segja honum, at *B.* *b.*

[(ok) klæðst. En konungr segir sér vera þungt, ok¹ mart hefir mik dreynt um Rollant frænda minn. Mér þótti sem hann væri í skógi þeim er Ardene heitir, ok með honum fjórir² veiðimenn, ok þótti mér sem [honum hefði veizt villigöltr einn, ok hefða ek úsét slíkan áðr, ok svá var honum ok torvelt³ mjök áðr hann gæti hann veiddan. [Í því bili þótti mér koma Guitalin konungr ok hafa Rollant brott með sér.⁴ Síðan þótti mér sem þar kæmi Turpin erkibyskup, ok meðr honum 400 riddara, ok gæti⁵ sóttan Rollant ok hest hans. Ok nú kalli þér Rollant til mín þegar, því at ek sá hann eigi síðan í gær.⁶ Ok var þá leitat Rollants ok fannst hann eigi, ok var hann þá í brottu ok mart lið meðr honum. En í því bili kom farandi einn ungr riddari, hann var sárr mjök⁷ ok af honum váru högnar allar hlífðir,⁸ ok kom⁹ fyrir Karlamagnús konung ok [sagði þá atburði er gerzt¹⁰ höfðu: [Vér várum farnir yfir Rín í gær aptan, segir hann, ok áttu vér orrostu við Guitalin konung, ok fóru svá viðskipti vár, at vér vurðum at flýja, ok féllu af oss Bouin hertugi ok fjöldi annarra góðra drengja, ok svá er Rollant sárr mjök.¹¹ En Karlamagnús konungr varð við þetta úglaðr ok lét söðla sér hest ok reið þegar í móti Rollant, ok mart¹² manna með honum. En er þeir höfðu riðit um stund, þá mættu þeir liði Rollants ok stöðvuðu eigi fyrr hesta¹³ sína, en þeir fundu sjálfan Rollant, ok heilsuðu honum vel. Þá mælti Karlamagnús konungr við Rollant: Dramblæti þitt ok hvatskeyti manna¹⁴ þinna hafa¹⁵ nú komit yðr í úsæru, ok opt verðr þat, at sá fellr er fang býðr, eða hvat ætluðu þér, hvárt Saxar mundu eigi þora at berjast við yðr eða gæta lands síns? Ok þat hefi ek spurt, at Guitalin konungr á sonu, ok eru þeir bæði hraustir ok ráðgir¹⁶ ok vel at sér búnir, ok er nú þat á vápnum yðrum sýnt, herklæði yður eru höggvin af yðr, en [eruð sjálfir¹⁷ sárir. Þá svarar Rollant: Herrá, segir hann, eigi skaltu gabba oss, þó at nú hafi eigi vel til tekizt at þessu sinni. [Úgörla veiztu nema vér hefnimst,¹⁸ því at opt ríss sá upp er fellr. Nú fara þeir til landtjalda ok binda sár Rollants ok fá til lækni, ok eru þeir¹⁹ mjök hugsjúkir um sár hans, hversu þau²⁰ skipast.

20. Nú er at segja frá sonum Guitalins konungs, at þeir koma fyrir föður sinn ok segja honum,²¹ at þeir hafa drepit alla Frankis-

¹⁾ [En hann svarar *B. b.* ²⁾ 7 *b.* ³⁾ [hann hefði ósét slíkan áðr, ok svá var honum starfsamt *B.*; hann sótti einn hjört, ok varð honum starfsamt *b.* ⁴⁾ [tilf. *B. b.* ⁵⁾ gátu *B. b.* ⁶⁾ í gjár *b.* ⁷⁾ í gegnum *B.* ⁸⁾ hlífir *B. b.* ⁹⁾ hann kemr nú *B.* ¹⁰⁾ [segir honum alla atburði þá sem vorðit *B. b.* ¹¹⁾ [mgl. *B. b.* ¹²⁾ fjöldi *B. b.* ¹³⁾ för *B. b.* ¹⁴⁾ liðsmanna *B. b.* ¹⁵⁾ hefir nú *B. b.* ¹⁶⁾ ráðgir *B. b.* ¹⁷⁾ [þér allir *B. b.* ¹⁸⁾ [því at vera má at vér hefnim nökkurt sinn (þess í annan tíma *b.* *B. b.* ¹⁹⁾ nú *B.* ²⁰⁾ muni tilf. *B.* ²¹⁾ þau tíðendi tilf. *B. b.*

menn, þá er í her váru með Rollant, hann höfum vér særðan sjálfan til úlífis, ok nauðugliga komst¹ hann undan ok hljóp út á Rín, ok eigi þurfum vér hann at hræðast [. Þá svarar Guitalin konungr: Hafit fyrir mikla þökk ykkara hreysti.² Nú er Karlamagnús konungr mjök úglaðr.

21. Um morguninn reis [Karlamagnús konungr upp³ ok gékk til Rollants ok sagði honum ætlan sína: Ek vil nú upp taka land-tjöld vár ok fara heim til Frakklands til Reimsborgar eða Parisborgar, ok hufast þar við [nökkura stund,⁴ því at mér er leitt at týna liði mínu. Þá svarar Rollant: Jlla lýkr⁵ þú þá við mik, frændi. En þess bið ek þik í guðs nafni ok ins helga Petrs postula, at þú dvelist her nökkura stund,⁶ ok vit hversu sár mín gróa,⁷ ok fœrum til á morgun ok mælum⁸ til brúargerðar, ok þat viljum vér, at þú látur niðr brjóta kastala þann inn forna er þú [vart haldinn⁹ í um hriðar sakir, ok [bjóðum öllum höfðingjum kost á ok mönnum þínum ok¹⁰ riddorum, at hverr leggi nökkut til [í starfa sínum til brúargerðar,¹¹ ok vil ek heita þeim,¹² at brátt mun [snúast áleiðis brúargerðin, ef allir eru vel á viljugir,¹³ ok mun hon gör vera áðr mánaðr líði héðan, ok gott segir mér hugr um. Þá kallar Karlamagnús [á Rómverja¹⁴ ok mælti: Þér skulut á morgun upp hefja brúargerð ok [ætla at öllu¹⁵ djúpleik ok breiðleik vatnsins. En ef þér gerit eigi þetta, þá skulu þér týna ríki yðru, því er þér hafit haft.¹⁶ En þeir fóru til ok brutu¹⁷ kastala ok fœrðu hann ofan til árinna á¹⁸ vögnum ok tóku til at gera brúna. En heiðnir menn vörðu [ok máttu Frankismennu ekki at vinna fyrir þeim, en sumir váru særðir, en sumir váru drepnir, ok síðan ljópu¹⁹ þeir frá. Þá lét Karlamagnús konungr aunnat lið til fara, ok var þat²⁰ kallat Ali-mans, ok margskonar annat²¹ fólk með þeim. En eigi tókst þeim betr²² en hinum, ok váru þeir bæði særðir ok sumir drepnir, ok fóru síðan á fund Karlamagnús konungs ok sögðu honum þau tíðendi, at þeir [gátu ekki gert,²³ ok báðu sér miskunnar af Karlamagnúsi

¹) dróst *B, b.* ²) [þessa tólf mánaði *B, b.* ³) [hann upp snimma *B, b.*

⁴) [*agl. B, b.* ⁵) skilr *B, b.* ⁶) hrið *B, b.* ⁷) skipast *B, b.* ⁸) merk-

jum *B, b.* ⁹) [sagt *B, b.* ¹⁰) [bjóð öllum höfðingjum þínum *B, b.*

¹¹) [ok starfi til brúarinnar *B.* ¹²) þér því *B.* ¹³) [á leið komast, ok

eru allir velviljaðir þínum vilja *B;* fra [i starfa sínum o. s. v. brúarinnar,

sumir starf, en sumir kostnað, ok er þat líkara, ef allir yðrir menn eru

vel á viljaðir *b.* ¹⁴) [til sín liðit (lið sitt *b)* *B, b.* ¹⁵) {mæla *B, b.*

¹⁶) af mér *B, b.* ¹⁷) niðr tilf. *B, b.* ¹⁸) með *B, b.* ¹⁹) [öðrum megin

árinna, ok skutu mjök brúarmennina, ok máttu þeir ekki at vinna,

fyrir því at margir váru sárir ok margir drepnir, ok síðan hurfu *B. b.*

²⁰) fólk tilf. *B, b.* ²¹) *agl. B, b.* ²²) til tilf. *B, b.* ²³) [máttu ekki at

sinni *B;* sögðust ekki fá at gert at sinni *b.*

konungi ok brautferðarleysfis. Ok þá nótt dvöldust þeir þar, en um morguninn eptir snemma fara þeir leiðar sinnar. Einn riddari hét Geyfrey,¹ hann fór til landtjalda Karlamagnús konungs ok sagði honum [at lýðr sá var í brott farinn at úleyfi konungs.² En konungi líkaði illa ok bað síðan Geyfrey [ríða eptir þeim ok láta þá fara til vár nauðga, ok haf³ gullsprotta minn til jartegna um þetta, at⁴ ef þeir vilja eigi aptr fara, þá [skal hvárki börn né konur þeirra (taka) arf⁵ á Frakklandi, ef ek kem aptr. Nú ferr⁶ hann eptir þeim ok getr náð þeim í skógi einum fögrum, ok mælti við þá illa ok sýnir þeim jarteinir⁷ ok biðr þá [aptr hverfa⁸ sem skjótask. En þeir vorðu mjök hræddir við ógnarorð⁹ konungs ok fóru aptr þegar. En er þeir kómu fyrir konung, þá báðu þeir sér miskunnar,¹⁰ en konungr veitti þeim þegar, því at hann var inn bezti bæna.¹¹ Nú kallar konungr á Balduina inn [flæmska mikinn höfðingja, ok Odda höfðingja ok Milun af Valres:¹² Góðir drengir, segir hann, þér skulut veita oss lið at brúargerð¹³ með yðru¹⁴ liði. Ok þeir játtuðu því þegar, er Karlamagnús konungr bað,¹⁵ ok létu [þegar jafnskjótt¹⁶ til fara menn sína. Ok jafnskjótt [börðu heiðingjar á þá ok drápu af honum¹⁷ 5 hundruð. En þeir¹⁸ flýðu undan til Karlamagnús konungs ok sögðu honum [deili á fœr sinni,¹⁹ ok honum líkaði illa ok mælti svá: Mikit [er eins manns²⁰ gengi, ok þat veit ek víst, [at eigi mundu várir menn svá margir sárir ok drepnir, ef Rollant væri betr fœrr.²¹ En nú er þat ráð mitt at létta brúargerðinni,²² því at vér vinnum verra en ekki, ok eru [hvern dag várir menn²³ drepnir fyrir augum oss, ok komum vér engri hefnd á leið fyrir þat. En við þetta eyrendi glöddust [allar þjóðir þær²⁴ er váru með Karlamagnúsi konungi,²⁵ ok ætluðu at þeir mundu fá²⁶ heimsfœr, því at þeir höfðu þar haft mörg vandræði ok stór.

¹) Geffreyr *B*; Geofreyr *b*. ²) [þau tíðendi, at lýðr sá er þú nefndir til brúargerðar er brott farinn at úleyfi þínu. *B*, *b*. ³) [fara eptir þeim ok hafa. (færa *b*) þá aptr nauðga, ok haf hér *B*, *b*. ⁴) en *B*, *b*. ⁵) [seg þeim þat, at hvárki þeir né þeirra börn skulu taka arf (né óðal tilf. *B*) *B*, *b*. ⁶) ríðr *B*, *b*. ⁷) jartegnir konungs *B*, *b*. ⁸) [dragast aptr *B*, *b*. ⁹) ógnir *B*. ¹⁰) enn miskunnar sem fyrr *B*, *b*. ¹¹) herra *B*. ¹²) [frækna mikinn höfðingja ok hertoganu af Burgis ok Milon *B*, *b*. ¹³) þessi tilf. *B*, *b*. ¹⁴) saal. *B*, *b*; öðru *A*. ¹⁵) bauð *B*, *b*. ¹⁶) [mgl. *B*, *b*. ¹⁷) [létu heiðingjar á þeim brand (skutu heiðingjar á þá *b*) ok drápu af þeim *B*, *b*. ¹⁸) er eptir váru tilf. *B*, *b*. ¹⁹) [hvat fram fór *b*. ²⁰) [má eins góðs drengs *B*, *b*. ²¹) [ef Rollant hefði betr fœrr verit, þá mundi brú sjá fyrr ger hafa verit en nú, ok eigi mundu menn várir svá margir sárir sem nú *B*, *b*. ²²) þessu verki *B*, *b*. ²³) [búmenn várir á hverjum degi *B*. ²⁴) [allir þeir *B*. ²⁵) [allir hans menn *b*. ²⁶) ná þá *B*, *b*.

22. Í því bili kómu þar farandi tveir ungir menn vænir, ok var annarr nefndr Elspalrað¹ en annarr Emalrað,² ok váru [ætkaðir af Spáni³ ok báðir vel kristnir ok⁴ félagar. Þeir géngu fyrir Karlamagnús konung ok heilsuðu honum ok mæltu við hann: Vit vitum at þú ert mjök hugsjúkr um brúargerð þessa; en nú viljum vit at þú hlýðir [okkarri ræðu,⁵ konungr, því at vit kunnum [meira hagleik en aðrir menn, því at vit megum fara í vatni sem fiskar.⁶ En ef vit fám fulla vináttu yðra, þá [munu vit við leita brúargerð þessa,⁷ ok munum vit koma á leið, hvárt sem Söxum þikkir vel eða illa. Þá svarar Karlamagnús konungr: Ef svá má vera sem þit segið, þá mun ek gera ykk svá ríka menn sem þit vilið, ok eigi skal ykk skorta gull né silfr. Þá svarar Alsparað:⁸ Herra konungr, segir hann, lát leita at trésmiðum þeim er hagastir eru ok lát þá [fella mörk, marga viðu ok stóra,⁹ ok lát færa ofan til árinna. Konungr lét [búast við eptir því sem þeir lögðu ráð til. Ok er viðirnir váru komnir,¹⁰ þá fóru þeir til ok gerðu skip mikit, svá at þess skips [varð aldri maki gerr síðan Nóa örk var.¹¹ Þetta skip var fim hundruð feta langt, en 300 álna¹² breitt, ok¹³ gerðu¹⁴ fjölda kastala, ok í hverjum kastala settu þeir 100 riddara með öllum hervápnnum.¹⁵ Ok nú er þess mest ván, at ger verði brúin, [hvárt er heiðingjum þikkir vel eðr illa.¹⁶ En skip þat var gert á [hálfum mánaði einum¹⁷ ok allr tilbúnaðr, ok var þar 100 lásboga í hverjum kastala er var á skipinu, ok þar menn með er skjóta skulu [á þá.¹⁸ En á hálfum þriðja degi¹⁹ höfðu þeir gert tvá steinboga mikla ok sterka. Síðan gerðu þeir líknesku²⁰ or marmarasteini [eptir Karlamagnúsi konungi, ok með inu bezta hans skróði²¹ skróddu þeir hana, ok hon var hol innan ger, svá at standa mátti maðr í henni ok mæla þaðan slíkt sem hann vildi, ok sú líkneskja var svá lík Karlamagnúsi konungi, at [hvárki mátti²² kenna frá öðru, [ef eigi vissi áðr skil á.²³ Svá var ok með vélum gert, at sá maðr er í var [líkneskinu mátti²⁴ taka í skegg sér²⁵ ok hrista, ok gullspota hefir

¹) Espaldar *B*; Espalrat *b*. ²) Einaldar *B*; Emalrat *b*. ³) [ætkaðir (ættaðir *b*) af Spanialandi *B*, *b*. ⁴) váru þeir lagsmenn ok *tilf.* *B*, *b*. ⁵) [okkr *B*. ⁶) [mikinn hagleik, megum vit fara undir (í *b*) vatni *B*, *b*. ⁷) [megum vit taka til brúargerð(ar) þessar *B*: munum við til taka at gera brú þessa *b*. ⁸) Espalrað *B*; Espalrat *b*. ⁹) [ganga til skógar ok lát fella mörg tré ok stór *B*, *b*. ¹⁰) [svá gera sem þeir báðu (beiddu *b*). En er tréin váru komin, *B*, *b*. ¹¹) [maki (jafningi *b*) varð aldri fyrr gerr í heiminum nema Nóa örk. *B*, *b*. ¹²) feta *B*, *b*. ¹³) þeir *tilf.* *B*, *b*. ¹⁴) þar á *tilf.* *b*. ¹⁵) herbúnaði ok skotvápnnum *B*, *b*. ¹⁶) [mgl *B*, *b*. ¹⁷) [einum hálfum mánaði *B*, *b*. ¹⁸) [af þeim *B*, *b*. ¹⁹) mánaði *B*, *b*. ²⁰) líkneski *B*. ²¹) [ok með inum bezta konungs skróða *B*, *b*. ²²) [varla mátti hvárt *b*. ²³) [mgl *B*, *b*. ²⁴) [líkneskjinni sá mátti ok *B*, *b*. ²⁵) henni *B*, *b*.

hon í hendi sér ok dýr at Söxum ok hætir¹ þeim. En sá er í líkneskjunni² er mælir illa við heiðingja sem vert er, ok kallar þá bikkjur ok pútuson³ ok biðr þá upp gefa landit ok á hönd ganga.⁴ En líkneskjan var sett ofan á steinboga þann er vissi⁵ at Söxum, ok skutu heiðingjar til⁶ örum ok allskonar skotvápnum, ok beit ekki á sem ván var at. Þá mæltu heiðingjar: Þetta er eigi maðr heldr⁷ djöfull, er eigi bíta vápn.⁸ Ok mælir hverr við annan [ok eru felmsfullir ok hræzlu:⁹ Á leið mun Karlamagnús konungr koma brúargerð þessi, hvárt sem vér viljum eðr eigi, ok¹⁰ gerir Guitalin konungr [fíflsku mikla,¹¹ er hann flýr eigi undan,¹² ok væri sá hans kostr beztr, at hann [gerði svá, ok allra vár.¹³ Ok gerðu síðan sendimann til Guitalins konungs [með þessum eyrendum, báðu svá segja Guitalin konungi,¹⁴ at eigi máttu þeir þar¹⁵ banna Karlamagnúsi konungi brúargerðina. En [þessa för¹⁶ fór Dorgant ok bar konungi þau tíðendi,¹⁷ en við þetta varð Guitalin konungr mjök dapr.

23. Hann kallar þá til sín konung þann er Alkain hét, hann réð fyrir því landi er Almarie hét. Ok Guitalin konungr spurði hann at,¹⁸ hvat tiltækiligast væri. Alkain svarar: Lífut er enn [fyrir góðum brögðum,¹⁹ segir hann; þú skalt taka tvá konunga kórónaða, ok skal hvárr þeirra hafa 400 riddara,²⁰ en ek skal vera inn þriði,²¹ ok skal ek einn hafa [svá mikit²² lið sem þit²³ báðir, ok skulu vér fara til Rínar ok banna Karlamagnúsi konungi brúargerð, ok ef [þeir fara²⁴ yfir Rín, þá skulum vér fella þá hundruðum. Þá svarar²⁵ Margamar konungr: Mart hefir þú nú rausat,²⁶ Alkain, ok eigi mun þat alt vel efnast,²⁷ er þú heitr nú Guitalin konungi, ok góðr drengr þikkist þú, er²⁸ þú drepr með [einu sverði 60²⁹ riddara Karlamagnús konungs. En ek get at þú munir ganga verða [nær en nú ertu, áðr þú getr sóttan³⁰ einn af riddorum hans, ok³¹ með orðum þínum einum saman [þá er sem þú takir³² þá Rollant ok Olifer ok sækir borgina³³

¹⁾ hótar *b.* ²⁾ *mgl. B;* henni *b.* ³⁾ portkonusyni *B, b.* ⁴⁾ Karlamagnúsi konungi *tilf. B, b.* ⁵⁾ horfði *B, b.* ⁶⁾ at henni með *B;* til hennar með *b.* ⁷⁾ er þetta *tilf. B, b.* ⁸⁾ járn *B, b.* ⁹⁾ [síðan ok váru þá injök felmsfullir *B.* ¹⁰⁾ [man (manu *b*) hvárki hlífa oss borgir né kastalar ok *tilf. B, b.* ¹¹⁾ [fíflskliga *B;* fíflsliga *b.* ¹²⁾ ok leitar fyrir sér *tilf. B, b.* ¹³⁾ [tæki þat ráð *B, b.* ¹⁴⁾ [*mgl. B;* at segja honum *b.* ¹⁵⁾ þá *B;* *mgl. b.* ¹⁶⁾ [þá sendiför *B.* ¹⁷⁾ eyrendi *B.* ¹⁸⁾ ráða *B, b.* ¹⁹⁾ [fyrir góðu ráði *B, b.* ²⁰⁾ með sér *tilf. B, b.* ²¹⁾ *saal. B, b;* fimti *A.* ²²⁾ [jafnmargt *B, b.* ²³⁾ hinir *B, b.* ²⁴⁾ [nökkurir af Fränkismönnum eru svá djarfir at fari *B, b.* ²⁵⁾ honum *tilf. B;* hans máli *b.* ²⁶⁾ mælt *B, b.* ²⁷⁾ endast *B, b.* ²⁸⁾ ef *B, b.* ²⁹⁾ [þínum vápnum 40 *B, b.* ³⁰⁾ [áðr nær en nú ertu, ef þú skalt drepit fá *B, b.* ³¹⁾ eigi *tilf. B.* ³²⁾ [tekr þú *B.* ³³⁾ borgir *B;* fra ok með orðum *har b:* ok eigi munu þeir bugast fyrir orðum þínum einum saman, eigi muntu taka Rollant né Oliver ok ekki sækja borgir o. s. v.

Orliens ok Kolni ok aðrar stórborgir Karlamagnús konungs, ok þit Sibilia bæði saman þá er þit kyssizt¹ [fastast í² apaldrsgörðum, ok [skaltu þá einn öllu³ ráða, ok meira virðir þú einn koss Sibiliu dróttningar en allan þinn riddaraskap. Þá svarar Alkain: Margamar, segir hann, þat veit trúa mín, at mart hefir þú nú [mælt úsatt ok sagt⁴ á hendr mér. En Guitalin konungr setti þik til at gæta Garmasieborgar⁵ ok margar þúsundir riddara með þér, ok hélztu⁶ henni illa ok úgóðmannliga,⁷ ok hugði Guitalin konungr at þú værir⁸ konungr ok harðr höfðingi, en þú [reyndist ragr sem geit,⁹ ok illa eru þau lönd komin,¹⁰ er þú ert höfðingi yfir skipaðr.¹¹ En þat var fyrir [flim nóttum er¹² Frankismenn [drápu helming liðs þíns en eltu þik sem geit, ok alt¹³ þat er þér fylgdi. En [borg þá¹⁴ er þú rant frá byggja¹⁵ nú kristnir menn,¹⁶ ok aldri síðan [verðr hon¹⁷ undir forráði Guitalins konungs. En nú fyrir sakir illmælis þíns, þá [skorumst ek á hólmi við þik ok í móti þér,¹⁸ því at þú hefir logit á mik ok¹⁹ Sibiliu dróttningu, ok aldri [úsæmda ek hana.²⁰ Ok ef þú kant nökkut í riddaraskap, þá [dragst þú²¹ eigi undan boði þessu. Ok þá sök gef ek þér aðra, at þú lézt vera konungr ok ertu [ekki til borinn ríkissins.²²

24. Síðan [skildust þeir²³ ok ljópu til landtjalda sinna ok fóru í herklæði sín, ok [bjóst hvárrtveggi til hólmgöngu.²⁴ Þá kom²⁵ Guitalin konungr ok skildi þá ok bannaði þeim at berjast ok mælti við þá: [Únýtir ok ærir erut²⁶ þit, ok skemma vili [þit mik er þit²⁷ vilit sjálfir berjast mínuir lagsmenn. En ek ætla at þit munit þurfa alls ykkars hvatleiks áðr hálfir mánuðr líði héðan, ok fyrir því at Karlamagnús inn ríki ok inn mátki gerir nú brú sína.²⁸ En liðsmenn svara: Eigi viljum vér því trúa, [at Frankismenn muni þora at koma í þitt veldi.²⁹ Þá mælti Guitalin konungr við Dorgaut njósnarmann: Er þat satt, at Karlamagnús konungr gerir brú á³⁰

¹) faðniuzt *b.* ²) [í fögrum *B.* ³) [þikist þú þú einn öllu mega *B, b.*

⁴) [sagt úsatt *B.* ⁵) Garmasieborgar *B, b.* ⁶) hélt þú *B, b.* ⁷) údyggiliga *B, b.*

⁸) réttir *tilf. b.* ⁹) [ert regimaðr *B, b.* ¹⁰) ok skipuð *tilf. B, b.* ¹¹) *mgl. B, b.* ¹²) [fám dögum at *B, b.* ¹³) [eltu þik ok drápu

flést lið *B, b.* ¹⁴) [borgir þær *B, b.* ¹⁵) þær *tilf. B.* ¹⁶) ok lið Karlamagnús konungs *tilf. B.*

¹⁷) [verða þær *B, b.* ¹⁸) [skora ek þik á hólmi við mik, *B, b.* ¹⁹) á *tilf. B, b.* ²⁰) Gutelin konung né konu

hans *B;* [gerða ek Gutelin konungi þá vanvirðing at úsæma konu hans. *b.* ²¹) drakstu *B;* dragstu *b.* ²²) [hvergi kominn til ríkis. *B, b.*

²³) [skildu þeir reiðir *B, b.* ²⁴) [ljuggust til bardaga *B, b.* ²⁵) þar *tilf. B, b.* ²⁶) [únýt (illa *b*) gerit *B, b.* ²⁷) [saal. *B, b;* þér er þér *A.*

²⁸) yfir Rin *B, b.* ²⁹) [ok ekki mun hann (at hann mundi *b*) því á leið koma, ok eigi munu hans menn þora (at koma *tilf. b*) í veldi þitt

B, b. ³⁰) yfir *B, b.*

Rín? En þá vann Dorgant eið, [at hann ló¹ ekki orð at konungi, [því hverr er þar kemr, segir hann, þá má² sjá bæði dag ok nótt Karlamagnús konung, hann stendr uppi á steinstólpa³ ok hefir í hendi sér staf einn [ok mælir hart við steinsmiði sína, ok er þat it mesta undr, er vér vitum at öll skotvápn er vér skutum á hann, þá þótti honum enskis vert um, ok vér sáam hann taka í skegg sér, ok hristi at oss ok mælti við oss illum orðum, ok hann heyrðum vér vinna eið at skeggi sínu, ok bað sik svá njóta skeggs síns ins hvíta, at þú skyldir eigi hafa af ríki þínu, áðr skamt væri liðit, þat er vert væri eins spora.⁴ Þá svarar Guitalin konungr: Vér skulum fara til máls⁵ við Karlamagnús konung ok vita [hvárt hann sé svá djarfr, at hann vill setja oss út af erfðalöndum várum en sjálfr setjast í rangliga vár ríki.⁶

25. Nú er at segja frá Guitalin konungi, at hann fór á fund Karlamagnús konungs, ok jafnskjótt sem hann sá⁷ hann, þá mælir hann við Karlamagnús konung: [Sjálft guð þitt⁸ steypi þér ok selli niðr ofdramb [manna þinna ok sjálfs þíns.⁹ En þess vil ek spyra þik, Karlamagnús konungr, hví leitar þú [til vár¹⁰ eða hverjar sakir gefr þú oss, [því at ekki ertu¹¹ borinn til ríkis þessa?¹² Þá svarar Karlamagnús konungr: Þat er satt¹³ at segja, Guitalin konungr, at Saxland er mín föðurleifð, ok [á ek þat jafnheimilt¹⁴ sem Kolno, því at Pippin faðir minn átti Saxland. Þá svarar Guitalin konungr: Fyrr en þú fáir¹⁵ þat af mér, þá skaltu týna meira¹⁶ en 10 þúsundum [af liði þínu,¹⁷ ok [annattveggja skaltu týna slíku svá liði¹⁸ áðr [brúin yrði¹⁹ ger eðr fleira. En um annat skaltu svá vera skemdr, at aldri hendi slíkt fyrr [Frankismanna konung²⁰ sem þik skal henda, áðr lúki okkru viðrskipti. [Sentu mér hingat²¹ Rollant frænda þinn til sýnis yfir Rín. En svá greiði Maumet fyrir mér, er mér þíkkir mestu varða, ef ek má ná honum, þá skal ek setja hann í myrkvastofu ina verstu, þá er á Saxlandi²² er, ok skal hann aldri koma²³ þaðan, meðan [ek lifi.²⁴ Ok ek [hygg þat,²⁵ at menn mínir hefði [hann mest knokat,²⁶ ef hann væri allhlutvandr um sik.

¹⁾ [við Maumet ok bað hann svá hjálpa sér sem hann laug *B, b.* ²⁾ [ok ef þér komit þar, segir hann, þá megi þér *B, b.* ³⁾ steinboga *B, b.*

⁴⁾ [mgl. *B, b.* ⁵⁾ móts *B.* ⁶⁾ [af honum, hví hann sé svá ranglátr, at hann vill sækja (setjast *b*) á erfðaland vart. *B, b.* ⁷⁾ leit *B, b.* ⁸⁾ [þitt guð sjálfs *B;* sjálfs þíns guð *b.* ⁹⁾ [þitt *B, b.* ¹⁰⁾ [á land vart *b.*

¹¹⁾ [veiztu ok þat at þú ert ekki *B, b.* ¹²⁾ ok ekki ætla ek þér þat tilf. *B, b.* ¹³⁾ þér skjótt *B.* ¹⁴⁾ [jafnheimilt er mér þat *B, b.* ¹⁵⁾ fær *B.*

¹⁶⁾ tilf. *B, b.* ¹⁷⁾ [riddara þinna *B, b.* ¹⁸⁾ virði *B;* [eigi skaltu minna liði tapa *b.* ¹⁹⁾ [en brú þín sé *B, b.* ²⁰⁾ [Frakka konung *B, b.*

²¹⁾ [Send oss, segir hann *B, b.* ²²⁾ landi váru *B, b.* ²³⁾ komast *B.*

²⁴⁾ [hann lifir *B, b.* ²⁵⁾ [hugða *B, b.* ²⁶⁾ [merkt hann nökkut *B, b.*

En ef yðr leiðist eigi¹ vár viðrskipti, þar er ek hefi drepit fjölda² manna [af brúargerð þessi,³ ok mætti [þér þat vera mjök hugkvæmt, ok⁴ dýrt skaltu kaupa Saxland áðr þú náir því af mér. [Ok þú inn mikilgjarni konungr, segir Guitalin, þitt guð fyrirfari þér, ok þeir Maumet guð várt báðir samt.⁵ Ok þú ert [barn Örnólfs,⁶ ok gat hann þik þá er hann [var kominn⁷ af veiðum ok [vánum bráðara. En er þú vart borinn, þá vartu kastaðr fyrir kirkjudyrr ins helga Sendinis, ok vartu þar fundinn⁸ sem ölmösubarn. En nú hafa djöflar svá⁹ styrkt þik, at¹⁰ þú ert kallaðr konungr Frankismanna. En nú væri þó,¹¹ ef illa skyldi,¹² at þú yndir því er þú hefir nú, ok þakkaðir¹³ þat guði þínum 100 sinnum á hverjum degi, at þú haldir því, ok [at þú girnist eigi á jarðir várar eða annarra konunga, ok¹⁴ fari sá fyrir niðingi¹⁵ er fleira lætr [laust fyrir þér en¹⁶ nú hefir þú. En þótt svá sé, at mér verði nökkut,¹⁷ þá á ek eptir mik tvá sonu með Sibiliu dróttning, ok er hvárr öðrum fræknari, ok svá ilt sem [við mik er¹⁸ at eiga, þá [skaltu þat sanna, at þeir sé hvárr meiri kappsmenn.¹⁹ Ok eru þeir nú á för til mín með hundrað þúsunda riddara. Ok sá er enn²⁰ frændi minn, er heitir Estorgant, hann er söðurbróðir minn, hann hefir [þat lið²¹ með sér er heitir [Ungres ok þat lið er hefir Almbrundens, en²² lið þat er fleira en hundrað þúsunda, ok áðr en langt líði,²³ þá munum vér sýna yðr²⁴ þat.

26. En er Guitalin konungr þagnaði, þá stóð Karlamagnús konungr upp ok mælti: Þú²⁵ inn illi ok inn útrúi, þú hefir [illa mælt við mik²⁶ í dag ok úþokkat²⁷ mik mjök á marga vega. En þú veizt þat, ef þú vilt satt segja, at ek em son Pippins konungs ok borinn frá púsaðri²⁸ konu,²⁹ þeirri er konungborin var í allar ættir.³⁰ En Pippin faðir minn drap söður þinn [um sanna sök³¹ ok lagði undir sik alt Saxaveldi. En síðan tók hann þik ok hafði með sér til Frakklands, ok tóktu við [trú ok játaðir þik³² guði ok hafnaðir skurgoðum.³³ Síðan sendi hann þik til Saxlands ok fékk þér³⁴

¹) í seinna lagi *B*; [Ok under þikir mér þat, at yðr leiðist svá seint *b*.

²) þinna *tilf. B*. ³) [um brúargerð þessa *B, b*. ⁴) [þat því vera uggandi,

at *B, b*. ⁵) [*agl. B, b*. ⁶) [launbarn Pippins *B, b*. ⁷) [kom *B, b*.

⁸) [vartu borinn vánu skjótara, ok þá vartu tekinn *B, b*. ⁹) síðan *tilf. B, b*. ¹⁰) nú *tilf. B, b*. ¹¹) þá *B*; þat *b*. ¹²) vera *tilf. B*. ¹³) þú *tilf. B*.

¹⁴) [beiðist eigi til eigna várar, en *B, b*. ¹⁵) niðing *B, b*. ¹⁶) [af við þik en þat er *B, b*. ¹⁷) til meins *tilf. b*. ¹⁸) [þér er við mik *B, b*.

¹⁹) er þér enn verra við þá. *B, b*. ²⁰) einn *B*. ²¹) [þann lýð *B, b*.

²²) [Hungres ok þann er Albrundres (Albrondes *b*) heita, ok *B, b*.

²³) sé liðit *B*. ²⁴) þér *B, b*. ²⁵) Gutelin konungr *B, b*. ²⁶) [talat við mik illa *B, b*. ²⁷) lastat *b*. ²⁸) *saal. b*; pausaðri *A, B*. ²⁹) hans *tilf. B, b*. ³⁰) sínar *tilf. B*. ³¹) [*agl. B, b*. ³²) [skirn ok gékk á hendr *B, b*. ³³) öllum *tilf. B*. ³⁴) þar *tilf. B*; þat *tilf. b*.

konungs ríki fyrir at ráða.¹ En er þú komt þangat,² þá hafnaðir þú kristni ok gerðist³ fjándans maðr, ok hefir þú nú illa [fyrir þér sét.⁴ Ok nú skulum vér gera brú vára, hvárt [sem þér þíkkir vel eðr illa.⁵ Síðan kallaði hann⁶ á riddara sína af Sendinis í⁷ Franz, ok bað þá búast til bardaga sem skjótast,⁸ ok skulum vér nú vinna Saxland⁹ ok drepa alla heiðna menn, þá er vér megum ná. En Guitalin konungr svarar: At [keyptu skaltu komast áðr þat verði.¹⁰ En ef ek mæti þér í bardaga, þá skal ek drepa þik með [þeim inum hvítum kömpum,¹¹ er þú berr eptir, ok gjalda þér svá föðurdráp.¹² Þá svarar Karlamagnús konungr: [Lítt hræðumst ek¹³ hót þín ok lítit hefir þú enn til mcins af mér hlotit. Á þat ofan vann Karlamagnús konungr eið við Sendinis í Franz, at, annattveggja skyldi hann vinna Saxland¹⁴ eðr liggja þar eptir.

27. Nú snýr Guitalin konungr til liðs síns ok lét blása til húsþings. Ok er [þat var sýst,¹⁵ þá stóð hann upp á því þingi ok spurði menn sína ráðs.¹⁶ En þeim þótti þat ráð, at [konungr léti¹⁷ gera kastala mikinn ok sterkan við brúarsporð, ok skulúm vér kalla kastala þann Ekvarð,¹⁸ en þat nafn er svá at skilja¹⁹ sem hann gæti alls ríkis Saxa konungs.²⁰ En er kastalinn var görr, þá setti hann þann mann at gæta kastalans, er Esklandart²¹ hét, ok með honum 20 þúsundir hermanna.²² En [er kastali sá var gerr, þá skutu þeir or honum ok feldu²³ mikinn fjölda af mönnum Karlamagnús konungs ok því liði er at brúargerð var, ok með vélum ok brögðum djöfuls þá létu þeir eigi fyrr²⁴ en þeir höfðu [brotit ok klofít at endilöngu skip þat it mikla, ok drápu þar margan lýð í því sinni, ok varð Karlamagnús konungr at létta brúargörð,²⁵ hvárt sem hann vildi eðr eigi, ok var þá engi annarr á.²⁶ En Rollant lá [enn þá²⁷ sjúkr af²⁸ sárum þeim er hann fékk af heiðingjum, ok heyrði mikit brak ok háreysti til brúarmanna ok vápnagný, ok kallaði skutilsvein sinn ok spurði hví sætti²⁹ brak þat it mikla er heyra var til brúarmanna.³⁰

¹⁾ mjök úfyrirsynju *tilf. b.* ²⁾ hér *B, b.* ³⁾ *saal. B, b;* gerðir *A.* ⁴⁾ [hagat fyrir þér *B, b.* ⁵⁾ [er þú vill eða eigi *B, b.* ⁶⁾ Karlamagnús konungr *B, b.* ⁷⁾ ok af *B, b.* ⁸⁾ hvatligast *B, b.* ⁹⁾ Saxa *B.* ¹⁰⁾ hendi *B;* [öðru man þér verða, *b.* ¹¹⁾ [þá hinu hvítu kampa *b.* ¹²⁾ föðurdrápit *B.* ¹³⁾ [Allítt mun ek hræðast *B, b.* ¹⁴⁾ Saxa *B, b.* ¹⁵⁾ [liðið var samankomit *b.* ¹⁶⁾ ráða *B, b.* ¹⁷⁾ [*agl. B, b.* ¹⁸⁾ Fereguarð *B, b.* ¹⁹⁾ þýða *B, b.* ²⁰⁾ *agl. B, b.* ²¹⁾ Esklandrat *B, b.* ²²⁾ *her og senere.* ²³⁾ albrynjaða *tilf. B;* alvápn-aðra *b.* ²⁴⁾ [þat váru miklir bogmenn, ok or kastala þeim þá feldu þeir *B;* þeir váru miklir bogmenn, ok feldu kastalamenn *b.* ²⁵⁾ kastalamenn *tilf. B, b.* ²⁶⁾ [klofít sundr drómund þann enn mikla eptir endilöngum, ok bönuðu mörgum manni í þat sinni, ok varð Karlamagnús konungr at leifa brúna *B, b.* ²⁷⁾ til en sá *B.* ²⁸⁾ [þá ena *B, b.* ²⁹⁾ í *B, b.* ³⁰⁾ gegni *B;* gegndi *b.* ³¹⁾ liðsmanna þeirra *B, b.*

En hann sagði at þat var af brúarmönnum, ok hon var brotin, ok betri væri hon úger, ok mörgum manni hefir af henni ilt staðit, ok nú flýr Karlamagnús konungr [ok sér nú engan annan¹ til. En er Rollant heyrði þetta, þá varð hann úglaðr við mjök ok kallaði á guð hárri röddu ok mælti svá: Þú guð er [aldri laugt ok inn sami ert, ok þú leystir oss frá helvíti, ok þú guð er² skapaðir Evo³ or rífi Adams, ok þat var satt at þau átu bannat epli. En eptir því [er þat var satt, þá dreptu Guitalin konung með öllu liði sínu, því at hann er hvern dag at at mýgja⁴ lögum þínum ok brjóta boðorð þín. En [þú dróttinn er styrkr ok staðfesta öllum þeim⁵ er þinn vilja gera ok halda lög þín bæði dag ok nótt. Nú mælir Rollant við menn sína: Nú verð ek upp at standa ok vápnast, ok hefi ek nú alls⁶ of lengi sofít. En menn hans svöruðu honum: Ger eigi [þat fyrir guðs sakir,⁷ því at þú fékt fyrir skömmu⁸ sár þau er vér ætluðum at banasár mundu vera, en nú eru þau komin í allgott efni, ok er þat vart ráð, at þú látir gæta til⁹ sem bezt kantu; því ávalt [munu vér nökkurn sigr vinna,¹⁰ meðan vér höldum þér heilum, en þá [er vart ráð alt fyrir borði,¹¹ ef þér verðr nakkvat.¹² Þá svarar Rollant: Þegit¹³ sem skjótast, [ok skal ekki yður orð hér um nýta, því at ek skal fara ok¹⁴ eigi dveljast, þótt hverr limr minn sé leystur frá öðrum, ok [þat segi ek yðr, at ek skal fara¹⁵ til brúarinnar ok vita.[it sanna um gny þenna,¹⁶ ok vita vil ek, hvat lýð þat er er [oss bannar¹⁷ brúargörð þessa. En er Rollant ok hans lagsmenn¹⁸ váru herklæddir [ok gengnir¹⁹ frá landtjöldum sínum til brúarinnar, þá mættu þeir²⁰ Baldvina bróður Rollants frækn-um höfðingja ok vel at sér görfum.

28. [Terri er maðr nefndr, hann var ríkr hertugi, hann réð fyrir ríki því er Ardenais heitir. Hann dubbaði til riddara Baldvina unga í páskavíku ok annan Gillimer skozka, hann var kaupmaðr, ok inn þriðja Bova hertuga ok marga aðra með þeim.²¹ En er Rollant sá bróður sinn kominn, þá [rann hann á háls honum²² ok varð seginn mjök kvámu hans, ok sagði at Saxar höfðu átt við hann [orrostu mikla, ok hefi ek orðit sárr mjök ok hafa heiðingjar felt

¹⁾ [undan, ok er nú ekki annat *B.* ²⁾ [*agl. B.* ³⁾ Evam *b.* ⁴⁾ [at þat er satt, þá drekk þú nú Gutelin konungi ok öllum her hans, því at hann er hvern dag at at drekkja *B. b.* ⁵⁾ [styrk þá *B. b.* ⁶⁾ alt *B.* ⁷⁾ [svá *B.* ⁸⁾ [hefir fengit *B. b.* ⁹⁾ þeirra *tilf. B. b.* ¹⁰⁾ [muntu vega nökkurn sigr *B.* ¹¹⁾ [erum vér uppgæfnir *b.* ¹²⁾ til meins *tilf. b.* ¹³⁾ Vápnit yðr *B. b.* ¹⁴⁾ [því at vér skulum *B. b.* ¹⁵⁾ [lægi þat við, ok fara skal ek *B. b.* ¹⁶⁾ [hvat it sanna er um þat, hvat veldr óliði (óhljóði *b.*) þessu ok vápnagangi *B. b.* ¹⁷⁾ [bannar várum mönnum *B. b.* ¹⁸⁾ menn *B. b.* ¹⁹⁾ [gengu þeir *B. b.* ²⁰⁾ þar *tilf. B. b.* ²¹⁾ [*agl. B. b.* ²²⁾ [mintist hann við hann *b.*

mart lið vart.¹ Þá svarar sá maðr til² er nefndr er Berarð ok mælti: [Um alla oss skal eitt liða,³ því at til þess erum vér higat komnir at veita yðr slíkt⁴ er vér [megum ok vér erum⁵ tilfærir. Þá mælti Baldvini: ⁶Fýsir mik at sjá brú þessa, er svá [er mikit af sagt,⁷ ok ef svá [berist at⁸ vér komumst⁹ yfir Rín, þá þœtti mér þat betra en þótt¹⁰ mér væri gefin [byrðr mín¹¹ af gulli.

29. Nú [herklæðist alt lið þeirra ok fara í brynjur ok setja hjálma á höfuð sér ok gyrða sik sverðum. Því næst hljópu¹² þeir á hesta sína ok kómust yfir Rín. En þeir váru saman [átta hundrað¹³ riddara, ok var þá [guð í¹⁴ fulltingi með þeim, því at þeir týndu eigi til¹⁵ eins penings. Síðan fóru þeir eptir¹⁶ fjallshlíð nökkurri ok kómust¹⁷ í skóg einn, en heiðingjar urðu eigi varir við þá fyrr en þeir æptu¹⁸ heróp. Ok því næst reið fram Rollant at höfðingja¹⁹ einum ok hjó af honum skjöld hans ok brynju, ok lagði²⁰ spjóti í gegnum hann ok [steypiti honum dauðum til jarðar. En Baldvini bróðir hans hóf upp sverð sitt ok hjó í sundr annan heiðingja, svá í hjarta nam stað. Berarð drap inn þriðja. Ok í þeirri framreið drápu þeir svá heiðingja, at þeir urðu undan at flýja, en Frankismenn urðu at flýja undan blóði heiðingja alt þar sem viðskipti þeirra höfðu verit.²¹ En síðan sótti Rollant til kastala þess er [var við brúarsporðinn, ok átti²² við þá orrostu ok [feldi fyrir þeim þúsund manna,²³ ok var þá engi annarr til en Esklandart varð at flýja, ok var þó áðr lagðr í gegnum með sverði. En þeir eru í [eptirför Berað ok Bovi, ok með þeim sá maðr er Rigald er nefndr, hann var af því landi er Boillus hét, ok sá er Alimann enn frakneski hét. Svá er at segja, at Baldvini hefir sótt í eptirför Esklandart, ok var hann konungr kallaðr, ok sagði til hans: Þat er nú til, heiðingi, at bíða mín, ok guð verði þér reiðr, ef þú bíðr eigi; ok ef nökkurr

¹) [bardaga, ok hafði hann vordit sárr mjök í þeirri orrostu ok (höfðu þeir tilf. b) felt margt af liði hans *B. b.* ²) *mgl. B. b.* ³) [Eitt skal yfir oss ganga *B. b.* ⁴) svá lið tilf. *B. b.* ⁵) [erum framast *B.* ⁶) þess tilf. *B. b.* ⁷) [miklar sögur ganga frá *B. b.* ⁸) [berr at, at *B.* ⁹) komimst *B.* ¹⁰) *mgl. B. b.* ¹¹) [byrðingr *B.* ¹²) [herklæðast þeir, ok því næst hlaupa *B. b.* ¹³) 7 þúsundir *B. b.* ¹⁴) [at vísu guðs *B. b.* ¹⁵) því er (svá miklu at b) vert væri *B. b.* ¹⁶) fram með *B. b.* ¹⁷) kómu *B. b.* ¹⁸) á þá tilf. *B. b.* ¹⁹) heiðingja *B.* ²⁰) síðan tilf. *B. b.* ²¹) [feldi hann dauðan af hesti. En Baldvini hjó af öðrum hjálminn, höfuð ok búk, svá at í hjarta nam staðar, ok þurfti sá eigi fleira. Ok í þeirri svipan drap sinn mann hverr þeirra, (ok þá urðu heiðingjar at flýja tilf. *B.*) En Frankismenn urðu þá at flýja, er þeir mœttu almúga heiðinna manna. *B. b.* ²²) [heiðnir menn höfðu gert við brúarsporð, ok áttu þeir (átti b) *B. b.* ²³) [feldu (feldi b) þar ótal heiðingja *B. b.*

hugr er í þér, þá bíttu nú ok berst¹ við mik, því at mér er sagt, at þú sér konungr kallaðr, ok er mér á fýst mikil at vit [freistim riddaraskaps okkars.² En ek vil at þú vitir, at ek em bróðir Rollants ok nafn mitt er Baldvini, ok em ek systurson Karlamagnús konungs, ok ef þú [fellir mik, þá mantu taka mikil metorð³ af Guitalin konungi. Þá svarar Esklandart konungr: Eigi em ek viðbúinn við þik at berjast at sinni, en þú ert kominn af góðu kyni ok hörðu⁴ ok er æfar ilt við yðr at eiga [, ok er mér ekki um at halda í móti þér orrostu,⁵ ok vil ek segja þér hvat til þess [kemr. Ek em í gegnum lagðr sverði,⁶ en ef ek væra sárulauss, þá sátu engan þann er á Maumet trúir fúsara til einvígis en mik.⁷ En nú mun ek vera úmáttugr, því at ek hafi [týnt blóði mínu því⁸ er ek hafða. Esklandart reið hesti þeim er [kominn var af Rabitalis⁹ ok var inn fimasti, en Baldvini fór [svá nær at hann mundi særðan geta Esklandart,¹⁰ en þó varð þat eigi. En þeir fóru svá til þess er þeir kómu fyrir Guitalin konung, þá féll Esklandart [fyrir fœtr Guitalin konungi. En þar sátu fyrir með konungi¹¹ 20 þúsundir. Síðan tók Baldvini hest [hans ok reið í braut með.¹² En eftir honum [sóttu fjöldi¹³ heiðinna manna. Þá tók hann at heita á guð föður allrar skepnu ok mælti svá: Þú guð er skapaðir Adam ok Evo, ok þau átu bannat epli, en [bið ek¹⁴ at þú gætir líkama míns í dag,¹⁵ ok gef mér þá gæfu, at ek mega¹⁶ sjá Karlamagnús konung ok Rollant bróður¹⁷ minn. En er hestr hans heyrði vápnagný af liði heiðingja, þá ljóp hann svá snart¹⁸ ok fimliga sem [broddr fljúgi,¹⁹ ok fór síðan [um fjöll ok dali þá er í Saragarie heita, ok vánum bráðara þá komst hann or augsýn, ok sté þar af hesti sínum ok lét hann þar verpa mœði ok hvílast litla stund, ok síðan lagði hann söðul á hestinn ok ljóp á bak. Þá varð honum litit aptr ok sá fjölda heiðinna manna fara eftir sér. En Baldvini blótaði þeim ok bað guð steypa þeim ok svá þeirra feðginum. Ok nú er hann kominn²⁰ til

¹⁾ [eptirsókn bróðr Rollant ok Baldvini. Ok Baldvini kallar á Esklandrat: Þat er nú ráð, segir hann, at þú bið mín ok bersktu, *B. b.* ²⁾ [reynim okkarn riddaraskap *B. b.* ³⁾ [feldir mik, þá mundir þú taka mikinn metnað *B.* ⁴⁾ hörðum mönnum *B.* ⁵⁾ [annat en gott, ok þér satt at segja, Baldvini, er mér nú ekki um at berjast við þik *B.* ⁶⁾ [berr. Ek em lagðr í gegnum með spjóti vangann (svangann *b.*), ok er útkominn oddrinn at rygginum *B. b.* ⁷⁾ ek em *B.* ⁸⁾ [látit blóð þat *B. b.* ⁹⁾ [kynjaðr (kominn *b.*) var af Arabialandi *B. b.* ¹⁰⁾ [ávalt svá nær, at búit var (jafnan *tilf. b.*) við, at hann mundi koma sári á hann *B. b.* ¹¹⁾ [af hesti sínum, ok sátu þá alls með honum *B. b.* ¹²⁾ [þann ok riðr er heiðingi hafði áðr *B. b.* ¹³⁾ [ferr inn mesti herr *B.*; sótti fjöldi, *b.* ¹⁴⁾ [nú bið ek þik guð *B.*; ek bið þik *b.* ¹⁵⁾ svá sem þat var satt *tilf. B.* ¹⁶⁾ mættig enn *B.*; mætti *b.* ¹⁷⁾ frænda *B.* ¹⁸⁾ hart *B. b.* ¹⁹⁾ [þá er broddr hleypr harðast af lásboga *B. b.* ²⁰⁾ [*agl. B. b.*

dala þeirra er heita Sorclandes,¹ ok fá þeir nú eigi áhent hann, því at hann hefir hest þann er skjótari² er en hjörtr. En síðan hverfa heiðingjar aþtr.

30. Nú skal segja frá Sibiliu dróttningu. Hon var gengin [at sjást um,³ þá mætti hon unnasta sínum einum, þeim er Alkain hét, hann var son Ammirals jarls⁴ af Babilon, ok⁵ orti orða á hann vel ok sköruliga: Alkain, segir hon, illa gerðu þér þat, er þér létut einn mann taka hest af yðr, en nú gef ek [þér, ef þú vilt sækja þar sem kominn er.⁶ Alkain svarar: Ef þú vill gera þat er ek [bið þik,⁷ dróttning, þá mun ek færa þér hestinn ok svá þann er tók, [en þér er lítt fyrir því, þat er ást⁸ þín ok vili góðr. En dróttning svarar: Verða ek kona in ragasta, ef ek banna þér at gera þat [er þú beiðist, ef⁹ þú færir mér höfuð þess er¹⁰ tók.¹¹ Þat mæli ek ok, segir hann, at ek verða allra riddara niðingr, ef ek efni eigi þat er ek hefi¹² heitit. ¹³Alkain herklæddist þá hvatliga, [ok síðan var framleiddr hestr, sá er keyptr var af kaupmanni einum fyrir hundrað punda silfrs ok sjau ok 20 guðvefjarpellum ok 700 landspenninga þeirra er budi eru nefndir, ok enn margir hestar ok dýr þau er dromedarii heita klyfsuð með gulli,¹⁴ en beisl var af landi því er Albasam¹⁵ heitir; söðull var fenginn [af landi því er Affrika heitir;¹⁶ söðulklaði [var or Álfheimum,¹⁷ ok vissi þat engi maðr hvat klæði í var.

31. Nú ljóp Alkain á hest sinn ok studdist hvárki við stiggreip né söðul, ok hengdi síðan skjöld sinn á öxl sér, [ferbyrðing þykkann ok þungan.¹⁸ Hann tók í hönd sér langskeptu¹⁹ ok hafði bundit við spjótskapt sitt gullstúku²⁰ Sibiliu dróttningar ok hafði sér þat

1) Desoredlandes *B*; Desorelandes *b*. 2) fimari *B*. 3) [út, ok *B*. 4) konungs *B*, *b*. 5) hon *tilf. B*. 6) [þeim er sækja vill þar sem nú er kominn *B*; hann þeim er sækja vill, hvar sem hann er kominn *b*. 7) [beiðumst *B*. 8) [þat er ást af þér *B*; fra [bið þik o. s. v. beiðumst af þér, en þat er ást þín ok *b*. 9) [þá er *B*, *b*. 10) hestinn *tilf. B*, *b*. 11) Þá segir Alkain *tilf. B*, *b*. 12) þér *tilf. B*, *b*. 13) Ok síðan æpti hann hárrí röddu ok bað færa sér vápn sín. Ok síðan færðu honum vápn fjórir jarla synir ok *tilf. B*, *b*. 14) [ok fór í brynju ok setti hjálm á höfuð sér, þannu er mjök lýsti af, ok hann gyrði sik sverði því, er öll umgerðin var gyld. En þá var leiddr fram hestr einn svartr, en sá var keyptr at girsukum kaupmanni, ok þennu hafði Sibilia dróttning keypt sér sjálfri til handa fyrir 100 þúsunda punda silfrs ok átta ok 20 guðvefjarpellum ok 700 landspenninga þeirra er bozeraz (bazerar *b*) heita, ok enn var til gefit 50 þeirra penninga er buklos (bukli *b*) heita, ok margir hestar ok dýr þau tvau er dromedarii heita ok klyfsaðir af gulli *B*, *b*. 15) Albansani *B*. 16) [or Albheimum *B*, *b*. 17) [af Affrikalandi *B*, *b*. 18) [ferbyrðings þykkvan *B*; ferbyrgðan at þykt *b*. 19) spjót *b*. 20) gullstauku *B*; gullstykki *b*.

fyrr merki pardueri,¹ ok fór í brott síðan leiðar sinnar litlu seinna en [broddr flýgr af lásboga.² En áðr hann hafði farit mslu lengd, þá [leifði hann eptir sik sakir ferðar meir en 20 þúsundir hesta, ok síðan kom hann farandi til dala þeirra er Sorclandes heita, ok fann þar³ Baldvina. En þegar er Alkain sá hann, æpti hann hárri röddu ok mælti við Baldvina: Snú aptr þú hesti þínum, ef þú ert bróðir Rollants, því at þat heyrum vér nú,⁴ at [engi sé jafngóðr riddari sem⁵ þú. En Baldvini svarar:⁶ Eigi em ek⁷ viðbúinn, því at spjót-skapt mitt er brotit,⁸ segir hann, ok hesti ek ekki til at verja mik⁹ nema sverð mitt. En nú bið ek þik [, at þú þoli(r) mér fresta¹⁰ til þess [at ek mega betr við búast,¹¹ ok eig at mér öðru sinni,¹² ef svá gerast atburðir til. Þá svarar Alkain: Þess er engi ván, segir hann, því at ek skal fœra þik Sibiliu dróttningu yfirkominn annat-tveggja kvikan eðr dauðan. En svá er sem mælt er, at lítil er líðandi stund, ok meðan þeir ræddust þetta við, þá fór Baldvini undan á hæli, [unz hann kom til¹³ þar er lagsmenn hans váru nökk-urir. Þá mælti Alkain við Baldvina: [Vilir þú eigi upp gefa¹⁴ vápn þín, þá fara hér nú eptir þér¹⁵ fjórar þúsundir riddara, ok munu þeir skjótt gera um lífdaga þína ok þinna manna, ok aldri síðan skaltu sjá Karlamagnús konung né Rollant bróður þinn. Þá svarar Baldvini: Eigi er þat vel, segir hann, þar er ek bað þik [áðan eirðar,¹⁶ en nú heitr þú mér bana, ok nú skýt ek til guðs mínu máli. Þá svarar Alkain: Ef þú fellr eðr¹⁷ flýr undan, þá týnir þú lofi¹⁸ þínu. Þá svarar Baldvini: Frýr þú mér nú hugar, segir hann, [ek segi þér, at ek ríð nú undan eigi¹⁹ svá langt, at þat sé lengd mín, þó at ek sé verr at vápnum búinn en þú. Ok þess vænti ek [sem mælt er, þrýtrat veganda vápn nema hugr bili,²⁰ ok þótt ek hafa týnt spjóti mínu, þá er sá ragr er sverð eitt hræðist, ef²¹ annat kemr í móti. Í því bili sneri Baldvini²² hesti sínum, ok ríðust at tysvar, ok kom hvárgi öðrum af baki. En í inni þriðju atreið hjó Alkain til Baldvina ok misti hans, ok þá hjó Baldvini til Alkains²³ af honum hjálm hans [ok mikit af skildi²⁴ hans ok feldi hann af baki til jarðar. Ok áðr hann komst upp hafði Baldvini hest

¹⁾ *mgf. B, b.* ²⁾ [ör ferr af stinum boga *B, b.* ³⁾ [fann (mættir *b*) hann *B, b.* ⁴⁾ sagt *tilf. B, b.* ⁵⁾ [eigi sé betri riddari til en *B, b.* ⁶⁾ máli hans *tilf. B, b.* ⁷⁾ nú *tilf. B, b.* ⁸⁾ í sundr *B, b.* ⁹⁾ með *tilf. B, b.*

¹⁰⁾ [eins hlutar, at þú lér mér fresta á *B;* [at þú ljáir mér frest *b.*

¹¹⁾ [er ek verð betr viðbúinn *B, b.* ¹²⁾ slíkt svá *tilf. B, b.* ¹³⁾ [til þess er hann kom *B, b.* ¹⁴⁾ [Ef þú gefr nú eigi þegar upp *B, b.*

¹⁵⁾ mér *B; mgf. b.* ¹⁶⁾ [gríða áðr *B, b.* ¹⁷⁾ í því er þú *B, b.* ¹⁸⁾ lífi *B.*

¹⁹⁾ [en nú skal þat ok segja þér, at ek renn nú eigi undan þér *B, b.*

²⁰⁾ [at fáist veganda vápn, ef hugr bilar eigi *B, b.* ²¹⁾ er *B.* ²²⁾ aptr *tilf. B, b.* ²³⁾ ok hjó *tilf. B, b.* ²⁴⁾ [allan ok vel helming skjaldar *B, b.*

hans ok mælti [: Svá¹ góðan hest hefi ek nú sóttan, at² eigi vil ek hann láta fyrir alt veraldar gull. Ok í því bili reis Alkain [á fætr³ ok bað þarfliga, at Baldvini fengi honum [hest sinn⁴ fyrir vin-áttu sakir, ok ef þú vill þat veita mér, þá gef ek þér konungdóm á Spanialandi, því at⁵ Sibilia dróttning á hest þenna, kona Guitalins konungs, er allra kvenna er vænst [er í heiminum eru.⁶ Ok fyrir sakir ástar við hana, þá vil ek heldr týna lífi mínu en [farit hafa svá úheppiliga at láta þann grip er beztr er í⁷ heiminum. Þá svarar Baldvini: Fari sá fyrir niðing er þat [rækir, ok fyfir⁸ því at ek bað þik [eins hlutar, en þú neitaðir mér, ok fyrir því getr þú nú eigi⁹ þína bæn, at þú vildir eigi veita mér þat¹⁰ er ek bað þik. Ok ef þú nytir eigi Sibiliu dróttningar, þá skyldir þú nú týna lífi þínu, en ek vil, at þú segir [Sibilio dróttningu þat, at hon er sú kona í heimi, er ek ann mest fyrir sakir vænleiks hennar ok kurt-eiði.¹¹ Ok þar skildust þeir nú at sinni.

32. Nú ríðr Baldvini leiðar sinnar, ok hefir með sér hestinn dýra ok gyrðr sverði því er Alkain hefir átt, ok hann hafði gull-stúku¹² Sibiliu dróttningar, þá er hon gaf Alkain til merkis sér. Ok reið hann þó lengi áðr hann sæi¹³ lagsmenn sína, ok þá kallaði hann¹⁴ ok bað þá bíða, fyrir því, segir hann, at hér ferr herr Saxa eptir oss ok skulum vér snúa¹⁵ í móti þeim, ef þér vilit sem ek, ok væntir mik, at vér munim sigrast á þeim. En ef þér vilit eigi aptr snúa, þá segi ek yðr vísan dauða.¹⁶ Þá svarar sá maðr er Berað¹⁷ hét ok mælti við Baldvina: Eigi skaltu svá mjök frýja oss hugar, þótt þú hafir unnit hest góðan af fræknleik þínum, ok guð gefi þér at njóta hans vel ok lengi. En ek sé þat at þú ætlar mik¹⁸ huglausan, en ek [hygg at öðru skulu verða;¹⁹ þá er ek sný aptr hesti mínum, þá skal ek [skjótt láta²⁰ hann eðr fá mér²¹ annan.²² Þá svarar ok sá maðr er nefndr er Rigald: Tökum oss hæli ok nemum [við um stundar sakir,²³ þótt²⁴ [liðsmunr sé várr ok Saxa.²⁵ En ef ek sé þat, at nökkurr yðvarr flýr,²⁶ þá skal ek brjóta spjót-skapt mitt um lendar²⁷ þeim, ok þess bið ek guð, ef ek hefni eigi

¹) [síðan: *B, b.* ²) ok *B, b.* ³) [upp *B, b.* ⁴) hestinn *B, b.* ⁵) tilf. *B, b.* ⁶) [þeirra er fæzt hafa í heiminum *B, b.* ⁷) [ek skula svá heim koma úheppiliga, at ek hafa látit inn bezta hest er í sé *B, b.* ⁸) [hirðir, *b.* ⁹) [gríða ok þú neitaðir, ok (fyrir því *b*) skaltu eigi þiggja *B, b.* ¹⁰) *myl. B.* ¹¹) [henni tíðendi *B, b.* ¹²) stauku *B*; stúku *b.* ¹³) sá *B, b.* ¹⁴) þegar á þá tilf. *B, b.* ¹⁵) aptr tilf. *B, b.* ¹⁶) yðvarn tilf. *B, b.* ¹⁷) Bernað *B*; Berað *b.* ¹⁸) heldr tilf. *B, b.* ¹⁹) [hugða þat at öðru skyldu reynast *B.* ²⁰) [brátt vinna *B.* ²¹) skjótt *B.* ²²) fra [hygg at öðru o. s. v. ek vil ætla at þat reynist eigi svá, því at þá er ek snýr aptr mínum hesti, skal ek eigi spara heiðingja, *b.* ²³) [stað *B, b.* ²⁴) mikill tilf. *B.* ²⁵) [vér sém færri en Saxar *b.* ²⁶) undan tilf. *B, b.* ²⁷) höfuð *B, b.*

þessa,¹ at ek sjá [eigi Karlamagnús konung.² Þá svarar Baldvini: Vel mælir þú ok drengiliga, ok látum oss þat [hugkvæmt vera,³ at eitt sinn skal hverr dýja; en áðr þat hendi,⁴ segir hann, þá seli hverr sik sem [dýrst getr hann.⁵

33. Í því bili kómu farandi fimtán kappar⁶ vel vápnaðir. En Baldvini ok hans menn váru staddir á hæð nökkurri⁷ ok höfðu þar tekit sér hæli, en þeir Baldvini váru sjau saman, en Saxar 15. Þá reið fram Berað⁸ af Frankismanna liði ok hjó til manns þess er Lunarð⁹ hét, hann var ættaðr¹⁰ af landi því er Folie¹¹ hét, klauf hann í herðar niðr ok [steypiti honum dauðum¹² til jarðar. Þar næst reið fram Rigald af Frankismönnum ok [feldi mikinn höfðingja, en sá er eigi nefndr. Nú reið fram Bovi af Frankismönnum ok¹³ lagði spjóti [í gegnum þann mann er Goduel hét ok skaut honum dauðum á jörð, ok þar á ofan hjó hann bróður hans er Adoe hét.¹⁴ En við þetta flýja heiðingjar, en Frankismenn reka flóttann til þess er þeir finna Alkain, ok [höfðu marga góða hesta ok aðra gripi aptr með sér, er þeir höfðu sótt. Nú hrósa Frankismenn¹⁵ ferð sinni, því at þeir hafa mikinn sigr unnit á Söxum.¹⁶

34. Nú er at segja frá Margamar konungi, at hann kemr at farandi, þar sem Alkain var á fæti staddr, ok [fjöldi liðs¹⁷ með honum. Hann [orti orða¹⁸ á Alkain ok spurði hvar hestr hans væri, sá er Sibilia dróttning fékk [þér pardueri.¹⁹ Alkain svaraði ok sagði it sannasta: Hest minn tók²⁰ frændi Karlamagnús konungs ok feldi mik til jarðar áðr, ok [tók síðan öll vápn þau²¹ er ek hafða. Þá mælti Margamar: Öðru hézt þú Sibiliu dróttning fyrir kossa sína,²² en því at þú mundir leifa²³ gjöf þá er hon gaf þér. Þá svarar Alkain: Margamar konungr, segir hann, gabba mik ekki, ek ræð þér heilt um þat. Hér er í skógi þessum²⁴ fjöldi Frankismanna, en þeir eru í²⁵ njósn ok munu þeir gera þína för enn ljótari en mína,

¹⁾ *saal. B, b*; þeirra *A*. ²⁾ [aldri Karlamagnús konung síðan *B, b*. ³⁾ [í hug koma *b*. ⁴⁾ sé *B*. ⁵⁾ [dýrast *B, b*. ⁶⁾ af Söxum *tilf. b*. ⁷⁾ í fjallshlið einni *tilf. B*. ⁸⁾ Berarð *B, b*. ⁹⁾ Pinarð *B, b*. ¹⁰⁾ æzkaðr *B*. ¹¹⁾ Rofolis *B*; Rafalis *b*. ¹²⁾ [feldi hann dauðan *B*. ¹³⁾ [*mgl. B, b*. ¹⁴⁾ [til manns þess er Dogoel (Godoel *b*) hét ok lagði í gegnum skjöld hans ok sjálfsan hann, ok rak hann dauðan ofan af hesti sínum, ok á þat ofan brá hann sverði ok hjó banahögg bróðurson hans er Badak (Baldak *b*) hét. Nú hafa Frankismenn vel við orðið ok drepit nú 10 berserki, en 5 eru eptir *B, b*. ¹⁵⁾ [hurfu þá aptr ok höfðu með sér hesta þá er þeir höfðu sótt ok mörg hervápn ok góða gripi. Nú megu Frankismenn hrósa *B, b*. ¹⁶⁾ heiðingjum *B, b*. ¹⁷⁾ [fjöldmenni mikit *B, b*. ¹⁸⁾ [kastar þegar orðum *b*. ¹⁹⁾ [honum *B, b*. ²⁰⁾ Baldvini *tilf. b*. ²¹⁾ [rænti mik öllum hervápnum þeim *B, b*. ²²⁾ þá er hon gaf þér, heldr *B, b*. ²³⁾ láta *B, b*. ²⁴⁾ mikill *tilf. B, b*. ²⁵⁾ á *b*.

ok munu þeir drepa [alt lið þitt.¹ Síðan tóku þeir Alkain ok settu hann á múl einn [þeygi góðan² ok fóru síðan til landtjalda³ Guitalins konungs. Ok Sibilia dróttning var úti stödd ok sá för þeirra ok kallaði á Alkain: Alkain af Almarie, segir hon, hvar er nú sá maðr er þú hézt mér eða hestr sá er ek fékk þér. Þá svarar Alkain: Nú skaltu þat heyra. Ek elta hann⁴ lengi ok bað ek hann bíða mín, en hann vildi þat eigi. En ek fór þá eptir honum í skógi,⁵ ok [viltist hann mér,⁶ ok mátti [eigi ek⁷ finna hann. En hestr sá er þú fékt mér, [fékk ek skjaldsveini mínum, at hann skyldi brynna honum ok þvá ok kemba, því at hann var sveittr af blóði.⁸ Þá svarar Sibilia dróttning: Þú skalt segja annat sannara, hvat þú hefir gert af hesti mínum,⁹ ok get ek at hann¹⁰ komi eigi aptr til vár, ok munt þú hafa verit [af baki riðinn,¹¹ því at sýnt er þat á hjálmi þínum, [hann var vel gyltr er þú fórt heiman, en nú er hann laugaðr í leiri ok moldu.¹² En ek þikkjumst vita at Baldvini hefir sóttan hestinn af þér, ok er nú betr niðr kominn en [í þínu valdi væri,¹³ hafi hann nú ok njóti vel. Ok mæltist¹⁴ síðan við ein saman: Ást mína alla [fel ek¹⁵ á hendi þér, Baldvini. Síðan mælti hon við Alkain: Ekki er mér um þik, Alkain, ok únýtan dreng [kalla ek þik héðan af.¹⁶ En Alkain fór þegar í brott, ok þótti, sem var, [sér verra líf en hel¹⁷ fyrir sakir orða hennar¹⁸ er hon mælti við hann.¹⁹

35. [Nú riðu Frankismenn til herbúða²⁰ Karlamagnús konungs, ok jafuskjótt sem²¹ Rollant leit bróður sinn, þá ávitaði hann Baldvina mjök, ok spurði hvert hann hefði farit [ok hverr fékk þér²² hest þann er þú riðr, eðr hefir þú stolit honum? En eigi mun þurfa eptir at leita²³ hvert þú vart, [þú munt hafa sýnt²⁴ þik Sibiliu dróttningu, ok þat it sama skaltu dýrt kaupa. Þá svarar Baldvini: Ver eigi reiðr, bróðir, því at eigi munum vér optar koma til fundar

¹) [(þik ok tilf. b.) hvert mannsbarn þat er með þér er. *B. b.* ²) [*mgl. B. b.*

³) [*mgl. B.* ⁴) mann þann *B. b.* ⁵) skóg einn *B. b.* ⁶) [þar hvarf hann mér *b.* ⁷) [ek þá eigi *B. b.* ⁸) [þá hafði skjaldsveinn minn hann til

brunnis, ok bað ek hann þvá honum ok kemba, því at hann var al-sveitugr *B. b.* ⁹) þeim er ek keypta at manni þeim er þebe heitir *B.*

¹⁰) sá hestr *B. b.* ¹¹) [ofan feldan af honum *B. b.* ¹²) [ok nú er hann ekki nema leir ok mold, ok er nú laugaðr í sauri er áðr var í gulli *B.*; eða hví er hjálmr þinn nú laugaðr í moldu ok saur, er áðr var skinandi af gulli *b.* ¹³) [áðr *B.* ¹⁴) hon tilf. *b.* ¹⁵) [vilda ek fela *B.*

¹⁶) [tel ek þik vera nú *B. b.* ¹⁷) [eigi betra líf en dauði *B. b.* ¹⁸) þeirra *B. b.* ¹⁹) fyrir noga verðskyldan tilf. *b.* ²⁰) [Nú fóru Frankismenn heim til *B.* ²¹) [Eptir þann sigr er Baldvini ok haus kompánar höfðu

unnit á Söxum ok nú var fyrir litlu frá sagt, riðu þeir heim til Karlamagnús konungs, ok þegar *b.* ²²) [eða hverr á *B. b.* ²³) spyrja *B. b.*

²⁴) [ok hefir þú nú sýndan *B.*

við Sibiliu dróttning, ef yðr [er þat mótsett.¹ En í því bili kom Karlamagnús konungr ok fagnaði Baldvina² frænda sínum, ok bað með sér vera svá lengi sem hann [kynni sér þörf,³ ok spurði hvaðan hann var kominn [eða hvern hann hefði til riddara dubbat. En Baldvini svaraði: Teri af Ardena, segir hann, ok með mér var dubbaðr Berað son hans ok Gillimer inn skozki ok mart annarra manna. Ok hann sendi oss til þín at veita þér lið í mót yðrum úvinum.⁴

36. Nú hefst á nýja leik brúargerðin, ok ferr nú alþýða til at færa steina meðr⁵ vögnum ok geta gert brúna á 20 dögum [í mót vilja heiðinna manna.⁶ Ok nú megu þeir fara yfir [Rín med liði sínu, ef þeir vilja.⁷ Stólpar allir er undir váru gerfir brúnni váru af inum besta marmarasteini, ok öll var hon með⁸ lím hlaðin. Nú býst Karlamagnús konungr yfir brúna at fara með öllu liði sínu. [Ok fara allir Frankismenn á mánadag með öllu liði sínu. Týsdaginn fór þat lið er kallat var Allamagne. Óðinsdag fór⁹ af því landi er Gasgon¹⁰ heitir, ok af¹¹ landi er heitir Equitanie, ok sá lýðr er Eflaman¹² heitir, ok sá lýðr er Efridon¹³ hét, ok jarlinn¹⁴ af Bretlandi með sitt lið. En þórsdag frá nóni til dróttinsdags fór [Karlamagnús konungr með lið sitt.¹⁵

37. Nú er at segja frá Karlamagnúsi konungi, at hann er yfir-kominn Rín¹⁶ með alt lið sitt. En Guitalin konungr hefir [hönd at verki ok stefnir¹⁷ til sín öllum konungum í ríki sínu ok hertugum ok jarlum ok frjálsendingum.¹⁸ Ok þar er kominn til hans höfuð-konungr sá er Quinkuennas hét, hann réð fyrir landi því er Sarabla¹⁹ hét. Vápn hans váru með sjau litum, skjöldr hans er rauðr, en brynja blá, hjálmr hans [sem gull,²⁰ sverð²¹ svá skírt sem steinn sá er kristallus heitir, spjót hans var gert af inu bezta stáli, alt smelt²² með gulli. Hestr hans var ættaðr²³ af Villifrislandi, söðull ok beisl var²⁴ or Álfheimum,²⁵ ok söðulklæðit var af inu bezta guðvefsjarpelli, ok af slíku svá²⁶ megu vér vita, at annarr búningr²⁷ hans mundi

¹) [fyrir þikkir (þokkast *b*) þat *B*, *b*. ²) vel *B*, *b*. ³) [viðí sjálfir *B*, *b*. ⁴) [*mgf.* *B*, *b*. ⁵) á *B*; í *b*. ⁶) [hvárt er heiðnir menn vilja eðr eigi *B*, *b*. ⁷) [þegar er þeir vilja með öllu liði sínu. *B*, *b*. ⁸) við *B*, *b*. ⁹) [Nú fara þeir mánadag yfir brúna frjálsendingar með lagsmönnnum sínum. Týsdag ferr lýðr sá er æzkaðr (kominn *b*) er af Heauer (Bealfver *b*) ok (af því landi er Alamargie heitir. Óðinsdag fóru þeir tilf. *b*) *B*, *b*. ¹⁰) Gaskunia *b*. ¹¹) því tilf. *B*. ¹²) Eflamant *B*; Aflamania *b*. ¹³) Efrison *B*, *b*. ¹⁴) Aelin *B*, *b*. ¹⁵) [lið Karlamagnús konungs ok hann sjálfir *B*, *b*. ¹⁶) brúna *B*. ¹⁷) [stefnt *B*, *b*. ¹⁸) riddarum, ok eru þeir nú allir saman komnir tilf. *B*, *b*. ¹⁹) Serabba *B*; Sorabla *b*. ²⁰) [er gulr *B*, *b*. ²¹) hans tilf. *B*, *b*. ²²) mellt *B*. ²³) æzkaðr *B*. ²⁴) tekit tilf. *B*, *b*. ²⁵) Albheim *B*. ²⁶) *mgf.* *B*, *b*. ²⁷) búnaðr *B*.

vera göfugligr. [En allir undruðust er hann sá.¹ En þessi inn heiðni konungr þóttist vera yfirmaðr allra annarra, ok dró á sik þat ofdramb fyrir sakir ríkis síns ok fjölmennis, ok þó mest² fyrir³ sakir Sibiliu dróttningar.⁴ Ok jafnskjótt sem hann kom, þá reið hann⁵ á hendr kristnum mönnum ok vildi ekki [ráð leitast⁶ við Guitalin konung, [fyrir því at honum⁷ þótti enskis um hann vert. En Berað son Teri⁸ hélt vörð af⁹ Frankismönnum. Ok jafnskjótt sem Quinkuennas sá Berað,¹⁰ æpti hann á hann hárri röddu ok mælti: Son Teri¹¹ af Ardenai,¹² ef þú ert svá góðr riddari sem sagt er, þá ríð fram í móti mér ok leikum okkr,¹³ ok freistum hvárr okkarr beri¹⁴ af öðrum. En Berað heyrði Quinkuennam¹⁵ mæla við sik af [miklum ofsa ok stærð,¹⁶ ok síðan reið hvárr þeirra [í móti¹⁷ öðrum ok lustu hesta sína sporum, ok lagði Berað til Quinkuennas ok misti¹⁸ er verr var. En Quinkuennas lagði sínū spjóti í skjöld Beraðs ok feldi hann af hesti sínum til jarðar. [En Kuinquennas tók þegar hest hans, ok verr Berað sik nú vel með sverði sínu, ok er nú á fæti staddr. Síðan mælti hann:¹⁹ Ríð nær heiðingi, segir hann, því at [litla stund höfum vit saman átt okkat viðrskipti.²⁰ En Kuinquennas svarar: Eigi vil ek eiga við þik fleira at sinni, heldr vil ek ríða til landtjalda Guitalins konungs ok sýna Sibiliu dróttningu unnostu minni þenna hest, er ek tók af þér nauðgum, því at hon er [vænst kona í heimi.²¹

38. Nú ríðr Quinkuennas [í brott,²² en sá maðr kallar á hann er Bovi heitir inn skegglausi, hann biðr Quinkuennas bíða sín. Quinkuennas [sást um,²³ ok á hægri hönd sér sá hann eitt tré standa hátt, ok sneri þangat til ok festi þar við hest þann er hann hafði sóttan,²⁴ ok laust hest [sinn sporum²⁵ ok reið snart at Bova inum skegglausa ok feldi hann af baki til jarðar. Síðan tók hann [þann hest²⁶ ok reið í braut með. En við þessi tíðendi varð brátt varr Gillimer inn skozki, ok reið þegar²⁷ eptir heiðingjanum ok kallaði ok bað hann bíða sín. En Quinquennas [beið þegar.²⁸ Síðan reið

¹) [Ok þeir undruðust hann allir er þar váru fyrir, ok létust aldri sét hafa slíkan mann at öllu sem sjá var. *B, b.* ²) gerði hann þat *tílf. B.* ³) ástar *tílf. b.* ⁴) tók hann at dramba *tílf. b.* ⁵) *tílf. B, b.* ⁶) [áðr leita ráðs *B, b.* ⁷) [ok *B, b.* ⁸) Terius *B.* ⁹) á *B.* ¹⁰) *tílf. B;* hann *b.* ¹¹) Teris *B;* Tari *b.* ¹²) Ardenes *B;* Ardene *b.* ¹³) um hrið með vápnum *tílf. B, b.* ¹⁴) vápu *tílf. B;* sigr *b.* ¹⁵) hann *B, b.* ¹⁶) [móði miklum ok ofstopa *B, b.* ¹⁷) [at *B.* ¹⁸) hans *tílf. B, b.* ¹⁹) [Síðan tók hann hest hans, en Berarð var þá á fæti, ok brá sverði sínu ok varði sik vel með því (ok fimliga *tílf. b.*) ok mælti: *B, b.* ²⁰) [skamma lotu (hrið *b.*) höfum vér (vit *b.*) enn saman átt *B, b.* ²¹) [kvenna segrst undir himni *B, b.* ²²) [heimleiðis *b.* ²³) [lítr um sik *B, b.* ²⁴) nýsóttan *B, b.* ²⁵) [þann er hann reið með gullsporum *B, b.* ²⁶) [í beisltauma á hesti Bova *B, b.* ²⁷) ákalliga *tílf. B, b.* ²⁸) [gerir svá *B, b.*

hvárr þeirra at öðrum ok áttust hart við, ok mundi [Kuinquennas þá yfirstiginn,¹ ef eigi kæmi honum liðveizla,² fimtán heiðnir menu þeir er [veittu Quinquennas. Ok skildi svá³ með þeim ok reið Kuinquennas í brott. En Gillimer reið [at þeim er ágætast var af⁴ þeim er or skóginum kómu, ok lagði hann í gegnum með spjóti sínu ok skaut⁵ honum dauðum [á jörð, ok tók síðan þann sama hest ok fékk Bova hinum skegglausa.⁶ En hann tók við ok þakkaði honum vel ok hleypr á bak,⁷ ok ríðr þegar at einum heiðingja ok klauf⁸ hann í herðar niðr, ok síðan [fékk hann þann hest Berað. En hann⁹ ljóp á þann hest, ok riðu nú allir samt til herbúða¹⁰ sinna ok mættu [fyrst manna¹¹ Baldvina. En hann orti orða á Berað ok mælti: [Heill svá,¹² seg mér hvar er hestr þinn eða hvar vartu? Þá svarar Gillimer inn skozki: Vér [várum á varðhaldi ok höfum vér nú eigi hestinn, því at hann var¹³ drepinn fyrir oss. Þá svarar Berað: Fari sá fyrir niðing er því vill leyna þik; [því at svá ferr þeim mönnum er í bardögum eru, at stundum láta þeir fengi sitt, en stundum fá þeir;¹⁴ ok þér satt at segja, þá hesti ek látit í dag hest minn fyrir einum riddara, en sá heitir Kuinquennas, ok [hann hefir hœlzt¹⁵ mjök ústarþokka Sibiliu dróttningar. Þá¹⁶ varð Baldvini mjök hryggr ok mælti til Gillimers: Seg mér, man ek koma máli við þenna mann? Víst segi ek þér þat, segir Gillimer, at þú munt ná máli hans, þegar þú vilt. Baldvini svarar: Rollant bróðir minn mun verða at freista hans. En síðan [tulast hann við:¹⁷ Vili eigi guð þat, segir hann, at Rollant verði fyrf at bragði en ek.¹⁸

39. Nú er [þó fyrst¹⁹ at segja frá Quinquennas. Hann ríðr nú ákalliga til þess er hann kemr til landtjalda Guitalins konungs. Hann [reið þegar í móti honum²⁰ ok mælti við hann: Þú góðr riddari, ver [vel kominn með mér²¹ svá lengi sem þú vilt, ok þér skal ek gefa marga kastala ok borgir ok öll þau ríki er þar til liggja. Kuinquennas svarar: [Mikla síflsku mælir þú við mik konungr, ok eigi vil ek,²² þótt þú ljúðir mér 30 þúsunda²³ systera fulla²⁴ af gulli

¹⁾ [þá heiðingi fyrir hafa gengit *B. b.* ²⁾ en þat váru *tilf. B. b.* ³⁾ [kómu or skógi, ok þá seig i sundr (þá skildi *b*) *B. b.* ⁴⁾ [síðan at þeim er honum þótti ágætsamligastr af (þótti fyrir *b*) *B. b.* ⁵⁾ hratt *B. b.* ⁶⁾ [af hesti, ok hafði þenna hest með sér ok ríðr til Bova ens skegglausa ok fékk honum þann hest *B. b.* ⁷⁾ þenna hest *B. b.* ⁸⁾ brá sverði ok höggr til hans ok klýfr *B. b.* ⁹⁾ [tók hann hest hans ok færði Berarði hertoga, en Berarð *B. b.* ¹⁰⁾ landtjalda *B. b.* ¹¹⁾ [þar fyrst *B. b.* ¹²⁾ [*mgl. B. b.* ¹³⁾ [höfum hann nú eigi, því at vér várum á varðhaldi. ok var hestr sá *B. b.* ¹⁴⁾ [*tilf. B. b.* ¹⁵⁾ [hœldi *B. b.* ¹⁶⁾ En við þessi tíðendi *B. b.* ¹⁷⁾ [mæltist hann við einnsaman *B. b.* ¹⁸⁾ um þetta mál *tilf. B. b.* ¹⁹⁾ [*mgl. B.* ²⁰⁾ [reis þegar upp í móti honum ok hværf til hans (míntist við hann *b*) *B. b.* ²¹⁾ [með oss *B. b.* ²²⁾ þat *tilf. B.* ²³⁾ *mgl. B.* ²⁴⁾ upp *tilf. B.*

at dveljast með þér, nema fyrir eins sakir, ef þú leyfir¹ mér ást Sibiliu dróttningar. Konungr svarar: Skamsamlig böen er [sú at biðja² mik konu minnar, ok þat veit ek víst, ef annarr³ hefði slíkt [undr mælt,⁴ at ek skylda skjótt hann af lífi⁵ taka, ok tak heldr þat sem ek bauð þér. Quinquennas svarar [ok kvezt þat með engu móti vilja þiggja.⁶ Þá svarar Guitalin konungr: Eigi má ek þér henni heita. Þá stóðu⁷ upp 400 manna ok féllu á kné fyrir Guitalin konung, ok⁸ báðu þeir⁹ allir, at hann skyldi veita Quinquennas¹⁰ [þessa sína böen,¹¹ ok sögðu at því mundi vel ráðit, ok¹² hann er af inu bezta kyni er vér hafim spurt. Guitalin konungr mælti: Mikill skörungur ertu¹³ ok góðr konungr, ger nú svá vel, [heidd mik eigi¹⁴ konu minnar.¹⁵ Þá svarar Quinquennas: Eigi fyrir alt [veraldar gull¹⁶ vil ek hér dveljast, nema þú lofir mér ást Sibiliu dróttningar. En þá ljópu upp 400 riddara¹⁷ ok báðu ins sama. En Guitalin konungr hugði at [þessu um stund¹⁸ ok svarar síðan: [Ef þó biði þér svá¹⁹ þrasamliga, þá játi²⁰ ek nú því, er [þér biðit ok²¹ hann beiðist. Ok tók glófa sinn²² ok fékk²³ honum með,²⁴ en Quinquennas tók við²⁵ ok laut honum.²⁶

40. Í því bili kom Sibilia dróttning af fuglaveiði, ok með henni mörg hundrad²⁷ riddara. En í móti henni géngu fimtán konungar²⁸ ok leiddu hana til landtjalda Guitalins konungs ok settu hana í [sæti sitt.²⁹ En Guitalin konungr lagði hendr um háls henni ok kysti hana, ok [leit við henni³⁰ einkar fagrt ok mælti: Sibilia dróttning, sagði hann, ek hefi fengit þér unnasta,³¹ skörung þann er vér vitum eigi annan slíkan í heimi; en sá heitir Quinquennas³² af því landi er Sarabla heitir, ok hann hefir gert í dag hreystibragð mikit³³ á hendr Frankismönnum ok³⁴ felda³⁵ tvá höfðingja af hestum sínum, ok [hafði higat báða.³⁶ Þá mælti Sibilia dróttning: Herra

¹) játir *B*; [Meðr engu móti vil ek hjá yðr dveljast, nema þú játir *b*.

²) [þat er þú biðr *B*, *b*. ³) maðr *tilf. B*, *b*. ⁴) [mælt við mik *B*, *b*.

⁵) lífdögum *B*, *b*. ⁶) [: þat vil ek með engu móti, ok eigi fyrir alt gull er á landi því er sem Naun (Naum *b*) heitir. *B*, *b*. ⁷) hlupu *B*;

hljópu *b*; *her er en stor Lacune i B*. ⁸) *Her beg. atter a*. ⁹) þess *a*. ¹⁰) Qvin-

qvenati *b*. ¹¹) [þat er hann bað *a*. ¹²) ger þat konungr, því at *tilf. a*.

¹³) Qvinquennas *tilf. b*. ¹⁴) [at þú beizt eigi *a*. ¹⁵) ok þigg heldr boð mitt *tilf. b*.

¹⁶) [riki þitt *a*, *b*. ¹⁷) manna *a*. ¹⁸) [um stund at máli sinn *a*.

¹⁹) þess *a*; [Meðr því at þér biðit þessa *b*. ²⁰) játa *a*.

²¹) [mgl. *b*. ²²) gullsettan *tilf. b*. ²³) gaf *a*. ²⁴) í veð *b*. ²⁵) þakksam-

liga *tilf. a*. ²⁶) konungi ok þakkaði honum vel gjöfina *b*. ²⁷) hundrud

a; hundrat *b*. ²⁸) riddarar *a*; kórónaðir *tilf. b*. ²⁹) [sess sinn *b*.

³⁰) [lét við hana *a*, *b*. ³¹) unnusta ok góðan *a*. ³²) hann er konungr

tilf. a, *b*. ³³) hann reið *tilf. b*. ³⁴) hann hefir *tilf. a*. ³⁵) feldi *b*.

³⁶) [hefir haft (flutt *b*) hingat hestana. *a*, *b*.

konungr, segir hon, vel¹ trúi ek at hann er konungr ok góðr² drengr, en þó³ gæti hann sín vel [fyrir vápnum⁴ Rollants ok Baldvina bróður hans ins unga riddara, er [þeir (kalla)⁵ inn kurteisasta héðan⁶ til ins rauða hafs. Þá svarar Quinkuennas: Dróttning, segir hann, mikla sfsku⁷ mælir þú. Ef ek fæ⁸ þér eigi þessa tvá menn yfirkomna eða bundna, þá gef ek þér höfuð mitt, ok ger af slíkt sem [þér líkar.⁹ Nú hefir Quinkuennas dvalizt með Guitaliu konungi í miklu yfirleti, ok eru þeir nú kátir mjök. En hvárt¹⁰ sem þeir eru, þá er þó Sibilia dróttning úglöð¹¹ ok heitr á guð kristinna manna [, at hann¹² styrki Baldvina ok Berað,¹³ at þeir¹⁴ bani Quinkuennas áðr hann nái henni, en ef þeir komast eigi yfir þenna mann, þá hefir Karlamagnús konungr glatat sigri [sjálfs síns¹⁵ ok alt Frakkland með honum.

41. Nú er at segja frá Rollant ok Baldvina bróður hans ok Berað, at þeir rísa upp [fyrir dag,¹⁶ ok ríða með þeim þeir¹⁷ er bezt váru at sér gerfir ok fara [í skóg einn¹⁸ ok hafast þar við.¹⁹ Nú býst ok Quinquennas í öðrum stað ok með honum 400 þúsunda riddara brynjaðra ok skjaldaðra. En nú er Rollant í skógum þeim er Klerovals heita, ok varð hann brátt varr við für heiðingja, ok vissi at fjöldi varð²⁰ liðs þeirra, ok kallaði á Baldvina ok Berað: Góðir riddarar, segir hann, [setit²¹ ofmetnuð²² Quinkuennas²³ ok Saxa. En [nú vil ek at þér takit ráð mitt:²⁴ ek mun fara á njósn með liði [mínu ok²⁵ sýna heiðingjum merki mitt, [en þér leynizt í skógi þessum.²⁴ En þat skulu þér vita, at ek gef Sibiliu dróttning Baldvina bróður mínum. En allir hlógu at [máli hans.²⁶

42. Nú ríðr Rollant með liði sínu eptir sinui ætlan ok sýnir heiðingjum merki sitt. En þegar Quinkuennas [varð varr við þá, þá mælti hann til sinna²⁷ manna ok bað þá hvata ferð sinni, [en ef Maumet vill duga oss, þá munum vér nú sigrast í bardaga þessum.²⁴ Síðan laust hann hest sinn sporum, ok berr brátt saman með þeim. Nú kallar Quinkuennas²⁸ á Rollant ok mælti við hann: Hverr ertu,

¹) því a, b. ²) hraustr a. ³) hversu (svá b) góðr drengr sem hann er, þá a, b. ⁴) [við höggum a, b. ⁵) [menn kalla a. ⁶) ok alt tilf. a, b. ⁷) fólsku a. ⁸) færi b. ⁹) [þú vilt, ok haf leysi til þess at taka hvern lim frá öðrum a, b. ¹⁰) svá kátir (gláðir b) a, b. ¹¹) hrygg b. ¹²) [ok Pétr postola, at þeir a, b. ¹³) Berarð a, b, her og senere. ¹⁴) tilf. a, b. ¹⁵) [sínium a, b. ¹⁶) [um morgininn b. ¹⁷) þúsund riddara b. ¹⁸) [til skógar nökkurs a, b. ¹⁹) ok senda frá sér njósnarmenn tilf. a, b. ²⁰) var mikill a. ²¹) þér tilf. a. ²²) ofmetnað a. ²³) [sjáit þér ofmetnað Quinquenatis b. ²⁴) [tilf. a, b. ²⁵) [því er mér þikir ráð, ok mun ek a. ²⁶) [því máli a; orðum hans b. ²⁷) [sá hann ok varð varr við, þá kallaði hann á menn sína, ok mælti at hann kvast sjá mikit lið kristinna a, b. ²⁸) hann a.

riddari, er vörð heldr, hvárt ertu frjálsborinn maðr eðr eigi, eða þorir þú at berjast við mik. Rollant svarar: Ek em alinn í stað þeim er Nafari heitir, [faðir minn er Vafa, ek em ok¹ lítillar ættar at kyni ok frá fátækum mönnum kominn; ok inn fyrra dag, segir hann, dubbaði mik til riddara sá maðr er Bovi inn skegglausi heitir, en síðan sendu þeir mik² á varðhald³ ok báðu mik verða varan við, ef Saxar fœri á hendr kristnum mönnum. En nú [bið ek⁴ þik, at þú látir mik fara í friði aptr til minua lagsmanna at segja þeim þessi tíðendi. Þá svarar Quinkuennas: [Þú lát af vápn þín ok hest ok far síðan leiðar þinnar, en þau vápn skal ek gefa⁵ hestasveini mínum⁶ at jólum eðr páschum. Þá svarar Rollant: Þetta er [újafn leikr,⁷ þat veit [trú mín,⁸ ef í dag týni ek hesti mínum, þá er [mér eigi auðsýnt, at ek fá annan á morgin,⁹ ok svá it sama [vápn mín.¹⁰ Nú vil ek heldr freista [at þola¹¹ köld vápn í holdi mínu en¹² upp gefa at úreyndu mín vápn. Nú heyrir Quinkuennas at maðr sjá mælir digrbarkliga, [ok mælir¹³ síðan: Vita viljum xér þat, hvárt þú þorir við oss at berjast eðr eigi.¹⁴ Til vil ek hætta, segir Rollant, því ilt þikki mér at láta sverð mitt it gullmerkta [við svá gört sem enn er,¹⁵ ok áðr skaltu ljóta eitt högg eða tvau.

43. Nú laust hvárr þeirra hest sinn með sporum, ok lagði hvárr spjóti til annars [svá fast, at af brustu gimsteinar skjöldum þeirra allir¹⁶ er á váru. Ok er Rollant sá þat, at hann kom honum eigi af baki hesti sínum, þá gerðist hann við þat [reiðr mjök,¹⁷ ok brá sverði sínu Dýrmdala ok hjó í hjálm hans ok af steina alla, þá¹⁸ er á váru, ok þat af hjálmi sem nam, ok af út¹⁹ axlarbeinit, ok fauk þegar²⁰ til jarðar. En er Kuinquennas fann,²¹ at hann var sárr, þá varð hann við þat illa ok mælti: Ek særi þik við þann guð er þú trúir á, [at þú segir mér satt, hvárt þú ert eptir því er þú sagðir, eða er öðruví,²² ok vil ek vita við hvern ek hefi barizt. Rollant svarar: Fari sá fyrir nðing er leyna vill nafni sínu; meun kalla mik Rollant, segir hann, á Frakklandi,²³ en þér skulut hér

¹) [faðir minn heitir Vafafur, ok ek em a; em ek b. ²) hingat tilf. a. ³) þetta tilf. a. ⁴) [vil ek biðja a, b. ⁵) [Gef þú nú upp (Legg þú hér eptir b) vápn þín, ok mun ek gefa þau a, b. ⁶) annattveggja tilf. a, b. ⁷) [ilt mál a; illa talat, b. ⁸) [ek fyrir trú mín a. ⁹) [þat einsýnt, at ek fá eigi a; þá er þat eigi sýnt at ek fá b. ¹⁰) [vápn-um mínum a. ¹¹) [hversu mikit er (mér þikir b) at hafa a, b. ¹²) heldr en ek vilja a. ¹³) [ok hafði rödd mikla, ok svarar a, b. ¹⁴) því at heldr ertu kösurmálari en flestir allir (!) tilf. a. ¹⁵) [mgl. b. ¹⁶) [ok svá í skjöldu, at af spruttu allir gimsteinar a. ¹⁷) [úglaðr a, b. ¹⁸) ok gullbólur a, b. ¹⁹) mgl. a. ²⁰) þat b. ²¹) vissi þat a. ²²) [þá seg þú (at þú segir b) mér nafn þitt a, b. ²³) í Parisborg ok í þeirri borg er Orlens heitir tilf. a.

kalla¹ sem þér vilit, ek em frændi Karlamagnús konungs [ins ríka ok² ins skegghvíta, at því er þér segit.³ Þá svarar Quinkuennas: Leiðiliga hefir þú mik gabbat, er þú [sagðir mér eigi⁴ fyrr at þú værir Rollant, ok þú hefir þat sverð, [er hverr sem⁵ sárr verðr af því [sverði sæst eigi læknir sá er⁶ græði.⁷ Sé hér nú sverð mitt [, er ek gef upp, ok þat heit ek at í mót þér skal ek aldri berjast,⁸ ok hirði ek eigi⁹ um gabb hirðmanna.¹⁰ En er Rollant heyrði þat, þá brosti hann at nökkut,¹¹ ok reið síðan fram¹² ok tók í nefbjörg á hjálmi hans ok steypiti honum af hesti sínum alt til jarðar, ok leiddi hann síðan yfirkominn [af vígvelli eptir sér mjök nauðgan.¹³

44. Nú verða Saxar varir við at höfðingi þeirra er yfirstiginn¹⁴ ok sækja fram harðliga. En Frankismenn sóttu at móti or skógi, ok varð þar mikil orrosta meðal þeirra, sumir höggva en sumir hlífa Frankismönnum.¹⁵ En þar kemr [sem jafnan,¹⁶ at heiðingjar flýja [ok reka Frankismenn¹⁷ flóttu þann alt til laudtjalda Guitalins konungs. En Sibilia dróttning var þenna sama dag [farin til baðs yfir Rín,¹⁸ ok meðr henni 400 hirðmeyja. En er hon fór heim aptr, þá varð heuni litit í sjallshlíð nökkura, ok sá þar falla [margan mann¹⁹ en suma flýja, ok [sá Frankismenn elta heiðingja sem geitr,²⁰ ok þar kendi hon hest þann er hon hafði átt, ok [sá Baldvina at hann reið honum,²¹ ok elti hann þar riddara einn ofan²² at Rínar bakka, ok gaf honum stór högg með sverði sínu [ok feldi hann²³ dauðan á Rínar bakkann af hesti sínum. Þá mælti Sibilia dróttning: Ek særi þik, góðr riddari, við guð þann er þú trúir á,²⁴ at þú segir mér nafn þitt. Baldvini svarar: Dróttning, segir hann, ek skal blíðliga segja þér, [nafn mitt er²⁵ Baldvini inn ungi riddari ok inn nýdubbaði, ek em bróðir Rollants ok húinn til þíns embættis, ef þú vill, ok gjarna vilda ek [til yðvar komast,²⁶ en áin er [ferliga

¹) mik tilf. b. ²) [mgl. a. ³) fra ek em frændi o. s. v. mgl. b. ⁴) [vildir eigi segja mér þat a, b. ⁵) [at hverr er a. ⁶) [þá sæst engi læknir er þat a. ⁷) fra ok þú hefir o. s. v.: því at þú hefir þat sverð, er engi læknir má þat sár græða, sem þat bítr b. ⁸) [segir hann, þat gef ek nú upp, ok heit ek því, at í móti þér skal ek því aldri höggva a. b. ⁹) svá mjök tilf. a. ¹⁰) Gvitelin konungs tilf. b. ¹¹) svá tilf. b. ¹²) at Quinquennas tilf. a, b. ¹³) [með sér af vígvelli a; af vígvelli b. ¹⁴) yfirkominn a, b. ¹⁵) saal. ogsaa a; mgl. b. ¹⁶) [um síðir a, b. ¹⁷) [undan en Frankismenn sækja eptir ok taka þar góða hesta ok góða gripi (marga dýrgripi b) ok reka síðan a, b. ¹⁸) [gengin til baðs a; á skipi tilf. b. ¹⁹) [lið hundruðum saman a; lið falla hundruðum, b. ²⁰) [Frankismenn eptir sækja a; [mgl. b. ²¹) [sat þar Baldvini á baki þeim hesti a, b. ²²) fram b. ²³) [en síðan feldi hann þann a. ²⁴) ok allir kristnir menn tilf. a. ²⁵) [ek heiti a, b. ²⁶) [ná til þín, ef ek mætta a; fra til þíns embættis o. s. v. at sækja þinn fund, þegar ek mætta, b.

djúp ok úfær.¹ Þá svarar Sibilia: Vinr góðr, segir hon, eigi er dælt higat at komast; en seg mér, ef þú sátt [þokkamann minn Quinkvennas² enn frækna, [ok þér³ satt at segja þá hefir Guitalin konungr bóndi minn⁴ gefit mik honum, en [mín ást verðr aldri fyrr fulliga til þín en þú hefir honum banat.⁵ Þá svarar Baldvini: Frú, segir hann, ver kát ok glöð, [þat væntir mik, at (hann)⁶ mun eigi beiðast at kyssa þik,⁷ ok þat hygg ek, at [skilin sé ykkur ást,⁸ fyrir því at [Rollant bróðir minn hefir hann geymdan í landtjaldi sínu, ok svá sterk járn á sínum fótum, at⁹ engi er svá sterkr á öllu Saxlandi, at þau megi¹⁰ brjóta. Sibilia dróttning svarar: [Þat eru góð tíðendi, segir hon,¹¹ ok leita nú fyrir þér,¹² því at ek sé mikit fjölmenni eptir þér sækja ok vilja þér glata, ef þeir megu.¹³ Baldvini svarar: Ek hefi góðan hest,¹⁴ dróttning, ok óttumst ek ekki, meðan ek em¹⁵ á baki honum, ok þenna hest leifði mér Alkain unnasti þinn inn fyrra dag. Dróttning svarar: Þat veit [trú mín,¹⁶ at mér þikkir nú betr kominn¹⁷ en áðr, ok [njótt þú¹⁸ hans bæði vel ok lengi ok allrar minnar ástar á þat ofan. Þá svarar Baldvini: Þat [vil ek¹⁹ at svá sé, ok fyrir [þínar sakir em ek kátr ok glaðr ok margan riddara skal ek lífi ræna²⁰ ok sækja borgir ok kastala,²¹ ok hvergi fyrir einum slýja; ok er þat illa, ef annat spyr þú en²² nú segi ek þér. Sibilia svarar: Svá [miklu ann ek þér²³ betr, segir hon, ok far þú nú vel ok heill, ok varðveiti þik sá er skóp himin ok jörð. Því næst kómu þar Berað ok Bovi ok ávítuðu²⁴ Baldvina [um þat er hann var at²⁵ máli við Sibiliu, ok sögðu þat eigi ráð²⁶ at trúa heiðinni konu.

¹) [ill yfirfarar ok djúp a; hér úfarandi b. ²) [nökkut Qvinqvenstem b. ³) [því at þat er þér a. ⁴) [því at Gvitelin konungr hefir b. ⁵) [(þat er tilf. a) þér satt at segja, Baldvini, þá mun ek þér aldri unna fyrr fullri ást fyrr en þú banar honum (fyrr unna fullri ást en þú hefir banat honum b) a, b. ⁶) [svá mun ganga 12 mánuðu ena næstu, at hann a. ⁷) um hina næstu 12 mánaði tilf. b. ⁸) [þegar sé öll ást skilin með ykkur a. ⁹) [í fyrstu atlögu tók Rollant bróðir minn hann ok hafði með sér til landtjalda sinna, ok veit ek þat víst at segja þér, at (hann) hefir járn á fótum sér, ok (ok þiki mér ván, at nú hafi hann járn á leggjum b) a, b. ¹⁰) upp tilf. a; af honum tilf. b. ¹¹) ok óttumst ekki þá, ok ek vil ráða þér heilt tilf. a. ¹²) í brott tilf. a. ¹³) [þat eru góð tíðendi, segir dróttning, nú vil ek ráða þér heilt, forða þér, því at ek sér mikit fjölmenni sækja eptir þér, ok vilja drepa þik b. ¹⁴) ok skjótan tilf. a. ¹⁵) sit a, b. ¹⁶) [ek við (fyrir b) trú mína a, b. ¹⁷) tilkominn a; niðrkominn b. ¹⁸) [vilda ek at þú nytir a, b. ¹⁹) þikki mér vel a, b. ²⁰) [þá sök skal ek vera kátr ok glaðr, ok fyrir þínar sakir (þínu lofi b) skal ek fella fjölda (margan b) riddara a, b. ²¹) ok mörg önnur hreytibrögð gera (vinna b) tilf. a, b. ²²) þat er tilf. a. ²³) [mikit ann ek þér at a. ²⁴) mjök tilf. a. ²⁵) [fyrir þat er hann skyldi verit hafa á a. ²⁶) ráð vera a.

45. Nú er at segja frá Rollant,¹ at hann kom heim til landtjalda sinna, ok gékk síðan til fundar Karlamagnús konungs ok mælir við hann: Ek hefi yðr, góðr frændi, at fœra gisla² [einn inn ágætasta³ af þeim er eru í liði Guitalins konungs, en þessi heitir Quinkvennas af Sarabla, hann er einn unnasti Sibiliu dróttningar, hann er inn hvatasti maðr.⁴ Þá svarar Karlamagnús konungr: Vér skulum þá fyrst skilja ást þeirra Sibiliu dróttningar, [en er vér höfum yfirstigít⁵ Guitalin konung, þá [skal Sibiliu gípta⁶ Baldvina, ok skal hann þá ráða fyrir Saxlandi. Nú er at segja frá heiðingjum, at þeir flýja⁷ heim til landtjalda Guitalins konungs ok segja honum úfarar sínar. En konungr lék at skáktasli, [ok með honum son hans er Estamund⁸ hét. En í mót þeim⁹ lék sá maðr er Aspenon¹⁰ hét. Herra konungr, segja þeir, létt¹¹ leik þínum fyrst, því at af [fjórum þúsundum hefir eigi aptr komit ein þúsund af þeim er með Quinkvennas fóru í morgin.¹² En Rollant tók Quinkvennas ok setti hann í járn. En [konungr varð mjök úglaðr við þessi tíðendi.¹³ Í því bili kom dróttning at gangandi, ok jafnskjótt sem hon leit Guitalin konung, þá mælti hon svá: Gjöf mína vil ek hafa, segir hon, en þat er Quinkvennas af Sarabla inn frœknasti riddari.

46. Nú kemr Estorgant,¹⁴ hann er fjölmennr ok illr viðreignar, hann er fúðurbróðir Guitalins konungs. Hann¹⁵ varð feginn kvámu hans ok ferr í mót honum. Hann spyrr, hve fjölmennr Karlamagnús konungr er.¹⁶ Guitalin konungr [sagði hann fjölmennan ok illan viðreignar,¹⁷ ok hann hefir öllu á leið komit því er hann vill.¹⁸ Nú er ger brú yfir Rín, er [maðr hverr ferr yfir er vill í móti várum vilja,¹⁹ ok þat mæla [þeir Oliver ok Rollant,²⁰ at ek skal eigi svá mikit af mínu ríki hafa, at vert sé [eins penninga.²¹ Þá svarar²² Estorgant: Allir eru þeir [dauðir er við mik²³ berjast, ok á morgin

¹) sem hann hefir fangat Qvinqvenatem tilf. b. ²) fanga b. ³) [ok er þessi hinn ágætasti a. ⁴) drengir a. ⁵) [ok þegar er vér höfum drepit a, b. ⁶) [skulum vér gípta Sibiliu a, b. ⁷) snúast nú aptr or flóttu ok a. ⁸) Estamund a. ⁹) [en at móti honum b. ¹⁰) Asperon a; Asphenon b. ¹¹) léttu heldr a. ¹²) [þeim 4 þúsundum er í morgin fóru heiman með Q. (Qvinqvenate b), þá er ein þúsund aptr komin, ok allir mjök sárir þeir er lifa. a, b. ¹³) [er Guitalin konungr heyrði þessa sögu, þá varð hann hinn úglaðasti a. ¹⁴) sá maðr til Guitalins konungs er Estorgant heitir a. ¹⁵) Konungr b. ¹⁶) væri a, b. ¹⁷) [svarar: Hann er fjölmennr ok illr viðreignar a. ¹⁸) ok aldri varð fyrr gert tilf. b. ¹⁹) [hverr maðr má yfir fara, hvárt sem vér viljum eðr eigi, ok hann hefir mikit unnit af landi váru, ok feldu (!) mörg 1000 af liði váru ok eru í landi váru at úvilja várum a; má þar nú fara yfir hverr maðr, hvárt er vér viljum eða eigi; hann hefir felt margar þúsundir af liði váru b. ²⁰) [þeir Oliver, a; menn hans b. ²¹) [þvers sótar a, b. ²²) mælir a. ²³) [dæmdir til dauða er í móti mér (þér b) a, b.

áðr nón sé¹ skal ek sýna Karlamagnúsi meir en 100 þúsunda ridd ara² vel vápnaðra. Guitalin konungr gladdist mjök við fortölur hans ok kallar til sín Dorgant sendimann sinn ok mælti við hann: Þú skalt fara [á fund³ Karlamagnús ins ríka konungs, segir hann, ok seg⁴ þat af minni hendi ok leyn eigi, at hann búist svá við, at hann skal halda orrostu við mik á morgin, ef hann er til færr, ella dragist hann í brott or mínu ríki⁵ sem skjótast má hann. En Dorgant svarar: Þat skal vera herra, segir hann [. Síðan fór hann⁶ leiðar sinnar ok létti eigi fyrr en hann kom fyrir Karlamagnús konung⁷ ok mælti: Skjótt er eyrendi mitt konungr, segir hann, ek em [sendr af hendi Guitalins konungs at segja þér, at hann stefnir yðr til orrostu í mót sér á morgin, ef þú telst færr til þess, elligar at þú haldir í brott af þessu landi með öllu liði þínu, ef þú treystist eigi í mót honum orrostu at halda. Seg mér skjótt hver boð⁸ ek skal bera Guitalin konungi várum. Þegi fól, segir Karlamagnús, hvat skaltu mér ráð kenna.⁹ En ef guð vill,¹⁰ sá er krossfestr var,¹¹ þá skulut þér illa leiknir vera áðr vér skilim.¹² Þat man sýnt¹³ vera, segir sendimaðr, áðr aptann komi,¹⁴ hvárir betr berjast¹⁵ várir menn eðr þínir.¹⁶ En ef þú vissir [hvíllkt þat er lið¹⁷ er Esklandart hefir, þá [mundu þér eigi orrostu eiga¹⁸ við Guitalin konung; [hann hefir 60 þúsunda hermanna ok eru þeir enir verstu viðreignar. Þegi fífl, segir Karlamagnús konungr, þar í móti skal ek láta Lumbarda-menn, ok munu þeir yfirstíga lið hans alt.¹⁹ Enn mælir Dorgant: Góðr konungr, segir hann, takit vel orðum várum. Ef þér væri [kunnigt þat lið²⁰ er með sér hefir haft Estorgant fúðurbróðir Guit-alins konungs, þá mundi [þér þat æsiligt þikkja,²¹ því at þat er at telja [40 hundraða²² hermanna, ok jafnvel eru hestar þeirra brynjaðir sem þeir sjálfir, [ok munu þeir²³ fella lið þitt umhverfis þik

¹) komit *tilf. a.* ²) vænna ok *tilf. a. b.* ³) [til *a. b.* ⁴) honum *tilf. a. b.* ⁵) landi *a.* ⁶) [fara skal ek sem þú mælir. Ok hljóp síðan á hest sinn ok fór *a. b.* ⁷) ok alt lið hans *tilf. a.* ⁸) [sendimaðr Guitalins konungs, ok hefi ek þau tíðendi at segja þér, at Guitalin konungr stefnir þér til orrostu (á morgin *tilf. b.*) í móti sér. En ef þú þikist eigi færr til, þá sendi hann þau orð til þín, at þú dvelist ekki lengr í ríki hans, ef þú ert úfærr til at halda orrostu í móti honum. Hitt menn þína ok tak ráð af þeim, ok seg mér hver tíðendi (andsvör *b.*) *a. b.* ⁹) heldr gerðist þú káviðs *tilf. a.* ¹⁰) lofar þat *b.* ¹¹) segir hann *tilf. a.* ¹²) skiljum *a;* skiljumst *b.* ¹³) reynt *b.* ¹⁴) þá mun sýnast *tilf. a.* ¹⁵) muni *tilf. a.* ¹⁶) þitt lið *a.* ¹⁷) [konungr, deild á liði því enu mikla *a;* hversu mikit lið *b.* ¹⁸) [mundir þú þat segja, ef þér væri þat fyrir augum, at halda eigi orrostu *a;* mundi þér í augu vaxa at halda orrostu *b.* ¹⁹) [*tilf. a. b.* ²⁰) [kunnleiki á liði því *a.* ²¹) [þat sýnast mikit *a;* ótti slá hjarta þitt, *b.* ²²) [4 þúsundir *a;* 40 þúsunda, *b.* ²³) [því at þeir munu *a.*

þér til sorga. Þegi, vitlauss maðr, segir konungr, lítit þikki mér til þess koma, þar í mót skal ek láta frjálsendinga mína ok¹ af Almanie, þeir kunnu vel berjast með sverðum.² Sendimaðr svarar: [Fólkska mikil er mælt, konungr, ef annarr mælti,³ ok lýð hvat ek segi þér, [er þik skiptir⁴ miklu, þar er sá lýðr með Guitalin konungi, er [leoneskir menn heita,⁵ þeir munu fella menn þína hundruðum saman.⁶ Þegi, segir konungr, vitstolinn maðr ertu, er þú ætlar, at vér munum eigi fá menn í móti yðr.⁷ Riddarar mínir af Norðmandi⁸ skulu þar í móti vera, en ef þeir finnast [ok várir menn, þá munu þar sigr fá várir menn.⁹ Herra, segir hann,¹⁰ hvat skulu þeir Tyrkir gera, á Englandi eru [jafnan harðir menn¹¹ sem á Tyrklandi,¹² þeir eru saman sextigir þúsunda, ok öllum þeim er þeir mæta af yðrum mönnum þá eru fáir¹³ lífdagar þeirra eptir.¹⁴ Þegi afglapi, segir Karlamagnús konungr, týnt hefir þú viti þínu, í móti þeim skal ek láta brezka menn, þeir eru harðir ok ákafir í sóknum, [ef þeir mæta yðru liði, þá kemst eigi einn fótr í brott.¹⁵ Herra konungr, segir hann, hvat skulu [þér af Söxum¹⁶ gera, því at enga þjóð¹⁷ vitu vér jafnvápnfima sem [þá, ok er þat lið 40 þúsunda manna frítt lið mjök.¹⁸ Konungr svarar: Þegi, mállauss¹⁹ maðr, þar í móti skulu Frankismenn, ok [kemr þat líkast við at þeir mætist.²⁰ Herra, segir Dorgant, nú vil ek hafa leyfi at segja Guitalin konungi [yður andsvör.²¹ Karlamagnús konungr mælir: [Lofum vér at vísu.²²

47. Síðan fór hann ok létta eigi fyrr en hann kom fyrir Guitalin konung. Jafnskjótt sem [hann sá hann,²³ þá spurði hann hvárt hann [hefði fundit Karlamagnús konung. Já, segir²⁴ Dorgant, þat veit Maumet, segir hann, at [ek fann hann ok²⁵ hann bauð þér til orrostu snemma á morgin [þegar er dagr kemr, ok eru menn hans

¹⁾ *mgl. a, b.* ²⁾ sverðum þeim er kómu af Leoregia *a*; báðum höndum sem koma af Leoregna, *b.* ³⁾ [Fólksku mikla mælit þér konungr *a.*

⁴⁾ [því at þik skiptir þat máli *a.* ⁵⁾ [Leotenes er kallaðr, þeir eru menn stórlundaðir ok harðir í sóknum, þeir eru saman 40 þúsunda *b.*

⁶⁾ þér í augský *b.* ⁷⁾ þeim *b.* ⁸⁾ Normandi *a.* ⁹⁾ [þá munu þeir fá þeim illa höfn *a*; þá munu heiðingjar fá illa gisting *b.* ¹⁰⁾ Dorgant *a*; Drogant *b.* ¹¹⁾ [menn harðir *a.* ¹²⁾ *fra* á Englandi *o. s. v.*: engi þjóð er þeim harðari *b.* ¹³⁾ farnir *b.* ¹⁴⁾ *mgl. a, b.* ¹⁵⁾ [tílf, *a, b.* ¹⁶⁾ [Saxar *a, b.* ¹⁷⁾ menn *a, b.* ¹⁸⁾ [þeir eru, þeir eru 60 hundruð manna, ok eigi skortir þar hervápn ok lið frítt *a*; þá, þeir eru saman 40 þúsunda, ok eigi vantar þá hervápn ok frítt lið, *b.* ¹⁹⁾ mannvitslauss *b.* ²⁰⁾ [er þat rétt at þeir finnast, því at þeir eru nágrannar várir (kunningjar *b*) ok vanir stundum at eiga við Saxa (elta Saxa *b*) ef vel tekst til *a, b.*

²¹⁾ [þau tíðendi sem eru *a*; þau tíðendi sem ek er viss vorðinn *b.*

²²⁾ [Leyfit honum at fara *a.* ²³⁾ [Guitalin konungr sá Dorgant *a.*

²⁴⁾ [hitti Karlamagnús konung son Pippins konungs. Þá svarar *a, b.*

²⁵⁾ [tílf, *a, b.*

fúsari til bardaga en til víndrykkju, þá er þeir eru mest þyrstir, eða til matar þá er þeir eru hungraðir.¹ Þá svarar Estorgant: Þeir eru allir til dauða dæmdir [ok feigir, er fýsast undir vár vápn at koma.² En ek skal [Rollant ok Oliver með mér hafa til Leons.³ Þá svarar Sibilia dróttning: [Spámaðr ertu, segir hon, en áðr aptann komi, þá munu vér vita hvárir hrósa eiga⁴ sínum lut, er þér komit af vígvelli.⁵ En þá nótt [héldu Frankismenn vörð⁶ í dölum þeim er Desorelandes⁷ heita. En um morgun í óttu þá herklæddust þeir með blám⁸ brynjum ok gyltum⁹ hjálmum.¹⁰ Síðan ljópu þeir á hesta sína ok riðu. En Dorgant sendimaðr¹¹ varð þegar varr við för¹² Frankismanna ok sagði Guitalin konungi. Konungr svarar:¹³ Er þat satt Dorgant? Já, sagði hann, þat veit Maumet, at ek sá Milun páfa ok Rollant. Seg mér, segir hann,¹⁴ hve fjölmennr er Karlamagnús konungr? Dorgant svarar: Þat veit Maumet, at hann er fjölmennr, en þó er [ávalt 100 várra manna um einn í þeirra liði.¹⁵ Þá svarar Guitalin konungr: Þá þikki mér vel,¹⁶ víst skal Karlamagnús [konungr varr verða við skeggit hvíta, hvat títt er um viðrskipti vár¹⁷ áðr [vér lúkim¹⁸ leik várum. Síðan kallar Guitalin konungr á Elmidan¹⁹ bróður sinn: Þú skalt fara í skóg þann er hér er [með lið þitt.²⁰ En [ef Maumet ok Terogant vilja duga,²¹ þá fáa vér nökkura hamingju, þá skaltu þegar er²² þú sér nökkurn bardagann eða²³ bilbug²⁴ á andskotum várum, þá vertu fullfímr til þess, at [þú gef²⁵ þeim nökkura bakslettu. En ef svá berr at, at þeir snúist á hendr þér,²⁶ þá skaltu blása Olivánt horni þínu, ok munu þá menn þínir gleðjast, ok munu vér þá vita at þú þarft vár við, ok væri þat mikit snildarverk, ef²⁷ vér kæmim þeim á kné. Elmidan ferr nú til dala þeirra er heita Dorgasane ok hélt þar vörð.²⁸ En Karlamagnús konungr ferr í öðrum stað, [ok í móti honum Guitalin konungr.²⁹ Hermoen hélt vörð af Frankismönnum, því at honum er³⁰ alt landsleg kunnikt. Hann kemr [fyrir Karlamagnús

¹) [tilf. a, b. ²) [mgl. a. ³) Leoris a; [hafa í minn lut Rollant ok Oliver, b. ⁴) saal. a, b; hvárt þú átt svá at hrósa A. ⁵) [Reynt man þat vera annat kveld, þá er af vígvelli er farit, hvárir hrósa eiga sínum lut b. ⁶) liði sínu a; [höfðu Frankismenn náttstað b. ⁷) Desolklandres a; Desborlandes b. ⁸) síðum b. ⁹) blám b. ¹⁰) ok góðum sverðum tilf. a; ok gyrðu sik með gyltum sverðum, setjandi fyrir sik góða skjöldu tilf. b. ¹¹) njósnarmaðr a; b. ¹²) reið b. ¹³) mælti a. ¹⁴) Guitalin konungr a, b. ¹⁵) [margr yðarr maðr um einn Frankismann b. ¹⁶) líkligt b. ¹⁷) [hinn skegghviti lúta fyrir oss b. ¹⁸) [en lúki a, b. ¹⁹) Helmidan b. ²⁰) [hjá ok lið þitt með þér a, b. ²¹) oss tilf. a. ²²) vart lið kemr saman ok ef tilf. a. ²³) nökkurn tilf. a. ²⁴) [ef þú sér oss eiga bardaga, ok verði nökkurr bilbugr, b. ²⁵) [veita b. ²⁶) ok þarft þú nökkurs við tilf. a, b. ²⁷) at a. ²⁸) ok fara(!) fram ferð sinni tilf. a. ²⁹) [en Guitalin konungr ferr í öðrum stað í móti a. ³⁰) var d.

konung¹ ok segir honum ætlan Saxa. En jafnskjótt kallar Karlamagnús konung² Baldvina ok Berað ok Bova inn skegglaus ok mælti: Nú mun sýnt³ verða, góðir riddarar, segir hann, [hverir beztr duga⁴ í þessum bardaga. En þeir svara:⁵ Þat skaltu vita, segja þeir, at aldri skulum vér yðr bregðast, meðan [líft er með oss.⁶

48. [Nú herklæðist sjálfr Karlamagnús keisari ok Rollant frændi hans, ok stíga upp á ina beztu hesta sína.⁷ Þá var framleiddr hestr [Rollants Veleantis,⁸ en þat var aldri gert nema í⁹ nauðsynjum. Síðan mælti Rollant við Karlamagnús konung: Herra, segir hann, fylk liði váru, sem þér líkar, ok ætla til [þá sem fyrstir skulu¹⁰ ganga í mót heiðingjum. Þá svarar Karlamagnús konung: Herlið¹¹ mitt skal fyrst fram ganga, en þar næst Flæmingjar ok Frisir, en því næst Norðmenn af landamæri. En [þú Rollant ok lið þitt þér skulut¹² ganga í mót Elmidan ok hans liði, en hann hefir horn þat er beztr er í heimi. Þat þikkir mér gott, segir Rollant, at vit finnumst, en þó skilr mikit lið okkart.¹³ Nú fylkir Karlamagnús konung liði sínu öllu, fyrst¹⁴ Rollant ok Olifer ok málamenn, þeir¹⁵ eru í sjálfs hans fylkingu; [en í annarri¹⁶ fylking af Norðmandi; sú var in þriðja er í var Berin af Burgunie; í enni fjórðu lýðrinn af Peitu; í enni fimtu herrinn af Gaskun ok af Angio;¹⁷ sú¹⁸ in sétta er gerðu brezkir; [sjaundi er gerðu af Normám;¹⁹ átti lýðrinn af Puer; sú var in 9da er gerðu Flæmingjar; ina 10du gerðu Leonsmenn ok enskir; ina elliftu gerðu Frankismenn ok var einna²⁰ beztr; sú in tólfta er Rollant gerði með hirð sinni.

49. Nú hefir Karlamagnús konung [skipat fylkingum sínum²¹ ok merki yfir hverju 100 liði.²² En Rollant ferr í skóg ok með honum 20 þúsundir ok váru skamt frá Rín. Þar var brekka²³ sögr. Maðr hét²⁴ Marsen, hann hefir gert þar brunna²⁵ fagra, ok þat er sagt, at eigi hafi verit fegri²⁶ staðr í heimi, því at þar váru allskonar²⁷ grös er [góð váru.²⁸ [Aðalkelda ein var þar, grönt var

¹⁾ [til landtjalda Karlamagnús konungs a. ²⁾ á tilf. a; til sín, b. ³⁾ reynt b.

⁴⁾ [hverr beztr verðr við a. ⁵⁾ allir senn tilf. b. ⁶⁾ [vér megum upp standa a, b. ⁷⁾ [En er Karlamagnús konung varð fullnumi at því

(vissi fullkœnliga b), at Guitalin konung bjóst til bardaga, þá herklæddist hann sjálfr ok Rollant, ok tóku þeir til hinna beztu hesta sinna ok svá til allra vápna sinna. a, b. ⁸⁾ [hans Velantif a; hinn bezti Rollants b.

⁹⁾ at a, b. ¹⁰⁾ [hverir fyrstu skulu fram a, b. ¹¹⁾ Hirðlið a, b. ¹²⁾ [saal.

a, b; Rollant ok hans lið skal A. ¹³⁾ [tilf. a, b. ¹⁴⁾ fremst a. ¹⁵⁾ sem tilf. a. ¹⁶⁾ [önnur a. ¹⁷⁾ Anglis a. ¹⁸⁾ var tilf. a. ¹⁹⁾ [hin sjaunda var Norðman a. ²⁰⁾ sú þeirra a. ²¹⁾ [gert fylkingar a. ²²⁾ fra Nú fylkir

Karlamagnús í foregaaende Capitel og hertil mgl. b. ²³⁾ nokkur tilf. a. ²⁴⁾ hefir heitit a. ²⁵⁾ búð a; bygð b. ²⁶⁾ betri a. ²⁷⁾ hverskonar a.

²⁸⁾ [fögr eru ok góð a.

alt umhverfis hana, á því þíkkir gulls litr vera.¹ Þangat váru iðuliga vanar at koma konur Saxa ok drukku af keldu þeirri ok létu svala sér. Þar² var komin Sibilia dróttning ok með henni mikill fjöldi kvenna at sjá [hvárir betr mætti³ Frankismenn eða Saxar. Nú ríðr Karlamagnús konungr með⁴ her sínum til [þeirrar hæðar,⁵ er áðr nefndum vér, [ok breiddi í sundr merki sín. Karlamagnús konungr reið fyrst fram allra manna,⁶ ok kallar á þann mann er nefndr er Fremund ok annan höfðingja er Hemars hét, iun 3⁷ Jofrey af Manses ok jarlinn af Bandölum,⁸ ok mælti við þá: Vel hefir guð oss hólpit jafnan,⁹ segir hann, en oss væri [nú mikil þörf,¹⁰ at hann héldi sinni hendi yfir oss.¹¹ En nú, segir hann, hvárt sem vér komum [eða eigi til,¹² þá skal [Frakkland jafnan¹³ blezat um öll lönd önnur, ok kóróna mín er af gulli ger ok svá fögr,¹⁴ at allr heimr verðr til hennar at hníga.¹⁵ Ok þat sönnuðu allir Frankismenn ok báðu þess guð, at hann [skyldi geyma líf hans.¹⁶

50. Nú er at segja frá [Guitalin konungi, at hann kallar á bróður sinn Elmidan ok¹⁷ Alfráð¹⁸ af Danmörk ok á Gunafer bróður hans: [Sé, segir hann,¹⁹ lið Karlamagnús konunga. Sjám vér, segja þeir. Ef Karlamagnús konungr fær mik tekit höndum, þá mun hann land vart eyða, [ok þíkkjumst ek vita hvern dóm hann mun mér gera: hann mun höggva höfuðit af mér með sverði sínu er Jovis²⁰ heitir, en slíkan dóm enn sama skal ek honum dæma, ef ek ná honum.²¹ Þá svöruðu Saxar: Dýrt skal hann kaupa áðr en þat verði, [ok fyrr skulu Frankismenn drepnir áðr en þat verði²² sýst, ok er þat vart ráð [at sækja at þeim sem fastast,²³ ok látum ekki mannsbarn undan²⁴ komast, þat er tíðendi kunni²⁵ segja. Konungr svarar: Maumet ok Terogant blezi yðr [fyrir mál,²⁶ segir hann. Segun hét maðr, hann var ættaðr af Babilon [drambmaðr mikill, hans ofstopi gengr umfram mannlígt eðli.²⁶ [Hann berr merki

¹) [kelda ein var þar græn, ok alt var þar grænt umhverfis. *b.* ²) þangat *a, b.* ³) [til orrostu ok at hyggja at (*skynja b*) hvárir betr berðist *a, b.* ⁴) öllum *tilf. a.* ⁵) [þess staðar *b.* ⁶) sinna *tilf. a.* ⁷) þriði er kallaðr var *a.* ⁸) Jbansdölum *a.* ⁹) hér til *a*; [hann ríðr fyrstr allra sinna manna ok stöðvar þá herinn, síðan talar hann fyrir liði sínu: Minnumst á þat, góðir riddarar, at guð hefir oss jafnan vel hjálpat *b.* ¹⁰) [enn jafnmikil nauðsyn sem fyrr *a.* ¹¹) því at hann veit, at vér berjumst fyrir hans kristni ok hennar frelsi *tilf. b.* ¹²) [til eða eigi *a*; aþr eða eigi *b.* ¹³) [ávalt Frakkland hit góða *a, b.* ¹⁴) ok skír *tilf. a.* ¹⁵) *fra* ok kóróna *o. s. v. mgl. b.* ¹⁶) [héldi lífi hans *a*; varðveitti hans líf *b.* ¹⁷) [Elmidan ok Guitalin konungi, þeir kalla á *a.* ¹⁸) Elfrað *b.* ¹⁹) [þá mælti Guitalin konungr: Sjái þér *a.* ²⁰) Gaudiola *b.* ²¹) [*tilf. a, b.* ²²) [sögðu Saxar, at ráða til þeirra sem harðast *a.* ²³) í brott *a, b.* ²⁴) at *tilf. a, b.* ²⁵) [*mgl. a, b.* ²⁶) [atgerfamaðr mikill ok dramb-látr *a, b.*

Guitalins konungs,¹ þar er merktr á gullhani² svá fagr ok skírr, at 20 míslur [lýsti af á hvern veg, ef sólin skein á.³

51. Nú eru þeir saman komnir allir á vígvelli⁴ Karlamagnús konungur ok [inn illi⁵ Guitalin konungr.⁶ Þar mátti þá heyra lúðragang⁷ ok vápnabrák, er saman géngu Saxar ok Frankismenn. Karlamagnús konungr ríðr fyrst fram allra manna ok Baldvini frændi hans, en Berað⁸ dvaldi⁹ ekki eptir at sækja. Baldvini rauð þá¹⁰ fyrst hönd á [einum höfðingja heiðinna manna, ok bar hann með spjóti sínu¹¹ af hesti ok feldi¹² dauðan til jarðar. Berað reið at öðrum, ok [fór sá slíka för sem inn fyrri.¹³ Þá æpti Karlamagnús keisari hárrí röddu ok mælti við þá: Ríðit fram fræknliga, [vér munum sigr fá, en Saxar munu¹⁴ hafa lægra hlut, því at [fátt mun í móti standa oss, ok dugi nú hverr sem drengr er til. Guitalin konungr mælti þá¹⁵ við lið sitt: Þat vitu þér, at Karlamagnús konungr hefir rangt at mæla, er hann vill berjast til fœðurleifðar minnar ok vill taka af mér Saxland. Þá svöruðu liðsmenn hans: [Fyrr skal hverr várr falla um þveran annan en Karlamagnús konungr nálgist ríki þitt.¹⁶ Þá mælti Esklandart konungr: [Látum oss þat í hug koma, at vér efnum þat er nú höfum vér mælt, ok¹⁷ veri sá nífðingr allra nífðinga, er bleyðiorð vill bera fyrir Frankismönnum.¹⁸ Ríðr síðan fram¹⁹ at þeim manni er nefndr er Godefreyr, ríðum höfðingja, hann leggir til hans ok skaut²⁰ honum dauðum [til jarðar.²¹ Margamar konungr²² heiðingja ríðr fram at þeim manni²³ er nefndr er Eli, hann var af stað þeim er Verdun heitir, hann er þar dómandi. Margamar konungr feldi hann dauðan til jarðar. [Alfens hét einn ríkr höfðingi af heiðnu liði, hann feldi þann höfðingja af kristnum mönnum er Garner hét.²⁴ Nú er hörð orrosta ok þess mest at ván, at Frankismenn ná harðri [atsókn áðr unnit er²⁵ Saxland. Í því bili

¹) [tilf. a, b. ²) gullari, b. ³) [skín (lýsir b) af á hvern veg a, b. ⁴) einn vígvöll (völl b) a, b. ⁵) [mgl. a. ⁶) ok allr herr þeirra tilf. b. ⁷) lúðragang; a; lúðrahljóm b. ⁸) Berarð a, b, her og ellers. ⁹) dvaldist a. ¹⁰) þar a. ¹¹) [heiðnum manni, hann lagði á heiðingja einum með spjóti sínu ok bar hann a. ¹²) hann tilf. a, b. ¹³) [feldi þann af hesti sínum dauðan til jarðar a; veitti honum slíka þjónustu b. ¹⁴) [riddarar, segir hann, í orrosta þessi munu vér sigrast, en Guitalin konungr mun a, b. ¹⁵) [hann ferr með röngu (hefir rangt at mæla b) ok vill verja land mitt fyrir mér. Nú ríða Frankismenn fram harðliga ok eru fleiri saman en 100 þúsunda hermanna, en annan veg Guitalin konungr með sínu herliði (útal þúsundir tilf. a) ok mælti a, b. ¹⁶) [þess er engi ván at þat hendi at Karlamagnús konungr nálgist ríki þitt, ok heldr skal hverr várr falla um þveran annan en þat verði. a. ¹⁷) [tilf. a, b. ¹⁸) liði Frankismanna a. ¹⁹) ok lýstr hest sinn sporum ok tilf. a, b. ²⁰) hratt a, b. ²¹) [af hesti sínum a. ²²) í liði tilf. a. ²³) Frankismanni a. ²⁴) [tilf. a, b. ²⁵) [sókn áðr en þeir fá unnit a.

kom fram [Segun merkismaðr Guitalins konungs, hann var höfðingi mikill, hann var auðkendr af vápnabúnaði þeim er hann hafði af öllum þeim útalligum fjölda.¹ Þessi maðr æpti hárri röddu ok kallaði: Hvar ertu Rollant [af Frakklandi, segir hann, bleyðimaðr ertu,² þitt guð steypi³ þér ok [lægi þitt ofdramb,⁴ ok illu heilli fórtu yfir Rín, ok⁵ hér skaltu eptir liggja. En Baldvini svarar: Úsatt verði⁶ mál þitt, heiðingi, segir hann. Ok laust hest sinn með sporum ok reið at heiðingja ok mælti: Ek em bróðir Rollants ok em ek [varnarmaðr⁷ allra þeirra⁸ er honum hallmæla, ok vil ek við þik berjast fúsliga fyrir lofi⁹ ins helga Pétrs postola, ok seg mér [nafn þitt.¹⁰ Segun¹¹ heiti ek, segir hann, ok em ek ættaðr af landi því er Trimonie¹² heitir, ok vil ek við engan mann berjast fyrr en [ek hefi leyfi af Guitalin konungi, ok fyrir þá sök at ek em merkismaðr Guitalins konungs,¹³ ok er þat inn mesti glæpr,¹⁴ ef vér skulum fyrir þá sök fella sæmd¹⁵ konungs, ok verða Saxar þá yfirkomnir ok margr lýðr annarr. En ef þér er mikil fýst á því,¹⁶ ok vill konungr lofa mér, þá [segi ek þér víst ván viðrnáms, ok áttu þá héðan ván engrar vægðar frá¹⁷ mér.¹⁸ En þat þikki mér eigi skamlaut, er þú [átt at ráða fyrir svá góðum hesti sem¹⁹ þú sitr á. En ef ek sœki eigi hestinn²⁰ af þér, þá em ek eigi verðr at bera kórónu á höfði mér eða merki konungs í hendi mér. Þá mælti Baldvini²¹ í millum tanna sér ok sór við inn helga Pétr postula: Ef ek mæti þér eigi áðr en þú tekr af mér hest minn, þá tel ek mik enskis virðan.²² Síðan laust hann hest sinn með sporum ok hleypti fram at Segun²³ ok lagði til hans spjóti sínu, þar sem hjá var þúsund manna, ok feldi hann²⁴ af hesti sínum til jarðar. Ok við þat úglöddust mjök heiðingjar, en [Frankismenn vorðu glaðir við.²⁵ Nú

¹) [riddari einn mikill höfðingi, hann er nefndr Segun. Hann var vápnaðr vel, hann hafði um sik brynju, þá er ger hafði verit í Álfheimum, annarr bringr í henni var af gulli en annarr af silfri, ok var ekki vápn þat er hana mátti bíta. Þessi maðr bar merki Guitalins konungs; bönd (föllin b) öll ok saumar váru gull eitt (gulldregin b), ok er þat svá breitt ok hátt, at þat tekr jörð. a, b. ²) [bleyðimaðr af Frakklandi, segir hann a. ³) fyrirfari b. ⁴) [legg af dramb þitt, b. ⁵) því at b. ⁶) er a. ⁷) vonarmaðr a. ⁸) [hans vermdarmaðr fyrir öllum þeim b. ⁹) lof a. ¹⁰) [heiðingi nafn þitt ok leyn elgi a. ¹¹) Seginn b, her og forhen. ¹²) Termonie a; Tremonie b. ¹³) [konungr (Saxa tilf. b) lofi mér, en þat er fyrir þá sök at Guitalin konungr hefir fengit mér merki sitt at bera a, b. ¹⁴) úhæfa b. ¹⁵) merki Guitalins a; sæmd ok merki b. ¹⁶) at berjast við mik b. ¹⁷) af a. ¹⁸) [skaltu ván eiga af mér vægðarláusrar sóknar b. ¹⁹) [skalt ráða fyrir hesti þeim er a, b. ²⁰) hest þinn a; hann b. ²¹) sœmiligr drengir ertu, ok mælti tilf. a, b. ²²) (glófa tilf. a) verðan a, b. ²³) honum a, b. ²⁴) dauðan tilf. a. ²⁵) [allr herr Frankismanna glæddist a.

sá Margamar konungr á úfarir Seguns, ok ríðr¹ at einum Frankiamanni ok feldi þann dauðan af hesti sínum ok tók síðan þann hest. En Guitalin konungr þakkaði honum fyrir² ok bað³ [at svá skyldu⁴ fleiri⁵ fara.

52. Nú mælir Guitalin konungr við Karlamagnús konung: Hvar ertu, inn vándi konungr ok inn ágjarni, segir hann, en ef mér vill duga guð mitt Maumet, þá skaltu [illu heilli komast⁶ yfir Rín. En ef ek má mæta þér á vígvelli,⁷ þá skal ek draga þik með þeim⁸ hvítum kömpum er þú berr eptir þér ok færa þik til Leutice⁹ borgar. Karlamagnús konungr¹⁰ heyrði orð hans, hann kendi Guitalin konung af búnaði hans, ok hvárr þeirra¹¹ annan. Nú kemr svá at þeir ríðast at, ok lagði hvárr þeirra¹² til annars, ok misti Guitalin konungr,¹³ en Karlamagnús konungr [lagði til Guitalins konungs ok feldi hann¹⁴ til jarðar. [Ok í því bili kómu meir¹⁵ en 10 þúsundir¹⁶ ok skutu undir hann¹⁷ hesti, ok réð fyrir því liði föðurbróðir hans.¹⁸ Hann sat á hesti þeim er risi einn átti,¹⁹ hann var fæddr [í bergi einu,²⁰ er úkunnikt var mönnum. En þat berg var²¹ í fjalli nökkuru, ok ormr einn hafði fœtt²² hestinn á spenum²³ sínum. Hann vildi eigi korn eta sem önnur hross, hann skyldi nýtt kjöt eta²⁴ ok þó hrátt. Víkingar sóttu [hann á upplönd²⁵ ok drápu þá alla er [hans geymdu,²⁶ síðan seldu þeir [þenna hest fyrir 20 kastala ok 20 borgir²⁷ með öllu því ríki er til lá. Hann²⁸ var öðrum megin hryggjar svartr en öðrum megin apalgrár; [höfuðsagr var hann, ok þótti sem blóms lit brygði yfir hann allan; toppr hans var svá síðr, at hann tók niðr undir hófskegg honum, þótti gulls litr á vera.²⁹ Þar sat á baki honum Estorgant frændi Guitalins konungs, ok lét mikit lið til koma. [Hann kom at farandi með liði sínu, þar sem Guitalin konungr var á fœti staddr, hann skaut hesti undir hann, ok³⁰ síðan mælti hann við konung: Nær [var nú komit miklum skaða.³¹ En nú sver ek við Maumet, at þeir skulu dýrt kaupa Saxland. Síðan ríðr hann fram [snart sem broddr fljúgi,³² ok feldi höfðingja

¹) reið fram ákafliga a, b. ²) vel b. ³) sagði a. ⁴) skyldi a. ⁵) [svá fleiri b. ⁶) [farit hafa illu heilli a, b. ⁷) ok vili Maumet duga mér tilf. b. ⁸) hinum tilf. a. ⁹) Liozisa a; minnar b. ¹⁰) var í herinum ok tilf. a. ¹¹) þekti tilf. a. ¹²) spjóti tilf. a. ¹³) sem betr var tilf. a. ¹⁴) [festi spjót sitt á honum ok feldi hann af hesti sínum a, b. ¹⁵) [En þá kómu fram fleiri a. ¹⁶) hans manna tilf. b. ¹⁷) öðrum tilf. b. ¹⁸) Guitalins konungs a, b. ¹⁹) hafði fœtt a; hafði sóttan b. ²⁰) því tilf. a. ²¹) fjarri mönnum tilf. a; [mgl. b. ²²) fæddan a, b. ²³) spena a. ²⁴) at fœzlu tilf. a. ²⁵) [hestinn þagat sem hann var geymdr b. ²⁶) [varðveittu hann a, b. ²⁷) [hann við 20 köstölum ok 20 stórborgum a. ²⁸) hestrinn a, b. ²⁹) [tilf. a; tagl hans var svá sitt, at tok niðr yfir hófskegg, ok þótti gulls litr á vera, b. ³⁰) [tilf. a. ³¹) [horfði (hafði b) nú miklum váða a, b. ³²) [ok laust hest sinn með sporum a, b.

[Þann er Velantif¹ hét² dauðan til jarðar. En hvat er at lengja um þat, þrjá höfðingja³ feldi hann í sinni framreið ok marga aðra er minna [kom til, ok váru þó ærit hraustir.⁴ En við þat úgladdist mjök Karlamagnús konungr ok [hans menn.⁵ En í því bili kom Baldvini með [liði sínu⁶ ok eggjar⁷ framgöngu, ok [vann eið víð inn helga Sendinem, at hann⁸ lézt sjá þá á heiðingjum at þeir mundu⁹ flýja. Síðan reið hann fram at Estorgant, ok eigast þeir við [snarpa hríð,¹⁰ ok léttir Baldvini eigi fyrr en hann laugar sverð sitt í hjarta-blóði hans ok [steypti honum dauðum á jörð.¹¹ Nú koma¹² synir Guitalins konungs fram Alfráð¹³ ok Justamund,¹⁴ ok í þeirri framgöngu féllu [20 Lumbardar ok fjórir tígir þeirra manna er Noeas heita¹⁵ af kristnum mönnum. Nú [hittast þeir¹⁶ Karlamagnús konungr ok með honum Baldvini ok Berað, en í móti váru¹⁷ synir Guitalins konungs. [Í þeirri féllu kristnir menn 100 ok 20 heiðingjar. En þat mátti sjá,¹⁸ at varla mundi verða harðari atsókn¹⁹ en þar var. Nú mæltu heiðingjar sín á meðal: Dugum oss nú ok rekum harma várra, því at eigi munu vér komast í betra fœri [en nú, er hér fátt kristinna manna.²⁰ Síðan riðu fram flmtigir riddara²¹ at Baldvina einum, ok varð hann þá ofan at stíga,²² hvárt sem hann vildi eðr eigi. Nú er Baldvini á fœti staddr, ok þarf hann nú²³ guðs hjálpar, [ok hann heitr á guð sér til miskunnar.²⁴ Síðan verst hann²⁵ drengiliga sem ván var,²⁶ ok mælti þá til Karlamagnús konungs: Ek em nú nauðuliga staddr [frændi, segir hann,²⁷ ok er þat vel fallit at gleyma mér eigi. En [Karlamagnús konungr dvaldi ekki för honum at hjálpa.²⁸ En [Baldvini leit þann mann er honum var engi²⁹ ást á, er³⁰ var Margamar konungr, hann³¹ lagði til Baldvina með spjóti ok misti,³² er betr var. En Baldvini tók í mót honum ok hjó til hans á ofanverðan hjálminn ok af þat sem tók, ok í sundr brynjuböndin, er af gulli váru ger, ok af³³ öxlina vinstri, ok létti

¹) Velantif a. ²) [hann b. ³) mikla tilf. a, b. ⁴) [háttar váru b. ⁵) [lið hans alt, bæði Lumbardar ok Garopines ok svá Frankismenn ávítuðu mjök Karlamagnús konung í umræðum sínum, er hann hélt þeim þar svá lengi a, b. ⁶) [sitt lið a. ⁷) þá tilf. a; herinn til tilf. b. ⁸) [mgl. b. ⁹) brátt undan tilf. a, b. ¹⁰) [vápnaskipti a, b. ¹¹) [lagði sverði sínu í gegnum hann a, b. ¹²) riða b. ¹³) Alfarð b. ¹⁴) Testamunt ok Eðraim konungr a; Estamund ok Abesfra Enmon konungr b. ¹⁵) [60 b. ¹⁶) [riðr fram b. ¹⁷) honum eru a; þeim kómu b. ¹⁸) [Ok þat mundi sá segja er þar væri b. ¹⁹) sókn a, b. ²⁰) [tilf. a, b. ²¹) manna ok allir a. ²²) af hesti sínum tilf. a, b. ²³) sem fyrr tilf. a. ²⁴) [tilf. a, b. ²⁵) vel ok tilf. a, b. ²⁶) at tilf. a, b. ²⁷) [í millum margra heiðinna manna a, b. ²⁸) [þá er Karlamagnús konungr sá at frændi hans var staddr á millum heiðingja nauðugliga, þá dvaldi hann ekki för sína til hans a, b. ²⁹) lítið a. ³⁰) en þat a. ³¹) [Margamar konungr b. ³²) hans tilf. a, b. ³³) í brott a, b.

eigi fyrr en hann skildist við hann dauðan. Síðan eignaðist¹ hann hest hans ok ljúp á bak honum, ok kallaði á heiðingja ok mælti við þá hörðum orðum,² ok var þá svá ólmr sem dýrit úarga.³ En Guitalin konungr varð hryggr við fall Margamars konungs.⁴ Síðan setti Guitalin konungr hornit⁵ á munn sér ok blés með miklum ofruga, en þegar þeysti Elmidan bróðir Guitalins konungs hier sínum⁶ or skóginum ok blés [með sínu horni.⁷

53. [Við þenna hornblástr vaknaði Rollant,⁸ ok hét á lið sitt ok mælti: Ríðum nú til bardaga sem harðast, ok veit ek þat víst, at Karlamagnús konungr þarf liðveizlu várrar. En þeir gerðu sem hann bað.⁹ Nú it fyrsta hefst bardagi þeirra af nýju. Nú mæli Elmidan við þann mann er Buten¹⁰ hét, hann [réð fyrir miklu ríki:¹¹ Hvárt þikki þér¹² ráð, at ek blása í horn mitt ok gleðja svá lið mitt.¹³ En hann lét þat gott ráð vera. Síðan tók hann til at blása. En við þat skulfu öll [fjöll er í nánd váru.¹⁴ En Rollant var í miðjum herinum ok heyrði ógurllga rödd hornsins¹⁵ ok mælist við einn saman: Gæfu ins hælga Sendinis¹⁶ legg ek á [hornit,¹⁷ ok væri þat snildarbragð mikit, ef ek næða horni því.¹⁸ En þat lið er fagrt ok mikit [er með Elmidan er, en¹⁹ ef ek freista mín eigi nú, þá hefi ek týnt lofi mínu.²⁰ Síðan reið hann á fund Elmidans, [þar sem hann blés horninu,²¹ ok var Karlamagnús konungr fyrstr²² í því liði ok spærði eigi at veita [stór högg ok²³ þiggja.²⁴ Nú kallar Elmidan á Rollant ok spurði: Hvar ertu, segir hann, jafningi²⁵ góðra manna, ok þat ætla ek, segir hann,²⁶ at þú hafir illu heilli farit yfir Rín, ok [bið ek eigi betra en vit mætimst,²⁷ ok eigi hirta ek at lifa lengr [en ek fénga þik²⁸ yfirstigit.²⁹ Rollant heyrði orð hans úsæm- ilig við sik mælt ok ríðr fram at Elmidan [ok svarar³⁰ ræðu hans:

¹) tók b. ²) sem vert var tilf. a. ³) er þat óðist at öðrum dýrum, ok mátti nú eigi í móti honum halda skjöldr eða brynja tilf. a; þá er þat er ólmast móti öðrum dýrum, mátti þá hvárki standa við honum skjöldr né brynja tilf. b. ⁴) ok svá úgladr, at mjök svá vissi hann ekki til sín, en þat var illa er nökkut skorti á tilf. a, b. ⁵) horn a, b. ⁶) sinn a, b. ⁷) [í horn sitt Olivant b. ⁸) [Við þenna hornblástr varð Rollant varr a; Rollant kennir blástrinn b. ⁹) bauð b. ¹⁰) Butrent b. ¹¹) [var ræðismaðr hans (konungs b) a, b. ¹²) þat tilf. a. ¹³) várt a, b. ¹⁴) [lönd hinu (hin b) næstu a, b. ¹⁵) horns þessa a. ¹⁶) lávarðs míns tilf. a, b. ¹⁷) horn þetta a. ¹⁸) [at fá hornit þetta, því at þat er mikit snildarbragð b. ¹⁹) [ok vel búit er fylgir Elmidan ok fagrt er at sjá til sverða þeirra brugðna, ok a. ²⁰) [ok vel búit er fylgdi Helmidan b. ²¹) [þess er horninu blés a. ²²) allra manna tilf. a. ²³) svá at tilf. a. ²⁴) [heiðingjum stór högg, ok svá varð hann at þiggja bæði högg ok lög af þeim b. ²⁵) saal. ogsaa b; ójafningi a. ²⁶) ef Maumet vill duga oss tilf. a. ²⁷) [eigi beidda ek betr, en ek mætta þér einum b. ²⁸) hann a. ²⁹) [ef ek stiga eigi yfir þik, vili Maumet duga mér b. ³⁰) hlutaðist í a.

Heyrðu inn karpmálgi¹ riddari, segir hann, hvert er nafn þitt.² Hann svarar: Elmidan heiti ek, ok [vildi ek finna Rollant at³ eiga við hann vápnaskipti, [ok hjálpi mér svá Maumet, at þess væri ek fúsastr at við fyndimst í þessum bardaga,⁴ því at lítils þikki mér vert um frækuleik⁵ annarra liðsmanna Karlamagnús konungs, ef ek kæma honum á kné.⁶ Þá svarar Rollant: [Sýniligr ertu drengr⁷ ok frækuligr, ok ærit fagrt er þitt horn, en⁸ nú skal ek gerast úfólginn í skapi fyrir þér.⁹ Ek em Rollant frændi Karlamagnús konungs, ok tel mik [engu nýtan,¹⁰ ef ek komumst¹¹ eigi yfir þik. Nú ríðast [þar at Rollant ok Elmidan furðu fast,¹² ok þat ma segja lygilaust, at eigi er smátt höggvit. Heiðingi hjó til Rollants framan í skjöld hans, en guð gerði þá¹³ sem optar miklar jarteinir¹⁴ fyrir sakir Karlamagnús konungs ok Rollants, höggit snerist niðr með vinstri síðu Rollants¹⁵ ok beit í sundr brynju hans ok tók af¹⁶ þat er nam,¹⁷ ok barg þá guð er [Rollant varð ekki sárr,¹⁸ [en þó gékk Rollant eigi at heldr af hesti sínum.¹⁹ Nú höggr Rollant [til heiðingja ok af bóluna skildi hans²⁰ ok allan búnaðinn er á var. Síðan lagði hann spjóti sínu²¹ í gegnum hann²² ok hratt honum ofan af hesti sínum. En heiðingjum²³ varð úsvift²⁴ við. Þá sótti Elmidan fast at Rollant ok hjó í hjálm hans ok af²⁵ allan búnaðinn er á var²⁶ ok í sundr hestinn fyrir framan söðulbogann, svá at Rollant steypmist ofan at höfði til jarðar, ok kom [þá enn²⁷ standandi niðr á jörð. Nú eru þeir báðir á fœti staddir, ok er Rollant einkar reiðr, sem ván var, ok hjó síðan [til heiðingja af honum allar hlífar,²⁸ ok fylgdi þar²⁹ með öxlin vinstri.³⁰ Eu Elmidan hélt með hægri hendi³¹ sverði sínu, [en á sverði hans váru merkt líkneski heiðinna goða þeirra er svá hétu, Makon ok Apollin ok Jubiter ok Terogant. Síðan mælti heiðingi:³² Þú inn illi guð Makun [, segir hann, dugi þú³³

¹) kappmálgi a. ²) [spyrjandi hann at nafni b. ³) [fer ek at leita Rollants, því at ek vilda a, b. ⁴) [mgl. b. ⁵) riddaraskap a, b. ⁶) bug a. ⁷) [þat er satt at segja at sýniligr drengir ertu a. ⁸) ærit ertu ljós-hugaðr ok ærit hefir framarlíga til orða tekit. En tilf. a. ⁹) fra ef ek kæma honum og hertil mgl. b. ¹⁰) [einkis glófa verðan a, b. ¹¹) stíg b. ¹²) [þeir at, ok eirir hvárgi öðrum a, b. ¹³) enn tilf. a. ¹⁴) jartegnir b. ¹⁵) mgl. b. ¹⁶) alt tilf. a, b. ¹⁷) hit gegnsta tilf. a, b. ¹⁸) [utan rifja gékk þat hit hvasseggjaða sverð a; er eigi tók líkam hans b. ¹⁹) [tilf. a, b. ²⁰) [í móti til heiðingja í skjöld hans ok (tók tilf. b) af bóluna a, b. ²¹) til hant ok tilf. a. ²²) skjöld hans b. ²³) heiðingja a; heiðingjanum b. ²⁴) ósvipt a, b. ²⁵) tók af í því höggi a. ²⁶) bæði gull ok silfr ok gimsteina tilf. a, b. ²⁷) [þó b. ²⁸) [með Dýrumsdala sverði sínu ok af heiðingja allar hlífar sínar a, b. ²⁹) í brott a. ³⁰) niðr til jarðar tilf. b. ³¹) á tilf. a. ³²) [tilf. a, b. ³³) [ok hinn drambláti Apollin, dugi þit (skömm fáit þit fyrir þat, er þér vildut eigi duga b) , b.

líkam mínum, ek hefi nú týnt [þeim lim mínum,¹ er ek máttu illa án vera.² En þó at ek sé³ einhendr, briggjalaut er mér þat, [þó skal hann at hváru⁴ þat högg af mér hljóta, er góðum drengjum⁵ skal gilt þikkja. Síðan [hjó hann af Rollant allar hlífar ok veitti honum stórt sár. En Rollant gerði í móti þegar⁶ ok veitti honum þat⁷ er bráðast gerði um, ok⁸ hjó af honum höfuð ok tók síðan horn ok sverð hans.⁹ Þat veit ek, segir hann, ef þú værir kristinn, [sá væri dauði þinn¹⁰ mjök harmandi. Síðan setti Rollant hornit á munu sér ok blés þrim¹¹ sinnum, en við þat varð varr allr lýðr¹² kristinn ok heiðinn; at Rollant hafði hornit ok [sigr unnit á Elmidan.¹³ En Guitalin konungr [mælir þá til sinna manna:¹⁴ Góðir riddarar, segir hann, ekki er hér at dveljast, ok leiti nú hverr fyrir sér at mínu lofi. Nú kómu fram 7¹⁵ skjaldsveinar Rollants ok höfðu hest hans með at fara Veleantis.¹⁶ En Guitalin konungr flýr undan, en Rollant rekr flóttann.

54. Nú verðr Baldvini varr við, at Guitalin konungr [flýr undan.¹⁷ Hann kallar á hann þrim sinnum ok [biðr hann biða sín.¹⁸ En er Guitalin konungr heyrði orð hans, þá sneri hann aptr hesti sínum, ok ríðast¹⁹ at ok leggjast²⁰ með spjótum, ok hratt hvárr²¹ öðrum af hesti.²² Nú eru þeir báðir á sæti staddir, ok er nú in harðasta atлага. Nú koma at fleiri en 100 Frankismanna. En Baldvini [bað þá eigi nærri²³ koma, ok tók svá til orða sem gegnir orðskvið fornum: Einn skal við einn eiga nema sé deigr. Síðan mælti Baldvini við Guitalin konung: Þat er nú ráð, konungr, at [gefast í vart vald,²⁴ elligar mun ek veita þér bana.²⁵ Konungr sá at nauðigr var einn kostr; ok [gafst í vald Baldvina ok hans manna.²⁶

¹) [hendi minni b. ²) ok hefir Rollant því valdit, segir hann tilf. a, b. ³) nú tilf. a, b. ⁴) [þá skal hann þó at visu a. ⁵) dreng a, b. ⁶) [sótti hann fram at Rollant ok hjó af honum allar hlífar hans ok þat er sverð hans tók at því sinni, ok gaf hann honum banasár (sár b) mikit, því at af tók þat alt líkama hans, þat er numit hafði, svá at í jörðu nam staðar. En Rollant gerði it skjótasta ráð a, b. ⁷) embætti tilf. b. ⁸) því at hann a, b. ⁹) þá mælti Rollant tilf. a, b. ¹⁰) [at dauði þinn væri a; at þú værir b. ¹¹) þrysvar b. ¹²) herrinn bæði a, b. ¹³) [hafði sigrast í þeirra viðskipti a, b. ¹⁴) [hét á menn sína a. ¹⁵) 4 b. ¹⁶) Velantes a; Veliantif b. ¹⁷) [ferr í flóttanum b. ¹⁸) [mælti: þat er nú ráð at biða mín, ok snú aptr hesti þínum. En ef þú vilt þat eigi, þá hefir þú týnt lofi (lífi b) þínu, ok muntu þá falla í liði flóttamanna (hneisuliga b) a, b. ¹⁹) ríðust a, b. ²⁰) lögdust a, b. ²¹) þeirra tilf. a. ²²) baki a. ²³) [bað þeim eigi nær at a, b. ²⁴) [gefa upp vápn þín a. ²⁵) fra ok tók svá til orða hertil: því at tveir skulum vit reyna okkar í milli, skal ek nú veita bana Gvitelin konungi b. ²⁶) [gaf upp vápn sín, ok er hann nú í valdi (haldi b) Baldvina ok liðs hans. a, b.

55.¹ Nú er at segja frá sonum Guitalins konungs. Þeir ríða nú undan² út á Rín ok koma til landtjalda þeirra er [faðir þeirra³ hafði átt, en þat dugði þeim, at þeir höfðu skjóta hesta.⁴ En við för þeirra varð⁵ vör Sibilia dróttning ok spurði tíðenda. En þeir sögðu bæði mörk ok mikil, Guitalin [konung höndum tekinn, en Elmidan drepinn ok Margamar konung.⁶ En við þessi tíðendi varð dróttning úglöð ok hrygg, svá⁷ at hon vissi nær ekki til sín.⁸ Síðan flýði Sibilia dróttning [út í lönd með sonum sínum.⁹ En Baldvini fékk Guitalin konung í hönd¹⁰ Rollant. Ok jafnaskjótt sem [konungur sá Rollant,¹¹ þá laut hann honum ok mælti: Miskunna mér, Rollant, segir hann, fyrir sakir guðs þíns, at ek koma eigi fyrir Karlamagnús konung. Ok féll síðan til fúta honum. En Rollant svarar: Yfir

- ¹) *Capitel 55 lyder i b saaledes:* Eptir þessa atburði alla saman, sem nú hefir verit af sagt um hrið, hleypa synir Gvitelin konungs hestum sínum út á Rín, því at þeir örvænta sér sigra, síðan þeir sá föður sinn fanginn. Dugði þeim þat, at þeir höfðu hesta svá góða, at þeir máttu eigi verða teknir á skeiði. Léttu þeir eigi fyrr, en þeir kómu til landtjalda þeirra, er Gvitelin konungur hafði átt. Ok er Sibilia dróttning verðr vör við kvámu þeirra, spurði hon þá tíðenda. Þeir sögðu Gvitelin konung höndum tekinn, en Helmidan drepinn ok Margamar, ok svá farna flesta höfðingja. Við þessi tíðendi varð Sibilia úglöð ok þóttist hafa fengit mikinn mannskaða. Er þat af henni at segja, at hon flýr á útlönd með sonum sínum ok staðfestist þar. Nú er at vikja aptr til Baldvina, at hann ferr með Gvitelin konung þar til sem hann finnr Rollant; fékk hann honum þá konunginn til halds ok geymslu. En þegar er Gvitelin sá Rollant, þá mælti hann, framfallandi fyrir fætr honum: Miskunna mér, Rollant, ger fyrir sakir guðs þíns, at ek koma eigi fyrir Karlamagnús konung. Rollant svarar: Yfir skaltu fara Rín; en þá er vér komum í París, munum vér tala við ráð vart, hvárt þú skalt lifa eðr deyja, því at þá mun þar koma fjölmenni mikit. Nú ríða Frankismenn til landtjalda sinna ok váru þar um náttina. Um morgininn bjöggust þeir heim til Frakklands með miklum veg ok sóma. Karlamagnús konungur lét kristna Saxland alt ok setti þar höfðingja til landgæzlu. Ok sem þeir kómu heim, var dæmt um mál Gvitelin konungs. Féll þar sá dómr á, at hann var settr í myrkvastofu ok settr fjöturr á fætr honum, sá er varla máttu fjórir menn valda; hefði honum betra verit, at falla í orrostu en lifa við þetta. Í þeirri myrkvastofu lét hann líf sitt, vurðu þau hans æflok en eigi betri, ok hefndi Karlamagnús konungur svá sinna meingerða. ²) ok hleypa hestum sínum *tilf. a.* ³) [Guitalin konungur *a.* ⁴) at eigi var þess ván, at þeir mætti teknir verða í eptirreið. *tilf. a.* ⁵) brátt *tilf. a.* ⁶) [konungur er höndum tekinn, Elmidan konungur drepinn ok Margamar konungur ok Estorgant frændi Guitalins konungs, ok flestir höfðingjar ok lið vart alt drepit *a.* ⁷) ok bar svá illa harminn *a.* ⁸) En þat er víst at segja, at sá er þar var mátti heyra margar konur gráta, sumar bæendr sína en sumar bræðr, sumar sonu en sumar frændr *tilf. a.* ⁹) [á útlönd með sonu sína *a.* ¹⁰) hendr *a.* ¹¹) [Guitalin konungur leit hann, *a.*

skaltu Rín;¹ en þá er vér komum til Parísar, þá skulum vér taka ráð vart, hvárt þú skalt lifa eðr dèyja.² Nú ríða Frankismenn til landtjalda sinna, ok váru þar þá nótt, en um morguninn eptir [bundu þeir herfang³ á hesta sína. Síðan setti Karlamagnús konungr höfðingja til landsgæzlu, þess er hann hafði þá unnit, ok lét þat alt kristna. Síðan er þat var sýst, þá þeystu þeir her sinn⁴ til Frakklands með miklum veg. Síðan var dæmt um mál Guitalins konungs, ok féll sá dómr á, at hann var settr í myrkvastofu, ok fjöturr lagðr⁵ á fœtr honum svá [þungr, at eigi féngu⁶ fjórir menn hrært, [ok hefði honum betri kostr verit at láta líf sitt í orrostu en lifa við slíka hneisu⁷ ok eiga dauða fyrir höndum. Í myrkvastofu þeirri lét hann líf sitt, ok vorðu þau æfilok hans ok eigi betri, ok var þat vel er guð hefndi svá úvinum sínum, [þeim er svá váru grimmir.⁸

¹) segir hann *tilf. a.* ²) fyrir því at þar mun fjölment koma *tilf. a.*

³) [þá láta þeir við kveða meir en 20 þúsundir horna ok lúðra ok bundu herfang alt *a.* ⁴) heim *tilf. a.* ⁵) fenginn *a.* ⁶) [at eigi gátu *a.*

⁷) [en honum hefði sá kostr verit betri, at hann hefði látit líf sitt í orrostu en lifa við þetta *a.* ⁸) [*agl. a.*

SETTI PARTR KARLAMAGNUS SÖGU AF OTVEL.

vá¹ er sagt² at Karlamagnús konungr var í Paris í kastala þeim er Lemunt³ heitir ok hélt þar jól sín vel ok [konungliga, ok var þar með honum 12 jafningjar⁴ ok mikill fjöldi annarra manna, ok var þar margskonar skemtun ok mikil þryði.⁵ Nú bar svá at í ræðu þeirra, at þeir sögðu at þeir skyldu fara í herför til Spanialands á hendr Marsilio konungi hinum heiðna at sumarmálum, þegar er hagar vaxa [ok hestar þeirra megu sæðast við gras.⁶ Sama dag áðr en [aptansöngsmál liði,⁷ þá mun Karlamagnús konungr heyra þau tíðendi, at hann mun týna 20 þúsundum ríðdara fyrr en hann komi þessarri ferð á leið, er nú var um talat, nema guð dugi honum. Heiðingi einn [af Syrlandi, sendimaðr þess konungs er nefndr er Garsia harðla riddaralegr maðr,⁸ kom ríðandi æsiliga, ok létti eigi fyrr en hann kom til hallar Karlamagnús konungs; þá steig hann af hesti sínum ok gékk [upp í loptit til Karlamagnús konungs at finna hann,⁹ ok síðan mœtti hann Oddgeiri danska [ok Gauteri¹⁰ ok Nemes hertuga. Þá orti hann þegar orða á þá ok mælti: Góðir höfðingjar, segir hann, sýuit mér lávarð yðvarn; ek em maðr þess konungs, er eigi þíkkir meira [um yðr vert en¹¹ eins¹² spora. Þá svarar [Gauteri af Valvin:¹³ Þegar þú kemr at hallardyrum, þá

¹) Herefter lægges *Codex a til Grund*, og *Varianter tages af A.* ²) þessu næst tilf. *A.* *Begyndelsen af dette Capitel tyder i b saaledes:* At lyktaðu því striði sem hinn völdugasti herra Karlamagnús keisari hélt í Saxlandi við Gvitelin konung ok hans menn, er nú hefir verit lesit um hrið, er þessu næst greinanda at Karlamagnús ³) Lemiunt *A*; Leminnt *b.* ⁴) [gerði miklar veizlur, ok með honum váru 20 konungar ok tuttugu hertugar *A.* ⁵) gleði *b.* ⁶) græn grös *b*; [hestum þeirra *A.* ⁷) [aptansöngur sé liðinn *b.* ⁸) [mgl. *b.* ⁹) [til fundar við Karlamagnús konung *A, b.* ¹⁰) [mgl. *A, b.* ¹¹) [til yðvar koma en verð *A, b.* ¹²) úbúins tilf *b* ¹³) [Oddgeir *A*; Nemes hertogi *b.*

inuntu sjá konung várn sitja í háseti í höll sinni með hvítt skegg sem dúfa, en á hægri hönd honum sitr Rollant skryddr guðvefjarpelli, en á vinstri hönd honum sitr Oliver jarl, en út frá¹ 12 jafningjar. Þá mælti heiðingi ok [sór við Maumet ok bað hann svá² hjálpa sér, at hann [kvazt mundu³ kenna Karlamagnús konung eptir sögn⁴ þeirra, ok mælti síðan: Jllr eldr ok heitr logi brenni skegg hans [ok höku ok allan líkam.⁵

2. Nú fór heiðingi⁶ leiðar sinnar ok létli eigi fyrr en hann [kom fyrir⁷ Karlamagnús konung, ok mælti: Konungr, segir hann, ek em sendimaðr konungs þess, er ríkastr hefir verit í heiðni,⁸ [en sá heitir Garsia.⁹ Enga kveðju sendi hann þér, því at [eigi þótti honum þess vert.¹⁰ Þú hefir gramit¹¹ at þér Maumet. En sá steypi þér ok þínu drambi, er ek trúi á, ok svá Rollant frænda þínum, er ek sé þér næstan sitja, ok þeirrar gæfu beiði¹² ek Maumet, at vit Rollant mætimest¹³ í bardaga, ok vænti ek þess, at [hann hljóti¹⁴ hinn lægra hlut í okkru viðrskipti. Þá leit Rollant til Karlamagnús konungs ok brosti at máli hans [: Bróðir, segir hann,¹⁵ þú mátt mæla slíkt er [þú vilt,¹⁶ því at engi Frankismanna skal misþyrma þér í dag [, þóttu kunnuir eigi at gæta orða þinna, ok veldr þat því, er þú ert kominn á vald ok á grið Karlamagnús konungs. Þá svarar konungr: Með því at þú ábyrgist orð hans, þá mun engi liðsmanna misþyrma honum. Þá mælti Rollant til¹⁷ heiðingja: Í dag á 7¹⁸ náttu fresti býð ek þér hólmgöngu.¹⁹ Heiðingi svarar: Mikla sífsku mælir þú, Rollant, því at ek hræðumst engan riddara [í heimi öllum²⁰ meðan ek held [á sverði mínu Kurere,²¹ er ek var dubbaðr til riddara með.²² Ok nú er yðr þat sannast at segja, at eigi eru enn 8 mánaðir síðan liðnir, er ek drap með þessu sverði [þúsund af yðru liði.²³ Þá svarar Rollant máli hans: Hvar [var þat? segir hann. Hann²⁴ svarar: Nú er kominn hinn 9 mánaðr síðan er Rómaborg [var eydd þíu hin góða borg, Karlamagnús konungr, er þú vart konungr kallaðr yfir,²⁵ ok drápu vér þar útal þúsunda þinna manna, svá at eigi komst einn undan [til þess at bera þér þessi²⁶ tíðendi.

¹⁾ sitja *tilf.* A. b. ²⁾ [bað svá guð sitt Maumet A. b. ³⁾ [kvezt munu A;

mundi b. ⁴⁾ sögusögn A; frásögn b. ⁵⁾ [mgl. b. ⁶⁾ sendimaðr b.

⁷⁾ [fann A. ⁸⁾ heimi b. ⁹⁾ [mgl. A. b. ¹⁰⁾ [þú ert þess úverðr A.

¹¹⁾ grímt A. ¹²⁾ beið A. b. ¹³⁾ hittimest A. ¹⁴⁾ [þú hljóti A. b.

¹⁵⁾ [. Konungsmenn litu hverr til annars. Bróðir, segir konungr, A.

¹⁶⁾ [þér líkar A. b. ¹⁷⁾ [. Þá svarar Rollant ok mælir við A. ¹⁸⁾ átta A.

¹⁹⁾ einvígi A. ²⁰⁾ [saal. A; undir heimi ok a; undir himni b. ²¹⁾ Ku-

red A. ²²⁾ [sverði mínu heilu b. ²³⁾ [þúsund yðvarra manna A.

²⁴⁾ [gerðir þú oss þann skaða? Heiðingi A. ²⁵⁾ saal. rettet, verit a; [þín

góða. konungr, var eydd A; var eydd b. ²⁶⁾ [at bera A. b. ²⁷⁾ mgl. A.

Ek hjó svá ákafliga með sverði mínu Kurere,¹ at² [svá miklum³ þrota laust í [hönd mér,⁴ at 9 daga síðan var ek [til enskis færreða nýtr mjök svá.⁵ Þá svöruðu Frankismenn ok sögðu [svá. at hann skyldi fyrir þat týna lífi sínu.⁶ Estor Delangres var upp staðinn⁷ ok hafði í hendi sér staf mikinu ferstrendan, [hann hrapaði⁸ fram at heiðingja ok vildi ljósta hann. En Rollant var við staddr ok bannaði honum⁹ þat ok mælti: Eigi skaltu misþyrma honum fyrir mínar sakir, því at hann er veðbróðir minn, ok vil ek eigi þola, at honum sé misþyrmt¹⁰ fyrr en vit höfum reynt okkarn riddaraskap. [Látum hann mæla slíkt sem hann vill ok¹¹ honum kemr [á munn.¹² Einn riddari var í liði Karlamagnús konungs eigi [allungr sem margir váru, en þó var hann¹³ fæðingi í borg hins helga Gileps, hann átti þar [arftökur, hann¹⁴ reiddist við orð heiðingja ok gékk til hans¹⁵ ok tók báðum höndum í hár honum ok feldi hann til jarðar, því at hann [kom honum á (ú)var.¹⁶ Heiðingi [brást við fimliga ok tók sverð sitt¹⁷ alt gylt, hann lét sér hugkvæmt vera skömm þá¹⁸ er hann hafði gert til hans, ok hjó til hans svá hvassliga,¹⁹ at höfuðit féll á sætr konungi. En Frankismenn sögðu at drepa skyldi heiðingja. En hann bjóst um fimliga²⁰ at verja sik ok [tók sér hæli²¹ ok lypti²² brúnum ok reisti²³ augun,²⁴ ok var svá til at sjá sem dýrit úarga, þá er þat lætr allra grimligast ok ólmigast, ok síðan æpti hann hárri röddu ok bað svá Maumet hjálpa sér, [at hann hafði maðr gerzt,²⁵ ef nökkurr væri svá djarfr at á hendr honum vildi,²⁶ at hann skyldi fella af liði [þeirra fleira en 5 hundruð fyrr en hann væri feldr.²⁷ Síðan stóð upp Karlamagnús konungr ok mælti til heiðingja fögrum orðum ok bað hann gefa upp vápu sín með sæmd. Hann svarar: Eigi þikki mér [sú ætlan yður vera við mik líklig,²⁸ at ek innu sverð mitt upp gefa.²⁹ Þá gékk Rollant til hans ok [mælti við hann:³⁰ Fá mér sverð þitt,

¹⁾ *mgl. A.* ²⁾ *saal. A;* með *a.* ³⁾ [þeim *A.* ⁴⁾ [hendr mínar *A.* ⁵⁾ [únýtr *A.* ⁶⁾ [hann sínu lífi skyldu fyrir týna *A.* ⁷⁾ *fra* Ek hjó svá ákafliga *hertil*: Síðan stóð upp einn maðr af hirð Karlamagnús *b.* ⁸⁾ hljóp *b.* ⁹⁾ [ok vildi ljósta til heiðingja. Rollant var fyrir honum ok bannaði *A.* ¹⁰⁾ *saal. A;* þyrmt *a;* misboðit *b.* ¹¹⁾ [ok látit hann ná at ransa slíkt alt er *A.* ¹²⁾ [i hug *b.* ¹³⁾ [allroskinn, hann var *A.* ¹⁴⁾ *fra* riddari var í liði *hertil*: aldraðr riddari af konungsins hirð *b.* ¹⁵⁾ [arftöku mikla, hann gengr at heiðingja *A.* ¹⁶⁾ [hann varði enskis um *A.* ¹⁷⁾ [brá við harðliga ok tók sverð sitt þat er fyrr nefndum vér *A.* ¹⁸⁾ ina miklu *tílf. A.* ¹⁹⁾ snarliga *b.* ²⁰⁾ kænliga *b.* ²¹⁾ stóðu *b.* ²²⁾ hleypti *b.* ²³⁾ hvesti *b.* ²⁴⁾ [*mgl. A.* ²⁵⁾ [*mgl. b.* ²⁶⁾ [*mgl. A.* ²⁷⁾ [hans meir en fim hundrat áðr en ek verða handtekinn *A.* ²⁸⁾ góðgjarnlig *b.* ²⁹⁾ [þér til þess ætla at ek skula upp gefa vápu mín. *A.* ³⁰⁾ veðbróðir *tílf. b.*

ok ef þú þarft til at taka, þá skal þér þat vera innan handar.¹ Þá fékk hann Rollant sverðit, [ok lézt því² eigi týna vilja fyrir 7 stórborgir af ríki Karlamagnús konungs. Ok enn mælti hann: [Þetta sverð skal ganga í millum bols³ ok höfuðs þér. Þá svarar Rollant:⁴ Mismæli er⁵ þat, ef önnur verður raun at,⁶ ok er nú þat mitt ráð, at þú [segir eyrendi þitt ok⁷ leggir niðr sífsku þína. Þá svarar heiðingi: Nú [skaltu heyra ok hljóð gefa ok hlýða.⁸

3. Síðan stóð hann upp ok gékk fyrir Karlamagnús konung⁹ ok mælti: [Herra, segir hann, ek skal gerast sannsögull við þik.¹⁰ Ek em sendimaðr hins ríka [konungs, er Garsia heitir; hann¹¹ ræðr fyrir öllu Spanialandi, Alexandrie, ok Buzie, Hine¹² ok Sidonie,¹³ hann ræðr ok fyrir [Persie ok Barbare,¹⁴ ok ríki hans vinnst alt til [Semilie¹⁵ ennar miklu.¹⁶ En þau boð sendi [hann með mér til þín, at þú lát¹⁷ af kristnum dómi, því at kristni yður er eigi verð eins [lágs penings.¹⁸ [En sá er eigi trúir því, þá gerir sá sífsku mikla ok úvizku.¹⁹ En ef Maumet, er fyrir öllum heimi ræðr, vill duga oss, þá muntu á morgin gerast²⁰ [hans maðr²¹ ok alt þitt föruneysi, en síðan muntu fara til [Garsie konungs hins ríka,²² ok mun hann gefa þér ærna fjárhloti ok nökkura staðfestu. Hann hefir ætlat þér Normandi²³ ok allar hafnir á Englandi, ok tekjur þær [ok fjárhloti þá²⁴ er til liggja,²⁵ en Rollant jarli systursyni þínum gefr hann Rusiam,²⁶ en Oliver jarl skal hafa alt²⁷ Eidauenie,²⁸ en at engum kosti máttu [nalgast eða fyrir ráða²⁹ Franz, fyrir því at hann hefir [gefit Franz³⁰ þeim manni, er Floriz heitir. Hann er son Alie [hins rauða konungs,³¹ hann er af því landi er Polie³² heitir, ok ræðr fyrir því landi er Barbariz³³ heitir; ok engi er honum kurteisari [eða jafngóðr riddari³⁴ í öllum heiðnum dómi, né svá vel lofaðr at öllum riddaraskap, eða svá vel kunni³⁵ at [berjast með sverði né allskonar hervápnum.³⁶ Hann skal hafa Franz skattalaust ok skylda um alla lífsdaga sína, ok hans erfingjar³⁷ eptir hann. Þá svarar Karlamagnús konungr máli hans: Eigi munum vér játa því³⁸

¹) [bað hann fá sér sverð sitt ok kvezt mundu fá honum, þegar hann þyrfti. A. ²) [því at hann lézt A. ³) háls b. ⁴) [mgl. A. ⁵) þér tilf. A. ⁶) á A. b. ⁷) [tilf. A. b. ⁸) [skulu þér hlýða vel minni ræðu. A. ⁹) keisara A. ¹⁰) [Nú vil ek gerast sannsögull. A. ¹¹) [Garsie konungs er A. ¹²) Tyri b. ¹³) Sodome A. ¹⁴) [Perse ok Barbarie A. b. ¹⁵) Semelie A. ¹⁶) [Familieborgar b. ¹⁷) [með mér Garmasia konungr, at þú skyldir láta A. ¹⁸) [glófa A; laufblaðs b. ¹⁹) [mgl. A. ²⁰) verða A. ²¹) [undirmaðr Garsie konungs hins ríka b. ²²) [hans b. ²³) Norðmandi A; Norðmandiam b. ²⁴) [allar A. ²⁵) fra ok allar hafnir hertil: mgl. b. ²⁶) Rusciam A; Ruziam b. ²⁷) alla A. ²⁸) Esklavenie b. ²⁹) [eignast A. ³⁰) [þat gefit A. b. ³¹) [konungs ins rauða A. b. ³²) Folie A; Fulie b. ³³) Barbarie A; Barbaria b. ³⁴) [maðr A. ³⁵) saal. ogsaa A. b. ³⁶) [sverði at beita b. ³⁷) erfingi A. ³⁸) þessu A.

skipti, segir hann, eða hvat þikkir yðr ráð, góðir höfðingjar? segir hann. Þá [svarar alt herlið hans sem eins manns¹ munni: Herra, sögðu þeir, þat skulum vér aldri þola, at heiðingjar [eigi bólstað neinn² á Frakklandi; heldr skaltu at váru ráði stefna saman öllum landslýð³ þínum, ok skulum vér fara, ef þú vilt, til [þess er vér finnum⁴ mann þann hinn útrúa, ok ef vér finnum Garsiam⁵ konung [í bardaga,⁶ þá skal hann eigi höfuð sitt í brott bera ok engi hans manna. Þá svarar heiðingi: Nú [heyri ek⁷ mikla dælsku.⁸ Margir [hæta nú Garsia konungi,⁹ þeir er eigi munu þora at sjá hann, [ef þar kæmi.¹⁰ Eu ef þér sjáit lið hans, þá mundi¹¹ sá yðvarr er bezt er hugaðr¹² heldr vilja vera hinum megin Norðmandi en þar [hjá þeim.¹³ Þá svarar Nemes hertugi;¹⁴ Heiðingi, segir hann, ef Karlamagnús konungr samnar liði sínu, hvar munum vér finnast¹⁵ ok konungr yðvarr Garsias, eða mun hann þora at halda orrostu í móti Karlamagnúsi konungi? Þá svarar heiðingi: [Nú heyrða ek mikla fíflsku mælt,¹⁶ at hann¹⁷ mundi eigi þora at [halda orrostu í móti Karlamagnúsi konungi¹⁸ eða við yðr, þar sem vér erum saman¹⁹ 100 þúsunda²⁰ ok allir vel vápnaðir [með brynjum ok allskonar herklæðum, ok fyrir hverju hundraði merki,²¹ ok eru svá hugaðir at eigi flýja þeir orrostu fyrir sakir dauða. En vér höfum gert konungi várum²² borg í Lumbarde²³ af viðum ok stórum steinum ok gelit nafn ok heitir hon Athilia;²⁴ hon er ger á millum [tveggja vatna,²⁵ svá at engi maðr má oss ilt²⁶ gera at úvilja várum, [ok eigi dýr taka né fiska, ok ekki kvikindi má þangat komast nema fugl fljúgandi.²⁷ [En ef Karlamagnús konungr kemr þar með skegg sitt it hvíta, þá mundi²⁸ hann freista²⁹ hversu marga vini hann ætti³⁰ þar at berjast fyrir sik.³¹ En ek ræð þér, rytta afgömul, at þú farir eigi þangat, ok ver heldr heima [at gæta³² Parisborgar ok annarra borga þinna ok svá kastala, svá at hvárki fljúgi þar í kráka né pífa, ok eigi aðrir úhreinir fuglar, fyrir því at þat sé ek á þér, at aldri muntu orrostu halda [síðan né snildarbrögð gera.³³

¹) [svoruðu allir sem eins A. ²) [eignist ne einn bólstað b. ³) landsher A. ⁴) [móts við b. ⁵) Garsie b. ⁶) [inn heiðna í orrostu A. ⁷) orðaða tilf. A. ⁸) [heyrða ek undarlíga hluti mælt. b. ⁹) [heita nú Garsie konungi bana b. ¹⁰) [mgl. A; [í orrostu b. ¹¹) mun A. ¹²) at sér gerr A, b. ¹³) [mgl. A, b. ¹⁴) ok sör við skegg sitt tilf. A. ¹⁵) þá hittast A. ¹⁶) [þú spyrr sem einn úvitir maðr b. ¹⁷) konungr várr A. ¹⁸) [berjast við Karlamagnús konung A, b. ¹⁹) at tölu A. ²⁰) ok 700 tilf. b. ²¹) er merki borit b. ²²) [ok höfum vér gert honum A. ²³) Lombardie A; Lungbardi b. ²⁴) Attelia A; Atelie b. ²⁵) [ánna A; tveggja vága b. ²⁶) mein b. ²⁷) [tilf. A. b. ²⁸) man b. ²⁹) reyna b. ³⁰) á b. ³¹) [mgl. A. ³²) [ok gæt A, b. ³³) [héðan af b.

4. Nú er at segja frá Rollant, at hann gerðist svá úglaðr¹ fyrir sakir heiptarmála þeirra er Otvel mælti, at trautt² vissi hann, hvat hann skyldi at hafast. Ok síðan stóð hann upp ok gékk [fram 3 fet ok mælti við Otvel: Góðr maðr³ ertu ok hefir þú hrósat mjök ok hælt liði yðru fyrir Frankismönnum. En ek sver þess við þann⁴ sama guð, er dauða þoldi á krossinum, ef þú værir eigi veðbróðir minn, at þú skyldir nú⁵ dauða þola, ok ef ek mæti þér í bardaga, þá skal ek gefa þér þat slag með sverði mínu, at aldri síðan skaltu skemmu dugandi⁶ menn í⁷ orðum þínum. Þá svarar Otvel:⁸ Ek em hér nú, ef þú vilt berjast, þá fari sá fyrir níðing,⁹ er fyrir þér flýr þvers sótar, ok á morgin býð ek þér [til hólmgöngu,¹⁰ ok skal einn í móti einum, ef þú vilt þat. Ok þá svarar Rollant: Handsala þú mér¹¹ trú þína ok drengskap, at þat skal haldast. Otvel játar því ok sór við trú sína, at hann skyldi þat alt halda, ok [lögðu¹² við níðingsorð á hendr þeim er af brygði þeirri ætlan, ok¹³ nefndu Karlamagnús konung til vitnis¹⁴ ok alt lið hans, ok skildust¹⁵ at því síðan. Þá mælti Karlamagnús konungr við Otvel: Heiðingi, segir hann, ek særi þik við trú þína, at þú seg¹⁶ mér hvernar kindar þú ert á þínu landi [. Þá svarar Otvel: Ek em¹⁷ son konungs þess er Galien hinn frækni heitir, en hann hefir drepit svá mikinn fjölda manna með [höndum sínum,¹⁸ sem eru í öllu ríki þínu. En Garsias¹⁹ konungr er frændi minn, en [Fenaguli barbaris hann var föðurbróðir minn, sá hiun sami er réð fyrir Nazaret, en Rollant drap hann.²⁰ En á morgin ætla ek at hefna hans, ef Maumet vill duga mér. Þá svarar Karlamagnús konungr heiðingja: Helzti göfugligr ertu, ok mikill skaði er at²¹ um svá fagran líkam, er eigi hefir tekit skírn. Síðan lét konungr kalla á Sandgrimar²² skutilsvein sinn ok mælti: [Far hingat til mín ok²³ tak mann þenna ok leið til húsa Garnes,²⁴ ok lát hann þar vera í nótt, ok gef bónda fyrir mat hans 100 skillinga, en annat slíkt fyrir hest hans. Síðan [skaltu kalla²⁵ hingat Ríker²⁶ ok [Valter af Leon²⁷ ok Oddgeir danska. [Ok er þeir kómu fyrir konung, þá mælti hann:²⁸ Þenna mann fæ ek yðr til gæzlu, ok varðveitit haun sem góðir riddarar skulu,²⁹ látit hann ekki skorta,

¹) reiðr b. ²) varla b. ³) drengir A; [til heiðingja ok mælti: Flý brott heiðingi, óguðsmaðr b. ⁴) inn tilf. A. ⁵) saal. A, b; eigi a. ⁶) dugandis b. ⁷) með A, b. ⁸) saal. A; Rollant a; heiðingi b. ⁹) níðingi A. ¹⁰) [einvígi A; til hólms b. ¹¹) upp á tilf. b. ¹²) þeir nú tilf. b. ¹³) [mgl. A. ¹⁴) hér um tilf. b. ¹⁵) skildu A. ¹⁶) segir A; b. ¹⁷) [eða hvert nafn þitt er? Hann svarar: Othuel heiti ek, ok em ek A, b. ¹⁸) [sverði í orrostum A. ¹⁹) Garsie b. ²⁰) [Fenaguli er réð fyrir Nazared var föðurbróðir minn, er Rollant drap. A. ²¹) mgl. A. ²²) Singram A; Langrimar b. ²³) [mgl. A, b. ²⁴) Garies A. ²⁵) [kalla mér A. ²⁶) Rikers A. ²⁷) [Valteris A. ²⁸) [tilf. A, b. ²⁹) mgl. A, b.

þat er hann þarf. Síðan kom Otvel til herbergis, [ok skorti þar enga sæmd né blíðu¹ þá nótt.

5. Þat² er at segja frá Karlamagnúsi konungi, at jafnshjótt sem hann reis upp um morguninn, lét hann senda orð³ Rollant jarli, ok géngu þeir síðan til kirkju at biðja fyrir sér, ok hlýddu öllum tífum. En ábóti sá er réð fyrir kirkju Ordines⁴ hann söng messu þann dag. En Karlamagnús konungr lét fylla gullker þat er hann átti bezt⁵ af þeim peningum, er Parensis⁶ heita, ok [ofraði því fé,⁷ ok [20 höfðingjar⁸ með honum. En Rollant ofraði⁹ Dýrumdala sverði sínu,¹⁰ ok leysti út síðan með 7 mörkum veggum. En síðan er messu var lokit, þá géngu þeir til málstefnu. En jafnshjótt kom þar Otvel ok [orti orða þegar á¹¹ Karlamagnús konung ok spurði: Hvar er Rollant frændi þinn, er þú elskar umfram alla aðra menn? Ok hefi ek spurt, at [þínir menn hafa svá mikit traust á honum, at þeir óttast ekki meðan þeir halda honum heilum.¹² En ek em nú kominn¹³ at fremja [handsal okkat er var fyrir allri¹⁴ alþýðu.¹⁵ En nú þikki mér þat kynligt, [er hann er svá lausorðr, at ek sé hann eigi nú.¹⁶ En í því bili gékk fram Rollant í reiðum hug ok sór við helgan Pétr postula, at hann vill eigi heita lygimaðr fyrir alt veraldar gull, [ok sagði at eigi mundi hann fyrr létta en annarrhvárr þeirra lægi eptir á vígvelli.¹⁷ Þá svarar Otvel: Þat er ráð, segir hann, at vit herklæðimst sem skjótast, því at annat er at sýsla síðan. En ef þú missir mín á vígvelli, þá gef ek þér leyfi til at hengja mik við hæsta tré á Frakklandi. Þá svarar Oliver: [Helzti er heiðingi sjá fjölmálugr. Nú¹⁸ sér hann þat at orð hans spilla ekki¹⁹ fyrir honum, en [kynligt þikki mér,²⁰ ef honum ferr vel at. En því næst géngu fram 20²¹ hertugar, ok [þeir herklæddu Rollant ok færðu hann fyrst í brynju víða ok síða, Briktor²² er sá nefndr er þat gerði, hann var lærisveinn Goliant's risa; Estut hét sá er festi brynjubönd um hann; en²³ á höfuð honum settu þeir skínaða hjálm, þann er átt hafði Goliant. Þann sótti Rollant í einvígi [, er hann feldi Gruant enn mikla bardagamann.²⁴ Síðan var fram borinn Dýrumdali. En ekki þurfum vér at gera ræður um [þat hverninn hann

¹⁾ [ok var þar með mikilli sæmd (með friði ok góðum náðum b) A, b.

²⁾ Nú A. ³⁾ eptir A, b. ⁴⁾ Ordinis A; hins heilaga Dionisii b. ⁵⁾ mest

A, b. ⁶⁾ Pareses A, b. ⁷⁾ [ofraði þat fé A. ⁸⁾ [tölf jafningjar b.

⁹⁾ ofraði A. ¹⁰⁾ *saal. ogsaa* A, b. ¹¹⁾ [talar við b. ¹²⁾ [þér hafit mikit

traust á honum A. ¹³⁾ búinn b. ¹⁴⁾ [handsöl okkur er vit höfðum

fyrir A. ¹⁵⁾ [okkur handsöl fyrir allri hirð þinni b. ¹⁶⁾ [at ek sé hann

hvergi, ok vissi ek eigi at hann væri svá lausorðr. A. ¹⁷⁾ [*mgf.* A.

¹⁸⁾ [Mikit raus er á heiðingja þessum, ok A. ¹⁹⁾ um *tílf.* b. ²⁰⁾ [móti

þíki mér þat líkindum b. ²¹⁾ 11 b. ²²⁾ Brittor b. ²³⁾ [herklæddu Roll-

ant hervápnnum sínum A. ²⁴⁾ [af Gruant inum mikla orrostumanni A.

var,¹ því at allir vitu, at ekki var sverð jafngott í þann tíð [er þá var, en nú hálfu síðr.² Þá gyrði hann sik með því sverði. [En meðan hann býst bíðr heiðinginn á hesti.³ Þá var fram borinn skjöldr hans mikill ok stinnr, [ok ferbyrðings þykkr var hann,⁴ ok var hengdr á öxl honum steindr með allskonar steinum. Á [röndunni utan⁵ váru merktar 4 heimsættir ok allskonar veðrátta, ok 12 mánaðir,⁶ hvat hverr þeirra tákna; þar var merktr á himinn ok jörð, sól ok tungl, með miklum hagleik skrifat; þar var merkt á helvíti ok ógn písla, fuglar himins ok allskonar jarðar dýr. Mundriðar ok öll bönd skjaldarins váru af silki ok með gulli búin ok silfri. Síðan var honum spjót í hönd⁷ fengit, ok var við⁸ merki með allskonar litum, ok svá sítt at tók jörð.⁹ En þá er hann var herklæddr, þá váru bundnir á fætr honum sporar,¹⁰ en þat embætti veitti honum Gerin. Ok því næst var fram leiddr hestr hans [, sá er mjök svá¹¹ var hverjum hesti finari. Söðull hans var af steini þeim er cristallus heitir ok búinn allr með gull ok silfr. [En undirgjörð söðuls var af hinu bezta guðvesfjarpelli. Brjóstgjörð ok stigreip ok söðulgarðir þær váru af hinu bezta gulli ok silfri með miklum hagleik gervar.¹² Þá sté Rollant á bak, svá at hann studdist hvárki við stigreip né við söðulboga, ok hleypti á skeið ok freistaði frækneiks hestsins¹³ at öllum her ásjánda. En því næst [sneri hann honum¹⁴ aptr til Karlamagnús konungs ok mælti við hann: Gef mér leyfi til einvígis við¹⁵ Otvel, ok [veit ek víst, at ek mun yfir hann stíga¹⁶ á hólmi. Karlamagnús konungr svarar máli hans ok gaf honum leyfi ok mælti: Sá gæti þín er skóp himin ok jörð. Síðan hóf konungr upp hönd sína ok signdi¹⁷ Rollant. Ok þar næst fór hann leiðar sinnar, ok allr lýðr með honum, [meyjar ok börn eptir rosknum mönnum,¹⁸ ok báðu honum eins allir, at guð skyldi gæta hans ok heilög¹⁹ Maria. Allir hertugar þeir 20 leiddu hann til vígvallar á millum tveggja vatna, annat heitir Seime, en annat Marvar²⁰ hit mikla.²¹

6. Ok því næst gékk fram Otvel fyrir Karlamagnús konung ok bað hann ljá sér hervápn,²² hjálm ok brynju, [spjót ok merki: sverð²³ hefi ek gott ok hest góðan, eigi veit ek betri gripi í öllum

¹⁾ [hann A. ²⁾ [saal. A; en nú var þat síðan a; í heiminum b. ³⁾ [tilf. A.

⁴⁾ [mgl. A. ⁵⁾ [röndinni utanverðri A. ⁶⁾ mánuðr A. ⁷⁾ hendr A.

⁸⁾ á A. ⁹⁾ fra [ok ferbyrðings þykkr hertil mgl. b. ¹⁰⁾ gullsporar A, b.

¹¹⁾ [brynjaðr, hann A. ¹²⁾ [mgl. A; fra [, sá er mjök svá hertil: Brúant, hann var allr brynjaðr. b. ¹³⁾ síns alls A. ¹⁴⁾ [veik hann A. ¹⁵⁾ heiðingjann tilf. A, b. ¹⁶⁾ [kvezt vita, at hann stígi yfir hann A. ¹⁷⁾ sik ok tilf. A. ¹⁸⁾ [mgl. A. ¹⁹⁾ mætr tilf. A. ²⁰⁾ Marne A. ²¹⁾ fra Ok þar næst fór hann hertil: mgl. b. ²²⁾ hervápn A. ²³⁾ [saal. A, b; sverð ok merki þat a.

heimi, ok heit ek því, at ek skal yfir Rollant hafa stigit áðr en [dögurðarmál korni.¹ Ok þá svarar konungr: Heiðingi, segir hann, eigi mun þat eptir² ganga, þú mælir vilja þinn, en eigi veiztu hvat síðast [kann verða³ í viðrskiptum ykkrum.⁴ Í því bili gékk Belesent konungsdóttir or lopti sínu ok [margar meyjar⁵ með henni. En Karlamagnús konungr [bendi henni ok⁶ bað hana ganga til máls⁷ við sik. En hon var glæsiliga búin, svá at lýsti stræti alt af bjartleik hennar ok segrð, ok síðan mælti konungr við hana: Tak þú riddara þenna ok meyjar þínar með þér, ok herklæðit hann, hann hefir [skorast á hólm⁸ [í móti Rollant frænda mínum.⁹ En nú bið¹⁰ ek þess, at honum verði eigi [sein at þeim vápnum,¹¹ er hann þarf at hafa, ok [látit vera góð,¹² því at þat er [drengskapr hverjum manni.¹³ Vér skulum gera, segir hon, eptir [yðru boði.¹⁴ En því næst leiddu þær hann í lopt eitt eptir sér, ok klæddu¹⁵ hann þar fyrst með góðri brynju ok síðri, þeirri er átt hafði Samuel konungr. En Blandine¹⁶ hét sú¹⁷ er setti hjálm á höfuð honum, þann er átt hafði Galak¹⁸ konungr, hann var allr gyltr ok settr gimsteinum. Á [nefbjörg hans¹⁹ var merktr gullfugl. En konungsdóttir gyrði hann með sverði því at²⁰ átt hafði Akel konungr, [þat var hvast sem hárkniifr, þat hét Koreþusum,²¹ ok er þess mest²² ván, at Rollant hljóti af þessu sverði sár. nema guð dugi honum. Síðan hengdu þær skjöld á öxl honum vel [gyltan, hvítan sem snjó,²³ ok með hinum dýrustum gimsteinum settan.²⁴ Þá féngu þær honum spjót þat er bezt var í her Karlamagnús konungs, ok þar með mérki hvítt sem fönn²⁵ nýfallin. En þar var á merktr [gullfugl einn ok hélt gullormi í millum klóa sér.²⁶ Þá [hatt Roset af Vinel spora á fœtr honum.²⁷ Ok síðan var hestr hans söðlaðr, ok hét sá Nigratus²⁸ hinn skjóti. En jafuskjótt sem hestrinn leit Otvel, þá gneggjaði hann, sem hann þættist vita at Otvel mundi vilja riða honum. Ok því næst hljóp hann á bak hesti sínum ok vildi freista fimleiks hans at öllum her ásjánda. Síðan [sneri hann aptr hesti sínum ok létti

¹) [dagverðarmál sé liðit *b.* ²) óskum þínum *tilf. b.* ³) [verðr *A.* ⁴) Rollants *tilf. A.* ⁵) [meyjar hennar *A, b.* ⁶) [mgl. *b.* ⁷) móts *A.* ⁸) [trúlofat sik *b.* ⁹) [við Rollant frænda þinn. *A.* ¹⁰) beiði *A.* ¹¹) [saal. *A. b.*; seint til þeirra vápna *a.* ¹²) [vandit sem mest *b.* ¹³) [drengs bót at gera svá *b.* ¹⁴) [yðrum boðskap *A.* ¹⁵) herklæddu *b.* ¹⁶) Flandina *A.*; Flandine *b.* ¹⁷) er festi brynjubönd hans, en Roser sú *tilf. b.* ¹⁸) Galaat *b.* ¹⁹) [nefbjörginni *A.* ²⁰) er *A, b.* ²¹) Kure *A.*; [mgl. *b.* ²²) meiri *A.* ²³) [hvítan ok gyltan *A.*; gullroðinn *b.* ²⁴) saal. *A, b.*; settr *a.* ²⁵) snjó *b.* ²⁶) [einn haukr með gull *b.* ²⁷) [váru sporar bundnir á fœtr honum, þat gerði Rosete af Junel *A.*; váru sporar bundnir á fœtr honum, þeir er verðir váru 10 marka gulls *b.* ²⁸) Nigrados *A.*; Nigradas *b.*

eigi fyrr en hann kom¹ til konungsdóttur ok þakkaði henni þat er hon hafði svá vel búit hann, ok bað hana leyfis at ríða til vígvallar: ok ef ek finn Rollant, þá á hann vísan dauða sinn af vápnum mínum.² Þá svarar konungsdóttir [kappsamliga ok eigi hyggiliga: Vel mælir þú, ok³ ef þú verr þik eigi fyrir Rollant, þá er meiri ván, at þú haldir aldri orrostu síðan í móti úvinum þínum.⁴ Ok því næst leiddu þeir Oddgeir danski ok Nemes hertugi Otvel til vígvallar í þann stað sem Rollant var fyrir á millum tveggja vatna, [svá at hvárgi þeirra⁵ mátti undan slfja.

7. Karlamagnús konungr gékk upp í hin⁶ hæstu vígskörð, ok 10 höfðingjar með honum ok [mikill fjöldi⁷ annarra manna, ok varaði konungr alla alþýðu,⁸ at engi skyldi vera nær staddr [við viðrskipti⁹ þeirra Rollants ok¹⁰ Otvels. En því næst kallaði Karlamagnús konungr á þá ok bað þá taka til at berjast. En Otvel lézt vera búinn. Þá mælti Rollant:¹¹ Ek bið þik ok særi þik, at þú berist¹² eigi í móti réttu. Ek bið þik, segir Otvel, at því sama hófi, því at ek veit at lítil er ást í millum okkar.¹³ Ok því næst [laust Rollant hest sinn sporum Bruant,¹⁴ en Otvel sinn hest Nigratus.¹⁵ En þeim þótti, er nær váru staddir, sem [lond öll¹⁶ skylfi [þau er í nánd váru atreið¹⁷ þeirra. Ok síðan er þeir mœttust. lagði hvárr til annars með spjóti sínu, en merki þeirra [breiddust á hvern veg ífrá¹⁸ ok brotnaði spjótskapt¹⁹ hvárstveggja, ok tóku síðan til [sverða sinna,²⁰ ok gaf hvárr öðrum stór högg [á gylta²¹ skjöldu, ok brast þá hvárstveggja skjöldr. En því næst veittu viðnám hjálmur þeirra ok brynjur, ok lýsti²² allan vígvöll af gulli ok dýrligum steinum, er hvárstveggi²³ hjó af annars hlífum.²⁴ Þá mælti Karlamagnús konungr ok tók svá til orða: Nú sé ek mikla furðu, er heiðingi stendr svá lengi við Rollant. Þá svarar Belesent konungsdóttir: Þat veldr því at báðir eru vel herklæddir, ok þat annat at drengir góðir²⁵ hafa á²⁶ híz. Ok því næst hjó Rollant til Otvels með Dýrumdala sverði sínu ofan í hjálm hans ok tók af neihjörgina, en í öðru höggi hestinn²⁷ fyrir framan söðulbogaun, ok varð þá heiðingi ofan at stíga hvárt sem²⁸ vildi eða eigi. Síðan

¹) [lét hann hestinn kenna spora ok leypiti aptr A. ²) þínum mínum(!) A. ³) [: Kappsamliga mælir þú ok eigi hyggiliga, A. ⁴) fra ok bað hana leyfis hertil mgl. b. ⁵) [þar sem hvárgi A. ⁶) in A. ⁷) [mart A. ⁸) við tilf. A. ⁹) [viðrskiptum A. ¹⁰) ius mátká tilf. A. ¹¹) við Otvel tilf. A. ¹²) berst A. ¹³) Fra Begyndelsen af dette Capitel hertil mgl. b. ¹⁴) mgl. A. ¹⁵) Nigrados A; [lustu þeir hesta sína sporum b. ¹⁶) [öll fjöll A; jörðin b. ¹⁷) [af atreið A, b. ¹⁸) [saal. A; á hvern veg a; fra en merki þeirra o. s. v mgl. b. ¹⁹) mgl. A. ²⁰) [vápna ok brugðu sverðum sínum A. ²¹) gylta A. ²²) þá tilf. A. ²³) hvárr A. ²⁴) [mgl. b. ²⁵) mgl. A, b. ²⁶) at A. ²⁷) í sundr tilf. b. ²⁸) hann tilf. A.

mælti Otvel til Rollants ok sór við Maumet ok kvað hann hafa gert [mikit údrengskapar verk,¹ er hann drap hest hans, ok kvað hann ekki eiga at honum at sækja, [sagði svá at honum skyldi goldit áðr en dögurðarmál liði.² En síðan hjó Otvel til Rollants með sverði sínu ok nam nefbjörgina ok í sundr hestinn í miðju, svá at sér féll hvárr hlutr [til jarðar, ok nam sverðit í jörðu staðar,³ ok var þá jafuskipt⁴ með þeim, ok váru þá báðir á fœti staddir.⁵ En síðan æpti Otvel hárri röddu ok kvað þat ekki barns högg, er hann hafði veitt honum.⁶ En Karlamagnús konungr gaf gerla gaum at viðskiptum þeirra, ok mælir á þessa lund: Guð allsvaldandi, faðir allrar skepnu, ok heilög mær Maria varðveiti⁷ Rollant í dag, svá at eigi gangi⁸ Otvel yfir hann. Ok því næst hjó Rollant ofan í hjálm Otvels ok af fjórðunginn [hjálminum ok með⁹ hit vinstra eyra, ok fékk þá Otvel mikit sár af sverði Rollants. En þat nam eigi staðar fyrr en í mundriða Otvels,¹⁰ ok mundi Rollant þá yfir hann hafa stigit, ef hann væri eigi svá góðr riddari sem hann var. Nú er [þat satt at segja, at þar er harðr¹¹ atgangr.¹² Nú mælti Belesent kónungs dóttir: Þessi er nauðugligr¹³ bardagi, ok munu þeir nú eigi lengi við standa, en þat [er auðsýnt,¹⁴ at hvártveggja þeirra er hinn fræknaasti, ok [hvárgi þeirra er ámælisverðr.¹⁵ Þá mælti konungr: Mjök em ek hugsjúkr um ráð Rollants, ok féll til jarðar ok bað [bæn sína til guðs:¹⁶ Dróttinn þú ert¹⁷ yfir allri skepnu þinni [ok allri kristni,¹⁸ vertu hlífskjölðr¹⁹ Rollants í dag ok lát upp [hefja kristinn dóm en niðr hefja heiðinnu dóm,²⁰ ok snú þú þenna mann frá [heiðni ok frá eillífri kvöl heldr til kristni ok eillífrar²¹ dýrðar.²² En er konungr hafði lokit bæn sinni, þá gékk hann upp í vígskörð ok sá þaðan til þeirra.²³ Þá mælti Rollant við Otvel: Heiðingi, segir hann, gakk af hendi Maumets²⁴ ok trú á guð²⁵ Maríu son, þann er þoldi písl ok dauða á krossinum,²⁶ ok gerst maðr Karlamagnús konungs, ok mun hann gefa þér góðar gjafir, ok [hann mun gefa þér²⁷

¹) [mikinn údrengskap *A*, *b*. ²) [ok þetta skal ek þér gjalda áðr dögurðarmál komi *A*; *fra* ok sór við Maumet *hertil*: Mikinn údrengskap gerðir þú nú. er þú drapt hest minn, því at hann var saklauss fyrir þér. *b*. ³) stað *A*. ⁴) *saal*. *A*; jafuskipt *a*. ⁵) [*mgf*. *b*. ⁶) Rollant *A*, *b*. ⁷) varðveittu *A*. ⁸) stígi *A*; komist *b*. ⁹) [svá at þar með fylgði *b*. ¹⁰) skjaldarins *b*. ¹¹) [þar allharðr *A*. ¹²) þeirra í millum *tilf*. *b*. ¹³) nauðugligr *b*. ¹⁴) [sé ek *A*, *b*. ¹⁵) [eigi ámælisverðir *A*. ¹⁶) [guð með tárur á þessa lund: *A*. ¹⁷) konungr *tilf*. *b*. ¹⁸) [*mgf*. *A*, *b*. ¹⁹) hlífskjölðr *A*. ²⁰) [hefst kristinn dóm ok þitt heilagt nafn, en niðr lægjast útrú heiðinna manna *A*. ²¹) [villu til heilagrar trúar ok þinnar *A*. ²²) *fra* ok enú þú þenna *hertil* *mgf*. *b*. ²³) einvigis. Svá hafði hvárr þeirra höggvit af öðrum hlífir, at eigi eitt hit minsta höfðu þeir eptir á sínum líkam *tilf*. *b*. ²⁴) Maumet *A*; Machons *b*. ²⁵) Krist *b*. ²⁶) fyrir várar sakir *tilf*. *A*. ²⁷) [þar með *A*.

dóttur sína, ok munu vér Oliver¹ gerast² hefndarbrœðr, ok munum vér gera mörg snildarbrögð ok vinna borgir ok kastala, [heruð ok tún, hesta ok múla ok allskonar gripu.³ Þá svarar Otvel: Verði sá níðingr er lærist at⁴ þér, heldr ætla ek, at [ek sé⁵ þinnr meistari. Ætla ek áðr en vit skilim í dag, at ek skal⁶ gefa þér⁷ eitt högg með sverði mínu, [svá at hvárki skaltu kalla⁸ já né nei. Nú reiðist Rollant mjök við hót Otvels ok hjó til hans ofan í hjálm hans með sverði sínu, svá at eldr stökk or, er stálin mœttust, ok af hjálmi hans þat er tók, ok snerist höggit til vinstri handar, ok sleit Rollant af honum brynjuna ofan⁹ frá herðarblaði ok til bróklinda staðar. Ok varð hann ekki sárr¹⁰ at heldr,¹¹ þótt höggit væri mikit, ok varð honum úsvipt við sem ván var, svá at mjök svá féll hann á kné, ok varð þá þyss¹² mikill í Frankismanna liði, ok sögðu [af þat var¹³ riddara högg. En margir leyfðu¹⁴ Otvel ok sögðu hann eigi ámælis verðan, en sumir kváðu hann [verðan ámælis ok¹⁵ yfirkominn á vígvelli, [en þeir vissu eigi frœknleik hans ok snildarbrögð, því at hann var son Galiens konungs hins frækna.¹⁶ Síðan bjóst Otvel at hefna sín, ok er þess meiri ván, at Rollant vinni aldri stórborgir síðan, nema [guð dugi honum, ok því at eins at þá berist¹⁷ betr at¹⁸ en til var stefnt. Ok hjó Otvel þá til Rollants,¹⁹ ok barg þá guð, [at sverð hans²⁰ brást flatt við, [ella mundi hann hafa unnit Rollant skaða í því sinni.²¹ En þegar hjó hann annat högg til Rollants ok af honum allar hlífar, [hjálm ok skjöld, ok sundr slitin brynja²² hans, svá at niðr féll á jörð,²³ ok varð Rollant sárr mjök. Síðan æpti hann²⁴ á Rollant ok sór við Maumet at hann hefði²⁵ hefnt [þeirrar skammar.²⁶

8. Nú er hvárrtveggi í úfoeru, því²⁷ at allar hlífar váru af hvárumtveggja,²⁸ [ok eigi hafa þeir svá mikit eptir, at þeir megi hylja handarbök²⁹ sín. En nú falla Frankismenn í annat sinn til bœnar ok báðu Rollant hjálpar ok miskunnar af guði, fyrir því at þeir váru hugsjúkir mjök um haun. Þess báðu þeir guð, at hann skyldi sætta þá.³⁰ En í því bili kom fljúgandi dúfa hvít sem snjór

¹) jarl tilf. A. ²) allir tilf. b. ³) [ok þar með margskonar gripu A; fra ok vinna borgir o. s. v. mgl. b. ⁴) af A, b. ⁵) [vera A. ⁶) [mgl. b. ⁷) þat A, b. ⁸) [er þú skalt hvárki segja A; at þú segir þaðan af hvárki b. ⁹) alt tilf. A. ¹⁰) Her begyndes atter B. ¹¹) því sinni A. ¹²) rómr B, b. ¹³) [þat vera A. ¹⁴) lofuðu A, B, b. ¹⁵) [mgl. A, B, b. ¹⁶) [mgl. B, b. ¹⁷) beri B. ¹⁸) [betr verði b. ¹⁹) með sverði sínu Kurt tilf. A. ²⁰) [er Rollant fékk eigi bana, sverð A. ²¹) [mgl. B, b. ²²) [ok sundr sleit hann brynju A. ²³) fra ok af honum o. s. v. mgl. B, b. ²⁴) Otvel A, B, b. ²⁵) tilf. A, B, b. ²⁶) [skammar sinnar A; sín B, b. ²⁷) [úfœrr fyrir þann skyld A. ²⁸) þeim b. ²⁹) handarhögg A. ³⁰) [mgl. B, b.

at augsjánda¹ Rollant ok öllum herinum, ok var þar² hinn helgi andi í dáfú líki. Síðan mælti hon nökkur orð við Otvel: Gakk til Rollants³ ok fylg því er hann ræðr⁴ þér. Þá svarar Otvel: Eigi veit ek hvat [fyrir augum mínum⁵ er, en⁶ brugðit er ætlan minni ok athöfn, ok sýnist mér þat nú satt vera, er hingat til hefi ek hatat. En nú gef ek upp sverð mitt at vilja mínum en eigi fyrir hræzlu sakir, ok aldri skal ek [héðan í frá⁷ berjast í móti þér, ok fyrir þínar sakir mun ek ráðast til Karlamagnús konungs ok hans féлага, ok hugða ek at þat mundi [mik aldri henda, ok sýnast mér þeir nú guðir⁸ únýtir er ek hefi áðr á trúat,⁹ ok svá allir þeir er þeim þjóna, ok heit ek nú [alls hugar¹⁰ á þá enu helgu mey Maríu móður Krists mér til hjálpar framleidis.¹¹ En Rollant heyrði orð hans ok mælti við hann hlæjandi: Er þér þat brjóstfast, segir hann. Þá svarar Otvel: [Víst er þat satt,¹² segir hann. En síðan lagði hvárr þeirra hönd¹³ um háls öðrum ok hurfust til. Þá mælti Karlamagnús konungr: Guð sé lofaðr, [ok nú munum¹⁴ vér sjá miklar [jarteignir guðs ok¹⁵ heilagra manna. Svá sýnist mér sem þeir hafi gert sætt sín á millum. Farit nú sem skjótast at vita tíðendi, hversu¹⁶ þeim hefir til tekizt. En þeir gerðu svá, ok fór hverr sem mátti [ok þóttist þá bezt hafa er fyrst mátti viss verða.¹⁷ En Karlamagnús konungr var fyrstr¹⁸ í þeirri ferð [ok 11 höfðingjar¹⁹ með honum.²⁰ En jafnshjót sem konungr leit Rollant frænda sinn, þá [mælti hann við hann ok spurði,²¹ hversu [honum²² hefði til tekizt.²³ Rollant svarar, [at þat var gert ok þat bezt er ek sé þik heilan:²⁴ Ek hefi átt [bardaga, segir hann, við Otvel enn bezta riddara, er ek hefi átt vápnaskipti við, ok aldri fann ek hans jafningja af heiðingja liði.²⁵ Ok nú sé guð lofaðr, at vit erum báðir á eitt sáttir, ok skal hann kristinn [gerast ok láta skírast. Ok vil ek heilt ráða þér, herra, tak vel við honum ok²⁶ sœm hann í öllum hlutum, [ok gott máttu af honum hljóta.²⁷ Gef honum þat sem hann beiðist. [Þat er upphaf at bœn minni,²⁸ gef honum dóttur þína Belisent með

¹) ásjánda *b.* ²) þat raunar *b.* ³) handa Rollant *A.* ⁴) býðr *b.* ⁵) mér *A, B.* ⁶) ok *A;* því at *B;* [því veldr. at *b.* ⁷) [héðan af *A, B;* síðan *b.* ⁸) *saal. rettet:* báðir *a.* ⁹) [mér aldri sýnast, ok sé ek nú at guð þau er ek hefi á trúat eru vettugi nýt nema brenna í eldi *A.* ¹⁰) [með öllu hjarta *A.* ¹¹) *fra* ok fyrir þínar sakir mun *o. s. v. mgl. B. b.* ¹²) [At vísu *A, b.* ¹³) hendr *A, b.* ¹⁴) [nú megum *A, B.* ¹⁵) [jarteinir guðs föður allsvaldanda ok hans *A.* ¹⁶) hve *A, B.* ¹⁷) [*mgl. B, b.* ¹⁸) fremstr *B.* ¹⁹) jafningjar *A.* ²⁰) [*mgl. B, b.* ²¹) [frétti hann *A.* ²²) þeim *B.* ²³) [þeir höfðu skilit *b.* ²⁴) [it bezta hefir mér til tekizt *A;* *mgl. B, b.* ²⁵) [vápnaskipti við Othuel inn frœknasta riddara er í heimi er, ok engi fæst hans jafningi hvárki í kristni né í heiðni um alla atgerfi til riddarasakapar. *A.* ²⁶) [verða ok skírn taka; ok haf ráð mitt konungr, *A.* ²⁷) [*mgl. A.* ²⁸) [þat er bœn hans í upphafi, at þú *A;* *mgl. B, b.*

dóttur sína, ok munu vér Oliver¹ gerast² hefndarbræðr, ok munum vér gera mörg snildarbrögð ok vinna borgir ok kastala, [heruð ok tún, hesta ok múla ok allskonar gripu.³ Þá svarar Otvel: Verði sá níðingr er lærist at⁴ þér, heldr ætla ek, at [ek sé⁵ þinn meistari. Ætla ek áðr en vit skilim í dag, at ek skal⁶ gefa þér⁷ eitt högg með sverði mínu, [svá at hvárki skaltu kalla⁸ já né nei. Nú reidist Rollant mjök við hót Otvels ok hjó til hans ofan í hjálm hans með sverði sínu, svá at eldr stökk or, er stálin mœttust, ok af hjálmi hans þat er tók, ok snerist höggit til vinstri handar, ok sleit Rollant af honum brynjuna ofan⁹ frá herðarblaði ok til bróklinda staðar. Ok varð hann ekki sárr¹⁰ at heldr,¹¹ þótt höggit væri mikit, ok varð honum úsvipt við sem ván var, svá at mjök svá féll hann á kné, ok varð þá þyss¹² mikill í Frankismanna liði, ok sögðu [at þat var¹³ riddara högg. En margir leyfðu¹⁴ Otvel ok sögðu hann eigi ámælis verðan, en sumir kváðu hann [verðan ámælis ok¹⁵ yfirkominn á vígvelli, [en þeir vissu eigi fræknleik hans ok snildarbrögð, því at hann var son Galicens konungs hins frækna.¹⁶ Síðan bjóst Otvel at hefna sín, ok er þess meiri ván, at Rollant vinni aldri stórborgir síðan, nema [guð dugi honum, ok því at eins at þá berist¹⁷ betr at¹⁸ en til var stefnt. Ok hjó Otvel þá til Rollants,¹⁹ ok barg þá guð, [at sverð hans²⁰ brást flatt við, [ella mundi hann hafa unnit Rollant skaða í því sinni.²¹ En þegar hjó hann annat högg til Rollants ok af honum allar hlífar, [hjálm ok skjöld, ok sundr slitu brynja²² hans, svá at niðr féll á jörð,²³ ok varð Rollant sárr mjök. Síðan æpti hann²⁴ á Rollant ok sór við Maumet at hann hefði²⁵ hefnt [þeirrar skammar.²⁶

8. Nú er hvárrtveggi í úfœru, því²⁷ at allar hlífar váru af hvárumtveggja,²⁸ [ok eigi hafa þeir svá mikit eptir, at þeir megi hylja handarbök²⁹ sín. En nú falla Frankismenn í annat sinn til bænar ok báðu Rollant hjálpar ok miskunnar af guði, fyrir því at þeir váru hugsjúkir mjök um hann. Þess báðu þeir guð, at hann skyldi sætta þá.³⁰ En í því bili kom fljúgandi dúfa hvít sem snjór

¹) jarl tilf. A. ²) allir tilf. b. ³) [ok þar með margskonar gripu A; fra ok vinna borgir o. s. v. mgl. b. ⁴) af A, b. ⁵) [vera A. ⁶) [mgl. b. ⁷) þat A, b. ⁸) [er þú skalt hvárki segja A; at þú segir þaðan af hvárki b. ⁹) alt tilf. A. ¹⁰) Her begyndes atter B. ¹¹) því sinni A. ¹²) rómr B, b. ¹³) [þat vera A. ¹⁴) lofuðu A, B, b. ¹⁵) [mgl. A, B, b. ¹⁶) [mgl. B, b. ¹⁷) beri B. ¹⁸) [betr verði b. ¹⁹) með sverði sínu Kurt tilf. A. ²⁰) [er Rollant fékk eigi bana, sverð A. ²¹) [mgl. B, b. ²²) [ok sundr sleit hann brynju A. ²³) fra ok af honum o. s. v. mgl. B, b. ²⁴) Otvel A, B, b. ²⁵) tilf. A, B, b. ²⁶) [skammar sinnar A; sín B, b. ²⁷) [úfær fyrir þann skyld A. ²⁸) þeim b. ²⁹) handarhögg A. ³⁰) [mgl. B, b.

at augsjánda¹ Rollant ok öllum herinum, ok var þar² hinn helgi andi í dúfu líki. Síðan mælti hon nökkur orð við Otvel: Gakk til Rollants³ ok fylg því er hann ræðr⁴ þér. Þá svarar Otvel: Eigi veit ek hvat [fyrir augum mínum⁵ er, en⁶ brugðit er ætlan minni ok athöfn, ok sýnist mér þat nú satt vera, er hingat til hefi ek hatat. En nú gef ek upp sverð mitt at vilja mínum en eigi fyrir hræzlu sakir, ok aldri skal ek [héðan í frá⁷ berjast í móti þér, ok fyrir þínar sakir mun ek ráðast til Karlamagnús konungs ok hans féлага, ok hugða ek at þat mundi [mik aldri henda, ok sýnast mér þeir nú guðir⁸ únýtir er ek hefi áðr á trúat,⁹ ok svá allir þeir er þeim þjóna, ok heit ek nú [alls hugar¹⁰ á þá enu helgu mey Marfu móður Krists mér til hjálpar framleiðis.¹¹ En Rollant heyrði orð hans ok mælti við hann hlējandi: Er þér þat brjóstfast, segir hann. Þá svarar Otvel: [Víst er þat satt,¹² segir hann. En síðan lagði hvárr þeirra hönd¹³ um háls öðrum ok hurfust til. Þá mælti Karlamagnús konungr: Guð sé lofaðr, [ok nú munum¹⁴ vér sjá miklar [jarteignir guðs ok¹⁵ heilagra manna. Svá sýnist mér sem þeir hafi gert sætt sín á millum. Farit nú sem skjótast at vita tíðendi, hversu¹⁶ þeim hefir til tekizt. En þeir gerðu svá, ok fór hverr sem mátti [ok þóttist þá bezt hafa er fyrst mátti viss verða.¹⁷ En Karlamagnús konungr var fyrstr¹⁸ í þeirri ferð [ok 11 höfðingjar¹⁹ með honum.²⁰ En jafnaskjótt sem konungr leit Rollant frænda sinn, þá [mælti hann við hann ok spurði,²¹ hversu [honum²² hefði til tekizt.²³ Rollant svarar, [at þat var gert ok þat bezt er ek sé þik heilan:²⁴ Ek hefi átt [bardaga, segir hann, við Otvel enn bezta riddara, er ek hefi átt vápnaskipti við, ok aldri fann ek hans jafningja af heiðingja liði.²⁵ Ok nú sé guð lofaðr, at vit erum báðir á eitt sáttir, ok skal hann kristinn [gerast ok láta skírast. Ok vil ek heilt ráða þér, herra, tak vel við honum ok²⁶ sœm hann í öllum hlutum, [ok gott máttu af honum hljóta.²⁷ Gef honum þat sem hann beiðist. [Þat er upphaf at bæn minni,²⁸ gef honum dóttur þína Belisent með

¹) ásjánda *b.* ²) þat raunar *b.* ³) handa Rollant *A.* ⁴) býðr *b.* ⁵) mér *A, B.* ⁶) ok *A;* því at *B;* [því veldr. at *b.* ⁷) [héðan af *A, B;* síðan *b.* ⁸) *saal. rettet;* báðir *a.* ⁹) [mér aldri sýnast, ok sé ek nú at guð þau er ek hefi á trúat eru vettugi nýt nema brenna í eldi *A.* ¹⁰) [með öllu hjarta *A.* ¹¹) *fra* ok fyrir þínar sakir mun *o. s. v. mgl. B, b.* ¹²) [At visu *A, b.* ¹³) hendr *A, b.* ¹⁴) [nú megum *A, B.* ¹⁵) [jarteignir guðs föður allsvaldanda ok hans *A.* ¹⁶) hve *A, B.* ¹⁷) [*mgl. B, b.* ¹⁸) fremstr *B.* ¹⁹) jafningjar *A.* ²⁰) [*mgl. B, b.* ²¹) [frétti hann *A.* ²²) þeim *B.* ²³) [þeir höfðu skilit *b.* ²⁴) [it bezta hefir mér til tekizt *A;* *mgl. B, b.* ²⁵) [vápnaskipti við Othuel inn fræknasta riddara er í heimi er, ok engi fæst hans jafningi hvárki í kristni né í heiðni um alla atgerfi til riddaraskapar. *A.* ²⁶) [verða ok skírn taka; ok haf ráð mitt konungr, *A.* ²⁷) [*mgl. A.* ²⁸) [þat er bæn hans í upphafi, at þú *A;* *mgl. B, b.*

mörgum stórborgum. Þá svarar konungr: Nú er þat sýst er ek [vilda, ok sú bæn fram komin er ek bað.¹ Ok því næst [váru af þeim tekin hervápn þau er eptir váru, ok² var framleiddr hestr Rollants, ok hljóp hann á bak honum fimliga sem hann væri úsárr. En Otvel sté³ á bak múl þeim er beztr var í öllum her Karlamagnús konungs ok fór til Parisborgar ok til kirkju heilagrar Marie at láta skírast. En Turpin erkibyskup skryddist ok primsigndi Otvel ok leiddi hann til kirkju, [ok þá var hann skírðr.⁴ En svá mikill mannfjöldi var þar kominn at undrast Otvel, at þat var útal hundraða. En konungr sjálfir hélt honum [undir skírn⁵ ok [Otes ok Girarð⁶ af Norðmandi.⁷ Nú er skírðr Otvel ok fyrirlátit⁸ lög heiðinna manna.⁹

9. En í því bili kom Belisent konungsdóttir gangandi or sal sínum. Ok er hon svá fögr í milli kvenna sem [blóm af rósi¹⁰ ok lilju er í milli annarra grasa. Hon heilsar konungi, en hann tók í ermarstúku¹¹ hennar ok mælti við hana: Dóttir, segir hann, vel ertu látuð,¹² ok sá maðr er þik hefir eina nátt í sínu valdi, þá ætti eigi síðan bleyði¹³ honum í hug at koma, ok engi annarr údrengskapr, góðr skyldi hann síðan vera ok fullhugi, ok svá mun vera, ef þér vinnst líf svá langt, at þú verðir gipt.¹⁴ Þá mælti konungr við Otvel: Nú [hefir þú tekit við trú ok gengit af heiðni ok af hendi Makon ok Maumets. Nú¹⁵ gef ek þér Belisent dóttur mína [til unnustu, en til heimanfylgju henni gef ek þau lönd er svá heita: Vernilest ok Morie, Kaste ok Plazente, Melant ok Pame. Þú skalt vera höfuðsmaðr yfir öllu Lumbardalandi.¹⁶ En Otvel þakkaði konungi gjöf þá ok féll til fóta honum ok gerðist hinn mjúkasti ok mælti svá: Herra konungr, segir hann, guð þakki [þér boð þitt, ok því neita¹⁷ ek eigi,¹⁸ ef mærin játar mér með góðum vilja. Konungsdóttir svarar Otvel: Leyst þikkjumst ek frá háska, ef ek em gipt þér, ok vil ek eigi góðum unnusta neita,¹⁹ ok aldri skal ást mín bregðast við þik né góðr vili. Þá svarar Otvel máli hennar: Þegar er ek finn góðan vilja þinn við mik, þá skal ek vinna mörg snildarbrögð fyrir þínar sakir, [bæði borgir ok kastala, heruð ok tún, frá borgarhlíði því er Attilie heitir, ok skal ek fella með sverði mínu hundruðum heiðingja, ok eru þeir allir dæmdir, ef eigi vilja skírn

¹⁾ [hefi lengi til beðit A. ²⁾ [mgl. B, b. ³⁾ steig B, b. ⁴⁾ [veitandi honum þar embætti heilagrar skírnar b. ⁵⁾ [til skírnar B. ⁶⁾ Giralda A. ⁷⁾ [mgl. B, b. ⁸⁾ látit hefir hann B; hefir hann fyrirlitit b. ⁹⁾ ok þeirra villu tilf. A. ¹⁰⁾ [saal. rettet; rósa (rós A) af blómi a, A. ¹¹⁾ ermarstúku A. ¹²⁾ saal. A; látin a. ¹³⁾ bleyðiorð A. ¹⁴⁾ fra Ok er hon svá fögr o. s. v. mgl. B, b. ¹⁵⁾ [verðr þú fulliga gerast minn maðr ok A; hefir þú skírn tekit ok því B, b. ¹⁶⁾ [mgl. B, b. ¹⁷⁾ niti A. ¹⁸⁾ [yðr fagra gjöf, ok hana vil ek gjarna þiggja b. ¹⁹⁾ nita A.

taka.¹ Ok enn mælti Otvel: Herra konungr, segir hann, [láttu varðveita unnustu mína² til þess er vér fám unnit [Lumbardi ok Attilie,³ þá er ek hefi drepit Garsia konung ok alt lið hans þat er eigi vill skírn taka né kristindóm. Ok lauk svá þeirri⁴ ræðu. Ok því næst fór Karlamagnús konungr í höll sína at matast, ok þá fór hverr til síns innis, ok skorti þar eigi mat né drykk enn vildasta, ok af enni léttustu⁵ sendingu mátti maðr vel saddr vera. Síðan drukku þeir at siðvenju ok fóru síðan at sofa þá nótt.⁶

10. Ok jafnskjótt sem dagaði fór Karlamagnús konungr til kirkju ok hlýddi óttusöng ok öllum tíðum. En því næst átti hann stefnu við hina göfgustu menn, hann settist í háseti ok hafði í hendi gullstaf, en eptir [réttleika stafsins ganga lög hans, ok⁷ síðan mælti hann við alla alþýðu er þar var: Gefit hljóð ok hlýðit mér; ráðit mér heilt, vinir mínir, fyrir því at svá eiguð þér at gera með réttu. Hversu skulum vér hátta við Garsiam⁸ konung eun heiðna hund,⁹ er sezt hefir í ríki mitt at úvilja mínum, sem þér hafit heyrt, brotit kastala vára ok brent borgir ok tún ok lagt mikit undir sik af ríki váru ok Lumbardi,¹⁰ ok er þess meiri ván at niðr falli kristinnómr, ef [þessu heldr¹¹ fram, eða vili þér nú fara [á hendir þeim eða á¹² sumarmálum?¹³ Þá svöruðu Frankismenn ok kváðust vera búnir [um er hann vildi.¹⁴ En þar lauk ræðu þeirra, at allir [urðu á þat sáttir, at þeir skyldu búnir vera at innkvámu mánaðar þess er Aprilis heitir, ok játuðu því allir konungi.¹⁵ En meðan þetta skeið¹⁶ leið, þá hafði Karlamagnús konungr mikla sýslu á [ferð sinni,¹⁷ hann lét gera rit sín ok lét senda með sendimönnum sínum um alt ríki sitt ok bauð út almenningi,¹⁸ svá at engi [riddari sæti eptir¹⁹ né fótgangandi maðr.²⁰ En þeir er eigi máttu komast fyrir sakir sótta, þá skyldi hverr þeirra gefa 4 peninga til kirkju hins helga Dionisi byskups.

11. Nú er kominn Aprilis mánaðr, ok tekr þá veðráttu²¹ at batna, ok er Karlamagnús konungr þá í Paris ok [Rollant með honum ok²² þeir 12 jafningjar ok mikill fjöldi annarra manna, svá at engi

¹) [mgl. A, B, b. ²) [þat vil ek at hon bíði í yðvarri varðveizlu A. ³) [Attelie ok Romelle A. ⁴) þeirra B; þeirri sinni A. ⁵) beztu A. ⁶) næst A. ⁷) [réttleik hans skyldu lögin ganga A; fra Ok því næst fór Karlamagnús konungr í höll o. 's. v. i foregaende Capitel og hertil mgl. B, b. ⁸) Garsie overalt b. ⁹) mgl. A, B, b. ¹⁰) Lungbardi A. ¹¹) [hann heldr þessu B, b. ¹²) saal. ogsaa B; at A. ¹³) [með hernaði á hendir honum eða bíða til þess batnar veðráttu? b. ¹⁴) [nærgi sem konungr vildi fara A; þegar konungr vildi b; mgl. B. ¹⁵) [játuðu konungi at vera búnir at mánaði þeim er Aprilis heitir A. ¹⁶) mgl. B. ¹⁷) [um ferð sína B, b. ¹⁸) til þessa stríðs tilf. A. ¹⁹) [væri eptir hvárki riddari A, b. ²⁰) sá er vápnum mætti valda tilf. b. ²¹) veðráttu B. ²²) [mgl. B, b.

mátti¹ hundruðum telja. Nú bar svá at einn dag, at þeir váru gengnir upp í vígskörð ok sá [almenning fara til borgarinnar² af Almania ok Beuers³ af [Leoregna, harðúðga menn,⁴ ok þar kómu þá af öllum löndum [þeir menn⁵ er Karlamagnús konungr hafði ríki⁶ yfir; þar var svá mart, at engi mátti þúsundum telja [með sínum skjöldum fjórðungum steindum ok hestum góðum ok⁷ allskonar her-vápnun.⁸ Enn fyrsta dag [Aprilis mánaðar⁹ [er grös váru vaxin,¹⁰ þá fór konungr or Paris til Sendinis, ok tók konungr leyfi at fara á hendr Garsia konungi. Þá grétu konur ok bülvuðu Garsia konungi ok báðu þess [guð, at Karlamagnús konungr skyldi fella Garsia konung í orrostu ok alt lið hans.¹¹

12. Nú er Karlamagnús konungr búinn at fara til Lumbardi.¹² En Rollant er fyrstr í för¹³ ok hans lið, Nemes hertugi var eptir lands at gæta. En Otvel lét eigi unnustu sína eptir dveljast,¹⁴ henni var fenginn múll einn til reiðar, sá er beztr var ok¹⁵ kominn af Ungara,¹⁶ sá er litlu fór seinna en galeið á sjá. En 300 riddara váru í [för með henni,¹⁷ ok váru allir vel at sér gervir.¹⁸ Nú fóru þeir til Burguniam or Franz ok yfir Mundíufjall, ok héldu öllu liði sínu, ok kómu til borgar þeirrar [er Moria heitir. En hjá Vermerz¹⁹ fóru þeir yfir vatn þat²⁰ á skipum, ok fóru þaðan yfir Mons²¹ ok kómu þá í nánd borginni Attilia,²² þar sem hinn heiðni konungr Garsias var²³ undir fjalli því er Munton²⁴ heitir. Þar tóku þeir sér náttstað ok váru þar 4²⁵ nætr [ok hvíldu sik, fyrir því at þeir váru mœddir af ákafri rús,²⁶ ok létu hesta sína fitna ok læknuðu sjúka menn.²⁷ Karlamagnús konungr hafði²⁸ hönd at sýslu meðan, hann lét gera brú yfir vatn þat er þar var með²⁹ stótrjám, ok lét niðr reka með stórum járnsleggjum, ok gerði þar á brú. [Nú er brúin ger ok má nú fara þar sem vill.³⁰ Enn sama dag er brú var ger [at aptni,³¹ þá fór hverr heim til síns landtjalds at matast. En í því bili fór Rollant at herklæðast, svá at engi vissi nema Oliver ok Oddgeir danski. Þessir 3 herklæddust undir olifutré³² einu, ok þá

¹) kunni A. ²) [at fjölmenni fór at borginni almenning B. ³) Beavers A, B; Bealver b. ⁴) [Leoregna ok Harðunga menn A; af landi Regna B; ok Leoregna b. ⁵) [þeim A, B, b. ⁶) stjórn A; vald b. ⁷) [með A. ⁸) [mgl. B, b. ⁹) [Aprilis B, b. ¹⁰) [mgl. A, B, b. ¹¹) [at guð skyldi steypa honum ok öllum hans her A; fra þá grétu konur mgl. B, b. ¹²) Lungbardie A; Lungbardilands B; Lungbardalands b. ¹³) þeirri ferð A, B, b. ¹⁴) vera A; sitja B, b. ¹⁵) í öllum her Karlamagnús konungs A. ¹⁶) landi tilf. A, B. ¹⁷) [föruneyti hennar A. ¹⁸) fra sá er litlu fór seinna mgl. B, b. ¹⁹) Vermies A. ²⁰) mgl. A. ²¹) Monz A. ²²) [mgl. B, b. ²³) réð fyrir A; sat i b. ²⁴) Muntuon A; Mont B, b. ²⁵) 7 B, b. ²⁶) reið A. ²⁷) [mgl. B. ²⁸) lét hafa A. ²⁹) or B, b. ³⁰) [mgl. A, B, b. ³¹) [mgl. A, B, b. ³²) olifatré A.

hlupu þeir á hesta sína ok riðu yfir brúna til borgarinnar, ok áðr en þeir kæmi aptr, þá mun sá er bezt er at sér gerr vilja heldr hafa heima setit ok þiggja tunnu fulla af silfri, [þá er 20 askar liggja í.¹

13.² Svá er sagt at fyrir utan borg Attilie váru á varðhaldi [mílu leið frá borginni³ 4 miklir riddarar at hreysti ok vel at sér gervir. Þeir eru vel vápnaðir [hverr eptir sínum vilja,⁴ en vita skal nöfn þeirra: einn hét Balsamar konungr af borg þeirri er Minan heitir; annarr hét Kossables⁵ konungr af Oneska kyni, hann heldr aldri orð sín né handsöl við engan⁶ mann; enn þriði hét Askaner, hann er sterkr ok mikill atgervimaðr,⁷ hann hefir drepit þúsund manna með sverði sínu; enn fjórði er nefndr Klares hinn glaðverski, engi er [jafnvænn í heiðinna manna liði,⁸ ok engi á sá vápnaskipti við hann, at eigi hafi hinn verra hlut. Þessir 4 kappar riðu á hestum sínum frá borg ok [höeta mjök⁹ Rollant ok Oliver ok sóru¹⁰ við Maumet, en¹¹ þeir riða svá lengi at þeir koma¹² til Frankismanna [liði sínu,¹³ at Karlamagnús konungr skal¹⁴ hvárki koma fyrir sik gulli né silfri, en þeir skulu skipa máli 12 jafningja Karlamagnús konungs eptir sínum vilja. Góðir höfðingjar, segir¹⁵ Klares, með slíkum hlutum [vinnum vér¹⁶ lítit. Ek heyri mjök lofaðan Rollant jarl, at engi maðr í heimi sé [þvílíkr at allri atgervi ok drengskap, ok engi maðr má bót fá sá er sárr verðr af sverði hans.¹⁷ Nú bið ek þess Maumet ok Terogant, at ek mæta honum í bardaga ok mætta ek höggva eitt högg með sverði mínu ofan í hjálm hans. En abburðar harðr er hjálmr hans, ef eigi klýf ek höfuð hans í tenn niðr, því at ek hefi rétt mál,¹⁸ ok ek hata¹⁹ hann fyrir þat at hann drap Samson bróður minn at²⁰ Fansalon í bardaga, ok þar fyrir em ek hugsjúkr, ok deyja mun ek af sorg, nema ek hefna [bróður míns.²¹ En Rollant mun þó [mér þat hafa²² hugat.

14. Nú er at segja frá Frankismönnum Rollant ok félögum hans, þeir riðu smiliga²³ hjá skógi þeim er Forestant heitir. Þá [varð Rollant litit²⁴ til hægri²⁵ handar sér, ok sá hann þá heiðingja,²⁶ ok síðan mælti hann við félaga sína: Þat er nú ráð at verða vel við ok drengiliga; ek sé [heiðingja á bergi þessu, er hér er hjá oss,

¹) [en farit þessa ferð A; fra ok þiggja *mgl. B, b.* ²) *Detto Capitel, 13, mgl. i B, b.* ³) [*mgl. A.* ⁴) [*mgl. A.* ⁵) Korsabels A. ⁶) neinn A. ⁷) atgerfismaðr A. ⁸) [jafngóðr riddari í öllum heiðingja fjölda A. ⁹) [heitast mjök við A. ¹⁰) svörðu A. ¹¹) ef A. ¹²) komi A. ¹³) [liðs A. ¹⁴) skyldi A. ¹⁵) hann *tílf. A.* ¹⁶) [vinni þér A. ¹⁷) [hans jafningi at riddaraskap ok allri atgerfi A. ¹⁸) at mæla A. ¹⁹) *saal. A;* hitta a. ²⁰) *saal. A;* af a. ²¹) [hans A. ²²) [hafa mér þat A. ²³) leyniliga B, b. ²⁴) [*saal. B, b;* var Rollant liðit a. ²⁵) vinstri B, b. ²⁶) [sá Rollant hvar heiðingjar riðu A.

þeir eru saman 4, at því er mér sýnist, ok sé þess guð losaðr.¹ Síðan réttu² þeir fram spjót sín ok riðu á hendr heiðingjum. Klares konungr³ leit [við þeim⁴ ok sá Frankismenn ok mælti: Góðir riddarar,⁵ segir hann, ek sé fara 3 menn⁶ í móti oss,⁷ ok er þat rétt at 3 fari í móti þeim⁸ at vita hvers þeir leita. Nú ríða [þeir fram í móti Frankismönnum⁹ ok bar brátt saman fund¹⁰ þeirra. En eigi hefi ek heyrt getit viðræðu þeirra. Askaner konungr lagði spjóti at Rollant ok í gegnum skjöld hans [sundr í mundriða, en brynja hans var traust ok slitnaði eigi, heldr brast¹¹ í sundr spjótskapt Askaner. En Rollant lagði spjóti í gegnum hann sjálfan ok bar hann dauðan af hesti sínum [, svá langt sem spjótskapt hans vannst til.¹² Ok síðan mælti Rollant við heiðingja: Þú fórt í¹³ allan dag hætandi Rollant, en nú hefir þú fundit hann, ok lítt losar þú hann.¹⁴ Kossablin¹⁵ konungr lagði spjóti til Oddgeirs danska á gullbúinn skjöld hans, ok [snerist til vinstri handar ok¹⁶ kom eigi sári við¹⁷ hann. En Oddgeir lagði í móti í [gegnum skjöld hans hinn spánverska, svá at út yddi um bak honum, ok feldi hann dauðan af hesti sínum til jarðar, en sálin til helvítis.¹⁸ Síðan mælti hann: Fundit hefir þú Oddgeir danska, ok get ek þik lítt losa handaverk hans.¹⁹ Oliver átti vápnaskipti við Balsamar,²⁰ hann réð fyrir hinni miklu borg Niniue, hann var [afburðar riddari hvatr,²¹ hann lagði harðliga í skjöld Olivers, [er á var markaðr gulleón,²² hann bar af Oliver skjöldinn ok kom þó eigi sári á hann. Oliver lagði [til hans með spjóti í gegnum skjöldinn, ok dugði eigi brynjan, ok flaug í gegnum hann, ok féll hann dauðr til jarðar, en illar vættir tóku sál hans.²³ Nú sér Klares fall félaga sinna ok verðr illa við þat. [Hann kom ríðandi at, ok er þess meiri ván at hann hefni þeirra konunga 3 er fallnir váru á Oliver, ef þeir mætast.²⁴ Nú ríðr Rollant í móti honum, en Klares lagði til hans með spjóti sínu ok feldi til jarðar bæði²⁵ Rollant ok hestinn. Síðan æpti hann hárrí röddu

¹) [fjóra heiðingja fara í mót oss *B, b.* ²) settu *b.* ³) lét konungr heiðinn er farit hafði á njósn, hann *b.* ⁴) [um sik *B, b.* ⁵) vinir *B, b.* ⁶) Frankismenn *A*; riddara *B, b.* ⁷) horfum við þeim röskliga *tilf. b.* ⁸) þrimr *b.* ⁹) [þeir fram ok Frankismenn at móti þeim *A*; hvárir móti öðrum *B, b.* ¹⁰) fundi *A, B.* ¹¹) [ok (svá at *b*) stökk *B, b.* ¹²) [ok fleygði til jarðar *A.* ¹³) *mgl. A.* ¹⁴) [*mgl. B, b.* ¹⁵) Korsablin *A*; Korsoblin *B, b.* ¹⁶) [*mgl. B, b.* ¹⁷) á *B, b.* ¹⁸) [skjöld hans ok gegnum skjöldinn, svá í brjósti nam staðar, ok steypiti honum dauðum á jörð *A.* ¹⁹) [gegnum hann, ok bar hann dauðan af hesti (ok hratt honum dauðum á jörð *b*) *B, b.* ²⁰) Balsamon konung *b.* ²¹) [abburðar hvatr riddari *A*; fra hann réð fyrir hinni o. s. v. *mgl. B, b.* ²²) [*mgl. A, B, b.* ²³) [í mót sínu spjóti í gegnum Balsamar konung, ok féll hann dauðr til jarðar *A*; í móti til hans með spjóti sínu ok í gegnum sjálfan hann steypandi honum dauðum til jarðar *B, b.* ²⁴) [*mgl. B, b.* ²⁵) senn *tilf. A.*

ok hélt upp merki sínu ok kvazt skyldu hefna félaga sinna. Síðan sneri hann undan til borgar, en Oddgeir danski var á leið¹ hans ok reið í móti honum, ok veitti stór högg ok mörg ok kom eigi sári við hann, ok áttu þeir á meðal síu hart vápnaskipti. En svá skildu² þeir, at Klares varð ofan at stíga af hesti sínum. En þá tók Oddgeir hest hans ok hafði til Rollants ok mælti: Hér er hestr, stíg á bak, ek gef þér hann. [Oliver sagði: Betri er sjá³ en sá er þú lézt. Ok Rollant tók við ok hljóp á bak honum ok þakkaði honum⁴ vel.⁵ Nú er at segja frá Klares. Hann hljóp upp fimliga ok skaut fyrir sik skildi sínum ok varði sik vel ok drengiliga. En Rollant sótti at ok veitti honum stór högg, ok með honum Oddgeir ok Oliver. Nú sóttu⁶ þeir hann ákafliga, ok hafði hann ærit at vinna þótt hann sæi við einum þeirra. Þá [sá hann þat bragðligast ok skjótast til hjálpar at biðja sér griða, ok síðan⁷ mælti hann við þá: Ek gef upp vápn mín ok geng ek á hönd yðr til griða, ok þá megut þér sjá, at þér hafit unnit í dag mikit hreystibragð ok drýgt mikla dirfð.⁸ Síðan tók Rollant við sverði hans, en því næst féngu þeir honum hest, ok þann hest hafði átt konungur af Ni-neue. Nú fóru þeir af vígvelli ok þóttust vel hafa annazt,⁹ sem var, ok hafa þeir [í sínu valdi¹⁰ Klares konung, ok ætla at [færa hann Karlamagnúsi konungi.¹¹ En ek ætla þat áðr en þeir sé [eigi all-langt¹² þaðan komnir, at þeir munu fara aðra kaupfö.¹³

15. Nú var eigi langt at biða áðr en þeir [mæta þúsund riddara ok 100 ok sjau mönnum.¹⁴ Nú heyra þeir hornblástr þeirra ok lúðra,¹⁵ ok sjá merki þeirra [hjálma ok brynjur með skímundum gimsteinum skína.¹⁶ En Rollant sá fyrst¹⁷ ok mælti við Oddgeir danska ok Oliver á þessa lund: Þat veit [sá dróttinn er sannr guð er,¹⁸ at nú í dag skal ek hendr mínar verja ok vinna svá mikit ilt á heiðingjum, at þat skal á hvert land spyrjast, ok svá marga skal ek drepa með sverði mínu, at engi¹⁹ skal telja mega. Þá svarar Oliver: [Rollant, góðr félagi, segir hann,²⁰ þat hefi ek heyrt sagt af vitrum mönnum, at engi má varðveita sik frá öllum meinum, ok engi er svá vitr, at eigi gefist [yfir nökkut sinn, ok þá er maðr allra gladastr er vandræði eru næst.²¹ Þá svarar Oddgeir máli hans: Satt er þat, segir hann, at nú er oss stofnat til vanda, ok er

¹) veg *B*, *b*. ²) skildust *A*. ³) þessi hestr *A*. ⁴) Oddgeiri *A*. ⁵) [*mgl. B*; hann gerði svá *b*. ⁶) skjóta *B*. ⁷) [sá hann þat best ráð ok sér vænst at biðja griða, ok þá *A*; *mgl. B. b*. ⁸) [*mgl. B, b*. ⁹) unnit *A*. ¹⁰) [með sér *A*. ¹¹) [fara með hann fyrir Karlamagnús konung *A*. ¹²) [langt *A*. ¹³) fra en því næst féngu *mgl. B, b*. ¹⁴) [máttu sjá þúsund riddara ok 100 ok sjau menn *A*; mættu þúsund heiðingja *B, b*. ¹⁵) lúðraþyt *A*. ¹⁶) [*mgl. A*. ¹⁷) fyrstr *A*. ¹⁸) [sannr guð *A*. ¹⁹) eigi *A*. ²⁰) [Góði félagi minn *A*. ²¹) [nökkut yfir *A*.

nú engi¹ annarr til en berjast við heiðingja, [því at þeir hafa nú tekit um oss, ok verðum nú² at fara í millum spjóta³ þeirra, ok verðr nú hvern várr at drýgja drengskap við annan ok sýna gæzku sína ok láta eigi yfir drífast, meðan vér megum upp standa.⁴ En nú höfum vér í váru valdi einn ríkan [konung ok hraustan,⁵ þótt hann sé heiðinn, ok er þat mitt ráð at láta Klares konung [fara sjálfráðan⁶ frá oss í friði,⁷ [þat er lítill drengskapr þeim mönnum er drengir þikkjast at taka einn mann af, þar sem vér höfum alt ráð hans í hendi, en hann má oss þetta vel launa, ef vér þurfum hans.⁸ Klares svarar máli Oddgeirs: Þat veit ek,⁹ segir hann, at þetta mál var af miklum drengskap mælt ok gæzku; tak laun fyrir [þat, þar sem¹⁰ þér þikkir mestu skipta.¹¹ Nú játuðu¹² þeir því er Oddgeir vildi, ok fór þá Klares leiðar sinnar. Þá mælti Oddgeir við Rollant: Þat veit ek, at reyndr dreng¹³ ertu at öllum drengskap, bæði í orrostum¹⁴ ok [svá at¹⁵ öllum öðrum atgerðum, ok¹⁶ svá Oliver hit sama, [en ek hef or mörgum bardögum komizt; en nú sjám vér margan heiðingja, ok megum vér eigi við þat dyljast, at vér munum engrar hjálpar beiða¹⁷ nema af sjálfum guði,¹⁸ ok verði sá niðingr, er sjá lætr á sér bleyði. [Ok blésu þá í lúðra, ok hvatti þá hvern annan til¹⁹ framgöngu.²⁰

16. Þar hefst nú ákafr bardagi, ok [mundi þá²¹ margr lífi týna. Rollant reið fram at heiðingja einum, þeim er miklu er svartari en baunalögr, ok feldi hann dauðan af hesti sínum til jarðar. Oliver drap Basan af Montfellens. En Oddgeir danski átti vápnaskipti við þann mann er Mauter hét, ok veiti honum bana á millum margra þúsunda heiðingja, [en aðra 3 drápu þeir²² með spjótum sínum, en því næst brugðu þeir sverðum sínum²³ ok drápu hvern heiðingja at öðrum. En heiðingjar fundu Oliver vel at sér gervan, því at hann gerði²⁴ á lítilli stundu [svá víða²⁵ götu með Hatakler²⁶ sverði sínu, at vel máttu mætast²⁷ 4 vagnar í senn.²⁸ En Oddgeir var eigi ámælis verðr, því at hann drap í hinni fyrstu framgöngu²⁹ 30 riddara³⁰ með Kurteini sverði sínu. En í því bili

¹) fra Nú heyra þeir hornblástr o. s. v. og hertil har B, b: Þá mælti Oddgeir: Engi er nú ²) vér B, b. ³) vápna B, b. ⁴) [mgl. A. ⁵) [l. öfðingja A. ⁶) sjálfráða B, b. ⁷) [lausan fara í friði fyrir oss A. ⁸) [n gl. B, b. ⁹) menn b. ¹⁰) [þá er A; sem b. ¹¹) varða b. ¹²) játtu A, b. ¹³) mgl. A, B. ¹⁴) orrostu A, B. ¹⁵) í A. ¹⁶) [mgl. B, b. ¹⁷) bíða A. ¹⁸) [mgl. B, b. ¹⁹) mgl. A. ²⁰) [mgl. B, b. ²¹) [mun þar A. ²²) [ok nú hafa þeir drepit aðra 3 A. ²³) fra [mundi þá margr o. s. v. mgl. B, b. ²⁴) ruddi A; ryðr B, b. ²⁵) breiða B, b. ²⁶) mgl. B, b. ²⁷) ganga B, b. ²⁸) [götu í gegnum lið þeirra með Hautocler sverði sínu. A. ²⁹) framreið A. ³⁰) heiðingja B, b.

kom ríðandi Karmel¹ af Sarabie,² hann var heiðinn sem hundr [ok réð fyrir öllum heiðingjum þeim er þar váru, vel vápnaðr, ok sat á hesti þeim er Nement hét,³ hann æpti hárri röddu [ok mælti við menn sína á þessa lund: Hvat gerit þér,⁴ Maumet verði yðr reiðr; hvat [skal ek segja Garsia konungi, hvat þér hafit unnit, en 3 menn hafa yfir komit yðr á vígvelli, ok eigi megu þér reisa rúnd við þeim. En (ek) skal veita einum þeirra bana.⁵ Ok því næst reið [hann fram í móti Oddgeiri ok lagði⁶ í gegnum skjöld hans ok brynju ok veitti honum mikit sár ok feldi hann af hesti sínum til jarðar, hvárt sem hann vildi eða eigi. Þat sá Rollant ok varð úglaðr mjök ok reið at einum heiðingja ok varð honum at bana, [svá at engi mátti björg við koma.⁷ Nú mælti Rollant: Jllr maðr, segir hann, guð himneskr verði þér reiðr; þú hefir nú skilit þess manns löguneyti við mik, at heldr vilda ek deyja en hefna hans eigi.⁸ Nú ríðr fram sá maðr er Alfage heitir,⁹ [hann er frændi konungsdóttur þeirrar er Esklaenie¹⁰ hét. Þann dag hafði hon gefit honum í ástarþokka merki gullsamat, ok hét hann henni at gera¹¹ mörg snildarbrögð. En ef guð Maríu son vill þola honum, sem hann muni¹² eigi, þá mun Rollant fella¹³ hann hugsjúkan. Heiðingi¹⁴ lagði til Oliver's í gegnum skjöld hans, [en brynja hans var traust, ok hélt hann lífi sínu með guðs miskunn, feldi hann Oliver af hesti sínum, en þó særði hann hann eigi at heldr.¹⁵ Oliver hljóp upp fimliga á bak Penne hesti sínum enum góða, [er átt hafði Kneri af Tabarie,¹⁶ en síðan kallar hann á Rollant félaga sinn ok mælti: [Óttast ekki heiðingja, vit erum veðbræðr,¹⁷ aldri skal ek þik láta, meðan ek lífi.¹⁸ [Nú taka illir heiðingjar á nýja leik at berjast, ok vaxa nú vandræði Frankismanna.¹⁹

17. Nú er at segja frá Oddgeiri,²⁰ at hann er staddr á fœti ok verst vel ok fimliga, [ok er mikill fjöldi um hann heiðinna manna.²¹ En hann [hygggr þá at²² sverði sínu Kurteine ok mælti:²³ Mikla

¹) Karvel B, b. ²) Barbarie A; Zarabie B, b. ³) [mgl. A. ⁴) [mgl. A. ⁵) [haf þér unnit, er þeir menn hafa yðr yfirkomit A; fra [ok réð fyrir öllum hertil mgl. B, b. ⁶) [fram þessi inn dramblátí heiðingi ok dúði spjót sitt ok lagði til Oddgeirs danska A ⁷) [mgl. A. ⁸) [mgl. B, b. ⁹) af Nubid tilf. A. ¹⁰) Es'laenie A. ¹¹) vinna A. ¹²) mun A. ¹³) gera A. ¹⁴) [hann B, b. ¹⁵) [ok barg þá guð(s) miskunn, er hann varð eigi sárr, því í gegnum fiol(!) brynjuna, ok feldi hann til jarðar af hesti sínum A. ¹⁶) [mgl. A; fra upp fimliga hertil har B, b: á bak vel ok fimliga ¹⁷) [Ver eigi óttasullr við heiðingja, fyrir því at A; Óttumst eigi heiðingja, meðan vit erum báðir heilir b. ¹⁸) því at vit erum eiðbræðr b. ¹⁹) [mgl. B, b. ²⁰) danska tilf. A. ²¹) [ok sér nú allan fjölda heiðingja umhverfis sik A; mgl. B, b. ²²) [saal. A, B; högggr þá með a. ²³) [mælti við sverð sitt Kurtein b.

elsku hefi ek haft¹ á þér, ok mjök vartu² lofaðr í hirð Karlamagnús konunga, en nú er [vænligt til þess³ at vit munum⁴ skiljast, en áðr en þat verði, þá skal ek freista þín. Síðan hjó hann [í höfuð heiðingja einum ok í sundr hjálm hans, svá at í tönnum nam staðar.⁵ Ok síðan kallaði hann á Rollant,⁶ en hann heyrði eigi, því at hann hafði svá mikit [á hendi,⁷ at hann vissi eigi hvert hann skyldi fyrst snúast.⁸ Oddgeir er nú á fæti ok verst vel ok drengiliga, en at honum sækir margskonar⁹ lýðr. Klares konungr sá¹⁰ er þeir Oddgeir ok Rollant gáfu líf, hann sá Oddgeir nauðugliga staddan ok vel verjast með sverði sínu ok stór högg veita heiðingjum, hann¹¹ æpti á heiðingja ok bað þá [láta kyrran¹² Oddgeir danska. En síðan mælti hann við Oddgeir: Gef upp vápn þín¹³ ok máttu treystast mér;¹⁴ ef þú fylgir ráðum mínum, þá munu heiðnir menn eigi vera svá djarfir at þeir muni þora at misþyrma þér, þegar ek tek þik í mitt vald. Þá svarar höfðingi sá er Moables hét: Þú munt eigi duga honum né björg veita, Klares, [þú skalt nú¹⁵ sjá hann dauðan ok hvern lim frá öðrum leystan. Klares varð illa við hót hans, ok drap hest sinn sporum ok dró sverð sitt or slíðrum, ok hjó til hins heiðna ok skildi höfuð hans við búk, svá at sér¹⁶ féll hvárr hlutr til jarðar. [Þat ætla ek, segir Klares, at hann muni hafa frið fyrir þér í dag.¹⁷ Þá gaf Oddgeir upp vápn sín í hönd Klares, því at [engi var annarr til.¹⁸ En síðan lét Klares konungr leiða fram hest þann er beztr var í öllum herinum ok fékk þann Oddgeiri [at ríða á, ok kallaði á tuttugu heiðna menn er hann trúði beztr ok fékk Oddgeir þeim¹⁹ í hendr, ok mælti: Góðir vinir, segir hann, farit með Oddgeir til unnustu minnar ok segit henni, at hon varðveiti hann ok fái honum hvat er hann beiðist nema sjálfa sik. Þeir færðu hann til borgar, en sár hans mæddu hann, svá at hann féll í úvit. En konungsdóttir Alfanið hinn vænsta²⁰ mæðr var furin²¹ í eplagarð at láta svala sér, ok meyjar hennar með henni, þær er svá hétu Gaute ok Belamer.²² Þær sá heiðingja fara [at borg,²³ ok mælti hver við aðra, ok orti konungsdóttir orða á þá: Góðir riddarar, segir hon, segit oss tíðendi, hverr er riddari þessi, hvárt er hann hertekinn í flótta eða bardaga. Þá svarar máli hennar enn gamli Amalunz: Fyrir

¹⁾ *mgl. A, B, b.* ²⁾ *ertu A, B, b.* ³⁾ [eigi úlíkt *A*; þat líkast *b.* ⁴⁾ *munim A*; mættim *B.* ⁵⁾ [heiðingja einn í sundr í miðju, ok féll sá dauðr á jörð *A.* ⁶⁾ sér til dagnaðar *tilf. b.* ⁷⁾ [at vinna *b.* ⁸⁾ *fra* því at hann hafði *hertil har A*: fyrir þyt ok vápnabraki. ⁹⁾ *margskyns A, B, b.* ¹⁰⁾ inn sami *tilf. A.* ¹¹⁾ *Clares A, B.* ¹²⁾ [eigi sækja at *b.* ¹³⁾ við scemd *tilf. B, b.* ¹⁴⁾ *tilf. A, B*; *for* ok máttu treystast mér *har b*: því at ek skal þér trútr ok traustr. ¹⁵⁾ [segir hann, því nú skaltu í stað *A.* ¹⁶⁾ sinn veg *b.* ¹⁷⁾ [*mgl. B, b.* ¹⁸⁾ [þá var sá hinn líkasti *b.* ¹⁹⁾ [*tilf. A, B, b.* ²⁰⁾ *væna A.* ²¹⁾ *gengin A.* ²²⁾ *Bealamer A.* ²³⁾ [til borgar *A.*

sakir Makons,¹ hví gabbar þú oss, vér erum svá hugsjúkir at eigi fýsir oss at hlæja. Þá svarar hon: Hverr hefir þat gert? Þeir svöruðu: Þetta fól ok [tvau önnur² hans makar hafa drepit fyrir oss [100 manna.³ En Klares unnasti þinn sendi þér orð til þess, at þú [létir varðveita⁴ þenna mann fyrir hans sakir. Þá [mælti mærin: Farit eptir hinum tveimr ok hafit til mín. Þá svarar heiðingi: Áðr mun sumar liða, en þeir verði⁵ sóttir. Þá mælti mærin við Oddgeir: Vel ertu til vár kominn, ek heit þér góðu inni, eða hvert er nafn þitt, segir hon, eða hveirrar kindar ertu? Hann svarar: Oddgeir danski heiti ek, en Karlámagnúsi konungi er kunnigt kyn mitt. Þá svarar konungsdóttir: Nú veit ek [skyn á þér,⁶ þó hefi ek eigi þik fyrri⁷ sét. Síðan leiddu meyjarnar hann á fagran völl undir olifutré.⁸ Þá tóku [þær hest hans ok hervápn, ein þeirra tók hjálm, önnur sverð, þriðja brynju.⁹ Síðan þvógu þær sár hans ok [gerðu honum rekkju, ok¹⁰ gáfu honum sæt grös at eta, þau er guð setti í grasgarð þann er heitir Heilivágr. Hann sofnaði, er hann var móðr, en þá er hann vaknaði, þá var hann heill. Nú skulum vér létta um Oddgeir at ræða.¹¹

18. Nú er at segja frá Rollant ok Oliver. Þeir eru nú í hardaga miklum, ok var þúsund manna í móti þeim, eigi eru¹² þeir ámælis verðir, þótt þeir flýi¹³ undan. Nú fara þeir á hæli undan ok verja sik vel ok drengiliga. En heiðingjar sækja eptir [þeim, en þó drepa þeir 14 mikla kapp.¹⁴

19. [Í annan stað¹⁵ er at segja frá Otvel, at hann stendr¹⁶ upp snemma ok spyr at Rollant ok Oliver [ok at Oddgeir danska.¹⁷ En er þeir finnast eigi, þá veit hann at þeir eru farnir á hendr heiðingjum. Hann herklæddist ok alt lið hans, 7 hundruð ungra manna, hverr þeirra mátti vera¹⁸ konungs jafningi at ásjónu¹⁹ ok atgervi. Ok því næst ríðr Otvel til²⁰ Karlámagnús konungs ok mælti: Sjá²¹ fyrir liðinu ok sækjum at heiðingjum; Rollant frændi þinn²² heldr mik fyrir huglausan mann, hann hefir farit at heiðing-

¹) [mgl. A. ²) [aðrir tveir A. ³) [meir en 100 þúsunda manna, ok þar með þrjá konunga ok marga höfðingja aðra. A. ⁴) [látir vel geyma A. ⁵) [svarar mærin: Færit mér hina báða. Þeir svöruðu, kváðu áðr mundu liða sum(ar)it en þeir yrði A. ⁶) [hverrar kindar þú ert A. ⁷) fyrr A. ⁸) olifatré A. ⁹) [þær sverð hans ok önnur hervápn ok þar með hest hans ok varðveittu. A. ¹⁰) [mgl. A. ¹¹) fra En konungsdóttir Alfanis, foreg. Side, mgl. B; b har derfor følgende: Tók sú fríða mæir vel við Oddgeiri ok veitti lækning sárum hans, ok hvat annat er hann þurfti, eptir orðsending Klares. ¹²) væri A. ¹³) flýði A; hliði b. ¹⁴) [mgl. A, B; harðfengiliga b. ¹⁵) [Nú A, B. ¹⁶) [þenna sama morgin stendr Otvel b. ¹⁷) [mgl. A, B, b. ¹⁸) heita A. ¹⁹) vænleik A. ²⁰) á fund A. ²¹) Ætla A. ²²) yðvarr A.

jum at mér úvitanda; en ef honum ferst [illa at, hverjum vill hann þat kenna? of mikit gerir hann til sjálf, hann þíkkist um alla berserki fram.¹ En ek sver² við þann guð er sannr er, at ef ek mæti heiðingjum í dag, þá skal ek svá stór högg veita þeim með sverði mínu, at eigi skulu þeir geta Rollants né hans harðleikni.³ Þá lét Karlamagnús konungr blása í lúðr sinn,⁴ ok því næst herklæddust Frankismenn ok fóru yfir brúna. Samson bar merki Karlamagnús konungs. Þar mátti sjá merki mörg, fyrir hverju hundraðsliði var merki.⁵ [Þeir höfðu mikit traust hverr⁶ af öðrum, ok eggjaði hverr annan til framgöngu at⁷ heiðingjum. En riddarar Belesent konungsdóttur vátu⁸ hundruð.⁹ Otvel laust hest sinn með sporum ok reið örvardrag fram frá¹⁰ öllum mönnum sínum vel vápnaðr sem berserk¹¹ sómdr. Hann hafði yfir herklæðum sínum klæði þat er gert var af guðvefjarpelli, en sá er eigi alinn er kaupa mætti við verði, því at þat¹² hefir þesskonar náttúru, at hvárki mátti brenna þat eldr né logi; en sá er hefir eins penings verð af því, þótt hann væri sárr til úlfs, ok kæmi þat við líkama hans, þá mundi sá þegar heill vera. En dóttir Karlamagnús konungs hafði gefit honum merki, þat er átt hafði Gauter.¹³ Nú fóru þeir leiðar sinnar ok mættu¹⁴ Rollant hjá fiskilæk nökkurum er þar var, ok ávítar Otvel hann¹⁵ mjök, er hann hafði farit svá fámennr á hendr heiðingjum. Þá mælti Otvel við Rollant: Komtu nú af fiskaveiði,¹⁶ segir hann, hvárt ætlar þú nú einn at eta¹⁷ alla heiðingja? en ek hugða, at ærit mundi¹⁸ vit hafa at [gnaga um þá¹⁹ báðir. Snúum nú aptr ok hefnum þín á heiðingjum, [dæmdir²⁰ eru þeir allir²¹ er þik eltu. Nú líttr Otvel til hægri handar²² ok sér mann þann er Enkubes²³ hét, mikinn höfðingja, en sá elti Oliver ok hafði særðan hest hans²⁴ 7 sárum: þessum manni fylgdi þúsund heiðingja. Hann²⁵ var þá mjök nauðugliga staddr ok þurfti þá hjálpar góðra manna. Otvel laust hest sinn með sporum ok [hristi spjót sitt ok lagði at Enkubes í gegnum skjöld hans í mundriða, ok dugði brynja hans eigi þat er vert væri eins penings, ok laugaði merki spjótsins í brjósti hans, ok feldi hann dauðan til jarðar at gatnamóti, en sálin til

¹) [eigi vel, hverjum er þat kenna? ofmiklu veldr hann sjálf um, hann þíkkist meiri en neinn annarr. A. ²) þess tilf. A. ³) harðleiks A. ⁴) fra ok mælti: Sjá fyrir, foreg. Side, mgl. B, b. ⁵) borit tilf. B, b. ⁶) [Hverr þeirra hafði mikit traust A. ⁷) af A. ⁸) fim A. ⁹) [mgl. B, b. ¹⁰) fyrir B. ¹¹) góðum riddara b. ¹²) klæði tilf. A. ¹³) fra Hann hafði yfir herkl. mgl. B, b. ¹⁴) sinna b. ¹⁵) Rollant b. ¹⁶) fiski B, b. ¹⁷) drepa b. ¹⁸) mundim A; mundum B, b. ¹⁹) [saal. A; ganga at þeim, a. B. ²⁰) dauðir A, B. ²¹) [svá eru þeir nú sem dauðir b. ²²) sér tilf. A, B, b. ²³) Encubes A; Enkuber B, b. ²⁴) til úlfs tilf. b. ²⁵) Oliver A, B, b.

helvítis.¹ Estor delangres feldi höfðingja þann er hét Klater, ok síðan blésu þeir í lúðra sína [ok mæltu: Höggvit, höggvit, segir hann. Þeir gerðu svá,² ok dugði hverr sem mátti. Þar mátti heyra kný³ ok brak af vápnum þeirra, ok svá sjá mikla orrostu hefjast, ok⁴ mörg spjótsköpt bresta, skildir klofna, brynjur rifna, ok svá [marga heiðingja⁵ hníga, svá at engi fékk talt. En Engiler jarl gékk aðra fylking inn en aðra út [í liði heiðingja, hann hafði spjótskapt brotit ok hafði sverð sitt í hendi sér alt blóðugt. Hann sá Damadors hinn heiðna, er réð fyrir Numielandi, hann átti vápnaskipti við hann ok feldi hann af hesti sínum ok tók hest hans höndum ok hafði í sínu valdi. Síðan hjó hann til hins heiðna í hans hinn skíra hjálm, svá at hann klauf höfuð hans í tenn niðr. En búkr hins heiðna féll til jarðar, en fjáðr tóku sál hans.⁶ Því næst reið fram Galderas er réð fyrir Tire enni miklu, hann var unnasti Gagato⁷ dóttur Golias konungs, ok bar hann glófa hennar á spjóti sínu fyrir merki fyrir sakir ástarþokka hennar, ok þóttist vera yfirmaðr allra heiðingja. Hann [hristi spjót sitt ok lagði sjálfan sik á burt, hann⁸ laust hest sinn sporum ok hjó til Engilers [í skjöld hans ok skar brynju hans⁹ spannar á hvern veg, ok barg þá guð, er [eigi nam djúpara, en hvárki mátti halda honum stigreip né brjóstgjörð, þó at gylt væri,¹⁰ at úvilja sínum féll hann¹¹ til jarðar. [Síðan kallaði Galderas á Gagato unnustu sína ok kvazt þat hafa gert fyrir ástarþokka hennar.¹² Engiler er nú á fæti staddr ok verst vel ok drengiliga, en skjöldr [hans af honum klofinn, ok mundi hann¹³ náð hafa hesti sínum, ef eigi hefði komit fjöldi manns á hendr honum. Þá kom sá maðr at jarlinum er Talat¹⁴ hét, ok með honum 70 riddara; hann hefir drepit [marga menn¹⁵ síðan er hann var riddari, hann var tyrkneskr ok mikill drambmaðr. Þeir skutu at Engiler spjótum ok örvum.¹⁶ Nú er hann nauðugliga staddr, brynja hans slitin í 30 staða, ok er nú vánum betr, er hann er eigi særðr til úlfls, [en þat er sannast at segja, at hann verst svá vel,¹⁷ at þeir kómu eigi sári við¹⁸ hann. En mikill fjöldi heiðingja er um¹⁹ hann, [en þó lét hann marga týna lífi sínu með sverði sínu. En í því bili²⁰ kom honum hjálp Jzoris²¹

¹) [reið at Enkubes ok lagði til hans með spjóti sínu í gegnum skjöldinn ok brynjuna, svá í hjarta nam staðar, ok steypti honum dauðum til jarðar at gatnamóti. A. ²) [mgl. A. ³) gný A. ⁴) mgl. A. ⁵) [saal. ogsaa A. ⁶) [, hann átti vápnaskipti við þann mann er Adan hét, hann réð fyrir Munielandi, ok feldi Engeler af hesti dauðan til jarðar. A. ⁷) Gagato A. ⁸) [mgl. A. ⁹) [í sundr skjöld hans ok brynju A. ¹⁰) [hann varð eigi sárr, en A. ¹¹) af hesti tilf. A. ¹²) [mgl. A. ¹³) [var honum engi til hlífðar, en mundi A. ¹⁴) Talad A. ¹⁵) [margan mann A. ¹⁶) örvum A. ¹⁷) [enda verst hann svá A. ¹⁸) á A. ¹⁹) umhverfis A. ²⁰) [ok lét þó margr sitt líf fyrir honum. En í þeirri A. ²¹) Jsoriz A.

ok Valter, Daud hinn longverski, Girarð af Orliens ok Liberes her-tugi, ok er hverr þeirra búinn at hefna annars. Þeir blésu í lúðra sína ok sóttu at þar sem Engiler var á fœti staddr. Þeir sóttu hest hans fyrst ok létu eigi fyrr en [hann kom á bak honum, ok reið þá Engiler með þeim, ok síðan fóru þeir leiðar sinnar allir.¹ En því næst áttu þeir vápnaskipti sín á milli Jsoriz ok Talot,² þeir [hjuggust svá hart til, at í sundr gékk hvár(s)tveggja skjöldr at endilöngu, ok eldr fló or hjálmum þeirra ok brynjum, er stálin mœtast. En hvat er at lengja um þat, at hvárki mátti þeim halda söðull né stigreip, eigi brjóstgjörð né gagntök, alt brast í sundr, svá at hvártveggi varð ofan at stíga Jzoris ok Talot, hvárt sem þeir vildu, eða eigi.³ Talot hljóp upp fimliga, en Jzoris á móti honum, ok hjó hvárr til annars af mikilli reiði ofan í gylta hjálma, ok mundi þá annarrtveggi⁴ fyrir láta, ef eigi væri þeir skildir. Valteri átti vápnaskipti við þann mann er nefndr er Amargunz⁵ ok feldi hann dauðan til jarðar, en [öll tröll⁶ tóku sál hans. Frankismenn verða nú vel við, kljúfa skjöldu, [höggva hjálma, slíta brynjur, ok falla heiðingjar hundruðum hverr ofan á annan, en þó falla nú hváirtveggju,⁷ ok er nú hinn fræknasti⁸ bardagi. Nú er vígvöllr þaktr⁹ blóði ok líkum heiðinna manna ok¹⁰ kristinna.

20. Heiðingi einn tyrkneskr ættaðr af landi því er heitir Florient,¹¹ sá hét Drafan, hann er or¹² borg þeirri er liggr fyrir utan Jndialand et mikla. Hann reið fram hjá Klares konungi ok tók í beisltauma hans: Herra konuigr, segir hann, hvat hefst þú at, sér þú at Frankismenn ganga mjök á hendr oss? Nú veit þat Maumet, herra konungr Persie, heill svá, dugum þeim. Þá svarar Klares konungr: [Nú skaltu¹³ þat sjá, hvat ek [skal at hafast.¹⁴ Nú kallar hann merki sitt, þat hét Nanant. En Arapa blés í lúðr sinn, sá hét Flovent, ok kómu þar til hans Persir ok sá lýðr er [kallaðr var Mors¹⁵ ok 100 Rabita, ok var engi sá er eigi hefði spjót ok merki ok boga tyrkneskan,¹⁶ en Frankismenn géngu í mót örvadrifu þeirra. Klares konungr átti vápnaskipti við Foladralemane¹⁷ ok [lagði í gegnum skjöld hans ok brynju ok gegnum sjálfan hann ok¹⁸ veitti honum bana á milli margra Frankismanna. Arapa¹⁹ hjó til Girarðs af Orliens ok veitti honum bana [, en síðan hældist hann²⁰ drápi

¹) [þeir kómu honum á bak A. ²) Talot A. ³) [hjuggu svá með miklu afli, at hvárstveggja skjöldr klofnadi at endilöngu ok í sundr brynjur þeirra, ok sjálfir þeir féllu af hestum sínum til jarðar. A. ⁴) hvártveggi A. ⁵) Margunz A. ⁶) [fjándr A. ⁷) [mgl. A. ⁸) mesti A. ⁹) þakiðr A. ¹⁰) svá tilf. A. ¹¹) Florent A. ¹²) í A. ¹³) [tilf. A. ¹⁴) [höfumst at A. ¹⁵) [Ros hét A. ¹⁶) tyrkneska A. ¹⁷) Drolafalemanne A. ¹⁸) [mgl. A. ¹⁹) Arrapans A. ²⁰) [í millum margra Frankismanna, ok hrósaði mjök A.

hans.¹ Otvel reið [á móti honum ok hafði sverð sitt í hendi² en í annarri skjöld.³ Arapa⁴ hjó til hans með miklum styrkleik ok í sundr skjöld hans, en sverð hans brast⁵ í hjálmi Otvels, ella mundi hann hafa drýgt vilja sinn. Otvel hjó til hans⁶ í mót ok klauf hann í herðar niðr, [búkrinn féll til jarðar or söðli, en tröll tóku sál hans.⁷ Ok síðan mælti Otvel við hann: Vit várum frændr,⁸ [en fyrir þenna⁹ djarfleik tóktu¹⁰ laun.¹¹ Nú er Klares konungr mjök hug-sjúkr, hann sér menn sína hvervetua¹² falla hundruðum saman. Hann reið fram í lið Frankismanna ok drap í þeirri framreið Gir-arð¹³ af Gians¹⁴ ok aðra 2 höfðingja [Gunangsæis af Darfent ok Hugon, ok reið í gegnum lið Frankismanna,¹⁵ svá at ekki nam¹⁶ við,¹⁷ ok kom aptr til sinna manna úsárr. Þá blés hann í horn sitt at gleðja lið sitt, ok kom þá til hans þúsund manna. Síðan reið hann undan með því liði til borgarinnar, en Frankismenn eptir ok drápu þá er þeir máttu.¹⁸ Ok því næst [mætti Klares konungr liði Garsia höfuðkonungs,¹⁹ en þat váru 20 þúsundir, ok mun nú hefjast orrosta á nýja leik, [ef dagr vinnst. En nú er liðit aptansöngs mál.²⁰ Klares konungr lét nú upp setja merki sitt, ok tók þá at berjast [í annat sinn.²¹

21. Í því bili mætti hann Otvel ok mælti við hann: Hvat manna ertu, segir hann, [Maumet verði þér reiðr, svá mikit spell sem þú hefir gert í dag á várum mönnum;²² seg mér nafn þitt, ok skal ek þat kunnigt gera Garsia konungi. Þá svarar Otvel: Ef²³ þik forvitnar þat,²⁴ þá skal ek þér²⁵ kunnigt gera. Otvel heiti ek son Galicens hins frækna, [en móðir mín hét Dia,²⁶ ek hefi skírn tekít ok [látit af fílsku,²⁷ ok trúi ek á Krist Maríu son, en Karlamagnús konungr hefir gefit mér Lumbardi²⁸ alt ok Belesent dóttur sína, ok aldri skal ek síðan elska heiðna menn um alla lífsdaga mína. Þá svarar Klares: Undarligt heyri ek nú, er þú hefir nú týnt trú þinni við Maumet ok látit lönd þín erfingjalaus, eða hvárt skal ek trúa þessum orðum,²⁹ er þú segir? Lát af þú fílsku

¹) *Fra* í gegnum skjöld hans í mundriða *foregaende Capitel, S. 456, og hertil mgl. B. b.* ²) *sér tilf. A.* ³) hendi skjöld sinn. *A.* ⁴) Arapans *A*; [fram í móti honum (at þeim manni *b*) er Arapias hét, hann hafði sverð sitt í hendi ok *B, b.* ⁵) í sundr *tilf. A.* ⁶) Arapans *A.* ⁷) [*mgl. A*; *fra* en sverð hans brast *a. s. v. hertil har B. b*: ok sjálfan hann. ⁸) *saal. A, B, b*; bræðr *a.* ⁹) þinn *A.* ¹⁰) hefi ek þér goldit *A.* ¹¹) [*mgl. B, b.* ¹²) *mgl. A, B, b.* ¹³) Gerað *A.* ¹⁴) Geans *A.* ¹⁵) [*mgl. B.* ¹⁶) stóð *b.* ¹⁷) [ok stóð engi kempa við honum sakir harðleiks *A.* ¹⁸) náðu *B, b.* ¹⁹) [mættu Klares konungi lið Garsia konungs *A.* ²⁰) [*mgl. B, b.* ²¹) [í öðru sinni *A*; öðru sinni *B, b.* ²²) [*mgl. B, b.* ²³) Með því móti at *A.* ²⁴) um þat *B*; at vita nafn mitt *A.* ²⁵) þat *tilf. A, B, b.* ²⁶) [*mgl. B, b.* ²⁷) [kastat niðr villu *b.* ²⁸) Lungbardi *A, B, b.* ²⁹) eðr eigi *tilf. A.*

þinni ok bæt við Maumet asgerð þessa ok úvizku, er þú hefir honum neitat ok hans vinum, en ek mun [nú koma sætt á millum ykkar Garsia konungs,¹ ok skal ek gefa þér hálf Almarie ok hálf ríki mitt. Þá svarar Otvel: [Því mun ek eigi játa, heldr bið ek hins, at bülvaðr verði² þinn félagskapr í sinn síðan, ok þess sver ek við trú mína, er ek á at gjalda Maríu syni, ef ek má taka þik³ höndum eða Garsiam konung, þá skal ek hengja ykk [við inn hæsta gálga⁴ í dalnum Gatanie. Þá svarar Klares konungr: Nú mælis þú heimsku um hag þeirra manna er heztir eru í öllum heiðnum dómi, en útrúr ertu ok undirhyggjumaðr. En ek em búinn at eiga við þik hólmgöngu, ok sé þá einn í móti einum, ok mun ek frám ganga með sverði mínu hvasseggjuðu, ok þat læt ek fylgja, at eigi er skíra þín né kristinn dómr [betri, eða messur þær er prestar syngja, en vettugi,⁵ ok ekki megu þér í móti lögum mínum þat er vert sé fugls þess er skjór heitir, at⁶ meira má Makon en son Maríu. Otvel svarar: Meinvættir búa í þér, Klares, er þú jafnar saman Kristi Maríu syni ok Makon. [En ef þú vilt halda máli Makons, en ek skal gerast maðr Krists, ok eigu vit at því handsöl, at hvárgi bregði þeirri ætlan, ek skal verja guðs lög en þú Makons, þá gerstu kappi hans. Síðan rétti heiðingi fram hönd sína, en Otvel á móti, ok handsöluðust at því.⁷ Klares konungr fór til borgar ok lið hans. Otvel fór með sínum mönnum, ok tóku Frankismenn sér náttstað ok létu upp landtjöld sín ok húðir ok kyndu sér elda, ok báru þangat sjúka menn ok höfðu hendr at sárum þeirra, en grófu hina er dauðir váru. Otvel lét eigi fyrr en hann kom fyrir Karlamagnús konung. En konungr gékk í móti honum ok Belesent konungsdóttir, ok hélt hon í stigreip hans, meðan hann hljóp⁸ af hesti. [Hann settist niðr í millum þeirra, en hon strauk um bak honum ok síður, ok vildi vita ef hann væri nokkut sárr, ok⁹ því næst lagði hon hendr um háls honum ok kysti hann 3 sinnum. Þá mælti konungr: Góðr¹⁰ sonr, segir hann, væna unnustu áttu, guð sé lofaðr.¹¹ Otvel svarar: Svá er hennar vænleikr, [at heiðingjar skulu alldýrt kaupa áðr en¹²

¹) [koma þér í sætt við Garsiam konung A. ²) [Þessu neita ek ferliga. Bülvaðr sé A. ³) ykk A. ⁴) [tilf. A. ⁵) [ok messur þær er prestar syngja einnar baunar verðar A. ⁶) mgl. A. ⁷) [Ok ef þú vilt halda máli því, gerstu þá kappi Makons en ek Krists, ok skal ek verja guðs lög en þú Makons. Þeir handsöluðust með þessu móti sem nú var sagt. A; fra Undarligt heyri ek nú. S. 459, og hertil har B, b: Útrúr ertu ok undirhyggjufullr, en ek em búinn at eiga við þik hólmgöngu. Othuel mælti: Vit skulum eiga at því handsöl, at hvárgi brigði þessi (þessa b) ætlan, ek skal verja guðs lög en þú Makons. Heiðingi rétti fram hönd sína, en Othvel at móti. ⁸) sté A. ⁹) [mgl. A. ¹⁰) Góði A. ¹¹) ok þú tilf. A. ¹²) [skulu þann ok dýrt kaupa heiðingjar áðr A.

sumar líði. En þá nótt héldu vörð af Karlamagnúsi konungi Hugon ok þeir af Almanie. Karlamagnús konungr lá úhræddr þá nótt. Heiðingjar héldu vörð [á sér ok blésu alla nótt í horn sín¹ til sólar upprásar.²

22. Klares konungr stóð upp [í dagan³ ok herklæddi sik sem skjótast, [en Gauor af Melonis ok hinn mikli Arifinz, hann var 4 fótum hæri en risi, þeir herklæddu Klares. Þeir særðu honum⁴ brynju víða ok síða, er honum var ger í Kvadare⁵ borg, er stendr á sævarbakka⁶ í dal nökkuruin, [at sá er hesir þá brynju, þá þarf hann eigi at hræðast, svá er hon hörð, at ekki má vápn skeðja henni.⁷ En þat ætla ek, [ef Otvel má nær koma honum, svá at hann nái með sverði sínu Kurit enu hvassa til hans, at ekki mun brynjan mega halda. Þeir settu hjálm á höfuð honum,⁸ þann er átt hafði Priant konungr; hvárki var hann af jární gerr né stáli, af gulli né silfri, heldr var hann gerr af hörðum ormsstönnum; þar váru á merktir [Jovis ok Terogant, Makon ok Maumet ok Jubiter í barns líki, þeir eru dróttnar heiðingja ok mest traust þeirra, ok ætla þeir þá munu hjálpa sér í nauðsynjum.⁹ Síðan fái þeir honum skjöld, [hann var gerr af húðum einum trélaust, þar eru á 18 bólur af gulli.¹⁰ Þá var honum fengit spjót, [ok merki við af rauðu gulli¹¹ ok guðvefjarpelli með miklum hagleik skrifat,¹² [en spjótskapt¹³ af því tré er Segun¹⁴ hét, af því tré [var Nóa örk¹⁵ ger. Síðan var hann gyrðr með sverði sínu, því er Melde hét [hinn hvassi,¹⁶ en¹⁷ eigi vildi hann láta sverðið¹⁸ fyrir þúsund marka¹⁹ gulls. Síðan var hestr hans fram leiddr, sá er Turnifent hét, hann [fór litlu seinna en svala flýgr,²⁰ þá er hann kendi spora. Hann hljóp á bak hesti sínum fimliga. Ok því næst blés hann [horni sínu,²¹ ok herklæddust þá allir heiðingjar, þeir er váru í borginni, ok því næst reið hann leiðar sinnar. Þá mælti Alfania konungsdóttir við hann: Maumet hjálpi þér. Heyr þú lávarðr Apollin, segir hon, vertu²² hlíf skjöldr þessa vinar þíns [í dag,²³ at allr lýðr lofi þik, sem vert er, enda skal ek gefa²⁴ þér 100 marka gulls. Nú fór Klares konungr [út af borginni, ok fylgdi honum fjölmenni mikit, Tarazis ok Persanis, Rabitar ok Tyrkir ok Affrikar.²⁵ Þeir létu búa vagn ok settu [þar á Maumet

¹) [ok blésu í lúðra sína ok horn A. ²) Fra ok létu upp landtjöld, S. 460, mgl. B, b. ³) [snimma A. ⁴) [fór í A. ⁵) Kuaderare, þeirri A. ⁶) saal. A; siuarbakka a. ⁷) [mgl. A. ⁸) [at Otvel sníði hana með sverði sínu Kurere, ef hann kemst með. Síðan setti hann hjálm á höfuð sér A. ⁹) [Maumet ok Terogant A. ¹⁰) [á honum váru 18 bólur með gull. A. ¹¹) [með rauðu merki A. ¹²) gert A. ¹³) [spjótskaptit var A. ¹⁴) Sechim A. ¹⁵) [sem Nóa örk var A. ¹⁶) [mgl. A. ¹⁷) er A. ¹⁸) mgl. A. ¹⁹) punda A. ²⁰) [var litlu seinna en svala á flug A. ²¹) [í horn sitt A. ²²) ver A. ²³) [mgl. A. ²⁴) offra A. ²⁵) [leiðar sinnar A.

ok færðu hann yfir ána. Vagninn var af marmarasteini, ok bundu þeir Maumet með festum, þær váru gervar af gulli ok silki, at hann skyldi eigi falla or þeim vagni,¹ þótt hann yrði reiðr. [Síðan lágu heiðingjar á bæn ok báðu mjúkliga, at hann skyldi gera jarteignir² þann dag ok sýna mátt sinn. Þar ofraði [hverr maðr hinn fátækasti³ bisund gulls. Klares konungr [var nú kominn til þess staðar er hann sá lið Karlamagnús konungs umhverfis sik, ok sýndist honum⁴ ógurligt sem var, ok mæltist við einn saman: Maumet lávarðr, segir hann, ógurligt lið er þetta, þessir menn munu gera hryggvan Garsiam konung.⁵

23. Nú er Karlamagnús konungr risinn upp snemma um morguninn ok hlýddi tíðum, en síðan⁶ fór hann til vígvallar, ok Rollant ok Oliver ok Otvel ok mikill fjöldi annarra manna með honum. En jafnskjótt sem [Klares konungr leit þá,⁷ þá æpti hann hárrí röddu ok mælti á þessa lund: Ertu hér kominn, Karlamagnús konungr hinn skegghvíti. Þá svarar hann: Hér em ek kominn at vísu, eða hvat viltu mér, [eða hví spyrst þú at mér?⁸ Þá svarar Klares: Ek kann⁹ at segja þér þau tíðendi, at betra væri þér heima setit, [því at¹⁰ úsynju komtu hingat í þessu sinni. [Lengi hefir þú um þat setit at niðra oss ok várum löndum, ok sitr þú í ríki váru at úvilja várum, ok niðr hefir þú felt lög vár ok réttindi, en þat veit Maumet, þar sem hann er í vagni¹¹ bundinn, at nú er kominn endadagr þinn, ok aldri síðan muntu sjá Frakkland. Konungr várr hefir gelit kórónu þína¹² ok konungdóm hinum bezta riddara er fæzt hefir¹³ á jarðríki, hann heitir Florient af Subalis,¹⁴ hann skal bera kórónu ok konungsnafn, [þat er¹⁵ nú berr þú. Heiðingi, segir Karlamagnús konungr, mart berr á mun þér ok vel kantu at ljúga. [Þat mælir þú, er þú vilt, en eigi veiztu hvat síðan kann verða í viðrskiptum várum áðr en lýkr.¹⁶ Ek sit á hesti mínum heill ok herfærr, en þú hætir mér saklausum, en ek mun með guðs miskunn yfirkoma þik ok svá konung yðvarn, ok ek sver þess við [trú mína,¹⁷ at eigi skal ek fyrr létta en þit erut [yfírstignir ok lönd yður unnin til handa mér.¹⁸

¹) [hann yfir ána, ok var þar Maumet í vagninum, festar váru á honum af gulli gerðar, at hann mætti eigi falla *A.* ²) [Heiðingjar báðu mjúkliga, at guð þeirra Maumet skyldi gera jarteignir *A.* ³) [inn fátækasti maðr *A.* ⁴) [sá lið Karlamagnús konungs ok þótti *A.* ⁵) *Dette Capitel, 22. lyder i B, b kort saaledes:* Klares konungr stóð upp snemma í dagan ok herkleddist sem skjótast ok fór or borginni, ok fylgdi honum fjölment Saracenis (mikill fjöldi Saracinarum *b*). ⁶) eptir þat *A.* ⁷) [hann leit Karlamagnús konung *A.* ⁸) [*mgf. A.* ⁹) hefi *A.* ¹⁰) [ok *A.* ¹¹) [ok þat veit Maumet guð minn, er í vagni er *A.* ¹²) *saal. A; sína a.* ¹³) hafi *A.* ¹⁴) Subali *A.* ¹⁵) [*saal. A; at a.* ¹⁶) [*mgf. A.* ¹⁷) [guð minn *A.* ¹⁸) [báðir yfírstignir *A.*

Þá svarar Otvel: Heiðingi, segir hann, [létt köpuryrði þinni,¹ vér skulum verja konungs mál meðr vápnum.²

24. Nú klæða Frankismenn Otvel enn kurteisasta³ riddara undir olifatré.⁴ Rollant jarl færði honum brynju tvefalda, en Oliver setti hjálm á höfuð honum, þann er beztr var í [öllum her⁵ Karla-magnús konungs. Síðan var framleiddr hestr hans Flore, ok hljóp hann á bak honum. Engiler jarl gyrði hann með sverði [því er Korenz hét,⁶ Bovi hertugi batt gullspora á fœtr honum. Síðan tók hann leyfi af konungi ok konungsdóttur at fara til vígvallar á móti Klares konungi, at [reyna hvárr þeirra meira má, guð allsvaldandi Maríu son⁷ eða Maumet. Síðan var honum fengit í hönd spjótskapt⁸ þat er beztr var í konungs liði, ok var með merki hvítt sem sújór, ok alt gullsamat⁹ ok með¹⁰ miklum hagleik skrifat ok¹¹ með margskonar dýrum ok fuglum, ok lýsti af á hvern veg. Síðan leiddu hann til vígvallar¹² 12 jafningjar, Rollant ok Oliver, Geriu ok Geris, Otun ok Bæringr jarl,¹³ Samson¹⁴ ok Angsijs,¹⁵ Jvi ok Jvori, Engiler jarl ok Girarð.¹⁶

25. Þá er Otvel kom til vígvallar, í þann sama stað er Klares var fyrir staddr, þá mælti hann til Klares: Nú em ek hér kominn at fylla þat handsal, er vit áttum okkar í millum, þú segir þat, at meira megi Makon en Krístr Maríu son, en ek [em nú búinn at úsanna þat¹⁷ með guðs miskunn. Nú ræð ek þér heilt, játa þú guði Maríu syni, en neita Makon ok [öllum hans samfélögum.¹⁸ Þá svarar Klares: Neita ek þessu ráði.¹⁹ Síðan laust hann²⁰ hest sinn með sporum ok reið at Otvel, en Otvel á móti honum, ok lagði hvárr til annars [með spjóti, ok brast hvárstveggja spjótskapt í sundr, ok var þá engi annarr til en at taka til sverða.²¹ Ok veitti þá hvárr öðrum stór högg á gylta²² skjöldu, [ok má eigi telja hvert högg er hvárr þeirra veitti öðrum.²³ Nú lýsir vígvöll allan af [búnadði ok²⁴ dýrum steinum, er hvárr hjó af annars hlífum. Þá hjó Klares til Otvels ok veitti honum [högg mikit á skjöld hans ok særði hann miklu sári.²⁵ En Otvel [bjóst til at hefna síu, hann²⁶

¹) [létt af kögurorðum þínum A. ²) tilf. A. ³) kurteisa A. ⁴) einu tilf. A.

⁵) [liði A. ⁶) [sínu Kurere A. ⁷) [vita, hvárt megi (meira) guðs allsvaldanda máttir A. ⁸) spjót A. ⁹) sammat með gulli A. ¹⁰) mgl. A.

¹¹) mgl. A. ¹²) þeir tilf. A. ¹³) mgl. A. ¹⁴) hertugi tilf. A. ¹⁵) Anxies A.

¹⁶) Fra þá svarar hann: Hér em ek kominn, S. 462, har B og b blot: Nú herklæddu Frankismenn Otvel. ¹⁷) [vil þat úsanna A. ¹⁸) [máttu eigi betra ráð taka. A. ¹⁹) Fra okkar í millum, þú segir o. s. v. mgl. B, b. ²⁰) Clares A, B. ²¹) [svá fast, at spjótsköpt hvárstveggja brustu í sundr, því næst tóku þeir til sverða sinna. A. ²²) gylta hjálma ok stinna A. ²³) [mgl. A. ²⁴) [mgl. A. ²⁵) [mikitt sár A; fra á gylta skjöldu mgl. B, b. ²⁶) [mgl. B, b.

hjó til Klares á¹ hjálm hans ok af þat sem tók, ok hit hœgra kinnarbeinit² ok með hökuna,³ ok nam sverð hans í jörðu staðar. Síðan hrósaði⁴ Otvel høggi⁵ sínu, ok þá mælti Klares: Eigi skaltu svá brátt hrósa [viðrskipti þeirra eða okkru,⁶ nú skaltu sjá minn vilja. Ok hjó þá til Otvels ok í gegnum skjöld hans ok brynju ok veitti honum mikit sár, [ok nam eigi sverð hans fyrr staðar en í söðulboga.⁷ Nú er harðr bardagi þeirra á milli.⁸ Þá hjó Otvel til Klares, [ok veitti honum þat embætti er hann mátti vel án vera, hann skildi höfuð hans við búkinn,⁹ en sálin fór til helvítis.¹⁰ En hinn enn heiðni konungr Garsia hafði sent 3 riddara [til vígvallar¹¹ at taka Otvel höndum, [einn hét Aganor, annarr Melones, þriði Alapin¹² hinn mikli.¹³ Þeir sóttu at Otvel. En er Karlamagnús konungr sá þat, þá mælti hann: Góðir riddarar, segir hann, sækit til Otvels ok veitit honum lið, ok skal nú engi heiðingi undan komast. Þá fór Rollant ok Oliver at veita Otvel lið. [Rollant átti vápnaskipti við Alapin hinn mikla ok veitti honum þegar bana. Oliver drap Aganor, en Ermoen feldi Melonem, ok skildust þeir við þá dauða. Þá mælti Karlamagnús konungr: Gangit¹⁴ at borginni. Frankismenn veittu atsókn heiðingjum, en heiðingjar sneru undan, [en þeir höfðu verst er høggs biðu.¹⁵ Síðan hittust þeir Garsia konungr ok Otvel. Þá mælti Garsia konungr: Hverr ertu, er svá [œsiliga ferr?¹⁶ Hann svarar: Otvel heiti ek. Tak við kristni ok trú á guð Maríu son, [ok ræð ek þér heilt, ok gerst maðr Karlamagnús konungs, ok mun ek sætta þik við hann ok koma vel máli þínu, ok mun¹⁷ guð taka við þér, þótt þú hafir lengi útrú fylgt.¹⁸ Garsia konungr svarar: Eigi mun ek [þitt ráð taka at neita Maumet hjálpara várum ok skapara,¹⁹ en þat þikkir mér kynligt, at þú hefir²⁰ brugðizt.²¹ Otvel svarar: Þú skalt reyna [, hvárt Maumet má björg veita þér.²² Síðan áttu þeir vápnaskipti í millum sín,²³ ok lauk svá at Garsia konungr [hné til jarðar,²⁴ en fátt komst undan heiðinna manna.

¹) ofan í A. ²) kinnarbein A, B, b. ³) höku A, B, b. ⁴) saal. A, B, b. offraði a. ⁵) sverði A. ⁶) [viðrskiptum okkrum A; fra Eigi skaltu svá mgl. B, b. ⁷) [mgl. A. ⁸) [mgl. B, b. ⁹) bol B. ¹⁰) [á hálsinn, svá at af flaug höfuðit (höfuðit fann af bolnum b) A, b. ¹¹) [tilf. A, B, b. ¹²) Alapis A. ¹³) [mgl. B, b. ¹⁴) [ok drápu þá fyrst er at Otvel sóttu, því næst bauð Karlamagnús konungr ganga A; því næst lét Karlamagnús konungr ganga B, b. ¹⁵) [mgl. B, b. ¹⁶) [sækir œsiliga A. ¹⁷) tilf. A. ¹⁸) [mgl. B, b. ¹⁹) [ráð af þér þiggja, B, b. ²⁰) mér tilf. b. ²¹) [þik elska eðr þín ráð hafa A. ²²) [nú, hverja björg at (er B) Maumet veitir þér A, B, b. ²³) alt harðara en flestir hafi sét tilf. A. ²⁴) [féll A.

26. Nú er at ræða um Oddgeir danska. Hann gaf grið Alfanie konungsdóttur ok meyjum þeim er með henni váru, ok svá þeim er hann fluttu til borgarinnar, þá er heiðingjar tóku hann. Síðan fór hann til Karlamagnús konungs, ok fagnaði hann honum vel ok öll hirð hans. [En þá er því lauk, þá lét hann¹ efla til brullaups² ok stefndi til sín vistum af öllu Lombardalandi,³ ok gipti Otvel dóttur sína Belesent, ok þótti öllum þat vel ráðit. En [brullaup þat stóð með miklum kurt ok var⁴ hálfan mánuð. Þar var allskonar drykkir [ok skemtan dýrlig, ok er sjaldsén slík⁵ á Norðr-löndum. En er þat leið, þá fór Karlamagnús konungr heim til Frakklands, en Otvel dvaldist eptir, ok með honum [mikill fjöldi⁶ góðra riddara.⁷

¹) [Nú lét konungr A. ²) brudlaups A. ³) Lungbarde A. ⁴) [veizlan stóð A. ⁵) [er sjaldsén er A. ⁶) [konungsdóttir ok mætt A. ⁷) *'Dette Capitel lyder i B og b saaledes:* Síðan fór Oddgeir danski til Karlamagnús konungs. Þá lét konungr efla til brudkaups (er Otvel gekk at eiga Belisent dóttur hans *tilf. b*), ok stóð þat með miklum pris. Ok at því liðnu fór konungr heim til Frakklands (með her sinn *tilf. b*), en Otvel dvaldist þar eptir, ok mikill fjöldi með honum góðra riddara.

SIAUNDI PARTR KARLAMAGNUS SÖGU AF JORSALAFED.

ér hefr upp ok segir frá þeim atburðum, hversu Karlamagnús konungr sótti Jórsalaborg ok hina helgu gróf dróttins várs. Svá er sagt at hann var í París¹ at þessu sinni, ok átti þar stefnu við [alla konunga ok hertuga ok jarla,² er ríki héldu með³ honum, [ok þar var alt göfugmennui hans.⁴ En konungrinn settist á því móti undir olifatré⁵ eitt, ok dróttningin nær⁶ honum ok [allir höfðingjar⁷ umhverfis hann. Þá spurði hann dróttningu at gamni sér:⁸ Veiztu nökkurn annan konung í veröldunni, þann er jafnvel sami kóróna sem mér, eða jafnvel [sami sér í herklæðum⁹ sem ek. En [hon var bráðskeytt¹⁰ ok svarar honum úvitrliga:¹¹ Konungr, segir hon, eigi skal maðr mjök lofa sik sjálf; veit ek þannu einn er [merkiligri þikkir¹² í millum sinna manna¹³ ok hærra berr sína kórónu. En þegar konungr heyrði þat, þá varð hann henni¹⁴ reiðr, ok mælti svá: Ek skal [leita við alla hirð mína,¹⁵ hvárt þat er satt [eða eigi;¹⁶ en ef þeir sanna, þá mun ek trúa, en ef þú hefir logit, þá [skal þér dýrkeypt vera¹⁷ ok skaltu þar fyrir týna lífi þínu. [Konungr, segir dróttning, eigi skaltu reiðr vera fyrir þessa sök; ríkari konungr er hann at sé ok gulli en þú, en eigi er hann svá góðr riddari eða svá frækn í bardögum.¹⁸ En er hon sá konung svá reiðan, þá féll hon til fóta honum ok mælti:

¹) enni ríku borg á Frakklandi *tílf. B.* ²) [alt stórmenni ok göfugmenn, *A*; alla riddara sína, *B.* ³) af *B. b.* ⁴) [*mgl. A. B.* ⁵) olifotre, *B*; olivotré *b.* ⁶) með *B*; hjá *b.* ⁷) [alt stórmenni *A.* ⁸) ok mælti svá *tílf. B.* ⁹) [sami sér með hervápnun, *A*; sé undir hervápnun, *B. b.* ¹⁰) [dróttningu varð skjótt til máls, *B. b.* ¹¹) úvarliga *A*; [dróttning svarar skjótt ok eigi vitrliga *b*; *her manyte 2 Blade i a.* ¹²) [göfugari er *B. b.* ¹³) riddara, *B. b.* ¹⁴) mjök *B. b.* ¹⁵) [láta vita þat (verða þess viss *b*) af hirðmömnum mínum, *B. b.* ¹⁶) [er þú segir, *B.* ¹⁷) [*tílf B. b.* ¹⁸) [*tílf B. b.*

Miskunna þú mér fyrir guðs sakir; þá veiztu, at ek em kona¹ þín, ok vil ek gera skírslur fyrir þat, [at ek mæltu þetta eigi þér til úsæmdar né háðungar;² [ek fer upp í einu hávan turn ok hleyp ek þar niðr fyrir, ok skíri ek mik svá.³ Nei, segir konungr,⁴ eigi skal svá vera; nefn fyrir mér konung þann, [dróttning, er þú segir frá.⁵ Dróttning svarar: Eigi má ek þann finna, [herra, segir hon.⁵ Þá mælti konungr: Þat veit trúa mín, nú verðr þú segja, [ella er annarr verri.⁶ Nú [sá hon, at eigi mundi undan mega komast at segja,⁷ ok mælti: [Heyrt hefi ek getið konungs þess er Hugon heitir,⁸ hann er keisari í Miklagarði, ok [alt til þess lands er heitir Capadocia;⁹ engi er [jafnríkr eða jafnvænn¹⁰ honum héðan til Antiociahorgar¹¹ né svá fjölmennr nema þú einn.¹² Þá sór Karlamagnús konungr, at hann skyldi þat reyna, ok mælti til dróttningar: Mjök hefir þú mik reiðan gert, ok týnt hefir þú minni ástsemi.¹³ En þann sama dag, er konungr hafði [borit kórónu sína ok¹⁴ hlýtt tíðum, þá fór hann heim til hallar sinnar, ok Rollant systurson hans með honum, ok Oliver, [Nemes hertugi, Oddgeir danski, Villifer af Orenge, Bertram systurson Nemes hertuga, Turpin erkibyskup, Gerin ok Bæringr, Eimer jarl, Bernard af Bruskam ok mart annarra Frankismanna.¹⁵ Ok leiddi konungr þá alla síðan á einmæli¹⁶ ok sagði þeim ætlan sína: Ek hefi ætlat¹⁷ ferð mína [til úkunnra staða at sækja borgina Hierusalem ok¹⁸ krossinn helga ok gröf dróttins várs, ok [er mér þat boðat í svefui þryssvar;¹⁹ ok hér með vil ek sækja á fund konungs þess, er [dróttning hefir mér frá²⁰ sagt. Skulum vér með oss hafa 700 úlfalda hlaðna [með gull ok silfr,²¹ ok [vera þar²² 7 vetr, ef þörf gerist.

2. Karlamagnús konungr lét búa lið sitt þat er með honum skyldi fara, ok gaf þeim ærit gull ok silfr, ok leiðu²³ þeir vápn sín en tóku þíkstafl í hendr sér²⁴ ok þílagríma búnað. Síðan hjuggu þeir hesta sína ok múla með allskonar gripum er góðir váru. [At²⁵

¹) eiginkona *b.* ²) [er ek mæltu, *B*; at ek mæltu þetta eigi til minnkanar við yðr *b.* ³) [*tilf. B.* ⁴) keisarinn, *B.* ⁵) [*tilf. B, b.* ⁶) [eða týna lífi þínu ella, *B*; elligar skaltu fá refsing í stað *b.* ⁷) [svarar hon honum, er hon sér hvat við lá, *B, b.* ⁸) [Konungr sá heitir Hugon inn sterki, *B, b.* ⁹) [yfir öllum rikjum þeim er þar liggja til, *B, b.* ¹⁰) [jafnvænn riddari, *B, b.* ¹¹) *saal. B, b*; Mundiufalls, *A.* ¹²) ok mantu vita at þat er satt er ek segi *tilf. B*; ok munu þetta prófast sannindi sem ek segi *tilf. b.* ¹³) vináttu, *B, b.* ¹⁴) [*mgl. B, b.* ¹⁵) [Villifer, Oddgeir, Turpin erkibyskup, *B, b.* ¹⁶) eintal, *B, b.* ¹⁷) hugat *b.* ¹⁸) [út til Jørsala at sækja helga dóma, *B, b.* ¹⁹) [hefir mér þat tysvar verit boðit í draumi, *B, b.* ²⁰) [mér er mikit af *B, b.* ²¹) [af gulli ok silfri *B.* ²²) [(skulum vér mega *tilf. b*) dveljast með honum, *B, b.* ²³) létu, *B, b.* ²⁴) [ok skreppur, *Fragment i Rigsarkivet*; *mgl. B, b.* ²⁵) *saal. B, b*; Af, *A.*

Sendinis borg¹ tók Karlamagnús konungr kross ok allir hans riddarar; Turpin erkibyskup veitti þeim þat embætti. En síðan fóru þeir or borginni, en dróttning dvaldist eptir úglöð ok í illum hug. En [er Frankismenn kómu á völl einn farandi² mikinn ok sléttan,³ þá kallaði konungr á Bertram jarl inn frækna ok mælti svá: Sé hversu [fagrt lið þetta er, er vér höfum af pílagrínum, 80 (þúsunda) manna ifalaust;⁴ máttugr skal⁵ sá vera ok vitr, er slíku liði [á at stjórna. Nú skunda þeir ferð sinni ok kómu til Burgun, ok leifðu Leoregna ok Beiferi, Lungbardi, 'Pul, Perse ok Tulke, en síðan kómu þeir til hufsins, ok héldu yfir hafit öllu liði sínu,⁶ ok kómu til Hierusalem ok tóku sér herbergi. En jafnskjótt gékk Karlamagnús konungr ok með honum tólf jafningjar til kirkju [þeirrar er Paternoster heitir.⁷ Í þeirri kirkju söng dróttinn várr sjálfr messu ok [tólf postular hans með honum. Þar standa tólf stólar, er postular dróttins sátu á, ok inn þrettándi sá er sjálfr hann sat á.⁸ En er Karlamagnús konungr hafði lokit böen sinni, þá settist hann í⁹ þann stól, er dróttinn várr sat í, en þar umhverfis¹⁰ hann tólf jafningjar. Ok margskonar sá konungr þar skrifat á ræfri¹¹ kirkjunnar, píslir heilagra manna, sól ok tungl, himin ok jörð. [Þar kom því næst Gyðingr einn, ok þegar (er) hann sá konung, varð hann svá hræddr, at nær gékk hann af vitinu, ok snerist í brott ok fór til patriarcha, ok bað hann skyndiliga ganga til kirkju ok¹² skíra sik, kvezt hafa sét tólf höfðingja ok enn þrettánda þannu er þó¹³ var ógurligastr, ok [veit ek víst,¹⁴ segir hann, at þar er guð sjálfr ok hans tólf postular. En er patriarcha heyrði þessi tðendi, þá stefndi hann [til sín öllum¹⁵ lærðum mönnum í Jórslaborg ok lét alla skryðast, ok [gékk processionem til Karlamagnús konungs. En konungr reis¹⁶ upp ok laut honum ok [hvarf til¹⁷ patriarcha. Patriarchi spurði, [hverr hann væri, ok mælti svá: Þú ert inn fyrsti, er farit hefir til þessarrar

¹) kirkju, *B*; [At kirkju hins heilaga Dionisii *b*. ²) [síðan kómu þeir á völl einn, *B, b*. ³) fagran, *B, b*. ⁴) [mikitt lið vér höfum ok fagrt, 80 þúsunda af pílagrínum, *B, b*. ⁵) skyldi, *B, b*. ⁶) [stjórnar. Síðan fóru þeir á veginn um öll lönd, sem fyrir lá, ok alt til hafs út, ok síðan yfir hafit ok héldu (heilu tilf. *b*) liði sínu um hafit, *B, b*. ⁷) [mgl. *B, b*. ⁸) [þagat fylgdu honum 12 jafningjar. Þar standa 13 stólar, ok sat dróttinn várr sjálfr á einum, en postolar hans 12 á öðrum, þeir sem at stóðu þeirri messu, er guð sjálfr söng. *b*. ⁹) á *B, b*. ¹⁰) umbergis *b*. ¹¹) ráfri *B*; ráfvi *b*. ¹²) [Þá kom þar farandi Gyð. einn, ok sá hann konung, ok varð svá hræddr at nær mundi hann víti sínu týna (náliga hélt hann við vitfirring *b*), ok ljóp síðan til patriarcha skyndiliga ok bað hann, *B, b*. ¹³) þeirra, *B*. ¹⁴) [þat hygg ek *B, b*. ¹⁵) [saman *B, b*. ¹⁶) [gengu síðan allir samt processionem til kirkju. Nú er þeir kómu þar, þá reis Karlamagnús, *B, b*. ¹⁷) [mintist við *b*.

kirkju¹ [at úlofi mínu.² En konungr svarar: Ek em konungr ættaðr af Frakklandi, en nafn mitt er Karlamagnús, tólf konunga hefi ek undir mik lagða, en nú leita ek ins þrettánda; [en för mín var sú³ hingat at sækja helga dóma. Patriarcha svarar: Vel ertu hér kominn í friði góðum⁴ ok fagnaði [heilagra manna;⁵ sýniligr⁶ dreng ertu, ok⁷ þú hefir nú sætt í þat sæti, er dróttinn várr sat í, ok fyrir því skaltu⁸ heita yfirkonungr allra annarra konunga jarðliga. Karlamagnús konungr þakkaði honum vel,⁹ ok bað hann gefa sér helga dóma nökkura [at þrýða land sitt með.¹⁰ En patriarcha játtaði því¹¹ ok gaf honum arnlegg ins helga Simeonis, ok höfuð Lazari, ok af blóði ins helga Stephani,¹² af klæði því er dróttinn hafði um höfuð sér, þá er hann var í gróf lagðr, ok einn af nöglum þeim er Kristr var krossfestr með, [ok hlut af kórónu hans,¹³ ok kalek þann er dróttinn blezaði,¹⁴ þá er hann söng messu í þeirri kirkju, [kníf ok disk þann er hann hafði skírþórsaptan, þá er hann mataðist með postulum sínum,¹⁵ af skeggi ok hári sancti Petri apostoli, af mjólk heilagrar Marie [móður dróttins várs,¹⁶ ok af serk hennar er hon hafði næst sér, ok skó [ann er Gyðingar tóku,¹⁷ þá er englar hófu¹⁸ hana til himins; eigi féngu þeir fleira. Konungr varð harðla feginn [sem ván var, ok tók við glaðr ok gerði þakkir heilagri guðs móður Marie.¹⁹ En þá gerðu þeir helgir dómar [stórar jarteinir²⁰ með guðs miskunn.²¹ Þar var maðr sá borinn fram, er kryppill²² hafði verit sjau vetr, ok varð þegar heill. En þá lét Karlamagnús konungr gera skrin²³ af þúsund marka gulls, ok lét binda með mörgum silfrböndum, en síðan fékk hann skrínit Turpini erkibyskup með at fara. Síðan lét Karlamagnús konungr gera kirkju, þá er laudsfólkit kallar [sancte Marie Letanie.²⁴ En er kirkjan var gör ok konungr hafði dvalizt í borginni fjóra mánuðr, þá bað hann patriarcha leyfis at fara aptr til síns lands, ok bauð at gefa honum 100 [marka gulls ok silfrs.²⁵ En [patriarcha svaraði ok bað hann taka af sínu fé

¹) [hvaðan hann kom at, ok ertu inn fyrsti maðr er þorátt hefir at setiast í þetta sæti, *B, b.* ²) [án váru leyti *b.* ³) [för ek ok þess erendis, *B, b.*

⁴) guðs *b*; *mgf. B.* ⁵) [*mgf. B, b.* ⁶) sýniligr *B, b.* ⁷) er *B*; *mgf. b.*

⁸) Karlamagnús konungr *tilf. B, b.* ⁹) orð sín *tilf. B, b.* ¹⁰) [*mgf. B, b.*

¹¹) ok lét at bæn hans *tilf. B.* ¹²) protomartiris *tilf. B, b.* ¹³) [laufkórónu þeirri er Gyðingar settu á höfuð honum, þá er þeir píndu hann, *B*; *mgf. b.*

¹⁴) sinni hendi *tilf. B, b.* ¹⁵) [þann sama disk er hann mataðist af skírþórsaptan (skírdags aptan *b*) með lærisveinum sínum, ok þann kníf er hann sjálfir hélt í sinni hendi at matborði, *B, b.*

¹⁶) [guðs móður er dróttinn drakk af, *B, b.* ¹⁷) af fæti sancte Marie *tilf. B, b.* ¹⁸) báru *B, b.* ¹⁹) [*tilf. B, b.* ²⁰) [mörg tákn *B.* ²¹) *Fra* En þá gerðu þeir *har b*: En fyrir þá helga dóma, er Karlamagnús hafði þegit, gerði guð margar jartegnir. ²²) kryplingr, *B, b.* ²³) dýrlegt *tilf. B, b.*

²⁴) *saal. B*; *Leta iam b*; *Scelantine A.* ²⁵) [úlfalda klyfjaða af gulli, *B, b.*

slíkt sem hann vildi:¹ En þat vilda ek, segir patriarcha, at þú [værir styrkr stólpi guðs kristni móti ágangi heiðinna manna. Konungr kvezt svá gera skyldu, sagðist ok fara skyldu á Hispanialand, þegar hann kæmi heim. Ok svá gerði hann, ok þar týndi hann Rollant ok Oliver ok öllum jafningjum.²

3. Nú kemr Karlamagnúsi konungi í hug, hvat kona hans hefir mælt. [Nú leitar hann þessa konungs, er svá var mjök losaðr, ok vill at vísu finna hann.³ En um morguninn þá fór konungr or borginni [ok alt lið hans til⁴ Jherico ok tóku þar pálma; patriarcha fór með þeim, ok [var þá nótt með konungi, ok skorti ekki þat er þeir þurftu. En um morguninn í dagan stigu þeir á hesta sína ok fóru til Miklagarðs réttleiðis. Patriarcha tók leyfi heim at fara, ok hvarf hverr þeirra til annars ok skildust síðan. En hvervetna þar sem konungr fór, þá gerðust jartegnir fyrir sakir heilagra dóma: blindir féngu sýn, ganglausir gang, dumbir mál, öll vötn lágu þurr fyrir þeim hvar sem þeir fóru.⁵

4. Nú ferr Karlamagnús konungr ok léttir eigi fyrr⁶ en hann kom til Miklagarðs. Hálfu mflu⁷ frá borginni var grasgarðr konungs með allskonar grösom. Þar fann konungr 20 þúsundir riddara, [allir með guðvef skryddir ok með ermins ok martes,⁸ sumir [léku at⁹ skáktafli, [sumir at kvátrutaflí,¹⁰ sumir báru gáshauka, sumir vali á höndum. Fjórar þúsundir meyja gerðu þar hringleik,¹¹ klæddar [með guðvesfjarpellum,¹² hver annarri segri,¹³ ok hélt hver í hönd [annarri ok svá¹⁴ sínum unnasta. Þá mælti Karlamagnús konungr við Rollant: Hér er mikit lið, hverr man kynna¹⁵ oss til konungs? Þá kom riddari í mót konungi, ok spurði hann¹⁶ hvar konungr þeirra væri. Konungr várr, segir hann, sitr undir guðvesfjarpelli því er þar er yfir. Síðan ferr Karlamagnús konungr þangat ok fann

¹) [patriarchinn bauð honum sitt fé at móti ok mælti *B, b.* ²) [létir þér hugkæmt vera at fara á hendr heiðnum mönnum, þeim er niðr fella helga kristni. Konungr svarar honum: Þat skal (ek) gera, segir hann, ok strengði heit sitt síðan at fara þegar á Spanialand, er hann kemr heim or þessarri ferð. *B, b.* ³) [*mgl. B, b.* ⁴) [með alla sína menn; þeir fóru til borgar þeirrar, er heitir, *B, b.* ⁵) [váru allir saman þá nótt. En um morguninn eptir er þeir fóru í brott, þá gerðu helgir dómur þar jarteinir, hvar sem þeir fóru, er þeir höfðu með at fara: blindir féngu sjón, ganglausir gang (haltir göngu *b.*), dumbir mál, en hvat sem hverigum var til angrs áðr en þeir sóttu þessa helga dóma, (þá vurðu þegar heilir *tilf. b.*), ok hvervetna þar sem konungr fór ok lið hans; þá lágu öll vötn þurr fyrir honum. *B, b.* ⁶) sinni ferð *tilf. B, b.* ⁷) at lengd *tilf. B, b.* ⁸) [alla guðvef skrydda eða purpura, *B, b.* ⁹) [*saal. B, b;* með, *A.* ¹⁰) [*mgl. B, b.* ¹¹) til skemtanar *tilf. B, b.* ¹²) [af enu bezta silki ok enum dýrsta guðvef, *B, b.* ¹³) vænni *B, b.* ¹⁴) [*mgl. B, b.* ¹⁵) vísa, *B, b.* ¹⁶) Karlamagnús, *B.*

þar konung at arðri [sínnum er hann arði. Arðr hans var allr af rauðu gulli görr, ok öll tæki¹ at þeim arðri;² eigi gékk hann [at þeim arðri sem aðrir menn,³ heldr sat hann á gullstóli ok [hafði gullvönd í hendi sér ok elti með öxu sín; en svá beint gékk sá arðr fram sem lína væri at borin.⁴ Síðan heilsaði Karlamagnús konungr konungi vel ok kurteisliga, [en konungrinn Hugon leit við honum, ok sá at hann var tiguligr maðr, ok spurði hvat manna hann væri eða hvaðan hann væri at kominn.⁵ En Karlamagnús konungr svarar: Ek heiti Karlamagnús, konungr af Frakklandi en keisari af Rómaborg; ek sótta⁶ Jórsalaborg, en nú em ek kominn þín at vitja. Þá svarar Hugon konungr: Sjau vetr eru síðan liðnir, er ek heyrða,⁷ at engi konungr væri jafnágætr [sem þú.⁸ Síðan bauð hann honum⁹ at vera þar tólf mánuðr, ok taka svá mikit fé sem þeir¹⁰ vildi, en nú mun ek leysa öxn mína fyrir þína kvámu, segir Hugon. Þá svarar Karlamagnús konungr: Sjá arðr er mikils fjár verðr, ok er ráð¹¹ at hann sé vel varðveittr. Hugon konungr svarar: Þó at hann lægi þar [sjau vetr,¹² þá mundi engi maðr misþyrma honum. [Þá mælti Villifer af Orenge: Vildi guð, segir hann, at ek hefða arðrinn, ok vit Bertram, á Frakklandi, þá skyldim vit brjóta hann sundr allan með hömrum. En er þeir höfðu þetta við talast, þá¹³ fór Hugon konungr heim til hallar sinnar, ok Karlamagnús konungr með honum ok alt lið hans. [En Hugon konungi fylgdu sjau þúsundir riddara, allir búnir með silki ok guð-vefjarpelli; þeir¹⁴ tóku hesta þeirra ok leiddu til [herbergis síns.¹⁵ Sú höll var [harðla væn er Hugon konungr átti,¹⁶ ræfrit¹⁷ var alt skrifat með ymsum¹⁸ sögum; sú höll var kringlött, ok einn stólpi¹⁹ miðju, er hon stóð öll á, en um þann stólpa [váru 100 annarra stólpa,²⁰ allir gyltir, en á²¹ hverjum þeirra var barns líki gert af eiri, ok hver líkneskjan hafði Olivant²² horn í munni sér, [ok var hver líkneskja gylt.²³ Þeir stólpar váru allir holir innan, ok blés vindr²⁴ undir höllina [neðan, svá at upp kom²⁵ í stólpana, ok [var með svá miklum brögðum um búit, at börnin öll blésu²⁶ með

¹) tól b. ²) [tilf. B, b. ³) [eptir honum, B, b. ⁴) [var vel um (hann tilf. b) búit, B, b. ⁵) [saal. B, b; ok spurði konungr, hvaðan hann væri, A. ⁶) í þessari ferð tilf. B, b. ⁷) þat í frá sagt tilf. B, b. ⁸) [þér b. ⁹) með ölværd, tilf. B; blíðliga tilf. b. ¹⁰) hann B, b. ¹¹) þat ráð mitt B. ¹²) [12 mánuðr, B, b. ¹³) [tilf. B, b. ¹⁴) [ok þar fundu þeir 6 þúsundir riddara, (ok váru þeir allir búnir með silki ok guðvet tilf. b); allir gengu móti Karlamagnúsi konungi ok hans riddörum ok, B, b. ¹⁵) [inna (húsa b) sinna. B, b. ¹⁶) [saal. B, b; einkanlig, A. ¹⁷) ráfvit b. ¹⁸) allskonar, B, b. ¹⁹) undir B, b. ²⁰) [stóðu (stóð b) 100 smástólpa, B, b. ²¹) saal. B, b; af A. ²²) Olivans B, b. ²³) [tilf. B, b. ²⁴) tilf. B. ²⁵) [saal. B, b; upp A. ²⁶) [saal. B, b; blésu börnin A.

þeim¹ vindi á hverskonar lund er fagrt var, en hvert þeirra rétti fingr at öðru [hlæjandi beint² sem kvik væri. En [Karlamagnús konungr undraðist,³ ok sannaði þá þat er kona hans hafði sagt. Þá⁴ kom [ú vindr hvass⁵ ok sneri höllinni sem [mylna ylti,⁶ þá blésu börnin, ok hló hvert at öðru, en þeim þótti fagrt til at heyra [sem engla söngur væri.⁷ [Öll glygginn⁸ váru af cristallo, [en þó at hit versta veðr væri úti, var þó í henni sígott.⁹ Karlamagnús konungr undraðist þat er höllin snerist, ok hann mátti eigi á fœtr standa né engi hans manna, ok hugði¹⁰ þeim gervar görningar. [Hallar dyrr eru opnar, segja þeir, ok er þetta it mesta undr, er vér megum eigi í brott komast.¹¹ Þá kom til þeirra Hugon konungr, bað þá eigi hræðast, ok mun veðrit minna [í mót¹² kveldinu, ok svá var, ok stöðvaðist þá höllin vánu bráðara.

5. En þá [var náttverðr búinn ok borð framkomin.¹³ Þá settist keisari í háseti sitt, en Karlamagnús konungr næst honum, en á aðra hönd honum dróttning [ok dóttir keisara.¹⁴ En Rollant ok tólf jafningjar sátu næst¹⁵ Karlamagnúsi konungi. En [mærin var svá fögr sem blóm af rósi eða lilju.¹⁶ Þangat leit Oliver opt, sem mærin sat, ok [tók at unna henni mikit¹⁷ ok mælti: Vildi guð at ek hefða þik¹⁸ á Frakklandi, þá mundi ek [mega hafa minn vilja af þér.¹⁹ Allskonar [krásir váru þar á borði af dýrum ok af fuglum, þar váru hirtir ok villigeltir, trönur ok gæss, hæns ok páfuglar pipraðir, endr ok elptr ok allskyns villifygli. Þar var at drekka mjöðr ok vín ok piment, klare, buzar ok allskyns góðr drykkir. Allskonar skemtan var þar: Sinfonie ok hörpur, siðlur ok gígjur ok allskonar strengleikr.²⁰ En er þeir²¹ váru mettir, þá fór hverr til

¹) sama *tílf.* *B.* *b.* ²) [*tílf.* *B.* *b.* ³) [er Karlamagnús konungr sá þessa list ok kurteis, þá undraðist hann mjök, *B.* *b.* ⁴) í því bili, *B.* *b.* ⁵) [vindr hvass af hafi *B.* *b.* ⁶) [mylnuhveli, *B.* *b.* ⁷) [*saal.* *B.* *b.*; er inni váru, *A.* ⁸) [Allir gluggar *B.* *b.* ⁹) [*tílf.* *B.*; *ikke b.* ¹⁰) hugðu *B.* *b.* ¹¹) [ok mæltu þeir svá sín í milli: Hallar dyrr eru opnar, en vér megum eigi á fœtr standa. *B.* *b.* ¹²) [mjök at *B.*; at *b.* ¹³) [*saal.* *B.*; váru borð fram sett, *A.*; váru borð sett, ok á borinn allra handa kostr, er dýrastr var til *b.* ¹⁴) [*agl.* *B.* *b.* ¹⁵) út frá *b.* ¹⁶) [á aðra hönd dróttningar sat keisaradóttir, hon var svá fögr sem blóm á róse eða liljo *B.*; á aðra hönd dróttningu sat dóttir keisara, hennar hörund var svá fagrt ásýndar sem samtemprat væri hinn blóðrauði blómi rósa ok hit snjóhvíta gras liliun *b.* ¹⁷) [feldi mikinn ástarhug til hennar *b.* ¹⁸) með mér *tílf.* *B.* *b.* ¹⁹) [vilja hafa vilja minn við þik *B.*; sú þína elsku *b.* ²⁰) [*saal.* *B.*; fæzla var þar á borðum, sú er sjaldsén er víðast annars staðar, ok þar með drykkir. Allskonar skemtan var þar framin konungum til gleði *A.*; allra handa góðr drykkir kom þar fram með hinum dýrmætasta kosti, allskyns leikar með söngfærum máttu þar heyrast, simphonie, hörpur, siðlur, gígjur ok hverskyns strengleikr *b.* ²¹) menn *B.* *b.*

síns innis,¹ en keisari tók í hönd Karlamagnúsi konungi ok leiddi hann [til svefnbúrs síns, ok tólf jafningja með honum.² En þat hús var hvelft³ ok sett með dýrligum steinum ok skrifat,⁴ en einn carbunculus lýsti þar, [ok er þat hans náttúra, at hann lýsir jafnt um nótt sem um dag;⁵ þar váru [tólf sængr⁶ af eiri ok in 13da í miðju, ok allar gyltar, í þeim hvílum váru allskyns klæði er góð váru. En er þeir höfðu lengi skemtast sér um kveldit, þá fór hverr í sína sæng.⁷ En keisari bað þá hafa góða nótt ok fór eptir þat til [rekkju sinnar.⁸

6. En í því búi⁹ var steinstólpi holr innan, en [keisarinn lét einn mann í þann stólpa at sjá ok heyrja hjal ok athæfi Frankismanna; en sá maðr sá öll þeirra tíðendi um nóttina.¹⁰ En er þeir váru í hvílu komnir, þá mæltu þeir sér gaman ok kerski,¹¹ sem siðr er til Frankismanna, ok undruðust mjök [þá bygð, báðu guð, at Karlamagnús konungr hefði unnit þat ríki með frækneik sínum. Síðan bað Karlamagnús konungr, at hverr þeirra skyldi segja sína íþrótt. Þeir¹² báðu hann fyrstan segja sína íþrótt. [Þá mælti Karlamagnús konungr:¹³ Taki keisarinn á morgun enn hvassusta¹⁴ riddara í hirð sinni, segir hann, ok særi hann í tvær brynjur ok¹⁵ tvá hjálma á höfuð honum; súi honum hest þann er beztr er í hirðinni allan brynjaðan; súi mér síðan sverð sitt. [En ek skal¹⁶ höggva í höfuð¹⁷ þeim manni, ok kljúfa hann¹⁸ ok hestinn brynjaðan í sundr, ok spjótskaps lengð höggva sverðinu¹⁹ í jörð niðr, nema ek vilja aptr halda áðr.²⁰ Þá svarar²¹ njósnarmaðr, er í var steinstólpanum:²² Mikill ertu ok sterkligr, ok úvitrliga²³ gerði keisari, er hann veitti yðr þetta²⁴ herbergi, ok skal hann þetta vita áðr dagr kemr²⁵ á morgun. Þá tók Rollant at segja sína íþrótt: Taki keisari á morgin Olifant²⁶ horn sitt ok fái mér; en síðan skal ek

¹) at sofa *tilf.* *B.*; þar sem sofa skyldu *b.* ²) [í þat svefnbúr er hann var vanr at sofa sjálf *B.*, *b.* ³) gert ágæta vel *B.*, *b.* ⁴) alt innan *tilf.* *B.*, *b.* ⁵) [*tilf.* *B.*, *b.* ⁶) [búnar 12 hvilur *B.*, *b.* ⁷) hvílu *B.*, *b.* ⁸) [síns herbergis, þar sem hann skyldi sofa *b.* ⁹) herbergi er þeir Karlamagnús hvíldu *B.*, *b.* ¹⁰) [Hugon konungr bjó brögðum við þá ok setti í þann stólpa einn mann til njósnar, at heyrja hvat er þeir talaði um nóttina sína í milli. *B.*, *b.* ¹¹) skemtast, *B.*, *b.* ¹²) [þann umbúnað, sem þar var, ok báðu guð, at svá vel yrði, at Karlamagnús konungr gæti sótt þessa ina ríki borg í bardaga ok alla þá list ok kurteisi er þar var. En síðan bað konungr, at hverr þeirra skyldi taka einhvern blut til íþróttar sér ok skemta sér at slíku. Þeir svara á þá leið: Vér viljum þat bliðliga gera til skemtunar þér, herra, ok öllum oss, ok *B.*, *b.* ¹³) [*tilf.* *B.*, *b.* ¹⁴) fræknasta *B.*, *b.* ¹⁵) seti *tilf.* *B.*, *b.* ¹⁶) [ok skal ek *B.*, *b.* ¹⁷) hjálm *B.*, *b.* ¹⁸) þann mann *B.* ¹⁹) *mgl.* *B.*, *b.* ²⁰) fyrr *b.*; *mgl.* *B.* ²¹) heyrði *B.*, *b.* ²²) ok mælti *tilf.* *B.*, *b.* ²³) úhyggjiliga *B.*, *b.* ²⁴) *mgl.* *B.*, *b.* ²⁵) komi *B.*, *b.* ²⁶) Olifans *B.*; Olivans *b.*

ganga utan borgar ok blása svá hart, at öll borgarhlið skulu upp lúkast [ok aptr bæði,¹ ok allar hurðir með þær sem í borginni eru. En ef keisari [er svá djarfr at hann² kemr út, [skal ek þá blása af honum³ hár ok skegg ok klæði öll. Þá svarar njósnarmaðr: Þessi er útrúlig⁴ íþrótt,⁵ ok úvitrliga⁶ gerði keisari, þá er hann veittí yðr [þetta⁷ herbergi.⁸

7. Því næst segir Oliver sína íþrótt: Taki keisari á morgin dóttur sína ina vænu ok leiði hana í [landtjald mitt,⁹ ok [leyfi mér at ek¹⁰ rekkja hjá henni; en ef ek drýgi eigi vilja minn 100 sinnum með henni á einni nótt til vitnis hennar, þá á keisari vald á höfði mínu. Þat veit trúa mín, segir njósnarmaðr, at [þú ert fyrri móðr, ok¹¹ mikla sífisku [mælir þú, ok týnt muntu hafa vináttu keisarans.¹² Þá [segir Bernardr sína íþrótt:¹³ Taki keisari á morgin þrjá hesta ina beztu í hirð sinni ok láti [renna þeim sem harðast,¹⁴ en ek skal í mót renna ok hlaupa yfir tvá ok á inn þriðja, ok henda fjögur epli, meðan þeir renna skeið sitt; en ef [nökkut þeirra fellr niðr, þá skal keisari eiga höfuð mitt.¹⁵ Þat veit [trú mín,¹⁶ segir njósnarmaðr, þetta er fáheyr¹⁷ gabb, [segir hann, en í þessu er keisari ekki skemdr né niðraðr.¹⁸

8. Eptir þat hefr Villifer af Orenge sína íþrótt: Sé hér gullböll þenna¹⁹ er hér liggr, hann er gerr²⁰ af gulli ok silfri, en opt ganga til 30 manna ok fá eigi upp lypt, svá er hann þungr; en á morgin mun ek upp lypta einni²¹ hendi, síðan mun ek kasta honum á²² borgarvegg [ok fella niðr fjóra²³ faðma á hvern veg. Njósnarmaðr svarar: Þat veit trúa mín, segir hann, [þú talar mikla bernsku.²⁴ Því næst segir Oddgeir²⁵ sína íþrótt: Á morgin er dagr kemr, mun ek gangu²⁶ ok feðma²⁷ stólpa þann er upp heldr höllinni, ok snúa hann í sundr ok fella niðr höllina. Þat veit trúa mín, segir njósnarmaðr, þú ert örviti,²⁸ láti guð þik því aldri²⁹ á leið koma; [úhyggiliga gerði keisari er hann veitti yðr herbergi.³⁰

¹⁾ [mgl. B, b. ²⁾ [tilf. B, b. ³⁾ [þá man af honum blásast B, b. ⁴⁾ úvitrlig B, b. ⁵⁾ ok muntu vera gassi einn tilf. b. ⁶⁾ úhyggiliga B. ⁷⁾ mgl. B.

⁸⁾ [nökkut gott b. ⁹⁾ [tjald, B; eitt tjald b; vald, Fragment i Rigsarkiv.

¹⁰⁾ [gefi mér leyfi (orlof b) til at B, b. ¹¹⁾ [tilf. B; fyrri ertu móðr ok mærin yfirkomin ok b. ¹²⁾ [mun keisara þú þikja mælt hafa B, b.

¹³⁾ [saal. B, b; svarar Bernardr A. ¹⁴⁾ [hann renna hart, B; renna þeim hart b. ¹⁵⁾ [einnhverr þeirra fellir niðr eplit, þá á keisari at ráða fyrir höfði mínu B; eitthvert fellr niðr, þá á keisari vald á höfði mínu b.

¹⁶⁾ [menn b. ¹⁷⁾ fagrt B, b. ¹⁸⁾ [mgl. B, b. ¹⁹⁾ inn mikla tilf. B, b.

²⁰⁾ saman blásinn B, b. ²¹⁾ einn með annarri B; með annarri b. ²²⁾ at B, b. ²³⁾ [ok mun niðr falla fjóra B; svá at hann skal niðr falla um 40 b. ²⁴⁾ [at því man ek eigi trúa, at þat megí verða B, b. ²⁵⁾ danski tilf. B, b. ²⁶⁾ til tilf. B, b. ²⁷⁾ faðma B. ²⁸⁾ or viti þínu B; með öllu óðr ok ærr b. ²⁹⁾ tilf. B, b. ³⁰⁾ [mgl. B, b.

9. Síðan sagði Nemes hertugi enn gamli sína íþrótt: Taki keisari á morgin tvær brynjur ok fáí mér í at fara, [en síðan mun ek laupa fjórum föðmum hærra en kastalinn er hár til,¹ en síðan skal ek setjast niðr [hjá keisaranum¹ fyrr en hann verði varr við, [ok þú skal ek skaka mik¹ svá at hverr hringr skal falla frá öðrum sem brent³ hálmstrá. Þá svarar njósnarmaðr: Gamall ertu ok hvítr fyrir hærum, [ok harðla ertu harðholdr ok seigr í sinum.⁴ Þá tók Bæringr at segja sína íþrótt: Taki keisari á morgin öll þau sverð er í eru borginni ok grafi niðr [hjöltin en⁵ upp oddana, ok seti sem þykast⁶ má hann hjá kastalavegg; en síðan skal ek fara í⁷ enn hæsta turn ok [falla ofan á þau,⁸ svá at þau skulu í sundr bresta,⁹ en ek skal úskaddr brott ganga. Þat veit trúa mín, segir njósnarmaðr, ef þú drýgir þessa íþrótt, þá ertu¹⁰ af jární gerr eða stáli. Þá sagði Turpin erkibyskup¹¹ sína íþrótt: Í [morgin skal ek ganga til ár þeirrar er fellr hjá borginni,¹² ok skal ek vísa henni or stað sínum ok láta hana renna yfir [allan Miklagarð¹³ ok fylla hvert hús; en keisari sjálfr skal vera svá hræddr,¹⁴ at hann skal flýja upp í enn hæsta turn, ok skal hann aldri ofan koma,¹⁵ nema því at eins at minn vili sé til. Þat veit trú mín, segir njósnarmaðr, [þú ert¹⁶ óðr maðr, ok guð láti þik því aldri á leið koma; úhyggiliga¹⁷ gerði keisari, er hann veitti yðr herbergi, [en á morgin skal keisari¹⁸ alla yðr í brott reka.

10. Þá segir Ernald¹⁹ sína íþrótt: Taki keisari á morgin 4 klyfjar blýs ok steypi því²⁰ vellanda [or kötlum ok í²¹ ker; en síðan skal ek í fara ok sitja þar í til þess er [kólnat er blýit;²² ok síðan skal ek upp rísa ok skaka mik, svá at af mér skal falla alt blýit, ok eigi skal svá mikit við²³ loða, at þat sé [vág²⁴ eins penings,²⁵ [en þó²⁶ skal ek í sitja frá morni ok til nóns.²⁷ Þetta er undarlig íþrótt, segir njósnarmaðr, aldri [heyrða ek getit jafnharðholds²⁸ manns²⁹ sem þessi er, ok af jární er hann görr, ef hann drýgir þessa íþrótt. Þá segir Eimer sína íþrótt: Ek hefi hött einn gervan

¹) [tilf. *B*, *b*. ²) [á kastalann *B*, *b*. ³) brunnit *b*. ⁴) [tilf. *B*, *b*. ⁵) [hjaltirnar (hjöltin *b*) en hverfi *B*, *b*. ⁶) *saal. B*; skjótast *A*; þéttast *b*. ⁷) upp á *B*, *b*. ⁸) [ok mun ek láta fallast ofan á sverðin, þar sem þeim er skipat undir, *B*, *b*. ⁹) brotna, *B*, *b*. ¹⁰) at visu tilf. *B*, *b*. ¹¹) *Med dette Ord begynder atter a*. ¹²) [*saal. B*, *b*; borgina skal ek ganga til ár þeirrar er Jber heitir, *a*, *A*. ¹³) [borgina ok alla kastala *B*, *b*. ¹⁴) óttafullr, *A*. ¹⁵) kvíkr, tilf. *B*, *b*. ¹⁶) [at maðr sjá er *B*, *b*. ¹⁷) úvitrliga, *A*. ¹⁸) [enda skal hann á morgin *A*. ¹⁹) *saal. B*, *b*; Berarð *a*; Gerin *A*. ²⁰) þeim *A*; *mgl. B*, *b*. ²¹) [*saal. B*; í katla eða *a*, *A*; í *b*. ²²) [kalt er *A*. ²³) mik tilf. *B*, *b*. ²⁴) vert *A*. ²⁵) [veð (!) eins skakings *B*; vert eins skalungs (!) *b*. ²⁶) síðan *B*. ²⁷) [*mgl. b*. ²⁸) svá harðbölvaðs *B*. ²⁹) [vissa ek nökkurn mann svá harðholdaðan *A*.

af sæfiski; en þá er ek hefi hann á höfði mér á morgin at matmáli, þá skal ek ganga fyrir keisarann ok eta mat¹ frá honum ok drekka vín haus. Síðan skal ek ganga [at baki honum² ok ljósta hann hnefahögg, svá³ at hann skal⁴ steypast frum⁵ á borðit, en síðan skal ek láta [hvern þeirra⁶ berjast⁷ við annan ok togast með skeggjum ok kömpum. Þat veit trú mín, segir njósnarmaðr, þessi maðr er⁸ vitlauss, [ferliga gerði keisari, er hann veitti yðr herbergi.⁹

11. Þá segir Bertram sína íþrótt: Taki keisari á morgin fjóra skjöldu ok fái mér, en ek skal fara um alla dali ok skóga, ok [fljúga svá hátt ok æpa,¹⁰ at heyri hvern veg¹¹ fjórar mílur, ok skulu þar or fljúga or öllum þeim skóguð hirtir allir ok kollur ok allskouar dýr, ok svá fiskar or öllum vötnum. Þat veit trú mín, segir njósnarmaðr, hér er¹² mikit gabb, ok mjök mun [keisarinn við þessu reiðast, ef hann spyr.¹³ Þá tók Gerin¹⁴ at segja sína íþrótt: Fái keisari mér [á morgin¹⁵ spjót,¹⁶ þat er manns byrðr sé ærin, en járn sé álnar langt,¹⁷ en síðan leggi hann upp á [turn kastalans¹⁸ tvá peninga silfrs;¹⁹ en síðan skal ek ganga hálfa mílu frá borginni, [ok þá skal ek skjóta því sama spjóti til þar er peningarnir ligga, ok svá beint at annarr peningrinn skal niðr falla, en²⁰ sá skal hvergi hrærast, er eptir liggr; síðan skal ek svá fimliga renna, svá at ek skal taka spjótit á lopti áðr en niðr²¹ komi. Þat veit trú mín, segir njósnarmaðr, at þetta gabb er vert annarra þriggja, ok í þessu er keisanum engi svívirða²² né skemd. En [þá er þeir höfðu lokit viðræðu sinni,²³ sofnuðu þeir.

12. [Síðan fór njósnarmaðr á fund keisarans. En jafnskjótt sem keisarinn leit hann, mælti hann: Seg mér, segir keisarinn, tíðendi þín, heyrðir þú nokkut Karlamagnús konung geta þess, at hann vildi²⁴ með oss dveljast? Þat veit guð, segir njósnarmaðr, at þess heyrða ek hann aldri geta, at hann vildi með þér dveljast,

¹) hans tilf. B, b. ²) [tilf. A, B, b. ³) mikit tilf. A. ⁴) þegar tilf. B, b.

⁵) tilf. B, b. ⁶) hans manna tilf. B. ⁷) [menn hans berjast hvern b.

⁸) óðr ok með öllu tilf. b. ⁹) [mgl. B, b. ¹⁰) [fleygja skjöldunum svá

í lopt upp, ok þar með skal ek æpa svá hátt, B, b. ¹¹) frá mér brott

tilf. B, b. ¹²) æsi tilf. B, b. ¹³) [keisara várum illa lika B, b.

¹⁴) Geres A. ¹⁵) [tilf. A, B, b. ¹⁶) spjótskapt, B, b. ¹⁷) í tilf. B, b.

¹⁸) [kastalann B, b. ¹⁹) hvárt er hann vill af gulli eða silfri B, b.

²⁰) [saal. B, b; síðan skal ek skjóta ok fella niðr annan peninginn, svá

at A, a. ²¹) á jörð A, B, b. ²²) svívirðing A, B, b. ²³) [eptir þetta

tal er hvern þeirra hafði rætt fyrir sína hönd. ok þetta geip allt jafn-

saman, þá B; sem Frankismenn höfðu enda gert á þessu geipi, sem nú

hefir sagt verit, þá b. ²⁴) [En þá er njósnarmaðr fann þat, þá fór hann

á brott ok til þess er hann finnr keisarann. En þegar er konungr lítir

hann, þá heilsaði hann honum ok mælti síðan: Seg mér tíðendi, segir

hann, mælti Karlamagnús konungr, at hann mundi B, b.

heldr hafa þeir í alla nótt hætt at þér ok gabbat þik. Þá segir hann konungi [alla þeirra¹ ræðu ok athöfn,² ok gerðist keisari [mjök reiðr. Þat veit trú mín, segir Hugon keisari, at Karlamagnús konungr hefir lýst við mik mikla úvizku,³ þar er hann hefir hætt at mér, en ek tók við honum fyrir guðs sakir, ok gerða ek honum beinleika, en hann hefir hæddan mik. En ef eigi fremja þeir gabb sitt sem þeir sögðu,⁴ þá skal ek láta afhöfða⁵ þá með hvasseggjudu sverði mínu. Þá sendi Hugon konungr eptir þúsund⁶ riddara⁷ at⁸ koma til sín í öllum herklæðum; en þeir kómu jafnskjótt [til hans.⁹

13. [Karlamagnús konungr kom þá frá kirkju ok hafði hlýtt messu ok öllum tíðum, ok með honum tólf jafningjar. En Karlamagnús konungr gékk¹⁰ fyrir þeim ok hafði í hendi [lauf af olifatré.¹¹ En Hugon keisari kom gangandi í mót honum ok [mælti við hann hörðum orðum: Mjök hafit þér mik gabbat í nótt, ok þú hæddir at mér ok launaðir mér svá minn beinleika.¹² En ef nú drýgit þér eigi íþróttir yðrar, þá skulut þér allir dauða þola. [En Karlamagnúsi konungi rann nökkut þessi ræða í skap ok leit til Frankismanna ok mælti við þá: Vér várum mjök drukknið í nótt af víni ok klare, ok ætla ek at njósn hafi verit haldin á oss. Ok því næst mælti Karlamagnús konungr við Hugon keisara: Vér gistum yðr í nótt ok drukkum vñ yðvart. En þat er siðr Frankismanna or París ok Karteis, at þá mæla þeir mart, er menn fara at sofa, bæði vísdóm ok fólsku. En nú verð ek at vita af mínum mönnum, hvat þeir hafa rætt, eða hverju vér verðum at svara yðr.¹³ Hugon kon-

¹) *saal. A*; þá *a.* ²) [alt tal þeirra *B, b.* ³) úvináttu *A.* ⁴) [æsiliga reiðr, ok mælti af móði miklum: Harðla mikla fílsku gerði Karlamagnús konungr, er hann hæddi at oss ok spottaði ok gerði svá mikla svivirðing til vár fyrir várn góðvilja, er vér tókum við honum ok hans félögum fyrir guðs sakir, ok veittum honum mikla sæmd. En þess sver ek, ef eigi fremja þeir þetta gabb, er þeir kalla sínar íþróttir, *B, b.* ⁵) höfða *A.* ⁶) 100 þús. *B, b.* ⁷) sinna *tilf. A.* ⁸) ok bað þá *B, b.*

⁹) [fyrir hann *A*; *fra* kómu jafnskjótt *B, b*: gerðu sem hann bauð.

¹⁰) [En eptir þá nótt vakuaði Karlamagnús konungr ok stóð upp ok gekk til kirkju ok 12 jafningjar með honum. En þá er hann hafði hlýtt messu ok öllum tíðum, fóru þeir brott frá kirkju ok gékk hann *B, b.* ¹¹) [sér kvist af olive. *A.* ¹²) [ásakaði hann um gabb þat er þeir höfðu veitt honum þá nótt, *A*; mælti við Karlamagnús konung, þegar er hann sá hann, mörgum orðum hörðum: Karlamagnús konungr, segir hann, hví gabbaðir þú mik í nótt ok hæddir at mér, ok launaðir mér svá beinleika? *B, b.* ¹³) [Þá mælti Karlamagnús við keisara: Vér várum í gærkveld ærit drukknið, en ek vil segja þér, at þat er siðr Frankismanna, at vér mælum mart (á siðkveldum *tilf. b*), þá er vér förum at drekka, bæði vísdóm ok heimsku óptsinnnum (ok stundum kalls ok gaman *tilf. b*). En nú ef þér erut oss reiðir, konungr, sem mér virðist at sé, þá verð ek vita af mínum mönnum hvat þeir hafa rætt til yðvar. *B, b.*

ungr svarar: [Mjök hafit þér mik skemdan í orðum yðrum, ok launat mér svá góðan beinleika er vér gerðum til yðvar.¹ En [þá er þér erut skildir frá mér,² þá skulut þér aldri síðan svá annan mann hæða, svá skal yðr þetta³ dýrkeypt verða áðr en nótt komi.

14. Karlamagnús konungr gékk þá undir olifatré, ok 12 jafningjar með honum, [til einmælis við þá, ok mælti: Góðir höfðingjar,⁴ segir hann, skeitliga⁵ hefir oss til tekizt, er vér skyldum svá drukkir [verða⁶ í nótt, er vér mæltum þat mart, er vel mátti kyrt⁷ liggja.⁸ Síðan lét hann fram bera helga dóma sína ok féll til böenar, ok allir Frankismenn, ok báðu þess⁹ guð, at hann skyldi rétta¹⁰ mál þeirra, svá at eigi skyldi Hugon keisari yfir þá stíga, jafnreiðr sem hann varð¹¹ þeim. En [þá kom engill guðs sendr til Karlamagnús konungs ok mælti:¹² Gerst¹³ eigi úglaðr; gabb þat er þér héldut í nótt, þat var fólkska mikil; en þau orð sendi guð, at þú gabbir aldri menn¹⁴ síðan, fyrir því at þat var fólkska mikil er þér mæltut. Farit til ok hefit upp íþróttir yðrar, ok eigi skal ein eptir liggja, ef þér vilit [fram flytja.¹⁶ En Karlamagnús konungr var því fegiun, sem ván var, ok [mælti við Frankismenn: Óttizt ekki, segir hann, guð mun greiða vart mál.¹⁷

15. Eptir þat géngu þeir fyrir Hugon keisara, ok mælti Karlamagnús konungr við hann: [Ek vil segja þér minn vilja, at eigi var þat tiguliga gört, at þá er þú fórt í nótt frá oss, þá settir þú njósnarmann á hendr oss at heyra til várrar ræðu, ok var þér sjálfum mest úsæmd í því. En vér munum eigi eta orð vár fyrir þér, at¹⁸ halda því upp¹⁹ er vér mæltum; gangi sá til fyrst, er þú kýss, at drýgja sína íþrótt. Hugon keisari svarar: [Þat er Oliver, hann hældist²⁰ því, at hann mundi hvíla 100 sinnum á einni nótt

¹⁾ [saal. *B*, *b*; alls ekki hafit þér mik skemdan (mjök tilf. *a*) í orðum yðrum *a*, *A*. ²⁾ [áðr vér skilimst, *A*. ³⁾ gabb tilf. *b*. ⁴⁾ [Nú tekr hann til máls, er þeir koma þar: Góðir drengir, *B*, *b*. ⁵⁾ illa *A*. ⁶⁾ vera *A*. ⁷⁾ niðri *A*. ⁸⁾ [verit hafa fyrra kveld (í gærkveld *b*) at hafa þat mælt er vel mátti kyrt vera. *B*, *b*. ⁹⁾ allsvaldanda tilf. *B*, *b*. ¹⁰⁾ réttleiða *B*, *b*. ¹¹⁾ var orðinn *B*. ¹²⁾ [í því bili kom engill af himni sendr af allmáttigum guði til fundar við Karlamagnús konung, ok tók í hönd honum ok reisti hann upp ok mælti á þessa lund: *B*, *b*. ¹³⁾ Gjörsk *B*; Ver *b*. ¹⁴⁾ nú einn mann *B*; engan mann *b*. ¹⁵⁾ í guðs nafni tilf. *B*, *b*. ¹⁶⁾ [fremja *b*. ¹⁷⁾ [segir Frankismönnum þenna atburð. Þeir lofuðu almáttkan guð fyrir sína miskunn. *B*, *b*. ¹⁸⁾ ok freista at *A*. ¹⁹⁾ [Ekki var þat listuligt, sagði hann, er þér héldut njósn á oss í gærkveld, ok er þér þat sjálfum mest skömm at setja menn til þess at lýða til (heyra *b*) hvat er drukkir menn mæla. En vér munum eigi eta svá ein-örð vára í því fyrir yðr, at halda því eigi upp. (En vér munum öllu því fram halda *b*) *B*, *b*. ²⁰⁾ [Ek veit at Oliver hefir hœlt (hælt *b*) *B*, *b*.

með¹ dóttur minni, ok [var þat mikit fólkskumál.² En ek fara fyrir níðing, ef hann freistar eigi.³ En ef [eitt sinn⁴ skortir á, þá týnir hann höfði⁵ sínu, ok 12 jafningjar með honum. En Karlamagnús konungr glotti⁶ at máli hans ok svarar svá, at honum mundi mislíka, ef [hann tæki þat til.⁷ Þann dag skemtu þeir sér alt til aptans, ok skorti þá ekki þat er þeir beiddust. En er náttu tók, þá lét Hugon konungr búa [tjald sitt⁸ ok þangat leiða dóttur sína; ok þat tjald⁹ var alt búit¹⁰ með hinum beztum guðvesfjarpellum. Mærin var væn ok blauthold¹¹ ok eigi úfegri at sjá en blóm af rósi eða lilju. En [Oliver sté í hvílu til hennar ok hló.¹² En þá er mærin leit hann, þá mælti hon kurteisliga til hans: Herra, segir hon, komtu til þess af Frakklandi at skemma konur í Miklagarði? Oliver svarar: Hræztu¹³ eigi, unnusta; ef þú vilt mínum ráðum fylgja, þá skaltu úskemnd héðan fara. Oliver lá í hvílu hjá keisaradóttur ok snerist til hennar ok kysti hana 100 sinnum. Þá mælti mærin við hann: Ek bið þik fyrir guðs sakir, lát mik njóta gæzku þinnar, en gjalda eigi úvizku¹⁴ föður míns. En Oliver svarar henni: Ef þú kemr mér undan ok sannar mál mitt, þá skaltu vera unnusta mín, ok skal ek þér unna um allar konur fram. Mærin játtaði því, ok handsalaði honum trú sína [ok kristinnóm at halda ok sanna hans mál með honum,¹⁵ ok lauk svá þeirri¹⁶ ræðu.

16. En um morgininn eptir í sólar upprás, þá kom þar Hugon keisari, ok kallaði á dóttur sína ok [spurði hana,¹⁷ ef Oliver hefði drýgt¹⁸ þat er hann sagði. En hon svaraði ok kvað hann drýgt hafa. En þá [þurfti eigi at spyrja,¹⁹ at keisara [líkaði illa.²⁰ Hann gékk þá til Karlamagnús konungs, þangat sem hann sat, ok mælti svá: Drýgt hefir Oliver sína íþrótt, en nú vil ek²¹ vita, hversu öðrum tekst til.²² Karlamagnús konungr svarar: Enn skaltu kjósa [þann er þú vilt til taka. Þat er Villifer son Eimers jarls, taki hann gullböll þann er hér liggr í búi vóru. En ef hann kastar honum eigi, svá sem hann sagði í nótt, þá skal hann týna lífi sínu, ok þá kemr hinn efsti dagr yfir þá 12 jafningja. Ok því næst gékk

¹) við *B*; hjá *b*. ²) fólkskumál *B*. ³) [kann hann ekki nær at ætla sér *b*. ⁴) [nökkut *A*. ⁵) lífi *A*, *B*, *b*. ⁶) brosti *B*, *b*. ⁷) [þeir tæki slíkt til *B*; þeir fremdi sínar íþróttir *b*. ⁸) [til búrs sitt *B*; svefnbúr sitt *b*. ⁹) búr *B*; hús *b*. ¹⁰) tjaldat *B*, *b*. ¹¹) blautholduð *B*. ¹²) [þangat var ok fylgt Oliver til svefnbúrs, ok þar í rekkju er mærin var fyrir, ok skyldu þau tvan ein byggja þat herbergi á þeirri nótt. En er Oliver steig í hennar sæng, þá hló hann. *B*. ¹³) reist *B*, *b*. ¹⁴) heimsku *A*. ¹⁵) [at hon skyldi (með honum halda ok tilf. *B*) hans mál sanna, *B*, *b*. ¹⁶) þeirra *A*, *B*, *b*. ¹⁷) [frétti hana eptir, *B*, *b*. ¹⁸) við hana tilf. *B*. ¹⁹) eptir tilf. *B*; [mætti ráða til líkinda *b*. ²⁰) [mundi illa líka. *B*, *b*. ²¹) at visu tilf. *B*. ²²) um sína íþrótt tilf. *B*.

Villifer til gullballarins¹ ok lypti upp annarri hendi með miklum jarteignum, ok skaut á borgarvegg at öllum her ásjánda svá hart, at niðr féll [40 faðma á hvern veg² af borgarveggnum; þat var eigi af³ sterkleik, heldr af jarteignum guðs, er hann sýndi vinum sínum, ok [allra mest⁴ fyrir sakir Karlamagnús konungs. Nú lskar Hugon keisara illa, er borgarveggr hans er niðr brotinn, ok mælti við menn sína: Þetta er gabb úheppiligt, ok⁵ eru þetta gerningamenn [ok sjónhverfingar eru komnar⁶ í land vart ok ríki.⁷ Ok því næst mælti Karlamagnús konungr við Hugon konung: Viltu enn fleira af íþróttum várum,⁸ ok skal sá enn til ganga, sem þú vilt. Hugon konungr svarar:⁹ Þat [er Turpin erkibyskup, hann kvæzt mundu snúa ánni or stað sínum¹⁰ ok láta hana renna í borg ok fylla öll hús; en sjálfr skylda ek svá hræddr verða, at ek skyldi undan flýja upp í enn hæsta turn.¹¹ Þá mælti Turpin við Karlamagnús konung: Bið þæn þína til guðs, at ek koma þessu á leið. Síðan gékk hann til [ok signdi vatnit.¹² En þar¹³ gerðust miklar jarteignir: sjá hin mikla á rann or stað sínum yfir akrlönd ok [eng ok fyldi öll hús. En borgarmenn tóku at at hyggja ok undrast.¹⁴ Hugon keisari varð svá hræddr, at hann flýði undan upp í enn hæsta turn at forða sér. Karlamagnús konungr var utan borgar á velli nökkurum undir tré einu, ok 12 jafningjar með honum ok þeirra lið, ok hlýddu til ræðu Hugons keisara, ok heyrðu, at hann óttadist mjök vatn þat ok ætladði sér bana ok sínu liði. Ok því næst mælti Hugon keisari [við Karlamagnús konung, er hann sá hvar hann var undir trénu:¹⁵

¹⁾ [hverr er þú vilt at fyrst (þessu næst *b*) leysi af hendi sína íþrótt. Hugon konungr svarar: Þat er várr kosningr, at Villifer taki upp gullböll þann er hann kvaðst kasta mundu. Ok ef hann kastar honum eigi svá sem hann kvaðst í garkveld, þá skal hann deyja ok týna höfði sínu með háðung ok skömm mikilli, ok at vísu sé ek ván þess, at þá kemr inn efsti dagr yfir þá alla 12 jafningja. En er Hugon konungr hafði þetta af kosit, þá fóru þeir allir saman til þess búrs (staðar *b*) er gullböllrinn var í, ok þegar er þeir komu þar, þá gékk Villifer til ballarins *B. b.* ²⁾ [fjóra tigu faðma lengd *B*; um 40 faðma *b.* ³⁾ hans tilf. *B. b.* ⁴⁾ [öllum þeim er við váru staddir *B.* ⁵⁾ at vísu tilf. *B. b.* ⁶⁾ [er komnir eru *A, B. b.* ⁷⁾ ok vilja svíkja af oss lönd vár ok ríki tilf. *B. b.* ⁸⁾ várna manna, *B. b.* ⁹⁾ Her en her *A.* ¹⁰⁾ [sama sem Turpin erkibyskup sagði, at hann skyldi gera, þá er þat at vísu várr kosningr at láta eigi við liða. Hann sagðist mundu því á leið koma, at snúa á þeirri or stað sínum, er þar fellr skamt frá borginni *B. b.* ¹¹⁾ en þér í nótt skulu(t) hafa vald á öllum várum varnadi tilf. *B.* ¹²⁾ [árinmar ok signdi hana. *B. b.* ¹³⁾ þegar hann, hafði signat vatnit. [ú *B. b.* ¹⁴⁾ [engjar, en um síðir rann hon í borg ok fyldi hvert hús. En er borgarmenn sá þenna atburð, þá undrudust þeir ákaflega. *B. b.* ¹⁵⁾ [tilf. *B, b.*

Karlamagnús konungr, segir hann, hver er ætlan þín við mik, er þér allhugat¹ at drekkja mér í vatni þessu? Ek vil gjarna gerast maðr þinn ok halda ríki af þér ok vera skattgildr undir þik, ok gefa þér alt sé mitt ok [svá gripi, er² þú kemr þessum vanda af oss. En Karlamagnús konungr mælti svá: Verðr er hverr miskunnar er hennar beiðist. Síðan bað Karlamagnús konungr guð þeirrar bœnar, at vatn skyldi aptr snúast [í sinn farveg, ok þegar jafnskjótt sem hann bað, þá veitti guð þat, at vatnit snerist aptr³ til staðar síns, ok gerði þá guð mikla jarteign fyrir sakir Karlamagnús konungs.

17. [Nú er svá var máli komit,⁴ þá fór Hugon konungr ofan or vígskörðum ok til Karlamagnús konungs, til trés þess er hann var undir. Hugon konungr mælti þá: Karlamagnús konungr, segir hann, ek veit at guð elskar þik ok heilagr andi er⁵ með þér, en nú gerumst ek þinn maðr [til-vitnis⁶ alls hers, þess er hér er. Viltu sjá fleiri íspróttir várar daglengis?⁷ segir Karlamagnús konungr. Nei, nei, segir hann,⁸ [áðr skulu þessar 7 nætr⁹ líða; ef allar væri þær drýgðar, þá mundi mik [þat æ ok æ¹⁰ hryggja.¹¹ Karlamagnús konungr mælti þá: Nú hefir þú gerzt maðr minn at ásjándi allri hirð þinni; nú skulum vit gera veizlu okkra í dag ok bera kórónur¹² báðir saman. Hugon konungr svarar: Blíðliga vil ek bera mína kórónu [ok ganga processionem. Þá géngu konungar til kirkju.¹³ Þá bar Karlamagnús konungr [sína hina¹⁴ dýrliga kórónu á höfði sér. Hugon konungr bar sína kórónu miklu lægra, því at Karlamagnús konungr var fœti hærri¹⁵ ok þrimr handargripum. En Frankismenn hugðu at görla, ok mælti hverr við annan: Rangt mælti dróttning vár um hag Karlamagnús konungs, [þá er hon sagði nökkurn konung jafuvel at sér sem hann, fyrir því at¹⁶ engi er honum jafntiguligr á jarðríki, ok aldri komum vér á þat land, [at eigi hafim¹⁷ vér lof af allri¹⁸ þjóð. Dróttningin¹⁹ bar ok þann dag sína kórónu ok leiddi með sér dóttur sína ena vænu mey. [En þar var hugr Olivers optast sem hon var;²⁰ en mærin vildi hann blíðliga þýðast, [ef hon þóttist megu²¹ fyrir feðr sínum.

¹) alvara *B. b.* ²) [stórgripi ok þjóna til yðvar (þjóna yðr *b.*) í öllum hlutum, ef *B. b.* ³) [*tilf. B. b.* ⁴) [*tilf. B.*; eptir þat fór *b.* ⁵) at visu *tilf. B. b.*

⁶) [at-vitni *B. b.* ⁷) í dag *b.* ⁸) Hugon konungr *b.* ⁹) [áðr skulu 7 vetr *B.*; eigi meðan ek lífa *b.* ¹⁰) [ei ok ei *B.* ¹¹) hryggvan gera *b.*

¹²) okkrar *tilf. B. b.* ¹³) [þér til sæmdar ok virðingar. *B. b.* ¹⁴) [*mgl. B. b.* ¹⁵) (at vexti *mgl. B.*) en Hugon konungr *tilf. B. b.* ¹⁶) [*tilf. B. b.*

¹⁷) [er eigi berim *B. b.* ¹⁸) hverri *B. b.* ¹⁹) dróttning keisara *B.*

²⁰) [Oliver hafði mikinn hug á henni *b.* ²¹) [en hon þóttist eigi megu *B.*; en þorði þó varla *b.*

18. [En þá er lokit er processione, þá gengu konungar til kirkju. En Turpin erkibyskup var þar æztr lærðra manna, ok hann sǫng messu þann dag, en konungar gengu til ofrs ok öll alþýða. En þá er tíðum var lokit, fóru konungar heim til hallar. En þá var matr búinn, ok seittist þá alþýða til borða, ok skorti þá ekki þat er þeir beiddust til. Veiðimatr var þar mikill, hirtir ok villigeltir, trönur ok elptr ok páfuglar pipraðir, ok allskonar krásir, ok hinn bezti drykkir, vín. klare ok piment, ok allskonar leikar er tíðir ok tamir váru. Hugon keisari mælti þá við Karlamagnús konung: Taki Frankismenn svá mikit af mínum auðæfum sem þeir vilja mest. Þá svarar Karlamagnús konungr máli hans: Eigi skulu Frankismenn hafa af þínu þat er vert sé eins penings; þeir hafa svá gnógt áðr, at þeir megu eigi meira flytja eptir sér. Ok því næst váru borð ofan tekin.¹ En [hvat er um þat at lengja er² þar til kemr, at Karlamagnús konungr tekr³ leyfi af Hugon konungi sér til heimfarar, en Hugon konungr gaf honum marga góða gripi, ok hvárr þeirra öðrum. En [Hugon konungr hélt í stigreip Karlamagnús konungs, meðan hann upp steig á hest sinn, ok svá héldu hans menn stigreiðum Frankismanna, meðan þeir hlaupa⁴ á bak, ok hvarf⁵ þá hvárr þeirra til annars. Konungsdóttir gékk [til Olivers⁶ ok mælti við hann: Ást mín ok góðr vili skal aldri bregðast við þik; en nú vil ek fara með þér til Frakklands. [En bók skilr eigi hvárt hon færi með honum at því sinni.⁷ Síðan fór Karlamagnús konungr leiðar sinnar, ok var glaðr í hug sínum, er hanu hafði svá ríkan konung lagt undir sik orrostulaust. [En þeir fóru margar torfærur ok hættligar brautir, áðr en þeir kæmi heim, ok urðu þeir margs vísir í þeirri för.⁸

19. Þá er Karlamagnús konungr kom til París ennar góðu borgar, þá var þar mikill fagnaðr landsfólki öllu af hans tilkvámu. En síðan gékk hann til kirkju ens helga Sendinis,⁹ ok [ofraði þar kórónu dróttins várs ok nagla þeim er dróttinn várr var krossfestr með, ok marga aðra helga dóma, en suma skipti hann í¹⁰ ríki sitt þangat sem honum þótti [ráð at.¹¹ [En dróttning bað sér miskunnar¹²

¹) [mgl. B. b. ²) [hvat þurfum vér at lengja þat, B. ³) [sem tími er til, tekr Karl magnús keisari b. ⁴) [er Karlamagnús konungr var til ferðar búinn, þá hélt Hugon konungr í stigreip hans, meðan hann steig B. b. ⁵) mintist b. ⁶) [at Oliver b. ⁷) [Unnusta, segir hann. vel heir þú rætt, ok at visu skal ek alt þat halda, sem vit höfum mælt okkar í milli. B. b. ⁸) [mgl. B. b. ⁹) Dionisii b. ¹⁰) [ofraði þar helga dóma. en suma sendi hann víða annarstaðar um B. b. ¹¹) [semiligað b. ¹²) [þat er ok sagt, at þegar leið er dróttning hans mátti við hann tala, þá bað hon sér miskunnar ok reiði af sér með mikilli blíðu ok litilæti sem skyldugt var B. b.

fyrir mismæli sitt, en konungr var góðr bæna ok fyrirgaf henni [fyrir lof hins helga kross ok heilagra staða, er hann hafði vitjat, ok var síðan heima 4 mánuðr í bili.¹

- ¹) [orð sín ok lét renna reiði sína við hana fyrir lof ins helga kross ok innar helgu grafar ok heilagra staða, er hann hafði sótt í þeirri ferð. Eptir þetta var Karlamagnús konungr heima 7 mánaði, at því sem sagt er. En síðan fór hann til Spanialands á hendr Marsilio konungi, ok varð þar mart tíðenda í þeirri för, sem nökkut mun verða frásagt. En hér fellr nú niðr þessi saga (sem nú skal nökkut af segja. Ok endar svá þenna þátt at sinni. b) B, b.

ATTI PARTR KARLAMAGNUS SÖGU AF RUNZIVALS BARDAGA.

ptir þessa hluti liðna bjó Karlamagnús konungr ferð sína til Spanialands, sem hann hafði heitit, þá er hann fór til Jórsala, ok fóru með honum 12 jafningjar ok alt hans et bezta lið, er til var í hans ríki. Karlamagnús konungr var 7 vetr alla samfasta¹ á Spanialandi, ok lagði undir sik alt [með sjá,² svá at hvárki borg né kastali var sú, at eigi hefði hann undir sik lagt, né heruð eða tún, nema [Saraguze er³ stendr á fjalli⁴ einu. [Þar réð⁴ fyrir Marsilius konungr hinn heiðni, sá er eigi elskaði guð, heldr trúði hann [á Maumet ok Apollin, en þeir munu svíkja hann.⁵

2. Þat var einn dag, at Marsilius konungr var genginn undir [olifutré einu í skugga⁶ ok settist á marmarastein upp, ok umhverfis hann⁷ 100 þúsunda manna.⁸ En hann kallaði hertoga sína ok jarla til sín [ok mælti:⁹ Góðir höfðingjar, segir hann, hvat synd hefir oss komit; Karlamagnús konungr er kominn [at fyrirfara oss, ok veit ek at hann vill orrostu við oss halda.¹⁰ [En þér kostit ok gerit svá vel, at þér leggit ráð á með mér sem vitrir menn, ok hjálpit mér frá skemd ok dauða, sem yðr byrjar at gera.¹¹ Eu engi heiðingi [svarar honum orði nema Blankandin af kastala Valsundi.¹² Hann var hinn vitrasti maðr, hvítr af hæru, ok er vel losaðr at riddaraskap ok heilráðr sínum dróttni. Hann mælti við

¹) Svá er sagt í þessarri bók. at Karlama nús konungr var 7 vetr *B. b.*

²) [*saal. B. b.*; hit næsta, *a.* ³) [borg sú er Saraguze heitir, hon *B. b.*

⁴) [Í þeirri borg sat *B. b.* ⁵) [með skemd á úvizku ok (ok úvizku á *b*)

heiðin goð Maumet (Machon ok Terogant *b*) *B. b.* ⁶) [skugga eins

olifotrés *B. b.* ⁷) meir en *tílf. B. b.* ⁸) hermanna hans *B. b.* ⁹) [en

er þeir kómu þar, þá tók hann til máls á þessa leið *B.* ¹⁰) [til þess

at eiga við oss orrostu, ok ætlar at fyrirkoma oss *b.* ¹¹) [*tílf. B. b.*

¹²) [varð til at svara hans máli Maðr hét Blankandin, hann var mikill höfðingi ok ríkr, hann var or kastala þeim er Valsundi heitir *B. b.*

konung:¹ Óttast ekki, send orð Karlamagnúsi konungi enum dramb-láta, [dýrt embætti ok fasta vináttu;² gef honum leóna,³ hjörnu ok hunda stóra ok vali,⁴ 7 hundruð úlfalda ok þúsund gáshauka mótaða, ok 4 hundruð⁵ múla hlaðna af gulli ok silfri, ok vagna hlaðna með dýrum gripum, ok [má þar⁶ þá vera svá mörg bisund, at Karlamagnús konungr má gefa af því fé⁷ öllum riddörum sínum mála. Nú hefir hann hér verit 7 vetr í samt, ok átti⁸ hann nú at fara til Frakklands, [þar er liann í hógglífi miklu.⁹ En þú skalt sækja á fund hans þangat at Michaels messu ok taka við kristni, ok gerast maðr hans með góðum vilja ok halda af honum Spanialand alt. En ef hann vill hafa gisla af oss, þá skal¹⁰ senda honum 20 [eða 10¹¹ at festa vináttu vára, son þinn [einnhvern ok svá minn,¹² ok er betr¹³ at þeir sé drepnir, en ef¹⁴ vér týnim Spanialandi ok öllu ríki váru ok eign, [fyrir því at nú er at komit.¹⁵ Heiðingjar¹⁶ svöruðu: Þetta er þjóðráð.¹⁷ Þá mælti Blankandin: [Ef svá er gert, þá¹⁸ legg ek höfuð mitt í veð, at Karlamagnús konungr mun fara til Frakklands með allan her sinn, ok mun hverr hans manna fara til síns heimilis. Karlamagnús konungr mun vera at Eis kapellu sinni ok gera veizlu sína. [Stundir munu líða áðr, en Karlamagnús konungr mun eigi spyrja¹⁹ tíðendi af oss, fyrir því at vér skulum eigi þangat sækja, en Karlamagnús konungr mun þessu reiðast ok láta drepa gisla sína, ok er [betra at þeir týni lífi sínu, en vér týnim hinu góða Spanialandi.²⁰ Heiðingjar svöruðu: Þetta er þjóðráð. Ok lauk svá þeirri stefnu.²¹

3. [Eptir þessa ráðagerð þá kallaði Marsilius konungr til sín vini sína þá sem nú man ek nefna: Klargis af Balagued, Estomariz ok Eudropiz félaga hans, Priamus, Greland, Batiel²² ok frænda hans Mattheu, Joel ok Mabriant ok Blankandin,²³ ok mælti við Blankandin formann þeirra, at hefja þat mál er konungr vill láta fram flytja

¹) er hann sá at engi varð annarr til at svara honum *tilf. B.* ²) [ok bjóð honum þitt embætti ok þjónustu ok þína fasta vingan *B. b.* ³) leons *B. b.* ⁴) palaufrey *B; mgl. b.* ⁵) 7 hundruð *B. b.* ⁶) þat *B.* ⁷) *tilf. B;* [má Karlamagnús þar af gefa *b* ⁸) gírnist *B. b.* ⁹) [því at honum þikir nú mál at taka á sik hógglífi *b.* ¹⁰) at vísu svá vera, ok skal *tilf. B.* ¹¹) [*mgl. B. b.* ¹²) [einnhvern ok svá minn skal fara, *B. b.* ¹³) betra *B. b.* ¹⁴) *mgl. B. b.* ¹⁵) [svá sem nú horfir til *b.* ¹⁶) Höfðingjarnir *B. b.* ¹⁷) hit bezta ráð *b.* ¹⁸) [þess sver ek, ef svá er gert, sem nú höfum vér talat vár í milli, ok þar *B. b.* ¹⁹) [Síðan man líða dægr ok dagr, ok man Karlamagnús spyrja engi *B;* fra ok mun hverr hans manna þar *b:* ok sitja þar með náðum um tíma. svá at hann man spyrja engi ²⁰) [þat litill skaði hjá því, sem vér týnim váru ríki *b.* ²¹) at þetta var af ráði *tilf. B;* at þetta ráð var staðfest *b.* ²²) Batuel *b.* ²³) [*saal. B. b;* Marsilius konungr kallaði þá til sín 10 hina illgjörnustu menn *a.*

[til Karlamagnús konungs.¹ Þessir váru [10 enir illgjörnustu¹ ok mestir undirhyggjumenn af öllu liði hans.² Ok síðan mælti Marsilius konungr við þá: Þér skulut fara sendiför mína til Karlamagnús konungs, hann sitr nú um borgina Acordies; þér skulut bera í höndum yðrum³ kvistu af olífutré, þat táknað frið ok mjúklæti: ok ef þér megit koma [sætt várri⁴ á leið, þá skulu þér þiggja af mér gull ok silfr, lönd ok klæði.⁵ [Heiðingjar svöruðu: Vel hefir þú mælt, en vér skulum⁶ betr gera. Marsilius konungr mælti: Biðit⁷ Karlamagnús konung miskunna mér,⁸ ok segit honum ifalaust, at ek vil hans maðr gerast, ok á hans fund sækja, áðr en þessi mánuðr líði við þúsund hinna beztu minna manna, ok⁹ taka kristin lög ok drýgja hans vilja.¹⁰ [Blankandin svaraði: Gott muntu af því hljóta.¹¹ Konungr lét þá fram leiða 10 múla hvíta, beislin váru af¹² gulli en sððlar af silfri. En síðan steig hverr þeirra á bak sínum mól,¹³ ok fóru leið sína til Karlamagnús konungs, [ok eigi mun hann mega við sjá, svá at eigi blekki þeir hann nökkut.¹⁴

4. Karlamagnús keisari hafði þann tíð¹⁵ unnit borgina Acordies¹⁶ ok niðr felt¹⁷ borgarveggi, ok tók þar mikla fjárhłuti, gull ok silfr ok dýrlig klæði, [ok var engi sá í borginni,¹⁸ at eigi væri drepinn eða kristinn görr.¹⁹ En þann sama dag sem sendimenn Marsili konungs kómu til fundar við Karlamagnús konung, þá sat hann í grasgarði einum ok skemti sér, ok hans [vinir með honum, Rollant ok Oliver, Samson ok Auxiens ok Hotun inn sterki ok Bæringr. Nemes inn góði hertogi ok Rikarðr jarl, Guinelun, Engiler. en hvar er þeir váru var fjöldi annarra manna; þar váru 15 þúsundir Frankismanna,²⁰ ok sátu allir undir guðvefjarpellum at svala sér ok léku at skáktafli, en sumir at kvátrutaflí,²¹ bæði ungir ok gamlir; [ok var önnur hver faflan af gulli en önnur hver af brendu silfri, svá hit sama váru ok reitirnir á taflborðinu, at annarr hverr var gyltr en annarr hverr var þaktr af hvítu silfri.²² Sumir ríða á burt til skemtunar sér, sumir skylmdust. En Karlamagnús keisari

¹⁾ [tilf. B. ²⁾ saal. B; þeirra a; fra Blankandin, ok mælti við Blankandin hertil mgl. b. ³⁾ yðr B, b. ⁴⁾ [sendiför minni B; þessi ferð b. ⁵⁾ ríki b. ⁶⁾ þó tilf. B. ⁷⁾ saal. B, b; bið a. ⁸⁾ [þér skulut biðja mér miskunnar af Karlamagnúsi konungi b. ⁹⁾ munum vér allir tilf. B, b. ¹⁰⁾ í hvern stað tilf. B, b. ¹¹⁾ [mgl. B, b. ¹²⁾ rauðu tilf. b. ¹³⁾ saal. B, b; hesti a. ¹⁴⁾ [en (með þeim ráðum sem þeir fara þá tilf. B) er mikil ván, at hann muni eigi geta við sét, at þeir blekki hann eigi (at hann geti eigi sét við þeirra vélum b) B, b. ¹⁵⁾ tíma B. ¹⁶⁾ Cordes B, b. ¹⁷⁾ brotna B, b. ¹⁸⁾ borg Sarraguzin né annarstaðar B. ¹⁹⁾ [en hverr sá maðr er borgina byggði, varð annathvært at þola dauða eðr taka kristni b. ²⁰⁾ saal. B, b; [virkamenn Rollant ok Oliver ok 12 jafningjar með honum ok mikill fjöldi annarra, a. ²¹⁾ kvattro B. ²²⁾ [mgl. B, b.

sat í skugga undir tré einu. Ok því næst kómu þar¹ sendimenn Marsili konungs, ok stigu þegar af mulum² sínum ok gengu fyrir Karlamagnús konung, þar sem hann sat. Blankandin tók fyrst til máls ok heilsaði Karlamagnúsi konungi kurteisliga: Herra konungr, segir hann, guð gæti þín, sá er skóp himin ok jörð ok á kross var festr at leysa oss frá kvölum helvítis, honum eigum vér at þjóna en engum öðrum. Þau orð sendi þér Marsilius konungr, at hann vill þinn fund sækja ok kristinu gerast, ef þú vilt. Hann skal gefa þér gull ok silfr eptir þínum vilja, hann skal gefa þér leóna³ ok hjörnu, hunda, hesta skjóta, er mjök er at lofa, [7 hundruð úlfalda, þúsund gáshauka, vagna hlaðna af góðum gripum ok dýrum klæðum, 4 hundruð múla klyfjandra af gulli ok silfri, ok máttu þar af gefa mála öllum hirðmönnnum þínum ok riddörum.⁴ Nú hefir þú hér verit 7 vetr, ok er þér nú mál at fara aptr til Frakklands,⁵ ok þangat skal konungr várr sækja yðvarn fund, ok láta skírast ok gerast maðr þinn, ok halda af þér Spanialand alt ok vera þér skattgildr um alla lífsdaga þína.⁶ En er hann [hafði svá ráðit⁷ fram sitt erendi, ok er hann⁸ lauk sínu máli, þá svaraði Karlamagnús keisari máli hans á þá leið: Guð sé þess lofaðr, segir hann, [at svá sé sem þú segir; ef⁹ Marsilius konungr gerir svá sem nú hefir þú tjáð um hrið, þá beiðumst ek enskis¹⁰ framar.¹¹ Þá hneigði Karlamagnús konungr [höfði sínu¹² litla stund ok hugði at, en síðan [hélt hann upp höfði sínu,¹³ ok var einkar tiguligr í andliti, ok var eigi bráðskeytr¹⁴ til máls. Þat var siðr hans at mæla tómlika. Þá andsvaraði hann máli¹⁵ sendimanna á þessa lund: Viti þér, segir hann, at Marsilius konungr yðvarr er [fjándi minn sem mestr má vera,¹⁶ hversu má ek því trúa, at hann muni þat¹⁷ halda, er [þér hafit mér sagt?¹⁸ Blankandin svaraði: Með gislum mínum¹⁹ munum vér þat sanna héðan í frá til Michaels messu, þá kemr Marsilius konungr til þín at taka við kristni. Þá mælti Karlamagnús konungr: [Enn má²⁰ guð hjálpa honum, ef hann vill þat gera. Nú liðr á kveldit; en er sól hafði sezt, þá lét Karlamagnús konungr sœra til stalls múla þeirra sendimanna. Síðan létu þeir upp reisa landtjöld, ok því næst váru sendimenn þangat leiddir ok 12²¹ menn til settir at þjóna þeim, en

¹⁾ fram farandi *B.* ²⁾ hestum *B.* ³⁾ leons *B.* ⁴⁾ [*mgl. B.*; fra hann skal gefa þér leóna o. s. v. *mgl. b.* ⁵⁾ Frans, *B.* ⁶⁾ [lífsdaga sína *B.* ⁷⁾ rekit *B.* ⁸⁾ [*mgl. b.* ⁹⁾ *saal. B.* ¹⁰⁾ *saal. B.*; ekki *a.* ¹¹⁾ [vel er. ef Marsilius svá gerir sem nú hefir þú sagt *b.* ¹²⁾ [*saal. ogsaa B.*; höfnð sitt *b.* ¹³⁾ höfnð sitt. *B.* ¹⁴⁾ bráðskeytr *B.* ¹⁵⁾ [rétti hann sik upp, andsvarandi orðum *b.* ¹⁶⁾ [hinn mesti minn úvinr *b.* ¹⁷⁾ því *B.*; þat *b.* ¹⁸⁾ [hann hefir mér játtat *b.* ¹⁹⁾ *mgl. B.* ²⁰⁾ [þá man *b.* ²¹⁾ *saal. B.* ²²⁾ *b.*; 4 *a.*

þá skorti enskiskonar mat né drykk. En er þeir váru mettir, þá fóru þeir [í rekkju sína¹ ok sváfu alt til dags.

5. En er nóttin leið, þá reis Karlamagnús keisari upp í dagan ok hlýddi óttusöng ok messu ok öllum tíðum, ok þá kallaði Karlamagnús konungr á göfugmenn sitt, fyrir því at Frankismanua ráði vill hann fylgja. En síðan [um morguninn er Karlamagnús keisari gekk undir borð eitt² ok settist í hásæti sitt ok kallaði til sín baróna sína, þá kómu³ 12 jafningjar, þeir er Karlamagnús konungr hafði mikla elsku á, ok meir en þúsund annarra Frankismanna, Guinelun jarl var ok þar, er svikin hóf; ok þá tóku þeir ætlan sína, en sú laukst illa [er verr var.⁴ En [er þeir váru allir saman á þessarri stefnu,⁵ þá tók Karlamagnús konungr til máls á þá leið: Góðir höfðingjar, segir hann, [leggir ráð fyrir mik ok sjálfa⁶ yðr. Marsilius konungr lét hingat fara sendimenn sína, sem þér vitit, ok býðr hann mér mikla fjárluti, [mörg león, hesta góða, 400 úlfalda klyfjaða (af gulli) af Arabialandi (ok) 100 múla, vill hann ok gefa mér 50 vagna hlaðna af gersemum,⁷ ok hann vill sækja á minn fund til Frakklands, ok hann vill halda af mér Spanialand ok þjóna mér um alla [lífsdaga sína,⁸ ok hann vill fá mér til þess gisla, at þetta skal haldast, en eigi veit ek hvat honum er í hug. Karlamagnús lauk ræðu sinni. Frankismenn svöruðu: Þar er [at at hyggja.⁹ Þá stóð Rollant upp ok mælti svá:¹⁰ [Úsynju trúir þú Marsilio konungi. Nú eru 7 vetr liðnir síðan er vér kómum til þessa lands, ok hefi ek mörg vandræði þolat í þínu embætti. Ek sótta til handa þér Nobilisborg ok Morinde, Valterne ok Pine, Balaugie, Rudile, Sibili, Port ok Aulert er stendr á landamæri. En Marsilius konungr hefir opt sýnt svik ok lausyrði við þik. Þá sendi hann til þín fyrir sköminu 12 baróna sína, at því hófi sem nú sendi hann, ok hafði hverr þeirra í hendi sér kvist af olifutré, ok báru þeir slík tíðendi sem þessir sögðu í gærkveld, at konungr þeirra vildi kristnast, þú áttir þá ráð við Frankismenn, en þeir réðu þér úsnjalt. Þú sendir þá 2 jarla þína til Marsili, konungs Basan ok Basilies, en hann gerði sem illr svikari ok lét þá týna lífi sínu. Halt fram hernaði þínum, herra, segir Rollant, ok far með öllu liði þínu til Saragucie, en síðan sitjum vér um borgina, ok létum eigi fyrr en vér nám borginni, ok hefnum svá várra manna, þeirra er

¹) [í rekkjur sínar *B*; at sofa *b*. ²) *mgf. B*. ³) kom Rollant ok Olifer ok *B*: [gekk hann til borðs ok settist í hásæti sitt; þar váru þá með konungi *b*. ⁴) [sem ván var at *B*; *fra* ok þá tóku *mgf. b*. ⁵) [sem menn váru mettir ok borð váru ofan tekin *b*. ⁶) [ráðit mér heil ráð ok svá sjálfum *b*. ⁷) [*mgf. B, b*. ⁸) [sína daga *B, b*. ⁹) [at hyggjanda *B, b*. ¹⁰) í móti *B*.

svikariinn lét þá drepa. Karlamagnús keisari hné niðr höfði sínu ok strauk skegg sitt ok kampa, ok svaraði engu orði.¹ Frankismenn þögðu þá allir nema Guinelun jarl, hann reis upp ok gékk fyrir Karlamagnús konung ok tók til orða: Góðr keisari,² segir hann, eigi skaltu trúa úvitrs manns ráði, [hvárki mínu né annarra, nema þér sé gagn at. En alls þó³ hefir Marsilius konungr þér orð sent, at hann vill kristinn gerast ok þinn maðr, en sá maðr er [því neitar, hann hirðir⁴ eigi, hvat dauða vér þolim. [En ofgert ráð er eigi rétt at á leið komist, léttum flísku ok tökum heil ráð.⁵ En eptir þær ræður Guineluns jarls, þá gékk Nemes fram fyrir konung Karlamagnús, [en eigi var betri maðr honum í allri hirð Karlamagnús konungs.⁶ Hann tók til máls: [Karlamagnús konungr, segir hann, heyrir þú andsvör Guineluns jarls; þat væri einkar vel, ef haldast mætti þat er hann hefir talat.⁷ En nú er Marsilius konungr yfirkominn at ríki sínu, þú hefir nú unnit af honum kastala ok borgir, heruð ok tún, ok mjök svá alt ríki hans undir þik lagt, ok [er hann várkunnigr sér er hann biðr vægðar, ok væri þat mikil úsæmd, ef hann skyldi eigi þjóna til þinnar tignar.⁸ Nú skaltu gera fyrir guðs sakir ok yðvarrar tignar at miskunna honum, send nú einn til hans af barónum þínum. Nú [vill hann gera trygð⁹ með gislum til þín, sem hann hefir játað til yðvar,¹⁰ þá er þat vel, ok er þat¹¹ ráð, at [eigi hefst sjá herr. Fleiri¹² Frankismenn svöruðu: Vel hefir þú rætt, hertogi, segja þeir.

6. Ok þá mælti keisarinn: Hværn munum vér þangat senda? [Nemes svaraði: Ek fer, ef þú vilt, konungr, segir hann, ef þú fær mér glófa ok staf. En keisarinn leit við honum ok mælti: Þú ert vitr maðr, en með þetta skegg ok kampa er ek hefi þá segi ek þér svá, at eigi ferr þú svá langt frá mér þessa 12 mánuðr ena næstu, fyrir því at þat er mér ofgeigr, ef þér verðr nökkut til meins. Far ok sitt, segir hann, engi maðr býðr þér til þeirrar sendifarar. En hvat um þat at tala, segir hann, hvern viljum vér nú þangat

¹) [ok hefir Marsilius konungr opt svik ok lausyrði við þik lýst; halt fram hernaði þínum, herra, segir Rollant, ok far með öllu liði þínu til Suraguze *B*; þat megir þér minnast, at Marsilius konungr hefir opt haft svik ok lausyrði við yðr, því haldit fram hernaði yðrum sem þér hafit áðr ætlat, því at Marsilius man enn um svik búa sem fyrr. *b.* ²) herra *B, b.* ³) [ok því *B*; því *b.* ⁴) [vill at vér nítim (þér nítit *b*) því, þá hirðir hann *B, b.* ⁵) [*mgf. B, b.* ⁶) [*mgf. B, b.* ⁷) [þessi orð er Guinelun jarl hefir talat, væri harðla vel haldandi, ef þau mætti standa *b.* ⁸) [því biðr hann yðr nú vægðar, at hann sér hvar hann er at kominn *b.* ⁹) [vili hann þetta gera trygt *B.* ¹⁰) [et hann vill senda yðr gisla ok gera svá trygg sín boð við yðr *b.* ¹¹) þá *B, b.* ¹²) [eigi hefst þessi herr meir. *B*; setja aptr her þenna. *b.*

senda? Rollant svaraði máli hans: Búinn em ek þeirrar farar, ef þú vilt konungr. Þá svaraði Oliver máli hans: Eigi skal svá vera. Þú ert of bráðskeytr í skapi, ok ætla ek, at þú munir heldr sundr færa sætt vára; en ef konungr vill, þá em ek búinn at fara þessa för. Þá mælti Karlamagnús konungr: Hvárgi ykkarr skal koma á þá stigu, ok engi yðvarr 12 jafningja. Þá gékk Turpin erkibyskup fyrir konung ok mælti: Fá mér (staf ok glófa ok) jartegnir, ok skal ek fara til Marsili konungs, ok mun ek segja honum nökkut þat sem mér er at skapi, ok mun ek brátt verða varr við hvat honum er í hug. Karlamagnús konungr svaraði honum ok mælti: Eigi kemr þú þar þessa 12 mánuðr ena næstu, ræð ekki um fleira, nema ek beiða þik. Góðir höfðingjar, segir Karlamagnús konungr,¹ kjósit [einn af barónum² vel kynjaðan ok vel at sér gervan, þann er gersamliga segi Marsilio konungi mína orðsending ok greiði vel mína sendiför, ok sé vel at sér gerr í bardaga.³ Rollant svaraði: Þat⁴ er Guinelun jarl stjúpfaðir minn. [Frankismenn svöruðu: Engan vitum vér jafnvel tilfallinn né jafnvitrán honum, nú sýnist oss þat it vænsta ráð, ef konungr vill, at hann fari.⁵ Þá mælti Karlamagnús konungr: Guinelun jarl, segir hann, gakk fram þá ok tak við staf mínum ok glófa, því at þat vilja Frankismenn, at þú farir þessa sendiför. Þá svaraði Guinelun jarl:⁶ Því hefir Rollant upp komit, [ok aldri mun ek honum þat fyrirgefa, ok aldri síðan skal hann hafa mína vináttu. En nú segi ek í sundr öllum sættum ok gerðum okkar á milli, ok svá Oliver hit sama ok allra 12 jafningja, fyrir því at þeir halda öllu máli með honum. En ef ek kem aptr af sendiför þessi, þá skal ek hefna minna harma. Þá svaraði Karlamagnús konungr: Til hótamr ertu, en nú verðr þú víst at fara. Guinelun jarl svaraði: Sé ek nú, herra, segir hann, at þat er yðvarr vili, at ek fara þessa för, en eigi mun ek aptr koma heldr en Basili er fór ok hans bróðir Basan. Karlamagnús konungr mælti: Nú skaltu fara. Guinelun jarl svaraði: Nú verð ek at fara til Saraguze, en eigi mun sá aptr koma, er þangat ferr. Ok enn mælti hann: Jllu heilli sátu Rollant ok hans dramblæti, fyrir því at (hann) mun fyrirfara öllu þínu ríki. Já, já, segir hann, eða hvárt veiztu at systir þín er eiginkona mín? ok áttu eigi at senda mik forsending sakir barna þeirra er vit eigum. Ek vil nú því lýsa, at ek leifi

¹) Fra [Nemes svaraði foreg. Side hertil mgl. B. ²) [einnhvern barón B.

³) Fra Begyndelsen af dette Capitel og hertil har b: Þá mælti konungr: Hvern vilist þér til kjósa at fara þessa sendiferð, þann sem bæði sé vel borinn ok sæmiligr höfðingi ok kunni vel at flytja mitt örindi fyrir Marsilio konungi? ⁴) Þar b; þar til B. ⁵) [mgl. B, b. ⁶) við R. (? reiði) tilf. a.

Baldvina syni mínum alla erfð mína. Þá mælti Karlamagnús konungr: Til blauthugaðr ertu, Guinelun, ok ærit svá kvíðinn. Guinelun jarl svaraði engu orði ok varð mjök hugajúkr, ok þegar gékk hann fram til Rollant ætjúpsonar síns ok kastaði skikkju sinni á gólfít niðr ok stóð fyrir honum. En allir 12 jafningjar hugðu at honum sem vandligast, því at maðrinn var hinn vænsti. Hann mælti þá við Rollant: Þú svikarinn, segir hann, hví ærist þú, kvikar meinvættir búa í þér; Frankismennu bera ráð um þat, at þeir hati þik, þú einn veldr því, er þér erut hér svá lengi, ok hvern dag kemr þú at þeim vandræðum ok erfíði, ok upp verða þeir vápn sín at bera at þarlausu fyrir þínar sakir; illu heilli sátu Karlamagnús konung, fyrir þitt dramb ok ofsa ok þitt úgott hugskot kemr (þú) mér í brott frá mínum herra Karlamagnúsi konungi ok mörgum öðrum góðum manni. Nú hefir þú því upp komit, at ek skal fara til Marsili konungs hins heiðna hunds, ok veit trúa mín, ef ek kem aptr or þessarri ferð, þat er þinn skaði, sá er þér skal vinna til dauðadags.

Þá er hann hafði svá lengi talat hart, þá svaraði Rollant ok mælti svá: Nú seg þú þinn vilja, en ekki tek ek hót þín: en jafn-vitr maðr sem þú ert á vel at fara sendiför konunga á milli, ok þat sama segi ek þér, at ek vil gjarna fara þessa sendiför fyrir þik, ef Karlamagnús konungr frændi minn vill losa mér. Guinelun jarl svaraði: Eigi legg ek þat á þik; alla þó hefir Karlamagnús konungr þat lagt á mik fyrir öndverðu, þá mun ek fara sendiför hans til Saraguze; en sá er ferr mun eigi aptr koma, veit ek at hann mun láta drepa mik, sem hann lét drepa Basan ok Basilides. En ef mér verðr auðit aptr at fara, þá er víst, at (ek) mun gera þeim nökkura fólsku, er mik dæmdu til þessarrar farar. En er Rollant heyrði þessi orð Guineluns jarls, þá þagnaði hann ok hló nökkut at. En er Guinelun jarl sá þat, at Rollant hló at honum, þá þótti honum afburðar illa, svá at mjök svá vissi hann eigi hvat hann gerði, en þó mælti hann við konung: Hér em ek, segir hann; fá mér nú staf ok glófa, en síðan mun ek fara til Saraguze. En ef guð sendir mik aptr hingat, þá skal ek reka harma minna. Karlamagnús svaraði: Helzti ertu hœtinn. Nú ef þú ferr til Saraguze, þá seg þau tíðendi Marsilio konungi hinum heiðna, at hann taki við kristni ok gerist minn maðr at fullu svikalaust, ok sœki á minn fund ok mína miskunn, ok haldi af mér hálft Spanialand, en Rollant skal hafa hálft. En ef hann vill eigi þat, þá seg þú honum, at ek mun bráðliga koma til Saraguze, ok eigi þaðan fara fyrr en ek hefi unnit borgina. En síðan skal hann fara með mér í böndum til Frakklands, þar sem hann skal dæmdr vera ok dauða þola. En, Guinelun

jarl, (þú) skalt fá honum í hendr bréf þetta ok þenna staf ok glófa, er ek sel þér. En (er) Guinelun jarl skyldi taka við ritinu, þá féll þat or hendi honum. En 12 jafningjar hugðu at ok hlógu. En Guinelun jarl laut niðr ok tók upp bréfit, ok þótti æsar illa ok svá mikil skömm at vera, at hann vildi eigi þar víst staddr vera fyrir alt veraldar gull, ok mælti síðan þessum orðum: Guð sjálf hefni þeim; er þessum vandræðum kómu at mér. Frankismennu svöruðu ok mæltu svá: Dróttinn allsvaldandi guð er veit alla hluti, hverju má þetta gegna? þetta býsnar tjón ok sorg. Guinelun svaraði ok mælti: Þér munut heyra tíðendi, segir hann. En síðan mælti hann við Karlamagnús konung: Herra, segir hann, gef mér leyfi, at ek fara í brott sem sk ótast, alls þó em ek nú skyldaðr til þessarar farar, þá vil ek eigi lengr hér dveljast. Karlamagnús konungr svarar honum: Guð greiði ferð þína, ok far sem þú vilt.¹

7. Nú fór Guinelun jarl til landtjalda sinna, [ok hjuggust² með honum 400³ hans manna, ok vildu honum allir fylgja [ok eigi fyrir mikit gull við hann skiljast. Honum líkaði nú afar illa sem ván var við Frankismenn, ok var hann í æsi miklum fjándskap til þeirra.⁴ Hann klæddist⁵ síðan með hinum bestum herklæðum [er vera mátti, gullsporað váru bundnir á fætr honum, ok var hann gyrðr með sverði sínu, því er (hét) Muraglais.⁶ En síðan er hann var til ferðar búinn, þá sté hann⁷ á bak hesti sínum þeim er hét Taskabrun;⁸ [söðull var af silfri, er hann sat í, en söðulklaði var af hinu dýrasta pelli; í stigreip hans hélt sá maðr er Guinimus hét, hann var frændi hans skyldr. Nú er maðrinn einkar tiguligr ok fræknigr at sjá í sínum búnaði, ok eigi úþessligr í yfirbragði at hann muni yfir brögðum búa.⁹ Menn hans mæltu við hann: Lát oss fara með þér,¹⁰ Guinelun jarl, sögðu þeir. Guinelun jarl mælti: Eigi vill guð þat, betra er at ek¹¹ deyja einn, en svá margr góðr

¹) [at aldri man ek honum þat fyrirgefa, ok sé ek nú herra, at þér vilit at ek fari. Nú ef þú ferr til Saraguze, þá seg Marsilio þau tíðendi, at hann taki við kristni ok gerist minn maðr ok sæki á minn fund ok haldi af mér hálf Spaníaland, en hálf Rollant. En ef hann vill þat eigi, þá man ek vinna landit. Guinelun skal fá í hendr honum bréf þetta ok staf ok glófa er ek sel þér. *B*; at ek skal honum jafnan muna. Þá svarar Karlamagnús: Nú skaltu fara til Saraguz, ok seg svá Marsilio konungi, at ek vil þau boð þiggja sem sendimenn hans sögðu mér af honum; en ef hann vill þat eigi halda, þá man ek vinna borg hans, þá er hann sitr í. Tak nú hér bréf þat er ek sendir honum, ok þar með fær ek þér staf minn ok glófa. *b.* ²) [at búast ok *B*; ok bjóst til ferðar ok *b.* ³) 7 þúsund *B*, *b.* ⁴) [fyrir þessa sök feldi Guinelun mikinn fjándskap til Frankismanna. *b.* ⁵) herklæddist *B*, *b.* ⁶) *saal. Fragment i Rigsarkivet; Mirágginais a.* ⁷) [ok sté *B*, *b.* ⁸) Taskabrun *B*, *b.* ⁹) [*mgf. B*, *b.* ¹⁰) *stal. B*, *b*; honum, *a.* ¹¹) *tilf. B*, *b.*

drengur sé drepinn. [Gerit svá vel, mínir menn, ef þér heyrir sagt í frá, at ek sé drepinn, þá verðit þér at minnast sálu minnar í bænahaldi yðru, ok segit góða kveðju Pinabel frænda mínum ok Baldvina syni mínum, ok verðit honum at liðveizlu sem þér megit. En því næst fór Guinelun jarl leiðar sinnar, ok skildust nú við svá búit. En menn hans urðu við þann skilnað úglaðir mjök ok kunnu forkunnar illa brottför hans, ok mælti hverr þeirra við annan: Jlla hefir oss nú til tekizt, ef vér skulum nú svá týna herra várum ok lánardróttni. Mjök erum vér hér til virðir af Karlamagnúsi konungi fyrir sakir lávarðs várs Guineluns jarls, en við þann eigum vér litla vináttu at lýsa, er skildi vára vináttu, mikla úvináttu gerði hann við várn herra Guinelun jarl, ok er hann svikinn í trygðum.¹

8. Frá því er nú at segja, at sendimenn hins heiðna konungs váru undir olifutré einu ok bjuggust í brott. Guinelun jarl réðst í ferð með þeim.² En [Blankandin er nefndr var foringi þeirra, hann reið síðar, ok Guinelun jarl með honum, ok urðu margtalaðir um daginn. Þar kom þeirra ræðu, at³ Blankandin mælti við Guinelun jarl á þá leið: Mikill atferðarmaðr er Karlamagnús konungr, hann hefir lagt undir sik alt Rómaríki, Púl ok Calebre, [Constancie ok Nobile,⁴ Saxland ok England ok Írland, hann er nú ok gamall, svá at [ekki má á⁵ skorta⁶ þrjú hundruð vetra. Guinelun jarl svaraði: Lið hans er svá⁷ gott ok frækt, ok er hann svá dýrligr höfðingi, at slíkr konungr verðr aldri eptir hann hvárki áðr né síðan. Blankandin svaraði: Frankismenn eru⁸ vel at sér gervir, [ok virðist mér sem þeir leggi slík ráð fyrir hann, ok þiki⁹ mér sem þeir gangi yfir allar þjóðir. Guinelun jarl svaraði: Eigi valda því hinir góðu Frankismenn, en öllu því er ilt er þá [veldr því Rollant einn,¹⁰ ok [hér máttu nökkut svá marka hans skaplyndi,¹¹ eptir því sem nú mun ek segja þér.¹² Þat var í gær, segir hann, er Karlamagnús konungr sat undir tré¹³ einu ok fjölment um hann harðla mjök, þá kom þar farandi Rollant frændi hans ok hafði í hendi sér afburðar [epli eitt mikit,¹⁴ ok mælti við Karlamagnús konung: Herra keisari, segir hann, tak hér epli þetta, ek heit þér [allar kórónur af¹⁵ konungum þeim er í móti þér standa. Slíkr er ofmetnaðr hans, hvern dag vill hann ilt gera; en ef ilt kæmi¹⁶ at honum, þá myndim vér

¹) [Ok því næst fór Guinelun jarl leiðar sinnar. *B. b.* ²) ok riðu síðan veg sinn tilf. *b.* ³) [*mgf. B. b.* ⁴) Constantz Nobile *B.*; Constantinobile *b.* ⁵) [ekki man at *B.* ⁶) [hann man hafa *b.* ⁷) afburðar *b.* ⁸) furðu tilf. *b.* ⁹) [en þeir leggja slík ráð fyrir hann, ok virðist *B. b.* ¹⁰) [kemr Rollant einn því upp, *B. b.* ¹¹) gaplyndi(!) *B.* ¹²) [þar til marks um vil ek segja þér þann hlut sem til bar. *b.* ¹³) olifotré *B. b.* ¹⁴) [mikit epli eitt, *B. b.* ¹⁵) [öllum kórónum af *B.*; kórónum af höfði öllum *b.* ¹⁶) kemr *B.*

allir í friði [vera. Blankandin mælti: Maðr læzt Rollant vera,¹ en hann vill hvern konung undir sik kúga, ok mun honum eitthvert sinn illa til takast [. Guinelun jarl svaraði þá enn: Þat² vildi Rollant, at [eigi kæmist sætt á leið³ í þessu sinni, ok vildi hann leggja undir sik Spaníaland. Síðan vildi⁴ hann fara til Babilonar ok drepa Amiral konung, [ef hann vill eigi⁵ skírást láta; ok eigi ætlar hann at létta áðr en hann hefir yfirstigit⁶ allar þjóðir. [Hvat er um þat at lengja um þeirra ræður, þar kom um síðir, at þeir urðu báðir á eitt sættir,⁷ Nú handsala þeir sín á millum Blankandin ok Guinelun jarl at svíkja Rollant í trygðum, ok [at þeir skyldu honum at bana verða.⁸

9. Eptir þat fóru þeir leiðar sinnar, ok létu eigi fyrr en þeir kómu til borgarinnar Saraguze, ok fundu þar Marsilium konung. En þegar jafuskjótt sem þeir kómu þar, þá bar Guinelun jarl fram sín erindi, en allir heiðingjar [hlýddu honum ámeðan.⁹ Blankandin gekk þá fram fyrir Marsilium konung ok hélt í hönd Guinelun jarls, ok tók til máls á þá leið: Herra konungr, segir hann, Maumet [ok Apollin ok Jubiter¹⁰ gæti þín. Vér¹¹ bárum sendiboð þín til Karlamagnús konungs, en hann varð þeim tíðendum seginn ok gerði guði þakkir, ok sendi til þín þenna enn góða mann. Hann er [jarl at tign¹² ok vel at sér gerr, ok máttu nú vita sönn tíðendi af honum. Marsilius konungr svaraði: Segi hann nú þá, en vér skulum hlýða. Guinelun jarl hóf þá mál sitt vitrliga mjök: Konungr, segir hann, Karlamagnús keisari sendir þér kveðju ok þau boð, at þú [játir Krists nafni, en neita Makon ok Maumet, en hann vill fá þér fyrir at ráða¹³ hálf Spaníaland, en Rollant hálf. En ef þú vilt eigi játa þessarri sætt, þá mun hann taka af þér borgina Saraguzie með liði sínu, ok síðan skaltu fara¹⁴ í böndum til Frakklands, ok þar skaltu [bana taka¹⁵ með skömm ok háðung. Marsilius konungr reiddist mjök við¹⁶ orð hans, hann [hélt á staf einum¹⁷ í hendi sér [ok vildi ljósta hann,¹⁸ en því kom hann eigi fram, því at [honum var bannat.¹⁹ En Guinelun jarl brá sverði sínu ok vildi verða fyrr at bragði ok mælti fyrir munni sér: Eigi skal Karlamagnús konungr þat spyrja, at ek [skal²⁰ einn hér deyja,²¹ hafa skal ek hinn hæsta²² áðr en

¹⁾ [sitja *B. b.* ²⁾ [ok þat *B. b.* ³⁾ [engi kæmist sætt á (með konungunum tilf. *b.*) *B. b.* ⁴⁾ vill *B. b.* ⁵⁾ [utan hann vili *b.* ⁶⁾ undir sik okat *b.* ⁷⁾ [myt. *B. b.* ⁸⁾ [ráða honum bana *b.* ⁹⁾ [gáfu honum hljóð meðan *b.* ¹⁰⁾ [mgl. *B. b.* ¹¹⁾ kompánar tilf. *b.* ¹²⁾ [jarl ok tigninn *B.*; einn tigninn jarl *b.* ¹³⁾ [látir kristnast ok haldir af honum *B. b.* ¹⁴⁾ með honum tilf. *B. b.* ¹⁵⁾ [þola dauða *b.* ¹⁶⁾ tilf. *B. b.* ¹⁷⁾ [hafði staf einn *b.* ¹⁸⁾ [ljóp upp ok vildi þegar ljósta Guinelun jarl *B. b.* ¹⁹⁾ [menn hans stöðvaðu þat *b.* ²⁰⁾ skolag *B.* ²¹⁾ [deyð einn hér *b.* ²²⁾ af þeim fyrir mik tilf. *B. b.*

ek falla. En heiðingjar báðu skilja þá. Marsilius konungr varð þá reiðr mjök, [en menn hans ávítuðu hann¹ fyrir þat bráðskeyti² er hann sýndi í þessu máli,³ [ok lét hann at orðum þeirra⁴ ok settist aptr í⁵ stól sinn.

10. Þá tók sá maðr til máls er Langalif hét, ungr⁶ maðr ok vitr ok kær konungi: Herra konungr, segir hann, illa hefir þú gert, er þú skyldir⁷ ljósta hinn frankneska⁸ mann, vel máttir þú heyra orð hans. Guinelun jarl svaraði: Hann verðr at þola, [hvárt sem⁹ hann vill, en at vísu mun ek eigi af láta fyrir hræzlu dauðans ok eigi fyrir alt veraldar gull¹⁰ [at bera¹¹ sendiboð Karlamagnús konungs. Hann kastaði þá af sér safalaskinum, er hann hafði yfir sér, en verit var af guðvesfjarpelli af Alexandria. En Blankandin tók upp skikkjuna. Guinelun jarl hélt sverði sínu brugðnu [í hendi¹² sér. Þá mæltu heiðingjar sín á millum: Hann er hvatr riddari, segja þeir. Guinelun jarl þokaði at konungi ok mælti við hann hárrí röddu: [Við sannmæli reiðist þú, segir hann, nú ef þér líkar illa, haf þú svá gert.¹³ Þau boð sendi þér Karlamagnús konungr, at þú takir við kristni ok gerist hans maðr, hann vill gefa þér Spania-land hálf, en hálf Rollant frænda sínum; [þar hefir þú ramyrkjan ok újafngjaruan lagsmann.¹⁴ En ef þú vilt eigi þessu sáttmáli taka,¹⁵ þá mun Karlamagnús konungr fara til Saraguze ok brjóta alla borgina, en þik sjálfan í bönd fœra, ok [hvárki skaltu hafa palafrey¹⁶ né hest eða múl, heldr skaltu vera settr á einn klyfsjahest ok hafðr til Frakklands,¹⁷ ok þar skaltu dóm þola ok týna höfði þínu. [Karlamagnús konungr sendi þér þetta rit ok tak hér við.¹⁸ Marsilius konungr var góðr klerkr ok kunni vel á heiðnar bœkr, hann tók við bréfinu ok braut síðan innsiglit þat er fyrir var. En er hann las ritit, þá feldi hann tár ok [dró skegg sitt, hann reis upp síðan ok kallaði¹⁹ hárrí röddu: Heyrit þér, góðir riddarar,²⁰ hve mikla fjándsemi Karlamagnús konungr hefir²¹ við oss. Nú minnist hann á dráp þeirra Basans ok Basilius,²² er ek lét [drepa fyrir háðungar sakir honum,²³ en ef ek vil sátttr vera við hann, þá á²⁴ ek senda honum Langalif súðurbróður minn, er [því olli er þeir váru drepnir.²⁵ En ef ek sendi hann eigi, þá verðr ekki af okkarri

¹) [tilf. *B*, *b*. ²) bráðlyndi *b*. ³) ok lét hann at þeirra máli tilf. *a*.

⁴) [hann stöðvaðist fyrir þeirra orð *b*. ⁵) á *B*, *b*. ⁶) hann var ríkr *B*, *b*. ⁷) vildir *B*, *b*. ⁸) frœknasta *B*, *b*. ⁹) [hversu *B*; sem *b*. ¹⁰) á þessu landi tilf. *B*. ¹¹) [skal ek niðr fella *b*. ¹²) [fyrir *B*, *b*. ¹³) [mgl. *B*, *b*. ¹⁴) [mgl. *B*, *b*. ¹⁵) játa *b*. ¹⁶) vala frey *a*. ¹⁷) [hafðr (skaltu riða *b*) til Frakklands á einum klyfsjahesti *B*, *b*. ¹⁸) trú með(!) *B*; [Síðan fékk hann honum bréf þat, er Karlamagnús sendi honum *b*. ¹⁹) [œpti *B*, *b*. ²⁰) höfðingjar *B*, *b*. ²¹) nú lýst tilf. *b*, ²²) Basili *b*. ²³) [af höfða honum til háðungar *B*, *b*. ²⁴) skal *B*, *b*. ²⁵) [voldi þeirra dauða *b*.

sætt. En engi heiðingi¹ svarar honum² orði. Þá mælti Langalif: Herra konungr, segir hann, Guinelun jarl hefir mikla fíflsku³ mæltu við þik, ok er hann dauða verðr; fá mér hann í hendr, ok mun ek refsa honum stórmæli sitt.⁴ En er Guinelun jarl heyrði þetta,⁵ þá brá hann sverði sínu ok bjóst at verja sik.

11. En Marsilius konungr lét brenna ritit⁶ fyrir sakir reiði sinuar, ok mælti síðan við heiðingja: Bíðit hér, segir hann, en ek vil ganga á einmæli⁷ við hina beztu menn mína. Langalif fór með honum ok Falsaron bróðir hans, Adalin⁸ ok [Nufulun, Malprian,⁹ Valdabrun, Klimberis¹⁰ ok Klargis, Bargis, [ok Blankandin;¹¹ hann mælti við Marsilium konung: Lát kalla hingat Guinelun jarl, hann hefir handfest¹² mér at fylgja [mér ok¹³ váru máli. Langalif¹⁴ svaraði: Far þú eptir honum, ef þú vilt. En hann fór ok kom til hans, ok tók í hönd honum [ok reisti hann upp ok mælti við hann fögrum orðum,¹⁵ ok leiddi hann fyrir konung. Þá mælti Marsilius konungr við Guinelun jarl: Góði vinr, segir hann, ek hefi njök mælt í móti þér, ok [lýsta ek mikla fíflsku við þik,¹⁶ er ek vilda ljósta þik, en ek skal nú bæta þat við þik með góðan¹⁷ vilja. Ek gef þér skikkju mína, er í gær¹⁸ var ger, hon er verð 100 punda silfrs. Síðan létu þeir um¹⁹ hann skikkjuna. Þá setti [hann Guinelun jarl²⁰ niðr hjá sér. Þá mælti konungr¹ við Guinelun jarl: [Ek skal yfirbæta minn bráðan vilja, svá at þú skalt sæmdr vera. Guinelun jarl svaraði: Því neita ek eigi, ok guð launi þér góðvilja þinn, yfirbætr eru hvers beztar. Þá mælti Marsilius konungr við Guinelun jarl:²¹ Þat skaltu vita, segir hann, at ek skal sœma þik í öllum hlutum, ok skulum vit bera okkur ráð saman, ok verum vinir þú ok vér. Kynligt þikir mér um lag Karlamagnús konungs, ek ætla, at hann sé vel 200 vetra gamall, ok [hefir hann víðförull gerzt ok²² mörg konunga ríki undir sik lagt ok þá sjálfa yfirstigit.²³ Guinelun jarl svaraði: Karlamagnús, keisari er vel at sér gerr um alla hluti, ok mikit lið hefir guð honum léð at stjórna, ok engi

¹) höfðingi *B, b.* ²) einu *B*; þar til né einu *b.* ³) ok úvizku *tilf. B.*

⁴) [velja honum mæligan dauða fyrir sín stórrói *b.* ⁵) þessi orð

Langalif *B, b.* ⁶) í eldi *tilf. b.* ⁷) eintal *B, b.* ⁸) Abalin *b.* ⁹) [Nufal-

lon, Malbruant *B, b.* ¹⁰) Blumboris *B*; Klunboris *b.* ¹¹) [Blankandin

var ok þangat kallaðr *B, b.* ¹²) þat fest *B.* ¹³) [*mgl. B, b.* ¹⁴) kon-

ungr *B, b.* ¹⁵) [*mgl. B, b.* ¹⁶) [heimskan gerða ek mik *b.* ¹⁷) góðum *b.*

¹⁸) dag *B, b.* ¹⁹) yfir *B, b.* ²⁰) [konungr hann *B, b.* ²¹) [*mgl. B.*

²²) [*saal. B*; er hann víðförull um *a.* ²³) *fra* [Ek skal yfirbæta *har b:*

Ek vil, at þú sér í ráðagerð með oss, ok skal ek þá gera til þín sóma-

samliga; mér þikir undarligt um Karlamagnús, svá gamall sem hann

er, ok svá víða sem hann hefir farit ok lagt undir sik marga konunga

ok þeirra ríki, at hann þikist aldri nógt hafa, viljandi æ ok æ auka sitt

vald ok yfirboð *b.*

maðr á honum at hallmæla, ok engi maðr má hans gæzku tjá¹ né tína, ok heldr vil ek dauða þola en missa eða týna hans vináttu. En svá lengi sem Rollant lifir, þá mun Karlamagnús konungr aldri um kyrt sitja, svá at hann mun eigi herja á lönd annarra konunga. En þat er víst at segja, at Rollants jafningja veit ek eigi² á jarðríki, ok svá Oliver hit sama. En þeir 12 jafningjar skulu³ lands gæta, þegar er Karlamagnús konungr ferr⁴ til Frakklands, en þeir eru svá miklir atgervimenn, at Karlamagnús konungr [óttast ekki vætta,⁵ meðan þeir eru lífs.

12. Marsilius konungr mælti þá við Guinelun jarl: Ek hefi vænt lið ok vel búit, 400 þúsunda riddara; nú spyr ek þik eptir, hvárt ek má halda orrostu [í móti Karlamagnúsi konungi. Guinelun jarl svaraði: Með engu móti at þessu sinni, en ef þú átt orrostu,⁶ þá mun þat þinn skaði verða, því at ekki megu heiðnir menn í móti [kristnum mönnum.⁷ Gef heldr konungi fjárhuti ok fá honum gisla, ok mun hann fara til Franz,⁸ en Rollant mun eptir dveljast lands at gæta. En síðan skaltu fara á hendr þeim ok eiga við þá orrostu, ok er⁹ meiri ván, at þú sigrist á þeim. En ef svá ferr, þá mun lægjast ríki Karlamagnús konungs, ok mun hann aldri síðan kórónu bera á höfði sér. Síðan mun Spanialand í friði standa. Marsilius konungr þakkaði honum vel sitt ráð. Hann bað síðan opna fínhirzlur sínar, ok svá var gert. Þá gaf hann Guinelun jarli marga góða gripi, þá er eigi [má nú¹⁰ telja. Ok enn spurði hann:¹¹ Munum vér á [þessa lund yfirstíga¹² Rollant? Já, já, segir hann, ek skal segja þér, hversu þú skalt háttu.¹³ Ef Rollant er eptir lands at gæta, sem ek sagða þér, ok með honum 20 þúsundir,¹⁴ þá skaltu senda á hendr þeim 100 þúsunda riddara, en öllum þeim muntu týna. Sentu enn til annarrar orrostu svá¹⁵ marga riddara, [en öllum þeim muntu týna.¹⁶ En í¹⁷ þriðja sinn muntu sjálfr fara með almenning,¹⁸ ok þess¹⁹ meiri ván, at Rollant²⁰ lúti þá í þeirri atlögu. Marsilius konungr svaraði máli Guineluns jarls ok mælti: Þetta sýnist mér þjóðráð²¹ vera. En nú skaltu þess eið sverja, at þú skalt halda þetta,²² er vit höfum rætt, en þar í móti skal ek þér trú mína festa [at drepa Rollant, þó at ek falla í bardaga. Guinelun svaraði: Þat skal at þínum vilja vera,²³ segir hann. En síðan

¹) alla telja *B. b.* ²) engan *b.* ³) hér eptir vera ok *tilf. b.* ⁴) heim *tilf. b.*

⁵) [nggir ekki at sér *B. b.* ⁶) [við hann at þessu sinni. Guinelun jarl

svaraði: Víst eigi *B.* ⁷) [Frankismönnum *b.* ⁸) Frakklands *B. b.*

⁹) þess *tilf. B. b.* ¹⁰) [er auðvelt at *b.* ¹¹) Marsilius konungr *B. b.*

¹²) [þessu landi mega yfirstíga (*sígra b*) *B. b.* ¹³) breyta *b.* ¹⁴) riddara

tilf. b. ¹⁵) nokkura aðra *tilf. B.* ¹⁶) [*agl. B.* ok munu þeir flestir

falla *b.* ¹⁷) it *B. b.* ¹⁸) allt lið þitt *b.* ¹⁹) er *tilf. B. b.* ²⁰) ok 12

jafningjar *tilf. b.* ²¹) spakligt ráð *b.* ²²) þat stöðugt *b.* ²³) [*tilf. B. b.*

var fram borin bók mikil, en hon var lögð á hvítan skjöld. Á þeirri bók váru lög Maumets ok Terogants. Síðan fór Guinelun jarl at þessi hinni sömu bók, at svíkja Rollant á þessa lund sem þeir höfðu [ráð til sett.¹ En² í móti sóru allir heiðnir menn at eiga orrostu við Rollant ok verða honum at bana. [Er þetta hinn mesti harmr, er Rollant skyldi eigi verða varr við þetta, ok at hann varð eigi fyrri at bragði.³

13. Valdibrun stóð þá upp ok þakkaði Guinelun jarli ráð sín [ok gaf honum sverð sitt. En á því sverði var merkt ásjóna Makons. Síðan mælti hann við Guinelun jarl: Þetta sverð gef ek þér til vináttu með góðum vilja, ok⁴ til þess at þú verðir oss at liðveizlu at drepa Rollant ok hans lið. En síðan [hurfust þeir til.⁵ Þá reis upp [Klimboris, hann var⁶ höfðingi mikill heiðinna manna;⁷ hann mælti: Guinelun jarl, segir hann, ek gef þér hjálm minn, þann er aldri sattu betra, [til vináttu, ok þar með bið ek þik, at þú kynir oss til þess, at Rollant (muni) dveljast eptir lands at gæta; ef þat verðr, þá skulum vér lægja ofdramb hans ok ofmetnað. Guinelun jarl svaraði: Ef þat verðr, þá væri vel.⁸ Bamundi⁹ dróttning mælti við Guinelun jarl: Vel er konungi [við þik,¹⁰ ok gott hyggir hann þér ok öll hirð hans. En ek vil senda konu þinni 2 nisti, [þar er í steinar margir, matistis ok naguntis;¹¹ þau eru meira verð en alt gull í Rómaborg, ok aldri sá Karlamagnús konungr önnur jafngóð, svá víða sem hann stóð,¹² [ok hverja 12 mánuðr skaltu góða gripu af mér þiggja. Guinelun jarl mælti: Ef vér lifum, þá skulum vér launa þér ok þínum mönnum. En¹³ síðan tók hann við nistunum ok lét í hirzlur sínar ok þakkaði dróttningu gjafir sínar. Ok því næst mælti Marsilius konungr við¹⁴ Valdenisis, hann var fehirzlu-maðr¹⁵ konungs, hann var hinn ellzti maðr á Spanialandi, Marsilius konungr spurði hann, hvárt búinir væri fjárhlutir, þeir er [senda skyldi¹⁶ Karlamagnúsi konungi. Hann kvað búna vera. Þá lét hann fram bera fjárhluti,¹⁷ ok fékk Marsilius konungr í hendr Guinelun jarli, til þess at færa Karlamagnúsi konungi til heilla sátta, en [þar bjuggu¹⁸ undir svik reyndar. Þá mælti Marsilius konungr við Guinelun jarl: Nú skaltu heim fara, segir hann, til Karlamagnús konungs ok færa honum fjárhluti, en ek skal hverja 12 mánuðr gefa þér 10¹⁹ múla hlaðna af gulli ok dýrlegum gimsteinum ok góðum

¹) [áðr talat *B, b.* ²) þar *tilf. B, b.* ³) [*agl. B, b.* ⁴) [ek gef þér sverð mitt til fullrar vináttu með góðan (góðum *b*) vilja *B, b.* ⁵) [mintist hvern við annan *b.* ⁶) [*agl. B, b.* ⁷) hann hét Falsaron *tilf. b.* ⁸) [*agl. B, b.* ⁹) Haimbunde *B, b.* ¹⁰) [til þín *b.* ¹¹) [*agl. B, b.* ¹²) fór *B, b.* ¹³) [*agl. B, b.* ¹⁴) einn höfðingja, þann er hét *tilf. B, b.* ¹⁵) fehirðir *b.* ¹⁶) [ek skal senda *B, b.* ¹⁷) svá mikinn fjárlut sem konungr kvað á *b.* ¹⁸) [þó váru *B.* ¹⁹) 12 *B; 20 b.*

gersimum. Ok enn mælti hann: Tak hér nú, segir hann, við lyklu-
um borgar ok þeim [hinum mikla¹ fjárlut, ok fær Karlamagnúsi
konungi til vináttu várrar sannrar ok fastrar. Ger svá vel, [at þú
komir² því á leið, at Rollant sé eptir lands at gæta, [en síðan mun
ek eiga við hann orrostu. Guinelun jarl mælti: Þat þiki mér til
seint á leið komast, en eigi mun ek afláta fyrr en ek kem því á
leið.³ Nú skiljast þeir við svá búit, ok fór Guinelun jarl leiðar sinnar.

14. En Karlamagnús konungr var þá kominn til borgar þeirrar
er Valterne heitir, þar kom Guinelun jarl á fund hans þessu sinni.
En sú borg hafði þá 7 vetr eydd verit. Um morguninn eptir fór
Karlamagnús konungr til kirkju at hlýða tíðum. Ok er [þeim var
lokit,⁴ þá gekk hann til niatborðs,⁵ ok með honum Rollant ok
Oliver, Nemes hertogi ok fjöldi annarra höfðingja. Þá kom⁶ farandi
Guinelun jarl ok bar upp sín mál fyrir Karlamagnús konung. Hann
hóf [svá sitt⁷ mál: Herra konungr, segir hann, heill sértu ok alt
lið yðvart. Nú hefi ek þessarri sendiför á leið komit, sem þér
báðut mik at fara, ok hér hefi ek nú at færa þér mikla fjárluti,
ok hér eru nú komnir lyklar⁸ Saraguze, ok Marsilius konungr sendi
þér góða kveðju með [ástsemi ok mikilli vingan,⁹ ok 20¹⁰ gisla
mun hann þér senda, ok láttu [þeirra vel gæta.¹¹ En þau tíðendi
kann ek þér at segja frá Langalif, at hinn fyrri dag flýði hann
undan¹² kristni¹³ til sjávar með 100 þúsunda manna; hann gekk þar
á skip ok [alt lið hans,¹⁴ síðan tók hann stormr¹⁵ í hafi, ok drukk-
aði¹⁶ þar hvert mannsbarn. En ef hann hefði eigi undan flýit, þá
mundi hann nú hér komium. En þau tíðendi kann ek þér at segja
frá¹⁷ konungi, at hann vill kristnast ok þínum vilja¹⁸ fylgja í [hveru
stað.¹⁹ En er Guinelun jarl lauk sínu máli, þá tók Karlamagnús
konungr til máls ok svaraði: Guð sé²⁰ lofaðr, segir hann, at svá
sé; [ef þú hefir vel þínu erendi til lykta leitt, þá²¹ skal þér gott af
því standa. Síðan váru upptekin landtjöld ok herbúðir Karlamagnús
konungs. Síðan fóru þeir leiðar sinnar ok létu eigi fyrr en þeir
kómu til Runzivals ok tóku sér þar²² náttstað. En nú er [öðru
máli fram at fara, heiðingjar²³ bjuggu lið sitt 400 þúsunda ok ætluðu
at koma á úvart Frankismönnunum, [ok er þat harmr mikill, er Frankis-
menn vitu eigi at þessi svik bjuggu undir.²⁴

¹) [mínun B. ²) [ok kom B. ³) [tilf. B, b. ⁴) [lokit var at syngja B.
⁵) drykkjuborðs B; borðs b. ⁶) þar tilf. B, b. ⁷) [saul. B, b; upp sín a.
⁸) luklar af B, b. ⁹) [ástsemi B; mgl. b. ¹⁰) 30 b. ¹¹) [vel til þeirra gera b.
¹²) fyrir sakir tilf. B. ¹³) kristniboði b. ¹⁴) [tilf. B, b. ¹⁵) storm B;
storm mikinn b. ¹⁶) dó B. ¹⁷) Marsilio tilf. b. ¹⁸) ráðum B, b. ¹⁹) [öllum
hlutum b. ²⁰) þess tilf. B, b. ²¹) [en þú hefir vel þinni sendiför til komit,
(þetta örindi rekit b) ok B, b. ²²) tilf. B, b. ²³) [at segja af heiðingjum,
þeir b. ²⁴) [mgl. B, b.

15. Um morguninn eptir lét Karlamagnús konungr blása til húspings ok átti [við þá ráð, hverir eptir skyldu vera¹ lands at gæta. Guinelun jarl var [bráðr í andliti ok² í andsvörum, ok sagði svá at Rollant væri bezt tilfallinn [bæði fyrir sakir hvatleiks ok atgervi. En Karlamagnús konungr leit til hans reiðuliga ok grimm-liga ok kunni honum afúsu litla³ sinna orða ok mælti við hann: Af viti þínu ertu genginn ok meinvættir húa í þér. En ef Rollant dvelst eptir,⁴ hverr skal þá vera forsjónarmaðr⁵ várs liðs? Guinelun jarl svaraði: Þat er Oddgeir danski, segir hann, [engi er hvatari riddari í allri⁶ hirð þinni. [En er Rollant heyrði þessi orð, þá varð hann reiðr mjök, ok mælti svá við Guinelun jarl: Mikla vináttu á ek at dæma við þik, því at þú veldr því er ek em eptir lands at gæta; en (ef) svá verðr, þá mun engi svá djarfr, at þora muni á hendr oss at sækja, ok eigi mun Karlamagnús konungr láta múl né hest ok ekki þat er fémætt sé. Guinelun jarl svaraði: Vitum vér at þat er satt, segir hann.⁷ Þá mælti Rollant: Karlamagnús konungr, segir hann, gef mér boga þann er þú hefir í hendi þér, en ek heit því í mót, at eigi skal boginn falla or hendi mér fyrir hræzlu sakir, sem glófinn féll or hendi Guinelun jarli, þá er hann fór sendiför þína [til Marsili konungs í⁸ næsta siuni. En við þat [drap Karlamagnús konungr niðr höfði sínu,⁹ ok líkaði honum svá illa þat er Rollant skyldi eptir dveljast, at hann feldi tár. Þá gékk Nemes hertogi fyrir Karlamagnús konung ok mælti við hann: Herra konungr, segir hann, gef Rollant bogann, [er hann beiðist.¹⁰ En Karlamagnús konungr lét at bæn hans, ok fékk Rollant bogann. En hann tók við feginsamliga ok þakkaði konungi gjöf sína. En eigi [heyrða ek¹¹ þess getit, at boginn félli or hendi honum. Þá mælti Karlamagnús konungr við Rollant: Sé ek nú, at þat er dæmt á hönd¹² þér at vera eptir lands at gæta. Nú skaltu hafa með þér hálft lið várt, [þá erum vér allir óttalausir.¹³ Rollant svaraði: Þat skal eigi vera, sagði hann, 20 þúsundir manna skulu eptir vera. þat skal alt vera valit lið, [ok hverr¹⁴ öðrum fræknari. En þér, herra, skulut heim fara ok óttast ekki vætta um várt lið.¹⁵

16. Ok því næst gékk Rollant á hól einn ok vápnadi sik, ok fleygði¹⁶ á sik brynju sinni ok setti hjálm á höfuð sér ok gyrði sik með sverði sínu, því er Dýrumdali hét, hann hengdi á öxl¹⁷ sér

¹⁾ [þá ráð við sína menn. hvern er eptir skyldi setja (hverir eptir skyldu sitja b) *B. b.* ²⁾ [skjótr *B. b.* ³⁾ *saul. rettet*; mikla *a.* ⁴⁾ [Karlamagnús konungr sagði: *B.* Þá svarar Karlamagnús konungr: *b.* ⁵⁾ forsjónarmaðr *B. b.* ⁶⁾ [hann er hvatasti riddari í *B. b.* ⁷⁾ [*ingl. B. b.* ⁸⁾ [*ingl. B. b.* ⁹⁾ [varð konungr hljóðr *b.* ¹⁰⁾ [ef hann beiðir *B. b.* ¹¹⁾ [er *b.* ¹²⁾ hendr *B. b.* ¹³⁾ [*ingl. B. b.* ¹⁴⁾ [svá at hverr sé *B. b.* ¹⁵⁾ líf *B. b.* ¹⁶⁾ steypti *B. b.* ¹⁷⁾ hlið *B.*

skjöld sinn ok tók í hönd sér spjót sitt, ok þar við bundit hvítt merki svá sem fönn nýfallin,¹ ok var svá sítt at tók jörð. En er hann var [með þessum búnaði,² þá var maðrinn [einkar tiguligr at sjá ok æsi³ hvatligr. Síðan sté hann á bak hesti sínum, er hét Velantif,⁴ ok vill nú reyna vini sína, hverir honum vilja fylgja til liðveizlu. Þá mæla Frankismenn [sem einum munni⁵ sín í millum: Fari sá fyrir niðing, segja þeir, er [bregðast vill þér.⁶ Þá gékk fram Oliver jarl ok Turpin erkibyskup, Gerin hinn ríki ok Geris,⁷ Hatun⁸ hinn sterki ok Bæringr,⁹ Samson hertogi ok Angsis¹⁰ hinn ágjarni, Jve ok Jvore, úgætir menn báðir, Engiler af [Gaskon hinn frakkueski,¹¹ Girard hinn gamli, Valtare¹² jarl. Nú eru þessir allir höfðingjar settir eptir með Rollant [til landgæzlu,¹³ ok 20 þúsundir hermanna með þeim. [En þá mælti Rollant við Valtara: Farðu¹⁴ á varðhald, ok með þér þúsund riddara,¹⁵ ok gæt¹⁶ allra vega ok stiga, at heiðingjar komi [eigi at oss¹⁷ á úvart, fyrir því at ilt er at trúa þeim. En hann fór ok mætti þegar Amalre konungi af Balverne¹⁸ ok bardist við hann. Nú er¹⁹ Rollant ok Oliver ok 12 jafningjar [at Runzival ok lið þeirra,²⁰ ok man þeim skamt til bardaga. [Ok er eigi lengra frá at segja,²¹ en því næst fór Karla-magnús konungr heim til Frakklands.²²

17. En Karlamagnús konungr reið heim til Frakklands með [her sínum²³ há fjöll ok myrkva dali ok furðuliga þröngva,²⁴ svá at 15 mílur valskar mátti heyra [vápnaguý af liði²⁵ þeirra. En við skilnað þeirra²⁶ var engi svá harðr,²⁷ at vatni mátti²⁸ halda fyrir sakir elsku, er [þeir höfðu á Rollant.²⁹ En Karlamagnús konungr [þeirra var allra³⁰ úgladastr, fyrir því at hann grunaði, at [Guine-lun jarl mundi vera í svikum³¹ við Rollant systurson hans ok alla þá er eptir váru.³² Hertogi Nemes reið [hit næsta honum, ok spurði hann hví hann lét svá úgladliga. En Karlamagnús konungr

¹ væri tilf. *B. b.* ² [herkleddr *B. b.* ³ [alltiguligr at sjá ok *B.*; bæði tiguligr ok *b.* ⁴ Velientif (*Veliantif b*) allra hesta beztr *B. b.* ⁵ [tilf. *B. b.* ⁶ [Rollant bregðast *B. b.* ⁷ Gerel *B.*; Geres *b.* ⁸ Hotun *B. b.* ⁹ jarl tilf. *B. b.* ¹⁰ Auxiel *B.*; Auxies *b.* ¹¹ [Gaskonia *B. b.* ¹² Valtari *B. b.* ¹³ [lands at gæta *B. b.* ¹⁴ Þú skalt fara *b.* ¹⁵ hermanna *b.* ¹⁶ gætit *b.* ¹⁷ [oss eigi *b.* ¹⁸ Bealverner *b.* ¹⁹ eru *b.* ²⁰ [eptir í Runzival með lið sitt *b.* ²¹ [*mgl. b.* ²² *Fra* [En þá mælti Rollant tilf. *B. b.*; *mgl. a.* ²³ [allan sinn her, hann reið um *b.* ²⁴ þröngva (*þunga b*) vegu *B. b.* ²⁵ [vápnagang, hestagnegg ok lúðra-þyt af liði *B.*; gný af vápnum þeirra ok gnegg hesta þeirra ok þyt af lúðrum *b.* ²⁶ Karlamagnús Rollants ok allra þeirra 12 jafningja tilf. *B.* ²⁷ harðbrjóstaðr *B. b.* ²⁸ mætti *B. b.* ²⁹ [hverr (þeirra tilf. *b*) hafði á öðrum *B. b.* ³⁰ [var allra þeirra *B. b.* ³¹ [svik mundu brugguð *B. b.* ³² með honum tilf. *b.*

svaraði: Rangt gerir sá er þess spyr; svá mikinn hryggleik hefi ek, at ek má ekki at hafast. Í nótt bar fyrir mik, at engill guðs kom til mín¹ ok braut í smdr spjótskapt mitt í millum handa mér, ok af því veit ek, at svikinn er Rollant systurson minn. En ef ek týni honum, þá fæ² ek eigi þess bætr, meðan ek lifi, því at slík kempa fæðist engi til riddaraskapar³ í veröld síðan. Nú þíkkist ek vita, at þeir Marsilius konungr ok Guinelun jarl hafa ráðit svik við hann sín í milli ok alla aðra þá er eptir sátu með honum lands at gæta, ok til þess hefir Guinelun jarl þegit góðar gjasir í gulli ok silfri, guðvef ok silkiklæðum, [í góðum málum ok hestum ok stórum kamelum ok leónum ok mörgum dýrum gripum. En eigi þarf at lengja þetta mál framar at umtali keisarans, at hann fór⁴ veg sinn sem áðr ok vildi eigi aptr hverfa, fyrir því at hann duldist þó við í öðru lagi, þó at hann grunaði nökkut hjá fram, [ok ætlaði hann eigi,⁵ at Guinelun jarl, er verit hafði hinn kærasti vin hans ok námágr mundi sá mannhundr vilja gerast at svíkja hann svá. Nú var Karlamagnús af slíku úglaðr sem ván var [, at honum var ýmist í skapi.⁶ En hvat má þat [undra, at guð vildi þeim svá láta⁷ skilnaðar auðit verða, Karlamagnúsi ok Rollant frænda hans ok þeim öllum 12 jafningjum ok liði þeirra öllu.⁸]

18. Í annan stað er þar til at taka, at Marsilius konungr hinn heiðni samnar saman sínum her, konungum ok jörlum, her-tugum, barúnum ok allskonar ríkismönnum, [svá (at) á 3 dögum váru þeir⁹ 400 þúsunda manna. Var þá blásit [í trumbur¹⁰ ok tabur, ok þá¹¹ lét hann upphesja [skurgoð sín¹² á hina hæstu turna, ok var engi svá ágætr riddari [þar, at eigi legði ofr sitt þar til, ok hétu því allir, at þeir skyldi eiga bardaga við Rollant ok hans lið. Systurson hins heiðna konungs gékk fyrstr fram allra manna

¹⁾ [í þessarri ferð löngum (jafnan *b*) næstr konunginum, ok eitthvert sinn er þeir töluðust með, spurði Nemes (hann *b*) konunginn, hví hann væri svá úglaðr. Konungrinn svaraði heldr stutt: Rangt gerir þú nú, Nemes, at (er *b*) þú spyr þess. fyrir því at svá mikill er minn hrygg-leikr, at ek má nær ekki at hafast. Ek segi þér at (þat með *b*) sönnu. at fyrir sakir Guinelun jarls er alt Frakkland erfingjalaust; því at þat bar fyrir mik í nótt, at engill guðs birtist mér í draumi *B, b.* ²⁾ bið *B, b.* ³⁾ ok alls röskleiks *tilf. b.* ⁴⁾ [góða mála ok hesta, stóra kamela ok leónes ok marga aðra góða gripi. En alt eins, hvat sem keisarinn talar hér um, þá riðr hann *b.* ⁵⁾ [*mgl. b.* ⁶⁾ [at, því at honum sveif ýmsu í skap *b.* ⁷⁾ [undrast, þó at guð vildi því líks *b.* ⁸⁾ *fra* meðan ek lifi o. s. v. *tilf. B, b; mgl. a.* ⁹⁾ [ok svá kom þar saman mart úgrynna, at varla varð talit, en þó segja þat suðir menn (sumar bœkr *b*) at eigi muni færra vera en *B, b.* ¹⁰⁾ [trumbur bardar *b.* ¹¹⁾ síðan *B, b.* ¹²⁾ [skurgoð öll *B, b.*

ok¹ kallaði á móðurbróður sinn ok mælti við hann: Herra konungr, segir hann, ek hefi lengi [þjónat þér ok mörg vandræði ok válk þolat fyrir þínar sakir² bæði í einvígum ok í orrostum, en nú bið ek [þik einnar gjafar, þat er háls³ Rollants, því at ek skal drepa hann með hvasseggjuðu sverði mínu, ef Maumet vill duga oss,⁴ ok [máttu æ ok æ hafa frið ok grið um alla lífsdaga þína síðan. En konungr þakkaði honum⁵ ok fékk honum glófa sinn í veð, at þau orð skyldi standast, sem hann mælti.⁶ [Systurson Marsili konungs hafði glófa sinn⁷ í hendi sér ok mælti við móðurbróður sinn: Góða gjöf hefir þú gefit mér í dag, frændi. Nú [bið ek þik, at þú selir mér 12 jafningja af liði þínu, þar í móti skal ganga Rollant ok þeir 12 jafningjar.⁸ En jafnskjótt stóð upp einn⁹ sá er kallaðr var Falsaron at nafni, hann var bróðir Marsili konungs. Hann mælti við [frænda sinn: Vit skulum fara at finna orrostu þessa,¹⁰ fyrir því at ek veit, at þeir eru allir dæmdir til dauða, er fyrir eru.¹¹

19. Þá gengr fram konungr einn,¹² sá hét Kossablin, hann var hreystimaðr mikill [at hug ok fullr gerninga. Sá hefir mælt at drengmanns lögum, at fyrir alt veraldar gull vill hann eigi vera kallaðr regimaðr. Meira ferr hann á foeti en hinn fimasti hestr. Hann æpti hárrí röddu: Ek skal bera líkam minn í móti Rollant, ok ef ek finn hann, þá skal ek yfirstíga hann.¹³ Einn frjáls-

¹) [i öllum þeim fjölda, at eigi offraði þar til miklum gæðum ok hétu (því með *tílf. b*) at eiga bardaga við Rollant ok hans lið. Nú er þat víst at vita, at í þeim mikla her mundi mörg rösk kempa (margr röskr riddari *b*) vera, ok margr mundi súss þessar ferðar at skemta sér ok reyna sínu riddaraskap ok alla sér svá frægðar ok ágætis ok fjárluta. En eigi mau svá laust fyrir liggja, sem þeir hyggja, áðr en þeir fá (*fái b*) aptr annit Spanialand ok drepit Rollant ok þá 12 jafningja ok þeirra lið. Svá segist at áðr þeir hófu upp ferð sína, þá gékk fram systurson Marsilii konungs hins heiðna fyrstr allra manna, hann hét Adalroth, hann *B, b.* ²) [*saal. B, b;* þolat vandræði ok embætti af þér *a.* ³) [þik einnar bænar, þat er at þú gefir mér höfuð *B;* yðr, at þér gefit mér eina gjöf, en þat er höfuð *b.* ⁴) mér *B, b.* ⁵) [mantu þá jafnan í friði vera þaðan af fyrir Frankismönnum um alla lífsdaga þína. En er hann hafði svá mælt, þá þakkaði konungr honum mikiliga sín orð *B, b.* ⁶) því at þat reiknaðu þeir svá sem handlag *tílf. B, b.* ⁷) [Adalroth hélt nú glófann *B, b.* ⁸) [bið ek með, at þú játtir mér 12 jafningjum (vil ek, at þú fáir mér 12 höfðingja af liði þínu móti 12 jafningjum *b*). Konungr sagði at svá skyldi vera *B, b.* ⁹) maðr (höfðingi *b*) mikill *tílf. B, b.* ¹⁰) [Adalroth: Vit skulum fremja báðir þessa orrostu, ok duga sem drengir *B, b.* ¹¹) verða okkrum vápnum (sverðum *b*) *B, b.* ¹²) heiðinn *B, b.* ¹³) [upp á sinn líkama ok mjök fjölkunnigr, hann mælti hárrí röddu svá segjandi: Fyrir alt veraldar gull vil ek eigi regimaðr heita. Ek skal bera minn líkam, segir hann, til Runzivals, ok ef ek finn Rollant jarl, þá skal ek sýna honum dauða sinn ok þeim 12 jafningjum, því at ek em svá fimr ok frækinu, at sá er engi hestr, at ek taki eigi á skeiði. *B, b.*

lendingr¹ af því landi er heitir Balaguer,² hann hefir líkam vel skapaðan, andlit sagt ok ljóst ok brjóst³ harðligt, ok sitr á hesti sínum ok [herðir sik mjök at bera⁴ vápn sín, ok er mjök lofaðr at⁵ hreysti sinni, ok ef hann væri kristinn maðr, þá [ætti hann ærit ríki.⁶ Hann [er kominn fyrir Marsilium konung til þess at fara⁷ at leita Rollants. En ef ek finnu hann, segir hann, þá eru fáir⁸ lífdagar hans síðan, ok Olivers ok allra þeirra 12 jafningja. Frankismenn skulu deyja við skömm mikla ok úgleði, en Karlamagnús konungr hinn mikli er ærr⁹ ok úviti,¹⁰ ok gefr [oss upp lönd vár af Spanie, ok skulum vit eignast Frakkland.¹¹ Marsilius konungr stóð upp ok þakkaði honum orð sín. Einn ríkr höfðingi af landi því er heitir Eyirana,¹² [eigi er meiri illskumaðr¹³ til á öllu Spaníalandi, ok æpti hann¹⁴ hárr röddu ok mælti [mikla fólksku: Til Runzivals vil ek fara með mínu liði, þat er eigi færra en 20 þúsundir manna með skjöldum ok spjótum, en¹⁵ ef ek finn Rollant, þá segi ek honum [örugt bana sinn ok Olivers ok allra 12 jafningja.¹⁶ Frankismenn munu¹⁷ deyja, en Frakkland [mun vera¹⁸ erfingjalaust, ok engi dagr mun sá vera,¹⁹ at eigi mun Karlamagnús konungr harma sik. Nú er á annan veg jarl einn, sá er [kallaðr var Turgis af Turkulus,²⁰ á kristnum mönnum vill hann ilt vinna, þat er hann mál. Hann [hefir mælt við Marsilium konung á þessa lund:²¹ Hirð eigi at óttast, konungr, fyrir því at mátkari er Maumet goð várt en Pétr postoli at Rómi;²² en ef þú trúir vel á hann, þá muntu sigr [vega í orrostu þessarri.²³ En ek skal fara til Runzivals²⁴ ok bera mitt sverð í móti Dýrumdala sverði [Rollants jarls,²⁵ ok [skaltu þú spyrja hvárr okkarr beri hærra skjöld.²⁶ Frankismenn munu deyja, ef þeir bjóðast²⁷ í móti oss, en Karlamagnús konungr mun lifa með skömm ok úgleði,²⁸ ok berr aldri síðan kórónu á höfði sér. Nú stendr upp sá höfðingi er kallaðr er Eskrement²⁹ at nafni, ættaðr af því landi

¹) gildir (mikill b) kappi B, b. ²) hann er eigi nefndr tilf B; sá er nefndr Malprian tilf. b. ³) mgl B, b. ⁴) [berr harðmannliga B, b. ⁵) af B, b. ⁶) [fyndist varla hans líki b. ⁷) [kom enn fyrir Marsilium konung ok mælti til hans: Ek ætla til Runzivals B, b. ⁸) farnir B, b. ⁹) saal. B, b; aur a. ¹⁰) galinn B; örviti b. ¹¹) [í várt vald Spaniam (Spaníaland b) ok Frakkland, ok þar með skulu mér (vér b) eignast alt hans ríki B, b. ¹²) Bursana B; Burlana, b. ¹³) höfðingi B. ¹⁴) [hann hét Modan, sá æpti b. ¹⁵) [tilf. B, b. ¹⁶) [dauda sinn vísan ok öllum 12 jafningjum B, b. ¹⁷) skulu b. ¹⁸) [verðr B, b. ¹⁹) koma B, b. ²⁰) [Turgilsar nefndr, en kallaðr Kurkulus af Turtulasa B; er nefndr Kurkulus af Turkulosa b. ²¹) [gékk fram fyrir M. konung ok mælti B, b. ²²) Róm B, b. ²³) [hafa ok af bera Karlamagnúsi B, b. ²⁴) saal. B, b; R. a. ²⁵) [saal. B, b; hans, a. ²⁶) [man þá sjá mega, hvárr undan öðrum gengr B, b. ²⁷) berjast B, b. ²⁸) mikinn harm B. ²⁹) Eskarmeth B; Eskremet b.

er Valterne¹ heitir, ríkr maðr er sá ok heiðinn sem hundr. Sá mælti við Marsilium konung: [Til Runzivals skal ek fara ok steypa niðr ofdrambi² Rollants ok Olivers ok þeirra 12 jafningja, því at þeir eru [dæmdir til dauða, er í móti oss standa, ok hefir Karlarmagnús konungr þar fengit mikinn brest eptir góðan dreng.³

20. [Nú er at segja frá heiðingja þeim er Estorgant heitir. en annarr lagsmaðr hans hét Estormariz, þeir eru hinir verstu menn, svikarar ok undirhyggjumenn.⁴ Marsilius konungr mælti við þá: Gangit fram góðir höfðingjar, segir hann, [til Runzivals at mínu boði ok hjálpit við váru liði. Þeir svara báðir senn senn eins munni: Vit skulum at vísu fara eptir yðrum vilja⁵ á móti Rollant ok Oliver ok öllum þeim 12 jafningjum. Sverð vár⁶ eru [glöð ok blá⁷ ok vel bítandi, en vér⁸ skulum [lita sverð var⁹ í blóði Frankismanna. Þeir skulu deyja,¹⁰ en Karlarmagnús konungr [mun úgledjast,¹¹ ok land várt, þat er helgat er skurgoðum várum, þat skulum vér sækja til handa oss.¹² Far þú [konungr, hafa skaltu þat örugt, ok¹³ keisarann sjálfan yfirkominn skulum vér færa þér.¹⁴ Þá [kom rennandi fram sá höfðingi er Margare hét frá Sibiliborg, hann ræðr fyrir því landi er Katamaria heitir. En engi heiðinn maðr er jafngóðr riddari sem hann né fríðari, engi kona sér hann, sú at eigi fýsi til hans, hvárt sem henni er gott í skapi eðr ilt, þá lystir hana at hlæja. En í þeim mikla her þá æpti hann fram um þá alla:¹⁵ [Óttast ekki herra.¹⁶ Ek skal fara [til Runzivals¹⁶ at drepa Rollant ok [Oliver ok¹⁶ alla þá 12 jafningja. Sé hér sverð mitt, er [Amiral höfuðkonungr gaf mér,¹⁷ þat skal rauðlitat verða í blóði Frankismanna.

¹) Valterna *B*; Malterna *b*. ²) [*saal. B, b*; Ek skal steypa niðr ofdramb(!) *a*.

³) [allir dæmdir til dauða, ok fær Karlarmagnús þá mikinn brest eptir góða drengi. *B, b*. ⁴) [Tveir höfðingjar váru þeir með Marsilio konungi. er annarr hét Estorgant en annarr Estormaris, eigi váru til verri menn í liði konungs en þeir, fullir af undirhyggju ok svikum *B, b*. ⁵) [*tilf. B, b*. ⁶) okkur *B, b*. ⁷) [góð *B, b*. ⁸) vit (mit *B*) *b*. ⁹) [rjóða þau *B, b*. ¹⁰) með skúmm (svivirðing *b*) *B, b*. ¹¹) [þeirra man fá úgled *B, b*. ¹²) þér *B*; yðr *b*; *a tilf. her*: þeir svöruðu. ¹³) [frjáls, herra, örugt hefir þú traust af oss. en *B, b*. ¹⁴) ok með þessu endaðu þeir sína ræðu *tilf. B, b*. ¹⁵) [kemr höfðingi einn sá er Margariz hét fyrir Marsilium konung, hann var af þeirri borg er Sibilia (Sibil *b*) er nefnd. en hann réð fyrir landi því er kallast Katamaria. Engi maðr var honum betri (Engi var honum betri riddari *b*) á öllu Spanialandi. hann var allra manna venastr ok listuligastr, ok þat til marks um vænleik hans, at allar ríkar (ríkis *b*) konur unnu honum sakir fríðleika hans ok kurt-eisi, ok engi kona sá hann svá, at eigi fýsti (til hans, ok hvárt sem hon vildi eðr eigi, þá fýsti hana þó *tilf. B*) at liggja hjá honum. Sjá maðr æpti hærri röddu ok mælti við Marsilium konung á þessa lund *B, b*.

¹⁶) [*tilf. B, b*. ¹⁷) [mér gaf Ammiral konungr á því landi er Danubius heitir *B, b*.

svá at Karlamagnús [hinn gamli ok hinn skegghvíti man¹ aldri síðan orrostu halda í móti oss.² En áðr en 12 mánaðir líði héðan í frá þessu skulum vér sofna³ í kastala þeim, er hinn helgi Dionisius hvílir í á Frakklandi. [En konunginn laut honum ok þakkaði honum orð sín.⁴ Gernublus hét einn ágætr maðr or borg þeirri er Valniger⁵ heitir, hann má meiri byrði bera⁶ en 7 úlfaldar,⁷ þá er þeir eru klyfjaðir. Á því landi [er hann er sœddr⁸ má eigi sól skína né korn vaxa eða regn ofan koma né blóm springa. Engir eru þar steinar [ok ekki nema svartir, djöflar eru þar margir.⁹ Hann mælti við konung:¹⁰ Ek skal fara til [móts við Rollant ok eignast Dýrumdala með¹¹ sverði mínu. Nú eru hér taldir 12 jafningjar¹² heiðinna manna í móti 12 jafningjum kristinna manna. Ált þat lið er þar var herklæddi sik með allskonar vápnum, ok þeystu úvígán her út af [Spanie á hendr Rollant ok hans liði.¹³

21. Nú [verðr at ræða um þá er fyrir eru staddir. Oliver stóð¹⁴ á hæð einni ok [leit á hægri hlið sér ok sá ofrfjöld¹⁵ heiðinna manna, ok mælti¹⁶ við Rollant lagsmann sinn: Ek sé, Rollant lagsmaðr, marga drengi fara frá¹⁷ Spanialandi með blám brynjum ok hvítum¹⁸ skjöldum (ok) rauðum¹⁹ merkjum, [ok er þat²⁰ eptir því sem Guinelun jarl hefir fyrirætlat.²¹ En Rollant stöðvaði hann ok lézt eigi vilja heyra slík orð.²² Ok enn mælti Oliver: Heiðnir menn hafa mikinn styrk, en vér höfum [líttinn her²³ í móti þeim. Nú blás þú horni þínu, ok mun Karlamagnús konungr heyra ok snúa aþr [her sínum.²⁴ Þá svarar Rollant: Þá gerða ek sem fól, ef Frakkland hit góða [skyldi týna²⁵ lofi sínu fyrir mínar sakir, heldr skal ek veita stór högg með Dýrumdala sverði mínu ok gera blóðugt alt frá oddinum ok²⁶ til hjaltanna, ok skulu heiðingjar falla með skömm ok mikla úsæmd, því at þeir eru allir dæmdir til dauða. Ok enn mælti Oliver:²⁷ Lagsmaðr,²⁸ blás horni þínu [, er Olivant

¹) [saal. *B, b*; konungr skal deyja af ok *a*. ²) þér *B, b*. ³) sofa *B, b*. ⁴) [Ok lauk hann svá sinni ræðu, en Marsilius konungr þakkaði honum fagrlega sín orð. Þá stóð upp sá maðr er *B, b*. ⁵) Valterne *b*. ⁶) einn tilf. *B, b*. ⁷) múlar *B, b*. ⁸) [tilf. *B, b*. ⁹) [nema svartir, fult or þar af úhreinum öndum *B, b*. ¹⁰) Heyrðu mik herra tilf. *B, b*. ¹¹) [Runzivals ok eignast sverð Rollants Dýrumdala, en drepa sjálfan hann með þessu *B, b*. ¹²) höfðingjar *B, b*. ¹³) [Spanialandi til Runzivals, ok fari þeir nú leiðar sinnar (látum þá nú fara leið sína, en tölum nökkut um Rollant ok hans kompána *b*) *B, b*. ¹⁴) [skal víkja ræðunni til Rollants ok hans kumpána. Þat er sagt, at þeir Oliver væri staddir *B*; þat er sagt, at Rollant ok Oliver væru staddir *b*. ¹⁵) [sá á hægri hönd sér (sá at sér *b*) fara úlfjanda her *B, b*. ¹⁶) Oliver tilf. *b*; hann *B*. ¹⁷) af *B, b*. ¹⁸) rauðum *B, b*. ¹⁹) hvítum *B, b*. ²⁰) [tilf. *B, b*. ²¹) ráð fyrir gert *B, b*. ²²) optar tilf. *B, b*. ²³) [lið lítit *B, b*. ²⁴) [liði sínu *B, b*. ²⁵) [týndi *B, b*. ²⁶) mgl. *B, b*. ²⁷) í annat sinn tilf. *B*. ²⁸) félagi *B, b*.

heitir,¹ ok mun Karlamagnús konungr snúa aptr her sínum [ok veita oss lið.² Rollant svarar: Aldri skal [frændi minn³ vera ámæltr fyrir mínar sakir, né engi maðr annarr á Frakklandi, heldr skal ek veita stór högg ok þiggja, fyrir því at [þeir eru allir til dauða dæmdir.⁴ Enn mælti Oliver í þriðja sinni: Rollant blás horni þínu, ok mun Karlamagnús konungr snúa aptr her sínum ok [mæta oss á úkunnu landi.⁵ En Rollant svarar: Vili eigi guð þat [né sancta Maria móðir hans,⁶ at ek skula svá hræddr vera fyrir heiðnum mönnum, at Frakkland [skuli týna⁷ lofi sínu fyrir [yðrum sökum.⁸ Þá svarar Oliver: Eigi er þat ámælis vert, at maðr ætli [sér hóf ok⁹ liði¹⁰ sínu, því at ek sé svá [mikinn fjölda¹¹ heiðinna manna, at [fjöll öll ok dalir eru þökt, ok allir dalir fullir.¹² Af því vilda ek at þú blésir horni þínu oss til liðveizlu at¹³ Karlamagnúsi konungi. ¹⁴Rollant er hraustr, en Oliver er vitr, báðir eru þeir ærit¹⁵ góðir riddarar, ok eigi fyrir dauða sakir vilja þeir flýja orrostu.¹⁶

22. [Nú ræðast þessir 2 jarlar¹⁷ við.¹⁸ Sér þú, Rollant, segir Oliver, at herr þessi er oss nær kominn, ok máttu nú sjá¹⁹ úgleði á liði váru fyrir sakir ofrfjölda²⁰ er í móti er. [Rollant svarar hermíliga ok mælti:²¹ Heill svá, Oliver, [mæltu eigi slíkt, ilt verði rögu hjarta í drengmanns brjósti.²² Nú sá Rollant at bardagi mundi verða mikill, ok kallaði [á sína menn af Frakklandi:²³ Góðir vinir, segir hann, Karlamagnús konungr hefir sett oss hér til²⁴ lands at gæta ok kaus²⁵ af enu bezta liði sínu, -en [maðr skal²⁶ mikil vandræði þola fyrir [sakir dróttins síns²⁷ bæði heitt ok kalt, ef vel skal vera, ok týna [bæði af holdi sínu²⁸ ok blóði. Nú [stingi þér með spjótum yðrum, en ek mun höggva með Dýrumsdala sverði mínu, svá at þat skulu allir Frankismenn víta, at ágætr drengr átti þat. Nú er á annan veg Turpin erkibyskup á hesti sínum ok mælti við Frankismenn: Karlamagnús konungr setti yðr hér til lands at gæta með Rollant, ok eigut þér at þola vel dauða fyrir sakir dróttins yðvars bæði (ok) at halda helga kristni. Orrostu skulut þér nú halda.

¹) [Olivant *B*, *b*. ²) [hígt *b*; *mgl.* *B*. ³) [Karlamagnús konungr *B*, *b*. ⁴) [ek veit, at heiðnir menn eru dæmdir til dráps *B*, *b*. ⁵) [veita oss lið *B*, *b*. ⁶) [ok heilög Maria *B*, *b*. ⁷) [týni *B*, *b*. ⁸) [mik *B*; mínar sakir *b*. ⁹) [saal. *B*, *b*; fyrir *a*. ¹⁰) lífi *b*. ¹¹) [mart (mikitt *b*) ofrefli *B*, *b*. ¹²) [allir dalir ok öll fjöll eru þökt (ok fullir *mgl.* *b*) af úvígum her *B*, *b*. ¹³) af *B*, *b*. ¹⁴) Nú er svá rétt at mæla, at *tilf.* *B*; Nú má þat sannliga segja, at *tilf.* *b*. ¹⁵) hölzt *B*; helzt til *b*. ¹⁶) or orrostu, þó at liðs munr sé mikill *B*, *b*. ¹⁷) félagar *B*. ¹⁸) [*mgl.* *b*. ¹⁹) mikla *tilf.* *B*, *b*. ²⁰) liðsfjölda þess *B*, *b*. ²¹) [*tilf.* *B*, *b*. ²²) [mæl ekki-slíkt, hraustr drengr *B*, *b*. ²³) [á sína lagsmenn Frankismenn alla *B*; saman alla Frankismenn *b*. ²⁴) eptir *b*; *mgl.* *B*. ²⁵) oss *tilf.* *B*, *b*. ²⁶) [vér munum *B*, *b*. ²⁷) [guðs sakir *B*; guðs nafni *b*. ²⁸) [sínu bæði holdi *B*; holdi váru *b*.

fyrir því at þér sjáit mikinn her heiðinna manna fyrir augum yðrum. Nú fallit á kné ok heitit fagrliga á guð, en ek skal hjálpa sálum yðrum, ef þér fallit, at þér skulut vera helgir martiria, ok þér skulut eignast nafn í hinni góðu paradísu. En Frankismenn stigu af hestum sínum ok lögðust til jarðar. En erkibyskup hóf upp hönd sína ok sigundi þá ok bauð þeim í réttu skrípt at þeir skyldu berjast. Nú stóðu upp Frankismenn ok færðust á fætr ok vápnudust með góðum herklæðum ok váru búnir til bardaga.¹ Nú [ræðir Oliver við Rollant:² Sýnt er nú, segir hann, at Guinelun jarl hefir nú selt oss með³ verði [í⁴ gulli ok silfri ok góðum gripum.⁵ Nú ætti Karla-magnús konungr þess vel at hefna, ef vér megum eigi.⁶ [Til borgarhlíðs af⁷ Spanie er kominn⁸ Rollant á [hesti sínum Velantif brynjðum, með vápnum þeim er honum samir vel at bera,⁹ ok mælir hermiliga við alla heiðna menn, en blíðliga ok hægliga við [sína menn: Vér skulum¹⁰ fram ganga, fyrir því at þessir menn sækja bana sinn, er [ú oss vilja leita.¹¹ Blásit í horn yður ok hveti¹² hverr yðvarr annan til framgöngu. Svá mælir Oliver hit sama, ok við þessi orð gleðjast mjök Frankismenn, ok ríðr hverr sem [mest má¹³ til bardaga.

23. [Systurson Marsili konunga hins heiðna, sá er kallaðr er af þeim Altoter at nafni, hann ríðr nú fram fyrstr¹⁴ ok mælti illum orðum við Frankismenn: Hví erut þér svá djarfir,¹⁵ at þér þorit at

¹) [gangit fram sem djarfligast, leggit með spjótum ok höggvit með sverðum, svá at þat tali dugandi menn, at ágætis (ágætir *b*) drengir áttu þau sverð. Nú þó (at) vér fallim fyrir várs herra náð (ok því tilf. *B*) skulum vér þola vel dauða várn at vér verndum heilaga kristni. Nú sjáit þér her heiðinna manna fyrir augum yðr (nær oss kominn *b*) ok munu vér skjótt eiga orrostu (bardaga við þá *b*), ok föllum nú (því skulum vér falla *b*) á kné ok berjum (berja *b*) á brjóst oss ok biðjum (biðja svá *b*) miskunnar almáttkan guð. En ek heit yðr, at guð man frjálsa yðrar sálu(r) (sálir *b*) ok laða til sinnar dyrðar. Þá er yðr liggr mest við. En er Rollant lauk ræðu sinni, stigu Frankismenn niðr af hestum sínum fallandi á kné, biðjandi guð lítillátliga miskunnar. Síðan risu þeir upp ok klæddust góðum herklæðum, ok eru nú búnir til bardaga, fylktu þeir síðan liði sínu ok settu upp merki sín fyrir hverju hundraðs liði, ok hvatti (eggjaði *b*) hverr annan til framgöngu *B. b.* ²) [mælti Rollant við Oliver *B. b.* ³) við *B. b.* ⁴) miklu *B.* ⁵) [ok tekit í móti mikit gull ok silfr ok góð klæði *b.* ⁶) sjálfir tilf. *B. b.* ⁷) á *B.* ⁸) [Sat *b.* ⁹) [vel brynjaðum vápnhesti, var hann ok sjálf svá vel vápnaðr sem honum heyrði *B. b.* ¹⁰) [Frankismenn: Góðir félagar, segir hann, vér skulum djarfliga *B. b.* ¹¹) [ú hendr oss vilja *B*; við oss vilja stríða *b.* ¹²) breysti *B*; treysti *b.* ¹³) [ákafast *B. b.* ¹⁴) [Heiðingjar grimmast nú harðla mjök upp á kristna menn ok ríða fram geysi snart. Var þar fyrstr Adalroth, systurson Marsilii konunga *B. b.* ¹⁵) vándir þorparar tilf. *B. b.*

berjast við oss? Fífl¹ var Karlamagnús konungr, fyrir því at hann setti yðr hér eptir,² fyrir yðrar sakir skal Frakkland týna lofi sínu. En Rollant reiddist mjök við illyrði hans ok reið í móti honum ákafliga ok hjó til hans með sverði sínu ok klauf í sundr skjöld hans ok brynju³ [ok festi blóðrefil sinn⁴ í brjósti honum ok [steypti honum dauðum af hesti sínum, ok mælti við hann síðan: Jllr heiðingi, segir hann, förtu allan dag hætandi, en eigi er Karlamagnús konungr fífl, ok eigi skal Frakkland týna lofi sínu fyrir várar sakir. Sækit fram fræknliga, Frankismenn, því at vér eigum höggit. Hertugi einn heiðinna manna er Falsaron hét, hann var bróðir Marsili konungs hins heiðna,⁵ hann réð fyrir því landi er þeir áttu Datan ok Abiron, [þeir váru svá illir,⁶ at jörð opnaðist undir þeim [ok svalg þá báða,⁷ ok fóru þeir⁸ til helvítis. [Falsaron var maðr illr kosti, þvers fótur var í milli augna honum⁹, hann úgladdist mjök við þat er hann sá fall¹⁰ systursonar síns. Síðan reið hann fram or fylkingu [ok lagði líkam sinn í ábyrgð,¹¹ en Oliver jarl reið harðliga á móti honum ok hjó til hans með sverði sínu ok feldi hann til jarðar, [svá at aldri síðan sá hann sól,¹² ok mælti við hann síðan: Jllr heiðingi, segir hann, lítills váru verð hót þín. ¹³Sækit fram Frankismenn, vér skulum hafa [hinn hærra hlut.¹⁴ En þeir blésu í lúðra sína ok glöddust við orð þau. Einn heiðinn konungr hét [Kossables, hann réð fyrir því landi er Barbare heitir,¹⁵ hann riðr fram ok mælir við heiðna menn: Sigrast munum vér í orrostu þessi, því at [hér (er) fátt kristinnu manna. Turpin erkibyskup heyrði orð hans, ok reið hann í móti honum ok lagði til hans með spjóti sínu, reif í sundr brynju hans ok bar hann spjótskaps lengd dauðan af hesti sínum, ok mælti við hann síðan: Ekki stoðar þér ofyrrið, því at Frankismenn hafa drepit þik, ok svá munu þeir alt lið yðvart.¹⁶

¹) Cerr *B. b.* ²) *tílf. B. b.* ³) slitnaði fyrir því höggi brynja hans *B.*

⁴) [en blóðrefilinn festi *B. b.* ⁵) [steyptist hann af hesti sínum dauðr á jörð. Rollant mælti: Eigi týnir Frakkland enn lofi sínu fyrir várar sakir, (illi heiðingi, segir hann *tílf. B.*) Rollant eggjar sína menn: Fram rökkliga, Frankismenn, segir hann, vér eigum hit fyrsta högg. Þá reið fram Falsaron bróðir Marsilii konungs *B. b.* ⁶) [er svá varn illir *B. b.* ⁷) [*tílf. B. b.* ⁸) svá kvikir *tílf. b.* ⁹) [Sjá maðr var mikill vexti en illr kosti, hann var þvers fótur milli augna *B. b.* ¹⁰) Adalroths *tílf. B. b.* ¹¹) [ok lagði sjálfan sik í veð *B; mgl. b.* ¹²) [*tílf. B. b.* ¹³) Síðan eggjar hann herinn ok mælti *tílf. B. b.* ¹⁴) [þetra lut or orrostu þessi *B. b.* ¹⁵) [Kossablin *B. b.* ¹⁶) [ek sér fyrir úfarar kristinna manna. Rollant reiddist við orð hans ok reið (rendi *b*) í mót honum ok lagði spjóti sínu í gegnum hann, ok féll hann dauðr á jörð, ekki hjálpaði honum (hjálpaðu honum þá lítt *b*) stóryrði hans síðan (Rollant jarl drap hann *tílf. B*) *B. b.*

Nú eru fallnir 3 [höfðingjar enir mestu af liði heiðinna manna, er kurust í móti Rollant ok þeim¹ 12 jafningjum.

24. Nú ríðr fram [Geris hinn frakkneski at höfðingja einum, ok klýfr hann í sundr skjöld hans, ok særði hann til bana sjálfan ok steypiti honum dauðum til jarðar, en fjándi tók sál hans sá er heitir Satanas. Nú² ríðr fram Gerir³ af Frankismanna liði í móti frjáslendingi einum heiðinna manna, ok hjó til hans með sverði sínu ok feldi hann dauðan af baki⁴ ok kallaði síðan hátt á liðsmenn sína. Sækit fram fræknliga ok blásit í lúðra yðra, því at vér munum sigrast í bardaga þessum. Samson hertugi reið fram í móti [heiðingja einum⁵ ok hjó til hans [ok klauf í sundr skjöld hans ok feldi hann dauðan af hesti sínum. Þá mælti Turpin erkibyskup: Slíkt er drengmanns högg.⁶ [Nú ríðr fram Angsis⁷ af Frankismanna liði, en at móti [Turgis af Turtuloso,⁸ ok hófu í milli sín hart vápnaskipti, ok fór svá viðrskipti þeirra,⁹ at [Turgis hafði hinn lægra hlut.¹⁰ Ok því næst reið fram Engiler [af Frankismanna liði, en á móti reið Eskrement af Valternalandi,¹¹ ok hjó hvárr þeirra til annars, ok [hafði heiðingi hinn lægra hlut í þeirra viðrskipti.¹² Síðan reið fram [Valteri í móti Estorgant¹³ heiðingja einum ok hjó til hans ok¹⁴ í sundr brynju hans, ok feldi hann dauðan af hesti sínum ok mælti við hann síðan: Eigi fær þú þann lækni [af Spanie¹⁵ er þik græði. Bæringr reið fram ok á móti honum Estormant,¹⁶ ok feldi Bæringr hann dauðan af hesti sínum í millum margra þúsunda heiðinna manna. Nú eru fallnir 10 [jarlar af heiðnum mönnum,¹⁷ en 2 lifa eptir, þat er Gernublus ok jarlinn Margariz; [hann var afburðar góðr riddari,

¹⁾ [kappar af þeim 12 sem ætlaðir váru móti *B, b.* ²⁾ [hinn ríki Gerin af Frankismönnum móti einum heiðingja, sá hét Donreg (*Amreg b*), hann hjó í sundr skjöld ok reif brynju hans, en drap sjálfan hann, (ok því féll hann dauðr til jarðar *tilf. B*). Þar næst *B, b.* ³⁾ Geres jarl *B, b.* ⁴⁾ hesti sínum á jörð *B, b.* ⁵⁾ [einum hertuga höfðingja (!) *B.* ⁶⁾ [meðr sverði sínu ok feldi hann af hesti sínum, ok dugði honum eigi gullsm(e)ittr (gullbúinn *b*) hjálmr né gullagðr (gullroðinn *b*) skjöldr (ok því festi blóðrefsilinn í brjósti, svá at var dauðr *tilf. B*) *B, b.* ⁷⁾ *saal. rettet*; Engiler *a*; Auxiel (*Auxies b*) hinn ágjarni *B, b.* ⁸⁾ [Turgis af Turtulosa *B*; Kurkulus af Turkusiola *b.* ⁹⁾ sem skyldi *tilf. B.* ¹⁰⁾ [heiðingi fékk bana *b.* ¹¹⁾ [jarl af Bordal, en í móti honum af heiðingja liði reið Eskremet *B, b.* ¹²⁾ [særast mjök, en þó lendir svá máli, at Eskremet bar lægra lut or þeirra viðskipti *B*; særast mjök, en þó at síðarstu varð Eskremet dauðr at hniga af sínum hesti *b.* ¹³⁾ [*saal. rettet*; Estorgant í móti *a.* ¹⁴⁾ [af Frankismönnum Hatun sterki, ok honum móti Estorgant af heiðingja liði, ok höggv Hatun til hins heiðna með sverði sínu ok klauf í sundr skjöld hans ok reif *B, b.* ¹⁵⁾ [á öllu Spania *B*; á Spanialandi *b.* ¹⁶⁾ Estormaris *B, b.* ¹⁷⁾ [höfðingjar af þeim 12 er nefndir váru *B, b.*

bæði vænn ok sterkr, fimr ok léttlátr.¹ Hann² ríðr fram í móti Oliver ok lagði spjóti í gegnum skjöld hans ok brynju, ok barg þá guð er eigi tók brjóst hans, því at þá brast spjótskapt Margariz, ok kom hann þó³ Oliver eigi af hesti sínum.

25. Nú er [orrosta hörð ok áköf.⁴ Rollant jarl ferr sem león, veitir stór högg ok þiggr⁵ ok hefir í hendi sér sverð sitt Dýrumdala, ok [hjó til Gernublus jarls ok í sundr⁶ hjálm hans gullroðinn ok allan settan gimsteinum, höfuð hans ok búk, svá at í söðli nam staðar, ok mælti [við hann: Slík högg⁷ vinna yðr seint sigr. Rollant ferr nú í [miðjum herinum⁸ ríðandi ok kastar heiðnum mönnum dauðum hverjum ofan á annan, ok hefir blóðgar hendr alt upp til axlar.⁹ En Oliver seinkar¹⁰ eigi at fylgja honum, ok engi þeirra 12 jafningja (er) ámælis verðr. [Þá mælti Turpin erkibyskup: Guð hjálpi váru liði, segir hann, lítit er þat í svá miklum her.¹¹ Oliver [reið fram ok laust til heiðingja eins, þess er hét Massaron, í höfuð honum með staf, þeim er eptir var af spjótskapti hans, svá¹² at bæði augu flugu or höfði honum, ok svá heilinn út um þunnvangann.¹³ Þá mælti Rollant við Oliver: Hvat gerir þú lagsmaðr,¹⁴ segir hann, járn ok stál skal maðr hafa í orrostum en eigi berjast með stöfum.¹⁵ Drag sverð þitt or slíðrum [er Hatukleif heitir ok berst með því.¹⁶ Oliver svarar: Eigi gaf ek mér tóm til at bregða sverðinu, svá var mér títt¹⁷ til at ljósta hann.¹⁸ Ok síðan brá hann¹⁹ sverðinu ok hjó til heiðingja þess er Justin²⁰ hét, ok klauf hann í sundr²¹ hjálm hans höfuð ok búk, alt til þess er í söðli nam staðar.²² Þá mælti Rollant: [Slík högg vinna yðr lítinn sigr, ok²³ fyrir sakir slíkra höggva [munum fá²⁴ metnað af Karlamagnúsi konungi. Ok blésu [þeir síðan²⁵ í lúðra sína ok glöddu svá lið sitt. Jarlinn Gerin²⁶ ok lagsmaðr hans Geris sátu á hestum sínum ok hjuggu báðir til heiðingja eins er hét Timund,²⁷ annarr hjó [skjöld hans en annarr í²⁸ brynju, ok fálu sverð sín í brjósti honum, ok

¹) *saal. rettet*; réttlátr *a*; lítlátr *B*; [*mgl. b.* ²) Ok er Margariz sér þat at þeirra menn falla hverr eptir annan (sér fall sinna mann *b*), þá verðr hann harðla reiðr ok *B, b.* ³) *mgl. B, b.* ⁴) [þeirra (þessi *b*) orrosta bæði hörð ok löng (ok ströng *tilf. B*), ok falla þeir fyrstir er fremstir stóðu *B, b.* ⁵) bæði *tilf. B.* ⁶) [ríðr í móti Gernublo, ok er þeir finnast, þá höggr Rollant til hans ok klauf *B, b.* ⁷) [síðan við þá heiðingjana: Slíkir *B, b.* ⁸) [miðjan herinn *B.* ⁹) axla *b.* ¹⁰) seinaði *B*; frestaði *b.* ¹¹) [*mgl. B, b.* ¹²) [hefir nú í hendi spjótskaptsbrot ok laust til heiðingja eins með þeim stubba, svá hart *B, b.* ¹³) vangann *B, b.* ¹⁴) félagi *B, b.* ¹⁵) stöngum *b*; stöfum eða stöngum *B.* ¹⁶) [*tilf. B, b.* ¹⁷) ant *B, b.* ¹⁸) þenna fjánda *B, b.* ¹⁹) Oliver *B, b.* ²⁰) Justinus *B, b.* ²¹) skjöld hans, ok í öðru höggi *tilf. B, b.* ²²) undir honum *tilf. B, b.* ²³) [*mgl. B, b.* ²⁴) [höfum (fám *b*) mikinn *B, b.* ²⁵) [*tilf. B, b.* ²⁶) Bæringr *B, b.* ²⁷) Timodes *B, b.* ²⁸) [af honum skjöld, en annarr *B, b.*

feldu hann dauðan til jarðar [, en fjáendr tóku sál hans. Turpin erkibyskup drap Sikoras, síðan tóku fjáendr við honum ok fóru (með) hann til helvítis. Þá mælti erkibyskup: Sjá maðr hefir misgert við oss, ok er honum þat mækliga goldit.¹ Nú er orrosta hörð ok áköf, ok ýmsir [höggva ok ýmsir verja,² svá ok ávalt eru þeir framast³ Rollant ok Oliver ok Turpin erkibyskup, ok [allir 12 jafningjar er fylgdu þeim, svá engum þart at ámæla.⁴

26. [Nú eru miklar jarteignir ok mikill göfugleikr ok margr kynligleikr á Frakklandi, alt frá miðjum degi var svá myrkt sem um nótt, ok ekki má sól skína, ok flestir menn ætla sér bana. En þat er ritat í sögunni af hinum helga Dionisio, at þat væri alt fyrir sakir Rollants, er svá mörg góð verk vann ok svá góðr riddari var, at engi maðr kom honum or söðli sínum. Jarlinn Rollant var svá góðr riddari, at hans er hvervetna getit, ok Oliver ok allra 12 jafningja.⁵ Heiðnir menn eru nú svá margir dauðir, at af 100 þúsunda komst eigi undan nema einn, þat var Margariz, eigi var hann ámælis verðr, því at hann hefir miklar jarteignir á sér [sjálfr, til Spania-lands hefir hann snúzt ok sagt Marsilio konungi þau tíðendi er váru. Jarlinn einn Margariz er undan kominn,⁶ spjótskapt hans er brotit ok brynja í sundr rifin, skjöldr brotinn en hjálmr klofinn, ok 4 sverðum var hann í gegnum lagðr. Góðr drengr væri hann, ef hann væri kristinn.⁷

¹) [mgl. *B*, *b*. ²) [saal. *B*, *b*; falla er fylgdu þeim *a*. ³) framastir *b*.

⁴) [12 jafningjar allir eru með þessum í fylgd; svá berjast þeir röskliga, at engi þarf öðrum at ámæla, ok at engu æþrast þeir bibi(!) dauða *R. B*: 12 jafningjar, allir Frankismenn berjast djartliga, svá at engi má þeim með réttu ámæla, ok engan lut óttast þeir, meðan Rollant er á líti *b*. ⁵) [Svá er sagt, at í þeim tíma er Rollant jarl harðist með sínum félögum, þat er at skilja 12 jafningjum ok öðrum liðsmönnum í Runzival, bar þat til á Frakklandi, at eigi gerði minna myrkr (at svá gerði myrkt *b*) um miðjan dag en (sem *b*) um nótt, ok hélzt þat til kvelds, ok eigi gerði sól skína, ok flestir ætluðu sér bana sakir þeirra undra er yfir váru komin, ok svá segist at þat var vitrat af hinum blezada Dionisio, at þessi undr urðu fyrir framför Rollants ok hans kumpána, er féllu með honum, því at Rollant var svá góðr riddari ok ágætr fyrir mörg hæversku (gæzku *b*) verk, er guð vann fyrir hans hendr, at engi guðs kempa hefir því lík (kappi hefir því lík *b*) verit til hreysti ok lugar með sverð ok skjöld sem hann, því at engi jarðneskr (jarðligr *b*) maðr kunni svá brandi beita ok í söðli sitja, ok því man hans getit, meðan heimrinn stendr, ok eigi söðr Oliver's hans kæra félaga ok allra 12 jafningja *B. b*. ⁶) sem áðr var getit *tilf. B*. ⁷) [spjótskapt hans var brotit ok skjöldr hans klofinn, brotinn hjálmr hans en brynja slitin, ok fjórum sverðum var hann í gegnum lagðr, góðr riddari ef kristinn væri. Hann kemr svá búinn fyrir Marsilium konungi, ok segir honum þau tíðendi, sem fram höfðu farit í millum kristinna manna ok heiðingja *b*.

27. Nú [er upphaf annarrar orrostu. Marsilius konungr hefir 10 fylki með sér, en önnur¹ 10 sendir hann til bardaga [í annat sinn.² Nú sjá Frankismenn þetta lið, ok mælir þá [Turpin erkibyskup við þá: Góðir riddarar,³ gangit fram djarfliga, þér skulut bera kórónu í paradísu. Frankismenn svöruðu: Hér skulum vér í sama stað dauða þola heldr en hit góða Frakkland skuli týna lofi⁴ sínu. Nú finnast þeir í annat sinn heiðingjar ok kristnir menn. Einn höfðingi⁵ sá er kallaðr er Klíbanus hann hefir þat mælt, at hann skal fyrir engum manni flýja, hvárki fyrir heiðnum né kristnum. Hann bazi⁶ í handsölum við Guinelun jarl, at [þeir skyldu⁷ svíkja Rollant ok Oliver ok þá 12 jafningja ok taka kórónu af höfði Karlamagnúsi konungi. Klíbanus sitr á hesti sínum, er [hann kallar Amus, hann er fimari en svala, þá er hon flýgr sem skjótast. Hann lagði spjóti til Engiler ok lagði í brjóst honum, ok bar hann dauðan af hesti sínum svá langt sem spjótskapt hans vannst til.⁸ Frankismenn mæltu: [Mikill skaði er þar⁹ eptir góðan dreng. Þá mælti Rollant við Oliver: [Sér þú, föstbróðir,¹⁰ fall Engilers jarls, vér höfum engan betra dreng eptir með oss.¹¹ Oliver svarar: Guð láti mik hefna hans á þeim hinum illa heiðingja. Hann [reið fram¹² ok hafði í hendi sér Hatakle¹³ sverð sitt alblóðugt, ok hjó hann til [Klíbanus, ok hjó hann sundr í miðju¹⁴ ok hest hans, ok snerist síðan á annan veg ok hjó höfuð af hertuga þeim er Alfen¹⁵ hét. Þá mælti Rollant við hann: Reiðr ertu nú, lagsmaðr, segir hann, fyrir sakir slíkra höggva virðir Karlamagnús konungr oss mikils. Síðan mælti hann við sína menn: Blásit í lúðra yðra ok seekit fram djarfliga.

28. [Á annan veg var heiðingi einn, sá er kallaðr var Valdebro, hann var vanr at standa upp í móti Marsilio konungi ok binda gullspora¹⁶ á fœtr honum, hann er höfðingi yfir 400 drómunda.

¹) [skal svá segja frá Marsilio konungi, at hann (sem Marsilius konungr hefir heyrt þessi tíðendi, verðr hann mjök úglaðr. en ferr þó til ok b) skiptir herliði sínu í tvá staði, ok hefir hann sjálfir 10 fylkingar, en aðrar B, b. ²) [móti Rollant b; mgl. B. ³) [Rollant: Góðir riddarar, segir hann, hafit örugt hjarta (með yðr tilf. B) ok B, b. ⁴) saal. B, b; lífi a. ⁵) Saragiz af landi því er Saraguz heitir B; höfðingi í liði heiðinna manna b. ⁶) hafði bundizt b. ⁷) [mgl. B, b. ⁸) [kallaðr var Amus (Amer hét b), hann var fimari með hestum en trana með fuglum, þá er hon flýgr sem hraðast (snarast b). Engiler jarl reiðr fram í móti honum, en Klíbanus lagði spjóti í gegnum skjöld hans svá hart, at rifnaði brynja hans, ok því gékk spjótið í gegnum hann, ok féll hann dauðr til jarðar. B, b. ⁹) [Mikinn skaða biðu vér nú B, b. ¹⁰) [Sattu, kumpánu B, b. ¹¹) en hann var tilf. B, b. ¹²) [snerist á annan veg B, b. ¹³) Aakleif B; Hatukleif b. ¹⁴) [Klíbanum, ok kom í höfuð honum ok klauf hann í tvá hluti B, b. ¹⁵) Alfiter B, b. ¹⁶) [Valdebrun er sá maðr nefndr, er mikinn skaða gerði á kristnum mönnum, hann gékk næst Marsilio konungi ok batt spora B, b.

Hann eignaðist [Jórsalaborg ok templum Salamonis með svikum¹ ok drap patriarkann inni fyrir altari. Hann [hafði bundizt² í hand-sölum við Guinelun jarl at svíkja Rollant ok Oliver ok alla 12 jafningja. Hann sitr nú á hesti sínum, þeim er heitir [Gradamunt, hann er fimari en valr. Hann leggur spjóti á Samson hertuga á Frakklandi ok bar hann spjótskaps lengd af hesti sínum ok kastar honum dauðum á jörð niðr. Frankismenn mæltu: Mikill skaði er þar eptir góðan dreng. Nú sá Rollant fall Samsons hertuga, ok keyrði hest sinn með sporum ok reið síðan harðliga fram ok hjó til hins heiðna Valdebruns ok klauf í sundr höfuð hans ok hestinn í miðju ok kastaði honum dauðum á jörð niðr. Þá mæltu heiðingjar: Þetta er furðu högg níkit. Rollant jarl svarar: Eigi er mér vel við yðr, fyrir því at vér höfum rétt at mæla, en þér rangt. Af Affrikalandi var einn ríkr konungr, son þess konungs er hét Malkus, klæði hans váru öll búin með gull ok lýsti af sem af sólu. Hann sitr á hesti sínum þeim er hét Salpdunt, ekki dýr er þat at renna mætti í köpp við hann. Hann hjó til Angsæis ok í sundr hans hjálm, ok særði hann banasári ok feldi hann til jarðar ok skildist við hann dauðan.³

29. [Nú sér Turpin erkibyskup fall hans, slíkr vígslunaðr söng aldri messur sem hann var. Hann mælti við hinn heiðna:⁴ Guð almáttigr verði þér reiðr;⁵ þann mann hefir þú hér feldan, er ek vil heldr dauða þola en hefna hans eigi. Ok hjó til [hins heiðna af mikilli reiði ok í sundr í tvá hluti, svá at í söðli nam staðar,⁶ ok hratt honum dauðum af hesti sínum. Nú ríðr fram heiðingi einn sá er hét Grandonis,⁷ hann var son konungs af Kappadocie, er Kapuel hét, hann sat á hesti sínum þeim er Marimore hét, hann var skjótari⁸ en fugl fljúgandi. Hann reið fram ok lagði til Gerins af

¹) [Jerusalem með svikum ok saurgaði mustari Salomonis *B. b.* ²) [hazt *B.*; batt sik *b.* ³) [Gradamund (*Gvadamund b.*), hann var jafnskjótr með hestum sem valr með fuglum, ok Valdibrun ríðr fram djárliga ok leggur spjóti til Samsons hertoga svá snart, at hann kastaði honum dauðum á jörð (dauðum niðr á sandinn *b.*) af hestinum. Nú sá Rollant fall hertogans, ok sneri skjóttliga þar at sem Valdibrun sat á sínum flugskjóta hesti. Hann hjó þegar til hans ok klauf hans höfuð ok bók ok sundr hest hans í miðju, svá at sér féll hvárr hlutinn. Af Affrika var einn heiðinn maðr, sá er Affrikanus hét, sonr konungs þess er Malkus hét, hann sat á hesti sínum, er kallaðr var Kapandr, hverju dýri skjótari, hans klæði váru búin við (með *b.*) gull ok lýsti af þeim sem af sólu. Sjá ríðr fram hart ok höggur til Anxiel (*Anxies b.*), ok klýfr í sundr skjöld hans ok særir hann banasári, ok skilst svá við hann dauðan. *B. b.* ⁴) [Þessu nær var staddr Valtari jarl, ok mælti hann á þessa lund: *B. b.* ⁵) [heiðingi *tilf. B. b.* ⁶) [heiðingjans ok veitti honum banasár *B. b.* ⁷) [Grandonies *B. b.* ⁸) á rás *tilf. b.*

miklu afli ok festi sverð sitt í brjósti honum ok feldi hann dauðan af hesti sínum, ok þegar í [sama stað¹ lagsmann hans Geris, ok hinn þriðja Bæring [jarl af Sanitun, ok hinn fjórða jarlinn er hét Ankore, hann réð fyrir borg þeirri er Valenta hét.² Nú glöddust mjök heiðnir menn ok blésu allir í lúðra sína. Rollant sat á hesti sínum ok hafði³ sverð sitt Dýrumdala í hendi sér [blóðgan, ok mælti við hinn heiðna:⁴ Guð hefni þér, ok ek skal hefna þér, ef ek má. Grandonis var góðr riddari, sterkr ok fimr ok fullhugi.⁵ Nú kemr⁶ Rollant í móti honum [með sverði sínu brugðnu, ok váru báðar eggjar blóðgar, en Grand(ou)is sneri undan. En í því bili hjó Rollant eptir honum ok klauf höfuð hans,⁷ svá at í tönnum nam staðar, ok annat högg hjó hann upp á öxlina, svá at allan [búnaðinn beit ok búk hans⁸ niðr í gegnum ok hestinn brynjaðan sundr í miðju, svá at sér féll hvárr hlutrinn.⁹ Nú úglöddust mjök heiðingjar. Frankismenn mæltu: Vel¹⁰ höggr höfðingi várr. Nú er orrosta hörð ok áköf, ok falla [höfðingjar ok¹¹ heiðingjar hundruðum. Rollant reið í gegnum lið þeirra ok hjó á báðar hendr, svá at ekki mátti¹² við standa, ok mælti við þá síðan: Nú [skulum vér freista, hversu mikit fjándi á eða má í móti Pétri postula.¹³ Sækit nú fram Frankismenn, ok veitit stór högg. Þar mátti nú sjá [skjöldu klofna, brynjur höggna, branda blóðga ok¹⁴ spjótsköpt brotin. Nú mæltu heiðingjar: Frankismenn eru harðir ok illir viðreignar, ok verðum vér nú undan at [leita ok flýja¹⁵ heim til Spanialands at segja Marsilio konungi tíðendi. Nú féllu heiðingjar hverr at öðrum. Nú hefir Rollant ok Oliver ok þeir 12 jafningjar ok þeirra lið sigrazt¹⁶ í 2 orrostum þeim er 10 fylki¹⁷ heiðinna manna váru í hvárrí.¹⁸

30. [Marsilius konungr¹⁹ eflir nú til hinna þriðju orrostu ok ríðr nú af Spania með mikinn her bæði spanskra ok blámanna. Nú koma saman kristnir menn ok heiðnir, ok hefir nú [Turpin erkibyskup²⁰ fyrstr orrostu þessa. Hann ríðr fram hesti þeim er [sendr

¹⁾ [öðru feldi hann *B. b.* ²⁾ [ok hinn fjórða jarlinn af Satiri, ok hinn fimta (fjórða *B*) jarlinn Anchora af borginni Valencia *B. b.* ³⁾ *tillf. B. b.* ⁴⁾ [alblóðugt. Hann mælti þá af miklum móði *B. b.* ⁵⁾ hugsnjallr *B. b.* ⁶⁾ snýr *B. b.* ⁷⁾ [ok höggr til hans með sverði sínu. Ok þá hugði Grandonies undan at leita (snúa *b*), en Rollant hjó eptir honum, ok kom höggit í höfuðit ok klofnaði haussinn *B. b.* ⁸⁾ [beit búkinn *B. b.* ⁹⁾ til jarðar, er betr var *tillf. B. b.* ¹⁰⁾ Stórt *B. b.* ¹¹⁾ [mgl. *B. b.* ¹²⁾ nam *B*; má *b.* ¹³⁾ [skulu þér reyna, hvat er yðr má Maumet ok önnur skurgoð (skurdgoð *b*) móti guði ok mönnum hans (hans postulum *b*). Ok enn mælti hann: *B. b.* ¹⁴⁾ [tillf. *B. b.* ¹⁵⁾ [flýja at hinum bezta kosti ok *B.* ¹⁶⁾ sigr *B*; borit sigr *b.* ¹⁷⁾ fylkingar *B. b.* ¹⁸⁾ hvárritveggjum *B.* ¹⁹⁾ [Flóttamenn, þeir er flýðu or Runzival, kómu fyrir Marsilium konung ok sögðu honum sínar úfarar, hann *b.* ²⁰⁾ [Valtari jarl *B. b.*

var (or)¹ Danmörk, hann er skjótari hverju dýri. [Hann reið at þeim manni er Ambles hét, ok hjó til hans ok klauf² í sundr skjöld hans gullsmeltan³ ok gimsteinum settan ok í sundr bók hans [undir herðarblaðit ok út at öðru, ok hratt hann honum or söðlinum.⁴ Nú mæltu Frankismenn: Hér er drengs högg mikit, [vel er sá staðr kominn er erkibyskup hefir. Ok blésu í lúðr sinn þann er Karlamagnús konungr átti, er kallaðr var Mundide,⁵ ok eggjast síðan til framgöngu. Nú mælti Rollant við Oliver: [Afburðar góðr riddari er erkibyskup, hann berst vel með spjóti ok sverði, segir hann, vildi guð at margir væri slíkir; förum nú ok dugum honum. En í þeirri framgöngu falla mjök kristnir menn, svá at eigi var eptir af þeim meir en 7 hundruð⁶ vígra manna. Þá mælir Marsilius konungr ok heitr á skurgoð sín Makon ok Maumet ok bað þá [duga sér:⁷ Karlamagnús konungr við skegg hit hvíta ok hans menn hafa [mikit unnit á hendr⁸ oss ok várum mönnum. En ef⁹ Rollant fellr, þá eignumst vér lönd ok ríki, en ef þat er eigi, þá höfum vér týnt löndum ok ríki.¹⁰ Jllir heiðingjar [taka nú á nýja leik at berjast,¹¹ leggja með spjótum, höggva með sverðum, kljúfa hjálma, en höggva brynjur. [Þar mátti sjá marga góða drengi ok týna lífi sínu.¹² En Rollant sá úfarir sinna manna, ok reið þá¹³ (i) miðjan her heiðinna manna, [ok hjó á báðar hendr sér ok drap í þeirri framreið 40 manna.¹⁴ En Oliver snerist á annan veg ok [vann á heiðnum mönnum þat alt sem hann mátti.¹⁵ Nú kallaði Rollant á Oliver: [Far hingat ok ver með mér,¹⁶ því at nú er sá dagr kominn at [okkr skortir liðveizlu Karlamagnús konungs. Þá mælti hann við Turpin erkibyskup: Þat hefir fundit verit á fornum bókum, at vér skulum falla undir veldi heiðinna manna. Þá mælti (Rollant við) Oliver: Nú með því at vér höfum eigi meira lið en hálftr hundrad manna, þá látum heiðna menn at keyptu komast áðr en þeir nái

¹) [honum var sendr or *B, b.* ²) [Jarl högr til heiðingja eins, þess er Abison hét, hann hjó *B, b.* ³) gullsmeltan *B, b.* ⁴) [ok skildist við hann dauðan *B, b.* ⁵) [vildu guð, at slíkir væri margir. Ok blésu fast í lúðra sína *B, b.* ⁶) [Röskr riddari er Valtari, svá at varla sæðist fimari maðr með spjót (skjöld *b*) ok sverð, ok dugum honum drengiliga. Ok svá gera þeir. En þó falla nú (þá falla *b*) mjök Frankismenn, svá at eigi er meir eptir en 100 *B, b.* ⁷) [dugnaðar, því at *B, b.* ⁸) [mikinn sigr unnit jafnan á *B, b.* ⁹) svá vel verðr at tilf. *B, b.* ¹⁰) þegnum *B, b.* ¹¹) [eggjast nú á fast at berjast af kappi *B, b.* ¹²) [svá at margr góðr riddari kristinna manna týnir bæði lífi ok limum *B, b.* ¹³) fram hvatliga *B, b.* ¹⁴) [mgl. *B, b.* ¹⁵) [hafði sverð sitt Hatukleif brugðit í hendi ok tilf. *B*) feldi nú margan heiðingja. *B, b.* ¹⁶) [Góði félagi, segir hann, far hingat ok verjumet hér báðir saman *B, b.*

oss.¹ Nú vil ek blása horni mínu, ok mun Karlamagnús konungr heyra ok sækja til vár með liði sínu. Þá svarar Oliver:² Ámæli muntu fá mikit; þá er ek það þik blása,³ vildir þú eigi, en nú hefir þú báðar hendr blóðgar. Þá svarar Rollant: Því valda [stór högg ok þó mörg⁴ högg. Nú er orrosta hörð ok vil ek því blása horni mínu. Oliver svarar: Eigi skal þat at mínu ráði, ok þat [veit ek víst, ef ek fynda Auðu systur mína, at þú skyldir aldri síðan hvíla á millum armleggja henni.⁵ Þá mælti Rollant: Mjök ertu reiðr, lagsmaðr. Oliver svarar: Þat er [sakir sjálfs þíns; drengmannligt hjarta með vizku þat er eigi lífsligt; meira er verðr mundangleikr en ofmetnaðr;⁶ ok eru Frankismenn dauðir fyrir þínar sakir, ok mun Karlamagnús konungr aldri hafa [af þér þjónun⁷ síðan. En ef ek hefða ráðit, þá⁸ mundi Karlamagnús konungr hér kominn, ok mundi Marsilius konungr annat tveggja drepinn eða höndum tekiinn. [Nú hefir einræði þitt valdit þessu, því at slíkr maðr⁹ mun aldri fæðast héðan til dómadags. Ok snerist þá hvárr frá öðrum ok kómust við mjök.

31. Nú [heyrir Turpin erkibyskup viðræðu¹⁰ þeirra ok mælir við þá á þessu lund: Góðir vinir mínir, hirðit eigi þit reiðir at vera, fyrir því at nú er sá dagr kominn, at vér skulum dauða þola,¹¹ ok mun oss ekki hornblástr stöðva, fyrir því at þat var ofseint gert, en þó er [hinu betri¹² at þú blásir, ok mun Karlamagnús konungr heyra ok [koma at¹³ hefna vár¹⁴ á Marsilio konungi ok hans liði. Síðan mun hann samna saman líkum várum ok láta [þau fara til¹⁵ heilagra staða, at eigi eti oss vargar eða [hundar eða villidýr.¹⁶ Þá svarar Rollant: Vel hefir þú mælt, [byskup, ok vitrliga rætt.¹⁷

¹) Þokkr vantar (vít missum *b*) liðveizlu af Karlamagnúsi konungi; heitum nú á guð ok hans helga menn, at sjá fjándaflokkir stígi eigi yfir sœmd keisarans. Ok enn mælti Rollant (við Oliver *mgf. b*): Þat er fundit á fornum bókum, at vér munum falla á (undir *b*) valdi heiðinna manna, en nú er eigi meira lið eptir en hálftr hundrað manna, en heiðnir menn kringja um oss, ok þó skulu þeir enn at keyptu komast *B. b.* ²) *saal. B. b*: Turpin erkibyskup *a.* ³) í fyrstu *tilf. B. b.* ⁴) [mörg stór högg *B. b.* ⁵) [vil ek satt segja (segja þér með sannindum *b*), at ef ek finn Auðu systur mína, at aldri síðan skæltu sofa milli hennar armleggja *B. b.* ⁶) [fyrir sakir þín(s) sjálfs ok drengmannligs hjarta, er þú hefir lengi borit með vizku ok frækneika, en þó hefir nú ofmjök kapp þitt fyrirkomit oss *B*; eigi fyrir sakleysi, segir hann, því at sjálfs þíns ofskapp ok drengmannligt hjarta hefir oss fyrirkomit *b.* ⁷) [tænað (liðveizlu *b*) af þeim *B. b.* ⁸) skyldir þú blásit hafa þegar í fyrstu ok áðr vér hófum þetta stríð, ok *tilf. B. b.* ⁹) [Slíkr maðr sem þú ert *B. b.* ¹⁰) [riðr Valtari jarl til *B. b.* ¹¹) fyrir guðs skyld *tilf. B. b.* ¹²) [betr *B. b.* ¹³) [man *B*: snúa aptr ok *b.* ¹⁴) ef hann kemr *tilf. B.* ¹⁵) [færa til kirkju ok *B. b.* ¹⁶) [ill kviðindi *b.* ¹⁷) [herra *B. b.*

Nú setti Rollant horn¹ á munn sér ok [lét í rödd sína ok blés harðliga, svá at 15 frakkneskar² mslur mátti heyra. Ok þegar heyrði Karlamagnús konungr ok lið hans alt, ok [segir svá:³ Bardaga eiga⁴ várir menn nú. En Guinelun jarl mælti í móti: [Fíflsku mælir þú nú, konungr, segir hann.⁵ Rollant blæss í hornit í annat sinn svá ákaflega, at blóð flaut⁶ af munni honum [ok heili brast út af þunnvanga honum. Þá mælti Karlamagnús konungr: Eigi mundi Rollant svá opt blása nema nauðsyn ylli. En þá er hann heyrði, þá fór hann út af borgarveggnum. Nemes hertugi fylgdi honum. Þá mælti konungr: Eigi mundi Rollant blása, ef hann væri eigi⁷ í bardaga. Þá svarar Guinelun jarl: Auðtryggjertu, [þótt þú sér gamall ok hvítr af hærnum, þá mælir þú sem börn, fyrir því at þú veizt hreysti Rollants ok ofmetnað,⁸ ok er þat [furða mikil,⁹ at guð vill þola honum þat er hann tók Nobilisborg fyrir utan leyfi þitt ok elti [út alla heiðna menn er í váru borginni,¹⁰ lét suma blinda,¹¹ suma [hengja, suma lét hann til höggs leiða,¹² ok [var engi sá maðr, at þyrði at berjast á móti honum, ok¹³ allan dag mun hann fara ríðandi ok blásandi [at sinni skemtan eptir einum hera heldr en sakir nökkurs ótta.¹⁴ Nú setr Rollant hornit á munn sér blóð.¹⁵ Þá mælti Karlamagnús konungr: Langa rödd hefir horn þetta. Nemes hertugi svarar: Þat veldr því at drengr blæss. Nú [máttu víst vita, konungr, at þeir eru í bardaga ok á Rollant þá skamt eptir úlifat. Nú hefir Karlamagnús konungr látit blása í lúðra sína ok lætr sína menn búast. Þeir gerðu sem hann bauð. Síðan lét Karlamagnús konungr taka Guinelun jarl ok fékk (i) hendr höfuðsteikara sínum, ok bað hann svá varðveita hann sem illan dróttins svikara. Hann tók við honum ok lét setja hann á klyfjahesta sína ok hverfa höfuð til hala. ok lét berja hann með svipum ok hnefum. með stöngum ok stöfum. ok lét svá færa hann til myrkvastofu. Síðan reið hann frá borg ok

1) hornit Olivant *B. b.* 2) [blés svá hátt ok hvelt. at 12 valskar *B. b.* 3) [mæla sín á milli *B. b.* 4) heyja *B. b.* 5) [Undarliga tali þér. (ok þvert frá því sem er tilf. b) *B. b.* 6) féll *B. b.* 7) [En jafnskjótt heyrði (þat tilf. b) Karlamagnús konungr ok þeir Nemes hertogi. Þá mælti keisarin: Eigi mundi Rollant frændi várr (nimm b) blása. nema hann þyrfti liðs við, ok man hann vera nauðuliga staddr *B. b.* 8) [herra. segir hann. ok er þess ván. þú ert maðr gamall, en kunnig má þér vera (mætti yðr þó vera kunnig b) hreysti Rollants ok ofmetnaðr. *B. b.* 9) [saal. *B. b.*; fyrir þá sök a. 10) [brott þaðan alla heiðingja *B. b.* 11) breunna *B. b.* 12) [höggva *B. b.* 13) [mgl. b. 14) [tilf. *B. b.* 15) svá ákafst ok langt, at menn undraðust svá langan horn: blástr *B. b.*

á brott með miklum her, ok ætlaði at verða Rollant at liðveizlu ef hann mætti, ef Rollant lifði þá er þeir fundist.¹

32. Nú verður at ræða um þá at Runzival. Rollant mælti [til Oliver's:² Sýnt er þat nú, segir hann, at kristnir menn eru fallnir,³ ok samir oss⁴ at láta hér líf hjá þeim. Nú riðr Rollant fram í [millum margra⁵ heiðinna manna, ok drap einn ágætann mann af þeim, sá hét Fabrin, ok fjóra mennu ok 20 aðra, ok feldi hann hvern ofan á annan, ok mælti við þá síðan: Flýit undan, illir hundar, ella skulut þér allir hér dauða þola. Nú sá Marsilius konungr mikit fall heiðinna manna ok reið síðan fram ákattliga á hesti sínum þeim er hét Guenun⁶ ok lagði spjóti sínu til þess manns er hét [Begun, ágæts manns,⁷ ok klauf í sundr skjöld hans ok brynju,⁸ ok bar hann dauðan af hesti sínum svá langt sem spjótskapt hans vannst til, ok kastadi honum dauðum á jörð. Rollant jarl var eigi fjarri staddr ok mælti við konung hinn heiðna: Guð verði þér reiðr, heiðingi, þann hefir þú hér drepit, er þú skalt dýrt kaupæ, ok högg skaltu þola [með sverði því er þú kant at nefna.⁹ Ok hjó af honum hina hægri hönd hans, en í því bili veik Marsilius konungr undan, ella þursti hann eigi fleiri. En síðan hjó hann¹⁰ höfuð af syni hans þeim er nefndr er Jursalon.¹¹ Þá æptu heiðingjar allir í senn ok hét á goð sín, ok mælti hverr við annan: Flýjum undan, sögðu þeir, flýjum undan, Rollant hefir yfirkomit oss alla. Nú [hefir Marsilius konungr týnt hægri hendi sinni ok syni sínum, ok snýr nú undan¹² heim til Spaníalands, ok með honum þúsund manna, ok var engi sá er eigi hefði eitt sár eða tvau.

33. Nú hefir [Marsilio konungi þungt veitt, hann hefir¹³ látit hægri hönd sína ok alla sæmdina, drepinn son hans, ok mikinn mannskaða hefir hann allskonar¹⁴ fengit. En nú var eptir¹⁵ af heiðinna manna liði sá höfðingi er Langalíf hét, hann réð fyrir [60 þúsunda¹⁶ blámanna, hann réð fyrir þeim löndum er Kartagia heita ok

¹) [megum vér víst vita, at Rollant er í bardaga. Keisarinn lét þá blása í lúðra sína, ok búast menn (bað menn búast *b*) ok herklæðast fljótt ok smiliga. En Guinelun jarl var settr eptir undir geymslu höfuðsteikara keisarans, svá sem vándr dróttins svikari, því at Karlamagnús konungr gerði svá ráð fyrir. En hann reið nú brott (með alt meginliðið *tilf. b*) ok ætlaði nú til liðveizlu við Rollant ok hans kumpána *B. b.* ²) [við Oliver *B. b.* ³) fyrir várar sakir *tilf. B. b.* ⁴) okkr vel *B. b.* ⁵) [í miðjan her *B. b.* ⁶) Burmon *B*; Benion *b.* ⁷) Gesson, hann var her-togi af Blasma ok Begon *B. b.* ⁸) spilti brynju hans *B. b.* ⁹) [af sverði mínu ok þú kant nefna, er Dýrumdali heitir *B*; af sverði mínu Durumdala *b.* ¹⁰) Rollant *B. b.* ¹¹) Mezalun *B*; Virzalin *b.* ¹²) [flýr Marsilius konungr *B. b.* ¹³) [hann mækliga kaupferð rekit *b.* ¹⁴) alls-kostar *B. b.* ¹⁵) í Runzival *tilf. b.* ¹⁶) [þúsund *B. b.*

Affrika, Etiopia ok Gamaria. Þau eru bannsett lönd ok alt þat er á þeim er. Þeir hafa stór andlit ok leiðiligar brýnn; þeir riða fram harðliga ok blása í lúðra sína. Þá mælti Rollant við Oliver: Nú veit ek þat, segir hann, at hér [fara banar várir;¹ [nú verði sá ragr er eigi selr² sik sem dýrast, ok látum þat segja blámenn, þá er þeir koma [til Spanialands;³ at þeir mœttu Rollant ok hans liði. Nú sá⁴ Rollant þetta lið blámanna, [ok var hundrað hlutum svartara en aðrir menn.⁵ Langalif [sat á hesti sínum ok reið⁶ at Oliver ok lagði spjóti sínu í millum herða honum, svá at [inn gækk í brjóst honum,⁶ ok mælti við hann síðan: Úsynju [komtu hingat⁷ lands at gæta, ok aldri síðan hefir hann af þér hjálp. Nú vissi Oliver at hann hafði banasár fengit, hann hafði í hendi sér Atakle⁸ sverð sitt, hann hjó til Langalifs ok í sundr hjálm hans ok höfuð, svá at í tönnum nam staðar, ok steypiti honum dauðum af hesti sínum, ok mælti⁹ við hann: Aldri skaltu bera heim tíðendi til þíns lands, hvat þú hefir hér gert. Oliver reið fram á millum heiðinna manna sem dýrit úarga [ferr ólmligast millum annarra dýra,¹⁰ ok hjó sem ákaflegast á báðar hendr. Nú [riðr Rollant fram í móti Oliver, en Oliver á móti,¹¹ ok var¹² svá blindr [fyrir blóðrás¹³ at hann sá ekki,¹⁴ ok hjó til Rollants með sverði sínu ok klauf í sundr hjálm hans, en særði hann eigi. Rollant spurði: [Góði vin ok félagi, hví gerðir þú þetta?¹⁵ Oliver svarar: Guð sjái þik, góðr vin, en eigi sá ek þik; nú fyrirgef þú mér. Rollant svarar: Ek skal gjarua fyrirgefa þér, ok guð fyrirgefi þér. Nú [veit Oliver at hann mun eigi lengi lifa, þá sté hann af baki¹⁶ hesti sínum ok snerist í austr. ok féll á kné ok [barði á brjóst sér ok bað guð miskunnar ok mælti: Guð himneskr, hjálpa þú mér ok fyrirgef mér mínar syndir. Ok enn mælti hann: Blezaðr vertu¹⁷ Karlamagnús konungr ok Frakkland it góða ok Rollant jarl félagi minn [fyrir alla menn í¹⁸ veröldu. Ok lagðist síðan til jarðar ok andaðist. [En er Rollant sá þat, at andaðr var vinr hans góðr, ok þegar er hann sá þat, þá¹⁹

¹) [ferr bani várr *B. b.* ²) [ok því gerum svá vel. at hverr seli *b.* ³) [heim *B. b.* ⁴) [er 100 lutum er svartara en aðrir menn *B.*; er mörgum hlutum var svartara en annat fólk *b.* ⁵) [keyrir hest sinn sporum ok riðr fram *b.* ⁶) [út kom um brjóstit *B. b.* ⁷) [setti Karlamagnús konungr þik hér *B. b.* ⁸) Hatukleif *B. b.* ⁹) Oliver *tilf. B. b.* ¹⁰) [saal. *B. b.*; er ólmligat(!) *a.* ¹¹) [reið Rollant móti Oliver. en Oliver móti Rollant *B.*; riðust þeir móti Rollant ok Oliver *b.* ¹²) hann *tilf. B. b.* ¹³) [tilf. *B. b.* ¹⁴) vætta *tilf. B. b.* ¹⁵) [saal. *B. b.*; því hann gerði svá *a.* ¹⁶) [sér (sinr *b.*) Oliver at dauði sígr at honum, ok sté hann niðr af *B. b.* ¹⁷) [saal. *B. b.*; bað fyrir sér til guðs ok mælti: Blezaðr sértu guð ok *a.* ¹⁸) [saal. *B. b.*; Ok mæltist við einn saman: Engi er þinnr jafningi, Rollant, í allri *a.* ¹⁹) [Rollant sá nú. at andaðr var Oliver hans góði félagi. ok af því *B. b.*

féll á hann úmátt, en hann var svá [fast bundinn¹ í stígreipum, at hann mátti eigi ofan falla af hestinum.

34. Nú eru allir Frankismenn fallnir nema Rollant ok [Turpin ok Valteri systurson hans ok son þess manns er Dragon hét, er kallaðr var Dragon gauli ok hiná skegghvíti.² Hann kallaði á Rollant: Far hingat, segir hann, ok dugi mér, ek varð enn aldri [hræddr í bardaga, þar sem þú vart hjá mér.³ Nú er spjótskapt mitt í sundr brotit ok skjöldr minn klofinn, mörgum spjótum em ek í gegnum lagðr, ok þat skulu heiðnir menn segja, at þeir hafa⁴ mik dýrt keypt. Nú tekr Rollant af nýju at berjast,⁵ ok þá mæltu heiðnir menn: Látum þá eigi undan komast, segja þeir, Rollant er yfirkominn,⁶ en [Turpin erkibyskup er vitr,⁷ Valteri er frækn ok lítilátr.⁸ [Þessir 3⁹feldu á lítilli stundu þúsund riddara.¹⁰ [Nú er Valteri fallinn, ok er Turpin erkibyskup sá þat, þá sótti hann til Rollants, ok váru þeir þá báðir saman. Þá mælti Turpin erkibyskup: Blíðum Karlamagnús konungs, ef vér megum. Litlu síðar¹¹ heyrðu þeir blásit í þúsund lúðra, ok kendu at þar var Karlamagnús konungr ok Frankismenn. Nú mæltu heiðingjar: Karlamagnús konungr er á för, ok heyrum vér nú lúðra þeirra, ok flýjum undan sem skjótast. Nú ef Rollant lifr, þá mun hann af nýju taka til at berjast, ok höfum vér þá týnt öllu liði váru ok landinu Spanie. Síðan riðu [400 enna¹² fræknustu manna af liði heiðingja í móti Rollant. Hann sat fyrir¹³ á hesti sínum ok hafði þá ærit at vinna, þótt hann sæi við einum þeirra. Hann hafði í hendi sér sverð sitt Dýrumdala. [Turpin erkibyskup¹⁴ fylgdi honum, ok mælti þá hvárr við annan: Höfumst hér við báðir saman, segja þeir, ok blíðum Karlamagnús konungs. [En ef þat verðr eigi ok vit deyjum, segja þeir, þá munum vit laun af guði taka.¹⁵ Nú hafa þeir tekit sér stað ok vilja eigi skiljast, [nema dauði skili þá. Nú hjuggu þeir á báðar hendr sér Rollant ok Turpin erkibyskup með sverðum sínum ok drápu þá 20 heiðingja. Þá mælti Turpin: Verði sá níðingr er nú flýr frá öðrum.¹⁶ Þá mæltu heiðnir menn: Úsynju kómum vér hér,¹⁷ segja þeir; nú heyrum vér lúðra Karlamagnús konungs, ok ef vér blíðum þeirra, þá komumst vér eigi í brott, Rollant er svá hraustr ok sterkr, at [engi maðr kemst yfir hann á jarðríki. ok flýjum undan, segja þeir.¹⁸ Í þess-

¹⁾ [fastr *B*, *b*. ²⁾ [Valtari jarl *B*, *b*. ³⁾ [óttafullr (óttandi *b*) þar sem þú vart (staddr tilf. *B*) í bardaga *B*, *b*. ⁴⁾ hafi *B*, *b*. ⁵⁾ ok þeir (svá *b*) Valtari tilf. *B*, *b*. ⁶⁾ óvanfærr *B*. ⁷⁾ [mgl. *B*. ⁸⁾ fra Rollant er yfirkominn mgl. *b*. ⁹⁾ [Ok nu(!) *B*; Rollant ok Valtari *b*. ¹⁰⁾ manna *b*. ¹¹⁾ [Ok eptir þat *B*, *b*. ¹²⁾ 700 hinna *B*, *b*. ¹³⁾ mgl. *B*, *b*. ¹⁴⁾ [En Valtari *B*, *b*. ¹⁵⁾ [mgl. *B*, *b*. ¹⁶⁾ [mgl. *B*, *b*. ¹⁷⁾ í þenna stað *b*. ¹⁸⁾ [vér fám hann aldri yfirkomit, því skulum vér nú undan flýja *b*.

arri sókn hafa þeir klofit skjöld [hans ok brynju¹ ok feldan hest hans, ok flýja heiðingjar undan ok mæla svá: Rollant hefir yfirkomit oss alla.

35. Rollant er nú á fœti staddr, ok er nú úglaðr. En [Turpin erkibyskup² rann til hans sem skjótast ok tók af honum skjöld hans ok brynju ok hjálm ok skar af honum silkikyrtil, ok sneri honum í móti vindi at kæla hann, ok mælti síðan: Heilagr guð himneskr sé lofaðr í því, er vér höfum sigr í orrostu þessi, þú Rollant ok vér með þér. Úglaðliga³ má ek þess biðja þik, góðr félagi, segir Rollant, at þú leysir mér at ganga í valinn at leita félaga minna,⁴ er ek hafða mikla⁵ elsku á, [ok þú leysir þá, sem guð hefir þér vald til gefit.⁶ Nú fór Rollant at leita félaga sinna, ok fann [þá alla jafningja nema Oliver. Hann lagði þá fyrir erkibyskup.⁷ Ok enn ferr hann at leita Olivera, ok fann hann [um (síðir)⁸ undir bakka einum ok tók hann upp í fang sér ok kysti hann dauðan ok mælti: Oliver minn góði vinr, [þú vart son ens ríka hertuga Reiners er réð fyrir sjau löndum.⁹ Spjótskapt kuunir þú at brjóta ok skjöldu í sundr at kljúfa, brynjur sundr at rífa ok ofmetnaði niðr at steypa, góðum manni fylgd at veita ok góð¹⁰ ráð at ráða. Fyrir þær sakir vartu borinn¹¹ í heim þenna. Nú verðr þér engi betri riddari lifandi á jarðríki. Nú sá [erkibyskup, at Rollant hafði svá mikla úgledði at hann lá í úmætti,¹² þá tók hann hornit Olivant ok fór¹³ til vatns rennanda er þar var, en hann var svá ústyrkr¹⁴ af sárum ok blóðrás, at hann mátti hvergi komast,¹⁵ ok féll niðr, ok [lét þá líf sitt ok fór til guðs.¹⁶ Nú réttir Rollant við ok [sá Turpin erkibyskup liggja á vellinum fyrir¹⁷ sér. Rollant hélt upp höndum sínum til himins ok bað honum¹⁸ miskunnar ok mælti [svá: Þú hefir nú verit lengi berserkr góðr í móti heiðnum mönnum. Ok enn mælti Rollant:¹⁹ Koma skyldi Karlamagnús konungr ok, sjá skaða sinn,²⁰ er heiðnir menn hafa gert [honum. Marsilius konungr hefir sent á móti oss 30 sinnum²¹ 9 heiðingja í móti hverjum várum.²² Þá sá Rollant [Turpin erkibyskup²³ liggja fyrir²⁴ sér á vellinum. Hann mælti

¹) [hans (Rollants *b*) ok ritit brynju hans *B, b.* ²) [Valtari jarl *B, b.*

³) Úglaðr *B, b.* ⁴) 12 *tílf. B, b.* ⁵) mesta *B, b.* ⁶) [*mgf. B, b.* ⁷) [þá í valnum ok lagsmann Jvora, hann fann Gerel ok Gerin, Bæring ok Hatun, Engiler ok Geirarð af Roseleun, ok færir lík þeirra öll saman í einn stað *B*; alla 12 jafningja nema Oliver, ok færir lík þeirra allra saman í einn stað *b.* ⁸) [liggjanda *B, b.* ⁹) [*mgf. B, b.* ¹⁰) heil *b.*

¹¹) fœddr *B, b.* ¹²) [Valtari, at Rollant lá í úmætti (hné í úmátt *b*) *B, b.*

¹³) vildi fara *B, b.* ¹⁴) ústerkr *b.* ¹⁵) fara *B*; ganga *b.* ¹⁶) [andaðist *B, b.* ¹⁷) [færir á fœtr ok sá Valtara liggja dauðan á vellinum hjá *B, b.* ¹⁸) guð *B*; sér guð *b.* ¹⁹) [*mgf. B, b.* ²⁰) þann *B, b.* ²¹) sinna *B,*

²²) manni *tílf. B.* ²³) [Valtara jarl *B.* ²⁴) dauðan hjá *B.*

þá: Góðugr höfðingi ertu erkibyskup,¹ segir hann, ok góðr drengir ok lítilátr [í móti guði,² ok síðan er postular dróttins váru, þá var engi maðr ákafari at halda guðs lögum en þú. Nú bið ek [þess guð, at hann láti opit himiríki fyrir þér á dómsdegi.³ Nú fann Rollant, at honum var nær andláti, [heilinn rann út um þunnvanga honum,⁴ hann bað þá guð [senda sér Gabriel engil sinn,⁵ ok snerist til Spanialands ok gékk á hæð eina, þar sem lágu 4⁶ marmara-steinar ok viðr var vaxinn, ok settist niðr, ok sé⁷ á hann úmáttir.

36. Frá því er at segja, at einn heiðingi lá í valnum, hann sá Rollant ok lét sem hann væri dauðr, ok þó var hann heill. Hann hugði at um sür Rollants, ok sá at hann lá í úviti. Hann stóð upp ok rann⁸ sem skjótast ok mælti við Rollant: Yfir er stiginn systursonr Karlamagnús konuugs. Hann tók sverðit Dýrumdala í hönd sér, ok mælti: Þetta sverð skal ek hera til Arabia. Ok tók horn hans í hönd sér ok skók skegg hans. Nú rétti Rollant við⁹ af úmætti þeim ok lauk upp augu sín ok sá til hans ok mælti: Þat ætla ek, segir hann, at þú sér eigi af várum mönnum. Ok tók Olivant hornit or hendi honum ok laust til hans sem harðast mátti hann ok rak í höfuð honum, svá at bæði augu flugu út [um hausinn,¹⁰ ok feldi hann dauðan til jarðar. Jllr heiðingi, segir hann, hví vartu svá djarfr, at þú þorðir at ráða á mik [kvikan hvárki með réttu né með röngu, ok engi maðr er sá, er þat spyrir til þín. at eigi mun þik sól kalla.¹¹ Nú kennir Rollant [at dauði ferr at honum,¹² þá gékk hann til bergs þess er næri honum var ok hjó sverðinu¹³ í bergit, ok vildi brjóta í sundr, ef hann mætti, [en hann mátti eigi.¹⁴ Þá mælti hann: Gott sverð ertu Dýrumdali, [ok í mörgum örrostum hefi ek þik hafðan,¹⁵ en nú er mér skamt til dauða, ok verðr mér nú at þér héðan af ekki gagn, ok nú vilda ek at guð veitti mér, at engi bæri sá þik í hendi, at einn yrði hræddr fyrir einum. Ok enn hjó hann í bergit ok fékk eigi brotit, ok mælti enn síðan: Gott sverð ertu Dýrumdali,¹⁶ ok mörg lönd hefi ek unnit, þau er Karlamagnús (er) keisari¹⁷ yfir. [Guð af himni sendi honum

¹⁾ Valtari *B. b.* ²⁾ [ok góðrar siðsemdar fyrir guði ok mönnum *B.*; *fra* [honum Marsilius konungr hefir sent *har b.*: á liði hans, en þó höfum vér margan mann drepit af Marsilio konungi. Eptir þat snérist Rollant til Valtara, þar sem hann lá hjá honum dauðr á jörðunni, ok mælti svá til hans: Góðr höfðingi vartu ok sœmilígs siðferðis bæði fyrir guði ok mönnum. ³⁾ [at guð fagni þinni sál, þá er þér liggir mest við *B. b.* ⁴⁾ [*mgf. B. b.* ⁵⁾ [allsvaldanda senda heilaga engla móti sálu sinni *B. b.* ⁶⁾ 3 *B. b.* ⁷⁾ seig *b.* ⁸⁾ þangat *tilf. B. b.* ⁹⁾ *tilf. B. b.* ¹⁰⁾ [or hausinum *B. b.* ¹¹⁾ [ok allir munu þik sól kalla, þeir sem spyrja til þinna gerða *B. b.* ¹²⁾ [dauða fara at sér *B. b.* ¹³⁾ Dýrumdala niðr *tilf. B. b.* ¹⁴⁾ [en þat gékk honum eigi *b.*; *mgf. B.* ¹⁵⁾ reyndan *b.* ¹⁶⁾ [*tilf. B. b.* ¹⁷⁾ konungr *B. b.*

averð þetta með englum sínum, ok bað at hann skyldi senda jarlinum af Katanie.¹ En ek hefi fengit síðan með þér þessi ríki: Miklagarð, [Angio, Livónie, Peitu, Bretanie, Provenz, Montanie. Lombardie, Romanie, Bealvarie, Flasanie,² Jrland ok England [er Karlamagnús konungr kallar búr sitt,³ ok hefi ek fyrir því mikla úgleði, ef illr maðr skal bera þik, því at þú ert bæði góðr ok heilagr, í hjöltum þínum er tönn Pétrs postula, ok af blóði hins helga Blási byskups, ok af hári hins helga Dionisi byskups. Þat væri [eigi rétt,⁴ at þú værir á millum heidinna manna, heldr [skyldir þú vera í millum góðra manna ok kristinna manna ok skynsamra.⁵ Rollant mintist nú á marga stóra hluti ok ágæta, þá er hann hafði aflat til handa Karlamagnúsi konungi frændu sínum, en þó vildi hann eigi gleyma [sik sjálfan.⁶ Hann iðraðist synda⁷ sinna ok bað [sér miskunnar til almáttigs guðs,⁸ ok mælti á þessa lund: Þú sannr faðir himneskr, er aldri laugt⁹ ok Lazarum reistir af dauða, ok þú er leystir Danielelem spámann af mörgum dýrum hinum úörgum or¹⁰ Babilon, leystu sál mína or kvölum helvítis ok af syndum mínum. þeim er ek¹¹ gerða frá¹² æskualdri mínum allt til þessa dags. [Hann hélt upp hægri hendi sinni til himna ok glófa sínum með til jar-teigna, ok á þeirri sömu stundu (lét hann) önd sína. En jafnskjótt sendi guð engla sína Michael, Gabriel, Raphael. ok leiddu þeir sál hans til paradísar.¹³

¹⁾ [mgl. B. b. ²⁾ [ok Rómarríki, Angiam, Provinciam ok Alemaniam, Peitu ok Britanniam, Eqvitaniam. Lombardi ok Bealver B. b. ³⁾ [tilf. B. b. ⁴⁾ [rangt B. b. ⁵⁾ [skyldu þik geyma góðir kristnir menn ok skynsamir B. b. ⁶⁾ [sjálfum sér B. b. ⁷⁾ misverka B. b. ⁸⁾ [guð sér miskunnar B. b. ⁹⁾ né ljúga mant tilf. B. b. ¹⁰⁾ í D. b. ¹¹⁾ tilf. b; mgl. a. B. ¹²⁾ af B. b. ¹³⁾ [Hann tók þá hendinni niðr á brjóstit ok hélt hörundit með þvílíkum orðum þrysvar hinum sömum: In ista carne videbo deum salvatorem meum, þat norrænast svá. í þessu sama holdi man ek sjá guð græðara minn. Eptir þat tekr hann upp báðum höndunum til augnanna svá mælandi: Et isti oculi conspecturi, ok þessi augu munu sagnadinn fá með guði. Ok þat fylldist skjótt sem hann vænti. Ok í annan tíma talar hann svá: Meðr þinni (miskunnar tilf. b) gjöf, dróttinn minn (Jesu tilf. b) lit ek nú þegar þá luti, er eigi sá (manns tilf. b) auga, ok eigi heyrði eyra, ok eigi sté (upp tilf. b) í manns hjarta. En síðan gerir hann bæn til guðs fyrir öllum sínum bræðrum, er fallit höfðu í Runzival, ok sofnar í friði guðs (af þessum heimi tilf. b) á Kalendis dag Julii. En meðr því at vér höfum grein gert á lifláti Rollants jarls, skolu vér sýna þessu næst, hversu satt at hann segir psalmista (satt David segir b) í sinni bók af dauða heilagra (manna tilf. b) ok ranglátra, mjök úlíkt sem hvárum heyrir (úlíkt ok þó hvárum tilheyriligt b). J fyrri stað segir hann svá til valdra manna: Preciosa est in conspectu domini mors sanctorum eius. þat þýðist svá, í dróttins augliti er dýrligr dauði hans heilagra manna. Í síðari grein (síðara stað b) segir

37. [Litlu síðar¹ kom Karlamagnús konungr til Runzivals, ok reið [aldri svá alnar langt eða þvers fótar, at eigi fyndi hann dauðan heiðinn mann eða kristinn. Nú æpti hann hárrí röddu: Hvar ertu Rollant ok Oliver eða Turpin erkibyskup? Hvar eru þeir 12 jafningjar, er ek setta hér eptir til lands at gæta, ok ek unna þeim öllum vel.² Karlamagnús konungr sleit klæði sín [ok skók skegg sitt³ ok féll af hesti sínum fyrir úgleði sakir. Nú var þar engi maðr sá er [eigi feldi tár fyrir sakir sinna vina.⁴ Nemes hertugi

svá Davið til vándra manna (segir hann svá *b*): Mors peccatorum pessima, syndugra manna dauði er hinn verstí, segir hann. Fyrir þenna spámanns orskurð (þetta spámannsins orð *b*) verður ljóst, at andlát Rollants jarls er dýrligt í augliti dróttins, því at hann öðlaðist fagnað ljóssins; en dauði heiðingja verður hinn verstí, því at þeir eru leiddir herteknir með taumum djöfulsins, sem enn verður ljósara, ef (þessi *tílf. b*) frásögn tylgir.

Sú bók er heitir Speculum historiale váttaf þat, at virðuligr herra Turpin erkibyskup Reinsborgar var eigi í þeim bardaga, sem gerðist í Runzival, heldr með Karlamagnúsi konungi, þó at sumar norrœnubœkr segi öðruvísi af þvísa (þessu *b*) efni. Því váttaf þat fyrr nefnd-bók, at á sama dag, sem orrostan var í Runzival, söng Turpin erkibyskup sálumessu á þeirri sgrstu eng, er Karlamagnús hafði sett sín landtjöld, úvitandi með öllu hvat háskasamligt fram fór móti hans frændum ok ástvinum. Ok sem erkibyskup stendr í messuembættinu er hann upptekinn (upphafinn *b*) í andarsýn, ok lítir í loptinu hvar fara stórir flokkar háleitra hersveita (hirdsveita *b*) meðr söng ok sætum hljóðum, meðr birti ok blóma miklum, svá at byskupinum gefr á at sjá ok heyra, þar til at sú himneska hird firrist svá mjök jarðríki, at honum hverfr at sýn (hverfr sýnin *b*) upp í loptit. Hann hugleiðir með sér, hvat þessi sýn man (hafa *tílf. B*) merkja, ok litlu síðar sér hann ferð (sýn *b*) aðra mjök úlika hinni fyrri. Í þessarri ferð eru svartir dólgar harðleitar ok helvízkir ásýndum, þeir eru margir saman ok hafa nökkut (mikit *b*) meðferðar, þat er þeir þysja at öllum megum sem djöflar (eru vanir *tílf. b*) at agni dauðans. Turpin erkibyskup verpr orðum á þá ok segir svá: Hvat dragi þér eðr starfít? Þeir svara: Vér slytjum félaga várn konung inn heiðna til ættleifðar sinnar í helvítis herað, en Michael stýrir þeirri ferð, er leiðir lúðrþeytara yðvarn upp í himnana. Af þessarri birting vissi erkibyskupinn sönn tíðendi (or Runzival *tílf. b*) ok sagði keisaranum hvat guð hafði sýnt honum. Ok litlu síðar kemr (þar *tílf. b*) Baldvini bróðir Rollants á mœddum hesti, váttaf sömu tíðendi sem fyrr váru greind, hvaðan af vér munum frá vanda, því at nú er vitni borit, at englar guðs fylgja völdum mönnum guðs til eilífra fagnaða. *B, b.*

¹) Þegar eptir andlát Rollants *B, b.* ²) [eigi svá þvers fótar lengd, at eigi væri dauðir meun, annathvart kristnir eðr heiðnir. (Nú æpti konungr hárrí röddu ok kallar á Rollant ok Oliver ok alla 12 jafningja *tílf. B*) *B, b.* ³) [*tílf. B, b.* ⁴) [vatni mætti halda sakir frændaláts eðr vina, sumir sakir sona sinna, sumir fyrir missu höfðingja ok annarra ríkismanna *B, b.*

hafði af því máli vel sem öllum öðrum, ok hann gékk nær konungi ok mælti: Statt upp, segir haúrn, ok sjá fram fyrir þik 2 mílna lengd, ok muntu sjá¹ jóreyk af heiðinna manna liði, þeirra er hér eru.² Nú væri þat drengiligra³ at [hefna frænda sinna⁴ en at syrgja eptir dauða. Karlamagnús konungr svarar svá: Fjarri eru þeir nú. En þó vil ek biðja yðr at þér [séð í fylgd með mér.⁵ Síðan setti hann 3 jarla at gæta valsins, þá er svá hétu Begūn ok Hatun ok Melun,⁶ ok [10 hundruð⁷ riddara með þeim. Síðan lét konungr blása í lúðra sína ok reið ákaflega eptir heiðnum mönnum ok nálgast⁸ brátt. En þá er [aptnaði at þeim,⁹ þá sté Karlamagnús konungr af hesti sínum ok féll til jarðar, ok bað guð,¹⁰ at dagr skyldi lengjast en nótt skemmast. En jafnskjótt sem hann bað, þá kom engill guðs af himni ok [mælti við hann: Guð hefir játat þér bæn þína,¹¹ ok mun hann gefa þér ærit [sólarljós ok daga.¹² Ríð þú nú ákaflega eptir heiðnum mönnum [ok hefn þinna mauna á þessu hinu illa fólki.¹³ Þá er Karlamagnús konungr heyrði þessi orð, þá gladdist hann ok hljóp á hest sinn. Nú flýja heiðingjar [til Spaníalands,¹⁴ en Frankismenn ríða eptir þeim harðliga okfeldu heiðingja á báðar hendr sér. Nú koma þeir at vatni einu [miklu enir heiðnu menn, ok hétu¹⁵ á guð sín til hjálpar sér, þann er Terogant hét ok Apollo ok Maumet, ok hlupu síðan á vatnit ok sukku til grunna, ok sumir¹⁶ flutu dauðir til lands, en sumir¹⁷ váru drepnir er eptir váru. Nú æptu Frankismenn ok [kváðu þá dýrt hafa keypt Rollant ok lið hans.¹⁸ Nú [kemr Karlamagnús konungr at (ok sér)¹⁹ at drepnir eru allir heiðnir menn, ok mælir við sína menn: Stígít af hestum yðrum, [oslangt er oss aptr í nótt,²⁰ tökum nú herbergi [nátlangt ok hvíluust allir samt til dags. Frankismennu svara: Vel tali þér herra. Þeir gerðu svá, ok váru þeir þar þá nótt.²¹

38. Konungr fór eigi af herklæðum sínum, hann setti skjöld sinn at höfði sér ok var í brynju ok gyrðr svérði því hinu góða er Jouis heitir, þat var með 30 litum²² á hverjum degi, [ok hann hefir einn nagla er dróttinn var krossfestr með í hjöltum sverðsins, var

¹⁾ mikinn *tilf. B, b.* ²⁾ hafa verit *B, b.* ³⁾ *saal. B, b;* drengiligt *a.*

⁴⁾ [sækja eptir þeim ok hefna sinna manna, er þeir hafa drepit *b.*

⁵⁾ [veitit mér fullting (til at reka minna harma á þeim *tilf. b.) B, b.*

⁶⁾ Milun *B, b.* ⁷⁾ [þúsund *B, b.* ⁸⁾ þá *tilf. B, b.* ⁹⁾ [tók at kvelda *B, b.*

¹⁰⁾ (bæn sína *tilf. B*) til guðs *B, b.* ¹¹⁾ [sagði, at guð hefði (hafði *b*)

heyrða bæn hans *B, b.* ¹²⁾ [dags ljós *B, b.* ¹³⁾ [*tilf. B, b.* ¹⁴⁾ [undan

B, b. ¹⁵⁾ [hétu nú heiðnir menn *B, b.* ¹⁶⁾ *tilf. B, b.* ¹⁷⁾ þeir *B, b.*

¹⁸⁾ [mæltu: Dýrt hafi þér keypt (keyptan *b*) Rollant ok hans félaga

B, b. ¹⁹⁾ [sér Karlamagnús *B, b.* ²⁰⁾ [*agl. B, b.* ²¹⁾ [*tilf. B, b.*

²²⁾ lita *B, b.*

hinn efsti hlutr af spjóti¹ dróttins er hann var særðr með.¹ Eptir þat [fór hann at sofa við mikla úgleði sem þreyttr maðr.² En engill guðs kom til hans ok sat undir höfði honum alla nótt. Síðan dreymdi hann, at hann þóttist sjá [ókyrrleik mikinn³ í lopti, hvassviðri mikit, [regn ok snjó ok ákafligr lögi.⁴ Ok því næst [féll sú furða á hans menn, svá at þeir hræddust ok æptu allir hárrí röddu ok kalla⁵ á Karlamagnús konung sér til hjálpar, ok í ofanfalli⁶ því lömdust vápn þeirra. Ok því næst sýndist⁷ Karlamagnúsi konungi margir vargar ok dýrin úörgu, ok mægr fugl sá er gammr⁸ heitir ok allskonar dýr ógurlig, ok þótti honum sem þeir⁹ vildi eta hans menn, en hann þóttist vilja duga liði sínu. Jafuskjótt kom hit úarga dýr [eitt, hljóp at honum¹⁰ ok fékk báða leggi hans í munn sér ok lét sem þat vildi [fást með hann eða eta hans menn,¹¹ ok vissi hann eigi hvárt¹² þeirra féll. Ok vaknaði konungr enn eigi. Nú berr fyrir hann hinn þriðja draum. Hann þóttist heima vera á Frakklandi í höll sinni, honum þótti svá sem hann hefði fjötra á [fótum sér,¹³ ok hann sá fara¹⁴ 30 manna til [borgar þeirrar er Ardena heitir,¹⁵ ok ræddi hverr þeirra við annan, ok sögðu svá: Karlamagnús konungr er yfirkominn ok er aldri síðan verðr at bera kórónu á Frakklandi.

39. Nú eptir þetta þá vaknaði konungr ok hugði at draumum sínum ok þóttu¹⁶ vera ógurligir sem var.¹⁷ Síðan búa þeir hesta sína menu hans, ok er þeir váru búnir, þá riðu þeir til Runzivals, ok er þeir kómu þar, þá kanna þeir valinn ok fundu Rollant liggja í millum fagra steina 4,¹⁸ ok lá sverð hans undir höfði honum, ok hélt hann hægri hendi sinni um meðalkafli en (f) hinni vinstri hendi hafði hann horn sitt Olivant. En er Karlamagnús konungr sá þessi tíðendi, þá sté hann [af baki¹⁹ ok gékk til systursonar²⁰ síns með miklum hryggleik ok kysti hann dauðan, ok féll til jarðar ok mælti síðan: Blezaðr sérstu²¹ Rollant, dauðr sem lifandi [ok kvíkr,²² yfir alla riddara jarðliga,²³ því at þinn jafningi mun aldri fást²⁴ á jarð-

¹) [nagli sá er dróttinn várr var krossfestr með var undir hjöltum sverðsins, ok af spjóti því er guð var særðr með, ok af þessum guðs krapti (ok fyrir þessu háleitu þislarteikn græðarans b) hafði Karlamagnús sigri í hverjum bardaga. *B. b.* ²) [sofnar keisarinn (Karlamagnús b) við ofmikinn harm *B. b.* ³) [mjök kynliga luti *B. b.* ⁴) [meðr eldingum stórum ok áköfum loga. *B. b.* ⁵) [sýndist keisaranum, sem eldingarnar félli yfir menn hans, ok heyrðist honum svá sem þeir æpti hárrí röddu ok kallaði *B. b.* ⁶) *saal. B. b.*; fannfalli *a.* ⁷) sýndust *B. b.* ⁸) gamr *B. b.* ⁹) þau *B. b.* ¹⁰) [tilf. *B. b.* ¹¹) [eta hann *B. b.* ¹²) hvárr *B. b.* ¹³) [báðum fótum *B. b.* ¹⁴) tilf. *B. b.* ¹⁵) [borgarinnar *B. b.* ¹⁶) honum tilf. *B. b.* ¹⁷) váru *B. b.* ¹⁸) þriggja *b.* ¹⁹) [niðr af hesti *B. b.* ²⁰) frænda *B. b.* ²¹) sérðu *B.*; vertu *b.* ²²) [mgl. *B. b.* ²³) þá er verit hafa frá fyrsta degi heims ok hingat til tilf. *B. b.* ²⁴) finnast (fæðast b) síðan *B. b.*

ríki, því at þú ert bæði vinr guðs ok¹ manna. Nú féll konungr í úmátt, ok ætluðu hans meun, at hann væri dauðr, en hann var lifandi. En Nemes hertugi var nær staddr ok [sá, hann rann til vatns rennanda skyndiliga ok tók vatnit² ok kastaði í andlit konunginum ok mælti við hann síðan: Statt upp, herra konungr, segir hann, engi ann öðrum svá vel dauðum, at eigi skuli hann³ sjálfan sik mest rækja lifanda. Þá [er Nemes mælti þetta, þá lét konungr at orðum hans ok reistist upp á fœtr,⁴ ok mælti við hinn sterkasta riddara sinn; at hann skyldi taka sverð Rollants ok fœra honum. Riddarinn fór ok fékk eigi náð. Þá sendi hann annan riddara, ok var þá eigi lausara.⁵ Síðan sendi hann 5 riddara, at sínum fingri skyldi halda hverr þeirra, ok [var þá eigi lausara.⁶ Þá mælti Karlamagnús konungr, at [engi maðr mundi þat skjótt gert fá at ná sverði af Rollant, þá er hann lifði, ef nú fæit þér eigi náð af honum dauðum.⁷ Ok eptir þat féll [á hann úmátt.⁸ Nemes hertugi bað hann [hafa hreysti við ok mælti svá: Maðr skal æ eptir mann lifa ok rækja sjálfan sik mest, því at svá hefir guð boðit at vera skyldi. Karlamagnús konungr⁹ hlýddi ráði hans ok varp af sér úgleði, ok spurði hversu þeir mundu ná sverðinu af Rollant. Þat sýnist mér nú ráð [at biðja almatkan guð, at hann verði við þeim um þetta mál, en þat þikkjumst ek vita fyrir, at eigi verðr sverðit Rollants laust, nema jafngóðr drengr (taki til hjaltanna) sem hann var.¹⁰ Þá tók Karlamagnús konungr at biðja fyrir sér lánga stund. En er hann lauk boen sinni, þá reis hann upp ok gékk þangat sem Rollant lá ok tók til sverðsins, ok [lá þá laust fyrir¹¹ honum. Nú vissi konungr, at þat var satt er Nemes hertugi hafði sagt honum. Hann tók hjöltin af sverðinu [fyrir sakir helgra dóma þeirra er í váru,¹² en hann kastaði brandinum út á vatn fjarri landi, því at hann vissi at engum sómði¹³ at bera síðan eptir Rollant. Síðan gékk hann í valinn ok [leitaði kristinnu manna ok fann þá 12 jafningja, ok var hverr lagðr hjá öðrum, ok þat vissi hann at Rollant hafði þat gert.¹⁴

¹⁾ góðra tilf. *B, b.* ²⁾ [tók kalt *b.* ³⁾ maðr *B, b.* ⁴⁾ [reis konungr upp *B, b.* ⁵⁾ en áðr tilf. *B, b.* ⁶⁾ [hugðu at vísu, at þá mundi laust (hugðust fyrir vísu þá mundu ná *b.*), en þat var (varð *b.*) þó eigi *B, b.* ⁷⁾ [eigi mundi sverðit nást af Rollant lifanda, er nú fæst eigi af dauðum, mikit er at missa slíks (slíkan *b.*) frænda. *B, b.* ⁸⁾ [konungrinn enn í úmátt *B, b.* ⁹⁾ [hreyta sik. Hann *B, b.* ¹⁰⁾ [segir hertoginn, at vér heitum á almatkan guð, at sverðit náist, því at eigi man jafnröskr maðr taka til hjaltanna sem Rollant var. *B, b.* ¹¹⁾ [lá (lék þat *b.*) þá laust í hendi *B, b.* ¹²⁾ [sakir þess at helgir dómar váru þar í *B, b.* ¹³⁾ samði *B;* stóð *b.* ¹⁴⁾ [kannaði ok fann hvar þeir légu 12 jafningjar, hverr (fann lík þeirra 12 jafningja, hvern *b.*) hjá öðrum, ok þóttist vita at Rollant mundi þat sýst hafa *B, b.*

40. Síðan lét Karlamagnús konungr taka lík þeirra 12 jafningja ok [sveipa með góðum líkblæjum,¹ ok þá er þat var gert með mikilli vegsemd, þá var [hann ihuga² mjök um aðra sína menn, þá er fallnir váru, ok þótti honum [ævar illa,³ er hann mátti eigi [skilt geta⁴ lík sinna manna frá heiðinna manna líkum. [Síðan rœðir Karlamagnús um við Nemes hertoga ok alla menn sína, hversu hann skyldi sinna manna lík kent fá í valnum.⁵ Nemes hertugi svarar [honum vel ok vitrliga ok vegmannliga, ok mælti á þessa leið:⁶ Þar er til ráða at taka [nú sem optar, er mikill vandi er á, sem er guð allsvaldandi, er hezt kann ok vill. Nú er þat vart ráð þetta sinni, at heita á guð almatkan af öllum hug,⁷ at hann gefi oss skilning [á þessum hlut.⁸ Þetta þótti Karlamagnúsi konungi þjóðráð⁹ vera, sem var, ok vakti hann þar þá alla nótt, [ok alt lið hans með honum, ok lágu á böenum¹⁰ ok báðu þess almatkan guð, at hann [skuli lýsa fyrir þeim, hverir hvárir væri, kristnir menn þeir er fallnir eru, eða þeir hinir illu heiðingjar er hér hafa barizt í móti þeim.¹¹ En um morguninn eptir, þá er þeir [váru í öðru sinni tilkomnir at kanna¹² valinn, þá hafði almáttigr guð svá heyrðað¹³ böen þeirra, at sú grein var þá ger í millum kristinna manna ok heiðinna,¹⁴ at runnar váru vaxnir yfir líkum heiðingja, en kristinna manna lík [váru öll¹⁵ úhulin, svá sem [þá er þeir váru¹⁶ nýfallnir. Síðan lét Karlamagnús konungr gera margar grafir ok stórar í þeim sama stað er valrinn [hafði fallit,¹⁷ ok lét þar síðan hylja lík sinna manna með moldu, ok lét þar nálíga leiða¹⁸ hvern sem var,¹⁹ nema Rollant ok þá 12 jafningja. Ok hina næstu nótt eptir sögðu þeir konunginum guðs englar í draumi, at hverr þeirra var hólpinn er fallit hafði af liði Karlamagnús konungs. Síðan lét konungr gera barir²⁰ stórar ok vel búnar ok [lét leggja á²¹ lík þeirra Rollants, ok 12 jafningja ok höfðingja þá er þar féllu, ok lét hann leggja þeirra lík 12 á börur, ok fór hann síðan ok alt lið hans með honum með mikilli þryði ok vegsemd, ok höfðu á brott með sér þessi 12 lík, ok fóru til þess er þeir kómu²²

¹) [klæða líkklæðum *B*, *b*. ²) [keisariinn ihugafullr *B*, *b*. ³) [afar illa *B*; þat móti skapi *b*. ⁴) [skilja *b*. ⁵) [*tilf.* *B*, *b*. ⁶) [svá *B*, *b*. ⁷) [sem þér erut, herra; en þat er mitt ráð, at heita á allsvaldanda guð (þann er hezt vill *tilf.* *B*) *B*, *b*. ⁸) [þessa hlutar *B*, *b*. ⁹) gott ráð *B*, *b*. ¹⁰) [*tilf.* *B*, *b*. ¹¹) [skyldi (vildi *b*) þeim birta, hvárir væri kristnir menn eðr heiðnir, þeir sem fallnir váru *B*, *b*. ¹²) [könnuðu *B*; kannaðu *b*. ¹³) birta *B*, *b*. ¹⁴) í valnum *tilf.* *B*, *b*. ¹⁵) [lágu þá enn *B*, *b*. ¹⁶) [þeir væri *B*, *b*. ¹⁷) [var fallinn *B*, *b*. ¹⁸) grafa *b*. ¹⁹) lá *B*, *b*. ²⁰) barar *B*; 12 barir *b*. ²¹) [*tilf.* *B*, *b*. ²²) [leggja lík Rollants á ok þeirra 12 höfðingja, sem þar höfðu fallit, barar váru 12. Keisariinn hafði sik nú í veg með öllu liði sínu með miklum veg ok þryði, ok fóru nú með líkamina *B*; leggja þar á lík Rollants ok annarra 12 jafningja. Hann hefir sik nú í veg með öllu liði sínu með mikinn veg ok sóma, fór nú með líkamina *b*.

tíl borgar þeirrar er Arsis¹ heitir. Sú er höfuðborg á landi því er Proventa² heitir. Þar vátu kennimenn margir ok góðir ok gösgrir, ok géngu í móti þessum líkum með mikilli dýrð ok vegsemd. Þar vátu [sungnar sálumessur³ at öllum musterum í borginni. Þar lét Karlamagnús konungr offra at þeim messum er þar vátu sungnar [með raust mikilli ok stórmenzku; þat er sagt, at þar var offrat 12 hundruð⁴ marka veginus silfrs áðr en lík þeirra væri huliu moldu, [ok svá lét hann moldskeyta⁵ miklar jarðir til þess staðar, er þeir hvíla at 12 jafningjar, ok proventur stórar lagði hann þar til, þær er þar fylgja ávalt⁶ síðan. Eptir þat fór Karlamagnús konungr heim til⁷ sinnar góðu borgar Paris með öllu liði sínu, ok [hafði mikinn hryggleik í hug sínum,⁸ þó at fáir fyndi þat á honum.

41. Þá er Karlamagnús konungr hafði heima [verit um hríðar sakir,⁹ ok er hann var hvíldr af þessarri ferð, þá lét hann skeru upp herör um öll sín lönd ok ríki, ok [lét saman stefna öllum höfðingjum í sínu ríki, ok hverjum manni þeim er vígr var ok vápn mátti bera, þá skyldi til hans koma til heilla ráða hvat er gera skyldi af Guinelun jarli, er sveik Rollant ok þær 20 þúsundir manna er féllu með honum at Runzival. En er þetta lið var saman komit í einn stað, þá var þetta tjáð ok talat af vitrum mönnum ok síðan upp borit fyrir alla alþýðu. Þá þótti öllum mönnum vant at dæma um slíka hluti, ok vátu engir orskurðir þessu máli veittir, ok þar kemr enn sem jafnan, at Nemes hertugi verðr upp at standa á þessu móti enu fjölmennu, ok talaði síðan langt erendi ok einkar snjalt. Hann lýkr svá sínu máli, at þat var hans ráð, at Guinelun jarl skyldi deyja hinum leiðiligstum dauda ok hinum versta, þeim er til mátti fást. Þetta samu ráð sýndist Karlamagnúsi konungi þjóðráð ok allri alþýðu. Síðan var Guinelun jarl tekinn or myrkvastofu. Þar sem hann hafði áðr varðveittr verit í fjötrum, síðan er Rollant ok lagsmenn hans höfðu farit til Runzivals. Síðan var Guinelun jarl¹⁰

¹) Arsis *b.* ²) Provincia *B. b.* ³) [veittar (gervar *b*) sömiligar sálutíðir ok fagrar messur (sálumessur *b*) *B. b.* ⁴) [12 hundruðum *B. b.* ⁵) [keisarinn (hann *b*) lagði ok *B. b.* ⁶) jafnan *B. b.* ⁷) Frakklands ok kom til *tílf. B. b.* ⁸) [þar mikinn harm í sínu brjósti eptir sinn frænda Rollant *B. b.* ⁹) [dvalizt nökkura hrið. *B. b.* ¹⁰) [boðaði til sín öllum höfðingjum sínum ok vinum, ok hverr sá maðr er vápn mátti bera (vápnnum mátti valda *b*) skyldi til hans koma. Ok er þessi lýðr var saman kominn, spurði keisarinn alla vitrastu menn ráða (ráðs *b*) um. hvat gera skyldi við Guinelun jarl, er sveik Rollant ok 12 jafningja ok 20 þúsundir riddara með þeim, er féllu at Runzival. En mönnum sýndist vant at dæma um slíka luti, ok varð af því engi orskurðr veittr (þar um *tílf. b*). Þá stóð upp Nemes hertogi ok talaði langt eyrendi ok snjalt, en svá lauk hann sínu máli, at hann sagði at þat var hans (at hann kallaði þat sitt *b*) ráð, at Guinelun jarl væri dæmdr hinn

bundinn í millum tveggja hrossa útamra, ok drógu þau hann víða um Frakkland, [til þess er svá lauk hans æfi¹ at ekki bein var fast við annat á líkama hans, ok [váru þau eigi harðari en makligt var.² Eptir þat [lét Karlamagnús konungr frelsa sitt ríki ok styrkja ok setja í sín lönd menn til stjórnar ok forráða, en ryðja³ í brott sínum fjáundmönnum⁴ ok andskotum.⁵ Svá segist at Karlamagnús keisari ætti⁶ síðan margar orrostur ok sigraðist í sám, en hélt þó ríki sínu [öllu til dauðadags.⁷ Ok lýkr [svá þessum⁸ þætti.

leiðiligsti dauði ok hinn versti. Ok þetta sýndist keisaranum (Karlamagnúsi konungi *b*) ráð ok öllum öðrum þeim sem þar váru. Var síðan Guenelun jarl tekinn or myrkvastofu, þeirri sem hann var varðveittr í, meðan keisariun fór til Runzivals eptir líkama Rollants ok þeirra kumpána ok *B. b.*

- ¹) [þar til *b.* ²) [var þvílíkr hans dauði, sem nú mátti heyra ok makligt var *B*; var hans dauði þvílíkr, sem nú mátti heyra. háðuligr ok honum makligr *b.* ³) [friðaði konungr (keisariinn *b*) ríki sitt ok skipaði höfðingjum sínum til stjórnar ok forráða, en ruddi *B, b.* ⁴) *Her ender a.* ⁵) úvinum *b.* ⁶) átti *b.* ⁷) [alt til ellidaga *b.* ⁸) [hér Runzivals *b.*

NIUNDI PARTR KARLAMAGNUS SÖGU AF VILHJALMI KORNEIS.

at er [sagt, þá er Karlamagnús konungr hafði drepit einn ríkan konung ok unnit eina ríka borg ok sterka (at)¹ þessi konungr átti eptir unga konu ok fríða ok² tvá sonu unga ok vænliga. Þá var með Karlamagnúsi sú maðr er Vilhjálmr [korneiss hét,³ hann var hinn ágætasti maðr ok af hinum bestum ættum.⁴ Er þat af honum sagt, at engi kappi hafi verit meiri með Karlamagnúsi keisara,⁵ nema Rollant frændi hans. Vilhjálmr var svá mikill ok sterkr ok góðr riddari, at [aldri varð hans maki.⁶ Karlamagnús elskaði hann mjök, ok nú⁷ skipaði hann honum þetta ríki, er hann hafði⁸ nýliga fengit, hann gaf honum [konuna þá er áðr var frá sagt, ok alt ríki⁹ ok kónungs nafu með. Ok eptir þat fór hann heim til Frakklands með sœmd ok sigri. En Vilhjálmr stýrði sínu ríki með mikilli tigu ok vinsæld.¹⁰ Nú er þat einn dag, at Vilhjálmr hefir lagt höfuð sitt í kné [sinni frú,¹¹ ok seig á hann úmegins höfgi. En hon hafði hendr at ok greiddi lokka hans, ok sá hon í höfði hans¹² eina hæru, ok hratt hon höfði hans frá sér ok mælti [eigi vitrliga:¹³ Hussun þér gömlum, segir hon. En hann vaknaði við, ok heyrði þat er hon hafði mælt ok sagði: Þat má vera, at [þú hrindir því nú¹⁴ frá þér, er þú mant brátt grátandi aptr biðja. Ok spratt upp. Þá mælti hon: Herra minn, segir hon, þetta var gamanmál. Vilhjálmr mælti: Á þessi sömu stundu skal ek fyrirláta þik

¹) [nú at segja þessu næst af Karlamagnúsi keisara, at í einni orrostu. þeirri sem hann átti, hafði hann drepit einn ríkan konung ok unnit þá hina sterku borg ok ágætu, sem hann stýrði. b. ²) með henni tilf. b. ³) [hét ok kallaðr korneis b. ⁴) mönnum b. ⁵) konungi b. ⁶) [varla var hans jafningi b. ⁷) því b. ⁸) þá tilf. b. ⁹) [dróttningina þá er konungrinn hafði átta b. ¹⁰) sómasemd b. ¹¹) [dróttninginni b. ¹²) honum b. ¹³) [úvitrliga b. ¹⁴) [þar hrindir þú nú því höfði b.

ok þína sonu ok alt þetta ríki, því at ek skal héðan af guði þjóna. Þá mælti hon: Ger eigi svá, herra minn. Hann bað fá sér vápn sín ok setti hjálm á höfuð sér ok gyrði sik sverði. Þá tók frúin at gráta. Vilhjálmr mælti: Grát eigi nú, segir hann, uni þér við sonu þína ok sit í ríki þínu; send orð Karlamagnúsi keisara,¹ at hann sendi hingat Reinald bróður þinn at gæta ríkis með þér, enga ván áttu mín til ríkis héðan af. Hann bað taka hest sinn, kysti hann² síðan konu sína ok skuldalið, ok [síðan sté hann á bak³ ok bað engan um sik forvitnast. Ok sátu nú allir með hrygð eptir, ok nú spyrst ekki til hans lengi.⁴ Hann kom um síðir til klausturs suðr í lönd við skóg einn, ok var honum [herbergi búið⁵ af forráðs-mönnum staðarins. Ábótinn spyr [hann at nafni, ok segist hann⁶ vera útlendr maðr. [Ok er nótt var liðin,⁷ segir hann ábóta, at hann vildi⁸ þar staðfestast. Ábóti kvaðst hyggja, at hann mundi vera kappi mikill, [ok nú sömdu þeir þetta,⁹ at hann mundi þar staðfestast. Váru vápn hans fest upp í mustari,¹⁰ en hann tók munkaklæði. Meðr því, segir Vilhjálmr, at ek hefir mart móti gört guði, þá hjóðumst ek til allrar þjónustu staðarins.¹¹ Ábóti kvaðst¹² þiggja mundu. [Var Vilhjálmr þar at¹³ umsýslu, ok er hann hafði verit þar um hrið, fann hann at þeir¹⁴ höfðu meira hug á veraldar plög¹⁵ en á rétttri regluskipan. Ok Vilhjálmr ræddi¹⁶ þetta við ábóta. en hann reiddist¹⁷ ok kvað hann djarfan vera. Ok fór svá fram [nökkura vetr.¹⁸ En jafnan er gestir kómu, var Vilhjálmr einn saman, fátt ræddu bræðr um [þat, ok ætluðu þeir at vera mundi fyrir illgerða sakir¹⁹ hans.

2. Einn vetr er dró at jólum mælti ábóti til bræðra, at vista-fátt væri at staðnum. Tvær leiðir váru til kaupstaðar, önnur löng, en önnur [stutt ok góð,²⁰ ok lágu á þeirri illvirkjar, en stundin var lítil. Þá mælti Vilhjálmr: Búinn em ek, ef þér vilit inik senda. Bræðr sögðu þat vel fallit. Ábóti svarar: Hví er²¹ þat eigi vel, at þú farir? Vilhjálmr mælti: Lofa munu þér, at ek fari leið hvára sem [mér líkar?²² Ábóti kvaðst þat lofa munu. Lofi þér, segir Vilhjálmr, at ek ver²³ eign staðarins? Þat lofag²⁴ eigi, segir ábóti. Vilhjálmr mælti: Skal ek²⁵ standa hjá, ef ek er rænt? Eigi skaltu vígi verja, segir ábóti. Þá mælti Vilhjálmr: Lofar þú mér,²⁶ ef á

¹⁾ konungi b. ²⁾ mgl. b. ³⁾ [sté á hest eptir þat b. ⁴⁾ langa hrið b.

⁵⁾ [þar fengit herbergi nökkut b. ⁶⁾ [hvaðan hann væri, en hann segist b.

⁷⁾ [Um morginina eptir b. ⁸⁾ vill b. ⁹⁾ [þeir sömdu þetta með sér b.

¹⁰⁾ musteri b. ¹¹⁾ við staðinn b. ¹²⁾ þat tilf. b. ¹³⁾ [Tók Vilhjálmr þá

við b. ¹⁴⁾ munkar b. ¹⁵⁾ plógi b. ¹⁶⁾ talaði b. ¹⁷⁾ við tilf. b.

¹⁸⁾ [nökkur ár b. ¹⁹⁾ [þetta, ok ætluðu þat vera fyrir sakir illgerða b.

²⁰⁾ [skemri ok betri b. ²¹⁾ man b. ²²⁾ [ek vil b. ²³⁾ verja b. ²⁴⁾ lofa

ek b. ²⁵⁾ þá tilf. b. ²⁶⁾ at taka í móti tilf. b.

mik er ráðit ok dreginn or klæðum, eða¹ skal ek fatlauss á brott ganga? Ábóti svarar: Auðsét er þat á þessi [orð ok² eptirleitan þinni, at þú hefir verit ofsamaðr. Lofa ek, at þú lát³ eigi rænast skyrtnni, en öðrum klæðum skaltu rænast láta. Vilhjálmr mælti: Bið gullsmið þinn gera mér brókabelti ok búa gulli. Ok svá var gert. Síðan var honum fenginn leiðtogi. Þeir höfðu tvá asna ok fara hina lengri leið, þeir kómu til kaupstaðarins ok kaupa⁴ malt ok hveiti; en er þeir váru búnir, þá var skamt til jóla, svá at þeir máttu eigi heim komast at jolum, ef þeir færi [hina lengri leið.⁵ Ok er þeir kómu þar sem leiðir skildust, þá mælti Vilhjálmr: Nú munu vit fara hina skemri leið. Leiðtogiinn svarar: Nú finn ek, at þú ert ærr, er þú vill [bæði tupa þér ok mér ok öllu því er vit förum með.⁶ Vilhjálmr mælti: Þat frá ek í kaupstaðnum, at illvirkjar eru á brottu. Þeir snöru hina skemri leið ok fóru um nóttina ok um daginn, ok urðu við ekki varir, ok fóru svá alt þar til at atfangadag⁷ jóla sjá⁸ þeir til klaustrans, ok þóttust or háska komnir. Vilhjálmr gékk fyrir ok var í kufli [ok uppi hattrinn,⁹ ok hafði staf í hendi sér, en sá er honum fylgdi gékk eptir ok keyrði asnana. Ok er Vilhjálmr varði sízt,¹⁰ hleypr sjá er eptir fór upp á hann, ok segir at illvirkjar hlaupa eptir þeim. Vilhjálmr mælti: Gakk fyrir til klaustrans, en ek man bíða þeirra. Þar koma 12 menn albrynjaðir, ok spurðu hverr sá væri hrottinn? Hann nefnir sik ok spyr, hverr formaðr [þeirra var?¹¹ Hann nefndist Dartiburt:¹² Ok vilju vér hafa fé þat, er þú ferr með. Vilhjálmr mælti: Þat er staðar eign, ok gefit [fyrir guðs skyld frið,¹³ þá man yðr vel takast, ella man yðr skamt til ills.¹⁴ Þá hljóp einn þeirra at honum ok laust með flötu sverði um herðar honum. Þá mælti Vilhjálmr: Hin dýra dróttning María, gæt mín [við freistni, at ek megí standast.¹⁵ Síðan taka þeir af honum alt þat fé sem hann fór með, ok snúa brott síðan.¹⁶ Ábóti stóð úti ok bræðr hans¹⁷ ok sá á. En er illvirkjar ætluðu brott at hverfa, þá mælti Vilhjálmr: Þér erut kynligir menn, takit vistir, er fær hvervetna, en takit eigi dýra gripi, sem þér megit hér sjá. Þeir mæltu: Þú ert víst sól, ok mjök toga tröll tungu or höfði þér. Snúa þeir¹⁸ at honum síðan ok ráða á hann. Vilhjálmr mælti: Gerit [nú eigi svá illa við mik,¹⁹ kneppit mik eigi, kippit heldr upp kuflinum ok takit þar góðan grip. Brókabeltit var spent utan at brókunum. Tekr þá ein²⁰ ok slítr af honum

¹) tilf. b. ²) [mgl. b. ³) látir b. ⁴) þar tilf. b. ⁵) [hinn lengra veginn b.

⁶) [saal. b; tapa þér B. ⁷) atfangsdað b. ⁸) sá b. ⁹) [mgl. b.

¹⁰) minnst b. ¹¹) [tilf. b. ¹²) Darziburt b. ¹³) [því frið fyrir guðs

skyld b. ¹⁴) tilf. b. ¹⁵) [svá at ek megí standast þessa freistni b.

¹⁶) eptir þat b. ¹⁷) mgl. b. ¹⁸) nú b. ¹⁹) [vel ok b. ²⁰) til einn þeirra b.

brókabeltit, ok mælti: Satt er þat, at þetta er hin mesta gersimi. Ok síðan rak hann um höfuð honum. Þá varð Vilhjálmr reiðr; hann hafði ekki vápn, hann hleypr þá at öðrum asnanum ok sparn á fœti sínum, svá at [þegar féll.¹ Vilhjálmr rifr af² bóginn ok hleypr at þeim sem næstr honum var ok laust hann til heljar, ok þegar annan. Þeir snúa³ undan sem eptir eru ok þegar⁴ í skóginn. Þá gengr Vilhjálmr at asnanum ok mælti: Mikla illsku hefir ek drýgt við þessa guðs skepnu, er kvalin er fyrir mínar sakir. Hann leggþ þá við bóginn, þar sem verit hafði, ok biðr til guðs. En er hann lauk⁵ bænin, reis asninn heill upp. Hann fór nú heim til klaustrs, ok var þá mið nótt, [þá váru⁶ byrgðar dyrr, ok brýtr hann upp hurðir ok sá engan manna. Ábóti ok munkar höfðu byrgt sik ok hugðu, at þessi maðr mundi vera tröll. Vilhjálmr biðr þá sýna sik, en er hann finnr þá, hýðir hann hvern þar sem [hann finnr.⁷ Hann fann ábóta í kirkju fyrir altari ok hýddi hann þar, ok mælti: Aumr maðr er sá, er yðr þjónar, þér erut dáðlausir⁸ ok ástlausir við guð, ok fœrit⁹ þessa ráðning til nytja yðr. Síðan hvarf hann í brott,¹⁰ ok spurði engi maðr til hans.¹¹

3. Þá er Karlamagnús konungr spurði brautreið Vilhjálms, varð hann úglaðr, ok setti til [gisla, at hann féngi upp spurt, ok verðr¹² engi viss, [dofnar yfir. Síð ok snemma spyrr hann eptir, ef hann féngi hann upp spurt, ok verðr þat eigi.¹³ Harmar [hann þat¹⁴ nú mjök, er kappar hans eru frá honum, Rollant fallinn ok þeir 12 jafningjar, Oddgeir danski á brott ok Othuel, [en hann sjálfr afgamall, Vilhjálmr horfinn. Þá¹⁵ samnast saman úvinir hans ok ætla at hefna sín [ok sinna frændu.¹⁶ Fyrir þessum her gerðist höfðingi Madul konungr, hann var bróðir Marsili konungs, er barðist við Rollant at Runzival; hann dregr saman her mikinn ok fór sunnan of¹⁷ lönd, hann braut borgir en brendi kastala, ok drap menn¹⁸ fyrir Karlamagnúsi konungi.¹⁹ Karlamagnús var þá orðinn svá ríkr, at þessum megin hafs hnigu til hans allir konungar. Ok nú er hann heyrir þessa hersögu, þá sendir hann orð öllum konungum ok her-tugum ok jörlum, [ok öllum²⁰ þeim er ríki héldu af honum. En í annan stað sendir hann menn at leita Vilhjálms bæði á sjó ok á landi, ok geta þeir hann aldri²¹ uppspurt hvárki lífs né liðinn. Samnast nú at konungi lið mart, ok stefnir hann her sínu²² í móti heiðingjum, ok hefir þó miklu minna lið [en þeir.²³

¹) [hann féll þegar b. ²) honum tilf. b. ³) saal. b.; snern B. ⁴) hlaupa b.

⁵) hafði lokit b. ⁶) [váru þar b. ⁷) [kominn var b. ⁸) við menn tilf. b.

⁹) því fœrit nú b. ¹⁰) þaðan tilf. b. ¹¹) langa hrið tilf. b. ¹²) [gisltingar, ef

hann féngi hann upp spurt, ok verðr þess b. ¹³) [mgl. b. ¹⁴) konunginn b.

¹⁵) [Vilhjálmr horfinn, en hann sjálfr mjök gamall. Fyrir þessa sök b.

¹⁶) [mgl. b. ¹⁷) um b. ¹⁸) mart fólk b. ¹⁹) keisara b. ²⁰) [mgl. b.

²¹) hyergi b. ²²) þessum b. ²³) [mgl. b.

4. [Þat er upphaf at minni sögu,¹ at karl bjó ok átti sér konu, [þat var suðr í löndum,² hann hét Grimaldus, þat var við skóg [eigi langt³ frá öðrum mönnum. Hann var meiri vexti en aðrir menn, skeggjaðr mjök ok kallaðr heldr blauthugaðr. Hann var vellauðigr at fé, hann átti [mart góðra⁴ hesta ok gnótt vápna, hann var vandr sjálfr at halda hjörð sinni til skógar. Ok einn dag er hann var á skóginum, kom at honum maðr, sá var í kufli, ok var höfði hærri en Grimaldus. [Sá maðr⁵ mælti: Hverjum er hér at heilsa, segir hann, svá virðuligum? Grimaldus vatt upp⁶ skeggi ok sagði nafn sitt, ok spurði móti, hverr hann kveddi.⁷ Hann svarar: Viss mantu þess verða síðar, en eigi er mér lofat í dag at segja,⁸ en ek er nágranni þínu, ok er skamt í milli bygða okkarra, en⁹ hvat er tíðenda í laudi? segir kufmaðr. [Jll eru tíðendi, segir Grimaldus, hræzla¹⁰ á öllu sólki, Karlamagnús konungr er með miklum ótta,¹¹ bregðast honum höfðingjar, ok þíkkir líkligt, at hann muni fara¹² úsigr, ok er¹³ falls ván á fornu tré. Hann þreyr eptir Vilhjálmm korneis [ok spyrr hann aldri upp,¹⁴ en vér erum kvaddir í flokk þenna, ok þíkkir mönnum nú ekki gott at fara. Kufmaðr mælti: Nauðsyn er á at fara, en þú sé ek, at þér er mjök afhent at fara, en scemd munu þeir hljóta [er fara.¹⁵ Grimaldus mælti: Þat mæla¹⁶ sumir menn, at konungr¹⁷ þori eigi at berjast, ok þat veit ek, at mér vex mjök í augu at berjast ok skilja¹⁸ við konu mína. Þá mælti kufmaðr: [Þat skipti megu vit gera; bú¹⁹ mik at berjast fyrir þik, en þú ger mér góðar búsisfar; [ok fúss em ek til þessar farar, svá²⁰ at varla má ek sofa fyrir. Grimaldus mælti: [Þat vil²¹ ek gjarna, því at ek vil²² lifa lengr. Kufmaðr mælti: Hefir þú góða hesta [? Hann svarar: Góða, segir hann. Kufmaðr mælti: Hefir þú²³ góð vápna? Góð²⁴ þíkki mér, segir Grimaldus. Kufmaðr mælti: Al nú hestinn á korni hálfan mánað, ok hittumst í ákveðinn dag. Ok svá gerði Grimaldus, ok í ákveðinn²⁵ tíma hittast²⁶ þeir. Þá mælti kufmaðr: Nú man ek leysa líf þitt, en þú seg þetta engum manni. Síðan hleypr hann at honum ok bregðr honum á lopt, ok [nú spyrr hann,²⁷ hvat er²⁸ títt um konunginn? Grimaldus svarar: Nú ætlar hann til bardaga. Þá sagði kufmaðr: Viltu hit

¹⁾ [Nú er þat greinanda þessu næst b. ²⁾ [mgl. b. ³⁾ [einn langt í brott b.

⁴⁾ [marga góða b. ⁵⁾ [Kufmaðr b. ⁶⁾ við tilf. b. ⁷⁾ svá vegliga tilf. b.

⁸⁾ þér nafn mitt tilf. b. ⁹⁾ eða b. ¹⁰⁾ [Hræzla mikil er b. ¹¹⁾ því at

tilf. b. ¹²⁾ fá b. ¹³⁾ þar tilf. b. ¹⁴⁾ [því at hann getr hann hvergi upp

spurt b. ¹⁵⁾ [sem í þessari ferð eru. b. ¹⁶⁾ tala b. ¹⁷⁾ Karlamagnús b.

¹⁸⁾ skiljast b. ¹⁹⁾ [Vit megum gera skipti með okkr. bú þú b. ²⁰⁾ [því

at svá fúss em ek til þeirrar ferðar b. ²¹⁾ [þau skipti tek b. ²²⁾ enn

tilf. b. ²³⁾ [eða b. ²⁴⁾ Svá b. ²⁵⁾ nefndan b. ²⁶⁾ finnast b. ²⁷⁾ [mælti b.

²⁸⁾ nú tilf. b.

sama kaup okkart? Já, já, segir hann.¹ Hann gengr þá at hestinum, ok spyrndi á fœti sínum, ok stakaði hann ekki.² Síðan kippir hann sùðlinum, ok hélt sùðulreiðit. Ok þá mælti hann: Þetta er góðr hestr. Síðan lét hann á sik³ svart skegg, hann setti [hjálmal á höfuð sér,⁴ ok var ekki bert [á hans andliti⁵ nema augun, hann gyrði sik sverði ok tók spjót í hönd sér ok steig á bak, ok var maðr hinn vígligsti. Þá mælti Grimaldus: Vel væri fengit, ef slíkir færi allir til konungs. Hann kemr⁶ nú til hers Karlamagnús konungs, ok ferr í þá fylking, sem Grimaldo var skipat. Keisarinn á þá þing við lið sitt, ok stóð upp á þinginu ok mælti:⁷ Kunnigr er góðum mönnum skaði sá ok manna missir, er vér höfum fengit af heiðingjum, ok hefir guð því svá vel skipat, at annarr hefir jafnan upp risit í stað annars, en Rollant höfum vér svá mist, at vér munum aldri bætr biða. Nú er ok⁸ Vilhjálmr á brottu, er gildastr var⁹ af mínum köppum, ok nú er sú ván þrotin, at hann muni aptr koma, því at hans er hvervetna leitat ok spyrst ekki til hans. Nú munu vér [berjast við heiðingja, ok snúm móti þeim sem harðast,¹⁰ ok minnumst¹¹ á þat, at Kristr lér [oss jafnan herra lut.¹² Ok ef nökkurr er [sá, at¹³ mér kunni at segja til Vilhjálms,¹⁴ sá skal bera af mínum fundi byrði [sína gulls,¹⁵ ok sá er skaða veitir Madul konungi, sá skal þiggja af mér jarls nafn ok dóttur mína, en ef hann er áðr jarl eða hertogi, þá skal hann vera konungr. Dugit¹⁶ drengiliga, ok¹⁷ biðit annathvært bót eðr bana. Ok þá fékk konunginum [mikils ok¹⁸ feldi tár. Sleit nú þingit ok var blásit í lúðra, ok hjó hverr sik [sem bezt mátti.¹⁹ Grimaldus var fremstr á hesti ok eggjaði mjök sína 'sveit til framgöngu. Þat undraðust menn, at²⁰ hann lét svá framgjarnliga, því at hann var [ekki kallaðr framgjarn maðr.²¹ Hann snaraði fram²² sína sveit í þá fylking, er sjálfr konungrinn var fyrir. Þriðjungi meira höfðu heiðingjar lið. Grimaldus var miklu²³ meiri en aðrir menn, ok²⁴ hjálm hans bar upp or²⁵ flokkinum. En í móti merki Karlamagnús konungs lét heiðni konungr bera²⁶ sitt merki; fyrir [Karlamagnúsi konungi²⁷ fóru 9 kappar, þeir sem ruddu stig fyrir honum. Grimaldus var í öndverðri fylkingu, ok er saman kómu fylkingar, þá varð orrosta mikil; ok þá laust Grimaldus hest sinn sporum, [en hann hljóp við ok²⁸ fram, svá at tveggja vegna hrökk

¹) Grimaldus b. ²) við tilf. b. ³) saal. b; líma B. ⁴) [á sik góðan hjálm b. ⁵) [tilf. b. ⁶) riðr b. ⁷) svá tilf. b. ⁸) tilf. b. ⁹) einn tilf. b. ¹⁰) [fara til móts við heiðingja ok berjast við þá b. ¹¹) enn tilf. b. ¹²) [hefir oss herra hlut gefit b. ¹³) maðr hér er b. ¹⁴) með sannindum tilf. b. ¹⁵) [tilf. b. ¹⁶) því dugit nú b. ¹⁷) tilf. b. ¹⁸) [svá mikils, at hann b. ¹⁹) [tilf. b. ²⁰) er b. ²¹) [kallaðr ekki fullhugi b. ²²) með tilf. b. ²³) því b. ²⁴) at b. ²⁵) öllum tilf. b. ²⁶) fram tilf. b. ²⁷) [keisaranum b. ²⁸) [ok hleypti b.

undan. Hann reið fram hjá konungi svá hart ok nær, at hestrinn stakaði,¹ en konungrinn hallaðist² á ba' i ok leit til hans, ok sá hvárr í augu öðrum. Grimaldus nam ekki staðar ok reið svá fram í fylking heiðingja, ok konungrinn brosti. Grimaldus hjó á tvær hendr ok gékk alt fram³ undir merki hins heiðna konungs ok drap merkismann⁴ ok 7⁵ riddara aðra, þá er beztir⁶ váru.⁷ Ok síðan átti hann vápnaskipti við konunginn heiðna, ok lagði þá hvárr til annars, konungrinn lagði til Grimaldum sterkliga, ok⁸ brast í sundr spjótskaptit, [ok þá lagði Grimaldus til konungs ok gegnum skjöldinn ok tvöfalda brynjuna, ok gékk utan rifja, er verr var, en spjótskaptit brast í sundr. En svá sátu þeir fast í sínum söðlum, at hvárgi gékk af sínum hesti.⁹ Ok þá víkr konungrinn frá ok höggr riddara einn,¹⁰ ok felr sverðit í brjósti honum ok höggr¹¹ hestinn í sundr. En Grimaldus hafði riðit fram lengra ok drepit tvá riddara, ok nú riðr hverr móti öðrum. [Ok er Grimaldus sér skaða sinna manna, víkr hann aþr ok þar at, sem heiðni konungr var fyrir, ok höggr þegar til hans á háls honum,¹² svá at af tók höfuðit, ok hendi á lopti, ok kallar¹³ at þeir sé yfirkomnir hinir heiðnu. Ok því næst taka þeir at flýja, en konungr¹⁴ rekr flóttann. Síðan víkr hann aþr. ok er hann kemr til valsins, þá er á brott höfuð [þess heiðna konungs,¹⁵ en bolrinn¹⁶ eptir. Hann lætr bera bolinn í landtjald sitt ok segist enda munu orð sín. Margir riddarar kómu þar [ok færðu¹⁷ konungi höfuð, ok sögðu þat fylgt hafa þeima bol, en konungr hlýðir ekki á þeirra orð ok kveðst¹⁸ munu kenna þann mann er drap konunginn.

5. En nú er [frá því at segja,¹⁹ at þeir flinnast kuflmaðr ok Grimaldus. En er hann sér höfuðit, [þá spurði hann:²⁰ Hvi hafðir þú þetta höfuð hingat. Kuflmaðr mælti: Hér fyrir skaltu fá mikinn sóma. Tak nú vápu þín ok ríð á konungs fund ok bið hann gera þik jarl, ok²¹ unn konu þinni, ok ver búinn at fylgja mér, þá er ek kem [út eptir þér.²² Nú stígr hann á hestinn²³ ok ríðr [í herinn ok til konungs²⁴ ok mælti: Guð signi yðr, herra: kenni þér höfuð þetta, er átt hefir Maðul konungr. Karlamagnús konungr leit á

1) undir honum *tilf. b.* 2) við *tilf. b.* 3) *saaþ. b.*; undan *B.* 4) hans *tilf. b.* 5) 6 *b.* 6) fræknastr *b.* 7) af liði heiðingja *tilf. b.* 8) svá at *b.* 9) [en svá sátu þeir í sínum söðlum fast, at hvárgi gékk af baki. Þá lagði Grimaldus til konungs gegnum skjöldinn ok tvöfalda brynjuna, ok gékk utan rifja, er verr var. *b.* 10) af Frankismönnum *tilf. b.* 11) tók *b.* 12) [Grimaldus höggr þegar, sem þeir mættust, á háls hins heiðna konungs *b.* 13) hátt *tilf. b.* 14) Karlamagnús *b.* 15) [konungsins heiðna *b.* 16) búkrinn lá *b.* 17) [færandi *b.* 18) segist *b.* 19) [þar til at taka *b.* 20) [bliknar hann fast ok mælti *b.* 21) en *b.* 22) [til þín; haf með þér höfuð þetta. *b.* 23) hest sinn *b.* 24) [á konungs fund *b.*

höfuðit ok setti við bolinn ok mælti: Þetta höfuð á hér at fylgja, eðr hverr er þessi riddari? Ek heitir Grimaldus, segir hann, ok drap niðr höfði. Konungr mælti: Eitt sinn sá ek hest þenna¹ ok góðan riddara á baki, en² hvar er sá nú? Grimaldus svarar: Aldri settist annarr riddari³ á þenna hest en ek, ok engi kom annarr⁴ í þenna súdul. En ek beiðumst þess af yðr, sem þér hétuð. Konungr mælti: Vitu þér nú at ek eldumst,⁵ ok mjök⁶ sígr elli í augu mér, ef þú ert sá,⁷ er ek stakaði fyrir. Lok laust tvá kapp.⁸ Ok fyrir lygi þína skaltu ríða á brott viðr riddara minn einn, eðr segja mér ella, hverr þetta þrekvirki vann. Þat hugðag⁹ um hríð, at ek mundi kenna Vilhjálmi. Þá svarar Grimaldus: Sama beiðumst ek, en eigi dóttur þinnar, því ut ek er kvángaðr áðr. Konungr bað hann ganga fyrir sik ok leit á hann¹⁰ ok mælti: Hræddr var ek, þú er mér litust¹¹ þessi augu augu Vilhjálms. Seg nú,¹² hverr þér fékk höfuðit. Hann svarar: Ek tók á lopti, þá er [af fauk¹³ bolnum. Konungr þagnaði um stund¹⁴ ok mælti síðan: Verða¹⁵ má at sá þikkist verðr [at ráða,¹⁶ er þér seldi¹⁷ höfuðit, eða hvers beiðist þú af mér. Grimaldus mælti: Jarls nafn ok þeirrar tignar er þar¹⁸ á at fylgja. Konungr svarar: [Ek skal gera þik jarl¹⁹ yfir einni borg. Síðan lét konungr taka upp landtjöld sín, ok ferr nú heim með ágætum sigri. Hann gaf Grimaldo jarls nafn, ok var úríkastr²⁰ jarla hans.

6. Nökkurum vetrum síðar bar þat til eina nótt, at Grimaldum dreymir, at maðr kom at honum, ok þóttist hann kenna kufmann. Sá biðr jarlinn upp standa ok fara til konungs²¹ ok segja honum, at þit skulut fara í þann sama skóg, er mit²² fundumst, ok í land-suðr, þar sem þykkastr er skógrinn, þar munu þér²³ finna lítinn stíg, ok er þú kemr²⁴ or skóginum, þá man vera slétta græn undir fjallshlíð ok skógr umhverfis, ok gnípa mikil gengr²⁵ af fjallgardinum ok dalr undir ok [í dalnum einn²⁶ hellisskúti, þar munu þér²⁷ finna lík mitt undir,²⁸ þar hefig²⁹ búit hálfan þriðja tug vetra. En ek vil, at Karlamagnús láti gera kirkju,³⁰ ok láti þar til menn at þjóna, þá ertu frjáls allra skulda við mik. Síðan hvarf hann á brott, en Grimaldus vaknaði ok segir konu sinni drauminn. Hon mælti: Rís upp skyndiliga ok seg konungi, úhæft er at dvelja, segir hon. Þú

¹) fyrr tilf. b. ²) eðr b. ³) maðr b. ⁴) tilf. b. ⁵) mjök tilf. b. ⁶) fast b.

⁷) maðr tilf. b. ⁸) [myl. b. ⁹) hugða ek b. ¹⁰) um stund tilf. b.

¹¹) sýndust b. ¹²) mér b. ¹³) [þat fauk af b. ¹⁴) tíma b. ¹⁵) vera b.

¹⁶) því at ráða, sem ek hefir þar um heitit b. ¹⁷) fékk b. ¹⁸) því b.

¹⁹) [Gera man ek þik jarl víst b. ²⁰) minzt háttar b. ²¹) Karlamagnús tilf. b.

²²) vit b. ²³) þit b. ²⁴) fram tilf. b. ²⁵) saal. b; gékk B.

²⁶) [tilf. b. ²⁷) þit b. ²⁸) myl. b. ²⁹) hefir ek b. ³⁰) í þeim stað tilf. b.

eggjar úvarliga, ef ek ber rangt upp fyrir konung,¹ segir hann, [ok mau ek þá² rekinn af ríki. Hann sofnað í annat sinn, ok kemr at honum hinn sami maðr mjök reiðuligr ok mælti: Lítt minnist þú þess, at ek hefi þér gott gört, ok hér fyrir týnir þú lifnu, ef þú ferr eigi. Hann vaknar ok segir konu sinni. Hon biðr hann eigi dyljast við. Hann reiddist orðum³ hennar, ok sofnað it þriðja sinn, ok sýndist honum þessi maðr þegar,⁴ ok var þá allreiðuligr, [ok laust⁵ með sprota sínum í höfuð honum, ok mælti: Rís upp nú, vesæll maðr, ok er nú verra en fyrr, skaltu nú ok hafa nökkut fyrir þitt þráæti, auga þitt annat skal út springa. Síðan hvarf hann í brott. [Ok síðan ríss hann⁶ upp skyndiliga ok ríðr með sína menn á konungs fund, ok segir honum greiniliga allan þenna fyrirburð.⁷ En konungr bregðr við skjótt, ok fara þeir eftir fyrirsögn⁸ jarls, ok fundu þar sem [til var⁹ vísat einn mann nýandaðan, ok horfði í austr. Þar var ilmr dýrligr, svá at hverr er þar var hugðist kominn¹⁰ í paradisum. Keisariinn kendi þar sinn kæra vin Vilhjálmm korneis ok varð harðla feginn, lét hann þar grafa líkama hans í jörð með mikluu veg. Hann lét þar kirkju reisa ok lagði [þar til¹¹ jarðir miklar ok mörg önnur gæði. Síðan tók hann af Grimaldo jarls nafn ok setti hann ráðsmann¹² at þessum stað, ok þjónaði hann þar guði ok hans kona, meðan þau lifðu,¹³ ok margir aðrir. En Karlamagnús konungr¹⁴ fór heim í Frakkland með sínum mönnum.¹⁵

¹) konunginum *b.* ²) [þá man ek vera *b.* ³) við orð *b.* ⁴) enn *b.*

⁵) [hann sló *b.* ⁶) [En jarl ríss *b.* ⁷) atburð *b.* ⁸) forsögn *b.* ⁹) [þeim var til *b.* ¹⁰) vera *tilf. b.* ¹¹) [til þeirrar kirkju *b.* ¹²) ráðamann *b.*

¹³) bæði *tilf. b.* ¹⁴) keisari *b.* ¹⁵) ok stýrði sínu ríki með mikilli virðing ok sómasemd. Hann settist þá í þeim hálfum Frakklands, er Lotharingia heitir. *tilf. b.*

TIUNDI PARTR KARLAMAGNUS SÖGU UM KRAPTAVERK OK JARTEGNIR.

Meðr engu móti er þat gleymanda eðr niðrfellanda, sem skrifat finnst í sannligum letrum af þeirri sœmd ok virðing, sem várr dróttinn Jesus Krístr veitti þessum frægðarfulla keisara Karlamagnúsi þegar hér í heimi fyrir þá armœðu sem hann þoldi fyrir hans kristni alla sína daga, heldr er þat skrifanda ok senniliga¹ segjanda, þó at þat sé eigi glöggliga greint, á hverjum tímum keisarans ríkis þessa hluti hefir til borit sem nú skal segja. Þann tíma sem stýrði guðs kristni herra Leo pávi hinn mikli á dögum Constantini Miklagarðs konungs, föður Leonis, ok á tímum Johannis patriarche í Jórsölum, tók virðuligr herra Karolus keisara nafn yfir Romania. Sturlaðist mjök þar fyrir konungriinn í Miklagarði, at Romani höfðu tekit sér nýjan keisara, því at ævinliga þar til hafði hvergi verit í kristninni² keisaradóms sæti³ nema í Constantinopoli, þar til er Romani færðu sik undan oki Grekorum ok gáfu Karlamagnúsi Frakka konungi fyrstum keisara nafn. En alla þá sturlan sem Karolo [fluttist eða veittist af⁴ Miklagarðs konungi bar hann með heilagri þolinmæði, ok þat lagði⁵ hann yfir, at síðan er honum var sagt, at Miklagarðs konungr óttaðist nokkut at nývorðinn keisari mundi vilja leggja undir sik hans ríki, gerir Karlamagnús sína sendiboða með blíðum bréfum ok stöddum friði, svá at alla þá hrœring, sem áðr var, læknaði hann með sinni góðvild, setti sætt millim londanna [með sönnum friði.⁶ En hversu guði líkaði,⁷ at Karlamagnús hafði keisari gerzt má lýsast⁸ í því sem eptir ferr. Nærri þeim tíma, sem þetta fór fram í Roma, géngu heiðnir menn [enir vestu⁹ með stórum herskap á várs dróttins jörð í Jórsölum með svá

¹) sannliga b. ²) í kristnum sið b. ³) stöðugt tilf. b. ⁴) [saal. b; flutt er eptir B. ⁵) saal. b; sagði B. ⁶) [saal. b; ok var þat öllum friðum B. ⁷) virðist b. ⁸) saal. b; þar saz B. ⁹) [enn um sinn b.

[miklu megni¹ framar en fyrr, at þeir höfðu nálíga fangat² landit ok jafnvel Jerusalem, svá at Johannes patriarcha mátti eigi viðhaldast ok flýði hingat yfir hafit til Miklagarðs. Fylgdu honum margir ágætir menn, en tveir af þeim eru nefndir, Johannes prestur af Neopoli ok David erchiprestur af Jórsölum. En því leitar patriarcha til Constantinoplin, at sá Constantinus, er þá ríkti hafði þá³ 7 sinnum frelsat Jórsalaland af heiðnum mönnum,⁴ ok því þíkkir herra Jóni þar⁵ enn vænast til uppreistar. Er hann tekinn ágæta vel af Garðskonunginum, en þá⁶ minnar því⁷ mjök þeirra fagnað. Hversu hörmulig tíðendi váru at tala, því at svá sem konungriinu veit framar hvat fram hefir farit, skilr hann görla, at heiðingjar hafa þrífaldan styrk um þat fram sem fyrr, bæði [af fjölda manna⁸ ok vígvélum, því fær honum mikils áhuga, hvat⁹ líkast er fram at fara. Víkr hann nú þangat til trausts sem bezt sæmdi,¹⁰ biðjandi várn dróttin fulltings ok tillögu. Því berr fyrir hann, eina nátt sem hann sefr, at frammi fyrir sænginni stendr¹¹ maðr ágætliga ságr, hann klappar á sængr¹² pílarinn, sem í þat mark, at konungr skyldi vaka ok heyra hvat er hann segir; því næst kastar hann blóðum orðum á konunginn svá talandi:¹³ Constantine, vel gerðir þú, leitar¹⁴ guðs fulltings í þinni þjáning;¹⁵ er ek nú ok sendr at segja guðs¹⁶ vilja. Þú skalt kalla Karolum Frakkakonung með þér at frelsa jörðina, því at hann er umfram aðra menn vígðr ok valinn af guði hrjóstr ok brynja fyrir heilagri kristni. Eptir svá talat leiðir hann fram fyrir konunginn einn forkunnlegan riddara, hann er með hnífganda yfirbragði ok þó yfirbæriliga ljóss á sitt hörund, augu hafði hann svá sögr sem þá er leiptrar af bjartri stjörnu, skegg hefir hann hvítt ok sítt á bringu niðri,¹⁷ hár á höfði hans glóar ságrt með skínandi hæru, dubbaðr er hann bæði til handa ok fóta, uppi-er hann skryðdr með snjóhvítri hringabrynju, en niðr með björtum brynhosum, skjöld hefir hann rauðan á hlið, ok gyrðr sverði með hjölt¹⁸ ok meðalkafla svá vænan, sem þat bæri purpuralit; stórliga sterkligr var þessi maðr, með miklum vexti til hæðar ok allra lima, því var hans spjótskapt bæði hátt ok digrt, ok út af spjótsoddinum sér konungr optar en um sinn at flýgr bjartr eldslogi; annarri hendi heldr hann á¹⁹ gullroðnum hjálmi, en stendr fyrir konunginum með beru höfði. Hiun ungi maðr talar þá til konungsins: Sé hérna, þenna valdi guð ok vígði, ok virð með sjálfum þér, hvat hann man mega

¹) [saal. b; miklum megin B. ²) fangit b. ³) mgl. b. ⁴) tilf. b. ⁵) saal. b; þat B. ⁶) þó b. ⁷) þat b. ⁸) [at fjölmenni b. ⁹) saal. b; hvar B. ¹⁰) samdi b. ¹¹) ungr tilf. b. ¹²) sængar b. ¹³) tilf. b. ¹⁴) er þú leitaðir b. ¹⁵) þrönging b. ¹⁶) þér hans b. ¹⁷) niðr b. ¹⁸) hjalt b. ¹⁹) saal. b; at B.

með síns herra fulltingi. Ok áu dvöl er sýnin brott tekin, en konungrinn vaknaði ok veit gerla hvat hann skal gera; því þakkar hann guði þessa vitran ok kynuir hana herra Jóni. Því eru¹ nú samín öll ráð, at þeir skuli² skrifa til Kurlamagnúsi keisara.³ Biðr fyrst⁴ herra Jón, at konungrinn sjálf muni samsetja bréfit ok skrifa sinni hendi upp á þann málshátt, sem hann vissi vel gagna Romanis. Konungrinn gerir svá, setr í fyrstu alt í⁵ fögnum skilningi ok samblandinni hrygð, hversu gróf lausnara várs ok hin heilaga borg Hierusalem er haldin af heiðnum dómi, ok sjálf patriarchinn á flótta kominn. Sem þess háttar efni er alt úti undir kveðjusending ok nafni Johannis, leggrr konungr með undir sínu nafni við enda bréfsins alla þá vitran, sem áðr er lesin, ok eptir þat leggrr hann til eina klausu ok fim versa með latínu:⁶ Fagna þú í dróttni ok staðfestz í hans lofi, haf þik frammi eptir hans boði, því at jartegnir orðum æðri hefir hann sett fram fyrir þik; veri guð með þér ok sæmi þik mækligri tign, gyrðandi lendar þínar með réttlætis linda, ok prýði höfuð þitt með eilífri kórónu. Svá er lýktat bréfit ok innsiglat, valdir síðan legatar til at bera þat Karolo konungi. Eru þeir legatar fyrrnefndir sira Jón Neopolites ok David Jerosolimites ok aðrir tveir með þeim Jsaach ok Samuel, báðir ebreskir. Þeir verða vel reiðfara, létta eigi fyrr en þeir sinna Karolum konung í sjálfri Paris á Frakklandi. Ok sem hann hefir þat⁷ uppbrotit ok yfirlesit, tárast hans háleit góðfýsi einkanliga fyrir gróf dróttins ok aðra merkisstaði hans hértistar. Ferr hann svá með bréfit, at hann býðr Turpin erehibyskupi at skýra þat fyrr öllum lýð, á þá⁸ tungu sem hverjum má verða⁹ skiljanligust. En er Franzeisa fólk heyrir þá hörmung, stendr alt um konunginn óp ok kall með einni böen, at hann rétti sína hönd ok steypi guðs úvinum. Þurfti þar ok eigi mikils við, því at [konunginn var viljugra en nökkurum öðrum¹⁰ gott at gera.

2. Síðan sendir hann boð um alt sitt ríki með almenning, at hverr skal sik búa, sá er vápn má bera, en sá er sik dregr undan þessarri herferð, skal vera með sonum sínum sem þrælborinn maðr,¹¹ ok verða sekr við krúnuna fjórum skærum¹² peningum á hverju ári. Svá mikill herr kom hér saman með riddaraligri mekt ok almúga, at þvílíkan styrk hafði Karolus aldri fengit fyrr í nökkurri för. Svá mikil guðs miskunn gengr með þeim um torbreytan¹³ veg lands ok lagar, at engrar mótbáru getr bókin, fyrr en þeir koma yfir hafit ok upp í Jórsalaland. Verðr þá fyrir þeim skógr mikill, var

¹⁾ *saal. b;* er *B.* ²⁾ skulu *b.* ³⁾ konungi *b.* ⁴⁾ *mgl. b.* ⁵⁾ með *b.*

⁶⁾ þat alt saman má svá norrœna *tilf. b.* ⁷⁾ bréfit *b.* ⁸⁾ *saal. b;* hverja *B.*

⁹⁾ [yrði *b.* ¹⁰⁾ [konungrinn var viljugri en nökkurr annarr *b.* ¹¹⁾ *saal.*

b; væri *B.* ¹²⁾ *saal. b;* sketum *B.* ¹³⁾ torbreyttan *b.*

þat meinlig mörk með mörgum dýrum grimmum, sem eru gammar ok birnir, leones ok tigres ok önnur fleiri. Herrinn hefir engan vissan leiðsagara um skóginn, [ok hugsar konungr,¹ at þeim muni af taka sama dags. En þat ferr eigi svá, því at yfir mörkina er eigi miðr² en tvær dagleiðir. Náttar nú at þeim ok villast myrkrum,³ ok býðr konungr at setja [landtjöld sín,⁴ segir þá at hann vill eigi rekast í myrkrum. En herrinn liggir umbergis undir berum himni. Konungr vakir um náttina ok syngir psalma sína. Ok þann tíma sem hann las⁵ capitulum: Legem pone, ok þenna vërsa: Deduc me in semita mandatorum tuorum, klakar einn fugl undir tjaldstrénu,⁶ þar rétt upp⁷ yfir sem konungr liggir undir niðri. Hans rödd er svá hvell, at heyrir um allan herinn, ok hverr maðr vaknar við. Konungr heldr fram lestri sínum alt þar til sem⁸ liðandi psalmabókinni segir hann þenna vërsa: Educ de custodia [mandatorum tuorum⁹ animam meam ad confitendum nomini tuo. Sem hér [er komit, stendr¹⁰ mjök lýst af degi, tekr nú fuglinu til annat sinn ok æpir hátt, sem hann veki allan herinn; heyrir nú hans rödd með skýrum orðum móti fugla náttúru. Hann segir svá tvisvar til konungs: Franseis, hvat segir¹¹ þú. Við þetta klæðist konungrinn. Ok sem herrinn er búinn, sjá þeir allir, at sjá¹² litli fugl, sem klakat hafði, býðr sik til leiðsögu, flóktir hann fyrir forntroðinn stig, ok þar eptir ferr allr herrinn at boði konungs, þar til er þeir kómu¹³ á skýran þjóðveg. Eru þeir þá greiddir sem þurfti. En svá segja pílagrímar, at eptir þessa umferð Karlamagnús konungs sé fuglasöngur á þeirri mörk með skiljanligum orðum. Eigi greinir bókin hvílíkan styrk Grikkja¹⁴ konungr hafði¹⁵ til með honum at frjálsa Jórulaland, en þat er vitat, at svá harðan herskjöld bar Karlamagnús yfir landit, at hann hratt heiðingjum¹⁶ frá herfangi til helvítis, drap ok deyddi þann áuma lýð, svá at erfðarjörð¹⁷ almáttigs guðs skipar hann aptr í bezta punct er verit hafði. Í þeirri ferð vitjar hann Hierusalem með [lítilæti dýrkandi¹⁸ guð, þaðan snýr hann norðr um haf til Miklagarðs. Í¹⁹ því má þat vel skiljast, at Grikkir²⁰ hafi verit í sömu herferð,²¹ því at eigi mundi Karlamagnús konungr úboðinn fara til Miklagarðs; var þar herra patriarchinn²² fyrir. Leggjum vér þat fyrir lið at greina, hversu borgin þaut með hátíðligri gleði í þvílíks manns tilkvámu ok öllum fagnaði. Ok eptir nökkura daga sýnir sá blezaðr herra sína

¹⁾ [því konungr hugsar b. ²⁾ minnr b. ³⁾ vegarins b. ⁴⁾ landtjald sitt b.

⁵⁾ les b. ⁶⁾ saal. b; tjaldstreen B. ⁷⁾ uppi b. ⁸⁾ í tilf. b. ⁹⁾ [mgl. b.

¹⁰⁾ [stendr, er b. ¹¹⁾ sefir (!) b. ¹²⁾ sá b. ¹³⁾ koma b. ¹⁴⁾ Grikkja b.

¹⁵⁾ lagði b. ¹⁶⁾ saal. b; höfðingjum B. ¹⁷⁾ erfðarjörð b. ¹⁸⁾ [lítilæti

dýrkan við b. ¹⁹⁾ Ok b. ²⁰⁾ Grikkir her og senere b. ²¹⁾ herfür b.

²²⁾ patriarcha b.

hæversku, biðjandi herra patriarchann gefa sér orlof til heimferðar. Sem þat er gert, hefir Grikkja konungr stóran viðbúnað at leiða konunginn út, því at fram á eitt pláz er sett¹ fyrir hann svá mikil þessa heims dýrð, með gull ok dýra steina, klæðakyn ok allra handa hluta, sem elskarar² þessarrar veraldar [mundu vilja³ girnast lífi framat. En því [gerði hann⁴ svá, at Grikkjum var [hann úkunnigr,⁵ sem brátt prófast; því at þegar í stað sem gjasfirnar váru⁶ framlátar, víkr keisarinn⁷ frá þegjandi ok kallar sitt stórmenni sem á ráðagerð, svá til orðs⁸ takandi: Hvat leggi þér til ráða, góðir höfðingjar, hvárt mér⁹ skulum þiggja þessar gjasir? Þeir váru fljótir í andsvörum, því at þeir kunnu vel konungs skaplyndi, þó at hann spyrði þá at: Þat er vart ráð, segja þeir, at mæða sú er vér frömdum fyrir guðs ást at eins, biði hans sjálfs en eigi dauðligs manns. Við þessa tillögu varð keisarinn harðla feginn, fyrirhjódandi sínum mönnum at sjá þetta gly. Hér af angrast Grikkja konungr ok öll hans hirð, ef útleiðsla keisarans vill ekki þiggja, ok hér kemr með ráði stöddu, at hann verðr þröngdr til með sœring¹⁰ í nafni dróttins, at hann þiggi einshverja gratiam. Velr þá konungr þat sem honum sómdi bezt, at honum veittist heilagr dómr nökkurr af pínigartáknum dróttins. Sem þat er jatat með fagnaði, skipar patriarcha þriggja daga föstu öllum Franzeisum; þar í móti eru¹¹ kosnir 12 virðuligir menn af Grikkjum at standa ok styrkja þjónostuna, ok þeir skyldu fasta með Franzeisum.

3. Á þriðja degi föstunnar gerir Karolus játning sína fyrir heimoligum skriptafeðr sínum Ebrono¹² byskupi. Ok sem dagriinn kemr, skriptast allir virðingamenn í höfuðkirkju staðarins. Eru þá settir tvennir kórar at syngja letanias, svá at aldri falli lofit, meðán þjónostan gerist. Höfuðsmaðr fyrir embættinu, at taka út helgan dóm af sinni hirðslu, var dýrligr faðir Daniel byskup Neapolitanus,¹³ ok sem hann lýkr upp þá techam,¹⁴ sem þyrnikrúna¹⁵ dróttins várs var geymd í, gengr svá mikill ilmr um mustarit, at allir nærverandis menn hugðu sik vera í paradiso; þar með fór þat ljós, at allir þóttust hafa fengit himneskan klæðnað fyrir þá birti er á stóð. Sem lausnari várr hefir svá byrjat sér til sæmdar, fellr Karlamagnús flatr til jarðar, biðjandi várn herra at hann muni endrnýja stórmerki sinnar pínu, ok án dvöl eptir hans bæn kemr döggr af himni niðr yfir þyrnitréit, svá at þat vöknar alt ok klöknar í augabragði til nývörðins ávaxtar, svá at þegar í stað blómgast þat með fögrum

1) fram tilf. b. 2) elskari b. 3) [mundi b. 4) [gerðist hér b. 5) [úkunnr Karlamagnús keisari b. 6) eru b. 7) hann b. 8) orða b. 9) vér b.

10) sœringum b. 11) váru b. 12) Ebroino b. 13) Neopolitanus b.

14) thecam b. 15) þyrnikóróna b.

flúrum. Tók þá byskup Daniel tilsamdan tesaur ok sníðr þau nýu flúrin¹ niðr í þat tréker, fagrliga fóðrat innan, sem Karlamagnús hafði látit til búa. En meðan byskupinn fremr² þat blezaða verk, er þat greinanda, hversu dróttins dýrð fór þá æ ok æ vaxandi. Sem blómin spruttu, kom sá ilmr at nýju, at allir sjúkir menn urðu heilir í kirkjunni; var sá³ millum annarra, at um 20 ár⁴ ok fjóra mánaði var mállauss blindr ok daufr, en nú græðir dróttinn hann svá at heilu, at við fyrsta ilm, sem krúnan tókst út, fékk hann [fagra-sýn; en þá er blómin spruttu, fékk hann⁵ málit; en þá er byskupinn bar járn á, þá hann glöggva heyrn. Því er dásamanda eigi lítt, hverr paradísus þá var⁶ á jarðrki, er svá geislaði guðs miskunn. Ok er byskupinn hefir sniðit flúrin niðr í kerit, fær hann þat sama Karolo konungi; hann hefir til reiðu drifhvítan dúk eðr glófa ok lætr flúrin⁷ þar í koma; fær hann byskupinum aptr kerit. Því at nú skal hann þiggja af snið⁸ þyrnisins. En hann heldr meðan á öðrum glófanum með flúrunum, góðfúss í guði sem tárin váttaðu. Ok sem þyrnigjöfin réttist at keisaranum, hefir hann til reiðu annan glófann, en vill þann rýma láta undan, sem með flúrunum var, ok hyggst at fá hann Ebrono⁹ byskupi skriptafeðr sínum. Nú ferr svá í millum þeirra, at hvárgi sér annars gerð fyrir tárur; konungr lætr lausan glófann, en erchibyskupinn tekr eigi með, ok eigi því heldr fellr hann til jarðar, heldr stendr hann í lopti um eina stund dags. Prófast þat vel þann tíma sem konungr réttir annan glófann at erchibyskupinum, því at nú sér hann ok báðir þeir fyrra glófann, hversu [guð almáttigr¹⁰ heldr hann¹¹ upp. Þessu næst er þat greinanda,¹² at svá sem konungr lætr flúrin or glófanum niðr í þá hirðslu, sem fyrir¹³ var búin, snúast þau með himneskri dýrð ok blezan upp í mannam, þat köllum vér himnamjöl. Dýrð sé várum herra Jesu Kristo, er fyrir manna augum sýnir svá miklar jarregnir í lífligum ávexti; því at í fyrra stað greinir bókin, at þá er byskup sneið flúrin, blómguguðust þau meir ok meir í staðinn, en nú þetta annat með allskyns heilsugjöfum, at þau snörust í mannam, sem áðr var¹⁴ sagt. Sem hér stendr, kemr gnýr mikill [yfir fólkitt ok¹⁵ must-erit, því at almúgi staðarins er á ferð kominn sem með herópi fram at kirkjunni ok þessu orðtaki: Hér er nú páskadagrinn, hér er upprisa dróttins, því at sá ilmr er héðan gengr út, hefir inn leitit í hvert hús ok hreysi um allan staðinn, með þeirri heilsugjöf at 300 manna sjúkra renna nú kátir at losa guð. Énn þiggr Karla-

¹) flúr b. ²) framdi b. ³) einn tilf. b. ⁴) ok 3 ár b. ⁵) [tilf. b. ⁶) varð hér b. ⁷) flúrit b. ⁸) sjálfs tilf. b. ⁹) Ebroino b. ¹⁰) [guðs almætti b. ¹¹) honum b. ¹²) dýrðarverk dróttins segjanda b. ¹³) tilf. b. ¹⁴) er b. ¹⁵) [undir b.

magnús blezaðr fleiri gjafir dróttins, því at nú lýkr Daniel upp þat alabastrum, er í geymdist nagli dróttinligrar pínu,¹ þann sama offrar hann keisaranum, þar með part af krossi dróttins, reifalinda hans, [þar til sveitadúk hans² ok serk várrar frú³ guðs móður Marie, ok handlegg Simeonis er bar várn dróttin. Nú kann vera, at nokkurum skýrum manni þikki fsjávert, hví bókin setr, at hin dýrustu tákn lausnara várs herra⁴ væri geymd í Miklagarði, en eigi í Jórsalalandi. En þar er opinber skynsemi til, at heilagir dómar dróttins væri fluttir undan úgangi ok úfriði heiðinna þjóða. Leystist⁵ svá Karolus af Grecia, at margr mátti guð lofa fyrir hans þarkvámu, því at sá drakk nú kátr, er áðr syrgði í kör. En hversu margar jartegnir urðu í hans veg, er eigi várt at rita, því at í einum kastala er hann dvaldist um 6 mánaði urðu heilir 50 manna, ok einn reistr af dauða. En er hann kemr heim í Frans, velr hann sem optar til frábærra sæmda þann stað er heitir Aqvisgranum, þat kalla sumir menn Achis eðr Tachin. Í þenna stað flytr hann helga dóma.⁶ Urðu þá enn at nýju svá miklar heilsugjafir þar í staðnum, sem bókin greinir nökkut af, en sumt segir hon útalit, blindir menn ok riðusjúkír váru í sínum fjölda úreiknaðir, óðir menn 12, líkþráir menn 8, kararmenn 15, haltir menn 14, handlami 50, hryggkuýttir 50 ok tveir, brottfeldir 20,⁷ at frátöldum þeim er umbergis sátu af nálægum stöðum. Nú með því at várr dróttinn⁸ lýsti svá kristni sína fyrir þessa helga dóma, skipaði svá heilagr faðir Leo pávi með vild⁹ Karoli konungs ok samþykkt Achillei Alexandrini byskups ok Theophili Antioeni, ok margra annarra byskupa, ábóta ok lærðra manna, at á síðasta Jdus dag Junii mánaðar á hverju ári skyldi [einkanliga ok hátfðliga¹⁰ sæmd veitast þessum helgum dómum. Styrkti svá dróttinn þessa setning, at á sama byskupaþingi reis maðr af dauða. Víkja svá bœkr til, at Karolus konungr miðlaði ríki sínu af þessum guðs ástgjöfum, sem segir í Marfu jartegnum, at hann gaf serk várrar frú¹¹ í Carnotum, en himnamjölit er mér¹² gátum, gaf hann vin sínum Dionisio í Sendenis, ok hyggja margir þat vera tilkomit af því manna, er dróttinn gaf Jsraelitis. Í Achis reisti Karlamagnús virðuliga Marfu kirkju, er hann kallaði Mariam rotundam, þat musteri er [undarlíga með frábærum hætti¹³ smíðat, kringlótt í sínum vexti með forkunnlíglum¹⁴ hagleik.

4. Svá segir Speculum Historiale, at á dögum þessa Karoli blómgadist [í kristninni¹⁵ virðuligr byskup Sallinus at nafni, þeirrar

¹) píningar b. ²) [tilf. b. ³) frúr b. ⁴) mgl. b. ⁵) Leysti b. ⁶) dómana b.

⁷) 60 b. ⁸) Jesus tilf. b. ⁹) ráði b. ¹⁰) [einkanlig ok hátfðlig b.

¹¹) frúr b. ¹²) vér b. ¹³) [frábærliga b. ¹⁴) undarlíglum b.

¹⁵) [mgl. b.

borgar er Ambianis¹ heitir. Þá borg reisti forðum Antonius keisari, öðru nafni Pius, ok gaf henni² nafn af þeirri móðu er féll í nánd, ok kallaði hana Lambon. En síðan sem Gracianus son Valentiniani tók ríki, setti hann sitt öndvegi í þeirri borg, gefandi henni nafn annat af þeirri grein at rennandi vötn umkringdu staðinn, ok því kallaði hann hana Ambianis. Í þessarri borg var Sallinus byskup, kraptamaðr mikill, svá at hann gaf blindum sjón,³ heyrn daufum, en tungu mállausum. Honum samtíða var í Ambianis sá konungr er hét Hisperich, hann lézt vera kristinn maðr, en var einn Arianita reyndar, sem í því prósaðist, at hann tók upp eina nýjung, er hann hugði kristna menn eigi skyldu við sjá, at maðr skyldi játa⁴ trúa á guð einn, en þat kvað hann þarfleysu at játa þrjár persónur [vera guð⁵ í heilagri þrenningu, föður ok son ok heilagan anda, ok þetta segir hann Sallino byskupi [sínnum munni munu⁶ samþykkja. En er þat flyzt af orðum hans,⁷ segir byskupinn⁸ því síðr samþykkja skulu, at ef hann náir því letri, sem þar er um gert, skal hann skera þat í sundr ok brenna í eldi, því at guðs maðr sú, at fundning⁹ þessi reis af gömlu grunni¹⁰ villunnar, því at Arianite starfa þat at minka várn græðara Jesum, ok kalla hann lægra í náttúru en guð föður ok helgan anda, ok¹¹ vildi hann vansignaðr konungr, at úgreindar væri þrjár persónur, at eigi sýndist guðs son makligr jafnri scemd sem faðir ok heilagr andi.

En hversu afskaplig villa þat er, gerði ljóst byskup einn Amphilotus at nafni Jeoniensis kristni, hann var á dögum þeirra feðga Theodosii ok Archadii konunga. Þessi byskup var skörungur mikill ok klerkr geysi¹² góðr, því at hann samsetti með latínu líf ok jar-tegnir hins heilaga Basilii Cesariensis episcopi. Mikit hatr ok heilagt hafði hann til Arianitas,¹³ svá at þeirra uppgang vildi hann mýgja eptir megni, ok þess eyrendis er lesit at hann færi á fund Theodosii keisara, at hann lögtoeki fyrir alt Rómverja vald, at engi stórþing né breiðar stefnur héldi þess háttar villumenn, því at byskupinn flytr, at þeirra samkvámur eru eigi annat en meingerðir við guð. En sakir þess at með konunginum var þat í tvennu lagi, rétt trúa ok mikil hyggendi,¹⁴ sýndist honum í fyrstu sem þetta væri grimdarkyn at bægja¹⁵ þeim svá mjök, veittist eigi þat er beðit var, ok því snýr byskupinn brott þegjandi ok býst þegar til brottreiðar¹⁶ af hans¹⁷ garði. Sem hann er búinn, gengr hann í þat herbergi sem báðir samt konungarnir eru fyrir, ok þar kominn hneigir hann Theo-

¹) Ambionis her og senere b. ²) saal. b; hans B. ³) sýn b. ⁴) mgl. b.

⁵) [mgl. b. ⁶] [muni [ljúft] at b. ⁷) konungs b. ⁸) hann b. ⁹) fund-ing b. ¹⁰) föður tilf. b. ¹¹) því tilf. b. ¹²) mgl. b. ¹³) Arianita b.

¹⁴) hógværd b. ¹⁵) saal. b; hegia B. ¹⁶) brottferðar b. ¹⁷) konungs b.

dosio konungi með allri hæversku, en lætr eigi sem hann sjái Archadium, snúandi svá til ferðar. Theodosius hugsar þat vordit fyrir vangeymni byskupsins, ok kallar eptir honum, hví hann gengr svá. Byskupinn víkr aptr í sömu¹ sporum, ok spyrr hvat honum mislíkar. Konungr segir þá, at hann heilsaði eigi né kysti son hans. Byskupinn svarar: Ek sœmdi yðr, ok þat vinnr honum þörf, því at [þú ert² faðir hans. Konungr kvað³ þanu engan sœma sik, sem eigi virðir Archadium [konung með verðugri⁴ tign eptir hans skipan. Byskupinn lætr nú upp ganga hljóðin: Já, já, segir hann, [ef þér⁵ dauðligum manni þíkkir minkan í, at son þinn er eigi tignaðr konungligri tign sem sjálf þú, hversu man þá [fara eðr⁶ líka eilífum guði feðr, ef hans eingetiuu son, honum samjafn í allri dýrð, skal missa sinnar virðingar í vandrú Arianorum. Við svá háleita skynsemd þagnar keisarinn,⁷ því at í eigit brjóst skildi hann, hversu röksemdin var rétt; gerir síðan boð um alt sitt ríki, at guðs úvinir Ariani skulu engar vegtyllur hafa, ok hvat annat í hverri grein sem byskupinn hafði flutt þeim til minkanar.

En nú þessu næst skal aptr snúa til Sallinum byskups, því at honum stóð á aðra hönd Amphilotus byskup at fyrirlíta ok fóttröða Arianos með sínum góðum lifnaði. Hafði Sallinus byskup heita góðfýsi at lýsa andir kristinna manna með sínu predicanarembætti, ok því fór hann víða lands um heruð at alla guði almáttum fagran ávöxt. Hvar af svá er lesit, at⁸ fyrsta páskadag var hann í þeim stað er Valent heitir, þat er konungsgarðr ok eign Karlamagnús konungs. Ok fyrir þá sök at konungr sat þar eigi utan á vísum⁹ tímum, skipar hann staðarins vald þeim riddara er Abbon hét. Þessi Abbon gerir aðra skipan út af sér, ok fær þeim manni forráð staðarins er Geirarð hét. Í þessum konungsgarði var vegligt musteri hins heilaga Martini, ok þar söng Sallinus messu á sjálfan páskadaginn. En af honum er þat einkanliga segjanda, at þann skríða sem [hann bar í¹⁰ guðs embætti, fágadi hann umfram aðra hluti,¹¹ því at hann var bæði drifhvítr ok dreginu með gull, einkanliga þat cingulum sem byskupsins tigu heyrir til at bera var alt ofit með rautt gull ok sett dýrum gimsteinum. Svá dýran skríða bar hann með sér í hverja ferð, ok með þeim syngir hann á páskadaginn. En þó at þar kæmi saman margir í einu stað, váru eigi allir með einum hug, sem [síðar prófaðist;¹² því at optliga berr svá til, at af því sem góðr batnar til betra, spillist vándr til áfellis hins verra. Sem úti er messan ok byskup afskrýðist, gengr til hans ræðismaðr

¹) sömunu b. ²) [þér erut b. ³) segir b. ⁴) [með konungligri b. ⁵) [af því b. ⁶) [mgl. b. ⁷) konungrinn b. ⁸) á tilf. b. ⁹) vissum b. ¹⁰) saal. b.; herberge B. ¹¹) byskupa b. ¹²) [síðan prófast b.

staðarins Geirard, ¹ er vér fyrr² nefndum, ok býðr honum í sitt boð um daginn. Byskupinn þekkist³ þat gjarna, gengr til herbergis með honum, ok lætr þangat flytja varnað sinn allan ok svá skrúða sinn til geymslu. En þetta páskabod snýst í grát ok hryggiligan harm, með þeim hætti at húsbóndinn á sér son er heitir Vinigarð, hann var grimmr maðr ok fullr með þessa heims metnað,⁴ hann hefir hugleitt hversu fagr var skróði byskups, ok [er þann var⁵ kominn undir þeirra vald, því ferr hann til við föður sinn ok dregr hann í þá guðs reiði, at hann leiðir⁶ hjá sér, hvat⁷ þeir byskup eigast við, ok eigi ferr betr en svá, at hvárr þeirra föðga hrindr öðrum í logann sjálfan, því at bóndinn samþykkir glæpinum, en Vinigarðfangar byskupinn niðr í eina dýflizu, þagat steyttist⁸ með honum einn hans fjóinn hinn kærasti alt af barndómi. Í þetta starf hefir bóndason einn þræl með sér, er hét Vingar. Er nú ráðit til skróðans ok nógu mikit til unnit, var hann skutlaðr⁹ ok skorinn, en með þann væna kaleik er þar fylgdi með rautt¹⁰ gull fellir bóndason niðr fyrir afl, at þar með búist söðull¹¹ hans bæði at spöngum ok fögrum rósum.¹² Sem svá er komit, vill hann örugt um búa, at byskupinn megi hann eigi úfrægja, því sendir hann þrælinn at drepa byskupinn, ok sá aumr úvinarins þræll ferr sem boðit er.¹³ En þá er hann sér byskupinn, fallast honum hendr. Guðs maðr skilr þegar fyrir yfirbragð mannsins ok vápnaburð, hvert hans eyrendi var, ok því býðr hann sik fram í nafni dróttins, biðr hann ekki óttast at gera boð síns herra, ok þat sama ferr fram, at þeir krúnast báðir á sömu stundu. Erú nú þessu næst önnur ráð með bóndasyni ok hans bölvaða þræli, hvar þeir skuli¹⁴ grafa líkama þeirra, því at fullkomit morð á manndráp vill hann eignast. Þat verðr statt með þeim, at í því stóra byrgi, sem nautahjörð¹⁵ föður hans stóð inni um nætr, skulu þeir gera gröf, ok þar í velta byskupsins líkam ok þeirra beggja. Þat¹⁶ fullgera þeir án [dvöl eðr nökkuru nývirki¹⁷ til ásýndar. En þat er guðligri tigu mikit lof, hversu þegar byrjaði hon sæmd ok sælu þessarra sinna vina fyrir dauðligum¹⁸ manna augum. Þat í fyrstu, at einn graðungr af hjörðinni tekr þann verknað upp á sik, at verja þat rúm¹⁹ í tröðinni, sem guðs váttar lágu undir, því at horn sín ok harðfengi let hann úspart, ef nökkurr af hans kompánum vildi þar standa²⁰ sína náttúru viðr gefa. Svá ok, ef nökkut kynni²¹ falla eðr fjúka niðr á daginn yfir legstaðinn, þat

¹) Geirardus b. ²) *myl. b.* ³) þektist b. ⁴) metnaði b. ⁵) [at hann er b.

⁶) leiði b. ⁷) er *tílf. b.* ⁸) steptist b. ⁹) skurlaðr b. ¹⁰) rauða b.

¹¹) stannsóðull b. ¹²) doppum b. ¹³) var b. ¹⁴) skulu b. ¹⁵) naut-

hjörð b. ¹⁶) sama *tílf. b.* ¹⁷) [öllu nýmerki b. ¹⁸) dauðligra b.

¹⁹) *saal. b;* enn *B.* ²⁰) en *tílf. b.* ²¹) kunni b.

sem honum gætt eigi at, sem hann kom or haga síð á¹ kveldum, fékkst hann um löngum náttum² með fótum ok hornum at gera hreint. Hér með fór þat, sem enn er³ dýrligra, at himneskr stólpi stendr upp hverja nótt or hyrginu, svá skínandi at um langan veg mátti⁴ sjást. Hvar fyrir svá gerðist⁵ nökkura nátt í þorpi því er Berenticum heitir, at húsfreyja sú er þar bjó gengr⁶ um bæjarsýslu ok sér fram til staðarins þann himneska ljóma, sem hon skilr ok⁷ með jartegnum vera; því sækir hon í sömu stundu⁸ fram [til staðarins⁹ ok undir stólpann. En er hon kemr framan at byrgisdurum,¹⁰ lízt henni sem þar brynni inni tveir lampar með frábærri birti, sem áðr var greint; dásamar hon þetta mjök með undran, hverfr heim aptr ok hefir engi orð um. Heldr hon vörð aðra nóttina ok¹¹ fleiri til, ok sér hon æ sama ljós, þar til at hon þorir eigi fyrir guði lengr at þegja, ok því ferr hon fyrir kennimenn kirkjuunnar tjándi þeim þenna hlut.

5. Nú er at taka til sögu, þar er sítr Karlamagnús keisari,¹² má þar fljótt um renna, at þrjár nætr í samt birtist honum af guðs hálfu allr þessi æventýr, sem nú var lesinn, með staddri grein hverir drápu byskupinn ok úmannliga myrðu. Fyrir þá sök at guðs boði lyptir hann¹³ sinni ferð til Valention, gengr hann at hit gegusta ok lætr grípa Geirarð, son hans Vinegarð ok þrælinn Vingar, bjóðandi með kúgan lífs ok lima, at þeir segi til legstaðar Sallini byskups. Svá sem þat er gert, býðr konungr blinda þá alla, ok af þeim feðgum báðum lætr hann sníða getnaðarlimina. Síðan lætr konungr upp taka helga dómana ok leggja í vagn með allri virkt, lætr síðan þar fyrir setja marga uxa¹⁴ ok stóra, ok hyggst at aka brott af staðnum. En þess er eigi¹⁵ kosr, því at vagninn er bláfastr, svá at hvergi bifast. Konungr skilr þá enn guðs vilja, sem hann var jafnan vanr, lætr frá leiða alla yxn utan tvá eina, ok án mannligri leiðslu skulu þeir draga vagninn í guðs forsjá. Þeir gera ok sinn veg harðla greiðan rétt hit¹⁶ beinasta upp í bæinn fram fyrir kirkju hins heilaga Martini, þar er Sallinus byskup söng síðustu messu. Því sér konungr vilja guðs, at þar greptist¹⁷ hinn heilagi Sallinus byskup, ok þat gerist með allri virðing. Síðan offrar hann Sallino byskupi þriðjunginn konungsgarðsins með¹⁸ öllu því gózsi föstu ok lausu, sem þar til lá. Þat bar til í hans þarvist, at ein kona kom [fyrir hann¹⁹ með [þeirri kæru²⁰ við bróður sinn, at í arfskiptum

¹) um b. ²) náttu b. ³) var b. ⁴) hann tilf. b. ⁵) gerist b. ⁶) gekk b.

⁷) þegar b. ⁸) stund b. ⁹) [í staðinn b. ¹⁰) byrgisdurum b. ¹¹) enn tilf. b. ¹²) konungr b. ¹³) sjálfir tilf. b. ¹⁴) yxn b. ¹⁵) engi b.

¹⁶) saal. b; hvat B. ¹⁷) greptrist b. ¹⁸) ok b. ¹⁹) [til hans b. ²⁰) [þá ákæru b.

þeirra hafi hann eigi réttviss verit ok dregit undir sik hennar hlut. Konungr býðr manninum til andsvara. Byrjar þá konan enn sitt mál ok segist mishaldin. En hér á móti koma þau andsvör, at hann setr þvert nei fyrir málstaðinn, segir hana ljúga ok fást¹ í rógi fyrir höfðingjum, býðr þar á ofan særi sitt til undanfærslu. Sem þau akast þannin² á, segir konungr svá: Meðr því at ykkar er langt í milli, ok sakir fjarska er þit várut í, kemr eigi váttum til, [man sá³ vitni [bera ykkar í milli,⁴ er veit hvárt ykkart sannara hefir.⁵ Er þat vár skipan, at þú maðr skalt fara til Marteins⁶ kirkju ok vinna eið fyrir⁷ líkama Sallini byskups, at þú standir á réttu, sem nú hefir þú flutt. Hann játtar því gjarna ok gengr glaðr í musteri at þeim blezaða byskupi ok vinnr eiðinn. Ok svá búit⁸ sem hann er úti, kemr sú guðs reiði yfir hann, at sá meinsærismaðr springr í sundr í miðju, svá at iðrin velta í ljós, fylgdi [hér síðan með⁹ bráðr dauði. Vann þessi hlutr svá mikit, at dýrð byskupsins birtist því framar, réttlátir menn lofuðu guð því meir, en ranglátir hræddust því framar glœpi sína, einkanliga þeir sem sekir váru blóðs ok bana [þessa dýrðarmanns. Af Girarði er þat at segja,¹⁰ at í sínu eiginherbergi lagðist hann í sút grátligrar [þínu ok¹¹ iðranar. En [son hans¹² var því djarfari, at hann sótti¹³ til Martinus¹⁴ kirkju at biðja byskupinn forláts¹⁵ ok heilsubótar. En er hann kom í kirkjuna, brá henni svá við, sem hon mundi hristast öll í sundr af ógurligum skjálfta, svá at manndráparinn lagði á flótta ok sótti¹⁶ þat klaustr, sem eignat var Amando byskupi; skilr svá við hans mál, at þar lagðist hann í kör í¹⁷ dagliga kvöl fyrir sína glœpsku. En af þræluum Vingar er þat lesit, at hann flýði til Marteins kirkju, hiðjandi byskupinn mjúkrar miskunnar fyrir sinn glœp, játtandi með tárur ok framfalli, at hann þóttist nauðigr gert hafa þat guðs reiðisverk. Lauk svá hans máli, at sá signaðr byskup gaf honum í friðarmark annat augat með glöggri sýn. En Vingar lagði þar í móti svá mikla elsku, at hann kveðst engum dauðligum manni skyldu þjóna þaðan frá, heldr einum saman Sallino byskupi, er honum hafði svá mikla miskunn sýnda.¹⁸

¹) seka b. ²) þann veg b. ³) [tilf. b. ⁴) [um bera b. ⁵) segir b.

⁶) Martini b. ⁷) yfir b. ⁸) brátt b. ⁹) [þar síðan b. ¹⁰) [; þat dýrðarverk af Geirardo er svá lesit b. ¹¹) [mgl. b. ¹²) [saal. b; sem hann B.

¹³) kom b. ¹⁴) Marteins b. ¹⁵) fyrirláts b. ¹⁶) í tilf. b. ¹⁷) ok b.

¹⁸) veitta. Her indskyder b et Jertegn, som ikke findes i B, og ender midt i dette: Til þess at mönnum verði því ljósara, hversu várri frú sancte Marie virðist þat verk Karlamagnús keisara, er hann lét smíða henni kirkju í Tachin, skal segja, hversu hon blezuð vildi vanda vigalugerð á því sama musteri. Tvenn er undirstaða þessa efnis, sú önnur, at í fyrrum tímum hafði verit einn ágætr byskup í greindum stað, Seruss

6. Þat vátar heilög bók, at Adrianus pávi hafi þat privilegium veitt Karlamagnúsi keisara fyrstum um alt Franz ok Saxland, at hann skyldi kjósa alla formenn heilagrar kristni til sœmdar heilags anda, ok þat skýrir sú sama bók, at hvárki fyrr né síðar var kirkjan svá hreinferðug í sínum formönnum sem á dögum Karlamagnús, því at hvárki florena né ságrmæli spilti nökkurn tíma hans kosningi. Líða svá langir tímar, at hverr keisari eptir annan hélt hit sama privilegium, þar til er Gregorius septimus tók þat heim aptr undir Róma kirkju, fann þat at veraldligt vald sá þá meir til fémútu en ráðvendis ok guðhræzlu, hafa ok aldri síðan veraldligir höfðingjar haldit kirkjunnar völd. Má ok af slíku marka, hversu sá blezaði keisari Karlamagnús var ráðvandr ok réttvís, at hinn hæsti herra í kristniinni skipaði í hans vald ok forsjó svá mikla stjórn yfir kirkjunnar frelsi, at hann skyldi um alt sitt ríki velja lærða menn í hverja stétt ok stöðu, sem hennar valdi til heyrði. Nú svá sem sá mildi herra Karlamagnús keisari gerðist mjök hnignandi í góðri elli, tekr hann stríðan sjúkleik í þeim stað er heitir Aqvisgranum, svá at hann er leiddr at dauða, ok sem hann er nærri andláti gerðist sá lutr sem nú skal segja.

7. Turpin erkibyskup varð langlífari en allir aðrir kappar Karlamagnús konungs, sem hann vátar sjálfr í sínum letrum. Hann var staddr á framferðartíma keisarans í þeirri borg ríkisins, er Vienna heitir, ok sem hann gerir sína bæn innan kirkju einn morgin snemma fyrir altara, lesandi annan psalm í fimta dags nocturne Deus in adiutorium meum intende, stgr á hann höfgi, sem hann hefir byrjat, ok sér því næst í andarsýn, hvar fram fór mikill flokkur helvískra anda, ok allra síðarst drattar einn blámaðr mjök drjúgliga svá sem stjórnari ferðariinnar. At þessum víkr Turpin erkibyskup, talar svá: Hvert skulu þér fara, segir hann. Blámaðr svarar: Vér gerumst fram í Lotharingiam til Aqvisgranum, þess erendis at taka sál Karlamagnús konungs ok hafa með oss til helvítis. Erkibyskup segir: Ek særi yðr fyrir nafn hæsta guðs, at þér farit þessa leið aptr ok segit mér frá erendislokum. Blámaðr játtar því. Ok líðr lítil stund, svá at hann hefir varla lesit meðan psalminn Deus in adiutorium, áðr úhreinir andar koma aptr farandi sama veg mjök daprir ok niðrleitir. Erki-

at nafni, mikill kraptaaðr ok sannheilagr eptir lífit. greptraðr í þeim stað er Mastr heitir 3 mílur út af Tachin; ok 30 vetrum frá hans andláti er algert þat ágæta hús í Tachin, er nýsmíðat skal vera guðs móður kirkja, ok því greiðist til frásagnar með þvílíkri annarri undirstöðu. Svá birtist einum byskupi, at sœl guðs móðir gékk framum fyrir son sinn Jesum Kristum í himinríki, svá mælaudi: Son minn, hús er mér reist ok algert harðla vegligt í Tachin, ok þess staðar byskup hugsar vígja, ok því vilda ek, at sú vígsla gerð yrði einkar sœmiliga . . .

byskupi þíkkir þat vel, þótt heldr sé þeir úglaðir, ok víkr þegar at sama blámanni sem fyrr, er síðarst gékk, ok talar svá: Hversu sotr yðr, segir hann, eða hver urðu erendislok. Hann svarar: Jlla hefir oss at farit, því at vér höfum engan lut fengit. Fór þat þó öðruvís en vér ætluðum um hríð, sakir þess at oss var í fyrstu boðinn nökkurr jafnaðr, at vér kumpáunar ok þeir aðrir, er þagat kómu til mótsins, skyldum vega skilvísliga, hvárt meira væri gott eðr ilt með Karlamagnúsi konungi, ok þótti öllum (um) hríð nökkut í landsýn, þar til at þar skýzt at fram einn höfuðlauss maðr vestan af Galicia, ok dragsast meðr svá mikinn grjót ok trjá harka, at ek þíkkist á æfi miuni aldri slíkt sét hafu. Þetta alt rekr hann niðr í skálina Karlamagnús, svá at þegar stendr á jörðu; en þat mátti engan hlut, er vér áttum til mótsins; ok því sáum vér, at við aflsmun var at etja ok oss görði aflfátt,¹ fórum því skjótt í brott ok erum nú hér komnir. Eptir þetta hverfr erkibyskupinn aptr til sjúlfs síns, þakkandi várum herra almáttigum guði fyrir þat er Karlamagnús konungr var undan þeginn öllu djöfla valdi ok samlagaðr hans vinum í sjálfu himinríki. Sagði Turpin erkibyskup andlát keisarans fyrir þessa vitran sínum borgarmönnum í Vienna, svá skilríkliga sem hann hefði nálægr verit. En hvat er ætlanda hverr þessi maðr var, er fjáendr kölluðu höfuðlausan mann, utan auðsýnt er at hinn sæli Jacobus þoldi hálshögg af sverði Heródis konungs, en birtist nú í fulltingi síns vinar Karlamagnús með kirkua uppsmíði, hvaðan þat gefr vel skilja, at sá sem kirkju effir ok upp reisir, smíðar sjálfum (sér) himinríki.

8. Frægasti herra Karlamagnús keisari hvíldist til guðs í góðri elli kalendas februaríi. Váru við hans andlát ok líktylgju allir dýrastu menn veraldarinnar, fremsti byskup hinn rómverski virðuligr herra Leo pávi, ok meðr honum vildastu höfðingjar af sjálfri Róma, hér næst erkibyskupar ok ljóðbyskupar, síðan ábótar ok hverskyns valdsmenn með útöluligum lýð, er öllum áttum dreif til Aquisgranum, þegar er spurðist hinn hættari krankdómr keisarans. Því gerist í greindum stað svá scemilig útferð þessa ens andaða manns, sem fyrr er úheyrt í öllum Franz, sakir þess at þat blezaða höld, er sik hafði engan tíma sparat í guðligu stríði, var svá mikillar virðingar í herra pávans augliti ok allra annarra nærverandis manna (ok) höfðingja, at þeir þora eigi líkamann meðr moldu hylja eðr nökkut minsta dupt á bera, utan heldr prýða hann konungligu skróði ok setja upp á gullligan stól, svá réttan sem hann sé lifandi dómari, kórónu með skærasta gulli setja þeir á hans höfuð, ok láta ganga af krúnunni tvær gullfestar á bakit undir stólsbrúðurnar, at þær skulu halda höfðinu réttu, at eigi lúti líkaminn, heilagan textum fjögurra guðspjalla

¹) *saal. rettet; iatfaz B.*

skrifaðan gullstöfum láta þeir í hans hægri hönd, en vinstri hönd leggja þeir til letrsins í þá mynd sem hann pungterir lögbókina, er hann silr út at dæma; annan veg móti hans ásjánu láta þeir standa hans virðuligan herskrúða, gerandi síðan leiðit svá vaxit sem þessum umbúnaði til heyrir, mjök hátt ok formerat sem einn bogi, svá sterkliga lukt öllum megin, at hvergi mátti manns hönd nærri koma við. Síðan (var) leiðit gullagt utan ok viðskilit með allri virkt, er gerast mátti, sem einkanliga var makligt svá ágætum herra, því at textinn heilagra guðspjalla vátta(r) skýrt, hversu fast hann fylgdi lögum guðs í sínu lífi, með því at herra pávinn dæmir honum framförunum þá bók heyra, sem helgust má finnast ok æzt er í allri kirkjunni. Lesit hefir verit um stund af hinum ágætasta herra Karlamagnúsi keisara ok hans köppum, góðum mönnum til gleði, en nú munu vér þessu næst þann enda gera á þessu máli, at sá maðr hafi þökk af guði er skrifaði eða skrifa lét, ok sá er sagði, ok allir þeir er til hlýddu, ok lýkst svá nú Karlamagnús saga með þessu efni.

ANHANG.

*Fragmenter af 3 Pergamentshaandskrifter af Karlamagnus Saga,
fundne i det norske Rigsarkiv.*

1.

..... (Jfr. ovenfor S. 488¹⁵—489³) hesta oc mula .vij.h. camela. clyfiada af gulli af arabia lande. hann vill oc gefa mer .i. vagna laðna af gersimum. hann vill sækia fund minn til fraelandz oc vill hallda af mer spanialand oc þiona mer um alla lifdaga sina. oc vill fa mer til þess gísla at þat scal halldaz. en eigi væit ec huat hanum er i hug. Frankis menn svara at at þui væri hyggianda. Rollant reis þa upp oc mællti imote konungi oc sagðe sua. Vsyniom truir þu Marsilio konungi .vij. vetr ero liðnir síþan er ver komum til þessa landz oc hefi ek morg vandreþi þolat i þinu æmbætte. Ec sotta til handa þer Nobles oc Morinde. Valterne. Piue. Balague. Crudele. Sibilie. Pórt. oc Páilart. er stendr at landamære. En Marsilius konungr héfir opt suic oc lavsyrðe lyst við þic. hann sende til þin fyr scommo .xv. baruna sina at þui hofi sem nu sendi hann. oc hafðe huerr þæira kuist i hendi af olivo tre. oc baru þæir slic típendi sem þæir sogðo i gerkuellid. at konungr. þæira villde cristnasc. þu attir þa rað við frankis menn. oc þæir reðu usniallt rað. þu sendir þa .ij. iarla þina til Marsili konungs. Basan oc basilies. hann gerðe þa sem illr svikare oc lét hann þa lifi tyna. Nu halt þu fram hernaði þinum. oc far með ollu lífi þinu til saraguze oc síþum þar um borgina. oc hættum eigi fyrr en ver nám þorgina oc hefnum sua þæira varra felaga. er svikarinn let þá drepa. Karlamagnus konungr hneig þa niðr hafðe sino oc stravk þa scegg sitt. en beindi campa. oc svaraði engu orði. Frankis menn þavg
..... (S. 489²⁶—490²²) konungrinn læit til hans oc mællti. þu ert vitr maðr. en þetta scegg oc kampar sem ec hefi. segir sua.

eigi ferr þu þessa .xij. mañ sua langt fra mer. far oc sitt engi maðr byðr þer til þeirar sendifarar. huern vilium ver þangat senda segir konungr. Buinn em ek þeirar ferðar segir Rollant. ef þu vill konungr. Eigi scal sua vera segir oliver. þu ert of braðr i scapi. oc ætla ec at þu munir helldr isundr fœra sætt vára. en saman koma. En æf konungr vill þa em ek buinn at fara þa sendefor. Huargi yckar scal coma a þa stigu. oc engi yðarr .xij. iafningia. Þa geck Turpin erkibyskup fram firir konung oc mællti. Fa mer staf oc glofa oc jartægnir ek vil fara til Marsili konungs oc man ek segia hanum nocquot af þui er mer er iscapi oc man ec bratt varr verða við huat hanum er i hug. Karlamagnus konungr svaraði. Eigi kemr þu þar þessa .xii. mañ. oc rœþ ecki um næma ec bæiþa þik. Gopir hofðengiar segir kmk. kiosit æinn huern af bárunum væl kyniaðan. oc vel at ser gervan. þan er gersamlega segi Marsilio min orð oc se vel at ser gerr i bardaga. Rollant sagði. þar er Guinelun jarl stiupfaðer minn. Frankis menn svara. Engi vitum ver betr til fallinn ne iafnvitran hanum. ef konungr vill at hann fari. Karlamagnus konungr mællti þa. Guinelun jarl gæck fram þa oc tak við staf oc glofa. þat vilia frankis menn at þu farir þessa sendifor. Þa sagði Guinelun jarl. þui hæfir Rollant up comit oc alldrigi man ec hanum þat firi gefa. oc alldrigi siþan (S. 491⁴⁰—492²³)¹ oc man ec eigi fara þaðan aðr ec hefi unnit borgina. en siþan scal hann i bondom fara. við mer til fraclandz. oc þar scal hann dæmðr vera oc dauða þola. En þu scalt fa hanum rit þetta i hond oc þenna staf oc glofa. Oc þa er Guinelun jarl scyllde við taca bresinu þa fell or hændi hanum. en .xij. j. hugðu at oc hlogu. Oc er Guinelun jarl laut niðr oc tok up ritið þa þotti hanum sua mikil scom ivera at hann villde eigi þar staddr verða fyr allt væralldar gull. oc mællti sua. Guþ hæfui þeim er þessum vandreþum cómu at mer. Frankis menn sogðu þa. Drottin guð allzvalldandi huerio ma þetta gegna. þetta bysnar sorg oc tíón. Guineluns .j. þer munuð heyra tiþendi þau. Karlamagnus konungr segir hann. gef mer leyfi. æf ec scal fara. þa vil ec eigi dveliaz lengr. konungrinn svarar. Guþ greiþi ferð þina.

Svik Guineluns jarls við Rollant oc þa xij iafningia.

Nv er at segia fra Guinelun jarli at hann fór til landtiallda sina. at buasc oc við hanum .vij.h. hans manna. oc villdu allir með hanum fara. hann hærelgðdiz enum beztum herclæðum er til varu. gullsporar varu bundnir afœtr hanum hann var gyrðr með sverþi sino muraglais. oc steig abac hesti sinum er hét tescabrunn.

¹) Jfr. Facsimilet 1.

..... (S. 493³⁹—494¹⁹) Karlamagnus konungr sat i ger undir tre æinu oc siolment um hann. þa com Rollant oc hafðe ihendi ser abburðar mikit æpli æitt. herra segir hann tak her. ec hæit þer allar koronur af konungum þeim er imote þer standa. slier er ofmetnaðr hans. huern dag vill hann illt gera. en æf illt kæmi at hanum þa myndim ver allir ifripi sitia. Blankandin mællti. Maðr læzk Rollant vera en hann vill þo huern konung undir sic kuga. oc man hanum illa til takaz ein huerio sinni. Guinelun jarl svaraði. þat villde Rollant at eigi kœmisk sætt þessi alæipis. oc villde hann leggja undir sic spanialand. siþan villde hann til babiloniam oc drepa Ammiral konung æf hann vill eigi skiraz oc eigi vill hann letta aðr hann hæfir yfir stigit allar þioðer. Huat er um þat at lengia annars en þær verþa baðer a eitt sattir. Oc nu handsala þær Guinelun jarl oc Blankandin sin imilli. at svikia Rollant itrygþum. oc verþa hanum at bana. Nu foru þær læið sina. oc lettu eigi fyrr en þær comu til suraguze. oc funnu þar Marsilium konung. Guinelun jarl bar þa fram ærendi sin. en allir hæiðengiar lyddu hanum. Blankandin geck þa fyr Marsilium konung. oc helt i hond Guinelun jarls oc tok til máls

2.

..... (Følgende Fragment begynder i den store Lacune ovenfor S. 286¹⁶) æigi at girarðr var kominn. þa mællti konvgr við oddgeir ok nemes ok iarlinn flæmska ok bæring hinn bretzka. Ek se heiðingia sitia her a hestvm sinvm fyrir oss a brekkvnni. riðit til þeira ok vitið ef þeir se sendimenn eða þeir se komuir at niosna um her varn. þa biygguz þeir til at læypa at þeim. rettv fram skiolldv fyrir sik ok letu siga merki fyrir sik ok helldu með avllu afli þav hin digrv spiot til lags. en herra Girarð uarð þa varr við fyrst ok kallaði hann þa Boz ok Klares systur sonv sina oc sonu sina ernarð ok reiner. herrar kuað hann. nv er tign váár komin at þiona almatkvu gudi ok hefna hans a hæiðingivm. Ef þer mættið þersa .iiij. af riða hestvum. þa væri yðr þat hinn mesti riddara skapr ok æinkenilig frægð

..... ngia milvn hinn riki hofðingi ok gundelbof frisa konvgr. þar matti sia (Her begynder Texten ovenfor S. 286¹⁷—²⁷) merki með ymsym(!) litvm hvitar brynivr skira hialma. hin villduztv sverð með gvllhiolllvm. Enn nu uiti at uisv agvlandvs ok iamvnd að alldri vinna þeir ualland meðan þersir eru lifandi at veria. J þriðir fylking vorv .xv. þusvndir. Fyrir þersum uoru hafðir lampar ur ferre borg ok nemes or bealver ok hinn hravsti riker. J þersi ty(1)king uoru með avllu goð herklæði. Enn miqk hvgðiz Agvlandvs þa avka

sitt ríki ok er hann fluttiz utan vm affrica haf at uinna alla franz. En hann lifir alldri sva længi at hann se þaðan .i. penningt(!) takandi. sua man her avll hans ván falla gíorsamlega at hann mun bavlfa þeim er þetta orááð gaf honvm. J .iiij. fylking vorv .xx. þvsvndir (S. 304²⁰—²⁹) [græ]uazta gras ok drapv þeir fyrir oss betr en þvsvnd manna vndan havfut merkiuv. Sem iamvnd skilði orð hans. læit hann til hans með grimmvm avgvm ok mællti. Þegi segir hann hinn savrgi ok hinn syndvgi maðr. þv veiz æigi hvat þv mæler. Ek fekk havfutmerki mitt i giæzlv tveggia konvnga ok .x. þvsvnda riddara. Þa svaraði hinn heiðni. alla hafa kristnir menn þa drepit ok rakv oss vndan havfvtmerkiuv ok tokv þat undan varo valldi. Þa tok jamvnd at hryggiaz ok kallaði til sín salathiel konvng ok Rodan hinn harða. Herrar qvað hann. Ver erum nv svivirðir ok sviknir .iiij. gvðar vaarir erv brott teknir fra (S. 305¹⁴—²³) Oddgeir heitaði hans ok þvi næst mætir hann honum ok hio þegar til hans i skiavllidinn með sva micklv hðggi at avll herklæði hans tiæðv honvm æigi þat er vert væri æins glofa ok skaut honvm davðvm af hestinum fiarri a vollinn ok kiærði Jamvnd fall hans með micklum harmsgrááti. Eptir þetta kom læypandi herra Nemes hertogi yfir bealfer vel ok virðvliga herklæddr a mozeli hinvm villdazta vapnhesti sinvm. Engi hestr þers hins mickla fiavlða kvnni siðr at mæðaz en hann ok eingi riddari var sa er siðr kvnni ræðaz enn hertvginn Nemes. ok er hann reið að f. (S. 306¹⁰—¹⁹) milli herða ok hellt blodgv sverði sínv i hendi ser. ok er hann læit Karlamagnus þa mællti hann. Gvð signi þig Karlamagnus keisara hinn ríka. konvngr svaraði. Gvð fagni þer riddari. Enn æigi kenni ek þik ok seg mer nafn þitt. hann svarar. Meun kalla mik valltera or salastius borg. herra Girá. boð son sendi yðr guðs Q. ok hans systvr synir herra hoz ok clares ok ver havfvm soott hofvð merki heiðingja. Sira Vallteri segir konvngr lifir enn sa hinn ravsti maðr. Guð veit segir hann at sva er hann heill sem fiskr ok katr sem kið sva at eingi hans manna hoggr stærri havgg en hann. Þa mællti konvngrinn. hvar er (S. 307⁶—¹⁴) þeim ok mællti. Enn megv þer i goðvm tíma segir hann hefna uina yðurra. Nu riðu þeir ofan fyrir brekkvna ok glitraði gull ok stál moti solskiniuv ok gerðiz þa mikill molldræykr vndan fotvm hesta þeira. Þa mælltu heiðingjar. Eingi maðr sagði oss sannara en balaam sendimaðr. alldri verðr þetta land soott af varri hendi. Enn ef iamvnd hefði sent i dagan eptir feðr sínvm. þa væti nv allt valland i hans valldi ok nv uerðr þat alldri sótt. Nv samir hverivm at inna hesti sinum er goðau áá. Sem hinir komv at þar sem bardaginn var þa matti þar

..... (S. 322¹⁹⁻²²) þa ætla þeir nær at sækia. Enn ef þeir verða rekner. þa erv þeir hvndvm skiotari. yfir þersvm var annar havðingi chalides hinn riki. ena þriðiv fylking varðveitti Eliadas. hans lið uar uel [herkl]æðt. þersir erv .xl. þusunda hinir mestv met (S. 322²⁴⁻³⁰) [an]dvarpandi sakir systvr svna sinna mikinn harm hafandi er með hestvm vorv svndr dregnir i avgliti hans. Enn ef amvstene villdi lysa sinvm hvg eptir þi sem var. þa ætlar hann að visu affrica monnvvm hefudina. J þersi fylking vorv aller vel herklæddir ok havðv marga tyrkneska boga með hinu villdazta skoti. Enn ef æigi hialpar nv (S. 323¹⁰⁻¹³) með allzkonar goðvm mat ok drykk ok fengv hina høgvreruztu huilld.

Keisarenn villdi þa æigi lengr duellaz ok sendi hann þa eptir einvm erkiþyskupi ok let vigia vatn ok bað dreifa yfir allt liðit (S. 323¹⁷⁻²¹) [gan]ga. En vant er að telia hversv morgum hagleik þetta landtialld var gært þviat eingi lifandi maðr hafði séed annat þvilikt .iiij. karbvnvli steinar vorv i landtialldinv i knoppvnm ok lystv þeir ok birtv allan dalinn vnhuerfis. þar vorv fuglar iafnan syngiandi. Enn vm kvelldvm að nattverði ok fyrir ok eptir er þeir leku allzkyns

..... (S. 459³⁻¹⁰) skiolld hans enn suerð hans brast i sundr i hiulmi hans ella mvndi hann hafa drygt vilia sinn. Otvel hio til hans i mot ok klauf hann i herðar niðr. bvrk fell til iarðar or savðli enn tröll tokv sal hans. Siþan mællti Otvel. Við vorvm frændr. enn fyrir þenna diarflæk hefi ek þer golldit lavn. Nv er Clares konvgr niðg hvgsivkr. hann seer menn sina falla hundrvðvm saman. hann ræið framm i lið frankis manna. Enn i frampreið drap hann Girarð af gi (S. 460⁵⁻¹¹) felagskapr i sinn siðan ok þess sver ek við trv mina er ek a at giallda mariv syni ef ek ma taka þik hondum eða Garsiam konung þa skal ek hengia ykk i dalvm gatanie. Þa svarar Clares konvgr. Þa segir þv hæmskv vm hag þeira manna er beztir erv i avllvm heiðnm dómi. enn otrvr ertv ok vndirhyggiv maðr. enn ek em hvinn at æiga við þik holmgoug ok se þa æinn moti æinvvm. ok mvn (S. 461¹⁻⁷) nott helldv vqrð af Karlamagnvsi konvngi hvgon ok þeir af alimanie. Karlamagnvs konvgr la vræidr þa nott. heifingiar helldv vorð a seer ok blesv alla nott i sin horn til solar vppraasar.

Clares konvngr stoð vpp i dagun ok herklæddi sik sem skiotaz enn ganor af melonis ok hinn mickli arafunz. hann er .iiij. fetvm hæri enn risi. þeir herklæddu Clares. Þeir fær
 S. 461³⁰—462³ segir hon. Ver hlíf skiolldr i dag þessa vinar þins at allr lyðr lofi þig sem uert er. enda skal ek offra þer .c. marka gyllz. Nv for Clares konvngr vt af borginni ok fylgði honvm fiolmenn i mikit tarazius ok persanis rabitar ok tyrkir ok affricar. Þeir letv bva vagn ok settv þar a mavmet ok færðv hann yfir áána. Vagninn var af marmara steini ok bundu þeir mavmet festvm þær vorv gerfar af gylli ok silki at hann skyllði

. S. 472³—¹¹ konvngr vndraði ok sannaði þat er kona hans hafði mællt þa kom vindr af hafi hvass ok sneri hollinni sem mylna velltr. þa tokv hqrnu at blasa ok hlo hvert at avðrv. Enn þeim þotti sva fagrt til at hæyra sem eugla sǫngr væri. Oll glyggju voro af kristallo. Enn þo at hið versta uedr væri vti þa var þar þo sigott. Karlamagnus konvngr vndradiz þat er havlin sneriz ok matti ægi a fætr standa ok eingi hans manna ok hvgðv at þeim væri gervingar giorfar. hallar dyrr erv opnar segia þeir ok er þetta hið mesta vndr er ver megvim ægi a brott komaz. Enn siðan kom iun
 S. 473¹⁶—475¹⁶ at hverr þeira skyllði segia sina ið[rott. þeir buðv]¹ hann fyrstan segia sina iþrott. T[aki keisari i mor]gin hinn hvassazta riddara i hirð si[unni segir hann ok færi] hann i tvær bryniur ok tva hialm[a a hofvð honvm.] fai honvm hest þann er beztr er i h[irðinni allan] bryniaðan. fai mer siðan sverð [sitt ok skal ek] hoggva i hofvt þeim manni ok kliv[fa hann ok hest]enn bryniaðan i svndr ok spiozt sk[aptz længð] hoggva sverðin v i iðrð niðr nema [ek vilia ap]tr hallda aðr. þa segir niosnar maðr er [i steinstol]pauvm var. Mikill ertv ok sterkligr ok [vvitrli]ga giorði keisari er hann væitti yðr herb[ergi ok skal hann] þetta fyrr vita enn dagr kemr a m[orgin. þa] tok Rollant at segia sina iþrott. Taki keisari a morgin olivant horn sitt ok fai mer. enn siðan skal ek ganga utan borgar ok blasa sua hart at avll borgar hlið skolo vpp lykaz ok aptv ok allar hvrðir mæð þær sem i borginni eru. Enn ef keisari er sva diarfr at hann kemr vt. þa skal af honvm blasa haar ok skegg ok klæði qll. þa segir niosnar maðr. þessi er otrvleg iþrott. ok vvitrlega giorði keisari er hann veitti yðr herbergi.

¹) *Hvad her staar mellem [] er bortklippet af Pergamentet.*

(P)vi¹ næst hof Oliver vpp sína íþrott. Taki keisari a morgin dottvr sína hina vænv ok læiði hana i tialld ok læyfi mer at ek rekkia hia henni. ef ek drygi æigi .c. sinnvm vi [m]ins. þat væit trv min segir niosnar[maðr þetta er] fa hæyrt gabb segir hann. en i þersv [er keisari ek]ki skemdr ne niðraðr. [Eptir þat] hefr villifer af [oren]ge sína iðrott. Se þer gvlbavll [þenna] er her liggr. hann er gorr af gvlli ok [silfri enn o]pt ganga til .xxx. manna ok fa æigi vpp [lypt sva e]r hann þvng. en a morgin man ek [vpp lypta] æinni hendi siðan mvn ek kasta [honvm a borgar] vegg ok fella niðr .iiij. faðma áá [hvern veg. þat] væit trv min segir niosnar maðr. þvi trvi ek [æigi ok keisari] fari fyrir niðing ef hann freistar æigi [ok skal hann þetta vita] aðr þv ser klæddr a morgin. Þvi næst segir Oddgeir sína iðrott. A morgin er dagr kemr mun ek ganga ok feðna stolpa þenna er vpp helldr hollinni ok snva hann i sundr ok fella niðr hollina. Þat væit trv min segir niosnar maðr. þu ert qrviti lati guð þik þvi alldr(!) a læið koma. ohyggiliga gerði keisari er hann væitti yðr herbergi.

(S)iðan sagði Nemes hertvgi hinn gamli sína iðrott. Taki keisari a morgin .ij. brynivr i at fara. En siðan skal(!) setiaz niðr hia kæisara fyrr enn hann verði varr við sva at hverr hringr skal falla fra qðrvm sem brent halmstra. þat væit trv min segir niosnar maðr. Gamall ertv ok hvitr af hærv. Þa tok bæringr² at segia sína íþrott. Taki keisari a morgin avll þav sverð er i erv borginni ok grafi niðr hiqlttin en seti vpp oddana sem þykkaz ma hann hia kastala vegg. enn siðan skal ek fara a hinn hæsta tvrn ok falla ofan a þav sva at þau skvlv svndr bresta enn ek skal vskaddr brott ganga. Þat veit trv min segir niosnar maðr. ef þv drygir þessa íþrott þa ertv giðrr af iarni eða stali. Þa sagði Tvrpin erkibyskup sína íþrott. I borgina skal ek ganga til aar þeirar er hæitir iher ok skal ek visa henni or stað sinvm ok lata hana renna yfir mickla garð ok fyl

3.

. S. 467¹⁴.—468²⁹ þu nu minne uinattu. Ok þann sama dag sem konungr hafdi lytt tiþum. ok hann hafdi borit smankoronam. þa for hann til hallar sinnar ok Rollant systurson hans með honum. Oliver ok villifer af ringe Nemes hertogi. Odgeir danski. gerin ok bæringr. turpin erkibyskup ok eimer iarll. Bernardr af bruncan. ok bertram hinn hardi. ok .m. Frankis manna vid honum. ok kallar konungr þa alla a einmæli. ok segir þeim sína ætlan. Ek

¹⁾ De store malede Initialer ere ikke blevne tilskrevne i det dem levende aabne Rum i Haandskriftet. ²⁾ Jvf. Facsimilet 2.

hefe ælrat minna ferd til jorsala at sækia helga doma. kross hinn helga ok grof drottins. ok hefir mer þat verit tysvar i dravmi boþit. Við ek ok sækia fýnd konungs þess er mer er mikit fra sagt. Ok skulum ver hafa med oss .vij.c. ulfallda hlada af gulli ok silfri. ok skulum mer duæliar þar uid honum .vij. vetr ef þorð giorer. Nu byr hann sitt lid ok gaf þeim ærit gull ok silfr. þeir leifdu uopn sin ok toko pikstafe ok skreppur ok pilagrima bunat. At sendenis kirkiv tok Karlamagnus konungr kross ok allir hans riddarar. Turpin erki-byskup ucitti honum þat embætti en siþan foro þeir or borginne. En drotning dualdiz hardla uglod. Siþan komo þeir a uoll einn mikinn ok fagan. Ok þa kalladi Karlamagnus konungr a bertram frekna ok mælti. se her hverssu mikit lid ver hofvín ok fagrt .xxx.m. af pilagrimum. mattugr skyldi sa uera ok uitr er slíku lidi stíornar. Siþan forv þeir a veginn of oll lond sem firir la ok allt ut til hafsins. ok svo ut ifir haft ok helldu ollu sino lidi til þess er þeir komo til hierusalem borgar. ok toku ser þar herbergi.

Fra Karlamagnusi konungi.

Nv gekk Karlamagnus konungr ok .xij. jafningiar vid honum til kirkiu þeirar er heitir pater noster. j þeire somo song drottinn sealfr messu med sinum .xij. postolum. þar standa .xij. stalar(!) ok hinn þrettande er drottinn varr sat i en .xij. postolar hans i odrum. En er Karlamagnus konungr hafði lokit bæn sinni. þa settiz hann i þann stoll(!) er gud seaftr(!) sat j. ok vnihverfis .xij. jafningiar. Marg skonar sa konungr þar skrifat a ræfri kirkiunnar. pinslir heilagra manna. sol ok tungl. himin ok jord. þa kom þar farandi gydingr einn. ok sa konung ok varð sua ræddr at nær tyndi hann sino uite. ok liop sidan til patriarcha skyndiliga ok bad hann skira sik. ok sagði sua at(!) heffi set .xij. hofþingia ok hinn .xiiij. þann er þeira er ogur-ligaztr. ok þat hygð ek at þar se gud almattigr ok hans .xij. postolar. En er patriarcha heyrde þetta. þa stefndi hann til sin lærdvm monnvín ok let alla skrydaz. ok gengu sidan allir samt processionem til kirkiu. Nu er þeir koma þar stod Karlamagnus konungr. ok hvarf til patriarcha. Patriarcha spyrr hvaþan hann se at kominn eþa hvat manna hann uære. ok ert þu hinn fyrsti madr er þorat hefir at S. 471²⁰—472²⁴ [all]Jan uid hqmrúm. En er þeir hofdu þetta uid talaz þa for kesari(!) hugon heim til sinnar hallar. ok vid honum karlamagnus konungr ok allt hans lid. ok þar fýnnu þeir .vi.m. riddara ok uoro allir bunir med guduef ok sylki(!). En þeir riddarar allir gengo a mote karlamagnusi ok hans riddarum ok toku med hestum þeira ok leiddu til stalla. Su holl var hardla uel ger er hvgon konungr atti. Ræfrit allt var skrifat med allz skonar sogum. hon var kringlott ok einn postr undir midiu. er hon oll stod

a. en vm þann post þa stodu .i.c. smastolpa ok uoru allir gylldir. en a hverium þeira stolpa var barns likneski st(e)ypt af eire. ok hver þessi likneskia hafði olivans horn a mvnni ser. ok voru gylldar allar. þeir stolpar u.ro allir holir innan ok blæss uindr vndir höllina neþan sua at upp kom istolpana ok likneskiornar ok var þar med sua miklum brogþum vm buit at hornin oll blæsu a hversskonar lunder (!) er fogr uar. ok hvert þeira retti fingr at qdru rett sem kuik ueri. En er karlamagnus konungr sa þessa list ok kurteise vndra(d)iz hann miok. ok sannadi þat er kona hans hafði mælt. J þi bili kom uindr hvass af hafi ok snyre hollinne sem mylnu huæle. þa toko borniu at blasa ok lo hvert at qdro. en þeim þotti sua fagrt til at heyra sem engla songr uere. þat fylgdi ok of þa holl at oll glyggin uoro ger af þeim steine er kristhallus heitir. En þo at hit versta vedr ueri vti þa var þo æfar gott i hollinni. þat vndradiz karlamagnus konungr miok er hollin sneriz ok engi frankis manna matti a fætr standa. ok hvgþu þeir at þeim uere giorningar gervar. ok mæltu sua sin a mille. hallar dyrr ero opnar en ver megvum eigi afætr standa. Siþan kom hugi konungr til þeira ok bad þa eigi ræþaz. ok sagði minka mundo vedrit miok at kuellði. ok sannadiz þat flir þi at uono bradara stoduadiz hollinn. Siþan var natt uerdr fram borinn ok bord upp tekin. ok settiz hvgon keisari i sitt hasæte. En karlamagnus konungr nest honum. ok a adra hond honum drottning ok keisara dottir. En Rollant ok þeir .xij. jafningiar satu nçst karlamagnusi konungi. En mærin var jafnt at sea sem blom a rose eþa lilio. En þann veg leit oliver opt sinnvm sem hon var. ok tok at vnna henne ok sagði sua. Villde gud at ek hefði þik a franklandi med mer. ok munda ek vilia hafa minn allan vilia vid þic. Allz skonar krasir uoru þar a bordum af dyrum ok af fuglum. þar uoru hirtir ok uilligelltir tronor ok gæss hæns ok pafuglar pipradir. endr ok elptr. ok allz skyns uillifygli. þar var at drekka miodr ok vin. piment ok klare. cuzar ok mure ok allz skyns godr drykkir S. 473²⁰—474¹⁰ hofud honum. ok þann hest fae honum er baztr er i hyrdinne (!) bryniapan. fae hann mer siþan sitt suerd. ok skal ek hoggna i hofud þeim manni. ok skal ek klivfa hann i .ij. lute ok hestinn bryniapan. ok epiotz skaptz lengd i jordina nidr vtan ek uile aþtr hallda. þa (!) niosnar muðr sa er i stolpanvm sat ok mælti. Mikill ertu ok mattugr ok vndarlaga sterkr. ok vhyggiliga gerþi konungr er hann ueitte ydr herberge. ok skal hann þetta vita adr dagr komi a myrgin. Rollant segir sua sina iþrott. Taki konungr a morgin horn sit oliuant ok fae mer en siþan skal ek gunga utan borgar ok blasa sua hartt. at oll borgar lid skolv upp lu(k)az ok hurdir i borginne. ok aþtr bædi. En ef konungr er sua diarfr at

hann kome ut. þa man af honum blasaz har hans ok skegg ok qll klædi hans. þa mælti niosnar madr. þessi er uhyggilig iþrott. ok vvitrliga gerdi konungr er hann veitti ydr her(!). Nu segir Oliuer sina iþrott. Taki konungr a morgin dottvr sina ok leidi hana i tialld hia mer. en ef eigi drygi ek .c. sinnvm vilia minn uid hana a einne nott til uitnis hennar seafrar(!). þa a

. S. 475⁶—²⁰ þat ueit tru min. sagde [niosn]ar madr. gamall madr ertu ok huitr firir hæru. ok hard[holldr] ertu ok seigr i sinum. þa tok Bæringr at segia [sina iþrott]. Taki konungr a morgin oll þau suerd. er i ero borginne. ok grafi [nidr h]jalltirnar. en hverfi upp oddana. ok seti sem þykkaz [ma hanu] hia kastala uegginnvm. En siþan skal ek fara upp a hinn hæ[sta tur]n. ok man ek lata fallaz ofan a sverþin þar sem þeim [er und]ir skipat. sua at þau skolo sundr brotna en ek skal v[skadd]r a brot ganga. þat ueit trv min sagde niosnar madr. ef þu [drygir] þessa iþrott þa ert þu at foruisu giorr af iarne [eþa sta]lli. Turpin erkibyskup segir sina iþrott. J morgin skal ek ganga [til ar] þeirar er fellr i hia borginne. ok kalla hana or skivm [stad] ok lata hana renna ifir borgina. ok ifir allan mikla gard [ok fylla] hvert hvs. en keisariinn man verþa sua ræddr [at hann] man fara upp j hinn hæsta turn. ok alldri fara kuikr [ofan er] fara er nema ek lofe. Niosnar madr mælti. þessi er [odr madr] ok lati gud hann alldri þi aleid koma. Ok a morgin

. S. 476¹⁷—477¹ huartt er hann uil tua penn- inga af gulli eþa sylfri(!) eigi hvart er. Siþan skal ek ganga halfa milo fra borginne. [ok skiota] þi sama spiote þar til sem penn- ingarnir liggia. ok sua [beint] at annarr penningrin skal nidr falla en annarr hvergi hrcraz [er] eptir liggr. Siþan skal ek sua fimliga renna at ek taka [spiotit] a lopti. adr en a jord komi. þa mælti niosnar madr. þetta er gabb [vert] annarra þriggia. ok j þesso er keisara vorum engin svivirþ[ing].

Eptir þetta tal er þeir hofdu rætt firir sina hon[d] ok þetta geip allt jafn saman. þa sofnodu [þeir]. En siþan niosnar madr fann þat. þa ferr hann a brot ok þa[r til er] hann sinnr herra sinn. Ok þegar sem konungr leit hann þa h[ei]lsadi hann honum ok mælti. Seg mer tíþinde. Mælti karlamagnus konungr [at hann] mundi med oss duelliaz. Niosnar (madr) mælti. þat ueit g[ud at þess]a heyrd a ek hann alldri geta. helldr hafa þeir i nott a[lla oss] gabbat ok mest seafan(!) þik. Slikit(!) spott ok [gabb] hafa þeir til þin gert. at slikt heyrd a ek eigi of all

. S. 478²—¹⁸ er ver gerþum til yduar. Ok þat segi ek þer at adr en ver skilivmz þa skulu þer alldregin sua gabba

neinn mann síðan. en þetta skal ydr dyrkeypt uerþa adr en nottinn kome. Síðan gek karlamagnus kónungr vndir eitt oliuotre ok .xij. jafningiar vid honum. hann tekr til mals. Gopir hoffpingiar. skeifliga hefir oss til tekiz. er ver skulum drvknir hafa uorþit sua miok hit fyrr kuelld. ok mælt þat er uel mætti kyrt verda. Síðan let hann fram bera helga doma sina. ok fell til bænar ok allir frankis menn. ok báðu þess allzualldanda gud at hann skyldi retta þeira mal. at eigi stigi hugi keisari ífir þa sua reidr sem¹ hann var vorþinn.

Miraculum.

J þi bili kom engill guds af himne. sendr af almatkum gudi til fundar vid karlamagnus konung. ok tok i hond honum ok reisti hann upp ok mælti vid hann a þessa leid. Ver eigi ugladr. þat uil gud at þu gabbir alldri síðan ne einn mann. sífir þi at þat var folska micil er þer mæltut. En nu fari þer i guds nafni ok hefit upp jþrottir ydrar. ok eigi skal ne einn eptir liggia ef þer uilit frammi lata. Nu varþ karlamagnus konungr akafliga fegin

¹) *Jfr. Facsimilet 3.*

RETTELSER.

S. 34	L. 27	[her	læs Her
- 44	- 18	spótit	- spjótít
- 45	- 20-21	konunga	- konungs
- 48	- 23	brokkari	- Brocklafer; her er uden Tvivl Rettel- sen brokkari (<i>Traver</i>) urigtig, da Brocklafer vel er <i>Hestens</i> Navn, jvf. Broiefert i <i>franske Kilder</i> .
- 123	- 34	gnægri	- gnægri
- 174	- 5	röddn	- röddu
- 198	- 19	lögunt	- lögunaut
- 211	- 26	lei nir	- leiknir
- 212	- 35-36	Sinahis	- Sinapis
- -	- 37	pans	- hans
- 227	- 34	þét	- þér
- -	- 36	vir	- vit
- 269	- 6	þú fundu	- þá fundu
- 323	- 38	fjórir fontinn	- fjórir erkibyskupar fontinn
- 457	- 33	honum hjálp	- honum (at) hjálp
- 474	- 33	vald, <i>Fragment i Rigsarkiv; denne Variant falder bort,</i> <i>thi i Fragm. staar tialld, s. S. 562².</i>	
- 506	- 33	fult or þar læs fult er þar	
- 520	- 8	sínnm	- sínum
- 541	- 23	londanna	- landanna

ær man ec ð þ þadan æð ec heyrir uirt. 800. en þan þau hioom þau þu
 in t þeðz. ær þar scal h dōmde þa ær danþa þola. En þu scalt þa þu er
 þetta thond ær þetta staf ær glofa. Oc þa ē. G. J. scēllic þu raca brexmu þa
 þell ær hændi harnu. en ry. J. hugu þu ær ær hlogu. Oc ē. G. J. laur mde ær tok
 up erid þa þottu þu sua mikil scōr þa ær h yllde ē þar stæðe þu þa f. alle
 þealltoar gull. ær ul sua. Gup hærm þærm er þessu þandepu comu ær m.
 f. ranku min soðu þa. Ðerun gūð all þyðtoandi hūo ma þu gegna. þu þy þu
 soð ær rion. Gummelun. J. þer munuð heyrta tþendi þan. k. k. f. gey m
 leysi. ær ec scal þara. þa þu ec ē ær þaz lenor. k. k. f. Gup geyr þu þu.

Ver ar segia f. G. ar h þoe t' lonattoa fina. Spik. G. yd R. c. pa. vy
ar buate a yd hm. vi. h. h. m. a yldou allur m; hm para. h herded
diz enu beztu hercladu er til yaru. gullsporar yaru bundu apote hanu
h gyde m; sypis munaqlas. a freig abac hefti sinu er het tescabnum.

bæringrat segja sína i þrott. Taki kálari a
mgin all þau súð et ieru bignu 7 grapi mids
þygtum en seti upp oddana sem þyrkka ma

16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537

1

